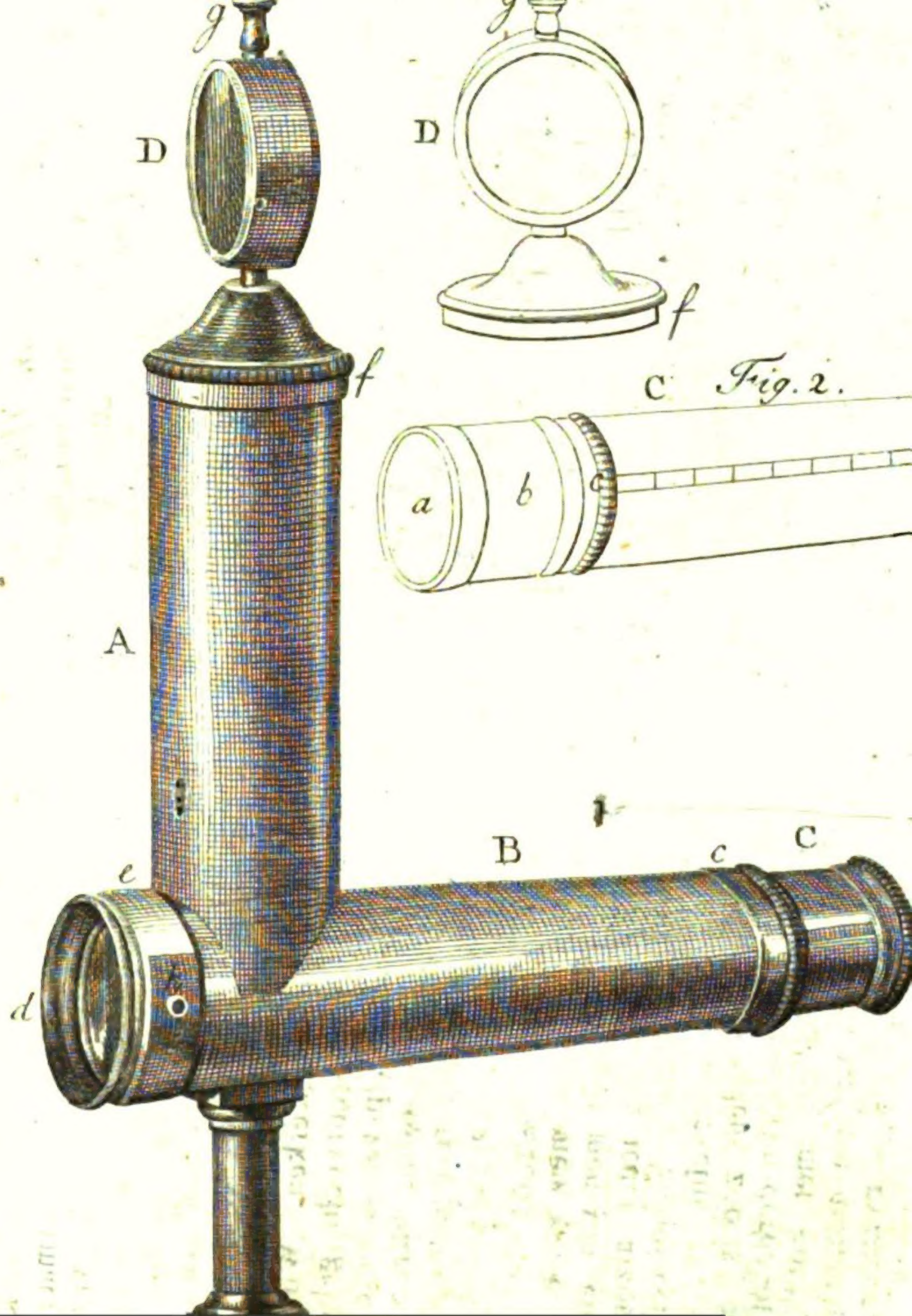
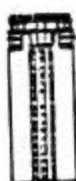
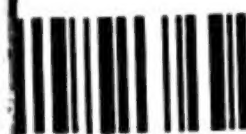
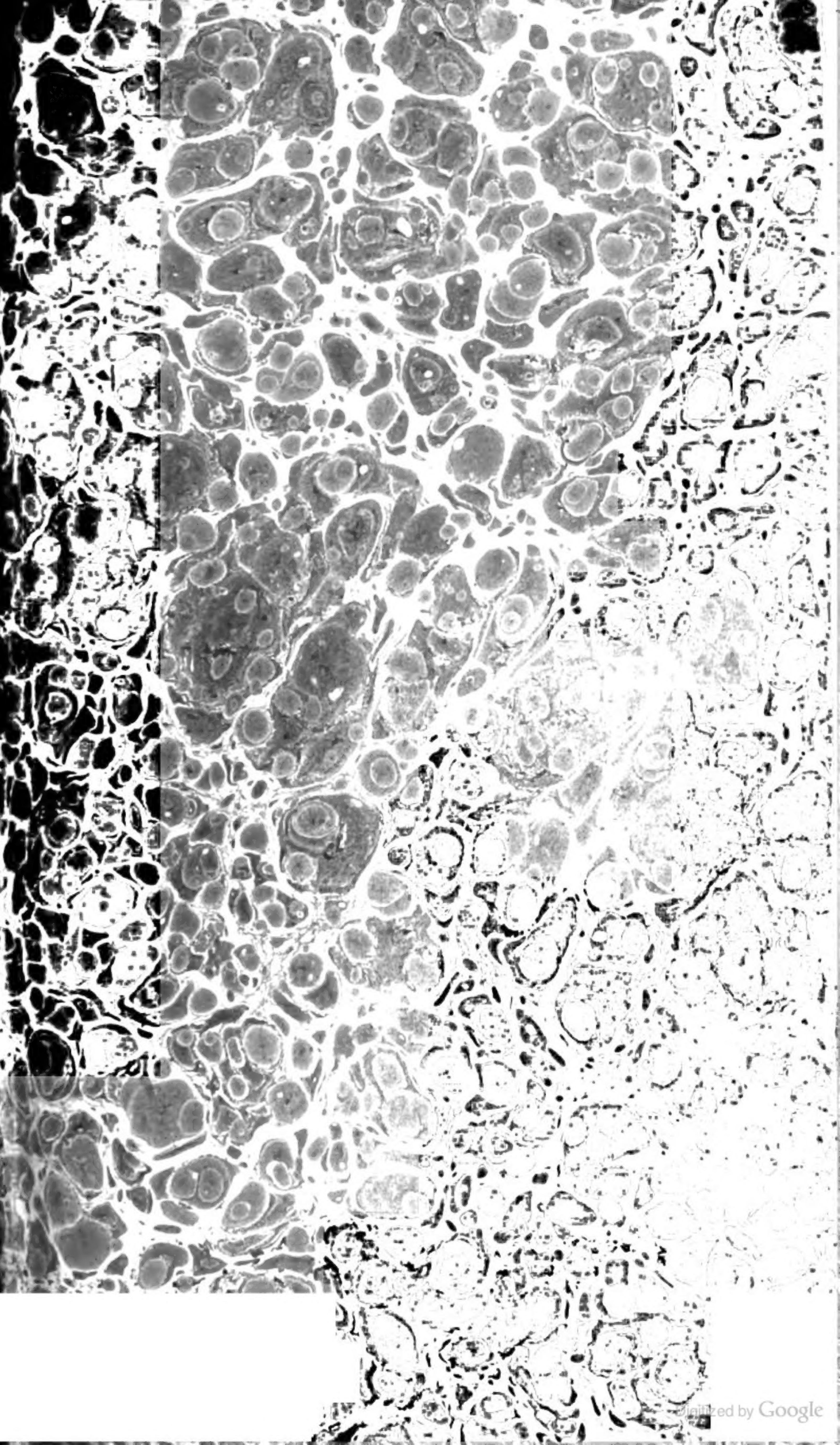

Algemene konst- en letterbode

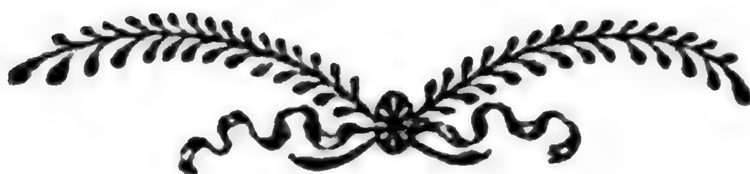

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

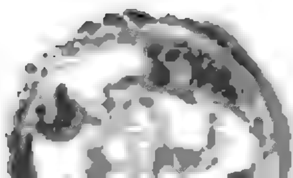
VOOR HET JAAR

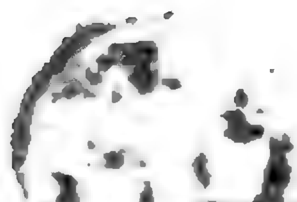
1825.

I. DEEL.

TE HAARLEM, BIJ
DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 1. *Vrijdag den 7den Januarij.*

BERIGTEN.

HAARLEM. Aan beide onderstaande Brieven, die, hoe zeer langs een' verschillenden weg, hetzelfde doel beoogen, de handhaving van Nederlands roem, verleenen wij gaarne eene plaats, en vertrouwen daarmede zoo wel de hoogachters onzer Nederlandsche Poëzij, als de voorstanders van Haarlem, als wieg en bakermat der Boekdrukkunst, te verpligten.

Amsterdam 15 December 1824.

Mijn Heer!

Gelijk het elk, die het wel met zijn vaderland meent, goed doet, wanneer hij ziet, dat de vreemdeling wel verdiend regt aan hetzelve laat wedervaren, zoo onaangenaam is het hem daarentegen, wanneer hij ondervindt, dat de nabuur in opgeblazen trots den dierbaren grond miskent, welke in meer dan één opzigt de billijkste aanspraak op zijnen eerbied en hulde mag maken.

Diep getroffen, toen ik onlangs in zeker Letterkundig geschrift, dat in eene Duitsche Akademie-stad het licht zag, een algemeen overzigt las van den staat der Litteratuur in Europa, waarin men gewaagde van eenen Schlegel, Göthe, de Stollbergen enz. in Duitschland, van Byron, Scott enz. in Engeland, van

van Lavigne, Lamartine enz. in Frankrijk, terwijl men onze Letterkunde *tamelijk* bloeijend noemende, haar wel eene toeneming in bloei wilde voorspellen op grond, dat Duitsche originelen onder ons meer en meer goede overzetting vonden! Diep getroffen zeg ik, toen ik dit las, stortte ik mijn gevoel uit in de bijgaande dichtregelen, welke UEd. ter liefde des Vaderlands, wel een plaatsje zult gelieven interuimen, in den *Konst- en Letterbode*, welk geacht Weekblad in de meeste Duitsche Akademie-steden lezers vindende, misschien nog wel dezen of genen der verstokte Germanen van zijne grove dwaling zou kunnen terugleiden en bekeeren.

Ik heb de eer met onderscheiding te zijn

UEd. Dw. Dienaar

G. J. M. E.

* * * * *

O telgen van den Zonnegod!
Bestemden tot het glansrijk lot
De ziel te onlasten in onsterfelijke zangen!
Gij die van heil'ge drift bevangen
De lier moogt grijpen van den wand
En ze in de welbedreven hand
Doen klinken met geluid, dat ziel en zin betoovert,
En aller hart verovert!
Voor u, voor u alléén, en niet voor rijmelaren
Bloeit de onbevlekte krans van eeuwig groene blâren;
En schoon der tijden storm 't metaal en vast arduin
Van and'rer gloriezuil vernielt en gruist tot puin,
Uw naam nog op de wiek gedragen
Der faam, die eens in later dagen
Van uwe glorie zal gewagen
Uw naam sterft evenmin als 't eerloof op uw kruin!
Wel ons! wat ander Land met Keur-Poëten prale
En in verjaarden wrok op 't zangrijk Nederland smale,
Wij, vrij — maar — altijd, welgezind
Door driest vooroordeel nooit verblind,
Verachten niet de bloem, die vreemde grond deed tieren;
Zij pronke naast de roos, die onzen hof mag sieren:

En

En schoon zij derv' de lieve kleur
Ons streele met wat minder geur
Wij willen 't kunstbeleid van haren kweeker vieren!
Triomf, o dierbaar Vaderland!
Al wordt uw kunstroem aangerand,
Hij schittert niettemin met nooit verdoofden luister:
De dichtzon aan den middagtrans
Straalt anderer geleenden glans
Met eigen glansen duister!
Geen Land, waar 't ook gelegen zij,
Hoe rijk aan vroeger glorie,
Mag bogen op een heldenrij,
Als Nederlands Historie!
Dat vrij de lelie - vorst en zijne krijgsviktorie
Den stouten toon beziel' Boileau! van uw gezang
Der vaderen triomf op Spanjes ziele dwang, —
De vad'ren, wie de moed van leeuwen mag bezielen,
Als ze op den Oceaan met onverwonnen kielen
De vlag van Nederland, fier op haar zegepraal!
Doen wapp'ren in den smook van blikſemend metaal —
Zie daar 't geen hier de dichtlier huldigt,
Die tol, der vad'ren schim verschuldigd,
Wordt haar door Loots betaald, zoo als eens Vondel 't (deed.
En als zich immer Tollens kweet
Van dezen heiligsten der pligten,
Wat moest dan voor den toon niet zwichten
Dien hij mogt lokken uit de snaar?
O gadelooze Harpenaar!
Ik, die u hooren mag, bewond'ren moest en zwijgen,
Ik kan dit langer niet. — Zóó doet van uit de twijgen
In 't lommerrijk en statig woud,
Doorstraald van 't gloeijend oostergoud,
Het vinkjen op zijn beurt een kunstloos toontje hooren
Ook dan, wanneer de vorst der blijde vog'len koren
Zoo luid en zielbetoovrend zingt,
Dat hij elks oor tot luistren dwingt,
En fier den eerrang staaft, hem door Natuur beschoren.

A 2 Aan

Aan den Heer Redacteur van den
Algem. Konst- en Letterbode.

Wel Edele Heer!

Met veel genoegen las ik in uw geacht Weekblad N°. 37, van den 3 September dezes jaars, bl. 146—149, de korte, doch onpartiidige beoordeeling van zeker ſtukje getiteld: *Einige Bemerkungen über das Unternehmen der gelehrten Geſellſchaft zu Harlem, ihrer ſtadt die Ehre der Erfindung der Buchdruckerkunst, zu ertrotzen, von* Friedrich Lehne, *Groszherzoglich Heſſiſchen Profesſor der Univerſität, ſtadt-Bibliothekar zu Mainz,* in het jaar 1823, te Mentz, bij Kupferberg, in het licht verſchenen, en welke beoordeeling was overgenomen uit de *Halliſche All. Literatur-Zeitung* van *May* 1824, N°. 128.

Het kwam mij in den beginne voor, dat men het bij deze beoordeeling, die de blijken droeg van met kennis van zaken door eenen onpartijdigen Duitſchen geleerde (*) te zijn opgeſteld, kon berusten; dan, toen ik vervolgens het ſtukje van den Heer Lehne in handen kreeg, en het met de vereischte oplettendheid las en herlas, vertoonde zich dit geſchrift in zulk een ongunſtig licht, en beſchouwde ik deszelfs toon en inhoud zoo hoogst onteerend voor den roem onzes Vaderlands, dat ik mij genoodzaakt zag, op mijne beurt de pen optevatten, ten einde dit voortbrengſel van wangunst (om het met geen' anderen naam te beſtempelen) meer in deszelfs ware gedaante, en alzoo naar verdienſte, aan mijne Landgenooten te doen kennen; aan de uitſpraak van het onzijdig publiek de beoordeeling mijner beſchouwing en uitſpraak overlatende.

I. Het boekje, dan, is, in de eerſte plaats, opgevuld met ſchampere en ſmadelijke uitdrukkingen, die men het minst van een' Schrijver van dezen ſtand en rang zoude verwachten, doch die het bewijs opleveren, dat de man zich enkel door zijne blinde drift heeft laten vervoeren, en niet berekende, hoezeer hij daardoor de zaak, die hij voorſtond, in het oog van den bedaarden en onpartijdigen beſchouwer, moest benadeelen.

Bij-

(*) Misſchien wel de Heer Ebert, te Wolfenbuttel.

Bijna elke bladzijde zoude ik tot bewijs van dit gezegde kunnen aanvoeren.

Zoo steunt, volgens hem, de *aanspraak* van Haarlem op niets, dan op eenen *fabelachtigen grond*, op loutere *dwaling* (p. 4); het berigt van Junius, is niets meer of anders, dan eene *fabel* (p. 4, 12), eene *Patriottische verdichting* (p. 28); dat berigt is slechts een *avontuurlijk verhaal* (p. 29), eene *Romantische vertelling* (p. 32), van eenen *ouden droomenden Boekbinder* (p. 18, 28, 32), wiens voormalige Meester de *fabelachtige Koster* genoemd wordt (p. 13, 28).

De *Schrijvers* van Haarlem verdienen, volgens hem, in het algemeen geen het minste geloof. Zij hebben zich niet ontzien de *waarheid*, de *billijkheid*, ja de *menschelijkheid* te *verwaarloozen* of te *versmaden* (p. 6, 18); zij hebben niet geschroomd hunne stellingen door *valsche sluitredenen* en *onbewezene verzekeringen* aantedringen (p. 20); het is hun *niet te doen om de geschiedenis der Boekdrukkunst optehelderen, maar om die te verwarren* (p. 25); het aanvoeren van de *Keulsche Kronijk* van 1499, met betrekking tot de eerste beginselen der Drukkunst in Holland, is eene *onbillijke kunstgreep* (p. 24); met andere woorden, *zij hebben zich tegen alle waarheid in het harnas gesteld, en zich gedragen als eigenzinnige kinderen, wien men een speelgoed ontnemen wil, hetgeen hun niet toebehoort* (p. 27); *de herhaalde verzekering van* Junius, *dat het hem, om de waarheid te doen was, maakt zijn verhaal verdacht* (p. 29); Meerman is de *Ridder* van den uitgedachten *Roman* (p. 13); Hij en Koning, stapelen *fabel op fabel*, en *bouwen luchtkasteelen op losse grondslagen* (p. 16) enz.

De *bevolking* van Haarlem is voorts eene *ligtgeloovige menigte* (p. 5); hunne meening berust op de *dwaling*, waardoor zij *Xylographie* voor *Typographie* gehouden hebben (p. 29); bezield door eene *nationale ijdelheid*, *die alle uitspraak eener Historische kritiek versmaadt* (p. 4, 19), hebben zij zich *schaamteloos met vreemde vederen opgesierd* (p. 4); zij zijn verder gegaan. Zij hebben eenen *blinden eeredienst aan hunne verlichtingszucht toegebragt* (p. 4); en *hunne knieën voor hunnen valschen God gebogen* (p. 28).

Bij en onder dit alles heeft, eindelijk, eene (Dicht-

 kun-

kundige) *Maatschappij* zich aan het hoofd gesteld, en getracht de bekende *fabel door eene Poëtische behandeling in een aannemelijk licht voortedragen* (p. 4); eene *Patriottische Regering heeft, door hare toegevendheid, de geestdrift der ligtgeloovige menigte begunstigd* (p 5); en de *Haarlemsche Maatschappij heeft voor geheel Europa eene Comedie gespeeld* (p. 24)!

Ziet daar, meer dan genoegzame proeven van den *toon* in dit stukje heerschende. — Eén enkel woord ter beantwoording dezer onheusche en hatelijke uitdrukkingen te bezigen, zoude beleedigend zijn, zoowel voor de Regering van Haarlem en hare Ingezetenen, als voor zoovele voortreffelijke en uitmuntende Mannen, als, door hunne deelneming in het Jubelfeest, hun geloof aan de uitvinding der Drukkunst te Haarlem, als eene op goede gronden bewezene zaak, op de ondubbelzinnigste wijze hebben aan den dag gelegd.

II. De Schrijver van dit stukje heeft niet overal ter goeder trouwe gehandeld, maar zich deze en gene verdraaijingen, ja zelfs het bezigen van onwaarheden, veroorloofd. Om dit te doen zien, zullen wij het boekje doorloopen en bij de door ons bedoelde punten, zoover het noodig is, stilstaan.

1°. Reeds de door hem geleverde overzetting van het verhaal van Junius, is in geenen deele naauwkeurig en getrouw. Slechts éénc proeve ten bewijze — De woorden van Junius (*Batavia*, p. 256) *e quorum typorum reliquiis, quae superfuerunt conflata oenophora &c.* (d i.: uit de overblijfsels van deze letters zijn wijnkannen gemaakt enz.) vertaalt hij (p. 8) aldus: „ *Man* „ *hat aus dieser Art Buchstaben Weinkannen gegos-* „ *sen* (!)" Het oogmerk van den Schrijver, met het weglaten van het woord *overblijfsels* (*reliquiis*), is niet moeijelijk te raden. De plaatsing van een verwonderings- of uitroepingsteeken (!) bevestigt dit ten volle. Volgens onzen Schrijver zoude Junius in één en denzelfden adem zich aan de grootste tegenstrijdigheid en wederspraak met zichzelven hebben schuldig gemaakt; te weten: de letters van Koster waren *gestolen* en echter tot *wijnkannen* versmolten!... Junius spreekt te regt van de *overblijfsels* (onze Schrijver *wist* dit ook wel, men zie hem op pag. 11 en 17); en, ofschoon

men

men het op allen grond daar voor houden mag, dat alle de letters, waarmede de *Spiegels* zijn gedrukt, door den dief zijn medegenomen, en daardoor de Drukkerij in de eerste oogenblikken niet kon worden voortgezet, is het echter bijna zeker, dat, behalve een aantal houtsneê-figuren, een stel oude verworpene letters is achtergebleven, waarmede Kosters nakomelingen, bij gebrek van betere letters, de twee almede vermiste bladen in den Tweeden Nederduitschen *Spiegel* hebben aangevuld (*).

2°. Wanneer men zijne woorden: *uit boomschors gesneden letters, die geenen druk kunnen verdragen, hetgeen* Meerman *zelfs toestemt*, zoo als zij alhier (p. 10) voorkomen, in derzelver verband beschouwt, dan wil de Schrijver het doen voorkomen, als of met deze *gesneden letteren van boomschors* BOEKEN zouden zijn gedrukt. — Meer dan ééne onnaauwkeurigheid, (om niets meerder te zeggen) heeft hier plaats. — (*a*) Junius laat van deze letteren uit boomschors door Koster geen verder gebruik maken, dan het vervaardigen van een *regeltje of wat*, tot exempels voor de kinderen van zijnen schoonzoon. (*b*) Meerman stemde in geenen deele toe, dat de beweegbare uit hout gesneden letteren niet tot het drukken waren gebezigd; hij hield het veeleer ten sterkste staande, ofschoon anderen hem van de onmogelijkheid daarvan poogden te overtuigen. — Waartoe dan deze onnaauwkeurige en van de waarheid afwijkende opgave van den Schrijver? Nergens anders toe, dan, om, ware het mogelijk, de wereld diets te maken, dat Koster, volgens het verhaal van Junius, geheele *Boeken* zoude hebben gedrukt met beweegbare, uit boomschors gesneden, letters; een gevoelen, waartegen zich niet alleen Marchand, Heineken, Santander en andere voorstanders van Mentz op de stelligste wijze hebben verklaard, maar waartegen ook onoverkomelijke zwarigheden op artificieele gronden en bewijzen rustende, zijn aangevoerd, zoo als onzen Schrijver uit de reeds vermelde Verhandeling van den Heer Koning (bl. 23 — 29), die hij kende, had kunnen en moeten blijken.

3°.

(*) Vergelijk de *Verhandeling* van J. Koning, bl. 183, 184.

3°. Zonderlinger berigt en uitſpraak, omtrent de verzamelde drukken van Koster, zal men nergens elders aantreffen, dan hetgeen bij onzen Schrijver gevonden wordt.

Hij zegt: (p. 15), dat het onwederſprekelijk is, dat ten tijde van Junius geen enkel exemplaar van Kosters werken in de ſtad Haarlem is voorhanden geweest. Volgens hem, had men zich, in 1654, in 's Hage, eenige oude, beſchadigde Boeken aangeſchaft, die men voor drukken van Kosters pers kon doen doorgaan. De Magiſtraat van Haarlem kocht dezelve met de kist, en ook die kist werd als het voormalig eigendom van Koster aangezien. Sinds dien tijd heeft men deze verzameling vermeerderd; elk oud voortbrengſel, hetwelk ſlechter was uitgevoerd, dan die der Mentziſche pers, indien het ſlechts geen naam, plaats of jaartal vermeldde, werd gekocht en zonder verwijl voor het werk van Kosters kunst verklaard. En verder (p. 23): het was voor de Haarlemmers eene ligte zaak, bij de Houtſneden, die zij kochten, almede ſlechte latere drukken, die hun gelukten, opteſporen; en nu moest de graad der kunsteloosheid aan beiden het bewijs van ouderdom geven. Daarin beſtaat de geheele kunstgreep van den Heer Koning.

Er is niets meer noodig, dan deze opgave te lezen, om zich te overtuigen van de verlegenheid, waarin zich de Schrijver bevonden heeft, hoe en op welk eene wijze hij aan zijne lezers rekenſchap zoude geven van de zoo menigvuldige overblijfſels van Kosters pers, als te Haarlem en elders voorhanden zijn, en door elk en een ieder kunnen worden bezigtigd. In welke bogten heeft zich de Schrijver niet moeten wringen! Tot welke onnaauwkeurige en tegen de waarheid ſtrijdende berigten, heeft hij zijne toevlugt moeten nemen!

Hoe! . . . Er was ten tijde van Junius geen één ſtuk van Koster, te Haarlem, voorhanden? . . . . En de *Donaten* van Koster, door zijnen *leerling* Cornelis tot omſlagen en koorden der door hem gebondene boeken gebruikt, werden in de Groote Kerk aldaar bewaard! En, wat meer is, Junius, die te Haarlem woonde en te Haarlem ſchreef, ſprak van Kosters *Prentwerken*, en *zag* den *Spiegel onſer be-*

hou-

houdenis, zeker te Haarlem: immers wij sommeren den Schrijver het tegendeel uit zijne woorden aantetoonen!

De kist (*) zoude almede als het eigendom van Koster zijn aangezien?.... Waaruit heeft de Schrijver dit geput? Niemand vermeldt het, dan hij.

Elk oud en slecht uitgevoerd boek, hetwelk men kon magtig worden, werd voor het werk van Kosters kunst verklaard? .... En ondertusschen bezitten die stukken *gelijkheid* van letter, papier en andere onbedriegelijke kenmerken, niet alleen van *oudheid*, maar ook van uit de handen van *één en denzelfden werkman* te zijn voortgekomen! De Haarlemmers zullen dan zeker de kunstgreep hebben verstaan, om alle die hoedanigheden en eigenschappen aan deze stukken mede-tedeelen!

De Haarlemmers kochten *houtsneden?* .... De *Spiegels*, die zich onder dien koop bevonden, waren dus ook *houtsneden*, offschoon in dezelve eene menigte *omgekeerde* (het onderst bovenstaande) letters gevonden worden! — Of is het bewijs, dat de Haarlemsche stukken *houtsneden* zijn, welligt (zoo als de Schrijver, op p. 23, al mede wil) gelegen in de *meerdere volkomenheid* der *Mentzische* drukken boven die van *Haarlem?* .... Maar ellieve, wordt dan door deze eigene erkentenis van den Schrijver niet juist bewezen, dat de *oorsprong* der Drukkunst te *Haarlem* — de *volmaking* daarentegen te *Mentz* moet gezocht worden?

De graad der *kunsteloosheid* gaf aan beiden (*Xylographie* en *Typographie?*) het bewijs van ouderdom?.... En niet de *eenzelvigheid* van het papier! niet dat der merken! niet dat der taal en spelling! zelfs niet de *eenzelvigheid* der letters, noch het drukken met DEZELFDE letters!

En daarin zoude nu de geheele *kunstgreep* van den Heer Koning bestaan?.... In vollen ernst, zoo ver ons bekend is, heeft aan die Heer zich nimmer op de tooverkunst toegelegd, zoo als de Abt Trithemius

(*) Het was een kastje, in de gedaante van een boek. Zie Spiegels *Hertspiegel*, van Vlaming, in de *Bijvoegselen*, bl. 362.

us (*); en die kunst zou hij moeten bezeten hebben, om de bedoelde overblijffels tot dien ftaat te herfcheppen, waarin zij zich thans bevinden!

Genoeg hiervan! Gewis heeft de Schrijver, toen hij dit ter neder ftelde, zich verbeeld, alleen voor eene geheel onkundige menigte de pen te voeren, wie het inhet zijn oog gemakkelijk toefcheen, zand in de oogen te werpen.

4°. Indien het aan fommige lezers mogt toefchijnen, dat het grootfte gedeelte van hetgeen tot dusverre door onzen Schrijver is ternedergefteld, alleen op rekening van zijne *onnaauwkeurigheid*, uit overdreven ijver en te ver gevoerde drift ontftaan, is te ftellen; — de navolgende pasfagien van den Schrijver zullen, zoo ik vermeen, bezwaarlijk van de lijst der *onwaarheden* uitgewischt kunnen worden.

Zoo veroorlooft hij zich, onder anderen, op p. 24, te zeggen: *dat* de Heer Koning zich *gewacht heeft op de hoofdbedenkingen* (tegen Haarlem) *te antwoorden*.

Wij fommeren hem en elk, om éénc, voorheen gemaakte, *hoofdaanmerking* optenoemen, die in de *Verhandeling* of *Bijdragen* van dien ijveraar voor Haarlems eer niet behandeld of onaangeroerd is blijven liggen. Of hij ze *goed* beantwoord en *volkomen* wederlegd heeft, is eene andere vraag, die thans niet ter onzer beantwoording ftaat. Wanneer de Schrijver *dit* niet wilde toeftemmen, dit zoude hem in geenen deele euvel zijn opgenomen, men zou hem, integendeel, dank verfchuldigd zijn, wanneer hij dit, op eene befcheidene wijze, en met goede redenen betoogd en aangewezen had, vermits men zich alsdan in de gelegenheid en verpligting had gebragt gezien, om dat punt op nieuw te onderzoeken, en alzoo nader tot de *waarheid*, waarom het toch alleen te doen is, te komen; zoo lang dus de Schrijver niet *bewijst*, dat de Heer Koning op werkelijke *hoofdbedenkingen* heeft gezwegen, zoo lang mag en moet men zijne aantijging voor onwaarheid houden.

Nog

(*) Vergelijk *Gedenkfchriften*. bl. 391 en 392 in de noot.

Nog verder gaat de Schrijver, daar hij op pag. 25, zegt: dat Koning niet opregt genoeg is geweest, om de *geheele plaats* van Ulrich Zell uit de *Keulsche Kronyk* van 1499 aantevoeren (*).

Onwaarachtiger beschuldiging kon niet wel worden ingebragt. Men neme de *Verhandeling* van Koning in handen, en men zal in dezelve, op bladz. 281 en 282, het *verhaal* uit de *Keulsche Kronyk in deszelfs geheel*, met de eigen woorden van den Kronyk-Schrijver geplaatst zien. (†) Men zal bovendien, vervolgens (bl. 283, 28), de verontwaardiging van Koning uitgedrukt vinden over de kunstgreep van Heineken, Santander en andere voorstanders van Mentz, om slecht dat *gedeelte* uit dat verhaal te kippen en overtenemen, hetgeen over *Mentz* handelt, en het *overige*, waarin op zulk eene stellige wijze van de *Donaten* van *Holland* gesproken wordt, voor hunne lezers te verbergen. Men zal, eindelijk, (bl. 285 — 310) zien, dat Koning niet minder dan *zesentwintig bladzijden* gebruikt heeft, om dat verhaal *in al deszelfs deelen* van het begin tot het einde, toetelichten, te verdedigen en van alle de tegen hetzelve aangevoerde bedenkingen te ontheffen. — Wat moet men, na het lezen van zulk eene in het oog loopende en bewezene onwaarheid, van het werk van dezen Schrijver denken?

Even onnaauwkeurig en met de waarheid strijdende is het voorgeven van den Schrijver (p. 26), dat, namelijk, onder de door Koning bij de behandeling van de verbetering en volmaking der kunst te Mentz, aangehaalde Schrijvers, *geen een Mentzer is*. Ondertusschen is dat gedeelte voornamelijk geput en bewezen uit de *onderschriften* der te *Mentz*, sinds den jare 1457 en vervolgens, *gedrukte boeken*; en voorts uit het verhaal van Trithemius, die het uit den mond van Scheffer vernomen had; uit dat van Johan Fredrik Fust

(*) *Herr* Koning *war nicht so aufrichtig, die ganze stelle anzufuhren.* Dit zijn zijne woorden.

(†) Ook in de Fransche Vertaling van dezelve, pag. 110 — 112; insgelijks bij Meerman, die almede door onzen Schrijver beschuldigd wordt, slechts van een *gedeelte* van dit Verhaal te hebben gebruik gemaakt. Zie zijne *Origines Typogr.* T. 2. p. 105 — 108.

Fust van Affchaffenburg, een der nakomelingen van Fust, en anderen: zoo als uit de meergemelde *Verhandeling*, bl. 196 en volg. kan blijken.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No).

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Akademische Redevoeringen. *Oratio de Philosophico Jurisprudentiae studio, et ad fructum uberrimo, et ad voluptatem suavissimo, quam habuit* H. COCK. *Daventriae* 1824. 48 pag. 8vo.

Na eerst aan het Athenaeum zijner vaderstad Deventer, onder den te vroeg aan de wetenschappen ontrukten Sluiter, in de oude Letteren en onder den Hoogleeraar de Bruelis zich in de beginselen der Regtswetenschap te hebben geoefend, volgde de Heer Cock dezen zijnen laatstgemelden leermeester naar Utrecht, toen die in het jaar 1815 het Hoogleeraarambt aan de Hoogeschool aldaar aanvaardde. De studien te Deventer aangevangen, werden te Utrecht nog gedurende verscheiden jaren voortgezet, en eerst in het jaar 1821 verdedigde de Heer Cock zijne Verhandeling *de argumento ab analogia ejusque a legis interpretatione differentia*, en verkreeg daarop de Doctorale waardigheid. Middelerwijl had de Utrechtsche Hoogeschool 2 April 1818 de Groningsche 8 October deszelfden jaars en eindelijk de Leydsche 8 Febr. 1821, den Schrijver het gouden eermetaal uitgereikt voor zijne Verhandelingen ter beantwoording der uitgeschreven prijsvragen ingezonden. Van deze Verhandelingen is reeds vroeger in de *Heidelberger Jahrbücher*, (overgenomen in den *Recensent der Recensenten*) en gedeeltelijk onlangs in het *Neues Archiv des Criminal rechts*, VI bl. 345 en de *Thémis* Tom. 6, p. 512 verslag gegeven, waartoe wij bij deze verwijzen.

De Hoogleeraar Holtius van Deventer naar Groningen beroepen zijnde, was het niet vreemd, dat de Regering der stad Deventer en Curatoren van het Athenaeum aldaar, bij de vervulling der opengevallen vacature, aan dezen hunnen reeds door anderen zoo vereerden stadgenoot dachten, en zoo werd dan ook de Heer Cock tot Hoogleeraar in de Regten aan het Athenaeum te Deventer benoemd, welken post hij met de in hoofde dezes vermelde Redevoering op den 13 Junij des jaars 1822 aanvaardde.

In

In dit stuk, hetwelk ook door taal en stijl zich zeer gunstig aanbeveelt; wordt het nuttige en het aangename van eene Wijsgeerige beoefening des regts betoogd 1°. p. 9 sqq. uit derzelver eigene voortreffelijkheid; 2°. p. 21 sqq. uit de veelvuldige getuigenissen en de voorbeelden van voorname mannen, welke allen die wijze van beoefening der Regtswetenschap hebben aangeprezen; en 3°. p. 34 sqq. uit het nut, hetwelk dezelve oplevert tot juiste beoordeeling van gemaakte of nog te maken wetten.

Met veel genoegen hebben wij deze Redevoering gelezen. Van des Schrijvers bekendheid met de schriften der oude Grieksche Wijsgeeren, getuigen bl. 21 — 25. Intusschen valt het onzes inziens, moeijelijk, iets bepaalds over hunne wijsgeerige beoefening der regtswetenschap te zeggen. Deze toch ontstond eerst eigenlijk te Rome. Het denkbeeld van regt, had zich in Griekenland nog slechts zeer onvolkomen ontwikkeld. Doch eene andere bedenking mogen wij niet onderdrukken.

Waarom missen wij bladz. 32, den naam van den onsterfelijken de Groot, die het eerst de regten van vrede en oorlog wijsgeerig heeft trachten te bepalen, aan wiens hooge verdiensten bijzonder door wijlen den Hoogleeraar Cras, zoo waardiglijk regt is gedaan? Waar Michaelis genoemd wordt, als een der toonbeelden van Wijsgeerige regtsbeoefening, daar behoort men zeker, vooral wanneer men Nederlander is, de Groot niet met stilzwijgen voorbij te gaan.

Men zou welligt ook verwachten, dat in deze Redevoering over het nuttige en het aangename van eene Wijsgeerige beoefening des regts, ook melding zou zijn gemaakt van die tegenwoordige Duitsche Regtsgeleerde school, welke, met verwerping der Wijsgeerte, enkel de Geschiedenis huldigt. Misschien ware eene korte verdediging van de Wijsbegeerte des regts tegen die school in deze dagen niet geheel ondienstig geweest; zeker zou dezelve in deze Redevoering niet als ongepast beschouwd kunnen zijn. De Schr. heeft daarvan intusschen geene melding gemaakt, misschien wel, om den schijn van alle Polemiek te vermijden.

Dit is zeker, dat de Wijsbegeerte, welke de Hr. Cock hier aanbeveelt, eene zoodanige is, welke met de Geschiedenis op het naauwst is verbonden, zoodat hij geheel vrij te kennen is, van de dwaling dergenen, die eene dier beide wetenschappen, ten koste der andere verheffen en dit is eene eigenschap, waardoor zich deze Redevoering gunstig onderscheidt. De Wijsbegeerte, welke de Schr. aanbeveelt, is niet die van Schelling, Hegel, of

eeni-

eenige andere Duitfche Natuurfilofofen, het is die van Plato, van Cicero, van Baco, van de Groot, (al treft men hier zijnen naam niet aan) van Montesquieu, en zoovele anderen, als door bedaarde echt praktifche beoefening der Wijsbegeerte getracht hebben, levenswijsheid te verbreiden, en de regten der volken op vaste grondflagen te doen rusten. Door zoodanige Wijsbegeerte aan zijne hoorders medetedeelen, zal de Hoogleeraar ongetwijfeld fteeds den lof en de goedkeuring van alle weldenkenden verdienen.

GENEESKUNDE. Brief van Doctor DE KONING te Zalt-Bommel over de Koepokinenting aan zijnen vriend K.... Te Zalt-Bommel bij J. Noman 1824, bladz. 16. gr. 8°.

De Heer de Koning fpreekt in dezen brief over de gebreken en misbruiken, welke de uitoefening der Koepokinenting in ons land aankleven, en waardoor haar beveiligend vermogend maar al te zeer verzwakt wordt. Deze brief bevat alzoo onderfcheidene opmerkingen, welke andere Schrijvers, die het werk van den Heer Capadofe hebben weêrlegd, met ftilzwijgen zijn voorbijgaan. Wij zijn 't volkomen met den Schrijver eens, dat deze kunstbewerking in 't algemeen niet meer met de behoorlijke naauwkeurigheid wordt in 't werk gefteld, en dat dezelve (gelijk hij in zijne eerfte aanmerking zegt) door niemand, behalve door den Geneesheer en zij die door eene Geneeskundige Commisfie daartoe geregtigd waren, moet worden verrigt. Ook verklaren wij niet te weten, op welken grond de Heelkundigen zich het regt hebben toegeeigend, van een voorbehoedmiddel toetedienen, tegen eene inwendige ziekte, welke zij alle gaarne zullen erkennen tot het gebied der Geneeskunde te behooren. Mogelijk zouden zij zich kunnen beroepen op de bepaling der Heelkunde, zoo als Celfus die gegeven heeft, volgens welke de Heelkunde dat gedeelte der Geneeskunde is, waarbij *Handenarbeid* vereischt wordt; maar dan nog zouden zij de Koepokinenting als eene belangrijke kunstbewerking moeten befchouwen, wier fchijnbaar geringe gevolgen met eene groote naauwkeurigheid verdienen gadegeflagen te worden en dezelve niet laten verrigten door onbedreven leerlingen, die wel het gemakkelijke der inenting, wat het werktuigelijke der kunstbewerking betreft, maar geenszins derzelver invloed op het ganfche ligchaam kunnen doorgronden en beoordeelen.

Even zoo zijn wij met den Schr. van gedachte, dat de be-

beloouing voor de meeste inentingen boven de honderd *gratis* gedaan, anders moest gewijzigd worden. Slechts aan drie of vier kunstgenooten in iedere Provincie wordt eene gouden Medaille geschonken, en daardoor hebben diegenen, welke in groote steden gevestigd zijn en alzoo een uitgebreider praktijk bezitten, veel voorboven andere, die, in kleinere steden, jaarlijks een geringer aantal voorwerpen vaccineren, en alzoo nimmer den uitgeloofden prijs kunnen behalen, niettegenstaande deze het belang der Koepokinenting, even zeer als gene, behartigen. Ook moeten wij met den Schrijver instemmen, dat van deze aanmoediging des Vaderlands, wel eens misbruik gemaakt wordt, wanneer kunstoefenaren in groote steden zich onderling verstaan en elkander beurtelings de voorwerpen uit hunne armen-praktijk toevoegen, opdat alzoo de een na den ander aanspraak zou hebben op de uitgeloofde Medaille, iets, 't welk wederom zeer ten nadeele strekt van hunne Ambtgenooten, die in kleinere plaatsen of op het platte land zich bevinden.

Hartelijk wenschen wij, dat deze brief vooral door hen moge gelezen worden, die in staat zijn door hunnen stand en betrekkingen in deze gewigtige zaak de gewenschte veranderingen intevoeren.

GESCHIED EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

De Geschiedschrijver MEZERAY.

De beroemde Geschiedschrijver Mezeray was van eene middelmatige gestalte; zijne gelaatstrekken beslisten niets ten zijnen voor of nadeele, zijn geest onderscheidde hem meer dan zijne toon; maar hij miste zekere welgemanierdheid die iedereen behaagt, offchoon zij slechts weinigen schijnt toebedeeld. Een vijand van allen bedwang, onderwierp hij zich aan wetten, zonder die te beminnen. Zijne opregtheid zou niet dan losruitingen verworven hebben, had hij haar binnen behoorlijke palen weten te houden, of hadden verborgen oogmerken hem die niet somwijlen doen overschrijden. Zijn karakter had iets oorspronkelijks. Ten blijke daarvan strekt, dat hij nimmer dan bij de kaars werkte, zelfs op lichtklaren dag, in het hartje van den zomer; en, even of hij zich overtuigd hield, dat de zon geen licht meer gaf, verzuimde hij

hij niet hen, die hem kwamen bezoeken, bij het uitleiden tot aan de huisdeur met de kaars in de hand te vergezellen. Hij was de koudelijkste mensch, dien men schier ooit kende. De beroemde pleitbezorger Patru, hem op een' ochtend aantreffende, dat het hard vroor, vroeg hem, hoe hij het met dit weêr maakte. „ Ik ben tot L gekomen, mijn waarde Patru" was het antwoord, „ en ik haast mij, om weêr bij mijn vuur te komen." Dit raadselachtig antwoord, voor het welk de Regtsgeleerde vruchteloos oplossing zocht, werd hem door een' zijner vrienden verklaard. „ Mezeray" zeide deze, „ heeft, bij het invallen van den winter, altijd achter zijn' „ leuningstoel twaalf paren kousen liggen, gemerkt van „ letter A tot M; en het bedde verlatende, raadpleegt „ hij eerst zijn weêrglas, om zoovele paren daarvan aantetrekken, als de graad van koude schijnt te vorderen."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

Dec. 1824.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
29	29. 9	42	N. N. O.	voorm betrokken, 's morg. dampig, namiddag bew., 's avonds helder stil.
	30 0¼	43	N. W.	
	30. 2	32¾	Z. W.	
30	30 2	41	Z. t. W.	voorm. regen en wind, namiddag betrokken, 's avonds helder.
	30 1	43	Z. W.	
	30. 2¼	44	W.	
31	30. 2	41	Z. Z. W.	harde wind. betrokken, 's avonds tusschenbeide regenachtig.
	30. 1¼	48¾	Z. W.	
	30 1	40	——	
1825. Jan. 1	29 9¾	51	Z. W.	harde wind, 's morgens regen, verder bewolkt, 's nachts storm.
	30. 0	52¾	W. Z. W.	
	30. ¼	50	Z. W.	
2	29 7¼	48	W. Z. W.	stormachtig, 's morgens met reg., verder bewolkt, 's avonds storm.
	29 7¾	49½	W.	
	29. 9	44	W. t. N.	
3	30. 1¼	44	W.	bewolkt, 's avonds regen en harde wind.
	30. 2	46	W. t. Z.	
	29 9	45¾	Z. W.	
4	29. 6¾	49¾	W. N. W.	omtrent betrokken, tusschenbeide regen, 's avonds met hagel, harde wind.
	29 8¼	45	N. t. W.	
	30. 1¼	38	——	

Bij dit No. wordt uitgegeven het Register, Titel enz. van het Tweede Deel des jaars 1824.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N° 2. *Vrijdag den 14den Januarij.*

BERIGTEN.

AMSTERDAM, Met Koninklijke goedkeuring zijn tot Leden der Derde Klasse van het Koninklijk Nederl. Instituut benoemd de Heeren J. CLARISSE, Hoogleeraar te Leyden en Mr. C. A. DEN TEX, Hoogleeraar te Amsterdam. Dezelfde Klasse heeft tot Correspondent verkozen den Heer CHAMPOLLION *le Jeune*, te Parijs.

—— Op den 18den December 1824, hield het Letteroefenend Genootschap: *Tot Nut en Beschaving* deszelfs Zeventiende Algemeene Jaarlijksche Vergadering, onder Voorzitterschap van den Heer C. HEIDMAN. Na het voorlezen der aanteekeningen van de Algemeene Vergadering des vorigen jaars door den eersten Secretaris, trad het Lid van Verdiensten, de Wel Eerw. Heer C. W. WESTERBAEN, als Spreker op, met eene Redevoering, waarin dezelve *Gods wijsheid in de werken der Schepping* door treffende voorbeelden uit de Drie Rijken der Natuur, op eene krachtige en sierlijke wijze aantoonde; vervolgens gaf de Commissie van Werkzaamheden, bij monde van haren Secretaris, berigt nopens de uitslag der in 't vorige jaar opgegevene Prijsstoffen, waaruit bleek: dat 'er alleen op de

uitgeschrevene vraag, in het vak der Dichtkunde, twee ſtukken waren ingekomen, ten onderwerp hebbende: de Geestdrift in hare voor- en nadeelen, waarvan het eerſte geteekend met de ſpreuk:

De drift der Geest.

den naam van Dichtſtuk geheel onwaardig was, en derhalve in geene aanmerking verdiende te komen, en, dat het tweede met het opſchrift:

Ze ontſluit der kunſten heil'gen tempel.

alhoewel vele ſchoone gedachten en fraaije dichtregelen bevattende, echter uit hoofde eener menigte van Taal- en Dichtfouten, de bekrooning niet waardig mogt geoordeeld worden, zoodat de beide naambriefjes ongeopend verbrand zijn geworden. En wordt dienvolgens voor het ingetreden jaar uitgeſchreven, het volgende

PROGRAMMA.

A. OPENLIJKE PRIJSVRAGEN.

IN HET VAK DER ZEDEKUNDE.

I. Nademaal men dezer dagen, meer dan ooit, over en weder tracht te beweren, dat het menschdom, ten aanzien van deszelfs zedelijke en verſtandelijke geſteldheid, in vergelijking met vroegere tijden, voor- of achteruit is gegaan, en vermits de groote hoop van geſchriften, die omtrent dit onderwerp het licht zien, deels ontbloot zijn van grondige bewijzen, deels ſlechts enkele punten oppervlakkig aanraken, en althans eenen geest van partijdigheid ademen, waaruit veeleer verbittering, dan overtuiging der twistende partijen moet voortvloeijen; en aangezien het ten dezen van groot aanbelang is, dat men van den wezenlijken ſtaat der zaken overtuigd zij, ten einde men, in geval van werkelijke verbetering, volharden, en, in het tegenovergeſtelde, maatregelen tot herſtel nemen kunne;

Zoo wordt gevraagd:

Eene vergelijking tusſchen de eerſte jaren der achttiende en die der negentiende eeuw, waarin afzonderlijk onderzocht moet worden de verſtandelijke en zedelijke geſteldheid der menſchen in beide die tijdvakken, in het beſchaafde Europa, voornamelijk in de Nederlanden, alles met bijvoeging van algemeene erkende historiſche bewijzen voor het verledene, en grondige ontwijfelbare daadzaken, met de daaruit voortſpruitende gevolgen ten aanzien van het tegenwoordige.

TAAL-

TAALKUNDE.

Daar het onderfcheid tusfchen de eene taal en de andere niet flechts in de woorden, maar ook voornamelijk in de verfchillende uitdrukkingen, fpreekwijzen en woordvoeging beftaat, welk alles men den *geest der taal* zoude mogen noemen;

Zoo wordt gevraagd:

Aan welke oorzaak is het verfchil van den geest der talen toetefchrijven, en in hoeverre ftaat dezelve met de zeden en gewoonten van ieder volk in verband?

Kan men zich den geest der taal van een vreemd volk volkomen eigen maken, zoo men geene onmiddellijke gemeenfchap met hetzelve heeft? zoo ja, door welke middelen kan men hiertoe geraken?

Zoude het aannemen eener vreemde taal, bij een geheel volk onvermijdelijk eenen merkelijken invloed op deszelfs zeden en denkwijze hebben?

DICHTKUNDE.

III. Een Dichtftuk, ten onderwerp hebbende:

De Zelfopoffering.

B. Opgave ter uitwerking door de Leden alleen.

ZEDEKUNDE.

IV. Daar de Zedekunde over 't algemeen ons leert, wel te handelen, zonder ons door eenige bedenking te laten afhouden, omtrent het oordeel, 't welk anderen over ons gedrag zouden kunnen vellen, en het evenwel in vele gevallen pligtmatig kan zijn, in onze daden niet tegen het algemeen gevoelen onzer medemenfchen aante-druifchen;

Zoo wordt gevraagd:

In hoeverre behoort het oordeel van anderen op onze daden invloed te hebben?

De beantwoordingen moeten alle in de Nederduitfche taal, met eene andere hand, dan die des vervaardigers gefchreven; met eene fpreuk geteekend, en van een verzegeld naambriefje, waarop dezelfde fpreuk, verzeld zijn, en uiterlijk op den laatften van Herfstmaand 1825, vrachtvrij aan 't lokaal des Genootfchaps, onder adres van den eerften Secretaris ingezonden worden. De bekroonde ftukken blijven een eigendom des Genootfchaps, hetwelk zich voorbehoudt dezelve, hetzij afzonderlijk, hetzij onder deszelfs werken in het licht te geven.

Aan elk der bestgekeurde beantwoordingen op N°. 1, 2 en 3 zal een gouden Eerepenning en op N°. 4 een zilveren eerepenning toegewezen, en op de eerstkomende algemeene Vergadering plegtig uitgereikt worden.

Na de voorlezing der prijsuitfchrijving beklom de Voor-

 zit-

zitter het ſpreekgeſtoelte, en deed een kort verſlag van den huishoudelijken ſtaat en de letterkundige werkzaamheden des Genootſchaps. Hierna begroette dezelve den Heer Mr. J. van 's Gravenweert, als nieuw gekozen Lid van verdienſten en overreikte denzelven als zoodanig zijn diploma met eene treffende aanſpraak, bedankte vervolgens de aftredende Leden des Beſtuurs voor hunnen aan den dag gelegden ijver, wijdde de nieuwe Beſtuurderen in, en ſloot hierop de Vergadering.

J. OPPENHEIM.
Eerſte Secretaris.

BRIEF over het Geſchrift van Prof. LEHNE, *tegen Haarlems aanſpraak op de uitvinding der Boekdrukkunst.*

(Vervolg en Slot van Bladz. 12).

5°. Eindelijk vonden wij op pag. 31 en 32, eene zoogenaamde *Chronologie des Mährchens von Harlem*, waarin de Schrijver eene proeve heeft geleverd van zijne bedrevenheid in de kunst, om de Getuigen voor Haarlem naar willekeur te *verjongen* of te *verouden*. Of zijne berekeningen op de *waarheid* zijn gegrond? Dit ſchijnt hier geenszins de vraag te zijn geweest. De ontdekking van Koning, wegens het *ſterfjaar* van Cornelis *den Boekbinder* in 1522, bragt den Schrijver in verlegenheid. Tegen de *echtheid* van het ſtuk, waaruit dit bewijs was getrokken, was niets aantevoeren; nu neemt hij onjuiste berekeningen te baat, om zich, zoo mogelijk, te redden. Welaan, laat ons deze berekeningen en derzelver bedoeling eenigzins van nabij beſchouwen.

a. De Schrijver begint met het geboortejaar van Cornelis op 1430 te ſtellen.

Het oogmerk hiervan is kennelijk. Cornelis was alzoo, zoo als de Schrijver zelf zegt, in 1439, toen Koster overleed, ſlechts *negen jaren oud*. Men kon hem mitsdien (het is al weder de Schrijver die ſpreekt) als een *nietsbeduidend kind* doen beſchouwen, en op dien grond zijne getuigenis verwerpen.

Cornelis was buiten tegenſpraak vroeger geboren. Junius noemt hem een' *leerling*. Zijn juiste ouderdom

dom moge daaruit niet ſtellig kunnen worden opgemaakt: zooveel is ten minſte zeker, dat een kind van *negen* jaren niet wel een *leerling* (NB. op eene *drukkerij!*) genoemd kan worden. Voegt men hem nog een jaar of *drie* toe, dan kan het gaan; dan was hij in of omſtreeks 1426 of 1427 geboren, en was aan het einde van 1439 *twaalf* of *dertien* jaren; en toen hij overleed, zal hij alzoo den ouderdom van 95 of 96 jaren bereikt hebben, hetwelk in ons Vaderland niet onder de groote zeldzaamheden behoort.

b. Het verhaal door dezen Cornelis aan Gael gedaan, zoude in 1510 hebben plaats gehad.

Waaruit weet de Schrijver dit? . . . Hij antwoordt: omdat Cornelis toen in zijn *tachtigſte* jaar was. — Wij vragen al weder: waaruit heeft de Schrijver zijne ſtelling gehaald, dat Cornelis in zijn *tachtigſte* jaar die vertelling aan Gael heeft gedaan? Zeker niet uit Junius, want die zegt: dat Cornelis toenmaals was een grijsaard, van ten minste tachtig jaren (*nec octogenario minorem*), dat is, naar onze algemeen aangenomene wijze van ſpreken, meer dan *tachtig* jaren. — Maar waarom geeft onze Schrijver dan dit jaartal op? Alleen om ook Gael te kunnen *verjongen*, en zoo de historie verdacht te maken; alles hangt daartoe te zamen; daartoe alleen is deze zoogenaamde *Chronologie* ingerigt: want

c. Het kind Gael zoude toen, in 1510, ſlechts *vijftien* jaren oud geweest zijn.

Vraagt men den Schrijver, waaruit hij dit opmaakt? hij zal u antwoorden, omdat Gael, nog een *kind* zijnde, het verhaal meermalen uit den mond van Cornelis had gehoord. — Maar volgt dan *daaruit*, dat dit juist in 1510 en niet vroeger moet geweest zijn? .. Doch de Schrijver had, zoo als ik gezegd heb, dit jaar voor zijne berekening noodig.

d. Onze Schrijver, die eerst had gezegd, dat Gael in 1510 *vijftien* jaren oud geweest zal zijn, ſchrijft hem, eenige weinige regels later, in 1526 den ouderdom van *zes en dertig* jaren toe! Hij had alstoen, volgens de eerſte berekening, niet meer dan *een en dertig jaren* moeten tellen.

Dan, het is niet deze tegenſtrijdigheid, waarop wij voornamelijk de aandacht van den lezer willen vestigen; wij willen die meer bijzonder bepalen tot het oogmerk

 van

van den Schrijver met deze berekening, waarvan wij, om hem niet te bezwaren, de laatstgemelde willen aannemen.

De Schrijver, namelijk, geeft aan Gael in het jaar 1526 den ouderdom van *zes en dertig* jaren. En waarom? Om geene andere redenen, dan om, zoo mogelijk, Junius in een bespottelijk licht te stellen, en zijne getuigenis van hare geloofwaardigheid te berooven. — Te weten: Junius had het verhaal van Cornelis, onder anderen, bekomen van den Leermeester zijner jeugd Gael. Dit moet, volgens onzen Schrijver, hebben plaats gehad in de *jeugdige* jaren van Junius, en alzoo vóór of in zijn *vijftiende* jaar, dat is in 1526. Toen was Gael slechts *zes en dertig* jaren oud, en ondertusschen noemt hem Junius reeds een' *Grijsaard!* — Ziet, daar de *getrouwe* berekening en opgave van onzen Schrijver, wier doel en strekking aan niemand meer duister zal zijn.

Ondertusschen is niets van dat alles bij Junius te vinden. Hij noemt, ja, Gael, den onderwijzer zijner kindschheid, een' man van staal geheugen en *eerwaardig door zijne grijze haren* (*), ten einde zijne geloofwaardigheid te verzekeren; maar nergens zegt hij, dat hij Junius nog een *kind*, en Gael gelijktijdig reeds een *grijsaard* was, toen deze hem dit berigt mededeelde. Trouwens, hoe zoude het bij mogelijkheid te denken zijn, dat de zoo schrandere Junius, indien hij de historie van Koster uitgedacht en zoo kunstiglijk had te zamengesteld (en dit zeggen toch de voorstanders van Mentz, die van eene *fabel* droomen) tot eene zoo lompe en in het oog loopende tegenstrijdigheid zoude vervallen zijn?

c. Eindelijk verwondert zich de Schrijver, dat Junius het bewuste verhaal niet persoonlijk uit den mond van Cornelis heeft gehoord. Junius toch, zegt onze Schrijver, was *elf* jaren oud, toen Cornelis stierf, en zijn leermeester Gael, had hem zeer goed in de gelegenheid kunnen stellen, om dezen Boekbinder te ontmoeten en te spreken.

Dit had waarschijnlijk *kunnen* geschieden. Doch Junius spreekt 'er niets van; en wij mogen het 'er alzoo voor

(*) Zie de meergemelde *Verhandeling*, bl. 335.

voor houden, dat het *tien- of elfjarig kind* Junius nimmer een mondgesprek met dezen stokouden Cornelis gehad hebbe. Wij zien 'er ook geene noodzakelijkheid in. Maar integendeel worden wij ook hierdoor op nieuw van de waarheidsliefde van Junius overtuigd, daar hem niets gemakkelijker zou gevallen zijn, dan, wanneer hij werkelijk het oogmerk had gehad, om te liegen, dit zijn logenachtig verhaal eene meerdere geloofwaardigheid bijtezetten, door te verzekeren, dat ook hij dien Cornelis had *gezien* en *gesproken*.

Men ziet alzoo, dat het doel van den Schrijver niets anders is (zoo als hij zelf zegt (†)), dan om het te doen voorkomen, als of het verhaal van Junius alleen op het zeggen van *Kinderen* en stokoude *Grijsaards* gebouwd is, en alzoo geen geloof verdient: en daartoe schroomt hij niet *onjuiste berekeningen* uittedenken en terneder te stellen. —

Ondanks de ernstige stemming, waarin mij dit boekje van den Heer Lehne bragt, heb ik nu en dan moeten meesmuilen over deze en gene uitdrukkingen van den Schrijver, die hem, wij stemmen dit gaarne toe, onder eene menigte anderen, onvoorbedachtelijk zijn uit de pen gevloeid, doch die ons doen zien, dat, ondanks al de moeite door den Schrijver aangewend, om zijn ongeloof in een aannemelijk licht voortestellen, desniettemin bij hem een heimelijk vermoeden (zoo niet eene inwendige overtuiging) bestaat, dat de Haarlemsche historie toch wel eenige waarheid moet bevatten.

Of ligt (om dit met een paar voorbeelden te staven) in zijne meening (pag. 18), dat de stukken van Koster enkel *xylographie* zijn geweest, en dat Cornelis die met de voortbrengselen der *typographie* verward en alzoo van drukken gedroomd heeft — niet de erkentenis opgesloten, *dat 'er dan toch ten tijde van* Koster *eene drukkerij te Haarlem moet bestaan hebben?*

Is,

(†) Dit zijn 's mans woorden: *Man sieht, dasz in dieser ganzen Sache nur Kinder und Greisze eine Rolle spielen und beide Alter sind allerdings die geeignetsten für romantische Mährchen.*

Is, al verder, zijn gevoelen (pag. 25), dat het in het geheel niet onwaarschijnlijk is, dat de *Houtsneden*, welke men zoowel (NB.) in *Holland*, als elders (?) drukte, Guttenberg op het *denkbeeld* der Drukkunst hebben gebragt — niet eene bevestiging van Konings stelling en het getuigenis van Ulrich Zell, reeds in 1499 gegeven: dat in *Holland* stukken zijn vervaardigd, welke aan die van *Mentz* ten *voorbeelde* hebben verstrekt?

En is, eindelijk, de ronde belijdenis van den Schrijver (pag. 10), dat van de *pers* van Guttenberg te Straatsburg in 1439 *geen één stuk is voor den dag gekomen* — niet eene erkentenis, dat de *drukkerij* van Guttenberg in het jaar van Kosters overlijden *nog niet in werking was*?

Doch waartoe meerdere proeven van onnaauwkeurigen strijdigheid opgezocht en aangewezen in een geschrift, hetwelk, van het begin tot het einde, de in het oog loopendste blijken draagt van de verregaande vooringenomenheid, welke den Schrijver bij het zamenstellen van dit zijn partijdig vertoog (of met welk eenen anderen naam men dit zijn opstel mogt gelieven te bestempelen) hebben bezield. — Gelukkig, dat niet alle *Duitschers* dit zijn spoor volgen. De bij de geleerde wereld met lof bekende Ebert, door meerdere onpartijdig- en waarheidsliefde gedreven, heeft, nu onlangs, nieuwe gronden ten voordeele van Haarlems aanspraak aangevoerd, waarvoor wij hem onzen welmeenenden dank betuigen. Zijne wijze van beschouwing zal de oogen van vele kundige en onbevoordeelde Mannen in Duitschland openen. De verdere onderzoekingen niet alleen van *Nederlanders*, maar ook van *Engelschen* (*), zullen daartoe medewerken. De *Franschen*, (wier *Journalen* maar al te dikwerf worden gebruikt, of liever misbruikt, tot voertuigen, waarmede men de voortbrengselen van wangunst tegen onze natie aan den man zoekt te helpen) zullen eindelijk in de algemeene overtuiging moeten deelen. En zoo zal eenmaal de geheele wereld hare of-

(*) Omtrent de *eersten* berust de verwachting op het voor eenige weken aangekondigd berigt in een onzer Dagbladen; en wegens de *laatsten* vermeenen wij genoegzame zekerheid te bezitten.

offers brengen aan de ſtad *Haarlem*, als de wieg en bakermat der loffelijke en hoogstnuttige Boekdrukkunst.

Ik ben met alle hoogachting

Uw beſtendige Lezer.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

SCHEIKUNDE. Handleiding tot de Scheikunde door C. MULDER, *Math. Mag. Philos. Nat. et Med. Doctor.* Hoogleeraar in de Kruid- Schei- en Artſenijmengkunde te Franeker. Ie. Deel en IIe. Deel Ie. Stuk, te Amſterdam bij C. G. Sulpke 1824 in 8°.

Sedert eenige jaren is in onze taal geen handboek voor de Wetenſchap der Scheikunde uitgekomen, hetgeen overeenkomstig den aanwas van die wetenſchap de vereischte doelmatigheid en volledigheid bezit, om aan de leerlingen of jonge beoefenaars het onderzoek van die wetenſchap gemakkelijk en aangenaam te maken. De vertaalde werken van Lavoisier en Jacquin en meer andere, kunnen thans beſchouwd worden niet meer te bezitten de verlangde volledigheid overeenkomstig den tegenwoordigen ſtaat der wetenſchap. De noodzakelijkheid om in die behoefte te voorzien, en dus tevens eenen meer geſchikten leiddraad in het onderwijzen te verkrijgen, moedigde den Hoogleeraar aan, om ten dien einde deze handleiding tot de Scheikunde zamenteſtellen. In hoever dit voorgeſteld doel bereikt is, zal het eigen gebruik en de doorgaande ondervinding moeten leeren.

Het eerſte gedeelte bevat de algemeene Scheikunde, in het welke de oudere zoo wel als de nieuwere Scheikundige daadzaken zijn opgegeven, en voornamelijk ook volgens de werken door den Schr. aan den jongen beoefenaar der Scheikunde ter lezing aanbevolen. Uit dezelve ſchijnt de Schr. de werken van Berzelius en van Schubarth en van Thenard (waarvan nu reeds de vierde editie in het licht is) in vele opzigten tot grondſlag van zijne Scheikunde genomen te hebben, met inachtneming echter van eene geheel andere orde, door altijd eene gegronde kennis van de meer enkelvoudige zelfſtandigheden aan die der meer zamengeſtelde te doen voorafgaan. — De *Inleiding* bevat in 8 bladz. de verdeeling der Natuurkundige Wetenſchappen en tevens een kort overzigt

over de geschiedenis der Chemie, waarbij dus ook van eenige onzer Nederlandsche zeer verdienstelijke geleerden met lof melding wordt gemaakt. De eerste afdeeling bevat drie hoofdstukken; in het eerste worden, overeenkomstig het klein bestek van deze handleiding, de natuurkundige krachten in weinige woorden, maar de Scheikundige meer breedvoerig behandeld; — waaronder echter de leer van Bernhardi § 27 p. 28. meer uiteengezet had behooren te zijn voorgedragen, zooals ook in § 23 p. 24 bij de kristalschieting had kunnen melding gemaakt worden van Perkins proeven, b. v. onder andere van die over het aanwenden van hevige drukking ter kristallisatie van azijnzuur — en in § 26 d. 28 hadden bij de *arragoniet* misschien ook andere moeten worden opgenoemd.

De Schr. schijnt het eens te zijn met Fischer over het onderscheid tusschen oplossing en mengsel. De rangschikking echter der daadzaken, met betrekking tot de Chemische Proportien-leer had welligt eenigzins geleidelijker kunnen zijn voorgedragen. Ook moet men de *adhaesie* der gazdeeltjes § 61 p. 69 nemen in dien zin, welke dáár bepaaldelijk aan dezelve is gegeven, dewijl dezelve anderzins zou strijden met verscheidene veel beslissende proeven door de Engelsche Scheikundigen genomen. In het tweede hoofdstuk worden de voornaamste Scheikundige werkingen en verschijnselen met zeer veel doelmatigheid en naauwkeurigheid voorgedragen; de orde is hier eigenaardig, lofwaardig en wel gekozen, maar in § 74 p. 86 had bij sommige *reagentia* behooren vermeld te zijn geweest, de aangave der verschijnselen, welke de herkenning ontwijfelbaar maken. In de tweede afdeeling bevat het eerste hoofdstuk eene korte, doch voldoende opgave, van de voornaamste Scheikundige kunstbewerkingen, zoo als het tweede hoofdstuk der Scheikundige werktuigen, door niet alleen te beschrijven derzelver zamenstel en inrigting, maar ook derzelver gebruik, met bijvoeging van voorbeelden, om in het doen van proeven de berekeningen gemakkelijk te maken; hier en daar is die berekening in eenen algemeenen mathematischen form voorgedragen, welke te wenschen ware geweest, dat bij elk werktuig meer bijzonder was aangewezen. De meest in gebruik, en tot het doen van Chemische proeven het best geschikt zijnde werktuigen, zijn hier vermeld, onder andere ook de nieuwe Electriseer-machine van Wolfram; meer uitvoerig had kunnen zijn, de opgave van extractpersen en Scheikundige stoommachines. Het zamenstellen en gebruikmaken van de onderscheidene soorten van *Lutum* § 115 is zeer belangrijk, inzonderheid voor den jongen beoefenaar tot het doen van proeven, aangewezen. In de derde afdeeling wordt in drie hoofdstukken gehandeld, over de *Warmtestof*, *Lichtstof* en *Electrische stof*, welke onderwerpen gewoonlijk meer uitvoerig in de

Na-

Natuurkunde, en dus hier voor het doel toereikend met weinige woorden worden voorgesteld, om den leerling een juist denkbeeld te geven, van de uitwerkingen dezer stoffen, alsmede derzelver invloed bij Scheikundige bewerkingen. Inzonderheid komt dus ook in aanmerking de zamenstelling en het gebruik van den *Thermometer* door voorbeelden opgehelderd op pag. 165, waarbij nog vermeld had kunnen worden, hetgeen de Florentijnsche Wijsgeeren, ten dien opzigten hebben voorgedragen in *tent Acad. d. c.* en in § 139 de Pyrometer van Musschenbroek en Hoogendijk. De leer der Electrische verschijnselen is in onderscheidene opzigten tot de Chemische proeven duidelijk voorgedragen, en tot het doel van een handboek volledig, inzonderheid, indien meer uitvoerig melding was gemaakt van Dobereiners proeven en derzelver toepassing op de theoretische aangenomen leerstellingen.

Het tweede deel zal grooter in uitgebreidheid zijn dan het eerste deel, en in zich bevatten twee stukken, waarvan het eerste reeds in het licht is verschenen, en het tweede binnen kort verwacht wordt, om het geheele handboek volledig te maken. In dit eerste stuk wordt zoo ineengedrongen mogelijk voorgedragen en uit de beste bronnen ontleend, hetgeen de leerling behoort te kennen, omtrent den *dampkring*, *het water*, de *niet metaalachtige en de metaalachtige enkelvoudige stoffen* (*metalen en metalloïden.*) Vervolgens omtrent de *stoffen* zamengesteld uit *niet metaalachtige* en *zuurstof*, en uit *metalen* en *zuurstof* en *brandbare ligchamen*; — hetgeen aan de volledige behandeling van deze onderwerpen mogt ontbreken, is in de bronnen, dienende tot nadere opheldering, aangewezen. Men vindt hier kortelijk de geschiedenis van elk onderwerp vermeld, b. v. de zamenstelling of het mengsel van den dampkring duidelijk opgenoemd en uiteengezet. In de twee eerste hoofdstukken zijn de verdiensten der Nederlanders, inzonderheid bij het onderzoek van die onderwerpen lucht en water in het regte licht gesteld. Bij de *koolstof*, de *chlorine* en de *fluorine* zijn de nieuwste proeven opgegeven; bij dezelve, inzonderheid bij de *chlorine* of *zeezoutstof*, is zeer doelmatig de oudere zoo wel als de nieuwere theorie vermeld, dewijl die beide theorien groote voorstanders aantreffen. Er worden 29 metalen behandeld en daaronder het *Selenium* § 114; of hetzelve hier te huis behoort, is twijfelachtig. Over het *Titanium* en enkele andere metalen heeft de Scheikundige nog veel inlichting noodig, zoo als uit het behandelde deswegens genoegzaam blijkt. Bij het *potasch-metaal* wordt naauwkeurig vermeld de wijze, waarop men het verkrijgt. Onder de *metalloïden* zijn 'er eenige, welke men nog niet kent, zoo als de Schr. hier duidelijk doet opmerken. De eigenschappen en verdeeling der zuren komt § 129 voor, als

als inleiding bij de beschouwing van het zamenstellen met zuurstof, dewijl de oxyden in § 13 reeds vermeld waren, zoo als ook de benamingen der zuursoorten § 12, of aldaar het woord *roest* voor *oxyde* algemeen mag ingevoerd worden, schijnt twijfelachtig te zijn. De Schr. heeft alle de bijzondere eigenschappen van de zamengestelde stoffen zeer naauwkeurig en met veel oplettendheid aangewezen en opgeteekend.

Wij wenschen derhalve, dat de Hoogleeraar Mulder veel genoegen moge genieten uit deze handleiding tot de Scheikunde, bij het dagelijks gebruiken derzelver bij zijne lessen en het herhalen der proeven in het werkje voorkomende, zoo wel voor zich zelven, als inzonderheid voor zijne leerlingen; om daardoor ook hetgeen bij ondervinding mogt blijken, niet naar wensch of uitvoering genoeg te zijn behandeld in eene volgende uitgaaf of anderzins bij wijze van bijvoegsel in het licht te geven, en dus deze hoogstbelangrijke wetenschap voor het algemeen, inzonderheid voor de jonge beoefenaars aangenaam, zoo zoo wel als gemakkelijk te maken; en daardoor zijnen reeds verworven roem voor de beoefening der wetenschappen te zien vermeerderen.

GEDENKPENNINGEN EN MUNTEN.

HAARLEM. Aan onderstaanden brief ruimen wij hier gaarne eene plaats in.

„ Kortelings te Utrecht zijnde, heb ik eenige Penningen bekomen, welke in den omtrek van Wijk bij Duurstede zijn gevonden. Twee van deze, beide van goud, kwamen mij voor de moeite waardig, om 'er eene korte beschrijving van te geven, welke ik de vrijheid neem, UEd. bij deze te doen geworden, met verzoek, daaraan een plaatsje in uw geacht Tijdschrift te willen inruimen.

De eerste is een Vaderlandsch gedenkstuk; de andere herinnert ons den deernis waardigen toestand van Frankrijk, onder Karel den VI en aan het roemrijk tijdperk van Engeland, ten tijde van den met lof bekenden Koning Hendrik den V.

N°. 1.

No. 2.

N°. 2.

No. 1. Waarvan zes van gelijken stempel te zamen gevonden zijn, geeft gelegenheid, om met een woord gewag te maken, van een' der beroemdste helden, welke over het landschap Gelder het bewind gevoerd hebben, namelijk Willem van Gulich, den eersten Hertog van Gelre, van dien naam, als zijnde deze landstreek, welke te voren een Graafschap was, A°. 1339 door Keizer Lodewijk tot een Hertogdom verheven en deze munt door gemelden Willem van Gulich geslagen.

De partijschap tusschen de Heeckerens en Bronkhorsten, wederom na den dood van Eduard, den burgeroorlog met meer verwoedheid aangezet hebbende, terwijl de eerste met den Bisschop van Utrecht, de zuster van Eduard, Margaretha of Mechteld, en de Bronkhorsten Willem van Gulich, Neef van Eduard, toegedaan waren, werden de Heeckerens genoodzaakt te bukken, en verloren geheel hunnen invloed; Willem geraakte daardoor in het gerust bezit van zijn land, doch het duurde tot na de dood van Margaretha, voor dat zijne tegenpartij geheel ten ondergebragt was.

De jonge Willem werd A°. 1372, door Keizer Karel de IV erkend en beleend met het Hertogdom Gelre en Graafschap Zutphen, en zijn vader, gedurende deszelfs minderjarigheid tot Ruwaard of Voogd aangesteld (Pontanus *Hist. Gelr.* p. 300), welke, ook een moedig Ridder zijnde, zijn' zoon ten oorlog medevoerde, om door ongemak en moeiten, zijne ligchaamskrachten te versterken, daar de Riddergeest van dien tijd, alleen daarna streefde, om zich voor den oorlog te bekwamen en men zich vroegtijdig trachtte te gewennen aan de vermoeijenissen en ontberingen, om, in tijd van nood, die beter te kunnen doorstaan. Zoo sliep de moedige Hertog van Clarence, broeder van den even strijdhaftigen Koning Hendrik den V van Engeland, met zijne zware wapenrusting in het open veld, om met zijn zwaard alle oogenblikken gereed te zijn, die genen te beschermen, die zijne hulp mogten verlangen. Reeds in zijne kindsche jaren blijken van onverschrokkenheid gegeven hebbende, werd Willem, door zijn' vader zelf, tot Ridder geslagen; dit geschiedde met zeer veel plegtigheid; merkwaardig is daaromtrent het voortreffelijk werk van Strutt, *compleat view*

of

of the manners, customs, arms, habits of the inhabitants of England.

Het kort beſtek laat hier niet toe, gewag te maken, hoe onze Willem zich als Ridder gekweten heeft; het antwoord aan zijn' vader, als hij met Engeland tegen Frankrijk een verbond had aangegaan, en deze hem daarvan zocht terugtebrengen, geeft zijne geestdrift genoeg te kennen: zeggende: *dat in geval van overwinning, de menigte van vijanden hem tot grooter eer zoude ſtrekken.* Hij ſtierf A°. 1402, in het 38ſte jaar zijns ouderdoms, en overleefde dus ſlechts weinige jaren zijne echtgenoote Catharina, Dochter van Albert Graaf van Holland, met welke hij op zijn 16de jaar was gehuwd.

Na deze korte uitweiding, keer ik thans terug tot den meergemelden penning, welke waarſchijnlijk ſchijnt geſlagen te zijn in of na den jare 1388, als wanneer genoemde Hertog Willem, zijnen Muntmeester Joost van Tanerijen gelastte, gouden munt te ſlaan, welke Arnhemſche Rhijnguldens werd geheeten (Slichtenhorst p. 167) en waaronder deze penning zeker zal behoord hebben.

Willem wordt verbeeld op een' troon gezeten, met het Hertoglijk zwaard in de eene en het Evangelie in de andere hand, omhangen met den purperen Riddermantel, het hoofd verſierd met eenen krans van kunſtig gemaakte rozen, welke een voornaam Geestelijke, bij de verheffing gewoon was de Hertogen op het hoofd te drukken. Hoveden, door Strutt in het bovengemelde werk aangehaald, doet verſlag van hetgeen plaats had, wanneer Richard de I, als Hertog van Normandije, met het Hertoglijk zwaard werd omgord: *accinctus est in matre Eccleſia gladio Ducatus, ubi Archiepiscopus ante majus altare in capite ejus poſuit circulum aureum, habentem in ſummitate per circuitum Roſulas aureas, artificialiter fabricatas, et dux juravit ſuper reliquias ſanctorum et ſuper Evangelia, quod ipſe Eccleſiam defenderet.* Het omſchrift is:

Wilh. Dux Gelr. et Com. A.

zijnde de A. de eerſte naamletter van Arnhem, als aldaar geſlagen. Aan de andere zijde is de gewone zinſpreuk, welke te dier tijd op de munten in gebruik was.

Tot No. 2. behoort de volgende uitlegging.

Hendrik de V. Koning van Engeland, wiens aanſpraak op de Franſche kroon, aanleiding gaf tot den oorlog tegen Karel den VI (daar Eduard de III wel het regt, doch de bezitting van Frankrijk niet had verkregen,) met veel ſtandvastigheid, beleid en moed, zijnen vijand in het naauw gebragt hebbende, huwde met de door hare ſchoonheid alom geroemde Catharina, dochter des Franſchen Konings, welke laatſte de Koninklijke waardigheid, met alle de de Domeinen, tot de Franſche kroon behoorende bij

bij verdrag aan zijnen schoonzoon verzekerde, wanneer hij zoude komen te overlijden.

Hendrik als vermoedelijke erfgenaam van het rijk erkend en geëerbiedigd, ondervond nogtans eene magtige tegenpartij in diegenen, welke het regt van den Dauphin bleven handhaven, en de noodlottige nederlaag van den Hertog van Clarence, bij Baugé, voorgevallen, bragt zelfs het overige van zijne legermagt in groot gevaar. Naauwelijks hiervan kennis gekregen hebbende, stak hij onverwijld weder naar Frankrijk over, keerde wederom door zijne gewone dapperheid het dreigend gevaar af en vestigde meer en meer de aanspraak op Frankrijk, welke hem was toegezegd; maar eene kortstondige ziekte, maakte op het onverwachtst een einde aan zijn roemrijk leven, terwijl het nietig bestaan van Koning Karel weinig tijds daarna een einde nam.

Hendrik de VI was weinige maanden oud, als de kroon van Engeland en Frankrijk hem te beurt viel; bij uiterste wil des overleden Konings, verkreeg de Hertog van Glocester, welke met Jacoba van Beijeren is getrouwd geweest, het bewind over Engeland in handen, gedurende de minderjarigheid van den jongen Hendrik, terwijl de Hertog van Bedfort in Frankrijk insgelijks tot Regent was aangesteld geworden (A°. 1422).

Onder het Regentschap van dezen Hertog, is de munt geslagen waarvan de afbeelding hier medegedeeld wordt. Bedfort liet den onmondigen Prins voor Koning van Frankrijk uitroepen, terstond na de uitvaart van Karel den VI; verbood den omloop van het goud geld, bij den overleden Koning in gebruik, en liet eene munt slaan *Salus* genaamd, die alleen gangbaar was in de Wingewesten, welke Engelands bestuur erkenden, waartoe deze Penning behoort, in alles overeenkomende met hetgeen Larrey daarvan zegt. (*Histoire d'Angleterre Henri VI*) Aan de eene zijde is de Moeder Gods met de letters AVG, zijnde de stempel van den jongen Koning, hetgeen Larrey ook aanhaalt, dat op den *Salus* gedrukt stond, en waardoor deze onderscheiden is van den *Salus*, welke le Blanc zegt, dat op het einde der Regering van Karel den VI (A°. 1421) is geslagen, en dezen naam voerde, omdat daarop verbeeld stond de *Salutation Evangelique*, waarvan deze ook den naam ontleende; daaronder twee schilden met de wapens der beide Rijken en het omschrift:

Henricus Dei gratia Francorum et Anglie Rex.

Aan de andere zijde het Kruis, waarbij eene Lelie en het Engelsche wapen, teeken of *symbolum*, zinspelende op de twee Koningrijken, van onderen de eerste naamletter van Henricus. Rondom:

Christus vincit Chr. Regnat Chr. imperat.

Onder Karel den VI ondervonden de muntspecien eene bij-

bijna ongeloofelijke vermindering, terwijl het Financiewezen te dier tijd in Engeland niet beter gesteld was (zie Voltaire *Essai sur les moeurs tom IV. pag.* 170 — 180. *seqq.*) Dit stuk is echter van zeer fijn goud; volgens het *Thresoor of Schatkamer* (A°. 1580) *te Antwerpen geprint*, wordt de saluyt geschat te wegen 2. E. 7 A.; deze weegt 1 E. 30 A., heeft dus 9 Azen door den tijd verloren.

D. J. G. van HEECKEREN van BRANDSENBURG,
Lokeren *Post-Directeur.*"
den 18 November 1824.

TOONEELNIEUWS

Parys. Op de verschillende Schouwburgen dezer Hoofdstad zijn in den loop des jaars 1824 gegeven 199 nieuwe stukken, waaronder men 9 Treurspelen, 20 Blijspelen en 16 Komieke Opera's telt. De Heer Scribe leverde 15, de Heer Dartois 13 of 14, de Heeren Brazier en Carmouche 12, de Heeren Melesville en Dupin slechts 10 stukken. In 1823 beliep het getal der opgevoerde stukken 208.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
5	30. 2 30. 4 30. 5$\frac{1}{4}$	37$\frac{1}{2}$ 39 34$\frac{1}{2}$	N. N. t. O. N. N. O.	bew., meest omtrent betrokken, tusschenbeide iets sneeuwachtig.
6	30 6 30 6 30 5$\frac{1}{4}$	33$\frac{1}{2}$ 40 40	W. Z. W. ——— ———	bewolkt.
7	30. 4 30. 4 30 3$\frac{1}{4}$	44 46$\frac{1}{2}$ 45	W. — W. N. W.	betrokk., 's avonds tusschenbeide iets regenachtig.
8	30. 4$\frac{1}{4}$ 30. 5$\frac{1}{4}$ 30. 5$\frac{1}{4}$	44 46$\frac{1}{2}$ 46	N. W. N. N. W. N.	harde wind, meest helder, tusschenbeide bewolkt.
9	30 6 30. 6$\frac{1}{4}$ 30. 6$\frac{1}{4}$	46 46 43$\frac{1}{2}$	N. — —	betrokken, tusschenbeide iets stofregenachtig.
10	30. 6$\frac{1}{4}$ 30. 6$\frac{1}{4}$ 30. 6$\frac{1}{4}$	44 44 42	N. t. W. ——— ———	bewolkt, stofregenbuijen.
11	30. 6 30. 5$\frac{1}{4}$ 30. 5$\frac{1}{4}$	44 47 45	N. W. t. N. ——— ———	bewolkt, meest omtr. betrokken, windrig, tusschenb. iets regen.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST- EN LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 3. *Vrijdag den 21sten Januarij.*

BERIGTEN.

PARIJS. Op den 27 October ll. overleed alhier de Heer ANDRÉ THOUIN, Lid van de Akademie der Wetenschappen, en Hoogleeraar bij het Museum van Natuurlijke Historie. Tegen het einde van 1747 in 's Konings tuin geboren, verkreeg hij in 1768 daar den post van eersten Tuinman, dien zijn vader, welke in 1764 overleed, bekleed had. Tot Lid van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen in 1786 benoemd, nam hij plaats onder de Hoogleeraren bij het Museum der Natuurlijke Historie, bij de daarstelling van zijnen leerstoel in 1793. Hij heeft veel geschreven, doch alles betrekkelijk zijn vak, de grondbeginselen of de praktijk van den Landbouw. Zij zijn verspreid door alle de groote verzamelingen, in der tijd verschenen, als de *Memoires de l'Academie Royale des Sciences*, die van het *Institut*, van het *Museum d'Histoire Naturelle* en van de *Société d'Agriculture.* In de *Annales du Museum* onderscheidt men bijzonder van zijne hand eene beschrijving van den Tuin, de Boomkweekerij, de school der cultuur, die van Vruchtboomen enz. Hij was een der medearbeiders aan de door DETERVILLE uitgegeven *Dictionnaire d'Histoire Naturelle* en van de nieuwe uitgave van den *Cours d'Agriculture* van ROSIER. Ein-

delijk gaf hij afzonderlijk een werk in 4°. uit, dat onder den titel van *Monographie des Greffes* in 1820 verscheen. Op zijn graf heeft de Baron CUVIER eene welmeenende lofrede uitgesproken. Hij was ook Lid van 't Legioen van Eer, doch meende, dat zulk een orde op het kleed van een' Tuinman niet voegde, maar alleen op de borst van krijgslieden behoorde te pronken, als de prijs hunner opofferingen aan het Vaderland.

UTRECHT *den 15den Januarij.* Heden overleed na eene langzame verzwakking in het 72ste jaar zijns levens, de hoogeerwaardige en hooggeleerde Heer, HERMANNUS ROYAARDS, sedert het jaar 1788 Doctor en Professor der Godgeleerdheid en Akademie-prediker alhier. Hij bragt, door zijn mondelijk onderwijs en uitgegeven schriften, het zijne toe, aan den bloei onzer Hoogeschool en was een ijverig Medebestuurder van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders, alsmede van de Utrechtsche Afdeeling des Nederlandschen Bijbel-Genootschaps. Offchoon, volgens de tegenwoordige Akademische verordeningen, vóór omtrent twee jaren, Emeritus verklaard, hield hij nogtans, met voorbeeldigen lust, eenige lessen, zoo lang hij daarin niet door ligchaamszwakheid werd belemmerd. Hij had het genoegen, van zijnen voortreffelijken zoon, Dr. HERMANNUS JOHANNES ROYAARDS, als zijnen Opvolger, aangesteld en voorspoedig werkzaam te zien.

LEVENSBERIGT

VAN

Mr. ROBERT HENDRIK ARNTZENIUS.

(*Getrokken uit de aanspraak, ter opening der Algemeene Vergadering van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden, gedaan door deszelfs Voorzitter* Prof. M. SIEGENBEEK.)

Robert Hendrik Arntzenius werd op den 19 December des jaars 1777 te Amsterdam uit een deftig en

en in de geletterde wereld beroemd geſlacht geboren. Zijn vader was Mr. Pieter Nicolaas Arntzenius, een der drie zonen van Otto Arntzenius, Rector der Latijnſche Scholen te Amſterdam, en door vele uitgegevene ſchriften vermaard; zijne moeder, mede door deftigheid van afkomst, maar vooral door luister van vrouwelijke deugden uitblinkende, was Margaretha Ida Armenault. Dit waardig ouderen paar beſteedde hunne uiterſte vlijt en zorgvuldigheid aan de opvoeding en vorming van dezen hunnen eenigen telg, in wien zich alle hunne uitzigten, alle hunne levensvreugde vereenigde, en wiens gevoelig hart en gelukkige verſtandsvermogens reeds vroeg de gunſtigſte verwachtingen opwekten. Zijn Vader, een kundig Regtsgeleerde, en die ook in andere wetenſchappen, bijzonder in de fraaije letteren, geene geringe bedrevenheid bezat, en zelve de dichtkunst niet ongelukkig beoefende, ontvonkte in zijnen boezem het eerst die blakende zucht naar kennis, die vurige liefde inzonderheid voor de beſchaafde letteren en met name voor de dichtkunst, welke hem zijn ganſche leven door bezielden. Ook leerde hij hem vroegtijdig zijn vaderland met geestdrift beminnen, en deszelfs roem boven alles op prijs ſtellen en ter harte nemen. Doch vooral beijverde hij zich, in vereeniging met zijne waardige echtgenoot, om in de ziel van zijnen lieveling, van deszelfs eerſte jeugd, de zaden van deugd en godsvrucht uit te ſtrooijen, dezelve aldaar met de uiterſte zorgvuldigheid op te kweeken en onuitroeibare wortelen te doen ſchieten. Van Alphen, Luiken en Cats waren de dichters, die, onder het geleide van zijnen vader, het eerst zijnen ſmaak voor het ware ſchoone vormden, en tegelijk zijn hart tot de edelſte gevoelens van godsvrucht, deugd en vaderlandsliefde ſtemden. Na zijnen vader had misſchien niemand gewigtiger en weldadiger invloed op de letterkundige vorming van den jeugdigen Arntzenius, dan zijne en mijne onvergetelijke leermeester, de toenmalige Rector der Latijnſche ſcholen te Amſterdam, R. van Ommeren; een man, wiens wedergade in de leiding en ontwikkeling van jeugdige vernuften ſchaars gevonden werd, en die het vuur, dat hem doorgloeide, ook in iedere niet geheel ijskoude borst wist te ontſteken.

Hoe magtig moest dan niet de werking van zulk eenen man zijn op eene ziel, zoo gevoelig en ontvlambaar, als die van onzen Arntzenius! Gelijk hem dus op de Latijnsche scholen in zijne vaderstad, in dezen voortreffelijken leermeester, een onwaardeerbaar geluk ten deel viel (een geluk, waaraan hij, even als alle zijne medeleerlingen, steeds met de levendigste dankbaarheid terugdacht) zoo zag hij zich aan de Doorluchtige School derzelfde stad, toen door de wijdberoemde en nooit volprezene mannen, Wyttenbach, van Swinden en Cras verheerlijkt, geene min gunstige gelegenheid geopend, om zijnen heerlijken aanleg verder te ontwikkelen, zijne reeds verkregene kundigheden te volmaken en door nieuwe te verrijken. Hij maakte van die gelegenheid ook het beste gebruik, en werd, na eene oefening van vijf jaren, onder geleide der straks genoemde mannen, en vooral van den uitmuntenden Cras, en na de uitgave eener welgeschrevene Regtsgeleerde proeve, welke hij, onder voorzitting van den laatsten, met lof verdedigde (*), in den jare 1798 aan 's Lands Hoogeschool alhier, naar verdiensten, tot Meester in de Regten bevorderd. Het naastvolgende jaar was voor hem een der treurigste, en tegelijk een der heugelijkste van zijn gansche leven. Deszelfs aanvang namelijk, werd op het droevigst voor hem bewolkt, door het overlijden van zijnen braven vader, wiens dood hij met tranen der opregtste, kinderlijke dankbaarheid beweende; en nog eenigen tijd voor deszelfs afloop mogt het hem gebeuren, het toppunt zijner wenschen te bereiken door zijne echtverbindtenis met de vriendin, door zijn hart gekozen en die door gaven van ligchaam en geest, en vooral door hare deugden ten volle waardig was, dat hart te bezitten, Jonkvr. A. E. Tideman. Nog datzelfde jaar verliet hij de ingetredene loopbaan van pleitbezorger, om als ambtenaar het vaderland te dienen, en aanvaardde den post van Secretaris van het Departementaal Bestuur van den Amstel, dien hij, drie jaren later, met een' gelijken post bij het Departementaal en Gedeputeerd Bestuur van Holland verwisselde. Na een gelijk tijdsverloop ging hij tot andere nog aanzienlijker, en

(*) Het onderwerp dier proeve was: *de confessione doli in delictis.*

en met zijne regtsgeleerde ſtudien nader verwante bedieningen over. Doch het zal waarſchijnlijk uwe belangſtelling weinig opwekken, M. H., de onderſcheidene ambten te hooren opnoemen, met welke hij, gedurende de verſchillende afwisſelingen van beſtuur, aan welke ons vaderland was blootgeſteld, nu korter, dan langer bekleed was. Genoeg zij het dan te zeggen, dat de kunde, eerlijkheid en ijver, welke hij in de waarneming der hem opgedragene bedieningen ſteeds aan den dag leide, hem het vertrouwen dergenen, die het hooge bewind in handen hadden, door alle tijden heen behouden deden. Hoogst ſtreelend en vereerend was inzonderheid voor hem het bewijs, hem daarvan door onzen geëerbiedigden Koning gegeven, toen deze hem in den aanvang des jaars 1814, den belangrijken en aanzienlijken post van Advocaat Fiscaal voor de middelen te lande in Noord-Holland opdroeg; een post, tot welks bekleeding zoo zijne bekwaamheden als regtsgeleerde, als zijne door de vroegere waarneming van gelijkſoortige bedieningen verkregene ervarenis hem bijzonder bevoegd maakten. Hij bekleedde dezen post tot het jaar 1820, toen eene verandering in het beheer der genoemde middelen denzelven deed vervallen. Met een eervol ontſlag verkreeg hij tevens de waardigheid van Rijks Advocaat in Noord-Holland, hem te welgevalliger, omdat hij daarmede het altijd geliefkoosd beroep van gewoon pleitbezorger kon vereenigen. Niet minder welgevallig was hem, twee jaren later, de hoogst vereerende roeping zijner medeburgeren, om, als lid der tweede Kamer van de Staten generaal, de algemeene belangen te behartigen. Veel nuts mogt het vaderland zich, in de gewigtige betrekking, van zijne kunde, ervarenis en uitſtekende talenten, gepaard aan edelaardige gevoelens en beginſelen, voorſpellen; dan, helaas! deze welgegegronde hoop werd, reeds in het volgende jaar, door zijnen vroegtijdigen dood op het droevigst te leur geſteld.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No).

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No).

KUNSTEN.

BERIGT EN PRIJS-UITSCHRIJVING DER VIERDE KLASSE VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN,

Aangekondigd in hare openbare Vergadering den 25sten November 1824.

De Vierde Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten berigt bij dezen:

Dat op de Prijsuitloving door haar in de Openbare Vergadering van 26 November 1822 gedaan, *voor het best-gekeurd plan tot een' Schouwburg voor eene der groote steden van het Rijk, geschikt ter vertooning van Treur- en Blijspelen, Opera's en Balletten* geene stukken zijnde ingekomen, zij besloten heeft, die vraag te herhalen, en daarbij twee nieuwe prijsvragen, in de vakken van Beeldhouwkunst en Toonkunst te voegen.

De Klasse looft diensvolgens voor de beste en voldoende beantwoording van elke der natemeldene vragen eenen prijs uit, bestaande in eene gouden Medaille, met den gewonen stempel des Koninklijk Nederlandschen Instituuts, of in de waarde derzelve, ter somma van driehonderd Guldens, en wel:

In het vak der Bouwkunst:

Het plan tot eenen Schouwburg voor eene der groote steden van het Rijk, geschikt ter vertooning van Treur- en Blijspelen, Opera's en Balletten.

Het gebouw zal moeten bevatten, behalve de ruimte voor het Tooneel en wat daartoe behoort,

a. Eene groote zaal of Schouwplaats voor 15 à 1800 personen;
b. een of meer groote portalen (vestibules);
c. Bureaux van ontvangst;
d. eene wachtkamer;
e. woning voor den concierge;
f. ruime en gemakkelijke trappen;
g. eene groote ververschingzaal (foyer) voor het publiek;

h. eene

h. eene dergelijke voor de tooneellisten, leden van het orchest, enz.
i. eene zaal voor het bestuur, met de noodige bureaux, boekenkamer en andere vertrekken;
k. kleedkamers voor de tooneellisten, dansers, enz;
l. eene bewaarplaats voor schermen, tooneelversieringen, enz.;
m. eene bewaar- en werkplaats ter vervaardiging der costumen.
n. eene werkplaats ter vervaardiging der schermen, tooneelversieringen, enz.;

Tot de zamenstelling van het gebouw wordt verlangd:
1°. dat het uiterlijk aanzien zij grootsch, edel, en overeenkomstig met deszelfs bestemming;
2°. dat bij den ingang eene overdekte gaanderij voor de rijtuigen zij en deze vrij af en aan kunnen komen, zonder de voetgangers te hinderen;
3°. dat de toegangen naar den Bak (Parterre) vrij en gemakkelijk zijn;
4°. dat ruime en wellingerigte steenen trappen dadelijk geleiden naar de zalen, loges of gaanderijen, waartoe zij bestemd zijn;
5°. dat de schikking en versiering der groote zaal of schouwplaats, even als die van den voorgrond des Tooneels (avant scène) zoodanig zij, dat het gezigt op het Tooneel niet verhinderd en het gehoor, zooveel mogelijk, bevorderd worde;
6°. dat de verschillende plaatsen in de groote zaal, elk hare afzonderlijke trappen, ingangen enz. hebben;
7°. dat men voor eene geschikte verwarming van de groote zaal en de overige vertrekken zorge, en tevens regenbakken plaatse, dáár, waar zij het nuttigst kunnen zijn ter brandblussching.

(Offschoon het ter mededinging niet volstrekt noodzakelijk is, zoude de Klasse gaarne de gelegenheid zien aangewezen, om het gebouw, van buiten zoowel als inwendig, door gazlicht te kunnen verlichten.)

Het terrein van het ontwerp van den Schouwburg, zal de oppervlakte van 3500 ellen niet mogen te boven gaan.

De Klasse verlangt van het projekt den platten grond, gelijk straats (réz de chausſée) en van de eerste verdieping; voorts den opstand en voorname doorsnede, op eene schaal van één duim (centimeter) voor een el (meter); alsmede de afbeelding van een of meer gedeelten der bouwkundige versieringen, zoo van buiten als inwendig, op ten minste een vierde gedeelte van derzelver ware grootte.

In het vak der Beeldhouwkunst:

Het Standbeeld van den Admiraal **Michiel Adriaansz. de Ruyter**; *en wel een afgietsel in pleister, ter grootte van ten minste één Nederlandsche el.*

Verlangende de Klasse vooral, dat de held worde voorgesteld, met die kalmte en rustigheid, en met dat vertrouwen op de Goddelijke Voorzienigheid, welke hem, zelfs bij het strijden tegen grootere overmagt, nimmer verliet.

In het vak der Toonkunst:

Welke verdiensten hebben zich de Nederlanders, vooral in de 14de, 15de en 16de eeuw, in het vak der Toonkunst verworven, en in hoeverre kunnen de Nederlandsche Kunstenaars van dien tijd, die zich naar Italie begeven hebben, invloed gehad hebben op de Muzijkscholen, die zich kort daarna in Italie hebben gevormd?

De Stukken zullen vóór of op den eersten Maart 1826, vrachtvrij, moeten gezonden worden aan den Secretaris der Vierde Klasse, in het gebouw des Instituuts, op den Kloveniersburgwal, te Amsterdam.

Ter mededinging worden voor de beide eerste vragen uitgenoodigd, alle Kunstenaars, Nederlanders van geboorte, of in dit Koningrijk met der woon gevestigd; de laatste wordt ook voor vreemde Letterkundigen opengesteld, en zullen de antwoorden daarop, behalve in de Nederlandsche, in de Fransche, Engelsche, Italiaansche of Hoogduitsche Taal, (mits de laatste met de gewone Italiaansche Letter geschreven) gesteld mogen worden.

De Leden der Klasse zijn van alle mededinging uitgesloten, onder welke benaming echter geene Geassocieerden of Korrespondenten begrepen worden.

Ingevalle geene der Stukken, naar het oordeel der Klasse, genoegzame verdiensten mogt bezitten om bekroond te worden, wil zij het regt aan zich behouden, om de vraag andermaal opttegeven, of geheel intetrekken.

De intezenden Stukken zullen met eene spreuk of merkteeken geteekend, en voorzien moeten zijn van een gezegeld briefje, waarop van buiten dezelfde spreuk, benevens een kennelijk teeken ter terugvordering, en van binnen de naam, kwaliteit en woonplaats des makers vermeld zijn.

De uitwijzing der prijzen zal in de Openbare Vergadering der Klasse, in den jare 1826, plegtig worden aangekondigd, en in de tijdschriften en dagbladen worden bekend gemaakt.

De bekroonde Kunst-Stukken blijven het eigendom der makers, en zullen de onbekroonde, tevens met de beslooten naambriefjes, tegen behoorlijk bewijs teruggegeven worden, mits die terugvordering geschiede, buiten kosten der Klasse, binnen een jaar na de uitspraak. De bekroonde Verhandeling echter blijft het eigendom der Vierde Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, en zal het den Schrijver niet vrijstaan, daarvan op eenigerhande wijze door den druk gebruik te maken, ten zij de Klasse daartoe hare toestemming geve.

In-

ingevalle geene teruggave van een niet bekroond Stuk verlangd mogt worden, of de evengemelde vereischten daarbij niet waren in acht genomen, zal men de besloten naambriefjes, ongeopend verbranden, en de Stukken zelve bewaren, om te dienen als bevonden zal worden te behooren.

In naam der Klasse voornoemd,

JACOB DE VOS, WILLEMSZ.
Vaste Secretaris.

PRIJSVRAGEN,

uitgeschreven voor den jare 1825, *door de Maatschappij:* Tot Aanmoediging der Bouwkunde, *te Amsterdam gevestigd.*

De Maatschappij stelt voor tot het

Eerste Onderwerp.

EENE OVERDEKTE MANEGE VOOR EENE GROOTE STAD.

Dit gebouw zal bevatten:

1°. Eene groote overdekte plaats voor eene rijschool, voorafgegaan door een of meerdere voorportalen, waarin de trappen, geleidende naar de galerijen voor de aanschouwers.

2°. Eene overdekte plaats om carrousel te rijden, met amphitheaters, loges, enz. voor het publiek, en een orchest voor de muzijk, alle met afzonderlijke toegangen.

3°. Stallen voor 80 paarden, met de noodige bergplaatsen voor zadels, tuigen, enz., en woningen voor de palfreniers of oppassers der stallen.

4°. Koetshuizen en hooizolders.

5° Woningen voor den Directeur der inrigting, voor de piqueurs en andere geëmploijeerden.

6°. Eene of meerdere opene plaatsen, waar de pompen, drinkbakken, hoefsmidse, enz.

De teekeningen, voorstellende het plan, den opstand en de voornaamste doorsnede, moeten worden vervaardigd op eene schaal van *eene el op den duim.*

Aan den vervaardiger van het best gekeurde plan zal toegewezen worden een vereerend getuigschrift en eene premie van *vijftig* gouden Dukaten.

Tot mededinging worden uitgenoodigd alle Kunstenaars, geboren of woonachtig in het *Koningrijk der Nederlanden.*

Bestuurders der Maatschappij, verlangende, naar aanleiding van de in 1820 bekroonde Verhandeling des Heeren

de Puydt, thans Architect te Bergen in Henegouwen (*), eene verzameling van Verhandelingen over het technische gedeelte der Bouwkunde te verkrijgen, zijn van oordeel geweest, dit jaar, in plaats van een *Tweede Onderwerp* te moeten opgeven:

Eene Verhandeling over het METSELWERK, en eene Verhandeling over het TIMMERWERK,

zijnde hieronder tevens begrepen het paneelwerk, of hetgeen de Fransche onder *menuiserie* verstaan, ten einde te kunnen dienen als handleiding bij de practische beoefening der Bouwkunde.

De antwoorden kunnen geschreven worden in het Hollandsch, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch, doch met Hollandsche letters.

Tot mededinging worden uitgenoodigd alle Bouwkundigen, onverschillig Nederlanders of vreemdelingen.

Aan de Schrijvers van het best gekeurde antwoord op elke dezer vragen zal worden uitgereikt een vereerend Getuigschrift en eene premie van *vijftien* gouden Dukaten.

Derde Onderwerp.

EEN VERGADERBAK VAN VERSCH OF ZOET-WATER.

Hiertoe wordt gevraagd de teekening van een klein gebouw, geplaatst in de nabijheid van zoodanig eenen bak; dienende hetzelve tot bedekking van het mecanisme der pompen en tot beschutting van één of twee personen, aldaar het opzigt hebbende, wanneer van het genoemde water zoude worden afgehaald.

Het opgegeven gebouw zal doelmatig behooren te worden ingerigt, en zoodanig versierd, dat hetzelve zoude kunnen strekken tot verfraaijing van eene openbare marktplaats of plein.

De teekeningen van het plan en den opstand zullen worden vervaardigd, op eene schaal van *twee palmen op den duim.*

Aan den vervaardiger van de beste teekening zal een vereerend Getuigschrift en eene premie van *vijf* gouden Dukaten worden uitgereikt.

Tot mededinging naar dezen prijs worden alleen de Leden der Maatschappij toegelaten.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art. 1. Alle stukken, dingende naar den prijs, moeten vóór den 15den Julij 1825 vrachtvrij worden ingezonden aan den Secretaris der Maatschappij, op het Rokin No. 155.

Art. 2. De teekeningen en de ophelderingen, welke dezelve vergezellen, zullen moeten geteekend zijn met eene spreuk

(*) Deze Verhandeling, in het Hollandsch en Fransch, is verkrijgbaar bij de Boekhandelaars P. den Hengst en Zoon te Amsterdam, à 80 Ct., bij wie tevens te bekomen zijn: het 1ste en 2de Cahier der bekroonde Prijsvragen, à ƒ 6 : - per Cahier: doch voor de Leden à ƒ 5 : -

ſpreuk, en bij dezelve gevoegd worden een verzegeld briefje met dezelfde ſpreuk geteekend, waarin de naam en woonplaats van den Vervaardiger moeten uitgedrukt wezen.

Art. 3. Het letterſchrift op de teekeningen en de ophelderende beſchrijvingen, zullen niet met de hand van den Auteur, maar door een ander moeten geſchreven zijn: de inachtneming hiervan hiervan wordt ten ſterke aanbevolen.

Art. 4. De bekroonde ſtukken zullen het eigendom der Maatſchappij zijn; de andere aan de eigenaars, binnen eenen nader te bepalen tijd, worden teruggegeven.

Art. 5. De Vervaardigers der bekroonde ſtukken zijn verpligt, om hunne teekeningen, in den kortst mogelijken tijd, op zulk eene verkleinde ſchaal overtebrengen, als de Directie voor de Gravure zal verlangen.

Art. 6. Bij beſluit genomen in de Algemeene Vergadering van 1823, is vastgeſteld: wanneer een ingekomen ſtuk ſlechts door drie van de beoordeelaars der bekrooning waardig gekeurd is, zal hetzelve niet den vollen prijs, maar ſlechts een *accesſit* verkrijgen, welk *accesſit* voor den eerſten prijs zal beſtaan in *vijf en twintig* gouden dukaten, voor de tweeden in *tien* gouden dukaten en voor den derden in *drie* gouden dukaten; en zal hetzelve niet gegraveerd worden.

Uit naam van Beſtuurders:

J. J. VOLLENHOVEN, *Secretaris.*

Amſterdam,
den 15den Dec. 1824.

NB. Ieder kan, tegen betaling van *f* 4: - jaarlijks en *f* 1: - entrée, zich als Lid dezer Maatſ. doen inſchrijven, en heeft, als zoodanig, behalve het genot harer Werken, het regt, om mede te dingen naar de Eereprijzen, welke alleen voor de Leden der Maatſchappij bepaald zijn.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Aangenaam was het ons den volgenden brief over de Weêrsgeſteldheid van 1824 te ontvangen, en wij meenen door eene ſpoedige plaatſing den Schrijver uittenoodigen, om niet alleen voorttegaan met het Weder waartenemen, maar ook ons daarvan den uitſlag medetedeelen.

Mijn Heer!

Weder is 'er een jaar verloopen, en dus verwacht gij veelligt ook van mij een *Overzigt van deszelfs Weêrsgeſteldheid.* Daar ik met mijne waarnemingen even getrouw voortging als voorheen, zal ik u in die verwachting niet te leur ſtellen, ten minſte, indien dezelve niet hooger ge-

gespannen is, dan in vorige jaren: want gij weet het, ik geef mij voor geen' beoefenaar der meteorologie van beroep uit, en wil dus mijn geschrijf alleen beschouwd hebben, als de eenvoudige resultaten van dagelijksche opmerkingen op het weder, gepaard aan de waarneming van Thermo- en Barometer.

Over het geheel zal ik vooraf van het jaar 1824 niets zeggen, maar, na van iedere maand in het bijzonder, het een of ander vermeld te hebben, daarbij een oogenblik stilstaan.

Januarij dan onderscheidde zich door zijne ongemeene zachtheid, en hetgeen zeldzaam in dit jaargetijde met zachtheid gepaard gaat, door een aantal zeer fraaije dagen. Slechts eene enkele maal zag ik hier den Thermometer even onder het vriespunt dalen, schoon dezelve op eenen kleinen afstand lager zal waargenomen zijn; ten minste, toen men hier ijs of geen ijs in het water zag, vernam men van Arnhem, dat zich aldaar de liefhebbers met schaatsenrijden verlustigden. Dit was ook het geval op veldijs nabij Rotterdam; ja ook te Parijs had men zooveel winter, dat men 'er dit vermaak mede kon genieten. Over het geheel werd 'er, gedurende deze maand, in de Zuidelijker streken, indien mijn geheugen mij getrouw is, meer koude ondervonden dan in evenredigheid in de Noordelijke. Hier was dezelve, zoo als ik reeds berigtte, ongemeen zacht; van den kouden grond plukte ik in de eerste week dezer maand nog onderscheidene bloemen, als Primulaveris, Goudsbloemen, Chinesche Roosjes en den *Helleborus niger*. Trouwens de eerste had van den herfst af doorgebloeid. Voor de helft der maand zag ik reeds spreeuwen; en eer zij verstreken was, begon het Peperboompje (*daphne meserеum*) reeds te bloeijen, gelijk ook de Naakte mannetjes en Hepatica's. Gedurende de drie eerste weken had 'er weinig verandering in den stand des Barometers plaats gehad, maar dezelve zakte aanmerkelijk na den 21sten; waarop dan ook het fraaije weder door meerderen regen en wind vervangen werd. Tegen het einde echter, klaarde het weder op en het roodborstje zong toen lustig; terwijl ook reeds de muggen dansende door mij werden waargenomen.

In de maand *Februarij* hield eerst dit fraaije heldere weder aan, en schoon afgewisseld door enkele sneeuwachtige, mistige, natte en winderige dagen, leverde zij ook verscheiden schoone dagen op. Het weder was zoo gematigd, dat behalve den 3den, toen ik 's morgens den Thermometer op 28° F a h r h. waarnam, dezelve niet beneden het vriespunt daalde, en dat de lente in dit jaar meer dan eene maand vervroegd scheen. Niet alleen zag ik tegen het einde kieviten; — maar reeds op den 22sten eene groote menigte vinken, waarvan 'er eenige zongen, hetwelk in dit saizoen hier te lande als iets zeer zonderlings verdient opgemerkt te worden: het crocusje bloeide ook, voor de helft der maand verstreken was, in de open lucht.

In

In *Maart* werd ook flechts enkele malen nachtvorst op de vlakte befpeurd, welke echter niet eens in de meer befchutte tuinen binnen de ftad, onder de opmerking viel. Roerde deze maand al, door meerdere buijigheid, fneeuw en harden wind, dan wel in de vorige plaats hadden, tusfchenbeide den ftaart, aan mooije zeer heldere dagen ontbrak het bijlang niet; en met uitzondering van enkele dagen, werd de Thermometer op den middag om en bij de 50° gezien. Op den 8ften zelfs, nam ik dien op 55° waar, terwijl die binnenshuis twee graden lager teekende, hoewel geene zonnewarmte buiten meerder invloed kon uitoefenen, daar de lucht zeer bedekt was. Ten einde het geheele winterfaizoen te kunnen beoordeelen, zal het genoeg zijn, hier nog bijtevoegen, dat eenige planten, die ik buiten gelaten had, beter ftonden, dan die van dezelfde foort, welke ik uit voorzorg in het laatst van den herfst had in huis genomen.

De volgende maand, *April*, kenfchetfte zich door bijzonder gunftig weder en door vele aangename dagen; het geboomte echter begon eerst in het laatst derzelve groen te worden; hetgeen voor velen eene teleurftelling was, die zich uit de zachte wedergefteldheid, ftaande den geheelen winter, zulks vroeger voorfpeld hadden. Voor de helft der maand hadden wij reeds onweders en in het begin der laatfte week zelfs eene zware donderbui; den 21ften hoorde ik voor het eerst den nachtegaal en zag vijf dagen later zwaluwen. Na het onweder van den 23ften volgde zeer fchoon en warm weder, zoodat ik mijn Thermometer op den laatften tot 72° rijzen zag.

Dit evenwel klom in de *Mei*maand niet; fchoon dezelve verfcheidene zeer aangename dagen en avonden opleverde, mogt dezelve over het algemeen koel heeten, komende, behalve op den eerften, op den middag, de Thermometer niet tot 65°, en blijvende meestal onder de 60°, ja, wordende, zelfs bij zonnefchijn op dat tijdperk van den dag, op flechts 52° gezien. Nu eerst openbaarde zich ook eene kwijning onder vele ijpenboomen, welke men nog een gevolg achtte van den harden winter van 1823. In onze ftreken werd dit verfchijnfel echter veel minder, dan wel elders, waargenomen.

Junij was ook eer koel, dan warm te noemen; ik telde in weêrwil daarvan vele fraaije dagen en aangename avondftonden in die maand, welke voor het overige door eene afwisfeling van zonnefchijn en regen eenen goeden oogst fcheen voortebereiden.

Dit was althans in *Julij* dadelijk het geval met den Hoolbouw, die zeer voordeelig uitviel, zoo in hoeveelheid, als hoedanigheid, Niettegenftaande de zware donderbuijen, orkanen, ftortregens en hagelbuijen, — die in het midden dezer maand, op de eene plaats wat vroeger, op de andere wat later, door een groot deel van Europa gewoed hebben, waarvan de berigten in de nieuwspapieren tal-

talrijk en ontzettend waren, en welke ook deze streken niet spaarden, waar in den nacht van den 14den de hagel slag bijzonder veel schade aanrigtte; — niettegenstaande dezelve, was Julij rijk in fraaije en warme dagen (al telt men 'er niet bij de enkele maal, dat de Thermometer zoo als voor eene geweldige donderbui tot 83, 84° steeg), en schenen die geweldige buijen geen' invloed op de volgende wedergesteldheid uitteoefenen, gelijk anders veelal in onze Gewesten ondervonden wordt. Zoodra zij voorbij waren, hervatte zich het bestendige weder, dat niet werd afgebroken op het laatst der maand, offchoon de wind toen gedurig veranderde en de Barometer sterk zakte.

Augustus beantwoordde zeer wel aan de voorgaande maand: want de regen, die van tijd tot tijd viel, gepaard met eene gestadige en matige warmte, maakte denzelven zeer vruchtbaar, terwijl men in de laatste helft schier onafgebroken op ongemeen mooi weder kon roemen: ja sommige avonden waren bijzonder fraai en stil; ten voorbeelde waarvan verdient aangehaald te worden, dat men tegen het einde tot laat in den avond in de open lucht zat met kaarsen, waarvan de vlammen door geen windje bewogen werden, met een' Thermometer van 64°.

Eene bestendige warmte volgde ook in *September*, wordende nu en dan door regen afgewisseld. In de drie eerste weken stond de Thermometer doorgaans over of omstreeks de 70°: in de laatste week was de verandering door drie onstuimige dagen zeer gevoelig, doch het weder herstelde zich weêr. Men had voor de tweede maal veel en goed hooi gewonnen en de vruchten rijpten zeer goed. Zware onweders woedden elders in den loop dezer maand, hier weinig. Intusschen strekte zich de buijige wedergesteldheid van de laatste dagen, hier ondervonden, tot in Parijs uit.

En nu volgde 'er eene *Wijnmaand*, die door stormen, welke dikwerf op onze en de Engelsche Kusten aanmerkelijke zeeschaden veroorzaakten, gekenmerkt werd. Inderdaad, men telde, behalve een' enkelen stillen aangenamen avondstond en weinige fraaije dagen, veel minder heldere en mooije in deze maand, dan anders gewoonlijk het geval is. Intusschen bleef de temperatuur der lucht, gelijk veelal bij stormachtig weder, zacht, en de druiven gevoelden daarvan den invloed merkelijk, daar zij goed rijpten.

Deze luchtgesteldheid bleef in *November* wel voortduren, waardoor ik, op de helft der maand in de buitentuinen nog verscheidene bloemen zag, als de witte Chrisant, Dalia's, de Zeeaster, Goudsbloem, Maandrozen, Hortensia's en andere, die voor den wind beschut stonden, terwijl muggen dansten, vlinders klapwiekten, roodborstjes zongen en lijsters floten; — maar de stormen en buijen, die in hagelsteenen of plasregens ter nederstortten, verdubbelden in aantal, kracht en woede; zoodat weinigen zich herinneren konden, zoovele stormachtige dagen achtereen beleefd te hebben. Het gevolg daarvan was dan ook

ook zigtbaar aan den hoogen waterſtand der rivieren, welke bij menſchen geheugen, vooral boven, niet zulk een langen tijd in zoodanig eene ſchrikbarende mate geklommen was. Welke redenen daartoe, behalve de menigvuldige regens, medewerkten, is hier de plaats niet aantewijzen; maar bekend zijn de noodlottige gevolgen, die deze waterſtand in Nederland en elders veroorzaakte, hoezeer men reden van dankbaarheid heeft, dat door tijdige zorg en onafmatbare vlijt van menſchen, onder Gods bijſtand, zoovele rampen, waarmede dezelve dreigde, zijn afgeweerd, en waarvoor ons Vaderland uit den aard zijner ligging en door uitgeſtrekte dijkaadjen moest blootſtaan. Snippen, en bijzonder houtſnippen, waren 'er in dezen herfst veel; en goede rijpe ja ongemeene groote blaauwe druiven voor een' matigen prijs verkrijgbaar. In Zuid-Braband waren de druiven zoo overvloedig, dat men 'er eene aanzienlijke hoeveelheid wijn van maakte. Vorst, die vooral anders des nachts wel eens in deze maand beſpeurd wordt, werd men nu niet gewaar: de trekvogels bleven zeer lang en de ſpreeuwen verlieten ons nog niet.

In *December* bleven ons de laatſte nog gezelſchap houden, daar ik op een' der laatſte dagen dezer zoogenaamde Wintermaand (want winter bragt zij ditmaal niet) die vogels nog bij geheele ſcholen zag; vroeger was dit met de vinken ook nog het geval; roodborstjes bleven zingen, muggen danſen, ja ik ontdekte ook nu nog een' enkelen vlinder. Maar ook de ſtormen, regen- en hagelbuijen hielden aan: want ſchoon deze maand in hevigheid derzelve voor November gelukkig moest onderdoen, dit was het geval niet in aanhoudendheid en volharding, zoodat een enkele mooije dag, waarop het niet ſtormde, eene zeldzaamheid mogt genoemd worden, daar de zeer enkele ſtillere dagen bij betogen luchten door ſtofregens gekenmerkt werden. Intusſchen had men ſlechts een paar malen nachtvorst en dan nog op de vlakte, en was het luchtsgeſtel op den 31ſten nog zoo zacht, dat niet alleen mijne planten, waaronder eenige Pelargoniums, nog friſch buiten ſtonden, maar dat men zonder hinder voor een open raam des nachts gezeten, de muzijk, welke het Nieuwe Jaar aankondigde, dat het eerſte vierde deel der negentiende eeuw zal ſluiten, met genoegen kon aanhooren.

Het jaar 1824 is bij gevolg bijzonder zacht van temperatuur geweest voor deze Gewesten, hebbende het in deszelfs loop, enkele nachtvorſten uitgezonderd, ſchier niet gevroren. De vier eerſte maanden leverden een winter- en lente-weêr op, zoo fraai, als men het zelden hier heeft; Mei en Junij waren aan den koelen kant, maar Julij, Aug. en September matig van warmte en door afwisſeling van zonneſchijn en regen vruchtbaar; maar de drie laatſte maanden waren zulk eene aaneenſchakeling van ſtorm, harde wind-

vla-

vlagen, hagel- en regenbuijen, als de oudste menschen ook in deze streken, gedurende dezelve, niet heugde. Ik geloof echter, dat, in weêrwil van hetgeen de laatste maanden mogen benadeeld hebben, het onder de voordeelige en vruchtbare jaren zal mogen geteld worden.

Ziedaar Mijnheer! de slotsom mijner aanteekeningen, welke ik u de vrijheid laat, om weder in uw Tijdschrift intelasschen, niet omdat ik geloof, dat de Meteorologisten 'er veel heil uit zullen halen, maar omdat uw blad toch door velerlei soort van lezers in handen genomen wordt, waaronder 'er veelligt kunnen zijn, die deze bijdrage niet geheel verwerpelijk vinden.

Keurt gij dezelve voor dit oogmerk te onbelangrijk, ik zal het u ten goede houden, dat gij haar geen plaatsje inruimt, maar gij moet het mij slechts niet kwalijk nemen, dat ik in weêrwil daarvan voor mijn *eigen genoegen* met waarnemen voortga, en misschien u met den uitslag daarvan, ook weder na verloop van een jaar, lastig val.

Hopende, dat 1825 even vruchtbaar, maar, minder stormachtig moge zijn, zoo blijf ik met hoogachting

Uw bestendige Lezer

B.

WÊERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
BUITEN HAARLEM.

1825. Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
12	30. 5 30. 5¼ 30 5	45 47½ 44½	N. W. —— N. N. W.	betrokken.
13	30 4¼ 30 4 30. 3¼	43 46 40	W. N. W. —— ——	betrokken.
14	30. 3 30. 3 30 3	43 45½ 41	W. Z. W. —— ——	betrokken.
15	30 2¼ 30. 2 30. 1¼	43 44 40	Z. W. —— ——	betrokken.
16	30 0 29. 8¼ 29 7½	36¼ 37 34	Z. Z. Z. W. ——	betrokk., 's avonds held., windrig.
17	29. 7 29 8¼ 29. 9¼	37 39¼ 35	Z. W. —— ——	voormidd. bewolkt, stofregen, namidd. bewolkt, 's avonds omtrent helder.
18	29. 8 29. 5¼ 29. 4¼	36 40 40	Z. — Z. Z. W.	betrokken, harde wind, 's namiddags en 's avouds met regen.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 4. *Vrijdag den 28sten Januarij.*

BERIGTEN.

VALENCIENNES *den 15den Januarij.* De vazen vol Medailles op den 10den dezer te Famars gevonden, zijn, in tegenwoordigheid van den Onderprefect des Departements en den Maire dezer stad, op gisteren geopend: de grootste derzelve bevatte 4765, de kleinste 3480, dus 8245 stuks in het geheel. Over het algemeen zijn deze nu gevonden gedenkpenningen beter bewaard, dan vroeger ontdekte; een klein getal derzelve behoort tot het consulaire tijdvak, voorts van AUGUSTUS, OTHO enz. tot op de eeuw van CONSTANTYN DEN GROOTEN: die van het laatste tijdperk zijn zoo nieuw en glansrijk, als of zij pas geslagen waren, zonder in omloop geweest te zijn, hetgeen vermoeden doet, dat deze schat aan de aarde is toevertrouwd, kort na de regering van den laatsten Keizer, in het begin der vierde eeuw.

UTRECHT *den 24sten Januarij.* Heden werd de Heer SIMON KARSTEN, Utrechtenaar, Praeceptor aan de Latijnsche School dezer Stad, bevorderd tot *Philosophiae theoreticae Magister, et Literarum humaniorum Doctor*, na eene schoone verdediging, in de

Janskerk alhier, van zijn *Specimen Literarium, quo continentur tria Pindari carmina, Olympiorum* II. *et* VI. *Pythiorum* I. *cum prooemio et annotatione critica ac philologica.*

HAARLEM. Bij de Genees-, Heel-, Verlos- en Artsenijmengkundige School, die eerlang, ingevolge Koninklijk besluit van 6 Januarij 1823, hier zal opengesteld worden; zijn door den Minister van Binnenlandsche Zaken tot Lectoren benoemd en als zoodanig door de stedelijke Regering geinstalleerd: voor de Geneeskunde zoo Practisch als Theoretisch, de Heeren Med. Doct. J. P. DE WILDE en H. BEEKE; voor de Ontleedkunde de Heer Med. Dr. J. A. VAN BEMMELEN, voor de Heel- en Verloskunde de Heer J. VAN DER WISSEL, Heel- en Vroedmeester, en voor de Kruidkunde, het overzigt der Natuurlijke Historie, de Artsenijmeng- en Scheikunde de Heer M. N. BEETS, Apotheker.

LEVENSBERIGT
VAN
Mr. ROBERT HENDRIK ARNTZENIUS.

(*Getrokken uit de aanspraak, ter opening der Algemeene Vergadering van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden, gedaan door deszelfs Voorzitter* Prof. M. SIEGENBEEK.)

(Vervolg en Slot van bl. 37.)

De drukke ambtsbezigheden, waarmede ARNTZENIUS, blijkens het gegeven berigt, zijn gansche leven door bezet was, de pligten, die hij, als vader van een talrijk kroost, te vervullen had, de veelvuldige bemoeijingen ten algemeenen of bijzonderen nutte, waartoe hij, wegens zijne bekwaamheden, werd aangezocht, en zich door zijne welwillendheid gereedelijk liet overhalen, dit alles liet hem weinig of geenen tijd ter gezette beoefening der wetenschappen over, en ontzeide hem althans de noodige rust, om naar den roem van geleerde te streven. Niet te min bleven de weten-

schap-

schappen en bijzonderlijk de fraaije letteren hem dierbaar, en verschafte derzelver beoefening, zoo dikwerf hij daartoe eenige uren kon afzonderen, aan zijnen geest de aangenaamste verpoozing en verlustiging. Vooral geldt dit ten aanzien der dichtkunst, voor welke de zucht, gelijk wij boven zagen, reeds vroeg bij hem ontvonkt, en door de geestdrift. waarmede van Ommeren hem bezielde, tot een' onverdoofbaren gloed geworden was. De schoonste voortbrengselen der Grieksche, en vooral der Romeinsche dichteren waren hem gemeenzaam, die der fraaiste vernuften van het nieuwere Europa hem bekend; en inzonderheid waren de schatten der Vaderlandsche letterkunde van vroegeren en lateren tijd geheel zijn eigendom. Onder het geleide van eenen van Ommeren, een' der uitmuntendste Latijnsche dichteren, op welke ons vaderland roem mag dragen, kon het naauwelijks anders, of Arntzenius moest ook de Latijnsche lier bespelen. Verscheidene proeven van zijne bekwaamheid daarin zijn mij in handen gekomen, welke hem, ook in dit opzigt, als een waardig kweekeling uit de school van dien voortreffelijken leermeester doen kennen. Dan zijne overheerschende zucht tot het vaderlandsche deed hem ook de dichtkunst, bij voorkeur, in de moedertaal beoefenen. Met welk eenen uitslag hij zulks deed, behoef ik naauwelijks voor eene vergadering, als deze, te vermelden. Gij alle toch, M. H., kent den fraaijen bundel van gedichten, dien hij reeds in den jare 1801, onder den titel van *Dichtlievende Uitspanningen*, in het licht zond; gij kent de onderscheidene proeven van zijn kunstvermogen, later in de verschillende verzamelingen in het licht gegeven, en van welke ik u alleen dat dichtstuk, zoo vol edele en treffende gevoelens, in de keurigste taal en onder de schoonste beelden voorgesteld, naar mijne schatting het heerlijkst voortbrengsel zijner gevoelige Muse, herinneren wil, 't welk, onder den titel van *Menschenkennis bevorderlijk tot volmaking*, in het IIde Stuk der *Euterpe* gedrukt is; gij hebt eindelijk, of althans veler uwer, meermalen met verrukking aan zijne toonen het oor geleend, wanneer hij in eene openbare vergadering van deze of onze zuster-Maatschappij ons door dezelve op het liefelijkst streelde. Gij zult mij derhalve, naar ik vertrouw, gereedelijk toestemmen, dat onze Arntzenius onder de vele

 uit-

uitmuntende dichters, die onzen leefdtijd tot sieraad strekken, eene aanzienlijke plaats verdient; eene plaats, welke hem de aangekondigde verzameling zijner *Nagelatene Gedichten*, waarin wij ons vleijen, dat ook zijne verspreide dichtstukken zullen worden opgenomen, gewisselijk nog nader zal verzekeren. Stoutheid en kracht moge ook het onderscheidend kenmerk zijner gedichten niet zijn; hij moge ook in de behandeling van alle onderwerpen niet even gelukkig geslaagd wezen; zeker nogtans is het, dat de eernaam van dichter hem nimmer ontzegd kan worden. Doch vooral is hij dien veelbeduidenden eernaam ten volle waardig, wanneer hij voor liefde, vriendschap, ouderlijke en kinderlijke teederheid, huwelijksgeluk en huisselijk heil de snaren stemt, of wanneer menschen- en vaderlandsliefde, deugd en godsvrucht zijn dichtvuur ontgloeijen. Dan toch stort zijn gevoel zich in de zachtste en liefelijkste toonen uit; dan is hij onuitputtelijk in beelden en vergelijkingen, aan de natuur zelve ontleend, en door waarheid, gepastheid en oorspronkelijkheid treffende; dan maakt hij zich, met zoet geweld, van onze zielen meester, vervult dezelve met de edelste gevoelens, de teederste gewaarwordingen, en doet ons in hemzelven den mensch schier nog meer beminnen, dan den dichter bewonderen. Die zachte en gevoelige stemming der ziel, welke in zijne gedichten zoo kennelijk is, deed hem ook in dichters van gelijken aanleg bijzonder behagen vinden. Van daar, dat, bij voorbeeld, van de dichters der Romeinsche oudheid T i b u l l u s hem boven anderen bekoorde, van wien hij verscheidene stukken op eene gelukkige wijze in Nederduitsche dichtmaat navolgde. Voor 't overige paarde hij aan de gaven van vernuft, gevoel en verbeeldingskracht, welke meer bijzonder den dichter vormen, eene ongemeene vlugheid van bevatting, levendigheid van geest, helderheid van verstand en scherpzinnigheid van oordeel. Het lijdt derhalve geenen twijfel, of hij zou, indien hij zich aan de wetenschappen en letteren geheel had mogen toewijden, zich in derzelver gebied tot eene zeer aanzienlijke hoogte verheven hebben. Ook nu mogt hij met regt een man van uitgebreide kundigheden heeten, en muntte niet slechts, als regtsgeleerde, zoo wel door grondige kennis, als schitterende begaafdheden uit, maar handhaafde ook in andere betrekkingen, met name ook als Lid der Holland-

landſche Maatſchappij van Wetenſchappen te Haarlem, welke hij meermalen over belangrijke onderwerpen voorlichtte, den letterkundigen roem van zijn geſlacht.

Zwaar derhalve en treffend was het verlies, 't welk het Vaderland, de geletterde wereld en ook deze Maatſchappij door het, naar onze inzigten althans, ontijdig afſterven van den waardigen Arntzenius onderging; maar nog zwaarder en treffender was dat verlies voor zijne naaste betrekkingen en vrienden, voor allen, die hem in zijne menſchenwaarde kenden. Wij zagen te voren reeds, in welk een beminnelijk licht zijne uitgegegevene Dichtſtukken ons hem vertoonen; en zij, die het voorregt hadden, van met hem, in zijne huiſſelijke en maatſchappelijke betrekkingen, bekend te zijn, zullen mij volgaarne toeſtemmen, dat de daarin uitgedrukte gevoelens hem te allen tijde bezielden, en zijn gedrag beſtuurden. Dat nimmer eenig zoon de pligten van een ouderlievend kind met meerder hartelijkheid vervulde, daarvan ſtrekt zijne grijze en eerbiedwaardige moeder tot getuige, die, ſchoon met ſtille onderwerping in den wil van haren hemelſchen Vader berustende, *zijn* verlies echter nog dagelijks met heete tranen beſchreit (*); daarvan dragen voor den troon van God, met zijnen eigenen vader, de ouders van zijne echtgenoote getuigenis, wier laatſte levensjaren hij niet minder, dan zijne gade, door de liefderijkſte zorgvuldigheid veraangenaamde. Als echtgenoot en vader, kwam hij niet ſlechts in geen opzigt aan zijne verpligtingen te kort, maar verdient ook ten volle, als een heerlijk toonbeeld van trouw, teederheid en verſtandige zorg te worden voorgeſteld. De zaligheden van een gelukkig huwelijk, door zijn keurig dichtpenſeel meermalen zoo treffend geſchilderd, waren in zijn huisgezin verwezenlijkt, waar vooral ook door den magtigen invloed van zijn voorbeeld en de liefderijke wijsheid van zijn beſtuur, onderlinge liefde, welwillendheid en hoogachting heerschten, en ieder zich evenzeer beijverde, om door getrouwe pligtsbetrachting het algemeene genoegen en geluk te bevorderen. Wat derhalve zijne echtge-

(*) Niet lang na het uitſpreken van dit ſtuk, werd deze waardige vrouw reeds met haren lieveling door den dood vereenigd.

genoote en negen kinderen, voor wie hij, ook als verzorger van zijn gezin, onontbeerlijk was, in hem verloren hebben, laat zich beter gevoelen, dan met woorden uitdrukken. Gelijk hij in den huisselijken kring vreugde en genoegen om zich verspreidde, zoo was zijn omgang in de gezellige verkeering, door geestigheid en welwillendheid, mede hoogst aangenaam en bekoorlijk, en werd door lieden van onderscheidenen aanleg, ouderdom en sekse gretig gezocht. Aan zijne vrienden was hij op het hartelijkst verknocht, en toonde, zoo dikwerf de gelegenheid zulks vorderde, zich bereid hun daarvan de overtuigendste bewijzen te geven. Door menschenliefde gedreven, leende hij gaarne iederen ongelukkigen, zooveel hij kon, zijne hulp, en onttrok zich nimmer, wanneer hij in de gelegenheid was eenig nut te stichten, ter bevordering van eenig heilzaam doeleinde mede te werken. De voorname oorsprong eindelijk en hechtste steun van al dit edele en goede in onzen Arntzenius was het levendig gevoel van echte Godsdienstigheid, 't welk, reeds vroeg bij hem opgewekt, ten allen tijde bij hem levendig en werkzaam was, de diepe hoogachting, waarmede hij voor het zuivere Christendom en deszelfs Goddelijken Insteller doordrongen was, de kracht, waarmede zijne leer, en bovenal zijn verheven voorbeeld op hem werkte.

BERIGT en PRIJSUITDEELING der Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, aangekondigd in hare openbare Vergadering den 29sten November 1824.

De Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, berigt bij deze:

Dat, op de Historie-vraag, door haar in den jare 1822 uitgeschreven, geen antwoord is ingekomen, weshalve zij besloten heeft, de beantwoording derzelve op nieuw voortestellen.

De, bij dezen herhaalde, vraag luidt als volgt:

Wat is 'er, vooral uit geschiedkundige bronnen, optegeven van de veranderingen, die de oppervlakte van het tegenwoordi-

dige Rijk der Nederlanden, ten opzigte van bosschen, veenen, duinen, rivieren, meren, en in het algemeen in land en water, ondergaan heeft?

Wijders geeft de Klasse kennis, dat zij besloten heeft tot het uitschrijven eener nieuwe Letterkundige vraag, vorderende:

Eene naauwkeurige, en, zooveel mogelijk volledige opgave van de onderscheidene Nederlandsche tongvallen, vóór het einde der zestiende eeuw, met aanwijzing van derzelver onderlinge overeenkomst en verschil; alles gestaafd door proeven en aanhalingen uit de Schrijvers van dien tijd.

Voor de voldoende beantwoording van elk dezer vragen, looft de Tweede Klasse eenen prijs uit, bestaande in eene gouden medaille, met den gewonen stempel des Koninklijk Nederlandschen Instituuts, of in de waarde derzelve, ter somme van driehonderd guldens.

De Klasse maakt hierbij nog de volgende bepalingen:

Dat de verhandelingen over deze onderwerpen in de Nederlandsche, Latijnsche, Fransche, Engelsche of Hoogduitsche taal (altijd met de algemeene Italiaansche letter), geschreven moeten zijn en vrachtvrij bezorgd worden aan haren vasten Secretaris, in de huizinge des Instituuts, op den Kloveniersburgwal, te Amsterdam, vóór het einde van het jaar 1825.

Dat de bekroonde Verhandeling het eigendom der Klasse blijft, en, noch in het oorspronkelijke, noch in eenige vertaling, mag uitgegeven worden, dan door haar zelve, of met hare uitdrukkelijke toestemming, houdende zij, ten aanzien van stukken in het Latijn, of in eenige andere vreemde taal, daar benevens het regt, om het prijsschrift, hetzij in de oorspronkelijke, hetzij in de Nederlandsche, of wel in beide, te doen drukken, zoo als zij voegzaam zal oordeelen.

Dat, tot het mededingen naar den uitgeloofden prijs, alle geleerden en geletterden, zonder onderscheid, worden uitgenoodigd, met uitzondering alleen van de Leden der Klasse, als die van alle mededinging zijn uitgesloten; onder welke benaming echter geene buitenlandsche Geassocieerden of Correspondenten begrepen worden.

Dat de intezendene stukken met eene andere hand, dan die van de Auteuren, moeten geschreven zijn, zonder naamteekening; welke laatste, onder bijvoeging van des Auteurs rang en woonplaats, moet uitgedrukt staan in een afzonderlijk verzegeld papier, tot opschrift dragende eenige spreuk of kennelijk merkteeken, waardoor de Verhandeling zelve, tot welke het behoort, mede onderscheiden is.

Dat het oordeel, over de ingeleverde stukken, in de openbare zitting van den jare 1826 geveld, vervolgens plegtig zal aangekondigd en bekend gemaakt worden in de

 bin-

binnen- en buitenlandsche Tijdschriften, waarin deze uitschrijving geplaatst of vermeld wordt; —

En eindelijk, dat de niet bekroonde stukken op begeerte der inzenderen, tevens met de beslotene naambriefjes, aan zoodanigen persoon, of aan zulk een adres, en tegen een behoorlijk bewijs van regt op het stuk, zullen afgegeven, of teruggezonden worden, als de eigenaars zullen verkiezen, mits dit, zonder eenige kosten der Klasse, binnen een jaar na de uitwijzing verlangd worde; en dat, ingevalle geene teruggave van een niet bekroond stuk verlangd mogt worden, of de evengemelde vereischten bij het terugvragen niet waren in acht genomen, de beslotene naambriefjes ongeopend verbrand en de stukken zelve bewaard zullen worden, om te dienen als bevonden zal worden te behooren.

In naam der Klasse voorn.,

S. Izn. WISELIUS, *vaste Secretaris.*

KUNSTEN.

PROGRAMMA tot de Tentoonstelling van Voorwerpen van Schilder- *en* Beeldhouwkunst, *door nog in leven zijnde Nederlandsche Meesters, welke zal plaats hebben te* Haarlem, *ten tijde van de Algemeene Nationale Tentoonstelling aldaar, in het jaar* 1825.

Volgens Koninklijk besluit zal 'er eene Tweede Algemeene Tentoonstelling van Voorwerpen der Nationale Nijverheid geopend worden, in de maand Julij des jaars 1825, binnen Haarlem.

De Edel Achtbare Raad van gemelde stad, aan deze voor haar zoo vereerende keuze Zijner Majesteit willende beantwoorden, door zoo veel mogelijk den luister van dezen Nationalen maatregel te helpen bevorderen, heeft daartoe geen geschikter middel gevonden, dan het te gelijker tijd openstellen eener Tentoonstelling van voortbrengselen van Nederlandsche Schilder- en Beeldhouwkunst; en in de verwachting en het vertrouwen, dat de bijdragen van beoefenaars en beminnaars der beeldende kunsten deze Tentoonstelling, dat karakter, dien omvang en die voortreffelijkheid zullen geven, waarvoor dezelve vatbaar en die de gelegenheid waardig is, heeft zij eene Kommissie, bestaande uit de Heeren J. de Vos Willemsz., J. de

Vries,

Vries, A. J. Saportas van Amſterdam, benevens A. van der Willigen en G. J. Michaëlis van Haarlem, verzocht en gemagtigd, om de zorg voor alles, wat deze Tentoonſtelling betreft, op zich te nemen.

En brengt deze vereenigde Kommisſie, alzoo de volgende bepalingen ter kennis van alle Beſturen, Maatſchappijen, Beoefenaars, Verzamelaars, Aanmoedigers en Beminnaars der beeldende Kunsten, met één woord van allen, die den bloei der Vaderlandſche Kunst genegen en bevorderlijk kunnen zijn:

I. De Tentoonſtelling voor Kunstwerken van Schilder- en Beeldhouwkunde, door thans levende Nederlandſche Meesters, zal plaats hebben in de groote zaal van het Paviljoen aan het bosch even buiten Haarlem.

II. Deze Tentoonſtelling zal geopend worden den eerſten Julij aanſtaande en geſloten den laatſten dier maand.

III. Alle de Kunstſtukken, de Schilderijen met behoorlijke lijsten voorzien, zullen voor of uiterlijk op den vijftienden Junij eerstkomende moeten bezorgd worden aan het gemelde Paviljoen, en zullen dezelve geadresſeerd zijn aan de Kommisſie, met eenen brief, houdende den naam en woonplaats van den vervaardiger, en van den inzender.

IV. Alle de toegezondene en toegelatene ſtukken zijn en blijven geheel tot de ſluiting der Tentoonſtelling onder het *opzigt* der Kommisſie, die zoo veel mogelijk zal zorgen voor de volkomene bewaring.

V. Stukken, die, volgens het gevoelen der Kommisſie, uit hoofde van onvoegelijkheid, of te geringe kunstwaarde, niet genoegzaam geſchikt zijn, zullen niet toegelaten worden, en houdt de Kommisſie, ſchoon de meest mogelijke inſchikkelijkheid zullende gebruiken, echter het oordeel deswegens ganſchelijk aan zich, kunnende men, ingeval van teruggave, van behoorlijke geheimhouding en beſcheidenheid verzekerd zijn.

VI. In eene algemeene verloting van Voorwerpen der Nationale Nijverheid, zullen ook Schilderijen deelen. De Kunſtenaars, welke verkiezen, dat hunne Schilderijen voor deze Loterij worden aangekocht, zullen daarvan bij de inzending moeten kennis geven, met de juiste opgave der prijzen. Van de alzoo opgegevene ſtukken, zal de Kommisſie, gedurende de eerſte acht dagen der Tentoonſtelling, die gene, welke zij voor de verloting geſchikt oordeelt, kiezen, deze keuze zoo veel mogelijk over de verſchillende vakken verdeelende; en, ten einde de meest mogelijke onpartijdigheid te doen plaats hebben, zal, ingevalle de koopprijs der alzoo gekozene ſtukken de daartoe beſtemde ſom mogt te boven gaan, voor de verdere keuze

 het

het lot beslissen; houdende de Kommissie derhalve, gedurende de voormelde acht dagen, de voorkeur tot aankoop der voor de loting opgegevene stukken aan zich.

VII. Eene gedrukte lijst der stukken zal de namen en woonplaatsen der Kunstenaren doen kennen.

VIII Geduren de week, welke op de sluiting der Tentoonstelling volgen zal, zullen de niet aangekochte stukken voor de loterij, weder afgegeven of kosteloos teruggezonden worden.

De Kommissie noodigt ieder uit, deze poging ten beste der Kunst en tot roem van het Vaderland, met de hartelijkste deelneming te bevorderen.

Haarlem *den 17 Januarij* 1825.

De Kommissie voornoemd,

Van Amsterdam { J. DE VOS WILLEMSZ. J. DE VRIES. A. J. SAPORTAS.

Van Haarlem { A. VAN DER WILLIGEN. G. J. MICHAELIS.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Over de Vergiftiging door den Honig van de Wesp LECHEGUANA;

van den Heer AUGUSTE DE ST. HILAIRE.

Aristoteles, Plinius en Dioscorides hebben gezegd, dat op zekere tijden des jaars, de honig in sommige streken aan den Caucasus, diegenen, die 'er van nuttigden, krankzinnig of gek maakte; en Xenophon verhaalt, dat in de nabijheid van Trapezus, de soldaten van het leger der 10,000 van den honig, dien zij daar op 't land vonden, ziek werden. Deze berigten der ouden zijn door veel nieuwere reizigers bevestigd geworden, zoo als P. Lambert, Tournefort, en voornamelijk Guldenstaedt, den reisgenoot van Pallas, en dezen hebben gevonden, dat het de bloemen van de *Azalea pontica*, en misschien ook van den *Rhododendron ponticum* zijn, welke aan den honig in Mingrelie deze verderfelijke eigenschap geven.

Niet

Niet slechts in Klein-Azie heeft men zoodanigen schadelijken honig gevonden; Seringe meldt de geschiedenis van twee Zwitsersche herders, die vergeven werden door het gebruik van honig, dien de gemeene hommel gezameld had uit de bloemen van *Aconitum Napellus* en *Lycoctonum*. De honig, dien de bijen in Pensylvanie in Zuid-Carolina, Georgie en Florida, zamelen van de bloemen der *Kalmia's* en van de *Andromeda mariana*, veroorzaakt naar 't getuigenis van Benj. Smith en Barton, maagpijn, duizeling en krankzinnigheid. En Azara berigt, dat de honig van twee soorten bijen, die in Paraguay te huis zijn, de volslagenste dronkenschap, stuiptrekkingen en de hevigste pijnen veroorzaakt.

Niettegenstaande zoovele getuigenissen hebben in onze dagen toch nog vele Schrijvers het verhaal van Xenophon als fabelachtig uitgekreeten; maar, wanneer deze verhalen der ouden nog nieuwe bevestiging noodig hadden, dan zoude men dezelve nu wederom vinden in een geval, hetwelk den Heer St. Hilaire op zijne reize overgekomen is. Nadat hij langen tijd de boorden der Rio de la Plata en die van den Uraguay langs gereisd was, kwam hij in eene groote woestijn, die slechts door Jaguars en zeer groote kudden van wilde paarden, herten en struisvogels bewoond werd. Genoodzaakt zijnde, eenen geruimen tijd aan den oever van de Rio Santa Anna op eenen *gids* te wachten, die hem van eene zeer ver afgelegen *plaats* moest gezonden worden, gebruikte hij dien tijd, om groote plantkundige uitstappen te doen en daar drok te botaniseren.

Op een' van deze togten zag hij een wespennest, dat aan de takken van eenen kleinen heester hing, van eene bijna eironde gedaante was, de grootte van een hoofd, eene graauwe kleur en in deszelfs zelfstandigheid iets bordpapierachtigs had, juist zoo als in Europa de wespennesten zijn. Twee mannen, die hem begeleidden, een soldaat en een jager, vernietigden het wespennest, en namen 'er den honig uit; de Heer de St. Hilaire at omtrent twee lepels van dien honig, de soldaat en de jager namen er even zooveel van, en voor allen was de smaak aangenaam zoet, en geheel vrij van dien onaangenamen bijsmaak, dien onze Europesche honig zoo dikwijls heeft.

De Heer St. Hilaire gevoelde weldra eene meer onaangename, dan wel smartelijke maagpijn; hij legde zich onder zijne kar neder en geraakte in slaap. Bij zijn ontwaken gevoelde hij zich zoo zwak, dat hij geene vijftig schreden ver gaan konde; hij keerde dus onder zijne kar terug, zijn gezigt baadde zich in tranen en daarop volgde een stuipachtig lagchen, dat verscheidene seconden duurde.

In-

Intusſchen kwam zijn jager bij hem en zeide hem met een verwilderd gelaat, dat hij reeds ſedert een half uur op het veld ronddwaalde, zonder te weten, waar hij was. De jager zette zich ook onder de kar naast den Heer St. Hilaire neêr, en nu begon de angst en benaauwdheid van dezen zeer hevig te worden; hij gevoelde geen groote pijnen, maar was ten uiterſte verzwakt, en het was, als of de angst des doods hem overviel; eene dikke wolk verdonkerde zijne oogen, en het was hem onmogelijk de gelaatstrekken zijner manſchappen en het blaauwe van den hemel te onderſcheiden. Hij begeerde laauwwarm water en ontdekkende, dat telkens, wanneer hij dit dronk, de verduistering zijner oogen verminderde en voor eenige oogenblikken ophield, zoo dronk hij bijna onafgebroken laauw water.

Eensklaps ſprong zijn jager op, verſcheurde zijne kleederen, wierp dezelve verre van zich, nam een geweer, ſchoot hetzelve af, en begon in 't veld rond te loopen, ſchreeuwende, dat alles rondom hem in lichte laaije vlam ſtond.

De ſoldaat, die ook een gedeelte van den giftigen honig gebruikt had, was in den beginne zeer misſelijk, maar nadat hij overgegeven had, kreeg hij wel ſpoedig zijne krachten weêr, maar was nog in 't geheel niet herſteld. Nadat hij eenigen tijd voor den Heer St. Hilaire zorg gedragen had, ſteeg hij te paard, begon op 't veld rond te galopperen, maar weldra ſtortte hij van zijn paard, en eenige uren daarna vond men hem in eenen diepen ſlaap op dezelfde plaats, waar hij neêrgevallen was.

Intusſchen had het laauwwarm water, hetwelk de Heer St. Hilaire in zoo groote menigte gedronken had, het gewenschte gevolg, daar hij, behalve veel vocht, ook eenige gebruikte ſpijze en een gedeelte van den honig uitbraakte. Daarop gevoelde hij zich zeer verligt, hij kon zijne kar, de weide en de naastbijſtaande boomen onderſcheiden; hij beduidde zijne knechts waar zij een braakmiddel vinden konden, hij nam het in drieën in, en na dat hij terdeeg aan 't braken geraakt was, bevond hij zich weder in zijnen natuurlijken toeſtand. Bijna ten gelijken tijde kwam de jager ook weder tot zijne kennis, en liet zich weder aankleeden.

Den volgenden dag gevoelde de Heer St. Hilaire zich nog wat zwak; de ſoldaat klaagde over doofheid aan het eene oor en de jager zeide, dat ook hij zijne krachten nog niet weder had, en dat het hem toeſcheen, als of zijn geheele ligchaam met eenig klevend vocht overtrokken was.

De Heer St, Hilaire zijnen weg vervolgende, gaf zijnen begeleideren te kennen, dat het hem zeer lief zijn

zou-

zonde, eenige van die wespen te bezitten, welke dien honig bereiden, waarvan hij bijna het slagtoffer geworden was. Spoedig ontdekte hij een wespennest geheel gelijk aan dat van den voorgaanden dag, welk nest hij en de zijnen herkenden het nest te zijn van die wesp, die men in dat land *Lecheguana* noemt. Niettegenstaande het gebeurde van den vorigen dag, hadden toch eenige Indianen, die den Heer St. H. begeleidden, de onvoorzigtigheid van den honig dezes laatsten wespennests te nuttigen; maar zij waren zoo gelukkig geene schadelijke gevolge daarvan te bespeuren.

Zoodra de Heer St. H. de woestenij, in welke hij zich toen bevond, verlaten had, en in de Provincie der Zendelingen kwam, vroeg hij vele menschen naar den honig van de *Lecheguana*. Alle Portugezen, Guaranis, en Spanjaarden waren daarin eenstemmig, dat de honig van de wesp *Lecheguana*, *niet altijd* gevaarlijk is, maar dat, wanneer hij schadelijk was, dezelve eene soort van dronkenschap of krankzinnigheid veroorzaakte, waarvan men alleen door braken kon genezen worden, maar dat de gevolgen toch ook somtijds doodelijk waren.

Men verzekerde hem de plant zeer wel te kennen, uit welker bloemen de wesp *Lecheguana* dien giftigen honig dikwijls zamelt; maar, daar men hem de plant niet aanwees of noemde, zoo moest hij helaas! slechts daarnaar gissen. Bij deze gelegenheid gaat hij alle vergiftige planten na, die in 't Zuidelijke Brazilie groeijen; hij vindt daaronder geene, wier gif met de beruchte sterke vergiften uit Oost-Indie kunnen gelijk gesteld worden, maar hij vermoedt, uit verschillende bijkomende omstandigheden, dat de plant, waaruit de wesp *Lecheguana* dien giftigen honig zuigt en zamelt, misschien de *Paullinia australis* is.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Kerk van gegoten ijzer.

Dagelijks breidt de Kunstvlijt hare vorderingen wijd en zijd uit, hetzij door nieuwe ontdekkingen, hetzij door vernuftige toepassingen van reeds gedane uitvindingen. Sinds weinige jaren is het gebruik des ijzers aanmerkelijk vermeerderd, en men vervangt thans in vele gevallen hout en metselwerk met dit metaal. Men heeft achtervolgens ledikanten, kabels, bruggen, waterbakken, wegen en daken

van

van gebouwen van hetzelve vervaardigd. Nu heeft men te Liverpool eene Kerk gebouwd, waarin de pilaren, de plafonds, de deuren, het uitgestrekt timmerwerk der ramen, de predikstoel en de bouwkunstige versierselen alle van gegoten ijzer zijn. De lengte van het schip dezer kerk 119 voeten op eene breedte van 47 vt. bedragende, kan men nagaan in welke groote afmetingen men dezen arbeid thans kan leveren.

Opbrengst der Brievenposterij in Frankrijk.

De opbrengst van dezen tak heeft sedert 1814—1822 jaarlijks gemeenlijk 21,890,000 francs bedragen: thans beloopt zij 26,560,000 fr., voor de vracht van omtrent 60 millioen brieven. Voegde men bij deze brieven de gefrankeerde brieven en pakjes, dan zou dit getal tot 110 millioen klimmen, zonder nog de 25,000 bladen van Journalen medeterekenen, welke Parijs dagelijks naar de Departementen afzendt, en 25000 anderen, die in de Departementen uitkomen en rondloopen. De dienst van de Brievenpost te Parijs, levert een jaarlijksche opbrengst van omtrent 4,310,000 fr. Men rekent, dat 'er dagelijks 40,000 brieven, waarvan 28 tot 30,000 geschatte en 10 tot 12000 gefrankeerde, Parijs verlaten voor binnen- en buitenlands, en dat 'er elken dag omtrent 30,000 in die stad aankomen, waarvan 18,000 geschatte; hetgeen eene wederzijdsche wisseling tusschen Parijs, de Departementen en buitenslands van 25,560,000 brieven in het jaar geeft. Met den kleinen post te Parijs komen en gaan dagelijks 15,000 brieven.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Blijk van Vruchtbaarheid.

UTRECHT *den* 13*den Januarij.* Achter eene Huizinge (B. N°. 34.) aan de Oude Gracht alhier, vindt men in den tuin een' Perenboom, die niet alleen in het verloopen najaar voor de tweede maal bloeide, maar thans vruchten heeft ter grootte van een stuiter. De vrucht van het in den herfst geplukte en de tegenwoordige zijn voorhanden, en kunnen van de zachte temperatuur des weders getuigen, daar het tweemaal bloeijen, hoewel meermalen gezien in deze Gewesten, zeldzamer door een tweede vrucht van eenigen omvang gevolgd wordt.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

1825. Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
19	29. 4 29. 4 29. 4	38 38½ 36½	Z. Z. t. W. ———	bew., 's morg. hagel- en sneeuwbuijen, 's avonds betrokken, regen.
20	29. 4¾ 29 4¾ 29. 5	38 42 38	Z. W. —— ——	betrokken, regen, voorm. iets hagel en sneeuw, 's avonds bewolkt.
21	29. 6 29 7 29 7½	37 40 36½	O. — —	betrokk., 's morgens mist, 's namiddags regen.
22	29 8 29 9 30. 0	36½ 38 38	N. O. —— ——	bewolkt, 's namiddags betrokken, zeer windrig.
23	30. 0½ 30. 1 30. 1	37 37 37	N. O. —— ——	betrokken.
24	30. 0½ 30. 0 29. 9	37 40 36	N. N. O. ——— Z. Z. O.	betrokken, op den middag iets regen.
25	29. 7½ 29 6½ 29. 7½	34 34 38½	Z. — Z. t. W.	betrokken, meest sneeuw, 's morgens en 's avonds windrig.

BEKENDMAKINGEN.

**** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, zijn in den loop des jaars 1824 uitgegeven de volgende Artikelen, die ook bij hare Correspondenten zijn verkrijgbaar gesteld:

I. A. LOOSJES Pz., Het Leven van *Maurits Lijnslager*, 4 Dn., op postp., *derde Druk*, met Titelvignet van Michaëlis en Marcus, 8vo. *f* 6 - :

II. A. F. HEMPEL, Grondbeginselen der Ontleedkunde, vertaald door Prof. Jacob Vosmaer, Tweede vermeerderde en verbeterde druk. Eerste Stuk gr. 8vo. . . . - 2 50

Het Tweede, waarmede dit werk compleet is, volgt zeer spoedig.

III.

III. Natuurkundige Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, XIIe. Dl. met. platen gr. 8vo. . f4-50

IV. GOUDRIAAN en MENTZ, Prijsverhandelingen over de Afdamming van het Y, met platen gr. 8vo. . . . . . . -3-40

V. GITTERMAN, Prijsverhandeling over de gewijzigde Kinderpokken gr. 8vo . -1-25

VI. F. W. VAN HOVEN, Over de Zedelijke Verbetering der Misdadigers, met eenige Aanmerkingen van den Vertaler en een Naschrift van Prof. H. W. Tydeman, gr. 8vo. . 1-50

VII. J. P. PÖHLMANN, de Waarheidsvriend of Aanleiding tot het afleggen en bestrijden van het Bijgeloof, gr. 8vo. . . . . -1-50

VIII. V. LOOSJES, Nieuwe Zedekundige Uitspanningen, met gegraveerden titel en vignet van Michaelis en Marcus gr. 8vo. -2-40

IX. A. H. NIEMEYER, Waarnemingen op Reizen in en buiten Duitschland 3de Deel met platen gr. 8vo . . . . . . -3-60

X ——————— Waarnemingen op eene Reize door een gedeelte van Westfalen en Holland in 1806 met platen gr. 8vo. . -3 60

XI. A. VAN DER WILLIGEN, Aanteekeningen op een togtje door een gedeelte van Engeland in het jaar 1823, met gegraveerden titel en vignet . . . . . . -3-90

XII. J. GLATZ, Verhalen voor Kinderen en Kindervrienden, met zes platen in 8vo. . . -1-50
dezelve met gekleurde platen . . . -1 80

XIII. J. C. A. LÖHR, Zoo gaat het in de Kinderwereld, met drie platen en gegraveerden titel, 8°. . . . . . -1-50

XIV. J. CRAWFURD, de Indische Archipel en bijzonder het Eiland Java beschouwd enz., 2e. Dl., met plaat en heel vels kaart, gr. 8°. - 4-90
Het Derde en laatste is op de pers.

XV. De Kaart van den Indischen Archipel, uit het voorn. werk afzonderlijk . . . -1-25

XVI. Naamlijst der Planten en Gewassen op de Zevende Tentoonstelling van de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, gr. 8°. -: 27½

XVII. Algemeene Konst- en Letterbode voor den jare 1824, N° 1—54, met Reg. enz. 2 Dn. gr. 8vo. -10 05

XVIII. Levensschetsen van Vaderlandsche Mannen en Vrouwen, door de Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, 1e. stuk *Tiende*, en 2e. stuk *Zevende Druk*, 8°. . . . . -: 40

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 5. *Vrijdag den 4den Februarij.*

BERIGTEN.

PARYS *den 14den Januarij.* Z. M. de Zaal der Tentoonstelling bezocht hebbende, heeft bij die gelegenheid tot Ridders van St. Michiel benoemd: den Schilder CARLE VERNET en den Beeldhouwer CARTELLIER; tot Officieren van het Legioen van Eer bevorderd de Kunstenaren BOSIO, HERSENT, HORACE VERNET en DUPATY; en tot Leden van hetzelfde Legioen aangesteld de Schilders SCHNETZ, DROLLING, HEIM, INGRES, MAUZAISSE, BLONDEL, DEJUINNE, BOUTON, DAGUERRE, WATELET, BIDAULT, REDOUTÉ en VAN DAEL, de Beeldhouwers: DAVID, DE BAY de vader, en BRA en de Kunstplaatsnijders: RICHAUME en TARDIEU. Z. M. reikte de versierselen dier ordes zelve aan deze Kunstenaars uit; tevens tot Lid van 't Legioen van eer aanstellende, den Heer TH. LAWRENCE, Schilder van den Koning van Groot-Brittanje. Na hoogstdeszelfs vertrek werden door den Directeur der Schoone Kunsten nog 100 Medailles uitgereikt, en eene lijst van achtentwintig Schilders en twaalf Beeldhouwers voorgelezen, van welke door den Koning een hunner stukken, op de Tentoonstelling voorhanden, zal aangekocht worden, en eene andere lijst van tweeëndertig Schilders en zestien Beeldhouwers, aan welke, ook op kosten van de civile lijst, een nieuw werk ter bearbeiding zal besteld worden.

PARYS. In plaats van den overleden Heer POYET, is tot Lid van de Akademie der Schoone Kunsten verkozen de Heer DEBRET; zijne mededingers waren de Heeren MOLINOS, PEYRE, MAZOIS de Vader, en LEBAS.

LEYDEN. Ter gelegenheid van het vijfde halve Eeuwfeest der Stichting dezer Hoogeschool alhier. dat op den 8sten dezer invalt, zal de aftredende Rector Magnificus, de Hooggel. Heer G. SANDIFORT, deze waardigheid in de St. Pieterskerk, door het houden eener Redevoering en de uitreiking der toegekende Eeremedailles en Getuigschriften, met buitengewone plegtigheid, nederleggen; terwijl daarna door den Hooggel. Heer P. HOFMAN PEERLKAMP een Latijnsch Dichtstuk zal worden uitgesproken. Op den volgenden dag zullen in dezelfde kerk zeven promotien *more majorum* plaats hebben. — Ter viering van dit heugelijk feest is door H. H. Studenten een Programma uitgevaardigd, waaruit blijkt, dat zij en corps zich bij de voormelde Akademische plegtigheden zullen bevinden; dat 'er op den 8sten eene gratis representatie in den Stads Schouwburg zal plaats hebben, en voorts eene prachtige illuminatie voor het gebouw der Studenten-Societeit enop de laan der kleine Ruïne, aan welker einde een poort zal geplaatst zijn, versierd met een fraai Chassinet, door den Heer J. E. VAN VARELEN vervaardigd en aan het corps Studenten opgedragen; — en dat de feestelijkheden van dien dag des avonds ten 10 ure besloten zullen worden met een' plegtigen omgang door de stad, voorstellende den zelfden optogt, welke heeft plaats gehad bij de inwijding der Akademie in den jare 1575 (*). Op den 9den zal op het Groot Exercitieplein des avonds ten 11 ure een prachtig Vuurwerk worden afgestoken, terwijl ten zelfden dage de bewoners van de Weeshuizen dezer stad door eene buitengewone verkwikking in de feestvreugde zullen deelen. Op den 10den zullen de gebruikelijke serenaden aan de Hn. Professoren met bijzonderen luister gegeven, en den 11den het Feest met een' maaltijd van H. H. Studenten besloten worden.

LE-

(*) Zie daarvan eene beschrijving in ORLERS Beschr. van Leijden 1641, bl. 190 en volg.

LEVENSBERIGT

VAN

Mr. JACOB ABRAHAM UITENHAGE DE MIST.

(Getrokken uit de aanspraak, ter opening der Algemeene Vergadering van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden, gedaan door deszelfs Voorzitter Prof. M. SIEGENBEEK.)

De met lof bekende Staatsman Mr. Jacob Abraham Uitenhage de Mist, die den 3den Augustus 1823, in ruim vierenzeventigjarigen ouderdom, overleed, werd op den 20 April des jaars 1749 te Zaltbommel uit een deftig geslacht geboren. Hij werd door de zorgvuldigheid van een' waardigen vader reeds vroeg tot deugd en kennis opgeleid, en bragt de jaren zijner voorbereidende oefeningen te Kampen door, ten huize van een' oom van moeders zijde, met name A. Vestrink, Burgemeester der genoemde stad, die, zelve kinderloos, onzen de Mist als zoon aannam, en hem aan het geleide en onderwijs van een' verdienstelijk geleerde, met name J. D. van Hoven (*) toevertrouwde. Met genoegzame kundigheden toegerust, om het Akademisch onderwijs met vrucht te kunnen bijwonen, vertrok hij naar de Hoogeschool binnen deze stad gevestigd, en verwierf aldaar, na eene vlijtige oefening van eenige jaren, in 1768 met grooten lof den welverdienden eertitel van Meester in de Regten (†). Naar Kampen teruggekeerd, zettede hij zijne eerste schrede in de staatkundige loopbaan met de aanvaarding van den post van een' der drie Secretarissen dier stad, hem als de billijke vergelding van zijne ongemeene kunde en bekwaamheden opgedragen. Misschien echter zouden dezelve voor altijd in een' meer bepaalden kring haren glans

(*) Zie over dezen geleerde het *Onomasticon literarium* van den Hoogleeraar Saxe, Part VIII. pag. 3 en pag. 443.

(†) Hij verkreeg die waardigheid met het verdedigen eener Verhandeling *de imperii alienatione*.

glans verſpreid, haren weldadigen invloed geoefend hebben, zoo niet de groote omwenteling van den jare 1795 hem op een tooneel geplaatst had, waarop hij dezelve voor het oog der ganſche natie met luister kon doen ſchitteren. Bij de noodlottige partijſchappen, die Nederland ſedert vele jaren verdeeld hadden, ſteeds een gematigd voorſtander geweest zijnde van die partij, welke tegen het Staats-Stadhouderlijke bewind gekant was, werd hij, na de gemelde omwenteling, tot lid benoemd der vergadering, die in den jare 1796, als vertegenwoordigster van het ganſche Nederlandſche volk, onder den naam van *Nationale Vergadering*, bijeenkwam, en bekleedde aldaar eene aanzienlijke plaats onder die leden van dezelve, die door hunne kunde en ijver in de behartiging der algemeene belangen, hunne verlichte vaderlandsliefde en wijze gematigheid zich de achting van alle bedaarden en weldenkenden verwierven. Van daar dan ook, dat hij, toen de loop der omſtandigheden de zamenkomst eener tweede Nationale Vergadering noodzakelijk maakte, op nieuw met het vertrouwen zijner medeburgers vereerd werd; van daar ook ('t geen de gegevene loffpraak nog veel meer bevestigt) dat hij, bij de gewelddadige ſchennis der nationale vertegenwoordiging in den aanvang des jaars 1798, de eer had van tot het getal dier waardige mannen te behooren, die op de onwaardigſte en onwettigſte wijze van hunne posten verdreven en in gevankelijke bewaring geſteld werden. Na zijn ontſlag leefde hij een' geruimen tijd, als ambteloos burger, eerst in de Beverwijk, daarna te Amſterdam, waar hij in den jare 1800 zijne woonplaats vestigde. In tijden van meerder kalmte en gematigdheid weigerde hij echter niet het vaderland op nieuw met zijne bekwaamheden ten dienst te ſtaan. Hij aanvaardde dan den hem opgedragen post van Lid van het Committé tot de Aziatiſche zaken, en verwierf zich in dien post zoo veel eer en vertrouwen, dat hij, in den jare 1802, door het toenmalige Staatsbewind met den belangrijken en moeijelijken last vereerd werd, om als Commisſaris-Generaal naar de Kaap de Goede Hoop te vertrekken, ten einde die volkplanting van de Engelſchen over te nemen, en alles in dezelve ten nutte zoo der Kolonie, als van het moederland naar eisch te regelen. Zich van deze gewigtige taak met ongemeenen lof gekweten hebbende,

de, keerde hij, in den jare 1805, naar het vaderland terug. Toen een jaar later, op den wil van Frankrijks alles dwingenden beheerscher, het Koningrijk van Holland ingesteld en zijn broeder Lodewijk op deszelfs troon geplaatst werd, was onze de Mist mede onder de mannen, welke de nieuwe Koning, die weldra toonde zijn aangenomen vaderland hartelijk lief te hebben, van alle kanten om zich verzamelde, ten einde omtrent 's Lands ware belangen te worden voorgelicht. Van onderscheidenen aard, maar allen, van het hoogste gewigt en het eerste aanzien, waren de waardigheden, met welke hij achtereenvolgens door dien Vorst bekleed werd. De laatste was die van President van het Hof van Rekeningen, welken post hij, doch op eene verminderde schaal, gedurende den treurigen tijd onzer inlijving in het Fransche Keizerrijk behouden heeft. Na de gelukkige herstelling onzer onafhankelijkheid, wijdde hij, op de vereerende roepstem van onzen geliefden Koning, die 's mans ongemeene bekwaamheden wist op prijs te schatten, met vernieuwden lust en ijver zich aan den dienst van zijn herboren Vaderland. Eerst werd hij door den Vorst tot Lid van den Raad van Koophandel en Kolonien; daarna tot Staatsraad in buitengewonen dienst benoemd, en als zoodanig in vele gewigtige Commissien gebruikt, tot hij eindelijk tot Lid van de eerste Kamer der Staten-Generaal werd aangesteld, welke waardigheid hij tot den dag van zijn overlijden bekleedde. Onder de bewijzen van Koninklijke gunst en achting verdient nog vermeld te worden zijne benoeming tot Ridder van den Orde van den Nederlandschen Leeuw, gelijk eene dergelijke onderscheiding hem reeds vroeger onder Koning Lodewijk was ten deel geworden.

Ziet daar kortelijk de Staatkundige loopbaan van ons waardig medelid voor u geschetst; een loopbaan, waarop hem steeds de lof van regtschapenheid, vaderlandsliefde, ijver, kunde en wijsheid vergezelde. Dat een zoo werkzaam leven, al ware hij ook naar letterroem begeerig geweest, weinig of geene gelegenheid tot deszelfs bejaging overig liet, zal ieder uwer gereedelijk beseffen. Intusschen betoonde hij zich niet slechts, zijn gansche leven door, een vurig beminnaar en ijverig voorstander der letteren en wetenschappen, maar was ook zelve daarin niet weinig bedreven. Aan eene meer dan gewone kunde in onderscheidene vakken, tot het staats-

beſtuur en de Staatshuishouding, bijzonder met betrekking tot ons vaderland, behoorende, paarde hij eene grondige kennis van het Romeinſche en hedendaagſche Regt, welks beoefening hij, ook te midden zijner ſtaatkundige werkzaamheden, altijd bleef voortzetten. Cicero, Livius en inzonderheid Tacitus waren voorts de Schrijvers, welker herhaalde lezing telkens een even aangenaam als verſterkend voedſel aan zijnen geest verſchafte. Voor dichterlijke ſchoonheden mede niet ongevoelig, ſchepte hij groot behagen in de heerlijke kunstgewrochten van Virgilius, Ovidius en vooral van den wijsgeerigen Horatius. Ook de nieuwere letterkunde was hem in geenen deele vreemd. Schiller en Göthe, die ſieraden van het nieuwere Duitschland, ſtonden bij hem op hoogen prijs; en de fraaiſte vernuften, welke Frankrijk heeft voortgebragt, een Corneille, Racine, Voltaire, Moliere en anderen, waren hem niet minder in hunne volle waarde bekend. Doch vooral ging hem de roem der vaderlandſche Letterkunde na ter harte, en werden hare voortbrengſelen op den regten prijs door hem gewaardeerd. Van daar, dat de gedichten van eenen Feith, Bilderdijk, Helmers, Tollens en andere vaderlandſche Zangers, die onzen leeftijd tot roem verſtrekken, (om thans van vroegere te zwijgen) hem in uren van verpoozing de ſtreelendſte verlustiging opleverden. Met regt derhalve was deze Maatſchappij bedacht, om hem onder hare leden op te nemen, en niet minder verdiende hij, dat ook andere geleerde Genootſchappen in ons vaderland, en onder deze met name ook de beroemde Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen te Haarlem, van welke hij vele jaren achtereen Directeur was, zich als om ſtrijd beijverden, om hem aan zich te verbinden. Allen hebben zij daarom ook billijke redenen, om met geheel het vaderland, waaraan hij in vele betrekkingen nuttig was, zijn verlies te betreuren, zijne gedachtenis in erkentelijk aandenken te houden; maar vooral wordt dat verlies met het hoogſte regt betreurd, en zijne nagedachtenis met de vurigſte dankbaarheid gezegend door de vier overgeblevene telgen zijner eerſte echtverbindtenis, twee zonen namelijk, waardige handhavers van den vaderlijken roem, en twee dochteren, die in hem den trouwen verzorger en leidsman van hunne jeugd, den besten vriend van hunnen rijperen leeftijd verloren. Driemalen was hij gehuwd, en had het on-

ge-

geluk ook zijne derde echtgenoote, die een half jaar voor hem uit het leven scheidde, ten grave te brengen. Hetzelfde ongeluk trof hem ten aanzien van zes der tien kinderen, uit zijn eerste huwelijk gesproten; van welke vier, nog zeer jong zijnde, twee in een' meer gevorderden leeftijd van zijn vaderlijk hart werden afgescheurd.

BRIEF van den Heer TAYLOR *aan den* Heer CHARLES NODIER, *over de steden* Pompei *en* Herculanum.

Herculanum en Pompei zijn zulke belangrijke voorwerpen voor de geschiedenis der oudheden, dat men, om dezelve wel te bestuderen, 'er moet leven en wonen.

Om eene zeer belangrijke opgraving naauwkeurig nategaan, heb ik mij in het huis van Diomedes metterwoon gevestigd: hetzelve is aan de stadspoort gelegen, bij den weg der grafsteden, en zoo gemakkelijk, dat ik het de voorkeur geef boven de paleizen, die nabij het forum staan. Ik woon ter zijde van de woning van Sallustius.

Men heeft veel over Pompei geschreven, en men heeft dikwijls gedoold. Bij voorbeeld een geleerde, Martorelli geheeten, hield zich twee jaren onledig met het opmaken eener omslagtige Verhandeling, ten betooge, dat de ouden het vensterglas niet gekend hadden; — en veertien dagen na de uitgave van zijn stuk in folio ontdekte men een huis, waar men in alle vensters glazen had. Men kan niettemin te regt beweren, dat de ouden niet veel van kruisramen hielden: meestal kwam het licht door de deur binnen; maar eindelijk had men bij de Patriciërs zeer fraaije spiegelglazen in de vensters, even doorschijnend als ons Boheemsch glas, en de ruiten waren met bronzen lijsten aan een gevoegd, die meer smaak aanduidden, dan onze houten roeden.

Een reiziger, met veel geest en talent begaafd, die brieven over Morea in het licht heeft gegeven, en een groot aantal andere reizigers vinden het buitengewoon, dat de hedendaagsche woningen van het oosten volkomen gelijk aan die van Pompei zijn. Bij een weinig naden-

ken, zou hun deze gelijkheid zeer natuurlijk toeschijnen. Dat alle de kunsten tot ons uit het Oosten komen, kan niet genoeg voor hen herhaald worden, die verlangen te studeren, en zich inlichtingen te verschaffen.

De opgravingen worden met volharding en met veel orde en zorgvuldigheid voortgezet; men heeft eene nieuwe wijk en fraaije thermen ontdekt. In eene der zalen heb ik vooral drie zetels opgemerkt, van brons van een' geheel onbekenden vorm, en zeer fraai bewaard gebleven. Op eenen der beide was het skelet geplaatst van eene vrouw, welker armen en hals met edelgesteenten overdekt waren, en bovendien met gouden armbanden, welker vorm reeds bekend was. Ik heb eenen halsketting losgemaakt, die inderdaad wonderbaarlijk bearbeid is. Ik verzeker u, dat onze ervarenste juweliers niets kostbaarders, noch smaakvollers zouden kunnen vervaardigen.

Het valt moeijelijk het aangenaam gevoel aftemalen, dat men ondervindt, wanneer men deze voorwerpen op de plaatsen zelve mag aanraken, waar zij zoovele eeuwen gerust hebben, en voor dat de begoocheling geheel vernietigd is. Een der kruisramen was met zeer fraaije glasruiten voorzien, die men aan het Museum te Napels heeft toegezonden. Alle de juweelen zijn bij den Koning gebragt. Binnen weinige dagen zullen zij openlijk tentoongesteld worden.

Pompei heeft twintig eeuwen in de ingewanden der aarde doorgebragt, de natien hebben over deszelfs bodem heen getrokken. Deszelfs gedenkteekenen zijn staande gebleven, en alle deszelfs versierselen onaangeroerd. Een tijdgenoot van Augustus zou, kwam hij weder, kunnen zeggen: „ Wees gegroet o mijn Vaderland! „ mijne woning is het eenigste op aarde, die hare gedaante, ja zelfs de mindere voorwerpen mijner toegenegenheid behouden heeft. Ziedaar mijne slaapstede, zie daar mijne begunstigde Schrijvers. Mijne „ schilderijen zijn nog zoo fraai, als op den dag, toen „ een vernuftig kunstenaar met dezelve mijne woning „ versierde. Laat ons de stad doorwandelen, naar den „ schouwburg gaan; ik herken de plaats, waar ik voor „ de eerste maal de heerlijke tooneelen van Terentius en Euripides toejuichte."

Rome is niets anders dan een uitgebreid Museum; Pompei is eene levendige oudheid.

NIEUW-

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

NATUUR-, GENEES- EN WISKUNDIGE WETENSCHAPPEN. Verhandelingen der Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten te Amsterdam. Zesde Deel te Amsterdam bij Pieper en Ipenbuur 1823, 4°. IV, 52 en 237 bladz.

Wij zijn onzen Lezers nog een verslag verschuldigd van het voor ons liggend belangrijk boekdeel, dat het Zesde der Verhandelingen uitmaakt, door de Eerste Klasse onzes Instituuts in het licht gegeven, en meer verdient bekend te zijn, dan veelligt door een' zamenloop van omstandigheden het geval is. Men vindt in hetzelve, behalve het Berigt der Werkzaamheden van 1819 — 1822, door dit Weekblad vroeger medegedeeld (*), niet minder dan twaalf Verhandelingen of Bijdragen, die ieder in haar vak tot uitbreiding van kennis en wetenschap dienstbaar kunnen zijn.

De Waterbouwkundige A. F. Goudriaan opent dezen bundel met aanmerkingen over het nemen van proeven met modellen van werktuigen in het algemeen en een verslag van de zoodanigen, als in het bijzonder genomen zijn met een model van dien toestel, door welken de schutsluizen de belangrijke eigenschap kunnen verkrijgen, dat, bij de doorschutting, het schutwater voor een groot gedeelte weder op den bovenboezem teruggevoerd wordt. Het ontwerp tot dien toestel leverde vroeger dezelfde in dit vak beroemde man (†), die nu, door de onpartijdige toepassing van algemeene regelen, bij proeven met modellen in acht te nemen, op dit bijzonder geval, toont hoe welmeenend en onvermoeid hij de waterbouwkunst met goeden uitslag bevordert. Het is niet mogelijk in bijzonderheden te treden, en wij zullen ons dus vergenoegen van de slotsom zijner zorgvuldig te werk gestelde proeven en overwegingen op dit punt, hier mede te deelen, zijnde dus in § 35 ontwikkeld. „Overweegt men dan nu eindelijk, dat volgens de bovenstaande opmerkingen, het ontwerp bij de uitvoering in het groot nog voor eenige verbeteringen in de zamenstelling, ter vermeerdering der uit-

(*) Zie *Alg. Konst- en Letterbode*, 1824 Ie. Deel. bl. 248, 265, 276, 291 en 310.

(†) Zie Verhandelingen der Eerste Klasse 1ste Deel bl. 131 en *Algem. Konst. en Letterb.* 1813 IIde Dl. bl. 76.

uitwerking van het werktuig vatbaar schijnt, waarvan de proeven, met het gezegde model, geen genot hebben gehad, en dat, niettegenstaande het gemis dezer voordeelen, nogtans de uitkomsten dier proefnemingen reeds tot een besluit hebben opgeleid, hetwelk de evenredigheid tusschen het bij eene doorschutting opgebragt en afgeloopene water inderdaad binnen die limiten brengt, welke bij het ontwerp zijn voorgesteld, zoo volgt, dat deze proefnemingen niet alleen kunnen dienen, om de verwachting van eenen goeden uitslag van dit ontwerp te versterken, maar dat 'er grond schijnt te wezen, om dezelve aante-zien, als daarvan reeds een zoo overtuigend bewijs te hebben gegeven, als de aard der zake gedoogt, zich van de nieuwe uitvinding of toepassing van eenig werktuig te verschaffen, alvorens men hetzelve door de regtstreeksche uitvoering of meer in het groot beproefd heeft." Dit laatste was eerlang het geval — en de uitslag van die proeve vergoedt de moeiten aan dit onderzoek besteed, dat met twee afbeeldingen en veertien tafelen opgehelderd wordt, — gelijk daarvan in het aanhangsel wordt berigt gedaan. Namelijk na het verslag der proeven met het model in 1812 aan de Eerste Klasse ingezonden, werden in 1815 en 1816 aan de Hoofdvaart in Drenthe, twee der bestaande verouderde houten sluizen, door twee nieuwe in steen gebouwde vervangen en zijn met den door den Hr. Goudriaan ontworpen toestel van terugvoerende raderen voorzien geworden. De uitkomst dezer proeven in het groot, beantwoordde of liever overtrof de verwachting, daar zij deden blijken, dat het werktuig $\frac{1}{5}$ meerderen last, dan de evenredigheid in de verhandeling, volgens die op het model genomen, berekend heeft kunnen voeren, of dat hetzelve op de waterstanden, die gemelde evenredigheid zouden daarstellen, nog eenige meerdere snelheid, dan bij de genomene proeven kan verkrijgen. Dit stuk strekt dus en in theorie en in practijk tot eer des ontwerpers, — en der kunst, die ons Vaderland zoo zeer behoeft, tot voordeel.

Op deze Verhandeling volgen van den in hetzelfde vak beroemden J. Blanken Jansz., eenige korte aanteekeningen wegens de geaardheid en grondlagen, benevens derzelver hoogten en diepten, voor zoover deze bij naauwkeurig onderzoek, in de strekking en de nabijheid van het Groote Amsterdamsche Kanaal, door Noord-Holland, tusschen het IJ en de Reede van Texel, of die van de Helder en het Nieuwe-Diep gevonden zijn. Daar de ondervinding nu ten volle het problema, over de mogelijkheid, om door middel van een der diepste en grootste Binnenkanalen, welk ooit elders ondernomen zijn, tusschen de havens en de dokken der Marine van Amsterdam en die van het Nieuwe-Diep, zoo voor de grootste en diepste be-

bevrachte Koopvaardijschepen als voor de gedeeltelijk of geheel ontladen groote Oorlogskielen, een korter, veiliger en onkostbaarder vaarwater te verkrijgen, dan dat over de Zuiderzee, het Vlaak en Pampus geworden was, — heeft opgelost, dat bij het stellen dezer Memorie reeds gedeeltelijk plaats had, doch welke was ingerigt om verderen twijfel daaraan op grond van grondboringen, proefbaggeringen en gravingen, vergeleken met oudn en vroegere waarnemingen, wegtenemen, meenen wij met derzelver vermelding te kunnen volstaan.

De Hoogleeraar Thomassen à Thuessink, leverde de volgende bijdrage; bestaande in eene Verhandeling over eene *Conceptio tubaria*, waargenomen in het *Nosocomium clinicum* te Groningen, met eenige aanmerkingen, vooral de onderscheiding en de behandeling der *Conceptiones exuterinae* betreffende. Na naauwkeurig de waarneming vermeld te hebben, welke door twee afbeeldingen opgehelderd wordt, geeft de Schr. op: 1°. de kenteekenen van de zwangerheid buiten de baarmoeder in het algemeen; 2°. bijzondere kenteekenen van zwangerheid der trompetten; 3°. bijzondere kenteekenen der zwangerheid van het *ovarium*, 4°. de uitkomst en gevolgen der zwangerheid buiten de baarmoeder; om 5°. met zijne aanmerkingen over de behandeling van de verschillende gevallen dezer tegennatuurlijke gesteldheid deze voor de Verloskunde zoo belangrijke Verhandeling te besluiten. De menigvuldige waarnemingen, door de behandeling van dit onderwerp, verspreid en alle even gepast aangebragt, zetten dit stuk dubbelde waarde bij, hetwelk met het vroeger geleverde van den Heer Kluyskens in een vorig deel dezer Verzameling een goed geheel vormen kan, dat wij den beoefenaren der Vroedkunde niet genoeg kunnen ter lezing aanbevelen, ten einde bij deze gevallen, hoe zeldzaam voorkomende, met die voorzigtigheid en behoedzaamheid te handelen, welke iedere bladzijde van de laatste afdeeling schier aanraadt.

De voordeeligste hoek, onder welken men de puntdeuren eener sluis kan zamenvoegen, een onderwerp vroeger door den Heer C. Brunings Junior behandeld, gaf den Heer C. Alewyn stoffe tot eene vrij uitvoerige Verhandeling, die in twee afdeelingen gesplitst is; in de eerste wordt gehandeld over de analytische ontleding der krachten, die uit de drukking van stilstaand water op de puntdeuren eener sluis ontstaan, terwijl de tweede, op grond van de eerste, dadelijk het onderzoek naar den voordeeligsten hoek bevat. Wij kunnen hier den kundigen steller in zijne berekeningen niet volgen, maar wij doen hulde aan de bescheidenheid, waarmede hij eenen ontdekten misslag in

de

de ontwikkeling der formulen in de Verhandeling van den Heer Brunings opgeeft, en tevens aan zijne naauwkeurigheid en theoretische kennis, bij de leiding van dit geheel onderzoek ten toon gespreid. De uitkomst is, dat men voor dien hoek geen voordeeliger, dan 17° 45′ kan nemen; en offchoon ons bij die bepaling ook de tegenwerpingen waren voor den geest gekomen, die de Schr. in de laatste § zich zelven maakt, het slot daarvan zou ons geheel ontwapend hebben, daar de Heer A. zijne oplossing niet als volledig wil beschouwd hebben, maar slechts als eene proeve, die de gronden aanwijst, waarop eens eene in alle opzigten voldoende oplossing kan gevonden worden.— Een Scheikundig onderzoek vervangt deze Theoretische Waterbouwkundige Verhandeling, namelijk van eene soort van Soda, welke uit den *fucus buccinalis* in de nabijheid van de Kaap de Goede Hoop wordt bereid. Hetzelve werd door den Heer J. C. Driessen met die naauwkeurigheid en oplettendheid bewerkstelligd, welke zijn ontijdig verlies ons op nieuw doen gevoelen, als leverende deze nasporing eene nieuwe proeve op, wat hij reeds voor de Scheikunde was en konde worden. Na een voorloopig onderzoek, werd, omtrent dezen klomp Soda, den onderzoeker door Prof. Vrolik ter hand gesteld, eerst bepaald de hoeveelheid der in water oplosbare deelen, waaruit bleek, dat 100 deelen ruwe Kaapsche Soda bestaan uit:

34,6000	onoplosbaar overblijffel op het filtrum.
0,5500	Terra silicea met een weinig Carbonas Calcis of Magnesiae.
7,1421	Acidum sulphuricum.
16,2130	Acidum muriaticum.
12,1600	Potasch.
16,4686	Soda.
12,8663	Koolzuur. Iöde. Zwavel. verlies bij de proefnemingen.
100,0000	

Het in water onoplosbaar overblijffel, aan een nader onderzoek onderworpen, bleek te bestaan uit Koolzuur, Zwavelzuur, IJzer, Kalkaarde, Aluinaarde, Talkaarde, Terra silicea en Kool. Wat het gebruik belangt, de Kaapsche Soda, achtte de Heer J. C. Driessen, als mindere hoeveelheid van Soda bevattende dan de Spaansche of Siciliaansche Barille, tot vele gebruiken en met name tot de bereiding van

Wit-

Witte Zeep, minder geschikt, hoewel zij weder tot andere, bijzonder voor Glasblazerijen, nuttig kan zijn.

Na dit Scheikundig onderzoek treffen wij hier eene Ontleedkundige beschrijving van twee hersenlooze misgeboorten aan, door den Hoogleeraar G. Sandifort bijgedragen, en voorzien van naauwkeurige afbeeldingen dezer misgeboorten; strekte het onderzoek ten bewijze, hoezeer de Nederlander voor Chemische nasporingen berekend is, deze beschrijving toont op nieuw, hoe hun het ontleedmes wel is toevertrouwd: trouwens de Hoogleeraar is in dezen boven onzen lof verheven, en wij verwijzen dus den lezer tot het werk zelve.

Allezins nuttig voor den Vaderlande kan het daarop volgend verslag worden, betrekkelijk eene proeve van het vormen, bakken en gebruiken van zware tigchelsteenen voor het maken van steenglooijingen of tot dekking der glooijingen van dijken door den Heer J. E. Wildeman; die op dit denkbeeld geraakte, bij overweging van de aanzienlijke sommen, welke jaarlijks grootendeels buitenslands worden besteed en nog aanmerkelijk door de vervoerkosten verhoogd, voor de paalwerken van Noordsche balken, de Noordsche Balsteenen, en den Doorniksche steen. Intusschen staat deze proeve niet enkel op het papier, of wordt door lijnen en afbeeldingen slechts verwezenlijkt. Neen, na een zorgvuldig onderzoek der alzoo volgens zijn ontwerp gebakken steenen, werden zij, onder goedkeuring van de Directie des Waterstaats, beproefd, bij het aanleggen van eene steenglooijing op een der Vollenhovensche Dijken. Daar de uitslag dezer proeve voldoende was, geeft de Heer W. nu afzonderlijk op: 1°. de constructie der steenglooijing en 2°. de berekening van kosten, uit welke laatste blijkt, dat, wanneer deze gebakken steenen eene glooijing van Doorniksche steenen vervangen, men ruim *f* 27:46 cts per vierkante roede bespaart, en tevens den dijk beter beveiligt. Behalve een voldoend Certificaat van het Vollenhovensche Heemraadschap, zijn hier de noodige afbeeldingen bijgevoegd en ook zelfs eene schets, vertoonende den aanleg van eene werkplaats voor het vervaardigen dier zware steenen. Daar de ligging van ons land zooveel onderhoud noodwendig vordert, is het wenschelijk, dat deze proeven voortgezet worden en aldus, bij meerdere beveiliging, de uitgave op dit punt vermindert. Ten slotte dezer proeve vindt men eene lijst van het aantal en van de plaatsen der steenovens in de Noord-Nederlandsche provincien voorhanden, waaruit blijkt dat 'er zijn in

Pro-

Provincien.		
Gelderland	21	Steenovens.
Holland	46	———
Utrecht	13	———
Vriesland	17	———
Overijsfel	7	———
Groningen	22	———
N. Braband	5	———
Totaal .	131	Steenovens.

Prof. J. Kops droeg tot dit deel bij, iets over eene wanfchapenheid der bloemen van de *Vicia cracca*, Vogelwikke, waarbij eene gekleurde afbeelding gevoegd is. Eerst befchrijft hij naauwkeurig deze wanfchapenheid en geeft ten flotte eenige aanmerkingen en gisfingen op over de oorzaak van deze verbastering. Deze laatfte vermoedt de Hoogleeraar veelligt gelegen te zijn in de bijzondere gefchiktheid van den grond, waarin deze planten groeijen; die door het afgevallen elzenblad, fterk bemest was, om een' overvloed van fappen aan de plant toetevoeren, en dat hierdoor in deze bloemen iets dergelijks plaats heeft, als in gewone dubbelde of gevulde bloemen, *flores pleni*, bij welke de bloembladen dikwijls eene andere gedaante verkrijgen en wier meeldraden en ftampers verminkt worden of in bloembladen overgaan. Hoe dit zij, de mededeeling dezer waarneming, is voor de Kruidkunde belangrijk, daar deze wanfchapenheid der Vogelwikken, bij geenen Schrijver tot hier vermeld was.

Op deze botanifche waarneming volgen 1°. eenige Sterrekundige waarnemingen te Amfterdam en 2°. iets overde Lengte van Amfterdam, beide door wijlen den, met lof bekenden, Waarnemer des Hemels, J. F. Keyfer. Tot de eerfte moeten wij onze lezers zelve verwijzen, terwijl wij omtrent het andere flechts den middenuitflag van 22 bepalingen voor de lengte in tijd van den Parijzer meridiaan af gerekend, voor Amfterdam of voor het Obfervatorium van *Felix Meritis* kunnen opgeven, te weten: 10′ 11″ 09 tijds, of 2° 32′ 46″ 36 boogs.

Na deze treft men eene belangrijke waarneming van den Hr. J. F. Kluijskens aan, over eene ongemeene wanftaltigheid aan de vingers van beide de handen, opgehelderd met de noodige afbeeldingen, welke de bewaring in deze verzameling ten hoogfte verdient; — en eindelijk wordt dit boekdeel befloten met eene tafel, bevattende waarnemingen op de middellijn der Zon in het Apogaeum en Perigaeum met eenen Heliometer van 13 meters brandpunt, op een Akromatifchen kij-

kijker van één meter brandpunt, door den Heer J. F. Fokker.

Wij bevelen weder deze Verhandelingen allen, die de Wetenschappen, waartoe zij behooren, beoefenen en beminnen, ten sterkste ter lezing aan, en hopen, dat ons eerlang weder nieuwe vruchten van de werkzaamheden dezer Klasse mogen worden aangeboden, welke wij het beste onthaal en den meest mogelijken invloed op de bevordering van kennis en wetenschap hartelijk toewenschen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Spaarbank te Haarlem.

In het vorige jaar van deze inrigting verslag gevende, durfden wij wel onze hoop doen kennen, welke wij aangaande derzelver verdere uitbreiding hadden opgevat, maar wij konden ons toch niet voorstellen; dat van 31 December 1823 tot 31 December 1824, het getal Deelhebbers van 180 tot 314, en derzelver rekening van *f* 17,777 : 30½ tot *f* 39,978 : 47½ zoude opklimmen. Zoodanig echter was de staat dezer Spaarbank, en zulks niettegenstaande de hooge stand der Nederlandsche Effecten, in den loop van dat jaar, eenige maatregelen had noodzakelijk gemaakt, om de deelneming min of meer moeijelijk te maken. De vrees toch, door eenige voorbeelden levendig gemaakt, dat sommigen van dezen hoogen prijs der Effecten gebruik zouden maken, om de Spaarbank voor korten tijd met aanzienlijke sommen te bezwaren, om dezelve bij lageren koers, tot aanmerkelijk nadeel van dezelve, terug te vragen, gaf onder andere, aanleiding tot de bepaling, dat voortaan niemand meer dan *f* 100 : - te gelijk in iedere Zitting mogt inbrengen, waarbij tevens het geven van meer dan één boekje aan de Deelnemers, onder verschillende nummers of letters werd afgeschaft.

Dit besluit had een gewenscht gevolg: het beginsel, om de deelneming gemakkelijk te maken aan hen, voor wie eigenlijk deze inrigting bestaat, werd gehandhaafd, en de interest van 4 pCt., in welks vermindering men elders het gevreesde nadeel dacht aftewenden, bleef dezelfde. Met iedere Zitting werd dan ook het getal der Deelnemers grooter, en de 146, welke in het afgeloopen jaar aankwamen, hebben te zamen *f* 22,220:- ingebragt, het-

hetgeen voor ieder, door elkander gerekend ongeveer *f* 150: bedraagt; een bewijs voorzeker, dat zij, die het meeste belang bij de Spaarbank hebben, meer en meer met het nut dezer instelling bekend worden. Trouwens het crediet der Spaarbank is thans genoegzaam verzekerd, daar het fonds derzelve op den laatsten December 1824 bestond uit 45 stuks Schuldbekentenissen ten laste van het Amortisatie-Syndicaat der Nederlanden, en met de daarop te goede, drie maanden interest en de bij kas zijnde gelden, beliep *f* 45,926 : 34$\frac{1}{2}$.

De werkzaamheden aan deze Inrigting verbonden, zonder aan iemand lastig te vallen, worden aanmerkelijk gemakkelijk gemaakt, door den ijver en de zorgvuldigheid van den Heer J. van Halmael, die de omslagtige taak van het Boekhouden wel op zich heeft willen nemen, en die zich daardoor de regtmatige aanspraak verworven heeft op de erkentenis van zijne Mede-Commissarissen, en die door zijne voorbeeldelooze naauwkeurigheid, en belangstelling in deze inrigting, zeer veel tot derzelver luister heeft toegebragt.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

1825. Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
26	29. 9 30. 0$\frac{1}{4}$ 30 1	34 42$\frac{1}{2}$ 36$\frac{1}{2}$	z. w. w. z. w. w.	bewolkt, voormidd. omtr. helder.
27	30. 1 30 0$\frac{1}{4}$ 30. 0	36$\frac{1}{4}$ 38$\frac{1}{4}$ 44$\frac{3}{4}$	z. w. z. z. w. ———	betrokken, zeer windrig, even voor- en namiddag stofregen.
28	30. 4 30. 5 30 6$\frac{1}{4}$	40 45 31	N. w. —— w. N. w,	voormiddag helder, verder bew., 's avonds helder, stil.
29	30 6$\frac{3}{4}$ 30. 6$\frac{1}{2}$ 30. 6	28 42 35	w. z. w. z. w. z. z. w.	omtrent helder.
30	30. 4$\frac{3}{4}$ 30. 3$\frac{3}{4}$ 30. 3$\frac{1}{2}$	35 42 45	z. z. w. ——— ———	meest omtrent betrokken, zeer windrig, 's avonds tusschenb. iets regen.
31	30. 4 30. 4 30. 3$\frac{3}{4}$	45 46 45	z. w. w. t. z. w. z. w.	voormiddag bewolkt, verder betrokken.
Feb. 1	30. 0$\frac{3}{4}$ 29. 9$\frac{1}{2}$ 30. 1	45$\frac{1}{2}$ 46 41	z. z. w. z. w. w. t. N.	betrokken, harde wind, voorm. tusschenb. stofregen, nam. regen, 's avonds omtrent helder.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N° 6. *Vrijdag den 11den Februarij.*

BERIGTEN.

UTRECHT. Op den 25sten Januarij overleed alhier in den ouderdom van 42 jaren de Generaal Majoor P. H. Baron VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, Ridder der Militaire Willems Orde, 3de Klasse, Officier van het Legioen van Eer, Lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

Nadat hij met roem de veldtogten van Noord-Holland, Spanje, Rusland, Duitschland en laatstelijk den veldslag van Waterloo had bijgewoond, verkreeg hij het militair commandement van het Groot-Hertogdom Luxemburg, alwaar de luchtsgesteldheid zeer nadeelig voor zijne gezondheid schijnt geweest te zijn.

De Natuurkundige wetenschappen, waarvan hij een zoo ijverig als kundig beoefenaar was, lijden door zijnen dood een gevoelig verlies.

Hij maakte zich bekend door zijne thermo-elektrische proefnemingen, voor twee jaren eerst gezamenlijk met den Hoogleeraar G. MOLL en den Heer A. VAN BEEK en naderhand alleen in Luxemburg in het werk gesteld, welke in dit Tijdschrift, zoowel als in de *Bibliotheque Universelle* en GILBERTS *Annalen der Physik* zijn medegedeeld. Zelfs de laatste maanden van zijn

kwijnend leven waren nog aan gewigtige Natuurkundige werkzaamheden toegewijd, die wij echter hopen, dat door zijnen dood niet geheel zullen verloren zijn.

Vele verdiensten gevoegd bij een beminnelijk karakter verwierven hem de liefde en hoogachting van allen, die het geluk hadden, zijnen omgang te genieten. Zijne vrienden betreuren met zijne overgeblevene weduwe, kinderen, hoogbejaarde ouders en overige familiebetrekkingen hartelijk zijn verlies. Moge zijn nagedachtenis steeds bij allen in zegening blijven!

'S GRAVENHAGE *den 31sten Januarij*. In den vorigen nacht overleed alhier de Heer JAN WIEDEMANN KARSTEN, Hoofd-Ingenieur van de Eerste Klasse bij den Algemeenen dienst van 's Rijks Waterstaat. Hij bereikte slechts den ouderdom van 49 jaren, en het verlies, dat de Waterstaat bij zijn afsterven, in de volle kracht der jaren, lijdt, is groot. In 1797 behaalde hij een' gouden eerprijs bij het Wis-, Bouw-, en Natuurkundig Genootschap te Leyden, onder de spreuk: De Wiskunde is de Moeder der Wetenschappen, voor eene *Handleiding tot de kennis der Meetkunde* (*) en in 1822 eenen dergelijken bij de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* voor eene *Volksmeetkunde* (†); ook heeft hij zich bij de geleerde wereld gunstig bekend gemaakt door eene voorlezing over het ouden planken Voetpad, tusschen ter Apel en Valthe in 1818 ontdekt. (§).

LEYDEN *den 1sten Februarij*. Heden overleed alhier in den ouderdom van bijna 84 jaren de hooggeleerde Heer Mr. M. TYDEMAN, Ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van 't Koninklijk Nederlandsch Instituut, van de Koninklijke Akademie te Brussel enz., emeritus Hoogleeraar aan de alhier gevestigde Hoogeschool. Zijne loopbaan was even verdien-

(*) Deze zag ten zelfde jare het licht bij A. en J. Honkoop te Leyden.

(†) Deze is onlangs door voorn. Maatschappij uitgegeven.

(§) Zie dezelve met eene Afbeelding *Algem. Konst- en Letterbode* 1819 Dl. I. bl. 136 en 150.

dienſtelijk als uitgebreid, zijn karakter en wandel zoo aanbevelingswaardig, als zijne kunde en geleerdheid uitgeſtrekt, zoodat, hoe verre in levensjaren gevorderd, zijn dood niet alleen voor naastbeſtaanden en vrienden, maar ook voor de Hoogeſchool een aanmerkelijk verlies mag heeten, dat echter gelenigd wordt, door het nalaten van één zoon,— die geheel in 's vaders voetſtappen treedt en reeds een' geruimen tijd dezer Akademie tot luister verſtrekt, — en van meer dan éénen zoon, die den vaderlijken roem van geleerdheid en braafheid, met goeden uitſlag, in onderſcheidene betrekkingen reeds langer of korter handhaaft. (*)

LEVENSBERIGT

VAN

Mr. JOHANNES CORNELIS VAN DER KEMP.

(Getrokken uit de aanſpraak, ter opening der Algemeene Vergadering van de Maatſchappij van Nederlandſche Letterkunde te Leyden, gedaan door deszelfs Voorzitter Prof. M. SIEGENBEEK.)

Mr. Johannes Cornelis van der Kemp, die op den 23ſten November 1823 in den ouderdom van vijfenvijftig jaren overleed, werd in den jare 1768 binnen Leyden geboren uit den vermaarden Diederik van der Kemp, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 's Lands Hoogeſchool en Predikant alhier, en Margaretha Elizabeth van de Wall, eene hoogst verſtandige en godvruchtige vrouw, zuster van den beroemden Dordtſchen Burgemeester Pieter Hendrik van de Wall, wiens geleerde werken tot opheldering van de oudheden en geſchiedenisſen van ons vaderland, en bijzonder van zijne geboorteſtad aan ieder bekend zijn. Liefde tot de wetenſchappen en echt godsdienstige ſtemming der ziel, welke beide hem zijn ganſche leven door bijbleven, waren de natuurlijke vruchten van

(*) Wij hopen in ſtaat te zijn eerlang eenige levensbijzonderheden van dezen geleerde medetedeelen. *Red.*

van zijne opvoeding door zulke ouderen. De eerste vooral werd niet weinig vermeerderd door zijne inwoning bij den geleerden bestuurder der Latijnsche scholen te Delft, den door vele schriften beroemden Henricus Hoogeveen; een' man, die op onzen van der Kemp een' zeer gewigtigen invloed oefende, en aan wien hij steeds met dankbaarheid terugdacht. Reeds vóór zijne terugkeering in de ouderlijke woonplaats zag hij zich van het toezigt en geleide van een' waardigen vader verstoken; een zwaar verlies zeker, maar dat, zoo veel mogelijk, voor hem vergoed werd, deels door het wijs bestuur van zijne moeder, deels door de bijzondere zorg en vriendschap, welke alle zijne leermeesters, zoo uit achting voor hunnen overledenen ambtgenoot, als uit genegenheid tot hemzelven, voor hem aan den dag leiden. Omstreeks zeven jaren zich, onder het vaderlijk bestuur van zoovele hoogst beroemde mannen, als in dien tijd deze Hoogeschool verheerlijkten, eerst op de letteren, de oudheid, geschiedkunde en wijsbegeerte, daarna op die wetenschappen, welke meer regtstreeks tot den ganschen omvang der regtsgeleerde studien behooren, met den meesten ijver en gelukkigsten uitslag hebbende toegelegd, werd hij, ter gelegenheid, dat men verlangde het verblijf van den toenmaligen Erfprins van Oranje, onzen tegenwoordigen geliefden Koning, aan deze Hoogeschool, door eenig Akademisch feest te vereeren, boven andere waardig en geschikt geoordeeld, om met ongemeene plegtigheid, op de voorvaderlijke wijze, tot Doctor in de Regten bevorderd te worden. Zijne zedigheid echter deed hem lang aarzelen, om zich deze luisterrijke onderscheiding te laten welgevallen; en niet dan de herhaalde aandrang en het met reden veel bij hem geldend gezag van zijnen voortreffelijken leermeester van der Keessel kon hem daartoe ten laatste doen besluiten. Met hoe veel regt die uitmuntende leidsman en juisten waardeerder van jeugdige vernuften onzen van der Kemp had uitgekozen, om bij die feestviering den alouden roem der Akademie te handhaven, bleek ten duidelijkste zoo uit de openbare verdediging zijner doorwrochte, Regtsgeleerde Verhandeling, op den 23 April des jaars 1790, als uit de voordragt der belangrijke Redevoering, op den volgenden dag, dien zijner plegtige bevordering, door

door hem uitgesproken (*). Onder zoo roemvolle en heilvoorspellende teekenen de maatschappij zijnde ingetreden, zette hij zich eerlang in den Haag neder, en verbond zich aldaar door het huwelijk aan eene vrouw, zijner ten volle waardig, met name Carolina Adriana de Lille. Na eenige jaren in de pleitzaal verkeerd te hebben, aanvaardde hij, in den jare 1793, den hem opgedragenen post van Commis bij den Raad van State, en bekleedde dezen post, of een' dergelijken, die, na de omwending van zaken in den jare 1795, deszelfs plaats verving, met grooten lof tot in de eerste helft des jaars 1798, toen hij, ten gevolge zijner weigering van den beruchten eed, die toen van alle openbare ambtenaren gevorderd werd, zich daarvan verlaten zag. Nu bragt hij eenige jaren, als ambteloos burger door, tot hij in den jare 1803, toen het Gemeenebest tot meerdere kalmte en vastheid gekomen was, zich de benoeming tot Secretaris van den Raad der Amerikaansche Koloniën liet welgevallen. Na de oprigting van het Koningrijk van Holland, keerde hij andermaal tot den kring der ambtelooze burgers terug, en zou dien onder de Fransche overheersching zeker niet verlaten hebben, indien niet eene pligtmatige zorg voor de belangen van een talrijk huisgezin, in dagen van algemeene vermindering en onzekerheid van elks bezittingen, hem genoopt had eenen post te aanvaarden, welken hij, wegens de voortdurende onafhankelijkheid en achtbaarheid der regterlijke magt, met eer aanvaarden kon, dien namelijk van tweeden Voorzitter der Haagsche Regtbank. De heugelijke herstelling van ons volksbestaan, voor mannen van uitstekende verdiensten eene nieuwe en schitterende loopbaan ontsluitende, opende die ook voor onzen van der Kemp, die niet lang daarna met de aanzienlijke en belangrijke waardigheden van Advocaat-generaal bij het Hooge Geregtshof in den Haag, en Lid van den Raad van Koophandel en Koloniën bekleed werd. In de laatste hoedanigheid vervulde hij, in den jare 1815, eene zeer gewigtige zending naar Engeland, om namelijk

(*) Het onderwerp der Dissertatio was: *de eo, qui deliquentis est socius.* In de Redevoering toonde hij aan, *quantum intersit Reipublicae arbitraria Jurisprudentia non regi.*

lijk met deszelfs bestuurders over de voorwaarden te onderhandelen, waarop eenige Amerikaansche Koloniën, met onze verdere overzeesche bezittingen, gedurende den oorlog, in de magt der Engelschen vervallen, aan dezelve zouden worden afgestaan, en daarbij de belangen der Nederlanders, zooveel mogelijk, te behartigen. Deze onderhandelingen bragt hij, met ongemeenen lof, tot aller genoegen ten einde, en verwierf inzonderheid daardoor zoo zeer de goedkeuring van zijn' Koninklijken zender, dat deze hem, na zijne terugkomst, het eereteeken van de Orde van den Nederlandschen Leeuw ter belooning schonk. Vier jaren later werd hij tot Lid der tweede Kamer van de Staten-Generaal verkozen, en toonde zich, in die betrekking, het vertrouwen zijner medeburgeren ten volle waardig; weshalve hij ook, na verloop van drie jaren, daarmede op nieuw vereerd werd. Welkom was hem, door den last van drie zoo gewigtige bedieningen bezwaard, de verligting, welke hem, bij de afschaffing van den bovengenoemden Raad, in den jare 1820, op eene eervolle wijze ten deel viel. De beide overige behield hij tot aan zijnen dood.

Tot hiertoe zagen wij van der Kemp, gedurende ruim dertig jaren, in onderscheidene gewigtige betrekkingen ten nutte der maatschappij werkzaam, in alle welke hij grooten lof van eerlijkheid, opregtheid, kunde, wijs beleid en onvermoeide werkzaamheid verwierf. Zijn gedrag, gedurende de staatkundige beroeringen, was door vaderlandsliefde, wijsheid, gematigdheid en standvastigheid zoodanig geregeld, dat alle weldenkenden hem hoogachtten. Ook buiten zijne openbare betrekkingen stichtte hij gaarne en met ijver zooveel nuts, als in zijn vermogen was, en maakte zich daardoor bij zijne stadgenooten zoo bemind en geëerd, dat zijn overlijden als eene algemeene ramp betreurd werd. Dan bovenal was hij, als echtgenoot en vader, door de getrouwe vervulling der pligten, aan die heilige betrekkingen verbonden, hoogst eerbiedwaardig; en zijne kinderen, en onder deze vijf zonen, erfgenamen der vaderlijke deugd, erkennen met de levendigste dankbaarheid de teedere, en verstandige zorg, welke hij aan hunne opvoeding besteedde, en houden, met hunne moeder, zijne nagedachtenis in zegenend aandenken.

De letteroefeningen, aan welke hij, bij zijn verblijf aan de Hoogeſchool alhier, zich met zooveel ijver en een zoo gelukkig gevolg toewijdde, liet hij zijn ganſche leven door niet varen, maar beſteedde daaraan ſchier al den tijd, die hem van andere bezigheden overſchoot. De Schrijvers der Griekſche en Romeinſche oudheid ſtelde hij op hoogen prijs, en was vooral met de laatſten zeer gemeenzaam. Voorts maakten de regtsgeleerde, ſtaat- en geſchiedkundige wetenſchappen het bijzonder voorwerp zijner letteroefeningen uit; de werken daartoe betrekkelijk, in onderſcheidene talen uitgegeven, las hij met oordeel en vlijt, en had zich daardoor eenen ſchat van kundigheden eigen gemaakt, welke hij op het burgerlijke leven met het gelukkigst gevolg toepaste. Ook voor de bekoorlijkheden der dichtkunst was hij in geenen deele ongevoelig, en wist meermalen fraaije gezegden van vroegere en latere dichteren, die hij in zijn geheugen bewaarde, zeer tijdig te pas te brengen. Hij mogt derhalve, met regt, een man van letteren heeten, en was om zijne algemeene kundigheden, als bijzonder ook om zijne bedrevenheid in de vaderlandſche letterkunde en geſchiedenis, allezins waardig tot lid dezer Maatſchappij benoemd te worden. Mogt deze zich al in geene vruchten van zijnen letterarbeid verheugen, zij ontleende nogtans van zijne bekwaamheden en billijk verkregenen roem geene geringe vermeerdering van aanzien en luister, en heeft alzoo reden, om zijn afſterven, als een wezenlijk verlies, te betreuren.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Jaarboekjes. Nederlandſche Muzen-Almanak 1825. Zevende Jaar, te Rotterdam, bij J. Immerzeel Junior, 251 bladz.

Gaarne vermelden wij weder het voor ons liggend Jaarboekje: want zonder de waarde der overige te miskennen, de *Muzen-Almanak* heeft aan het geheele Nederlandſche Almanakken-wezen (zouden de Duitſchers zeggen) zulk

een' weldadigen fchok gegeven, dat onze voortbrengfelen van dien aard finds, meer dan ooit vroeger, kunnen wedijveren met de buitenlandfche van deze foort. Daar allen toch telken jare terug verfchijnen, moet men zich overtuigd houden, dat de Nederlander, die vroeger gewoon fcheen guldens flechts voor vreemde en ftuivers voor inlandfche Jaarboekjes over te hebben, ook nu de eerfte aan de laatfte wil befteden. Het zal 'er dus flechts op aankomen, om deze ondernemingen vol te houden met dien lust, waarmede zij begonnen zijn. Of hiertoe Dichters in Nederland genoeg zijn? wie zou dat durven vragen, daar in iedere maand de Tijdfchriften het aloude:

Confules fiunt quotannis et novi proconfules :
Solus aut rex, aut poëta non quotannis nascitur.

logenftraffen; want, om het woord *Poëta* ftreng in den engeren zin optenemen, dat zou alleen kunnen vallen in lieden, die ook in dit geval den koop naar den hoop afmeten wilden. Hoezeer Rec. in geenen deele in zulk een ondankbaar werk, als eene fchifting in dezen zou opleveren, zal treden, wil hij niet onopgemerkt laten, dat het hem en misfchien ook velen met hem aangenaam zijn zal, wanneer de Muzen-Almanak alleen open ftaat voor Zangers, op den Zangberg van de eene of andere zijde reeds gunftig bekend. Dit zou iets klasfieks aan dezen Almanak geven, en veelligt veroorzaken, dat 'er minder namen onder bijdragen ontbraken, die Rec. in denzelven verwacht en jaarlijks weder wenscht aantetreffen. Zulk eene kieschkeurigheid kon ja wel eens te verre gaan, maar menig lezer en kooper zou bij een' *Muzen-Almanak* eenige ftrengheid toejuichen. 't Is het oogmerk van Rec. niet, om dit op dezen Jaargang toetepasfen; maar hoe gaarne hij ontluikende talenten ziet aanmoedigen; kan hij zijne meening niet verkroppen, dat zulks hem beter *elders* dan in *deze* Verzameling aanftaat, naar welke misfchien later de toeftand onzer Poëzij, hetzij dan te regt, hetzij te onregt, zal worden afgemeten. Rec. weet zeer wel, dat het veel gemakkelijker is zulk een' wenk te geven, dan dien optevolgen; maar den Verzamelaar en Uitgever, die voor de opgenomen taak wel berekend is, dit op het hart te drukken, acht hij pligt. En na dezen betracht te hebben, zal nu een kort verflag volgen: kort kan dit zijn, daar in andere Tijdfchriften reeds genoeg over de waarde der onderfcheidene ftukken, en daaronder veel naar Rec gevoelen ter zake, is gezegd geworden; het bepale zich dus tot de opnoeming dier Dichters, die tot dezen Jaargang bijdroegen en eene enkele proeve en aanmerking ten flotte.

Men

Men vindt in dezen Jaargang meer of min uitvoerige Gedichten van de Hn. Mr. *P. L. den Beer*, *J. van Harderwyk Rz.*, *W. H. Warnsinck Bz.*, Mr. *J. Kinker*, *J. van Walré*, *G. C. Duval Slothouwer*, *C. G. Withuys*, Mr. *A. C. W. Staring van den Wildenborch*, Mr. *H. A. Spandaw*, *C. de Koning Ldz.*, *H. Meyer Junior*, *J. Immerzeel Jr.*, Mr. *S. I. Wiselius*, Mr. *L. Rietberg*, *Jan Schouten*, Mr. *Jan de Kruyff*, Mr. *A. Boxman*, *A. F. Sifflé*, *J. A. ten Hagen Jz.* *A. de Jong Gtz.*, Mr. P. *R. Feith*, Mr. *W. Bilderdijk*, Mr. *B. H. Lulofs*, Mr. *J. F. X. Wurth*, *J. F. Willems*, *J. L. Nierstrasz Jr.*, *J. W. van Alphen Cz.*, *J. van Oosterwijk Bruyn*, *J. A. Karsten*, *J. W. IJntema*, *A. C. Schenk*, *C. Loots*, *W. Messchert* en *L. van den Broek*, terwijl van onze Dichteressen alleen Mevrouw *K. W. Bilderdijk* (indien het nagelaten Gedichtje van Mej. *Cleve* daarbij, hoezeer haar jeugdig talent vereerende, niet geteld wordt) eene bijdrage leverde, maar eene, welke den bundel tot zulk een waar sieraad verstrekt, dat Rec. eene proef willende geven, haar *Weesjen* daartoe kiest, en door die keus, geene eigenliefde der Dichters onderling althans krenken kan.

HET WEESJEN.

Helaas! ik arm en hulploos knaapjen,
Zwerf als het afgedwaalde schaapjen
Verlaten door de wereld rond.
Uit d' ouderlijke stulp verdreven,
Moet ik van liefdegaven leven
En slapen op den kouden grond.

De vader, die mij plach te koesteren,
De moeder, die mij plach te voedsteren,
Zijn beiden uit mijn arm gescheurd;
En als ik onder mijn gespelen
Het oudren - kusjen uit zie deelen,
Mij, arme, valt geen kus te beurt.

Mijn goede vader is daar henen!
Mijn lieve Moeder is verdwenen!
Hun hand was altijd zoo gereed,
De tranen van huns Arthurs oogen
Zoo ras zij vloeiden, af te droogen
En ach! wat wist ik toen van leed?

Ik was hun leven, lust en vreugde
'k Had alles wat het hart verheugde,
En hupte zorgloos aan hun zij
En als ik mij ter nachtrust ſtrekte
Of d' uchtend me uit mijn ſlaapjen wekte,
Hoe zoet was dan hun kus voor mij!

Dan ach! 't werd oorlog, en men zeide
Dat ieder zich ten krijg bereidde,
Ik weet niet, wat dat woord beduidt;
Maar zoet klonk trom en fluit me in de ooren,
En op 't gelui der kerkkloktoren,
Borst ik in vreugde - kreten uit.

Onnoozle! dat ik niet vermoedde,
Dat mijn geluk ten einde ſpoedde,
En van geen zorgen wist noch vrees!
De dag helaas! toog immers nader
Als 't laatſte kusjen van mijn vader
Te beurte viel aan d'armen wees.

Hij nam een krijgsmans rok en degen,
Die blonk mij als een vuurvlam tegen;
Een pluimbosch droeg hij, hoog en breed,
Die altoos heen en weêr gewiegeld
En in het ſtaal kasket geſpiegeld
Mijn hart van vreugde kloppen deed!

Hoe wenschte ik me ook die fraaie kleêren,
En zulk een helm met hooge veêren:
Hoe wenschte ik, dat ik met hem ging,
Onwetend, welk een lot hem beidde,
En dat ik, toen hij van ons ſcheidde
Zijn allerlaatſten kus ontving!

De dorpklok luidde ſpoedig weder,
Hoe wierp ik toen mijn ſpeelgoed neder,
En vloog naar buiten in één ſprong!
Daar zag ik met de hoeden zwaaien
De vlaggen uit de vensters waaien;
En even blijd was oud en jong.

Onnoozle, dat ik ook kon zingen
En als mijn makkers dartel ſpringen,

En

En roepen even blijd *Hoezee!*
Ik dwaas, die ook mijn hoedtjen zwierde,
Daar de overwinning die men vierde,
Mij 't vaderkusjen derven deêl

'k Dacht toen; het is een dag van vreugde!
Mij immers, boven alles heugde
Wat ik van vader had gehoord.
Bij 't affcheid fprak hij: „Haast is 't vrede,
„ Dan breng ik de overwinning mede."
En vader hield toch altoos woord.

Ja, de overwinning was gekomen,
Maar had mijns vaders bloed doen ftroomen,
Zij bracht hem dood uit de oorlog weêr!
'k Mocht nooit weêr aan zijn kniën hangen,
En nimmer drukt hij op mijn wangen
Het liefdekusjen van weleer!

Mijn moeder klemde me aan heur harte
Zij drukte een woesten kus van fmarte,
Met duizend tranen op mijn wang.
Die kus van haar beftorven lippen
Waarmeê haar de adem fcheen te ontglippen
Vergeet ik nooit, mijn leven lang!

Nog eens, nog eens flechts voor haar fneven
Voelde ik mij van haar arm omgeven,
Nog eens het kusjen van haar mond;
Toen ze onder 't laatfte krachtverzamelen
„ Mijn kind! mijn kind!" poogde uit te ftamelen,
In de allerjongfte fcheidens ftond.

Wie zal mij nu ter nachtrust leggen,
Mij de uchtendlofzang hooren zeggen,
En leeren mij het avondlied?
Wie zal me in krankte 't hoofdtjen fteunen,
Nu 'k op geen moederborst mag leunen,
Geen vader mij zijne armen biedt?

Wie zal mijn kindsheid nu bewaken
Mij Godgezind en deugdzaam maken?
Mijn moeder immers ligt in 't graf:
De vader immers is me onttogen,
Die op mijn willig kinderpogen
Het kusjen van belooning gaf.

Wat

Wat ween ik? — leerde mij mijn Moeder
Niet opzien tot den Albehoeder?
    Is Jezus niet der Kindren vriend?
Hij, die geen musch vergeet te voeden,
Zal 't arme Weesjen ook behoeden,
    Dat Jezus bovenal bemint!

Hij zal mij spijzen, Hij mij kleeden,
Onzichtbaar waken op mijn schreden,
    Tot de aardsche weg is afgeleid:
En, moest ik vroeg mijne ouders derven,
Zij gôven me eens na 't zalig sterven
    Den welkomkus in de Eeuwigheid.

Men verbeelde zich echter niet, dat het hoogernstige, het treurige, dat ook in deze regels wederklinkt, de heerschende toon in dit Jaarboekje zij: neen! het heeft, boven alle de vorige, de verdiensten, van meer bij afwisseling aan ernst en boert toegewijd te zijn, waardoor het naar Rec. oordeel veel in waarde wint: want, gelijk hij meer te kennen gaf, daardoor behoort zich naar zijn gevoelen eene soortgelijke verzameling te onderscheiden van andere bundels, en niet alleen stichtelijk, maar regt onderhoudend te zijn. De druk, de portraiten, (van de Dichters Staring en Kinker) en plaatjes zijn ditmaal goed wat de gravure, minder wat het afdrukken betreft, uitgevallen, en Rec. zal dus hierop geene aanmerking maken, terwijl de fac-simile's van Feith hem zeer welkom waren; maar hij kan niet nalaten, ten slotte een woordje te zeggen over het onderschrift van den Heer Sifflé. Rec. betwist hem volstrekt de dichterlijke vrijheid niet, om bij *verlegenheid* somwijlen *ei* op *ij* te rijmen, indien hij van zijne zijde denzelven niet wil opdringen, gelijk dit den schijn heeft, als *e tripode*, (hetgeen niemand, maar het minst jongelieden voegt), dat de daar aangehaalde gevallen met dit rijm gelijk staan. Rec. zou hem wel durven uitnoodigen hieromtrent de Dichtwerken van Vondel en Hooft vooraf goed te raadplegen; en hij komt 'er goed rond goed Zeeuwsch vooruit, dat hij zich niet aan de *pijlen* en *feilen* geërgerd heeft, maar wel aan het onderschrift, dat, hoe men over dit geschilpunt denke, in allen gevalle een *hors d'oeuvre* hier is en blijft, ja menigeen het *qui s'excuse s'accuse* onwillekeurig herinnert.

T.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Van vele zijden (*) verneemt men de ontzettendſte berigten, nopens de geduchte uitwerkſelen van het hevig Stormweder, dat den 3 en 4 Februarij op onze Kusten gewoed en het Zeewater heeft opgedreven tot nog hooger ſtand, dan in den vreesſelijken vloed van den jare 1775. Vooräl lijdt Noord-Holland en met name Waterland en de Zaanlandſche dorpen daaronder, zijnde beide laatſte door eene doorbraak in den Waterlandſchen Zeedijk bij Durgerdam van 20 Waterlandſche roeden, zooverre de berigten reiken, ſchier geheel ondergeloopen en tot eene aanmerkelijke hoogte. Dit is ook later het geval met den Wormer geworden. Het is ons onmogelijk in bijzonderheden te treden, noch in de omſtandigheden, waarin de ongelukkigen zich bevinden, noch in de hulp, hun onmiddellijk toegedacht en dadelijk toegereikt. Aangenaam is het intusſchen te melden, dat, ſchoon duizende morgens overſtroomd zijn, honderden van bewoners reeds gered werden en men zich verzekerd houdt, hoeveel 'er bij deze ramp verloren gegaan moge zijn, het aantal menſchelijke ſlagtoffers zeer gering zal wezen. Wij bepalen ons dus met den ſtand des waters, zooverre dezelve ons ter kennis is gekomen, mededeelen. Ten 7 ure 's avonds van den 3den, ſtond de Zee aan den Helder reeds zes voeten boven peil; voor Amſterdam was het IJwater den 4den 'snamiddags ten 3 ure, ter hoogte van 222 Ned. dm. (86 dm. Amſt.) boven Amſt. peil gerezen; daarna wies het op nieuw, klom ten 9 ure tot 224, ten 10 ure tot 242, ten 11 ure tot 246, en eindelijk tusſchen 12 en half 1 ure, tot omtrent 250 Nederl. duimen (98 dm. Amſt.) boven voornoemd peil; zijnde weinig minder dan 2 Amſt. duimen hooger, als ten tijde van den tot hier bekenden hoogſten vloed in 1775. Slechts een half uur hield deze buitengewone hoogte des waters gelukkig ſtand; zijnde ten 1 ure tot 238, ten 4 ure tot 200, en Zaturdag ochtend ten

(*) Zoowel van de Zeedorpen, Scheveningen, Egmond als van de eilanden Texel, Schokland, Terſchelling en Tholen, Medemblik, Harlingen, waar de beide havenhoofden vernield zijn, Hattem, waar de zoogenaamde Zwarte Dijk is doorgebroken, Dordrecht, Antwerpen, waar een ſluis geſprongen is, ja zelfs van Hamburg, waar ook een dijkbreuk heeft plaats gehad. enz.

ten 8 ure tot 146 Ned. duimen gezakt. Te Rotterdam steeg Vrijdag namiddag het water, dat reeds in den vorigen nacht den Waterstand van 1775 en 1776 bereikt had, nog hooger, rijzende ten 5 ure tot 349 dm., 2 str. Nederl. (11 vt. 1½ dm.) boven het Rottepeil. De schade in pakhuizen aan koopgoederen, is zoowel te Rotterdam als Amsterdam aanmerkelijk. Aan de uitwaterende sluizen te Katwijk, is de stand der Zee op Donderdag en Vrijdag l. l. dus waargenomen: 3 Febr. 's namid. 3 ure, 120 dm. boven Amst. peil; 4 's ochtends half 4 ure 128, 's namiddags ten 4 ure 140 dm. boven genoemd peil; hoewel door het oploopen der stortzeeën, het water meermalen 230 à 240 dm. daar boven gezien is.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

1825. Feb.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
2	30. 1½ 30. 1¾ 29. 7	40 42½ 44	W. N. W. W. t. N. W. Z. W.	bewolkt, windrig, 's avonds harde wind, buijig, 's nachts stormachtig, met harde regen.
3	29 3 29 3 29. 3	48 45½ 34	W. N. W. ——— ———	stormachtig, voormidd. met harde regen, verder bewolkt, hagel-, sneeuw- en regenbuijen †
4	29. 2 29 3 29 4½	35 35½ 33	W. N. W, ——— ———	storm, met jagtsneeuw, 's avonds zeer harde wind.
5	29 3½ 29. 3 29. 3½	34½ 39½ 33	W. t. N. W N. W. ———	zeer harde wind, tusschenbeide stormachtig, sneeuw- en hagelbuijen.
6	29 7 29. 8 30. 1	37 40 27½	N. N. W. ——— N.	wolken, weinig sneeuwbuijen, 's avonds helder.
7	30. 1½ 30. 1½ 30. 0½	33 40½ 35½	Z. Z. W. Z. Z. W.	bewolkt, meeet betrokken, 's av. windrig, een weinig regen en sneeuw.
8	29. 8½ 29 9 30. 0	35 41 41	Z. W. ——— W. Z. W.	's morgens regenachtig, betrokken, 's avonds helder.

† 's nachts zeer zware storm met hagel- en sneeuwbuijen en donder.

*

GE-

GEBOORTE-, TROUW-, EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

OUDERKERK *aan den Amstel.* Op den 27sten Januarij l. l., is alhier in den hoogen ouderdom van 105 jaren en tien maanden overleden Antonie van Liendert, die tot het uiteinde zijns langen levens het volkomen genot zijner zielsvermogens behield. Opmerkelijk is het, dat zijne voor eenige jaren reeds overledene Huisvrouw Petronella Altelaat, met welke hij 65 jaren door het Huwelijk verbonden was, juist dienzelfden ouderdom bereikte van 105 jaren en tien maanden. Uit dien Echt laat hij drie kinderen en dertig kleinkinderen na.

AMSTERDAM. In den loop des jaars 1824, zijn hier drie Israëlitische Vrouwen boven de 100 jaren overleden, te weten: Katto Philips, Wed. van Heyman Nathan en Judic Abraham Levi, Wed. Levi Samuel Koelen, die elk 104 jaren bereikten, en Mietje Meyer, Wed. Hartog Abraham van Gelder, die 101 jaren is oud geworden.

BEKENDMAKINGEN.

Bij

*** Bij F. B. HOLLINGERUS PIJPERS te Breda is van de pers gekomen en alomme verkrijgbaar gesteld:

CAROLI ANTONII WETSTENII *Carmen elegiacum in Saecularia altera* ACADEMIAE LEYDENSIS, nunc primum editum à *JACOBO HENRICO HOEUFFT.* Belgicam versionem addidit *A. N VAN PELLECOM.* Dit stuk wordt voorafgegaan van een *Carmen elegiacum ad Leidam*, door den Heer HOEUFFT, vervaardigd, ter gelegenheid van het thans gevierd wordende *Vijfde* Halve Eeuwfeest. Op best Schrijfmediaan en gecartonneerd in 4°. à *f* 2 - :

*** Verkooping binnen Amsterdam, van eene zeer uitgebreide en kostbare Verzameling, van WIS- EN NATUURKUNDIGE WERKTUIGEN, op Woensdag den 30 Maart 1825, en volgende dagen, in 't huis in de Warmoesstraat, No. 176, door de Makelaars *J. Buys*, *J. Peykeren Jr.*, *Ph. Buys*, *Abr. Brak*, en *J. van Oosterwijk Bruyn*, ten overstaan van den Notaris Mr. *B. A. van Houten*. Onder welke Verzameling, in alle vakken vele werktuigen gevonden worden, die door hunne zeldzaamheid, grootte en schoonheid uitmunten. Onder deze munt boven alles uit een MIKROSKOOP door deszelfs licht en groote veld bij de meeste vergrooting, benevens een *Kabinet* met *uitgelezene voorwerpen*, zoo uitgebreid en fraai als misschien nog nimmer bestaan heeft. Met vele moeite en kosten bijeen verzameld door den Heer *GT. VAN VARIK*. Lector bij het Natuurkundig onderwijs in de Maatschappij *Felix Meritis* en bij de Amsterdamsche Departementen der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*. De Instrumenten zullen drie dagen vóór den Verkoopdag te zien, en de Catalogus in tijds bij gemelde Makelaars te bekomen zijn.

NB. Ten einde deze verzameling niet geheel uit elkander gerake, is de Catalogus in twee afdeelingen gedeeld; bevattende de eerste, de beschrijving van een *volledig Kabinet*, waarbij de keurigste werktuigen geplaatst zijn, en in massa *uit de hand te koop* wordt aangeboden. De overige werktuigen zijn in de tweede of grootste afdeeling beschreven om stukswijze te verkoopen; hoe zeer uit dezelve een tweede minder volledig Kabinet zamengesteld zoude hebben kunnen worden.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 7. *Vrijdag den 18den Februarij.*

BERIGTEN.

SCHWERIN *den 4den Januarij.* Z. K. H. de Groot-Hertog van Mecklenburg-Schwerin heeft den, als Schrijver en praktiserend Geneesheer, met roem bekenden Dr. STIERLING te Hamburg, den titel van Hofraad verleend.

'sGRAVENHAGE *den 10den Februarij.* Heden overleed alhier in den ouderdom van ruim 68 jaren de Hooggeleerde Heer PAULUS VAN HEMERT, Oud-Hoogleeraar bij de Remonstranten te Amsterdam, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut aldaar en Secretaris van de Permanente Kommissie van de Maats. van Weldadigheid. Zijne talrijke uitgegeven geschriften (*) zullen, hoeveel sommigen met hem in gevoelen verschilden, altijd van zijne geleerdheid en vernuft getuigen, terwijl getrouwheid in de vriendschap, aangenaamheid in de verkeering en deugdzaamheid van wandel, gepaard aan een' onvermoeiden ijver, om de zaak der behoeftigen te behartigen, zijn karakter gunstig kenmerkten.

LEY-

(*) In een der volgende No. hopen wij daarvan een kort verslag te leveren. *Red.*

LEYDEN *den 11den Februarij*. Het vijfde halve Eeuwfeest van de ſtichting der Hoogeſchole, alhier in 1575 gevestigd, is, overeenkomſtig het daar omtrent vooraf medegedeelde berigt en programma, met allen luister en plegtigheid, op den 8ſten en 9den dezer gevierd geworden. Het fraaije weder, op de voorbeeldeloos ſterk gewoed hebbende ſtormen gevolgd, gevoegd bij eene onafgebrokene orde, bij alles door H. H. Studenten en de gewapende magt met vrucht gehandhaafd, heeft het genot dezer feestviering voor het groot aantal deelgenooten, uit alle oorden des vaderland herwaarts zamengekomen, aanmerkelijk verhoogd; en ſchoon zeker de overſtrooming en watervloed nog velen wederhield, om in de feestvreugde te deelen, was hier zulk een aantal van vroegere en latere kweekelingen dezer geleerde Inrigting vereenigd, dat telkens de treffendſte ontmoetingen tusſchen Akademiebroeders en kennisſen plaats hadden, wier uiteenloopende betrekkingen hen vele jaren van elkander wel moesten verwijderd houden, doch die nu, als in de heugelijke dagen van hunnen ſtudenten-tijd teruggekeerd, zich nog even vrolijk onder de thans ſtuderenden vermengden, als of de tijd zijn' invloed verloren had.

Op den 8ſten werd dit halve Eeuwfeest in de St. Pieterskerk, daartoe met ſmaak in gereedheid gebragt en in eene groote gehoorzaal veranderd, geopend door eene plegtige Redevoering, die de Hoogleeraar G. Sandifort, als aftredende Rector Magnificus, hield; even als zijne voorgangers op vroeger hier gevierde Jubelgetijden, kon Hij geene gepastere ſtof kiezen, dan de *prospera et adverſa Academiae Lugduno-Batavae*, d. i. de voor- en tegenſpoeden van de Leydſche Hoogeſchool, bijzonderlijk die van den laatstafgeloopen vijftig jaren, van 1775 tot 1825. Dat het den Redenaar hierbij aan geene ſtoffe ontbrak, behoeft geene herinnering, daar juist in dit tijdvak aan de eene zijde een vreemde overheerſcher ſtad en Akademie met een' zedelijken en eene afgrijsſelijke buskruidramp beide met een' natuurlijken ondergang ſcheen te bedreigen, maar ook van den anderen kant de heugelijkſte herſtelling volgde, en de roem der Akademie, bij opvolging, door mannen als Gaubius, Hahn, van Doeveren, Pestel, Ruhnkenius, Valckenaer, Luzac, Wijttenbach, Brugmans, Borger en Kemper en zoovele anderen luisterrijk werd gehandhaafd; zoodat zij mogt

mogt blijven, waartoe haar eenmaal derzelver Vorstelijke stichter bestemde, „ de steun en het behoud der „ vrijheid en der wettige regering des Vaderlands, zoo„ wel met betrekking tot den godsdienst, als tot den „ algemeenen welstand van den geheelen burgerstaat." Na het uitspreken dezer uitvoerige en belangrijke Redevoering, reikte de Hoogleeraar Sandifort met gepaste aanspraken de toegewezen eerepenningen en loffelijke getuigschriften aan de Heeren Studenten uit, wier prijsverhandelingen de goedkeuring der onderscheidene Faculteiten mogten wegdragen, te weten: in die der Geneeskunde aan den Heer P. A. Jeltes *Med. Cand.* alhier; in die der Godgeleerdheid aan den Heer C. H. van Herwerden *Theol. Cand.* aan de Groninger Hoogeschool; in die van de Wis en Natuurkundige Wetenschappen, voor het vak der Scheikunde en Landhuishoudkunde, aan de Heeren A. G. van der Boon Mesch *Liter. Cand. et Med. Stud.*, P. O. van der Chijs *Liter. Cand.* beide alhier en S. P. Scheltema *Med. Stud.* te Utrecht en voor het vak der Sterrekunde, aan den Heer G. J. Verdam, *Math. et Phys. Cand.* alhier, — en in de Faculteit der bespiegelenden Wijsbegeerte en Letteren aan den Heer J. H. Kroon *Liter. Stud.* aan Deventers Athenaeum. Hierop ging het Rectoraat over aan den Hoogleeraar H. W. Tydeman; — en nu trad de Hooggeleerde Heer P. Hofman Peerlkamp op en droeg een Latijnsch Dichtstuk, ter gelegenheid dezer Feestviering voor, dat, door de kracht van het medeslepende der poëzij, het door den Redenaar opgewekt gevoel verhoogde en het hart op dien toon der dankbaarheid stemde, welken in weêrwil der verliezen, vroeger en later geleden, de toestand der Akademie dringend gebiedt.

Des avonds waren niet alleen alle openbare, maar bijkans alle bijzondere gebouwen met smaak verlicht; — en nam bij fakkellicht op den bestemden tijd de plegtstatige Omgang een' aanvang volgens het diensvolgens uitgegeven Programma door de Studerende Jeugd. Men zou den ontwerpers en uitvoerders van dezen Optogt, waaraan oneindig vele moeite en kosten besteed waren, onregt doen, bij aldien men niet algemeen erkende, dat deze levendige afschaduwing van eene plegtigheid, die bij de oprigting der Akademie plaats had, uitstekend

kend gelukte, waartoe de goede orde, gepastheid der kostumen en de getrouw in achtgenomen deftigheid, bij zulk eene voorſtelling onontbeerlijk, bijdroegen. De meer dan honderd en vijftig Studenten, die dezen optogt uitmaakten, legden dus welverdiende eere in bij de talrijke feestgenooten, die onwillekeurig zich twee en een halve eeuw terug verplaatſten, en niet genoeg het geheel en de onderſcheiden deelen konden bewonderen; daar zoowel de Godgeleerdheid, als de vier Evangelisten; de Geregtigheid als *Julianus*, *Papinianus*, *Ulpianus* en *Trebonianus*, zoowel de Geneeskunst, als *Hippocrates*, *Galenus*, *Dioscorides* en *Theophrastus*, zoowel de fiere *Minerva* als *Aristoteles*, *Plato*, *Cicero* en *Virgilius*, zoowel de Vaandragers en Hoplieden als de Tamboers en Schutters, in eigenaardigen dos, beurtelings de aandacht trokken.

Onder de Verlichtingen onderſcheidde zich bijzonder het Chasſinet, door den Heere J. E. van Varelen van Haarlem, der Studerende Jeugd aangeboden en op de kleine Ruïne geplaatst. Dit Chasſinet verbeeldde de Leydſche maagd in eene verrukte houding, en pogingen doende, om opteſtaan ter dankbare verwelkoming van Pallas, die door Prins Willem den Iſten tot haar geleid wordt. Achter haren zetel wordt verbeeld te ſtaan J. van der Does, terwijl aan hare regterzijde de Burgemeester v. d. Werf pogingen ſchijnt te doen, om haar in het oprijzen te onderſteunen en tevens in eene eerbiedige houding, de tolk harer dankbaarheid te zijn. Achter de genoemde perſonen vertoonen zich ter wederzijde de ſtaande geblevene gedeelten van den ingeſtorten muur, achter wiens puin men de platboomde vaartuigen der vloot van Boiſot bezig ziet, met hulp en levensmiddelen aantevoeren. Een weinig verder vertoont zich een klein gedeelte van de ontledigdigde ſchans van Lammen; nog verder ziet men weder eenige vaartuigen, en, tegen het verſchiet het nog rookende of ſmeulende dorp Zoeterwoude, boven hetwelke men den krijgswagen van Mars, door Bellona voortgezweept, in de nog, zwaar bewolkte, lucht ziet oprijzen.

Onder dit geſchilderde Chasſinet waren geplaatst de volgende Latijnſche Dichtregels van denzelfden Heer, zijnde achter hetzelve een tweede bezorgd, tusſchen welke beide de lampen tegen wind en regen beveiligd ble-

bleven, en waarop de, bij het Latijnsche gedicht gevoegde, Nederduitsche vertaling, te lezen stond:

Quinquagesimo Academiae Leidensis lustro celebrando, ejusdem Academiae cives hunc tabulam — tabulae explicandae, hos versus P. D. VI Id. Febr. CIƆIƆCCCXXV.

Leida! famis — belli — pestisque experta dolores!
Effulsit tenebris, macte! inopina dies.
Adfuit oppressis divina potentia: adegit
Omnes idem animus dicere: Numen adest!
Terruit infestos ventus conversus Iberos —
Hos, super arva fluens, terruit unda maris. —
Terruit, auxilium portans et edulia, classis. —
Corruta pars muri prodigiosa fuit;
Inque hos jurârant ventus, tibi prosper, et undae
Et Werft *et* Douzae *non temerata fides;*
Ipsaque sedato constantia clara tumultu
Hostili excussit tela cruenta manû.
Non tua, Lychnitae tantum fragilique lapillo
Credita, religio facta legenda dedit:
Vix Martis, cum fratre, soror minitantia castra
Liquerat, inque fugam vix stimulârat equos,
Ecce! Pater Patriae, *solidos meditatus honores,*
Et spernens meritis dona minora tuis,
Pallada *non domitam dignamque adduxit in urbem,*
Et Divae *instituit moenia salva domum.*
Mens haesit stupefacta tibi, nec surgere sede
Pes tibi nec, grates solvere, lingua dedit:
Ast, tibi devotus, non te neglexit amicus,
Suscipiens partes, gratus et ipse, tuas.
Quinque decem ex isto numerantur lustra triumpho,
Tempore nec belli debilitata malis;
Quâque tuum Hollandi celebrent, Academia! festum,
In mentem revocent Attica festa, (*) *die!*

(*) Panathenaea.

Ce-

Cecropios *pulsis lusit fortuna tyrannis* —
Leida *suam pulso jactat ab hoste scholam!*
Festaque quot redeant, grato vox pectore surgat:
„Non magnis temere Leida superbit avis."
Nos istos veneramur avos; pretioque laborum
Dum fruimur, pietas nos sacra acra jubet.
Sospite Palladio, Musarum divite alumnis,
Innumerus numeret secla beata nepos!

dat is:

Aan de Viering der 250ste verjaring, sedert de oprigting van Leidens Hooge School, hebben de Burgers dier School, dit Tafereel toegewijd den 8sten Februarij CIƆIƆCCCXXV.

Door hongersnood en krijg en pest gefolterd Leiden!
Een onvoorziene dag, wat vreugd! rees uit den nacht;
't Was de Almagt, die u hielp, en aller tongen zeiden,
Door éénen geest bezield: *Hier is, — hier werkt Gods magt!*
Een omgekeerde wind deed Spanjes beulen beven, —
Zij schrikten, toen het land, door water, werd bedekt; —
Zij schrikten voor de vloot, die hulp en brood kwam geven; —
Zelfs de ingestorte muur had bange vrees verwekt.
De trouw van van der Werf, geschraagd door wind en baren,
Had zich, met van der Does, tot hun bederf verpand. —
Zijn vastheid, reeds beroemd door 't oproer te bedaren,
Wrong zelfs het moordend staal den vijand uit de hand.
Niet slechts op breekb'ren steen of Paros marmerplaten,
Had dankbaarheid uw' daên, voor 't oog, in schrift gesteld;
Want, naauw'lijks was, door Mars, de legerplaats verlaten,
En door Bellona's zweep zijn twee-span weggesneld,
Of Neêrlands Vader peinsde op loon, dat steeds moest duren,
Verwierp wat geen waardij bij uw' verdiensten had, —
Bragt Pallas, aan de hand, in de onbezweken' muren,
En stichtte dier Godin een' zetel in uw' stad.
Door blijdschap roereloos, scheent ge aan uw' stoel geklonken —
De tong ontzei aan 't hart haar' dienst ter dankbaarheid:

Maar hij, wiens moed en trouw zoo heerlijk had geblonken,
Volbragt, in uwe plaats, de taak, u opgeleid.
Reeds telt uw Hoogeschool een vijftal vijftig jaren;
Nooit is ze een' prooi van tijd of oorlogs ramp geweest.
Wanneer gij Hollands volk ziet, op uw Feest, vergaêren,
Breng' dit zich, voor het oog, Athenes grootste Feest!
De Athener, ééns ook vrij, zag ras zijn vrijheid zinken:
Maar, sedert 's Spanjaards vlugt, wordt reeds uw' School genoemd.
Dat dan, bij ieder Feest, de opregte galmen klinken:
Wie wraakt, dat Leydens volk zijn' groote Vad'ren roemt?
Die Vad'ren eeren wij, hun strijd deed heil ontspringen:
't Genot geeft, aan ons hart, tot dankb're vreugd bevel.
Dat, met dit heiligdom, steeds rijk in kweekelingen,
Ontelbaar nageslacht gezegende eeuwen tell'!!

De aangekondigde Promotien, *more majorum*, van niet minder dan zeven Kweekelingen dezer Hoogeschool, lokten den volgenden dag eene nog talrijker schare naar de St. Pieters Kerk, waar de plegtigheid, even als zulks ook den vorigen dag had plaats gehad, onder afwisseling der toonen van een welbezet orchest, verrigt werd. In de vorige week namelijk hadden de volgende Heeren, die deze eer op dit Eeuwfeest zouden verwerven, reeds hunne Dissertatien en Theses in het openbaar en met lof verdedigd; Jacobus Johannes Burgerhoudt, van Schiedam, met eene proeve: *de Coetus Christianorum Thessalonicensis ortu fatisque, et prioris Pauli iis scriptae epistolae consilio atque argumento*; Gerardus Joannes de Martini, van Leyden, zijne Verhandeling: *de Hereditate pluribus communi*; Joannes Hoog, van Dordrecht, zijne proeve: *de Coetus Christianorum Philippensis conditione primaeva, ex epistola iis Apostolo Paulo scripta praecipue dijudicanda*; Jacobus Dermout, van 's Gravenhage, zijne Disputatie: *exhibens Collectaneorum Criticorum in N. T. partem priorem*; Sebaldus Janus Everardus Rau, van Leyden, zijne Disputatie: *ad M. Tullii Ciceronis orationem pro P. Quintio*; Bavius Antonius Nauta, van Leeuwarden, zijne proeve: *exhibens Senecae librum de Providentia*, en Joannes Christiaan Hölscher, van Middelburg,

burg, zijne *Dissertatio Philosophico-medica varii argumenti.*

Voor de toereiking der *doctorale insigniën*, trad nu de Rector Magnificus H. W. Tydeman, ook in hoedanigheid van Promotor in de Regtsgeleerde Faculteit, op de katheder en betoogde in eene fraaije Redevoering „ het nuttige, dat, volgens de nieuwste inrigting der „ Nederlandsche Hoogescholen het onderwijs in de „ Staatkundige Wetenschappen, in de Regtsgeleerde „ Faculteit te geven, aanmerkelijk is uitgebreid ge- „ worden." Na eene aandoenlijke herdenking van het zoo onlangs geleden treffend verlies, door het afsterven van zijn' waardigen Vader, deed hij, en vervolgens de Hoogleeraren van Voorst, Suringar, Bake en du Pui, als *promotores* aanspraken aan de voornoemde Heeren, die daarop plegtig met kap, ring en gouden penning versierd en de beteekenis derzelve herinnerd werden, waarna eindelijk de Hr. Hölscher, Med. Dr., uit aller naam, in korte, maar gepaste bewoordingen, dank betuigde.— Des avonds voleindigde nu de Feestvreugd het afsteken van het groot Vuurwerk, dat aan de verwachting beantwoordde, en door het weder begunstigd, allerschitterendst gelukt is. En opdat, gelijk elders naar waarheid is uitgedrukt, „ alles, „ wat waar, goed, edel en schoon is, zich vereenigen „ zou, om deze dagen van Feestgenot voor altijd ge- „ denkwaardig te maken", heeft men ook, te midden der vreugde, den bangen kreet, die van noodlijdenden, door den watersnood van erf, have en huisvesting verstoken, aan zoovele zijden opging, gehoord. Namens de zeven Heeren Doctoren, met de kap gepromoveerd, heeft de Hoogleeraar van der Palm, met eene toepasselijke aanspraak, eene lijst aangeboden, ter inteekening van bijdragen voor die ongelukkigen in Noord-Holland, waarop Z. E. de Gouverneur van Zuid-Holland, als Curator dezer Hoogeschool wel het voorbeeld heeft willen geven, dat door velen nagevolgd, eene aanmerkelijke som tot leniging dier smart belooft opteleveren (*). Be-

(*) Bij de vermelding van deze Feestvreugde mogen wij niet vergeten het ons ter beoordeeling toegezonden *Negental vrolijke Liedjes* ter dezer gelegenheid vervaardigd *door een' Student uit de dagen van olim*, te Dordrecht, bij

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

Overzigt van de voornaamste gevallen, welke in het Heel- en Vroedkundig Akademisch Ziekenhuis te Groningen van den jare 1809 *tot* 1810 *zijn waargenomen; door* JOHANNES MULDER, *uit de nagelatene Papieren uitgegeven, met eene uitbreiding uit dezelve en uit de Schriften van zijne Leerlingen, en met een Levensberigt voorzien, door deszelfs Zoon* CLAAS MULDER; Amsterdam bij C. G. Sulpke 1824, 8vo. XII, XLVII en 237 pag., *met eene Plaat.*

De in den jare 1810, hoofdzakelijk aan de gevolgen van eene verzwering van het *antrum Highmori*, voor de menschheid en de wetenschappen te vroeg overledene, beroemde, en reeds lang buitenlands, door zijne klassieke *Hist. Litter. & crit. forcipum et vectium obstet.* [L. B. Honkoop, 1793] bekende Groninger Hoogleeraar, Johannes Mulder, wiens verdiensten jegens de Vroed- en Heelkunde onder ons Duitschers ook door J. W. Schlegel Klees (in zijne *Bemerkungen über einen Neue Geburtszange.* 1794) en in eene zeer vereerende opdragt van zijne *Tabulae armamentorum &c*, door den verdienste-

---

bij J. de Vos & Comp. uitgekomen, die ook zeer wel het hunne tot *Leydens Akademievreugd* zullen toegebragt hebben, en waarop, wij, volgens verzoek van den Autheur, „ met Studentenoogen of ze al zingende bekijkende," niets te zeggen hebben, dan dat de toon ons wel gevat voorkomt, en dat het ons vermaak zal doen, wanneer alle studerenden, zonder onderscheid, dit zevende Liedje vooral getrouw zingen en handhaven, getiteld:

Waarheid boven al.

Waar Kunsten, Wetenschappen,
Als zusjes van hetzelfde bloed,
Uit eenen schotel happen,
Daar gaat het altijd goed.
Dit zij altoos de liefdeleus,
Om 't goede te verbreiden,
Laat elk naar eigen wil en keus,
Zijn potje toebereiden.
Al noemt men wit ook ... zwart —
Of, al wat zacht is ... hard ! —
Vreest niet voor Paradoxen; —
Schoon zij geen schelden heeft geleerd
En vechten kan noch boksen,
De Waarheid triumfeert.

telijken B. N. Schreger, openlijk erkend zijn, liet eenige Aanteekeningen over de merkwaardigste Heel- en Vroedkundige gevallen, welke gedurende het tijdruim van 1809 — 1810, in die beide afdeelingen des Ziekenhuis te Groningen plaats vonden, na. De voor ons liggende, voorstelling, of liever de doelmatige bearbeiding derzelve, benevens eene kritische keuze en aanvulling van het ontbrekende, uit de gevondene papieren des overledene; zoo als ook uit deszelfs dictaten en verscheidene onder deszelfs *praesidium* openlijk verdedigde Akademische geschriften enz., hebben wij aan den waardigen zoon des vereeuwigden, den openbaren gewonen Hoogleeraar der Botanie, Chemie en Pharmacie te Franeker, den Heer Dr. Claas Mulder, te danken.

De onderwerpen in dit geschrift zijn verdeeld in Heel- en Vroedkundige. Beide rubrieken bevatten een hoofdzakelijke voorstelling van alle daartoe behoorende gevallen, en de uitgever heeft zich de moeite gegeven, om de gewigtigste derzelve, naar mate van den gevondenen voorraad, afzonderlijk toe te lichten. Doch daar de *Opheldering* geheel van het *Overzigt* gescheiden is, en uit de reeds bekende onder den Heer J. Mulder verdedigde Dissertatiën grootendeels geput is, zal Rec. hier voornamelijk dit nagaan.

Wonden en *Beleedigingen* (*Quetschungen*), een algemeen overzigt en opteekening van afzonderlijke gevallen. De Schrijver verklaart zich hier zeer bepaald over de wezenlijke voordeelen van eene doelmatige vereeniging der verwijderde wondlippen, zoo als ook over de in onderscheidene gevallen, verschillend aangewezen en voordeelige plaatsing des beleedigden deels, en eindelijk over het gewoonlijk niet genoeg betrachte nut van een doelmatig verband. De *Bromfieldsche* haak en het Tourniquet, (waarschijnlijk het *Petitsche*, welk in Holland bijzonder in gebruik is) bezigde de Schrijver ter voorkoming of ter stuiting van gevaarlijke Bloedstortingen, steeds met het beste gevolg.

Uitstorting in het Bekkeneel, twee gevallen, beide doodelijk. De Trepanatie werd bij den eenen, hoewel te vergeefs, bewerkstelligd. 'Er vloeide wel eene aanmerkelijke hoeveelheid bloeds uit de opening, ook gedurende de operatie, evenwel stierf de zieke daags daaraan, ten gevolge der drukking aan de hersens. Bij de tweede zieke, die geen operatie onderging, ontdekte men bij de lijkopening, eene over den geheelen grond des bekkeneels zich uitstrekkende dwarsscheur, zoo dat hetzelve zich in twee volkomen van elkaâr afgezonderde deelen vertoonde. (Jammer is het, dat zulke en dergelijke gewigtige gevallen, in de oorspronkelijke aanteekeningen van den Schrijver slechts zoo even aangestipt staan!)

De *Regtstijvigheid* bij de krampachtige *voor-* en *achter-*

over-

overkromming der Ruggegraat, en over 't algemeen bij de *mondklem*, ten gevolge van voorafgegane zenuwbeleedigingen, verschijnsels, welke eenmaal na de amputatie des beens boven de knie, en ten tweeden male na de exstirpatie van het kniegewricht, voorkwamen. De Schrijver heeft zich bediend van Loogzoutige baden, en over 't algemeen van de Stutsche methode.

Verouderde Huidzweren. Hier wordt de Plantenkool — ook wanneer ze niet zoo geheel zorgvuldig tegen de buitenlucht bewaard is geweest (?) — als een uitmuntend, werkzaam, en zuiverend middel naar verdienste opgegeven.

Haastige Ontstekings-gevallen. Een bijzonder belangrijk geval van eene algemeen dispositie tot allengskens zich verspreidend koudvuur van alle deelen, bij een zieke, aan welke, wegens eene zamengestelde Beenbreuk, de amputatie (blijkbaar te laat) verrigt was. Merkwaardig genoeg is het, dat het gezonde been eerst grangaeneerde, en daarna de beide handen. De zieke stierf, en gaf den Schr. gelegenheid, om den aan het koudvuur geheel eigenen geur (Z. C. Bonioli *Abh. uber d. Brand. Bibli. Hal.* 1799) waar te nemen, Rec. kan niets meer hierover zeggen, dewijl het geval slechts in algemeene trekken, en in weinige regels medegedeeld is. Hetzelfde geldt van verscheidene *chronische* gevallen, voornamelijk van een uitgestrekt spekgezwel tusschen het regter zitbeen en den aars, en wel in het achterst gedeelte des bekkens voelbaar. Het strekte zich in den omtrek des endeldarms, tot naar de tegenovergestelde zijde uit. Tusschen de moederschede en den endeldarm gelegen zijnde, werd het grootste ruim des bekkens opgevuld, zoodat de stoelgang en waterloozing merkelijk belet, ja geheel opgeheven werden. Uitwendig was het *steatoma* geheel niet te bemerken, doch bij 't onderslaan duidelijk voelbaar. De operatie werd niet zonder groote moeite, doch met geen beloonend gevolg ondernomen. 'Er kwam koudvuur bij, en de zieke stierf op den derden dag na de Operatie. Beklagelijk is het, dat de lijkopening hardnekkig geweigerd werd. De uitgever verwijst, ten opzigte des vermelden gevals, naar Mesdag (*Diss. Obstet &c*) en citeert in zijne bijvoegsels een dergelijk geval in Tulpius *Observ. Med. Lib.* III C. X. p. 197 (*Amst.* 1672, 8) Z. Voigtels *Handb. der pathol. Anat. Bd.* 2 s. 337 (*Halle* 1805. 8.)

Waterbreuken. Eenige genas de Schr. palliatif door den Trokaar, andere radikaal. De volkomene genezing werd bij eenige door inspuiting van eenige vloeistof (Welke?) bij anderen door het mes bewerkstelligd. Met regt geeft de Schr. aan de laatste handelwijze de voorkeur.

Vleeschbreuk kwam den Schrijv. driemaal voor. Alle werden, trots het zeer ongunstig voorspellende verschijnsel

ſel van het braken, kort na de operatie, door de wegneming des ziekelijk aangedanen deels, genezen. Bij den eenen lijder was de bijbal ontaard, bij de beide andere de bal zelve; opmerkelijk is de ontzettende uitſnijding van den zieken bal, welke in een dier gevallen over de twee ponden woog.

Onder de benaming (*Wasſergeſchwulst*) *Zuchtgezwel* wordt een aanzienlijk balzakgezwel vermeld. Door middel van herhaalde ſcarificatien werd eene groote hoeveelheid waterige vloeiſtof ontlast, en de overblijvende ziekte-dispoſitie door de ſquilla en afvoerende middelen weggenomen. Rec. gelooft te mogen vooronderſtellen, dat de kwaal geene idiopatiſche ziekte was, en dat het wegnemen der algemeene ziekte-dispoſitie, wel het hoofdzakelijk middel ter genezing geweest is.

Waterhoofd. Merkwaardig, bijzonder in een pathologisch-anatomisch opzigt, en naauwkeurig beſchreven bij een kind, hetwelk ſlechts eenige weken oud werd. De regte of lange middellijn van den kop was 9 duim, de ſchuinſche 10½ duim, de kleine dwarſche 8 duim, de groote dwarſche (de met de perpendiculair-as des kops evenwijdige?) almede 8 duim, de peripherie 28½ duim. De hoek van Camper was = 125°. De kop bevatte 11½ pond water, het geheele kind woog 22½ pond.

Sponsgezwel der gewrichten zag Mulder eenmaal, nog bij het ontſtaan der kwaal, door het aanwenden van *Linimentum volatile*, zich aanmerkelijk verkleinen, doch niet geheel en al verdwijnen. Bij eenen anderen lijder had de, buiten ſchuld des Schr. te laat ondernomene afzetting, een ongelukkig gevolg.

Over de *Kanker-ziekten der beenderen, wanſchapenheden en Oogziekten* (in welke laatſte takken der Heelkunde Mulder bijzonder uitmuntte) vindt Rec. te weinig van de zijde des Schrijvers, opgeteekend, om daarover meer in bijzonderheden te treden, dewijl zelfs bij de zoo opmerkenswaardige uitpelling des kniegewrichts en des buitenſten malleolus, verwijst de Heer J. M. op het bekende geſchrift van Wachter (*Dis. inaug. de Articulis extirpandis Gron.* 1810.) De uitgever heeft evenwel dit ontbrekende uit de genoemde bronnen zooveel mogelijk aangevuld.

Vroedkundige gevallen. Bijzondere opmerking verdient onder meer andere, dat waarin het bekken zoodanig verengd was, dat men, in evenredigheid der afmetingen der middellijnen, eene zeer zware verloſsing moest te gemoet zien. De regte middellijn van den uitgang des bekkens hield ſlechts 2½ duim, de dwarslijn 3 duim, (eene afmeting, welke de doorboring zoude indiceren; zie Mesdag t. a. p.) — Doch ſcheen bij een naauwkeuriger onderzoek, dat die verenging des bekken uitgangs, hoofdzakelijk eene organiſche eigendommelijkheid in de ver-

vereeniging van het heiligbeen met het staartbeen was, zoo als ook uit de omstandigheden bleek, dat het laatste ongewoon lang en zeer bijzonder bewegelijk was. Een gelukkig zamentreffen dezer beider omstandigheden gaf hoop, dat de regte middellijn, ingevalle de verlossing met gelijke kracht en voorzigtigheid vervorderd werd, zich aanmerkelijk vergrooten zoude. Met behulp der Levretsche Tangen (van welke, zoo als ook de *Johnsonsche*, de Schr. later, in plaats van de door hem zelven uitgevondene zich plagt te bedienen) gelukte de verlossing volkomen, en in korten tijd.

Om de ligging van het hoofd te veranderen, bij eene wegens gebrek aan weeën vertraagde verlossing, heeft de Schr. zich met gelukkig gevolg van den *Lowderschen* Hefboom bediend. —

Aanwijzing tot keering vond slechts in één geval plaats, waarin bij overigens zeer regelmatige ligging des kinds, de moederkoek op den baarmoedermond zat. Nadat deze aan de kant losgepeld was, gelukte het den Schr. met de hand, tusschen de vliezen en de baarmoeder voorzigtig in te dringen, voor dat de vliezen braken.

In verscheidene nageboorten, had Mulder gelegenheid om de opslorpende vaten duidelijk waar te nemen. De *achteroverkanteling* der baarmoeder, met (natuurlijk) daarmede verbondene pisopstopping, bij eene in de vierde maand zwangere vrouw, maakte de repositie noodzakelijk, welke met een gelukkig gevolg verrigt werd.

De bescheidene aanmerkingen, leerzame bijvoegsels van den Heer uitgever, bevatten nog veel, hetwelk geschikt is over den stand der Vroedkunde en Heelkunst aan de Universiteit te Groningen, een gunstig licht te verspreiden, en om den wetenschappelijken ijver en de belezenheid van den waardigen zoon van een zoo wakkeren voorzaat eervol ten toon te stellen. Gewis verdient daarom het voor ons liggende, met echt kritischen geest vervaardigde, deels Historisch-practische, deels Theoretisch-eklektische geschrift, voor welks mededeeling uit zoo geloofwaardige en zuivere bronnen de geleerde wereld den uitgever dank wijdt, benevens vele anderen kostelijke vruchten uit den wetenschappelijk-Akademischen tuin van Groningen eene eervolle plaats, (Het zij genoeg hier slechts de voortreffelijke Akademische Verhandelingen van Wachter *de Art. Exstirp*, J. C. Driessen *de phosphuria & diabete mellito*, en des wakkeren J. C. Croissant's *Hist. incarcer. hern. congen.* genoemd te hebben.)

Φ.

(Gerson *und* Julius. *Magazin der Auslandsche Litteratur der saminte Heilkunde &c. &c. zu Hamburg* 1824 *Nov. en Dec.* p. 462.)

KUN-

KUNSTEN.

Amsterdam. Van wege den Raad van bestuur der Koninklijke Akademie van beeldende Kunsten alhier, is bekend gemaakt, dat op den 2den Mei 1825 de wedstrijd zal geopend worden, wegens den tweejarigen grooten prijs, die dit jaar in het vak van het Historie-schilderen zal plaats hebben, bestaande in het genot, gedurende vier jaren, van een pensioen van twaalfhonderd Guldens, door Z. M. toegestaan, ten einde zich, gedurende dien tijd, ter bevordering der studie, buiten 's Lands op te houden, en daarvan ten minste drie jaren in Italie door te brengen, of in het Land, hetwelk ter beoefening best geschikt zal bevonden worden. Tot dezen wedstrijd worden alleen toegelaten personen in het Rijk of van Nederlandscheouders boren, en gedurende het laatste jaar aan de Akademie alhier, of op eenige andere Akademie of School binnen het Rijk onderwezen. Voor den eerste April eerstkomenden moeten de mededingers naar dezen hoogsten prijs, schriftelijke opgave doen van hunne namen, woonplaatsen, en de noodige bewijzen van geboorte, studien enz., inzenden bij den Secretaris den Heer H. de Flines, aan het Lokaal der Akademie boven de Groote Beurs, ten einde een voorloopige wedstrijd zou kunnen plaats hebben, ingeval het aantal dingers groot mogt zijn.

Tot Leden bij deze Akademie zijn benoemd 1 Decemb. ll. de Heeren: *Jan Ancher*, *Arnold Bloemert*, *Jan Ferdinand Elzer*, *Hendrik Eymer Arndz.*, *Anthonie Kluytenaar*, *Johan Christiaan Meder*, *Johan Carel van Notte*, *Willem Rendorp van Marquette*, *Andreas Anthonius Reael Jr.*, *Johan Gijsbert* Baron *Verstolk van Soelen* en *Joannes Willmet* te Amsterdam; — *Cornelis Jacobus van Assen* te Leyden, — *Job Augustus Bakker* te Rotterdam; — *Etienne Jean de Court van Valkenwaard* te Dordrecht; — *Constantin Coene*, en *Celestin Alexis Joseph Francois*, te Brussel; — *Hendrik Collot d'Escury van Heinenoord*, *Johannes Hari*, en *Adrianus Noordendorp* te 's Gravenhage; — *Eduard Joseph Geelhand* te Antwerpen; — *Matthieu Kessel*, van Maastricht thans te Rome; — *Willem Lobry* te Maastricht — *Pierre Francois de Noter*, *Philippe Joseph Parmentier* en *Eugene Joseph Verboeckhoven* te Gent; — *Willem Nieuwenhuis* te Deventer; — en *Gerrit Pieter Versteeg* te Namen.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Uit de Nieuwspapieren is het onzen lezers bekend, hoe de rampen van den Watervloed zich nog van alle kan-

kunten vermenigvuldigen, terwijl de Provincien Overijssel en Vriesland (met het naburig Oost-Vriesland) hierin het ergst deelen. Zijn de berigten in die papieren voorhanden niet overdreven, dan zijn in de laatste provincie niet bij duizende, maar bij honderdduizende morgens ondergeloopen, door verschillende doorbraken in dijken en zeeweringen, en is de stad Emden in 't bijzonder een tooneel van verwoesting. Overal klom het water aanmerkelijk hooger dan in den geduchten vloed van 1775. Ons bestek duldt niet in verdere bijzonderheden te komen, maar wij vertrouwen onzen lezers geen' ondienst te doen eene naauwkeurige waarneming te Middelburg gedaan, die ook wetenschappelijke waarde heeft, hier overtenemen.

„ Dingsdag den 1sten Februarij was de luchtsgesteldheid, voor het jaargetijde, buitengemeen zoel, en liet dus eenen ophanden zijnden storm vermoeden; des avonds zag men ook reeds nevelachtige wolken vrij snel uit het Zuidwesten drijven; de wind stak vervolgens uit dien hoek op, woei reeds Woensdag den 2den hevig uit het Zuidwesten, en liep des avonds naar het Noordwesten, bleef ook zoo des Donderdags morgens, zoo dat men, bij de nu komende springtijen, eenen hoogen vloed verwachten kon. De vloed van Donderdag namiddag, rees dan ook aanmerkelijk hooger dan een gewoon springtij; de wind bleef in het Noordwesten. Het water liep, bij de eb, in verre na niet volkomen af; men moest dus een' tweeden en nog hoogeren vloed verwachten, die dan ook, bij het steeds aanhouden van den storm, in den morgen van Vrijdag den 5den, tot 26 Nederl. duimen hooger steeg dan de vorige. Nog hield de storm aan uit het Noordwesten, en, op het uur van het laag-water, was oogenschijnlijk het getijde op de gewone halve hoog-water hoogte gebleven: een bewijs, dat de storm ook verre in zee woedde, en de wateren tegenhield; welke verschijnselen niet dan met de grootste bekommering werden waargenomen, door elk, die wist, dat het volgende tij ook tevens het hoogste springtij zijn moest. De vloed kwam aan; tot op peil der gewone springvloeden zag men niets buitengewoons; doch nu steeg, in korten tijd, het water tot eene hoogte, welke die des vloeds van 1808 nog *zes en een halve* Nederl. duimen overtrof. (*) Bij het afloopen van dezen vloed stilde de wind trapsgewijze, waaraan dan ook is toe te kennen, dat het morgentij van Zaturdag den 6den slechts tot de gewone springvloeds-hoogte rees; de wind verhief zich weder, altijd uit het Noordwesten, het gevolg was, dat de namiddagvloed van dien dag weder tot dezelfde hoogte steeg als die van Donderdag namiddag. Met den avond verhief zich de wind weder hevig; en daar het water ook nu in verre na met de eb niet was af-

(*) Te Middelburg namelijk; waarschijnlijk zal men elders meer of min verschil hebben waargenomen.

afgeloopen, liet zich nogmaals een ſtormvloed verwachten: doch des avonds om half elf bedaarde de wind, werd Noordelijk en zelfs iets Oostelijk; waardoor dan nu ook het water, zelfs bij den vloed, natuurlijk nog aanmerkelijk daalde, en het getijde binnen de gewone palen bleef. Sedert is de natuur, in dit opzigt, tot den gewonen gang teruggekomen

„ Het is welligt buiten voorbeeld, althans buiten alle geſchiedkundige herinnering, dat, van *zes* op een volgende watergetijden, *vijf* ſtormvloeden zijn geweest, waaronder één van eene zoo ontzettende hoogte, dat men welligt, immers zoo veel Zeeland betreft, 'er geen voorbeeld in de geſchiedenis van vinden zal. Hevige aanhoudende ſtormen uit het Zuidwesten en Westen, waardoor het water in de Noordzee niet alleen wordt teruggedreven, maar ook nog vermeerderd met dat, wat door den ſtorm uit het kanaal en van andere oorden wordt ingeſtuwd, en dan oogenblikkelijk opgevolgd door Noordwesten ſtormen, die deze opgehoopte watermasſa's, welke, zelfs bij ſtilte, zich niet dan met geweld, hoezeer in eene mindere mate, in evenwigt zouden herſtellen, met verdubbelde kracht terug en op de kusten aandrijven, kunnen, in verband met de ſpringtijen, als de naaste oorzaken dezer geduchte bezoekingen worden aangemerkt.

K."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825 Feb.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	30. 1¾	40	W. N. W.	helder, 's avonds betrokken, windrig.
	30. 2¼	44½	W. t. N.	
	30. 3	44	W. t. Z.	
10	30. 3¾	44	W. t. Z.	bewolkt, 's avonds betrokken.
	30 4	47	———	
	30. 4¾	45	———	
11	30. 5	40½	W. t. Z,	omtrent helder.
	30. 5¼	45½	———	
	30 5¾	41	———	
12	30 5	40	W.	voorm. bewolkt, verder omtrent betrokken.
	30. 5	47½	W. t. N.	
	30. 5	42½	W.	
13	30. 5	44	W.	bewolkt.
	30. 5	47½	W. t. N.	
	30. 4¾	42	W.	
14	30. 4	43	W. N. W.	betrokken, mistig, tusſchenbeide ſtofregenachtig, ſtil.
	30. 3¾	48	N. W.	
	30. 3¼	43	N. N. O.	
15	30. 2¼	43	Z. O.	voormiddag betrokken, verder helder.
	30. 2	45½	Z. Z. O.	
	30. 1	37	———	

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 8. *Vrijdag den 25sten Februarij.*

BERIGTEN.

PARYS. De Koninklijke Akademie der Schoone Kunsten heeft, in plaats van den overleden Heere GIRODET, tot haar Medelid benoemd den Heer THEVENIN, oud Directeur van de Koninklijke Fransche School te Rome; de Heer HORACE VERNET, had na den benoemden, het grootste getal stemmen op zich vereenigd.

GENT. De Letterkundige Maatschappij alhier had voor 1824 de twee volgende Prijsonderwerpen uitgeschreven, 1°. voor de Welsprekendheid *eene Lofrede op Godfried van Bouillon*; waarop slechts één stuk inkwam met de spreuk: *spreekt luttel, denkt wel en bedriegt niemand, bijaldien gij wilt leven in vrede*, 't welk echter eenstemmig geoordeeld werd den prijs niet te verdienen, 2°. voor de Dichtkunde: *de invloed van den koophandel op de beschaving*, waarop negen Dichtstukken waren ingezonden, van welke N°. 1, tot spreuk voerende: *Qui a fondé ces villes, qui a rassemblé, vêtu, civilisé les peuples? C'est le commerce* (RAYNAL) als in het Fransch, niet ter mededinging kon worden toegelaten N°. 7 met de spreuk:

De handel doe elk volk verlichtingsheil genieten
En, tot Gods eer, den boom der kennis wortlen schieten.

werd de gouden Medaille waardig gekeurd en bij opening van het naambriefje bleek daarvan Dichteresse te zijn Mejuffrouw PETRONELLA MOENS te Utrecht. Eene zilveren Medaille werd bovendien aan het stuk N° 9 toegekend, waarvan het naambriefje, met toestemming

des inzenders, geopend zijnde, bleek, dat daarvan de Hr. WITHUYS de Schrijver was De *Lofrede op Godfried van Bouillon* zal op nieuw ſtof tot een Prijsonderwerp opleveren.

LEYDEN *den 7den Februarij.* De eervolle getuigenis, in Nederland zoowel als in Frankrijk van Regeringswege gegeven, dat op de Leydſche Hoogeſchool de Oosterſche Letteren eene nieuwe vlugt nemen en in Holland de tijden der SCHULTENSEN zich ſchijnen te vernieuwen, is door de heden alhier gevierde plegtigheid op nieuw bewaarheid. De Heer TACO ROORDA, met uitſtekenden lof op de Groningſche Hoogeſchool tot Doctor in de Godgeleerdheid bevorderd, had beſloten zich nog een jaar te Leyden in de Oosterſche letteren verder te bekwamen, waarbij hij zich vooral aan de leiding van den Hoogleeraar HAMAKER overgaf. De proeven zijner vorderingen, heden in de openbare verdediging eener *Disſertatie*, onder voorzitting van dien Hoogleeraar gegeven, getuigden op nieuw van de ſtichting der ſchole van HAMAKER, om de *Geſchiedenis uit den rijken voorraad der Handſchriften, op de Leydſche boekerij voorhanden, optehelderen.* Het onderwerp derzelve, hem door HAMAKER aangeraden, was het leven van Ahmed Toulons-Zoon in de negende eeuw, ſtichter van een in Egypte regerend ſtamhuis, hetwelk een dergene was, die zich achtervolgens aan de magt van het *Kalifaat* onttrokken. De Heer ROORDA heeft, in eenen keurigen Latijnſchen ſtijl, zoovele wetenswaardige bijzonderheden omtrent dien Vorst opgedolven, dat de lezing niet ſlechts voor geleerden, maar voor beminnaars der geſchiedenis van alle ſtanden belangrijk en onderhoudend is. In de voorrede doet hij eene ſchitterende hulde aan den bijſtand van zijnen leermeester in het ontcijferen der veelal moeijelijke Arabiſche Handſchriften, als welke *librariorum imperitiae ac injuriae temporis vermiumque illudit.*

De verdediging zijner *Disſertatie* en ſtellingen tegen de bedenkingen ook van mannen, als VAN DER PALM, CLARISSE, VAN VOORST en eenige der jongere zeer verdienſtelijke Kweekelingen onzer Hoogeſchool, deed dezen jongen geleerde de grootſte eer aan, en getuigde van zijne uitgebreide en veelſoortige kundigheden, terwijl aan denzelven, uithoofde dezer *disſertatio ſub praeſide,* in

in het vak der Oosterfche Letterkunde volgens een befluit der Faculteit, op hem het eerst toegepast, *honoris causfa* de Doctorale waardigheid in de letteren is opgedragen.

Amsterdam *den 15den Februarij.* Heden overleed alhier de Heer Mr. Rutger Jan Schimmelpenninck, in den ouderdom van 63 jaren, die zoowel als Pleitbezorger beroemd en gezocht was, als geacht wegens de kloekheid, fchranderheid en braafheid betoond op de glansrijke Staatkundige loopbaan, welke hij, eerst in de hoedanigheid van Voorzitter der Gemeente te Amfterdam, later als Lid der Nationale Conventie, Afgezant te Parijs en te Londen, vervolgens als Raadpenfionaris der Bataaffche Republiek, Senateur van het Franfche Keizerrijk en eindelijk als Lid van de eerfte Kamer der Staten Generaal van dit Koningrijk, betrad. Hij was te Deventer geboren op den 31 October 1761; en, na aldaar den grond tot zijne ftudien gelegd te hebben, volbragt hij die te Leyden, en verkreeg den graad van *Jur. Utr. Doctor* met eene Proefverhandeling: *de imperio populari caute temperato*, welke de eer der vertaling werd waardig gekeurd. Zijne verdienften, als Student, bij eene volksbeweging in 1784, werden door de ftad Leyden met eene Eeremedaille, en later, in zijne hooge betrekkingen, met onderfcheidene Ridderorden door opvolgende Gouvernementen, en het Lidmaatfchap veler Maatfchappijen, en Genootfchappen aan de wetenfchappen toegewijd, erkend.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Kunsten. Hollands Roem in Kunften en Wetenfchappen met Aanteekeningen en Bijdragen door HENDRIK Baron COLLOT D'ESCURY, Heer van Heinenoord. Eerfte Deel In 's Gravenhage en te Amfterdam bij de Gebroeders van Cleef 1824. XII, 131 en 268. bl., gr. 8°.

Aangenaam is voor ons de taak, van het voor ons liggend echt Vaderlandfche werk verflag te doen: want wij zijn het met den Schrijver eens, dat het „voor het ftaatkundige aanwezen van een volk, voor het handhaven „van deszelfs rang onder de natien, van eene gebieden-

„ de noodzakelijkheid is, dat bij hetzelve een *openbare* „ *geest* besta, die het nationale gevoel van eer opwekt „ en zich als het zigtbare levensbeginsel der maatschappij „ naar buiten kennelijk maakt;" en, hoe meer men van deszelfs noodzakelijkheid doordrongen is, hoe meer het in het oog moet loopen, dat, die openbare geest, bij de Nederlanders, wij zullen niet zeggen ontbreekt, maar niet zoo algemeen allen nog bezielt, om, daarvan die duurzaamheid van volksbestaan te hopen, welke die geest, als bij den bloei van den staat een bolwerk en bij rampen het laatste plegtanker, den volken belooft. Trouwens het zou bijna een wonderwerk mogen heeten, indien dezelve onder ons in die mate reeds heerschte, als die hope en streelende belofte verwezenlijken kan. Het knellen van den leiband, waaraan de Noord- en Zuid-Nederlander zoo lang liep (om van de prang der ketenen, waaronder zij eene poos gebukt gingen, niet te spreken, welke eindelijk misschien hen het gemis van openbaren geest in volle grootheid deed gevoelen) had beide te zeer van alle veerkracht, alle zelfstandigheid als volk beroofd, om na een' geduchten val eensklaps oprijzende, die onmiddelijk en als door eene tooverkracht dermate te herkrijgen, dat zich de gewenschte openbare geest door alle rangen en standen heen in Nederland openbaarde; ja het blijft de vraag, of het geslacht, in die tijden van onlusten, oorlogen, verdrukking en afhankelijkheid geboren, opgevoed en tot rijpheid gekomen, zich geheel zal kunnen herstellen; — en of het niet voor het daarop volgende bewaard is, dien openbaren geest zoo aantekweeken en met denzelven vervuld te worden, als het belang van den staat eischt. Loffelijk zijn echter alle pogingen tot het heilzaam doel aangewend, om den Nederlander, zulk een gevoel van eigenwaarde inteboezemen, dat hem verheft boven allen schimp van vreemden, die, als de ezel in de fabel, vrij meenden, een' ouden stervenden leeuw te kunnen schoppen, maar wie het meer dan tijd is te doen ondervinden, dat de Nederlandsche leeuw uit den doodslaap is opgewekt, met hernieuwde kracht herleeft, en fier de manen durft schudden, te midden van de overige dieren des wouds; — en dubbel loffelijk eene poging daartoe als deze van den Baron Collot d'Escury, daar zij, met zoo veel beleid als kunde verrigt, juist berekend is, om dien openbaren geest, waar dezelve slulmert, optewekken, waar hij reeds opgewekt is, te versterken en met die veerkracht wakker te houden, dat men zich vleijen mag, de gelukkige gevolgen daarvan eenmaal bestendig te ondervinden.

Immers is de weg, door den Schr. ingeslagen, daartoe de beste en veiligste: want, verre zij het van ons aftekeuren, om tot dit einde medetewerken, door tafereelen optehangen van den heldenmoed door onze voorvaderen

te

te water en lande betoond, maar onzen roem, in kunsten en wetenschappen behaald, in het daglicht te stellen, is noodzakelijker; *Chattam* en *Nieuwpoort* hebben ijverzuchtige naburen nooit uit de geschiedenis kunnen wisschen, en althans daartoe geene poging met eenigen goeden uitslag aangewend, doch wel zijn zij met beter gevolg 'er op uit geweest, om onze natie, te klein in hunne oogen, belagchelijk voortestellen, als geene taal, geene letterkunde, geene dichtkunst en wat al niet bezittende. De laatste sporen daarvan, bij de natie zelve helaas! overgebleven, uittedelgen, elk, wie niet door vreemden invloed geheel ontaard is en verbasterd, van de zegepralen der Hollanders in het gebied van kunsten en wetenschappen, handtastelijk te overtuigen; dit is het doel, dit kan het uitwerksel zijn van een geschrift, dat, indien de inhoud minder zaakrijk, het betoog minder overredend, de aangehaalde voorbeelden minder juist gepast, minder talrijk waren, nog zou verdienen toegejuicht te worden en ter lezing aanbevolen, om dat oogmerk, om die uitkomst te helpen bevorderen.

Wij bevelen het dus ruimschoots allen onzen landgenooten aan, en bijzonder denzulken, die eene al te groote vooringenomenheid met uitheemsche kennis en uitheemsche kunst, verblindt voor eigen kennis en kunst. Dit Deel bevat twee voordragten; de eerste over de *Bouw- en Beeldhouwkunst*, de tweede over de *Schilder-, Graveer en Penningkunst*; en, voor wie het wagen mogt aan des Schrijvers woorden te twijfelen, in de veelvuldige aanteekeningen en bijdragen, wordt het beweerde nader in bijzonderheden gestaafd en ontwikkeld. Inderdaad die laatste bevatten zulk een' schat van kennis en belezenheid, dat 'er velen, die niet onder de ongeleerde gesteld mogen worden, 'er uit zullen leeren, en dus eenigermate het *indocti discant*, dat voor dezelve staat, zullen logenstraffen.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No*).

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Iets over de Jezuiten.

Uit het onderstaande, vertaald uit de *Memoires Secrets pour servir à l'Histoire de lettres en France*, Tom. VII. (p. 264, 269 en v.) blijkt het, hoe men vijftig jaren gele-

leden in Frankrijk over de Jezuiten dacht, die 'er thans, naar het schijnt, weder zooveel invloed hebben.

„ Parijs den 9den November 1774. Hier zijn Brieven in het licht gekomen aan eenen vriend, over de vernietiging der Jezuiten, (*Lettres à un ami, sur la destruction des Jesuites*). Hetgeen deze brieven belangrijk maakt, behalve dat zij zeer wel gesteld zijn, is, dat zij geschreven zijn, op bevel van den Hertog d'Aiguillon, toen hij Minister van Buitenlandsche Zaken was. Deze Heer ziende alle de Mogendheden, en vooral die van het Bourbonsche Huis, zamengezworen tegen het Genootschap der J., heeft gemeend zich te moeten zuiveren van de vlek wegens gehechtheid aan hetzelve, waarvan hij beschuldigd werd; en hij heeft geoordeeld niet beter zijne onpartijdigheid te kunnen bewijzen, dan om iemand te belasten, om duidelijk bloot te leggen de bezwaren tegen dit Genootschap, en de beweegredenen wegens de noodzakelijkheid van deszelfs vernietiging.

De eerste brief over de vernietiging der Jezuiten, gedagt. 3 Nov. 1773, behelst slechts hun Godgeleerd gevoelen, en hoewel zeer belangrijk, om het verrigte van den Heiligen Vader te regtvaardigen, is hij weinig onderhoudend en alzoo niet zeer belangrijk voor het meerendeel der lezers.

De tweede brief is eene verklaring van de *Bref* van Clemens den XIV. Dezelve bevat gevolgelijk onder een meer algemeen overzigt deze afschaffing der Jezuiten.

Hij onderzoekt alle de bezwaren uitgedrukt in de *Bul* en bewijst, dat het Genootschap billijk zijne volkomene uitroeijing verdiend heeft:

Door den aard en de karakters van zijne instelling.

Door zijne onmatige eerzucht om alles te overmeesteren.

Door zijne tomelooze schraapzucht, om rijkdommen bijeentezamelen.

Door de oneenigheden, die hunne nieuwe stellingen, aangaande de Leer, in de kerk veroorzaakt hebben.

Door de schandelijke omverwerpingen van alle de grondbeginselen der Zedekunde.

Door het verlies, dat zij den Godsdienst in plaatsen hunner zending hebben doen lijden.

Door zijnen volhardenden opstand tegen alle wettige magt.

Eindelijk, door zijne slinksche streken en kabalen in alle Staten.

Al-

Alle deze punten zijn vervolgens zeer omstandig ontwikkeld en ondersteund door eene menigte Geschiedkundige aanhalingen en verhalen opgezameld door den Schr. in verscheidene Staten, waaruit de Jezuiten verdreven werden. Maar zijn wezenlijk oogmerk is, om inlichting te geven aangaande eene stelling, die de verstrooide leden des Genootschaps in Frankrijk pogen te verspreiden: te weten, dat, dewijl 'er geene Jezuiten meer in dat Koningrijk bestaan, de openlijke bekendmaking van den genoemden *Bref* onnoodig was.

De Schrijver beweert integendeel, dat het van zeer veel belang is, om op dien *Bref* opene bezegelde brieven des Konings uittegeven, die wettig ingeschreven zijnde de volkomene en geheele uitvoering van de Constitutie *Dominus* verzekeren: omdat de vernietiging des Genootschaps niet geheim kan zijn, maar openbaar, dat de kennisdraging daarvan wettig moet zijn, om die wet verpligtend te maken en ten regel des gedrags te doen verstrekken, dat zij niet ten regel kan verstrekken volgens onze vrijheden, zonder wereldkundig gemaakt te zijn en dat zij niet behoorlijk wereldkundig kan gemaakt worden, zonder opene bezegelde brieven des Konings; — in één woord, dat het onvermijdelijk is, om alzoo aan de verstrooide leden der orde de magt te benemen van nog langer verderf te zaaijen door het openbaar onderwijs of door de besturing des gewetens in het geheim."

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Haarlem. In welke eene mate de Zuidelijke gewesten deel nemen en belangstellen in de Tweede Algemeene Tentoonstelling van Voortbrengselen van de Volksvlijt, welke in de aanstaande maand Julij binnen Haarlem zal plaats hebben, blijkt uit de nadrukkelijke opwekking, welke de Kamer van Koophandel te Doornik ter dier gelegenheid gerigt heeft aan de Fabrijkeurs, Kunstenaren en Handwerkslieden van haar ressort. Wij hebben het te belangrijker geoordeeld deze circulaire in ons blad vertaald overtenemen, daar zij bovendien wenken en beginselen bevat en aan de hand geeft, die, uit welke oogpunten ook beschouwd, tot het welslagen van dezen Natio-

nalen maatregel ter bevordering en uitbreiding van Handel en Fabrijken zeer veel kunnen bijdragen.

De Kamer van Koophandel te Doornik, aan de Heeren Fabrijkeurs, Kunstenaren en Handwerkslieden binnen haren omtrek.

Bij gelegenheid eener tweede Tentoonstelling der Voortbrengselen van de Volksvlijt, welke in de aanstaande maand Julij binnen Haarlem zal plaats hebben, zijn de Kamers van Koophandel in het bijzonder uitgenoodigd geworden, om van hare zijde op allerlei wijze medetewerken tot het welslagen van eenen maatregel, welke door Zijne Majesteit den Koning genomen wordt, in het belang onzer Fabrijken, van welken aard ook; gereedelijk voldoen ook wij aan deze uitnoodiging.

De voordeelen, welke de Nijverheid uit eene wel bestuurde Tentoonstelling harer voortbrengselen ontleent, zijn te handtastelijk en door eene gelukkige ondervinding reeds te zeer gestaafd en bewaarheid, dan dat wij zouden noodig hebben, den maatregel zelven in zijne belangrijkheid te doen kennen en uitkomen. Maar wij achten het niet overtollig eenige bijzondere omstandigheden optehalen, welke de aanstaande Tentoonstelling meer bijzonderlijk aan de oplettendheid van den Fabrijkeur aanbevelen.

De Eerste Algemeene Tentoonstelling, te Gent, heeft ongetwijfeld de goedkeuring weggedragen van allen, die ze gezien hebben. Zij heeft zelfs in vele opzigten de verwachting overtroffen. Maar zij heeft toch ook nog te wenschen overgelaten. Niet alle de Fabrijken hebben beantwoord aan de gedane oproeping, hoezeer ook geschied in haar eigen belang; en hoe luisterrijk ook de verzameling der Tentoongestelde voorwerpen moge geweest zijn, zij was echter niet meer dan eene rijke proeve van de Nederlandsche Nijverheid.

Bovendien, hoe talrijk ook de invloed der nieuwsgierigen te Gent moge geweest zijn, eene zeer aanzienlijke menigte is echter geheel en al onbekend gebleven met deze Vaderlandsche schouwplaats. Van daar, dat een zeer groot aantal verbruikers geene kennis heeft gekregen van voortbrengselen, die welligt voor hunne behoeften zeer goed pasfen, en op die wijze het vertier zouden kunnen vergrooten ten voordeele der Nijverheid. Deze aan-

aanmerking geldt inzonderheid van de meeste der Noordelijke Provincien.

Hetgeen nu de Tentoonſtelling te Gent niet heeft kunnen teweegbrengen, zal die te Haarlem kunnen uitwerken.

Deze ſtad, gelegen bijna in het midden der Noordelijke Gewesten, zelve vroeger beroemd door hare Weverijen en Twijnderijen, en ook thans nog, mede in dat opzigt, eenen onderſcheidenden rang bekleedende, ſtaat binnen hare muren de voortbrengſelen van het Noordelijk en van het Zuidelijk gedeelte des Rijks te vereenigen. Duizende verbruikers uit de Noordelijke Provincien zullen 'er zien uitgeſtald, voortbrengſelen van Inlandſche vlijt, die zij welligt tot nu toe zelfs niet wisten, dat aanwezig zijn. Wederkeerig zullen de verbruikers der Zuidelijke Provincien 'er zich in alle bijzonderheden bekend maken met die takken van Nijverheid der Noordelijke gewesten, waarvan de Gentſche Tentoonſtelling hun niet dan een flaauw denkbeeld heeft kunnen geven. Deze wederzijdſch toenadering zal gelukkige ruilingen doen ontſtaan, zal een nieuw leven verſchaffen aan de arbeidzaamheid en voor alle de klasſen der Maatſchappij den omloop van gereed geld, met alle de voordeelen daarvan vermeerderen.

Reeds in deze opzigten zal de Tentoonſtelling van Haarlem de gewigtigſte uitkomsten in het belang onzer fabrijken moeten opleveren. Maar wat valt 'er dan niet van te zeggen, wanneer men met deze denkbeelden nog die verbindt, welke de oprigting der Nederlandſche Handel-Maatſchappij aan de hand geeft.

Het is thans bekend genoeg, dat het doel dezer Maatſchappij onder andere is *de welvaart van den Nationalen Handel en die onzer fabrijken en trafijken te bevorderen door de uitbreiding der verſchillende Handelsbetrekkingen, die reeds aanwezig zijn . . . . door voor den grooten handel van het Rijk nieuwe bronnen te openen*, en eindelijk, *door het doen van allerlei ondernemingen, geſchikt om het vertier der voortbrengſelen van de Volksvlijt te vermeerderen.* Maar dan ook is het eene der eerſte zorgen van deze onlangs gevestigde Maatſchappij, den aard en de ſchifting onzer onderſcheidene voortbrengſelen te leeren kennen en al de oorſpronkelijke beſcheiden optezamelen, welke leiden kunnen tot het wel beoordeelen van die, welke met voordeel zouden kunnen worden uitgevoerd, hetzij naar de Nederlandſche Volkplantingen, hetzij naar andere landen of derzelver Overzeeſche bezittingen, maar ook, welke gelegenheid nu kan hiertoe dienstiger zijn, dan de

Haarlemsche Tentoonstelling! De Directie dezer Maatschappij zal aldaar met één opslag van het oog kunnen overzien, al de takken van onze Volksvlijt, en 'er alleen te kiezen hebben, in evenredigheid met de hulpmiddelen van mogelijken uitvoer, naar onderscheidene oorden van ons werelddeel; en geen twijfel, of daarop zullen weldra belangrijke bestellingen volgen. In één woord, naar ons inzien, zal de Tentoonstelling te Haarlem voor de Directie der Nederlandsche Handel-Maatschappij moeten strekken tot eene weidsche Staats-huishoudkundige staalkaart, uit welke zij maar te kiezen heeft.

Zouden wij niet ons zelve te beschuldigen hebben, indien wij eene gelegenheid verwaarloosden, die zich waarschijnlijker wijze, niet dan na een zeker tijdsverloop weder zal voordoen? Zoude de Fabrijkeur, Kunstenaar en Handwerksman nog wel verdienen, gehoord te worden, in zijne klagten, na verzuimd te hebben de hulpmiddelen te baat te nemen, welke hij in zijn eigen belang thans ter zijner eigene beschikking gesteld ziet?

Is het boven dat alles in de tegenwoordige omstandigheden niet van aanbelang, den ganschen rijkdom onzer eigene bronnen openteleggen, ten einde aan den uitlander te toonen, dat de Nederlanden ten strengste genomen, voor zich zelve zouden kunnen genoeg zijn, ten aanzien zoo van het noodzakelijke en nuttige, als zelfs van eene vrij aanmerkelijke hoeveelheid voorwerpen van weelde?

Voorzeker zullen alle deze en zoo zeer gewigtige drangredenen in hare belangrijkheid erkend en geschat worden door de Fabrijkeurs, Kunstenaren en Handwerkslieden, aan welke zij door ons bij deze worden gerigt. Hieraan mogen wij niet twijfelen. Het is toch hun eigen belang, welk het geldt.

Vóór dezen te eindigen, meenen wij te mogen terugkomen, op hetgeen vroeger, in gelijke omstandigheden, onze bezorgdheid heeft moeten gaande maken; namelijk: het wel en behoorlijk helpen regelen der denkbeelden van den Fabrijkeur, aangaande hetgeen bij eene Tentoonstelling van hem verwacht wordt. Het is daarbij niet alleen te doen, om het leveren van allerlei buitengewone voorwerpen, het is niet alleen te doen om het toeleggen, op hetgeen schittert, of te willen uitstallen voortbrengselen van buitengewone kunstkracht. Het is integendeel veeleer te doen om te leveren nuttige voorwerpen van dagelijksch gebruik, die deugdzaam bearbeid, en in hunne soort voor den minstmogelijken prijs te verkrijgen zijn. Ontegenzeggelijk kunnen onder en tusschen dezelve ook voorwerpen van weelde hunne plaats vinden, maar het

moe-

moeten zijn, die van eene wel begrepen [illegible], zij moeten in verband staan met de behoeften van ons vertier, of wel met de behoeften en den smaak van den uitlandschen verbruiker, met wien wij in de gelegenheid zijn, handel te drijven. Wij moeten nimmer uit het oog verliezen, dat in al de beschaafde landen, de massa van het volk de groote verbruiker is, en dat het derhalve voor dien grooten verbruiker voornamelijk is, voor welken de Fabrijkeur heeft te arbeiden.

Uit hetgeen hier herinnerd en aan elks overweging wordt aanbevolen, laat zich de gevolgtrekking van zelve afleiden, dat 'er geene soort van Nijverheid is, hoe eenvoudig dezelve ook zij, en hoe weinige aanspraak zij ook moge hebben of maken, op uiterlijk aanzien of uiterlijke aanbeveling, hetwelk niet voegzaam en met eer zijne plaats vinde op de Nationale Tentoonstelling. Maar men vergete niet, dat het tot de goede vergelijking en beoordeeling der voortbrengselen van de Volksvlijt onvermijdelijk noodig is, dat aan ieder derzelve de koopprijs gehecht zij.

Deze opwekking zal gehoord, wel opgenomen en goed verstaan worden, door alle onze Handwerkslieden, Kunstenaren en Fabrijkeurs. Zij zullen dus, gelijk wij ons mogen vleijen, 'er gereedelijk toe medewerken, dat de weldadige inzigten Zijner Majesteit worden bereikt. Alzoo zal dan ook de Doorniksche Nijverheid nieuwe laurieren gaan plukken op de Tentoonstelling te Haarlem.

Ontvangt, Mijne Heeren, de verzekering onzer meeste achting.

Doornik
7 Februarij 1825.

De Leden der Kamer van Koophandel.

(was geteekend) *Morand-Robinet*, Voorzitter; *J. B. Delevingne*, Vice-voorzitter; *Delivart*; *Alexandre Tonnelier*; *Erneste Tonnelier*; *Doublez*; *Erneste Daluin*; *Piat Lefebvre*; *Boisacq*; *Rutteau*; *Pollet*; *Coniart*; *Charles Le Cocq*, Secretaris.

Zwart

Zwart voor Schoeisel van den Heer BRACONNOT.

Het onderzoek van de gemeenste zaken, somtijds nuttige resultaten kunnende opleveren, heb ik het niet beneden mij gerekend, onderscheidene proeven Engelsch Schoensmeer nategaan, die mij door een' bekwaam Laarzemaker werden ter handen gesteld, en die hij beschouwde als in hoedanigheid verre overtreffende, wat men ten dien einde hier fabriceert. Ik bevond, dat hoewel de laatste bijna van dezelfde zelfstandigheden gemaakt waren, de evenredigheden daarvan slechts verschilden; zij bevatten dadelijk Beenzwart of Ivoor, phosphorisch zuur, en somtijds zelfs Zwavelzuur in overmate, vaste Olie, eene vlugtige Olie en een extract, dat mij niet scheen te verschillen, van dat uit Mout. Het viel mij dus zeer gemakkelijk, die na te volgen: maar ik verkreeg nog betere uitkomst door dezelve dus te vereenvoudigen.

Gips door een zijden zeef gedaan . .	1 Kilogram.
Roetzwart (*noir de fumée.*)	2½ Hectogr.
Mout, zoo als de Brouwers bij het maken hunner bieren gebruiken . . .	5 Hectogr.
Olijf-olie	50 Grammes.

Men laat in bijna kokend water het Mout weeken, om dezelve alle oplosbare deelen te ontnemen; men vermengt in een bekken, het Gips en en het Zwart met dit vocht, dampt het uit tot de zelfstandigheid van deeg, mengt 'er vervolgens de Olijf-olie door, waarvan men de hoeveelheid kan vermeerderen; ook voegt men bij dit mengsel, wanneer men zulks verkiest, eenige droppel citroen- of lavendel-olie, om het smeer welriekend te maken. Bij gebrek van gips, kan men van dit door eene gelijke hoeveelheid gewone potaarde vervangen. Dit Schoensmeer is zonder tegenspraak het goedkoopst en fraaist; het verspreidt zich zeer gelijkmatig, droogt en blinkt spoedig op het leder, bij eene geringe wrijving met de borstel, en heeft het gebrek niet, het te doen barsten.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Russische Admiraal Krusenstern, heeft onlangs te Kronstadt eene proef genomen met een Kompas, voorzien

zien van een plaatje blik, om zich te verzekeren, of dat voorbehoedmiddel de magneetnaald voor den invloed der kanonnen en andere ſtukken ijzer kon bewaren. De onderneming heeft volkomen deze uitwerking van het blik bevestigd, ten gevolge waarvan het Rusſisch Gouvernement het gebruik van aldus toegeruste Kompasſen op de vloot algemeen bevolen heeft.

Dat zeer gevoelige Chronometers, door de verandering in de digtheid der lucht, in hunnen regelmatigen loop eenigermate geſtoord worden, is op nieuw door G. Harvey bevestigd geworden. Hij bragt verſcheidene dezer Inſtrumenten onder de klok eener luchtpomp, en onder die van eene perspomp, en vond doorgaans, dat bij vermindering van de drukking der lucht, het uurwerk ſneller ging, daar het integendeel langzamer ging bij meerdere drukking.

De Heer Abraham heeft ontdekt, dat een ſtalen ſtaaf door het magnetiſeren, eene betere Electriciteits-geleider wordt, hij raadt derhalve aan, om de Bliksem-afleiders te magnetiſeren.

GEBOORTE-, TROUW, EN STERFLIJSTEN

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

Antwerpen *den* 10*den*. *Februarij.* Heden overleed hier in den ouderdom van 105 jaren 11 maanden en 5 dagen Catharina Nijs van Roy.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Even als in vorige jaren zien wij ons in ſtaat geſteld, om de *Recapitulatie* der Waarnemingen, gedurende 1824 buiten *Haarlem* verrigt en door ons wekelijks mede-

ge-

gedeeld, hier te geven, waarbij wij weder het genoegen hebben te mogen voegen de *Algemeene Tafel der Waarnemingen op den Huize Zwanenburg, Halfwegen Amsterdam en Haarlem*, door den Heer P. de Leeuw aldaar gedaan, met welke beide algemeene overzigten wij vertrouwen den liefhebbers der Meteorologie geenen ondienst te doen.

RECAPITULATIE OF BIJEENTREKKING VAN DE WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM, GEDAAN IN HET JAAR 1824.

Maanden	Gemiddelde hoogte des Barometers.	Hoogste stand des Thermometers.	Laagste stand des Thermometers.	Gemiddelde hoogte des Thermometers.
Januarij	29 d. 9,97 l.	49° den 1 's midd.	30° den 6 's morg.	39°, 92
Februarij	29 d. 8,48 l.	50° den 21 's midd.	26° den 3 's morg.	38°, 97
Maart	29 d. 7,77 l.	56½° den 8 's midd.	29½° den 3 's avonds.	41°, 71
April	29 d. 8,82 l.	75° den 30 's midd.	3.° den 2 's morg.	47°, 45
Mei	29 d. 9,44 l.	69° den 14 's midd.	40° den 19 's avonds.	55°, 57
Junij	29 d. 9,29 l.	83° den 29 's midd.	45½° den 13 's avonds.	61°, 09
Julij	30 d. 0,20 l.	84° den 14 's midd.	51° den 19 's avonds.	64°, 12
Augustus	29 d. 9,42 l.	82½° den 30 's midd.	53° den 2 's avonds.	64°, 42
September	29 d. 9,35 l.	83° den 2 's midd.	43° den 27 en 29 's av.	62°, 39
October	29 d. 6,57 l.	67° den 1 's midd.	40° den 17 's avonds.	53°, 66
November	29 d. 6,23 l.	57½° den 2 's avonds.	34° den 27 's avonds.	48°, 18
December	29 d. 7,84 l.	53° den 19 's midd.	32½° den 29 's avonds.	44°, 93

De gemiddelde hoogte des Barometers was dus in 1824 29d, 8, 63 l. (*)
Het hoogst stond de Barometer den 27 Mei des 's avonds op 30 d, 6 l.
Het laagst ———————— den 23 Januarij des morg. en 's midd. op 28d, 7 l.
De gemiddelde hoogte des Thermometers was dus in 1824 51°, 70 (†)
Het hoogst stond de Thermometer den 14 Julij des middags op 84°
Het laagst ———————— 3 Februarij des 's morgens op 26°

(*) Dus 1,21 l. lager, dan in den jare 1823. (†) Dus ruim 2½° hooger, dan in den jare 1823.

WINDEN.

Tusschen Z. en W. vlak W. daaronder gerekend 440 malen.
——— Z. - O ——— Z. ——— ——— 195 ———
——— N. — W. ——— N. ——— ——— 281 ———
——— N. — O. ——— O. ——— ——— 179 ———

Wijders zijn in het jaar 1824 aangeteekend:

232 maal bewolkt of zwaar bewolkt.
190 „ regen, harde, zware regen of regenachtig.
177 „ betrokken of omtrent betrokken.
137 „ helder of omtrent helder.
78 „ wind, windrig of zeer windrig.
68 „ harde wind of zeer harde wind.
55 „ buijen of buijig.
26 „ mist, mistig, damp of dampig.
22 „ hagel of zware hagel.
19 „ ſtorm, zware ſtorm of ſtormachtig
18 „ ſneeuw of ſneeuwachtig.
15 „ wolken.
11 „ donder of zware donder.
10 „ ſtofregen of ſtofregenachtig
5 „ zeedamp of zware zeedamp.
4 „ ſtil.
2 „ beneveld.
1 „ weêrlicht.
1 „ zware ſtort- of plasregen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

1825 Feb.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	30. 0¾ 30. 0 30. 0¼	34 44 42	Z. Z. W. ———	helder, 's avonds betrokken.
17	30. 1 30. 1 30. 0¾	42 46 41	Z. W. ——— ———	meest betrokk., windr., 's avonds omtrent helder.
18	30. 0¾ 30. 0¾ 30. 2	43 47 41	Z, W. ——— ———	betrokken, 's avonds ſtofregenachtig.
19	30. 2 30. 3 30. 3	44 50¼ 41	O. Z. O. ——— ———	bewolkt, omtrent helder, dampig.
20	30. 3 30. 3 30. 3	36½ 49 42½	Z. O. Z. Z. W. W.	bewolkt, meest omtrent betrokken, 's morgens dampig, 's av. helder.
21	30. 3½ 30. 3½ 30. 4	38½ 45½ 43	W. t. N. W. N. W. N. N. W.	bewolkt, meest omtrent helder. 's avonds betrokken.
22	30. 4 30. 4 30. 3½	43 46½ 40	N. N. O. ——— ———	betrokken.

BE-

BEKENDMAKINGEN.

⁂ De Gebroeders van CLEEF en B. SCHEURLEER, Boekhandelaren, zullen op Maandag den 28ſten Maart 1825, en volgende dagen, in de Veeneſtraat-Wijk S, No. 152, in 's Gravenhage, ten overſtaan van den Notaris *C. Krieger*, verkoopen: De *Kostbare* en *zeer zeldzaam alzoo voorkomende BOEKEN*, nagelaten door wijlen den *Hoog Welgeboren Heer* JOAN RAYE van BREUKELERWAARD, te Amſterdam. De Catalogus van deze ſchoone en allerbelangrijkſte Verzameling, in dewelke voornamelijk de vakken der *Natuurlijke Historie*, *Plaatwerken* en *Reizen*, zoo door derzelver inhoud, als pracht van banden uitmunten, is bij bovengemelde en hunne Correspondenten à 25 cents te bekomen.

⁂ Bij F. B. HOLLINGERUS PIJPERS te Breda is van de pers gekomen en alomme verkrijgbaar geſteld:

CAROLI ANTONII WETSTENII *Carmen elegiacum in Saecularia altera* ACADEMIAE LEYDENSIS, nunc primum editum à *JACOBO HENRICO HOEUFFT*. Belgicam verſionem addidit *A. N VAN PELLECOM*. Dit ſtuk wordt voorafgegaan van een *Carmen elegiacum ad Leidam*, door den Heer HOEUFFT, vervaardigd, ter gelegenheid van het thans gevierd wordende *Vijfde* Halve Eeuwfeest. Op best Schrijfmediaan en gecartonneerd in 4° à *f* 2 - :

DRUKFEIL en ZINSTORENDE MISSTELLING in 't vorig N°.

Bl. 101, regel 4 van boven, ſtaat *hunc* lees *hanc*
— 102, „ 6 „ „ — *acra* — *ferre*

zoodat de regel aldus gelezen moet worden:

Dum fruimur, pietas nos ſacra ferre jubet.

Dit No. met bijgevoegde Tafel in plano kost 22½ Cts.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

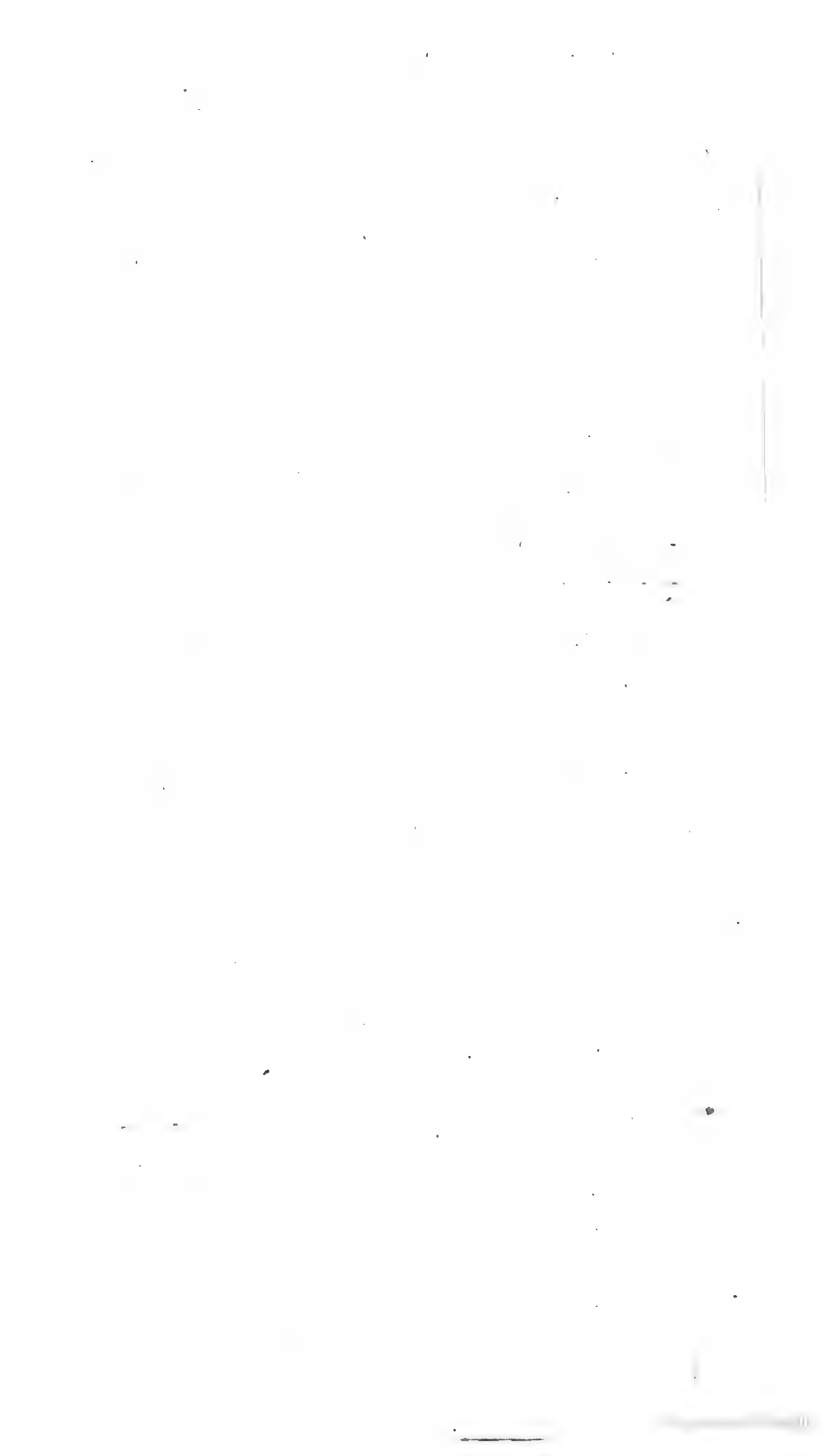
E T *en Letterb.* N°. 8.

a Haarlem, gedurenakt door den Heer

L E E U

R E C Vaarnemingen.

		Hoogten en Jaren	Luchtsgefteldheid

A L G E M E E N E
K O N S T-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 9. *Vrijdag den 4den Maart.*

BERIGTEN.

BRUGGE. De Letterkundige Maatschappij *Eendragt en Vaderlandsliefde* alhier, vierde den 1sten December ll. haar vijfde Jaarfeest en reikte de behaalde prijzen, bij de vorige mededinging, uit. De Voorzitter SANDELIN deed het jaarlijksch verslag der werkzaamheden, de Penningmeester DE RIDDER rekening van de inkomsten en uitgaven, terwijl de Heer VERHAGHE de beoordeeling der voorgestelde vragen mededeelde. De Heer C. A. OUDEMANS Kapitein Adjudant te IJperen, de Heer P. VAN DUIZE te Termonde en de Heer A. W. YSENBRANT alhier, verwierven de Medailles en vereerende Getuigschriften voor hunne antwoorden.

Voor 1825 zijn de volgende Prijsvragen voorgesteld:

Prosa. Een Lofrede op Jacob van Maerlant, beschouwd als Wijsgeer, Redenaar, Dichter en beminnaar der Nederduitsche taal.

Poezij. Een gedicht van 150 tot 400 regelen over de *Menschlievendheid*, waarin men de rampen van Huisduinen en dergelijke Nationale gebeurtenissen behandelen zal.

Geschiedenis. Een biographische opgave van personen, die zich in letteren en wetenschappen hebben on-

derſcheiden, behoorende tot de Provincie, waarvan Brugge de hoofdplaats is.

De beantwoordingen moeten in het Nederduitsch geſteld worden, kunnende men de nadere voorwaarden bij den Secretaris der Maatſchappij vernemen.

UTRECHT *den 26ſten Februarij.* Heden werd tot *Juris Romani et hodierni Doctor* bevorderd de Heer FREDERIK ADRIAAN, Grave VAN LIMBURG STIRUM, geboren te Pembroke in Z. Wallis, ingeſchreven onder de Edelen van Vriesland, na in de Janskerk, loffelijk te hebben verdedigd zijn *Specimen Juridicum, de confiscatione bonorum apud Romanos.*

KORTE LEVENSSCHETS
VAN
PAULUS VAN HEMERT.

PAULUS VAN HEMERT werd te Amſterdam in den jare 1756 geboren, alwaar hij eerst aan het ſtedelijk Athenaeum zich oefende, om zijne ſtudien vervolgens te Leyden voorttezetten en te Utrecht te voltooijen, in welke laatſte Akademieſtad hij den graad van Doctor in de Godgeleerdheid verwierf. Na die bevordering, tot Predikant in de Hervormde Gemeente te Baarn beroepen, nam hij dit ambt aldaar vier jaren waar, en begaf zich naar Wijk bij Duurſtede, om hetzelve daar ter plaatſe te bekleeden. Hier echter onaangenaamheden hebbende over de liberaliteit zijner denkbeelden en gevoelens in het Godsdienſtige, ook ten toongeſpreid in zijn geſchrift, in 1781 uitgegeven onder den titel van *over de rede en haar gezag in den Godsdienst*, en zich niet verkiezende te onderwerpen aan eenige uitſpraak van de Kerkelijke regtbank, waarvoor hij van onregtzinnigheid verklaagd was, daar hij die als partij en regter tevens beſchouwde, — deed hij liever vrijwillig afſtand van zijn ambt, als tot de gevoelens der Remonſtranten overhellende, na met den Hoogleeraar Bonnet in 1784 in drie opeenvolgende *Brieven* een' penneſtrijd gevoerd te hebben, waarvan de laatſte door dien Hoogleeraar onbe-

beantwoord bleef. Nu zette hij zich te Amſterdam neder en leefde, hoewel ambteloos, getrouw in de beoefening van letteren en wetenſchappen; een eerst blijk daarvan was het, onder den verſierden naam van *Paulus Samoſatenus* in 1787 verſchenen ſtuk: *over de gevoelens der eerſte Christenen en Kerkvaders, betrekkelijk den perſoon van Christus*; en later zijne in 1790 door Teylers Godgeleerd Genootſchap met goud bekroonde Verhandeling: over het regt en de verpligting, om in zaken van den godsdienst voor zich zelve te oordeelen (*).

In hetzelfde jaar echter werd hij reeds tot de Hoogleeraar in de Wijsbegeerte en voorbereidende Wetenſchappen bij de Remonſtrantſche Kweekſchole te Amſterdam verkoren, welken post hij in November van dat jaar aanvaardde met het houden eener Redevoering: *de prudenti Christi, Apostolorum atque Euangelistarum conſilio, ſermones ſuos ac ſcripta ad captum atque intellectum vulgi quantum illud fieri potuit accommodantium* (†); en in 1791 behaalde hij wederom het gouden eermetaal bij hetzelfde Genootſchap, met een antwoord, in verband ſtaande, wat het onderwerp betreft, met deze Redevoering, te weten, op de vrage: „Heeft Christus in zijne prediking, hebben de Euangelisten en Apostelen in hunne ſchriften zich ſomtijds naar de toen heerſchende volksbegrippen geſchikt?" (§) en drie jaren later verwierf hij nog bij die geleerde Maatſchappij een tweede acceſsit en zilveren Medaille voor eene beantwoording der Prijsvrage: „Zijn 'er goede gronden om Gode hartstogten of „aan-

(*) Zie Verhandelingen van Teylers Godgeleerd Genootſchap Dl. XI.

(†) In 1791 verſcheen zij in 't Latijn; en ook in 't Nederduitsch onder den titel van: „Redevoering over de Voorzigtigheid, waarmede Christus, de Apostelen en Evangelisten zich in hunne redenen en geſchriften zooveel mogelijk naar de vatbaarheid des volks geſchikt hebben." gr. 8vo.

(§) Geplaatst in het XII Dl. van de Verhandelingen van Teylers Godgeleerd Genootſchap.

„ aandoeningen toeteschrijven ," (*) alle, welke Prijsverhandelingen zoowel de opregtheid in de uitdrukking zijner gevoelens, als eene duidelijke en bevallige schrijfstijl kenmerkten.

In zijne hoedanigheid van Hoogleeraar, van welke hij echter niet lang daarna afstand deed, hield hij in 1792 eene Lijkrede op den Hoogl. A. A. van der Meersch, die in het Latijn en Nederduitsch is uitgegeven, en deszelfs verdiensten naar waarheid in het licht stelt, doch aanleiding gaf tot twistschriften met Prof. Hamelsveld en anderen, welke gelukkiglijk nu in het vergeetboek zijn geraakt.

In den jare 1795 tot den ambteloozen staat teruggekeerd, begon hij, die vroeger in een anonym geschrift, dat in 1792 uitkwam, de leer van Koningsbergs Wijsgeer had betreden, met de uitgave van de *Beginselen der Kantiaansche Wijsbegeerte*, waarvan achtervolgens 4 Dn. in gr. 8vo. het licht zagen. Langs dezen weg maakte hij het Nederlandsch publiek met die wijsbegeerte nader bekend, doch ontmoette, bij derzelver verdediging, veel tegenkanting door de Godsdienstige begrippen, in ons vaderland heerschende. Om gelegenheid te hebben, van de menigvuldige gemaakte tegenwerpingen, van tijd tot tijd te wederleggen, ondernam van Hemert in 1798 de uitgave van zijn *Magazijn van Critische Wijsgeerte*, waarvan 6 deelen in een tijdsverloop van vijf jaren verschenen. In het eerstgenoemde jaar gaf hij ook eene proeve uit, ter beantwoording van eene vraag bij Teylers Godgeleerd Genootschap opgehangen, „Over het bestaan van beginselen eener belangelooze goedwilligheid in het menschelijk hart."

Eenige jaren liet men den voorstander dezer Wijsbegeerte in Nederland ongemoeid, in welke hij eene Redevoering over *het verhevene en schoone*, (†) en zijne *Lektuur bij het ontbijt en de theetafel*, (§) in het licht zond,

(*) Te vinden in het XIV Dl. der bovengenoemde Verhandelingen.

(†) In 1804 uitgekomen en beoordeeld, *Letterbode* 1805 I Dl. bl. 406.

(§) Elf stukken verschenen daarvan van 1804 tot 1809.

zond, welke van zijn fcherpzinnig vernuft en onderhoudenden ftijl op nieuw getuigden. In 1809 echter werd de aanval op de Kantiaanfche Wijsgeerte hervat en wel door den beroemden Wyttenbach in zijne *Bibliotheca Critica;* daarop bleef van Hemert hem geen antwoord fchuldig en deed ook in de taal der geleerden eenen brief(*) verfchijnen, die, door den aanvaller in zijne *Philomathia* beantwoord, van Hemert weldra tot de uitgave van een *Trias Epistolarum* noodzaakten. Hierop antwoordde de Hoogleeraar Wyttenbach niet; maar, toen een zijner leerlingen (de tegenwoordige Gentfche Hoogleeraar Mahne) ten jare 1813, in de *Epistolae Sodalium Socraticorum Philomathiae* dit in deszelfs plaats deed, liet van Hemert den deftigen toon, waarop hij zijne vorige brieven geftemd had, varen, en eindigde dezen ftrijd met eene fatyriek of veelligt farcastisch gefchrift, dat onder den titel van *Strena Pauli van Hemert ad Danielem Wyttenbachium missa ipsis kalendis Januariis* 1814 in het licht verfcheen, en in den vorm van gefprekken eene zeggingskracht, bevalligheid en zuiverheid van latiniteit ontwikkelt, die zelden gevonden wordt bij lieden, welke, gelijk van Hemert, in verfcheiden jaren niet in die taal de pen voerden.

Hoeveel tegenwerking hij dus op zijne letterkundige loopbaan ondervond, en meermalen in twisten gewikkeld werd, zijne verdiensten als Nederduitsch Schrijver, wien men geleerdheid, grondigheid, zuiverheid en bevalligheid niet ontzeggen konde, werden erkend. Blijken daarvan waren zijn Lidmaatfchap van onderfcheidene geleerde Genootfchappen, wordende onder andere reeds in 1792 tot Lid van de Hollandfche Maatfchappij der Wetenfchappen te Haarlem, en later niet alleen tot Lid van verdiensten der Hollandfche Maatfchappij van fraaije Kunsten en Wetenfchappen verkozen, maar ook tot Lid van het Koninklijk Nederlandsch Inftituut.

In ruim achtenzestigjarigen ouderdom, voleindigde deze geleerde op den 10 Februarij ll. zijne loopbaan, te 's Gravenhage, als Secretaris van de Permanente Commisfie der Maat-

(*) *Pauli van Hemert Epistola ad Danielem Wyttenbachium*, beoordeeld, *Letterb.* 1810 Ie. Dl. bl. 394.

Maatſchappij van Weldadigheid, en betoonde, op het einde zijns levens, nog jeugdigen ijver in het bevorderen van eene Inrigting, die reeds buitenlands als een model ter navolging wordt aangehaald, en, wordt zij naar eisch ondersteund, waaraan geen twijfel valt, eenmaal de verhevene oogmerken bereiken zal, waartoe zij werd daargeſteld.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

KUNSTEN. Hollands Roem in Kunſten en Wetenſchappen met Aanteekeningen en Bijdragen door HENDRIK Baron COLLOT D'ESCURY, Heer van Heinenoord. Eerſte Deel in 's Gravenhage en te Amſterdam bij de Gebroeders van Cleef 1824. XII, 131 en 268. bl., gr. 8°.

(*Vervolg en Slot van bladz.* 117.)

Wij willen deze aanbeveling door eene proeve ſtaven, uit de eerſte voordragt, waaruit onze lezers, indien wij ons nog niet klaar genoeg mogten hebben uitgedrukt, den geest dezes boeks zullen kunnen beoordeelen; over de Bouwkunst ſprekende, zegt de Schrijver:

„Toon mij op den grond, dien gij bewoont, uwe marmeren paleizen, uwe der Godheid gewijde tempels, gelijk aan die, door de Buschetto's, de Michel Angelo's, de Fontana's, onder de Italianen opgerigt! — Heeft ooit een Hollander in eenen Apollo het ideaal van het ſchoone aangeboden, heeft hij, in eenen Laocoön of Niobe, de doode natuur bezield, en doen klagen en gevoelen, of verſteenen van ſchrik, bij de aanſchouwing van het kunſtige bedrog?

Toen men aan den onſterfelijken bouwmeester van de Kerk van St. Paul te Londen, een eenvoudig gedenkteeken binnen den omtrek harer muren had opgerigt, zocht men naar een opſchrift zijner waardig, en gaf aan het *circumſpice*, het *zie in het rond*, de voorkeur (*). Dit dur-

(*) Als iets zonderlings verdient te worden opgemerkt, dat deze kerk in vijf en dertig jaren is gebouwd, door denzelfden bouwmeester, denzelfden metſelaar, onder éénen Bisſchop van Londen, en gedurende de regering van vier Koningen; terwijl de St. Pieterskerk te Rome gevorderd heeft honderd vijf en veertig jaren, onder de Regering van negentien Pauſen, en bij opvolging twaalf architecten daaraan hunne talenten hebben ten koste gelegd. Zie Wranghams Britsch Plutarch. Vol V, p. 204. Doch men moet evenwel in het oog houden, dat, om van geene andere verſieringen der St. Pieterskerk te gewagen, het mozaïk alleen eenen ontzettenden tijd noodwendig heeft vereischt.

duive ik gerust op mijn vaderland overbrengen; wij behoeven toch slechts rond en om ons te zien, om ons op ons zelve, of liever op onze voorgeslachten te verheffen. — Het gebied der kunsten is niet binnen de engere grenzen van het denkbeeldig schoone, van standbeelden of paleizen beperkt; het strekt zich verder uit; al wat de menschelijke geest scheppen, wat de nijverheid van een volk vermag daartestellen, de duurzame gedenkteekenen, welke het, als vruchten eener behaalde zege, in den worstelstrijd met zeeën en elementen, der nakomelingschap achterlaat, zij liggen mede binnen den omtrek van dat gebied, en een volk, hetwelk 'er zich op verheffen kan, mag zich veilig den tempel der kunsten ontsloten achten.

In een land toch, welks grondslag voor het grootste gedeelte beneden de oppervlakte van de zee, beneden de beddingen der rivieren ligt, hetwelk de stroomen bevracht met de ontbondene sneeuw der Alpen, en met het in hooger gelegene landen overtollige water, over zijn grondgebied moet zien afschieten in de zee, in zulk een land is de *Waterbouwkunde*, met de werken, door haar daargesteld, der beoefening van den menschelijken geest ten krachtigste aangepredikt, en de wetsteen van het nationale vernuft. (†)

Tot de gedenkteekenen der kunst mag dus bij zoodanig een volk gebragt worden al, hetgeen door het scheppende vermogen van geest en vernuft wordt daargesteld, tot bewaring van een aanwezen, aan hetzelve door de magtigste krachten der natuur betwist; dan behoort het tot de kunstgewrochten van zulk een volk, eene aaneenschakeling van bijzondere, tegen elkanderen aansluitende landkommen, waaruit het land zijner woning grootendeels is zamengesteld, bij opvolging, aan derzelver moerassigen staat te onttrekken, en in vruchtbare beemden te herscheppen; dan behooren tot dezelve de kunstdijken, welke de lage, aan de rivieren gelegene landen omzoomen, de werken, welke op de bepaalde standpunten moeten aangelegd worden, om, waar het geweld van storm en vloed de aangewende pogingen van wederstand der nijvere kunst verwon, het verlies te herstellen, of verdere veroveringen te beteugelen; die eindelijk, welke strekken moeten, om water afteleiden, of uittewerpen, hetwelk van den hemel afstortte, of in zoodanige landen opwelde, waar geen vaste grond eenen bodem bevloerde, op welken men bouwen of akkeren moet. —— En wat biedt nu Holland den opmerkzamen beschouwer, wat den regter aan over het kunstvermogen van een volk en de voortbreng-

(*) Zie Aanm. en Bijdr. Bladz. 44.

brengſelen van deszelfs vernuft (*)? Het ligt in de diepte der oudheid begraven, waar het begin onzer daargeſtelde kunstwerken te zoeken zij, waar de kiem van ons vernuft opſchoot en zich ontwikkelde: maar in het noordelijke gedeelte van ons gewest rees al zeer vroeg een kunstgevaarte, zoo krachtig en zoo hecht, dat men het den naam van *Zeeburg* durfde geven.

Het moge zoo geweest zijn, dat, gelijk de in onze kunsthistorie zoo bekende Leeghwater zegt, driehonderd jaren, vóór dat hij zijn Haarlemmermeerboek zamenſtelde, de meeste lage landen van Zuid- en Noord-Holland naauwelijks konden bezaaid of beweid worden, ſchoon ik meene te kunnen vastſtellen, dat dit voornamelijk op West-Vriesland moet toegepast worden, hetwelk, zoo als uit de oudſte kaarten zigtbaar is, zeer lang een zamenſtel van kleine rivieren, met daarin als heen geſtrooide eilanden, geweest is; doch het is niet te min zeker, dat men, van de vroegſte tijden af, door den nood gedwongen, dijken tegen zeeën en rivieren heeft weten optewerpen en, en, door het graven van grachten, de overtollige wateren afteleiden. Reeds ten tijde van den Roomſchen Koning, Graaf Willem, dat is in het begin der dertiende eeuw, kan men vooral Zuid-Holland grootendeels als bedijkt beſchouwen, en was men ook in Zeeland op het ſcheppen dezer bolwerken tegen eenen alles bedreigenden Oceaan bedacht; en zoo werd dat geduchte element door deze onbewegelijke ligchamen wederſtaan, beteugeld, en uit de, achter hetzelve gelegene, lage landen geweerd. — Doch wie kan van Zeeland in dit opzigt gewagen, en niet te gelijk aan dien beroemden West-Kappelſchen dijk denken, daarom juist een onbegrijpelijk kunstgewrocht, omdat hij, door zijne onzigtbaar uit de diepte naar boven opgewerkte glooijing, niets ſchijnt te wezen, en daardoor echter alles is, dewijl de kracht van het zeewater juist hierdoor gebroken wordt, terwijl het, bij eene plotſelijke ſtuiting, door eene hoog opgeworpene verſchanſing veroorzaakt, tegen deze zoo veel woede zoude kunnen uitoefenen, dat zij ten laatſte zou moeten bezwijken.

Zal ik verder gaan, en van den ouden Wendeldijk met zijne zeven ſluizen gewagen, beſtemd, onder anderen, om het Rijnwater, dat, ſedert het verſtoppen van den uitloop bij Katwijk, over zijne oevers liep, geregeld te lozen, vóór dat 'er kon gedacht worden aan het ontwerpen van die vermaarde uitwatering, welke wij in onzen leeftijd hebben zien daarſtellen; zal ik u aandachtig maken op onze Diemer- en Muider-zeedijken, reeds door Hertog Albrecht van Beijeren, in 1387, mede met de be-

(†) Zie Aanteek. en Bijdr. Bladz. 47.

benaming van Zeeburg vereerd; op de West-Vriesche zeeweringen eindelijk, bij welke men het eerst de proeve der beschutting met balken en paalwerk nam, welke, drie eeuwen later, zoo gaat de kunst haren langzamen maar zekeren tred, door glooijingen van steen zijn vervangen, beter geschikt om den drang van het water te keeren, en aan minder bederf dan het hout blootgesteld. — Aanval op aanval, elke eeuw schier herhaald, moge dan met eene eindelijke overmeestering gedreigd hebben, deze en andere, bereids onder den eersten Graaf uit het Huis Bourgondië, als met eene tooverroede geschapene, of met hoogere kunstkracht vernieuwde waterkeeringen, kunnen mede de gezegende middelen van ons bewaard aanwezen genaamd worden.

Hooge zandduinen, zoo wilde het de waakzame zorg der Voorzienigheid, dekken onze aan de zee gelegene stranden, van het eene punt van Holland tot het andere; deze zijn geene met menschenhanden opgeworpene hoogten, om tot schuilplaatsen, in geval van nood, voor de ingezetenen te strekken, en daarom zeer eigenaardig *Vliebergen* genaamd, hoedanig men nog in Zeeland en Vriesland aantreft, maar gewrochten der natuur, bolwerken, als door hare hand den Oceaan tegengesteld. — Dan, wat kan den tijd verduren? — Hier zag men ze versmald, ginds, zoowel als de zeestranden, zigtbaar afgenomen, elders verstoven. Het vernuftige werkvermogen van ons volk sluimerde niet in, en bergen van rijs en steenen in de diepte der zee op elkanderen gestapeld, schoorden de uithoeken en de aan haar aansluitende oevers, met bezwijken of wegzinken bedreigd; wat men voor de hand vond, werd bewerkt, kunstig te zamen gevlochten, en gordijnen van helm en stroo beteugelden de gedurig opgemerkte verstuiving. Zoo kwam hier de kunst de natuur te gemoet; terwijl aan alle zijden de groote werken, van tijd tot tijd met reuzenkracht daargesteld, de blijvende gedenkteekenen zijn van de onafgebrokene nijverheid van een volk, dat tot heden, uit al de worstelingen met het ontembaarste der elementen, het hoofd heeft kunnen opheffen, en, als in het midden der onstuimige golven, de fabel der Halcyonen verwezenlijken. — De Hondsbossche, de Helder en Huisduinen (*) zijn in onze kunstgeschiedenis de proefstukken van vernuft, in welke stroo, en helm, en hout, en gevaarten van steen, ons voorgeslacht niet minder vereeuwigen, dan marmer en arduin hen, die, op vasten grond, onder mildere hemelstreken leven. enz."

Wij

(*) Zie Aanteek. en Bijdrag. Bladz. 53.

Wij zien reikhalzend het vervolg te gemoet, en wenschen den Vaderlandlievenden Schrijver lust en gelegenheid hartelijk toe, om zijne verdienstelijke taak te volbrengen.

PRIJSONDERWERPEN.

DOOR DE LEYDSCHE HOOGESCHOOL,

den 8sten Februarij 1825 opgegeven.

Ordo Jurisconsultorum. Quandoquidem apud Veteres Scriptores Romanos, in primis apud Ciceronem, Plinium, Gellium, complures tractantur quaestiones de Jure Civili, quae cum Fragmentis Veterum JCtorum et Impp. Constitutionibus comparatae, Juris scientiae amplificandae inservire possint, rogat Facultas, ut hae quaestiones, quantum ad Scripta *Plinii Junioris* attinet, accurate colligantur, ordine disponantur, et succincte illustrentur.

Quaestio ab Ordine Theologico proposita. Grammatice et Historice exponatur argumentum Epistolarum, quae continentur Libro Apocal. cap. II. et III. Brevis accedat disquisitio de earundem auctore, scribendi genere, atque in rem Christianam usu.

Ordo Disciplinarum Physicarum et Mathematicarum sequentes proponit Quaestiones:

E Physica. Tuborum Opticorum exponatur Theoria.

E Mathesi. Theoria ejus artis, quam *perspectivam* vocant, omni parte, analyticè explicetur, et formulae inventae cum methodis graphicis comparentur.

Ex Astronomia. Quomodo Elementa Orbitae Cometae ex tribus vel quatuor locis geocentricis deduci possunt?

E Botanica. Exponatur motus fluidorum in plantis, ejusque causae.

Ex Oeconomia Rurali. Explicetur, aptisque illustretur exemplis, quibus in regionibus Patriae nostrae, modus, quo et aestate pecus semper in stabulo retinetur, commendatione dignus videatur; deinde vero accurate exponantur difficultates, quibus haecce methodus illis in locis premitur.

Ordo Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum has Quaestiones posuit:

I.

Exponantur singula argumenta de scientia et de opinione ex Platonis Theaeteto et Phaedone, eaque cum ipsa illustrentur ex aequalium Philosophorum dissensionibus, tum ad dialecticam rationem exigantur.

II.

II.

Philippi I, Ducis Burgundiae, vita, res gestae et mores explicentur, ita ut disquiratur, qua ratione Boni cognomen tueri posſit.

Quaestio a Facultate Medica propoſita. Quum notio et diviſio Remediorum, ex triplici Naturae Regno petitorum, priscis valde indeterminata fuerit, et fontes, ex quibus remediorum virtutes medicatae nostro tempore aeſtimari posſunt, meliorem et magis determinatam Remediorum in clasſes diſtributionem, a virtutibus cognitis petitam, polliceri videantur:

Quaeritur,

I°. Quid ſtatuendum ſit de priscâ illâ, et ubique nondum exploſâ clasſe Remediorum, quae *Alterantium* titulo venit?

II°. Quaenam, ſi haec diviſio utcunque retineatur, proprie dicenda ſint Remedia *Alterantia*, et quid de intimâ illorum doctrina Phyſico-Chemicâ, et in Oeconomia Humanâ agendi ratione, ſit affirmandum?

III.°. Si vero rejiciatur *Alterantium* Clasſis, quaenam melior, et hodierno Materiei Medicae ſtatui accomodatior diviſio et Nomenclatio Remediorum, praeſertim eorum, quae quondam titulo *Alterantium* inſigniebântur, asſumenda foret?

De Antwoorden moeten, met inachtneming der Voorwaarden van 't Koninklijk beſluit van 2 Augustus 1815, voor 1 Nov. 1825 inkomen bij den Hoogl. N. Smallenburg, Secretaris der Akademie.

K U N S T E N.

Amsterdam *den 24ſten Februarij.* Op gisteren zijn de toegewezen prijzen op den 15den November l. l. door het Departement Teekenkunde der Maatſ. *Felix Meritis* (*) aan de Heeren J. H. van West, J. C. Schotel en P. Barbiers Bz., alsmede die aan den Hr. J. A. Kruſeman Jz. reeds op den 5den Jan. 1824 toegelegd, voor zijne geſchilderde Akademiebeelden (bepaaldelijk dat beeld op den linkerſchouder leunende met de Phrygiaanſche muts voorſtellende Paris) op eene plegtige wijze, onder mu-

(*) Zie *Alg. Konst- en Letterbode.* 1824 Deel. II. bl. 349.

muzijk, en in tegenwoordigheid van een aantal aanzienlijke gasten uitgereikt. Bij deze gelegenheid hield de Heer Mr J. de Vries eene Redevoering over *Maria van Reigersbergen.* Het Departement heeft ter gelijker tijd bekend gemaakt de uitloving van de volgende eerepriijzen:

1°. *Twee honderd en vijftig Guldens* en *Getuigschrift*, voor het best geoordeeld wordende Schilderij in olieverw, ter groote van vijftig bij veertig Nederlandsche duimen, voorstellende:

Een' Smids Winkel bij lamplicht, met werkende beelden, eigenaardig gestoffeerd.

2°. *Honderd en vijftig Guldens* en *Getuigschrift* voor de beste geoordeelde gekleurde teekening, hoog vijftig, breed zeven en dertig Nederl. duimen, voorstellende:

Eene Kerk van Gothische bouworde, van binnen te zien, eigenaardig gestoffeerd.

3°. *Honderd Guldens* en *Getuigschrift*, voor de best geoordeeld wordende geëtste prent, hoog twee en dertig, breed vier en twintig Nederl. duimen, voorstellende:

Een groep van eenig Rundvee, in een heuvelachtig landschap.

4°. Nog looft het Departement uit, ingevolge de bepalingen van 22 Maart l. l., *twee dubbelde zilveren eerepenningen*, benevens *Getuigschriften* voor in dezen en in den volgenden zomer geschilderde Akademiebeelden; en *twee zilveren eerepenningen*, benevens *Getuigschriften*, voor in dezen en den aanstaanden winter geteekende Akademiebeelden.

Het Departement noodigt uit tot het dingen naar de uitgeloofde prijzen van de drie eerste vakken, alle deszelfs Leden, alsmede alle overige kunstbeoefenaars in dit Koningrijk; terwijl hetzelve het schilderen en teekenen der Akademiebeelden alleen openstelt aan de werkende Leden van dit Departement.

Het Departement behoudt echter aan zich het regt, om, wanneer alle de ingekomene stukken, voor één of meer van de voorgestelde uitlovingen, mogten geoordeeld worden niet genoeg aan de kunstvereischten te voldoen, in dat vak of vakken geene prijzen te geven, terwijl bijaldien dat voor een of meer der drie eerste vakken, slechts één stuk inkwame, echter bij genoegzame verdiensten tot den uitgeloofden prijs, beoordeelaars, dien zullen kunnen toewijzen.

De

De Voorwaarden zijn dezelfde, als in vroegere jaren (*), moetende op deze Prijsonderwerpen de ftukken vóór of op den laatften September 1826 ontvangen zijn, vrachtvrij aan het gebouw der Maatf., gerigt aan Directeuren van het Departement Teekenkunde.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Wij meenen onzen lezers geenen ondienst te doen, met de beide onderftaande ftukken medetedeelen, kunnende het eerfte nuttig zijn voor de Geologifche Statistiek van ons Vaderland, en alzoo dienftig voor 't vervolg in de omftandigheden, waarin wij thans verkeeren; — het andere bevorderlijk, om den indruk van een artikel, door de nieuwspapieren medegedeeld, te verzwakken.

Als men in de Provincie Vriesland het oog flaat op de kapitale doorbraken in den jongst verleden St. Agatha's ftorm (om het voorbeeld onzer voorouderen te volgen ter aanduiding van den tijd en ter onderfcheiding van andere ftormen), dan ontwaren wij bij ieder dezer doorbraken eene uitfchuiving en geene afkabbeling of flemping, zoo als bij andere gewone doorbraken ontftaan, die door het overfpattend water aan den achterkant der dijken beginnen; men mag dus ftellen, dat de zijdelingfche perfing van den hoogen vloed deze uitfchuiving heeft veroorzaakt: nu is de vraag, waarom is die dijk juist daar bezweken, en niet op gindfche plaats, daar zij naar het menschelijk oog veel zwakker althans niet fterker fcheen, terwijl de perfing overal even fterk is, volgens de regel der der Hydrostatiek? is 'er welligt daar ter plaatfe in vroegere tijden eene doorbraak geweest? dit is onbekend, geene oorkonden melden ons hiervan iets; wij vergenoegen ons alzoo met hiertoe de hulp der Geographie interoepen, en wel de oudfte Kaarten, die met gezag mogen beflisfen, en dan zullen de ontftane doorbraken aan de Vriefche kusten de netheid en naauwkeurigheid dier kaarten ftaven. Ik doele op de kaarten van Menfo Alting in zijn *Descriptio Frifiae &c. Tab.* IX; daar vindt men den Pileftroom, loopende van den hoek bij Vollenhoven, dat ook zoo deerlijk geteisterd is, op den oostkant en westkant in twee armen op de Lemmer, die

(†) Zie *Alg. Konst- en Letterb.* voor 1818 Dl. I. bl. 106.

die aan den oostkant op eenen geringen afstand van de Lemmer, en die aan de westkant op eenen geruimen afstand, daar nu Tako-Zijl ligt. Deze verdeelde Fliestroom vereenigt zich achter de Lemmer landwaarts in, digt bij de stad Sloten weder te zamen, snijdt vervolgens het meer de Fluijssen, loopt de tegenwoordige Horse of Hasfa langs, en komt te Workum bezuiden de stad, op de plaats, daar nu de doorbraak aan den binnen of ouden Slaperdijk is, en waar voor twee Eeuwen de oude Zeesluis van Workum is geweest, loopende vervolgens de Fliestroom benoorden West-Workum, verders zeewaarts.

Tab. II toont ons in het Burdipe bij Harlingen den stroom, welke op der vijf delen Zeedijken binnendijks Contributie van Koehool tot Harlingen heeft gewoed; dit Burdipe was de oude mond der Born-Zee of Middenzee, zoo als bekend is, en welker woede is gestuit door het droogmaken van die Born zee in vroegere Eeuwen.

Nu heb ik den loop des Fliestrooms van zijnen oorsprong volgens zijnen natuurlijken gang nagegaan, en dus slechts van Eb gesproken, terwijl echter de jongste Vloed de verwoesting heeft daargesteld; indien wij nu stellen, dat de beddingen der rivieren een andere grond, als gewone, is, dan zoude ik Geologisch besluiten, dat die beddingen ook nog aanwezig waren, in de grondvesten der dijken, die doorgebroken zijn, en die plaatsen de monden van den Fliestroom geweest zijnde, in der tijd te achteloos voorzien, en verzekerd; dit laatste kan omtrent de genoemde doorbraak bij Workum bewezen worden, als men slechts bedenkt, dat 'er geen het minste bewijs is, voor eenig paalwerk in den doorgebroken dijk, welk paalwerk zoo als dubbelde of enkelde bekisting, men in den geheelen dijk om het Workummer Nieuwland liggende overal vindt uitgezonderd, juist hier in de doorbraak niet.

Het wijd en zijd verspreid *klijn* of *veenaarde* bij de doorbraak doet ook vermoeden, dat eene te naauwgezette zuinigheid hier eene specie gebruikt heeft, welk eer schadelijk dan nuttig voor dijkwerken is, en waardoor deze doorbraak op zulk eene verraderlijke wijze is ontstaan.

De straks genoemde Polder het Workummer Nieuwland, is groot 480 morgens, en ligt voor de doorbraak aan de zee grenzende; deze polder is aan den buitenkant eerst doorgebroken, en toen in den vroegen morgen van den 5den is de oude binnen- of Slaperdijk doorgebroken, over welks laatstgenoemde doorbraak ik hier hoofdzakelijk met de twee doorbraken bij de Lemmer heb willen spre-

spreken, gevende mijne opmerkingen gewillig aan het oordeel van in dezen ervarene mannen.

J. M. v. BEYMA THOE KINGMA,
Lid van de Staten van Vriesland, Vrederegter van 't Kanton Hindelopen, Lid van de Commissie van Landbouw in Vriesland te Workum.

Workum
18 Februarij 1825.

IETS OVER DE SPRING-VLOEDEN.

Algemeen erkende waarheden. Sedert honderde jaren heeft men opgemerkt en ieder jaar ondervonden:

1°. Dat bij verschijning der *Volle* en *Nieuwe* manen de *Vloeden* altijd *hooger* zijn dan op andere tijden.

2°. Dat zij altijd *minder* zijn in 't *eerste* en *tweede kwartier*.

3°. Dat eerst na 36 uren, te rekenen van den juisten tijd, waarop de *maan* of *vol* of *nieuw* of in de *kwartieren* is, die *hoogere* of *mindere* vloeden zich vertoonen.

Anno 1824.

Zoude (volgens 't *Annuaire du Bureau des Longitudes*) de vloed op den 26 Augustus, Nieuwe maan, de *hoogste* van 't geheele jaar zijn, namelijk 1, 13.

En nu 1825, 4 Maart 1, 17.

$$\begin{array}{r} 1,\ 17 \\ 1,\ 13 \\ \hline 4 \end{array}$$

't Verschil is dus een vier honderdste gedeelte of slechts $\frac{1}{25}$e. hooger.

Vermits men nu in 1824 *niets* van eenige overstrooming vernomen heeft, is dunkt mij ook geen gevaar, wegens die *meerdere hoogte* van $\frac{1}{25}$e. te verwachten; *ten zij* in de dagen van 4, 5 en 6 Maart, zware stormen kwamen, dewelke alsdan op hooger en bijgevolg ook grootere Massas water werkende, niet minder verschrikkelijke onheilen zouden kunnen veroorzaken dan, bij en na volle maan van 4 en 5 Februarij laatstleden. (*)

't Is

(*) Olbers heeft aangemerkt, dat ten tijde der Overstroomingen van 18—19 November ll., te Petersburg! de vloed volgens berekening, *zeer laag* moest

'T Is dus, dunkt mij, geenszins die *wat hoogere* waterſtand, dien wij te vreezen hebben (want alle onze Zeedijken zijn vele voeten hooger dan de hoogſte Springvloeden) maar wel de ſtormen, die 't zeewater opéénſtapelende, door derzelver verkregene meerdere *hoogte* en dus vermeerderde *kracht*, de dijken op derzelver zwakſte punten omverdrukt, of door golfſlag en overſtrooming aan de landzijde verdunt, en eindelijk geheel vernielt. Waren alle onze dijken, als de Westkappelſche, namelijk, zeer breed en zacht afloopende, dan zouden wij gewis noch van de zee, noch van 't rivierwater zulke zware rampen te duchten hebben, als wij nu ondervinden, en zoovele malen reeds ondervonden hebben. (†)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

1825 Feb.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	30. 3 30. 2½ 30. 2½	37 48 36½	O. Z. O. O. t. Z. O.	bewolkt, namiddag betrokken.
24	30. 2½ 30 3 30. 3½	35 42 37	O. . N. O. N. O. ———	bewolkt, meest omtrent betrokken.
25	30. 4 30. 3½ 30 3½	37 37½ 32	N. O. N. O. t. N. ———	betrokken, op den middag iets ſneeuw, 's avonds omtrent helder.
26	30 3 30. 2½ 30. 2	29 33½ 28	O. Z. O. ——— O. t. Z.	voormidd. omtrent helder, verder bewolkt.
27	30 0½ 29. 9 29. 6	29½ 34 29	O. Z. O. Z. O. O. Z. O.	betrokken, harde wind, 's namiddags en 's avonds met ſneeuw.
28	29. 5 29. 5½ 29 7½	31½ 36 31	O. Z. O. N. O. t. N. N. N. O.	bewolkt, 's avonds betrokken.
Maart. 1	29. 7 29. 7½ 29. 5	33½ 42 36	Z. t. O. Z. Z. W. O. Z. O.	's morgens vroeg ſneeuw, voorm. betrokken, verder namidd. bewolkt, 's avonds betrokken.

moest zijn!! 't zijn dus alleen de ſtormen geweest. Wij hebben dus *niets ongemeens* te vreezen, indien het niet zeer fel waait tusſchen 4, 5 en 6 Maart.

(†) Men ſpreekt hier van den invloed van de Maan, op de getijden volgens de aangenomene opinie, ſchoon men zeer overtuigd is, dat 'er geheel andere oorzaken voor zijn.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 10. *Vrijdag den 11den Maart.*

BERIGTEN.

GRONINGEN. Aan deze Hoogeschool hadden in het afgeloopen Akademie-jaar de volgende bevorderingen plaats:

Tot *Doctoren in de bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren*, na het *openlijk* verdedigen der bij elks naam genoemde Proef-Verhandelingen de Hn: W. van Swinderen *de Aristotelis Politicorum Libris*, J. J. Hisely *de Gulielmo Tellio, Libertatis Helveticae vindice* en J. Peerlkamp *de Cantu Cycni*; — en *honoris causa* de Heer N. Westendorp.

Tot *Doctoren in de Godgeleerdheid*, na het *openlijk* verdedigen hunner Verhandelingen over de stoffen achter hunne namen gevoegd, de Heeren: J. A. Karsten, *de Origene Oratore sacro*, en T. Roorda *Commentarii in aliquot Jeremiae loca.*

Tot *Doctoren in de beide Regten*, na het *openlijk* verdedigen hunner Dissertatien, over de onderwerpen bij hunne namen vermeld, de Hn.: H. L. Wichers *ad locum codicis civilis de accusando matrimonio*; J. Potter van Loon, *Collatio Institutionum Justinianearum cum Gaii institutionibus Veronae inventis, inde ab initio usque ad Gaii locum de manu*; G. G. H. van Imhoff, *de Furtis, ad XII tabulas et institutiones, cum Gaii tum Justiniani*; W. van Swinderen, *de Legatis*; en R. T. Guyot, *de jure Surdomutorum*; en tot denzelfden graad, na verdediging hunner

proefschriften over de stoffen achter elks naam gevoegd, de Hn: J. Schik, *an valeat lex testamento scripta, qua bonorum, quae liberis relinquuntur, administratio patri adimitur*; J. A. van Royen, *Quaedam de Pactis*; J. F. L. van Hasselt, *de Legis actionibus*; J. W. W. Wens, *de Delictis a civibus extra civitatem suam commissis eorumque puniendorum ratione*; G. J. F. ter Horst, *Observationes quaedam de usu practico legum abrogatarum, imprimis patriae nostrae continuo*; A. J. van Royen, *de Domicilii, cum ex jure veteri, tum ex jure hodierno ratione et jure*; J. Koning de Raadt, *Meditationes quaedam ad art. 1326 Codicis Civilis*; J. H. Westra, *Collatio inter jus Gallicum et jus Belgicum, in loco de administratione tutoris* en Ch. H. Busmann, *de Societate delinquendi sive conjuratione*

Tot *Doctoren in de Geneeskunde*, na het *openlijk* verdedigen hunner proefschriften, waarvan het onderwerp bij hunnen naam vermeld staat, de Hn: J. M. Baart de la Faille, *de Myëlitide, sive inflammatione Medullae spinalis*, en H. L. Sels *de praecipuis auxiliis, a variis auctoribus propositis, ad homines contra morbos contagiosos et epidemicos defendendos*; en tot denzelfden graad, na verdediging der Dissertatien over de stoffen achter hunne namen gesteld de Hn. E. Th. Schaepman, *aliquot observationes de Ictero, in Nosocomio Academico praecipue factae una cum epicrisi*; U. P. Tjaden, *de Indicationibus in morbis rite formandis*; R. A. B. Reddingius, *de nervo optico*; W. H. Migchorius *de Lipomate, una cum duobus exemplis insignis hujus tumoris in Nosocomio Academico Chirurgico observatis et delineatis*; B. van Delden, *Quaestiones Physiologici argumenti*; en L P Prins, *de febrium intermittentium utilitate in aliis morbis sanandis*.

Tot *Doctoren* eindelijk in de Vroedkunde de Heeren: J. M. Baart de la Faille, J. F. Reiche, G. Heckman, S. T. Hiemstra, H. L. Sels, R. A. Benthem Reddingius, W. H. Migchorius, A. G. Resler, L. P. Prins en B. van Delden.

Het getal der Studerende Jeugd aan deze Hoogeschool, beliep bij de Recensie in November ll. 301, waarvan 125 zich tot de Godgeleerdheid, 102 tot de Regtsgeleerdheid, 62 tot de Geneeskunde en 12 tot de Letteren bestemmen.

In het afgeloopen jaar 1824 werd door geschenken van on-

onderscheidene begunstigers der Inrigting, het Kabinet der Natuurlijke Historie aan deze Hoogeschool toebehoorende, vermeerderd, zonder de dubbelen te tellen, met niet minder dan 769 Voorwerpen, waarvan 20 Zoogdieren, 97 Vogelen, 10 Amphibien, 58 Visschen, 70 Weekdieren, 418 gelede Dieren, 16 Straaldieren (*) en 80 behoorende tot de Vergelijkende Ontleedkunde, of plantaardige, of delfstoffen, versteende zamengroeisels, versteende conchylien en eenige kunstvoortbrengselen (†).

Als Prijsstoffen waarop, met inachtneming der voorwaarden bij Koninklijk besluit vastgesteld, voor 1 Augustus 1825 bij den Secretaris van den Akademischen Senaat antwoorden verwacht worden, zijn voor dit jaar aan de Studerende Jeugd voorgesteld de volgende:

A Facultate Theologica quaeritur: *Quaenam fuerint saeculis post C. N. tribus prioribus Christianorum de S. Baptismo sententiae, adductis scriptorum ejus aevi testimoniis, exponatur.*

Ab ordine Iuridico quaeritur: *Exponatur historiae iuris Romani* de Tutelis, *ita ut pateat quaenam in iis, singulis temporibus, iuris mutationes acciderint, quaeque earum mutationum causae fuerint atque effectus.*

A Facultate Medica: *Quum mors suspensorum ab auctoribus Medicis vario modo explicetur et quaestionibus haud paucis in Medicina Forensi ansam dederit, quaeritur, quaenam sententia maxime probabilis sit habenda, et quomodo secundum hanc ad illas quaestiones sit respondendum.*

A Facultate Disciplinarum Mathematicarum et Physicarum quaeritur: 1. *An experimenta Daltoni, quae ad aquae evaporationem spectant, nullam admittere possint combinationem chemicam aquam inter et aërem; si illa combinatio locum non habeat, qua ratione atmosphaerae siccitas et humiditas et in universum meteora aquosa ex Daltoni theoria possint explicari.*

2. *Dato plano cuiuscunque positionis et puncto extra planum, determinetur per Formulam generalem locus umbrae purae huius puncti, projectae per disci solis centrum in hoc planum, pro quavis diei hora et solis declinatione, neglectis refractionis et parallaxeos effectibus.*

A Facultate Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum quaeritur: *Praemonitis nonnullis de Linguae Belgicae et caeterarum Linguarum ac Dialectorum Germanicarum,*

(*) Onder deze Voorwerpen waren 'er 14 *geslachten* en 576 *soorten*, tot hier in het Kabinet niet voorhanden.

(†) Wij ontleenen deze bijzonderheden uit den dertienden Jaargang van den Almanak der Akademie, welke met de Afbeelding van Prof. Tinga versierd en even belangrijk van inhoud is als in de vorige jaren.

rum, Anglicarum et Scandinavicarum origine ex communi Teutonia ſtirpe, deque ſtirpis illius antiquisſima diviſione in Linguas et Dialectos ſuperiores et inferiores, explicetur deinde, inter quasnam Dialectos Dialectus Groningana *ſit referenda, et quo modo exorta ſit Praecipuae porro Literarum permutationes et formae Grammaticae, quibus Dialectus illa a vernacula nostra cultiori distinguatur (ex. g. quod Diphthonga* ie, ei, *ſive* ai, *pro* oe *ſaepisſime* ou *vel* au *utatur; quod particulam praefixam* ge *ſexcenties in Participiis abiiciat v. c.* daan *pro* gedaan *etc etc.) breviter enumerentur; denique, ſpeciminis cauſa, ſeries aliqua detur vocabulorum, quae urbi ac Provinciae Groninganae magis minusve propria ſint, quorumque multa ex Linguis et Dialectis cognatis explicari posſint et, quoad ejus fieri liceat, explicentur.*

UTRECHT *den 2den Maart.* Heden werd de Heer GUILIELMUS LEIGNES BAKHOVEN, van Amſterdam, bevorderd, tot *Philoſophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor*, nadat hij in de Janskerk gelukkiglijk had verdedigd zijne *Disputatio literaria, de concilio Amphictyonum Delphico.*

LEYDEN *den 18den Februarij.* De Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde hield op heden eene openlijke Vergadering. Dezelve werd geopend door den Ridder JAC. SCHELTEMA, met eene zoo aangename als belangrijke Verhandeling, „over JOH. WIER, geboortig uit Grave, als den eerſten ijsbreker tegen de vooroordeelen aangaande de kunſtenarijen der duivelen, de tovenaars, de hekſenprocesſen, enz." en beſloten met de gevoelvolle en treffelijke voorlezing door den Hoogl. SIEGENBEEK, van den aandoenlijken en verhevenen *Treurzang op wijlen* J. M. KEMPER, van den Heer H. H. KLYN, Medelid der Maatſchappij, doch door het afſterven zijner waardige Echtgenoote verhinderd, dien zelf te komen voordragen (*).

LEYDEN *den 6den Maart.* Bij de opgave van de namen der ſtuderende jongelingen, welker ingezonden Prijsverhandelingen den 8 Februarij ll. aan deze Hoogeſchool bekroond zijn geworden, is verzuimd te melden, dat de Heer JACOBUS TICHLER, Student te Utrecht, een vereerend getuigſchrift heeft ontvangen, als hebbende de Theologiſche Prijsvraag, naast den bekroonden, het best beantwoord.

NIEUW-

(*) Dezelve is ſedert, met de welſprekende Lijk- en Lofrede van den Hoogl. V. D. PALM in het licht verſchenen.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

WOORDENBOEKEN. Biographisch, Anthologisch en Critisch Woordenboek der Nederduitsche Dichters, bijeenverzameld en uitgegeven door P. G. WITSEN GEYSBEEK, 4e. en 5e. Deel, te Amsterdam, bij C. L. Schleyer, 1823 en 1824, 541 bl., VI. en 468 bl. in gr. 8vo.

De voor ons liggende twee, Deelen van deze vaderlandsche onderneming, bevatten de letters J. — VER; het zesde en laatste zal de nog overschietende behelzen, benevens een Appendix, waarin eene nalezing der vorige Deelen zal gevonden en tevens de begane misslagen of onnaauwkeurigheden zooveel mogelijk zullen verbeterd, het ontbrekende aangevuld, en de artikelen betrekkelijk tot de sedert overleden Dichters ingevoegd zullen worden. Hoezeer wij naar de voltooijing des werks en bijzonder naar het artikel Vondel verlangen, kunnen wij de redenen, waarom 'er nog één Deel wordt bijgevoegd, zeer gereedelijk billijken. Wij hebben vroeger ons gevoelen over de drie eerste Deelen aan onze Lezers in dit Weekblad medegedeeld, en vinden geene reden, na aandachtige lectuur van dit 4de en 5de, om dit te veranderen, daar wij weder even gunstig over het Biographische en Anthologische denken, en op het Critische gedeelte dezelfde aanmerkingen behouden (*).

Wij zullen dus dit hier niet herhalen, maar liever eene proeve leveren door een artikel uit deze Deelen grootendeels overtenemen, waaruit onze voordeelige meening omtrent dit werk gestaafd wordt, en waarin het Anthologische de verdiensten van volkomen nieuwheid heeft. Wij bedoelen dat wegens den Dichter Strick van Linschoten, waaruit wij echter eene enkele noot ter plaatsbesparing moeten laten. Vooraf echter nog iets over den scherpen toon, waarop eenige beoordeelingen gestemd zijn; wij konden ons niet onthouden bij het artikel Pypers te meesmuilen; wij keurden met den Schr. de sarcastische behandeling van *Clio op Puttenburg* altijd ten hoogste af; maar vragen den Heere G. ronduit, of hij onderscheiden andere Dichters wel veel beter behandeld heeft? of, indien hij minder bekend met den Heere P. geweest ware, dezelfde *Clio* zijner hekelroede zou ontgaan zijn? of de zachte behandeling van dien Dichter, als kunstbeoefenaar, niet gedeeltelijk op de vriendschap moet afgeschreven worden, die wij hoog waarderen, maar die in gevallen als deze wijken moet? Het *Eemlands Tempe* moge bij andere *Tempes* bijv. van Willink, vergeleken, lof ver-

(*) Zie *Alg. Konst- en Letterbode*, 1824. Deel. I. bl. 12 en 25.

verdienen, maar hetzelve met eenige dergelijke ſtukken van vader Cats vergelijkende, kan het, naar ons inzien, den toets volſtrekt niet doorſtaan; en, indien al, gelooven wij, dat Cats, in de dagen van Pypers geleefd hebbende, zoo wijs zou geweest zijn, van liever zulk eene dichtvrucht voor zich zelv' te bewaren. Wij hadden goede gelegenheid, om, over dit artikel ſprekende, iets over de *anonymiteit* der Boekbeoordeelingen, bijzonder in ons Vaderland, te zeggen, daar de Schr. (wie kent dit zijn ſtokpaardje niet reeds?) in eene noot bij hetzelve hier tegen weder uitvaart; maar dit komt hier niet regtſtreeks te pas en dus beſluiten wij liever deze aankondiging met de beloofde proeve, hopende over dit onderwerp in een afzonderlijke bijdrage een en ander mededeelen, 't geen ieder onbevooroordeelden klaar zal doen zien, dat deze nameloosheid ook hare nuttige zijde heeft, welke den Schr. niet ſchijnt in het oog te vallen.

„STRICK (PAULUS HUBERT ADRIAAN JAN) VAN LINSCHOTEN (*), Heer van Linſchoten, Polanen, Hekendorp, enz. waardig afſtammeling van een der oudſte en deftigſte adelijke geſlachten (†), zoo beroemd in onze Vaderlandſche Geſchiedenis, werd insgelijks voor de ſtaatkundige loopbaan beſtemd. Hij was lid van de eerſte Nationale Vergadering in 1796, en vervolgens Afgezant der voormalige *Bataafſche Republiek* aan het hof van Wurtemberg. Hier geraakte hij als vriend der zanggodinnen en der letteren in kennis en vriendſchappelijke betrekkingmet de voornaamſte geleerden en dichters van Duitschland; met deze en de verlichtſte mannen onder de Wurtembergſche Regeringsraden ſleet Strick de genoegelijkſte dagen van zijn leven. Zijne opgeklaarde godsdienstige en ſtaatkundige begrippen ſtrookten te zeer met de hunne, om de pogingen niet te begunſtigen, die de Wurtembergſche landſtanden aanwendden, ter handhaving van hunne oude en ter verkrijging van nieuwe regten en vrijheden, hetgeen hem ſomwijlen de grenslijn zijner diplomatiſche betrekkingen deed overſchrijden, en dat dit eenigzins onſtaatkundig gedrag den toenmaligen Keurvorst, met wiens grondſtellingen hetzelve ſtrijdig was, niet behaagde, ſpreekt van zelve, en de volklievende Strick ondervond de onaangename gevolgen daarvan.

Na zijne terugroeping leefde hij ambteloos op zijn vooronderlijk landgoed Linſchoten, tusſchen Woerden en Oudewater, alle aanbiedingen en eerposten van Koning Lo-

(*) *Galerie Historique des Contemporains*, Tom VIII, p. 303.

(†) Zeer belangrijke berigten aangaande dit aanzienlijk geſlacht, vindt men in de aanteekeningen van Strick op zijn luimig dichtſtukje: *Mijns Afkomst* (Ged. bl. 57). waaruit blijkt, dat deszelfs oorſprong in het voormalig bisdom Munster te zoeken is, en aldaar reeds in de elfde eeuw beſtond.

Lodewijk van de hand wijzende (*), en hield zich geheel en al bezig met de beoefening der dichtkunst, fraaije letteren en nuttige wetenschappen, onthalende, even als eertijds Hooft op zijn slot te Muiden, zijne vrienden op de gulste en edelmoedigste wijze (†); zelden bezocht men hem, zonder een' vaderlandsch' geleerde of dichter aan te treffen, of eenig' buitenlandsch' vermaard man op het gastvrije Linschoten gehuisvest te vinden.

In 1807 werd Strick door den Koning van Pruissen benoemd tot Kamerheer en vereerd met de Orde van den Roo-

(*) Strick, die zoowel de onbevoegdheid als de onbekwaamheid van dezen vreemdeling kende, om op de puinhoopen der Republiek in Nederland als Koning te gebieden schroomde niet, als rondborstige Hollander, zijne ware gevoelens den Corsikaan onder het oog te brengen, in het volgende dichtstuk, waarvan ik een afschrift bezit:

AAN DEN KONING.

Vleijer ben ik, voorwaar! nimmer geweest, o Vorst!
Vleijer zal ik, voorwaar! nooit in mijn leven zijn.
Slangen kruipen in 't stof: de man
Heft ten hemel zijn hoofd.

Wel den Koning, die deugd, waarheid en regt bemint!
Wee den dwingeland, wien Vrijheid een speelbal is!
Nacht en eenzaamheid wijzen hun
Beider vonnis in 't hart.

Heil denbraven, die kalm ronkt in den schoot des slaaps!
Vloek den booswicht, wiens droom bloed en verwoesting spelt!
Rust der ziele verstrekt den een',
D'andren wroeging tot loon.

Reine zedigheid past waarlijk den Vorsten 't meest.
Hun is zorg voor de wet, eerbied voor 't menschdom pligt.
Zij, die Vorsten geboren zijn,
Weten 't zoo niet, als Gij.

Maak dit voordeel dan U, maakt het uw Volk te nut!
Paar met geest en verstand, paar met beleid en magt,
Gij, die wetenschap hoog waardeert,
Zucht voor Vrijheid en regt!

Neêrlands rampen zijn groot. Lenig, zooveel Ge kunt,
't Aaklig lot, dat ons drukt! Fnuik der tyrannen list!
Maak het vaderland vrij en stel
Paal aan Albions trots!

Neêrland zegent U dan zijnen Timoleon:
Bato's kroost is verheugd U is het grooter roem,
Hun Verlosser van 't slavenjuk
Dan hun Koning te zijn.

(†) Deze schoone zamenkomsten van de aanzienlijksten uit den omtrek en de voornaamste dichters en letterkundigen, vooral des Zondags, op het Huis Linschoten waren het *non plus ultra* des beschaafden gezelligen verkeers, en zullen mij altijd onvergetelijk blijven. Men kan zich een denkbeeld van dezelve vormen uit het dichtstuk van den gastheer *Het Zondags Landonthaal.* (Ged'. bl. 118)

Rooden Adelaar; hij vertrok naar Duitschland in het begin van 1808; in het najaar kwam hij echter terug, om den vaderlandschen bodem vaarwel te zeggen, waar alles tot de ophanden zijnde inlijving in het Fransche reuzenrijk al te zigtbaar werd voorbereid, om hem bij zijne wijze van denken en handelen een gunstig vooruitzigt opteleveren. Hij vestigde zich dan ook te Mannheim in 1810, even vóór deze noodlottige inlijving; doch gaf, na de afschudding van het ondragelijke juk der Fransche heerschappij het herboren vaderland een kortstondig bezoek, maar was, gelijk hij zelf schertsende zeide, reeds te zeer ontholланderd, om 'er zijn vast verblijf op nieuw te nemen. Hij stierf, op eene reis door Italië, te Bologna, den 25 Junij 1819.

In het openbaar leven trad Strick op als Staatsman, als dichter en als geleerde. Het eerste was hij uit hoofde van zijne geboorte, zijne opvoeding en zijn' rang in de Maatschappij, geenszins uit natuurlijken aanleg, misschien zelfs niet eens uit eerzucht of smaak. Niet dat hij een vreemdeling was in het gebied der diplomatie, het tegendeel; maar zijne edele denkwijze strookte geenszins met den geest des tijds, in welken hij deze loopbaan intrad. Hij, die met zulke zwarte kleuren de gewoonlijke staatkunde afschildert, gelijk Strick in zijn Hoogduitsch gedicht *Politik* (*), is weinig geschikt om eene groote rol op het staatkundig tooneel te spelen, en moet zich vergenoegen met in engere kringen nuttig werkzaam te zijn; en dit was de brave, regtschapen man in alle opzigten onvermoeid, als mensch en als burger, in het bevorderen van alles, wat edel en goed is; ik deelde te zeer in zijne hartelijke vriendschap, om niet meermalen getuige daarvan geweest te zijn, hoezeer dan ook somwijlen zijne opgeklaarde denkbeelden misduid, zijne nuttige bedoelingen kwalijk begrepen, en zijne wezenlijke verdiensten miskend werden.

In taalkennis en grondige geleerdheid hield Strick ten minste gelijken tred met velen zijner beroemde tijdgenooten; de wijsbegeerte, geschiedenis, kruidkunde en practische landbouw waren zijne geliefkoosde wetenschappen, van vele andere bezat hij meer dan oppervlakkige kennis, en de beoefening der dichtkunst, zoowel in het Hoogduitsch (†) als in zijne hooggeschatte moedertaal, was zijne aangenaamste uitspanning. Even als die van Huygens, hebben zijne gedichten in den eersten opslag zeker iets stijfs en gemaniërds, iets duisters zelfs, hetgeen de eerste lezing eenigzins moeijelijk maakt, doch dit alles

(*) Gedichten, bl. 191.

(†) Proeve van zijne Hoogduitsche gedichten, vindt men achter zijne Nederduitsche *Gedichten*, bl. 189, en Hoogduitsche vertalingen van eenige mijner Puntdichten in het *Mengelwerk* van den *Recensent, ook der Recensenten*, XVI Deel, bl. 334.

alles verdwijnt, zoodra men ze herleest. Hij kon nogtans los en bevallig dichten als hij wilde; maar zijne vooringenomenheid met het metrum en de constructie der Grieksche en Latijnsche verzen, die hij ook bij onzen versbouw wilde invoeren, deed hem aan gewrongenheid en stijfheid de voorkeur geven boven losheid en bevalligheid. Hetgeen zijne gedichten in dit laatste opzigt verloren, werd nogtans ruim vergoed door derzelver zin- en zaakrijken inhoud.

Behalve eene menigte dichtstukken in handschrift, onder mijne berusting (*), en eenige losse verzen in de *Kleine Dichterlijke Handschriften* en de *Dichtvruchten* van den Vriendenkring: *Kunst door vriendschap volmaakter*, bestaan van Strick de volgende uitgegeven dichtwerken: *Proeve eener vertaling van het* Pervigilium Veneris, *enz.* Utrecht, 1805; *Gedichten*, Amsterdam, 1808; *Winterrecepten*, ald. 1808; *Tien Lierzangen van* Horatius, *in dezelfde voetmaat overgebragt*, ald. 1808, en *Klagte bij het Graf van* Mr. J. Hinlopen, Utrecht, 1809.

In al deze voortbrengselen kenmerkt Strick zich door eene groote bekwaamheid in het werktuigelijke der dichtkunst, een' verwonderenswaardigen rijkdom van karakteristieke uitdrukkingen, een vlug, levendig, luimig en stout vernuft, doch aan hetwelk de ware dichterlijke verheffing ontbreekt, bij een schier onuitputbaar fonds van vinding en wetenschappelijke kennis. Men heeft den edelen, braven Strick, gelijk ik, moeten kennen, om hem, ook als dichter, ondanks zijne poëtische aberratiën, beminnelijk te vinden. Eene oppervlakkige beoordeeling van zijne gedichten, zonder kennis aan den dichter, moet natuurlijk altoos uitvallen, gelijk die van zekeren, zonder twijfel met den dichter geheel onbekenden, vitzuchtigen beoordeelaar van dien tijd (†), terwijl een ander, die zich in den Linschotenschen kring schijnt bewogen te hebben, een geheel ander, en met de waarheid meer overeenkomstig getuigenis aangaande het dichtvermogen van den gulhartigen, wijsgeerigen, geleerde, meer naïven en gemeenzamen dan gekunstelden en hoogdravenden dichter aflegt. „ Men vindt bij hem weinig zwellends of verhe-
„ vens," zegt hij; „ zelden verheft zich zijn dichttoon
„ boven het gemeenzame, narrative, of den *stylus epistola-*
„ *ris*. Het is ook eigenlijk in dit vak; dat S. van L.
„ geheel te huis schijnt te zijn. Trouwens, dan, wan-
„ neer hij als dichter ons vertelt, met ons keuvelt,
„ ons de eenvoudige tooneelen van het landelijk bedrijf
„ voorstelt, is hij in zijne volle kracht; men gevoelt dan,
„ dat hij op zijn stokpaardje zit, en men loopt hem met
„ zachte meewarigheid na, omdat hij de dichter is der
„ lie-

(*) Eenige dezer ongedrukte gedichten heb ik geplaatst in mijn *Apollineum*, I Deel, bl. 179—189.

(†) Alg. Vaderl. Letteroef. voor 1808, I. St. bl. 600.

„ lieve, eenvoudige, kunstelooze natuur, al doet zijn „ beest somtijds ook eens een' sprong, waarop wij niet „ te zeer verdacht waren. Bij dit bevallig natuurlijke „ naïve komt eene zekere vrijheid van maat en inkleeding, „ een rijkdom van taal en bewoordingen, eene vrijmoe- „ digheid in het aanwenden van woorden en spreekwij- „ zen, zoo uit de oude Nederduitsche taal en onze vroeg- „ ste dichters, als uit de gebruikelijke terminologie zijns „ onderwerps ontleend, die ons duidelijk den man doen „ kennen, geoefend in de vaderlandsche dicht en letter- „ kunde, en bekend met de stoffen, door hem bezon- „ gen (*)."

Liever dan uit zijne gedrukte dichtstukken hier aanhalingen te doen tot staving van deze zoo juiste als billijke oordeelvelling, wil ik liever uit den voorraad van zijne nog ongedrukte een viertal mededeelen, die dezelve in ieder opzigt regtvaardigen. Ik heb tot dit oogmerk opzettelijk zoodanige gekozen, waarin des dichters Philosophische, Politieke, Moreele en Theologische denkwijze zich het reinst en sterkst uitspreekt."

Zie hier van deze vier den

DANK AAN DEN SCHIM VAN DEN RIDDER
JOHAN STRICK VAN LINSCHOTEN,
Heere van *Linschoten* en *Mastwijk*, *Polanen*, *Cromwijk*
Wulverhorst en *Linschoter-Haar*.
1583 † 1648.

Ik dank u niet voor d'adel
  Van onzen ouden stam;
Ik dank u niet voor 't wapen,
  Door u met glans vermeêrd;
Ik dank u niet voor titels,
  Die ik van u ontving;
Ik dank u niet voor zilver,
  Noch voor een weinig gouds;
Ik dank u niet voor 't leven,
  Dat mij uw nazaat gaf,
Noch voor de schoone dagen
  Van mijne jongelingschap;
Maar waar ik u voor danke,
  Wat heel mijn hart vervult,
Wat mij voor uwen ijver
  En zorg voor ons geslacht
Van dankbaarheid doet gloeijen,
  Wat ik van 't morgenuur
Tot in den laten avond
  U eeuwig danken zal,

In.

(*) Recensent, ook der Recensenten, III Deel, bl. 136.

Is, dat ge ſteedſche weelde
  En klatergoud en pracht
Verwisſeldet met de eedle
  Genoegens van het land.
'k Benijde u uwe grootheid,
  Als Neêrlands ſtaatsman, niet;
Ook ik, ik had eens ambten
  In den nog vrijen ſtaat,
(En nog zoude ik hem dienen,
  Nog gaarn de hulpe biên
Van mijn geringe kennis,
  Zoo Neêrland vrij mogt zijn;)
Doch dit maakt niet den wellust
  Van 's menſchen leven uit;
Dit geeft ons geen beſtendig,
  Geen huislijk, waar, geluk.
Moog' 't ſoms den hoogmoed ſtreelen,
  Of fijner eergevoel,
Met eigen hand te timmeren
  Aan 't ribbenhout van ſtaat,
Of zelf aan 't roer te zitten,
  En tusſchen klip en rots,
Of over valſche banken,
  Of langs de branding heen,
Den kiel door wind en ſtormen
  Te ſturen naar de reê.
Maar ach! die grootſche vreugde;
  Hoe kort is zij van duur!
Hoe menigwerf is ondank
  Der braafſte mannen loon!
Ik dank u, nieuwe Stamheer!
  Ik dank, ik dank u dan,
Dat gij me een bron van 't zaligst
  Vermaak — een landgoed liet;
Een landgoed, waar ik Dieren,
  Noch Hondslaarsdijk, noch 't Loo,
Noch 's Derden Willems Jagthuis,
  Noch 't Huis in 't Bosch voor nam;
Een landgoed, dat mij boven
  Den ſlavendrom verheft,
Dat mij voor 't vleijen, kruipen
  Om 't lieve brood, bewaart;
Dat mij den man, die gaarne
  Heel de aarde in zijne boei
Zou ſmeden, vrij doet tarten,
  Gelukkiger te zijn.
Als 'k in den ſchaûw der beuken,
  Tweehonderd jaren oud,
Mij voor de hitte veilig,
  En 't middagmaal geniet,

Omringd van vrouw en kindren,
Van maag en vriend verzeld,
Als me uit heure achtbre toppen
Zang en verkwikking daalt,
Natuur met al haar ſchoonheid
Op nieuw mijn' zanglust ſpoort,
En me al het heil doet voelen
Dat ſteeds het land beſcheert,
Als ik die hooge torens
Van 't oud kasteel betracht,
En me aan hunn' bouw herinner,
En uwer dan gedenk,
Als ik die overblijffels
Der Franſche tirannij
Beſchouw, en op de krasſen
Van uwe beeldnis ſtaar,
Dan klopt mijn dankbaar harte
Nog eens zoo ſterk voor u,
Dan lispelt mijne tonge
Half ſtaamlend dank u toe.
Dan voel, dan voel ik dubbel
Wat ik u ſchuldig ben,
Dan leert mij 't blad der tijden,
Hoe billijk ik u dank.
Dank, dank dan, eedle Ridder!
Voor mijne rust op 't land:
Tot aan het eind mijns levens
Zij u die dank gewijd!

GEDENKPENNINGEN EN MUNTEN.

Over de Munt, welke gehouden wordt te behooren tot die, welke bij de oude Carthagers in gebruik is geweest.

Voor dat Carthago door de Romeinen verwoest en door deze wederom tot eene Volkplanting gemaakt is, zijn geene Munten, aldaar geſlagen, met zekerheid bekend: de penningen met Puniſche karakters door sommigen daarvoor gehouden, zijn in dat gedeelte van Sicilië gemunt en in gebruik geweest, hetwelk de Carthagers eenen geruimen tijd in hunne magt gehad hebben. De overeenkomst met de Siciliaanſche Munt doet dit met reden vermoeden, maar met meer zekerheid zoude men daaromtrent iets kunnen weten, indien de kennis der Puniſche taal niet geheel verloren was geraakt. (Echel *doctr. num. vet. t.* 1, *p.* 230, *t.* 3, *p.* 396, *t.* 4, *p.* 136) Intusſchen vol-

volgens het getuigenis van Plato en anderen, zoude bij hen eene lederen Munt gangbaar geweest zijn; — bij gebrek aan het noodige metaal, heeft men zeker tot zoodanig eenen maatregel toevlugt kunnen nemen; het papieren geld van onzen tijd levert genoegzame bewijzen op, van de noodzakelijkheid en nuttigheid van dergelijke inrigtingen, in politieke of commerciele omstandigheden; maar bezwaarlijk valt het mij te gelooven, dat 'er nog van die oude Munt zoude bestaan, hoewel 'er twee zijn, die daarvoor gehouden worden, de eene op het Alpische gebergte gevonden en door den Heer Wiczay uitgelegd, de andere, niet lang geleden, door den Heer Humbert van de Afrikaansche Kust medegebragt en in het Koninklijk Kabinet in 's Gravenhage berustende; ik zal hierbij de redenen opgeven, waarom ik in dat gevoelen niet kan deelen.

Meer dan twijfelachtig moet het terstond voorkomen, dat stukken, van bovengenoemd week zamenstel gemaakt, voor het minst tweeduizend jaren, in de aarde bewaard zouden kunnen gebleven zijn; en de waarschijnlijkheid, dat gemelde stukken tot zoodanigen vroegeren tijd zouden behoord hebben, verdwijnt bijna geheel, wanneer men nagaat, dat in de 13de en 14de Eeuw, juist zoodanig soort van geld gangbaar geweest is, waarom het bijna zeker is, dat de gevondene lederen stukken, *althans* niet van vroeger datum zijn.

De Engelsche Ridder Mandeville, die A°. 1322, eene reisondernam, om de afgelegene zuidelijke landen te gaan bezoeken, en die in dienst van den Soudaan van Egypte, de wapenen voor de ongeloovigen gevoerd heeft, zegt in het 80ste Hoofddeel zijner reize, sprekende van den Keizer van Cathay: *hy en maect gheen munte anders dan van gheprenten leder, en van dier munten, is die een waerder dan die ander, nadien dattet teyken is, datter opstaet.*

In navolging zijner voorgangers Odericus en Halthon, is zijn verhaal grootendeels een zamenstel van verdichtselen, zoo als de beschrijving van landen, waar reuzen wonen van 30 voeten lang en van andere streken, daar menschen zijn, die maar een been hebben, of eilanden met dwergen, welke maar drie spannen hoog zijn en die niet eten enz. enz. Waarom het een zoowel als het ander, zoude kunnen in twijfel getrokken worden: maar men moet in het oog houden, dat die reizen, volgens den geest van dien tijd, zijn opgesteld, en de dolende Ridders zelf waanden te zien, hetgeen zij meenden, dat bestaan kon en daar hun hoofd vol van was; maar of leder- of zilvergeld in die vreemde landen gebruikt werd, was der moeite niet waardig, om zoo iets, voor den nieuwsgierigen lezer te verdichten. Marc Paul en meer andere, spreken ook van papieren Munt, en al is het, dat de le-

de-

deren ſtukken in Afrika toen niet gangbaar geweest zijn, hoe ligtelijk kunnen die met oorlog voeren, of door ander toeval niet verder verſpreid zijn geworden.

De reis van Mandeville, A°. 1480 te Lyon in het Fransch gedrukt, is ook omtrent denzelfden tijd, op andere plaatſen in het Latijn en Italiaansch verſchenen, doch in het Vlaamsch of Hollandsch, ſchijnt geene uitgave van de 15de Eeuw bekend te zijn In de *Annales Typographici* Pantzeri, Tom. IV, is te vinden het *Itinerarium hieroſolymitanum* A°. 1483, te Zwolle in quarto gedrukt, *forſan Belgice*, zoo als 'er bij ſtaat.

Door een bijzonder toeval, heb ik eene Hollandſche uitgave, in klein folio formaat, zonder jaartal of naam van den drukker bekomen; de Schrijver zegt op het einde van het werk, dat hij zijne reis ondernomen heeft, A°. 1322, en dus niet A° 1332, zoo als door Bergeron in zijn *Receuil* gemeld wordt.

Mogelijk is de reis van Mandeville, in de Hollandſche taal van de 15e. Eeuw, zoo zeldzaam niet, als het mij wel toeſchijnt. Doch thans niet in de gelegenheid zijnde, om verder onderzoek daarna te kunnen doen, ben ik niet zeker genoeg, om het oordeel daar over te durven vellen.

Ik meen den geëerden Lezers geen' ondienst te doen, met hier eenige gevallen te laten volgen, welke niet algemeen bekend zijn, en niet ten onpas, hierbij geplaatst kunnen worden.

Gerardus Meerman, bezig zijnde met het vervaardigen van het *Novus theſaurus juris Civilis et Canonici*, (A°. 1751 en volgende jaren in 's Hage in folio uitgegeven) had nu Theodoretus onderhanden, en dewijl het Griekſche Manuſcript in de Bibliotheek te Weenen, was berustende, verzocht hij zijnen vriend van Swieten, aldaar Bibliothekaris, het een en ander deswegens te collationneren.

De Zoon van van Swieten, op eene Hoogeſchool zijne ſtudie volbrengende, was gewoon met zijn' Vader in het Grieksch briefwisſeling te houden, omdat deze 'er zeer op geſteld was, dat hij zich bijzonder op deze taal zoude toeleggen. Eens, dat de jonge van Swieten geld noodig had, ſchreef hij daar over, en gaf daarbij te kennen, dat een groot gedeelte daarvan moest dienen, om lesſen in het paardrijden te betalen enz. De goede Griekſche ſtijl, waarin deze brief geſteld was, beviel den ouden Heer zoo wel, dat hij dien zorgvuldig bewaard had.

Van Swieten, intusſchen aan het gevraagde van zijn' vriend Meerman voldaan hebbende, zond het gecollationneerde werk en een gedeelte dat door hem, naar het ori-

origlnele gekopieerd was, terug, doch zonder het te bemerken, geraakte bij dit laatste de brief van zijn' Zoon.

Meerman het een en ander ontvangen hebbende, meende, dat deze brief een Fragment was, dat tot het werk van Theodoretus behoorde, en met dat inzigt, door zijnen vriend, te Weenen, hem was toegezonden, en gaf denzelven in druk, op het eind van het werk, daar hij mede bezig was, in eene *Nota* daarbij voegende, dat ten tijde van Theodoretus (A°. 400) reeds Veeartsenij-Scholen en inrigtingen voor het paardrijden in wezen waren.

Pichler, de beroemdste moderne Graveur in fijne steenen, doch die zelf moest bekennen, dat zijn meest geprezen werk, beneden dat der ouden was, besloot echter zijn uiterste best te doen, om iets te vervaardigen, dat zoo veel mogelijk met den antieken smaak zoude overeenkomen en graveerde, in eenen fraaijen Sardonyx, een' jongen spelende met een hoepel, hetgeen zoo goed uitviel, dat de meester zijn eigen werk moest bewonderen; doch dit stuk werd hem ontstolen, zoo als het gereed was.

Weinig tijds daarna, kwam zekere Coggio Alfani, ook een voornaam Antiquarius van Rome, Pichler een bezoek geven, om hem een meesterstuk der Oudheid te laten zien, kort geleden, in den omtrek van Rome gevonden, zoo als hij zeide; Pichler was niet weinig verwonderd, zijn eigen werk wederom in handen te krijgen, doch vroeg, zonder zich verder ergens over uit te laten, of hij zich wel overtuigd hield, dat het een antiek was, waarop de andere antwoordde, dat geene moderne kunstenaar het ooit zooverre daarin gebragt had, maar dat hij, voornemens zijnde naar Parijs te gaan, om hetzelve te koop aantebieden, verzocht, of hij als de beroemdste meester, geene kans zag, om eenen tweeden te graveren, dat met den echte zooveel mogelijk overeenkwam.

Pichler zeer gevleid, met den hem toegezwaaiden lof, beloofde te zullen doen, al wat in zijn vermogen was, en slaagde zoo wel, dat hij zelf alleen in staat was, om zijn eerste werk van het laatste te kunnen onderscheiden.

Alfani vertrok daarop naar Parijs en verkocht den eenen steen aan den Hr. d'Augny, bekend, door zijn Kabinet van Antieken, en den tweeden aan een ander liefhebber.

Na eenige maanden, ontmoetten deze twee Heeren malkander en ieder vertoonde zijnen ring, welke beide voor antiek hielden, waarop eene weddenschap werd aangegaan, wie van hen het origineel had, en Pichler verkozen, om het uittewijzen.

Dutens, *memoires d'un Voyageur, qui se repose*, Tom. 2.

Ze-

Zeker Profesfor in Duitschland, die zeer *enthousiast* was met hetgeen op de Oudheidkunde betrekking had, verkreeg het een en ander, dat in den omtrek zijner woonplaats gevonden werd. Hoemeer deze man zijne geestdrift te kennen gaf, destemeer werden hem aangebragt, allerlei fteenen met hieroglyphen, waarop vogelskoppen of menfchenrompen en allerlei monfters en vreemde gedierten te zien waren. De Profesfor hoogstgelukkig, met zijn Kabinet door zoovele merkwaardige ftukken verrijkt te zien, gevoelde zich nu in ftaat, om een werk van aanbelang daarover in het licht te kunnen geven, hetgeen hij ook ondernam en waarin zijn Hooggeleerde ten duidelijkfte aantoonde, dat de ftreek lands, alwaar alles gevonden was, eene Volkplanting der Egyptenaren geweest moest zijn.

Het werk was reeds ter perfe, als hij vernam, dat het eene klucht was, welke eenige zijner leerlingen hem gefpeeld hadden, met van tijd tot tijd die figuren te maken en in den grond te verbergen, op de plaats, daar de Profesfor gewoon was te laten graven.

Het boek is fchielijk opgehaald, doch eenige exemplaren zijn nog in wezen, maar moeijelijk te bekomen, doch de naam en titel zijn mij ontgaan.

D. J. G. VAN HEECKEREN VAN BRANDSENBURG,
Lokeren den 25 Febr. 1825. *Post-Directeur.*

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
BUITEN HAARLEM.

1825 Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
3	29. 0	41	Z.	betr., voorm. ftormachtig, namidd. harde wind, 's avonds ftil, 's nachts een weinig fneeuw.
	29. 1¼	42	Z. W.	
	29. 2¼	36¼	Z.	
4	29. 3	35	Z. W.	voorm. meest omtr. betr., even na den midd. regen, verder namidd. bew., in den avond regen.
	29. 4¼	40	W. Z. W.	
	29. 5¼	36¼	Z. W.	
5	29. 6	37	Z. W.	bewolkt, tegen den avond een weinig regen, 's avonds ftil.
	29. 7	45	W. Z. W.	
	29. 9¼	36	N. N. O.	
6	30. 0¼	33	W.	bew., even voor- en even na den midd. regenbuijen, 's avonds helder, 's nachts een weinig fneeuw.
	30. 1	41	—	
	30. 2	32¼	N. N. W.	
7	30. 2	35¼	Z.	bewolkt.
	30. 2	43	—	
	30. 0¼	35	Z. W.	
8	29. 9	37¼	Z. O.	voormidd. bewolkt, verder betrokken.
	29. 9	47	—	
	30. 0	41	—	
9	30. 2	39¼	Z. O.	omtrent helder.
	30. 2¼	49	—	
	30. 3	34	—	

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

A L G E M E E N E
K O N S T-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 11. *Vrijdag den 18den Maart.*

BERIGTEN.

SPANJE. Langen tijd zag men met leedwezen in de Archiven van dit Rijk een' schat van Reisbeschrijvingen en bescheiden daartoe betrekkelijk besloten. De Heer MARTIN FERDINAND NAVARETTE, provisioneel Bestuurder van het Hydrographisch depôt, te Madrid, zal eindelijk de wenschen veler beoefenaren en beminnaren der Aardrijkskunde en Geschiedenis voldoen, door de uitgave eener Verzameling van de Reizen en Ontdekkingen, die de Spanjaarden, sedert het einde der vijftiende eeuw deden, met andere onuitgegeven Verhandelingen, betrekking hebbende op de Geschiedenis der Zeevaart en de overzeesche Volkplantingen. Zijn ontwerp, door den Minister van het Zeewezen aan den Koning voorgedragen, vond bij denzelven ingang, als niet alleen algemeen nuttig, maar ook bevorderlijk tot den roem van de Spaansche natie; om welke reden Z. M. beval, dat deze Verzameling op de Koninklijke Drukkerij, te Madrid, op Gouvernements kosten zou ter perse gelegd worden. Men is dadelijk begonnen met het drukken van het Eerste Deel, dat de eerste, derde en vierde reis van COLUMBUS zal behelzen; de tweede niet bezittende, zal door een reisverhaal worden aange-

vuld van Dr. CHANCA, welke COLUMBUS op dien togt vergezelde: eenige andere ſtukken, tot dien beroemden Zeebouwer betrekkelijk, zullen dit Deel beſluiten. In het tweede zal de Heer NAVARETTE plaatſen de reizen en ontdekkingen van andere Zeevaarders, die het voetſpoor van COLUMBUS volgden, namelijk, die van FERDINAND DE MAGELLAAN, waarvan de Archiven vele beſcheiden bevatten; gelijk ook die van LOAISA, LADRILLERO, VILLALOBOS enz. Indien deze eerſte Deelen een goed onthaal genieten, zullen de reistogten van EL-CANO, SAYAVEDRA, MENDANA, SARMIENTO, QUIROS, LOPEZ DE LEGAZPI, VIZCAINO en andere volgen.

De tekst der geſchreven Reisbeſchrijvingen zal *letterlijk* gedrukt worden; maar 'er zullen Noten onder gevoegd zijn, waarin men vergelijkingen zal aantreffen der oude Geographie en Hydrographie met de hedendaagſche, hetzij wat aangaat de ligging der plaatſen, hetzij de namen, waaronder zij thans bekend ſtaan, en die ontaard of veranderd zijn, ſedert den tijd der ontdekking. Men zal ook de techniſche kunstwoorden der oude taal van de zeelieden verklaren en trachten een denkbeeld te geven van de zeden, de geſchiedenis, in één woord van alles, wat kan bijdragen tot het regt begrip van dit werk en om de belangrijkheid en het nut daarvan te verhoogen.

Strekt deze onderneming het Spaansch Gouvernement tot eere, zij kon in geen betere handen vallen, dan die van den Heer NAVARETTE, een ervaren Zee-Officier en bekwaam Schrijver, die reeds proeven van zijne kunde en beleid gegeven heeft; namelijk door eene in 1800 reeds uitgegeven Verhandeling over de vorderingen in Spanje in de Scheepvaartkunst gemaakt en door eene geleerde inleiding voor de reizen der twee Goëletten, die in 1792 een' reistogt om de wereld ondernamen, op last van het Gouvernement, ten einde de ſtraat Fulca te herkennen, waarvan de beſchrijving in 1802, te Madrid, in het licht verſcheen. Over beide deze ſtukken, heeft de tegenwoordige Minister der Marine, Don LOUIS MARIE DE SALAZAR, zulk een gunſtig oordeel geveld, dat men niets dan alles goeds van deze onderneming verwachten mag.

PARIJS. Tot Lid der Franſche Akademie, is dezer da-

dagen verkozen de Dichter Casimir Delavigne, welken men reeds lang die eere had waardig gerekend, doch waarop zijne Staatkundige gevoelens hem schier de hoop hadden doen verliezen. Hij vervangt de plaats van den overleden Graaf Ferrand.

Gent, *den 6den Maart.* De Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letterkunde, heeft tot Medelid harer Klasse voor de Letterkunde benoemd den Tweeden Luitenant C. P. Winckel, van de dertiende Afdeeling Nationale Infanterie.

KORTE LEVENSSCHETS
VAN
JOSEPH KAREL EMMANUEL, Baron van ERTBORN.

(Getrokken uit de aanspraak ter opening der Algemeene Vergadering van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden, gedaan door deszelfs Voorzitter Prof. M. Siegenbeek.)

De Heer Joseph Karel Emmanuel Baron van Ertborn, werd geboren den 22sten November des jaars 1778, en overleed den 1sten September 1823 in 's Gravenhage. Hij genoot eene opvoeding, beantwoordende aan den luister en aan het aanzien zijner geboorte, en geschikt om zijn' voortreffelijken aanleg volkomen te ontwikkelen. Zijne eerste geletterde en wetenschappelijke vorming verkreeg hij op eene daartoe bestemde inrigting in de nabijheid van Parijs, daarna, op de dusgenaamde Engelsche Akademie te Luik, en voltooide eindelijk zijne studien aan de Universiteit te Munster, van waar hij als Licentiaat in de Regten terugkeerde. De luister van zijne afkomst, maar vooral zijne groote begaafdheden en uitgebreide kunde, waren oorzaak, dat hem, gedurende Belgiëns vereeniging met Frankrijk, zoo in zijne geboortestad, als buiten dezelve, onderscheidene aanzienlijke en gewigtige bedieningen werden opgedragen, van welker bijzondere opgave gij mij gaarne ontslaan zult. Genoeg zij het

in 't algemeen te zeggen, dat hij in de waarneming van alle zich den lof van eerlijkheid, kunde, werkzaamheid en wijs beleid verwierf. Geen wonder dus, dat hij daarin, na de oprigting van het tegenwoordige Koningrijk der Nederlanden, ook bij onzen geëerbiedigden Vorst eene krachtige aanbeveling vond. De laatste waardigheid, hem door dezen opgedragen, was die van Lid der algemeene Rekenkamer in 's Hage, welke hij tot aan zijn overlijden bekleedde. Ook erkende diezelfde Vorst zijne vroeger bewezene diensten, door hem met het eereteeken der Orde van den Nederlandschen Leeuw te begiftigen. Buitendien was hij Ridder van de Orde van het *gouden Spoor* te Rome en van die van Maltha. Doch het is minder het openbare leven van onzen van Ertborn, en de eer, hem als de vrucht daarvan ten deel geworden, dan zijne letterkundige verdiensten, welke hier onze aandacht vorderen. Als Regtsgeleerde, was hij in onze burgerlijke en handelswetgeving, gelijk mede in die van andere volken, zeer bedreven. Ook het Kanonieke Regt en de Kerkelijke Geschiedenis maakten een voornaam voorwerp zijner studien uit, en verscheidene onuitgegevene Verhandelingen over Burgerlijk-Godsdienstige vraagstukken, kunnen ten bewijze strekken van zijne bondige geleerdheid in dezen. Het waren echter bovenal de fraaije letteren en kunsten, voor welke hij met eene blakende geestdrift bezield was, en die hij met kunde en smaak beoefende. Aan de kennis der Grieksche en Latijnsche talen paarde hij die van vele talen van het nieuwere Europa, en zag zich daardoor de schatten der oude en nieuwe Letterkunde ontsloten, welke hij niet naliet zich gretig ten eigendom te maken. Zelve sloeg hij met gelukkig gevolg de hand aan de lier, waarvan verscheidene Fransche Dichtstukken, in letterkundige verzamelingen gedrukt, en onder deze ook navolgingen van eenige Oden van Horatius, de duidelijkste bewijzen leveren. Hij vervaardigde ook eenige tooneelstukken, doch van welke slechts één, en wel met toejuiching, ten tooneele gevoerd werd. Van zijn' geoefenden smaak en vurige liefde voor de fraaije kunsten kan onder andere de *Akademie van schoone Kunsten* te Antwerpen, thans met den naam van *Koninklijke* vereerd, getuigenis dragen, bij welke hij vier jaren achtereen, van 1805 namelijk tot 1809, den post van

Raad-

Raad Geheimschrijver honorair met den grootsten ijver waarnam. Niet minder getuigt hiervan zijn voor de geschiedenis der kunsten belangrijk geschrift, in de Fransche taal opgesteld en in den jare 1806 door den druk gemeen gemaakt onder den titel van (*) *Geschiedkundige navorschingen omtrent de Akademie van Antwerpen, de Schilders, Beeldhouwers, Plaatsnijders en Bouwkunstenaars, welke zij heeft voortgebragt*, waarvan in 1817 te Luik eene tweede uitgave ten voorschijn kwam. Doch hetgeen den Heer van Ertborn, in onze oogen, bovenal tot eer verstrekt, en hem voor deze Maatschappij, welke hem sedert het jaar 1806 onder hare leden tellen mogt, bijzonder belangrijk maakte, is het loffelijk voorbeeld van eene zorgvuldige beoefening der moedertaal, door hem gegeven in eenen tijd, toen alles de duurzame vestiging en heerschappij der Fransche taal scheen te voorspellen, en het meerendeel zijner aanzienlijke landgenooten op de eerstgenoemde met onbillijke versmading nederzag. De meesten uwer, M H., kennen de net geschrevene Verhandeling, welke ten overtuigenden bewijze van het gezegde strekt, door wijlen ons geëerd medelid in den jare 1806 uitgegeven, en onlangs herdrukt, onder den zedigen titel van *Geschiedkundige aanteekeningen, aangaande de Ste* Lucas Gilde *en de* Rederijkkamers, *gezegt van den Olijf-tak, de Violieren en de Goudbloem*. Van zijnen ijver ter bevordering van de eer der moedertaal draagt mede blijken het laatst door hem uitgegeven stukje, zijnde eene Fransche vertaling van de *Aanmerkingen over de Nederlandsche taal*, door ons hooggeacht medelid Mr. W. C. Ackersdijk, voor eenige jaren, in een onzer tijdschriften geplaatst, en bijzonderlijk ten nutte onzer Zuidelijke broeders ingerigt.

Dit weinige zal, vertrouw ik, meer dan genoeg zijn M. H., om u allen levendig te doen beseffen, hoe veel deze Maatschappij en zoo vele andere inrigtingen tot bevordering van kunsten, letteren en wetenschappen, als hem mede onder hare leden tellen mogten, verloren hebben, door het vroegtijdig afsterven van eenen man, wiens ijver, kunde en smaak, bij een langer le-

(*) *Recherches Historiques sur l'Academie d'Anvers les Peintres, Sculpteurs, Graveurs et Architectes, qu'elle a produits.*

leven, met regt nog veel schoons en heerlijks verwachten deden. Doch vooral wordt dat afsterven op het smartelijkst gevoeld, met den diepsten rouw betreurd door zijne echtgenoote, bloedverwanten en talrijke vrienden, aan wie hij, om de vele beminnelijke en eerbiedwaardige hoedanigheden, die hem ook als mensch versierden, ten hoogste dierbaar was, en voor wie zijn verlies steeds onvergetelijk zal wezen.

DE BELLADONNA

op nieuw als een Voorbehoedmiddel tegen Scarlatina *aangeprezen:*

mededegedeeld door

H. BEEKE, *Med. Doctor.*

Ik wil thans weder mijne bijkans vier jaren geleden, aangevangen, en reeds twee malen herhaalde taak vervolgen, (*) en de aandacht mijner kunstgenooten nogmaals op de zoo belangrijke ontdekking bepalen, welke de Geneeskunst in de *Belladonna* als een *prophylacticum* tegen *Scarlatina* gevonden heeft. Dezelve toch schijnt meer en meer aan hare volkomenheid te zijn genaderd: ja welligt reeds eene der heilzaamste ontdekkingen te zijn geworden, welke sedert de onschatbare uitvinding van den onsterfelijken Jenner, ter beveiliging en lenigtng van ziekten zijn bekend geworden. Want thans is alle twijfel, of die plant wel eene beveiligende kracht bezate, weggenomen: thans zijn de proefnemingen met het *extract* of poeder des wortels meer dan duizendmalen herhaald, en hebben zonneklaar bewezen, en door de naauwkeurigste waarnemingen bevestigd, dat in haar dat eigendommelijk vermogen, van namelijk de vatbaarheid voor die ziekte geheel en al te vernietigen, gelegen zij. Onder de sedert den laatsten tijd nu in het licht verschenen waarnemingen behooren door derzelver belangrijkheid voorzeker die genoemd te worden, welke de beroemde Hoogleeraar Hufeland in zijn *Journal* eene plaats gegeven heeft. Derhalve reken ik het aan het welzijn mijner medemenschen verpligt te zijn, wanneer ik diegenen mijner Kunstgenooten, welke zich buiten de gelegenheid bevonden, van genoemde bevindingen te kunnen lezen, op deze wijze met der-

(*) Zie *Alg. Konst- en Letterbode* voor het jaar 1821 No. 26, voor 1823 No. 16, en voor 1824 No. 3.

derzelver hoofdzakelijken inhoud doe bekend worden. Deze nu komt kortelijk hierop neder. De Kreitsphysicus Dr. Thaer te Nauen heeft een berigt ingezonden, het volgende behelzende:

Nadat in den winter van 1819 tot 1820 de *Scarlatina* aldaar op verscheidene plaatsen verbazende verwoestingen aangerigt, en alle geneeswijzen getrotseerd had, begon zij omstreeks November van 1820 in het dorp Aletzong zich weder te vertoonen, en scheen zelfs hare vorige boosaardigheid te zullen hernemen, daar in de zes eerste dagen, nadat de ziekte was uitgebarsten, één volwassen en één kind gestorven was. Toen meende Dr. Thaer ook van de *Belladonna* gebruik te moeten maken, en liet ten dien einde aan 81 voorwerpen, die van 1 tot 22 jaren oud waren, van eene oplossing van 3 greinen *extract* in eene onc. *aq. Cinnamom.*, naar gelang de jaren verschilden, b.v. aan een kind van een jaar oud drie droppels, en aan de overigen eenen droppel meer, dan zij jaren hadden, toedienen. De uitslag, hoezeer ook vele ongunstige omstandigheden denzelven om strijd schenen te zullen doen mislukken, bekroonde echter zijne aangewende pogingen: want slechts 3 kinderen werden tot op den 19 Januarij en wel in zeer geringen graad, door de ziekte aangetast, zoo dat zij reeds na drie of vier dagen weder vrolijk waren, en eetlust begonnen te krijgen. Bij sommige andere kinderen verspreidde zich slechts eene roodheid aan den hals, of ook wel aan een gedeelte van het aangezigt, welke, zonder eenige nadeelige gevolgen naar zich te slepen, in 48 tot 72 uren tijds geheel en al weder begon te verdwijnen. Dr. Thaer voegt hier nog bij, dat een ander geneesheer uit die omstreken de *Belladonna* in zeer geringe en onbeduidende giften had toegediend, maar van dezelve juist geene beveiligende kracht had opgemerkt; wel, dat zij, gelijk het hem toescheen, eene vermindering of verzachting der ziekte had te weeg gebragt. — Insgelijks heeft ook Dr. Samel te Conitz ter beveiliging tegen *Scarlatina*, die aldaar in het nabij gelegen dorp Peplan was uitgebarsten, de *Belladonna* gebezigd: hij gaf 's morgens en 's avonds aan ieder kind, naar verschil der jaren, het 20ste gedeelte van een grein *extract*; het gevolg was, dat alle, die geregeld van het middel hadden gebruik gemaakt, van de *Scarlatina* bevrijd bleven. Evenzeer bevestigen dit de waarnemingen van Dr. Marcuse te Filehne, en van Dr. Kaufer; daar de eerste de *Belladonna* ook als een voortreffelijk *Prophylacticum* tegen *Scarlatina* had leeren kennen, en de andere had opgemerkt, dat die kinderen, aan welke hij een jaar te voren het *extract Bellad.* ter matiging van den kinkhoest gegeven had, het volgend jaar van de *rubeolae* en *morbilli* bevrijd gebleven waren; en dat, toen zij daarentegen andermaal door eenen krampachtigen hoest

werden aangetast, kleine giften van het *Belladonna-extract* denzelven spoedig hadden verminderd. Ook liet de Kreitsphysicus Dr Gumpert het *praeservatif*, volgens het van wege de Koninklijke Regering verordend voorschrift aan 156 kinderen van verschillenden leeftijd geven, van de welke 131 geheel bevrijd bleven, en 25 vrij hevig door *Scarlatina* werden aangetast, die echter zulk een goedaardig beloop nam, dat 6 of 8 dagen slechts ter volkomene herstelling toereikend waren En terwijl nu ook in den *Adelauerkreits* de ziekte verspreid geraakte, werd ook op onderscheidene plaatsen de *Belladonna* tegen dezelve beproefd, met dat gunstig gevolg, dat de ziekte een' zoo spoedigen keer nam, dat slechts 2 kinderen nog aan *Scarlatina* bleven ziek liggen. De Kreitsphysicus Dr. Suttinger meldt ook, dat in het dorp Miaskowo verscheidene personen aan *Scarlatina* gestorven waren, toen men met zulk een gelukkig gevolg het *extract. Belladon.* begon toetedienen; dat sedert niemand meer door de besmetting werd aangedaan. Hetzelfde bijna getuigt de Kreitsphysicus, Dr. Mulder, namelijk, dat, toen men te Zirke het *extract. Belladon.* als *prophylacticum* beproefd had, de *Scarlatina* aldaar naderhand zeldzamer en goedaardiger geworden was. Niet minder gunstige *effecten* ondervond ook Dr. Hasse te Stargard van dit middel, terwijl hij, naar mate het gevaar voor besmetting nabij was, of verwijderd bleef, 4 tot 6 weken lang deszelfs gebruik volgens voorschrift van Berndt liet voortzetten. Vooral bewees het zich als zoodanig in een huisgezin bij 3 kinderen, alwaar reeds een jong mensch van omtrent 26 jaren spoedig gestorven was, welke alle van *Scarlatina* bevrijd bleven. En uit het berigt door den Kreitsphysicus Dr Köhler ingezonden, blijkt ook ten duidelijkste, hoe voortreffelijk de *Belladonna* tegen die ziekte beveiligde, daar, terwijl van 7 kinderen, een aan dezelve in hare ontwikkelde gedaante ziek lag, en aan de 6 overige het *extract.* in zeer geringe hoeveelheid werd toegediend, deze alle, niettegenstaande zij zich dag en nacht door met het zieke kind in dezelfde kamer bleven ophouden, echter verschoond bleven. Niet minder weldadig was hare werking, toen in de stad Meseritz, en derzelver omstreken *Scarlatina epidemisch* heerschte; die ziekte werd aldaar door de in het werkgestelde *prophylactische* behandeling met de *Belladonna* in haren loop gestuit. Het berigt door Dr. Bloch te Denenburg in den *Osterwieckschen Kreits* ingezonden, verdient eindelijk voor deszelfs naauwkeurigheid ook onze opmerking: hij zegt namelijk, dat, toen in Febr. 1823 *Scarlatina* aldaar *epidemisch* zich vertoonde, en de beide eerste patienten, kinderen van omstreeks 3 tot 7 jaren op den 6den dag der ziekte, onder de hevigste aanvallen eener *angina suffocativa* gestorven waren, hij ontsteld geworden door eene dergelij-

lijke boosaardigheid, het besluit nam, om, niettegenstaande hij tot dus verre in de *Belladonna* als *prophylacticum* geen het minste vertrouwen gesteld had, echter dadelijk van dezelve gebruik te laten maken. De snelheid, waarmede de ziekte zich verspreidde, vorderde ook spoed en he langstelling in het toedienen van dezelve, zoodat de Predikant en Dorpschoolmeester op het dringendst verzocht werden, om de aanbeveling tot de stipte nakoming te helpen bevorderen. Een dergelijke maatregel bragt dan ook te weeg, dat drie vierde gedeelte der schoolkinderen, ongeveer 240, en buiten deze 30 volwassene, 4 tot 6 weken lang op den duur van het *praeservatif* gebruik maakten: kinderen nu, van één jaar oud, kregen 2 droppels 's avonds en 's morgens, en tot hun twaalfde jaar toe, telkens eenen droppel meer, dan de jaren waren. Na het twaalfde, gaf men 2 malen 's daags 16 droppels, zonder echter dan vervolgens meer met de gifte opteklimmen. Bovendien behandelde Dr. Bloch, van den 10 Febr. af, toen het middel het eerst was toegediend, tot den 1sten April toe, nog 32 Patienten aan *Scarlatina*, van welke, met uitzondering van eenen, die na het doorstaan der ziekte de waterzucht kreeg, overigens geen enkele stierf, en bij welke de ziekte zoo goedaardig was, dat zij bijkans geene geneesmiddelen noodig hadden. Uit de gedane proefnemingen nu, trok Dr. Bloch, het volgend besluit: 1°. dat hij geene nadeelige *effecten* van het middel had waargenomen, 2°. dat hetzelve na 10 of 12 dagen lang stiptelijk gebruik te zijn geweest, volkomen voor de besmetting der *Scarlatina* beveiligde, en zelfs in die huisgezinnen, in welke 'er reeds een of meerdere door de ziekte waren aangetast; 3°. dat het bij sommige voorwerpen de ziekte ten uiterste goedaardig maakte, en over het algemeen op de geheele *Epidemie* den weldadigsten invloed had.

Bij deze nu bepalen zich de sedert den laatsten tijd door verschillende Geneeskundigen waargenomene *effecten* omtrent het nut en het gebruik der *Belladonna* als *prophylacticum*. Voorzeker leveren zij weder belangrijke *resultaten* op, verspreiden van daar een helder licht over de genezende krachten dier plant, en bekrachtigen alzoo de door Hahnemann het eerst aan haar toegekende eigenschap op de onwedersprekelijkste wijze. Wij mogen derhalve met grond verwachten, dat, zoo men, met terzijdestelling van vooroordeelen slechts voortgaat, dit eenvoudig en onschadelijk middel te beproeven, en tevens, gelijk een naauwgezet en getrouw waarnemer behoort in acht te nemen, niet nalaat naauwkeurige aanteekeningen van het waargenomene te houden, die eigenschap, na verloop van weinige jaren, eene mate van zekerheid verkrijgen zal, welke slechts aan weinige geneesmiddelen is te beurt gevallen. Van mijnen

kant beloove ik niet alleen, mijnen Kunstgenooten, al wat anderen nog in het vervolg van tijd mogten waarnemen, te zullen mededeelen, maar ook, wat ik omtrent dat geneesmiddel met zekerheid mogt zeggen kunnen, waargenomen te hebben, langs dezen weg ter kennis van het Publiek te zullen brengen.

T O O N K U N S T.

HAARLEM. Zijn de rampen door de hevige Stormen en den daaropgevolgden Watervloed, op den 4 en 5 Februarij l. l. teweeg gebragt, onberekenbaar groot geweest, voor onderscheiden Gewesten onzes Vaderlands, — de ijver om dezelve te verligten en te lenigen, heeft den Nederlandschen karaktertrek der Weldadigheid schitterend doen uitkomen; en de bijdragen van alle zijden, om die rampen te verzachten, hebben de hoogst gespannen verwachtingen overtroffen. (*) Gelijk ook elders heeft hier ter stede de Toonkunst het hare willen toebrengen, om de slagtoffers dezer rampen hulp te bewijzen. Den 19den Februarij reeds, bespeelde de bekwame Organist J. P. Schuman het beroemde Orgel in de Groote Kerk, daartoe met goeden uitslag; en ten zelfden dage werd in den Schouwburg, door de Corps Muzijkanten der Schutterij en der 9e. Afdeeling Kurassiers een Concert tot dit einde gegeven; welke beide pogingen aan het doel beantwoordden. De Liefhebbers, werkende Leden van het Muzijkgezelschap, *Kunst* en *Vermaak* alhier, meenden door hunne kunstbekwaamheden ook tot hetzelve mede te moeten werken; en ten dien gevolge werd op den 10den Maart ll. in de Groote Zaal van den Hr. v. Arendsbergen (†) door hetzelve een Concert gegeven, waarop zich onderscheidene Liefhebbers en Liefhebsters met algemeene goedkeuring lieten hooren. Ook hier was de toevloed van toe-

(*) Om van de Algemeene Collecte van 's Rijkswege niet te spreken, welke tegen het einde van Februarij, indien wij wel onderrigt zijn, reeds omtrent 17 Tonnen Gouds bedroeg, noch van den onmiddellijken onderstand aan Overijssel, Vriesland, Gelderland en Drenthe verleend; — de Provinciale Collecte in Noord-Holland, heeft de Somma opgebragt van niet minder dan . . . . . . *f* 202, 126 68
waarbij gevoegd, dat door de Commissie te Amsterdam buitendien ontvangen is . . . . - 99.593 64½
Zijn voor die Provincie afzonderlijk bijgedragen *f* 301,720, 32½

(†) Dezelve stond die zaal met vuur en licht, decoratien enz. geheel belangeloos af.

toehoorders groot en het gezelschap luisterrijk, terwijl eene algemeene tevredenheid, ja hartelijkheid op ieders gelaat te lezen, voor de Leden van het Orchest, en de Commissie (bestaande uit de Hn. Bresser, Crommelin, van Lee en Sloet) onder wier beleid dit Concert gegeven werd, de aangenaamste belooning uitmaakte. Onder de uitgevoerde stukken was een Duo met een Koor, waarvoor de woorden toepasselijk op deze gelegenheid, door den Heer J. van Walré, op verzoek van een der Leden, waren vervaardigd, en welke wederom de duidelijkste blijken dragen van 's Dichters kunsttalent, zoo als dezelve dan ook bij het uitgereikt Programma door het publiek met dankbaarheid zijn ontvangen geworden (*).

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

IETS over de OLIE-GAZ, door den Heer JUSTUS PREUSS (†).

De verlichting met steenkolen-gaz heeft zich met zooveel snelheid door Engeland verspreid, voor en aleer de Heeren John en Phlip Taylor te Londen het gelukkig denkbeeld opvatten, om van olie gaz te vervaardigen, dat, nadat deze tak van volksvlijt tot zekeren graad van volkomenheid was opgevoerd, de onderscheiden wijken der hoofdstad en de steden der provincien, wier verlichting door middel van gaz voordeel kon opleveren, reeds van steenkolengaz voorzien waren; de vorderingen in het bezigen van oliegaz moesten bijgevolg langzaam zijn: eerst heeft men haar in woonhuizen en kasteelen aangenomen, waar men haar weldra wist op prijs te schatten, uithoofde van de gezondheid en fraaiheid van haar licht, en omdat het noch verguldsels, zilverwerk en stoffen noch schilderijen of tafereelen bederft, zoo als zulks met steenkolengaz veeltijds het geval is. Vervolgens heeft men haar in fa-

(*) Dit laatste Concert bragt *f* 927 - 50: het Orgel-Concert *f* 460 en dat in den Schouwburg ruim *f* 564 op, zoodat de pogingen der Toonkunst om de noodlijdenden te ondersteunen, in eene stad, waar buitendien zoo veel gegeven is, ruim *f* 1950 hebben opgeleverd.

(†) Thans Ingenieur te Londen, voorheen Inspecteur der wateren en bosschen van het buitengewoon Domein in Duitschland, te Parijs.

fabrijken aangewend; later in kleine steden en op groote wegen; en tegenwoordig geeft men aan haar de voorkeur zelfs in provincien, die in kolenmijnen rijk zijn, ter verlichting van steden van den eersten rang, — tot groot leedwezen, en in weêrwil van de tegenwerking en de schreeuwers der Kolengazverlichting-Compagnien, of om zoo te spreken van de in massa zamengespannenen tegen dit te gevaarlijk mededingend middel.

De oliegaz bezit eenige kenmerkende eigenschappen, die haar de voorkeur deden verwerven, aan haar in Engeland boven de kolengaz toegestaan; deze eigenschappen niet algemeen bekend zijnde, zal ik 'er eenige voornaame aanhalen: — een enkel kubiekvoet oliegaz geeft zooveel licht, als $3\frac{1}{2}$ kubiekvoet steenkolengaz (†); door deze belangrijke daadzaak wordt de uitgebreidheid der gazometers (het moeijelijkst gedeelte van het oude stelsel van verlichting) thans ten minste tot op een derde gebragt, de geleipijpen op $\frac{1}{3}$ van hare vorige uitgebreidheid, het volumen der distilleerkolven, fornuizen, en toestellen tot zuivering en verdigting op het $\frac{1}{6}$ van den prijs in het algemeen en de kosten van derzelver onderhoud op $\frac{1}{3}$, het arbeidsloon eindelijk op minder dan $\frac{1}{4}$ van hetgeen het kost bij eene groote inrigting, om door steenkolengaz een gelijk aantal pijpen van eene gegeven grootte te voeden. Men zal mij veelligt tegenwerpen, dat de grondstoffe, de olie van de eene zijde eene dure en kostbare koopwaar is, terwijl van den anderen kant de steenkool zulks in veel minder evenredigheid is; ik stem dit toe voor eenige landstreken, maar ik zal 'er bijvoegen, dat de dagelijksche kosten van eene gaz-inrigting tweederlei van aard zijn; namelijk vaste of veranderlijke, naarmate dat het debiet der gaz af- of toeneemt; de eerste bestaan hoofdzakelijk uit de intresten der gebezigde kapitalen, de grondlasten en het arbeidsloon, en daarin, dat men gedurende de zomermaanden het volk niet kan laten gaan, dat men op zijne kosten in den winter onderrigt heeft. Nu zijn deze vaste onkosten niet zeer aanzienlijk bij eene oliegaz-inrigting en in vergelijking zeer groot bij een kolengaz-stokerij. De tweede klasse van uitgaven spruit voort uit de grondstoffe, welker verbruik in juiste evenredigheid het vertier van de gazsoort volgt; — en in dit opzigt genieten de beide gazinrigtingen dezelfde voordeelen. Het wintersaizoen, dat de lange avonden met zich voert, de Bals, Concerten, Vrijmetselaars-Loges enz. verlevendigt, vermeerdert en vertienvoudigt dikwijls de *aanvragen om licht*; de gaztoestel moet ingerigt zijn, om aan deze dikwijls onvoorziene behoeften te

(†) Namelijk wanneer beide van soortelijk gemiddelde hoedanigheid, d. i. zwaarte zijn, zoo als bij voorb. de steenkolengaz 0,4069. de oliegaz 0,9395, wanneer de lucht op 10000 bepaald wordt.

te kunnen voldoen, die alle met de lente afnemen en gedeeltelijk verdwijnen. En dan gebeurt het volgende in deze twee foorten van inrigtingen, zoo als de Hr. Dr. Ricardo reeds vóór mij juist heeft waargenomen: in de fteenkolengaz-fabrijk blijft de groote onkoste dezelfde, en de mindere neemt af, terwijl bij den oliegaztoeftel, de kleine onkoste voortgaat, en de groote onkoste vermindert of zelfs ophoudt, in gelijke evenredigheid met het debiet van licht. Men klaagt fomtijds over de onaangename warmte, welke de verbranding van kolengaz in winkels enz. geeft, en die inderdaad geëvenredigd is aan het aantal kubiekvoeten, dat men elk uur verbrandt; het is daartegen bijna overtollig optemerken, dat de oliegaz, bij gelijk licht, niet meer warmte verfpreidt dan de gewone quinquets. Met alle deze voordeelen paart de oliegaz nog dat, van alleen gefchikt te zijn, om in draagbare lampen en vergaârbakjes zamengeperst te worden, uithoofde van haren rijkdom van licht in een klein volumen.

Wanneer men verlichting alleen behoeft, is men niet genoodzaakt, gelijk met de fteenkolengaz, om ter zelfder tijd lastige overblijffelen en bijkomende voortbrengfelen, daarteftellen, die men gaarne zou misfen, maar van welker meer of min voordeeligen verkoop evenwel het voordeel of verlies afhangt, dat de onderneming kan opleveren; inderdaad, de olie destillerende, verkrijgt men niets dan gaz.

De hooge of lage prijzen der oliefoorten zijn bovendien onverfchillig voor den fabrikant, die goede gaz met de minfte qualiteiten van onzuivere olien kan voortbrengen, waarvan het hectoliter kosten zal, bij voorb. 47 francs; terwijl de verbruiker, om quinquets te vullen, gezuiverde olie moet koopen misfchien tegen den prijs van 57 francs; daarenboven ondervindt het licht van een olie-quinquet noodwendig den invloed van een zamenloop van meer of min gunftige omftandigheden, als daar zijn: de lengte en hoogte der pit; de fijnheid der katoenvezels, die dezelve daarftellen en de haarbuiswijze aantrekking bevorderen; hare drooge ftaat: want de pit is een gevoelig hygrometrisch ligchaam; en kan zij met de vochtigheid der lucht bezet raken, dan is zij minder gefchikt, om olie naar zich te trekken; hare meer of min gevorderde verkoling; het dadelijk waterpas der olie, altijd zakkende (uitgezonderd in de fraaije lamp van Carcel); de hoedanigheid van de olie zelve, en de bewerkingwijzen van zuivering, die zij ondergaan heeft; eindelijk de meer of mindere zorg, befteed aan het dagelijksch schoonmaken der quinquets enz. om nu niet te fpreken van de gedaante der glazen en van andere omftandigheden, die in het algemeen het uitwerkfel van verfchillende foorten van licht, zonder de gazfoorten daarvan uittezonderen, wijzigen.

Hoe-

Hoewel deze bijzonderheden tot in het kleine schijnen aftedalen, zijn zij echter, zonder uitzondering zoo belangrijk, dat bij de onevenredigheid van een enkel punt, de verlichting van de quinquet noodwendig onvolkomen moet zijn; men ziet om dezelfde reden, hoezeer deze verlichtingswijze aan het toeval onderworpen is; ik ga verder, en geloof, dat van de vereeniging aller dezer kleinigheden met de juiste evenredigheid omgevende drooge lucht, die met eene bestendige en bepaalde snelheid aangevoerd wordt, de temperatuur afhangt, waarbij de ontleding der olie en de verbranding van de gazsoort geschiedt, die daaruit voortkomt; inderdaad is de temperatuur te laag, dan ontsnapt een gedeelte olie, in de gedaante van olieachtigen damp, of onder de gedaante van walm, zonder verbrand te zijn; is daarentegen de temperatuur te hoog, dan is de verbranding wel is waar volkomen en zonder walm, maar dan bestaat eene gedeeltelijke vernietiging van het licht. (Dit laatste punt is het moeijelijkste in de verlichtingkunst, omdat het verschijnsel niet regtstreeks onder de opmerking onzer zintuigen valt.) In beide gevallen gaat eene veranderlijke evenredigheid olie volkomen verloren. Diensvolgens geloof ik de zaak niet te overdrijven, wanneer ik beweer, dat quinquets, die het maximum licht geven, te verkrijgen van het gewigt olie, dat zij verteren, niet minder zeldzaam zijn, dan ternen in de loterij.

De verlichting met gaz daarentegen is eene in vergelijking zeer eenvoudige bewerking, die van alle voorzorg en oplettendheid ontslaat: want de lucht, die vrij ontsnapt, onder eene bestendige drukking door de openingen op een pijp wel aangebragt en met oordeel evenredig geregeld, moet het maximum van onveranderlijk licht geven.

Het is alleen uit overweging hiervan, dat ik eene daadzaak kan verklaren, die bij den eersten opslag zeer buitengewoon schijnt; te weten: dat 100 pd. onzuivere olie, in gaz door een grooten toestel veranderd, zoo als de Hn. Taylor en Martineau te Londen voor de verlichting van steden vervaardigen, eene hoeveelheid licht voortbrengen, die men zich door quinquets niet kan verschaffen, dan door ten minste 130 ja somtijds 150 pd. gezuiverde olie 'er in te verbranden; het is ons zelven gebeurd, mijn' vriend den hooggeleerden Hr. Clement Desormes en mij, dat wij te Londen de proef op een geheel nieuwe Parijsche quinquet namen, die 318 pd. olie verterende, slechts eene hoeveelheid licht voortbragt, gelijk aan die welke door 100 ponden oliegaz verkregen werd.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	30. 3 30. 3 30. 3¼	38½ 43 38	Z. — —	betrokken, mistig.
10	30. 3 30 3¼ 30. 3¼	40 49 39½	Z. t. O. — —	's morgens betrokken, verder bewolkt.
11	30. 2½ 30. 1¼ 30 0¼	39 45½ 44	Z. t. W. — —	betrokken, windrig, 's namiddags regenachtig.
12	29 9¾ 30. 0¼ 30. 0¼	44½ 45½ 39½	Z. Z. W. N. N. W. N. t. W.	wolken, veel helder, harde wind.
13	30 0¼ 30. 1¼ 30 1	40½ 43 33	N. t. W. N. O. O. N. O.	meest omtrent betr., 's morg een kleine ſneeuwbui, namidd. en 's av. een weinig ſneeu-achtig.
14	30. 1 30. 1 30. 1	32½ 38 32	N. O. — —	omtrent betrokken, 's morgens een weinig ſneeuw, verder tusſchenb. iets ſneeu-achtig.
15	30. 1¼ 30. 1½ 30. 1½	31½ 36 31	N. N. O. — —	's morg. held., voorm bew., verder betr., tusſchenb. ſneeuwachtig, 's nachts ſneeuw.

BEKENDMAKINGEN.

*** JOH. VAN DER HEY en Zoon, te Amſterdam, geven *heden* uit de volgende NIEUWE WERKEN;

I. W. BROES, Proeve van Aanmerkingen over de Leerwijze van Jezus Christus, eene gepaste Lektuur vóór en gedurende de Lijdensweken, zijnde tevens eene *Bijlage* tot het *Christelijk Maandſchrift*, N°. 3.

II. W. A. VAN HENGEL, Leerredenen, *tweede deel.*

III. Mr. M. C. VAN HALL, Feestzang bij de twee honderd vijftigſte Verjaring, van de Stichting der Leydſche Hoogeſchool.

IV. H. H. KLIJN, J. H. VAN DER PALM en B. KLIJN Bz., de Nagedachtenis van JOAN MELCHIOR KEMPER, plegtig gevierd op den 17 December 1824, in de Maatſchappij: *Felix Meritis* te Amſterdam.

V. G. MOLL, Verhandeling over eenige vroegere Zeetogten der Nederlanders.

VI.

VI. P. J. PRINSEN, Handleiding voor Onderwijzers, om volgens eenen geregelden gang, Kinderen te leeren opmerken, denken en spreken; toegepast op de zamenstellen der eenvoudigste Voorwerpen uit de Meetkunde, bekend onder den naam van *Vormleer*, 2de Stuk.

VII. VRUCHTEN en RESULTATEN *van een Zestigjarig Leven*, tweede Deel.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 12. *Vrijdag den 25sten Maart.*

BERIGTEN.

PARYS. Te Ervy, in het Dept. de Aube, is dezer dagen overleden de Heer BAILLOT, voorheen Lid der Constituerende Vergadering, van het Hof van Cassatie en een gelukkig beoefenaar der letteren, die in 1823 eene vertaling van *Juvenalis* gaf, welke algemeen de beste in Frankrijk geacht wordt. Gematigdheid van gevoelen kenmerkte hem als Vertegenwoordiger, strikte onpartijdigheid als Regter, grondige kennis als Regtsgeleerde. Eene langdurige en smartelijke ziekte maakte een einde aan zijn werkzaam leven.

UTRECHT *den 16den Maart.* Heden werd de Heer GERARDUS JOHANNES MULDER, Utrechtenaar, tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd, nadat hij reeds in het jaar 1823 veel lof had behaald, met zijne Prijsverhandeling *de Entozois*, en in het verleden jaar, met den gouden eereprijs was bekroond, op het beantwoorden der Prijsvraag, *de aquis pluviae, fontium et fluminum urbis Rheno-Trajectinae*, welke beide antwoorden in de *Annales* onzer Akademie zijn geplaatst, en nadat hij nu zijne *Dissertatio Medica, de opio ejusque principiis, actione inter se comparatis*,

met geen minder lof had geschreven, en in het openbaar, in de Janskerk alhier had verdedigd.

HAARLEM *den* 20 *Maart.* Heden overleed alhier de geachte Kunstschilder JOHANNES PETRUS VAN HORSTOK, die, op het naburig Overveen den 1sten April 1745 geboren, op weinige dagen na den tachtigjarigen ouderdom bereikte. Een vlijtig leerling van T. H. JELGERSMA en daarna van P. BARBIERS geweest zijnde, zette hij zich eerst te Alkmaar neder en schilderde niet alleen Portretten en Kabinetstukjes, maar ook eenige Altaar- en Kerkstukken; later alhier woonachtig, waren huisselijke tooneeltjes zijn geliefde onderwerpen, veelal kenbaar aan de Noordhollandsche kleedingwijze der personen. Tot aan zijn' dood toe, was hij onvermoeid werkzaam; en in onderscheidene Kunstkabinetten bevinden zich fraaije proeven zijner talenten. Tweemalen is het hem ook gelukt (bij de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, alhier gevestigd, premien te behalen; te weten eene zilveren medaille en remuneratie van vijftig dukaten in 1800, voor zijn berigt wegens de uitvinding, *om de gewone olieverwkleuren zoodanig te vermommen, dat zij met water vermengbaar zijn*, waarbij gevoegd was een berigt, om met *O. I. Inkt en deze vermomde olieverw zonder uitsparen te kunnen wasschen*; en acht jaren later weder eene zilveren medaille, voor de *ontdekking en bereiding van Okeraarde*, beide welke stukken door gemelde Maatschappij zijn uitgegeven (*).

——— Wij meenen aan onderstaanden geene plaats te mogen weigeren, daar dezelve nuttige wenken bevat, die tot dadelijke verbetering kunnen leiden.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer

Hoe diep ook door de rampen, die de jongste overstrooming verwekte, getroffen, mogten wij ons weldra on-

(*) Zie verder wegens dezen Schilder VAN EYNDEN en V. D. WILLIGEN, Gesch. der Vaderlandsche Schilderk. 3e. Dl. bl. 32—34.

onder het gevoel van zachte aandoening verheugen in de broederlijke deelneming der geheele Natie, hare edele hulpbetooning en onbekrompene milddadigheid; welke pogingen, ondersteund door de zorg en gepaste maatregelen van het openbaar Bestuur, met onzer aller geliefden Vader, den Koning, aan het hoofd, zekerlijk veel, zeer veel ter herstelling zullen bijdragen.

Deze rampen kunnen alzoo in de hand eener weldadige Almagt dienen, om het volkskarakter te verhoogen en te bevestigen, om den band, die ons allen aan het algemeen belang verbindt, naauwer toetehalen; en om welligt, bij de herstelling der verwoesting, eenige verbeteringen, ter meerdere beveiliging, daartestellen.

Tot deze verbeteringen zouden ongetwijfeld behooren, het, zooveel mogelijk, oprigten van Terpen en Vliedheuvels, naar de wijze onzer Voorvaderen, in die streken, welke aan overstrooming bijzonder zijn blootgesteld: de afgezonderde huizen, welke, ten platten lande, thans weder opgerigt of herbouwd moeten worden, behoorden, mijns bedunkens, geplaatst te worden op zulke hoogten; die dan ook, van meerdere of mindere uitgebreidheid, naarmate der bevolking, in de nabijheid van iedere bevolkte plaats, vlek of dorp moesten opgeworpen en voorzien worden van groote loodsen, om, in tijd van nood, op eene doelmatige wijze te kunnen dienen. Dewijl deze hoogten meestal door het graven van breede en diepe ringslooten, zouden moeten gevormd worden, zou men daardoor zekerlijk eenig land verliezen; doch het gewin van meerdere veiligheid zou immers tegen dit verlies rijkelijk opwegen? Afgelegene woningen staande op eene hoogte, door zulk eene ringsloot omgeven, zou zulks tevens veel bijdragen, ter beveiliging tegen roofzucht of kwaadwilligheid, hoezeer wij daaraan in ons gezegend Vaderland veel minder zijn blootgesteld, dan elders.

Nog iets: zou men het vee op de stallen niet op eene wijze kunnen vastbinden, dat hetzelve, in geval van nood, ook bij brand, op één oogenblik was los te maken? — Mij dunkt ja; door zich te bedienen van eene lijn, door den ganschen stal loopende, van het eene eind tot het andere; aan deze lijn moest al het vee vastgemaakt worden, op de volgende wijze: aan het eind van ieder afzonderlijk touw, waaraan elk stuk vee ge-

gebonden is, moest een ijzeren ring gehecht zijn, en door alle deze ringen de algemeene lijn henengaan; zoodat, wanneer deze, in tijd van nood, doorgesneden werd, al het vee op eenmaal los geraakte en, de stal opengemaakt zijnde, zichzelf zooveel mogelijk zou kunnen redden.

Deze opmerkingen misschien van eenig nut kunnende zijn, verzoek ik u dezelve in uw geacht Weekblad te plaatsen; noemende mij met heilwensch

Uw' bestendigen Lezer,

A. v. d. W.

Haarlem, 20 Maart 1825.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Gedichten. Gedichten van A. N. van PELLECOM 1ste en 2de Dl. te Breda bij W. van Bergen en Comp. 1821 en 1823, beide X en 128 bl. in gr. 8vo.

Wij hebben den voor ons liggenden bundel met veel genoegen gelezen, en gelooven, dat dezelve 's dichters hoop, „dat sommige dezer gedichten den lezeren tot nut, anderen hun tot vermaak kunnen strekken," bij ieder zal verwezenlijkt hebben, wiens hoofd en hart welgeplaatst zijn. Maar, vraagt men, bewijst dit nog wel iets voor hun aesthetisch schoon, dat toch in dichterlijke voortbrengselen een onmisbaar vereischte is? dan is het antwoord gereed, zijdelings ja; want wij kunnen ons van geene gedichten waar nut, echt vermaak beloven, indien dit schoon niet in zekere mate derzelver kenmerk is. Hoe dit zij, wij durven verzekeren, dat, welke aanmerkingen en bedenkingen ons bij sommige gedeelten dezer dichtvruchten invielen, zij over het geheel, naar ons oordeel, een' dichter, wien de lier, zoo in 't ernstige als schertsende, wel is toevertrouwd, leeren kennen, en tevens een mensch, als echtgenoot, vader, vriend en burger, om zijne gevoelens even achtingwaardig. Eene opgave van den inhoud kan eenigermate het laatste bewijzen, eene enkele proeve van beiden aard het eerste den lezer zelf doen beoordeelen.

Zie hier dan, wat deze bundel, in twee deelen gesplitst, bevat: *Aan mijnen vriend A. Ypey* (eene soort van opdragt, wanneer men wil, doch waaruit men gelijk uit de voorrede kan zien, uit wat standpunt de dichter zijn werk

wil

wil beschouwd hebben); *de Toekomst*; (een uitgebreid gedicht; waarin vele fraaije en krachtige schetsen en enkele uitgewerkte tafereelen voorkomen); *De Hervorming*, eene Cantate, (waarvan wij de verdiensten niet miskennen, doch, die, daar de waarde, veel van de muzijkale uitvoering, en in hoeverre zij hiervoor berekend is, afhangt, wij bij lectuur liever missen); *Aan mijn vriend A. F. Goudriaan*; *Bij de graven mijner kinderen* (aandoenlijk, regt teeder en het vaderhart vereerende); *de Laster*, (een dichtstuk van langer adem; veelligt een tafereel, dat forsch van aanleg is, waardoor de kleuren wel eens wat hard worden); *de Zwaluwen*; *Huwelijksverjaardag* (regt naïf en geheel natuur); *aan zijne Koninklijke Hoogheid den Souvereinen Vorst in Januarij* 1824 (zeer overeenkomstig tijd en persoon), *Ontmoeting*, (een bruiloftsvers ongemeen en luimig), *Surrogaat*; *ter verjaring van de jonge juffer N. N.*; *Dankbetuiging aan N. N.* en *Zucht* (eene uitboezeming min gepast veelligt van een' dichter, die zijne verzen uitgeeft, maar die wij in den zin opnemen, zoo als bij vele andere poëten, die telkens de lier wegwerpen, maar zoo het schijnt, haar niet kunnen laten liggen); *Treurzang*; (hiermede wordt het 2de Dl. geopend, hebbende de dichter tusschen de uitgave van beide zijne echtgenoote verloren: het zou onkiesch zijn hier aanmerkingen te maken, te meer daar de Heer v. P. uitdrukkelijk verzocht heeft, om zijne stukken niet tegen andere in de schaal te werpen, doch wij kunnen niet voorbij, aan te merken, dat na N i e u w l a n d s lijkzang aan zijne huisvrouwe, het vermetel wordt, niet zijne treurgedichten in verzen bij dergelijke omstandigheden op het papier uittestorten, maar wel om, die door de drukpers mede te deelen; meer dichterlijke waarde had voor ons het volgende stuk:) *Bedevaart* (mede een uitvloeisel der droefheid over het afsterven zijner huisvrouw, maar geheel op zijn kroost toegepast, fraai en krachtig); *Grafschrift voor zijne Echtgenoot*; *Wederzien*; *op den vroegtijdigen dood van de jeugdige Dichteres J. C. Cleve*; *Aan mijn vader op zijn' verjaardag*, (bloemrijk, maar hartelijk); *Bij het leggen van den eersten steen voor het Kerkgebouw der Hervormde gemeente te Prinsenhage*; *aan den Hoogleeraar C. G. C. Reinwardt uit de Indiën in het Vaderland terugkeerende*; *aan mijnen neef W. A. Lans en Mejuffrouw M. M. G. Everdinge van der Nypoort*, *en aan den Heer J. van Oosterwijk Bruyn en mijne nicht C. M. J. Kolff* (twee bruiloftsgedichten op een' treurigen toon gestemd;) *Verjaarzang*; *Wapenkreet in Maart* 1815; *aan Z. K. H. den Prins van Oranje na den Veldslag bij Waterloo in Junij* 1815 (krachtig en naar waarde) *De kermis bij een Vriendenmaal* (wij geven in bedenking of dit kermistafereel niet al te donkere partijen heeft; tenzij de kermisvreugd elders onmatiger genoten wordt); *het Sint Nicolaasfeest aan mij-*

mijne kinderen; Amor en Plutus; Affcheidsgroet; Raad; Gezondheidsmaatregel; en *bij het verbranden van het paleis van Z. K. H. den Prins van Oranje te Brusfel.*

Bij deze opgave voegden wij reeds enkele bedenkingen; wij willen liever, dan die te vermenigvuldigen, nu een paar proeven geven; kunnende echter niet nalaten aanteemerken, dat de dichter niet alleen het rijmen van *ei* op *ij* geoorloofd moet achten, alzoo dat meermalen in beide deelen voorkomt; maar ook *beelden* op *weelde*, *treffe* op *befeffen* en verfcheiden keeren meer dergelijke rijmen toelaat. Wij voor ons zouden beide en zeker het laatfte afkeuren, maar kunnen daarover hier niet uitweiden. Wij verkiezen uit de *Toekomst*, het gedeelte op den Echt betrekkelijk, dat dus begint.

Ja, in wat weidfchen tool de Toekomst zich moog' hullen,
Welk hart zij jagen doe naar 't lang beloofd vervullen,
Geen dos zoo rijk en fchoon, als dien haar de echtkoets biedt,
Die 't mat en fmachtend oog ziet fpreiden in 't verfchiet.
Wat onafzienbre rij van duizend minnebeelden!
Wat onuitputbare wél van zoete en reine weelde,
Te fmaken in een beemd, door 't beekje mild befproeid,
Dat, fchurend door zijn bed, langs bloemrijke oevers vloeit!
Weg! ijdle fchim der eer! weg! rijkdom, rang en gaven,
Slechts kaf en klatergoud, waar om onnoozlen flaven!
Wat fchat heeft meer waardij, dan dien de liefde geeft?..
Wat roem beftaat 'er nog, dan dien de Min omzweeft?..
Zweep, Phebus! uw gefpan: wat toeft en klimt gij fpader?..
Rep, Tijd! uw trage wiek, en voer den feestdag nader,
Die d'allerlaatften wensch vervult, en d'echtknoop fluit;
En rust dan, lang en zacht, van uw' vermoeinis uit! —

Ziet gij daar ginds dat wrak, geflingerd op de golven,
Nu rijzend hemelhoog, dan onder 't nat bedolven,
Door 't ftampen van de zee reeds lek gebeukt en rank?...
Ééne enkle baar ... en 't ftoot te brijzel op een' bank.
De ftorm neemt toe, de bliksem gloeit, de donders klaatren;
Een zwarte nacht ftrijkt neêr, en kleeft op 't vlak der waatren.
Hoor, hoe de zeeman nu, daar alles beeft en kraakt,
In wanhoop neêrgeknield, zijn jongfte zuchten flaakt.
Nu vloekt zijn hart die drift, uit ijdelheid geboren,
Om goud, in 't ver gewest, en fchatten op te fporen.
Hij bidt; hij zweert een vast verblijf in 't vaderland,
Zoo flechts een golf zijn lijf behouden fmakt op 't ftrand,
En 't hem vergund wordt weêr zijn' gade aan 't hart te drukken.
't Wrak naakt de branding, ftoot, en fpat aan duizend ftukken;
De zee fpuwt hem, met kracht, op de eerst verlaten kust,
Waar niets hem meer bekoort, dan 't zoet genot der rust;
Nooit zal zijn' ranke kiel zich meer die zee betrouwen?
Hij ijlt, en vliegt in de d'arm der nat bekreten vrouwe,

En

En ſtaaft, met elken kus, den duur gezworen eed,
Die haar vergoeding ſchenkt voor 't uitgeſtane leed.
Nu ſlaapt hij zacht, zij kust hem wakker, elken morgen,
En ſtrijkt zijn' rimpels glad, en ſmoort zijn' kleinſte zorgen.
Geen dag die niet vervliegt in zalig echtgenot,
En 't vrolijk danklied hoort voor zijn gelukkig lot: . . . . .
Maar, ach! wat mensch ſchat ooit de zaligheid van heden?
't Verflaauwt met elken dag, het beeld van 't naar verleden.
De Toekomst lacht, en daagt, in valſche kleuren, op:
Hij droomt weêr van de zee, en Teneriffe's top,
En van 't fortuin, dat ginds, met onvermoeide handen,
Den horen ledig ſtrooit, aan oost- en westerſtranden.
Hij rust niet, vóór hij weêr zijn' droeve gade ontſnelt,
En 't vlakgeſpannen zeil van 't oostewindje zwelt.

Is dit, is dit uw beeld? ô jeugdige echtelingen!
Die, aan den feestdisch, thans nog van uw' min hoort zingen;
Die, hart aan hart geprest, en de armen om elkaar,
Den onverbreekbren knoop gelegd hebt, voor 't altaar!
Neen! welk een nieuwe zucht uw' boezems ooit doe blaken,
Wee! zoo ge ooit kalm en vast naar 't ſcheidingsuur kost haken,
En zoo een laakbre drift naar goud, of andre dorst,
Een walging voor elkaar kon kweeken in uw' borst!
Weg! aaklig ſpookſel, wijk! — Hier is geen eind aan 't kozen
En minnen. Zie 't verſchiet, omkranst met mirt en rozen,
Die de een den ander ſtrooit op 't kronklend levenspad,
Of een van beider voet ſoms op een' doren trad.
Dat vuur, dat harten blaakt, en hevig brand inwendig,
En van geen flaauwen weet, gloeit in de borst beſtendig.
Maar, ach! wat baat het, of de Lente al bloeſems biedt,
Zoo 't oog in elken knop het vruchtje niet beſpiedt?
Moge u de minnegloed in laaije vlammen blaken,
Ras zal de borst een wensch om zoeter ſtreeling ſlaken:
Een' gloed, die de echtplant niet verſchroeit, maar rijpend (ſtooft,
Gelijk de zomerzon het goudgeel zwellend ooft;
Een' wensch, die nooit de liefde in 't minnend hart kan ſloopen,
Maar d'eens geſtrikten band al vaster digt moet knoopen,
En, elke zucht te ſterk, hoe hartelijk ook geloosd,
Zich oplost in de hoop op friſch en bloeijend kroost.

Doch, dat de Dichter ook andere toonen uit zijne lier kan lokken, blijke uit het geestige *Amor* en *Plutus*.

Amor, pas de wieg ontſprongen,
Liep, weleer, den hemel rond,
Waar de lieve, looze jongen,
Aller gunst en bijval vond.

 Ieder

Ieder speelde met het wichtje,
  Dat zoo vriendlijk was en schoon,
Roosjes had op 't aangezigtje,
  Kuiltjes in de schalksche koon.
Al de Goden en Godinnen
  Moesten, door den zoetsten drang,
't Vlug, aanvallig knaapje minnen,
  Somtijds tegen wil en dank.
Niemand bleef er voor zijn' lonken
  En zijn' lachjes koel of koud.
Maar die voorrang, hem geschonken,
  Maakte, in 't eind, hem wild en stout.
Met geen' kroonen meer te vreden,
  Op d'Olymp' zoo ruim vergaârd,
Streek hij ijlings naar beneden,
  Om te zwerven over de aard'.
ô! Wat speelde hij daar parten!
  Wat al kuren, woest en dol!
Wat al teêr verliefde harten!
  Wat al hoofden op den hol!
Ledig was der Goden tempel,
  't Outer zonder offervlam,
Dik met mos begroeid de drempel,
  Waar hij 't oord bezoeken kwam.
Jovis beeld lag neêrgesmeten,
  Juno's glorie in het zand;
Pallas was geheel vergeten,
  En liep beedlen door het land.
Phebus speeltuig toonde langer
  Voor geen lier- of heldendicht;
Maar hij werd een minnezanger,
  Neurde liedjes, los en ligt.
Hercules vergat het vechten,
  In Desanira's schoot.
Themis kon geen pleit beslechten,
  Want de Tweedragt was nu dood.
Mavors trok niet meer ten strijde,
  Maar verscheurde de oorlogsvaan.
Toch had Vesta 't meest te lijden;
  Niemand nam den sluijer aan.
Nergens klonk voor een' der Goden
  't Feestlied meer, in 't heiligdom;
Amor slechts werd de eer geboden:
  Voor al de andren was men stom.

Luid sloeg toen de Olymp' aan 't klagen:
  Juno trad tot haar' gemaal,
En deed al de Goden dagen,
  In de groote hemelzaal.

Velen floegen de oogen neder,
  Rood van schaamte, of bleek van spijt,
Dat een knaap, zoo jong en teeder,
  Hen zoo listig had misleid.
Dees wilde Amor wreed doen sneven;
  Die, hem klinken aan een rots,
En der smaad ter prooi hem geven,
  Tot beschimping van zijn' trots.
Maar het Opperhoofd der Goden,
  Door Dione's lonk bekoord,
Sprak: „ Hier is geen wraak van nooden,
  „ En geen laffe kindermoord!
„ Ik, ik kort hem ras de vleuglen,
  „ Of ik heet niet meer Jupijn:
„ Voortaan zal, om hem te teuglen,
  „ Plutus steeds zijn vijand zijn!" —

't Woord, door Jupiter gesproken,
  Heeft nog nimmermeer gefaald:
Fluks was 't Godendom gewroken,
  Amor's wulpschheid duur betaald.
Wat hij, sedert, moog' beginnen,
  't Is vergeefs! de onnoozle bloed! ...
Liefjes, die hij helpt aan 't minnen,
  Volgt vaak de armoê op den voet.
Wie hij heeft een wond gegeven,
  Moet, bij al die boezempijn,
Nog vrij deun en sober leven
  Van gevoel en maneschijn.
Plutus weet van geen erbarmen,
  Maar, om toch niet leêg te staan,
Neemt hij Hymen soms in de armen,
  Gaat met hem een' schikking aan:
't Paar, door hem dan uitgekozen,
  Onverschillig, jong of oud,
Boeit men, met geen' band van rozen,
  Maar met ketenen van goud.
Amor, die toch nooit wil zwichten,
  Houdt dan 't gouden pijltje ook t'huis,
En hij schiet met looden schichten,
  't Zaamgekneveld paar ten kruis.

Zal het wel na deze proeven noodig zijn, van den Hr. van Pellecom, die met de oude dichters zeer gemeenzaam overal toont bekend te wezen, te zeggen, dat hij, al willen wij hem geen' rang op den Zangberg toewijzen, met

met de genoemde dichters in zijn vers aan den Heer Ypey ten bewijze kan strekken van het daar gestelde:

De tijd is uit, toen enkle rijmerij
In 't stijf gareel van stroeve woorden smeden
Den naam verwierf van hooge poëzij.

S.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Goudmijn op het Eiland Aruba.

Voor eenigen tijd werd in de Nieuwspapieren berigt, dat op het aan ons Rijk behoorend Eiland Aruba, het Goud in eene aanzienlijke hoeveelheid gevonden was; thans in staat gesteld, deswegens een kort verslag van de Heere Bosch, te Curaçao, medetedeelen, plaatsen wij gaarne het volgende:

„ Reeds vroeger had men op dit eiland eenige stukken Gouds gevonden, zelfs was 'er drievierde van eene Eeuw geleden, een Mineraalkundige tot dat einde uit Holland overgekomen, doch deze had geen Goud meer gevonden en geen spoor van eene Mijn ontdekt; tot dat men in de maand Maart des jaars 1824, door toeval met de eigenlijke plaats, waar het Goud zich bevond, bekend raakte. Dezelve was de voet van den grootsten berg op Aruba, welke echter niet boven de 500 voeten hoogte bezitten zal en een donker en roodachtig voorkomen heeft. Deze berg vormt aan deszelfs voet met twee andere daarbijliggende kleinere bergen, een afloop van water, (hier een rooi genaamd) waarin men het eerste het Goud ontdekt en langen tijd met een goed gevolg gegraven heeft; het bovenste gedeelte dezer rooi is wit zand; vervolgens treft men eene laag zwarte aarde aan en komt dan op harde taaije kleiaarde. In elk dezer aardsoorten heeft men Goud gevonden, doch het meest in de klei; hetwelk echter met groote moeite gepaard ging, en waarin men, ook wegens gebrek aan goede gereedschappen, niet dieper dan vier voeten gegraven heeft."

„ Vervolgens zijn 'er ook aan de andere zijden des bergs met eenen gelukkigen uitslag opgravingen gedaan en

en thans is men bezig tegen den berg, die uit zeer taaije kleiaarde en roodachtigen steen bestaat, optewerken, en men vindt 'er insgelijks eenen aanzienlijken voorraad."

„ Van de maand Maart tot het einde van Junij, is 'er van hetgeen bekend is, door de bevolking van Aruba, 3000 oncen Gouds gevonden. Hetzelve behoort onder de soorten van het *gedegen* Goud en is van de hoogstmogelijke zuiverheid, zonder eenige aardsoorten vermengd en zal tusschen de 23 en 24 karaten houden. De grootte is onderscheiden. De berigtgever heeft stukken van ¼ once tot 49 oncen gezien (en men houdt het algemeen voor waarheid, dat 'er een stuk van 32 ponden en 8 oncen gevonden is, hetwelk hier (op Curaçao) door een' Noord-Amerikaansch Koopman, voor over de 12000 pd. gekocht zou zijn) maar alle dragen de duidelijkste kenteekenen van eenmaal gesmolten te zijn; zij hebben de gedaante van stukken lood, welke in zand gegoten en in verschillende vormen zamengeloopen zijn; sommige stukken dragen de kenteekenen van hoogen ouderdom, hebben groote uitgesleten porien en zijn op sommige plaatsen zwart. Zou men daarom niet mogen vooronderstellen, dat deze berg op Arubae een doode Goudmijn bevat, dat 'er eenmaal aders in denzelven geweest zijn, welke door Volkanische krachten gesmolten en beneden den berg zijn te zamengeloopen? — Sedert het begin van Mei, is 'er van Gouvernementswege gegraven, en, volgens de berigten, eene aanzienlijke hoeveelheid gevonden. Wij hebben de gegronde hoop, nu 'er ordenlijk en met de noodige gereedschappen gewerkt wordt, dat 'er nog eene groote hoeveelheid Gouds op Aruba zal gevonden worden."

OUDHEDEN.

Parys. De Graaf de Forbin, Directeur Generaal van de Koninklijke Museums heeft van den Heer Sallier Ontvanger particulier te Aix (Dept. Bouches du Rhone,) en een verlicht beminnaar der kunsten, berigt ontvangen, wegens eene belangrijke ontdekking ge-

gedaan te Villeneuve-les-Vaulx (Dept. des Basses Alpes). Men heeft namelijk op de plaats, waar men vermoedt, dat het oude Alaunium gestaan heeft, sporen gevonden van een' antieken tempel en opmerkenswaardig mozaïk, van twee koppen en een borstbeeld van marmer, waarop met Grieksche letters de naam van Philippus staat uitgedrukt. Deze tempel moet zeer rijk zijn; want de muren waren bedekt met platen marmer, met vergulde bronzen spijkers vastgehecht en omgeven van porphyren boordsels. Verscheiden stukken van dit onderaardsch gedenkteeken zijn nog niet opgegraven; eene laag kool, die de bovenste deelen overdekte, zou bijna doen vermoeden, dat het gebouw eene prooi der vlammen is geworden. De Hr. Sallier zet met ijver zijne navorschingen op dit punt voort.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

HAARLEM. Gaarne van onze zijde mede willende werken, om den nadeeligen invloed van het Zeewater op den Landbouw te verminderen, ruimen wij eene plaats aan de onderstaande Aanmerkingen in, vertrouwende dat de opvolging der raadgevingen, daarin voorhanden, daartoe regtstreeks kan geleiden.

AANMERKINGEN over de behandeling van bouwgronden, met zeewater overstroomd, door Jan Kops, *Hoogleeraar in de Landhuishoudkunde en Kruidkunde, te Utrecht.*

Het is, bij vorige overstroomingen, inzonderheid in Zeeland en het gewezen Staats-Vlaanderen, gebleken, dat bouwgronden, waarop het zeewater eene maand of langer gestaan heeft, één of meerder jaren onvruchtbaar blijven, naar gelang het water korter of langer hierop gebleven is; en dat zoodanige gronden te meer bederven en te langer onvruchtbaar blijven, wanneer dezelve spoedig geroerd worden, dewijl hierdoor het zeezout, welks te groote hoeveelheid deze onvruchtbaarheid veroorzaakt, zich te meer door den grond verspreidt. Hierom werd, na den geduchten Watersnood in Zeeland, tusschen den 13 en 15den Januarij 1808, bij Koninklijk Besluit van den 10den Sept. des-

deszelven jaars, n°. 34, geplaatst in mijn *Magazijn van Vaderlandschen Landbouw*, D. V. bladz. 157, enz. ten aanzien van de met zeewater overstroomde gronden, welke dien ten gevolge faveuren en concessien van het gouvernement wilden genieten, het volgende verordend, na bekomene inlichting van de Commissie van Landbouw in dat gewest: „Alle zulke landen, welke men tot het dragen van vruchten wil bekwaam maken, en *meer dan vier weken* onder het zeewater hebben gestaan, zullen volstrekt niet mogen geroerd of bewerkt, maar in het aanstaande voorjaar, met zomergras of haver en bruine klaver worden bezaaid; dit gezaaide zal slechts moeten worden ingerijfd, of met eene kleine egge ingeslecht, en bijaldien de klavers niet opkomen, zal de zaaijing daarvan behooren te worden herhaald, wordende de bemesting dier gronden bovenal aangeprezen." Deskundigen wilden alzoo deze bouwgronden tot welden maken, dezelve van tijd tot tijd bemesten, vooral met haardasch bestrooijen, en in dien toestand eenige jaren laten liggen.

Deze maatregelen, op Zeeuwsche gronden aangeprezen, zullen waarschijnlijk van geene algemeene toepassing zijn op de overstroomde bouwgronden in andere provincien. De Zeeuwsche gronden, ziltig zijnde, bevatten reeds veel zout in zich, zoo dat het zeewater, hierop eenigen tijd gestaan hebbende, voor dezelve te nadeeliger wordt, omdat zij nu met het zee-zout van het zeewater oververzadigd worden, hetgeen de groote oorzaak van derzelver onvruchtbaarheid is.

Zeer vele landbouwers zullen zich echter verlegen bevinden, hoe te handelen met hunne bouwlanden, waarop het zeewater een' geruimen tijd gestaan heeft, of misschien nog staat, en het is vooral voor hen van belang, te weten, of het zeewater geheel in hunne landen is ingedrongen, en dezelve zoodanig bedorven heeft, dat zij op de hierboven opgegevene wijze moeten te werk gaan. Met mijn' geachten ambtgenoot N. C. de Fremery, Hoogleeraar in de Scheikunde alhier, geraadpleegd hebbende, door welk scheikundig doch eenvoudig middel, dat te ontdekken was, gaf dezelve ten dien einde op, om, op de overstroomde landen, zoo ras dezelve droog zijn geworden, op meer dan ééne plaats, eene kluit aarde uit te steken ter diepte van drie Nederl. palmen; deze aarde met eene ruime hoeveelheid regenwater te roeren, en daarna dit water van de aarddeelen af te scheiden, door het mengsel door te zijgen door een' digten doek, of nog beter door gewoon filtreer papier. Bij het dus doorgezijgde vocht doet men nu eenige droppels van in gekookt regenwater opgelost salpeterzuur-zilver, in de Apotheek bekend als *Nitras Argenti*, en dan zal zich vertoonen eene witte kaasachtige zelfstandigheid of nederploffel, indien 'er zeewater in den grond aanwezig was.

Komt

Komt dit niet ten voorschijn, of in eene geringe mate, zoo zal men verzekerd zijn, dat het zeewater geene schade heeft gedaan, en deze grond droog geworden zijnde, zal veilig kunnen bewerkt worden. Om te ontdekken, of het zeewater ook dieper dan 3 palmen is doorgedrongen, zoo neme men de proef met aarde, die nog 3 palmen dieper ligt. Om te zekerder te zijn, omtrent deze proeven, zal men eene kluit aarde van een' akker, waar geen zeewater op gekomen is, op gelijke wijze moeten onderzoeken, om door deze vergelijking te beter slotsommen verkrijgen.

Men moet in het algemeen de proeve zoo inrigten, dat 'er weinig oplossing van salpeterzuur-zilver noodig is, omdat de proeven anders kostbaar worden.

Bevindt men, dat 'er slechts eene geringe hoeveelheid zeezout in den grond voorhanden is, hetgeen de bovengemelde proef zal aanwijzen door de geringe witachtige zelfstandigheid, welke dan zal ten voorschijn komen, zoo zal men, met voordeel, ingevolge den reeds medegedeelden raad van den Hoogleeraar Uilkens, kalkstof op dien grond kunnen brengen, zijnde de kalk reeds op zich zelven eene voortreffelijke meststof; ook zal hiertoe reeds van veel nut zijn de boven aangeprezen haardasch, uit hoofde van de potasch, welke daarin aanwezig is, en de zoutzure magnesia mede zal ontleden en dus onschadelijk maken.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

1825. Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
61	30. 1[illegible] 30. 1[illegible] 30. 3[illegible]	33[illegible] 32 26[illegible]	N. O. N. O. t. O. O. N. O.	's morgens bewolkt, verder held.
17	30. 4[illegible] 30 5 30. 5[illegible]	26† 35[illegible] 24	N. O. N. W. N.	helder, stil.
18	30. 6 30. 6 30 6	28 38 31[illegible]	O. t. Z. O. N. O. ———	helder.
19	30. 5[illegible] 30 5[illegible] 30. 5[illegible]	35 43[illegible] 34	O. N. O. ——— ———	's morgens betrokken, verder helder.
20	30. 5[illegible] 30. 5[illegible] 30. 6	35 45 37	O. N. O. ——— N. O.	voormiddag helder. namiddag omtrent betrokken, 's avonds helder.

(†) 's morg. ten half zeven 20 gr.

BA-

Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
21	30. 5¾ 30. 5½ 30. 4¾	39 43½ 39½	N. O. t. N. — —	betrokken.
22	30. 3¾ 30 3 30. 2¾	40 45½ 37	N. O. — —	tot in den namiddag betrokken, verder bewolkt, 's avonds helder.

BEKENDMAKINGEN.

⁂ Bij H. C. A. THIEME, te Zutphen, is van de pers gekomen en alom verzonden. 1. S. J. M. VAN MOOCK, *Nouveau Dictionnaire Français - Hollandais*, bij Inteekening *f* 10 : 18, buiten Inteekening *f* 13 : - — Dit Woordenboek het volledigste, dat volgens het oordeel van deskundigen in ons Vaderland, ooit verschenen is, prijst zich door correctheid, goed papier en matigen prijs van zelve aan. Hetzelve bevat 1390 bladz. buiten Titel, Voorrede en Lijst van Inteekening, die vrij aanzienlijk is; is met eene fraaije kolonel letter in het grootste en breedste 8vo. formaat gedrukt, zoodat op elke bladz. 76 dubbele regels staan, heeft 56,988 hoofdwoorden, welke welke in alle mogelijke beteekenissen verklaard, en met de noodige spreekwijzen voorzien zijn. 2. J. T. BERGMAN, *Handwoordenboek der Grieksche taal, volgens Etymologische orde*, 2 Deelen, *f* 7 : 16. In al onze geleerde Maandwerken, is dit Woordenboek bijzonder gunstig beoordeeld, en in de Letteroefeningen No. 8. van 1824, wordt onder anderen gezegd: „ *Wij verheugen ons van* „ *harte over deze zoo gelukkig volbragte taak, en houden* „ *dit voor eene zeer groote aanwinst voor het onderwijs der* „ *Jeugd.*

„ *Immers ontbrak het ons aan een goed Woordenboek, en* „ *wel aan zoodanig, in hetwelk de Grieksche taal in het Hol-* „ *landsch, en niet in het Latijn terug gegeven wordt. Orde,* „ *keuze der woorden, en juiste vertaling, maken dit Hand-* „ *boek eene onmisbare behoefte voor allen, die op eene ge-* „ *makkelijke wijze hunne kennis met de oorspronkelijke* „ *geschriften der Grieksche vernuften wenschen staande te* „ *houden, en te vergrooten. Wij hopen dus, dat dit Woor-* „ *denboek in veler handen zal zijn, en bevelen het niet* „ *slechts aan Leerlingen op de Latijnsche Scholen, maar ook aan* „ *Studenten aan ens.*" 3. H. FRIESEMAN, *Nieuw Nederduitsch Latijnsch Woordenboek*, 2 Deelen. *Dit Woordenboek met de grootste naauwkeurigheid bewerkt, maakt met* 4. JUNGST, *Lexicon Latino - Belgicum ex majori Schelleriano aliisque contractum in usum studiosae Juventutis*, *voorzien met eene*

Voor-

Voorrede van Profesfor H. BOSSCHA, *een fchoon geheel uit, en beide zijn onmisbaar voor de fluderende Jeugd.* 5. *Neues Deutsch Holländifche und Hollandisch-Deutfche Händ-Worterbuch, 3te umgearbeitete und Verbesferte auflage.* 6. J. VOSMAER, *Apothekers Woordenboek, of uitvoerig zamenflel der Apothekerskunst*, 1fte Deel. 7. *New Dictionary of the English and Dutch language.* 8. *Algemeen Woordenboek van Kunflen en Wetenfchappen, voor den befchaafden fland en ten behoeve des gezelligen levens, onder medewerking van een aantal Vaderlandfche Geleerden, bijeenverzameld door* Gt. NIEUWENHUIS, 4 Deelen, A — M. Het 5de Deel N — Q is ter perfe. — Bijaldien de Heeren Boekverkoopers hierop nog Inteekenaren hebben, worden dezelve verzocht, dezelve duidelijk gefchreven aan den uitgever ten fpoedigfle optegeven.

**** Verkooping binnen Amflerdam, van eene zeer uitgebreide en kostbare Verzameling van WIS- en NATUURKUNDIGE WERKTUIGEN, op Woensdag den 6 April 1825, en volgende dagen, in 't huis in de Warmoesflraat, No. 176, door de Makelaars *J. Buys*, *J. Peykeren Jr.*, *Ph. Buys*, *Abr. Brak*, en *J. van Oosterwijk Bruyn*, ten overflaan van den Notaris Mr. *B A. van Houten.* Onder welke Verzameling, in alle vakken vele werktuigen gevonden worden, die door hunne zeldzaamheid, grootte en fchoonheid uitmunten. Onder deze munt boven alles uit een MIKROSKOOP door deszelfs licht en groote veld bij de meeste vergrooting, benevens een *Kabinet* met *uitgelezene voorwerpen*, zoo uitgebreid en fraai, als misfchien nog nimmer beflaan heeft. Met vele moeite en kosten bijeen verzameld door den Heer *GT. VAN VARIK*, Lector bij het Natuurkundig onderwijs in de Maatfchappij *Felix Meritis* en bij de Amflerdamfche Departementen der Maatfchappij: *Tot Nut van 't Algemeen.* De Inflrumenten zullen drie dagen vóór den Verkoopdag te zien zijn, en is de Catalogus bij gemelde Makelaars te bekomen.

NB. Ten einde deze verzameling niet geheel uit elkander gerake, is de Catalogus in twee afdeelingen gedeeld; bevattende de eerfte, de befchrijving van een *volledig Kabinet*, waarbij de keurigfle werktuigen geplaatst zijn, en in masfa *uit de hand te koop* wordt aangeboden. De overige werktuigen zijn in de tweede of grootfle afdeeling befchreven om flukswijze te verkoopen; hoe zeer uit dezelve een tweede minder volledig Kabinet zamengefteld zou hebben kunnen worden.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 13. *Vrijdag den 1sten April.*

BERIGTEN.

LONDEN. De Heer ALEXANDER TILLOCH, die de stichter en uitgever was van het *Philosophical Magazine*, het tweede Engelsche Maandwerk, geheel aan wetenschappelijke onderwerpen toegewijd, en waarin het eerste, NICHOLSONS *Philosophical Journal*, eenige jaren geleden versmolt, overleed alhier op den 26sten Januarij jongstleden. Hij werd te Glasgow op den laatsten Februarij van 1759 geboren. Na eene liberale opvoeding te hebben ontvangen, waartoe men in Schotland zoo veel meer gelegenheid dan in Engeland heeft; en alzoo van jongs af gewoon zelf te denken; daarbij onderzoeklievend van aard, en doordrongen van vurige begeerte naar kennis, bepaalde hij zijne aandacht op de boekdrukkunst, welke hij meende, dat nog voor vele verbeteringen vatbaar was. Zelf niet tot boekdrukker opgeleid, nam hij zijne toevlugt tot den Heer FOULIS, drukker der Glasgowsche Universiteit, aan welken hij verzocht eene nieuwe bewerkingwijze te beproeven, in niets minder bestaande, dan de kunst van Stereotyp-drukken: de proeve gelukte en de Hr. FOULIS, een zeer vernuftig man werd dermate van de mogelijkheid en uitmuntendheid daarvan overtuigd, dat

hij eene compagniefchap met denzelven aanging, om de zaak doortezetten. Zij namen 'er patent voor, voor Engeland en Schotland beide, en drukten eenige kleine boekdeelen met ftereotypen platen. Weinige jaren later ontdekte Dr. TILLOCH, dat, fchoon hij de ftereotypie had uitgevonden, hij een tweede uitvinder was van die kunst, die reeds omtrent vijftig jaren vroeger door Mr. GED, een' Edinburgsch Juwelier, was uitgeoefend. Deze omftandigheid, indien zij hem al niet hiervan afkeerig maakte, bewerkte, dat Dr. TILLOCH op die ontdekking veel minder prijs ftelde; en weldra daarna Glasgow met Londen als woonplaats verwisfeld hebbende, werd hij een der eigenaars van de Star, een avondblad; maar de afleidingen van een dagblad en de ftaatkundige draaikring, waarin alle, die op hetzelve betrekking hebben, (een tijd lang nam hij dadelijk deel in derzelver redactie) worden medegefleept, konden zijne gedachten niet van zijne geliefkoosde nafporingen aftrekken. Hij zag met leedwezen, dat, terwijl 'er te Londen een heir tijdfchriften beftond, 'er maar één aanwezig was, waarin der wetenfchappen-minnaar zijne eigen ontdekkingen kon plaatfen, en met die van anderen bekend geraken; hij ontwierp en begon dus het *Philofophical Magazine*, waarvan het 65fte deel nu reeds verfchijnt, en dat, hoewel 'er thans meer dergelijke beftaan, fteeds zijn verheven karakter gehandhaafd heeft. Hiertoe was de wijsgeerige ervarenheid des uitgevers, die eene uitgebreide kennis in vele vakken der natuurkunde bezat, zeer bevorderlijk; en verfcheiden ftukken, in de vroegere deelen van zijne hand, waren zeer belangrijk van inhoud; flechts de drie laatfte jaren liet zijne ongefteldheid, die met den dood eindigde, niet toe, dat hij een werkzaam deel in de uitgave nam.

Zijn' meesten tijd heeft hij aan verbetering der Stoommachines toegewijd, en had een groot deel in die, welke Woolfmachine genoemd wordt. Deze heerfchende zucht bleef Dr. TILLOCH tot in zijn' dood bij: want hij had een nieuw patent voor eene Stoommachine nog genomen veertien dagen, voor dat de dood zijne oogen floot en de wereld een' man deed verliezen, die een lang leven aan de bevordering van kennis heeft toegeheiligd.

In zijn huisfelijk leven was Dr. TILLOCH beminnelijk, in

in de verkeering scherpzinnig, snel van begrip en mededeelzaam; terwijl weinigen zich op een helderder verstand of gevoeliger hart kunnen beroemen. Hij was Lid van verscheiden lettterkundige en wetenschappelijke Maatschappijen, en, men kan met waarheid zeggen, dat niet velen die onderscheiding zoo zeer verdienden. Het door hem gestichte Tijdschrift wordt door den Heere RICHARD TAYLOR voortgezet, die reeds eenigen tijd met hem gezamenlijk deszelfs uitgave bezorgde.

UTRECHT *den 26sten Maart.* Gisteren werd de verjaardag der Akademie alhier, plegtig gevierd, en de nieuwe gehoorzaal ingewijd, met eene Redevoering van den aftredenden Rector, JODOCUS HERINGA EZ., in welke hij, *eerst*, sprak, over hetgene 'er, in vroeger en later tijd, met dit merkwaardige gebouw, waarin ééns de Unie van Utrecht geteekend werd, gebeurd is, en hoe hetzelve thans is ingerigt, overeenkomstig den bloeijenden staat der Hoogeschool; *daarna* verslag deed, van hetgene 'er merkwaardigs, in het afgeloopen jaar, aan de Akademie voorviel; *vervolgens* de behaalde eereprijzen uitreikte, aan de Heeren PETRUS HOFSTEDE DE GROOT, Candidaat der Godgeleerdheid te Groningen, en HERMANUS SCHULTZ, Candidaat der Regtsgeleerdheid te Leuven, en de vereerende getuigschriften aan de Heeren JOANNES PARÉ, Student in de Godgeleerdheid alhier, en ABRAHAM ELIE PENNING, Candidaat der Regtsgeleerdheid te Amsterdam; en, *eindelijk*, de door hem bekleede waardigheid overdroeg, aan den door Zijne Maj. benoemden Rector magnificus voor het volgende Akademiejaar, den hooggel. Heer Mr. JANUS RICHARDUS DE BRUEYS. De post van Secretaris der Akademie is, ten zelfden tijde, van den hooggel. Heer Dr. JOANNES HENRICUS PAREAU, overgegaan op den afgetreden Rector.

HAARLEM. Aan onderstaande Latijnsche Dichtregelen ruimen wij eene plaats hier in; te meer, daar zij het harte der Studerende Jeugd te Deventer tot eere verstrekken, welke trouwens ook elders doorslaande en treffende blijken gegeven heeft, dat Weldadigheid ook een harer onderscheidende karaktertrekken uitmaakt.

AD

LECTISSIMOS IUVENES
ATHENAEI DAVENTRIENSIS ALUMNOS,

Laudabili admodum exemplo pecuniam, ad festos dies adservatam, et privatis auctam donis, concedentes ad levandam miserorum civium sortem.

Graecia *Olympiacos iactet laudata* Choroebos;
Suspiciat iuvenum virtutem Roma *suorum*,
Proiiciant saevo fortes quum corpora Poeno,
Tutamen patriae, vel sumtis Curtius *armis*
Quum laudari avidus vasto se gurgite mittat:
Non his inferior Belgarum *bellica virtus*
Seclorum longa serie, seu Roma Batavis
Vincla minaretur, seu turpi colla Philippus
Libera servitio premeret, vitaeque bonisque
Insidians divûm contemtor iuris et aequi;
Sive Miningrodus, *tumidus praecordia fastu,*
Tenderet ad Grunicos *muros sua castra* Galenus;
Seu titulos Gallus *praetexens foederis, alta*
De sede antiquum populum prosterneret, orbi
Qui quondam iusta dederat sua iura bilance:
His caput exseruit gens non frangenda periclis,
Et late fulgore novo iam lumina fundit,
Lumina, quae densas sunt propulsura tenebras,
Stulta superstitio queis regnandique libido
Involvunt rursus populos nil tale timentes.
Scilicet haud armis haec tantum Belgica *proles*
Seque suumque decus brutorum more tuetur,
Sed fastu Ausonio, *priscaque sed* Hellade *maior,*
Prae lauru querno cingi sibi tempora serto
Concupit, et pulcri semper studiosa bonique
Divina accendi sentit pia pectora flamma.
En longam indignata moram maris aequora, ventis
Et fluxu cumulata, furunt, littusque Batavum,
Naturae obiiciens frustra munimen et artis,
Concutiunt; late torrens victricibus armis
Aggerem in oppositum glomeratis aestuat undis
Spumeus adsultans, donec via facta ruina
Praecipitem accipiat cursum, vastoque fragore
Secum obicem rapiens fluctus domita obruat arva.

Tec-

Tecta domusque ruunt, fluitant armenta per undas,
Et late querulis complent mugitibus auras,
Auxiliumque rogant, quod pulso sede colono,
Et foeni cumulo pendenti, aut arbore celsa,
Uxori ne ferre quidem, prolique natanti
Permissum, undarum spectat quas gurgite mergi,
Ah miser, orbatusque suis, rerum omnium egenus,
Qui modo dives opum fuerat, liberisque beatus.
Qua patet adspectus, nil undique lumina cernunt
Praeter aquas, et aquis exstantes culmine turres,
Nuper ubi exspectata seges felicibus arvis
Agricolae in spem ventura surgebat arista.
Quis iam, quis miseris praebebit mite levamen,
Qui patriis pulsi laribus, nunc quaerere sedes
Ignotas et ferre famem coguntur, avaro
Quum potuere animam vix aegram educere ponto,
Quam multi fortasse velint cum rebus ademtam?
Scilicet hoc pietas patiatur Belgica, *cives*
Ut desolati pereant male, pignora mater,
Coniux complexu teneat sine mente maritum,
Quos vesana fames, quos atrox urget egestas?
Haud adeo fera corda dedit natura Batavis,
Ut salvis rebusque suis, vitaque suorum,
Nil patriam curent, aliorum aut tristia fata.
Auxilio omnes concurrunt iuvenesque senesque,
Et dites pariter, queis et de paupere sorte
Vita fluit, luctum ut minuant et vulnera sanent.
O fortunatam terram, quae talia nutris
Pectora, praeferri meritam florentibus arvis,
Quae Tagus *auriferis,* Rhodanusve *adlabitur undis.*
O fortunatos, tali queis vivere terra
Contigit; hanc vi virtutis tueamur avitae.
Vos iuvenum generosi animi, dignissima Belgis
Progenies, certe vos non voluistis abesse,
Quin per vos staret laus haec invicta parentum.
Namque opibus, non hos collectis nuper in usus,
Laeta daturae olim sed quae essent gaudia vobis,
His opibus sortem miserorum velle levare,
Atque hoc privata donum cumulare crumena,
Nempe erat idem animusque eadem et sententia cunctis.
  His vitam auspiciis felicibus auguror, unde
Egregios quondam communis patria fructus
Sperat, quum plenis adolescat viribus aetas,
Crescentem et videat laudem crescentibus annis,

Laudem, non vano populi clamore paratam,
Quam vaga Fama tubis per vicos portet et urbes,
Excultis sed quam feliciter artibus aura
Nec vulgi praebere valet, nec tollere partam.

P. BOSSCHA.

CIƆIƆCCCXXV.

LEVENSSCHETS

VAN

JOHAN COENRAAD VAN HASSELT (*).

Johan Coenraad van Hasselt werd op den 24 Junij 1797 te Doesburg geboren. Zijn vader was de Heer en Mr. Barthold van Hasselt, laatst Vrederegter te Doesburg, — zijne moeder vrouwe Bernardina Antonia Rasch.

Hij stamde dus af van eene sedert lang bekende Geldersche familie, die ook in de Letterkundige geschiedenis van ons Vaderland roem verworven heeft, eenen roem, dien hij door zijne korte, maar schitterende loopbaan zoo zeer verhoogde.

Reeds vroeg vertoonde zich bij hem een vlugge en voortvarende geest, — die, schoon in kinderlijke handelingen, echter de aandacht van velen trok — en eene heerschende neiging voor de beoefening der Natuurlijke Historie; en het vangen van torren en vlinders was, niet, om daarmede eenige wreedheid te bedrijven, maar om zich in derzelver schoonheid te verlustigen, en hier-

(*) Daar wij, zoowel van dezen ijverigen Natuuronderzoeker als van den ook der wetenschappen te vroeg ontrukten Kuhl dikwijls belangrijke berigten en brieven plaatsten, willen wij onzen lezers zijne Levensschets niet onthouden, die getrokken of liever ontleend is, met eenige uitlatingen, uit de Bijdragen, die de verdienstelijke Hoogleeraar Th. van Swinderen leverde tot eene schets van zijn leven, karakter en verdiensten, in den Almanak der Akademie te Groningen. *Red.*

hierdoor zijne kennis uit te breiden, de meest geliefkoosde uitspanning zijner kindschheid.

Op zulke togten was hem geene moeite te zwaar, om eenige voorwerpen magtig te worden, die hij nog niet bezat, en dikwijls zag men hem uren lang onophoudelijk hetzelfde voorwerp najagen, niet eer rustende vóór het in zijne magt was. — Zoo vertoont zich reeds dikwijls in kinderen hun aanleg als menschen. — Welk een treffende wenk voor ouders, om naauwkeurig te letten zelfs op de uitspanningen hunner kinderen, ten einde ook reeds daarin de beginnende ontwikkeling van het plan van hun leven op te merken.

Evenwel verzuimde van Hasselt hierdoor nooit zijne lessen van de Latijnsche school; nimmer zoude hij eenige uitspanning nemen, alvorens zijn werk te hebben afgemaakt. Dit werd bewezen door de achting, welke hem zijne leermeesters toedroegen, en door de belooningen, welke hem jaarlijks werden uitgereikt.

In vier jaren was hij de Latijnsche scholen afgeloopen; toen ging hij echter nog niet terstond naar de Akademie, maar eerst zettede hij nog zijne studiën in het ouderlijke huis, en wel met verdubbelden ijver voort, waarin hem in dien tijd de Heer Weelinck, Praeceptor aan de Latijnsche scholen te Doesburg, met wien hij meer als vriend dan als onderwijzer omging, zeer behulpzaam was.

Om aan zijne zucht voor de Natuurlijke Historie te beter kunnen voldoen, verkoos hij tot zijn hoofdvak de studie der Geneeskunde, omdat hij deze in de naauwste betrekking beschouwde met zijne geliefkoosde Natuurwetenschap.

Met oogmerk, om zich dus der Geneeskunde als hoofdvak te wijden, maar daarbij zoo veel mogelijk de Natuurlijke Historie te beoefenen, kwam hij in het laatst van 1815 te Groningen, en werd hij op den 2 Januarij van het volgende jaar in het Album onzer Hoogeschool als student ingeteekend.

Daar ik hem in den zomer van 1815 te Doesburg had leeren kennen, en zijne zucht voor mijne wetenschap hem natuurlijk naar mijne lessen dreef, zoo had ik terstond het eerste jaar het genoegen hem onder mijne toehoorders, — en daar hij van dezen een der vlijtigsten was — tevens onder mijne vrienden te tellen.

Mijn toehoorder is hij gebleven zoo lang hij hier was, mijn vriend zoo lang hij leefde.

Ik deed in 1816 de reis door Duitschland, op welke ik Kuhl leerde kennen, en ten gevolge van welke deze hier kwam.

Daar Kuhl uitsluitend in de Natuurlijke Historie zoude studeren, en van Hasselt, zoo als ik zoo even zeide, een mijner vlijtigste toehoorders was, van wiens braafheid en regtschapene beginselen ik mij daarenboven verzekerd hield, zoo was het natuurlijk, dat ik Kuhl, die mij door zijnen vader niet slechts was aanbevolen, wat zijne wetenschappelijke, maar vooral ook wat zijne zedelijke vorming betrof, — dat ik Kuhl dan in de eerste plaats aan van Hasselt aanbeval en van Hasselt aan Kuhl.

Altijd toch heb ik het voor eenen jongeling, die de Hoogeschool bezoeken zal, van het hoogste belang gerekend, wie zijne vrienden worden, en in welke handen hij dus vallen zal.

Dat ik dit nu met gerustheid doen kon, dat ik voor Kuhl geenen beteren Akademievriend kon vinden dan van Hasselt, zulks zal spoedig blijken, wanneer ik hier slechts met een enkel woord, en als in het voorbijgaan, eene korte schets geef van zijn Akademisch leven, wanneer ik hier slechts met enkele trekken van Hasselt als student mag afbeelden.

„Zoo lang van Hasselt student was", zegt een zijner naauwste Akademievrienden, „stond hij des morgens gewoonlijk vroeg op, hetgeen zich echter naar het jaargetijde regelde, naar hetwelk hij ook zijnen tijd van slapen inrigtte; eene schikking, waardoor hij altijd de uren, die hij aan zijne studiën besteedde, geregeld bewaarde."

„Getrouw de Collegiën bezoekende, toonde hij door zijne antwoorden in de respondeer-uren, dat hij de zaak wel doorgedacht en goed begrepen had; trok hij daardoor schielijk de aandacht zoo wel der Professoren, als van zijne medestudenten tot zich, en won hij, door zijne aan den dag gelegde kundigheden en door zijne vlijt, spoedig de achting der eerstgenoemde en wekte hij daardoor tevens den naijver bij de laatsten op"

„Bescheiden, vriendelijk, dienstvaardig jegens alle zij-

zijne medemakkers zijnde, maakte hij zich bij allen be. mind; zoo zelfs, dat zijne gezoutene, doch nooit bittere, fcherts de genoegens in het gezelfchap nergens verftoorde."

„ Voor zijne vrienden, bij wier keuze voorzigtigheid fteeds voorzat, en die dus alle jonge lieden waren, welke zoo wel door hun verftand, als door hunne ftudiën, uitmuntten, voor zijne vrienden opende zich zijn warm hart; aan dezen hechtte zich zijn geheele aanzijn, voor dezen legde zijn openhartig beftaan zich geheel bloot, iets, hetgeen noodzakelijk wederzijds vertrouwen baart; en diegenen, aan welke hij zich eens door den heiligen vriendfchapsband verbonden had, konden in tijd van rampfpoed en ongeluk veilig tot hem hunne toevlugt nemen."

„ Door zich aan de geftrengfte regelen der zedelijkheid te onderwerpen, door zich alle genietingen te ontzeggen, die tegen deugd en pligt ftreden, ftrekte hij zijnen vrienden tot een voorbeeld, en hij was hierdoor menigwerf hun gids en leidsman op hunne wel fchoone en roemvolle, doch tevens gladde en gevaarlijke loopbaan."

Beide Kuhl en van Hasfelt waren dan ook zeer fpoedig vrienden. Van Hasfelt befefte weldra, wat hij van Kuhl leeren kon. Kuhl bemerkte fpoedig, met hoe veel hoop op goede vruchten hij iets van zijne kundigheden aan van Hasfelt konde mededeelen. — Daarenboven woonde Kuhl in het Mufeum, en dit was voor van Hasfelt eene drangreden te meer, om hem dikwijls te bezoeken; en alle uren, die van Hasfelt niet op de Collegiën behoefde te zijn, of die hij niet volftrekt noodig had, om zijne Medifche Collegien te beftuderen, was hij bij Kuhl, om of met dezen te lezen over hun beider geliefkoosd vak, of de in het Mufeum voorhandene voorwerpen te beftuderen, of nieuwe voor hetzelve te bereiden. — Ook hier waren beide gefchikt, om elkander te leeren en te helpen. Kuhl had, toen hij hier kwam, meer voorwerpen der Natuurlijke Historie gezien, dan van Hasfelt, en had, vooral wat het inlandfche betreft, eene vrij naauwkeurige kennis van de meest gemeene inlandfche, vooral gewervelde dieren. Van Hasfelt was een jaar vroeger ftudent geworden, en had terftond Osteologie en Anatomie gehoord, en kon dus Kuhl

weder voorlichten in ſtukken, waarin deze toen nog geheel onbedreven was. — Kuhl had, toen hij hier kwam, reeds eene groote vaardigheid in het opzetten van dieren, maar was nog geheel onbekend met het Anatomiſche; van Hasſelt daarentegen zette niet op, maar had zich reeds eenige vaardigheid verſchaft in het bereiden der inwendige deelen.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

AKADEMISCHE VERHANDEL. *Disſertatio inauguralis de foederibus patrocinii ex historia et jure publico atque gentium illustratis, quam — publico et ſolemni examini ſubmittit* F. E. BERG *Amſtelaedami* 1824, 254 bl. 8vo.

Onder de verſchillende ſoorten van verdragen, welke de volken van Europa onderling hebben aangegaan, bekleeden ook de zoogenaamde Tractaten van Protectie of beſcherming eene voorname plaats. Die verdragen worden in de alhier aangekondigde Verhandeling uit de geſchiedenis en het openbaar en volkenregt opzettelijk verklaard en toegelicht.

Dat de Heer Berg, door zijne gevoelens over de noodzakelijkheid der vereeniging van geſchiedenis en regtsgeleerdheid, bijzonder geſchikt was, om deze taak naar behooren aftewerken, daarvan vinden wij reeds op de eerſte bladzijde van dit ſtuk de voldoendſte blijken.

Het eerſte deel der Verhandeling bl. 11 — 181 is geheel geſchiedkundig. Eerst treffen wij aldaar een onderzoek aan over de betrekkingen, die bij de ouden beſtonden tusſchen het moederland en deszelfs volkplantingen, bijzonder over de vraag, in hoeverre uit die betrekkingen ook het moederland tot het verleenen van beſcherming aan zijne volkplantingen geregtigd en verpligt was. Uit dit onderzoek blijkt genoegzaam, dat de Schrijver de nieuwſte en beste werken over de volkplantingen der ouden, zoo als die van Heyne, Sainte-Croix, Raoul-Rochette, Heeren en anderen met nut heeft geraadpleegd. De ſlotſom komt hierop neder, dat zoodanige beſcherming allezins bij de Griekſche volkplantingen verleend werd, doch dat hetzelfde van die der Romeinen in geenen deele kan gezegd worden. De redenen van dit verſchil, welke de Schr. bl. 48 en volg. ontwikkelt, komen ons voor zeer waarſchijnlijk te zijn. Te Rome treft men het eerst wezenlijke verdragen van protectie aan, bij welke overwonnen volken zich aan de Romeinen onderwier-

wierpen, niets dan bescherming van hunne overwinnaars inroepende. Het bekende *Tr. 7 § 1 et 2 D. de captiv. et postlim. revers.*, wordt bl. 68 — 70 op eene, naar ons oordeel, zeer voldoende wijze verklaard.

Na eenige zeer juiste aanmerkingen over den toestand der Germaansche volken in de middeleeuwen, over het leenstelsel, waarbij zeker Robertson en misschien ook wel Gibbon is gebruikt) geeft de Schrijver op bl. 88 tot 94, wat hij heeft kunnen opsporen nopens de bescherming door wereldlijke vorsten aan geestelijken, en door de Pausen somtijds aan andere Koningen of Vorsten verleend. Bijzonder beviel ons hier ter plaatse de opgave der redenen, waarom vóór de kruistogten verdragen van bescherming zoo zeldzaam, na dezelve zoo veelvuldig geweest zijn bl. 94 en volg. — Nergens komen die dan ook in zoo grooten getale voor, als in het Roomsch-Duitsche Keizerrijk. De Keizers zegden hunne bescherming bij verdrag toe aan sommige Rijks-stenden. Deze beloofden somtijds elkander bescherming. Vreemde vorsten beschermden ook Leden van het Duitsche Rijk of Duitsche Keizers verleenden hunne magt tot beveiliging van vreemde landen bl. 97 — 121. Hoe belangrijk ook dit alles moge zijn, hoezeer ook hetgeen verder, ten dezen opzigte over Frankrijk, Italie, Spanje, Engeland, ons Vaderland, de Noordsche volken, Hongaren en Turken gevonden wordt bl. 122 — 146 allezins de eendragt verdient, zoo moeten wij ons echter, om de grenzen eener korte aankondiging niet te buiten gaan, tot de geschiedenis van lateren tijd heenspoeden.

Het is nog in versch in elks geheugen bewaard, hoe de Fransche Republiek in het einde der voorgaande eeuw allerwege hare veroveringen uitstrekte. Ook door het zoogenaamd verleenen van bescherming aan zwakkere naburen, trachtte zij haren invloed hoe langer hoe meer uitte breiden, en de nieuwe Republieken van Italie, die men de namen van de Ligurische en de Cisalpijnsche gegeven had, moesten het eerst de treurige waarheid ondervinden, dat Bescherming maar al te dikwijls een dekmantel is van overheersching en dienstbaarheid. Napoleon Buonaparte ging in denzelfden geest voort. Eerst als bemiddelaar van het Zwitsersch verbond, naderhand als Beschermheer van de Rhijnconfoederatie, oefende hij de meeste daden van oppermagt uit over alle die landen, wier veiligheid en rust hij slechts heette te beschermen. Die overblijfsels der Fransche overheersching zijn verdwenen. Daarom houdt echter de behandeling van dit onderwerp niet op, ook thans praktisch nut te hebben. Op dit oogenblik zelve staan twee staten van Europa onder vreemde bescherming. De vrije stad Cracou namelijk, onder die van Oostenrijk, Pruissen en Rusland en de Ionische eilanden onder die van Engeland,

Ge-

Geheel dit geschiedkundig gedeelte is met de meeste vlijt en naauwkeurigheid, vooral uit Dumont *corps diplomatique* wat de vroegere tijden betreft en uit Schoell *Histoire abrègée des traités de paix*, zoover het de nieuwe geschiedenis aangaat, zamengesteld. Dat de Schr. niet alleen de daadzaken weet optegeven, maar zich dikwijls met oordeel over de oorzaken der gebeurtenissen en over de bijzondere bedoelingen der aangegane verbonden verklaart, daarvan dragen vele plaatsen in zijn geschrift de blijken. Bijzonder onderscheidden wij in het laatste hoofdstuk van dit gedeelte bl. 147 en volg zijne bemerkingen over het Staatkundig evenwigt, de of- en defensive alliantien enz.

Het tweede deel der Verhandeling bevat eene korte opgave der voorschriften van het natuurlijk en stellig volkenregt op dit onderwerp. Na den aard van die soort van voordragen ontwikkeld te hebben, geeft de Schr. op, welke onderscheidene soorten en vormen dier verdragen zich voornamelijk voordoen. De regten en pligten van beschermende en beschermd wordende volken, worden vervolgens opgegeven, terwijl bij deze gelegenheid mede aan de voornaamste voorwaarden wordt herinnerd, welke dikwijls de beschermer ten zijnen voordeele in het verdrag bedingt. Daarna wordt de gewigtige vraag behandeld, of en in hoeverre een volk zijne onafhankelijkheid behoudt, hetwelk zich onder de bescherming van een ander gesteld heeft. Deze vraag wordt met onderscheiding beantwoord, naarmate de bedingen in het verdrag vastgesteld, meer of minder vrijheid aan het beschermd volk overlaten. Eindelijk wordt dit alles besloten met opgave der wijzen, waarop verdragen, waarbij bescherming wordt toegezegd, te niet gaan.

Met het meeste genoegen hebben wij deze Verhandeling gelezen en herlezen. Dezelve bevat de overtuigendste blijken van des Schrijvers goeden smaak en van zijne bekendheid met de geschiedenis en de regten der volken; ook zijn Latijnsche stijl verdient doorgaans veel lof, misschien is die echter hier en daar wat wijdloopig en niet beknopt genoeg. Ook sommige zaken zijn welligt wat breed uitgewerkt; bijzonder bedoelen wij hetgeen over de volkplantingen der ouden wordt gezegd. Doch wij zijn 'er verre van daan, van dit streng te berispen. Moeijelijk is het, wanneer men, zoo als de Schrijver geschiedenis en oude letteren hoogschat, bij een onderwerp als dat der oude volkplantingen, zichzelven te bedwingen en wij willen niet ontveinzen, dat wij in de geschriften van jonge lieden niet ongaarne iets overtolligs aantreffen, of iets, wat minder met het onderwerp zelve in verband staat. Dit is een blijk, dat het een werk is van een jong mensch, die zich geene moeite heeft ontzien, om het onderwerp,

het-

hetwelk hij zich ter behandeling voorstelde, zoo volledig en naauwkeurig mogelijk te bewerken. En die ijver verdient zeker allen lof.

Reeds vroeger had de Heer Berg zich zeer gunstig doen kennen door eene *Disputatio de Jurisconsulto e sententia Ciceronis*, te Amsterdam in Nov. 1822 onder voorzitterschap van den Hoogleeraar den Tex in het openbaar verdedigd. Aan de gunstige verwachtingen, die toen reeds de Schr. van zich deed opvatten, heeft hij ook door deze inaugurale Verhandeling volkomen beantwoord. Over onderwerpen van Staats- en Volkenregt, mogen jonge lieden vrijelijk schrijven, wanneer zij zooveel bescheidenheid in hun oordeel en zooveel kalmte en bedaardheid van onderzoek aan den dag leggen, als men in deze Verhandeling steeds aantreft.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Heelkundige handelwijze bij de Arabieren gebruikelijk.

(Getrokken uit een' brief van den Heer L'EGUILLON.)

„Ik diende als Opper-Chirurgijn op de Koninkl. Corvet *la Mozelle*, gecommandeerd door den Scheeps-Kapitein Duplessy Parreau; toen wij ons in October 1821 bij Mascate bevonden, had ik gelegenheid eene daadzaak optemerken, welke verdient algemeen bekend gemaakt te worden.

Daar die kust over het algemeen en vooral ook de bogt, in welke wij ten anker lagen, zeer vischrijk is, zoo veroorloofde de Kapitein aan een gedeelte der matrozen, om op de Vischvangst uittegaan. Deze den grond, waar zij hun net wilden werpen, niet kennende, hadden de onvoorzigtigheid hunne schoenen uittetrekken, en moesten die roekeloosheid met de hevigste smarten boeten, daar zij op Zeeëgels traden en door de scherpe en lange pennen of stekels derzelve zoo sterk gewond werden, dat zij het naauwelijks op de been konden houden.

Naauwelijks waren zij aan boord der Corvet teruggekomen, of ik zocht dit lijden, hetgeen in zulk een heet klimaat de hevigste zenuwtoevallen en zelfs de klem had kunnen veroorzaken, door geneeskundige hulp uit den weg te ruimen. Om tot mijn doel te geraken, wist ik geen beter middel, dan met een fijn bistouri die stekels

'er

'er uit te snijden; maar dezelve waren zoo bros, dat zij door de drukking van het bistouri braken en de punt 'er in bleef zitten. Door al mijne vergeefsche moeite, vermeerderde ik slechts de pijnen der lijders.

Een Arabier, die juist aan boord gekomen was, om eenige zeldzaamheden te verkoopen, gaf mij door teekenen te verstaan, dat hij den gewonden helpen wilde. Daar ik, wanneer hij in mijne tegenwoordigheid gevaarlijke middelen had willen aanwenden, dezelve toch nog altijd had kunnen tegengaan, zoo vertrouwde ik hem den door mij reeds vruchteloos behandelden matroos toe.

Nadat de Arabier den matroos in de nabijheid der scheepskeuken had doen brengen, besmeerde hij de door de stekels gewonde plaatsen twee lijnen dik met vet, en hield 'er toen de heetgemaakte platte zijde van een mes daartegen. Nadat hij op deze wijze de huid zoo opgetrokken had, dat hij meende de vreemde ligchamen uit den weg te kunnen ruimen, volbragt hij dit, door het met de snede van het mes afteschrabben. Met verwondering zag ik, dat de gezamenlijke fijne spitsjes der stekels, alle in het vet waren, dat hij zoo doende afgeschrabd had, en genas toen mijne overige patienten op dezelfde wijze."

Herstelling van onleesbare Opschriften op Munten en Medailles.

Dit kan men verkrijgen door eene ongelijke oxydatie. Men legt de medailles of munten op heet ijzer, en het verdwenen opschrift verschijnt. De plaatsen namelijk, waar het opschrift stond, zijn minder gedrukt, dan de andere en oxyderen zich dus ligter, zoodat door deze ongelijkmatige betrekking het afgesleten opschrift weder leesbaar wordt.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	30. 2½ 30. 2 30. 2	36 46 38	N. O. t. O. ——— ———	helder, tot in den namiddag zeer windig.
24	30. 0½ 30 0 29. 8½	38½ 48½ 40	O. N. O. N. O. N. O. t. N.	's morgens helder, verder bewolkt.
25	29. 8½ 29. 8½ 30 0	42 47 37½	N. N. W. ——	's morgens en 's avonds helder, voor 't overige bewolkt.
26	30. 0½ 30. 1 30. 1	41 50½ 39	O. t. N. O. N. O. N. O. t. O.	helder.

BA-

Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
27	30. 0 30. 0 29. 9¾	59 48 41	N. N. O. N. W. —	's morgens betrokken, verder bewolkt.
28	30. 0 30. 0 30. 0	44 49 42	N. N. W. — N. N. O.	betrokken, 's avonds dampig.
29	30. 0 29. 9½ 29. 9¾	43 47½ 43½	O. N. O. —	betrokken, 's morgens dampig.

BEKENDMAKINGEN.

*** Van het tijdstip, dat de Israëliten uit onderscheidene oorden van Europa op den Nederlandschen bodem eene veilige schuilplaats zochten en vonden, tot op den huidigen dag, heeft het nog niemand hunner ondernomen, de gewijde boeken hunner wetgeving in de *landtaal* te vertolken, offchoon zulks dikwijls in de *Spaansche* en *Hoogduitsche* talen plaats had.

Daar eene zoodanige vertaling altoos en met regt, als eene der eerste bouwstoffen tot het verbeterd onderwijs der Israëlitische jeugd in het Koningrijk der Nederlanden beschouwd werd, zoo was, wel is waar, bij Decreet van het voormalig Landsbestuur d. d. 10 Julij 1809 bevolen, dat eene Bijbelvertaling ten gebruike der Israëliten vervaardigd zoude worden, doch latere gebeurtenissen hebben ook dit Decreet zonder het gewenschte gevolg gelaten.

Aangemoedigd door de bijzondere deelneming der *Hoofdcommissie tot de zaken der Israëliten*, der *Schoolcommissien* van beide gemeenten hier ter stede, als ook te Rotterdam, 's Hage, Brussel, Zwolle, en van vele andere voorname mannen, zoo hier als elders, en gerugsteund door de medearbeiding van den Wel Eerwaarden en zeer geleerden Heer S. Berenstein, Opperrabbijn der Nederlandsche Israëliten, en de goedkeuring der Wel Edele zeer geleerde Heeren Dajaniem der Portugeesch Nederlandsche Israëliten alhier; heeft de ondergeteekende besloten eene poging te doen, om, in deze behoefte te voorzien.

De door hem uittegevene *nieuwe* vertaling der vijf Boeken Mosis zal met den Hebreeuwschen Tekst 'er bij, benevens de Hebreeuwsche verklaring van den beroemden Jarchi (Raschi), en de bij elk deel behoorende *Haftaroth* in het licht verschijnen. Het geheele werk zal op best papier in 8vo., met eene nieuw gegotene letter van den met lof bekenden Joseph Athias gedrukt worden, en voor de Inteekenaren à *f* 3-1 per deel verkrijgbaar zijn; terwijl men 'er op rekenen kan, dat de oorspron-

ſpronkelijke tekst, wat ſierlijkheid en naauwkeurigheid betreft, met de beste uitgaven der Hebreeuwſche Bijbels zal kunnen wedijveren.

De Inteekening geſchiedt, te Amſterdam bij de Boekverkoopers J. van Embden en Zoon, Schalekamp, van de Grampel en Hansſen; voorts bij de voornaamſte Boekverkoopers des Rijks.

Daar het getal der deelnemers reeds tot eene aanmerkelijke hoogte geklommen is; zoo ſtaat de Inteekening niet langer open, dan tot Ultimo Mei 1825.

Amſterdam 25 Maart 1825.

S. J. MULDER,
Beëedigd Translateur.

BERIGT

Voor leerlingen of jeugdige beoefenaren der Artſenijmengkunde.

Het is eene onbetwistbare waarheid, dat, vanwege de belangrijke en menigvuldige nieuwe ontdekkingen, welke 'er ſedert eenige jaren gedaan zijn en nog gedaan worden, in het gebied der SCHEIKUNDE, daardoor de Artſenijmengkundige wetenſchap, uit dit oogpunt beſchouwd, ook op eenen hoogeren trap van volmaking is gebragt geworden, en alzoo voor derzelver beoefenaren een nieuw veld van beſchouwing, onderzoek en bearbeiding is aangewezen. Offchoon wij in ons Vaderland reeds mogen roem dragen op het uitmuntend Scheikundige werk van onzen geleerden Landgenoot Mulder, blijft het des niet te min eene wezenlijke behoefte voor de leerlingen of jeugdige beoefenaren der Artſenijmengkunde, het bezit van een *beknopt Leerboek der Artſenymengkundige Scheikunde*, waarin zij duidelijk en volledig kunnen opzamelen, de wetenſchappelijke kennis, welke in onze dagen over dit gedeelte der Apothekerskunst van hen met billijkheid kan en moet geëischt worden. Die behoefte wordt dringender, naardien de voortreffelijke vertaling der Artſenijmengkundige proefondervindelijke Scheikunde van den beroemden Trommsdorff ſchijnt uitverkocht te zijn, ten minſte zeer ſchaars kan verkregen worden.

Om alzoo hierin te voorzien, zullen de Boekhandelaars J. DE VOS & Comp., te Dordrecht, eerlang worden in ſtaat geſteld, zoodanig een Leerboek het licht te doen zien.

*** Bij den Boekverkooper V. LOOSJES te Haarlem, zijn voorhanden nog eenige Exemplaren van het velerwege gebruikt wordende Leerboek: M. N BEETS, *Grondbeginſelen der Artſenijmengkundige Scheikunde*, in gr. 8vo. à ƒ 1 - :

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 14. Vrijdag den 8sten April.

BERIGTEN.

PARYS *den 12den Maart.* HENDRIK RIEMSNYDER, Schrijver van Fabelen en Vertelsels, naar de nieuwste en beste Hoogduitsche Dichters. 's Hage 1779, in 8vo.
Dichtlievende Rapsodien, ib. 1779, in 8vo.
Proeven van dichtlievende kleinigheden, tot uitspanning van den geest, ib. 1780, in 8vo.
Galante Dichtluimen, ib. 1780, in 12°.
Liedjes voor Kinderen, ib. 1781, in 12°.
Catechismus van den Oeconom. Tak, ib. 1781, in 8vo.
en Vertaler van
Humphry Klinkers reizen, uit het Engelsch van Smollet, ib. 1779, in 8vo. 3 deelen.
Droomen van eenen Menschenvriend, uit het Hoogduitsch van Iselin, ib. 1780, in 8vo. en
Nathan de Wyze, uit het Hoogduitsch van Lessing, ib. 1780, in 8vo., — is alhier den 5den dezer, in zijn 82ste jaar overleden. Ds. P. H. MARRON, heeft voor hem het volgende Grafschrift vervaardigd:

Me prior, in dias emissus luminis auras,
Me prior, et metam tangis. Amice, sequor.

Uit Hollandsche ouders te Wologda, in Rusland geboren, en in Holland groot gebragt, was KIRMSNYDER, in 1782, (hetzelfde jaar als Ds. M.) als een der Secretarissen van de Commissie, die de Oost-Indische Compagnie naar Parijs zond, en die uit de Heeren BOERS en VAN DE PERRE bestond, alhier gekomen, en sedert, even als die Heer, hier blijven hangen. — Zijne vruchtbare pen was te Parijs eensklaps, althans voor de drukpers, onvruchtbaar geworden, en hij heeft hier zoet en zuur van de fortuin gesmaakt. Behalve een Latijnsch versje, schreef voorn. Hr., in 1793, in zijn *Album*, de volgende vrije navolging van den Zang aan de Vriendschap uit de Opera van *Castor en Pollux*.

O zachte balsem van het leven,
Verrukkelijke gaaf der goôn,
Kom, teed're vriendschap, herwaarts streven!
Vest in ons zuiver hart uw' troon!
Waar gij, ô dierb're! uw gulden stralen
Laat op den zwakken aard'ling dalen,
Daar kent men geen verdriet; daar woont de zaligheid!
Betooverend gevoel, gij doet den boezem zwoegen
Van onuitsprekelijk genoegen!
Gij bindt met duurzaam heil den Tijd aan de Eeuwigheid!

—

't Verloop der jaren mag de prille schoonheid krenken:
U kan het, u alleen, een' nieuwen luister schenken:
U deert noch wufte min, noch 't wisselvallig lot!
Gij zoudt de wellust zelve wezen,
Waar' niet, door eigen schuld, het menschdom hier verwezen
Tot welverdiend gederf van een te kort genot.

BRUGGE. De Maatschappij van Flora alhier, in 1761 opgerigt, die zich toen bepaalde tot eene Tentoonstelling van fraaije bloemen, en met name van Hiacinten, ter eere van St. Dorothea, patronesse der Tuiniers, doch thans op een' beteren en ruimeren voet ingerigt, heeft op 6, 7 en 8 Februarij l. l., eene Planten-Tentoonstelling gehouden, waarvan nu voor de eerste maal

de Lijst is gedrukt geworden. De eerepenning voor de bestgekweekte Planten uitgeloofd, werd toegewezen aan de *Mimosa paradoxa*, van den Hr. Bertram, Koopman te Brugge, het eerste accessit aan de *Azalea carnea*, van den Burggraaf Eug. de Nieulant, en de eervolle melding waardig gekeurd, een *Poeonia suffruticosa*, van den Hr. van den Bogaerd de Merlebeke, Voorzitter der Maatschappij. De medaille voor den fraaisten *Hiacint*, werd verworven door den Heer P. van der Plancke van den Bogaerdt, voor eenen *de Vrede van Amiens* geheeten. De eerepenning voor de rijkste bijdragen in Planten, viel te beurt aan den voorn. Burggraaf de Nieulant.

Haarlem. Nadat, volgens besluit van Zijne Majesteit den Koning, reeds te voren was vastgesteld, dat ook in deze stad eene *Genees-*, *Heel-*, *Verlos- en Artsenijmengkundige School*, die bovenal de aankweeking en opleiding van de op het platte land zich vestigende Geneeskundigen ten doel had, zoude worden opgerigt, waren wel reeds voor eenigen tijd de *Lectoren* in de onderscheidene vakken bij gen. School benoemd, en aangesteld, doch men had tot hiertoe met het geregeld geven van onderwijs nog geenen aanvang kunnen nemen. Thans echter, nadat volgens eene onlangs gedane uitnoodiging der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in *Noord-Holland*, hier ter stede residerende, een vrij aanzienlijk aantal van Leerlingen, als Leden van gem. School waren ingeschreven geworden, meende men ook niet langer hetzelve te mogen uitstellen. Daarop besloot men dan, op Dingsdag den 5den April de lessen te zullen aanvangen. Doch nu scheen ook tevens tot eene dergelijke nieuwe Inrigting, zoowel voor het Algemeen, als voor den Leerling eene doelmatige voorbereiding als het ware gevorderd te worden. Toen was het, dat de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt haar verlangen aan de *Lectoren* deed te kennen geven, dat dezelve op eene zooveel mogelijk plegtige wijze zoude gevierd worden. — Aldus had op den bepaalden dag, de inwijding der gen. School, ter algemeene opening van het onderwijs, in de Luthersche Kerk alhier plaats. Bij die gelegenheid hield de Heer J. A. van Bemmelen, Med. Dr. en Lector in de Ontleed-

leedkunde bij de School, die daartoe door zijne ambtgenooten eenstemmig was verkozen, en zulks ook bereidwillig had op zich genomen, in de Nederduitsche taal eene Redevoering, in welke hij uit de geschiedenis der kunst trachtte te bewijzen, dat *het openbaar onderwijs op alle de vakken der Geneeskunst ten allen tijde eenen weldadigen invloed gehad heeft.*

Die plegtigheid nu vereerden niet alleen onderscheidene Commissien der Provinciale en Stedelijke Autoriteiten, de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt, als ook de Bestuurders van het stads St. Elisabeths-Gasthuis, met hunne tegenwoordigheid, maar ook gaven vele, zoo uit de stad zelve, als uit de omstreken zamenvloeide Geneeskundigen het doorslaandst bewijs hunner belangstelling in eene dergelijke voortreffelijke inrigting. En daarenboven woonde nog eene talrijke en aanzienlijke schaar van Toehoorders en Toehoorderessen met gelijke bedoeling dezelve bij. Een goed bezet Orchest liet eindelijk zich niet alleen *voor* en *na* het uitspreken der Redevoering op eene aangename wijze hooren, maar verpoosde ook ter regter tijd den Redenaar, welke afwisseling niet weinig ook scheen te hebben toegebragt, om deze geheele plegtigheid luister bijzetten, en derzelver bijwoning voor de Toehoorders te veraangenamen.

LEVENSSCHETS

VAN

JOHAN COENRAAD VAN HASSELT.

(Vervolg van bl. 202).

In den zomer van 1817 besteedde van Hasselt een gedeelte der groote vacantie tot het schrijven zijner Prijsverhandeling *over den zachten overgang in de klasse der Zoogdieren*, op welke hem het accessit werdt toegewezen, terwijl Kuhl den eersten prijs behaalde. — Het Natuur- en Scheikundig Genootschap alhier, erkende beider verdiensten in dit opzigt gelijkelijk, door beiden op denzelfden dag het Honorair Lidmaatschap aantebieden; en zoo legde ook deze letterstrijd, die

die anders zoo dikwijls bij mededingers haat en nijd veroorzaakt, bij hen een' nieuwen knoop in hunne vriendschap, verbond dezelve hen nog naauwer aan elkander.

Het was in den daarop volgenden winter, dat van Hasselt met Kuhl de meeste Anatomische waarnemingen deed, die vervolgens zijn uitgegeven in hun gemeenschappelijk werk (*Beiträge zur vergleichende Anatomie*).

Geen wonder dan, dat, toen Kuhl besloot, om in den zomer van 1818 eene reis te voet door Duitschland te doen, hij van Hasselt verzocht om zijn reisgenoot te zijn.

Zij bezochten op deze reis de belangrijkste Kabinetten van het Noordelijk Duitschland en bestudeerden ze, zoo als die te Bremen, te Brunswijk, te Berlijn, te Halle, te Leipzig, te Dresden, en reisden vervolgens door de Saksische Schweits en over Jena naar Hanau, waar de vader van Kuhl woonde; van daar deden zij nog een' uitstap naar Heidelberg, zoodat zij overal de belangrijkste mannen in ons vak hoorden onderwijzen en leerden kennen, en verrijkt in kundigheden, den 21sten September van dat jaar naar Groningen terugkeerden.

Na het volbrengen dezer reis, zette van Hasselt in het volgend Akademisch jaar, hetwelk Kuhl grootendeels te Amsterdam en in Engeland doorbragt, zijne Medische studiën hier ijverig voort, om alzoo, na zijnen geheelen Akademischen Cursus volbragt te hebben, tegen het begin van den winter van 1819 en 1820, dien hij, na eene voorafgaande reis door Zwitserland, te Parijs dacht door te brengen, ten einde eensdeels dáár, in de groote Hospitalen, zijne Medische kundigheden uit te breiden, en anderdeels zich in het Museum van Natuurlijke historie zoo veel te beter voor te bereiden voor zijne reis naar de Indiën.

En zoo vertrok van Hasselt op den 2den September 1819, met zijne beide vrienden Kuhl en Cremers, van hier naar Hanau. Hier lieten van Hasselt en Cremers Kuhl bij deszelfs vader achter, terwijl zij inmiddels naar Zwitserland reisden.

Zij wandelden daartoe van Hanau op Darmstad, Heidelberg en Karlsruhe, en vervolgens door het Schwartswald naar Schafhausen, waar zij het eerst den voet zetteden op den Zwitserschen grond.

Zij bezochten in dezen Vrijstaat meest de kleine en Duit-

fche kantons: maar gingen daar ook geen punt voorbij, dat, hetzij uit een Natuurkundig, hetzij uit een Gefchiedkundig oogpunt, van belang was.

Daarna keerden van Hasfelt en Cremers uit Zwitferland naar Straatsburg terug, en hier vonden zij hunnen vriend Kuhl, die inmiddels van Hanau dáár gekomen was, weder, om gezamenlijk de reis naar Parijs aantenemen.

Te Parijs verdeelde van Hasfelt zijnen tijd zoodanig, dat hij voor een gedeelte met Kuhl in het Mufeum van Natuurlijke Historie werkte, ter uitbreiding van zijne kundigheden in dat vak, en dat hij zijnen overigen tijd met Cremers op de Medifche Collegiën en in de Hospitalen doorbragt.

Van Parijs vertrok van Hasfelt in het laatst van Februarij 1820 naar Groningen, om zijne reeds te voren opgeftelde Inwijdings-verhandeling te doen drukken; na welker verdediging hij vervolgens den 13 Mei van dat jaar tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd werd, nadat hij inmiddels, bij een befluit van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden van den 2 Mei 1820, No. 10, op zeer eervolle en zeer voordeelige voorwaarden benoemd was, om met zijn' vriend Kuhl de Nederlandfche bezittingen in de Oost-Indiën te bereizen, met het bepaalde doel, om de wetenfchappelijke kennis van de voortbrengfelen der natuur in die landen uittebreiden.

Kort daarop vertrok van Hasfelt naar Amfterdam, om het noodige tot zijne reis aldaar voortebereiden, en, nadat hij hier alles in orde had, in het begin van Julij naar Texel, van waar hij en Kuhl den 11 dier maand de reis naar Java aannamen, vergezeld van den Schilder Keultjes en van den Ontleedkundige van Raalte.

Gelijk zij gedurende de geheele reis op hun fchip zeer werkzaam waren, om de zeedieren, die zij magtig konden worden, waartenemen, zoo was vooral hun oponthoud op het eiland Madera en aan de Kaap zeer belangrijk voor hen.

Na een kort oponthoud op de Cocos-eilanden, zuidelijk van Sumatra gelegen, en na aan de punt van Bantam het eerst voor eenige oogenblikken den Javaanfchen bodem betreden te hebben, kwam van Hasfelt met zijne reisgenooten in het laatst van December 1820 op de reede van Batavia aan.

Van

Van hier vertrokken zij welhaast naar Buitenzorg, waar, de goedheid van den Gouverneur Generaal van Neêrlands Indiën, den Baron van der Capellen, hun veroorloofde te wonen; en zij besteedden de eerste maanden van hun verblijf op Java, om zich vooreerst bekend te maken met hetgeen Professor Reinwardt gedaan had, en vervolgens de omstreken van Buitenzorg en daaronder vooral de hooge bergen in de nabijheid te onderzoeken.

Dit Buitenzorg is de residentie-plaats van den Heer Gouverneur Generaal, op den afstand van twaalf uren zuidwaarts van Batavia gelegen, in een allervruchtbaarst oord, en in de nabijheid van de twee voornaamste bergen van het gansche eiland Java (de Sallak en Pangerango, ook blaauwe berg genaamd). Alhier is de natuur zeer rijk in allerhande voortbrengselen voor de Natuurlijk historie.

Het verblijf van den Heer Engelhard op Pondok-Gede, twee uren van Buitenzorg, omvattende de twee opgemelde bergen, gaf denzelven de gelegenheid, om onverwijld kennis met hen te maken.

„Van het eerste oogenblik," schrijft mij Z. H. E. G. „dat ik het genoegen had, hen te ontmoeten, hebben beide de Heeren Kuhl en van Hasselt mij „zeer veel belangstelling ingeboezemd, als dadelijk „vele blijken gegeven hebbende, zoo in hunne gesprekken, als in het doen van nasporingen van alles, „hetgeen tot hun vak en de wetenschappen in het algemeen betrekking had, met welken ijver zij bezield „waren, om aan het oogmerk hunner zending naar „Java te voldoen, namelijk het bevorderen en uitbreiden der Natuurlijke historie en andere nuttige wetenschappen."

„Weken lang hebben zij zich opgehouden in de „distrikten van Pondok-Gede; zulks heeft mij in de „gelegenheid gesteld, om hen nu en dan te bezoeken, „en in aanschouw te nemen, welke vorderingen de „Heeren Kuhl en van Hasselt dagelijks maakten „in het verzamelen van alle voortbrengselen, zoo uit „het Planten- als Dierenrijk."

„Met verwondering heb ik opgemerkt, met welken „ijver zij de taak vervulden, die zij op zich hadden „genomen, en den weinigen omslag, dien zij daarbij „hadden, als zich meerendeels zelven behelpende. Zij

„ beklommen dagelijks in eigen persoon de gebergten „ in dezen omtrek. Zij doorkruisten de onafzienlijke „ valleijen, om alles zelven optesporen, wat hunne „ aandacht tot zich trok en voor hen vreemd was, „ en verzamelden datgene, wat voor de wetenschap „ nuttig konde zijn. Hetgeen zij dan op den dag had- „ den verzameld en naar hunne verblijfplaats gebragt, „ werd in den nacht door hen bereid en tot de ver- „ zameling geschikt. Regen of zonnehitte, dit was „ bij hen om het even, en voor hen geen beletsel, „ om hun' voorgenomen togt voorttezetten. Aldus „ blootgesteld aan de gevaren van de zoo verschillende „ klimaten in de gebergten, was de Heer Kuhl de „ eerste, die daarvan het slagtoffer is geworden." (*).

Het was na en ten gevolge van eenen dezer gevaarlijke togten, dat van Hasselt op den 14den September 1821 het ongeluk had zijnen vriend Kuhl te verliezen.

Nog grooter werd voor van Hasselt dit ongeluk, daar hij twee dagen later ook zijnen Teekenaar, den Heer Keultjes, door den dood verloor; — en binnen twee maanden kreeg hij ook de tijding van het overlijden van zijn' vriend Cremers.

Den

(*) „ Wanneer wij terugkomen, " schreef van Hasselt, „ van zulke vermoeijende togten, waarop het ligchaam in zulk eene aanstrenging geweest is, vorderen onze verzamelingen eensklaps eene tegenovergestelde levenswijs en het ligchaam gaat dus van de sterkste actie in de diepste rust over.

Dikwijls ben ik voor deze verandering bevreesd geweest, dikwijls heb ik ze aan Kuhl te kennen gegeven, die dit ook wel inzag; maar de menigte planten, gedurende zoo eene reis verzameld, 't geen niet dan met de grootste moeijelijkheden kan volbragt worden, in orde te brengen, te beschrijven, te doen teekenen, verleidde ons, zou niet het verzamelde verloren gaan, tot eene zulke handelwijs. Zijn te arbeidzame geest was niet geschikt voor een land als Java, waar alles rust vordert; zijne uitspanning was slechts verandering van arbeid; uit ijver voor de wetenschappen dacht hij niet om het nadeel van eene brandende zon, noch om een dreigend onweder; hoe zeer hij zijn ligchaam door zijne zedelijkheid spaarde, het leed aan de andere zijde veel door eenen te grooten ijver,"

Den meesten steun vond hij, in deze omstandigheden, in de hartelijke deelneming van den Gouverneur Generaal, die hem terstond bij zich in huis nam; en hij vatte daarop moed, om zijn begonnen werk voortte zetten.

Het eerste, dat hij na den dood van zijnen vriend onder handen nam, was den rijken buit in orde te brengen, dien zij op hunne togten naar den Pangerango verkregen hadden, en vooral het herbarium te rangschikken.

Daarna, met de komst van den regentijd, meende hij het een geschikt tijdstip te zijn, om zich naar Batavia te begeven, om dáár met gemak de zeeprodukten te verzamelen, en zoo veel mogelijk, hetgeen nieuw was en hetwelk hij misschien elders niet dan met groote moeite zou kunnen verkrijgen, te doen teekenen: naauwelijks echter was hij hier aangekomen, of eene dubbelde ziekte overviel hem, en te gelijk eene schier doodelijke den Hr. van Raalte (den eenigsten zijner reisgenooten, die hem thans nog overig was). Een Rheumatismus verlamde van Hasselt de regterhand en den linkerschouder; hierbij voegde zich eene ernstige ziekte der ingewanden, van welke laatste hij niet voor het begin van Februarij 1822 herstelde; terwijl de Rheumatismus zeker niet dan zeer langzaam tot eene volkomene herstelling geraakt is, daar hij, den 15 Februarij van dat jaar nog schreef, dat hij toen nog niet dan met de grootste moeite dien brief met eene half verlamde hand opstelde.

Nu was de Heer van Raalte wederom zoo ver, dat hij het penseel van nieuws had opgevat; het was echter zeer natuurlijk, dat hunne werkzaamheden niet dan zeer langzaam konden gaan.

Dan, niet tegenstaande al deze ongelukken, werd zijne verzameling van zeeprodukten dagelijks rijker; reeds waren verscheidene nieuwe soorten van visschen in teekening gebragt; nieuwe soorten van schaaldieren hadden insgelijks zijne verzamelingen verrijkt; van zeer vele visschen waren toen reeds zeer goede skeletten gemaakt en dit getal groeide dagelijks aan, in het kort, het zal genoegzaam zijn, om een denkbeeld te geven van zijne verzameling van zeeprodukten, wanneer ik zeg, dat reeds 115 soorten van visschen toen door hem bestemd waren. „Wat mijnen toestand betreft," schreef hij eene maand later, „dezelve is veel verbeterd; niets

was in ſtaat de volkomen lamheid van mijnen linker ſchouder op te heffen, tot ik eindelijk beſloot tot de electriciteit mijne toevlugt te nemen, 't geen dat gelukkig gevolg gehad heeft, dat ik mij op dezen oogenblik zoo goed als herſteld rekenen kan."

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

PRIJSONDERWERPEN

DOOR DE

UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL

Opgegeven voor 1825.

Quaestio Iuridica. Aſylorum apud praecipuas gentes, antiquas et recentiores, origo, uſus et abuſus tradantur atque exponantur.

Quaestio Medica. Dilucide et breviter exponantur Hyoſcyami nigri, *primum* deſcriptio Botanica, eiusque herbae, radicis et ſeminis analyſis Chemica, *deinde* efficacia huius plantae venenatae in corpus animale, *porro* eius uſus medicus, atque *tandem* noxae ex medicamenti intempestiva adhibitione oriundae.

Facultas Medica iterum hanc quaeſtionem proponens, monet, inprimis in ſcriptoribus, qui hoc argumentum tractare velint, deſiderari, ut non aliorum tantummodo proferant experimenta et opiniones, ſed praeterea *illa*, quantum eius fieri posſit, repetant, *has* vero ad regulas in Therapia generali traditas prudenter diiudicent, neque negligant ſcriptionis Latinae perſpicuitatem et puritatem.

Quaestio Literaria. Quae fuit ſub finem Saeculi XI. gentium Europearum conditio? Quid causſae fuisſe videtur, ut bella eo tempore ſuſciperentur ſacra? Unde explicandum, bella illa, per duo proxima ſaecula, et tanto ardore, fuisſe gesta.

Quaestio Mathematica. Explicentur praecipui modi, quibus Calculi differentialis principia demonſtrare conati ſunt Mathematici, et quid de ſingulis his modis existimandum ſit.

Quaestio Zoologico-Oeconomica. Exponatur *Apis mellificae* Linn. ſuccincta Anatome, Hiſtoria Naturalis et Uſus oeco-

oeconomicus, adhibitis et diiudicatis veterum et imprimis recentiorum hac de re obfervationibus et experimentis.

Quae quaestio denuo proponitur, cum refponfio, hoc anno ad facultatem missa, neque fatis accurate et perfpicue confcripta fuerit, neque fermone latino fe commendaverit.

Quaestio Theologica. Quibusnam partibus fibi invicem fimiles funt facri lavationis et coenae ritus a Christo inftituti? Quis huius comparationis est ufus, in iudicio de utriusque ritûs indole, legitimo ufu ac fructu falutari?

Voor den 10 Januarij 1826 moeten de antwoorden op deze Prijsvragen, volgens de voorwaarden, bij Koninklijk befluit vroeger bekend gemaakt, ingezonden worden bij den Hooggel. Heer Jodocus Heringa Ez., Secretaris der Akademie.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

WOORDENBOEKEN. Handwoordenboek der Griekfche Taal volgens Etymologifche orde, ten dienste der Scholen, door J. T. BERGMAN *Theol. et Lit. Hum. Doct.* 2 Deelen., te Zutphen, bij H. C. A. Thieme in gr. 8vo., XXII en 996 bl.

Door het voor ons liggend Woordenboek, heeft de Heer Bergman een tot hier open vak, — welks ledigheid door allen ondervonden werd, die, op het voetfpoor vooral van den grooten Wyttenbach, onze jeugd eers met de Griekfche en daarna met de Latijnfche Taal wilden bekend maken, — met goeden uitflag aangevuld.

In eene zeer gepaste voorrede, geeft de Schr. eerst te kennen, hoe hij tot dezen Lexicographifchen arbeid, vroeger door den Heer Lenting ondernomen, doch door andere bezigheden afgebroken, gekomen is, en doet daarna verflag, hoe hij denzelven behandeld heeft; hoe hij namelijk het Duitsch werkje van A. C. Niz (dat als een in Etymologifche orde gebragt uittrekfel van een uitgebreider Woordenboek van F. W. Riemer mag befchouwd worden, gelijk het laatfte weder als een uittrekfel uit het groote en bekende van Schneider) daartoe als grondflag bezigde, maar, daar hij zooveel te verbeteren en veranderen vond, niet aarzelde, dit Handwoordenboek met zijnen naam in het licht te zenden. Wij kunnen hem in verdere bijzonderheden, omtrent zijnen arbeid daar ont-

ontwikkeld, hier niet volgen, maar vinden in dit voorberigt ons door den Schr. zelven een' maatstaf in handen gegeven, om daarnaar dit werk te beoordeelen. Wij hadden immers hetzelve slechts te toetsen aan de drie hoofdvereischten, welker inachtneming de Schr., — zal dit Woordenboek aan zijn doel beantwoorden, het gemis aan een kleinen Scheller bij het Grieksch vervullen, — onvermijdelijk acht; te weten: 1°. het moet een klein- of Handwoordenboek zijn, ten dienste der scholen, 2°. naar Etymologische orde, en 3°. Grieksch en Nederduitsch.

Het spreekt van zelve, dat het van ons niet kan gevergd worden, dat wij alle artikelen in deze Dictionnaire voorhanden, op dien toets konden brengen, maar wij kunnen met volle ruimte verzekeren, dat die, welke wij bij het doorloopen meer van nabij bezagen, ons het gunstigst denkbeeld van dezen arbeid inboezemden; namelijk, dat in denzelven de moeijelijk te vermijden klip van te veel of te weinig te geven, gelukkig is ontgaan, door zich liever te bepalen tot mindere, maar dan ook door het gebruik der beste Schrijvers bevestigde woorden, dan denzelven te overhoopen met de zoodanige, die voor den gebruiker in de scholen overtollig zijn; — dat zoowel de woorden als de beteekenissen zeer oordeelkundig Etymologisch gerangschikt zijn, — en dat die beteekenissen met zooveel naauwkeurigheid in het Nederduitsch zijn opgegeven, dat wij het gebruik van dit Woordenboek op elke school, waar het Grieksch vóór het Latijn geleerd wordt, veilig en met ruimte durven aanprijzen.

Dit gebruik wordt voor den eerstbeginnenden daarenboven te gemakkelijker gemaakt, daar 'er, even als bij Schellers Handwoordenboek, een Alphabetische woordenlijst achteraan wordt gevonden, waarin zoodanige woorden zijn opgenomen, welke of in 't geheel niet of met moeite in het werk zelve naar het Alphabeth zouden gevonden worden. De reden, waarom 'er hier geene korte Nederduitsche woordenlijst, ten behoeve van hen, die uit hunne moedertaal in het Grieksch willen overzetten, gevonden wordt, kwam ons, die het gebrekkige van dezelve voor het Latijn in Schellers klein Woordenboek meer dan eenmaal ondervonden, zeer juist voor; maar wij gelooven ook met den Schr., dat een opzettelijk te vervaardigen Nederduitsch - Grieksch Woordenboek daartoe een nuttig hulpmiddel zou kunnen opleveren, en kunnen dus niet nalaten, hier den wensch te uiten, terwijl de Schr. zulks niet schijnt te zullen ondernemen, dat zich hiertoe eerlang een even deskundige verledige; daar dit werk, met evenveel kunde, beleid en orde tot stand gebragt, een fraai geheel, met den arbeid, dien wij aankondigen, zou uitmaken.

Wij eindigen met de hoop, dat eerlang den Heer Bergman eene openlijke en bepaalde ambtsverrigting, waartoe hem

hem zijne uitgebreide kennis allezins regt geeft, zelfs boven vele anderen, moge ten deel vallen, maar in het vertrouwen, dat bijaldien aan die hoop niet beantwoord wordt, dat hij voort zal gaan uit zijn studeervertrek voor de Maatschappij en Letteren even rijpe vruchten te leveren, als dit Grieksch-Nederduitsch Handwoordenboek.

V.

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

Dissertation sur l'air atmosphérique et son influence sur l'économie animale, par von KIRCKHOFF, M. D., 3me edit. à Amsterdam chez Abbink. 1824.

De lofuitingen, welke de, aan wetenschappen toegewijde, Journalen aan dit werk bij deszelfs verschijning in 1812 toezwaaiden, hebben den Schrijver aangespoord om eene nieuwe uitgave, zorgvuldig op de hoogte der tot op heden gemaakte vorderingen gebragt, het licht te doen zien. Zijn werk is in vier afdeelingen gesplitst. In de eerste afdeeling handelt hij over de Natuur- en Scheikundige eigenschappen der lucht, op eene wijze, die wel is waar, voor een zoodanig onderwerp ons al te beknopt voorkomt, doch welke evenwel zeer belangrijk is, zoo ten opzigte der nasporingen, waaraan zich de Schrijver moest overgeven, als met betrekking tot de goede bronnen, waaruit hij zijne bewijzen bijbrengt. Wij zijn het niet met hem eens, wanneer hij beweert, dat groote hoeveelheden waterstofgaz (hydrogène), door toevallige oorzaken, als: door de ontbinding van ligchamen in moerassen en stilstaande wateren voortgebragt, zich in de lucht kunnen bevinden. De ontledingen, welke de HH. Berthollet, Bérard, Davy en ik van dezelve maakten, hebben ons daarvan nimmer eenig spoor aangewezen, en de Heeren Humboldt en Gay-Lussac, hebben verzekerd, dat de lucht nimmer meer dan 0,003 waterstofgaz bevatten kan.

Het tweede gedeelte behelst een onderzoek van den invloed der lucht, en van dien harer zamenstellende beginselen, op de levenseigenschappen en werkingen. Verre van met vele andere Geneesheeren en Scheikundigen het zuurstofgaz als een specifiek middel in eenige ziekten te beschouwen, beschrijft deze geleerde Geneesheer op eene volledige wijze deszelfs invloed op de dierlijke huishouding. „Het zuurstofgaz" zegt hij, „gedurende eenigen tijd ingeademd, vermeerdert, de snelheid van alle werkingen; de ademhaling wordt vrijer en gemakkelijker,

de

de omloop van het bloed fneller, het ligchaam rood; de oogen worden glinsterende en vochtig; de dierlijke warmte wordt op elkander gehoopt, alles draagt de kenmerken, dat de perfoon boven mate leeft; de gevoeligheid en de contractiliteit bereiken haren hoogften top. Kortom, de levensverfchijnfelen volgen elkander veel fchielijker dan in de dampkringslucht op, en wanneer men voortvoer dit gaz in te ademen, zoude de dood, nadat het ligchaam alle trappen van verval, waaraan het onderhevig is, met fnelheid doorgeloopen had, zich openbaren." von K. onderzoekt met gelijke naauwkeurigheid den invloed der dampkringslucht op de functien des levens. Op deze wijze bemerkt hij, dat hare al te fterke drukking werktuigelijk op onze ligchamen werkt, door derzelver functien te vertragen, eene belemmering in de ademhalende organen daar te ftellen, en het geheel werktuigelijk zamenftel (*organisme*) in eene kwijning te doen vallen. Een te fterk verminderde drukking van de lucht levert het tegenovergeftelde refultaat; zij brengt de functien in hoogere beweging, veroorzaakt bloedvloeijingen, bloedfpuwingen, enz., dit heeft vooral op hooge bergen plaats.

De beide andere afdeelingen handelen over de lucht in hare betrekking tot de gezondheids-leer, ziekte-leer en ziekte behandeling. Volgens deze verdeeling ziet zich de Schrijver verpligt om over de werking der winden op de dierlijke huishouding, over den invloed derzelve op de vochtige, koude, warme, moerasachtige, zuivere lucht, enz. te fpreken. Dit laatfte gedeelte van zijn werk is weinig voor ontleding vatbaar; wij zullen ons alleenlijk bepalen, met te verklaren, dat de Schrijver, zijn onderwerp geheel meester, hetzelve op de gelukkigfte wijze, en om zoo te fpreken, *ex profesfo* behandeld heeft. Bij eene oplettende lezing dezer brochure, bemerkt men dadelijk, dat von K. eene rijke verzameling van zaken gemaakt heeft, en alleen met de keuze daaruit verlegen is geweest; hij had zeker eee dik boekdeel 'er mede kunnen vullen, doch hij wilde 'er liever eene uitmuntende Verhandeling over fchrijven. (*)

J. Fontenelle.

(*Revue Medicale* 3e. Tome.)

LET

(*) In de *Revue Encyclopedique* (66e. *Livraifon*) zegt wegens deze Derde uitgave Dr. Flourens ,, Deze Verhandeling van K., bevat eene ontleding van al het gene de laatfte werken der Natuurkundigen, Scheikundigen en Geneesheeren, over de door den Schrijver behandelde punten, belangwekkends en onmiddellijk nuttigs aanbieden, en deze ontleding is zoo methodiek, zoo volkomen, zoo voortreffelijk, dat men zich niet behoeft te verwonderen, waarom dezelve dadelijk de aandacht van het publiek tot zich trok, en reeds eene derde uitgave daarvan in het licht werd gegeven.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Uitgave van VOLTAIRES *Werken in één deel in* 8vo.

Het is bekend, hoe de Fransche Boekhandel wedijvert, om de geheele lezende wereld van fraaije uitgaven hunner Klassieke Auteuren te voorzien; van deze alle onderscheidt zich thans die van Voltaire's werken in één deel, in 8vo. De Heer Jules Didot de oudste, heeft daarvan eene eerste aflevering in het licht gegeven, welke nog de proeven, bij de laatste Tentoonstelling in de Louvre door hem gegeven, overtreft. Op deze namelijk, had die Heer, welke met roem de voetstappen zijns vaders drukt, den eersten prijs van aanmoediging verworven voor Drukletters, die eene verwonderlijke bevalligheid en netheid, en tevens buitengemeene kleinheid paarden, en waarvan, zoo men de beoordeelaars geloof geven mag, de beste Elzeviersche drukken slechts een gebrekkig denkbeeld geven. Deze uitgave zal geschieden in zeventig afleveringen op fraai wit papier uit de Fabrijk van Montgolfier, en versierd met verscheide portraiten, door een' der eerste kustenaren in het koper gebragt.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Pruissens Bevolking.

Volgens een uitvoerig verslag wegens de bevolking der Pruissische Staten, stierven 'er in zeven jaren, van 1816—1822, 2,138,024 personen en werden 'er in dit zelfde tijdsbestek geboren 3,346,412 kinderen; zoodat de bevolking 1,208,388 zielen is toegenomen, waaronder 237,470 onechte kinderen. Tegen het einde van 1822, bedroeg de geheele bevolking dier staten 11,663,177 inwoners.

WEER-

(*) Deze afleveringen verschijnen telken veertien dagen, zijnde de prijs voor Frankrijk voor elk op 2 francs gesteld.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
30	30. 0 30. 0 30. 1[illegible]	42[illegible] 45[illegible] 41	N. N. O. ——— ———	betrokken, dampig, 's avonds helder.
31	30. 2[illegible] 30 2[illegible] 30. 2[illegible]	42 48[illegible] 39	N. N. O. ——— ———	's morgens helder, verder bewolkt, meest omtrent betr., windrig.
April. 1	30. 4 30. 4[illegible] 30 4	41[illegible] 48[illegible] 38	N. t. O. N. N. N. W.	's morgens bewolkt, verder helder.
2	30 4 30. 4 30. 3[illegible]	44 48 40[illegible]	N. ——— ———	betrokken.
3	30 3 30. 2[illegible] 30 2	41 47 44	W. t. Z. W. Z. W. W. N. W.	bew., 's namiddags zeedamp, zeer windrig, 's avonds betrokken, 's nachts iets regen.
4	30. 1[illegible] 30. 1[illegible] 30. 2	47 54 47[illegible]	W. N. W. ——— ———	betrokken, namiddag een weinig zeedamp.
5	30. 2 30 3 30. 3	49 52 44[illegible]	N. W. N. N. W. N.	voormiddag betrokken, verder bewolkt, omtrent betrokken.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 15. *Vrijdag den 15den April.*

BERIGTEN.

CAEN. De Wetenschappen hebben een gevoelig verlies geleden door den dood van den Heer LAMOUROUX, Lid van het Fransch Instituut (Akademie der Wetenschappen) en Hoogleeraar in de Natuurlijke Historie aan de alhier gevestige Universiteit. Hij heeft zeer belangrijke werken in zijn vak geschreven, was medearbeider van de *Encyclopedie*, naar de stoffen gerangschikt, en van het klassieke woordenboek van den Heer BORY DE SAINT VINCENT. Deze jonge geleerde is plotseling overleden, en wordt door allen, die hem kenden, betreurd.

DOORNIK. De dertiende openbare Tentoonstelling bij de Maatschappij van Tuinierskunst alhier, had op den 6, 7, 8 en 9 Februarij ll. plaats. De eerepenning, uitgeloofd voor eene nieuwe sappige Perensoort, in het Arrondissement van Doornik te winnen, werd niet behaald; die, bestemd voor de fraaiste Tafelperen en appelen en bij voorkeur van nieuwe perensoorten, werd toegekend aan den Heer L. Derasse, die acht verscheidenheden van Peren, even zoovele van Appelen en eene van Mispelen op deze Wintertentoonstelling bragt. Eervolle vermelding verwierven de vruchten van den Heer Simon Legros.

Voorts had de Maatschappij het genoegen de in 1819 uitgeloofde Medaille, voor eene *Poeonia officinalis* ter mededinging aangeboden, ter hand te kunnen stellen aan den Heer A. Bonnart; terwijl die van de cultuur behaald werd door eene *Mimosa decurrens* van den Hr. Dumon Dumortier. De *Azalea nudiflora globosa* van den Heer Maelcamp, verwierf het eerste, de *Bromelia Ananas* van den Hr. D. Dehults het tweede accessit. Eervolle melding werden in dit opzigt waardig gekeurd de *Bignonia pandorea* van den Hr. Ch. Dath; *Goodyera discolor* en *Kamellia Japonica* (*Kewblush*) van den genoemden Heer Dehults, *Kamellia Japonica fl. alb. simp.* van den Heer Delbrouque; *Amygdalis persica* van den gen. Heer Derasse en *Primula sertulosa* van den Heer Dumortier-Rutteau.

Luik *den 5den April.* Donderdag den 31sten Maart heeft de Hoogeschool te Luik een onherstelbaar verlies geleden. Zij verloor haren Rector magnificus, den Hoogleeraar Wagemann in het 42ste jaar zijns levens.

De edelste deugden waren in dien eerbiedwaardigen man met de grootste geleerdheid vereenigd. Zucht naar verlichting en 's menschen volmaking, was steeds de drijfveer zijner ziel.

Hij werd te Gottingen in het jaar 1782 geboren. Heyne was zijn leermeester in de oude Letterkunde. Heeren deelde hem zijne diepe kennis der geschiedenis mede.

Na vele onweêrsvlagen kwam Wagemann in het jaar 1820 geluk en rust in ons dierbaar Vaderland genieten. Hij verwierf zich binnen kort de achting en liefde zijner ambtgenooten.

Zij verliezen in hem eenen kostbaren en teêr beminden vriend; de Hoogeschool haar schoonste sieraad, den steun van de Faculteit der letteren; de leerlingen eenen teederen vader!

Hij werd ook door hen, als een geliefde vader betreurd. Twee nachten waakten zij bij het lijk van hunnen leeraar, en droegen hem, die hier beneden hun leidsman was geweest, van droefheid doordrongen, naar zijne rustplaats op hunne schouderen weg.

De Curatoren en Hoogleeraren der Hoogeschool, alle

le ambtenaren dezer ſtad vergezelden den geſtorvenen menſchenvriend naar het graf; men zag zelfs eenige armen het lijk ſchreijend navolgen; zij ook verloren eenen vader!

DELFTSHAVEN *den 6den April.* Heden overleed, na eene langdurige ſukkeling, alhier de Kunstſchilder WILLEM VAN LEEN, die den ouderdom van ruim 72 jaren bereikte. Deze kunſtenaar, van wien men in verſcheidene Kunstverzamelingen Bloem- en Fruitſtukken (zijnde het kunstvak door hem gekozen), die meestal uitvoerig naar de natuur geſchilderd zijn, aantreft, werd in 1753 te Dordrecht geboren, waar hij zijne kunst oefende, eerst bij JAN ARENDS, later bij DIRK KUYPERS en bij JORIS PONSEN. Hij zette die oefeningen drie jaren lang te Parijs voort, welke ſtad hij later tweemalen bezocht (in 1787 en 1808). Hij vereenigde met de behandeling van het penſeel den Kunsthandel en beſtuurde onderſcheiden belangrijke Kunstverkoopingen. Op de Haagſche Tentoonſtelling van 1817 was ééne en op de Dordrechtſche in 1819 waren drie proeven van zijn talent zigtbaar (*).

LEYDEN *den 21ſten Maart.* De Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde alhier, hield hare derde en laatſte openbare Vergadering voor dit ſaizoen, op heden. De Hoogl. VAN ASSEN las in dezelve het *vervolg van de Schets van* CICERO's *werk over het Staatsbeſtuur:* daarna de Hoogl. SIEGENBEEK een' *Dichterlijken brief van Vrouwe Jacoba van Beyeren aan den Hertog van Glochester;* voorafgegaan door eene inleiding over de zoogenoemde *Heldinnebrieven.*

HAARLEM. De onderſtaande Latijnſche Dichtregelen van den Wel Eerw. Heere P. H. MARRON, plaatſen wij op deszelfs aanzoek, met de verzochte veranderingen en inlasſching, gaarne; hopende daardoor aan zijn oogmerk te beantwoorden, om zijne gevoelens bij het tweehonderdvijftigjarig Jubelfeest der Leydſche Hoogeſchool nog meer bekend te maken, dan door eene afzonderlijke uitgave wel eens geſchiedt.

CAR-

(*) Zie voorts wegens dezer Kunſtenaar v. EYNDEN en v. D. WILLIGEN, Geſch. der Vaderl. Schilderkunst 3de Dl. bl. 36—39 en 481.

CARMEN GRATULATORIUM,

ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE,

POST EXACTOS CCL ANNOS,

NATALEM SUUM SOLEMNI FESTO CELEBRANTI, DICATUM.

Musa, silere nefas: hyemis senilque veternum
  Excute, Musa, duplex: Musa, silere nefas.
Alma sui celebrat natalem Leida Lycei,
  Exoso dudum libera facta jugo.
Phoebo sancta, mihi cunas quae Leida, dedisti:
  Usque mihi ad ripas, Sequana, cara tuas.
Musa, silere nefas; cygneos incipe cantus:
  Publica te vocat in gaudia festa dies.
Adspice, Cecropiae ut pubes sacrata Minervae
  Sepositis agitet gaudia blanda libris.
In laudes, Gulielme, tuas juvat ire, redire,
  Nec minus in laudes, strenue Dousa, tuas.
Fervent templa, domus, plateaeque et compita fervent
  Civibus innumeris: undique surgit Iō!
Surgit Iō Paean! concordi voce: triumphos
  Urbs agit unanimis: Musa, silere nefas.
Tetra superstitio, spissis nutrita tenebris,
  Fecisti heu! patriae quantaque quotque mala!
Auspice Nassavio, Dousa duce, clara refulsit
  Lux, nullo jam lux interitura die.
Occipite eraso fugit ecce! cucullíger ordo,
  Mentitoque tumens nomine Loyolides.
Laetificos spargit vario splendore colores
  Aurora, optato et lumine vestit humum.
O! salvete viri, Leidam nova quos vocat Eos,
  Nascentique offert nomina magna scholae!
Scaliger ô salvete, et Iūni, et docte Tiara,
  Vulcani, et Meursi, et tu, Dodonaee medens;

Et

Et Clusi, et Snelli, Raphelengeque, tuque Foreste,
Merulaque, et Baudi, nec minor Heinsiade!
Et Lipsi, ad sordes sed eheu! regresse priores,
Quemque tuum inter nos perdidit: „*Ure*, *seca*." (*)
Quae vos non regio properavit adire docentes?
Quam micat a vestrâ lux bona ducta face
Jam cum dimidio fluxerunt saecula bina:
Palladis increvit gloria, Leida, tuae.
Invidiâ ringente, tua haec sunt munera, sancta
Libertas, uni hic debitus omnis honos!
Ingenuum magnumque nihil sine te, Dea, surgit:
Omnia Cimmeriâ nocte sepulta jacent.
Hoc sensere patres; hoc experientia sancit,
Quaeque tibi ridet prospera, Leida, dies.
Scitis et hoc, nova jam adfertis qui vincla paratis
Gentibus. (infamis sit sine fruge labor!)
Invitum retines, populosa Lutetia, vatem.
Moenia quam Leidae cernere dulce mihi,
Misceri et densis turbis, et voce manuque
Solemnes plausus ingeminare foret!
Sandiforte, tibi et patulis adflare loquenti
Auribus, et vati, Pereloçampe, tibi!
Quam foret amplecti veteres mihi dulce sodales,
Et mox supremum dicere forte vale!
At votis saltem socier precibusque Batavus.
(Glorior hoc semper, munere Gallus, ego.)
Dilecti ô cives! valeant si vota precesque,
Hunc niveus signet calculus usque diem!
Demetit et celebres si trux Libitina magistros,
(Turbari an lacrymis gaudia tanta decet?)
Assyrio qualis surgit novus ales ab igne,
O! reparata vide funera, Leida, tua!
Haud ullo peritura tua est sic gloria saeclo.
Non lassa, officio at functa, Camoena, sile.

P. H. MARRON.

LE.

(*) Vide que de Lipsio notavit auctor, Bibliographie Universelle T. 24 p. 553.

LEVENSSCHETS

VAN

JOHAN COENRAAD VAN HASSELT.

(Vervolg en Slot van bl. 218).

In het begin van Augustus 1822 vertrok van Hasselt, met den Heer van Raalte, naar de binnenlanden van Bantam, de woestste en meest onbewoonde streken van Java, die nog nooit te voren door eenigen natuuronderzoeker bezocht waren; en het was van daar, dat hij ons opvolgend in eenige zeer belangrijke brieven, welke alle in den Letterbode zijn afgedrukt, eenig algemeen berigt gegeven heeft van zijne talrijke ontdekkingen in de klasse der Amphibiën, der Visschen en der Weekdieren.

Het was in het slot van zijnen laatsten wetenschappelijken brief, dat hij beloofde, ons in een' volgenden insgelijks zijne ontdekkingen in verscheiden geslachten van Polypen, Actiniën en Radiariën, waaromtrent wij nog niets van hem weten, te zullen mededeelen; dan helaas! deze zullen wij van hem nu nooit ontwaar worden; want op deze zelfde reis door het Bantamsche kreeg hij den 29sten Augustus op eens eene zware ongesteldheid (*diarrhée*), welke hem zoodanig aantastte, dat hij het raadzaam vond, om dadelijk naar Buitenzorg te vertrekken. Zijn plan was reeds te voren, om zich naar de Wijnkoopersbaai te begeven, en van daar over het land Soukabouni naar Buitenzorg terug te keeren; deze weg was korter, dan terug door het Bantamsche, waarom van Hasselt dan ook verkoos dien weg te nemen. De Schilder Bick, welke hem op deze reis vergezelde, en aan wiens trouwe zorg hij het voornamelijk te danken heeft gehad, dat hij nog levende te Buitenzorg gekomen is, daar hij anders waarschijnlijk reeds op deze reis zou bezweken zijn, — deze Heer Bick dan ried hem zulks zeer af, omdat hij wist, dat het land tot het midden der Wijnkoopersbaai geheel onbewoond was, en de weg zeker zeer bergachtig en slecht zoude zijn, uit hoofde der weinige gemeenschap

van

van het volk uit de Preanger-landen met Bantam, te meer, daar de Resident hunne aanschrijving om hulp nog niet konde hebben ontvangen, en zij dus geheel van de goedheid der Javanen zouden moeten afhangen: van Hasselt telde echter al die zwarigheden niet en wilde slechts vertrekken. De Schilder Bick had daarom eenige stukken riet tot een kot of draagstoel in gereedheid gebragt, om hem daarin te laten dragen; en zoo vertrok hij met hem den 30sten Augustus naar Sawarna, zijnde de laatste Kampong, (het laatste gehucht) in het Bantamsche, alwaar zij des avonds van dien dag aankwamen. Om van deze Kampong naar de naastbij gelegene in de Preanger-Regentschappen te komen, moesten zij volstrekt, al was de weg goed, eenen nacht onder den blooten hemel in het bosch vertoeven; zij vertrokken dus den volgenden morgen zeer vroeg, met oogmerk, om dien dag zoo ver te reizen, als mogelijk was. De rivier Tjibareno maakt de scheiding van de twee residentiën en is zeer breed; die konden zij niet over, uit hoofde van den zwaren vloed, en zij moesten zich getroosten dien dag dáár te vertoeven. Er stond dáár gelukkig eene kleine Pondok of hut, waarin de Heer Bick van Hasselt, die toen reeds doodelijk zwak was, inbragt; hij gebruikte toen pillen, welke de Heer Bick op zijn verzoek voor hem liet bereiden, en gelukkig had deze nog eenige beschuit, waar hij hem broodwater van toediende. De moeite, die hij toen reeds had, was onbeschrijfelijk; het regende den geheelen dag en het waaide sterk, zoodat de Heer Bick alles in het werk moest stellen, om hem voor beide te beschermen. Op den volgenden morgen was de rivier nog weêr hoog; doch zij moesten 'er over, of terugkeeren. Ieder uur nam de ongesteldheid van van Hasselt toe en bragt zijn' togtgenoot in treuriger omstandigheden; deze liet daarom een vlot van eenige boomen in gereedheid brengen, doch hetwelk telkens door den zwaren slag van het water brak; — eindelijk gelukte het hun, en zij bereikten tegen den avond, echter niet zonder levensgevaar, den overkant; dan hier stonden zij nu nog armoediger, dan aan de andere zijde der rivier, daar zij hier niets hadden dan palmbladen, om zich voor den onophoudelijken regen te bedekken. Zij konden ook onmogelijk verder;

de weg was bijna geheel toegegroeid, en zij waren wel twintig palen, dat is, omstreeks zeven uren van het zeestrand, in de Wijnkoopersbaai; zij toefden dus dien nacht nogmaals in het bosch; van Hasselt was moedeloos, en dacht toen reeds Buitenzorg niet te zullen bereiken. — Zijn toestand trof den Heer Bick zeer, en deze was geheel buiten staat hem te kunnen helpen; hij troostte hem echter, zooveel in zijn vermogen was, en zijne vriendschap op hem vermogt.

Den volgenden morgen reisden zij al weêr verder, en zij bereikten dien dag met onbeschrijfelijk veel moeite de Wijnkoopersbaai, waar zij 's nachts nogmaals moesten kamperen aan den mond der rivier Tjimadja; den volgenden morgen bereikten zij de eerste Kampong, (het eerste gehucht) Tjijanka, alwaar zij in een klein huis aan zee een weinig vertoefden. Van Hasselt was te zwak, om uit zijn' draagstoel te komen, de ziekte was nog zeer hevig; de blijdschap echter van wederom in bewoonde oorden te zijn, beurde hem op: zij konden toen in drie dagen op Buitenzorg zijn, en de Heer Bick streelde zich, dat hij, dáár eenmaal rustig zijnde, wel wederom zoude herstellen. Deze schreef daarom van hier een' brief aan Dr. Heyl, den plaatselijken Geneesheer van Buitenzorg, om hem te gemoet te komen; en zij bereikten dien dag nog Ponjong, tien palen (ruim drie uren) verder, den volgenden dag Louwilieur, en den daaraan volgenden Tjittjoerock, waar, tot hunne groote vreugde, Dr. Heyl en de Heer van Raalte 's nachts ten twee ure aankwamen. De geneesmiddelen van Dr. Heyl werkten dadelijk, en bragten eene voordeelige verandering te weeg, zoodat van Hasselt zich den volgenden morgen veel beter gevoelde, en in staat was, om de reis te vervolgen. Onderweg dienden zij hem tweemalen medicijnen toe; en zoo bereikten zij gelukkig namiddags van den 6den September Buitenzorg.

Een paar uren na zijne komst aldaar, bezocht hem Z. Exc. de Gouverneur Generaal; deze vond hem toen wel zeer ziek, maar kalm, volkomen bij zijn verstand, en onbegrijpelijk verheugd over zijne aankonst na eene zoo moeijelijke reis. Van Hasselt zelf meende de goede werking der geneesmiddelen te bespeuren, en scheen eene goede uitkomst te verwachten. Ook de daar-

daarop volgende nacht was vrij gunstig en zijne vrienden begonnen eenigen moed te vatten.

De Geneesheer, intusschen, die vooral ten aanzien van deze soort van ziekten eene groote ondervinding had, deelde in dit gevoelen niet. Hij heeft van den eersten oogenblik den zieken voor hoogstgevaarlijk gehouden, en hem bij voortduring alzoo blijven beschouwen. Hij heeft het helaas! maar al te wel geraden! De dag van den 7den was veel minder gunstig, dan de vorige. Verscheidene ongunstige verschijnselen deden 'er zich op. Van Hasselt scheen zijnen toestand zelf niet te gevoelen. In den namiddag was zijn hoofd reeds niet meer vrij. Hij sprak weinig over onverschillige zaken, maar begon te delireren, klagende over verwarring zijner denkbeelden. Nu nam de ziekte met rasche schreden toe; 's avonds ten tien ure, toen hem de Gouverneur Generaal voor de derde maal op dien dag bezocht, kende hij dezen reeds niet meer, en scheen hij ook weinig besef meer te hebben.

Hij is op den 8sten September, tegen vier ure in den morgen, zeer zacht ontslapen, en bijgezet in hetzelfde graf, dat ook het stoffelijk overschot van zijnen vriend bevat.

PROGRAMMA

WEGENS EENE

TENTOONSTELLING VAN PLANTEN EN GEWASSEN,

onder toezigt van en door de

NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ;

Welke plaats zal hebben op den 15, 16, 17 en 18 Julij 1825,

Op de groote Zaal van den Stads Doelen, te Haarlem.

De Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, van hare zijde alles willende toebrengen, wat den luister kan verhoogen der Algemeene Tentoonstelling van Voorwerpen der Nederlandsche Volksvlijt, welke van Gouvernementswege in dit jaar te Haarlem zal gehouden worden, heeft daar-

daartoe bevorderlijk geacht, hare *Achtste Tentoonstelling van Planten en Gewassen*, ten tijde dat de *Algemeene* aldaar plaats heeft, te openen. Langs dien weg vertrouwt dezelve de bezoekers der Algemeene *Expositie* van Neêrlands Volksvlijt te verpligten, door hun de gelegenheid te verschaffen van Flora's pronksieraden, een wezenlijke tak van Haarlems Volksvlijt, te bewonderen, en tevens alle Liefhebbers, Aankweekers van Planten, Bloemisten en Handelaars in Bloemen, die tot den wedstrijd en de versiering der Zaal zullen bijdragen, van zulk een groot aantal beschouwers te verzekeren, als waarop vroeger geene rekening kon gemaakt worden, en later min waarschijnlijk uitzigt bestaat. Op dezen grond althans eene meer algemeene deelneming van *allen*, die haar oogmerk kunnen en willen bevorderen, dan ook voorheen, verwachtende, heeft zij voor een ruimer Lokaal willen zorgen en van de Stedelijke Regering het gebruik van de *groote Zaal op den Stads Doelen* tot dit einde verkregen; dezelve noodigt dus allen zonder onderscheid uit, om met haar tot dit doel medetewerken en door deze *achtste Tentoonstelling* aan de bewoners der onderscheidene Provincien des Rijks schitterend te toonen, welk een' rijkdom van zeldzame Gewassen onze gewesten opleveren en wat 'er eene goede cultuur van Planten vermag uittewerken; — op de volgende

VOORWAARDEN.

Art. 1. De Tentoonstelling van Planten en Gewassen zal in dit jaar gehouden worden, den 15, 16, 17 en 18 Julij 1825, te Haarlem, op de Zaal van den Stads Doelen, weder onder toezigt van den Heer A. Bolleurs, *Hortulanus* aldaar, wiens aanbevelingwaardige kunde en goede trouw, bij de vorige Tentoonstellingen, in het bezorgen der ingezondene Planten, algemeen gebleken zijn.

De Zaal der Tentoonstelling zal openstaan op Vrijdag den 15den, Zaturdag den 16den, Zondag den 17den en Maandag den 18den Julij, de twee eerste en den laatsten dag van des ochtends ten 9 tot 12 en 's namiddags van 2 tot 6 ure en des Zondags van 11 tot 6 ure.

Art. 2. Elk, die voornemens is, Planten of Gewassen intezenden, gelieve vóór den 7den Julij aanstaande, schriftelijk berigt te doen, nopens het getal der Planten of Gewassen, die hij begeert op de Tentoonstelling te brengen, aan een der Leden van de Commissie, de Heeren

A. van der Willigen, Directeur der Maatsch., } te Haarlem.
G. van der Paauw Az.
Dr. J. A van Bemmelen,
V. Loosjes,

Mr.

Mr. J. P. Hoeufft, te Amſterdam.
Jonkhr. C. A. van Sypesteyn, te Haarlem, of
Mr. M. H. Weldijk, te Alkmaar;
als belast met het toezigt over deze Tentoonſtelling. Bij dit berigt zou men reeds kunnen voegen de naauwkeurige opgave van de *namen* der Planten; en in zooverre zulks mogelijk zij, zal dit der Commisſie ook aangenaam zijn; doch *desbegeerende*, kan men de inzending der opgave van de *namen* uiterlijk doen vóór den 11den Julij; zullende zij, die deze tijdsbepalingen niet juist in acht nemen, zich moeten vergenoegen, wanneer de namen hunner Planten niet op den Catalogus gevonden worden; terwijl, even als voorheen, omtrent de namen der inzenders, die naar de prijzen dingen, door de Commisſie de diepſte geheimhouding zal worden in acht genomen. Dezelve nu van hare zijde alles te werk ſtellende, om opgave en inzending gemakkelijk te maken, meent bij de Inzenders 'er op te mogen aandringen, om zich van hunnen kant naar de bepalingen in dit Artikel, gelijk mede die in Art. 6. naauwkeurig te gedragen, daar de minſte afwijking daarvan hare werkzaamheden belemmert en derzelver geregelden voortgang verhindert.

Art. 3. De vrachtvrije inzending der alzoo opgegevene Planten kan geſchieden op den Stads Doelen, van Zaturdag den 9den, tot uiterlijk Dingsdag den 12den Julij, des middags ten 12 ure, zullende na dien tijd volſtrekt geene Planten, onder welk voorwendſel ook, kunnen aangenomen, doch op dezen dag, van des morgens ten zes ure, tot de ontvangst gevaceerd worden. Bij die ontvangst zullen de noodige ſchikkingen, die den inzenders, even als in vorige jaren, voor vervreemding van eigendom waarborgen, gemaakt worden, ten welken einde aan hen zelven, of aan de perſonen van hunnent wege, een voldoend bewijs zal worden afgegeven.

Art. 4. Van de opgaven, volgens Art. 2 gedaan, zal onverwijld eene Naamlijst opgemaakt en gedrukt worden, welke tegen betaling van 25 cents (5 ſtuivers) aan den ingang van het Lokaal, zal te bekomen zijn en tevens tot Entrébiljet dienen, en die men zich telken male, dat men de Tentoonſtelling wil beſchouwen, weder moet aanſchaffen.

Hiervan zullen de Inzenders uitgezonderd zijn, die bij de Commisſie eene Naamlijst *gratis* kunnen bekomen, waarmede zij op de geſtelde tijden toegang zullen verkrijgen.

Art. 5. Uit de Tentoongeſtelde Planten en Gewasſen, zal op Donderdag den 14den Julij, door eene Commisſie van vijf Beöordeelaars, door Heeren Directeuren in tijds

tijds te benoemen, en geene inzenders van Planten of Gewasfen zijnde, de *twee zeldzaamste* en de *twee best gekweekte* worden uitgekozen, en daarna op Vrijdag den 15den Julij in de Vergadering der Maatschappij, aan dezelve worden toegekend *twee zilveren Medailles*, op den stempel der Maatschappij geslagen, aan de *twee zeldzaamste* gekeurde en twee dergelijke aan de *twee best gekweekte*; wordende aan Heeren Beöordeelaren de vrijheid gelaten, buiten deze, ook die te noemen, welke zij bijzondere vermelding waardig achten.

Art. 6. De Inzenders van Planten en Gewasfen, die naar deze premien dingen, zijn *volstrekt* gehouden aan dezelve te hechten eene zinspreuk, woord of teeken en bij dezelve te voegen een verzegeld briefje, waarop dezelfde zinspreuk, woord of teeken geplaatst is, en waaruit de naam en woonplaats van den Inzender, ingeval van *bekrooning* of eervolle vermelding, der Maatschappij kunnen kenbaar worden; zullende de overige briefjes ongeopend verbrand worden.

Art. 7. Indien echter eenig dinger mogt begeeren, dat zijn naam als Inzender, schoon zijne Plant of Planten *onbekroond* of *onvermeld* bleven, bekend werd, wordt hij verzocht zulks uitdrukkelijk aan de Commissie optegeven; die zorgen zal, dat, bij den herdruk van de Naamlijst, zijn naam bij de ingezondene Plant of Planten geplaatst worde.

Art. 8. Bij de opgaven, die in Art. 2. verzocht worden, worden de inzenders vriendelijk en ernstig uitgenoodigd, ten einde de allezins moeijelijke taak der Beoordeelaren te verligten, uitdrukkelijk te vermelden: „ of de „ ingezondene Planten in dit Koningrijk zijn ingevoerd, „ en sedert wanneer; of dezelve in het Vaderland zijn „ gekweekt, en welke de wijze en tijd van cultuur zijn.”

Art. 9. De Commissie zal volgens de *opgaven*, de *namen van de Planten* naauwkeurig in de Naamlijst laten afdrukken, maar zich ook stipt aan die opgaven houden, en laat voor *fouten* in de *namen* of geheel *verkeerde benamingen* de opgevers verantwoordelijk.

Art. 10. Van deze mededinging zijn uitgesloten die Planten en Gewasfen, welke in de zeven vorige jaren premiën behaald hebben, kenbaar uit de Naamlijsten der van 1818 — 1824 ingezondene Planten en Gewasfen, door de Maatschappij uitgegeven en verkrijgbaar gesteld; noodigende echter de Commissie elk tot de inzending van zoodanige Planten of Gewasfen, ter verfraaijing van de Tentoonstelling, gaarne uit.

Art.

Art. 11. Van de toewijzing, zoowel als van de eervolle vermelding, zal met bijvoeging van de namen der Inzenders in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* en de openbare Nieuwspapieren onverwijld kennis worden gegeven, terwijl de Planten en Gewassen, door de Inzenders, of personen van hunnent wege, kunnen terug ontvangen worden, op Dingsdag den 19den Julij, op vertoon van het afgegeven bewijs.

Niet twijfelende, of deze Achtste Tentoonstelling zal nog luisterrijker zijn, dan een der vorige, herinnert de Maatschappij alleen ten slotte, dat zij, die eenig nader onderrigt mogten begeeren, zich bij de Leden der Commissie of aan den Algemeenen Secretaris der Maatschappij met vrachtvrije brieven kunnen vervoegen.

Uit naam der Maatschappij

J. T. SIEGEL,

Haarlem *Algemeene Secretaris.*

den 24 Maart 1825.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

HAARLEM. Hebben wij het onzen pligt geacht, de bedenkingen van den Hooggel. Heer Kops over de verbetering der Landen met Zeewater overstroomd, in dit blad optenemen, het onderstaande ook ons medegedeeld *Iets* van den Heer v. Stipriaan Luiscius, meenden wij geene plaats te mogen weigeren.

Iets over het wegnemen van zoutdeelen uit de landen, die door zeewater overstroomd zijn geworden, door A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, *Med. Doctor en Chemiae Lector te Delft.*

Ieder menschenvriend, ieder beminnaar van zijn vaderland, tracht thans iets bijtedragen tot verlichting van de verschrikkelijke ramp, die de buitengewone watervloed, in een aanzienlijk gedeelte van ons vaderland, onlangs heeft te weeg gebragt. Onder deze bijdragen behooren zonder twij-

twijfel ook die raadgevingen en aanmerkingen, die door de Hn. Uilkens en Kops (*Alg. Konst- en Letterb.* N°. 12. (*)) gegeven zijn, en welker toepassing, in sommige opzigten op ondervinding gegrond, van den kant der Schrijvers eene heilzame bedoeling, en in derzelver toepassing eene nuttige strekking moeten hebben. Het zij mij echter vergund, hoewel een leek in de Landhuishoudkunde zijnde, en mogelijk een bekend middel opwarmende, alleen op natuurkundige gronden, eene andere, en, zoo als het mij toeschijnt, meer eenvoudige wijze optegeven, om dit heilzaam oogmerk op sommige plaatsen te bereiken.

De ondervinding geleerd hebbende, dat alle landen, die met zeewater overstroomd zijn geworden, min of meer tijd hebben noodig gehad, om weder te worden, wat zij te voren waren, dat is, geschikt ter voortbrenging van verschillende plant-, graan- of grassoorten, heeft men bevonden, dat deze tijd in sommige opzigten in verband stond, met den tijd en de hoeveelheid van het zoutwater, dat daarop gestaan had. Allengs echter heeft men waargenomen, dat de groei en bloei dezer voorwerpen zich herstelden, en wel het eerst door zoodanige planten, die geene diepe wortels maken, maar die meest in de bovenkorst van den grond groeijen. Hierop steunt ook de raad van den Heer Kops, om de bovenkorst, bij oppervlakkige inrijding, met zomergarst, haver of klaver te bezaaijen, en den grond niet eerst omtedelven, waardoor de zoutdeelen meer boven komen. Ik vroeg dus aan mij zelven, wat mag dan wel de reden zijn, waarom de bovenkorst spoediger van zijne zoutdeelen ontdaan is, dan de volgende lagen? Het antwoord is klaar: 1°. omdat het zoutwater, dat de zoutdeelen opgelost houdt, allengs zakt in den grond en in de slooten, en dus de bovenkorst het eerst verlaat; 2°. omdat de zoutdeelen, niet vlug zijnde, door warmte of uitwaseming niet weder kunnen oprijzen, en 3°., omdat de regen, op het land vallende, de zoutdeelen, in de bovenkorst overgebleven, het eerst oplost, dezelve medeneemt, en eindelijk in de diepte of in de slooten voert. Hieruit nu volgen twee Resultaten: 1°. dat, hoe meer regen 'er op zulk een' tijd valt, indien de slooten of de boezem van zulk een land kunnende ledig gemalen, of hetzelve door andere middelen kan geloosd worden, hoe eerder de zoutdeelen zullen weggenomen zijn; 2°. dat hoe meer zoetwater op die landen en in die polders kan gebragt worden, hoe eerder men ditzelfde doel bereiken zal.

Ik wilde dus voorstaan, om de drooggemalen of droog-ge-

(*) De *bestrooijing met kalk*, in het berigt van Prof. Kops ook vermeld, was de raad van Prof. Uilkens, op grond, dat de kalk zich met het zeezoutzuur verbindt, en dus de magnesia dan meer onschadelijk achterlaat. *Red.*

gemaakte polders, door uitlooping, naarmate dat men, door de proeve, tot dit einde door den Hooggeleerden Heer die Fremery opgegeven, bevindt, dat 'er zoutdeelen in aanwezig zijn, zoo dikwijls met zoetwater te laten vol loopen of te overstroomen, en weder droog te maken, als plaats en omstandigheden zullen toelaten, terwijl die landen, alwaar zulks niet geschieden kan, zooveel mogelijk, met zoetwater moeten besproeid worden, hetzij door hozing, hetzij door brandspuiten, of door zoodanige andere middelen, als de gelegenheid aan de hand zal geven. Ik erkenne, dat tot dit alles veel tijds en arbeids vereischt wordt, maar ik kan niet zien, dat hiertoe meer moeite noodig is, dan die landen met kalk en asch te bestrooijen, en waardoor dan maar alleen de Murias Magnesiae, waarvan slechts een zeer klein gedeelte in het zeewater is, opgelost, terwijl het zout, waarvan een aanzienlijk deel in het zeewater is, 'er in blijft of op de gewone wijze door den regen moet uitgewasschen worden. (*) Ik wil echter het gebruik dezer middelen niet afraden, die hunne eigen nuttigheid hebben. 'Er zullen ook plaatsen zijn, waar het een boven het ander te stellen is, naar gelang der omstandigheden; bij voorbeeld, in lage moerassige gronden, alwaar men minder water kan velen, doet de kalk en de asch tevens eene goede werking, door het zuurachtige, dat niet zelden in die gronden gevonden wordt, te neutraliseren, door het dooden der insekten, het oplossen en en voorbereiden van sommige stoffen, en door het vegetative beginsel der planten te prikkelen, meer eigenlijk, naar mijn inzien, dan als eigenlijke meststof, welke kracht ik aan die schrale, magere aarde *per se* niet gaarne zoude toekennen, en tot dit einde veel liever gestampte ongebrande beenderen zoude aanbevelen. Hoe dit zij, ik reken dit genoeg, ter uitlegging mijner meening; zij moge eene nuttige uitwerking hebben of niet, mijne bedoeling hiertoe was echter mijne eenigste drijfveer.

(*) Lavoisier vond, in 40 ponden zeewater, op eenen afstand van vier mijlen van Dieppe geschept, 8 oncen 6 dr. en 32 gr. keukenzout, 4 dr. en 56 gr. kool- en zwavelzuren kalk. 4 dr. en 26 gr. zwavelzuur magnesia en soda, 1 once 5 dr. en 10 gr. zoutzuren kalk en magnesia, en 1 once zoutzure magnesia.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
BUITEN HAARLEM.

1825. April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
6	30. 3¼ 30. 3¼ 30. 3¼	42 54 42	N. O. ——— N.	voorm. betrokken, zeer dampig, verder helder.

BA-

April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
7	30. 3¼	45	O. N. O.	's morgens betrokken. dampig. verder helder.
	30 4	55	O. t. N.	
	30. 4	46	O. N. O.	
8	30. 4	48	O.	helder.
	30. 4	57	—	
	30 3¼	48¼	O. N. O.	
9	30. 2¼	50	Z. O.	helder.
	30. 2¼	66	Z. Z. O.	
	30. 2¼	45	N. W.	
10	30. 2¼	51	N. N. O.	helder.
	30. 2¼	61	N. O.	
	30. 2¼	47	O.	
11	30. 1¼	54	Z. W.	voormidag omtrent helder, verder bewolkt, windrig, 's avonds betrokken.
	30. 0¼	57½	—	
	30. 0¼	47¼	—	
12	29. 9¼	52	W. Z. W.	voorm. bewolkt, windrig, verder betrokken, 's avonds helder.
	29 9¼	55½	W.	
	30. 0¼	46	—	

BEKENDMAKINGEN.

⁂ Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, wordt uitgegeven:

I. A. F. HEMPEL, Grondbeginselen der Ontleedkunde, vertaald door Prof. Jacob Vosmaer, Tweede en laatste stuk. Tweede en verbeterde Druk in gr. 8°. *f* 2 : 50

Met dit stuk is de Herdruk van dit *algemeen* ingevoerd *Handboek der Ontleedkunde compleet*, zijnde, niettegenstaande het verscheiden vellen druks meer dan de eerste uitgave bevat, de prijs bepaald gebleven op *f* 5 : -

II. A. LOOSJES Pz., Het Leven van *HILLEGONDA BUISMAN*, eene Hollandsche Familie-Geschiedenis uit de Zeventiende Eeuw, Ie. en IIe. Dl., Tweede Druk, op Postpapier met Titelvignet van Michaëlis en Marcus, bij Inteekening . . . . . *f* 2 : 40

buiten Inteekening . . . . . - 3 : -

Het IIIe. is reeds afgedrukt, en volgt met het IVe., dat op de pers is, eerlang.

Van den Derden Druk van des Schrijvers Maurits Lijnslager zijn nog eenige Exemplaren op Postpapier in IV Deelen voorhanden, voor den verhoogden prijs van *f* 6 : -

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 16. *Vrijdag den 22sten April.*

BERIGTEN.

ENGELAND. Door Kapitein HUNTER, bevel voerende op de Donna Carmelita, is in de Zuidzee een nieuw Eiland ontdekt, op 15° 31′Z. breedte en 176° 11′ lengte beoosten den meridiaan van Greenwich. Men heeft het *Onacuse* of *Hunters-eiland* genoemd. Deszelfs inwoners gelijken in kleur omtrent naar de Maleijers; maar hunne gelaatstrekken naderen meer tot die der Europeanen. Zoo wel mannen als vrouwen hebben den pink der linkerhand doorgesneden, aan het tweede lid. De meeste hebben kringen op de armen; sommige zijn rood getatoueerd. De wangen der vrouwen alleen zijn met bloed bevlekt en doorboord. Zij zijn uitstekende zwemmers. Het scheepsvolk was getuige van de behendigheid, waarmede zij hunne vaartuigen, die zij dikwijls zien omslaan, zonder 'er zich over te ontrusten, weder vlot krijgen. Zij betoonden in hunne betrekkingen veel eerlijkheid en zelfs een ongemeene beschaafdheid. Het eiland bestaat grootendeels uit lava, die op sommige plaatsen zeer naar metaal gelijkt.

PARYS. De Maatschappij, ter bevordering der Aardrijkskunde, heeft onlangs hare eerste Algemeene Vergadering voor 1825, onder voorzitting van den Heer BARBIÉ DU BOCAGE, gehouden. Het getal en de belangrijkheid der uitgeloofde prijzen getuigen van de uitgestrektheid der geldmiddelen, door de edelmoedigheid der Leden verstrekt, om haar oogmerk, de aanmoediging van ontdekkingen en voor de Aardrijkskunde nuttige werken, krachtdadig te ondersteunen. De Baron DE FERUSSAC deed, als Secretaris, verslag wegens het ééne ingekomen antwoord op de Prijsvraag over de bepaling van de rigting der bergketenen van Europa, derzelver takschietingen en opvolgende hoogten in hunne geheele uitgestrektheid. Hetzelve die niet geheel oplossende, kon 'er geene bekrooning volgen, maar, uithoofde van de nieuwe en geleerde ontdekkingen daarin verspreid, werd aan dit stuk de helft van den prijs toegekend, en het prijsonderwerp op nieuw voor 1826 voorgesteld, met uitloving van eene premie van 1500 francs voor de voldoende behandeling.

Behalve vroegere en reeds bekend gemaakte prijsstoffen, schreef zij twee nieuwe uit; te weten: 1°. eene aanmoediging van 2400 francs, die zal toegewezen worden aan den reiziger, die Caramanie, eene provincie van Klein-Azie (bevattende het oude Lycie, Pamphylie, Cilicie met den berg Taurus) zou willen bezoeken; en 2°. eene som van 9000 francs, die gegeven zal worden aan den reiziger, die het eerst te Tombucto zal aankomen, van de etablissementen aan de Senegal, en wetenschappelijke waarnemingen over het land mededeelen.

Tevens werd door den Voorzitter de opening der Boekerij van deze Maatschappij aangekondigd, welke van Gouvernementswege met talrijke en kostbare geschenken verrijkt werd. Vervolgens hoorde men de voorlezing van eene Reize in het Juragebergte door den Heer ROUX, wordende de Vergadering besloten met de benoeming van een' Voorzitter, waartoe de Graaf CHABROL DE VOLVIC, en een' Secretaris, waartoe de Heer MALTEBRUN, verkozen werd, en van de overige Leden, tot het Bureau der Algemeene Vergadering behoorende.

PA-

PARYS. De Akademie der Wetenschappen heeft, in plaats van den overleden Baron PERCY, tot haar medelid benoemd den Baron DUPUYTREN, die 41 stemmen van de 59, welke uitgebragt werden, op zich vereenigde. Enkele stemmen bekwamen de Hn. ROUX, LARREY, J. CLOQUET, ALIBERT en RICHERAND.

GENT. Nadat in de Zitting van 3 Januarij l. l der *Koninklijke Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde* alhier, nog eene Eere-Medaille was uitgeloofd, op elk harer Tentoonstellingen, aan de rijkste bijdrage in fraaije planten of bloeijende heesters, die daarenboven zich door cultuur en verscheidenheid kenmerken zouden, werd veertien dagen later aan den Graaf D' Harie de Steenhuyse, Lid van de eerste Kamer der Staten Generaal de eerepenning toegewezen voor de Peren en Appelen, op zijn buitenverblijf te Leeuwergem gewonnen; — een gelijke prijs uitgeloofd voor de invoering van Moesgroenten en Vruchtboomen van eene goede soort, doch oorspronkelijk van een warmer klimaat, in de zuidelijke provincien, kon, tot leedwezen der Vergadering, niet toegekend worden. Op de Winter-Tentoonstelling, geopend den 6 Februarij, werd geene bloeijende plant van de *Asclepias tuberosa* ter mededinging aangeboden, en dus dezelve voor de expositie van den volgenden winter weder opengesteld. De nieuwe Medaille voor de rijkste bijdrage in fraaije planten of bloeijende heestergewassen werd ditmaal den Heere Josse Verleeuwen toegewezen, wiens verzameling, die deze eervolle onderscheiding verdiende uit de volgende veertien planten, bestond van N°. 733 — 745 *Azalea Indica fl. purp. pl.*; *A. Ind. fl. alb. simp*; *Cypripedium venustum*; *Camellia Sasanqua*; *C. rosea*; *C. rubricaulis*; *Primula sertulosa*; *Poeonia suffruticosa*; *Epacris purpurascens*; *E. attenuata*; *E. rosea*; *Azalea decurrens*; *Rhododendron azaleoides odorat.*; *Platylobium triangulare* of *Brachysema latifolium*. De verzameling van den Heer van de Woestyne Kerremans verwierf het eerste, die van den Heer de Caters de Wolf van Antwerpen het tweede accessit, terwijl eervolle melding werden waardig gekeurd de bijdragen, ingezonden door de Heeren C. Lanckman, Mr. F.

d'Hoop, van Tieghem van der Meersch, alle te Gent.

De prijs der fraaije kweeking werd verworven door N°. 145 een *Enkanthus quinqueflora* uit de verzameling van den Heer de Caters de Wolf te Berchem bij Antwerpen; het eerste accesfit door de *Primula fertulosa* van voorn. Heer Lanckman en het tweede door de *Azalea indica fl. purp. pl.* van den Heer Josse Verleeuwen te Gent. Eervolle melding werden in dit opzigt waardig gekeurd *Azalea indica*, *purpurea* en *Neottia speciosa*, door voorn. Heer de Caters de Wolf; *Bletia hyacinthina* door voorn. Mr. d'Hoop; *Banksia ericifolia* en *Mimosa paradoxa* door den Baron du Bois de Vroeylande te Maria-Leerne; *Epacris pungens* door voorn. Heer Lanckman; *Cunonia capensis* door den Heer L. Papeleu; *Limudorum Tankervilliae* door den Heer van Berghen te Leerne; *Azalea indica fl. purp. pl.* en *Ornithogalum aureum* door den Heer F. van Cassel te Gent, *Strelitzia reginae*, *varietas* en *Protea speciosa*, *nigra*, door den Heer van der Woestyne Kerremans en *Cypripedium venustum*, *Epacris purpurascens* en *E. rosea* door gemelden Heere Josse Verleeuwen tentoongesteld.

Het geheel leverde een treffend gezigt op; uit hoofde van het voor den bloei ongunstig jaargetij had men reden, om te vreezen, dat deze Tentoonstelling minder fraai dan de vorige zou zijn, doch de verwachting aller liefhebbers en beschouwers is door hetgeen bijeen gebragt werd en in schoonheid deze expositie met vroegere deed wedijveren, verre overtroffen; — behalve voor de onderscheidene Planten-Tentoonstellingen te Haarlem, Utrecht, Doornik, Leuven, Brussel en Brugge, ter welker eere planten werden tentoongesteld van wege de Maatschappij, zag men met een gepast opschrift eene cipres ter gedachtenis van André Thouin (*) in de zaal geplaatst. Voor de Heeren Britto, gezant des Konings van Portugal, Torrey, eerste Vice president van het Lyceum van Natuurlijke Historie te New York, Ho-

(*) Zie zijn dood vermeld *Alg. Konst- en Letterbode*, 1825 Dl. I. bl. 33.

Hora Siccama te Slochteren, en J. Verleeuwen te Gent, stelde de Maatschappij, volgens vroeger genomen besluiten, gewassen ten toon.

Sedert de laatst gehouden Tentoonstelling werden tot Corresponderende Leden benoemd de Heeren Th. F. L. Nees von Esenbeck, Inspecteur van den Botanischen Tuin en Hoogleeraar aan de Universiteit te Bonn, en C. L. Blume, Directeur van den Plantentuin van Java op Buitenzorg; tot geassocieerde in het Rijk wonende Leden de Heeren Wiardus Hora Siccama, Notaris op 't Hogezand in de Provincie Groningen; Ackermans te Middelburg in Zeeland; Lievin Spae, Joseph Lievin Boddaert, van der Hoeven en Charles Fervacke, alle te Gent.

Gent *den 11den April.* Heden overleed alhier de Heer Martin Jean de Bast, Honorair Kanunnik van St. Bavo, een gunstig bekend Letter- en Oudheidkundige, die, in 1753 ook ter dezer stede geboren, den ouderdom van 72 jaren bereikte. Hij heeft onderscheiden werken in het licht gegeven, die van een uitgestrekte geleerdheid en van een juist oordeel tevens getuigen. Daar onder telt men voornamelijk een werk getiteld: *Recueil d'Antiquités romaines et gauloises, trouvées dans la Flandre proprement dite avec designation des lieux, ou on les a decouvertes;* waarvan de eerste uitgave in 1801 in gr. 8°. verscheen, doch zeven jaren later voor twee derden vermeerderd door een' druk in groot 4°. werd opgevolgd, die met driehonderd platen versierd en verrijkt was met Geschied- en Oordeelkundige aanmerkingen over verscheiden punten van het Romeinsche tijdperk en de middeleeuwen. Later voegde hij hier nog twee *Supplements* bij; het eerste in 1809, ingerigt vooral tegen Dierickx *Typographie de l'ancienne ville de Gand*, het tweede in 1813, behelzende vooral eene beschrijving van de oude steden Bavai en Famars. Behalve dit hoogstbelangrijk werk leverde hij, in 1815, in twee deelen in gr. 8°. *Recherches Historiques et Litteraires sur la langue celtique, gauloise, tudesque*, en mede in twee deelen in gr. 8°. eene *Dilucidatio principiorum quibus praecipue nititur resolutio capitali ecclesiae cathedralis Gandavensis S. Bavonis*

22 *Julii* 1813. In de Vlaamsche taal kent men van zijne hand nog 36 *Meditatien op den lijdenden en stervenden Jezus*, die in 1805 in twee deelen in gr. 8°. het licht zagen. Zijne Letterkundige verdiensten werden algemeen erkend, blijkens zijn lidmaatschap van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, van de Akademie der Wetenschappen en fraaije Letteren te Brussel, en van de aanzienlijkste geleerde Maatschappijen hier te lande; en het waren ook die, welke hem in 1816 de orde van den Nederlandschen Leeuw deden verwerven. Hij was eigenaar van een der rijkste bijzondere kabinetten van Medailles en Oudheden, die in dit Rijk aanwezig zijn, en had zich in de laatste jaren zijns levens met de redactie van het Tijdschrift belast, alhier uitkomende onder den titel van *Messager des Sciences et des Arts*.

UTRECHT *den 14den April.* Heden werd de Heer CORNELIUS ALLARD ABBING, van Hoevelaken, Conrector der Latijnsche School te Hoorn, bevorderd tot *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum Humaniorum Doctor*, nadat hij, in de nieuwe Gehoorzaal der Akademie, loffelijk had verdedigd zijn *Specimen Literarium, de Solonis laudibus poëticis*.

HAARLEM. Met veel belangstelling vernemen wij uit een, door den Heer UYLENBROEK, Lector bij de Faculteit der Wetenschappen aan de Hoogeschool te Leyden, onlangs uitgegeven Prospectus, dat hij voornemens is, de Briefwisseling van onzen beroemden landgenoot CHRISTIAAN HUYGENS met LEIBNITZ en den Marquis DE L'HOPITAL, gedurende de jaren 1690 tot 1694 gehouden, en onder de nagelaten papieren van den eerstgemelden in de Bibliotheek der Leydsche Hoogeschool bewaard, het licht te doen zien. (*) Het is te wenschen, dat eene ruime Inteekening den Heer UYLENBROEK in staat zal stellen, zijn voorgenomen plan te volvoeren en alzoo een' gewigtigen dienst aan

(*) Deze uitgave zal geschieden bij Inteekening, en bezorgd worden door de Boekhandelaren S. en J. LUCHTMANS, bij wie, even als bij de voornaamste Boekhandelaren in en buiten ons Vaderland, de Inteekening tot den 15den Mei aanstaanden, is opengesteld.

aan de Wetenſchappen te bewijzen, daar gemelde Briefwisſeling niet alleen, zoo als men vermoeden kan, belangrijk is om haren inhoud, maar ook omdat zij aanleiding geeft tot opheldering van vele duistere punten in de Geſchiedenis der Wis- en Natuurkundige Wetenſchappen.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

REGTSGELEERDHEID. *Elementa doctrinae juris philoſophicae ſive juris naturalis*, *auctore* J. J. HAUS, *in Acad. Gandav. Juris Profesſore. Gandavi, apud* Mahne 1824. 8vo. p. 336.

Wij hadden reeds vroeger, bij de aankondiging van het verdienſtelijk geſchrift van eenen der leerlingen des Heeren Haus, (zie *Letterbode* 1824 II bl. 268) de gelegenheid van de lesſen over het Natuurregt aan de Gendſche Hoogeſchool te gewagen. Het leerboek, hetwelk de Heer Haus onlangs zelf in het licht heeft gegeven, verdient nu allezins eene opzettelijke vermelding.

Naar ons oordeel was 'er eene wezenlijke behoefte aan zoodanig Handboek, als wij hier ontvangen. Veel is 'er nog in de laatſte jaren over de wetenſchap van het Natuurregt in Duitschland uitgegeven, doch dit alles is in de landtale geſchreven; en hoewel daarom die geſchriften in ons land niet geheel onbekend bleven, zoo verhinderde echter de taal derzelver meerdere verbreiding. De in het Latijn uit het Duitsch vertaalde werken over Natuurregt zijn reeds niet nieuw meer. Behalve Kant's *Elementa metaphyſica juris doctrinae*, *Amſtelaed.* 1799, en Höpfner's *Jus naturae*, *Lingen* 1803, is ons nog alleen bekend de Latijnſche vertaling van het *Naturrecht* van Zeiller, welke in 1820 te Weenen door den Hoogleeraar Egger is uitgegeven; doch dit is geenszins zoodanig, dat het niet naar een ander leerboek over dezelfde wetenſchap doet verlangen.

Wij zijn dus aan den Heer Haus zeer verpligt voor deze Latijnſche opgave en verklaring van de beginſelen en voorſchriften van het Natuurregt, zoo als die volgens de leer van de voornaamſte wijsgeeren in Duitschland worden voorgedragen. Wij ſchromen geenszins dit werk aan allen aantebevelen, die in deze wetenſchap belang

 ſtel-

ſtellen, bijzonder aan hen, die wenſchen, zich bekend te maken met het voornaamſte, hetwelk in Duitschland in het vak van Natuurregt tot nu toe is gedaan en uitgegeven.

De Schr. is zelf weleer leerling geweest van den Hoogleeraar Gros, toen aan de Univerſiteit te Wurzburg het Natuurregt onderwijzende. Vreemd is het niet, dat de Heer Haus in vele opzigten met de beginſelen van zijnen leermeester, omtrent die wetenſchap, is blijven inſtemmen. Het is 'er evenwel verre van daan, dat op hem het *jurare in verba magistri* eenigzins toepasſelijk zoude zijn. De Schrijver gaat zijnen eigenen weg, en dat hij volkomen op de hoogte van zijn vak is, dat hem niets onbekend is van hetgeen over zijne wetenſchap belangrijks is uitgegeven of voorgedragen, daarvan draagt ook het geſchiedkundig overzigt, aan het einde der Inleiding geplaatst, de overtuigendſte blijken.

Den inhoud van dit werk te ontleden, rekenen wij onnoodig. Ten einde evenwel deszelfs geest en ſtrekking naauwkeuriger aanteduiden, merken wij op, dat die Duitſche wijsgeeren, aan welke de Heer Haus zich vooral ſchijnt te willen aanſluiten, dezulken zijn, die de beginſelen der Kantiaanſche ſchool, omtrent Natuurregt, nader hebben trachten te bepalen en te wijzigen. De grondſlag is dus nog altijd de Kritiſche Wijsbegeerte, hoezeer die ook thans moge gewijzigd zijn. Hetgeen de Heer Haus over het begrip van regt, over afſcheiding van regt en zedekunde voordraagt, kan ten bewijze ſtrekken van deze opmerking. — Hoezeer wij in de beginſelen het grootendeels met den geachten Schrijver eens zijn, zoo kunnen wij evenwel niet in alle reſultaten met hem overeenſtemmen; eene verdere uiteenzetting evenwel der twijfelingen, welke ons, bij de lezing van dit verdienſtelijk werk, zijn voor den geest gekomen, houden wij voor weinig nuttig. Wat doet het b. v. 'er toe, of naar ons gevoelen de overdragt van eigendom bij uiterſten wil in het Natuurregt zou gegrond zijn; iets, hetwelk de Schr. bl. 162 ſqq. ontkent; of de overeenkomst, tusſchen Schrijvers en Boekverkoopers over het drukken van werken eene lastgeving is, zoo als de Schr. ſtelt bl. 250, terwijl wij tot een ander gevoelen zouden overhellen.

Een paar aanmerkingen mogen ons vergund worden over plaatſen, waarin de Schr. min naauwkeurig zich ſchijnt te hebben uitgedrukt. Deze aanmerkingen betreffen hoofdzakelijk den titel des werks. Deze doet ons eene volledige behandeling van het Natuurregt in zijnen geheelen omvang verwachten, terwijl alhier enkel het *jus naturale privatorum* wordt voorgedragen. De Heer Haus belooft ons wel in de Voorrede een tweede deel *de Jure naturali pu-*

publico atque gentium, maar volgens hetgeen de titel belooft, moest dat alles reeds werkelijk in dit deel vervat zijn. Doch behalve dien, de titel geeft *Doctrina juris philosophica* en *Doctrina juris naturalis* op, als twee benamingen voor dezelfde zaak. Is dit wel zoo? en zou men niet zelfs uit het gezegde op bl. 34 gemakkelijk opmaken, dat die beide wetenschappen werkelijk verschillen?

De Heer Haus verdient voor zijne zoo wel geslaagde pogingen, om de wetenschap te bevorderen, den meesten dank. Zoo wij vernemen, wordt zijn werk, ook te Utrecht, misschien nog wel elders, als handboek bij de lessen over het Natuurregt gebruikt.

Over de tegengestelde strekking der tegenwoordige Wijsgeerige en Geschiedkundige regtsscholen in Duitschland, merkten wij reeds het een en ander op in de bovenaangehaalde plaats in den *Letterbode* van verleden jaar. Uitmuntend en geheel onpartijdig is de plaats in Wenck's *Oratio de juris Naturae usu nunc sine ratione spreto*, *Lipsiae* 1820 bl. 87, welke de Heer Haus op bl. 5 der Voorrede ook heeft overgenomen. Hetzij ons vergund die vertaald te laten volgen, en daarmede deze aankondiging te besluiten. „ *Alle verschil van scholen en secten tusschen tijdgenooten is voor de wetenschap hoogst verderfelijk. De waarheid, waartoe allen streven, is slechts eene; De Regtsgeleerdheid, waarop allen zich toeleggen, is desgelijks een. De verdiensten van hem, die dezelve geschiedkundig onderzoekt, zijn niet grooter dan die van een ander, die dezelve wijsgeerig beschouwt. De eerste zal zonder wijsbegeerte, de tweede zonder hulp der geschiedenis niet kunnen slagen. Laten wij dus dat verschil van scholen en secten laten varen en dit aan onze nakomelingen overlaten, die beter dan wij zullen kunnen beoordeelen, welke verdiensten elk zich omtrent de regtswetenschap zal hebben verworven. Laten wij intusschen allen, ieder op zijne wijze, zonder opgeblazenheid, zonder trots op eigen verdiensten naar hetzelfde doel streven.*"

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

NICOL. CHRISTIANI KIST, *Oratio de progressione ingenii humani in dogmatum historia Christianorum animadvertenda, habita XI Octobr.* 1823. *Lugd. Bat.* 22 *pag.* 4°.

Deze Redevoering, met welke de Schrijver het Hoogleeraarambt in de Kerkelijke Geschiedenis en in die der

Christelijke leer te Leyden aanvaard heeft, verdiende allezins door den druk meer algemeen bekend gemaakt te worden. De Schr. tracht de geschiedenis der Dogmata uit nieuwe belangrijke oogpunten voortestellen. De Redevoering is met een gelukkig overzigt zoo van het geheel der geschiedenis, als van derzelver deelen, met keurigheid en in eenen, slechts hier en daar wat gekunstelden en gezochten, Latijnschen stijl geschreven. Eerst wordt de oorspronkelijke eenvoudigheid, zuiverheid, het grondige en verhevene des Evangeliums geroemd, daarna verzwijgt de Schrijver geenszins, hoe de geschiedenis der Christelijke leer ook gedeelten bevat, welke veel meer geschikt schijnen, om ons van derzelver beoefening afkeerig te maken, dan om ons daartoe uittelokken; eindelijk toont hij aan, hoe die wetenschap in aangenaamheid en voortreffelijkheid wint, wanneer men in dezelve de ontwikkeling en de vorderingen der menschelijke ziel- en geestvermogens in betrekking tot Godsdienst en Christendom, steeds gadeslaat. Van deze beginselen uitgaande, geeft ons de Schrijver een overzigt over die geschiedenis.

(*Gött. Gel. Anzeigen* 1824 *Stuck* 187 *p.* 1872).

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Walvischaardige Dieren op de Zeeuwsche stroomen.

Het is bekend, dat op onze Zeekusten verscheiden malen Vinvisschen of Kaziloten, Noordkapers en dergelijke Walvischaardige Zeedieren zich vertoonden en door onderscheiden omstandigheden in onze stroomen gevangen werden of op onze stranden aandreven. In dit Weekblad voor den jare 1812, hebben wij, ter gelegenheid van den Vinvisch, in de Zuiderzee op de hoogte van Monnickendam, in 1811 gevangen, in N°. 17 en 18 een kort overzigt gegeven van de zoogenaamde Walvisschen op de Kusten van Holland gestrand of gevangen; wij kunnen dus niet nalaten als eene bijdrage tot dezelve het berigt van den Schout van St. Annaland, in de Provincie Zeeland, den Heer W. R. Hoogkamer, hier overtenemen, wegens het aldaar op den 9den April gebeurde. Het is van dezen inhoud:

„ Heden namiddag omstreeks zes ure, zag men hier, uit het vaarwater de Keeten en zoo naar het vaarwater de Mosselkreek, voor onze Gemeente gelegen, komen afzakken een aantal groote visschen (omtrent de namen en

en het soort dier visschen is men het niet eens; velen denken, dat zij tot de Walvisschen behooren.) En daar het water op dat oogenblik niet hoog wies, en het reeds tusschen 7 en 8 ure in den avond was, zoo vervielen alle deze visschen op de plaat ten noorden van de Mosselkreek; en hierdoor kregen de Schippers dezer Gemeente de gelegenheid, om een zes en dertigtal derzelve op de genoemde plaat, met haken, boomen, bijlen, hakmessen, enz., te dooden; met dat gelukkig gevolg, dat zij alle deze, in den morgen van den 10den dezer, alhier aan den vasten wal aanbragten. Onder deze visschen heeft men 'er één bevonden van 24 voeten of 7 ellen Nederlandsch, wegende, zoo men gist, 2000 Nederlandsche ponden."

Deze bijzonderheid is nader bevestigd uit de Hoofdplaats dezer Provincie, waar een dezer Visschen, hebbende de lengte van bij de vijf ellen en wegende zeker 1000 pond Nederl., is aangebragt, met een schriftelijk berigt van den Wel Eerw. Heere Versprille, Predikant te St. Annaland, dat vrij wel met het vorige overeenkomt, doch van 38 stuks, in plaats van 36, spreekt, van welke 'er 37 gevangen zijn. Derzelver tegenwoordigheid werd gekenmerkt volgens dit berigt, door het omhoogblazen van het water en de aanmerkelijke hoogte, waarop zij zich daaruit verhieven. Zij geraakten op eene plaats, waar zij door de droogte als besloten werden; de dorpelingen gingen in schuitjes op deze groote en sterke visschen los, doch konden ze met geen schietgeweer afmaken, zoodat bijlen en messen te baat moesten genomen worden.

Naar het oordeel van Jonkheer B. de Jonge, Med. Dr. en Lector aan de Provinciale Geneeskundige School te Middelburg, die in de natuurlijke historie zeer bedreven is, behooren deze Visschen onder de orde der Walvisschen, tot het geslacht der Dolphynen, en de te Middelburg aangebragte tot die soort, welke in het Nederduitsch Botskop (*) genoemd wordt; zijnde over het geheele bovenlijf zwart en aan den buik grauwachtig wit, hebbende eene sterke achterwaarts gekromde vin op den rug; de kop als kort ingestompt, in den muil boven en onder eene rij tanden en achter den kop een gat, waardoor zij het water spuiten.

Door

(*) Zie Houttuyn, Nat. Historie, Ie. Dl., 3e. Stuk, bl. 547, waar deze Botskop (*Orca*, die in het Hoogd. Butskopf, Vaiswahl of Zuberwahl, in Zweeden Loopare, in Noorwegen Springwal. in Engeland Grampins, in Schotland Noordkaper geheeten) beschreven wordt. Rajus noemt hem den kleinen Walvisch met tanden in de beide kaken.

Door deze vangst is verklaard het verschijnsel, door Schipper A r y d e G r o o t, in Middelburgs haven den 13 en 14 Februarij (den laatsten dag nogmaals tusschen Vere en de noordzijde van de haven) waargenomen, bestaande bij stil en mooi weder bijzonder in eene zware deining, die het water over den achtersteven van een vaartuig wel anderhalven palm deed henenstuiven en buiten het schip meer dan vier ellen op de drooge slikken joeg, zich in de haven tot benoorden de stalling uitstrekkende. Dit verschijnsel duurde omtrent vijf minuten; het water was voor en na hetzelve stil en vlak.

Hopende nog naauwkeuriger berigten wegens een en ander eerlang mede te deelen, kunnen wij niet nalaten te herinneren, dat in 1682 juist in hetzelfde gedeelte der Zeeuwsche stroomen een Vinvisch van 50 vt. lengte gevangen werd, waarvan de omstandigheden tot in de kleinste bijzonderheden verhaald worden in een stukje in 4°., waarvan in 1684 de Tweede Druk het licht zag, onder den titel: „De zeldzame en nooit gehoorde Walvischvangst, voorgevallen bij St. Annaland, in 't jaar 1682, den 7den October; met Prentverbeeldingen" (†). — Onder de vermelde gevallen in het overzigt, komen geene voor, betrekkelijk zulk een *groot* aantal. Dat door E. v. M e t e r e n, wegens 22 en 23 November 1577 verhaald, spreekt slechts van dertien of veertien *Waterblazers*, die te ter Heijde aankwamen of stranden; — doch in de meeste gevallen, overtroffen zij de nu gevangene verre in grootte.

Verdoovende Slaap.

De beroemde Geneeskundige H u f e l a n d, heeft in een Berlijnsch Dagblad van 23 Februarij ll. het volgende doen plaatsen: „Men heeft onlangs in de Nieuwspapieren van een merkwaardig voorbeeld gesproken van een' Lethargischen Slaap, die lang aanhield. Men kan daarvan nog een ontzettender aanhalen, dat van een jong meisje van Nedebach, in Westfalen, die sedert vierhonderd een en vijftig dagen voortduurt. Deze ziekte inderdaad meermalen voorkomende, dan wel voorheen, acht ik het mijn' pligt, om de uitwerkselen van het Galvanismus te herinneren, die in dezen het krachtigst prikkelend middel is, zoo als ik daarvan, twintig jaren geleden, te Berlijn, door eene waarneming het voldingend bewijs had. Een meisje van twintig jaren, had

(†) Zie hiervan een uittreksel *Alg. Konst- en Letterb.* 1812, Dl. I., bl. 279 en 280.

had reeds zes weken, in een' naar dood zweemenden slapenden toestand doorgebragt. Men kon niet, dan met moeite, haar van tijd tot tijd een weinig dunne haverpap doen doorslikken. Hare pols was naauwelijks voelbaar. Men had vruchteloos alle uitwendige prikkels gebezigd; eindelijk nam ik mijne toevlugt tot het Galvanismus: eerst deed het weinig uitwerking; maar een der geleiders op den maagkuil en de andere in het linker oor geplaatst zijnde, kreeg het aangezigt, dat tot hier bleek was, na verloop van twee minuten, kleur; de oogen ging open; het meisje rigtte zich in haar bed op en zeide het woord: Vader. Sedert herkreeg zij geheel hare werkzaamheid en de doodslaap is niet wedergekomen. Men kan dit geval in alle zijne omstandigheden in mijn Journal der Practis. Heilkunde, Th. XX., lezen."

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Vergelijking tusschen de vijf Groote Europeaansche Mogendheden.

	vierkante mijlen.	Inwoners.
Rusland in Europa . .	75,154 . .	47,660,000
——— buiten —	292,339 . .	11,714,000
Engeland in Europa . .	5,554 . .	21,400,000
——— buiten —	176,971 . .	115,141,000
Frankrijk in Europa . .	10,086 . .	30,749,000
——— buiten —	657 . .	469,000
Oostenrijk	12,265 . .	29,691,000
Pruissen	5,014 . .	11,400,000
te zamen	578,040 v. M.	268,124,000 Inw.
waarvan in Europa .	108,074 ——	140,800,000

Deze opgaven worden in de bekende Weimarsche *Geographische Ephemeriden* gevonden, en door de Hn. Eyries en Maltebrun, in hunne *Annales des Voyages* naauwkeurig gerekend, hoezeer deze de bevolking van Frankrijk een halfmillioen Inwoners te laag geschat achten.

De

Dezelve aannemende, kan men hieruit deze gevolgen trekken. Beslaat de bekende Aardbol 2,512,000 vierkante mijlen, met 938 millioenen Inwoners, dan dekken de Vijf Mogendheden omtrent een vierde van de geheele oppervlakte der aarde en regeren over twee zevende van het menschelijk geslacht; terwijl van Europa, dat op 155,220 vierkante mijlen eene bevolking van 206,780,000 zielen bevat, zij meer dan voor tweederden den grond en de Europeaansche bevolking bezitten.

China wordt zoo bevolkt en even uitgestrekt als geheel Europa gerekend; Turkije en de Vereenigde Staten zijn ook onder de groote massa's te tellen, en ook de Spaansche Monarchie, die vroeger 30 millioenen Inwoners had.

OUDHEDEN.

YVERDUN. Ter plaatse, waar het Oude *Castrum Eburonense* bestond, werd onlangs een gedeelte gronds uitgegraven, om het Kerkhof dezer stad te vergrooten. Bij die gelegenheid vond men daar vijf marmeren Gedenkteekenen, voorzien met Romeinsche, wel bewaard gebleven, opschriften. Het eerste bevat eene gelofte van een' Helvetiër aan Mercurius, Apollo en Minerva, het tweede die van een' Romeinsch Geneesheer aan Mars, terwijl het derde en vierde van de dankbaarheid van Ebrodunums (Yverduns) Ingezetenen, jegens hunnen weldoener en weldoenster, getuigen door de oprigting van een Portiek en van Standbeelden ter hunner eere. Het vijfde opschrift vermeldt de gifte van eene somme gelds, door twee broederen gegeven, tot het bouwen van een Gedenkteeken voor Mercurius, en van eene schier gelijke som, daarbijgevoegd door hunnen erfgenaam, die met de daarstelling van dit Gedenkteeken belast was. Bovendien heeft men op die zelfde plaats gevonden verscheiden gedeelten van gegroefde kolommen, de overblijfsels van een Mausoleum, en die van een Portiek van grooten omvang en van den schoonsten stijl getuigende Men vermoedt, dat zij tot een prachtig gebouw behoord hebben. Deze Oudheden zijn, tot dat 'er nader over zal beschikt worden, op het Stadhuis gebragt. Men ontdekte ook tevens een' steenen Vloer met drieduim dik gips overdekt, welke veelligt het grondvlak eener groote zaal van hetzelfde Gebouw uitmaakte. De hooge waterstand heeft de voortzetting der opdelvingen belet, van welke men de ontdekking van meer andere Gedenkteekenen der Oudheid mag verwachten. De Medailles, ter gelijker tijd gevonden, zijn van de Kei-

Keizers Trajanus, Constantinus en Theodosius, alle van een ligt metaal, en enkele kleine gouden van Constantinus.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

1825. April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
13	30. 0	44½	W. N. W.	voormiddag betrokk., regen, verder bewolkt, in den namiddag een regenbui, met hagel en sneeuw.
	30. 0	43	—	
	30. 1½	35½	N. N. W.	
14	30. 0½	43	W. Z. W.	betrokken, harde wind, tusschenbeide regenachtig.
	30 0	50	.W	
	30. 0½	52	W. Z. W.	
15	30. 0½	53	W. Z. W.	bewolkt, voorm. harde wind.
	30. 0½	58	—	
	30 1	50	—	
16	30 0	52	W. t. Z.	betr., tot even na den midd. zeer harde wind, namidd. een weinig regen, 's avonds bewolkt.
	30. 0	53	—	
	30. 0	44½	W. N. W.	
17	30 0½	46	N. W.	bewolkt, zeer harde wind, regen- en hagelbuijen.
	30. 1	48½	N. N. W.	
	30. 0½	4?½	N. W.	
18	30. 0½	44½	N. N. W.	bewolk, zeer harde wind, regen- en hagelbuijen.
	30 0½	48	—	
	30. 0	39	—	
19	30. 1	43	N. W.	bewolkt, in den namiddag een regenbui.
	30. 1	48½	—	
	30. 1½	41	—	

BEKENDMAKINGEN.

⁂ J. DE VRIES, A. BRONDGEEST, E. M. ENGELBERTS en C. F. ROOS, Makelaars, zullende ten overstaan van den Notaris Mr. J. COMMELIN, op Maandag den 25sten April 1825, binnen Amsterdam, ten Huize van den overledenen op den Binnen-Amstel tusschen de Jodenkerkstraat en Prinsengracht, verkoopen:

Zeldzame en Beroemde KUNSTSTUKKEN, zijnde met de meeste vlijt vervaardigde *voorwerpen der Natuur* of *Navolgingen van beroemde Schilderijen*, bewerkt uit eene *harde Marmersteenachtige stof of Compositie*; voorts eenige *Schilderijen*, *Teekeningen* in Lijsten en Glazen, en

Schil-

Schilderstukken op Glas. Alles met zeer veel zorge daargesteld, en Nagelaten door wijlen den Heer JACOBUS VAN STRATEN, breeder bij Catalogus omschreven, welke bij bovengemelde Makelaars à 20 Cents voor den armen te bekomen zijn.

Deze Kunstwerken, door wijlen den Heer J. VAN STRATEN, geboren te Utrecht, vervaardigd, zijn te beroemd, dan dat 'er veel van behoeft gezegd te worden. Zij mogen eenig in hunne soort genoemd worden, en kenmerken eenen man, die met de meeste vlijt en werkzaamheid iets bijzonders en onbegrijpelijks in het onuitputtelijk gebied der kunst ten voorschijn bragt, hetwelk te regt de aandacht van velen vreemden, en Landgenooten, ook van Vorsten, wegens zeldzaamheid en moeijelijkheid van behandeling, tot zich trok. De brave godvreezende man vond daarenboven in dezelve veel genoegen en troost voor zijn' zacht en kalm gestemden geest. Eigene huisselijke oefening en meerdere volmaking in eene eens gekozene Liefhebberij, met diepe overdenking gepaard, stelde hij verre boven het woelige van eene drukke verkeering, waarin hij geen behagen vond. Hij was met weinig te vreden, leefde stil, droeg het leed, hem aangedaan, met Christelijke gelatenheid, hield de weinige, maar getrouwe, vrienden, hem gegund, in hooge waarde, wilde allen weldoen, deed velen goed, en zocht voor zich zelven, dat, wat hij te regt voor het eenige en hoogste goed hield, een zalig einde. Hij overleed te Amsterdam in den ouderdom van 77 jaren.

⁂ Bij den Boekverkooper V. LOOSJES en alom, is gratis te bekomen: AANBIEDING TER INTEEKENING, op eene uitgave van AFBEELDINGEN der *CHASSINETTEN*, *BIJSCHRIFTEN enz.* bij het Vierde Eeuw-Feest van de Uitvinding der *Boekdruk-kunst*, door LOURENS JANSZ. KOSTER, te Haarlem Tentoongesteld, den 11den Julij 1823, in het koper te brengen, door den Heer J. E. VAN VARELEN, en daarvan zijn twee proeven bij denzelven in de voornaamste Boekwinkels voorhanden.

D R U K F E I L E N.

in No. 13 ingeslopen.

Bl. 203 regel 2 staat *Tr.* lees *Fr.*
„ 26 „ eendragt „ aandacht
„ 30 „ in versch „ versch
onderaan is achter Rusland de comma niet uitgedrukt.
„ 204 „ 17 „ voordragen „ verdragen

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

A L G E M E E N E

K O N S T-

E N

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 17. *Vrijdag den 29sten April.*

B E R I G T E N.

BRUSSEL. De Tentoonstelling van de Maatschappij van Flora alhier, werd den 20, 21 en 22 Februarij l. l. gehouden. Dezelve wees den prijs voor de zeldzaamste plant, of wier invoering in Europa zeer nieuw is, toe aan een *Amaryllis cinnamomea*, door den Heer Moretus van Antwerpen ingezonden. De *Amaryllis miniata*, de *Cypripedium venustum*, de *Dillwenia cinerascens*, een nieuwe *Arum*soort, de *Neottia speciosa*, door den Heer Ducorron de Moignies; de *Azalea indica* door den Heer de Caters van Antwerpen; de *Azalea indica*, *fl. rub. simp.* door den Heer van Haelewijck, en de *Azalea indica fl. alb. simp.* en *fl. purp.* door den Heer C. Lanckman van Gent tentoongesteld, werden eervolle melding waardig gekeurd.

De prijs voor de plant, wier bloei de meeste moeite opleverde of het verst verwijderd scheen van het natuurlijk tijdperk, viel aan de *Dracaena terminalis* van Mevr. Meeus-Wouters ten deele; als zoodanig werden eervol vermeld de *Salvia colorans* van den Heer L. de Roover; de *Punica granatum* van den Heer van Maelder; de *Poeonia officinalis* van den Heer van der Kelen; de *Cytisus purpureus* van den

Heer Pollart, van Canivris; de *Hydrangea hortensis* van Z. H. den Hertog d'Arenberg; de *Amygdalus persica* van den Heer Detroys; de *Rosea pomponia* van den Heer van der Sande; de *Lonicera periclymenum* van den Heer van der Heyde den Zoon, te Ixelles; de *Hydrangea arborescens* van den Heer Notaris Cattoir en de *Banksia ericifolia* van den Heer de Caters de Wolf te Antwerpen.

De eerepenning uitgeloofd voor de plant, die zich onderscheidde door hare kracht, luister en schoonheid, werd toegekend aan de *Camellia japonica fl. alb. simp.* door den Heer van der Maelen tentoongesteld, wiens verzameling *Camellia's* door den Kanunnik Raymaekers te Gent aangekweekt, de aandacht van alle beminnaren der fraaije cultuur trok. Voorts verdienden eervolle vermelding de *Sophora tetraptera* van den Heer de Strooper; de *Yucca gloriosa* van den Heer Suyten; de *Camellia striata*, de *Amaryllis Johnsonia* en de *Epacris attenuata* van den Heer Lanckman te Gent; de *Camellia striata* en *myrtifolia* van voorn. Heer vander Maelen, de *Poeonia suffruticosa* van den Heer Ducorron; de *Protea melaleuca* van den Heer de Caters; de *Anemone arborea* van den Heer Deman de Lennik; de *Cydonia japonica fl. rub.* en de *Salvia colorans* van den Heer L. de Roover, gelijk ook de *Strelitzia gigantea* van den Ridder de Rainer.

De prijs voor de fraaiste verzameling van zeldzame en nieuwe planten werd behaald door den Heer Ducorron de Moignies. In dit opzigt verdienen ook allen lof de verzamelingen van de Hn. van der Maelen, Lanckman, van Haelewyck, Lamb. de Roover, de Ridder de Rainer, Deman de Lennik en van Z. H. den Hertog d'Arenberg.

HAARLEM. Aan beide onderstaande Brieven wilden wij geene plaats weigeren; daar de een over geen onbelangrijk punt voor den onderzoeker der natuur handelt, de ander in de gevolgen aanleiding zoude kunnen geven, dat veelligt een heilzaam middel meer beproefd of verspreid werd.

Aan

Aan den Heer W. *te Haarlem, door* J. *aldaar.*

Naauwelijks had ik uwe ontdekking, omtrent de wijze, waarop het geluid bij de dieren zou ontstaan in het *Algemeen Letterlievend Maandschrift* 9e. Deel, 5e. Stuk, bl. 192 env. gelezen, of 'er ontstonden bij mij, na eenig nadenken, onderscheidene aanmerkingen, die ik U wenschte medetedeelen. Menigvuldige bezigheden hebben mij verhinderd, dit voornemen eerder ten uitvoer te brengen, en ik wil dan ook nu dadelijk ter zake overgaan, vertrouwende, dat het U bovenal om de waarheid te doen is, en gij mijne bescheidene aanmerkingen ten goede zult nemen.

Gij vermoedt, dat het geluid der dieren niet bij de *uitademing* doch gedurende de *inademing* ontstaat; en daar dit gevoelen volkomen strijdt, met dat van schier alle Natuurkundigen, zoo moet ik U in eerste plaats vragen, hoe gij denkt over die gronden en bewijzen, volgens welke anderen het tegenovergestelde beweren, en het geluid der dieren beschouwen als een gevolg der *uitademing?* Deze gronden toch zijn vele in getal en worden algemeen als voldoende gerekend. Wat nu de bewijzen betreft, waardoor gij uwe stelling tracht te staven, deze zijn daadzaken, welke ik niet kan loochenen, hoewel daarin niet ligt opgesloten, hetgeen gij daaruit hebt afgeleid.

De voornaamste derzelver is deze: „ dat de buik van „ eene Koe zich uitzet, wanneer zij bulkt, en 'er eene „ sterke uitademing volgt, nadat het geluid ophoudt." Het verschijnsel is waar, doch bewijst mijns bedunkens geenszins, dat het geluid, gedurende de *inademing* plaats heeft. 'Er wordt bij de dieren, zullen zij eenig geluid geven, meer vereischt dan eene uit- of inademing. De mensch en alle dieren ademen de lucht gestadig in en uit, zonder dat zij eenig geluid voortbrengen. Alleen dan, wanneer *eene bepaalde hoeveelheid lucht* gedurende *een' bepaalden tijd*, door eene opening van *eene bepaalde grootte en gedaante* wordt gedreven, ontstaat de trillende of vibrerende beweging der lucht, die men voor de naaste oorzaak van het geluid houdt. Het laatste vereischte (de bepaalde grootte en gedaante der opening) is hier van het hoogste be-

lang, en de mensch, zoo wel als de dieren, bezit daartoe bijzondere ſpieren, door wier behulp de bovenſte opening van 't ſtrottenhoofd (*rima glottidis*) niet alleen wijder of naauwer kan gemaakt worden, maar ook deze of gene gedaante verkrijgt, ja zelfs hare veerkrachtige wanden, die ſommige met ſnaren vergelijken, meer of minder kunnen geſpannen worden. Bij 't bulken der Koe, wordt 'er ſlechts eene geringe hoeveelheid lucht uitgeademd, en zij kan haar geluid zoo lang herhalen, tot dat de ingeademde lucht binnen de longen de voor het dierlijk leven onontbeerlijke levenslucht heeft verloren. Alsdan moet het geluid ophouden, het dier wordt genoodzaakt de ganſche hoeveelheid lucht uit te ademen, en eerst, nadat hetzelve heeft ingeademd, waardoor de buik natuurlijk zwelt, is het in ſtaat, van wederom te bulken. Ziedaar eene ganſche andere verklaring van het door U opgegeven verſchijnſel en zoo als ik het heb waargenomen. Ik zag alleen, dat de buik, gedurende het bulken der Koe was uitgezet, doch dat die zwelling toenam, naarmate het geluid aanhield (gelijk gij bl. 194 zegt) is mij nimmer gebleken. Mijne verklaring ſtemt alzoo volkomen overeen met het algemeen aangenomen gevoelen omtrent de wijze, waarop het geluid bij de dieren ontſtaat, en ik behoef niet te zeggen, dat ik even zoo verklaar, hetgeen gij bij het kraaijen van den Haan hebt waargenomen.

Uit deze mijne verklaring volgt als van zelve, dat een ander door U aangevoerd bewijs, voor uwe ſtelling weinig afdoet. Gij erkent, dat de uitzetting van den buik bij vele dieren niet zigtbaar is, wegens onderſcheidene oorzaken, doch gij beweert, dat hun geluid desniettemin gedurende de *inademing* plaats heeft, omdat gij dezelve bij 't ontſtaan van 't geluid niet hebt zien *uitademen*. Dit bewijs is van geene waarde, wanneer men bedenkt, dat het geluid niet van de hoeveelheid lucht afhangt, welke wordt uitgeademd, maar alleen van de bijzondere wijze, waarop die uitademing plaats heeft, of met andere woorden, van de drie onderſcheidene voorwaarden, welke ik hierboven, als de noodzakelijke voorwaarden tot het geven van geluid, heb opgenoemd. Dit laatste kan, alzoo door eene geringe hoeveelheid lucht ontſtaan, en ik herinner

U

U slechts aan hem, die een Blaas-Instrument bespeelt, en wiens kunst niet bestaat in de hoeveelheid van lucht, welke hij uitblaast (vergun mij deze uitdrukking), maar wel in de manier, waarop hij dit verrigt.

Eindelijk moet ik een oogenblik stilstaan, bij hetgeen gij aangaande de Vogels hebt medegedeeld. Deze (dus zegt gij) verheffen den kop, naarmate hun gezang aanhoudt, waardoor eene lang aanhoudende inademing gemakkelijker wordt. Ik voor mij begrijp niet, hoe de inademing daardoor wordt bevorderd. Daarenboven is dit verschijnsel lang bekend, en op eene natuurlijke wijze verklaard, door de Natuurkundigen, welke *uitademing* als de oorzaak van het geluid beschouwen. Bij de Vogels wordt het geluid niet altijd in het bovenste gedeelte van de luchtpijp voortgebragt, zoo als bij de Zoogdieren. Het strottenhoofd (het werktuig voor 't geluid) is bij de eerste veelal in twee deelen verdeeld, waarvan het eene boven, en het ander onder aan de luchtpijp nabij de longen is geplaatst. In het laatste ontstaat reeds het geluid, en dit bewijzen de proeven, welke ik mij herinner gelezen te hebben, namelijk, dat de Hanen, bij welke men de luchtpijp had doorgesneden, nog eenige oogenblikken voortgingen met kraaijen of schreeuwen; iets, 't welk bij de Zoogdieren nimmer kan plaats grijpen. Het gevolg hiervan is, dat de luchtpijp (welke bij de laatste alleen in zoo verre tot het geluid dient, als zij de lucht aanvoert) bij de Vogels een gedeelte van het geluid-werktuig uitmaakt. Zoodra zij nu den kop opheffen, of liever den hals bij afwisseling uitstrekken en intrekken, vermeerderen en verminderen zij ook de lengte van dit werktuig, waardoor de toon van het geluid natuurlijk moet veranderen. Waarom intusschen de Koeijen bij ieder geloei, de Ezels bij hun bulken en de Honden onder het huilen, insgelijks die opwaartsche beweging met den kop maken, kan ik niet verklaren, maar ik zie daarin alleen geen bewijs voor uwe stelling, dat zij bij de inademing geluid zouden geven, en meen dan ook nu uwe voornaamste gronden weêrlegd te hebben.

Met de meeste achting enz.

Hoorn April 1825.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst-* en *Letterbode*.

Wel Edel Heer!

Meermalen behandelde ik lijders aan den Lintworm (*T. Cucurbita*, *Kaauwoerde*) en wel met een gelukkig gevolg. Natuurlijk deden zich bij dit ongemak, gelijk gewoonlijk het geval is, verſchillende verſchijnſelen op. Bij één onder anderen eene hoog gaande aan volkomen blindheid grenzende zwakheid van het gezigt, en offchoon ook andere verſchijnſelen zich vertoonden, nam dit zoodanig toe, dat verſcheidene kunstgenooten daardoor misleid werden, en de oorzaak elders zochten; terwijl deze *langzame* verzwakking der gezigtszenuw een bewijs opleverde, voor het reeds lang aanwezig zijn van de oorzaak der kwaal, den worm.

Ik genas deze lijders door afdrijvende, *drastiſche*, middelen, na het voorafgegaan gebruik der *Filix Mas*, opzettelijk uit de *Veluwe* mij aangeſchaft, en bezigde daartoe alleen het *werkzame* gedeelte van dezen wortel.

De daarop volgende verzwakking der ſpijsverteringswerktuigen bij ſommige lijders ondertusſchen, deed mij bedacht zijn op *minder hevig werkende* geneesmiddelen, die, ſchoon eenigzins meer op den langen weg, den worm als het ware ongemerkt afdreven, na dien gedood en langzaam verteerd te hebben. Hiertoe bezigde ik in het eerſte zonder vrucht de *Ol. Therebinth*; *Ol. Ricini*, in groote giften; *Ol. animale Dippelii*, en meer anderen; tot ik op het denkbeeld van een ander middel kwam, in welks aanwending ik dan ook gelukkig ſlaagde; doch welks uitſlag ik door meerdere proeven wensch bevestigd te zien, voor hetzelve aan het geneeskundig publiek medetedeelen; zonder het echter als een geheim te beſchouwen, daar ik begrijp, dat het menschdom regt heeft op alle uitvindingen, ten behoeve van hetzelve gedaan. Natuurlijk was het, dat ik bij deze gelegenheid alles opſpoorde, wat met mijne geneeskundige behoefte ten dezen opzigte in betrekking ſtond, en nu vond ik, bij het lezen van het *Journal der Practiſche Heilkunde* van den grooten Hufeland van Januar. 1822 Iſte St. bl. 92 door den Engelſchen ge-

geneeskundigen Breton in de Oost met vrucht, hoewel niet geheel naar *die indicatie*, die ik zocht, gebezigd tegen den Lintworm, *den bast van den wortel des Granaatbooms*. (*)

Gaarne had ik dezen beproefd, en wel vooral om deszelfs deugd ten dezen opzigte te vergelijken met die van het door mij toegediende middel. Geene gelegenheid ondertusschen vond ik, om mij dien aanteschaffen, offchoon ik naar onderscheiden plaatsen, en wel bij zulke, waar men dien zoude gedacht hebben te vinden, daarom schrijven deed.

Te verwonderen is dit niet; in een land van kleinen omtrek, en waar weinige geneesheeren, in vergelijking van het geheel, zich van het *gewone* pad begeven, is het den Drogist, veel minder nog den Apotheker te vergen, zich nieuwe middelen doorgaans tot hoog geklommen prijzen aanteschaffen, waarvan zij niet weten, of $\frac{15}{16}$ deelen, eenige jaren in hunne winkels of op hunne provisiekamers kaserneren zullen. Deze angstvalligheid trouwens is wel eens wat groot, zoo zelfs, dat ik verlangend, na alles wat ik daarvan in buitenlandsche Journalen bij de eerste uitvinding gelezen had, de *Sulphas Quininae* te beproeven, mij genoodzaakt zag, die zelf uit Frankrijk, voor eigen rekening te ontbieden.

Zoo zocht ik vruchteloos, in de plaats mijner inwoning, naar werkzame *Datura stramonium*, tot mij dezelve, door een' niet geneeskundig vriend, op mijn verzoek uit zijnen tuin werd medegedeeld, wanneer mij deszelfs extract, onder mijn eigen opzigt bereid, de belangrijkste uitkomsten verschafte.

Zoo wilde ik ook voor eenigen tijd van de *Rhus Toxycodendron* bij verlammingen gebruik maken, en kreeg een en andermaal zulke bladen, die door ouderdom volkomen werkeloos geworden waren; tot de beleefdheid van den grooten plantkundige D'Ailly te Amsterdam mij die, door tusschenkomst van eenen Apotheker alhier, uit deszelfs keurigen tuin, *werkzaam* verschafte.

Ware het niet te wenschen, dat de Provinciale Geneeskundige Commissiën, die hierin veel af konden doen,

(*) Ik bepaal mij hier tot Hufeland, hoewel ik later in een aanhangsel van een ander werk, hetzelfde middel, tot hetzelfde doel zag aangeprezen.

doen, middelen beraamden, waardoor de geneesheer niet te vergeefs zocht, wanneer hij een of ander geneesmiddel meende te moeten bezigen, dat men overal elders verkrijgen kan, bij ons alleen uitgezonderd.

Deze Brief is inmiddels is niet geschikt, om mijne kunstgenooten op het gebruik van dezen bast opmerzaam te maken, daar het Journal van Hufeland hiertoe alleen voldoende is; maar bijzonder, om indien deze bast, bij een' of ander Drogist, *werkzaam* mogt voorhanden zijn, hem te verzoeken, met mij deswegens in Correspondentie te treden; en meene ik mij hiertoe van niets geschikter te kunnen bedienen, dan van uw algemeen, onder lieden van wetenschap gelezen en geacht Tijdschrift.

En hebbe ik hiermede de eer met achting mij te noemen:

Wel Edel Heer!

Uwe Dv. Dienaar en bestendigen lezer

THEOD. ANTON. JORRITSMA

Med. et Art. Obst. Doctor.

Lid van de Hollandsche Maats. van fraaije Kunsten en Wetenschappen Afd. Leyden, Lid van het Gen. Genoots. V. U. F. *te Hoorn, van de Koninklijke Geneesk. Maats. te Leuven enz.*

Haarlem. In de Fransche Letterkundige Tijdschriften wordt, even als in die van onze Zuidelijke Provincien, met uitstekenden lof gewaagd van het *Recueil de Poésies diverses* (*) van den Baron de Reiffenberg Hoogleeraar der Wijsbegeerte aan de Hoogeschool te Leuven; een werk, hetwelk onzen verdienstelijken landgenoot, bij zijnen reeds verkregen roem als arbeidzaam geleerde, oordeelkundig letteroefenaar, en schrijver van smaak, de eer verschaft, van, door de Fransche kunstregters zelve, in de rij van hunne beste Dichters van onzen tijd te worden gerangschikt. Wij meenen onze lezers te verpligten, met een stuk daaruit hier overtenemen, als zijnde tevens een blijk, dat hij, schoon niet in de moedertaal dichtende, evenwel Nationale onderwerpen niet verwaarloost.

Les

(*) in 2 Vol. bij Dondey Dupré te Parijs onlangs uitgegeven.

Les Cruches de Dame JAQUELINE (*).

Qui façonna cette argile grossière,
  Qui de ce vase ebaucha le contour?
Sans doute au fond d'une chaumière
  L'humble artisan reçut le jour?

Non parmi les grandeurs suprêmes
  Le destin plaça son berceau;
Des sceptres et des diadêmes
  Y formaient un noble faisceau.

Elle régnait par la naissance,
  Elle regnait par la beauté;
Ni la beauté, ni la puissance
  Ne firent sa felicité.

Des sens la dangereuse ivresse
  Causa ses coupables erreurs;
  De l'amour elle eut les fureurs
Mais n'en connut pas la tendresse.

  Quatre fois l'hymen à l'autel
L'appella, de fleurs couronnée;
  Quatre fois le chagrin mortel
Flétrit la rose profanée.

  Un jour enfin des voluptés
Elle epuisa tout le délire,
— Loin d'ici, marques de l'empire!
  Tombez, ornemens détestés!

Le fastueux manteau d'hermine
  Est trop pesant pour le plaisir;
Tu le repousses, Jaqueline
  Mais pourras-tu le ressaisir?

De-

(*) Jacoba van Beyeren, op het slot van Teylingen in Rijnland afgezonderd levende, vermaakte zich, gelijk men weet, met kruikjes te maken, bij de Oudheidkenners onder den naam van Vrouw Jacoba kannetjes bekend. Wagenaar, Vad. Hist. 2e. Dr., D. IV. bl. 517.

Depuis ce moment trop rapide,
A la voix d'un parent perfide
Ton pouvoir cesse, méconnu;
Et pour combler ce triste vide,
Le plaisir n'est pas revenu.

Tes mains qui folâtraient sur le front de Borselle,
Ou formaient des noeuds caressans,
Ne se souviennent plus de ces jeux agaçans;
Leur ivoire pétrit une argile rebelle.
Crois tu tromper ton coeur? Que de soins superflus!
Lentement le chagrin te mine;
Brise ta coupe Jaqueline!
L'Amour, hélas! n'y boira plus.

UITKOMSTEN van Proefnemingen, betrekkelijk het Zeewater, en berekening, wegens de hoeveelheid Kalkaarde theoretice *benoodigd, om de Magnesia, die in het Zeewater aanwezig is, uit hare verbindingen afteſcheiden.*

door A. T.

Het zal wel niet ongepast voorkomen, dat ik, in een' tijd, wanneer elk, die zijn Vaderland lief heeft, boven en behalve een ruim deel in de leniging der rampen door de jongste overstroomingen veroorzaakt, ook nog zijne kundigheden zonder eigenbelang ten offer brengt, insgelijks van mijn' kant iets bijdrage tot eene meer juiste kennis wegens den aard van het verschrikkelijk Element, dat die onheilen heeft te weeg gebragt. Daartoe strekt dan ook het tegenwoordig opstel, uitkomsten bevattende van een gedeelte der menigvuldige proefnemingen, welk ik gelegenheid gehad heb in het werk te stellen, zoo ten opzigte van de *densiteit* of digtheid, als van de *ziltigheid* van het zeewater, hetwelk de binnen- en buitenkusten van ons Koningrijk op zekere bepaalde tijden heeft bespoeld, waarbij ik, tot meerder nut van dit geschrift, tevens gevoegd heb eene berekening omtrent de hoeveelheid der kalkaarde, welke tot de afscheiding der magnesia (bitteraarde in den zuiveren staat) voor elke soort van zeewater *theoretice* zoude benoodigd zijn.

Ik

Ik heb mij voorgesteld, zooveel in mijn vermogen is, de kortheid te betrachten, en de aandacht van den lezer niet te vermoeijen door het gebruik van vele cijfers; ik zal daarom de resultaten met de meeste beknoptheid in de hierachtergevoegde tabellen voordragen; en deze zijn twee in getal en met A en B gemerkt.

Beschrijving en gebruik der Tafels.

De eerste, of die met A gemerkt, is meer in het bijzonder bestemd om aantetoonen, hoe de *digtheid* van het Noordzee-water, dat onze kusten bespoelt, op eene en dezelfde plaats, doch op onderscheidene tijden geschept wordende, al vrij aanmerkelijk uiteenloopende is; welke digtheid vooral afhangt van de rigting, die het water der nabijgelegene rivieren neemt, wanneer het zich in de zee uitstort.

In de eerste kolom vindt men den tijd, op welken het zeewater aan het Scheveningsche strand, en wel tusschen de vuurbaak en het dorp, door mij zelv' werd geschept; daartoe eenige treden ver in zee gaande, en de vloeistof in eene schoone glazen stopflesch verzamelende.

De tweede kolom geeft de *densiteit* of digtheid van het door bezinking helder geworden zeewater te kennen (*), uitgedrukt door het getal *grammes*, hetgeen een *litre* of cubieke *décimètre* van het tot de temperatuur van + 4°. hg. bekoelde water in het *luchtledige* weegt. In deze omstandigheden weegt dan ook één *litre*, of eigenlijk één cubieke *décimètre*, gedistilleerd water, juist één *kilogram*. Nogtans kunnen, in geval men zulks verkiezen mogt, deze getallen ook dienen, om aantetoonen het gewigt in *grammes*, hetwelk eene maat van elke soort van zeewater bij de temperatuur van + 4°., doch nu verondersteld in de lucht gewogen te zijn, weegt; maar dan moet men, daarvan uitgaande, tevens vaststellen, dat de maat iets grooter zij, dan de cubieke *décimètre*, en wel groot genoeg, om een *kilogram* gedistilleerd water van + 4°. temperatuur, *doch in de lucht gewogen*, te kunnen bevatten.

Wat de derde kolom opgeeft, wordt men bij de eerste inzage reeds gewaar: het zijn de *excedenten* van het soortelijk gewigt, of de verschillen tusschen de digtheden van het zeewater en de digtheid van het gedistilleerd water. In verband gebragt wordende met de *bestendige getallen*, welke in de aanmerkingen en ophelderingen voorkomen, beteekenen dezelve het gewigt in *grammes* der zoutdeelen van het zeewater, hetzij daarin voorhanden, hetzij daaruit kunnende verkregen worden. Die

(*) De helderwording van het zeewater door enkele bezinking is *volkomen;* daardoor verdwijnt gewoonlijk deszelfs eigenschap van in den donker, en bij het aanraken der flesch licht te geven. Dit heldere water blijft alsdan jaren lang goed.

Die bestendige getallen berusten insgelijks op mijne eigene proeven en geven te kennen: de maat van elke soort van zeewater, op + 15° warmte, die 'er noodig is, om zoodanig gewigt zoutdeelen te kunnen inhouden of opleveren, als gelijk staat met de *excedenten* van het soortelijk gewigt, of met de getallen der derde kolom; terwijl ik, om kort te zijn, tot de verklaring van die bestendige getallen, den lezer verwijze naar de aanmerkingen der Tafel; waarna ten duidelijkste zal blijken, hoe deze schikking aanleiding heeft gegeven, niet alleen dat deze Tafel, behoudens een even groot nut, echter eenige kolommen cijfers minder kon bevatten, maar ook, dat de Tafel B in hetzelfde voorregt deelde, door, onder eene veel grootere bekorting nogtans, voor gelijke soort van gebruik en toepassing vatbaar te zijn, als de voorgaande Tafel A.

Wat nu de Tafel B betreft, derzelver inhoud is blijkbaar uit de opschriften; zij zal dus geene verklaring behoeven. Ik kan derhalve terstond beginnen met het gebruik der beide Tafels door eenige voorbeelden optehelderen; na echter vooraf herinnerd te hebben, dat de *excedenten* van het soortelijk gewigt, met betrekking tot de *ziltigheid*, eene vierderlei beteekenis hebben; te weten, als aanwijzende:

1°. Het getal *grammes* der *Zoutkristallen*, welke, door middel eener zachte uitwaseming en verdere behandeling, uit de bestendige hoeveelheid van één *litre* (cubieke *décimètre*) zeewater van + 15° warmte kunnen verkregen worden. De temperatuur voor de digtheid op + 4°. gesteld.

2°. Het gewigt, in *grammes*, van de *poederachtige zoutstof*, welke men door eene zachte uitwaseming en onder gestadig roeren, verkrijgt uit de bestendige hoeveelheid van 0,713 *litre* zeewater van + 15° temperatuur.

3°. Het gewigt (altijd in *grammes*) der *zoutstof*, welke, na eene voorzigtige uitwaseming en zachte *gloeijing* in het glas, in de behandeling van 0,800 *litre* zeewater, overblijft. De temperatuur van het gemeten water altijd op + 15° stellende, en daarentegen, die voor de digtheid op + 4°.

En eindelijk 4°. Het gewigt der gegloeide zoutstof vereenigd met dat van het uitgedreven *Acidum muriaticum* en van de weggeraakte *Murias ammoniae*, en dus het gewigt der *vaste zoutdeelen*, in het zeewater werkelijk aanwezig, welke moeten voorondersteld worden tot de bestendige hoeveelheid van 0,783 *litre* zeewater van + 15° te behooren.

Voorbeelden tot opheldering van het gebruik der Tafels.

1e. Voorbeeld.

Men verlangt te weten, wat het gewigt der zoutdeelen is, welke met het zeewater van den 1sten Mei 1819, te Scheveningen [illegible], konden worden bereid; hetzelfde wil

wil men weten, van het Zuiderzee-water, hetwelk, op den 21sten September 1820, op de hoogte van Molquerum, is verzameld.

Regel.

Men neme het *excedent* van het soortelijk gewigt van het gegeven zeewater, en stelle daar naast, dat der vier bestendige getallen, hetwelk betrekking heeft tot het gedane voorstel. De hieruit ontstaande verhouding zal het gevraagde opleveren.

Oplossing.

Aannemende, dat men begeerde te kennen: het gewigt der Zoutkristallen der uitgewasemde zoutstof en van het gegloeide zout, zoo verkrijgt men het volgende:

1°. Scheveningsch zeew.	1 *litre*,	24,8	*grammes*	zoutkristallen.
	0,713 ——	24,8	——	uitgewas. zoutstof.
	0,800 ——	24,8	——	gegloeide zoutstof.
2°. Zuiderzee-water.	1 *litre*,	13,3	*grammes*	zoutkristallen; (*)
	0,713 ——	13,3	——	uitgewas. zoutstof.
	0,800 ——	13,3	——	gegloeide zoutstof.

2e. Voorbeeld.

Hoeveel *grammes* zoutkristallen of zoutstof kan men van een *litre* zeewater, dat gelijke digtheid heeft, als hetgeen den 15den Julij 1820 te Scheveningen verzameld is, bekomen?

Regel.

Men neme als voren het *excedent* van het gegeven soortelijk gewigt en deele hetzelve door de respective bestendige getallen; de uitkomst zal het gevraagde opleveren.

Oplossing.

Het gegeven soortelijk gewigt is, blijkens Tafel A, gelijk aan 1020,6; en bij gevolg het *excedent* = 20,6. Derhalve verkrijgt men voor het gevraagde:

1°. $\frac{20,6}{1,00} = 20,6$ *grammes* zoutkristallen.
2°. $\frac{20,6}{0,713} = 28,9$ „ uitgew. zoutst.
en 3°. $\frac{20,6}{0,800} = 25,7$ „ gegl. zoutstof.

} uit één *litre* zeewater.

Gemakkelijker nogtans wordt de berekening, als men in de plaats van twee laatste deelers gebruik maakt van de vermenigvuldigers 1,40 en 1,25.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgende No.*)

A.

(*) Bij het toepassen van de bestendige Maat-getallen op het water der Zuiderzee, zal men in het oog dienen te houden, dat het kleine onderscheid tusschen de zamenstelling van het Zuiderzee-water en die van het water van den Oceaan, mede eenig, hoewel *zeer gering*, verschil tusschen de berekening en de proef moet veroorzaken.

A. *Uitkomst van eenige der proeven wegens de* Digtheid en Ziltigheid *van het Zeewater, hetwelk op onderscheidene tijden aan het strand te Scheveningen is verzameld, en, onmiddellijk na het helder worden met alle mogelijke aandacht is onderzocht geworden.*

TIJD, op welken het ZEEWATER is geschept.	Gewigt in *grammes* van het Zeewater bevat in één *litre* of cub. *decimètre*. De temp. = + 4°hg. weging in het luchtledige.	Gewigt in *grammes* van de Zoutdeel. (*)
I.	II.	III.
Mei 1815	1019,3	19,3
17 November 1815 . . .	1022,8	22,8
19 November 1815 . . .	1023,5	23,5
22 November 1815 . . .	1024,2	24,2
17 October 1816 . . .	1018,6	18,6
26 April 1819, de wind Oostelijk	1024,5	24,5
27 April 1819, idem. . .	1024,5	24,5
28 April 1819, idem. . .	1024,5	24,5
29 April 1819, idem. . .	1024,6	24,6
1 Mei 1819, idem. . .	1024,8	24,8
3 Mei 1819, idem. . .	1025,2	25,2
4 Mei 1819, idem. . .	1024,9	24,9
5 Mei 1819, idem. . .	1025,1	25,1
13 Junij 1820, ...	1022,5	22,5
1 Julij 1820, ...	1023,3	23,3
15 Julij 1820, ...	1020,6	20,6
(Gedistilleerd Water) . .	1000	0

AANMERKINGEN EN OPHELDERINGEN.

(*) De getallen dezer kolom III kunnen op vierderlei gevallen worden toegepast, want:

In de eerste plaats geven dezelve te kennen, het gewigt in grammes van het *zout*, hetwelk door middel eener zachte uitwaseming op het vuur; afscheiding met een zilveren lepel; uitlekking, afwassching met Alkohol à 85% en daarop volgende drooging, uit één *litre* zeewater, van + 15° hg. warmte kan verkregen worden.

Ten tweede, het gewigt der *Massa* van zoutdeelen, welke door eene zachte uitwaseming tot eene poederachtige stof, uit 0,713 *litre* zeewater van 15° warmte te verkrijgen is.

Ten derde, het gewigt der zacht gegloeide *zoutstof*, welke eene voorzigtige behandeling van 0,800 *litre* zeewater van 15° temperatuur kan opleveren: en ten vierde het gewigt van dezelfde gegloeide *zoutstof*, doch thans daar onder begrepen het gewigt van het vooronderstelde *Acidum muriaticum absolutum* en van de *Murias ammoniae* door het gloeijen verloren geraakt, in 0,783 *litre* voorhanden, de maat van het water op + 15° hg. bepaald. Alle deze gegevens berusten op proefnemingen, die met een mengsel, uit de in April en Mei 1819 verzamelde soorten van zeewater bestaande, zijn in het werk gesteld. Het gewigt en de maat worden 1000 maal grooter, als men, in de plaats van *grammes* en *litre*, leest *kilogrammes* en *kiloliitre*.

B.

B. *Resultaat van eenige der menigvuldige proeven, betrekkelijk de* Digtheid *van het Zeewater, hetwelk in het najaar van* 1820, *de Buiten- en Binnenkusten van ons Rijk bespoelde.*

Verkorte aanwijzing der *Plaats*, alwaar het *Zeewater* is geschept.		Gewigt in *grammes* van het Zeewater, bevat in de ruimte van één *litre* of cubieke *décimètre*. De temperatuur = + 4° hg. Het water geschept op den 1sten Aug. wind *Zuidelijk*.	21sten Sept. wind *Westelijk*.	1sten Nov. wind *Noordelijk*.
W. Vlaanderen	Nieuwpoort . .	1027,4	1027,4	,,
	Blankenberg . .	1025,8	1026,7	,,
Zeeland . . .	Breskens . . .	1025,1	1025,7	1025,9
	Scharrendijke . .	1022,9	1024,2	1024,9
Z. Holland .	Ter Heide . . .	1021,8	1019,1	1025,2
	Katwijk	1022,6	1019,4	1024,0
	Noordwijk . . .	1022,5	1021,3	1023,8
N. Holland .	Zandvoort . . .	1022,0	1021,5	1019,6
	Egmond	1022,9	1020,9	1023,0
	Petten	1024,0	1021,9	1024,0
	Kalantsoog . . .	1023,8	1022,2	1022,8
	Huisduinen . . .	1024,5	1022,6	1023,4
	Texel	1024,7	1025,2	1023,6
	Terschelling. (eiland)	1025,6	1025,2	1023,1
	Ameland (eiland).	1026,2	1025,3	1023,9
Vriesland . .	Wierum	1027,6	1025,4	1022,3
	St Jacob . . .	1021,7	1021,8	1020,8
	Makkum . . .	1021,1	1018,6	1016,7
	Molquerum . .	1018,2	1013,3	1015,3
	Oude Mardum. .	1015,2	1012,5	1016,4
Gelderland .	Oosterwolde . .	1006,8	1006,8	1009,1
	Harderwijk . .	1008,3	1007,3	1010,2
N. Holland .	Huizen	1011,7	1011,4	1012,4
	Schellingwoude .	1011,0	1010,2	1008,9
	het IJ	1010,4	1009,4	1007,3
	Enkhuizen . . .	1014,0	1013,6	1015,9
	Wieringen (eiland)	1023,2	1024,6	1022,6
	Urk (eiland) . .	1010,6	1014,2	1014,2
	(Gedistilleerd Water) . .	1000.	1000.	1000

Alles tot het luchtledige herleid.

KUN-

KUNSTEN.

ROTTERDAM *den* 18*den April.* Op heden hield, in het bijzijn van onderscheidene Commissien uit de voornaamste Kunst- Wetenschapen Letteroefenende Gezelschappen alhier, en eene aanzienlijke Vrouweschaar, begeleid en afgewisseld door een treffend muzijk, het Teekengenootschap onder de spreuk: *Hierdoor tot Hooger* deszelfs Jaarlijksche Algemeene Vergadering. De Voorzitter de Heer G. de Meijer opende dezelve met eene gepaste aanspraak, waarna de Heer A van der Hoop, werkend Lid, eene Redevoering hield, „ over het nut van de beoefening der Antieken voor de jeugdigen Kunstenaar." Vervolgens deed de Secretaris de Heer Mr. J. A. Weiland het jaarlijksch verslag wegens den staat des Genootschaps, werden de Leerlingen, die in verschillende kunstvakken den prijs behaald hadden, onder doelmatige aanspraken door den Voorzitter bekroond; en werd de plegtigheid besloten met de beschouwing der bekroonde Teekeningen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	30. 1¼ 30. 1¼ 30. 0¼	46 54 48	Z. W. ——— W. t. Z.	's morgens regen, tot in den namiddag bewolkt, verder betrokk.
21	29. 9¼ 29. 9¼ 29. 8	49 57 49	Z. W. ——— ———	zeer windrig, voormidd. bewolkt, verder omtrent betrokken.
22	29. 7 29. 7 29 6½	52 52 49½	Z. Z. W. ——— Z. W.	betrokken, tot even na den midd. regenachtig, met wind, 's avonds stil.
23	29. 5¼ 29. 5¼ 29. 5¾	55 61 48	Z. Z. W. Z. Z. W.	voormidd. betrokken, tusschenb. iets regen, verder bewolkt.
24	29. 4¾ 29. 5 29. 5¼	55 59 51	Z. Z. Z. O. Z. Z. W.	betrokken, voormidd. regenachtig, 's namiddags harde regen, 's avonds bewolkt.
25	29. 7 29. 7½ 29. 7¾	49 62 49	Z. Z. Z. O. O. Z. O.	's morgens betrokken, verder bewolkt, namidd. tusschenb. iets regen.
26	29. 7 29. 6½ 29. 6	53 64½ 54	O. O. t. N. O. N. O.	's morgens een weinig regen, verder bewolkt.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 18. *Vrijdag den 6den Mei.*

BERIGTEN.

PARYS *den 28sten April*. Op gisteren overleed alhier de beroemde Oudheidkenner en geleerde VIVANT DENON, Lid van de Akademie der Schoone Kunsten, oud Directeur van 't Museum en Schrijver van eene zoo bekende als belangrijke Reize naar Egypte. Zondags te voren had hij nog de Jaarlijksche Algemeene Vergadering der vier Academien bijgewoond; hij heeft omtrent den ouderdom van tachtig jaren bereikt. (*).

LEYDEN. Het getal dergenen, die in het afgeloopen Academie-jaar, van den 8 Februarij 1824 tot den 8 Februarij van dit jaar, aan de Hoogeschool alhier de waardigheid van Doctor in eenig vak van wetenschap verkregen, bedraagt dat van 58. Onder deze bevinden zich twee mannen, aan wie de Academische Senaat, op het voorstel van de Faculteit der Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, het zich tot eer en genoegen rekende, dien titel, als eene regtmatige hulde aan hunne

(*) Eerlang hopen wij een verslag wegens zijnen levensloop en letterkundige loopbaan te geven. *Red.*

ne verdiensten en bekwaamheden, te mogen opdragen. De eerfte van dezen is de Wel Eerwaarde, zeer geleerde Heer Jofué Teisfedre L'Ange, Lid van het Koninklijke Nederlandfche Inftituut, van Wetenfchappen, Letteren en fraaije Kunsten, Predikant bij de Walfche Gemeente te Amfterdam, een man federt lang in de Hervormde Kerk en in het rijk der letteren met lof bekend, aan wien op den 23 Junij des jaars 1824 de voor lang verdiende eeretitel van *Philofophiae Theoreticae Magister* en *Literarum umaniorum Doctor* werd opgedragen. Gelijke eer wedervoer op den 7 Februarij dezes jaars aan den Heer Taco. Roorda, Theologiae Doctor, nadat hij op dienzelfden dag, onder voorzitting van den Hooggeleerden Heer H. A. Hamaker, met grooten lof in de groote Academifche Gehoorzaal verdedigd had zijn *Specimen Historico-criticum, exhibens vitam* Amedis Tulonidis, *cum ex Mss. codicibus Bibliothecae L. B., tum ex editis libris compofitum*, d. i.: *Historisch-critifche Proeve, bevattende het leven van* Amed Tulonides, *deels uit Handfchriften van de Leydfche Bibliotheek, deels uit gedrukte boeken zamengefteld;* een ftuk, 't welk zich door belangrijkheid van zaken en netheid en zuiverheid van ftijl evenzeer aanbeveelt (*). De overige 56, die tot de Doctorale waardigheid bevorderd werden, gaven door hunne uitgegevene Academifche Proeffchriften en derzelver verdediging allen overtuigende bewijzen van hunne bevoegdheid ter verkrijging van den eeretitel, naar welken zij ftonden. Dan, daar het te lang zou vallen, die Proeffchriften allen, met vermelding van den naam der Schrijveren, hier op te noemen, zullen wij ons alleen bepalen tot eene meer bijzondere opgave van die ftukken, welke op eene plegtiger wijze, in de groote Gehoorzaal der Academie verdedigd werden, en daarbij zoo den naam der Schrijveren, als een kort woord tot kenfchetfing van derzelver waarde voegen. In die opgave zullen wij de orde der Faculteiten, welke in het verloopen Academie-jaar plaats had, en onder iedere, die van den tijd volgen, waarop de Verhandelingen verdedigd werden.

FA-

(*) Zie het verflag daarvan in den *Letterbode* van dit jaar, No. 8, bl. 114.

FACULTEIT DER GENEESKUNDE.

Janus Gulielmus Ermerins, *de ratione inter formam ossium aliarumque partium corporis humani:* eene Verhandeling, die zoo den Schrijver, als der geneeskundige School van Leyden, in welke hij gevormd werd, tot eer verstrekt; en nevens zijne Verhandeling in het vak der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen, straks te vermelden, ten bewijze kan dienen, dat hij den post van Hoogleeraar in die Wetenschappen aan het Athenaeum te Franeker, waartoe hij sedert benoemd werd, volkomen waardig is. (*)

Marinus Dobbelaer, *de varia vitae humanae aetate, et praecipue de aetate senili;* een Physiologisch-Medisch stuk, waarin alles, wat over dit onderwerp bij de beste vroegere en latere Schrijvers gevonden wordt, met veel vlijt en oordeel is bijeengebragt. (†)

Gerardus Conradus Bernardus Suringar, *de nisu formativo ejusque erroribus;* een belangrijk en keurig bewerkt geschrift, dat bij groote belezenheid vele loffelijke blijken van eigene opmerking en scherpzinnigheid van geest draagt, en waaruit men met grond voorspellen mag, dat de Schrijver den roem van zijn in het rijk der letteren vermaard geslacht niet slechts loffelijk handhaven, maar ook uitbreiden en vermeerderen zal. (§)

Janus van der Hoeven, *de morbis aurium auditusque.* Deze Pathologische Verhandeling strekt, nevens vroeger algemeen geachte stukken van den jeugdigen Schrijver, ten overtuigenden bewijze, dat hij op het gelukkigst in de voetstappen van zijne beide, ieder in hun vak, met den hoogsten lof bekende broederen treedt.

Gerardus de Vos, *de naturae vigore majori in sano et aegroto Graeco Hippocratis tempore, quam in nostris*

(*) Zie een verslag wegens dezelve *Letterbode* 1824, IIe. Dl. bl. 252.

(†) Zie een verslag wegens dezelve *Letterbode* 1824, IIe. Dl. bl. 153.

(§) Zie een verslag wegens dezelve *Letterbode* 1824, IIe. Dl. bl. 58, 72 en 91.

nostris hominibus. In deze keurige Verhandeling vindt men eene schoone vereeniging van grondige Medische kennis met eene meer dan gewone kunde der Grieksche taal en oudheid, welke ons in den jeugdigen Schrijver een' gelukkig navolger van Hippocrates doet te gemoet zien. (*)

Joannes Christianus Hölscher, *Dissertatio Philosophico-Medica inauguralis varii argumenti.* De Schrijver dezer Verhandeling, die vele blijken van Wijsgeerige scherpzinnigheid en Medische kennis draagt, heeft daardoor, gelijk ook door de loffelijke wijze van hare verdediging, zijne bevoegdheid, om, ter gelegenheid der viering van het Tweehonderd vijftigste verjaarfeest der Hoogeschool, met ongemeene plegtigheid in het openbaar tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd te worden, genoegzaam aan den dag gelegd.

Faculteit der Regten.

Philippus Serrurier, *de divisione officiorum, juriumque in perfecta et imperfecta.* Deze Verhandeling, tot welker vervaardiging eene bij de Faculteit der Regten te Utrecht uitgeschrevene Prijsvraag aanleiding gaf, en welke, hoe zeer ook eene andere geoordeeld werd, dezelve in waarde te overtreffen, echter van die Faculteit, waarbij de Schrijver later bekroond werd, grooten lof verwierf, strekt aan haren maker en de Regtsgeleerde School van Leyden, bijzonderlijk aan die van den onvergetelijken Kemper, aan genoemde Hoogeschool met het onderwijs in het Natuur- en Volkenregt belast, tot groote eer.

Bernardus Fredericus Groeninx van Zoelen, *de Principiis generalibus, quibus usi videntur jurisconsulti in constituenda doctrina de doli et culpae praestatione in bonae fidei contractibus.* Ook deze Verhandeling draagt loffelijke blijken van bondige Regtsstudie en gezonde Wijsgeerige begrippen omtrent dezelve.

Petrus Elisa Piepers, *de Papirio Justo, jurisconsulto:* Een stuk, waarin Historische en Regtsgeleerde kennis loffelijk is vereenigd.

Petrus Henricus Saymans Vader, *de Q. Aelio*

(*) Zie een verslag wegens dezelve *Letterbode* 1824, IIe. Dl. bl. 49.

Aelio Tuberone jurisconsulto, ejusque, quae in Pandectis exstant, fragmentis. Ook deze Verhandeling kan, onder vele andere, ten bewijze strekken, hoe gelukkig aan de Leydsche Hoogeschool de studie der Letteren aan die der Regten gepaard wordt.

H. J. van Buren *ad Titulum sextum, septimum et octavum Libri primi novi codicis Regni Belgici, collatos cum Titulo quinto Libri IIIii Codicis Napoleontici* Deze Verhandeling, welke zich zoo door belangrijkheid van onderwerp, als van bearbeiding grootelijks aanbeveelt, getuigt allerwege van de belezenheid, de uitgebreide Regtskennis en het juiste oordeel des Schrijvers.

Antonius Brugmans, *de morte civili.* In deze Verhandeling over een meermalen bearbeid onderwerp heeft de Schrijver een' geheel eigenen en tot hiertoe weinig of niet betredenen weg ingeslagen, door namelijk den oorsprong van den *burgerlijken dood* in de middeleeuwen op te sporen, en deszelfs wijziging in de wetgevingen der onderscheidene min beschaafde volkeren van Europa in die tijden nategaan. Dezelve ademt allerwege een' geest van diep en naauwkeurig onderzoek, van eene uitgebreide en in een jong mensch hoogst zeldzame belezenheid, en van eene ongemeene helderheid en scherpzinnigheid van verstand en oordeel. Jammer slechts, dat deze schoone en belangrijke Verhandeling, hier en daar, in stijl en taal eenige sporen van overhaasting draagt, die wel aan het wezen van dezelve geen nadeel doen, maar nogtans hare uiterlijke gedaante meer of min ontsieren.

Petrus Lijndrajer, Junior, *de executione sententiae peregrinae, in causa civili latae:* een stuk, dat loffelijke blijken draagt van de grondige beoefening der Regtsgeleerdheid, aan het Amsterdamsche Athenaeum, waarvan de Schrijver kweekeling is.

Jacobus van Lennep, *Disputatio juridica inauguralis ad Valentiniani constitutionem de mendicantibus validis.* Ook deze Verhandeling strekt aan de Regtsgeleerde School van het straks genoemde Athenaeum tot eer, en tevens ten bewijze, dat de zoon den naam van zijn' beroemden Vader Mr. David Jacobus van Lennep, Hoogleeraar in de Grieksche en Romeinsche Letterkunde aan hetzelfde Athenaeum, waardiglijk voert.

IJsbrandus Didericus van Dam, *de Mandato:* eene goed bewerkte Verhandeling, die blijken draagt, dat de Schrijver zich geene geringe kundigheden in het Regt verworven heeft.

Petrus Carolus Masſé, *de M. Tullii Ciceronis oratione in C. Corn. Verrem de jurisdictione Siciliensi.* Deze, in fraai en zuiver Latijn geſtelde Verhandeling over eene der Redevoeringen van Cicero tegen Verres, welker behandeling ruime ſtoffe aanbiedt tot de ontwikkeling van belangrijke punten uit het Romeinſche Regt, levert eene ſchoone proeve van die gelukkige vereeniging der ſtudie van de oude Letteren en de Regten, door welke de Regtsgeleerde School van Leyden ſteeds heeft uitgemunt, en waarvan de roem, onder anderen, ook door het onderwijs van den Hoogleeraar Mr. C. J. van Asſen, loffelijk gehandhaafd wordt.

Hugo Gevers, *de ſociis delinquentium:* eene ſchoone Regtsgeleerde proeve, die vele blijken draagt van goeden ſmaak, ſchranderheid en wel beſteden tijd.

Petrus Fiers Smeding, *de Salvio Alburnio Valente, ejusque, quae in Digestis adſunt, fragmentis;* eene fraai en bondig uitgewerkte proeve over het leven, de verdienſten en ſchriften van een' der beroemde Romeinſche Regtsgeleerden, die zeker door elken ſmaakvollen beoefenaar van het Romeinſche Regt met genoegen zal gelezen worden.

Elbertus Regnerus van Welderen Rengers, *de adulterio ſecundum juris Gallici principia.* eene doorwrochte Verhandeling over een belangrijk onderwerp, welke den Schrijver, tot een der aanzienlijkſte en in de Vaderlandſche Geſchiedenis meest beroemde geſlachten van Vriesland behoorende, tot groote eer verſtrekt en de aangename hoop geeft, dat hij den roem van zijn geſlacht waardiglijk zal handhaven.

Gerardus Joannes de Martini, *de haereditate pluribus communi:* een bondig en wel uitgewerkt ſtuk, na welks lezing ieder kundige zeker den Schrijver de eer waardig zal keuren, hem door den Academiſchen Senaat toegewezen, om, ter gelegenheid van de viering van het vijfde halve Eeuwfeest der Hoogeſchool, met ongemeene plegtigheid tot de waardigheid van Doctor bevorderd te worden.

Sebaldus Janus Everardus Rau, *Disputatio ju-*

juridica inauguralis ad M. Tullii Ciceronis Orationem pro P. Quintio. 't Geen wij boven tot lof eener gelijkfoortige Verhandeling van den Heer Masfé gezegd hebben, past vooral niet minder op deze keurige en rijk bewerkte proeve over eene van Cicero's Redevoeringen, welke de duidelijkfte blijken draagt, dat de Schrijver een waardig erfgenaam is van den fmaak, het bevallig vernuft en de bondige geleerdheid van zijnen beroemden en voor de kerk, de geletterde wereld en inzonderheid voor de Leydfche Hoogefchool, aan welke hij in den bloei zijner jaren ontrukt werd, fteeds onvergetelijken Hoogleeraar S. F. J. Rau. Met volle regt derhalve, werd den Schrijver dezelfde eer, als dien der laatstgenoemde Verhandeling, toegekend.

Faculteit der Godgeleerdheid.

Petrus Jofua Ludovicus Huet, *de antiquissimorum Dei cultorum, qui in Epiftolae ad Hebraeos Cap.* XI. *memorantur, fide diverfa, eademque una.* Men herkent in deze Verhandeling, die in zuiver Latijn gefteld is, en vele blijken draagt van wijsgeerige en exegetifche kundigheden, den waardigen kweekeling der beroemde Hoogleeraren van Lennep en van Hengel, wier onderwijs en bijzonder dat van den eerstgenoemden hij zich reeds vroeger waardig had getoond, door zijne bij de Letterkundige Faculteit der Utrechtfche Hoogefchool met regt bekroonde Verhandeling over den *Gijsbrecht van Amftel van* Vondel. Wij wenfchen den Schrijver, die reeds met lof het Leeraarambt bij de Walfche Gemeente te Dordrecht bekleedt, van harte lust en krachten toe, om ons in 't vervolg meer dergelijke proeven van zijnen goeden fmaak en exegetifche kennis medetedeelen.

Jacobus Joannes Burgerhoudt, *de coetus Christianorum Thesfalonicenfis ortu fatisque, et prioris Pauli iis fcriptae epiftolae confilio atque argumento.* Deze Verhandeling prijst zich evenzeer door belangrijkheid van onderwerp, als door keurigheid en bondigheid van bewerking op het gunftigst aan, en ftaaft allezins de bevoegdheid van den zedigen en kundigen Schrijver, om ter gelegenheid der Academifche Feestviering, nevens de beide voortreffelijke kweekelingen der Leydfche Hoogefchool, van wier fchriften wij

ſtraks ſpreken zullen, met ongewone plegtigheid den eertitel van Doctor te verkrijgen.

Joannes Hoog, *de coetus Christianorum Philippenſis conditione primaeva, ex Epiſtola iis ab Apostolo Paulo ſcripta praecipue dijudicanda.* Deze fraai bewerkte proeve over den ſtaat der vroegſte Chriſtelijke Gemeente te Philippi, uit den brief van Paulus aan dezelve opgemaakt, ſtrekt niet minder dan de vorige ten bewijze, dat de Theologiſche School te Leyden voor geene andere behoeft onder te doen in aantal van kweekelingen, van wier kunde en begaafdheden de hervormde Kerk in Nederland zich de ſchoonſte vruchten beloven mag: zij levert tevens het aangenaam vooruitzigt, dat de Schrijver, die zoo van vaders als moeders zijde tot een der oudſte en vermaardſte geſlachten, en wel van moeders zijde tot het eerbiedwaardige geſlacht der de Witten behoort, aan zijnen ſtam nieuwen luister zal bijzetten.

Jacobus Dermout, *Disputatio Theologica inauguralis exhibens collectaneorum criticorum in Novum Testamentum partem priorem.* De Schrijver dezer Verhandeling, waardige Zoon van den als Redenaar en Geleerde met den hoogſten lof bekenden Haagſchen Leeraar J. J. Dermout, levert daarbij het eerſte gedeelte van een' wel weinig aangenamen, maar niettemin zeer nuttigen arbeid, en legt daardoor niet ſlechts zijne onvermoeide vlijt, maar tegelijk door de inleiding, welke deze critiſche Verzameling voorafgaat, zijnen goeden ſmaak, juist oordeel en exegetiſche kennis op het loffelijkst aan den dag.

Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen.

Janus Gulielmus Ermerins, *de Refractione Aſtronomica:* eene zeer belangrijke Verhandeling, allezins bewijzende, met hoeveel regt het onderwijs in de Wis- en Natuurkundige Wetenſchappen aan 's Rijks Athenaeum te Franeker, aan den Schrijver werd opgedragen. (*)

Fa-

(*) Zie een verſlag derzelve, *Letterbode* 1824, Dl. II. bladz. 254.

Faculteit der Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren.

IJsbrandus Didericus van Dam, *Specimen literarium inaugurale in Ciceronis Orationem pro P. Sextio*; eene net bewerkte proeve eener oordeelkundige ontvouwing van eene der belangrijkste Redevoeringen van Cicero, welke loffelijke blijken draagt van welbesteden tijd, en ten bewijze strekt, hoe ook zulke jongelingen, die eeniglijk voor de beoefening der Regtsgeleerdheid bestemd zijn, zich aan de studie der oude Letteren met ijver toewijden.

G. J. de Martini, *de L. Annaeo Cornuto, Philosophico Stoico:* eene net en bondig bewerkte Verhandeling over den genoemden Stoïschen wijsgeer, welke, niet minder dan des Schrijvers boven vermelde Regtsgeleerde proeve, zijne bevoegdheid staaft, ter verkrijging van die eer, welke wij te voren berigtten, dat hem met den Heer Rau werd toegewezen.

Bavius Antonius Nauta, *Specimen literarium inaugurale, exhibens Senecae Librum de Providentia.* Deze in zuiver en sierlijk Latijn geschrevene, en wegens haren inhoud en bewerking zeer belangrijke Verhandeling, ademt allerwege den echten kweekeling der Wijttenbachiaansche School, ook na het overlijden van dien wijdberoemden geleerde, aan de Leydsche Academie, bij voortduring bloeijende, en strekt niet minder dan hare hoogst loffelijke verdediging ten bewijze, dat de Schrijver allezins geschikt is, om den roem dier School verder uittebreiden.

Uit het gegeven verslag der aan de Leydsche Hoogeschool in het laatst verloopen jaar in 't openbaar verdedigde Dissertatien en het aanmerkelijk getal derzelve, dat van dertig namelijk, onder welke ons slechts drie van kweekelingen van het Amsterdamsch Athenaeum zijn voorgekomen, zal het, vertrouwen wij, volkomen blijken, dat die Hoogeschool haren roem, als de oudste en eerste der Noord-Nederlandsche Hoogescholen, bij voortduring, op het loffelijkst handhaaft.

De waarheid hiervan zal te klaarder in het oog loopen, wanneer wij met dit getal in vergelijking brengen, dat der publiek gepromoveerden te Utrecht en te Groningen in hetzelfde tijdvak, 't welk voor de eerstgenoemde Hoogeschool, volgens berigten, daarvan van

tijd tot tijd in dit tijdfchrift geplaatst 19, en voor die van Groningen 17 bedraagt. Welke gevolgen uit dit getal van 27 publiek gepromoveerden te Leyden, 19 te Utrecht en 17 te Groningen, omtrent den betrekkelijken bloei dezer onderfcheidene Hoogefcholen kunnen worden afgeleid, laten wij gaarne aan het oordeel des befcheidenen Lezers over.

LEYDEN *den 28ften April* Heden overleed onder het naburig Zoeterwoude op Buitenzorg de Hooggeleerde Heer Mr. J. O. ARNTZENIUS, Oud Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid aan de voormalige Hoogefchool te Harderwijk, tot welken post hij in 1801 geroepen werd, en dien hij in 1802 met eene Redevoering: *de meritis Gelrorum circa Jurisprudentiam* aanvaard hebbende, tot de opheffing der Akademie ijverig waarnam. Na de gelukkige omwenteling van 1813 deze Hoogefchool in een Athenaeum veranderd zijnde, werd hij in zijnen post hersteld en zette dit jaar voort tot de gevolgde affchaffing dezes Athenaeums.

HAARLEM *den 1ften Mei.* In den afgeloopen nacht overleed de Wel Eerw. Heer KLAAS VAN DER HORST, rustend Leeraar bij de Vereenigde Doopsgezinde Gemeente alhier federt den jare 1803, nadat hij die Gemeente meer dan veertig jaren door de getrouwe waarneming van deze bediening, zijne weldoorwrochte predikatien en onbefproken wandel gesticht, en in het geheel meer dan vijftig jaren het Predikambt bij de Doopsgezinde (*) met ijver en goeden uitflag bekleed had. Hij was, tevens, van de ftichting van TEYLERS Godgeleerd Genootfchap af, een Medelid van hetzelve, dat tot de bevordering van het doel deszelven onvermoeid medewerkte, zoo door de opgave van gewigtige vragen, als de juiste beoordeeling der Prijsverhandelingen. Lange mogt hij zich verheugen in geheel ongekrenkte ligchaams- en zielsvermogens, doch de merkbare afneming van beide maakte eindelijk hem, die eene groote reeks van jaren in den gezelligen kring door uitgebreide kennis, grondige kunde en een onuitputtelijk geheugen, dat oud en nieuw hem fchier even fnel herinnerde, zoo belangrijk deelde, voor denzelven ongefchikt

(*) Vroeger te Zwolle, Goes en Leyden.

ſchikt. Als Schrijver is hij ſchier niet opgetreden, ziende alleen van zijne hand eene Leerrede het licht (*); doch ook als liefhebber beoefende hij de Wiskundige Wetenſchappen, zelfs nog na zijn' afſtand van den Predikdienst. Hij bereikte den vergevorderden ouderdom van 94 jaren.

HAARLEM *den 3den Mei*. Wij vernemen van goeder hand, dat 'er omtrent het *ontſpringen van een Zoetwaterwel* in Vriesland, bij het dorpje Munnekeburen, toen dat gedeelte dier Provincie op den 4 Februarij ll. door zeewater overſtroomd werd, waarvan in vele Couranten als een dadelijk wonderwerk is gewag gemaakt, een Natuurkundig onderzoek is in het werk geſteld, waarvan het rapport binnen kort het licht zal zien.

Berekening wegens de hoeveelheid KALKAARDE theoretice *benoodigd, om de, in het zeewater aanwezig zijnde* MAGNESIA *uit hare verbindingen afteſcheiden.*

(Vervolg en Slot van bladz. 271.)

Volgens de laatſte proefnemingen door beroemde mannen in het werk geſteld, zou het zeewater, midden uit den oceaan genomen, hoofdzakelijk beſtaan uit: water, gazſoorten, koolſtofzuur, zwavelzuur, zoutzuur, (*) potasch, ſoda, ammonia, kalk, magneſia, iodium, en eenige plantaardige en dierlijke zelfſtandigheden; de onderlinge vereeniging van welke zuren en zoutvoortbrengende ſtoffen, verbindingen daarſtelt, die niet beſtendig dezelfde zijn, maar met den aard der middelen en handelwijzen, tot de ontleding van het zeewater aangewend, veranderen of gewijzigd worden. Van daar, over het geheel genomen, dat men in de opgave wegens de zouten, die 'er in het zeewater voorhanden zouden zijn, zoo weinig overeenkomst aantreft.

Voor zoo veel de verhouding tusſchen de *denſiteit* van het zeewater en de *maſſa* van zoute deelen betreft, komen mijne proeven deswege genomen, volmaakt overeen met die van den Franſchen Scheikundige GAY-LUSSAC; ter-

(*) Leerrede bij de vereeniging der twee Doopsgezinde Gemeenten te Haarlem 1784, gr. 8vo. uitgegeven alhier bij A. LOOSJES Pz.

(*) Bij het behandelen van het tegenwoordig onderwerp, heb ik het noodig geacht, met betrekking van het *zoutzuur*, de *alcalia* en de *aarden*, de oude *theorie* en benamingen te volgen.

terwijl de uitkomsten van mijn onderzoek, opzigtens de evenredigheid der zuren en zoutmakende grondstoffen, met de proeven van den Engelschen Scheikundige Murray de meeste overeenkomst opleveren (†). Deze geleerde neemt aan, dat de masfa der zoute deelen, in het zeewater voorhanden, is te zamengesteld uit de volgende stoffen en in deze door mij voor de eenheid berekende proportie:

1°.	Kalkaarde . . .	=	0,0130
2°.	Bitteraarde . .	=	0,0653
3°.	Soda	=	0,4259
4°.	Zwavelzuur . .	=	0,0637
en 5°.	Zoutzuur . . .	=	0,4321
	Masfa van vaste Zoutstoffen	=	1,0000;

Het is derhalve blijkbaar, dat de Magnesia of Bitteraarde 0,0653 deelen uitmaakt van het geheel gewigt der vaste zoutstoffen, die in het zeewater aanwezig zijn. Hoezeer nu Murray zelf eenige verschillen heeft ondervonden tusschen de totale gewigten der zoutstoffen, in zijn onderzoek door verschillende handelwijzen verkregen, meen ik echter, op grond van mijne proeven, en zonder merkelijk van de waarheid aftewijken, de bovengemelde evenredigheid (0,0653) der Magnesia, als grondslag in de berekening van de hoeveelheid Kalk tot de afscheiding der Magnesia benoodigd, gerust te mogen aannemen.

Ten einde dan wederom, zooveel in mijn vermogen is, de kortheid te betrachten en tevens te bewerken, dat de kennis van de evenredigheid der hoeveelheden zeewater en kalkaarde, tot de afscheiding der magnesia benoodigd, op de gemakkelijkste en minst omslagtige wijze op beide de tafels kan worden toegepast, heb ik begrepen, dat ik denzelfden weg moest inslaan, dien ik reeds ten opzigte der onderscheidene opgaven te voren gevolgd heb. Ik zal dus hier opgeven, de bestendige hoeveelheid zeewater van elke soort, noodig, in de eerste plaats, om zooveel *magnesia* intehouden als het *excedent* van het soortelijk gewigt van elk water bedraagt; ten tweede, om zooveel *kalkaarde* tot de afscheiding der magnesia te vereischen, als datzelfde *excedent* uitmaakt; waarbij ik ten derde zou kunnen voegen, de opgave van de hoeveelheid zeewater, die 'er noodig is, om zoo veel *kalkaarde* in den geblusch ten toestand (*hydras calcis*) tot de afscheiding der magnesia optenemen, als met het *excedent* van het soortelijk gewigt overeenkomt.

Ik zal den lezer met den loop der berekening, daartoe in-

(*) Ik stel mij voor, den uitslag van mijne *analytische* proeven, bij eerstkomende gelegenheid, het licht te doen zien.

in het werk gesteld, niet ophouden, maar ik ben hem verschuldigd opgave te doen van de gronden, waarop die berekening gevestigd is. Deze gronden zijn:

1°. De kennis, dat de evenredigheid tusschen de magnesia, de kalk en de hydras calcis, of de met een *minimum* van water gebluschten kalk, is, (volgens de Scheikundige proportien-leer) als 25,84 : 35,60 : 46,85.

2°. De ondervinding, dat zeewater, waarvan de digtheid op + 4° = 1024,8 bedraagt, juist 0,0310 van deszelfs gewigt aan vaste zoutstoffen inhoudt.

3°. Het resultaat der weging van hetzelfde zeewater, doch waarvan de temperatuur = + 15° was, hetwelk voor het gewigt van een cubieke *decimetre* van hetzelve water, in de lucht gewogen 1022,4 *grammes* opleverde.

En 4° de reeds gemelde verhouding (0,0653) der magnesia in de massa der vaste zoutstoffen voorhanden, en niet meer dan het *zuiver equivalent* aan kalkaarde vorderende.

Uit dit een en ander volgen dan deze finale uitkomsten:

Vooreerst, dat de hoeveelheid (of het getal *litres*) zeewater van elke digtheid, en bij de temperatuur van + 15° gemeten, noodig, om zoo veel grammes *magnesia* inte houden, als het *excedent* van het soortelijk gewigt bedraagt, overeenkomt met 12 *litres*.

Ten tweede, dat de hoeveelheid zeewater, benoodigd, om zoo veel *kalkaarde* tot het afscheiden der magnesia optenemen, als het *excedent* van het soortelijk gewigt bedraagt, een getal van 8,7 *litres* uitmaakt. De temperatuur van het gemeten water = + 15°.

En ten derde, dat de evenredigheid zeewater à + 15° warmte, ten opzigte van de *hydras calcis*, of tot poeder gebluschten kalk, met 6,6 litres overeenkomt.

Deze getallen nu op dezelfde wijze moetende worden toegepast, als die, welke in het voorgaand gedeelte van dit geschrift zijn te pas gebragt en waarvan het gebruik met voorbeelden is opgehelderd, zoo zoude het overbodig zijn, deswege in eene omstandige verklaring te treden, en ik acht het daarom voor genoegzaam toegelicht, als ik tot dat einde het hiernavolgende voorbeeld opgeve; zullende hiermede dit geschrift besluiten.

Men stelle, dat het onderzoek wegens de digtheid van een gegeven zeewater, heeft opgeleverd 1018,6 *grammes* per cubieke *décimètre*, de temperatuur op + 4° bepaald; en dat men verlangde te weten 1°. in welke evenredigheid de *magnesia* in dit water voorhanden is, 2°. in welke verhouding men den *kalk* zal moeten aanwenden om de aanwezig zijnde magnesia geheel uit hare verbindingen afte scheiden, en 3°. in welke proportie, tot hetzelfde einde de *hydras calcis* zal moeten worden gebruikt.

Even als zulks in de voorgaande gevallen plaats had, neme men hier ook het *excedent* van het gegeven soortelijk ge-

gewigt, en ſtelle dat naast elk de drie beſtendige getallen, tot deze vraag betrekking hebbende, als wanneer men dezelve zal hebben beantwoord. Op deze wijs:

Zeewater	12 *litr.* inhoudende	18,6 *gram.*	Magneſia
van 1018,6	8,7 — vereiſchende	18,6 ——	Kalk.
denſiteit.	6,6 — nodig hebbende	18,6 ——	Hydr. calcis.

In hetzelfde opzigt als te voren, zou men ook kunnen verlangen te kennen, de hoeveelheid *magneſia*, die voorhanden is in een *litre* van eenig zeewater, waarvan de digtheid is opgegeven; als ook de benoodigde hoeveelheid *kalk* tot de afſcheiding dier magneſia. De berekening is eenvoudig: want daartoe ſlechts deele men het *excedent* van het ſoortelijk gewigt door de beſtendige getallen 12, 8,7 en 6,6 hetgeen in het tegenwoordige voorbeeld geven zal per *litre* 1,55 *gramme* magneſia, 2,14 *grammes* kalk en 2,82 *grammes* gebluschte kalk. Alle deze getallen nu, verkrijgen eene 1000 maal grootere waardij, wanneer men in de plaats van *litre* leest *kilolitre* en in de plaats van *grammes* leest *kilogrammes*, gelijk ik dit reeds in de Aanmerkingen der Tafel A heb doen opmerken.

K U N S T E N.

Programma tot de Tentoonſtelling van Voortbrengſelen van Schilder, Teeken-, Graveer-, Bouw- en Beeldhouwkunst, door thans levende Meesters vervaardigd.

Het Algemeen Beſtuur der 's Gravenhaagſche Teeken-Academie, aangemoedigd door de menigvuldige blijken van deelneming, welke dezelve heeft mogen ondervinden bij de laatſte, alhier gehoudene tentoonſtelling, in de toezending van zoovele ſchoone tafereelen van onderſcheidene meesters en kunstbeoefenaars, heeft wederom beſloten, ook dit jaar, eene dusdanige Tentoonſtelling van voortbrengſelen van Schilder-, Teeken, Graveer-, Bouw- en Beeldhouwkunst, door thans levende Meesters vervaardigd, te openen. De Commisſie uit de Stedelijke Regering heeft dus met overleg van de afgevaardigden der afdeelingen van gemelde Academie, de navolgende bepalingen vastgeſteld:

Art. 1. De Tentoonſtelling van kunstwerken van Schilder-, Teeken-, Graveer, Bouw- en Beeldhouwkunst, door thans levende Meesters vervaardigd, zal plaats hebben in het gebouw, genaamd de Nieuwe of Schutters Doelen, op den Korten Vijverberg.

2. Deze Tentoonſtelling zal geopend worden den 19den September en geſloten den 22ſten October van dit loopende jaar.

3. Alle Schilderijen, Prenten, Beelden en andere voortbreng-

brengfelen van kunst zullen, uiterlijk vóór of op den 5den September aanftaande, vrachtvrij, en de Schilderijen, Teekeningen en Prenten, met behoorlijke lijsten voorzien, moeten geadresfeerd en bezorgd worden op de zaal van bovengemeld lokaal, tot de Tentoonftelling ingerigt.

4. Al wat na den 5den September inkomt, zal alleen de nog opene plaatfen, na de plaatfing der ftukken vóór dat tijdftip ingezonden, kunnen verkrijgen; behoudens de door de Commisfie voor te nemene algemeene fchikkingen ter inrigting van de zaal.

5. De kunftenaar of liefhebber zal van de door hem te doene afzending, aan den Secretaris, wonende in het Voorhout, No. 213, berigt geven, bij eenen vrachtvrijen brief, vermeldende des inzenders zoo wel als des vervaardigers naam, voornaam, woon- en verblijfplaats, en bevattende bovendien eene korte befchrijvende opgave der in te zendene ftukken, alsmede het merk, waarmede iedere kist of elk kunstftuk zal moeten geteekend zijn, en eindelijk, des verkiezende, opgave doen der prijzen waarvoor de kunstwerken, *het eigendom der vervaardigers zijnde*, te koop zijn; zullende ook alleen zoodanige ftukken, op de lijst der ten toongeftelde kuustgewrochten, met een * worden gemerkt.

6. Indien 'er, niettegenftaande alle genomene maatregelen, gebrek aan plaats ontftaan mogt, zullen Commisfarisfen, belast met de fchikking der zaal, het getal der optenemene portret-ftukken in olieverw, tot flechts twee of ten hoogfte drie voor elken Schilder in dat vak, kunnen verminderen, om welke reden de kunftenaars dan ook verzocht worden, bij de opzending hunner werken van dien aard, tevens optegeven, welke onder dezelve zij het liefst verkiezen zouden ten toon gefteld te zien.

7. Alle de toegezondene en toegelatene ftukken zijn en blijven geheel, tot de finale fluiting der Tentoonftelling, onder het opzigt van het algemeen beftuur der 's Gravenhaagfche Teeken-Academie, die met alle mogelijke vlijt zal zorg dragen voor de volkomene bewaring, zonder echter voor eenige fchade of gemis in te ftaan.

8. Men zal niet toelaten ftukken, die bevorens op Tentoonftellingen alhier geweest zijn, en niet aannemen kopijen in olieverf naar fchilderijen, of teekeningen naar teekeningen, maar wel teekeningen naar fchilderijen, of gravures naar teekeningen of naar fchilderijen.

9 Eerst na de finale fluiting der Tentoonftelling, zullen de koopers van fchilderftukken, of andere voortbrengfelen van kunst, het door hen gekochte kunnen bekomen, of op hetzelve eenige aanfpraak hebben.

10. Binnen veertien dagen na de fluiting der Tentoonftelling zullen de ftukken aan de eigenaars vrachtvrij teruggezonden worden, en worden mitsdien alle kunftenaars en liefhebbers, buiten de provincie Zuid- en Noord-Holland wonende, verzocht bij de opgave, in art. 5 hier-

hierboven vermeld, mede op te geven de wijze, waarop zij het door hen gezondene verkiezen terug te ontvangen.

11. Het Algemeen Bestuur der Teeken-Academie behoudt aan zich de magt, om de Tentoonstelling nog eenige dagen en niet meer dan acht, te verlengen.

12. Ten einde zoo veel mogelijk alle verwarring voor te komen, zal geen onderhandsche koop, over een tentoon gesteld, en te koop zijnde kunststuk, zonder kennisgeving aan den Secretaris, erkend worden; en zal, indien het mogt gebeuren, dat een stuk in questie intusschen door de commissie, volgens opgegeven prijs, verkocht mogt zijn, alle andere onderhandeling als vervallen beschouwd worden.

Het Algemeen Bestuur der 's Gravenhaagsche Teeken-Academie vertrouwt, dat ieder kunstenaar wel iets zal willen bijdragen, om den alouden Vaderlandschen kunstroem, hoe langs hoe meer te doen herleven, en om aan de aan in deze residentie te gevene Tentoonstelling, door hunne meesterstukken, den meesten luister bij te zetten.

's Gravenhage, den 28sten April 1825.

Namens het Algemeen Bestuur der 's Gravenhaagste Teeken-Academie,

J. M. HARTMANS, *Secretaris.*

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
27	29. 4	54	z. z. o.	's morgens tot in den voorm. regen, verd. bew, in den namidd. zware regenb. met dond., 's av. harde w.
	29. 4	63	z. z. w	
	29. 4	52½	z. w. t. z.	
28	29. 5	56	z. z. o.	zware wolken, 's namiddags zeer ver donder.
	29 5½	67	——	
	29. 6	58	——	
29	29. 5½	65½	z. z. o	voormidd. betrokken, tusschenb. iets regen, verder bewolkt.
	29 6½	60	w.	
	29 7	56	z. z w.	
30	29 8	54	z. w.	bewolkt, 's avonds betrokken.
	29. 8½	63½	w. t. z.	
	29. 8½	54	z. w.	
Mei. 1	29. 8½	55	z. z. o.	bewolkt, op den midd. een zeer zware regenbui, met harde wind, 's avonds regen. †
	29. 9	55	w. z. w.	
	29. 7½	54	o. t. n.	
2	29. 8	54	z z. w	bewolkt, meest omtrent betrokken.
	29 8	60	——	
	29. 7½	54	z. t. w.	
3	29. 6½	55	z. z. w.	's morgens regen, voormidd. bewolkt, namidd. helder, zeer harde wind, 's avonds bewolkt.
	29. 8½	60	z. w.	
	30. 0	55	——	

† 's nachts een zeer zware regenb., met zeer harde w., en een weinig dond.

Bij dit N°. wordt *gratis* afgegeven Aanbieding ter Inteekening, op eene uitgave van Afbeeldingen der *Chassinetten* en *Bijschriften* enz., bij het Vierde Eeuwfeest van de uitvinding der Boekdrukkunst.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N° 19. *Vrijdag den 13den Mei.*

BERIGTEN.

GENEVE. Deze ſtad heeft een' harer beste burgers door den dood verloren. De Heer MARC AUGUSTE PICTET overleed aan eene borstzinking, die hem in weinige dagen wegrukte. Hij werd in 1752 geboren, en behoorde tot een der oudſte geſlachten van het gemeenebest. Een kweekeling zijnde van den beroemden SAUSSURE en deszelfs opvolger in den leerſtoel der Wijsgeerte alhier, ſedert 1786, verwierf de Heer PICTET reeds vroegtijdig een' grooten roem in het wetenſchappelijke. Na de vereeniging van Geneve met Frankrijk, werd hij in 1802 tot het Tribunaat geroepen, en een jaar later een der Secretarisſen van dit ligchaam, in hetwelk hij zich bestendig onderſcheidde door gematigde grondbeginſelen en de wijsheid aan een vreedzamen geest eigen. Na de ontbinding van het Tribunaat werd hij in 1807 tot een der Inſpecteur-Generaals der Univerſiteit benoemd. De gebeurtenisſen van 1814 gaven PICTET aan zijn Vaderland terug, welks ſieraad en roem hij uitmaakte; en ſedert zag men hem uitſluitend zich overgeven aan de wetenſchappen, welker grondgebied hij had uitgebreid. PICTET is zijn' broeder PICTET DE ROCHEMONT ſlechts na weinige weken in 't graf gevolgd, met wel-

ken hij in 1796 de uitgave van een periodiek geschrift, aan wetenschap en letteren toegewijd, had ondernomen, in Europa, bekend onder den naam van *Bibliotheque Britannique*, later vervangen door de *Bibliotheque Universelle*. Zijn verlies zal door alle deelen van Europa gevoeld worden; daar 'er geen is, waar hij geene vrienden en bewonderaars telt.

'sHERTOGENBOSCH *den 3den Mei*. In den ouderdom van ruim 79 jaren overleed, op gisteren, alhier de Hoogeerwaarde Heer H. H. TEN OEVER, rustend Professor en Predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente ter dezer stede. Gunstig heeft hij zich bij het Nederlandsch publiek bekend gemaakt, door drie Verhandelingen, welke hem tweemaal het gouden Eermetaal en eens het zilveren deden verwerven. De beide eerste zijn door de Maatschappij *Tot nut van 't Algemeen* bekroond, handelende deze over de zedelijke opvoeding der Jeugd (*) gene over de beste wijze, op welke men den minkundige ten klaarste en gemakkelijkste den Schepper kan leeren kennen in zijne volmaaktheden uit zijne werken (†); — de laatste door het 's Gravenhaagsche Genootschap, ter verdediging van den Christelijken Godsdienst, gaande over de leer der voldoening aan de Goddelijke geregtigheid door een' Middelaar. (§) Uit dezelve bleken om strijd 's mans kunde en eerbied voor zedelijkheid en godsdienst.

ARNHEM *den 28sten April*. Heden overleed alhier in den ouderdom van ruim 68 jaren de Heer G. J. VAN LEEUWEN, die als Bloem- en Fruitschilder roem behaalde. Hij werd ook ter dezer stede geboren, en had tot voornaamsten Leermeester den thans hoogbejaarden Heer W. HENDRIKS te Haarlem; later zich in zijne geboorteplaats nederzettende, bestudeerde hij zelf de Natuur, en maakte alzoo meer en meer vorderingen in zijn

(*) In 1788 uitgegeven, en geplaatst in het 1e. Dl. der Prijsverh. der Maats.

(†) In 1801 in 't licht verschenen, in het 8e. Dl. der voorn. Prijsverh.

(§) Geplaatst in 's Genootschaps Verhandelingen St. 4 voor 1790.

zijn vak. In onderfcheidene verzamelingen zijn zoowel fraaije Schilderijen als uitvoerige gekleurde Teekeningen van zijne hand aanwezig. Een Bloem- en Fruitftuk op de Amfterdamfche Expofitie van 1816 voldeed algemeen. Het Teekengenootfchap alhier verliest ook in hem een' ijverig medebeftuurder. (*)

's GRAVENHAGE. Zijne Majesteit de Koning heeft den 20ften Maart 1825 een voor de kennis van de gefteldheid onzer Zuidelijke Provincien in het bijzonder, en voor de wetenfchappen in het algemeen zeer belangrijk Decreet genomen. Bij hetzelve wordt befloten tot de vervaardiging eener Mineralogifche en Geologifche Kaart (op eene Schaal van $\frac{1}{100,00}$) van het grootste gedeelte dezer Provincien, en wel bepaaldelijk van dat gedeelte des Rijks, dat ten Zuiden van Gent en ten Oosten van Kortrijk gelegen is. De befchrijving van de Geologifche en Mineralogifche gefteldheid van hetzelve en het wetenfchappelijk onderzoek van de Delfftoffen, die het oplevert, is aan den Hoogleeraar VAN BREDA te Gent toebetrouwd, het Topographifche gedeelte, het teekenen en graveren van de Kaart, en het verzamelen der Delfftoffen is opgedragen aan den Luitenant-Kolonel VAN GORKUM, Directeur der Verkennings Brigade van den Kwartiermeester Generaal-ftaf.

Door dit befluit van Zijne Majesteit zal dus Nederland het eerst van alle Natien in het bezit van eene Kaart gefteld worden, die in verband met derzelver wetenfchappelijke befchrijving eene vraagbaak zal zijn voor een ieder, die, in welk opzigt ook, eenig belang heeft aan hetgeen de grond oplevert. Niet alleen de mijnwerker en de landbouwer, maar ook hij, die de voortbrengfelen der mijnen en van den grond moet gebruiken, zal met verlangen deze algemeen nuttige Kaart te gemoet zien.

Tot nog toe beftaat 'er van deze gewesten geene Mineralogifche en Geologifche Kaart, en zelfs werd 'er nimmer in eenig ander Rijk zulk eene Kaart op publiek gezag vervaardigd, en zoo, dat aan die genen, wel-

(*) Zie wegens dezen Kunftenaar V. EYNDEN en V. D. WILLIGEN, Gefchiedenis der Vaderlandfche Schilderkunst, 3e. Dl. bl. 83 en 84.

welke met derzelver vervaardiging belast waren, alle hulpmiddelen verschaft werden.

Wij twijfelen niet, of de Hoogleeraar VAN BREDA zal van deze gunstige gelegenheid gebruik maken, en gewis zal hem het Geologisch onderzoek der gronden tot andere wetenschappelijke nasporingen in het vak der Geologie voeren. Wij hopen, dat hij niet zal verzuimen bij zijne beschrijving veelvuldige *sectien*, waarop de Geologische aard der gronden op verschillende diepten is aangeduid, te voegen, en dat hij dezelve ook vooral zal verrijken met de onder zijn oog vervaardigde en karakteristieke afbeeldingen der meest bijzondere dierlijke of plantaardige *Fossilia*, die zijn onderzoek hem gewis onder het oog zal brengen. Zijne post als Hoogleeraar in de Natuurlijke Historie aan de Hoogeschool te Gent en, zijne lust voor de Geologische nasporingen, waartoe hij onderscheidene Landen van Europa heeft bezocht, benevens zijne betrekkingen tot de voornaamste geleerden van ons wereld deel, stellen hem in staat, om boven anderen de hem opgedragene taak te vervullen. Hierom dan ook verheugen wij ons, dat de keuze van Zijne Majesteit den Koning voor eene zeer belangrijke zaak, zoo wel op den Hoogleeraar VAN BREDA als den ijverigen Luitenant Kolonel VAN GORKUM is gevallen.

Scheikundige nasporingen om de tegenwoordigheid van het Acidum Hydrocyanicum *bij dieren, door hetzelve vergiftigd, te ontdekken.*

Het regtsgeding tegen eenen arts in Frankrijk, ongelukkig voor den beschuldigde afgeloopen, aan wiens schuld, men, volgens de uitspraak der regters, niet zoude mogen twijfelen; over welk oordeel, zoo wel als over de bewijzen voor het feit, de gevoelens nog zeer verschillende zijn, heeft reeds aanleiding gegeven, dat de Scheikundigen met nieuwen ijver zich toeleggen, proeven te nemen, of men niet tot eenige zekerheid kan komen, om het aanwezen van vergiften uit het plantenrijk te bewijzen.

De Heer Lasfaigne, alvorens het *acidum hydrocyani-*

nicum in de maag der dieren te onderzoeken, heeft de werking der *reagentia* op hetzelve onderzocht.

Genomen proeven hebben doen zien, dat in een mengfel van *acidum hydrocyanicum* met water, door een weinig potasch verzadigd, men door het *perfulfas acidum ferri* tot een tien duizendfte gedeelte kon herkennen.

Neemt men in plaats van deze ijzer-bereiding het *fulfas cupri*, en voegt 'er eene genoegzame hoeveelheid *acidum hydrochloricum* bij, om het overfchot, van het nedergeplofte *oxydum cupri* door het alkali optelosfen, zoo verkrijgt het vocht eene melkachtige gedaante, al is 'er maar $\frac{1}{20000}$ aanwezig.

Indien men dit vocht met eene groote hoeveelheid waters verlengt, verdwijnt het nederploffel binnen weinige uren, en wordt hetzelve helder, vooral, indien het vocht, in hetwelk dit bezinkfel is afgefcheiden, verzuurd is door het *acidum hydrochloricum*

Het is van belang, wanneer men de dubbelde proef met deze beide *reagentia* neemt, dat het vocht met het *perfulfas cupri* behandeld, dikwijls reeds helder is geworden, voor dat het andere, tot hetwelk het *perfulfas ferri* wordt gebezigd, de blaauwe kleur gekregen heeft, die hetzelve eigenaardig is.

Het gebeurt dikwijls, dat deze kleur twaalf, en fomtijds achttien uren naderhand eerst wordt waargenomen.

Door deze beide reagentia, heeft de Heer Lasfaigne 48 uren na den dood de tegenwoordigheid van het *acidum hydrocyanicum* in de darmbuis ontdekt.

Men doet het gevonden vocht, alsmede de ingewanden klein gefneden, in eene met eene buis voorziene flesch of retort.

Daar het *acidum hydrocyanicum* zeer vlug is, gaat het fpoedig over; wanneer men $\frac{1}{8}$ gedeelte verkregen heeft, houdt men met de overhaling op, verzadigt het vocht met de potasch, en onderzoekt hetzelve volgens de opgegeven wijze.

Uit vijf, door dezen Scheikundige gedane waarnemingen blijkt:

1°. Dat men in eene hoeveelheid vochts in de verhouding van $\frac{1}{10000}$ tot $\frac{1}{20000}$ het aanwezen van het *acidum hydrocyanicum* kan herkennen door de beide opgenoemde *reagentia*.

2°. Dat men de vergiftiging nog 48 uren na den dood kan ontdekken.

3°. Dat men de ſporen van het vergift altijd kan vinden in die ingewanden, in welke dit het eerst is opgenomen.

4°. Dat men niet het geringſte ſpoor heeft kunnen ontdekken in de herſens, het ruggemerg, en het hart, ofſchoon deze deelen eenen reuk verſpreidden, die de tegenwoordigheid van het *acidum hydrocyanicum* deed vermoeden.

OVER DEN INVLOED VAN DEN WIND OP DE VOORTPLANTING VAN HET GELUID,

medegedeeld door

A. VAN BEEK.

Eene der voorname redenen, waarom de vroegere proefnemingen aangaande de ſnelheid van het Geluid, welke in het groot genomen zijn, haar doel grootendeels hebben gemist en geene overeenſtemmende uitkomſten konden opleveren, was gelegen in den verſtorenden invloed van den Wind, op de voortplanting van het Geluid. Het Geluid, op een punt voortgebragt, werd ſneller of langzamer naar het oor van den waarnemer op eenig ander verafgelegen punt voortgeplant, naarmate de wind aan die voortplanting meer of min gunſtig was, en om deze proefnemingen bij volkomene windſtilte in het werk te ſtellen, was volſtrekt onmogelijk.

Men bedacht daarom twee gelijkſoortige Geluiden, op hetzelfde oogenblik, op twee afgelegene punten, welke de beide uiteinden eener bekende grondlijn uitmaakten, voorttebrengen en op beide deze punten den tijd waartenemen, welken het Geluid beſteedde, om dien weg te doorloopen; uit het midden van deze beide waargenomen tijden, zoude dan de ware ſnelheid van het Geluid afgeſcheiden van den invloed van den Wind moeten blijken, omdat, zeide men, door den Wind in dat geval, het Geluid voor den eenen waarnemer even zooveel verſneld, als voor den anderen vertraagd werd.

Op voordragt van den Heer de la Place, werd uit hoofde van deze bedenkingen, in het jaar 1822 beſloten eene Commisſie te benoemen uit het *Bureau des Longitudes*, om de proefnemingen, aangaande de ſnelheid van het Geluid, met inachtneming dezer omſtandigheid, op nieuw in het werk te ſtellen, waartoe dan ook natuurlijker

wij.

wijze een dubbelde toestel van werktuigen en van waarnemers en daardoor dubbelde onkosten vereischt werd.

De genoemde Commissie bestond uit de Heeren Arago, Prony, Mathieu en Bouvard, waarbij zich nog voegden de Heeren v. Humboldt en Gay-Lussac. — Zij stelden hunne proefnemingen in het werk, in de nabijheid der Hoofdstad, tusschen Montlehery en Villejuif, aan de beide uiteinden eener basis van 18612 meters.

De omstandigheden schijnen hun echter niet zeer gunstig geweest te zijn, en hieruit laat zich dan ook alleen verklaren, dat zij hun besluit trokken uit niet meer dan zeven kanonschoten, in den nacht van den 21sten Junij 1822, aan de beide punten waargenomen, terwijl nog daarenboven uit de medegedeelde lijst der waarnemingen blijkt, dat deze wederzijdsche schoten, welke, volgens het eigenlijk doel der proefnemingen, gelijktijdig hadden moeten zijn, alle 5 minuten tijds met elkander verschilden

Zij bevonden op deze wijze de snelheid van het Geluid te zijn 331,05 meters, in ééne sexagesimale sekonde, bij 0° temperatuurs en in eene volkomen drooge lucht; dit verschilde 1,88 meters met de waarnemingen der Fransche Akademisten van het jaar 1738, welke dezelve hadden bevonden 332,93 meters

Het was vooral de uitslag dezer proefnemingen, welke bij mijn' Vriend den Hoogleeraar G. Moll en mij den wensch deed ontstaan, om deze waarnemingen, ware het mogelijk, met meerdere naauwkeurigheid in ons land, 't welk daartoe zoo bijzonder geschikt is, en waar zulks nimmer te voren geschied was, te herhalen; vooral kwam het ons voor, dat de waarnemingen aan de beide uiteinden der basis tevens gedaan, dan alleen van eenige waarde konden geacht worden te zijn, wanneer de beide gelijksoortige Geluiden volkomen gelijktijdig waren voortgebragt, uithoofde van de gedurige verheffingen en stooten van den wind, welke zich gewoonlijk zeer snel opvolgen, en wij meenden, dat geluiden, welke 5 minuten van elkander verschilden, in dit opzigt, althans niet konden gezegd worden gelijktijdig te zijn

Wij wendden ons ten dien einde, door vriendelijke intercessie van den Lt. Coll. M. A Kuytenbrouwer, wiens verlichten ijver wij in deze wetenschappelijk zaak niet genoeg kunnen roemen, aan Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Frederik der Nederlanden, die zoo gaarne elke poging tot bevordering der wetenschappen krachtdadig ondersteunt, en bekwamen op de meest vleijende wijze authorisatie, om deze proefnemingen, met medewerking van den Lt. Coll. Kuytenbrouwer, en diens Vierde Bataillon Artillerie Nat. Militie, in Garnizoen te Amers-

T 4 foort,

foort, gedurende den zomer van het jaar 1823, op de nabijgelegene heide, in het werk te ſtellen. —

De beide gekozene punten waren de heuvel der zeven Boompjes, in de nabijheid van Amersfoort, en de zoogenaamde Kooltjesberg op de Gooiſche heide, in de nabijheid van Naarden. Geen enkel verheven punt verhief zich tusſchen de lijn, welke deze beide heuvels vereenigde en waar tusſchen de ſchoone vallei, met de bosſchen en dorpen Soestdijk, Baarn, Eemnes enz. gelegen is; door naauwkeurige driehoeksmetingen, met een' repetitiecirkel van le Noir, bepaalden wij met behulp van grondlijnen uit het net van driehoeken van den Generaal Kraijenhoff de lengte dezer baſis, welke bevonden werd te zijn 17669,28 meters.

In de nachten van den 23ſten tot den 28ſten Junij 1823, werden deze proeven in het werk geſteld; het Geluid werd voortgebragt door het losſen van twaalfponders geſchut met verſterkte lading; door de bijzondere geoefendheid der Artilleristen, gelukte het volkomen, om door middel van goed geregelde Chronometers, de beide Geluiden in den letterlijkſten zin op hetzelfde oogenblik des tijds, voort te brengen.

Aan den verlichten ijver van den Lt. Collonel M. A. Kuytenbrouwer en aan de bekwaamheid der Heeren Officieren en Adſpiranten van het 4e. Bataillon Artillerie Nat. Militie, zijn wij derhalve het welgelukken dezer proefnemingen verſchuldigd, zoodat geene andere tot nog toe genomen, zooverre ons bekend is, in dit opzigt van gelijktijdigheid der ſchoten, met de onze te vergelijken zijn.

Het volgende middel werd daartoe gebezigd; door ſeinſchoten werden elken avond, voor den aanvang der proefnemingen, de Chronometers aan de beide ſtations onderling geregeld en nu werd op vooraf bepaalde tijdſtippen, naar aanwijzing van een der Chronometers, het geſchut op de beide punten gelost; om dit naauwkeurig te kunnen doen, hield een Onder-Officier Adſpirant met de regterhand de zundert gereed, terwijl hij met de linkerhand een' Officier vasthield, die met den Chronometer op de batterij ſtond; deze telde de halve ſeconden en drukte, even voor den bepaalden tijd, de hand van den Adſpirant, die, onmiddellijk daarop, het ſtuk afſtak; dit gelukte zoo volkomen, dat bij zeer vele ſchoten het tijdſtip, waarop men den ſlag van het geſchut naast zich hoorde, niet te onderſcheiden was van dat, waarop men het licht van het losbrandend geſchut, aan de overzijde aan den horizon waarnam.

De windſtreek werd bij elk ſchot, door opzettelijk daartoe vervaardigde windwijzers, de temperatuur en de druk-

king

king der lucht, door naauwkeurige Thermometers en Barometers, en de waterdamp in de lucht aanwezig, door de vernuftig uitgedachte Hygrometers van Daniell, waargenomen, waarmede men veel naauwkeuriger, dan door eenige der tot nu toe gebezigde Hygrometers van de Luc en de Saussure, de absolute hoeveelheid waterdamp in den dampkring en derzelver spanning kan bepalen; het was voor de eerste maal, dat dit fraaije werktuig tot zulke proefnemingen gebezigd werd.

Het tijdsverloop eindelijk, tusschen licht en geluid, werd aan den Kooltjesberg, door Prof. Moll en aan de Zevenboompjes, door mij waargenomen, met behulp van uitmuntende tertien horologien, met conische slingers, vervaardigd door den Heer W. Pfaffius, te Wezel, waardoor de decimaal-seconde nog in 100 deelen en alzoo dag en nacht van 24 uren in 10,000,000 gelijke deelen verdeeld werd.

Voor, onder en na de proefnemingen, werd de gang dezer werktuigen zorgvuldig met de Chronometers van Arnold en Knebel vergeleken. (*)

Wij waren dan zoo gelukkig ons besluit te kunnen trekken uit 36 schoten, in de nachten van den 27sten en 28sten Junij waargenomen, welke volkomen gelijktijdig kunnen genaamd worden, daar wij zelfs alle de schoten hebben verworpen, welke eene seconde of meer met elkander verschilden.

De snelheid van het Geluid werd alzoo door ons bevonden te zijn, bij 0° temperatuur en in eene volkomen drooge lucht, 332,05 meters, in ééne sexagesimale seconde.

De waarnemingen van den 27sten en 28sten Junij, waaruit wij ons besluit getrokken hebben, hoezeer onder verschillende omstandigheden van windstreek, temperatuur en vochtigheidstoestand der lucht, gedaan, leverden, elk afzonderlijk berekend en herleid zijnde, slechts een onderling verschil op van $\frac{1}{503}$ van het gemiddelde der beide waarnemingen, en het verschil van onze bevinding met de formule van Newton, waaraan de correctie van den Heer de la Place is aangebragt, zijnde

$$V = \sqrt{\frac{g\,p}{D}} \times \sqrt{\frac{C'}{C}}$$

waarin V de snelheid van het Geluid,

g de intensiteit der zwaartekracht,

p de

(*) Men zie over deze tertienhorologien, welke reeds vroeger met een goed gevolg door den Duitschen Natuurkundige Benzenberg, tot dergelijke proefnemingen gebruikt werden: Gilberts Annalen der Physik Jahrg. 1804 Bd. 16, Seite 494 en neuë folge 5ter band, seite 383.

Onze Chr. Huygens, heeft de eigenschappen van den Conischen middelpuntschuwenden slinger ontdekt, Huygens de Horolog. Oscill. in fine.

p de barometrische drukking,

D de digtheid der lucht,

C' de specifique warmte der lucht, bij eene bestendige drukking,

en C de specifique warmte der lucht, bij een bestendig volumen beteekent.

bedraagt nog slechts $\frac{1}{73}$ van de geheele waarde. (†)

Toen ik voor eenigen tijd over deze proefnemingen sprak met mijnen Vriend den Hoogleeraar R. van Rees van Luik, die zich zoo gunstig in dit gedeelte der Natuurkunde heeft bekend gemaakt, door zijne voortreffelijke Verhandeling *de celeritate soni etc.*, ontstond bij ons het vermoeden, of het wel striktelijk waar zoude zijn, hetgeene door de Fransche Wis- en Natuurkundigen beweerd werd, dat het midden uit de beide waargenomen tijden aan de beide uiteinden der basis, de ware snelheid van het Geluid, afgescheiden van den invloed van den Wind, zoude uitdrukken, en uit de volgende Analytische beschouwingen van den Heer van Rees, bleek de gegrondheid van ons vermoeden, daar dezelve bewijzen, dat geenszins de rekenkunstige middenevenredige uit de waargenomen tijden, als de ware snelheid van het Geluid bij windstilte kan aangemerkt worden, maar dat veeleer de Meetkunstige middenevenredige daartoe zoude leiden, hoezeer men op geene der beide wijzen tot Wiskundige naauwkeurigheid kan geraken.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgende No.*)

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

De Mercurio dulci, ejusque usu in morbis infantum et puerorum, quod etc. C. F. R. OCKERSE, Gelrus, 86 p. 8°. 1823.

De Schrijver behandelt vrij naauwkeurig de wijze van bereiding van het zoete kwik, en spreekt zoo wel van de

(†) Onze proefnemingen zijn, in alle derzelver bijzonderheden, uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen enz. en te vinden in het 7e. Deel van de Verhandelingen der Eerste Klasse, bl. 28. enz.

de verſchillende gevoelens van deszelfs werking, als van het gebruik in onze acute en chroniſche ziekten bij kinderen. Waarnemingen van den Utrechtſchen Hoogleeraar de Fremery en den Rotterdamſchen Geneesheer van den Bosch, zijn ter ſtaving bijgevoegd. Met voordeel werd het kwik in de geelzucht bij een kind gebezigd. Men mag mede goede dienſten van hetzelve verwachten in de roodvonk bij ſcrophuleuſe kinderen, in longziekten ten gevolge der mazelen maar vooral bij den *Hydrops cerebri acutus*; in zoodanig geval werden dagelijks 12 — 18 greinen *calomel* met 36 — 54 greinen *reſina jalappae* met het beste gevolg toegediend.

De Tartari emetici usu externo in tumoribus albis, obſervationibus probato, ſpec. quod etc. A. F. DE L'ESPINASSE, *Haganus, Traj. ad Rh.* 56 *p* 8°.

Vooraf gaat de Geſchiedenis van het uitwendig gebruik van den braakwijnſteen; dan volgt over de wijze van werking op de huid, en ten ſlotte, welke deszelfs werking is bij *Tumores albi*, hetwelk de Schrijver zoo door eigen waarnemingen, als die van anderen ſtaaft. Een drachma braakwijnſteen met drie drachmen vet voldeed in zes gevallen. In een zevende geval ſlaagde de Schrijver niet, hetwelk hij openhartig mededeelt, maar werd de genezing door het dropbad bevorderd.

De Stethoscopii in morbis pectoris uſu Auct. H. C. VAN HALL *Traj. ad Rh.* 1823, 173 *p.* 8°.

De Schrijver dezer Verhandeling deelt zijne aanmerkingen mede over het door Laennec uitgevonden werktuig tot betere onderkenning der ziekten van de ingewanden der borst. Hij doet dit op eene bevallige wijze met eene zeer vloeijende voordragt. Hij had zelf gelegenheid te Parijs onder Laennec van de nuttigheid van dit werktuig zich te overtuigen. Intusſchen, zegt hij zelf in de voorrede, dat men hier geene nieuwe waarnemingen te verwachten hebbe, maar ſlechts eene verzameling van het wetenswaardige ten dezen opzigte.

(*Kritisches Repertorium für die geſammte Heilkunde von* J. N. Rust 5. *B.* 1. *H.*)

TOON-

TOONKUNST.

Amsterdam. Hoezeer de beoordeeling van Tooneelvoorstellingen en eigenlijk gezegde theater-kritiek, niet het onderwerp van dit Tijdschrift kunnen uitmaken, zoo noopt evenwel het belang der zaak zelve, ons, om hier opzettelijk melding te maken van de voorstelling der Opera *de Barbier van Seville*, muzijk van Rossini, welke op den 5den dezer, in den Stads Schouwburg alhier in de Hollandsche taal voor een talrijk vergaderd publiek is gegeven.

Commissarissen namelijk van dien Schouwburg, hadden reeds sedert eenigen tijd pogingen aangewend, om, door geschikt onderwijs te doen geven aan jonge lieden, welke eenigen aanleg voor den zang schenen te hebben, eindelijk eene nationale opera daartestellen. Deze kweekelingen hebben alsnu in het openbaar eene proeve gegeven van hunne aanvankelijke vorderingen in het vak der Zangkunst, en als zoodanig moet de tooneelvoorstelling beoordeeld worden, waarvan wij zoo even melding maakten.

De onderneming zelve is, onzes inziens, hoogst belangrijk, en over het wel slagen dezer eerste proeve verheugen wij ons ook bijzonder om der kunstwille. Geene der schoone kunsten wordt welligt in ons vaderland met minder geestdrift beoefend dan de Toonkunst, en in deze is zeker de Zang wel het minste, waar men zich op toelegt. Wij tellen vele uitmuntende toonkunstenaars, die op een of ander instrument waarlijk *virtuosen* verdienen genoemd te worden, doch waar zijn onze Zangers, waar onze Zangsters? Moest niet, nu bijna twee jaren geleden, bij gelegenheid van het Haarlemsche feest, aan eene Fransche vrouw, die onze taal naauwelijks kent en naauwelijks eenigzins verstaanbaar uitspreekt, moest niet aan deze, het zingen der eerste vrouwestem in eene Nederduitsche Cantate worden opgedragen, omdat geene onzer Nederlandsche vrouwen daartoe kon worden gevonden? Bedriegen wij ons niet, dan kunnen de pogingen van HH. Commissarissen ten dezen opzigte eene zeerheilzame strekking hebben. Heeft men toch eens een Nederduitsch zangspel; is 'er eenmaal een Schouwburg, waarin Nederduitsche Zangspelen worden gegeven, dan is het immers te verwachten, dat zij, die geschiktheid hebben, om goede Zangers of Zangsters te worden, zich 'er op zullen gaan toeleggen, om deze hunne talenten te ontwikkelen en te beschaven. Heeft men eens Zangers, waarom zouden dan Dichters en Toonzetters in het vervolg

volg van tijd zich 'er niet op toeleggen, om ook eens oorspronkelijke Zangspelen en oorspronkelijk Nederlandsche muzijk zamentestellen?

Gelukt dus verder deze onderneming, hetwelk wij reden hebben te verwachten, dan durven wij ons van dezelve veel goeds, voor de bevordering van Nederlandsche Toon- en Zangkunst voorstellen.

Het vooroordeel, als of het Nederduitsch niet geschikt zoude zijn, om gezongen te worden, zal aldus het best worden weggenomen. Waarlijk de Italiaansche *Barbiere di Seviglia* is zoo in onze taal overgebragt, dat de ongegrondheid van dit vooroordeel reeds algemeen moet worden erkend; en hoeveel meer zou men nog niet mogen verwachten, wanneer eens op oorspronkelijk Nederduitsche woorden muzijk wordt gesteld.

Het is een gebrek niet alleen van Hollandsche, maar niet minder van Fransche, vooral van Duitsche Zangers, dat zij zich 'er alleen op toeleggen, om toonen voorte dragen, doch dat zij 'er zich niet het minst om bekommeren, of hetgeen zij zingen, of de woorden van den zang door iemand der hoorders verstaan worden al dan niet. Waarlijk men begrijpe toch, dat men moet leeren spreken, eer men zal zingen. Men lette toch vooral op verstaanbare uitspraak als op eene hoofdzaak. Dat de Nederlandsche Zangers en Zangeresfen, het zich tot een punt van eer rekenen, in dit opzigt anderen voorbij te streven! Nog kort geleden bij gelegenheid van het Concert in de Luthersche kerk alhier, toonde onder anderen, een hooggeschatte liefhebber, hoeveel waarde de zang ontvangt van eene goede, duidelijke, gemakkelijke, verstaanbare uitspraak der woorden.

Over het personeel der voorstellers zullen wij, als alleen de zaak en geene personen bedoelende, ons niet in het breede uitlaten. De fraaije stem der Rosine geeft, wanneer die verder wel gevormd en ontwikkeld wordt, de schoonste verwachtingen voor de toekomst. In den Bartolo beviel ons vooral de duidelijkheid van uitspraak, waardoor geen woord voor ons verloren ging. Mogt men dit evenzeer van den Figaro kunnen zeggen! Waarom den Basilio minder goedkeuring gewierd dan anderen, kunnen wij ons alleen uit eene onverdiende vooringenomenheid van een gedeelte van het publiek verklaren. De Conte gaf blijken van reeds vele vaardigheid in het voordragen van passages te hebben verkregen.

Van de choren zullen wij niet spreken. Deze bestonden voor het grootste gedeelte uit de Choristen der Duitsche Opera, die, als geene nieuwelingen in de zaak, hetgeen zij voortedragen hadden, zeer wel uitvoerden.

De Heer Benucci, van wiens talenten wij nog onlangs

bij

bij het *zamenstellen* der muzijk voor de Cantate van den Heer van 's Gravenweert, in de Luthersche Kerk alhier uitgevoerd, de blijken mogten ontvangen, heeft eer van de kweekelingen met welker onderwijs hij zich belast heeft gezien. Hij ga op dien weg voort. Eenen wensch willen wij echter niet verzwijgen, dezen namelijk: dat hij toch vooral niet zijne kweekelingen bijna alleen of bij uitsluiting met Rossinische muzijk mag bezig houden. Ongepast zou het zijn, hier eene kritiek te leveren van dien door velen zoo hoog verheven Toonzetter. Dit schromen wij niet als zeker te stellen, dat de *passages*, *roulades*, *trillers* enz. waarmede hij den zang overlaadt, wel eenige vaardigheid geven, wel den zanger kunnen doen schitteren, doch dat tevens alle die kunstenarijen voor het gelijkelijk ontwikkelen der stem, voor edele en gevoelvolle uitdrukking, voor de goede vorming van jonge Zangers en Zangeressen zeer nadeelig kunnen zijn. Men neme b. v. Paesiello's *Molinara* of Cimarosa's *matrimonio segreto*. Door het bestuderen en het zingen van zulke muzijk, zal de zanger immer winnen, terwijl hij, zich bij Rossini alleen bepalende, zeker zoude achteruitgaan en vroeg zijne stem verliezen.

Van het orchest zeggen wij, dat het uitmuntend was; van het locaal, dat men nu toch weder eerst regt kon zien, hoeveel de muzijk wint, door in eene grootere ruime zaal te worden uitgevoerd.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Walvischaardige Dieren op onze Kusten.

Wij hebben in een vroeger No. het berigt wegens de vangst van een groot getal Walvischaardige Dieren bij St. Annaland medegedeeld en tevens het gevoelen wegens de soort, tot welke een derzelve behoorde, die te Middelburg was aangebragt. Omtrent een ander derzelve voor de Gentsche Universiteit aangekocht, heeft de hooggel. Heer van Breda het volgende in het *Journal de Gand* publiek gemaakt: „De Cetacea in Zeeland bij Bergen op „ Zoom gestrand, en waarvan wij 'er een van 16 voeten „ lang voor het Museum der Universiteit aangekocht heb„ ben, zijn van de soort, welke de beroemde Cuvier „ *Delphinus globiceps* genoemd heeft, uithoofde van de „ afgeronde en bijna sferische gedaante van den kop. — „ Deze groote dieren, die de dampkringslucht inademen „ en tot de levendbarende behooren, zijn bij uitstek met „ een

„ een' geest van gezelligheid begaafd. Zij zijn ongemeen „ sterk aan hare jongen verknocht, die zij met hare melk „ voeden; men vindt ze altijd in talrijke scholen ver„ eenigd, die door een der grootste uit den hoop schijnen „ geleid te worden; waarom de reiziger Scoresby hun „ den naam van *Delphinus deductor* geeft. — In 1805 dreef „ men 'er tot driehonderd en tien op het strand van het „ eiland Shetland; men zegt 'er meer dan duizend in ééne „ school gezien te hebben. Den 7 Januarij 1812 strandden „ 'er 70 dezer dieren op de Fransche kusten, bij het dorp „ Ploubalzbanec; een der allerkleinste van deze gestrande „ dieren werd door den Prefect van het Departement aan „ den Keizer gezonden en ter dezer gelegenheid leerde „ de beroemde Cuvier het eerst deze soort wel kennen, „ waarvan hij in de *Annales du Museum d'Histoire Naturelle* „ *Tom.* 19 *p.* 1. *pl.* 1 eene beschrijving en afbeelding geeft. „ De gegraveerde kop in Lacepede pl. 9 fig. 2 onder „ den naam van *Cachalot Swinewal*, en in Camper (Ce„ tacées pl. 32, 33 et 34) onder dien van *Narwal edenté* „ is die van een ouden Globiceps. — Die, welke men „ voor de verzameling der Universiteit gekocht heeft, is „ naar Gent overgebragt door de zorg en vlijt van den „ bewaarder des Museums den Duits."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
4	30. 0½	59	z. t. o.	meest omtrent helder.
	30. 0½	71	z. z. w	
	30. 0½	56	z. t. o.	
5	29. 9½	61	z. t. o.	bewolkt, voorm. omtrent helder,
	29 9½	78	z.	verder omtrent betrokken.
	29 9	64	z. z. o.	
6	29. 9	65	z. o.	voormidd. omtrent helder, verder
	29. 9	79	—	omtrent betrokken, regenachtig.
	29 8½	65	—	
7	29 8½	63	z. z. o.	's morgens dampig, in den voorm.
	29. 9	64	w. z. w.	een kleine donderbui met regen,
	29 9½	58	—	verd. bew., harde w., 's av. helder.
8	30 0	62½	w. z. w.	bewolkt, meest omtrent helder,
	30. 0½	64½	w.	's avonds helder, weêrlicht.
	30. 0½	54	w. z. w.	
9	30. 0½	58	w. z. w	's morgens en 's avonds betrokk.,
	30. 0½	61	w. t. z.	voor 't overige omtrent helder.
	30. 0½	53	—	
10	30. 0	53	w.	betrokken.
	30. 0	53	w. t. n.	
	30. 0	49	w.	

BE.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, wordt uitgegeven, en is bij hare Correspondenten voorhanden:

J. A. van BEMMELEN, *Med. Doct. en Lect.* Redevoering over den weldadigen invloed van het Openbaar Onderwijs op de uitbreiding en volmaking van alle de onderscheidene vakken der Geneeskunde, gr. 8vo., 40 cents.

Deze Redevoering is gehouden bij de opening der *Genees-*, *Heel*, *Verlos- en Artsenijmengkundige Schole* te Haarlem; daar soortgelijke Scholen, *volgens Koninklijk Besluit*, ook elders zijn of zullen daargesteld worden, moet dezelve bij alle Geneeskundigen belang verwekken. Dezelve debiteert voorts met succes, de voor die Scholen bijzonder geschikt Leerboeken:

I. HEMPEL *Grondbeginselen der Ontleedkunde*, door Prof. Vosmaer, Tweede vermeerderde en verbeterde druk, Compleet *f* 5 - :

II. M. N. BEETS *Grondbeginselen der Artsenijmengkundige Scheikunde* gr. 8vo. *f* 1 - :

Ook zijn aan de Inteekenaren afgeleverd:

A. LOOSJES Pz., *Hillegonda Buisman*, 3e. en 4e. Dl. Tweede Druk op postpapier, in kl. 8vo., waarmede deze Roman compleet is, en waarvan nog buiten Inteekening exemplaren zijn te bekomen, 4 Deelen compleet. *f* 6 - :

*** Bij den Boekverkooper V. LOOSJES te Haarlem, en zijne Correspondenten, wordt aan de Inteekenaren afgeleverd:

Mr. R. H. ARNTZENIUS, *Nagelaten Gedichten*, Ie. Dl., met het welgelijkend portrait des Dichters, en vignet door Velijn, in Carton.

Het Tweede en laatste Deel is op de pers, waarvoor de Lijst der Inteekenaren zal geplaatst worden.

*** Bij den Boekverkooper V. LOOSJES en alom, is gratis te bekomen: Aanbieding ter Inteekening, op eene uitgave van AFBEELDINGEN der *CHASSINETTEN, BIJSCHRIFTEN enz.* bij het Vierde Eeuw-Feest van de Uitvinding der *Boekdruk-kunst*, door LOURENS JANSZ. KOSTER, te Haarlem Tentoongesteld, den 11den Julij 1823, in het koper te brengen, door den Heer J. E. van Varelen, en daarvan zijn twee proeven bij denzelven en in de voornaamste Boekwinkels voorhanden.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 20. *Vrijdag den 20sten Mei.*

BERIGTEN.

UTRECHT *den 11den Mei.* Heden verkreeg de Heer CHRISTIANUS JOANNES DE JONGH TOT HEDIKHUIZEN, van Zaltboemel, de waardigheid van *Juris Romani et hodierni Doctor*, nadat hij, in de Gehoorzaal der Academie, gelukkig verdedigd had zijne *Dissertatio Juridica, de adeunda et repudianda hereditate, ex iure hodierno.*

——— *den 16den Mei.* Heden werd de Heer PETRUS JOHANNES BLOM, van Tiel, die, ten jare 1822 reeds eene loffelijke getuigenis van de Wis- en Natuurkundige Faculteit alhier, door het schrijven eener Prijsverhandeling, had verworven, tot *Medicinae Doctor*, bevorderd, na insgelijks, in de Academische Gehoorzaal, te hebben verdedigd zijne *Dissertatio Medica, de calculi vesicae urinariae curatione in sexu masculino.*

AMSTERDAM *den 12den Mei.* Heden overleed alhier in den ouderdom van bijna 34 jaren, de Heer ISEBRANDUS JOHANNES VOLLENHOVEN, *A. L. Mag. et Phil. Doct.*, Lid van de Vierde Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, van de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten en van de Maatschappij tot Aanmoediging der Bouwkunde alhier, van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en

Wetenschappen, enz. Zijne kennis was groot, en vooral in het vak der Bouwkunde, wordende de waarde van zijne wetenschappelijke kundigheden door ongemaakte nederigheid verhoogd. Zijn dood, in zulk een bloeijend levenstijdperk, stelt vele gegronde verwachtingen te leur, en wordt door allen, die hem op prijs wisten te stellen, zeer betreurd.

HAARLEM. Met onderstaanden brief en het gedicht van HUYGENS, dat, ook zoo verre wij hebben kunnen opsporen, noch in de *Adoptiva* van HEINSIUS, noch in de HUGENII *Momenta desultoria* of zijne *Otia* gevonden wordt, meenen wij zijne hoogachters te verpligten, schoon wij, ter plaatsbesparing, des Schrijvers aanmerkingen over het handschrift en den kopieertrant van hetzelve achterlaten, daar het overgezonden Facsimile overeenkomt met HUYGENS andere handschriften, en wij niet twijfelen, of de kopij getrouw en zuiver zij.

„ Mijn Heer de Redacteur!

Onder eenige rare handschriften, op wier bezit ik niet weinig prijs stel, bezit ik een eigenhandig geschreven Latijnsch gedicht van den beroemden Constantyn Huygens, welks inhoud ik mij haaste, UEd. (zoo 't U passend mogt voorkomen) ter plaatsing in uw geacht Weekblad toetezenden. Ik vertrouw, dat de mededeeling van het bedoelde stuk nog zoo veel te interessanter zij, wanneer het mogt worden waar bevonden, wat een vroeger bezitter daarvan op den rand heeft aangeteekend, te weten: „ *non inveni in* „ *Adoptivis Heinsianis nec in Poëmatibus Hugenii.*"

[na het uitgelatene volgt nu:]

Voor het overige is ook de constructie somwijlen wonderlijk, b. v. vs. 8, dunkt mij, wil het *et Tibi* niet goed rollen, het heeft geen' val, of beter gezegd: het is, als of het zich niet regt wil aansluiten, en vs. 11 is ontegenzeggelijk zeer flaauw. Wie of vs. 19 onder *Grajus Monarcha* verstaan moet worden (voorondersteld, dat ik regt leze) is twijfelachtig. Ik vermoede, dat Alexander daarmede bedoeld wordt, omdat 'er *Caesar* bij staat. Codrus kan toch wel niet daarmeê gemeend zijn. Echter wordt Alexander, uit den stam der *Macedonische Temeniden* ten onregte *Grajus* genoemd. Hoe het ook zij, den Dichter moge men zulks

zulks ten goede houden, niet zoo evenwel het alhier gebezigd woord: *Monarcha* aan een' Huygens.

Niets minder dan vloeijend, dunkt mij, is de uitdrukking: *peperere nurus*, en alles behalve zacht voor het oor luidt het slot: *eruditioni tuae dicatisſimus*.

Doch ik vergat, dat het niet minder onwelluidend klinkt, een' Constantyn Huygens te willen beoordeelen; ter zake dus; zie hier de letterlijke en getrouwe kopij:

JUVENI NOBILISSIMO

H. HEINSIO

S. P.

Cura novem Divîs, ô, quem colis, aemule Phoebi,
Praeficiende ſacro, ni foret ille, choro:
Aequature patrem (cujus ſuper aethera nomen
Saeclorum domitrix, fama perennis, aget:)
Si non praecesſure puer: laudesque parentis,
Et vivum terris exhibiture ſenem,
Tum quoque cum ſuperas nactus, ſua praemia, ſedes
Accedet merito lucida ſtella polo:
Et tibi communes ſoli tribuemus honores,
Alteriusqu' Helicon culminis orbus erit:
Accipe non aequis adeo congesta Camoenis,
Paucula, amicitiae primula coepta novae:
Cujus erit nobis ſanctum et venerabile nomen
Dum Coelo Pindus culmina celſa feret.
Nil ego prae tantis optarim ſanus amicis:
Non, mihi ſi gemini Jupiter orbis opes,
Conferat, aut Lydae ſint libera vota tiarae:
Cedat amicitiae Lyda tiara meae:
Hanc ego Caeſareis posſim conferre triumphis,
Componam titulis Graje monarcha tuis.
Cedite, queis vanus nostro praeponitur ardor,
Commeriti duros ſemper habere deos,
Caeſareae Lauri Pompejanique triumphi,
Illa ſuper ſtellas ſplendida facta ducum.
Quid praeter flendos flentesque dedere parentes:
Aut praeter viduas quid peperere nurus?
Nos colimus placidas, nec inertia numina, Divas,
Commeriti ſimiles ſemper habere Deos.

Nobilis Heinsiade magni reverentia patris,
Et tua me virtus, et tua fama loquax:
Compulit has animi testes signare tabellas,
Accipe devotae parvula dona manus,
O juvenis praeclare, cui cesfure virorum,
Donassent talem ni tibi fata patrem?

VI *Idus Feb.*
CIↃIↃCXLIV.

Virtuti, atque eruditioni tuae
dicatissimus
CONSTANTINUS HUYGENS C. F.

Naschrift. Zoo ik verneem, is de Heer Wiselius, door aankoop eigenaar geworden van eene belangrijke collectie Manuscripten (*), alle van voornoemden Auteur; aangenaam zoude het mij zijn, mogt ik bij gelegenheid te weten komen, of 'er zich ook onder dezelve een afschrift bevinde (want twee originelen laten zich wel niet vooronderstellen) van het boven medegedeeld Dichtstuk. Nog iets: het is UEd. waarschijnlijk niet onbekend, dat onze beroemde landgenoot, Huig de Groot, zich eenigen tijd alhier in Hamburg hebbe opgehouden; dit moet dadelijk na deszelfs tweede verbanning uit Holland en nog voor hij naar Zweden vertrok, (omstreeks A°. 1633) geweest zijn. Dikwerf bezoek ik de Buitenplaats, waar Grotius gewoond, gedacht en — over zijn Vaderland en het onverdiend wreedaardig lot, 't welk den grooten Barneveld aldaar trof, voorzeker gezucht heeft. Ik voede gegronde hoop, om ook, omtrent dezen voortreffeliken Staatsman in 't bezit eeniger Manuscripten te komen, en ben dan zoo vrij ze UEd. ter plaatsing toe te zenden.

Ik noem mij met alle achting

UEd. Dw. Dienaar
GYSB. SWARTENDYK STIERLING,
Hamburg *Med. Doct.*

OVER

(*) Zie *Alg. K. en Letterb.* 1823, Ie. Dl. bl. 91, 134, 137, 179, waar men naauwkeurig kan zien, in welke handen de Manuscripten van Huygens, waarop de Briefschrijver doelt, geraakt zijn. *Red.*

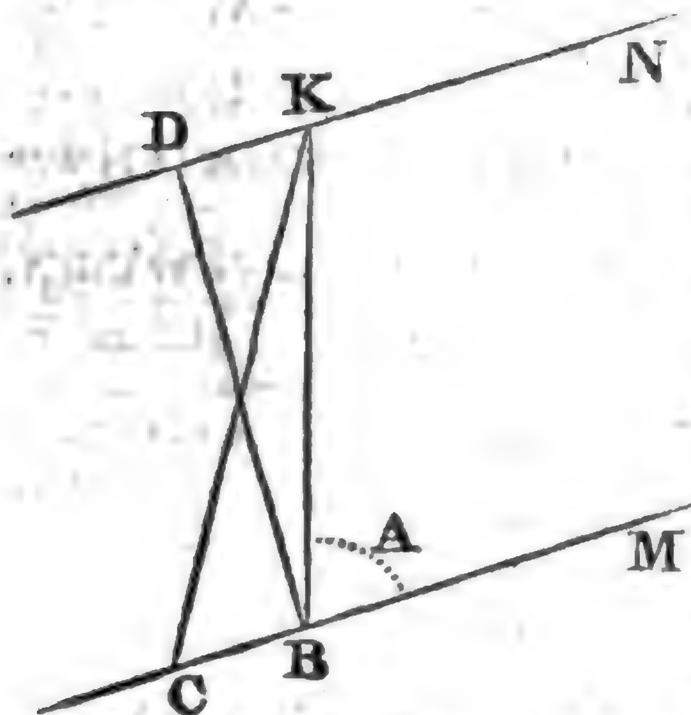
OVER DEN INVLOED VAN DEN WIND OP DE VOORTPLANTING VAN HET GELUID,

medegedeeld door

A. VAN BEEK.

(Vervolg en Slot van bl. 298.)

Ten einde den invloed van den Wind, door Wiskundige berekening te kunnen bepalen, beschouwe men denzelven als gelijkmatig over de geheele uitgestrektheid, op welke het Geluid zich voortplant; de luchtdeeltjes worden dus door den wind in evenwijdige rigtingen en met gelijke snelheden verplaatst, zonder dat daardoor in de wijze van voortplanting van het Geluid, eenige verandering wordt veroorzaakt.

Zij BK de basis, op welker uiteinden B en K het Geluid wordt voortgebragt en laten de evenwijdige lijnen CM en DN de rigting van den Wind aanduiden.

Stellen wij, dat het Geluid bij windstilte van K tot C wordt voortgeplant in den tijd t, maar dat door de kracht van den Wind het luchtdeeltje C, in denzelfden tijd verplaatst wordt in B, zoo zal het Geluid in K voortgebragt, werkelijk na het tijdsverloop t, door den waarnemer in B worden gehoord.

Indien wij eveneens stellen, dat het Geluid van B tot D, bij windstilte, zoude voortgeplant worden in den tijd t', maar dat in denzelfden tijd t' het luchtdeeltje D, door den wind wordt verplaatst in K, zoo zal t' het tijdsverloop zijn, na hetwelke het Geluid in B voortgebragt, werkelijk tot het oor van den waarnemer in K wordt voortgeplant.

Zij nu S de snelheid van het Geluid bij Windstilte,
V de snelheid van den Wind,
$BK = a$
t = de waargenomene tijd in B,
t' = de waargenomene tijd in K,
A = de hoek KBM, welke de windstreek maakt met de basis,

dan is $BD = St$, $DK = Vt$, $CK = St'$, $BC = Vt'$.

De driehoeken BDK en BCK geven:

$$BD^2 = DK^2 + KB^2 - 2\,BK.\,DK\ \mathrm{Cos}\ A,$$
$$CK^2 = BC^2 + KB^2 + 2\,BC.\,BK\ \mathrm{Cos}\ A,$$

of

$$S^2t^2 = V^2t^2 + a^2 - 2aVt\ \mathrm{Cos}\ A \quad (1)$$
$$S^2t'^2 = V^2t'^2 + a^2 + 2aVt'\ \mathrm{Cos}\ A \quad (2)$$

hieruit volgt:

$$S^2(t'^2 - t^2) = V^2(t'^2 - t^2) + 2aV\ \mathrm{Cos}\ a\,(t' + t)$$

of door $t' + t$ deelende:

$$S^2(t' - t) = V^2(t' - t) + 2aV\ \mathrm{Cos}\ A,$$

$$\text{dus } S^2 = V^2 + \frac{2aV\ \mathrm{Cos}\ A}{t' - t} \quad (3)$$

Stelt men deze waarde van S^2 in de vergelijking (1), zoo wordt dezelve

$$V^2t^2 + \frac{2aVt^2\ \mathrm{Cos}\ A}{t' - t} = V^2t^2 + a^2 - 2aVt\ \mathrm{Cos}\ A.$$

waaruit na behoorlijke herleiding volgt:

$$V = \frac{a(t' - t)}{2tt'\ \mathrm{Cos}\ A} \quad (4)$$

en deze waarde in (3) substitueerende:

$$S^2 = \frac{a^2(t' - t)^2}{4t^2t'^2\ \mathrm{Cos}^2 A} + \frac{a^2}{tt'}$$

$$\text{dus } S = a\sqrt{\left(\frac{1}{tt'} + \frac{(t' - t)^2}{4t^2t'^2\ \mathrm{Cos}^2 A}\right)} \quad (5)$$

Deze formule geeft voor S steeds eene grootere waarde dan die, welke de Fransche Geleerden opgeven, namelijk

$$S = \frac{a}{\frac{1}{2}(t' + t)}$$

Want het Geometrisch midden ($\sqrt{tt'}$) tusschen twee grootheden (t, t'), is steeds kleiner dan het Arithmetisch midden ($\frac{1}{2}(t' + t)$).

dus

$$\text{dus } \sqrt{tt'} < \tfrac{1}{2}(t'+t)$$

$$\text{en } \frac{a}{\sqrt{tt'}} > \frac{a}{\tfrac{1}{2}(t'+t)}$$

$$\text{maar } a\sqrt{\frac{1}{tt'} + \frac{(t'-t)^2}{4t^2t'^2 \operatorname{Cos}^2 A}} > \frac{a}{\sqrt{tt'}}$$

$$\text{dus } a\sqrt{\frac{1}{tt'} + \frac{(t'-t)^2}{4t^2t'^2 \operatorname{Cos}^2 A}} > \frac{a}{\tfrac{1}{2}(t'+t)}$$

het blijkt hieruit, dat de formule $S = \frac{a}{\frac{1}{2}(t'+t)}$ niet gezegd kan worden naauwkeurig te zijn.

Het is bijna onmogelijk, wegens de veranderlijkheid van den wind, den hoek A juist te bepalen, het is dus steeds verkieslijk, dat de hoek A zoodanig zij, dat eene kleine onnaauwkeurigheid, in het bepalen van denzelven geenen grooten invloed op de formule (5) hebbe; hiertoe, moet de hoek $A = 0$ of zeer klein zijn: want in de formule komt Cos A voor, welke functie voor kleine hoeken zeer langzaam, voor groote hoeken zeer snel, van waarde verandert; hoe meer de hoek A tot eenen regten hoek nadert, hoe onzekerder ook de formule wordt, zelfs is dezelve geheel onbruikbaar voor $A = 90°$, alsdan heeft men ook $t' = t$, en de tweede breuk onder het wortelteeken, zal den vorm $\frac{0}{0}$ aannemen.

Om derhalve den invloed van den hoek A, ook wanneer dezelve $= 90°$ is, nader te bepalen, zal men eenen anderen weg moeten inslaan.

Wanneer men de snelheden S en V, van het Geluid en van den Wind, als bekende grootheden aanneemt, dan kan men daaruit t' en t in functie van A bepalen, want door (3) is:

$$t' - t = \frac{2aV \operatorname{Cos} A}{S^2 - V^2} \qquad (6)$$

en deze waarde in (4) overgebragt, geeft:

$$tt' = \frac{a^2}{S^2 - V^2} \qquad (7)$$

Verheft men nu (6) in het quadraat en telt men bij dezelve de vergelijking (7), na deszelfs termen met 4 vermenigvuldigd te hebben, zoo wordt

$$t'^2 + 2tt' + t^2 = \frac{4a^2(S^2 - V^2 \operatorname{Sin}^2 A)}{(S^2 - V^2)^2}$$

$$\text{dus } t' + t = \frac{2a\sqrt{(S^2 - V^2 \operatorname{Sin}^2 A)}}{S^2 - V^2}$$

 en

en $\frac{1}{2}(t'+t) = \frac{a\sqrt{S^2 - V^2 \text{Sin}^2 A}}{S^2 - V^2}$

waaruit $\frac{a}{\frac{1}{2}(t'+t)} = \frac{S^2 - V^2}{\sqrt{S^2 - V^2 \text{Sin}^2 A}}$

Men ziet hieruit weder, dat de formule $\frac{a}{\frac{1}{2}(t'+t)}$ niet gelijk aan de snelheid S is, gelijk de Franschen gemeend hebben. Om het verschil te bepalen, kan men zich met eene benadering vergenoegen, dewijl de snelheid V van den Wind, altijd met betrekking tot die van het Geluid S eene geringe grootheid is.

$$\text{men heeft } \frac{S^2 - V^2}{\sqrt{S^2 - V^2 \text{Sin}^2 A}} = S\frac{1 - \frac{V^2}{S^2}}{\sqrt{1 - \frac{V^2}{S^2} \text{Sin}^2 A}}$$

Wanneer men nu de vierde en volgende magten van de verhouding $\frac{V}{S}$ verwaarloze, dan is:

$$\sqrt{1 - \frac{V^2}{S^2} \text{Sin}^2 A} = 1 - \frac{V^2}{S^2} \cdot \frac{\text{Sin}^2 A}{2}$$

$$\text{en dus} \frac{1 - \frac{V^2}{S^2}}{\sqrt{1 - \frac{V^2}{S} \text{Sin}^2 A}} = \frac{1 - \frac{V^2}{S^2}}{1 - \frac{V^2}{S^2} \frac{\text{Sin}^2 A}{2}} = 1 - \left(1 - \tfrac{1}{2} \text{Sin}^2 A\right) \frac{V^2}{S^2}$$

derhalve

$$\frac{a}{\frac{1}{2}(t'+t)} = S\left[1 - \left(- \tfrac{1}{2} \text{Sin}^2 A\right) \frac{V^2}{S^2}\right]$$

Hieruit blijkt dus, dat de berekende snelheid van het geluid door de Fransche formule zich verhoudt tot de werkelijke snelheid als 1 tot $(1 - \frac{1}{2} \text{Sin}^2 A) \frac{V^2}{S^2}$; het verschil is dus het grootste voor $A = 0$ en het kleinste voor $A = 90°$

In het eerste geval is $\frac{a}{\frac{1}{2}(t'+t)} = S\left(1 - \frac{V^2}{S^2}\right)$

In het tweede $\frac{a}{\frac{1}{2}(t'+t)} = S\left(1 - \frac{V^2}{2 S^2}\right)$

Uit

Uit deze formules zal men nu gemakkelijk kunnen nagaan, in hoe verre de Fransche berekeningen van de waarheid afwijken; zoo zal wanneer $\frac{V}{S} = \frac{1}{50}$ is, hetgeen bij eenen gewonen wind plaats heeft, het maximum ongeveer $\frac{1}{2500}$ het minimum $\frac{1}{5000}$ bedragen.

Laten wij nu deze redeneringen toepassen op eenige onzer waarnemingen van gelijktijdige schoten op den 27 Junij, waarbij aan de beide uiteinden der basis volkomen dezelfde windstreek werd waargenomen. Ik heb dezelve tot dat einde berekend volgens de naauwkeurige formule (5) en daar bij telkens gevoegd de berekening der formule (4) waardoor de kracht van den wind bij onze proefnemingen zal blijken, welligt naauwkeuriger dan zulks door eenige der tot nog toe bekende Wind-krachtmeters zoude te bepalen geweest zijn. Het azimuth onzer basis BK berekend uit het azimuth van den driehoek N° 58 uit het net van driehoeken van den Generaal Krayenhoff, in verband met onze hoekmetingen is gebleken te zijn = 327° 29′ 4″ 32, zijnde dus de westelijke hoek, welken de basis BK maakt met den meridiaan = 32° 30′ 55″ 68.

27 Junij 1823

N°. 1. Windstreek Z. dus A = 32° 30′ 55″ 68 t' = 52″ 90 t = 51″ 17 a = 17669m 28, deze waarde overgebragt in de formules (5) en (4) geeft

Snelh. van 't geluid = 339m,678 Snelh. van den wind = 6m 7

N°. 3. Windstreek Z. t. W. dus A = 43° 45′ 55″ 68 t' = 52″ 69 t = 50″ 39 a = 17669m 28 geeft
S = 341m 322 V = 8m,2

N°. 7. Windstreek Z. dus A = 32° 30′ 55″ 68 t' = 53″ 04, t = 50″ 89 a = 17669m 28 geeft
S = 340m 198 V = 8m,3

N°. 8. Windstreek Z. t. W. dus A = 43° 45′ 55″ 68, t' = 52″ 89, t = 51″ 01 a = 17669m 28 geeft
S = 340m 285 V = 8m,5

N°. 12. Windstreek Z. dus A = 32° 30′ 55″ 68, t' = 52″ 77, t = 50″ 96 a = 17669m 28 geeft
S = 340m 803 V = 7m,05

N°. 16. Windstreek Z. Z. W. dus A = 55° 0′ 55″ 68 t' = 52″ 90 t = 51″ 08 a = 17669m 28 geeft
S = 340m 070 V = 10m 38

N°. 22. Windstreek Z. t W. dus A = 43° 45′ 55″ 68 t' = 52″ 91 t = 51″ 38 a = 17669m 28 geeft
S = 338m 955 V = 6m 88

N°. 23. Windstreek Z. Z. W. dus A = 55° 0′ 55″ 68, t' = 52″ 64 t = 51″ 35 a = 17669m 28 geeft
S = 339m 932 V = 7m 35

N°. 24. Windstreek Z. Z. W. dus A = 55° 0′ 55″ 68 t' = 52″ 57 t = 51″ 32 a = 17669m 28 geeft
S = 340m 252 V = 7m 14

Vergelijken wij nu deze gevondene ſnelheden, met die, welke men verkrijgt, wanneer men dezelve volgens het gevoelen der Franſche geleerden door de formule $S = \frac{a}{\frac{1}{2}(t'+t)}$ berekent.

De volgende Tafel zal de onderlinge verſchillen tusſchen deze beide wijzen van berekening doen zien.

No. der Schoten.	Snelheid volgens de formule $a\sqrt{\frac{1}{t't}+\frac{(t'-t)^2}{4t^2t'^2\text{Cos}^2A}}$	Snelh. volgens de formule $\frac{a}{\frac{1}{2}(t'+t)}$	Verſchil.
1	339m,678	339m,565	— 0m,113
3	341 ,322	341 ,172	— 0 ,150
7	340 ,198	340 ,023	— 0 ,175
8	340 ,285	340 ,121	— 0 ,164
12	340 ,803	340 ,678	— 0 ,125
16	340 ,070	339 ,859	— 0 ,209
22	338 ,955	338 ,849	— 0 ,106
23	339 ,932	339 ,827	— 0 ,105
24	340 ,252	340 ,154	— 0 ,098

Uit de geringe waarde van den tweeden term in de juiste formule voor de ſnelheid van het Geluid, zoude men reeds dadelijk kunnen beſluiten, dat men nader bij de waarheid zal komen, wanneer men de baſis a, door de Meetkunſtige middenevenredige tusſchen de beide waargenomen tijden, dat is door $(\sqrt{t't})$, dan wanneer men dezelve door de Rekenkunſtige middenevenredige, dat is door $(\frac{1}{2}(t'+t))$, deelt; de volgende Tafel, waarin de ſnelheid van het Geluid naar eerstgenoemde wijze berekend en met de juiste waarde vergeleken is, zal dit nader bevestigen.

No. der Schoten.	Snelheid volgens de formule $a\sqrt{\frac{1}{t't}+\frac{(t'-t)^2}{4t'^2t^2\text{Cos}^2A}}$	Snelh. volgens de formule. $\frac{a}{\sqrt{t't}}$	Verſchil.
1	339m,678	339m,612	— 0,066
3	341 ,322	341 ,223	— 0,099
7	340 ,198	340 ,095	— 0,103
8	340 ,285	340 ,177	— 0,108
12	340 ,803	340 ,730	— 0,073
16	340 ,070	339 ,911	— 0,159
22	338 ,955	338 ,885	— 0,070
23	339 ,932	339 ,853	— 0,079
24	340 ,252	340 ,178	— 0,074

Men

Men ziet, dat de verschillen hier veel geringer zijn, dan in de vorige Tafel.

A. VAN BEEK.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Walvischaardige Dieren op onze Kusten.

HAARLEM. Gaarne plaatsen wij onderstaanden belangrijken Brief van den Hooggel. Heere N. C. de Fremery, met welker mededeeling wij vertrouwen onze lezers te verpligten.

Utrecht den 15den Mei 1825.

Wel Edel Heer!

Het berigt, in N°. 16., van uw geacht Weekblad voor dit jaar geplaatst, omtrent de Walvischaardige dieren, voor eenige weken bij St Annaland gestrand, deed mij vermoeden, dat eene nadere bepaling der soort, tot welke deze groote zeedieren moeten worden t'huis gebragt, U niet onaangenaam zoude zijn. Ik had dus het volgende berigt reeds gereed gemaakt, om aan U te verzenden, toen ik in No. 19 het uittreksel las uit het *Journal de Gand*, waarin onze Visschen door den Hoogl. van Breda zeer juist tot derzelver ware soort worden t'huis gebragt. Daar echter mijn berigt de redenen dier bepaling opgeeft, en eenige bijzonderheden bevat, welke niet bij den Heer van Breda voorkomen, heb ik gedacht, dat deszelfs mededeeling evenwel van eenig nut zoude kunnen zijn, vooral daar 'er over dit onderwerp, zoo veel mij bekend is, niets in onze taal voorhanden is.

Tot het bepalen dezer soort, kreeg ik gelegenheid door het naauwkeurig bezigtigen van één dezer dieren, 't welk de Heer van Aken hier eenige dagen aan het publiek vertoond heeft. Dit individu ruim 5 Ned. Ellen (15 voeten) lang, was geheel en al, aan den buik, zoo wel als op den rug, glimmend zwart; alleen aan den buik was een zeer flaauw overblijfsel te zien van eene witte streep, maar zeer onduidelijk, omdat de buik in het midden was opengesneden, ten einde

de 'er de ingewanden uit te nemen, en het dier dus eenigzins langer voor bederf te bewaren. Bij dit openen en uithalen der ingewanden was 'er tevens in dit bevruchte wijfje een Foetus gevonden, welke te gelijker tijd vertoond werd.

De gedaante van den kop was bij dezen Dolphijn van boven aan het voorhoofd kogelrond, en zeer voorwaarts uitſtekende; na eenen kleinen inham vond men dan een kort rond ſnuitje boven den bek. In ieder der kaken waren aan weêrszijde tien kegelvormige tanden, dus 40 in het geheel, welke niet wel een duim uit de kaken uitſtaken.

De borstvinnen waren zeer lang en ſmal en liepen puntig uit, meer dan men dit bij eenige andere ſoort van dit geſlacht waarneemt. De rugvin was op het meest uitſtekende gedeelte van den rug geplaatst en niet hoog. De ſtaartvin zeer groot en in twee ongelijke lappen verdeeld.

Alle deze kenteekenen pasſen volkomen op eene ſoort van het geſlacht der Dolphynen, welke wij het eerst voor weinige jaren door den uitmuntenden Dier-kenner G. Cuvier hebben leeren kennen, die 'er den naam van *Delphinus globiceps* aan gegeven heeft, en dezelve heeft laten afbeelden op de plaat, gevoegd bij zijn Rapport over de Walvischaardige dieren, den 7den Januarij 1812 bij Paimpol (*Departem. des Côtes du Nord*) geſtrand, te vinden in de *Annales du Muſéum d'Hist. Natur.* Tom XIX. pag. 1, pl 1.

Later is dezelfde ſoort beſchreven door Dr. Traill, en afgebeeld door den Heer Watſon, welke beſchrijving en afbeelding met eenige verandering, wat den diameter van het dier betreft, is overgenomen door den Heer W. Scoresby Jun. (*Arctic Regions* I. p. 496, Pl. XIII Fig. 1, onder den naam van *Delphinus deductor*. Zie ook *Journ. de Phyſ.* 1822 *Oct.* T. XCV, p. 267, met eene ſlechte kopij der afbeelding.)

Uit het voor de Natuurlijke Historie der Dolphijnen zeer belangrijk, Rapport van den Heer Cuvier blijkt het, dat de ſoort, welke nu ook hier geſtrand is, wel degelijk moet worden onderſcheiden van de zoogenaamden *Botskop*, den *Delphinus orca* der latere natuurkenners Muller, Bonnaterre, Lacepéde en anderen, van welke thans ééne of twee ſoorten bekend zijn, die

die, bij eenen eenvoudig ſtomp afloopenden kop zonder inham, eene *zeer hooge rugvin*, *den buik wit* en *een witten boog* boven de oogen hebben, en bij welke ook de borstvinnen veel korter en breeder zijn, dan bij onzen *Delphinus globiceps*; hoewel deze Botskop ook met hen behoort tot de afdeeling der ſtompkoppige Dolphynen, terwijl de *Delphinus orca* van Linnaeus zelve ontleend uit de *Orca* van Belon (*de aquatilibus* p. 16 en de Fig. p. 18) behoort tot de afdeeling der Dolphynen met ſpitſen ſnuit, welker typus is *de Delphinus Delphis* van Linnaeus, de ware Dolphyn der ouden, bij ons *Tuimelaar* geheeten.

Met den *gewonen Bruinvisch*, *Delphinus Phocaena* Linn., die ten minſte 22 tanden aan iedere zijde van elke kaak heeft, en niet grooter wordt dan 7 of 8 voeten, kan de ſoort, van welke ik thans ſpreek, volſtrekt niet verward worden.

Onze *Rondkoppige* Dolphijn behoort tot de grootſte ſoorten van dit geſlacht. Het individu door den Heer van Aken hier vertoond, was, gelijk ik zeide, 5 ellen lang. Naderhand heb ik door de vriendelijke medewerking van den Heer Hoogkamer, Schout van St. Annaland, daartoe, op mijn verzoek uitgenoodigd, door mijnen zeer geachten vriend Dr. R. C. Ermerins te Zierikzee, een individu verkregen, ter vervaardiging van een ſkelet, 't geen ruim zes Nederlandſche ellen lang was. In dit exemplaar kon men de ſoortelijke kenteekenen, uit de tanden, de borstvinnen en den ſtaart afgeleid, nog zeer wel opmerken. De rugvin was 'er natuurlijk afgeſneden en het meeste vleesch ook van het cranium weggenomen, waardoor men daarin de oorſpronkelijke zeer kenſchetſende gedaante van den kop niet konde onderſcheiden, 't geen mij overtuigd heeft van de moeijelijkheid, zoo niet onmogelijkheid, om de verſchillende ſoorten van dit geſlacht met genoegzame zekerheid te bepalen, alleen uit de kenmerken, welke aan het cranium kunnen worden waargenomen. Dat overigens alle de in de Mosſelkreek geſtrande Dolphynen tot eene en dezelfde ſoort behoord hebben, lijdt, volgens de reeds bekend geworden berigten, geen twijfel, en werd mij door den visſcher van St Annaland, die het laatstgemelde voorwerp hier had aangebragt en de overige alle zelf gezien, ſtellig verzekerd.

Deze

Deze soort van Dolphynen houdt zich, gelijk de andere soorten dezer gezellige dieren, in groote scholen bijeen. Bij St. Annaland zijn nu 38 individus gestrand.

Het getal der bij Paimpol in 1812 gestrande dieren van deze soort bedroeg zeventig, deze lieten van tijd tot tijd een stenend geluid hooren, 't geen ook bij de Zeeuwsche visschen, onder het afmaken, volgens het berigt van den zoo evengemelden visscher, is waargenomen.

Deze scholen worden door eenige oudere individus geleid, eene bijzonderheid, welke volgens Scoresby bij de bewoners der Shetlandsche en Orcadische eilanden zoo wel bekend is, dat zij deze aanvoerders in eene of andere baai trachten te leiden, ten einde alzoo ook een groot gedeelte der volgers te vangen. Van deze bijzonderheid is de bijnaam *Deductor* ontleend, welken de Heer Traill aan deze soort gegeven heeft.

Onze Dolphyn wordt zoowel in het Noordelijke, als in het meer Zuidelijk gedeelte van den Atlantischen Oceaan gevonden. Hoe veelvuldig hij ten Noorden van Engeland en Schotland voorkomt, leeren ons de berigten van Scoresby. De Heer Ferrary, Apotheker te St. Brieux, meldt, dat 'er jaarlijks eenige individu's op de Fransche kusten gevangen worden, en voorkomen in de sterke stroomen, welke Zuidwest en Zuidzuidwest uit den grooten Oceaan, in het Kanaal uitloopen. (*Journ. de Phys.* 1817 *Juill.* T. LXXXV p. 474). Waarschijnlijk zijn deze dieren dus ook wel meer aan onze kusten gevangen, maar dewijl daar zeldzaam menschen gevonden worden, die voorwerpen van Natuurlijke Historie naauwkeurig kunnen waarnemen, over het hoofd gezien, en met andere Bruinvisschen of Walvisschen verward.

Indien het bovenstaande iets tot verbreiding onzer kennis van deze belangrijke Zoogdieren kan toebrengen, zal mijn oogmerk genoegzaam bereikt zijn.

Ik heb de eer te zijn

UEd. Dv. Dienaar

N. C. DE FREMERIJ.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Over de Geneeskunde in Rusland.

De Studenten te Moscou en op de Med. Chirurg. Academie te Petersburg, ontvangen kosteloos onderwijs. De Hoogleeraren hebben behalven vrije woning en vuur een inkomen van 2000 Roebels, de buitengewone Hoogleeraren 1200 Roebels en de Adjuncten 800 Roebels; de vier Decani daarenboven 300 Roebels. —— Voor het ziekenhuis zijn jaarlijks 5000 Roebels bepaald. Ieder Hoogleeraar of Adjunct, wanneer hij 25 jaren zijn ambt getrouw heeft waargenomen, wordt Emeritus, met behoud van zijne geheele bezolding en mag zich met der woon begeven, waar hij zulks verkiest. De vroegere studietijd mag mede voor dienstjaren gelden; vele derhalve zijn reeds vroeg *emeriti.* Professoren en Doctoren in de Genees- en Heelkunde, behooren tot de zevende klasse van den Russischen Adel.

De examens zijn zeer streng, zoo men zegt. — De Kandidaat moet binnen korten tijd eenige vragen, als in de tegenwoordigheid der Hoogleeraren, beantwoorden; hij wordt niet tot de praktijk toegelaten, dan nadat hij een geheel jaar in een Hospitaal deze onder opzigt heeft uitgeoefend en bij het Examen rigorosum moeten 'er altijd eenige Professoren van eene andere Faculteit tegenwoordig zijn.

Ook is de stand der Genees- en Heelkundigen in Rusland zeer voordeelig; want het publiek beloont rijkelijk de bewezen diensten; voor de visite betaalt men van 5 tot 10 Roebels, eene eerste- visite meestal 10 tot 25 Roebels (en een consult brengt doorgaans van 25 tot 100 Roebels op. Daarenboven is het niet zelden, dat gelukkig volbragte genezingen nog erkend worden door het schenken van kostbaarheden, huisraad, kostbare pelzen enz.

KUNSTEN.

PARYS. Op de openbare verkooping van het Schilderijen-Kabinet van de Heer Lapeyriere, werd een meesterstuk van Rubbens voor 64,000 franc. verkocht. Men be-

beklaagt zich zeer, daar hetzelve de helft meer worde waardig geschat, dat het Koninklijk Museum daarmede zijne Verzameling niet verrijkt heeft. De gunst der Italiaansche School schijnt te Parijs voorbij; een verwonderlijk fraai tafereel van Salvator Rosa, gold slechts 7500, het avondmaal van Albano, een stuk eenig in zijne soort 8500 fr., terwijl de Nederlandsche zeer in trek is; eene kleine Schilderij, van van Mieris, die aardig heeten mogt, bragt 6000 fr., en vier stukken van Teniers van een' tweeden rang 30.000 fr. op.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

1825. Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
11	30. 0 30. 0 30. 0¼	54 59 51	W. N. W. ——— ———	betrokken.
12	30. 0¼ 30 0¼ 30. 0	56 64½ 54	O. t. N. O. Z. O. O.	meest omtrent helder, zeer windrig.
13	30. 0 30. 0¼ 30 1	50 60 50	O. ——— ———	harde wind, omtrent helder. 's avonds geheel helder.
14	30 1¼ 30. 1¼ 30. 2	54 61 48	O. t. N. O. N. O. N. O.	bewolkt, windrig.
15	30 2 30. 1¼ 30. 0¾	51 58 47	N. N. O. N. N. t. W.	wolken, meest helder, windrig 's avonds bewolkt.
16	30. 0¾ 30 0¾ 30. 1	51 59 48½	N. O. O. N. O. N. O.	wolken, meest helder.
17	30. 1 30 1 30. 2	51 57 45½	N. N. O. N. t. W. N. N. O.	bewolkt, meest omtrent betrokk., een weinig buijig, met iets hagel, 's avonds helder.

BEKENDMAKINGEN.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 21. *Vrijdag den 27sten Mei.*

BERIGTEN.

PARIJS. Op den 8sten December 1824 overleed alhier JOSEPH FRANÇOIS LOUIS DESCHAMPS in het 85ste jaar zijns levens. Hij was eerst bestemd, om den geestelijken staat aantenemen, maar veranderde van keuze. Hij begon zijne studien onder MOREAU, en vorderde zoo zeer, dat hij in het jaar 1785 met DESSAULT naar den post van eersten Heelmeester bij het Hôtel Dieu stond.

Hem ontbrak slechts ééne stem, waardoor DESSAULT de voorkeur kreeg. Hij heeft, behalve meerdere belangrijke waarnemingen, een werk over de Steensnijding (*) uitgegeven, tot het verrigten van welke kunstbewerking hij overvloedige gelegenheid vond in het *Hôpital de la charité*, waar hij als Heelmeester werd aangesteld, nadat het hem tegen DESSAULT mislukt was.

Zijn hooge ouderdom was niet zoo gelukkig als zijne vroegere dagen. Hij was niet alleen een geleerd en zeer

(*) *Traité historique et dogmatique de la taille.* — *Paris* 1796.

zeer werkzaam, maar ook zeer menschlievend Arts, wiens grootste genoegen bestond in wel te doen.

Den 18den Maart ll. stierf desgelijks de beroemde PERCY, in den ouderdom van 71 jaren. Hij is overbekend, zoo wel door zijne kundigheden, als door zijne bijzondere verdiensten omtrent het Geneeskundig krijgswezen. Hij heeft in deze betrekking de wetenschappen en der menschheid groote diensten bewezen en was geacht bij de zijnen en beroemd bij de buitenlanders. Ten tijde van NAPOLEON was hij een der Inspecteurs Generaal van den Geneeskundigen dienst, en werd door dezen met eer en aanzien begiftigd. Na diens val was het, of zelfs de wetenschappen zekere staatkundige ongenade niet ontgaan konden; maar PERÇYS verdiensten bleven toch bij alle weldenkenden in eene welverdiende geheugenis; —— terwijl die hem verdrongen, al aanstonds met hunnen dood vergeten zijn!

Den 17den Maart ll. hebben de Heel-, Natuur- en Ontleedkunde alhier, mede een groot verlies ondergaan door het afsterven van den Hoogleeraar BÉCLARD, een waardig navolger van BICHAT, dien hij welligt nog zoude overtroffen hebben, mogt hij langer geleefd hebben. In den bloei des levens, naauwelijks 39 jaren oud, werd hij, tot een niet ligt herstelbaar verlies, aan de wetenschappen ontrukt.

✱ UTRECHT *den 17den Mei.* Heden verkreeg de Heer CORNELIUS ADRIANUS BERGSMA, van Leeuwarden, de waardigheid van *Med. Doctor*, nadat hij, in de Akademische Gehoorzaal, loffelijk had verdedigd zijne *Dissertatio botanico-medica, de Thea.* Behalve door andere, in dit Blad geplaatste stukken van zijne hand, heeft hij zich reeds eenen naam, onder de gelukkige beoefenaars der Natuurkundige Wetenschappen, verworven, door drie Latijnsche Verhandelingen, van welke 'er ééne, door de Wis- en Natuurkundige Faculteit, te Groningen, in 1820, ééne door die van Utrecht in 1822 en de derde door die te Leyden in 1823, met den gouden Eereprijs, bekroond is.

'sGRAVENHAGE *den 17den Mei.* Heden overleed alhier de Heer BOUDEWYN VAN REES, Oud Lid der Rekenkamer enz., vroeger te Leyden Predikant bij de

Re-

Remonstrantsche Gemeente en in onderscheiden betrekkingen aldaar geplaatst. Tweemalen is het hem gelukt het gouden Eermetaal te verwerven, de eerste maal in 1796 bij TEYLERS Godgeleerd Genootschap, voor eene Verhandeling: „ *over den invloed van het Burgerlijk Bestuur op zaken van Godsdienst* " (*), later in 1814, bij de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, voor eene Prijsverhandeling over de *ware en valsche schaamte in derzelver verschillende waarde en gevolgen* (†). Behalve door deze Prijsschriften, heeft hij zich bij het Publiek bekend gemaakt door een *onderzoek of verbonden met magtige volken voor kleine staten voordeelig zijn*, door *bedenkingen over den toekomstigen Armestaat in ons Vaderland*, en door een stuk getiteld, *de vereeniging der belangen van Landbouw, Industrie en Koophandel* (§). Hij bereikte den ouderdom van ruim 72 jaren.

'sGRAVENHAGE. Bij Koninklijk besluit van den 3den Mei 1825, N°. 101, zijn benoemd tot Leden der Hoofd-Commissie ter beoordeeling van de Voorwerpen, ingezonden naar de Tweede Algemeene Tentoonstelling van Voortbrengselen der Nationale Nijverheid, welke binnen Haarlem, in de maand Julij aanstaande, zal plaats hebben en den 4den van dezelve geopend worden:

Tot President: de Heer *J. P. van Wickevoort Crommelin*, Staatsraad in buitengewonen dienst, Directeur der Maatschappij van Wetenschappen, te Haarlem.

Tot Leden: de Heeren *L. Hamerster Ameshoff*, Lid van den Raad, en van de Akademie der Beeldende Kunsten, te Amsterdam; Jonkhr. *W. P. Barnaart*, Lid van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, en Directeur der Maatschappij van Wetenschappen, te Haarlem; *J. G. S. van Breda*, Hoogleeraar aan de Hooge-school,

(*) Geplaatst in het 17e. Dl. van de Verhandelingen van TEYLERS Godgeleerd Genootschap; zie *N. A. Konst- en Letterbode*, Dl. XII., bl. 140.

(†) Geplaatst in het 15e. Dl. van de Prijsverhandelingen dier Maatschappij.

(§) Zie *Alg. Konst- en Letterbode* 1817, Dl. I., bladz. 342.

school, te Gent; *Ch. Lecocq*, Secretaris van de Kamer van Koophandel, te Doornik; *P. J. van der Elst*, Voorzitter van de Kamer van Koophandel, te Brussel; *J. J. Huijttens Kerremans*, Lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal, te Gent; *B. Ledeboer*, Koopman, te Rotterdam; *J. van de Male Denijs*, Voorzitter van de Kamer van Koophandel, te Brugge; *M. van Marum*, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Directeur van Teylers Museum en Secretaris der Maatschappij van Wetenschappen, te Haarlem; *D. M. Melotte d'Envoz*, Burgemeester der Stad Luik, en Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; Mr. *J. H. Onderdewijngaart Canzius*, Ambtenaar bij het Departement van Binnenlandsche Zaken voor het vak van Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen, te 's Gravenhage; *Ch. Pieters*, Directeur der Nederlandsche Handel-Maatschappij, te 's Gravenhage; *J. de Vos*, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, te Amsterdam; *J. van Toers*, Lid van den Raad van State, Vice-President van de Koninklijke Gentsche Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde, te Brussel; *J. A.* Baron *van Zuijlen van Nijevelt*, Griffier der Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, Directeur van de Maatschappij van Wetenschappen, te Haarlem; en *C. J. B. Wouters de Terweerden*, Lid van de Algemeene Rekenkamer, te 's Gravenhage.

HAARLEM. In welke mate de verdiensten van onze levende Kunstenaren ook buitenslands erkend worden, bleek voor eenigen tijd uit den kostbaren en fraaijen diamanten Ring, door Z. M. den Keizer ALEXANDER aan den Heere P. G. VAN OS te 's Graveland, voor de aan denzelve gezonden Schilderij, verbeeldende het inkomen der Kozakken binnen Utrecht in 1813, (*) vereerd, met bijgaanden ver-

(*) Indien wij ons niet vergissen heeft deze, Schilderij eerst gedongen naar de uitgeloofde belooning van wijlen den verdienstelijken van Kinsbergen; en is althans later op de Tentoonstelling van 1816 te Amsterdam geweest. Zie *Alg. Konst- en Letterb.* 1816 2de Dl. bl. 254 en van Eijnden en van der Willigen *Geschiedenis der Vaderl. Schilderk.* 3de Dl. bl. 205, waar reeds berigt wordt, dat zij in 't Keizerlijk Paleis te St. Petersburg is geplaatst geworden.

verpligtenden brief in het Fransch van den Minister NESSELRODE, waarvan wij de vertaling mededeelen.:

,,Mijn Heer!

De Schilderij, die gij aan Zijne Majesteit den Keizer hebt aangeboden, voorſtellende het inkomen der Kozakken binnen Utrecht, is tot hare verheven beſtemming gekomen. Z. K M. heeft zich verwaardigd dezelve met bijzondere voldoening aantenemen. De keuze des onderwerps, roemrijke herinneringen voor uw vaderland in het geheugen roepende, en de voortreffelijkheid der uitvoering, hebben even zeer zijne goedkeuring weggedragen. Om U daarvan een klaarblijkelijk teeken te geven, belast mij Z. K. M., met van zijnen wege U Mijn Heer! den diamanten ring toetezenden, welken gij hiernevens vinden zult.

Mij van dien last kwijtende, heb ik de eer Mijn Heer! U de verzekering mijner onderſcheidende hoogachting aantebieden.

NESSELRODE."

St. Petersburg
den 18den Decemb. 1824.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

LEVENSBESCHRIJVINGEN. *Vita Danielis Wyttenbachii literarum humaniorum nuperrime in Acad. Lugd. Bat Profesforis, auctore* G. L. MAHNE *Gandavi ap.* M. A. Mahne *et Lugd. Bat. apud* S. *et* J. Luchtmans 1823 VIII et 255 pagg. gr. 8vo. met een fac ſimile van Wyttenbach's Handſchrift.

Toevallige omſtandigheden hebben de aankondiging van dit verdienſtelijk werk van den geleerden Mahne vertraagd. Het is evenwel nimmer te laat, om door eene korte beoordeeling iets bij te dragen tot de meer algemeene bekendheid van een werk, hetwelk Wyttenbach's leven tot onderwerp en Mahne tot Schrijver mag hebben.

Talrijk zijn in Nederland de vereerders van den waarlijk grooten man, aan wiens nagedachtenis dit geſchrift is geheiligd. Talrijk zijn de uitmuntende leerlingen uit

zijne school voortgekomen, die thans in onderscheidene betrekkingen geplaatst of de leerstoelen onzer Hoogescholen bekleedende, aan hunnen hooggeschatten leermeester tot de hoogste eere verstrekken.

Wyttenbach gaf weleer ook eene levensbeschrijving van den beroemden Ruhnkenius. Men is dus welligt van zelve geneigd, de *Vita Wyttenbachii* van Mahne, met de *Vita Ruhnkenii* van Wyttenbach te vergelijken. Tegen deze vergelijking moeten wij waarschuwen. Hoezeer toch de Heer M. in den uiterlijken vorm het leven van Ruhnkenius moge hebben gevolgd, zoo moeten echter inhoud, wijze van voordragt en aanleg dier beide werken wezenlijk verschillend zijn.

De beschrijving van het leven van Wyttenbach kon nooit dat karakter van oorspronkelijkheid hebben, hetwelk de *Vita Ruhnkenii* zoo zeer bezit. Wyttenbach heeft namelijk zoo in dat werk, als elders in de *Bibliotheca critica*, in de *Philomathia*, of in Voorredens voor zijne schriften zich over zijne eigene lotgevallen, zijne wijze van studeren, zijn gevoelen over de beste manier om zich op oude letteren en wijsbegeerte toeteleggen, zoo dikwijls uitgelaten, dat de beschrijver van zijn leven weinig anders konde doen, dan mededeelen, hetgeen door hemzelven daarover was gezegd. Met Ruhnkenius was het geheel anders gelegen. Wyttenbach was de eerste, die het leven van dien geleerde beschreef. Mahne moest schrijven na Wyttenbach zelven.

Het leven van Ruhnkenius ontvangt ook eene bijzondere waarde door de uitweidingen over de studie der oude letteren en de letterkundige geschiedenis van dien tijd. Doch hierover heeft W. zelf zich menigmaal verklaard, zoodat, voor den Heer Mahne ook hierin weinig te doen overig bleef.

Volgens den Schr. van het onderhavig werk zelven bl. 3. „ *continet hic libellus non nisi nudam ac simplicem rerum Wyttenbachii praecipuarum enarrationem.*" Dit oordeelden wij noodig vooraf te zeggen, opdat men dit geschrift niet uit een verkeerd oogpunt zoude beoordeelen.

Het geslacht, waartoe Wyttenbach behoorde, is in deszelfs vaderstad Bern steeds in hoog aanzien en met de vereerendste ambten bekleed geweest. De vader van onzen geleerde was Hoogleeraar in de Godgeleerdheid eerst te Bern en naderhand te Marburg. Vrij breedvoerig is de Schr. in het verhalen, hoe onze Wyttenbach nog te Bern in de eerste beginselen der oude talen onderwijs ontving, hoe zijn vader hem mede naar het land nam, hoe hij daar zijnen tijd besteedde, welke guitenstukken hij zich somtijds veroorloofde en welken angst hij daardoor zijne goede moeder aanjoeg enz. Hoe onderhoudend dit alles ook door den Heer M. moge zijn

voor-

voorgedragen, zoo is dit echter voor den lezer niet belangrijk genoeg. Het zijn meestal onverschillige kleine gebeurtenissen, zoo als men die bij kinderen van die jaren allerwege aantreft, en welke op Wyttenbachs verdere vorming en verdere ontwikkeling geenen bijzonderen invloed konden hebben.

Tien jaren oud zijnde ging hij met zijne familie naar Marburg en trof aldaar in eenen zekeren Jacob Jaeger eenen onderwijzer aan, die het eerst zin en zucht voor wetenschap in hem wist op te wekken, hoezeer ook zijne leerwijze geenszins algemeene goedkeuring mogt verdienen bl. 1 — 31.

Veertien jaren oud was Wyttenbach, toen hij 1760 de Akademische lessen begon bijtewonen. Doch het tweede jaar van zijne Akademische studien ging bijna geheel verloren. De lezing van Bunjans reize naar de eeuwigheid had den jongen W. tot eene zware melancholie, en dweeperij doen vervallen, waaruit hij niet dan met veel moeite en alleen door de gesprekken met den waardigen Spangenberg te redden was. Ook dit verhaal is vrij breedvoerig bl. 37 — 54 en op het einde van hetzelve verklaart echter nog de Heer M. *atque plura etiam referre possem, nisi vererer, ne nimis longus in tractando argumento forem.*"

Van die ongesteldheid genezen zijnde, legde onze W. zich met nieuwen ijver op de studie der letteren toe. Vooral om den wensch zijns vaders niet te wederstreven, bepaalde hij zich naderhand wel meer bijzonder tot de studie der Godgeleerdheid, doch de zucht voor de klassieke literatuur der oudheid behield toch steeds bij hem de bovenhand, ja zelfs dezelve was zoozeer toegenomen, dat hij niet schroomde te verklaren, dat hij al den tijd, dien hij te voren aan andere studien had besteed, voor geheel verloren hield. Doch hoe en wie hij toen was, kan men bij hem zelven zien in de Voorrede voor zijne *Selecta principum Historicorum* bl. 31 — 33. (bij Mahne bl. 69 — 73) W. volgde uit zich zelven den weg, dien Hemsterhuis en Ruhnkenius als den besten in de studie der oude letteren voorschreven. Hij legde zich eerst toe op de kennis van het Grieksch, en eerst naderhand, vooral op aanraden van Heyne, werd de meer naauwkeurige kennis der Latijnsche taal het eigenlijk voorwerp zijner letteroefeningen. Zie bl. 81 — 87. Boven alle Grieksche Schrijvers, welke W. had leeren kennen, schatte hij Plato hoog. Niemand kan dit beter verhalen dan W. zelve in zijne *Epistola ad Heusdium* bl. XXX (alhier bl. 74). Hoe zeer zijne liefde voor Plato nog meer werd aangevuurd toen hij *Timaei Lexicon vocum Platonicarum* met de aanmerkingen van Ruhnkenius leerde kennen, verhaalt hij ook zelf in *Vita Ruhnkenii* bl. 149. Doch W. gevoelde de behoefte om tot voortzet-

zetting zijner letteroefeningen zich naar eene plaats te begeven, waar hij meerder en beter hulpmiddelen zou vinden dan Marburg hem opleverde. In 1768 ging hij naar Gottingen, leerde Heyne kennen en genoot van dezen alle mogelijke ondersteuning en aanmoediging. Aldaar schreef hij zijne *Epistola critica ad V. cel. Davidem Ruhnkenium*, door welke hij zich bij dezen, door hem zoo hooggeschatten, geleerde wilde aanbevelen. Hoe meer hij in de studie der oude letteren vorderingen maakte, des te hooger steeg de achting, welke hij den geleerden in Holland ten dien opzigte toedroeg. Eindelijk verkreeg hij van zijnen vader verlof, om het land te gaan bezoeken, waar Scaliger, Gronovius, Perizonius, Hemsterhuis, Duker, Wesseling geleefd hadden, en waar nog twee kweekelingen van Hemsterhuis, Valckenaer en Ruhnkenius, den ouden welverkregen roem zoo waardiglijk staande hielden In 1770 kwam W. te Leyden aan en de persoonlijke kennis, die hij met Valckenaer en Ruhnkenius maakte, kon niet nalaten zijne hoogachting voor deze beide mannen nog meer te doen toenemen bl. 92 *sq*. Zoo als Hemsterhuis vroeger Ruhnkeniut voor Holland had weten te behouden, zoo wendden nu Valckenaer en Ruhnkenius alle hunne pogingen aan, om ook Wyttenbach zijn vast verblijf in Holland te doen vestigen.

Reeds op het einde van het jaar 1771 vertrok W. met ter woon naar Amsterdam, als benoemd Hoogleeraar in de letteren en de Wijsbegeerte bij het Seminarium der Remonstranten aldaar. Hij aanvaardde deze nieuwe betrekking met het houden eener Redevoering, *de conjunctione Philosophiae cum elegantioribus literis* en zoo opent zich een nieuw tijdvak, hetwelk in het leven van onzen W. zeker als het allergewigtigste kan worden beschouwd.

Zijne lessen bepaalden zich te Amsterdam tot redeneer-, bovennatuur- en Grieksche Letterkunde. Acht jaren lang bekleedde hij zijnen post met den meesten lof, en het blijkt hier uit een' vroeger nog niet medegedeelden brief van Ruhnkenius bl. 96, dat reeds in het jaar na zijne komst te Amsterdam zijn roem meer en meer zich begon te verbreiden. Hij vond aldaar meerdere hem hartelijk genegen vrienden, (waartoe vooral Jeronimo de Bosch behoorde,) welker omgang zijn verblijf te Amsterdam zeer veraangenaamde. Intusschen verloor hij daarbij zijne eigene studien niet uit het oog; vooral aan Plutarchus besteedde hij veel moeite en tijd. Het was vooral om nieuwe letterkundige hulpmiddelen voor zijnen Plutarchus op te sporen, dat hij, mede op raad van Ruhnkenius, in 1775 naar Parijs vertrok. Hier vergeleek hij in de zes maanden, welke hij zich daar ophield, twaalf handschriften van Plutarchus. Naauwelijks van eene gevaarlijke ziek-

ziekte herfteld, nam hij de terugreize naar Holland aan. Eerst en voor al hield hij zich nu bezig met zijne verzamelde aanteekeningen in orde te brengen, en daarna opende hij zich eenen nieuwen werkkring, door de uitgave zijner *Bibliotheca Critica*, waarvan nog in 1777 de beide eerfte ftukken werden uitgegeven. Burman legde zijnen post als Hoogleeraar in de letteren aan het Athenaeum neder. Wyttenbach wenschte in zijne plaats benoemd te worden, doch *tulit Tollius;* deze teleurftelling krenkte hem zeer, en alleen zijne benoeming tot Hoogleeraar in de Wijsbegeerte aan het Athenaeum was in ftaat, hem zijn voornemen, om weder naar Duitschland terug te keeren, te doen opgeven. Voortreffelijk is de Redevoering, met welke hij op den 25 October 1779 dezen nieuwen post aanvaardde; *de Philofophia, auctore Cicerone laudatarum artium omnium procreatrice et quafi parente.* Wyttenbachs lesfen werden met ijver en lust gevolgd, die vooral over de Gefchiedenis der Wijsbegeerte bl. 114 en volg. verwierven hem toen reeds grooten roem; mogt de Heer Mahne weldra beantwoorden aan de hoop, die ons gegeven wordt bl. 116, van die uitmuntende lesfen openlijk door hem te zien uitgeven, zoo als hij reeds verleden jaar omtrent de lesfen *de animorum immortalitate* zijne belofte bl. 124 gedaan, vervuld heeft. Meerdere fchriften, in dezen tijd door W. vervaardigd, getuigen van zijne groote werkzaamheid en onvermoeiden ijver. Hij beantwoordde twee prijsvragen, de eene door het Stolpiaansch Legaat uitgefchreven *de unitate Dei*, de andere door Teylers Genootfchap *de immortalitate animorum*, welke beide met het eeremetaal werden bekroond. In 1781 kwamen zijne *praecepta de arte Logica* in het licht. Veel eer aan Wyttenbachs karakter en gevoelens doet de opdragt, welke hij voor dit werk aan zijnen vader gefteld had. Deze vóór de uitgave van het boek overlijdende, werd de opdragt niet gedrukt. De Heer Mahne vond dezelve gefchreven in de papieren van zijn' leermeester; hij deelt ons die bl. 118 — 122 mede, en wij erkennen gaarne, dat wij dit nog onuitgegeven ftuk, als een der voornaamfte fieraden van dit werk befchouwen. W had zijne *praecepta de arte Logica* ook aan zijnen Parijfchen geneesheer Lorry ten gefchenke gezonden. Bij gelegenheid, dat deze zijn gunftig oordeel over hetzelve aan den Schr mededeelde, fchrijft hij hem: *Verum fordent nobis hic opera feria quaecumque, et quod non ludicrum est, ac rifu non diducit rictum lectoris vix admittitur*; nu, Lorry fchreef te Parijs, en dat hij *aldus* fchreef kan ons niet wel bevreemden. Intusfchen werden onderfcheiden volgende deelen der *Bibliotheca Critica* uitgegeven, en leerlingen, als B. P. van Wefele Scholten en P. Nieuwland, door het verdedigen van hunne uitmun-

 ten-

tende Verhandelingen, *ad locum Ciceronis qui est de divina natura*, en *de Musonio Rufo*, verbreidden meer en meer den roem van hunnen leermeester, en vestigden dien van hen zelven.

Niemand zal het dus vreemd zijn, dat toen Tollius in 1785 zijn ambt nederlegde, W. in zijne plaats werd benoemd. Intusschen kwam juist ter zelfder tijd Valckenaer te overlijden, en Ruhnkenius wendde alles aan, om W. te overreden, dat hij te Leyden Valckenaer zou opvolgen, doch W. verkoos te Amsterdam te blijven, en Tollius op te volgen. Den 28 April 1785 hield hij zijne Inwijdings-redevoering *de vi et efficacia Historiae ad virtutis studium*; zeer belangrijk komt ons voor, hetgeen de Heer Mahne bl. 130 — 140 ons mededeelt, over de geheele inrigting, en strekking van Ws. lessen over Algemeene Geschiedenis, Grieksche en Latijnsche Letterkunde, enz. Die leerwijze, welke W. volgde, moge thans algemeen bekend zijn, zij moge weder voor andere hebben moeten wijken, dit houden wij voor zeker, dat dezelve uit het standpunt van dien tijd beschouwd, uitmuntend getuigt van des leeraars oordeel en zijne bijzondere geschiktheid tot den post, welke hem was toebetrouwd.

Dat het antwoord, door W., namens Hoogleeraren aan het Athenaeum, geschreven aan de Heidelbergsche Hooggeschool, hetwelk alhier op bl. 141 en volg. als onuitgegeven wordt medegedeeld, werkelijk reeds in de *acta sacrorum saecularium Universitatis Heidelbergensis anno* 1787 bl. 19 was afgedrukt, heeft een recensent in de *Hall. Lit. Zeit.* 1824 *num.* 194 op het einde reeds aangemerkt.

In de staatkundige onlusten, welke kort daarna Nederland beroerden, nam W. geen deel. Men leze daaromtrent zijne toespraak bij het weder beginnen der lessen in October 1787, bl. 143 en volg. Hij gaf zich des te meer aan zijne geliefkoosde letteroefeningen over, vervolgde steeds de *Bibliotheca Critica*, en ontzag vooral moeite noch tijd, om zijnen Plutarchus tot de uitgave gereed te maken. Dat Oxford de plaats was, waar een man als Wyttenbach zijne werken deed uitgeven, moest voorzeker den Nederlander smartelijk vallen, doch wij moeten het erkennen, dat onze Nederlandsche Boekhandelaren welligt of in 't geheel zich aan zoodanige onderneming niet zouden hebben gewaagd, of zeker niet aan den geleerden uitgever die voordeelige voorwaarden konden toezeggen, welke zich met Engelsche Drukkers lieten bedingen. Intusschen ontving W. van zijne vaderstad Bern het aanbod van een Hoogleeraarambt in Grieksche Letterkunde en zedelijke Wijsbegeerte, doch, hoezeer hij zijn vaderland immer bleef liefhebben, zoo bood echter zijn verblijf in Nederland hem zoovele voordeelen en genoegens aan, dat hij dat aanzoek afsloeg.

Nieu-

Nieuwe verdiensten bij de geletterde wereld verwierf, zich W. door de uitgave van zijne *Selecta principum historicorum*, 1793. Te regt wordt nog algemeen de Voorrede hooggeschat welke voor dit werk geplaatst is, vooral om de voortreffelijke wijze, waarop zich W. al daar verklaart over de wijze van lezen der oude Schrijvers, en over de orde, waarin die behooren te worden gelezen.

Intusschen haastte zich W. met naar Engeland overtezenden, al wat hij voor de uitgave van den Plutarchus had in gereedheid gebragt, ten einde niet door eenen oorlog zich naderhand van de gelegenheid tot verzending verstoken te zien. De onlusten van 1795 gingen voor hem rustig voorbij, niet zoo voor andere Hoogleeraren. Luzac, die aan Valckenaer te Leyden was opgevolgd, werd van zijnen post ontzet, en andermaal trachtede men W. overtehalen, om Amsterdam met Leyden te verwisselen; men bood hem zelfs de aanzienlijke som van *f* 4000 als jaarlijksche bezoldiging aan, doch alles was weder vergeefsch bl. 155 en volg. De vrije ongestoorde werkkring, in welken hij te Amsterdam zich zag geplaatst, en de vele genoegens, welke hem zijn verblijf ter dier stede opleverden, deden hem zoowel dit beroep, als in 1797 een tweede naar zijne vaderstad Bern afwijzen. Eerst, toen in Mei 1798 Ruhnkenius te Leyden was overleden, en men ten derden male met den meesten aandrang pogingen aanwendde, om hem aan de Hoogeschool aldaar te verbinden, toen eindelijk besloot W. (vooral, zoo als het schijnt, om de nagelaten familie van Ruhnkenius van dienst te zijn,) Amsterdam, na een achtentwintigjarig verblijf te verlaten. Vijf duizend Guldens bezoldiging, de vrijstelling van alle bijzondere Akademische diensten en lastposten getuigen van het hooge belang, dat men te Leyden in W. stelde.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

De labii leporini congeniti natura et origine Auct. C. NICATI *c. tabula aenea Tr. ad Rh.* 1822.

De Inleiding dezer Pathologisch-Anatomische Verhandeling beschrijft de verschillende soorten van de Hazenlip en de gevoelens over haar ontstaan waarna het gevoelen van den Schrijver volgt, rustend op die van Meckel, Tie-

Tiedeman en Gőthe. Deze Verhandeling is van belang voor de Geschiedenis van dit gebrek (*).

(*Kritisches Repertorium für die gesammte Heilkunde von* J. N. Rust, 5 B. 1 H.)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

UTRECHT *den 28sten April.* Onder toezigt van en door het alhier gevestigde Departement der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, zal op den 21, 22, 24, 25 en 26 Junij dezes jaars een Tweede openbare Tentoonstelling van Planten gehouden worden. Hetzelve noodigt dus alle liefhebbers en kweekers van Gewassen weder uit, om zeldzame en fraai gekweekte Planten aantebieden en mededingen naar de zilveren Eereprijzen, toetewijzen aan de Inzenders van de twee zeldzaamste en twee best gekweekte Planten onder de volgende Voorwaarden: [deze bijna woordelijk overeenkomende met die van het Programma, wegens de Achtste openbare Tentoonstelling van Planten en Gewassen, door de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, te Haarlem, in Julij te houden, verwijzen wij ter plaatsbesparing, wat Art. 4 — 10 (†) betreft tot *Alg. Konst- en Letterb.* 1825, Dl. I. bl. 235 en 236. en bepalen ons tot de mededeeling van Art. 1 — 3.]

Art. 1. De gemelde Tentoonstelling van Planten zal gehouden worden den 21, 22, 24, 25 en 26 Junij 1825, te Utrecht, in het grootste der Oranjerijhuizen van den Akademie-Tuin, voormaals het *Theatrum Anatomicum*, uitkomende aan de lange Nieuwstraat, binnen de gemelde stad, voor Kas-planten, en in een afgezonderd gedeelte van denzelven Tuin, voor zoodanige Planten, welke de opene lucht behoeven, en zulks weder, als in het vorige jaar, onder toezigt van den *Hortulanus* van den Akademie-Tuin C. G. BREITENSTEIN. De

(*) Zie wegens deze Verhandeling *Algemeene Konst- en Letterbode* 1822 Dl. II. bl. 285, en wegens des Schrijvers Verhandeling *de mure silvatico atque rurali* bl. 153.

(†) De tijd van beoordeeling is Donderdag den 23sten Junij, die der terugontvangst Maandag den 27sten dierzelfde maand.

De Plaatsen der Tentoonstelling zullen openstaan op Dingsdag den 21sten, Woensdag den 22sten, Vrijdag den 24sten en Zaturdag den 25sten Junij, des voormiddags van 10 tot des namiddags ten 4 ure, en op Zondag den 26sten Junij, van 's morgens ten 11 tot des namiddags ten 2 ure, en des namiddags van 4 tot 6 ure; zullende de Tentoonstelling op Donderdag den 23sten Junij gesloten zijn, uithoofde van de op dien dag plaats hebbende beoordeeling.

Art. 2. Elk, die voornemens is om Planten intezenden, wordt verzocht daarvan, *zoo vroegtijdig mogelijk*, en wel *uiterlijk vóór den 12den Junij* aanstaanden, schriftelijk berigt te geven nopens het getal der Planten, welke hij op die Tentoonstelling begeert te brengen, tevens met bijvoeging van eene naauwkeurige opgave van de *namen* derzelve Planten, bepaaldelijk daarbij uitdrukkende, welke van dezelve bestemd zijn ter mededinging naar de prijzen, en van die, welke alleenlijk ter verfraaijing zullen worden ingezonden, en zulks aan een' der Leden van de daartoe benoemde Commissie, zijnde de Heeren:

Jonkhr. W. R. *Baron* VAN HEECKEREN VAN BRANDSENBURG, op den Drift; *Profr.* A. NUMAN, in den Trans; J. VAN NES, aan de Kromme Nieuwe Gracht, nabij de Muntstraat; *Profr.* P. J. I. DE FREMERY, aan de Nieuwe Gracht, op den hoek van de Schalkesteeg; G. J. VAN KLINKENBERG, in de Wittevrouwenstraat, of P. VAN DER STAR, aan de Nieuwe Gracht, nabij de Zuilestraat; alle te Utrecht, als belast met het oppertoezigt over die Tentoonstelling. Zullende zij, die de gemelde tijdsbepaling niet juist in acht nemen, zich moeten vergenoegen, wanneer de namen hunner Planten niet op de Naamlijst gevonden worden; terwijl voorts omtrent de namen der Inzenders, die naar de prijzen dingen, door de Commissie de diepste geheimhouding zal worden in acht genomen. Dezelve nu van hare zijde alles te werk stellende, om opgave en inzending gemakkelijk te maken, meent bij de Inzenders 'er op te mogen aandringen, om zich van hunnen kant naar de bepalingen in dit artikel, gelijk mede die in art 6, naauwkeurig te gedragen, daar de minste afwijking daarvan de werkzaamheden zoude belemmeren en derzelver geregelden voortgang verhinderen.

Art. 3. De *vrachtvrije* inzending der alzoo opgegeve-

vene Planten, kan geschieden aan het gemelde Lokaal, van *Dingsdag den 14den, tot uiterlijk Zaturdag den 18den Junij* 1825, des namiddags ten 2 ure; zullende na dien tijd volstrekt geene Planten, onder welk voorwendsel ook, kunnen aangenomen, doch op dezen laatstgemelden dag, van des morgens ten 6 ure, tot de ontvangst gevaceerd worden. Bij die ontvangst zullen de noodige schikkingen worden gemaakt, om de Inzenders voor vervreemding van eigendom te waarborgen, ten welken einde aan henzelven, of aan de personen van hunnentwege, een voldoend bewijs zal worden afgegeven.

NIEUW UITGEVONDEN WERKTUIGEN.

HAARLEM. Onzen Kunstroem op prijs stellende, voldoen wij aan het verzoek van de Heeren Nahuys van Burgst en A. N. van Pellecom gaarne, met de plaatsing van het onderstaande; doch hadden ons gevleid, het even tijdig te ontvangen, als anderen, ten einde niet als nu, meer of min voorgekomen te worden.

SALPINGORGANON. (*)

Onder dezen naam is door de Heeren C. van Oeckelen en Zonen te Breda, een Muzijkinstrument vervaardigd, hetwelk, zoowel om deszelfs vernuftige uitvinding en kunstige zamenstelling, als om de kracht en zuiverheid van deszelfs toonen, eene openlijke en loffelijke vermelding waardig is. Deszelfs uitwendige gedaante beveelt zich door smaakvolle sierlijkheid aan het oog aan. Het bestaat uit een zeer net bewerkt Mahonyhouten voetstuk van omtrent 5 Rijnl. voeten hoogte, en 3½ voeten breedte en diepte; binnen hetwelk, als in eene kas, die aan den voorkant en aan beide zijden kan geopend worden, het raderwerk, dat het instrument in beweging brengt, verborgen is. Boven op dit voetstuk bevindt zich eene sierlijke krijgstrophee, gedeeltelijk gedekt, door eene wolk, waaruit een twintigtal, alle sprekende krijgstrompetten steken, welke, in verband staande met het raderwerktuig, in het

(*) Dat dit woord uit *σαλπιγξ een Krijgstrompet* en *ὄργανον, een Werktuig*, is zamengesteld, zal voor deskundigen geene aanwijzing behoeven.

het voetſtuk verborgen, en geaccompagneerd door twee, insgelijks in het voetſtuk aanwezige, veldtrommen, een' triangel, en een paar Turkſche bekkens, een fraai militair concert maken. Door middel van acht onderſcheiden cylinders, welke 'er achtervolgelijk in geplaatst en door de makers met nog een aantal andere vermeerderd zouden kunnen worden, voert dit werktuig, zonder eenige andere hulp, dan alleen van het raderwerk, verſchillende muzijkſtukken, met eene bewonderingswaardige juistheid en zuiverheid uit; en het overtreft, derhalve, ver, den door Kauffman te Weenen vervaardigden, en ook in ons Vaderland genoeg bekenden *Automaat-trompetter* van Maelzel, die niet meer dan vijf verſchillende toonen voortbrengen kan. Bijzondere opmerking verdienen het *Wilhelmus van Nasſouwen*, het *Volkslied* van Tollens, *Iö Vivat* (uitmuntend gevarieerd) en bovenal de ouverture der *Freyſchutz*, in welke de trompetten volkomen den tongſlag nabootſen. Ook is de wijze, op welke de boven vermelde trommen geſlagen worden, zoo juist en kunſtig, dat dezelve door menſchen behandeling niet kan worden overtroffen. Met één woord, dit kunstſtuk, thans het eigendom van den Heer G. Veenstra van Vliet, die hetzelve in de voornaamſte ſteden des Koningrijks zal doen hooren, verdient allezins de aandacht der beminnaren van de Muzijk- en Werktuigkunde; en, offchoon van geene buitenlandſche uitvinding, twijfelt men echter niet, of elk billijk beoordeelaar zal aan de talenten der Heeren van Oeckelen het regt doen wedervaren, volgens hetwelk zij onder de meest vernuftige en bekwame Werktuigkundigen, niet alleen van dit, maar ook van andere landen, behooren gerangſchikt te worden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
18	30. 2	53½	N. N. W.	wolken, veel helder windrig.
	30. 2	59½	N. W. t. N.	
	30 2	52	N. t. W.	
19	30. 2¾	55½	N. N. O.	omtrent helder.
	30 2¾	63	———	
	30. 2½	52½	N.	
20	30. 2½	55	N. N. O.	extra helder.
	30. 2½	67	———	
	30 2¼	52½	———	

BA-

Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
21	30 2¼ 30. 2 30. 1½	58¼ 68¼ 56¼	O. N. O. N. O. N. N. O.	helder.
22	30 0¼ 30. 0¾ 30. 0¼	59 68 47½	N. O. N. t. O. N. N. W.	helder.
23	30. 0¼ 30. 0 29. 8¼	56 71 59½	Z. O. Z. N. O.	helder, 's avonds bewolkt, ftil.
24	29. 8 29. 8½ 29. 8	63 56 58	Z. Z. O. Z. Z. W. Z. W.	bewolkt, harde wind, 's avonds regen.

BEKENDMAKINGEN.

BERIGT.

Eene Nieuwe Nederduitfche Vertaling der *vijf Boeken Mofis*, benevens de oorfpronkelijke Tekst, de Hebreeuwfche verklaring van *Jarchi* (Rafchi), en de *Haftaroth*, in 5 Deelen in 8°., op best papier, met eene nieuw gegotene letter van Athias, zal door den Ondergeteekenden bewerkt, met Kerkelijke goedkeuring, à *f* 3:- per Deel, uitgegeven worden. De Inteekening op dezelve ftaat tot ultimo Mei 1825 open, te Amfterdam, bij de Boekverkoopers *J. van Embden en Zoon*, *Schalekamp van de Grampel en Hansfen*; te Arnhem, bij *Nyhoff*; te Breda, bij *Pypers*; in den Bosch, bij *Palier*; te Brusfel, bij *Brest van Kempen*; te Delft, bij *P. de Groot*; te Deventer, bij *G. Brouwer*; te Enkhuizen, bij de *Wed Lub*; te Franeker, bij *Ypma*; te Groningen, bij *Oomkens*; te Gorinchem, bij *Noorduyn*; te Gouda, bij *van Bentum*; te Haarlem, bij de *Wed. Loosjes* en *van Loghem*; in den Haag, bij *Thierry & Mensing* en *de Visfer*; te Heereveen, bij *Hesfel*; aan de Koog, bij *May*; te Leyden, bij *du Saar*, *Herdingh* en *Hazenberg*; te Leeuwarden, bij *Wiarda*; te Middelburg, bij *van Benthem*; te Nijmegen, bij *ten Hoed*; te Rotterdam, bij *Tuinzing*, *van Baalen* en *Hendrikfen*; te Schiedam, bij *Hemsdaal*; te Sneek, bij *Holtkamp*; te Tiel, bij *Wermeskerken*; te Utrecht bij *Kasteel*, *Schoonhoven* en *Terveen*; te Zutphen, bij *Wausleven*; te Zaandam, bij *J. Kok*; en te Zaandijk, bij *Heynis*.

Breedvoeriger berigt dezer uitgave is te vinden in den *Konst- en Letterbode* van Vrijdag den 31 Maart l. l.

S. J. MULDER.
Beëedigd Translateur.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

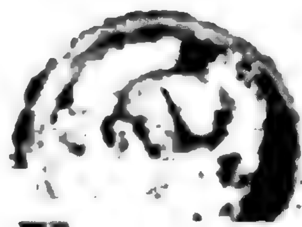
N°. 22. *Vrijdag den 3den Junij.*

BERIGTEN.

WARSCHAU *den 12den Maart.* De Baron KOBYLINSKI, Voorzitter van het Bestuur des Waiwoodschaps van Plock, heeft aan het Museum dezer stad 145 oude muntstukken aangeboden, gevonden in het dorp Trzebunim niet verre van Plock. Deze munten dagteekenen van het begin der elfde eeuw en behooren tot verschillende landen, vooral tot Duitschland en Engeland. Het valt moeijelijk te verklaren, hoe die Engelsche stukken, in zoo lang verleden tijden, tot deze gewesten konden doordringen.

LEIPZIG. In deze stad is een Genootschap opgerigt, ter opsporing en bewaring van nationale Oudheden. Alle voorwerpen van kunst, opschriften, handschriften sedert de oudste tijden tot op den dertigjarigen oorlog zullen zorgvuldig worden nagespoord; men zal de gedenkteekens beschrijven, en alle geschriften, daarvoor geschikt, in het licht geven. Naauwelijks was dit Genootschap daargesteld, of de vaderlandsliefde der inwoners bood hetzelve welmeenenden en menigvuldigen bijstand; hetzelve wint gedurig nieuwe leden aan, die, evenzeer als de oprigters, doordrongen zijn van zucht ter bevordering van den roem van het aloude Saxen.

GENT. Tot buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit van bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren aan deze Hoogeschool is door Z. M. aangesteld de Heer J. R. THORBECKE.

OVER DE UITGAVE VAN DE HANDSCHRIFTEN VAN CH. HUYGENS.

Christiaan Huygens bekleedt zeker de eerfte plaats onder de Nederlandfche Wiskundigen. Al moge het dan ook twijfelachtig voorkomen, of eenige andere Wiskundigen van dit land, of bij voorbeeld Hudde, wanneer het op *Mathematisch genie* aankomt, niet den voorrang boven Huygens zoude verdienen, zoo doet toch het aantal en het gewigt der ontdekkingen van Huygens, de fchaal geheel ten zijnen voordeele overhellen. Gelijk Hudde zijne wiskundige bekwaamheden befteedde tot onmiddellijke toepasfing op het nut en heil der ftad, welke hij als Burgemeester beftuurde, even zoo gaven de ontdekkingen van Huygens aanleiding tot veelvuldige praktifche aanwendingen, die op de verdere volmaking der wetenfchap, en mitsdien op het heil der Maatfchappij den grootften invloed hebben uitgeoefend.

Even als Amfterdam thans nog de vruchten geniet van het beftuur van Hudde, even zoo geniet de geheele geleerde wereld, ja de ganfche befchaafde Maatfchappij, die der ontdekkingen van Huygens. De voortreffelijke Slingeruurwerken, van wier naauwkeurigheid zij, die geene Sterrekundigen zijn, zich geene denkbeelden vormen, is men, wat het beginfel en de toepasfing betreft, aan Huygens verfchuldigd. Indien, gedurende eene reeks van jaren Engeland geheel Europa met voortreffelijke Verrekijkers heeft voorzien, zoo erkennen toch de Engelfche geleerden, dat de eerfte goede kijker door Huygens in Engeland is gebragt (*). Den fchat zijner Handfchriften heeft Huygens aan de Leydfche Univerfiteit gefchonken, en die fchat is door 's Konings zorg voor alles, wat den roem der Natie kan bevorderen, nog onlangs met een aanmerkelijk aantal Handfchriften, die elders plegen bewaard te worden of

(*) Sprekende van de Satelliten van Saturnus, zegt Keill, *and but of late they have been feen in* Britain, *by means* only *of that telescope wich was given to the Royal Society by the Illuftrious* Mr. Huygens.
Keill's, *Introduction to the true Aftronomy*, p. 25.

of liever verborgen lagen, vermeerderd. Het is wel waarschijnlijk, dat de groote Huygens, toen hij deze geschriften in de Leydsche Bibliotheek deed plaatsen, bedoeld heeft, dat men van dezelve eenig voor de wetenschappen nuttig gebruik zoude maken, doch ik weet niet, dat aan dit oogmerk is voldaan, tot dat de uitmuntende van Swinden deze papieren uit de vergetelheid trok, waarin men dezelve had gelaten. Zoo toonde de Heer van Swinden aan, dat Huygens reeds in 1669, de Polytypie of Stereotypie gekend had (*), dat Huygens de wetten der botsing reeds in 1652 gezocht, en in 1654 gevonden had, (†) en hoe die groote man, toen Wren *en anderen in 1661 te Londen bezig waren, om proeven over de botsing der ligchamen te nemen, uit welke zij geen vast besluit wisten te trekken, daarbij tegenwoordig zijnde, uit zijne theorie, die hij voor zich zelven had, doch toen niet mededeelde, alle de uitkomsten der proeven voorspelde.* De toepassing der slingers op de horologien, het ontdekken van de theorie van het middelpunt van slingering, zijn door den Heer van Swinden in een helder licht gesteld en de eer van Huygens is krachtig door hem gehandhaafd.

Het voorbeeld door den voortreffelijken van Swinden gegeven, schijnt gunstige gevolgen gehad te hebben. Althans Curatoren van de Leydsche Universiteit hebben aan den kundigen en ijverigen Uylenbroek, het onderzoek der Handschriften van Huygens, en het gereedmaken derzelve voor de drukpers, opgedragen. Deze geleerde stelt zich, blijkens een, door hem in de Fransche taal, uitgegeven Programma, voor, om eene proeve te nemen van eene ten minste gedeeltelijke uitgave van deze Handschriften. Het doet ons leed, dat men gegronde reden schijnt te hebben, om bij onze landgenooten eene laauwheid te vooronderstellen, die alleen gedoogen zoude, een klein gedeelte der briefwisseling van Huygens uittegeven.

Hoe heeft niet Wyttenbach overal gepoogd de brieven van Ruhnkenius optesporen? en zouden dan de brieven, de handschriften van Huygens, overvloeijende van ontdekkingen, waarvan de nazaat de vruchten

(*) Verhandelingen van 't Kon. Nederl. Instituut, 3e. Deel, Berigt, p. 6.

(†) Ibid, p. 16.

ten plukt, en waarvan het vaderland de eer moest genieten, niet zooveel belang inboezemen, dat men hopen konde, de kosten der uitgave te zullen goedmaken? Daarenboven zijn de meeste der ſtukken in het Fransch of Latijn, en kunnen dus ook door vreemdelingen gebruikt worden, hetwelk eenige hoop op meer vertier zoude kunnen geven.

Onder de brieven van Huygens, zijn degene, welke hij aan zijnen broeder Louis ſchreef, daarom belangrijk, omdat dezelve ons meer dan anderen met het bijzonder karakter van den Schrijver bekend maken. Men ziet uit dezelve, welke zijner uitvindingen hij op den meesten prijs ſtelde, en hoe hij over dezelve dacht. Het is, voor de kennis van het menſchelijk hart, niet zonder gewigt, de gevoelens van zulk een' groot man als Huygens te leeren kennen omtrent vele ſtaatkundige bijzondere en huisſelijke zaken, over zijne wijze van zijn, en leven in Parijs, over zijne inrigtingen van de buitenplaats Hofwijk, bij Voorburg, die hem na den dood van zijnen vader werd toebedeeld; over den inval der Franſchen in Nederland in 1672, over de ſtaatsverwisſeling, die toen gebeurde; en meer andere dergelijke zaken. Wij hopen dus, dat de Heer Uylenbroek aanmoediging genoeg zal vinden, om niet een gedeelte, maar het geheel der handſchriften van Huygens, voor zoo verre dezelve daarvoor geſchikt mogen zijn, uittegeven.

Een beroemd Engelsch geleerde, bij wien ik eens klaagde, dat het Monument van Newton in de Abdij van Westminſter, niet best in onderhoud was, beantwoordde mij met de vraag, waar toch in Nederland, de tombe van Huygens te zoeken ware? Wij hebben het nu in ons vermogen, om aan de nagedachtenis van den grooten man een duurzaam gedenkteeken te ſtichten, en het is te wenſchen, dat onze boekverzamelaars daartoe het hunne zullen willen bijdragen. Eene poging, voor eenige jaren in het werk geſteld, om handſchriften van Musſchenbroek uittegeven, is mislukt, misſchien zijn nu de omſtandigheden gunſtiger. Aan aanmoediging, van de zijde des Gouvernements, zal het vertrouwen wij niet ontbreken. Dit toch heeft voor de inſtandhouding van den roem van Huygens veel gedaan. Niet alleen heeft hetzelve de Handſchriften van Huygens, reeds op de Leydſche Bibliotheek voorhanden, door aankoop, merkelijk yollediger gemaakt,

maar

maar het heeft ook goed gevonden te zorgen, dat eene der belangrijkste ontdekkingen van Huygens, onlangs op het werkdadige toegepast, in ons vaderland in beoefening zal gebragt worden. Huygens had namelijk, onder de eigenschappen van het middelpunt van slingering de volgende zeer merkwaardige ontdekt, dat wanneer van een' zamengestelden slinger het beweeg- of ophangspunt, met het middelpunt van slingering verwisseld worden, het aantal schommelingen, in eenen gegegevenen tijd, hetzelfde blijft, dat is de slinger doet hetzelfde aantal schommelingen, hetzij dezelve hangt aan het ophangspunt of aan het middelpunt van slingering.

Uit deze eigenschap heeft de Heer Kater eene nieuwe wijze afgeleid, om de lengte van den enkelvoudigen sekundenslinger te bepalen; dezelve is eerst op verschillende plaatsen in Engeland beproefd, en vervolgens heeft men deze belangrijke proeven ook in andere werelddeelen herhaald. In den voorlaatsten togt van Kapt. Parry, was Kapt. Sabine met deze proeven belast, die dezelve dan ook op de breedte van 74° 47′ en westerlengte van Greenwich op het Melville-eiland heeft in 't werk gesteld. Naderhand zijn dezelve herhaald op de kust van Guinea in Peru, op de Gallapagos eilanden, in Nieuw Holland, en in Engelsch Indie. De Heer van Swinden had altijd gewenscht, dat de proeven over de lengte van den sekundenslinger in dit land mogten worden herhaald. Sedert de tijden van Lulofs had men zich hier daarmede niet bezig gehouden, en de toestel, door dien beroemden Hoogleeraar gebruikt, kon geene uitkomsten opleveren, die zoo naauwkeurig waren, als men thans vorderen zoude. De eerste Klasse van het Koninklijk Nederl. Instituut had bepaald, dat dit onderzoek op nieuw op dezelfde plaats zoude geschieden, alwaar Lulofs zijne proeven genomen had, te weten, op het Observatorium te Leyden, doch aan dit besluit is geen verder gevolg gegeven. Op mijne voordragt heeft het Zijne Majesteit behaagd, den zeer kostbaren toestel tot het onderzoek van de lengte des sekundenslingers te doen vervaardigen. Vijf van de bekwaamste instrumentmakers in Engeland hebben, onder 't opzigt van den Heer Kater, daaraan gearbeid, en hij zelf heeft de goedheid gehad, aan sommige fijne stukken de laatste hand te leggen. Het grootste gedeelte van dezen toestel is reeds hier te Utrecht aangekomen en men heeft

werkelijk met de voorloopige proeven eenen aanvang gemaakt.

Onder deze ſtukken is een comparateur van dezelfde ſoort als die, welke Troughton voor Sir George Shuckburgh had gemaakt, en in de *Philoſophical Tranſactions* is afgebeeld en beſchreven. Op de ſchaal daarbij behoorende is, benevens de Engelſche yard, ook de meter geſneden; het zal belangrijk zijn, daarmede den meter te vergelijken, welke aan wijlen den Heer van Swinden, als Lid der groote Franſche Commisſie van maten en gewigten, heeft behoord, en welke thans in mijn bezit is.

Ik heb het niet onvoegzaam geoordeeld deze bijzonderheden te vermelden, omdat een geleerde uit de Zuidelijke Provincien onlangs heeft geſchreven, dat het Gouvernement de proeven met den ſekundenſlinger, voor welke in andere landen zooveel opofferingen gedaan worden, en welke een der hoofdbogmerken van de reis van de Franſche korvet l'Uranie zijn geweest, ook in ons landen in deszelfs kolonien moest doen nemen.

Wanneer het nemen van kostbare proeven op de ontdekkingen van Huygens gegrond, zoovele aanmoediging vindt, kan men niet twijfelen, of de uitgave zijner Handſchriften zal niet minder krachtdadig bevorderd worden. De wetenſchap en de roem des vaderlands zullen 'er beide gelijkelijk mede winnen, en de Heer Uylenbroek zal zijnen naam op eene eervolle wijze aan den grooten naam van Huygens verbonden zien.

Utrecht
25 Mei 1825.

G. MOLL.

PROGRAMMA

VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN *TE HAARLEM*, voor het Jaar 1825.

De Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen, te Haarlem, hield hare *twee en zeventigſte* jaarlijkſche Algemeene Vergadering op 21 Mei. De preſiderende Directeur Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin, verzocht den

den Secretaris verslag te doen van hetgeen bij deze Maatschappij, sedert de laatste Algemeene Vergadering van 1824, was ingekomen. Hieruit bleek het, betreffende

I.) NATUURKUNDIGE WETENSCHAPPEN.

I. Dat op de vraag: — „ Welke zijn de voor de gezondheid van den mensch voor- of nadeelige veranderingen, „ die de dierlijke en plantaardige voedsels ondergaan in „ hunne zamenstelling bij het koken en braden; en welke „ regelen zijn hieruit afteleiden omtrent hetgeen men heeft „ in acht te nemen, om sommige voedsels op eene voor „ de voeding en voor de gezondheid meest voordeelige „ wijze te bereiden?" — was ingekomen een antwoord in het Nederduitsch, geteekend: *Den gezonden is alles gezond.* Men oordeelde, dat dit stuk wel eenige verdiensten heeft; en men besloot den tijd ter beantwoording dezer vraag te verlengen tot 1 Januarij 1827, om aan den Schrijver gelegenheid te geven zijn antwoord te verbeteren, en daaraan meer volledigheid te geven, volgens de aanmerkingen, hierop gemaakt, en waarvan hij afschrift, onder een optegeven adres verkrijgen kan. Bij deze verlenging wordt ook tevens aan anderen gelegenheid gegeven, om mede naar den prijs te dingen.

II. Dat op de vraag: — „ Hoe verre kent men den aard „ en de eigenschappen van die soort van Paddestoelen, „ welke onder houten vloeren, en vooral op vochtige „ plaatsen, ontstaat, aldaar zeer snel voortgroeijende zich „ verspreidt, en in korten tijd de verrotting van het „ hout te weeg brengt? — Zijn 'er uit den bekenden „ aard van dit gewas, en van de wijze, op welke hetzelve „ de verrotting van het hout bevordert, middelen afteleiden, om het ontstaan en de nadeelige uitwerkingen „ van dit gewas te voorkomen, en waar het plaats heeft, „ hetzelve te doen verdwijnen?" — was ingekomen een antwoord in het Hoogduitsch, geteekend: *Erfahrung ist die beste Lehrerin.* Men bevond dit antwoord geheel onvoldoende, en men besloot de vraag te herhalen, om beantwoord te worden voor 1 Januarij 1827.

III. Dat op de vraag: — Daar de Bloedzuigers thans meer en meer, ter verkrijging van plaatselijke bloedontlastingen, tot de genezing van sommige ziekten, met vrucht worden aangewend, en men deze dieren niet overal, ten allen tijde, bij der hand heeft, zoo wordt gevraagd: „ Is het werktuig tot het vervangen van Bloedzuigers, door Dr. Sarlandiere uitgevonden, en *Bdellometer* genaamd, tot den hoogsten graad van volkomenheid en bruikbaarheid gebragt, of welke zijn deszelfs „ gebreken? en hoe zouden die kunnen voorgekomen, of „ door eene betere zamenstelling geheel vermijd worden?" — was ingekomen een antwoord in het Nederduitsch, geteekend: *'T is with our judgment as with our*

wat-

watches &c. — Men oordeelde het nut der voorgestelde werktuigen uit de bij deze Verhandeling gevoegde teekeningen niet genoegzaam te kunnen beoordeelen, en men besloot den Schrijver uittenoodigen dezelve aan de Maatschappij te zenden, ter beproeving en vergelijking door Leden, ten dien einde door dezelve te benoemen.

IV. Dat op de vraag: — „ Wat leert de ondervinding „ onbetwistbaar, omtrent het ontstaan van het zoogenaamd „ Grondijs in de Nederlandsche Rivieren en elders? Aan „ welke oorzaken is dit verschijnsel, waaraan verscheiden „ Natuurkundigen voorheen en ook nog geen geloof „ konden geven, toeteschrijven, en welk licht is hieruit „ afteleiden, zoo voor de Natuurkennis der bevriezing, „ als in andere, bijzonderlijk ook in de practische opzig- „ ten?" — waren ingekomen drie antwoorden, waarvan A in het Fransch, geteekend: *Opinionum commenta delet dies*; B in het Hoogduitsch: — *Beatus qui potuit rerum cognoscere causas*, en C in het Hoogduitsch: — *Rerum natura nusquam magis quam in minimis tota.* — Men erkende, dat de Verhandeling A wel vele verdiensten, doch ook daartegen aanmerkelijke gebreken heeft, en men besloot deswegens den Schrijver uittenoodigen dit antwoord te verbeteren en vollediger te maken, volgens de aanmerkingen, hierop gevallen, waarvan hem, onder een optegeven adres, afschrift kan worden gezonden, en hem den uitgeloofden eerprijs toetezeggen, wanneer hij, naar het oordeel der Maatschappij, aan de vereischten van een voldoend antwoord op deze vraag zal hebben voldaan.

V. Dat op de vraag: — „ Welke waarde hebben de „ Kina-loogzouten in de Geneeskunde in het algemeen, „ en welke in koortsen in het bijzonder? Werken zij op „ dezelfde wijze als de overige Kina-bereidingen, of „ waarin verschillen zij; en in welke gevallen is de eene „ boven de andere te stellen? Kan men ze in alle koortsen, „ en in alle tijdperken derzelve toedienen, of behoort „ de Arts zich aan dezelfde regelen te binden, als in de „ Kina-bereidingen, of aan welke andere?" — waren ingekomen twee antwoorden, in het Hoogduitsch, waarvan A is geteekend: *Nisi utile sit quod facimus &c.* en B: *Hæc certamina tanta.* — Men oordeelde de Verhandeling B genoegzame verdiensten te hebben, om daaraan de gouden medaille en tevens de premie van 150 guldens toetewijzen (*). Bij de opening van het biljet bleek hiervan Schrijver te zijn Frans Joseph Wittman, Groothertoglijke Medicinaal-Raad, te Mainz.

De Verhandeling A werd waardig geoordeeld om gedrukt te worden, en aan derzelver Schrijver wordt een zilveren eer-

(*) De vraag is opgegeven door Dr. A. van Stipriaan Luïsçius, te Delft, aan wien dus nu, bij deze bekrooning, volgens het besluit van 1808, de zilveren eerpenning werd aangeboden.

eerpenning aangeboden, wanneer hij zijn' naam zal gelieven bekend te maken.

VI. Dat op de vraag: — Daar men in de Vee-artsenijkunst vele sporen vindt eener verkeerde toepassing van de grondbeginselen der Geneeskunst van menschen, en dit de vorderingen der eerstgemelde kunst welligt vertraagt, vraagt de Maatschappij: „ welke overeenkomst hebben „ de bij ons huisvee meest voorkomende ziekten met die „ der menschen, zoowel in haar ontstaan, verder beloop, „ en uitgang, als vooral in de manier, waarop zij moeten „ behandeld worden? In hoeverre verschillen zij, in deze „ verschillende opzigten, van dezelve, en, hoe kan men „ dit verschil uit de verschillende natuur van den mensch „ en van de dieren verklaren? en welke beginselen moet „ men dan in de Vee-artsenijkunst volgen, om tot eene „ regte kennis en juiste behandeling van de kwalen van „ het huisvee te geraken?" — was ingekomen een antwoord in het Fransch, geteekend: *Les progrès tiennent moins à une étude routinière &c.* — Deze Verhandeling werd geoordeeld geene genoegzame verdiensten te hebben, om met den uitgeloofden eerprijs te worden bekroond. Men besloot de vraag te herhalen, om beantwoord te worden voor 1 Januarij 1827.

VII. Dat op de vraag: — Daar de luchtpomp, voor weinige jaren nog alleen tot Physische proefnemingen gebruikt, thans met veel vrucht in verschillende Trafijken in Engeland en Duitschland wordt aangewend, hetzij om het water met een veel geringer hitte te doen koken, zoo als, volgens de vinding van Howard en Hodgson, men in Suikerraffinaderijen in Engeland heeft aangevangen, hetzij om, na de verijling der lucht in geslotene verwketels, de verwstoffen en hetgeen men verwen wil, bij het inlaten der lucht, door derzelver drukking, beter te doen indringen, zoo vraagt de Maatschappij: „ Voor „ welke andere Trafijken men op Natuurkundige gronden „ kan beredeneren, dat de luchtpomp tot het een of ander „ oogmerk met voordeel zoude kunnen worden inge- „ voerd?" — was ingekomen een antwoord in het Hoogduitsch, geteekend: *Arte opus est &c.* Men oordeelde dit antwoord te weinig verdiensten te hebben, om bekroond te worden, en men besloot de vraag te herhalen, om te beantwoorden voor 1 Januarij 1827.

VIII. Dat van den Hoogleeraar G. Moll, te Utrecht, ontvangen was zijne vertaling uit het Engelsch van de Verhandeling van William Bailey, over de verwarming van stookkasen door stoomtuigen, welke door de laatste algemeene Vergadering der Maatschappij met den gouden eerprijs is bekroond. Dit stuk is bij de vertaling tevens met vele bijvoegsels vermeerderd, voor welke daaraan bestede moeite de President der Maatschappij den Hoogleeraar Moll bedankte.

IX. Dat de Schrijvers der beide antwoorden op de

 vraag,

vraag, betreffende het rooken der schoorsteenen, aan welke, volgens het besluit der algemeene vergadering van het verleden jaar, bij het programma, zilveren eerepenningen zijn aangeboden, hunne namen hebben geopenbaard. Van de Hoogduitsche Verhandeling is Schrijver, Alexander Baumann, te Nurnberg, en van de Nederduitsche, Philip Bousquet, te Amsterdam.

De Maatschappij heeft goedgevonden de negen volgende onbeantwoord geblevene vragen te herhalen, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1827.

I. „In hoe verre wordt de kennis van de bestanddeelen „der dierlijke en plantaardige zelfstandigheden uitge„breid, door de belangrijke proefnemingen van Braconnot, waarbij dezelve, door middel van zwavelzuur, „tot verschillende zelfstandigheden worden omgezet? (*) „Worden de uitkomsten dezer proeven, bij herhaling, „allezins bevestigd? Wat leeren wijders dergelijke proe„ven op andere nog niet op deze wijze beproefde zelf„standigheden in het werk gesteld, en welke voordeelen „zoude men uit zoodanige omzetting der gemelde zelf„standigheden, ter verkrijging van nuttige producten, „kunnen trekken?"

II. Daar men door proefnemingen geleerd heeft, dat het vuur en de vlam door een' stroom van waterdamp, op zekere wijze aangewend, zeer aanmerkelijk kan versterkt worden, zoo wordt gevraagd:

„Op welke wijze en in welke gevallen men hiervan, „zoo in de zamenleving als in verschillende fabrijken, ter „versterking van het vuur, voordeelig gebruik zoude „kunnen maken?"

III. „Welke fabrijken en trafijken maken den dampkring „schadelijk voor den mensch? Is het nadeel, hetwelk „zij aan het leven en aan de gezondheid toebrengen, „zoo aanmerkelijk, dat hetzelve voorziening vordert? „Zoo ja: welke zijn dan de voorzorgen, die bij het op„rigten en voortdurend bestaan van zulke fabrijken en „trafijken in acht genomen moeten worden?"

IV. Naardien ervarene Waterbouwkundigen toestemmen, dat het somtijds in ons Vaderland niet mogelijk is, door de bij ons gebruikelijke middelen, de *wellen* te beteugelen of af te leiden, welke zich bij het funderen van diepe sluizen vertoonen, en naardien men elders buiten 's lands, bij dergelijke werken, zeer sterke wellen, door middel van stoommachines, is meester geworden, vraagt de Maatschappij: „Welke middelen, behalve de gebruikelijke „en niet voldoende, zouden 'er kunnen aangewend wor„den, om deze wellen bij het funderen van diepen slui„zen te bedwingen, zoo dat men in staat blijft aan de„zelve die diepte te geven, welke vooraf bepaald was? „zou-

(*) *Journal de Chemie et de Physique* XII. 172 en XIII 113. Schweiggers *Journ.* XXVII 328 et XXX. 343.

„ zoude men tot dat einde ook met vrucht van Stoomtui-
„ gen, gelijk elders geschiedt, gebruik kunnen maken?
„ en welke is bij ondervinding gebleken de beste wijze
„ te zijn, om zich daarvan tot het beteugelen der wellen
„ met het meeste voordeel te bedienen?"

V. „ Van welke ziekten van het menschelijke ligchaam
„ kan men thans zeggen den waren aard, volgens Natuur-
„ en Scheikundige beginselen, zoo wel te kennen en te
„ kunnen verklaren, dat men daaruit kan afleiden, welke
„ geneesmiddelen tegen dezelve de meest vermogende
„ zijn, en op wat wijze dezelve in het menschelijk lig-
„ chaam ter genezing werken?"

VI. „ Welke is de beste wijze om de Kina-loogzou-
„ ten te bereiden, zoo ten opzigte van derzelver deugd-
„ zaamheid en minkostbaarheid als hoeveelheid. In hoe-
„ verre verschillen zij van elkander, zoowel uit een alge-
„ meen Physisch als zuiver Chemisch oogpunt beschouwd?
„ Welke zijn derzelver zekere herkenmiddelen, om alle
„ vervalsching te kunnen ontdekken?"

Men behoeft hier niet alle bereidingwijzen, die reeds beschreven zijn, op te geven, maar alleen met redenen te staven en te bewijzen, dat de voorgestelde de beste is.

VII. „ Wat heeft de felle koude, in den winter van
„ 1822 op zeer vele plaatsen waargenomen, geleerd ter
„ uitbreiding onzer Natuurkennis, in verschillende opzig-
„ ten, bijzonderlijk ten aanzien van de theorie der be-
„ vriezing? Zijn 'er ook uit de waarnemingen, van de
„ ongewone of min bekende nadeelige uitwerkselen van
„ de laatste felle vorst, nuttige leeringen afteleiden, hoe
„ men zich, bij strenge winters, tegen dezelve het best
„ kan behoeden?"

Men verlangt bij de beantwoording dezer vraag geene opgave van reeksen van Thermometrische waarnemingen, dan, in zooverre dezelve, tot staving van hetgeen men bij de beantwoording stelt, mogen vereischt worden.

VIII. „ Welke zijn geweest de ongewone nadeelige
„ uitwerkselen van de felle koude van den winter van
„ 1822 op boomen, heesters en planten, bijzonderlijk op
„ degenen, die wegens hunne nuttigheden worden ge-
„ plant en voortgekweekt in de Noordelijke Provincien
„ van dit Rijk, als ook in andere landen, waarvan de
„ temperatuur van die van de Vereenigde Nederlanden
„ niet veel verschilt? En welke leeringen zoude men,
„ uit hetgeen men omtrent de nadeelige gevolgen der felle
„ vorst voor boomen en planten heeft waargenomen, mid-
„ delen kunnen afleiden, om dezelve bij strenge winters,
„ eenigermate te voorkomen?"

IX. De Stoom thans niet alleen tot beweegkracht in de Vuurmachines wordende aangewend, maar op zichzelven tot verschillende oogmerken met groot voordeel wordende gebruikt, zoo als op de Garenbleekerijen, in de Stookkasten voor de cultuur van planten, als ook voor de be-

rei-

reiding van fpijzen, zoo vraagt de Maatfchappij: „ Voor „ welke Fabrijken of tot welk ander huishoudelijk ge- „ gebruik kan men op goede gronden beredeneren, dat „ de Stoom op zichzelven met voordeel kan gebruikt „ worden?"

Voorts worden, voor een' *onbepaalden tijd* herhaald de volgende onbeantwoord gebleveno vragen:

I. De vraag over de redenen, waarom het Amfterdamfche Kunstcement, offchoon dit door menigvuldige vergelijkende en voldingende proeven, bij de Eerfte Klasfe van het Koninklijk Nederlandfche Inftituut in het werk gefteld, bevonden is de beste Dordfche Cement in deugdelijkheid te evenaren, echter in fommige gevallen, volgens verfpreide berigten, niet aan de verwachting heeft voldaan.

II. Over de aankweeking van verfchillende foorten van Aardappelen in dit Rijk.

III. Over de middelen van beproeving der nagemaakte en vervalschte roode Wijnen, die in Nederland in gebruik zijn.

IV. Over de beste manier van bereiding van Extracten voor geneeskundig gebruik.

Zie de *Haarlemfche Courant* van 5 Junij 1824, en den *Konst- en Letterbode* van 4 Junij 1824.

De Maatfchappij ftelt de volgende vraag voor, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1826.

Aangezien bij de rampen van Dijkbreuken en groote vernielingen aan de zeeweringen, welke door de zeer hooge ftormvloeden van den afgeloopenen winter, onder andere ook ons Vaderland, bijzonder langs de kusten van de Zuiderzee en Dollard, getroffen hebben, proefondervindelijke lesfen omtrent de mate van beftandbaarheid der verfchillend aangelegde zeeweringen hebben kunnen verkregen worden, die, bij algemeene bekendmaking, van nuttigen invloed tot verbeteringen zouden kunnen zijn, zoo wordt gevraagd: „ Wat heeft de ondervinding, bij „ de boven bedoelde vloeden, geleerd omtrent de uitwer- „ king der golven op de onderfcheidene zamenftellingen „ van zeeweringen, tot beveiliging der dijken tegen den „ golfflag aangewend? Wat behoort uit deze ondervin- „ ding, ten aanzien dier verfchillende zamenftellingen, „ voor het vervolg te worden afgeleid en aangeraden? En „ welke verbeteringen zouden dien ten gevolge daaraan ge- „ voegelijk nog kunnen worden toegebragt?"

De Maatfchappij verlangt, dat ten grondflage van deze beantwoording worde gelegd een Gefchied- en Zaakkundig verflag, zooveel noodig door Profil-teekeningen opgehelderd, van de uitwerking, welke de golfflag, bij de verfchillende zeeweringen, ter befchadiging der zeedijken, hebbe gehad; moetende de hoogte dier dijken en zeeweringen tot den ftand der gewone en hoogfte vloeden, mits-

miltsgaders de windstreek, die op dezelve aanvalt, en de staat van het voorstrand of diepte voor de zeeweringen daarbij tevens worden aangewezen, en bij eene geregelde beschouwing de oorzaken van meerder en minder beschadiging, bij den hoogsten vloed, mede in aanmerking worden genomen en behoorlijk ontwikkeld.

De Maatschappij stelt de elf volgende vragen voor, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1827,

I. Daar de Duinen langs het Hollandsche strand kennelijk blijken te bestaan uit zand, door de Zee aangebragt en trapswijze toegenomen: daar 'er dus eertijds eene of meer oorzaken (volgens het gevoelen van sommigen) schijnen plaats gehad te hebben, waaraan dat ontstaan en die achtervolgelijke toeneming der duinen is toeteschrijven, en daar de duinen nu integendeel langs het strand gestadig afnemen, zoo wordt gevraagd: „ Welke verandering men „ met eenigen grond vooronderstellen kan, op eenigen „ afstand van dit Gewest, aan de oppervlakte der aarde „ te zijn voorgevallen, waardoor de oorzaken, die de „ duinen hebben doen ontstaan en toenemen, zijn opgehouden, en waaraan daarentegen het gestadig afnemen „ van dezelve is toeteschrijven? — Of heeft daarentegen „ het gevoelen van anderen genoegzamen grond, dat de „ duinen van achteren zooveel zouden aanwinnen, als zij „ aan den zeekant afnemen?" Voorts: „ In hoeverre men „ uit de oude Schriften en Kaarten kan nagaan, hoeveel „ de achtervolgelijke afneming van het strand sedert eenige eeuwen bedragen hebbe, en welke gevolgen daaruit, „ bij verderen voortgang, meer bijzonder voor de Provincie Holland, zijn te voorzien, en welke middelen, „ behalve de bekende (*), 'er te bedenken zijn, om des „ noods die verdere afneming van het strand tegen te „ gaan?"

II. Daar alle de verschillende vakken van de Natuurlijke Geschiedenis sedert een' geruimen tijd veel te uitgebreid zijn geworden, om zelfs één van de drie Natuurrijken, bij het hooger onderwijs aan Akademiën, in één Akademiejaar geheel aftehandelen, zoo wordt gevraagd: „ Hoe „ behoort men aldaar dat onderwijs aanteleggen, om daarvan bijzonderlijk datgene te kunnen verhandelen, waarvan de kennis in het gemeene leven of in andere opzigten het meest nuttig kan zijn?"

III. „ Wat moet men, op getrouwe ondervinding en „ herhaalde waarnemingen, denken over den waren aard „ der zoogenoemde kraamvrouwen-koortsen? Moet men „ dezelve als eene eigenaardige ziekte, van dien toestand „ af-

(*) Zie hierover de Verhandeling van den Heere A. F. Goudriaan, in het 5de Deel der *Nieuwe Verhandelingen van het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte*, Rott. 1808.

„ afhankelijk, beschouwen; of zijn zij slechts toevallig „ en van onderscheidene, van buiten aangebragte, oorzaken afkomstig? Kan de zwangerheid, en naderhand „ de verlossing, tot het ontstaan dezer ziekte, ook eene „ gemakkelijke aanleiding geven? Moet men eene, hetzij „ ware, hetzij valsche ontsteking van het buikvlies, alleenlijk als de naaste oorzaak dezer koortsen beschouwen? „ Zouden ontstekingen in de baarmoeder, in de darmen „ en andere nabijgelegene deelen daartoe niet eveneens kunnen medewerken? Is het niet hoogst waarschijnlijk, dat „ het onderhouden en betamelijk bevorderen der buikontlastingen, gedurende de laatste maanden der zwangerheid en in de eerste dagen na de verlossing, als eene „ voorbehoedende geneeswijze, om dezen hoogst gevaarlijken ziekte-toestand in tijds af te weren, kan en moet „ beschouwd worden? Wat moet men, op pathologische „ en theoretische gronden, denken en besluiten, omtrent „ de werking van het verzoet-kwik, bij deze zoo belangrijke ziekte?"

De beantwoording moet niet in wijdloopige theoretische beschouwing bestaan, maar doelmatig geschieden door, op eene oordeelkundige wijze, opregeven, en aan goede geneeskundige gronden te toetsen, wat men omtrent deze ziekte aan het bed van lijderessen waargenomen en ondervonden heeft.

IV. „ Sedert lang hebben sommige geneeskundigen gemeend, dat eenige huidziekten veroorzaakt worden door „ kleine, voor het bloote oog onzigtbare, diertjes onder „ de opperhuid (*epidermis*); terwijl anderen dit thans „ voor zeer onwaarschijnlijk houden. Men verlangt dus „ te weten, op welke gronden het bestaan van zoodanige „ diertjes onder de huid is vooronderfteld, of welke „ waarnemingen daartoe hebben aanleiding gegeven? En „ indien deze stelling eenigen grond heeft, welke aanleiding „ kan zij dan geven ter verbetering der behandeling van „ eenige huidziekten?"

V. „ In hoe verre verschilt de zoogenaamde *Hout-azijn*, „ door overhaling uit hout verkregen, van den gewonen „ wijn- en bierazijn, door gisting bereid? Kan de eerstgemelde zoo verre gezuiverd worden, dat dezelve aan „ gewonen azijn gelijk, en tot hetzelfde gebruik geschikt „ is: en in welke verhouding staat de prijs van den eenen „ tot den anderen? En welke is de beste wijze, om den „ houtazijn tot het meest verschillend gebruik geschikt te „ maken?"

VI. „ Welke voordeelen hebben de vorderingen der „ Natuurkundige wetenschappen, vooral der Scheikunde, „ sedert de, door Lavoisier vooral, begonnen hervorming van de laatstgenoemde, aan den beoefenenden „ Landbouw toegebragt? In hoe verre en waar zijn dezelve reeds op de dadelijke uitoefening van dit bedrijf

„ toe-

„ toegepast? En welke dier vorderingen behooren al „ verder ter verbetering van den Landbouw, bijzonderlijk hier te lande, aanbevolen te worden?"

VII. „ Welke zijn de *Artsenijgewassen*, die hier te Lande „ in het groot, en voor den handel, in de vrije lucht, „ met goed gevolg geteeld worden, en wat heeft de ondervinding tot hiertoe dienaangaande geleerd? In hoe „ verre verschillen de hier te Lande geteelde Artsenijgewassen in kracht en werking van dezelfde soorten, die „ elders, in het wild groeijende, ingezameld worden? „ Welke gebruikelijke geneeskruiden, die tot hiertoe in „ dit land niet geteeld worden, kunnen hier verder met „ voordeel in het groot, in de open lucht, worden aangekweekt?"

VIII. Daar sommige waarnemingen schijnen te leeren, dat het *kiemen* van oude zaden, of van zaden van vreemde gewassen, door bijvoeging van zuurstof houdende zelfstandigheden kan bevorderd en opgewekt worden, terwijl zoodanige middelen door anderen vruchteloos zijn aangewend, zoo wordt gevraagd: „ Bestaan 'er, volgens „ wel bevestigde ondervindingen, middelen, welke met „ vrucht kunnen aangewend worden, om het kiemen van „ de zaden der gewassen te bevorderen? Zoo ja, welke „ zijn dezelve, en hoe moeten dezelve worden gebezigd?"

IX. „ Welke is de tegenwoordige staat van kennis, aangaande de *beweging der sappen* in de gewassen? Welke „ zijn de waarnemingen en proeven, die omtrent de oorzaak dier beweging en de vaten of werktuigen, waarin „ dezelve geschiedt, eenig licht verspreiden? Wat is „ daaromtrent van hetgeen door de Natuurkundigen is „ geschreven, voor wel bewezen, en op ondervinding „ steunende, wat daarentegen voor slechts verondersteld „ en niet bewezen aan te merken? En wat kan uit deze „ meerdere kennis ten nutte van de cultuur der gewassen „ worden afgeleid?"

X. „ Welke is de oorsprong en aard van het door Grew, „ Duhamel en anderen, zoogenaamde *Cambium* in de „ stammen der heester- en boomgewassen? Is hetzelve „ waarlijk, zoo als door vele Natuurkundigen verondersteld wordt, eene eigenaardige, van de overige plantensappen verschillende zelfstandigheid, door welke alleen „ de nieuwe lagen van hout en bast worden voortgebragt, „ of is hetzelve, zoo als anderen opgeven, eene reeds „ bewerktuigde, zich verder ontwikkelende zelfstandigheid? Wat laat zich uit de nadere kennis dezer zelfstandigheid ten nutte der cultuur van boomgewassen afleiden?"

Men vindt de voornaamste gevoelens omtrent dit onderwerp bijeenverzameld in het werk van C. H. Schultz, *die Natur der lebendigen Pflanze*, 1 Theil, Berlin 1823, 8°. bl. 620, enz.

XI.

XI. „ Wat is in algemeen, doch vooral bij luchtsoorten, „ het verschil tusschen mechanische menging en chemische „ vereeniging, en hoe kan met zekerheid weten, dat een „ zamenstel van twee of meer vaste ligchamen, doch voor- „ al van twee of meer luchtsoorten, al of niet uit eene „ scheikundige vereeniging bestaat?"

Men verlangt, dat men vooral op de Electrische verschijnselen, die bij de vereeniging plaats hebben, acht geve.

(Het Vervolg hierna).

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
25	29. 7¼ 29. 7¾ 29. 7¼	60 64 58	Z. Z. W. Z. W. Z. Z. W.	bewolkt, zeer windrig, 's avonds omtr. betrokken, stil, 's nachts regen.
26	29. 7 29 7 29. 7	60 64 54	Z. W. W. N. N. W.	bewolkt..
27	29. 6¼ 29 6¾ 29 7	54 55 47	N. O. N. N. O. N.	's morg. vroeg en in de voorm. zware stortr. met een weinig hag. en dond. verd. h. wind, betr. tusschenb reg.
28	29. 8 29. 8¼ 29. 8½	50 55 48	N. W. W. N. W. W.	bewolkt, 's avonds betrokken, 's nachts harde regen.
29	29 9 29. 9½ 30. 0	50 56 46	W. N. W. W. t. N. ——	bewolkt.
30	30. 0 30. 0¼ 30. 1¼	53 61 46	N. O. —— N. N. O.	windrig, voormiddag bewolkt, namiddag betrokken, reg., 's avonds bewolkt.
31	30. 2 30. 3 30. 3½	53 60 47	N. N. N. W. N. N. O.	wolken, 's avonds helder.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 23. *Vrijdag den 10den Junij.*

BERIGTEN.

LUIK. Volgens Koninklijk besluit zijn de Professoraten voor de Landhuishoudkunde en Metallurgie aan deze Hoogeschool ingesteld, en voor dezelve benoemd de Heeren BRONN van Heidelberg en DANDELIN, Officier bij de Genie en Kweekeling van de Fransche Polytechnische School.

GRONINGEN *den 30sten Mei.* Heden leed de Groninger Hoogeschool een groot verlies door den dood van den zeer verdienstelijken Hoogleeraar JACOBUS ALBERTUS UILKENS, die sedert den jare 1815 den leerstoel der Landhuishoudkunde met zulk een' goeden uitslag vervulde, en naauwelijks den ouderdom van 54 jaren mogt bereiken. Hij was ook Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en van vele geleerde Genootschappen en Maatschappijen en heeft door vele nuttige geschriften, vooral over de Natuurkunde en Natuurlijke Historie, zooveel roems verworven, dat zijne nagedachtenis algemeen in eere zal gehouden worden (*).

GRO-

(*) Wij hopen eerlang een kort overzigt van 's mans loopbaan te geven. *Red.*

GRONINGEN. Tot gewoon Hoogleeraar in de Godgeleerdheid is aan deze Hoogeſchool, in plaats van wijlen den Hooggeleerden Heer H. MUNTINGHE, door Z. M. aangeſteld de Heer T. A. CLARISSE, die het buitengewoon Hoogleeraarambt in dezelfde Faculteit aan dezelve bekleedde.

AMSTERDAM. In plaats van wijlen den Hoogleeraar M. TYDEMAN, is tot Lid der Derde Klasſe van het Koninklijk Nederlandsch Inſtituut, met Koninklijke goedkeuring, benoemd de Heer J. GEEL, tweede Bibliothekaris bij de Leydſche Hoogeſchool.

PROGRAMMA.

VAN DE HOLLANDSCHE

MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN

TE HAARLEM,

voor het Jaar 1825.

(Vervolg van bl. 352.)

De Maatſchappij herinnert, dat zij in vorige jaren heeft voorgeſteld de één en twintig volgende vragen, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1826.

I. „Wat heeft men te denken van het Maagſap (*ſuccus* „ *gastricus*) in het menſchelijk ligchaam, en deszelfs ver„ mogen ter vertering der ſpijzen? — Is het beſtaan „ van hetzelve door de proeven van Spallanzani en „ Senebier genoegzaam bewezen; of hebben die van „ Montègre hetzelve twijfelachtig gemaakt? Wat heeft „ de vergelijkende Ontleedkunde, en bijzonderlijk het „ openen van dieren, hetzij nuchteren of korten tijd na „ het innemen van voedſels gedood, hieromtrent geleerd „ of waarſchijnlijk gemaakt? En indien men het beſtaan „ van het maagſap in den mensch op goeden grond moge „ vastſtellen, wat is dan raadzaam te vermijden, om het„ zelve in zijne werking ter ſpijsvertering niet te ver„ zwakken?"

II. „In hoeverre kent men den aard, de huishouding „ en de voortteling dier diertjes, waardoor de boomen „ en planten, die in ſtookkasſen worden gekweekt, het „ het meest worden gekweld, en welke middelen kan „ men daaruit afleiden, om de voortteling dier diertjes

„ zoo-

„ zooveel doenlijk te voorkomen of te verminderen, en
„ om de planten, die daarmede bezet zijn, daarvan op het
„ spoedigste te bevrijden?"

III. „ Heeft de ondervinding genoegzaam geleerd, dat
„ eenige en vooral nuttige boom- en plantsoorten niet wel
„ welig nabij elkander kunnen groeijen; zoo ja, welke
„ ondervindingen zijn daarvan bijtebrengen? Kan deze
„ onverdraagzaamheid van sommige soorten uit de Natuur-
„ kennis der planten eenigermate worden verklaard? Wel-
„ ke nuttige leeringen kunnen uit het een en ander voor
„ de cultuur van nuttige boom- en plantsoorten worden
„ afgeleid?"

IV. „ Welke insecten zijn voor onze woudboomen en
„ houtgewassen het meest schadelijk, en welke is hunne
„ huishouding? Waarin bestaan de schaden of nadeelen,
„ door hen aan de boomen en houtgewassen toegebragt?
„ Welke zijn de middelen, uit de kennis hunner huishou-
„ ding of levenswijze afgeleid, en tevens door de onder-
„ vinding bevestigd, zoo ter voorkoming als ter bevrijding
„ der houtgewassen van de schaden, aan dezelve door in-
„ secten veroorzaakt?"

V. „ In hoeverre kan men uit den aard der gronden
„ en der verschillende op elkander volgende lagen, die
„ men op vele plaatsen, bijzonderlijk in de Noordelijke
„ Provincien van dit Rijk, heeft waargenomen, betoo-
„ gen, dat verscheiden Provincien, of gedeelten van de-
„ zelve, door aanspoeling zijn ontstaan, en welke be-
„ wijzen vindt men in den verschillenden aard dier lagen,
„ en hetgeen daarin ontdekt is, dat dezelve in zeer ver-
„ schillende tijdperken gevormd zijn?"

Men verlangt hierbij de voornaamste waarnemingen, dit onderwerp betreffende, naauwkeurig bijeengebragt te zien.

VI. Daar men sedert eenige jaren meent verscheiden eigenaardige bestanddeelen in sommige groeistoffen of voortbrengsels uit het groeijend Rijk ontdekt te hebben, wordt gevraagd: — „ Wat de herhaalde proefondervin-
„ dingen hieromtrent onbetwistbaar geleerd hebben? Hoe
„ men deze eigenaardige bestanddeelen op de zekerste en
„ minst omslagtige wijze verkrijgt? en voor zooverre men
„ dezelve in thans gebruikelijke geneesmiddelen ontdekt
„ heeft, welke nuttigheden uit deze ontdekkingen voor
„ de Geneeskunst reeds zijn voortgevloeid of verder ver-
„ wacht kunnen worden?"

VII. „ Hoeverre is men thans gevorderd in de kennis
„ der gisting, waardoor het vegetale of azijnzuur wordt
„ voortgebragt? Kan men hieruit verklaren de verschil-
„ lende bewerkingen, die ter verkrijging van de verschil-
„ lende soorten van Azijn in gebruik zijn, de nieuwe
„ Duitsche wijze van Azijnmaken hier ook onder begre-
„ pen, waarbij men, door den verkregenen Azijn met

„ gelijke hoeveelheden water te verdunnen, met zekere „ bijvoeging, weder eene dubbele hoeveelheid Azijn van „ gelijke sterkte verkrijgt? En welke nuttige leeringen „ ter verbetering der bij ons bestaande Azijnmakerijen „ kunnen uit het een ander worden afgeleid?"

VIII. Daar de in dit land tot nog toe bekend zijnde Moddermolens, zoowel die door paarden als die door den stoom bewogen worden, nog voor vele verbeteringen vatbaar schijnen, bijzonder die, welke moeten worden gebruikt tot het baggeren van groote diepten en in zandgronden; zoo vraagt de Maatschappij, 1. „ welke verbeteringen „ zouden aan de in ons land bekende Moddermolens nog „ aangebragt kunnen worden, om, met dezelve, in alle „ soorten van gronden, en bijzonder in harde zandlagen, „ de voor de grootste soort van zeeschepen vereischte „ diepte, beter en gemakkelijker dan thans, te kunnen „ verkrijgen en onderhouden? 2. Zoude het mogelijk „ zijn, een verbeterd werktuig tevens zoodanig interig„ ten, dat hetzelve met meer voordeel door de kracht „ des stooms, dan door paarden zal kunnen worden bewo„ gen?"

De Maatschappij verlangt de voorstellen, welke ter beantwoording zouden mogen worden gedaan, zooveel mogelijk opgehelderd en toegelicht te zien uit de ondervinding, in de laatste jaren bij uitgestrekte diepten met Moddermolens verkregen.

IX. Daar de ondervinding leert, dat de zeegaten van Noord-Holland, bijzonder met betrekking tot derzelver vaarwaters, aan bestendige verandering onderworpen zijn, zoo vraagt de Maatschappij: „ Welk was de staat dezer „ zeegaten bij den aanvang van de zestiende eeuw, of „ zoo vroeg als men uit voorhanden zijnde echte beschei„ den en kaarten kan opmaken, vergeleken met derzelver „ tegenwoordige gesteldheid? welke gevolgen zijn uit „ deze vergelijking in de toekomst te voorzien? en welke „ middelen kunnen dienstig zijn, om die gevolgen, voor „ zooverre dezelve geoordeeld mogten worden nadeelig „ te zullen zijn, te voorkomen?"

X. Naardien latere proefnemingen der Natuurkundigen (*) de vroeger vooronderstelde zuivering der dampkringslucht, en de vermeerdering van zuurstoffe in dezelve door den groei der gewassen, geenszins bevestigen, maar integendeel schijnen te kennen te geven, dat de gewassen niets ter ver-

(*) Theod. de Saussure, *Recherches chimiques sur la Végétation. Paris* 1804. Spallanzani, *Rapport de l'air avec les êtres organisés, Genève* 1807. Tom. I—III. 8°. (vooral het IIIde Deel.) — Woodhouse, Nicholson's *Journ.* 1802. Vol. II. p. 150, of Gilberts *Annal. der Phys.* XIV. p. 348. — C. C. Grischow, *Beytrage zur Chemischen Kenntniss des Pflanzenlebens. Leipz.* 1819, 8°.

vermeerdering dier stoffe in de lucht toebrengen; zoo verlangt de Maatschappij: — „ Eene opgave van proe-
„ ven en waarnemingen, waardoor op eene voldoende
„ wijze wordt aangetoond, welke betrekkingen tusschen
„ de gewassen en de dampkringslucht bestaan; welke
„ zelfstandigheid, door den groei, of uit de lucht in de
„ planten opgenomen, of aan de lucht, medegedeeld wor-
„ den; en welke nuttige gevolgtrekkingen daaruit, zoo
„ ter nadere kennis van den plantengroei als ter verbetering
„ der kultuur, kunnen worden afgeleid?"

XI. Daar, door het Scheikundig onderzoek der Gewassen thans reeds een groot aantal van naaste of onmiddellijke bestanddeelen der planten is bekend geworden, en het te voorzien is, dat dit aantal al meer zal toenemen; daar echter onder de Scheikundigen een groot verschil heerscht van gevoelen, of vele dier naaste bestanddeelen slechts wijzigingen zijn van andere vroeger en meer bekende, dan wel of dezelve ieder afzonderlijk, als eigen bestanddeelen moeten beschouwd worden; zoo verlangt de Maatschappij: „ eene naauwkeurige en op vaste dui-
„ delijke kenmerken gegronde verdeeling en beschrijving
„ der tot hiertoe bekende naaste of onmiddellijke bestand-
„ deelen der planten, en opgave tevens van het gebruik,
„ dat de later bekend gewordene bestanddeelen, of de
„ gewassen, die dezelve bevatten, kunnen opleveren?"

XII. „ Welke zijn de inmengsels, waardoor de verschil-
„ lende waters in verscheidene streken der Noordelijke
„ Provincien van het zuivere regenwater onderscheiden
„ bevonden worden? Welke van deze ingemengde of
„ vreemde deelen zijn bij ondervinding gebleken voor de
„ gezondheid der menschen nadeelig te zijn? Voor welk
„ huishoudelijk gebruik is het eene water boven het an-
„ dere, wegens de verscheidenheid der ingemengde dee-
„ len, of boven het zuivere water te verkiezen."

XIII. „ Hoedanig is de werking der dierlijke Kool in
„ het zuiveren en ontkleuren van vele vochten door de-
„ zelve? In hoeverre verschilt deze werking van die der
„ Plantenkool, en in welke gevallen verdient de eene
„ boven de andere de voorkeur? Hoe moet de dierlijke
„ Kool tot het onderscheiden gebruik bereid worden, en
„ welke zijn de kenmerken, die eene goed bereide dierlijke
„ Kool doen kennen?

XIV. „ Welke is over het algemeen de aard en zamen-
„ stelling dier zelfstandigheid, die het vruchtbare gedeel-
„ te eener goede aarde uitmaakt, en in welken staat be-
„ vindt zich deze zelfstandigheid op het tijdstip, waarop
„ dezelve door de wortelvezelen der planten wordt op-
„ genomen? Op wat wijze, of door welke omstandighe-
„ den wordt zij geschikt, om alzoo in de gewassen te
„ kunnen worden opgenomen? En welke zijn de eerste

„ veranderingen, die zij, door de vezelen der wortelen
„ opgenomen zijnde, ondergaat? Welke voor den Land-
„ bouw nuttige voorschriften laten zich uit eene nadere
„ kennis daarvan opmaken?"

XV. Daar verschillende Loodoplossingen, in den huisselijken kring, maar al te dikwijls verschrikkelijke voorbeelden opleveren van derzelver langzame, onmerkbare en in de gevolgen schadelijke en zelfs doodelijke uitwerking op menschen en dieren, en het thans bewezen schijnt, dat het Ivoor of Beenzwart (*carbo animalis*) sommige loodoplossingen, en vooral die van het drinkwater, geheel ontleedt, zoo wordt gevraagd: „ Eene Scheikundige
„ Analysis van het Beenzwart, zoo als het in den Koop-
„ handel voorkomt; — eene opgave der verhouding
„ hiervan in de hier bedoelde oplossingen; — en van de
„ beste manier om de toepassing, in het groot en klein,
„ in eene huishoudelijke betrekking, met het meeste nut,
„ werkstellig te maken?"

XVI. „ Is de zoogenaamde Looistof (*tannin*), welke
„ men uit verscheidene groeistoffen verkrijgt, een eigen-
„ aardig bestanddeel der planten, of heeft men dien naam
„ gegeven aan verschillende stoffen, uit planten getrok-
„ ken, die de eigenschap van zamentrekkend (*astringent*)
„ te zijn en tot het looijen te kunnen dienen, met elkan-
„ der gemeen hebben? Hoe kan men de Looistoffen uit
„ de verschillende gewassen, die dezelve bevatten, het
„ zuiverst verkrijgen, en door welke proefmiddelen kan
„ men weten, dat zij geheel onvermengd en aan elkander
„ volkomen gelijk zijn? Welke is het gereedste middel,
„ om, door Steenkolen of Indigo of andere groeistoffen
„ met zuren te bewerken, Looistoffen voorttebrengen,
„ en waarin is deze artificiele Looistof van de natuurlijke
„ onderscheiden? Zouden ook deze niet wel soortgelijke
„ zamengestelde stoffen zijn? En indien men door nader
„ onderzoek tot meer volledige kennis van de verschil-
„ lende Looistoffen gerake, van welke nuttigheid zal dan
„ dezelve kunnen zijn, zoo voor de verschillende Trafij-
„ ken of Handwerken, als voor het gebruik, hetwelk
„ daarvan in de Geneeskunst wordt gemaakt?"

XVII. „ Hoeverre kent men thans den aard en de oor-
„ zaken der verrotting van dierlijke en plantaardige zelf-
„ standigheden, en de middelen, die het meest geschikt
„ zijn, om, naar de verschillende oogmerken, de verrot-
„ ting te voorkomen?"

Men verlangt dit onderwerp, naar den tegenwoordigen staat van kennis, op nieuw, op eene duidelijke en bondige wijze verhandeld te zien.

XVIII. „ Daar 'er nog veel duisterheid en verschil van
„ gevoelens plaats heeft omtrent de Gewesten, waarheen
„ zich de bij ons bekend gewordene *Trekvogels* begeven,
„ ver-

„ verlangt de Maatschappij bijeengebragt te zien, al het-
„ geen daaromtrent bij ondervinding of door verhalen van
„ wel geloofwaardige Schrijvers is bekend geworden."

XIX. „ Wat weet men thans van de Natuurlijke Historie
„ der *Trekvisschen?* Welke visschen zijn als zoodanig be-
„ kend geworden? Welke is de strekking van hunnen
„ loop, derzelver aanvang en einde, en welke bijzon-
„ derheden heeft men daaromtrent verder opgemerkt?"

Men verlangt het een en ander bijzonderlijk van die visschen te weten, die tot spijzen of eenig ander nuttig gebruik verstrekken.

XX. „ De Maatschappij verlangt het vervaardigen van
„ eene naauwkeurige Naamlijst van die dieren der zesde,
„ of laatste Linnaeaansche klasse, welke natuurlijke en niet
„ slechts van elders verdwaalde inwoners dezer landen
„ zijn, of die niet wijd van onze stranden wonen, met
„ bijvoeging van derzelver verschillende namen in ver-
„ schillende Nederlandsche Gewesten, en de geslachts- en
„ soortskenmerken, zooveel doenlijk naar het Linnaeaan-
„ sche stelsel, volgens deszelfs laatste verbeteringen; doch
„ ook vooral met aanhaling van latere stelsels, alles zeer
„ kort gesteld, en met aanwijzing van een of meer der
„ beste afbeeldingen van elk dier."

Men zal gaarne dit vervolg der *Fauna Belgica* in denzelfden vorm of op gelijke wijze gesteld zien, als de bekroonde stukken, in het 11de, 13de en 14de Deel der Natuurkundige Verhandelingen in het licht gegeven.

De Maatschappij belooft wijders premien aan dengenen, die belangrijke berigten zal geven omtrent Nederlandsche dieren, die in gemelde bekroonde Verhandelingen, niet gevonden worden, zullende de premien daarvoor naar derzelver belangrijkheid worden geëvenredigd. Van minder belangrijke berigten, de *Fauna Belgica* betreffende, zal honorable melding worden gemaakt.

XXI. Daar het branden of zoogenaamd *Roppen* der Zoden, van sommige gronden, ter vruchtbaarmaking van dorre en schrale landen (offschoon reeds bij de ouden bekend en ook hier in ons Vaderland en elders met voordeel nog in gebruik,) echter door onkunde van de ware natuurkundige gronden dezer kunstbewerking dikwerf geheel ongepast en vruchteloos, ja zelfs menigmaal ten bederf dier landen wordt aangewend, zoo vraagt de Maatschappij:
„ Welke zijn de Natuur- en Scheikundige gronden, waarop
„ deze bewerking rust, en, hoe dezelve dienvolgens met
„ den meest zekeren en voordeeligsten uitslag kan be-
„ werkstelligd worden? Voor welke soorten van landen
„ of gronden is deze kunstbewerking het meest, voor
„ welke het minst geschikt en voor welke schadelijk?"
„ Eindelijk, is dezelve, ter bevordering van den groei
„ van *alle plantgewassen*, zonder onderscheid, even nuttig,

 „ of

„ of welke zijn die gene, voor welker aanbouw zij het
„ meest voordeelig kan en moet gehouden worden?"

De Maatschappij vordert niet alleen eene duidelijke voorstelling en uitlegging der Natuur- en Scheikundige gronden, op welke deze bewerking steunt, maar ook tevens eene opgave der verschillende wijzen, volgens welke dezelve wordt uitgeoefend, benevens de vermelding en aanwijzing van den uitslag van belangrijke proeven, die men daaromtrent zal hebben genomen.

De volgende vraag is voorgesteld, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1828.

„ Waarin zijn de Noorder-nevels, die men langs het
„ geheele Hollandsche strand, voornamelijk in het voor-
„ jaar, waarneemt, en die op sommige plaatsen *zeevlammen*
„ genaamd worden, onderscheiden van andere nevels?
„ Hoe ver verspreiden zich dezelve gewoonlijk landwaarts
„ in? Welke is derzelver uitwerking op de gezondheid
„ van menschen, dieren en planten? Welke veranderingen
„ hebben 'er, bij het ontstaan dezer nevels, in het lucht-
„ gestel plaats, met betrekking tot temperatuur, barome-
„ trische drukking, hygrometrische toestanden, electrici-
„ teit, enz.? Men verlangt, vooral, alle de omstandighe-
„ den, welke het ontstaan van zeevlammen voorafgaan,
„ vergezellen en opvolgen, door naauwkeurige waarne-
„ mingen met *de beste instrumenten*, *gedurende genoegzamen*
„ *tijd*, bepaald te zien. Kan men, eindelijk, zoowel uit
„ deze waarnemingen, als uit andere reeds bekende na-
„ tuurkundige wetten, tot den aard en de oorzaken van
„ dit verschijnsel besluiten?

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgende No.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

LEVENSBESCHRIJVINGEN. *Vita Danielis Wyttenbachii literarum humaniorum nuperrime in Acad. Lugd. Bat. Professoris, auctore* G. L. MAHNE *Gandavi ap.* M. A. Mahne *et Lugd. Bat. apud* S. *et* J. Luchtmans 1823 VIII et 255 pagg. gr 8vo. met een facsimile van Wyttenbach's Handschrift.

(*Vervolg en Slot van bladz.* 331.)

Op den 4den Mei 1799 hield W. te Leyden zijne Inwijdings-Redevoering: *de adolescentia Davidis Ruhnkenii in exemplum proposita adolescentibus Batavis bonarum artium*

um studiosis. W. moet volgens bl. 166 in het eerst te Leyden vele onaangenaamheden hebben ondervonden. Velen waren tegen hem ingenomen en onderscheiden lasterlijke geruchten waren ten zijnen opzigte verspreid geworden. Doch weldra werden die door 's mans hooge verdiensten gelogenstraft. Het eerste werk, dat nu door W. werd uitgegeven, was de zoo te regt beroemde *Vita Ruhnkenii.* Het is hier de plaats niet, van de vele gunstige oordeelvellingen van vreemde en inlandsche Geleerden over dit werk te spreken. Dit is zeker, dat de inhoud nog meer bevat, dan de titel belooft, alzoo niet alleen het leven van R., maar algemeen bijna de geheele Letterkundige Geschiedenis van zijnen leeftijd daarin wordt voorgedragen.

Door het vermissen van papieren, tot de uitgave van den Plutarchus behoorende, welke W. uit hoofde van de gestremde correspondentie met Engeland over Hamburg had moeten verzenden, was zijn ijver voor het verder bewerken van Plutarchus verflaauwd, bl. 171.

Intusschen legde hij zich meer en meer 'er op toe, om zijne lessen geheel interigten naar de behoeften zijner hoorders. De *Disputatio, de Panaetio* van van Lynden en het *Specimen Criticum in Platonem* van van Heusde, getuigden van de voortreffelijkheid van zijn onderwijs. De brief van W., welke voor laatstgemeld stuk is geplaatst, en zich zoo zeer door fraaijen stijl en goeden smaak aanbeveelt, is wegens hetgeen aldaar ten opzigte van de lezing van Plato wordt gezegd, hoogst belangrijk.

Om zich nu en dan van het bewerken van Plutarchus te verpoozen, hield W. zich ook bezig met eene uitgave van den *Phaedon* van Plato, en het opstellen van de laatste stukken der *Bibliotheca Critica.* Intusschen werd nog een pakket papieren tot de uitgave van den Plutarchus behoorende, naar Oxford afgezonden en aldaar in Maart 1806 wel ontvangen, bl. 182. — Een der belangrijkste stukken, welke wij aan de mededeeling van den Heer Mahne te danken hebben, is voorzeker de uitmuntende brief van W. aan zijnen vriend Sainte Croix geschreven, en eene beschrijving bevattende van de ramp, welke op den 12den Januarij 1807, door het springen van een Kruidschip het ongelukkig Leyden heeft getroffen. Intusschen hadt W. het geluk, van bijna alle zijne papieren, hoe verstrooid die ook waren geraakt, terug te vinden; intusschen was de moed hem ontvallen, om zijn groot werk de uitgave van den Plutarchus voorttezetten.

Opmerkelijk is het, dat, volgens deswegens gehouden aanteekening, W. op den 12den Januarij 1807 juist gekomen was aan bl. 392 in het geschrift van Plutarchus, hetwelk getiteld is: *de El Delphico*, en dat juist tot daar-

toe en niet verder de *animadversiones* gaan, welke in het derde deel der *Animadv. in Plutarchum* in 1821 laatstelijk zijn uitgegeven. Het schijnt dus wel, dat na de ramp van dien dag, W. zijnen Plutarchus geheel heeft laten varen. Zeer te betreuren is het, dat dat belangrijk werk zoo onvolkomen en onafgewerkt door hem is laten liggen. De uitgever van het gezegde derde deel, belooft intusschen, dat Ws. aanteekeningen op de overige werken van Plutarchus „*perbreves quidem illae, nec nisi leviter adumbratae*" tegelijk met Varianten en Indices binnen kort zullen uitkomen. Het is bekend, dat de wel rijke doch niet zeer geordende apparatus, na den dood van W., aan eenen Engelschen Geleerde ter hand is gesteld, om die tot de uitgave gereed te maken. Wenschelijker ware het zeker geweest, dat de voltooijing van het geheele werk in Ws. manier aan eenen zijner geleerde leerlingen ware opgedragen geworden, wien men daarbij de door W. gemaakte aanteekeningen had moeten ter hand stellen. Evenwel dit is niet geschied. Doch keeren wij tot den levensloop van W. terug.

In 1808 gaf hij nog de tweede uitgave van zijne *Selecta principum historicorum*, en het laatste of twaalfde stuk der *Bibliotheca Critica*. Een brief aan van Lynden, over de Kantische Wijsbegeerte daarin geplaatst, gaf aanleiding tot den bekenden twist met den geleerden, ook nu sinds kort overledenen van Hemert. De Heer M. zegt hieromtrent: „*equidem voluntariae oblivioni lubens omnem istam odiosam litem trado, quae inde postea exorta est, et cui ipse etiam implicitus fui.*" En waarlijk die pennestrijd was mannen, als Wyttenbach en van Hemert waren, niet waardig. Waarom toch konde de eerste niet aan zijnen tegenstander den voorrang toekennen in de kennis der Kantische Wijsbegeerte, en waarom moest de laatste gelooven, even zuiver, met evenveel smaak Latijn te kunnen schrijven als de geleerde W.? De roem van den Letterkundige kon door min juiste bekendheid met de Kantische Wijsbegeerte niet verminderen, en tot die van den Wijsgeer, zou het al of minder diep indringen in de fijne en grondige kennis der Latijnsche tale weinig bijdragen. De reeds boven aangehaalde Recensent in *Hall. Lit. Zeit.* 1824, N°. 195, bl. 723, berispt zeer den Heer Mahne, dat hij deze geheele zaak zoo met stilzwijgen voorbijgaat. Volgens hem behoort die tot de Letterkundige Geschiedenis van Nederland, en kan zij, zoo al niet voor tijdgenooten, dan toch voor de nakomelingschap belangrijk zijn. Wat ons betreft, wij houden dien twist voor weinig belangrijk, en verkiest iemand alle de bijzonderheden daartoe betrekkelijk te kennen, zoo kan hij die in de wederzijds daarover uitgegeven Geschriften zonder veel moeite nalezen.

Als

Als een excursus, en als iets tot het leven van W. niet dadelijk behoorende, gaan wij het verhaal voorbij, hoe de te Leyden door het overlijden van Luzac opengevallen professie, aan van Heusde, Huschke en Creuzer, aangeboden, door geen hunner werd vervuld bl. 192 — 197. Dat W. in de beroeping van Creuzer veel aandeel had zien wij bl. 195 en is ook erkend in Creuzer's *Leben*, geplaatst in de *Zeitgenossen*, *neue Reihe* VII bl. 28 *sqq.*

Aanzienlijk was steeds het getal dergenen, die Ws. lessen bijwoonden. In 1808 telde hij op zijn Collegie over *Cicero de finibus* 107 toehoorders. Vier zijner leerlingen gaven weder voortreffelijke Verhandelingen in het licht. Jo. Th. Netscher, *pro Archia poëta*; J. Bake, *de Posidonii Rhodii reliquiis doctrinae*; B. van Laar, *de Romanorum ponderibus et mensuris*; L. C. Luzac, *de Hortensio Oratore*. W. zelve hield zich nog steeds met wetenschappelijke oefeningen bezig, bijzonder met Olympiodorus, Hermias en Proclus, waarbij nog kwam de uitgave van het eerste stuk der *Philomathia*, zijne *annotatio ad* J. Bakii, *librum de Posidonio*, en die *in Platonis Phaedonem*. Doch weldra benam de treurige toestand van ons Vaderland, met toenemenden ouderdom en zwakte van gezigt, bl. 209 aan W. den lust tot het voortzetten of opvatten van werken van eenigen omvang. Holland werd in Frankrijk ingelijfd. Evenwel bleven de Letteroefeningen zijn troost. Uitmuntend is de *Protrepticus* op den 18den Sept. 1810, bij het weder aanvangen zijner lessen tot zijne hoorders uitgesproken en in het tweede deel der *Philomathia* afgedrukt. W. gaf zijne lessen nog steeds met lust en ijver, doch zijne hooge jaren, en verminderde krachten lieten hem niet toe, de geleerde wereld nog met nieuwe voortbrengselen van zijnen arbeid te verrijken. Een zijner laatste Letterkundige Schriften is de *Annotatio in Eunapium*, door Boissonade, te Amsterdam 1822 uitgegeven, want dat die *annotatio* reeds in 1812 geheel was ter neder geschreven, zien wij aldaar bl. 201 en 216.

Hoeveel moeite hem in zijne hooge jaren het schrijven moet gekost hebben, blijkt ook genoeg uit het *facsimile*, hetwelk aan het einde van dit werk geplaatst is. Aandoenlijk is het, hieromtrent Wyttenbach zelven te hooren, in zijne *Annot. in Eunapium* (vol. 2 p. 238 *sq. edit* Boissonade) „ *Interea vetus oculorum detrimentum increverat: accesserant nova, tarditas aetatis, rigor artuum, tremor manuum, alia multa, omnia adversaria studendo: in quo sunt multae magnaeque partes corporis, volutari in bibliotheca, librorum sedes nosse, eos inde promere, in pulpitis exponere, evolvere, excerpere; quae plena sunt sudoris, et prorsus illud Hesiodeum subjiciant: τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα,* κ. τ. λ.

Groot

Groot was de vreugde van den waardigen grijsaard over het herstel van Nederlands onafhankelijkheid, en hij verblijdde zich hartelijk in het nieuwe licht van vrijheid, hetwelk over Nederland zich weder uitbreidde. Nog in 1816 deed hij eene reize naar Duitschland, in de hoop van daardoor ook zijne krachten eenigzins te herstellen, doch te vergeefs. Na in Heidelberg nog zijnen vriend Creuzer bezocht te hebben, nam hij de terugreize weder aan. Tot den ouderdom van 72 jaren gekomen, werd hij in 1818 op de eervolste wijze van alle de pligten ontslagen, welke zijn post mogt medebrengen. Aldus onder de Emeriti opgenomen, bragt hij rustig het overschot zijner dagen op zijn buiten bij Leyden door, waar hij op den 17 Januarij 1820 overleed.

Vele geleerde Maatschappijen hadden gewedijverd, om aan Wyttenbach het Lidmaatschap aantebieden. Reeds bij de eerste oprigting van het Koninklijk Nederlandsche Instituut in 1808 werd W. als Lid der derde Klasse benoemd. Onder de Keizerlijke heerschappij meende men hem te vereeren, door hem tot Ridder van de orde der Reunie te benoemen. In 1814 werd hij Lid van het Fransch Instituut en in 1815 na de afschaffing der orde van de Reunie, was hij een dergenen, die het Ridderlint van de orde van den Nederlandschen Leeuw verkregen.

En hiermede kunnen wij dit overzigt over het leven van den beroemden Wyttenbach, naar aanleiding van Prof. Mahne opgemaakt, besluiten. Wij hebben gemeend, des te meer in dit Tijdschrift hierover eenigzins breedvoerig te mogen zijn, omdat in dit blad, nog nimmer eene naauwkeurige en gedetailleerde opgave van het leven van dien hooggeschatten geleerde was geplaatst.

De Heer Mahne verdient door de uitgave van deze levensbeschrijving wezenlijken dank. Eene aanmerking slechts zullen wij ons veroorloven met betrekking tot iets, waardoor, onzes inziens, dit werk nog zeer in belangrijkheid had kunnen winnen. Wij zouden namelijk gelooven, dat over den invloed, welken W. op de beoefening der oude letteren in 't algemeen gehad heeft, over de eigene plaats, welke W. in de letterkundige geschiedenis van zijnen tijd bekleedde, over zijne hooge verdiensten omtrent de rigting, welke hij bijzonder aan de beoefening der oude wijsbegeerte door zijne uitmuntende lessen, *de Historia Philosophiae* gegeven heeft; wij zouden gelooven, dat over dit alles nog wel eenige meer opzettelijke aanmerkingen zouden dienen gemaakt te worden, dan wij hier aantreffen.

Wij hopen, dat de Heer M. zich nog verder bij het geleerd publiek zal verdienstelijk maken, door uittegeven, wat nog onder Ws. nagelaten Handschriften, tot de uitgave mag geschikt zijn. Zoo zouden b. v. de brieven van Ruhn-

k e-

kenius, welke eerst in handen van Wyttenbach, nu in die van den Heer Mahne zijn overgegaan. (Zie Bergman, *praef. ad Ruhnkenii opuscula* p. LI. ſq.) als een hoogst ſchatbaar geſchenk te beſchouwen zijn.

KUNSTEN.

ARNHEM *den 20ſten Mei*. Het Genootſchappij van Teeken- Bouw- en Doorzigtkunde alhier, hield op heden hare Jaarlijkſche uitdeeling van medailles en andere prijzen, bij welke gelegenheid de Rector der Latijnſche Scholen de Heer Rombouts eene Verhandeling deed: „ over het verdienſtelijke eener waardige beoefening der Beeldende Kunſten." Daarna deelde de Secretaris van Bronkhorst den ſtaat dezer inrigting mede, en had eindelijk de uitreiking der eerebelooningen met gepaste aanſpraken plaats. Deze plegtigheid werd aangenaam door muzijk afgewisſeld.

OUDHEDEN.

Te Xanten in Kleefsland is eene fraaije Kerk en een Muſeum van Romeinſche Oudheden te zien. Xanten is van Cleef ſlechts 5 uren verwijderd. De weg is vrij goed, en wordt door het gezigt van hout en akkerland en door het gezang der menigte vogelen veraangenaamd.

Men is te Xanten zeer wel bij Ingenlath in het *Niederrheinſche Gasthof*. De hospes is beleefd, en vertoont gaarne de merkwaardigheden van het ſtadje, en zijne eigene kleine verzameling Schilderijen.

De Kerk is van den zoogenaamden Gothiſchen ſtijl, uit de XII eeuw, en rekent mede onder de fraaiſte van Duitschland. De twee hooge zware torens, de muren en de fraaije kruisgang, zijn gedeeltelijk van hardſteen, gedeeltelijk van tuf. De omloopen om de torens, zoowel als om het dak van het ſchip der Kerk, en de watergoten zijn alle met beeldwerk van hardſteen opgeſmukt. Het binnenſte der kerk heeft een grootsch aanzien: het is lang 264, en breed 150 voet. *Zesendertig* pilaren op *vier* rijen geplaatst, waarvan de middelſte 79 voeten hoog is, onderſteunen het gewelf; op het hooge altaar, en op eenige der 22 bijaltaren zijn fraaije ſchilderſtukken te zien. De wortel, die den ſtam Jesſe voorſtelt, is een meesterſtuk van beeldſnijden in hout. Vele oude geſchilderde glazen zijn nog wel bewaard en bezienswaardig.

De Notaris Houben is de bezitter van het Muſeum van Romeinſche Oudheden, welks voorwerpen hij binnen weinige jaren uit den grond van Xanten en omſtreken van

5

5 tot 9 voeten diep heeft uitgegraven. Dit Museum is thans in eenen goeden smaak opgebouwd. Tegen over den ingang op een *altaar van den Vrede* (*ara pacis*) staat de *Godin des Overvloeds* (*Abundantia*) in levensgrootte. Het hoofd is gekranst, en in de regterhand bevindt zich een bronzen, fraai verguldе hoorn van overvloed, eene groote zeldzaamheid, terwijl de linkerhand tegen eene Romeinsche *Amphora* (kruik met twee ooren) rust. De hoorn, zoo wel als de amphora zijn insgelijks bij Xanten gevonden. In het algemeen is de verzameling in eene fraaije orde geplaatst, en bestaat uit verscheiden duizend stukken, zijnde Romeinsche gouden, zilveren, en koperen penningen, gegraveerde edele steenen, gouden kettingjes, gouden, met mozaik versierde en andere kleedergespen, lampen, kruiken, urnen en schotelen van allerlei soort. De vele stukken van *terra sigillata* zijn alle fraai, en met figuren versierd. Men vertoont ook een basrelief van karrarisch marmer, Hector, Andromache en Astyanax voorstellende. Inderdaad is de verzameling wel een reisje naar Xanten waard, en de Heer Houben is omtrent vreemdelingen ongemeen voorkomend.

Ook de omstreken van Xanten zijn merkwaardig, wegens de oude Romeinsche legerplaatsen *Castra vetera*, en *Colonia Trajana*, wier overblijfselen zich nog laten herkennen aan vele heuvelen, wallen, muurwerken, en drooge grachten. Op den *Fürstenberg* bij de stad is een fraaije tuin aangelegd van waar men een heerlijk gezigt 5 à 6 uren rondom geniet. Nog onlangs in 1824 heeft men een' Romeinschen van tufsteen gebouwden waterput ontdekt.

GEBOORTE-, TROUW-, EN STERFLIJSTEN.

Ongewone Vruchtbaarheid.

FRANKFORT. Te Sommerach in het Landgerigt Volkach, is de vrouw van een' daglooner Johannes Streng, geheeten in het laast der afgeloopen maand April van Vier Kinderen bevallen, twee jongens en twee meisjes, die alle in het leven zijn.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

Op de lijst der overledenen der Synode van Petersburg, wordt, volgens de nieuwspapieren, een persoon gevonden, nabij Polosk, op de grenzen van Lijfland overleden, die den ongewoon hoogen ouderdom van 168 jaren bereikt had. Het Russische Rijk zag hij door elf opeenvolgende Bestuurders regeren, en kon zich den dood van Gustaaf Adolf nog herinneren. Den dertigjarigen oorlog woonde hij bij, zijnde bij de slag aan de Pultawa 86 jaren oud.

Nog

Nog op zijn 93ste jaar, huwde hij voor de derde maal, en verwekte in dezen echt een kind. Met zijne laatste vrouw leefde hij 50 jaren in een genoegelijk huwelijk, en liet bij zijn' dood 138 nakomelingen achter. In 1796 was zijn oudste in leven zijnde kleinzoon 95, een ander 93 jaren oud, terwijl zijne jongste zonen den ouderdom van 86 en 62 jaren bereikten. Deze familie leefde bij elkander in het dorp Polotzkia, hetwelk Keizerin Katharina II voor deze Aartsvaderlijke familie deed bouwen, en die tevens een groot stuk lands aan dezelve schonk. Vijf jaren geleden, dus in zijn 163ste jaar, genoot deze grijsaard nog de beste gezondheid.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
1	30. 3¼ 30. 4 30. 3	58 61 51½	Z. Z. W. W. Z. W.	bewolkt.
2	30. 2 30 1¼ 30. 0	52 65 58	Z. Z. W. ——— ———	's morgens regen, verder dun betrokken.
3	29. 9 29 7¾ 29. 7¾	62 63 54	Z. Z. W. Z. W. ——	harde wind, bewolkt, meest omtr. betrokken, 's avonds omtr. helder.
4	29 6½ 29. 5¾ 29. 1¾	58 56 52	Z. Z. W. ——— Z. W.	betrokken, regen, 's avonds zeer harde wind.
5	29 3 29. 3¾ 29. 5¾	51 51 52	Z. W. W. t. Z. N. W.	harde wind, betrokken, tusschenbeide regen, 's avonds bewolkt.
6	29. 8¾ 29. 9¼ 30 0	55 58 48	N. W. t. W. W. N. W. Z. W.	bewolkt, 's avonds helder.
7	30. 0 30 0 30. 0	58 66 53	Z. Z. W. Z. W. ——	bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

*** De GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekverkoopers in 's Gravenhage en te Amsterdam, geven uit en hebben aan hunne gewone Correspondenten verzonden: HOLLAND'S ROEM IN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, *met Aanteekeningen en Bijdragen*, door HENDRIK BARON COLLOT D'ESCURY, Heer van Heinenoord. Tweede Deel, in groot octavo à *f* 4 - 80.

Aan elk, wien de roem zijns Vaderlands dierbaar is, hebben onze Tijdschriften dit uitmuntend werk reeds doen kennen, als allezins waardig aan deszelfs belangrijk onderwerp

werp, en als eene rijke aanwinst voor de Nederlandsche Letterkunde; van het Eerste Deel zijn slechts zeer weinige Exemplaren nog voorhanden.

*** G. J. A. BEIJERINCK, Boekverkooper op den Nieuwen Dijk, No. 19 te Amsterdam, heeft uitgegeven, en is alom te bekomen:

I. Mevr. A. B. VAN MEERTEN, de Lijdensgeschiedenis en de Christelijke Feesten, voor *Jonge Lieden*, in gr. 8vo. met vignet . . . . *f* 2,20.

II. J. C. A. SANDER, THEOPHANIA. God in den Bijbel en het menschelijke Leven, Ie. Deel in gr. 8vo. met vignet, (NB. Zijnde tevens een vervolg op de *Bijbel en het menschelijk Leven, elkander ophelderende openbaringen Gods*, enz. door denzelfden Schrijver) . . . . *f* 3,75.

III. *Geen Verdichtsel*, een verhaal op ware gebeurtenissen gegrond, uit het Engelsch door ADR. VAN DEINSE, met eene Voorrede van Professor HERINGA, 2 Deelen, in gr. 8vo. met vignet. *f* 5 : -

IV. J. B. CHRISTEMEIJER, kleine Vertellingen, Anekdoten, enz. in gr. 8vo. met vignet. *f* 2,75.

V. WAVERLEY, of zestig jaar geleden, door WALTER SCOTT, 2 deelen gr. 8vo., met vignetten . . . . . . *f* 7,20.

VI. De Kluizenaars in de Gevangenis, enz. door E. JOUY en A. JAY, 2 Deelen in gr. 8vo., met vignetten . . . . . . *f* 4,60.

VII. PENELOPE, bevattende de Beschrijving en Afbeelding van allerhande soorten van Vrouwelijke *Handwerken* enz. door Mevr. A. B. VAN MEERTEN, 3e. Deel, 2e Stuk, No. 2., in gr. 8vo. met gekl. modellen, (NB. Om de 2 Maanden wordt dit werk met een No. vervolgd) de prijs is per jaar . . . . . . *f* 7,50.

VIII. *Heelkundige Ziektekunde* van P. LASSUS, vertaald en met Aanteekeningen vermeerderd door A. VAN ERPECUM, 1e. Deel, 2e. Stuk in gr. 8vo. *f* 3,60.

Voorts geeft dezelve met G. T. N. SURINGAR te Leeuwarden uit, en is alom te bekomen.

Herinneringen en Wenken, ter onderhouding van het geleerde, voor jonge Lieden, welke de Scholen hebben verlaten, verzameld en uitgegeven door W. H. SURINGAR, *derde Stukje*, waarmede het *eerste Deel* kompleet is; bevattende dit deel bijdragen van *J. C. Beijer*, *N. Swart*, *H. van Heiningen*, *P. Burggraaf*, *J. van Wijk Rz.*, *J. A. Oostkamp*, *J. P. Trautmann*, *W. Goede*, *H. van Logchem*, *A. Bake*, *Robidé van der Aa*, *A. B. van Meerten*, *Geb. Schilperoort*, en *Petronella Moens*, de prijs van ieder Stukje is 90 Cts.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 24. *Vrijdag den 17den Junij.*

BERIGTEN.

FRANEKER *den 8sten Junij.* De hooggeleerde Heer JAN WILLEM ERMERINS, *Math. Mag. Phil. Nat. et Med. Doct.* door Zijne Majesteit benoemd tot gewoon Hoogleeraar in de Bespiegelende en Natuurlijke Wijsbegeerte en in de Wiskunde aan 's Rijks Athenaeum alhier, reeds met het einde der Paaschvacantie zijne lessen aangevangen hebbende, heeft op heden, den dag daartoe door H. H. Curatoren bepaald, zijne plegtige Inaugurale Oratie gehouden: *de Studio Matheseos ad plurimorum hominum ingenia accommodato*; d. i. ,, over de geschiktheid der meeste verstanden tot het beoefenen der Wiskunde."

Vervolgens heeft de Hooggel. Heer Mr. JAC. HERM. PHILIPSE, Hoogleeraar in de Regten, de waardigheid van Rector Magnificus overgedragen aan den Hooggel. Heer CL. MULDER, *Math. Mag. et Phil. Nat. et Med. Doct. Botan. Chemiae et Pharm. Professor ord.* met eene Redevoering *de Rebus prosperis et adversis quae ipso Rectore Athenaeo Francquerano acciderunt*; d. i. ,, over den voor- en tegenspoed, welken het Athenaeum te Franeker gedurende zijn Rectoraat was ten deele gevallen. Deze Redevoering, voornamelijk gewijd

aan de nagedachtenis van de Hooggeleerde Heeren Mr. Jacobus Pierson Tholen, en Jacobus Amersfoordt beiden in dat tijdperk aan het Athenaeum helaas! zoo onverwacht, zoo ontijdig, ontvallen, wekte voorwaar zeer treurige herinneringen op; doch de vermelding van het gedeeltelijk herstel der geledene verliezen, en van den voor het overige bloeijenden toestand dezer schole van geleerdheid, waarbij het getal der studerende jongelingen reeds meer dan veertig bedraagt, openden tevens voor het toekomende geene ongunstige verwachtingen.

De Hoog Edele gestr. Heer Gouverneur dezer Provincie vereerde weder, volgens Hoogstdeszelfs bestendige gewoonte, deze plegtigheid met zijne belangstellende tegenwoordigheid, gelijk ook eene talrijke menigte van aanzienlijke begunstigers van wetenschap, en geleerden van rondsomme daartoe waren zamengevloeid.

De Hooggel. Heer Jac. Swyghuisen Groenewoud, tot Bibliothecarius in plaats van wijlen den Heer Amersfoordt benoemd, is reeds sedert eenen geruimen tijd in dien post ijverig werkzaam. Terwijl de Hoogwelgeb. hooggel. Heer Barthold Regnerus Baron de Geer *Theol. Doct.* bij besluit van Zijne Majesteit tot gewoon Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aangesteld, voornemens is, zijne lessen onmiddellijk na den afloop der aanstaande groote vacantie alhier te beginnen.

Utrecht *den 8sten Junij.* Heden werd de Heer Joannes Sebastianus van Naamen, van Leyden, bevorderd tot *Juris Rom. et hod. Doct.* nadat hij, in de Akademische Gehoorzaal gelukkig had verdedigd zijne *Dissertatio juridica, de confessione partis in judicio facta.*

——— *den 9den Junij.* Heden verkreeg de Hr. Theodorus Paulus Bergsma, van Leeuwarden, den rang van *Theologiae Doctor*, na insgelijks ter gezegde plaats, te hebben verdedigd zijne *Dissertatio Theologica, de Zoroastris quibusnam placitis, cum doctrina Christiana comparatis.* Hij had reeds, voor weinige jaren, de eer behaald, dat eene Verhandeling door hem aan de Letterkundige Faculteit te Leyden aangeboden, in den wedstrijd, eene onderscheidende vermelding waardig was gekeurd.

——— *den 11den Junij.* Heden verwierf de Heer Janus Dox-

DUYMAER VAN TWIST, geboren te Deventer, zoon van wijlen Mr. A. J. DUYMAER VAN TWIST, laatst Hoogleeraar in de Regtsgeleerde Faculteit te Groningen, de waardigheid van *Juris Rom. et hodierni Doctor*, na eene ter gezegde plaats loffelijk volbragte verdediging van zijne *Dissertatio Juridica, continens selecta ex Jurisprudentia comparata de iure hereditario.*

TAALKUNDIGE BEDENKINGEN

medegedeeld

DOOR DEN HOOGLEERAAR

M. SIEGENBEEK.

Ik heb in het korte *Voorberigt* voor mijne onlangs uitgegevene *Redevoering* en *Gebed* enz. ter gelegenheid van den jongsten Watersnood, met een enkel woord gezegd, dat ik niet geschroomd heb, op de gronden, daarvoor door den Heer Bilderdijk bijgebragt, het woord *dienst*, tegen het algemeene gebruik, in het vrouwelijk geslacht te gebruiken. De reden, waarom ik deze herinnering te dier plaatse noodig keurde, was alleen, om voor te komen, dat niet (gelijk ik zulks dikwerf en niet zelden tot mijn leedwezen, op gezag der door mij voorgedragene spelling, min oordeelkundig heb zien geschieden) eenig Beoordeelaar mij van eene begane taalfout mogt beschuldigen. Voorts begreep ik, dat het dáár de geschikte plaats niet was, om mijne redenen breeder te ontwikkelen. Dan tevens begreep ik, dat die ontwikkeling voor velen, vooral onder mijne medeleeraren van de godsdienst, die zeker met mij, meermalen spijt zullen gevoeld hebben, dat het gebruik juist aan dat woord het mannelijk geslacht had toegevoegd, niet ongevallig zou wezen, en, bijaldien die redenen hun even overtuigend, als mij, mogten voorkomen, hen gaarne gereed zou doen zijn, om zich in het vrouwelijk gebruik van dit woord met mij te vereenigen. Doch treden wij ter zake. 't Geen in de eerste plaats, naar mijn oordeel, reeds zeer nadrukkelijk pleit voor het vrouwelijk geslacht in dit woord, is de opmerking, dat verre de meeste, (zoo

 niet

niet bijna alle) woorden, op *st* uitgaande, bij ons vrouwelijk zijn. Men denke flechts aan de woorden *gunst*, *komst*, *kunst*, *vangst*, *winst*, die allen, op gelijke wijze, van de werkwoorden *gunnen*, *komen*, *kunnen* (of *kennen*) *vangen*, *winnen*, als *dienst* van *dienen*, zijn afgeleid. Slechts het eenige *angst* van *angen*, maakt hier eene uitzondering, doch waarvan de reden gemakkelijk valt optefporen. Men zeide namelijk oudtijds ook *den angst*, de *n* in het lidwoord hier niet als kenmerk van geflacht of naamval, maar eenvoudig als eene toegevoegde hulpletter gebruikende, om de fmelting van twee opeenvolgende vokalen voortekomen. Taalleeraars, die zeker door gebrekkige kennis veel in de taal bedorven hebben, van dit gebruik der ouden onkundig, meenden in deze *n* een ontwijfelbaar kenmerk van het M. geflacht te ontdekken, en fchreven, op grond daarvan, dat geflacht aan het woord toe. Men behoeft, om zich hiervan te overtuigen, flechts de *Geflachtlijst* van Hoogftraten, volgens de laatfte bewerking van den Hoogleeraar Kluit, een' man, die veel dieper, dan een zijner voorgangers, tot den waren grond der geflachten is doorgedrongen, op het genoemde woord intezien. Van denzelfden oorfprong is het mannelijk geflacht in het woord *oorlog*, 't welk, zoo als men weet, tot die zeldzame woorden in de taal behoort, die in alle drie geflachten voorkomen, doch waarin het vrouwelijke, buiten twijfel, als het oudfte en echte is aantemerken, dat naderhand door een gelijk verloop, als zich in *beest*, *feest* en meer anderen vertoont, in het onzijdige is overgegaan. Men zie de *Geflachtlijst* volgens de laatfte uitgave van Kluit.— Wie nu (om na dezen uitftap tot het woord *dienst* terug te keeren) wie wordt door de opmerking van de voorgeftelde regelmaat der woorden, op *st* uitgaande, niet op het vermoeden gebragt, dat in het genoemde woord een verloop van geflacht plaats heeft, en het vrouwelijke als het oude en ware befchouwd moet worden? Zoo dacht 'er reeds de meermalen met lof genoemde Hoogleeraar Kluit over, blijkens het volgend bijvoegfel, door hem op de *Geflachtlijst* van Hoogftraten daaromtrent gegeven: „ Met dit alles „ is in het woord *dienst*, *dienfte*, denklijk een taal- „ verloop, dat reeds bij M. Stoke plaats had, de- „ wijl de vr. uitgang *fte* in *komfte*, *gunfte*, *vangfte*,

„ *dien-*

„ *dienste* dezelfde is, spruitende uit werkwoorden *ko-*
„ *men*, *gunnen*, *vangen*, *dienen*, En 't vroul. be-
„ wijs is nog overig in *verdienste* vr. Zie mijne Voor-
„ rede § 75." Ja de schrandere Ten Kate, dien ik, wat ook de Heer Bilderdijk, volgens zijne doorgaande gewoonte om van zijne meest toegejuichte voorgangers in eenig vak van wetenschap met minachting te spreken, ter verkleining van zijne verdiensten moge inbrengen, met de niet min achtbare maar bescheidene en zedige mannen, N. Hinlòpen, A. Kluit, M. Tydeman en H. Tollius, als een der grootste lichten in het vak der Nederlandsche taalkunde, blijf eerbiedigen, reeds Ten Kate had hetzelfde gevoelen gekoesterd, blijkens hetgeen hij, in zijne bekende *Aanleiding* enz. II D. bl. 72, schreef: „Ten opzigte van 't ge-
„ slagte van ons woord DIENST valt te berigten, dat
„ het gewoonlijk *masculin* gebruikt wordt, 't gene aan
„ een verloop toe te schrijven is." Er zouden derhalve, gelijk uit het voorgestelde duidelijk blijkt, ook zonder de nadere toelichtingen van den Heer Bilderdijk genoegzame redenen voorhanden zijn, om het oude en echte vrouwelijke geslacht in het woord *dienst* te herstellen, waarvan het tegenwoordige m. gebruik in het woord *Godsdienst*, den Redenaar en Schrijver de vrijheid ontzeggende, om immer den verbogenen tweeden naamval te bezigen, voor hem ten uiterste belemmerend en lastig is. Dan die redenen ontvangen een' nieuwen klem en nadruk van hetgeen de Heer Bilderdijk, voor zooveel mij bekend is, het eerste van allen, die immer onze taal beoefenden, tot opheldering van den oorsprong des meergenoemden uitgangs heeft in het midden gebragt. Volgens hem, namelijk, zijn alle zelfstandige naamwoorden, bij ons op *st* eindigende, afgeleid van verouderde *imperfecta* op dien uitgang der werkwoorden, waarvan zij afstammen. Sporen van dit *imperfectum* doen zich voor in *ik kost* (bij verkorting voor *konst*) van *konnen*, *kunnen*, *ik begost* (voor *begonst*) van *beginnen*, *begonnen*, en *ik dorst* ('t welk wij nog meermalen voor *ik durfde* zeggen) van het oude *darren* (*dorren*), 't welk nog bij Hooft en andere Schrijvers der zeventiende Eeuw zeer dikwijls voorkomt. Brengt men nu hiermede in verband de opmerking, die ook in andere gevallen door de regelmaat der taal bevestigd wordt, dat de zelfstandige naamwoor-

 den,

den, die van de *imperfecta* van werkwoorden afſtammen, bij ons vrouwelijk zijn, zoo ziet men gereedelijk, dat de voorgeſtelde oorſprong van den uitgang *st* het vr. geſlacht der naamwoorden, daarop eindigende, en dus ook van het woord *dienst* ten krachtigſte ſtaaft.

Ter opheldering van het gezegde omtrent de regelmaat van het vr. geſlacht in andere woorden, die van *imperfecta* oorſpronkelijk zijn, zal het genoeg zijn, den lezer te herinneren de woorden *beet* (b. v. *een lekkere beet*) van *bijten*, *greep* van *grijpen*, *kneep* van *knijpen*, *reet* van *rijten*, *ſleet* van *ſlijten*, *ſnede*, *ſneê* van *ſnijden*, *ſpleet* van *ſplijten*, alsmede de woorden *kloof* van *klieven*, *koze*, *keuze* van *kiezen*, *goot*, *geut* van *gieten*, *ſchoot*, *ſcheut* van *ſchieten*, *toog*, *teug* van het oude *tiegen*, en vele andere, in welke allen zich bij ons het vr. geſlacht vertoont. Hetzelfde geſlacht doet zich mede voor in *veede*, *veete*, wrok, verouderde vijandſchap, geſproten uit het *imperfectum* van het oude *vijden*, *vijen*, haten, van waar wij het deelwoord *vijand*, als zelfſtandig naamwoord, in gebruik hebben, en volgens het oude en echte gebruik, nog door Hooft en later door Wagenaar gevolgd, in het thans meestal mannelijk gebruikte *vrede*, 't welk, mijns oordeels, (hoezeer Bilderdijk het, zonderling genoeg, als uit *ver-ede* zamengetrokken aanmerkt) (*) mede blijkbaar op gelijke wijze gevloeid is uit het *imperfectum* van het oude *vrijden*, *vrijen*, *vrien* (waarvan *vriend* bij ons overig is) liefhebben. Ons *vrijen*, *vrijer* en *vrijster* kunnen de opgegevene beteekenis insgelijks ſtaven, gelijk dezelve zich mede voordoet in het oude *vri*, in den zin van *lief* bij Maerlant en andere Dichters der dertiende eeuw in gebruik, zoo als te zien is uit de voorbeelden, bijgebragt in de aanteekeningen op het merkwaardig *Fragment van een oud Nederduitsch Rijmwerk*, gedrukt in de *nieuwe werken van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leyden*, I. Dl., bl. 251. Doch keeren wij tot den vrouwelijken uitgang *st* weder.

De opheldering van dezen uitgang, als geſproten uit een verouderd *imperfectum*, die wij aan de ſchranderheid van den Heer Bilderdijk te danken hebben, is, buiten twijfel, van zeer groot belang voor de afleiding der

(*) Zie zijne *Geſlachtlijst* op het woord.

der tale, en geeft ons den fleutel in handen, om den oorfprong van vele woorden te vinden. Zoo is *twist* b. v. gefproten uit het *imperfectum twist* van het verouderde *twien*, *twijen*, als in tweeën verdeelen, waarvan *twijfelen* als het *frequentativum* is aantemerken. Als zoodanig zou het derhalve vr. zijn, fchoon het reeds van ouds gebruikelijke mann. geflacht zich met den Heer Bilderdijk daaruit laat verdedigen, dat men het als het worteldeel van *twisten* kan befchouwen. *Rust* is dus mede vr., als gefproten uit een dergelijk *imperfectum* van het oude *ru-en*, *ruwen*, Hoogduitsch *ruhen*. Het genoemde *ruwen* komt niet flechts bij de oudfte Schrijvers in de moedertaal, maar ook nog bij Bredero, een' bekend' Blijfpeldichter uit de eerfte helft der zeventiende eeuw, voor. Zoo leest men in zijn *Roddriek ende Alphonfus*, bl. 50:

Terwijl mijn Lief wat *ruwt*,
Soeck ick hier inde luwt
Wat koelte,

en in zijn *Griane*, bl. 7:

De vruchtbaar aarde *ruwt*, 't fchijnt dat de winden flapen,

Zoo lijdt het ook naauwelijks twijfel, of *lust* op gelijke wijze oorfpronkelijk zij uit het oude *lu-en*, *luwen*, waarvan zich in *luw* en *luwte* nog fporen voordoen. Het woord is derhalve, als zoodanig, mede vr., in welk geflacht het ook door Hooft gebruikt wordt, fchoon het mann., op den voorgang van Vondel, is doorgedrongen. Ik zou echter het voorbeeld van Hooft te liever volgen, omdat men dan den verbogenen naamval *der lust*, *der wellust* gebruiken kan, 't welk anders bezwaarlijk kan gefchieden, daar *des lusts*, *des wellusts* hoogst onbevallig klinkt. Ware het mijn oogmerk de vruchtbare toepasfing van den voorgeftelden oorfprong meer dan door een enkel voorbeeld in het licht te ftellen, het zou mij niet moeijelijk vallen, daarover eene ganfche Verhandeling te fchrijven. Nu zij het genoeg bij het aangevoerde dit ééne nog te voegen: Wat is *worftelen?* niets ander dan *een gedurig warren*, of *ondereenwarren der leden*, gelijk in het *worftelen* met der daad gefchiedt. Het woord namelijk is een *frequentativum* van het verouderde *worften*, en dit wederom afkomftig van *worst*, gefproten uit het oude *imperfectum worst* van ons *warren*, *werren*, *worren*, even als *dorst* voor *durfde* van *darren*, *dorren*. Doch fcheiden

 wij

wij van dit onderwerp af, te meer daar het enkel mijn doel was, om de gronden open te leggen, waarom ik met den Heer Bilderdijk niet schroom het woord *dienst* voortaan in het vr. gesl. te bezigen. —

Ter gelegenheid van de ontvouwing dezer regelen, zij het mij vergund nog eenige taalkundige bedenkingen van een' anderen aard mede te deelen. Sedert een' geruimen tijd namelijk zag ik, en wel, tot mijn leedwezen, waarschijnlijk door eene verkeerde toepasing der door mij aangeprezene spelregelen, in de schrijfwijze van vele blijkbaar uitheemsche woorden eene zonderlinge wanspelling doordringen, volgens welke voor *request*, *quitantie*, *commissie*, *qualiteit*, *quantiteit* en dergelijke woorden, *rekwest*, *kwitantie*, *kommissie*, *kwaliteit*, *kwantiteit* enz. geschreven wordt. Ik noemde deze schrijfwijze eene *wanspelling;* en zij is dit inderdaad. In *rekwest* valt dit dadelijk in het oog, daar hierdoor dit woord eenen klank verkrijgt, die met de algemeene uitspraak strijdig is. Wilde men dit woord, dat toch voor ieder terstond zijne vreemde herkomst verraadt, en waarvoor wij in een' meer deftigen stijl de echt Nederduitsche woorden *verzoekschrift*, of *smeekschrift* kunnen in plaats stellen, volstrekt een Nederduitsch aanzien geven, waarom dan niet *rekest*, zoo als ik bij een' enkelen aantrof, geschreven, dat ten minste aan de uitspraak beantwoordt? Voor *kwitantie* schijnt, in den eersten opslag, te pleiten, dat hetzelve, even als het Fransche *quiter*, van het Nederduitsche *kwijten* afkomstig is; doch de nietigheid van dezen grond blijkt dadelijk, wanneer men op den uitgang acht geeft, die ten klaarste een' uitheemschen oorsprong aan den dag legt. Ook blijft het woord billijk tot den gemeenzamen stijl der dagelijksche verkeering bepaald, daar wij, in een' meer verhevenen stijl, hetzelve met *kwijtbrief*, of *kwijtschrift* kunnen verwisselen. Van de drie andere woorden zal ik niet afzonderlijk behoeven te spreken, daar dezelve het Nederlandsche burgerregt nog minder, dan de vorige, bezitten. Hoe men intusschen eene zoo misselijke spelling op het door mij in mijne *Verhandeling* voorgestelde hebbe kunnen bouwen, beken ik niet te begrijpen. Immers heb ik op bl. 257 en volg. van die *Verhandeling* de meest gebruikelijke spelling van *Apotheker*, *Genie*, *Procureur*, *Commissaris*, *Fiscaal* en dergelijke opzettelijk verdedigd,

digd, en op bl. 264 van de derde, of laatste uitgave bij de voorbeelden van zulke uitheemsche woorden, in welke de vreemde klankteekenen, buiten tegenspraak, moeten behouden worden, met name *justitie*, *executie*, *exempel*, nog met voordacht het woord *request* gevoegd, met eene korte aanteekening onder den tekst, waarin ik reden geef van mijne afkeuring van *rekwest*. Voorts heb ik op bl. 259—262 van de vroegere, en op bl. 265 — 268 van de laatste uitgave mijner *Verhandeling*, het gebruik der *c* voor *k* niet slechts in de Romeinsche, maar ook in de Grieksche eigennamen als *Codrus*, *Corinthe*, *Socrates* enz. verdedigd, en wel op dezen, in mijn oog, nog alles afdoenden grond, dat wij die woorden als door het kanaal der Latijnsche taal ontvangen, en de daarin gebruikelijke spelling hebben aangenomen. Bij het voorbeeld van *Aristides* voor het Grieksche *Aristeides*, daar door mij bijgebragt, voege men nog die van *Thucydides*, *Thrasybulus* voor de Grieksche namen *Thoukudides*, *Thrasuboulos*, zoo als men, in gevalle de voorgang der Grieken hier gelden moest, zou behooren te spreken en te schrijven. Dan genoeg reeds meene ik gezegd te hebben, zoo om het verkeerde der sedert eenigen tijd doorgedrongene spelling van *rekwest* enz. te doen gevoelen, als om een' ieder te overtuigen, dat derzelver aanneming althans in geenen deele aan mij te wijten is. Liever ga ik over, om voor het laatst nog tegen een ander insluipend misbruik in de taal te waarschuwen.

Het misbruik, dat ik bedoel, is het aaneenhechten van de onbepaalde wijze der werkwoorden, met een afscheidbaar voorzetsel zamengesteld, wanneer tusschen dit en het werkwoord het voorzetsel *te* komt, als *aanteduiden*, *uittedrukken* enz. voor *aan te duiden*, *uit te drukken*. Ik houde dit voor een misbruik, omdat men niet, als één woord, schrijft *duidaan*, *drukuit*, maar het achterzetsel van het werkwoord afgescheiden schrijft, noch ook *te* met de onbepaalde wijze vereenigt, b. v. *tedrukken*, maar hetzelve daarvan bij het schrijven altijd scheidt. Hieruit is, dunkt mij, voor ieder nadenkenden blijkbaar, dat men ook *aan te duiden*, *uit te drukken*, als drie afzonderlijke woorden, behoort te schrijven. Ik heb wel in mijne *Verhandeling over de spelling* hiervan geen bijzonder gewag gemaakt, deels omdat het niet eigenlijk tot de spelling behoort, deels

 ook

ook, omdat mijne aandacht toen op dit misbruik minder gevestigd was. Intusschen heb ik, zoo in die *Verhandeling*, als in mijne vroegere en latere Schriften de thans verdedigde schrijfwijze bestendig gevolgd. Ik kan dus, met volle overtuiging, mijn zegel hechten aan hetgeen de Heer Bilderdijk tegen dit misbruik heeft aangemerkt in het II. Dl zijner *nieuwe Taal en Dichtkundige verscheidenheden*, bl. 18 en 19. Maar men oordeele over mijne verbazing, toen ik dien Heer dit als het uitvloeisel der *Siegenbeeksche* spelling hoorde voorstellen, en bij die gelegenheid een' uitval tegen dezelve doen, bitterder en heviger, dan hij zich te voren immer veroorloofde. Dan laat mij hier zijne eigene woorden mogen bijbrengen. „ Maar zoo" (dus laat hij zich hooren) „ zoo is die geheele, dus in den „ Hoogduitschen smaak genaamde *Siegenbeeksche* spel- „ ling een samenraapsel van onkennis in de woordbe- „ teekenissen, vergeefbaar (ja) aan een jongman, die „ met zulk een werk belast werd, waar hij geen in- „ zicht in had, maar niet aan de Drijvers en Dwinge- „ landen, die zoodanig een misdracht aan een Algemeen „ tot volksspelling en regelmaat opdrongen, zonder „ daar meer, dan de vervaardiger zelf van te weten; „ en beschamend voor al wie laf of dwaas of koppig „ genoeg is om ze vast te willen houden, en uit te „ breiden." Het is uit deze plaats voor ieder duidelijk, dat de Heer Bilderdijk mijne *Verhandeling over de spelling*, zoo min als eenig ander mijner uitgegevene Schriften, zelfs niet mijn vertoog over *nogtans*, immer met eenige oplettendheid gelezen heeft. Trouwens op zich zelve is dit niet vreemd in eenen man, die toont zich, in verre de meeste vakken, ook boven de kundigsten verre verheven te achten, en die van den berg van kennis, welks toppunt hij waant bereikt te hebben, op mij en mijns gelijken, als nietige aardwormen en mieren, die aan deszelfs voet rondwriemelen, met diepe verachting nederziet; in eenen man, die gewoon is van den verheven troon, waarop hij zich in zijne vermetelheid geplaatst heeft, zijn' looden schepter op het hoofd van allen, die denzelven, niet gelijk eenige weinige blinde vereerders en trawanten, met diepen eerbied gelieven te kussen, zeer onzacht te doen nederdalen. Maar hij had toch voor zich zelven wijs en voorzigtig gehandeld, wanneer hij, voornemens zijnde mij eenen

gevoeligen ſlag toe te brengen, zich vooraf verzekerd had, dat hij daarmede doel zou treffen. Intusſchen heeft hij die verſtandige voorzorg zoo weinig in acht genomen, dat hij op eene andere plaats van het bovengenoemde werk, op bl. 44 namelijk, zich andermaal aan een' even mislukten ſlag in de lucht gewaagd heeft. Na een weinig te voren, met volle regt beweerd te hebben, dat de onderſcheiding van *dees* als mannelijk en *deze* als vrouwelijk, in de taal volſtrekt geenen grond heeft, laat hij 'er, bl. 43 en 44 dit op volgen: „ Thans „ echter weet men (dank zij Huydecoper en die „ zijn pad natraden!) dat alle onze naamwoorden in „ een zachte *e* eindigen, die als een zeer korte vokaal „ (een *ſcheva*) zich verliest, en kennelijker of duiſte- „ rer uitgeſproken, en of geſchreven of onderdrukt „ wordt. *En dat het met den uitgang van het voor-* „ *naamwoord* deze *even zoo is, gevoelt ieder die in* „ *geen Stegenbecksch keurslijf met leibanden loopt.*" Zal hier niet weder in de lucht geſchermd zijn, zoo moet ik of geleerd hebben, dat men *dees* en *deze* op de boven met regt afgekeurde wijze behoort te onderſcheiden, of althans den uitgang van alle onze naamwoorden op eene zachte *e* ontkend, en dien uitgang, als kenmerk van het vrouwelijk geſlacht, voorgedragen hebben. Dan noch het een, noch het ander is met de waarheid overeenkomſtig. Over *dees* en *deze* heb ik in mijne *Verhandeling* met geen enkel woord geſproken, omdat zulks niet tot de betwiste punten in de ſpelling kon gebragt worden; en het laatstgenoemde heb ik zoo weinig ontkend of beweerd, dat ik zelfs, op voorgang van den grooten Kluit, den uitgang op de zachte *e*, als oudtijds aan alle onze naamwoorden eigen, met aanvoering van bewijzen heb voorgedragen, zoo als te zien is uit mijne *Verhandeling* bl. 83 en bl. 107 en 108. Wat meer is, ik weet mij niemand onder de Schrijvers over onze taal, wier werken binnen de laatſte twintig jaren in het licht verſchenen, voor den geest te brengen, tegen wien de geheele uitweiding van den Heer Bilderdijk ten betooge van het ongegronde der onderſcheiding van *dees* en *deze* zou gerigt wezen. De Heer Weiland althans, wiens gezag vrij algemeen gevolgd wordt, heeft in zijn *Woordenboek* eenvoudig *deze* en *dit*, en onder de voorbeelden *deze man is het, dien ik bedoelde* opgegeven, waarmede het voorgedragene in zijne *Spraakkunst* bl. 115 en 116 geheel overeenſtemt.

De

De Heer Bilderdijk houde het mij dus ten goede, dat ik zijnen ganſchen uitval voor eene navolging houde van dien van Don Quichot, toen hij windmolens voor reuzen, of eene kudde ſchapen voor een vijandelijk leger aanzag.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

PROGRAMMA
VAN DE HOLLANDSCHE
MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN
TE HAARLEM,
voor het Jaar 1825.

(Vervolg en Slot van bladz. 360.)

II. WIJSGEERIGE en ZEDEKUNDIGE WETENSCHAPPEN.

De Maatſchappij herhaalt de volgende onbeantwoord geblevene vraag voor een' onbepaalden tijd.

„ Gelden de voorſchriften der zedekundigen, welke „ tusſchen bijzondere perſonen gelden, ook tusſchen volken onderling, zoodat ook het in acht nemen daarvan „ tot den pligt van den Regent behoore; en waar liggen „ de grenzen, indien deze vraag noch geheel toeſtemmend, noch geheel ontkennend moet beantwoord worden?"

III. LETTER- en OUDHEIDKUNDIGE WETENSCHAPPEN.

De Maatſchappij herhaalt de volgende onbeantwoorde vraag, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1827.

„ Hoe behoort eene pragmatiſche geſchiedenis, ten „ aanzien van den vorm, te worden ingerigt, ten einde „ zij niet het voorkomen eener wijsgeerige of ſtaatkundige behandeling, maar het eigenaardige van een geſchiedverhaal behoude?"

De twee volgende vragen zijn, in dit vak, in vorige jaren voorgeſteld, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1826.

I Daar het bekend is, dat de oude volken, door het afzenden van volkplantingen, niet alleen dikwijls zich van eene overtollige en hinderlijke volksmenigte ontſloegen, maar ook in het vervolg andere en duurzame voordeelen bereikten, zoo vraagt de Maatſchappij: „ In hoe

„ ver-

„ verre kan dit voorbeeld der Ouden thans nog met
„ vrucht worden nagevolgd, en wat verdient in hetzelve
„ meest opgemerkt en op onzen tijd toegepast te wor-
„ den, zoowel wat betreft het afzenden der volkplantin-
„ gen, als het onderhouden van betrekking met dezelve?
„ Zijn 'er voorts, hetgeen in de eerste plaats behoort
„ wel gekend te worden, nog thans zoodanige be-
„ kende doch minbewoonde landstreken te verkrijgen, en
„ met veiligheid te behouden, welke, hetzij door hare
„ vruchtbaarheid of voortbrengselen, of op eenige ande-
„ re wijze, middelen van bestaan aan volkplantingen ver-
„ schaffen kunnen: zoo ja, wat weet men 'er van door
„ berigten, waarop men volkomen vertrouwen kan?
„ En indien 'er zoodanige voor volkplantingen wel ge-
„ schikte landstreken nog thans te verkrijgen zijn, hoe
„ zoude men het in dezen Staat kunnen aanleggen, om
„ daarvan gebruik te maken voor de werkelooze behoef-
„ tigen, die hier hun bestaan niet mogten kunnen vinden?"

II. „ Welke gebeurtenissen hebben, zoo in de midden-
„ eeuwen als latere tijden, bijzonder aanleiding gegeven,
„ dat nuttige boom- en veldgewassen uit andere wereld-
„ deelen in Europa zijn overgebragt, en aldaar zijn aan-
„ gekweekt geworden?"

Laatstelijk heeft de Maatschappij nog goedgevonden de volgende vraag voorteftellen, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1827.

Daar het ontegenzeggelijk is, dat de koophandel hier te Lande, over welks verval men in de laatste helft der voorgaande eeuw reeds klaagde, voornamelijk sedert dien tijd zeer sterk is afgenomen, en dat de hoop op deszelfs herstel, welke men, bij den algemeenen vrede in Europa, had opgevat, nog geenszins is vervuld geworden: daar het intusschen ten dezen van groot belang schijnt de oorzaken van dat verval wel te kennen, en te weten, of en welke middelen van herstel 'er nog zouden mogen overblijven, ten einde, aan den eenen kant, zich niet door nuttelooze terugzage op het voormalige te laten ontmoedigen, en, en aan den anderen, die wegen met ijver en beleid te kunnen inslaan, welke als nog zullen blijken te bestaan, of nieuwelijks te zijn geopend; zoo vraagt de Maatschappij:

„ Welke zijn de ware oorzaken van het verval des
„ Nederlandschen handels? Zijn dezelve, in het alge-
„ meen, van dien aard, dat zij kunnen worden beschouwd,
„ als door eigen toedoen, hoedanig dan ook, te zijn voort-
„ gebragt, en diensvolgens, door eigene kracht en beter
„ inzien, te kunnen worden uit den weg geruimd: Of
„ moeten dezelve hoofdzakelijk worden gezocht in den
„ veranderden stand van zaken, welke, ten gevolge van
„ de allengskens meer verspreide civilisatie, en voorna-
„ melijk door de algemeene en langdurige oorlogen, met

„ den

„ den aankleve van dien, bij de meeste volken is te weeg „ gebragt? en zoo ja: welk gedeelte des voormaligen al- „ gemeenen handels mag men diensvolgens, voor het „ tegenwoordige, voor ons als geheel of gedeeltelijk ver- „ loren beschouwen; en wat blijft ons daarentegen, in den „ tegenwoordigen stand der bekende wereld, over, hetgeen „ aan de zoo te regt geroemde nijverheid en onderne- „ menden geest der Nederlanders eene gegronde hoop tot „ herstel of uitbreiding des handels als nog kan aanbie- „ den?"

Het zal der Maatschappij aangenaam zijn, wanneer de Schrijvers hunne antwoorden, zoo veel mogelijk is, bekorten, door alles daarvan af te laten, hetwelk niet volstrekt tot de hoofdzaak, die zij vraagt, behoort: zij verlangt in alles, wat men haar aanbiedt, duidelijkheid, met kortheid gepaard, en het welbewezene, van het op losse gronden gestelde, juist onderscheiden te zien. — Wijders wordt herinnerd, dat volgens besluit van Directeuren, geen antwoord ter beoordeeling zal worden aangenomen, hetwelk blijkt door de eigen hand des Schrijvers gesteld te zijn, en zelfs zal eene toegewezene Medaille niet kunnen worden afgegeven, wanneer na de toewijzing de hand des Schrijvers in het bekroonde stuk duidelijk erkend wordt; alsmede dat geene verhandeling, welke grootendeels tot eene voorlezing gediend heeft, ter beoordeeling bij de Maatschappij kan aangenomen worden, en dat, wanneer men dit van een reeds gunstig beoordeeld stuk mogt ontdekken, alsdan het daaromtrent genomen besluit zoude vervallen.

Het staat ook aan elk Lid vrij naar den prijs te dingen, onder voorwaarde, dat zijne verhandeling, gelijk ook het billet, met de letter L. geteekend zij.

De *antwoorden* moeten duidelijk geschreven, met een verzegeld billet, des Schrijvers naam bevattende, in het *Nederduitsch*, *Fransch*, *Latijn*, *Engelsch* of *Hoogduitsch*, (doch met geene Hoogduitsche letter) FRANCO gezonden worden aan M. van Marum, Secret. dezer Maatschappij.

De eerprijs der Maatschappij voor het voldoende antwoord, op elk van hare vragen, is een *Gouden Medaille*, op den gewonen stempel der Maatschappij geslagen, met den naam van den Schrijver en het jaartal op den rand, of *Honderd vijftig guldens*, ter keuze van den Schrijver, en nog daarenboven, volgens het besluit van Directeuren bij het Programma van 1821 bekend gemaakt, eene premie van *Honderd vijftig guldens*. — Het zal den genen, die den prijs behalen zal, of een *accessit* zal bekomen, niet vrijstaan zijne Verhandeling, welke bekroond is, hetzij apart of bij eenig werk, te doen drukken, zonder de uitdrukkelijke toestemming van deze Maatschappij daartoe te hebben gekregen.

Tot

Tot LEDEN zijn verkozen:

Hendrik Arend Hamaker, *Lid van het Koninklijk Nederlands Instituut, Hoogleeraar te Leyden.*

Jos. Rom. Lod. von Kirckhoff. *Med. Doct., Officier van Gezondheid der Eerste Klasse in Nederlandschen dienst, gewezen Geneesheer bij de Fransche Legers, Ridder, enz., te Antwerpen.*

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Haarlem. Alle toebereidselen worden van Stadswege gemaakt, om de Algemeene Tentoonstelling van voorwerpen van Nationale Nijverheid, die op den 4 Julij aanstaande zal geopend worden, allen luister bij te zetten, en de bezoekers derzelve het verblijf in deze stad te veraangenamen. Het programma deswegens is bekend gemaakt, waaruit blijkt, dat met plegtstatigen optogt op dien dag de genoemde Tentoonstelling en die van Schilder- en Beeldhouwkunst zullen geopend worden. Op de onderscheidene daarbij bepaalde dagen zal het beklimmen van den Cocagnemast, Ringsteken, Sloeproeijen, naar den Vuurwerkvogel schieten, Muzijk en Watervuurwerk, Harddraverij, Illuminatien en Landelijk Volksfeest in den Hout enz. plaats hebben; — en op den 30sten in de Groote Kerk de plegtige uitdeeling der Medailles geschieden, op welken dag een groot Vuurwerk de feestplegtigheden zal besluiten. De menigte der Voorwerpen, en het aantal inzenders, wier vlijt, nijverheid en bekwaamheid op de Algemeene Tentoonstelling zal blijken, overtreft aanmerkelijk die terzelfder gelegenheid voor vijf jaren te Gent, zijnde het laatste getal meer dan 900, terwijl hetzelve in de laatst genoemde stad niet meer dan 590 bedroeg. Dus zal het ruim en voortreffelijk Locaal, voor deze Expositie in gereedheid gebragt, juist kunnen beantwoorden aan de zucht der Nederlanders, om deze Inrigting op alle mogelijke wijzen te bevorderen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Junij.	Barometer.	Thermometer.	Windstreek.	Luchtsgesteldheid.
8	30. 0¼	64	Z. Z. O.	wolken, meest helder.
	30. 0¼	75	——	
	30. 0¼	60½	——	

Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	30. 0¼ 30 1¾ 30. 2¼	63 67 54	W. Z. W. W. t. Z. ———	helder.
10	30. 3 30. 3¼ 30 3	61 73 63	Z. O. O. O. t. N.	helder.
11	30. 3 30. 3 30. 2¼	67 80 67½	O. O. t. N. N. N. O.	helder.
12	30 2 30. 2 30. 1¾	66½ 80 68½	Z. O. O. N. O. N. O	helder.
13	30. 1¾ 30. 2 30. 2¼	70 82 68	O. O. N. O. N. O.	helder.
14	30. 3 30. 3¼ 30. 3½	68 78 61	N. O. —— N. N. O.	helder.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 25. *Vrijdag den 24sten Junij.*

BERIGTEN.

ROME. De Heer MAI, Bibliothecaris van het Vatikaan alhier, reeds zoo roemrijk bekend door zijne ontdekkingen in de *palimpsestes* heeft onlangs weder schatten ontdekt van nog meer aanbelang dan de vroeger opgespoorde. Zeer uitgestrekte fragmenten van de verloren gegane boeken van POLYBIUS en DIODORUS zijn teruggevonden onder het nieuwere schrift van eenige kerkelijke werken. Men spreekt zelfs van een geheel boek van DIODORUS, bevattende schatbare bijzonderheden wegens de Pheniciers. De Heer MAI heeft ook aanzienlijke brokstukken van MENANDER wedergevonden.

UTRECHT *den 14den Junij.* Heden werd de Heer FRANCISCUS ADRIANUS SNELLEN, van Rotterdam, bevorderd tot *Medicinae Doctor*, nadat hij, in de Akademische Gehoorzaal, gelukkig had verdedigd zijne *Dissertatio Pathologico-Medica, de Spondylarthrocacia.*

——— *den 15den* verkreeg de Heer CAROLUS HENRICUS THIEBOUT, van Arnhem, de waardigheid van *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum*

humaniorum Doctor, nadat hij insgelijks aldaar zijne *Disputatio literaria, in locum L. Annaei Senecae, qui est de sapientis humanitate*, loffelijk had verdedigd.

——— *den 16den* verwierf de Heer CONRADUS ALEXANDER DE JONGH, van Rotterdam, den rang van *Juris Romani et hodierni Doctor*, na al mede gelukkig te hebben verdedigd zijne *Dissertatio Juridica, de pactis, secundum iuris, praesertim naturalis, principia.*

TAALKUNDIGE BEDENKINGEN

medegedeeld

DOOR DEN HOOGLEERAAR

M. SIEGENBEEK.

(*Het Vervolg en Slot van bladz.* 380.)

Nog twee andere plaatsen komen in hetzelfde Deel der *N. Verscheidenheden* voor, waarin de Heer Bilderdijk mede eenen aanval op mij doet, of mij althans met zijn' opgeheven schepter grimmig bedreigt. Zeer gramstorig vooral stel ik mij zijn gelaat voor, toen hij de volgende woorden op bl. 158 nederschreef. Mijne lezers zullen het mij, vertrouw ik, ten goede houden, dat ik, ten einde hen den zamenhang dier woorden te doen kennen, ook het voorafgaande voor hen afschrijve. „ Mijn Va„ der (lezen wij dan daar)" oefende mij, de verzen „ van Cats zoo te lezen, dat de kleptoon verdween; „ en zie daar de ware kunst der declamatie aan 't Ne„ derduitsch eigen, en die, door 't verschil der talen, „ van de Fransche zeer onderscheiden is, doch nu wel „ verloren schijnt, en waarin hij een meester was. Na „ mijn zesde jaar verloor ik echter, door eene kwij„ nende ziekte van meer dan twaalf jaren, met uitte„ ring en borstkwaal, aangetast, in de eenzaamheid „ van mijn kamer alle hebbelijkheid van te spreken, „ en dus van mijne stem te buigen en haar meester te „ zijn; waardoor ik nooit weder op eene draaglijke

„ wij-

„ wijze heb kunnen lezen of een goed vers doen gel-
„ den. Die echter mijne aanwijzing wil volgen, zal
„ van onze verſificatie een geheel ander denkbeeld krij-
„ gen, en wellicht op den weg geraken, om de oude
„ glans onzer taal te herſtellen, *mits van de verfoeie-*
„ *lijke* pedante *Siegenbekiaanſche uitſpraak gants af-*
„ *ziende en zacht en zoetvloeiend Hollandsch leerende*
„ *uitbrengen.*" Ik gevoelde mij, bij het lezen dier plaats, met verbazing getroffen over de proeve van voorbeeldeloos grootmoedige zelfsverloochening, door den Heer Bilderdijk gegeven, toen hij, door ongeſteldheid verhinderd, in den jare 1807 de openbare voorlezing van zijn dichtſtuk, *Leydens ramp* getiteld, aan mij opdroeg. Welk eene zelfsverwinning moet het den man gekost hebben, die taak aan mij overtelaten, wiens *verfoeijelijke pedante uitſpraak* zijn dichtſtuk geheel bederven en van alle uitwerking berooven moest? Dan zal niet de verbazing van den lezer, met de mijne, over deze ſchier ongeloofbare grootmoedigheid des Heeren Bilderdijk, nog veel hooger klimmen, wanneer hij de volgende woorden leest uit het *Bericht*, voor de uitgave van het genoemde dichtſtuk geplaatst:
„ Het dichtſtuk werd beſtemd ter openbare voorlezing
„ bij de Leydſche afdeeling der Hollandſche Maatſchap-
„ pij van Fraaije Kunſten en Wetenſchappen. Mijne
„ ſteeds toenemende zwakheid verhinderde mij de uit-
„ voering, die de Hoogleeraar Siegenbeek edelmoe-
„ dig op zich nam. *De Vergadering won daar bij,*
„ *en het vers ontfing 'er eene toejuiching door, boven*
„ *'t geen het zonder dit had mogen verwachten.*"
Wat dunkt u, Lezer? is dit waarlijk de edelmoedigheid niet tot een uiterſte gevoerd, dat met de *opregtheid der duiven*, ons in het Evangelie aanbevolen, naauwelijks beſtaanbaar ſchijnt? Of zou ook het *verfoeijelijke en pedante* van mijne uitſpraak den Heer Bilderdijk, eerst na de ontvangst van mijne, naar ik meen, hoogst beſcheidene *Bedenkingen over* nogtans, in den jare 1823 uitgegeven, zijn in het oog geloopen? Doch hiertegen ſtrijdt weder, dat die Heer, die mij vroeger meermalen hoorde, mij ſedert dien tijd, voor zoo veel ik mij herinner, nooit in het openbaar hoorde ſpreken, en ook, in bijzondere geſprekken, ter beoordeeling van mijne uitſpraak weinig of geene gelegenheid vond. Ik moet dus, daar ik gaarne beken geen Edipus te zijn, de

 ont-

ontknooping van dit raadſel aan anderen overlaten, en wil liever, dan mij zelven of mijne lezers hiermede langer te vermoeijen, nog bij den eerstgenoemden hevigſten, maar, gelijk ik meen te hebben aangetoond, geheel mislukten uitval tegen mijne ſpelling eenige oogenblikken met hen ſtil ſtaan. Het is blijkbaar, dat de Heer Bilderdijk, bij dien uitval mij, dien hij een' *jongman* noemt (elders *een' jongen knaap in of na de Revolutie van 1795 opgekomen* (*), hoezeer ik, toen hij dit ſchreef, in mijn vijftigſte jaar, en dus in eenen leeftijd was, waarin hij zichzelven reeds als een' grijsaard plagt voor te ſtellen) het is blijkbaar, zeg ik, dat hij, bij dien uitval, volgens zijne bekende zachtmoedigheid, mij heeft willen ſparen, en de voorname ſchuld werpen op die *Drijvers en Dwingelanden*, *die zoodanig een misdracht aan een Algemeen tot volksſpelling en regelmaat opdrongen, zonder daar meer dan de vervaardiger zelf van te weten.* Maar wie zijn dan nu die *Drijvers en Dwingelanden*, tegen welke de Heer Bilderdijk zoo hevig uitvaart? Ik voorzie, dat alle mijne lezers verontwaardiging tegen den dolzinnigen beſchuldiger der achtenswaardigſte mannen, en hij zelve, zoo hij niet alle gevoel heeft uitgeſchud, over zijne onbezuisde drift ſchaamte en berouw zal gevoelen; maar ik mag, noch wil echter de waarheid verzwijgen. Het zijn geene anderen, dan de door Bilderdijk zelven meermalen met hoogachting genoemde, en door al wat braafheid, kunde en uitſtekende begaafdheden vereert, hoogst geëerbiedigde en geliefde Mannen M. Tydeman, A. Kluit en J. H. van der Palm. De beiden eerſten toch, door de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leyden verzocht ter beoordeeling van mijne in Handſchrift vervatte *Verhandeling over de Spelling*, hebben daarover bij die Maatſchappij een gunſtig en aanprijzend berigt uitgebragt, 't welk, met hunne toeſtemming en die der Maatſchappij, werd ingelascht in het *Voorberigt* voor mijne *Verhandeling*, bl. XIII en XIV en woordelijk dus luidt:

„ Wel Edele Heeren!

„ De Ondergeteekenden, op uwen last en verzoek, „ gelezen hebbende de Verhandeling van den Hoogleer-

„ aar

(*) Zie zijne *Taal- en Dichtkundige Verſcheidenheden*, V Dl., bl. 183.

„ aar M. Siegenbeek, over de spelling der Neder-
„ landsche taal, hebben de eer U te berigten, dat zij
„ bevonden hebben, dat de spelling, in de gezegde
„ Verhandeling voorgedragen, *allezins overeenkomstig*
„ *is met de natuurlijke regelen en gronden eener re-*
„ *gelmatige spelling:* — dat dezelve, derhalven, *alle*
„ *aanprijzing verdient:* — en juist geschikt is, om
„ de verwarring en ongelijkvormigheid in de spelling
„ onzer moederspraak, welke tot hiertoe geheerscht
„ heeft, zoo veel mogelijk, weg te nemen en te doen
„ ophouden: zoo, dat het *zeer nuttig en wenschelijk*
„ *zoude zijn, dat de gezegde spelling in alle openbare*
„ *en bijzondere schriften algemeen aangeprezen en in-*
„ *gevoerd wierd,* — en zij ondergeteekenden *zich ver-*
„ *pligt oordeelen, U ten sterkste aan te raden, om*
„ *voortaan die spelling te volgen en te gebruiken.*" —
Leiden den 20 April 1804.

(*was geteekend*) M. TYDEMAN.
A. KLUIT.

Gelijk uit dit zoo sterk aanprijzend berigt, omtrent mijne spelling (door den Heer Bilderdijk met den smadelijken naam van *misdracht* betiteld) voor ieder blijkbaar is, dat de stellers van hetzelve, de in vele vakken van wetenschap, en bijzonder in de Nederduitsche taal-kennis wijd beroemde Heeren M. Tydeman en A. Kluit onder de *Drijvers en Dwingelanden, die zoodanig eene misdracht aan een Algemeen tot volksspelling en regelmaat opdrongen, zonder daar meer dan de vervaardiger zelf van te weten,* eene eerste plaats bekleeden, zoo loopt het niet minder duidelijk in het oog, dat de geleerde, en als bevallig prosa-schrijver en sierlijk en krachtig redenaar nooit overtroffene en niet ligt overtrefbare Hoogleeraar van der Palm wel inzonderheid tot die *Drijvers* en *Dwingelanden* geteld moet worden. Het is toch wereldkundig en in het bovengenoemde *Voorberigt* voor mijne *Verhandeling* in het breede door mij ontvouwd, dat die Heer, tot *Agent van Nationale Opvoeding* aangesteld, ter voldoening aan het artikel van zijnen lastbrief, waarbij hem de zorg voor het invoeren eener eenparige spelling werd aanbevolen, in gemeenschap met de toen kortelings opgerigte *Bataafsche Maatschappij van Taal en Dicht-*

 kun-

kunde, aan mij (volgens de verschoonende taal van den Heer Bilderdijk *een jongman, die met zulk eene taak belast werd, waar ik geen inzicht in had*) de vereerende, maar moeijelijke taak opdroeg, om eene Verhandeling ten dien einde zamentestellen; dat ik die Verhandeling als onder zijn gedurig toezigt vervaardigde, en dat hij, nadat ik met zijne toestemming, op dezen arbeid de bekrachtiging der straks genoemde Maatschappij en van die der Nederlandsche Letterkunde bekomen had, van dit alles aan zijne medeleden van den Raad van Binnenlandsche zaken opening gaf; waarvan het gevolg was, dat die Raad aan het toenmalige Staats-Bewind eene voordragt omtrent deze zaak deed, en dat Bewind daarop een besluit nam, behelzende de drie volgende bijzonderheden:

1. „ Dat op den titel van mijne *Verhandeling over* „ *de Spelling* zou gesteld worden: *uitgegeven in naam* „ *en op last van het Staats-Bewind der Bataafsche* „ *Republiek*.

2. „ Dat de Spelling, daarbij aangeprezen, zal wor„ den aangenomen en gevolgd in alle gedrukte stuk„ ken, welke door de Kanselarij van het Staats-Be„ wind, en aan de Bureaux van alle Nationale Colle„ gien, ondergeschikt aan het Staats-Bewind, mits„ gaders op het Bureau van den Commissaris van het „ Staats-Bewind, gecommitteerd tot de door de Fran„ sche aan deze Republiek gecedeerde Landen, worden „ uitgegeven, met uitnoodiging tevens aan het Wetge„ vend Ligchaam, Nationale Rekenkamer, Nationaal „ Geregtshof, Nationaal Syndicaat en de respective „ Departementale Besturen, om de bij gemelde Ver„ handeling voorgestelde spelling in hunne Bureaux „ insgelijks te introduceren en doen navolgen.

3. „ Dat dezelve Spelling zal worden gevolgd en in „ acht genomen in alle onderwijsboeken, welke van „ Landswegé ten dienste der Scholen zullen worden „ uitgegeven, met aanschrijving van alle Schoolopzie„ ners, om hunne beste pogingen aantewenden, ten „ einde deze spelling alom in de Scholen worde ge„ adopteerd. —"

Waar, bid ik, kan eenig redelijk mensch in dit besluit de geringste schaduw van willekeurige magtvoering en dwingelandij omtrent het vrije gebied der letteren ontdekken? Van het eerste punt zal het wel onnoodig

zijn

zijn dit betoogen. En wat het tweede betreft, wie kan aan het opperste Collegie van bestuur het regt betwisten, om aan hunne onderhoorigen zekere door dat Collegie aangenomene regelmaat ten gebruike in alle *officiele* stukken (niet dus in schriften, door hen, als bijzondere personen vervaardigd) ter opvolging voor te schrijven? Wie kan aan hetzelve insgelijks de bevoegdheid ontzeggen, om te bevelen, dat die spelling in alle onderwijsboeken, welke *van Landswege* (dus niet in die, welke door bijzondere personen op hunnen naam) ten dienste der Scholen zullen worden uitgegeven, in acht genomen worde? Voorts gelast het de Schoolopzieners niet, om te zorgen, dat die spelling alom in de Scholen worde aangenomen, maar het wekt hen alleen op, (zooverre toont het Staats-Bewind zich vervreemd ook van den schijn eener willekeurige gezagsoefening in eene zaak, welke alleen het uitwerksel van redelijke overtuiging zijn moest) maar het wekt hen alleen op, om *hunne beste pogingen aan te wenden*, ten einde die spelling alom in de Scholen te doen volgen. — Waarlijk, ik zie hier geen' den minsten grond voor de beschuldiging van eigendunkelijke magtsoefening in het vrije gebied der letteren, waarover sommigen vroeger, en thans de Heer Bilderdijk zoo luide en bittere klagten hebben aangeheven (*); en het ware voor de eer van laatstgenoemden en de zijnen te wenschen, dat in hunne schriften geene duidelijker sporen van aanmatiging eener Oostersche alleenheersching in het rijk der letteren en wetenschappen, dan in het thans ontvouwde besluit van het Staats-Bewind, te vinden waren. — Zoo, meen ik, is dan uit het bijgebragte, voor ieder blijkbaar, dat de *Drijvers* en *Dwingelanden*, door den Heer Bilderdijk in zijne onzinnige woede zoo vinnig doorgestreken, geene anderen zijn, dan de achtbare geleerden en door ieder kundigen en weldenkenden hoogst geëerbiedigde mannen Tydeman, Kluit en van der Palm, en tevens dat 'er geen schijn of schaduw van grond be-

(*) Hetgeen' ik hier ter verdediging van het door de toenmalige Regering in dezen verrigte kortelijk gezegd heb, werd reeds in den jare 1807 breeder door mij ontwikkeld en beredeneerd in mijn stukje, getiteld: *Aan* Mr. J. Meerman, *ten antwoord op zijnen Brief over de vokaalverdubbeling in het Nederduitsch.*

bestaat, om hen zoo hatelijk uit te krijten. Nu nog één woord over het bijvoegsel, waarbij die mannen gezegd worden *van de vereischten eener goede spelling even weinig te weten, als de vervaardiger der Verhandeling zelve.* — In der daad, nu trekt de Hr. Bilderdijk zijne verschoonende inschikkelijkheid mijwaarts te verre, door mij, in kennis der taal en der Nederduitsche in 't bijzonder, met mannen van zoo groote en billijk verkregene vermaardheid gelijk te stellen. Zoo verre is het van mij, om mij dien lof, als regtmatig, te willen toeëigenen, dat ik, zoo iemand mij die lofspraak schijnbaar uit ware genegenheid geven wilde, den zoodanigen niet als mijn' opregten vriend, maar veeleer als een' laffen vleijer, of ten hoogste als een' onbevoegd beoordeelaar zou aanmerken. — Maar wat is het dan toch voornamelijk, dat den Heer Bilderdijk tegen de door mij voorgestelde en thans algemeen aangenomene spelling, zoo geweldig ingenomen doet zijn? In het groote geschilpunt omtrent het al of niet uitdrukken der lange vokaal door verdubbeling in lettergrepen niet op eenen medeklinker sluitende, is hij het, blijkens zijne schriften, volkomen met mij eens. Hetzelfde geldt ten aanzien der noodzakelijkheid, om de scherp-lange *e* en *o* door verdubbeling der vokaal van de zacht-lange te onderscheiden; en, moge hij ook al omtrent het zacht- of scherp-lang geluid van een enkel woord verschillen, dit kan geene reden geven, om op mijne spelling zoo laag te vallen. Ook in andere bijzonderheden van eenig belang is, voor zoo verre ik weet, tusschen ons geen verschil, dan alleen met opzigt tot de verwisseling der *g* en *ch*. Ik wil namelijk de *g* altijd behouden hebben, waar dezelve zich duidelijk in den wortel des woords vertoont, terwijl de Heer Bilderdijk die met de *ch* verwisselt, zoo dikwijls die op de scherpe *t* sluit. Dus schrijft hij *dracht*, *klacht*, *macht* enz. met *ch*, niettegenstaande men *dragen*, *klagen*, *mogen* schrijft. Taalkundig beschouwd, heb ik tegen die verwisseling niets in te brengen, zoo als duidelijk blijkt uit hetgeen ik daarover gezegd heb in mijne *Verhandeling*, bl. 143 — 145 en 160 — 165; doch ik vond geene voldoende reden, en daarom, het oogmerk om eenparigheid in de spelling uit te werken, steeds moetende voor oogen houden, ook geene vrijmoedigheid, om eene schrijfwijze aan te beve-

len,

len, die, een enkelen taalgeleerde uitgezonderd, tegen het algemeene gebruik der schrijvenden lijnregt aanliep. Maar, al had ik ook gemeend deze zaak anders te moeten beschouwen, zou ik echter nimmer het stelsel, daarin door den Heer Bilderdijk gevolgd, hebben aangeprezen, daar die Heer, in dezen, geheel op zich zelven staat, en zoo van het gebruik der oudheid, als van dat van latere dagen ganschelijk afwijkt. De ouden keurden van de vijf dusgenaamde *verwantschapte* medeklinkers in onze taal, vier der zachte, met name de *d*, *g*, *v* en *z* (voor zoo veel zij de laatste kenden) ongeschikt, om eene lettergreep te sluiten en stelden dus daarvoor hare scherpere aanverwante in plaats. Zij schreven dus mede *dracht*, *klacht*, maar zij schreven, om dezelfde reden, ook *ik draach*, *geklach*, *ik mach* enz. De Heer Bilderdijk nu houdt zich, alleen in het eerste geval, aan hunnen voorgang, maar vereenigt zich, in het laatste geval, met het latere gebruik. Ik zal, ter opheldering en bevestiging van het gezegde, een enkel voorbeeld uit het IIe. Dl. zijner *nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden* aanvoeren. Al aanstonds lees ik daar, bl. 3, *gewag*, *gretig*, voor *gewach*, *gretich*, zoo als men, zich aan den voorgang der oudheid willende houden, zou moeten schrijven. Op bl. 11 onderaan lees ik *nog* (adhuc) in onderscheiding van *noch* (neque); eene onderscheiding, die aan onze ouden en ook nog aan onze Bijbelvertalers geheel vreemd is. Men ziet dus hieruit, dat de Heer Bilderdijk in dezen een gebruik volgt, dat noch oud, noch nieuw mag heeten, maar hem, bij uitsluiting van anderen, geheel eigen is. Was het dan zijn verlangen, dat ik, de spelling ten dezen aanzien tot eenparigheid zoekende te brengen, hem als den eenigen zou hebben voorgedragen, die van allen, die immer onder ons de pen voerden, in dezen behoorde gevolgd te worden? Hoe zeer niemand genoemden Heer van aanmatiging vrij zal keuren, twijfel ik nogtans zeer, of hij die wel zoo verre zal willen drijven. Te minder kan hij hierop aanspraak maken, omdat hij ook in de verwisseling der *g* voor *ch*, waar zij door de *t* gevolgd wordt, aan zichzelven ongelijk is. Immers op bl. 6 onderaan van het straks genoemde werk lees ik: „ doch, waar in *ligt* dit onderscheid?" Waarin, vraag ik op mijne beurt ligt de reden, dat men *ligt*, 3e. persoon van ik *lig*,

 met

met eene *g* moet schrijven, en volstrekt tegen alle gronden eener goede spelling aandruischt, wanneer men, ter voldoening aan het latere gebruik, *ligt* (levis) in onderscheiding van *licht* (lumen) met eene *g* schrijft, (*) en dus daarin hetzelfde toegeeft, als de Heer Bilderdijk zelve, tegen het vroegere gebruik *nog* (adhuc, etiam) en *noch* (neque) in de spelling onderscheidende, doet? Waarom moet men *plichtig* (zie bl. 4) juist met eene *ch*, en *menigte* (zie bl. 15) waar de *g* even zeer door *t* gevolgd wordt, met eene *g* schrijven? Waarom moet men in *bracht*, *mocht* (zie bl. 25 en 27) de *g* met *ch* verwisselen, en daarentegen in *heugt* (zie bl. 45) de *g* behouden? Het is, mijns bedunkens, uit het bijgebragte voor ieder blijkbaar, dat het stelsel van den Heer Bilderdijk in dezen den naam van *stelsel* in geenen deele dragen mag, en dus niet verdiende ter navolging te worden aangeprezen. Gaarne zou ik met dien Heer ook nog een nader woord over het oude *nogtans*, en het nieuwerwetsche *nogthans* of *nogthands* wisselen; doch, daar deze aanmerkingen reeds breeder zijn uitgeloopen, dan ik mij in den beginne had voorgesteld, neem ik hier van hem, gelijk van mijne Lezers, afscheid, en bespaar hetgeen ik verder nog met hem heb af te doen, voor eene bekwamere gelegenheid.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Over de Hagel-Afleiders.

Eene der schoonste en nuttigste toepassingen van de Natuurkunde is men gewis aan den Amerikaanschen Wijsgeer Franklin verschuldigd.

Zijne ontdekking der bliksem-afleiders vond echter in den beginne veel tegenstand. Vooroordeel en verkeerd gewijzigde Godsdienst-ijver mengden zich in het spel, en het duurde een' geruimen tijd, eer men algemeen de nuttigheid dezer Werktuigen erkende.

Thans houdt eene andere ontdekking, welke ten naauwste daarmede in verband staat, en reeds gedeeltelijk hetzelfde lot heeft ondergaan, de algemeene aandacht bezig. De Hagel-afleiders, insgelijks in de nieuwe Wereld, voor ruim zes jaren, hun ontstaan verkregen hebbende, waren ech-

(*) Zie *de nieuwe Taal- en Dichtk. Verscheid.* II D. bl. 134.

echter niet, gelijk de bliksem-afleiders het onmiddellijk gevolg van doordachte redeneringen van eenen man als Franklin, gegrond op bekende Natuurwetten. Van meer duisteren oorsprong zijnde, was het dan ook geenszins te verwonderen, dat, toen men voor ettelijke jaren in de Couranten hoorde gewagen van zoodanige Werktuigen, waarmede men den hagel konde verdrijven, en welke zouden bestaan uit houten palen, om welke een koord van gevlochten stroo gestrengeld was, men daarop geen acht sloeg, en hetzelve, als op geene natuurkundige gronden hoegenaamd steunende, onder de menigvuldige verdichtselen rangschikte, waarmede de Dagbladen somwijlen zijn opgevuld.

Eerst later, toen een bekwaam Natuurkundige van het vaste land zich daarmede bemoeide, verkreeg deze zaak eene geheel andere gedaante, en het bleek weldra, dat het gene, waarmede men eerst den spot gedreven had, ten hoogste eene naauwkeurige onderzoeking en beproeving waardig was.

Hoezeer de gevoelens van onderscheidene Natuurkundigen, omtrent de wijze van het eigenlijk ontstaan des hagels, ook mogen uiteenloopen, zoo is men het vooral in de laatste tijden, toch vrij algemeen daar over eens geweest, dat de hagel voor een electrisch verschijnsel te houden zij, en dat dezelve in de lagere gewesten van onzen dampkring wordt gevormd. Dit bragt den Hoogleeraar Orioli van Bologne op het denkbeeld, dat eenig middel, waardoor men de lagere wolken in den dampkring van derzelver Electriciteit konde berooven, welligt ook de vorming van den hagel zoude voorkomen, en dat men derhalve beproeven moest, om de voorgestelde Hagel-afleiders in plaats van stroo, met een' goeden geleider der electriciteit te voorzien.

Hij bestuurde in persoon de eerste proeven, welke dienaangaande genomen werden, en weldra bleek de gegrondheid van zijn vermoeden, zoodat men nu reeds in het Noordelijk Italie, zoo wel als in een geheel Departement van het Zuidelijk Frankrijk, alwaar de hagel jaarlijks ontzaggelijke verwoestingen plagt aanterigten, zoodanig van het groote nut dezer aldus ingerigte Hagel-afleiders overtuigd is, dat dezelve van Gouvernementswege alom worden opgerigt, terwijl in Zwitserland (*Canton de Vaud*,) nog zeer onlangs deswegen, een belangrijk adres door de *Société des Sciences Naturelles du Canton de Vaud*, aan alle grondeigenaars en landbouwers van dat Kanton is gerigt, om hun deze belangrijke zaak ter ernstige behartiging aantebevelen en optewekken, om zich onderling te vereenigen, ter oprigting van Hagel-afleiders door het geheele Kanton, omdat de ondervinding reeds geleerd heeft, dat deze werktuigen des te beter beveiligen, naar mate zij over eene

groo-

grootere oppervlakte regelmatig en onafgebroken verdeeld zijn.

Te regt wordt in dit adres gezegd, dat hoe heilzaam ook overigens de bestaande Assurantie-Societeiten voor den hagelslag zijn mogen, derzelver doel zich echter slechts daarbij bepaalt, dat de onmiddellijke slagtoffers der ramp vergoeding erlangen, ten koste van anderen, welke geene schade geleden hebben, terwijl het waarschijnlijk is, dat door het voorgestelde middel het kwaad zelve geheel zal geweerd worden.

Volgens de laatste berigten uit het zuiden van Frankrijk is aldaar de heilzame uitwerking dezer Hagel-afleiders zoo blijkbaar, dat zelfs de onkundige menigte niet kan nalaten dezelve te bewonderen.

Wanneer eene zwarte, niet dan onheil voorspellende hagelbui komt aandrijven, en het district nadert, 't welk door deze werktuigen beschermd wordt, ziet men dezelve langzamerhand hare donkere kleur verliezen en helderer wordende zich weldra, binnen den kring der Hagel-afleiders, in schadelooze sneeuw of verkwikkenden regen ontlasten.

Niet zeldzaam, zoo men zegt, zijn de voorbeelden, dat sommige gemeenten, welke van dit beveiligingsmiddel hadden gebruik gemaakt, als op eene wonderdadige wijze zijn gespaard gebleven, te midden van andere gemeenten, die geweigerd hadden, derzelve landerijen met Hagel-afleiders te voorzien, en die dan ook op de vreesselijkste wijze door den hagel werden verwoest.

Deze werktuigen daarenboven, wanneer dezelve goed vervaardigd zijn, tevens als gewone blikfem-afleiders kunnende beschouwd worden, zullen het voordeel hebben, dat zij de vorming van zware onweders boven de landen, waarop zij in genoegzaam aantal en uitgebreidheid geplaatst zijn, verhinderen en alzoo de schade zullen voorkomen, welke daaruit voor de nabijgelegene woningen zoude kunnen ontstaan.

Ik achtte het niet ondienstig deze bijzonderheden door middel van dit Weekblad meer algemeen bekend te maken; mij dunkt, het gene wij 'er tot nu toe van weten, gesteld ook, dat hier en daar iets van deze eerste berigten overdreven zij, is meer dan genoegzaam om ons te nopen, ook in ons land dit beveiligingsmiddel te beproeven, alwaar de hagelslag zoo dikwijls noodlottige gevolgen heeft en de schoonste hoop van den landman verwoest, hetgene vooral bij de Tabaksteelt in onze Noordelijke Provincien niet zelden het geval is.

Men denke niet, dat het voorgestelde middel te kostbaar zij, daar de geheele onkosten der eerste oprigting naauwelijks *Twee Guldens* per Rhijnlandsche Morgen kunnen bedragen, terwijl het jaarlijksche onderhoud dezer Werktuigen, wanneer dezelve eens goed vervaardigd zijn,

zijn, bijna op niets kan gerekend worden, althans ten uiterste gering is.

Zullen de Hagel-afleiders goed ingerigt zijn, dan behooren dezelve te bestaan uit houten staken, ter hoogte van 16 of 17 Nederl. Ellen, welke stevig in den grond worden bevestigd, en welker bovenste gedeelte met eene scherpe koperen naald van $2\frac{1}{2}$ strepen dikte, en 10 à 13 Nederl. duimen lengte, is voorzien. Onder aan deze koperen naald is een ring bevestigd, waaraan een koperdraad van 1 streep dikte gehecht is, 't welk langs den houten staak nederdaalt en tegen denzelven aan wordt gehouden door kleine haakswijze omgebogene stukjes koperdraad, welke van afstand tot afstand, in den staak gestoken zijn. Het aldus nederdalend koperdraad wordt, tot eene diepte van omtrent $1\frac{1}{2}$ Nederl. ellen, in den grond gebragt, alwaar het met een horizontaal liggend stokje verbonden is, ten einde te beletten, dat kwaadwilligen het soms uit den grond mogten rukken; men kan daarenboven het geheele onderste gedeelte van den staak, ter meerdere beveiliging, met doornen voorzien.

Wanneer men hooge boomen vindt, kan men van deze, in plaats van staken gebruik maken; door middel van ijzeren krammen hecht men dan een' stok met de beschrevene koperen punt voorzien, in derzelver kruin, zoodat dezelve eenige voeten boven den boom uitsteekt, en laat vervolgens het koperdraad langs den stam afdalen.

De Hagel-afleiders moeten eindelijk niet verder dan 150 Nederl. ellen van elkander geplaatst zijn, welke afstand echter door de ondervinding voldoende is bevonden.

Zie daar de eenvoudige Werktuigen, waarvan men zulk een heilzaam gevolg kan verwachten Wie zoude nog een oogenblik aarzelen te beproeven, om door zulk een gemakkelijk en onkostbaar middel zijne gewassen of al ware het dan ook slechts de glasruiten zijner woning of broeikassen te beveiligen.

Mogten 'er dan ook onder onze grondeigenaars en landbouwers gevonden worden van genoegzame kunde en verlichten ijver, om eene zaak niet dadelijk te veroordeelen, alleen omdat zij nieuw is, en die genegen waren, hiervan eene proeve te nemen; misschien zouden zij, weldra door anderen nagevolgd, bij eigene beveiliging, de aangenaamste belooning vinden in de bewustheid van waarlijk nuttig geweest te zijn voor onzen Vaderlandschen Landbouw.

A. VAN BEEK.

Utrecht
den 13 Junij 1825.

Be-

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

Verhandeling over den Kanker door VORSTMAN, Vader en Zoon, Heelmeesters te Delft en 's Gravenhage, bekroond door het Utrechtsche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, Utrecht 1824, 8°., 335 bl.

Het Utrechtsche Genootschap kon der menschheid geen grooter dienst bewijzen dan door de aandacht der Geneeskundigen tot dit belangrijk ongemak te bepalen. Onder meer ingezonden antwoorden heeft dat van de Heeren Vorstman den prijs mogen behalen (*). Grooter lof kan aan hetzelve niet gegeven worden.

Zij beschrijven den Kanker, of liever deszelfs verschijnsels op eene volledige wijze; met zonderlinge schranderheid volgen zij deszelfs ontwikkeling, en hunne wijze van behandeling, vooral bij het begin, is dikwijls de vrucht van derzelver eigen ondervinding.

Maar hebben zij de aanhaling van Schrijvers en geneesmiddelen, die dit minder verdienden, soms niet te verre uitgestrekt? Wij hadden ook wel gewenscht, dat zij bij de behandeling van den *Scirrhus* hadden gesproken van de aanwending van de bloedzuigers, weekmakende pappen en wrijvingen met het *hydriodatum potassae* met reuzel.

Zij schijnen ook aan de *Belladonna* in navolging der Duitsche Artsen en vooral op het voetspoor van Richter te veel vermogen toe te kennen.

Deze Verhandeling, afgezien van deze aanmerkingen, behelst uitstekende waarnemingen van belang voor de kunst.

(*Revue Encyclop. Avril* 1824.) De Kirckhoff.

Diss. inaug. med. Historiam incarcerationis herniae congenitae exhibens auct. J. C. CROISSANT *Brielensis*, *Groning.* 1821.

Nadat de Schrijver het hem voorgekomen geval behoorlijk

(*) Het schijnt den Steller dezer beoordeeling onbekend te zijn, dat de dubbelde gouden eerepenning is toegewezen aan de Heeren Vorstman en den Heer Haver Droeze van Dordrecht, wier Verhandelingen als de meeste verdiensten op deze wijze zijn bekroond geworden. — De laatste ziet mede reeds het licht te Utrecht, bij Altheer 1824, 8. 295 bl.

lijk heeft uiteengezet, bepaalt hij zich vooral, om aan te toonen, hoe nadeelig het is, jonge lieden die met breuken behebt zijn, tot den krijgsdienst opteroepen.

G. C. B. SURINGAR, *Comm. med. de modo, quo natura versatur in restituendo omni, quod in corpore humano solutum e praem. orn. L. B.* 1823.

De Verhandeling verdient onderscheiding, zoo wel om de Letterkundige toelichting van het onderwerp, als door scherpzinnige beoordeeling.

De schrijver stelt dat de natuur het verlorene volgens zes wetten herstelt, overeenkomstig de zes wetten van de vormdrift door Blumenbach vastgesteld.

(*Kritisches Repertorium fur die gesammte Heilkunde von* J. N. Rust, 5 B., 1 & 2 H.)

In het *Kritisch Repertorium für die gesammte Heilkunde &c.* III 577 is melding gemaakt van zeker *Pamphlet* van eenen Hollandschen Geneesheer Capadose tegen de *Vaccine.*

Onder de talrijke tegenschriften, die dit geschrijf naauwelijks verdient, zegt men, dat zich onderscheiden door kracht van oordeel en leerzame waarnemingen. *De bestrijding der Vaccine enz. door* Dr. Jorritsma, *en de Vaccine verdedigd enz. door* Dr. van Dorp. (*)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1825. Junii.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
15	30. 3¾ 30. 3¾ 30. 3	65 76½ 61¼	O. N. O. ——— N. O.	's morgens betrokk., verder helder, windrig.
16	30. 2¾ 30 2¾ 30. 2	68 79 65½	O. O. N. O. ———	helder.
17	30. 1¾ 30. 2 30 1¾	62 67 57	N. N. t. W. ———	bewolkt, zeer windrig, 's avonds betrokken.
18	30 1 30. 1½ 30. 1	59½ 60 56	N. N. W. ——— ———	betrokken, windrig.
19	30 0¾ 30 0¾ 29. 8¾	57 64 68½	N. W. W. N. W. Z. W.	bewolkt, 's avonds betrokken, 's nachts regen.

BA-

(*) Het niet minder belangrijk werk van den Haagschen Geneesheer Ontijd schijnt toen den Recensent nog niet bekend te zijn geweest, hetgeen wij daarvan vernemen, zullen wij langs dezen weg mededeelen.

Junij.	BARO-METER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	29. 7 29. 7 29. 7¼	58 63 52½	W. t. N. N. W. ——	's morgens betrokken, tusschenb. regen, verder bewolkt, 's avonds iets buijig.
21	29. 8 29. 8¼ 29. 9	55½ 59 49	N. W. —— ——	bewolkt, een weinig buijig.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Gebroeders VAN CLEEF, Boekverkoopers in 's Gravenhage en te Amsterdam, is gedrukt en derzelver gewone Correspondenten verkrijgbaar gesteld; als

1°. Hoogere Meetkunst, bevattende de algemeene Theorie der kromme lijnen en gebogene vlakken, inzonderheid de kegelsneden en derzelver onderlingen zamenhang; benevens de leer der Meetkunstige plaatsen, door den Hoogl. Jacob de Gelder, eerste Deel in 8vo., en Atlas in fol.

2°. de Derde verbeterde druk van de allereerste gronden der Cijferkunst, bevattende de verklaring van het tientallig stelsel van tellende leer der evenredigheden der Reken- en Meetkunstige Reeksen, enz. enz., door Denzelfden, 2 Stukken, in 12°.

3°. Antwoorden op de Rekenkundige vragen voorkomende, in den Derden Druk van de allereerste gronden der Cijferkunst door den Hoogleeraar de Gelder, uitgewerkt door G. Ramakers Jr., in 12°.

4°. Hollands Roem in Kunsten en Wetenschappen, met Aanteekeningen en Bijdragen, door den Baron Collot d'Escury, 1e. en 2e. Deel in 8vo.

5°. Handboek voor de beoefenende leere der Geneesmiddelen voor Veeartsen, door A Rysz., overgezet naar de Vierde vermeerderde uitgave door G. van Olivier, in 8vo., met een plaat.

6°. De tweede uitgave van de Romeinsche Geschiedenissen, door M. Stuart, 1e. tot 6. Deel in 12°.

*** HAARLEM *den 21 Junij. De Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij*, verwittigt, dat, gedurende de maand Julij, bij gelegenheid van de Tentoonstelling van *Nationale Volksvlijt* binnen deze stad, tevens zal kunnen worden bezigtigd het *Kabinet van Modellen en Monsters* van genoemde Maatschappij, hetwelk geplaatst is boven de zaal van het Oude Mannen-Huis; zullen voormeld Kabinet (behalve op Zon- of Feestdagen) dagelijks openstaan, van des voormiddags ten *tien*, tot des namiddags ten *vier* ure.

Uit naam der Maatschappij
J. T. SIEGEL *Algem. Secret.*

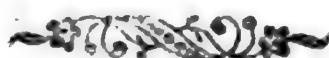
TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

EERSTE DEELS

EERSTE REGISTER

BERIGTEN en BIJZONDERHEDEN.

Van Januarij — Junij 1825.

A.

B.

H.

I.

Bladz.

J.

K.

L.

M.

Munt

Bladz.

R.

S.

Spaan-

Wa-

EERSTE DEELS
TWEEDE REGISTER.
BOEKEN, ENZ.
Van Januarij — Junij 1825

M.

Bladz.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

V.

ALGEMEENE

KONST-

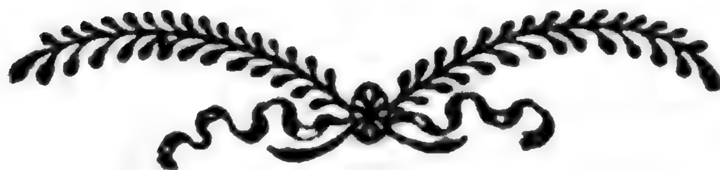
EN

LETTER-BODE,

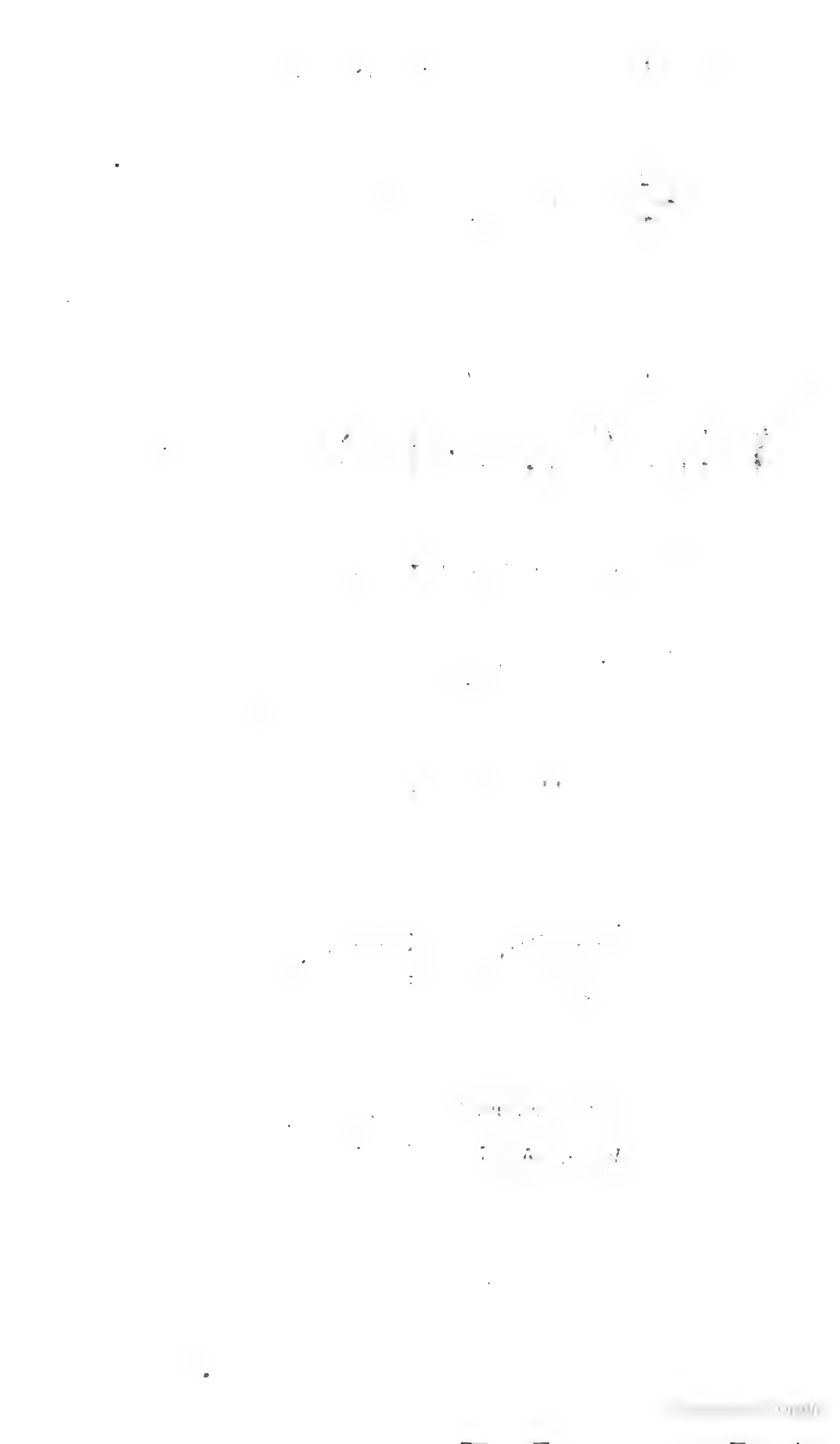
VOOR HET JAAR

1825.

II. DEEL.

TE HAARLEM, BIJ
DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 26 *Vrijdag den 1sten Julij.*

BERIGTEN.

Parijs. Tegen het einde van Augustus des verleden jaars, heeft de Natuurlijke Historie een' harer getrouwe beoefenaars verloren door het overlijden van den Heer Alfred Duvaucel, die, na met onderscheiding in de Fransche legers gediend te hebben, zich weder met de borst toelegde, op dit zijn gekozen vak der wetenschappen, en het voordeel genoot, van daarbij geleid te worden door zijn' schoonvader den beroemden Cuvier. In 1818 werd hij als Natuurkenner des Konings naar Indie gezonden en was, te Calcutta aangekomen, gezamenlijk met den Hr. Diard werkzaam, om de Natuurlijke Historie van die gewesten te bestuderen en Dieren voor het Parijsche Museum te verzamelen. Na met vrucht ook tot het laatste einde bezig te zijn geweest, verlieten beide Natuurkenners tegen het einde van 1818, met Sir Stamford Raffles, Bengalen, en begaven zich naar Sumatra, waar zij, gedurende het daarop volgend jaar eene aanzienlijke verzameling bijeenbragten.

ten. (*) De Heer DUVAUCEL keerde daarop naar Bengalen terug, terwijl de Heer DIARD zich oostelijk op begaf en nu op het punt ſtaat van uit Cochinchina terug te keeren. Vier groote bezendingen met voorwerpen waren de vruchten van DUVAUCELS naſporingen in 1820 en 1821. Daarna wilde hij de boſſchen van Sylhet onderzoeken en drong tot buiten derzelver grenzen door; doorkruiste een gedeelte van Coſsya en was de eerſte Europeaan, die het hol van Blumawa bezocht. Een koortsziekte, in deze ongezonde luchtſtreek, overviel hem en noodzaakte hem naar Calcutta terug te keeren, evenwel een groot aantal dieren met zich voerende, hetzij van plaatſelijk, hetzij van algemeen belang. Verhinderd in zijn voornemen om Nepaul te bezoeken, bragt hij 1822 en 1823 te Benares en Katmandos door, en kwam met een' rijken Natuurſchat beladen te Calcutta terug, zonder dat de koorts hem nog verlaten had. De zeelucht ter zijner herſtelling aangeprezen zijnde, begaf hij zich naar Madras, maar blies weldra daar den laatſten adem uit, ten huize van den Advokaat-Generaal HERBERT COMPTON, nadat hij naauwelijks den ouderdom van 31 jaren bereikt had. Hij was niet alleen een verzamelaar, maar ook een geestig waarnemer, gelijk uit onderſcheidene beſchrijvingen, ook buiten zijn wetenſchappelijk vak omloopende gebleken, is.

IETS OVER DEN REIZIGER VIVANT DENON,

OOK ALS KUNSTENAAR EN KUNSTMINNAAR.

Het was in Augustus des verledenen jaars, dat ik mij te Parijs onthoudende, door den Eerw. Marron, die

(*) Onder een groot aantal bijzonderheden, zond hij ook over een Dugong, het dier, dat van alle anderen het naastbij komt aan de fabelachtige Sirene; eene beſchrijving van hetzelve is geplaatst in de *Philoſophical Tranſactions*, voor 1820 door Sir EVER. HOMEN.

die mij, als een tweede vader, met liefdeblijken overlaadde, bij dezen beroemden man werd geïntroduceerd. Na het bezigtigen zijner waarlijk eenige verzameling van Egyptische oudheden (zoo beeldwerk, b. v. Kevers van saffier, Ibissen van brons, als Mumiën en andere belangrijke voorwerpen, door hem, op zijne onvergetelijke reize bijeengebragt) bemerkte ik, dat zijne appartementen met Schilderijen van onschatbare waarde behangen waren, die niet slechts door de beste meesters vervaardigd, een verrukkend geheel. maar ook eene wezenlijke geschiedenis der kunst uitmaakten. De beroemde man leidde ons, met andere vreemdelingen, onder anderen, den Heere Stratenus en den Hoogl. Baron van Reiffenberg naar zijn Kabinet en maakte ons getuigen van een ontwerp, veelligt thans door zijn' onverwachten dood gestaakt. Hij was namelijk bezig zijne Verzameling Schilderijen, in Steendruk te kopiëren, en had reeds bijkans 30 portefeuilles gereed.

Behalve het reusachtige der onderneming, trof ons het naauwkeurig juiste der uitvoering, alzoo Denon eene manier had gevonden, om licht, zwart en bruin, in zijnen Lithographischen arbeid zoo te bezigen, dat hij de hand van elken Schilder, het karakter, de wijze van schaduwen en artseren, zelfs de *nuances* of schakeringen der kleuren, geheel stiptelijk wist te volgen, en wel zóó, dat een kenner, zelfs zonder de originelen gezien te hebben, op het zien der kopijen, in het ontcijferen van den naam des oorspronkelijken Schilders, niet mistasten kon. En dit deed Denon in zijne snipperuren! — wat meer zegt, met eene verbazende snelheid, en zoo, dat ik gerustelijk hen durve tegenspreken, die, gelijk mij bewust is, dat 'er lieden gevonden worden, plagten te twijfelen aan de bevoegdheid des mans, om, om zoo ter loops als hij het in zijne Reize verhaalt, de Egyptische gedenkteekenen naauwkeuriglijk aftemalen. 'Er was meer bij Denon, dat mij trof. Zoo verbaasde mij de dankbaarheid en onwrikbaarheid van eenen man, die zijn geheele aanzien aan Napoleon dankende, in eenen tijd, waarin 's mans naam in Parijs niet meer genoemd werd, bustes, portraiten en andere koppen zijns gewezenen weldoeners, in alle zijne kamers, openlijk

bewaarde. En men deed hem geen letſel! Wel met regt merkt Thucydides aan: „ dat de mensch op „ hem die wijkt, nederziet, doch het niet uit den „ weg gaande ontziet. "

Zijn ſlaapvertrek prijkte met twee verbazend groote Leeuwenhuiden, door hem zelf in de woestijnen op den koning der dieren behaald. Zijne ſlaapplaats was een bed op riemen; de gordijnen, van een deel zijner reizigerstent vervaardigd.

'sMans geſtalte was rijzig, doch wel ontwikkeld; de trekken van zijn gelaat niet uitſtekend, noch in het oog vallende; (veelligt minder ſprekende door de ſchade, welke 'er de kinderziekte op aangerigt had), maar zijn oog was levendig, en kenmerkte eenen onderzoekenden geest. Geen zijner zintuigen ſcheen door de jaren geleden te hebben. Hij was vriendelijk en zedig. In een der vertrekken hing een door hem geteekend zinnebeeld, Saturnus, door den Liefdegod onmerkbaar voortgetrokken, droeg een vaandel, waarop Denon, in zijne verſchillende leeftijden en kostumen was afgebeeld. De gelijkenis was ſprekende; de uitvoering Denon waardig.

P. CAMPER.

IETS

OVER HET GEBRUIK VAN HET BELLADONNA-EXTRACT ALS VOORBEHOEDINGSMIDDEL TEGEN HET ROODVONK,

DOOR

Doctor DE KONING

te Zalt-Bommel.

Ik had met een uitſtekend genoege, onder anderen, ook gelezen, hetgeen mijn hooggeachte Neef, de zeer geleer-

leerde Heer H. B e e k e, Med. Doct. en Lector, te Haarlem, ons in den *Algemeene Konst- en Letterbode*, No. 16 1823, en No. 8 van 1824 heeft medegedeeld, nopens het gebruik van het Belladonna-Extract als voorbehoedingsmiddel tegen het Roodvonk. (*) Dat ik mij met elk weldenkend geneesheer over een middel verheugde, hetwelk in eene zoo vreesfelijke ziekte, zoo weldadig is, laat zich levendig gevoelen.

Mijne gedachten over hetzelve gegaan zijnde, en dewijl ik naderhand in de gelegenheid geweest ben, hetzelve te beproeven, zoo meen ik aan de Maatschappij verpligt te zijn, een en ander mede te deelen

In de maand Augustus des jaars 1824, werd mijne hulp gevraagd in twee der aanzienlijkste huizen op het dorp Driel, alwaar ik in dezelve 7 à 8 personen, de eene heviger dan de andere van het Roodvonk vond aangetast; eene daarvan is voor het geweld der ziekte bezweken, de anderen zijn volkomen hersteld.

De Predikant dier plaats, de Wel Eerwaarde Heer K o o p s W i g g e r s, schoon nimmer het Roodvonk gehad hebbende, ontzag zich niet, de beide huizen, in weerwil een der lijders overleden was, en de warmte de besmetting vermeerderde, dagelijks zelfs tweemalen, te bezoeken, en gaf daarin zijn edel karakter en als Leeraar en als vriend der huizen te kennen.

Het was even wel geenszins vreemd, dat de vrees tegen zulk eene hevige ziekte bij zijn' Wel. Eerw. opreès, waarom hij mij verzocht het Belladonna-Extract hem te laten gebruiken. Ik voldeed hieraan gaarne, en gaf het naar het voorschrift van Doct. B e r n d t, namelijk: 2 greinen Extract in eene halve once *Aq. Cinnamom.* ontbonden, en druppelswijze, met dat gelukkig gevolg, dat gemelde Heer volkomen van de ziekte is vrij gebleven.

In de maand Februarij dezes jaars, openbaarde zich het Roodvonk binnen deze stad en tastte, mij bekend, eerst het huis van den Heer M. L. aan, doch vertoonde zich bijna gelijktijdig op het in deze stad gevestigde en in bloei zijnde jonge Juffrouwen-Kostschool; in eerst gemelde huis werden drie kinderen zeer zwaar van de ziekte aangetast, en een daarvan, zijnde een zwakke jongeling, is overleden. De oudste dochter *meende* men, had voormaals het Roodvonk gehad, evenwel liet ik haar, zoo wel als het jongste kind, het Belladonna-Extract gebruiken, terwijl de oudste zoon, welke leerling in eene Apotheek is, doch des nachts in

(*) Terwijl ik dit schreef, heb ik ook gelezen No. 11. van 1825.

in het ouderlijke huis slaapt, de poeders gebruikte van Dimsdale, namelijk: *Merc. dulcis gr.* ¼ *Sulph. aur. antim. gr.* ½, weder met dien gewenschten uitslag, dat zij van de ziekte volkomen zijn vrij gebleven.

Ik had bij den Predikant bovengemeld, iets bij het gebruik der Bellad., in *Aq. Cinnamomi* ontbonden, ondervonden, hetgeen mij deed besluiten, dezelve in een' anderen, en zoo ik geloof, beteren vorm te moeten geven. Mijne bevinding en opmerking was deze, dat men met het tellen der droppels niet al te gestreng was geweest; ook is het eene zekere waarheid, dat hoe goed het middel ook wordt omgeschud, staande het droppelen, hetzelve weder bezinkt, waardoor de giften ongelijkvormig worden. De Predikant had dan daarvan ook ongunstige uitwerkselen gehad, waarom ik beter oordeelde, het middel in poeders te geven en wel:

℞ *Extr. rec. Atrop. Bellad. gr.* IV.
Pulv. subt. C. Cinnam gr. XXIV.
— *Sacch. Canariense dr.* I.
m. f. Pulv. N. XXIV.
's morgens en 's avonds een poeder.

terwijl ik het extract in ieder derzelve naar den ouderdom vermeerderde of verminderde.

Op het Fransche jonge Jufvrouwen school werd de jonge Jufvrouw W. zeer zwaar, gepaard met *asthenia putrida*, van het Roodvonk aangetast en ik had het ongeluk dit dierbaar en veel belovend kind te zien sterven. Toen rekende ik mij aan de ouders der andere jonge jufvrouwen verpligt, hun alle de Bell. naar mijne wijze in poeders, de gift naar de jaren berekend, toetedienen, niet alleen aan diegenen, welke nimmer het roodvonk gehad hadden, maar ook aan diegenen, welke meenden het voormaals gehad te hebben, en ook aan alle de overige huisgenooten, bedragende een getal van 16 à 18 personen, met dat gelukkig gevolg, dat, offchoon de besmetting wel zeer sterk in dit huis was, door den aard en de woede, waarmede de jonge Juffrouw W. was aangetast en de dood 'er op volgde, zij alle volmaakt gezond zijn gebleven, behalve twee jonge Jufvrouwen, welke door ligte inflammatie in de keel zijn aangetast geweest en genezen. Mij dunkt, dat dit belangrijke proeven zijn, welke het nut bewijzen van de Bell. als voorbehoedingsmiddel tegen het Roodvonk, en ik rekende mij verpligt, deze gevallen het publiek te moeten mededeelen.

Dan, hoe beslissend en veel bewijzend deze getrouwe waarnemingen ook wezen mogen, zoo geloof ik, zal een Ge-

Geneesheer voorzigtig handelen, dat hij waakzaam zij en het gebruik der Bell. aan de eene zijde niet al te veel roem geve, maar nog daarenboven ook zorge, dat dit middel altijd onder zijne leiding en zijn bestuur genomen worde. Immers, wanneer ik mijne eigene ervaring raadplege, dan geloof ik, dat in vele gevallen, waar de voorbehoedende kracht tegen het Roodvonk aan de Bell. wordt toegeschreven, geheel in iets anders, en wel in de opportuniteit, van de, met besmette personen in aanraking komende voorwerpen, gelegen zij. Want, men moet het mij ten goede houden, dat ik aan een groot getal waarnemingen van de Duitsche Geneesheeren niet veel waarde hecht: want, vele zijn in hun vernuft waarschijnlijk geschapen, andere zijn door een vergrootglas gezien! Ten bewijze van mijn eerste gezegde zoude ik uit vroegere ervaring mogelijk vele facta kunnen aanvoeren, doch ik zal mij slechts bij één bepalen, het is deze: Nog te Vollenhoven zijnde, kreeg eene kindermeid van den Heer W. v. J. het Roodvonk en wel in een huisgezin, waar 7 à 8 kleine kinderen waren, welke nimmer het Roodvonk gehad hadden; ter beveililing werd niets gebruikt, dan alleen, dat ik in het geheele bovenhuis, waar de meid gelegen had, de zoutzure berooking bezigde; en, niet alleen is dit groote huisgezin, maar zelfs is het geheele stadje van het Roodvonk vrijgebleven. Twee jaren vroeger is mij een bijna gelijksoortig geval bij een' boer genaamd S. v. d. L. op het land voorgekomen. Hier ter stede heb ik verscheidene Huisgezinnen behandeld, waarin 'er, meer of minder zwaar aan het Rondvonk lagen, terwijl sommige van de kinderen, volkomen zonder eenige de minste voorbehoeding, van het Roodvonk zijn vrijgebleven. Inzonderheid was dit zeer in het oog loopende in het huis van den Heer J. v. d. W., waar twee kinderen zeer zwaar aan het Roodvonk gelegen hebben, terwijl de twee andere zijn vrijgebleven., desgelijks ook in de huisgezinnen van de Heeen J. M. en G. B. M.; in het eerste dezer is zelfs een kind gestorven.

Maar het sterkste bewijs heb ik ondervonden in mijn eigen huisgezin. Mijn Zoon, de Theol. Stud., te Utrecht, werd in 1824 zeer zwaar door deze ziekte aangetast; mijn vriend heeft hem gedurende verscheiden dagen opgepast en is, schoon nimmer het Roodvonk gehad hebbende, van de ziekte vrij gebleven; maar wat gebeurt 'er in 1825? Staande de sporadische epidemie alhier, werd mijn huisgezin, bestaande in twee zoons en twee dochters van deze ziekte allergeweldigst aangetast en nu bekwam ook mijn vriend de ziekte in een' zeer bedenkelijken graad, doch mijn jongste zoon, schoon aan alle mogelijke besmetting blootgesteld, is vrij gebleven, in weêrwil hij zelfs 3 à 4

dagen en nachten, wegens eene andere ongesteldheid, in de kamer, waar de andere zieken lagen, heeft doorgebragt, dewijl ik meende, dat hij ook van de ziekte aangedaan was, hetgeen naderhand bleek het geval niet te wezen.

Men ziet uit een en ander, dat men voor als nog den roem der Bell. niet te hoog moet verheffen: want ik moet ter dezer plaats nu hier nog bijvoegen, dat ik, zoowel op het Fransche Kostschool als in het huis van den Heer M. L., de zoutzure berooking zeer sterk gebezigd had; maar daar en boven is de oudste zoon des laatsten ook vrij gebleven, offchoon hij geen Bell., maar wel de poeders van Dimsdale gebruikt had.

Ik heb gezegd, dat een Geneesheer het gebruik der Bell. altijd zelf besturen moet, dewijl het een medicament is, hetwelk niet dan in voorzigtige handen past. 1. Wanneer wij aanmerken, dat het onder de hevigste vergiften behoort van het Plantenrijk in vele tuinen; immers ik heb reeds aangemerkt, dat een te overvloedig gebruik duizelingen mij had veroorzaakt, een gemeen gevolg van het te overvloedig gebruik der Bell. 2. Een Geneesheer moet niet alleen zelf de Bell. voorschrijven, maar hij moet ook acht slaan op ouderdom en gestel van het voorwerp: want de werking der Bell., wanneer men dezelve empirice naar een magistraal voorschrift toedient, moet noodzakelijk in dezen of genen individu schadelijk zijn. 3. Een aanhoudend gebruik van de Bell., kan naar mijn inzien bij kinderen schadelijk zijn. Daar het gewrocht aan de oorzaak overeenkomstig moet zijn; zoo is het *a priori* denkbaar, dat zij, ja wel een vermogen kan hebben, tijdelijk, de opportuniteit wegtenemen, maar dat haar invloed op de organen waardoor de ziel werkzaam is, minder gunstig zal zijn en eene verstomping in de opwekbaarheid derzelve veroorzaken. *Immers:* onze kennis aan de werking der geneesmiddelen op een levend ligchaam, is volgens den geleerden Ontijd (*) bijna blood empirisch; en dat zal elk man van ervaring dezen voortreffelijken Geneesheer volgaarne toestemmen. Toch moeten wij met Hufeland aannemen, dat hare werking Dynamisch, Chemisch of Specifisch is. Dit is dan nu ook het geval met de Bell., maar wij moeten ons deze verschillende werking geenszins in abstracto, maar wel degelijk in concreto voorstellen, daar het van zelve spreekt en met de ervaring overeenkomstig is, dat ja wel een geneesmiddel eene specifieke kracht tegen deze of gene ziekte uitoefent, maar evenwel zijne Dynamische *of*, *en* Chemische werking vrij duidelijk ondervinden laat; inzonderheid is dit het geval met de zoogenaamde heroica, gelijk onder andere door de werking van het kwikzilver in het

(*) Geneesk. Magazijn, I. Dl., 3e. St. bl. 96.

het oog loopend bewezen is. Nu is het zeer mogelijk, dat de Bell. eene weldadige specifieke werking als *prophylacticum* tegen het Roodvonk heeft, gelijk dit door proeven en waarnemingen bewezen is, maar hare Dynamische werking op het ligchaam, kan zij even min nalaten uitteoefenen en deze bestaat in eene de opwekbaarheid zeer nederdrukkende, IJ p e y zegt, in eene zoo verdovende kracht, dat zij razernij en den dood kan veroorzaken.

Daar dit nu zoodanig het geval is, zoude ik altijd met het voortgezette gebruik der Bellad., inzonderheid bij jonge kinderen en zwakke gestellen, zeer huiverig zijn, dewijl hare werking, naar mijn inzien, nadeelige gevolgen op het *sensorium commune* kan uitoefenen; het is derhalve zeer de pligt eens Geneesheers, dat dit middel alleen in zijne handen berust en door zijn verstand bestuurd wordt; voorzigtigheid zij dan onze leidsvrouw, het publiek is reeds veel te veel ingeleid in oppervlakkige kennis aan geneesmiddelen en hetzelve is zulks geenszins toevertrouwd.

Ik zoude mij mogelijk zoo bepaald over de Bell. enz. niet hebben uitgedrukt, wanneer ik geen kennis droeg, dat zelfs een onbevoegd persoon, de Bell. als *prophylacticum* had toegediend; om dit alles nu voortekomen, ben ik van oordeel, dat de Geneeskundige Besturen zich dit belangrijk middel behoorden aantetrekken en althans de Apothekers verbieden, het aan eenig mensch te geven, anders dan door een' Geneesheer voorgeschreven.

Nu is 'er nog eene zaak, welke men het publiek moet leeren kennen, het is deze: dat de Bell. ja wel een groot vermogen schijnt te hebben, om een voorwerp voor de inwerking van den het Roodvonk voortbrengenden prikkel te beveiligen, doch dat deze beveiliging alleen maar voor eenen tijd is, en dat zij dus staande eene Epidemie hoogst nuttig zijn kan, maar dat de beveiligde personen, nadat het gebruik heeft opgehouden, even zoo goed, als of zij dit middel nimmer gebruikt hadden, somtijds, als zij bij toeval eens in eene vreemde plaats komen, waar de ziekte regeert, door de werking van het *miasma* kunnen worden aangedaan en zij zelfs de eerste kunnen wezen, welke de ziekte ontvangen en verspreiden.

Zoo menigmalen ik vergiften zie voorgeschreven, of dat ik dit zelf doe, dan slaakt mijn hart een' zucht: ach waren wij nog in de dagen van ouds; want zekerlijk is het, dat het getal heroike geneesmiddelen verbazend vermeerderd is, doch dit is eene gelukkige en der Geneeskunst eer aandoende zaak, maar ongelukkig is de *nomenclatuur* der ziekten even zoo tot eene verbazende lengte aangewassen.

 On-

Onze voorouders hadden mogelijk de helft der Geneesmiddelen niet, schoon hare voorschriften verbazend omslagtig waren, maar 'er bestonden ook de helft der ziekten niet, welke ons thans treffen. Wat hier van de reden is, valt heden niet onder mijn plan, om te ontwikkelen, maar dit weet ik zeker en daar mede eindig ik. *dat de veranderde of liever de meer gekunstelde leefmanier, de afschaffing van de zoo heilzame baden, het vergroot getal van practici, het vermeerderen van de nomenclatuur van geneesmiddelen en het toelaten, dat de onbevoegdheid onbeschaamdheid wordt, de werkelijke oorzaken en weelderige springbronnen zijn, van vele ongelukkige gebeurtenissen, opzigtelijk des menschen gezondheid en l ven.*

Zalt-Bommel
den 17 Junij 1825.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Commentarii Juris Romani privati, auctore L. A. WARNKOENIG, *Juris in Acad. Leod. Prof. Tomus* I. *Leodii* 1825. *cum Indice pagg.* 565. *et* XV. 8°.

Reeds in de *Thémis ou Bibliothéque d'un Jurisconsulte* IV. *p.* 476 en in de *Revue Encyclopédique* voor Maart 1823, 17e. Deel, bl. 668, werd berigt, dat de Luiksche Hoogl. Warnkoenig binnen kort *Commentarii Juris Romani* zoude uitgeven. En het is ons eene aangename taak het eerste deel van dit belangrijk werk thans in dit Tijdschrift aan te kondigen.

De verdeeling van het geheel wordt op de gemelde plaatsen aldus opgegeven: Het werk zal bestaan uit drie deelen, 8°. Hetzelve zal verdeeld zijn in vijf boeken, waarvan het 1e. algemeene beginselen moet voordragen over personen, zaken en regtsvorderingen; het 2e., het zaken-regt behandelen; het 3e. dat der verbindtenissen; het 4e. dat der familie-betrekkingen, zoo als huwelijk, vaderlijke magt; voogdij enz.; het 5e. de regten van erfopvolging, uiterste willen en makingen. Dit alles wordt voorafgegaan door een geschied- en letterkundig overzigt over de Romeinsche Regtsgeleerdheid, en derzelver geschiedenis en beoefening in de voornaamste landen van Europa, terwijl eindelijk volgt eene opgave der voornaamste werken, welke

over

over het Romeinsche Regt kunnen worden geraadpleegd.

Dit eerste deel des werks bevat, benevens de geschied- en letterkundige inleiding bl. 1 — 146, het eerste boek bl. 147 en volg., en het tweede bl. 339 — 544. Het geheel wordt besloten, door eene Lijst der voornaamste Akademische geschriften, welke sedert het begin der 19e. Eeuw aan de Nederlandsche Hoogescholen zijn uitgekomen, en betrekkelijk zijn tot onderwerpen, welke in dit deel zijn behandeld.

De verdeeling en inrigting van het werk, is uit het bovengezegde, zoo wij vertrouwen, genoegzaam bekend. Het was eene bij vroegere, vooral Fransche Regtsgeleerden aangenomen stelling, dat, bij de behandeling des Romeinschen regts, niet die orde behoort te worden gevolgd, welke Justinianus in zijne Verzameling heeft aangenomen. Men zie b. v. wat Domat in zijne voorrede tot *les lois civiles dans leur ordre naturel*, deswegens zegt: „*Il faut reconnoître que de la manière dont les lois civiles sont recueillies, dans les livres du droit Romain, il n'est pas aisé de les bien apprendre. Et c'est ce qui fait, que personne n'y devient habile que par une longue et pénible étude.*" Vele der tegenwoordige Duitsche Regtsleeraren zijn van hetzelfde gevoelen, en nog onlangs is het aan de opstellers van het ontwerp van het Nederlandsch burgerlijk Wetboek, in de *Thémis ou Bibliothèque*, enz. VI p. 293, als eene groote verkeerdheid toegerekend, dat zij in dat werk de orde der Instituten van Justinianus grootendeels zijn gevolgd. Van daar, dat Heise, Thibaut, Schweppe enz. eene andere orde in het voordragen van het Romeinsch regt zijn gevolgd, en in dit opzigt volgt de Heer W. ook nu hun voorbeeld.

Onbetwistbaar is het, dat de orde, welke deze geleerden aannemen, meer stelselmatig en naauwkeuriger is dan die, welke Justinianus heeft gevolgd. Doch men geve toe, dat deze niet tot grondslag behoort gelegd te worden van hedendaagsche Wetboeken, is het dan wel zoo zeker, dat men eene geheel nieuwe orde in het oude Romeinsche regt moet overbrengen, dat men hetzelve uit dien zamenhang, in welken het oorspronkelijk was, behoort te rukken, om het in eene geheel nieuwe gedaante voortestellen? Zou het niet te vreezen zijn, dat hetzelve niet weinig van zijn oorspronkelijk karakter moet verliezen, wanneer de orde, waarin de onderscheiden regtsvoorschriften oorspronkelijk voorkomen, geheel wordt veranderd? Die orde was niet zoo geheel willekeurig door Justinianus aangenomen

men. Dezelve was immers grootendeels gegrond op die van het Edict, en deze ftond desgelijks met die der twaalf tafelen weder in het naauwfte verband. Sommige Duitfche Hoogleeraren blijven dan ook nog die orde (hoewel eenigzins verbeterd) in hunne lesfen volgen, en geven deze naar den tekst der Inftituten of de volgorde der Pandecten. Nog in 1823 is te Berlijn eene nieuwe uitgave van Westenberg's Pandecten gedrukt en uitgegeven. De orde, welke men thans volgt, kon niet door de Romeinen zelven worden aangenomen. De hoofddenkbeelden, waarop dezelve rust, zijn een voortbrengfel van onzen tijd en van wijsgeerig onderzoek naar den zamenhang en de deelen van het burgerlijk regt, zoo als de Romeinen dit nimmer hadden in het werk gefteld. Doch laten wij overgaan tot eene meer opzettelijke befchouwing van den inhoud van het aangekondigd eerfte deel dezer *Commentarii.*

De Gefchied- en Letterkundige Inleiding, bl. 1 — 146, vervult eene wezenlijke behoefte, terwijl aan zoodanig naauwkeurig en aan den tegenwoordigen ftand der wetenfchap beantwoordend overzigt, als hier gegeven wordt, althans in de Latijnfche taal, volkomen gebrek was. Het is niet doenlijk, den geachten Schrijver in alle bijzonderheden te volgen. Wij merken op, dat dit ftuk in vier hoofddeelen is verdeeld, waarvan het eerfte opfchrift heeft *de Juris Romani origine atque progresfu, ejusque fontibus*; bl. 1 — 33, het tweede: *de Justiniana ejusque juris corpore*; bl. 67, het derde: *Fata juris Justinianei ad nostra usque tempora*; bl. 121, en het laatfte: *Bibliotheca Juris Romani felecta.*

De verdeeling der Romeinfche Regts-gefchiedenis in vier tijdperken, wordt volgens Hugo aangenomen bl. 6. Intusfchen blijft onzes inziens, de aanmerking van fommigen niet ongegrond, dat dezelve meer voor eene gefchiedenis der Romeinfche Regtsgeleerden, dan voor die van het regt zelve gefchikt is. Hoe groote veranderingen veroorzaakte niet de Christelijke Godsdienst onder Constantyn? Bachius doet daarom niet geheel ten onregte, met dien Imperator een nieuw tijdvak aanvangen. Op bl. 11 kon het eerst later uitgegeven voortreffelijk *Ueberficht der bisherigen Verfuche zur Kritik und Herftellung des Textes der Zwölf-Tafel-Fragmente* van Prof. Dirkfen, te Koningsberg, nog niet worden aangehaald. Bij de vraag of door *Senatusconfulta* ook voor Tiberius het *jus civile* kon worden daargefteld, bl. 13 feq. herinneren wij ons eene Prijsverhandeling *de auctoritate Senatus Romani* van Mr. F. Binkes, geplaatst in *Annal. Acad. Groning.* 1815 — 1816.

De

De verkeerde opvatting, als of het *Edictum Hadriani* eene foort van een nieuw Wetboek was, wordt wel en te regt verworpen bl 21. Bij den *Codex Theodofianus* kon op bl. 31 fq. nog geene melding gemaakt worden van de later door Clossius en Peyron uitgegeven *Conftititutiones*, even min als van de *Vaticana juris Romani Fragmenta*, die nagenoeg tot denzelfden tijd fchijnen gebragt te moeten worden. Slechts de toekomstige uitgave van dit alles, wordt bl. 67 aangekondigd. Men ziet hieruit, hoe bijna ieder jaar thans nieuwe belangrijke ontdekkingen voor het Romeinfche regt oplevert. Allernuttigst is de opmerking, dat, hetgeen men in Schulting's *jurisprudentia Antejustinianea* aantreft, eigenlijk het *breviarium* is door Arrianus op last van den Koning Theodoric, vervaardigd. bl. 32. Zoo dikwijls heeft men dat voor echt en zuiver Romeinsch regt gehouden!

Bij § 18 *de Justiniano legislatore* zou voorzeker ook melding gemaakt zijn van de fraaije Verhandeling van den Heer Groen van Prinsterer *de Juris Justinianei praeftantia ex rationibus ejus manifesta* te Leyden op het einde des jaars 1823 verdedigd, indien de Heer W. dezelve, bij het ter perfe leggen van dat gedeelte van zijn werk, reeds had gekend. Volledig en naauwkeurig is hetgeen tot kennis der onderfcheiden deelen van het *Jus Justinianeum*, en van andere overgeblevene fragmenten van Romeinsch regt bl. 39 — 67 opgeteekend ftaat.

Bijzonder belangrijk is het overzigt, over de gefchiedenis van het Romeinsch regt na Justinianus, hetwelk in het derde hoofdftuk, vooral naar aanleiding van Hugo's *Rechtsgefchichte zeit Justinian* wordt medegedeeld. Men zie over Theophilus bl. 69, over de *Bafilica* bl. 70 — 74. Savigny in zijn uitmuntend werk, *Gefchichte des Römifchen rechts im Mittelalter* toonde aan, hoe ook in het Westen, het Romeinfche regt fteeds in gebruik bleef, zelfs na de invallen der Noordfche volken, en het is op diens voetfpoor, dat dit onderwerp ook alhier bl 74 — 97 wordt voorgedragen. Na eenige bemerkingen over de *Gloffatores* als *ftudii Juris Romani restauratores*, volgt een kort vertoog over de verzamelingen van het Kanonieke regt, en over die Regtsgeleerden, welke in de 14 en 15e. eeuw het Romeinfche regt met roem beoefend en tot de meerdere verbreiding van hetzelve, over Europa veel bijgedragen hebben. Doch vooral verdient onze aandacht het tafereel van den heilzamen invloed, welken in de 16e. eeuw de kritifche en gefchiedkundige beoefening op het Romeinfche regt gehad heeft bl. 91 fq. Het licht daarin door den grooten

Cu-

Cujacius ontstoken, werd al ras door vele Fransche, en sommige Duitsche, Italiaansche en ook Nederlandsche Regtsgeleerden (zoo als Viglius) verder verspreid. Doch in de beide volgende eeuwen, bloeide de Romeinsche Regtsgeleerdheid, bovenal in Noord-Nederland. Daar leefden behalve Noodt, Schulting en Bynkershoek, zoo vele andere geleerde mannen, aan wier kunde en ijver de wetenschap veel verpligt is. bl. 101 — 104. De fraaije Redevoering van den Hoogl. J. van Hall, (wien wij ook onder de Hoogleeraren, die in Nederland het Romeinsche regt onderwijzen, bl. 105, *nota* nog niet genoemd vinden) *de meritis Belgarum in excolendo historico Juris Romani studio*, verdient deswegens allezins te worden geraadpleegd. Intusschen had ook Italie, Frankrijk, Spanje en Duitschland zijne Regtsgeleerden, bl. 105 — 109. Wij zijn het met den Heer W. volkomen eens, ten opzigte van den grooten invloed, welken hij aan Thomasius op de beoefening der geheele regts-wetenschap bl. 110 toeschrijft. Zelden, naar ons inzien, hebben voortreffelijke mannen door hun voorbeeld en door hunne denkbeelden krachtdadiger op hunne tijdgenooten en op de geheele nakomelingschap gewerkt, dan juist Thomasius. Niet zelden gebeurt het, dat groote mannen, eene reeds bij hunne tijdgenooten hier of daar zich opdoende rigting van den geest weten op te wekken, te bestieren of te wijzigen, doch hoogst zelden zal het gebeuren, dat zij, zoo als Thomasius, den geest des tijds in vele opzigten weten te overwinnen, en grootendeels niettegenstaande denzelven eene omwenteling te weeg te brengen. Dat toch de omstandigheden hem niet gunstig waren, blijkt genoeg uit al den tegenstand, dien hij allerwege ontmoette. Terwijl vele der leerlingen van Thomasius, bijzonder Heineccius *grooten roem verwierven*, werd de Romeinsche Regtsgeleerdheid door toenemende beoefening van oude letteren en geschiedenis meer en meer toegelicht, tot dat in de laatste jaren Savigny, Hugo, Haubold, Goeschen, om van geen anderen te spreken, dezelve op die kritische en historische wijze begonnen te beoefenen, welke aan hunne school, den naam der *Historische* heeft doen geven. Dit laatste zegt niet de Heer W., waarschijnlijk uit zedigheid, om niet den schijn te hebben, van zijne landgenooten of leermeesters uitbundig te prijzen. Wij durven het zeggen, omdat men ons wel niet van partijdigheid voor vreemden zal verdenken. Een betoog van de noodzakelijkheid der beoefening des Romeinschen Regts, van deszelfs gebruik, benevens eene opgave van de verschillende manieren om dit regt te onderwijzen, besluiten het derde hoofdstuk de-

zer

zer Inleiding. Van het vierde is ons alleen overig te zeggen, dat hetzelve eene oordeelkundige uitgezochte lijst behelst der beste werken en schriften over het Romeinsch regt uitgegeven.

Bij dit alles nadenkende over de tegenwoordigen toestand der wetenschap des Romeinschen regts, moeten wij welligt erkennen, dat Nederland in dit opzigt thans niet den allereersten rang mag bekleeden, zoo als ten tijde van Noodt, Schulting en Bynkershoek; doch welk land, behalve het zoo wijduitgestrekte Duitschland, zal nu durven beweren, ons vaderland daarin vooruit te zijn? In Engeland is misschien, behalve Dr. Irving te Edinburg, niemand, die op de hoogte is, van hetgeen 'er in het Romeinsch regt in de laatste jaren gedaan is. In Frankrijk ondervinden de kundige geleerden, die zich aan de kritisch geschiedkundige School wenschen aan te sluiten, steeds nog veel tegenstand. Van Italie of Spanje zullen wij wel niet behoeven te gewagen. Hetgeen in Rusland daaromtrent mag worden gedaan, is men daar aan Duitschers verschuldigd. Welke hoop mag men dus niet in Nederland ook voor den bloei der regtswetenschappen opvatten, wanneer allerwege op de Hoogescholen de Hoogleeraren zich 'er met ijver op toeleggen, om verdienstelijke kweekelingen te vormen, en krachtdadig die wetenschappen te bevorderen, welker onderwijs aan hen is opgedragen! Doch gaan wij tot het werk van den Heer W. zelve over.

(*Het Vervolg hierna*).

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825. Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
22	30. 0 30. 0½ 30. 1	55 60 55	N. W. ——— ———	bewolkt, windrig, een weinig buijig.
23	30. 1 30. 1½ 30. 1½	62 65 52	W. — —	helder.
24	30. 1½ 30. 1 30. 0	61 73 61	Z. Z. t. O. Z. Z. O.	voormiddag bewolkt, verder omtrent helder.
25	29. 9½ 29. 9 29. 8	66 78½ 61	Z. t. O. ——— Z. W.	voormidd. omtr. held., verd. bewolkt, tegen den avond harde wind, met een wein. reg. †
26	29. 8 29. 8½ 29. 9	59½ 64 58	W. Z. W. ——— ———	bewolkt, veel helder, zeer windrig.

† 's nachts harde regen en wind.

1825. Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
27	29. 9 29. 9½ 29. 9¼	52 64 56	z. w. —— ——	tot in den voorm. tusfchenbregen, verder omtrent helder.
28	29. 9 29. 8¼ 29. 8	63 65 54	z. w. z. —	voorm. bewolkt, namidd. tusfchenb. harde regen, 's avonds omtrent helder.

BEKENDMAKINGEN.

*** G. J. A. BEIJERINCK, Boekhandelaar, op den Nieuwendijk, over de Gravestraat, No. 19, te Amsterdam, heeft eene Inteekening geopend, op

FANNY, een *Fragment* door Mr. RHIJNVIS FEITH,

hetwelk zal worden gedrukt, in hetzelfde formaat, als de andere *goedkoope* uitgaven, en ter kompletering van de *Dicht-* en *Prozaïsche* Werken, van dezen zoo algemeen geachten Zanger, voorzien met *dertien* op nieuw te Graveren *Vignetten*, naar de keurige Teekeningen en Gravures van D. J. VAN DER LAAN en REIN. VINKELES. De Inteekening staat alom open tot de den 31sten Julij, eerstkomende, tegen den prijs van *f* 1,20, *Ordinair* en *f* 1,65 op *Velin papier*, zullende hetzelve buiten Inteekening in prijs verhoogd worden.

*** HAARLEM *den* 27 *Junij*. De NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ, op Woensdag den *dertienden* Julij eerstkomende, des morgens ten *negen* ure precies in het Lokaal van Hun Ed. Groot. Achtb. de Heeren Staten der Provincie Holland, op het Prinsenhof, binnen deze stad, *hare Jaarlijksche Algemeene Vergadering* zullende houden, wordt hiervan aan alle *Donateuren* en *Leden* kennis gegeven, ten einde dezelve zich zouden voorzien van een behoorlijk bewijs, dat zij Leden dezer Maatschappij zijn, om hetzelve bij den ingang te vertoonen; zullende geene andere Personen, buiten dezelve tot deze Vergadering worden toegelaten.

Uit naam der Maatschappij:

J. T. SIEGEL,

Algemeene Secretaris.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825.

N°. 27 *Vrijdag den 8sten Julij.*

BERIGTEN.

BERLIJN. Niet zonder reden heeft de geschied- en letterkundige klasse onzer Koninklijke Akademie van Wetenschappen eene nieuwe uitgave van een *Corpus Inscriptionum Graecarum* noodig geoordeeld. Na de ontdekking van zoo vele belangrijke Grieksche gedenkstukken, als, eerst sedert de uitgave van vroegere soortgelijke verzamelingen, bekend geworden zijn, moest zich de behoefte naar zoodanige nieuwe uitgave doen gevoelen. De klasse heeft de bewerking en de zorg dezer uitgave bijzonder aan haar ijverig medelid BOECKH opgedragen, van wiens kunde en geleerdheid reeds onderscheiden werken, vooral zijne *Staatshaushaltung der Athener*, getuigen. Het eerste stuk des eersten deels is onlangs in het licht verschenen. Men kan uit hetzelve genoegzaam over de hooge waarde des geheelen werks oordeelen. Hetzelve is getiteld: *Corpus Inscriptionum Graecarum auctoritate et impensis classis historicae et philologicae Aca-*

demiae literarum Borussicae edidit AUGUSTUS BOECKHIUS. *Voluminis primi fasciculus primus. Berolini ex officina Academica.* 292 *pagg. folio.* De fraaije druk op zeer wit en fijn papier doet den drukker eer aan en verstrekt tevens ten bewijze van de echt Koninklijke liberaliteit, met welke dit werk op kosten der hooge regering wordt uitgegeven. In dit eerste stuk zijn vervat: *Pars* 1. *Tituli antiquissima scripturae forma insigniores. Partis* 2. *Inscriptionum atticarum. Classis* 1. *Acta Senatus et populi, universitatum et collegiorum. Classis* 2. *Tabulae magistratuum, inprimis quaestorum et similium.* Achter het eerste deel vindt men een aanhangsel bl. 61–104 met het opschrift: *Inscriptiones* FOURMONTI *spuriae.* Men weet, hoe hoog FOURMONT opgaf van zijne in Griekenland allerwege in 1729 en 1730 gemaakte ontdekkingen. Meer dan 3000 inscriptiën zou hij, volgens zijne opgave, aldaar hebben ontdekt. Zie *Histoire de l'Acad. des Inscriptions tom.* 7. *p.* 358. Dat intusschen al dat pralen en zwetsen op weinig neder zou komen, werd reeds dadelijk door HEYNE, VILLOISON, LARCHER, SAINTE-CROIX en anderen eerst vermoed en naderhand bewezen. Later werd hij door KNIGHT en den Graaf D'ABERDEEN nog scherper aangevallen, waartegen de verdediging van RAOUL ROCHETTE, in *deux lettres à Mylord comte* D'ABERDEEN *sur l'authenticité des inscriptions de* FOURMONT *Paris* 1819 (gunstig beoordeeld door LETRONNE, in *Journ. des Savans* Dec. 1819. Jan. en Maart 1820) weinig vermogt. Heeft FOURMONT uit gebrek aan antiquarische kennis later door de Grieken vervaardigde en door hen als oude opgegevene inscriptiën, werkelijk voor oude gehouden? of heeft hij, opzettelijk en ter kwader trouw, die zelve naar willekeur vervaardigd en als echt uitgegeven? Velen zijner verdedigers hebben zich bij het toestemmen der eerste vraag bepaald. Doch de Heer BOECKH meent, dat men hem ook van kwade trouw en opzettelijk bedrog niet kan vrij pleiten. Wat hiervan zij, het onderzoek, hetwelk omtrent deze zoo aangelegene zaak hier wordt medegedeeld, verdient alle aandacht. Ongetwijfeld zal de geleerde uitgever in eene afzonderlijke voorrede zich over het doel der

uitgave als ook over de daartoe gebruikte hulpmiddelen nog nader verklaren.

UTRECHT. Op het rapport van de commissie ter beoordeeling van de, door of van wege het Utrechtsche departement der *Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij* gehoudene tweede openbare Tentoonstelling van Planten binnen deze stad, ter vergadering van hetzelve departement op heden uitgebragt, zijn, als de twee zeldzaamste bekroond:

N°. 65. Van de naamlijst, *Astrapaea Wallichii*, afgebeeld in het *Botanical Magazine*, tab. 2503, gemerkt n°. 101, waarvan, bij opening van het naambiljet, is gebleken inzender te zijn de heer J. Keijser, bloemist in het *Sieraad van Flora*, te Haarlem, en

N°. 75*. *Aristolochia labiosa*, mede afgebeeld in het aangehaalde werk, tab. 2434 (*), geteekend n°. 57 A, welke, bij opening van het naambiljet, is gebleken, te zijn ingezonden door mevrouw de douairière Walland, geb. C. J. C. Falck, op Vredenhof, bij Maarssen.

En zijn als zeldzame, eervolle melding waardig geacht n°. 64. *Laurus Culiban L.* van gemelden heer J. Keijser; n°. 27. *Bremetha cruenta*, (*an Cactus ?*) van jhr. G. J. baron Beeldsnijder, op den huize Rupelmonde, bij Loenen; n°. 63. *Michelia Champaca L.* van den voornoemden heer J. Keijser; n°. 58. *Metrosideros hispida*, *Sm.* en n°. 51. *Maranta bicolor*, (*aut M. zonalis ?*) beide ingezonden door den heer A. van der Hoop, op Spaar en Berg, bij de Zandpoort, boven Haarlem. N°. 68. *Pandanus glauca ?* van meergemelden heer J. Keijser te Haarlem; n°. 19. *Cineraria praecox*, *Cav.* van bovengenoemden heer baron Beeldsnijder, en n°. 54. *Ficus ferruginea*,

(*) Dit is fout. N°. 2434. is in het *Bot. Mag.* eene geheel andere plant; deze *Aristolochia labiosa* is afgebeeld *Bot. Register Vol.* VIII. *p.* 689 en in LINK *Abb. Berl. Gew.*, onder den naam van *Aristolochia ringens*. RED.

nea, *Reinwardti*, zijnde van den voormelden heer A. van der Hoop.

Voorts zijn als de twee bestgekweekte bekroond:

N°. 55. *Theophrasta longifolia*, *Jacquin*, geteekend *Linnaeus*, waarvan, bij opening van het naambiljet, is bevonden de inzender te zijn de meergenoemde heer A. van der Hoop, en

N°. 60. *Cycas revoluta L.*, geteekend met de ſpreuk: *ik geef den moed niet op*, welke, bij opening van het daarbij zijnde naambiljet, is gebleken te zijn ingezonden door den heer Livinus van Laere, bloemist en boomkweeker op Tulpenburg, te Utrecht.

Leyden. In plaats van den beroemden Kemper is tot Hoogleeraar in de Regten door Z. M. benoemd de Hooggeleerde Heer Mr. C. A. den Tex, thans Hoogleeraar in dezelfde faculteit aan het *Athenaeum Illustre* te Amſterdam.

Haarlem *den 4 Julij*. Op heden is de algemeene Tentoonſtelling van de voorwerpen der Nederlandſche Nijverheid alsmede die van Schilder en Beeldhouwwerken van levende meesters, (ingevolge het programma,) door Z. E. den Heer Gouverneur van van Noord-Holland geopend, welke, door onderſcheiden Burgerlijke en Militaire Autoriteiten en de verſchillende Commisſien tot de Tentoonſtellingen vergezeld, in plegtſtatigen optogt, begeleid door Schutterij en Garnizoen, onder fraai Militair muzijk zich naar de onderſcheidene lokalen begaf, tot die einden in gereedheid gebragt. De talrijkheid, ſchoonheid en nuttigheid der voorwerpen, voorhanden in beide Expoſitien, welker ordelijke en ſmaakvolle ſchikking de Commisſien daarmede belast ten hoogste ter eere verſtrekt, veroorloven ons niet in bijzonderheden te treden; wij bepalen ons thans dus tot voorloopig te berigten, dat die van Nederlandſche Nijverheid in twaalf zalen verdeeld zijn; bevattende de eerſte de Modellen, de tweede het Touwwerk, de derde al wat van Vlas, Katoen en Zijde is gefabriceerd, de vierde hetgeen van Wolle is verwerkt;

de

de vijfde al wat Lettergieterij, Boekdrukkerij, en het Papiermaken betreft; de zesde het Leder, Bont- en Hoedenmakerswerk; de zevende het bewerkt Metaal, de achtste Anatomische Praeparaten in Was enz.; de negende Chemicalien en Glaswerk; de tiende en grootste, de Tapijten, grove Huisraden en Rijtuigen; de elfde Marmer soorten, Inlandsch Aardewerk; terwijl de twaalfde IJzeren Kagchels, Vuurhaarden, Drukpers, Spiegelteleskoop enz. bevat. Alle deze lokalen zijn zoodanig met elkander vereenigd, dat men, na het bezoeken van alle de zalen op hetzelfde punt terugkeert, van waar men uitging. Het gezigt op dezen schat van Nederlandsche Nijverheid is treffend en verbijsterend, maar voor elken Nederlander niet min verheugend en opwekkend.

De Tentoonstelling van Schilder en Beeldhouwwerken levert uit het gebied der kunst meer dan *vijfhonderd* voorwerpen op, die op de fraaije zaal van het Paveljoen geplaatst, den Nederlandschen Schilderroem krachtdadig handhaven. Wij hopen op de eene en andere eerlang terug te komen.

PROGRAMMA

VAN DE

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING VAN DEN LANDBOUW, TE AMSTERDAM OPGERIGT. 1825.

De MAATSCHAPPIJ *ter bevordering van den* LANDBOUW *te Amsterdam opgerigt* heeft, den 17den Mei dezes jaars, hare Groote Vergadering gehouden, waaromtrent het volgende ter kennisse van het Publiek gebragt wordt:

Door de Maatschappij was de volgende Vraag ter beantwoording voorgesteld:

„ Welke zijn de *Grassoorten*, die, over het algemeen „ genomen, op de Nederlandsche Weiden of Graslanden „ groeijen, en tot hooi worden verbouwd en toebereid? — „ Welke derzelve zijn, zoo wel om hare gemakkelijke „ aankweeking en rijke opbrengst, als wegens den inhoud „ van het meest gezond en overvloedig voedsel, voor onze

„ verschillende Veesoorten, als de nuttigste; — welke als „ de minst voordeelige; welke, eindelijk, als schadelijk „ aan te merken? Welke der nieuwst bekend geworden „ Grassoorten kunnen en verdienen, op grond van vol„ doende ondervinding, onder onze inlandsche Gras- en Voe„ dergewassen, opgenomen en aangekweekt te worden? „ En eindelijk, welke zijn de hoofdregelen of voorschrif„ ten, die, bij den Grasbouw in het algemeen, en, ter „ aankweeking der verschillende, meest nuttige Grassoor„ ten, in het bijzonder, tot verbetering van dit gewigtig „ bedrijf van Landbouw, moeten worden opgevolgd en in „ acht genomen?"

Om beantwoord te worden *voor* of *op* den *laatsten Januarij* 1825.

Ter beantwoording dezer Vraag is eene Verhandeling in het Fransch geschreven en geteekend:

Graminum folia pecoribus caet.
LINN. *Phil. Bot.*

Welke echter, hoezeer, door stijl en orde zich aanbevelende, aan de Maatschappij niet volledig genoeg is voorgekomen, om als een voldoend antwoord beschouwd te worden, daar toch bij de opnoeming der planten geene beschrijving gevoegd is, waaruit die grassoorten zouden te kennen zijn, — van vele nieuwere soorten geene melding is gemaakt, en ook het laatste gedeelte der Vraag geheel is onbeantwoord gebleven. — Derhalve blijft dezelfde Vraag nog ter beantwoording voorgesteld tot *den laatsten December* 1826.

Voorts heeft de Maatschappij een' brief, geteekend P., waarbij een monster Gras, met genoegen ontvangen, en wordt de schrijver uitgenoodigd zijne proeven meer in het groot te nemen en, van den uitslag derzelve, aan de Maatschappij berigt te geven.

De volgende Prijsvragen worden ter beantwoording uitgeschreven:

„ Welke is de aard en eigenlijke nuttigheid der zooge„ naamde *groene bemesting?* — Welke zijn de natuur- en „ scheikundige gronden, op welke dit belangrijk bedrijf, „ door de beroemdste natuurkenners en landbouwers, steeds „ bij vermeerdering geprezen en aanbevolen wordt? En „ welke zijn de regelen, voorschriften, wijzigingen en „ voorzorgen, volgens welke deze gewigtige kunstbewer„ king, zoo wel ten opzigte der meest daartoe geschikte „ planten, als van den verschillenden aard der gronden en „ der daarop te bouwen graan- voeder- en overige

„ meest

„ meest nuttige plantgewasfen, hier te lande behoort aan-
„ genomen en gevolgd te worden?"

Om te beantwoorden *voor* of *op* den *laatsten December* 1826.

Daar eene voorbereidende *weeking* der zaden, hetzij in gewoon water — hetzij in andere meer zamengestelde vochten, voor dat dezelve worden gezaaid of in den grond gelegd, als eene zeer nuttige bewerking, zoo ter zuivering en bewaring der zaden, als ter bespoediging en bevordering van eenen meer dan voordeeligen wasdom en opgroei, door zoo vele voorname Natuur- en Landbouwkundigen nog steeds zeer verschillende beoordeeld wordt; zoo vraagt de Maatschappij:

„ Welke zijn de, niet slechts bij enkele gevolgtrekking,
„ uit bespiegelende natuurkundige stelregels opgemaakt:
„ maar vooral ook uit eene bestendige onwederspreekbare
„ ondervinding afgeleide gronden en drangredenen tot het
„ aannemen en navolgen of wel tot het afkeuren en ver-
„ mijden eener zoodanig voorbereidende *weeking* der za-
„ den? Wat heeft de uitkomst of ondervinding, naar ge-
„ lang der bijzondere wijziging dezer bewerking op het
„ zaad der meest algemeen nuttige inlandsche plantsoorten
„ deswegens, in alle opzigten, overtuigend en voldoende
„ geleerd? en welke nuttige gevolgtrekkingen, regelen en
„ voorschriften kunnen en behooren daaruit veilig afgeleid,
„ bij de verbouwing of aan- en voortkweeking der voor
„ den Vaderlandschen Landbouw, meest nuttige en be-
„ langrijke plantgewasfen ter navolging aangeprezen te
„ worden?"

Om beantwoord te worden *voor* of *op* den *laatsten December* 1826.

De Maatschappij wenschende de wijze van Stalvoedering, zoo als die door den Heer Wiardus Hora Siccama in zijn werkje getiteld: *De Bron van rijke groeikracht niet ontdekt, maar* enz. Groningen 1824, beschreven wordt, nader door proeven bevestigd te zien, — belooft eene Premie van *zes Dukaten* aan dengenen, die in eene landstreek, alwaar de Stalvoedering tot heden niet is gebruikelijk geweest, de behandeling door den Heer Siccama aangeprezen, zal hebben in het werk gesteld en, van zijne bevinding, een voldoend Berigt, des noods met voldoende getuigschriften gestaafd, *voor* of *op* den *laatsten December* 1827 zal hebben ingezonden. — Van deze Premiën zullen *drie* worden uitgereikt.

De volgende Vragen, vroeger voorgesteld, worden bij deze herhaald:

„ De Maatſchappij belooft hare *Gouden Medaille* aan den „ Schrijver *eener volledige Geſchiedenis der verbeteringen in* „ *den Landbouw, in de Noordelijke Provincien van Nederland, ſedert de laatſte vijftig jaren*, vergezeld van eene „ opgave, van welke uitvindingen, bij voortduring, gebruik „ gemaakt wordt."

Om beantwoord te worden *voor* of *op* den *laatſten December* 1825.

Daar het zaaijen van graan- en veldgewasſen in rijen, in eenige ſtreken onzes Vaderlands, met goed gevolg in het werk wordt geſteld, doch niet overal ſchijnt bekend te zijn, zoo wenscht de Maatſchappij het bijzonder nut daarvan nader te zien aangewezen en te doen kennen; Zij vraagt dus — onder uitloving eener Premie van *zes Dukaten* voor een voldoend Antwoord op de Vraag:

„ Welke zijn de voordeelen aan deze wijze van landbou- „ wing, boven de gewone, waarbij het zaad uit de hand „ over het veld wordt geworpen? Op welke landen ver- „ dient inzonderheid dezelve de voorkeur? Verdient de „ manier, welke bijzonder in de Veenkoloniën der prov. „ Groningen, (zie *Magazijn voor den vaderl. Landb. van* „ *den* Heer J. Kops, V. D. II. ſt. bl. 222) (*) gebruike- „ lijk is, en zich vooral door de onkostbaarheid en een- „ voudigheid der werktuigen, en behandeling aanbeveelt, „ nagevolgd te worden; zoo niet: voor welke verbeterin- „ gen is dezelve vatbaar? Welke mogen de redenen geacht „ worden te zijn, dat deze uitvinding, tot dus verre, niet „ algemeener wordt nagevolgd, in zoodanige ſtreken, welke „ daarvoor geſchikt zijn?"

In te zenden *voor* of *op* den *laatſten Januarij* 1826.

Daar de ondervinding ſteeds, en bij voortduring, ook hier in ons Vaderland, herhaalde treurige blijken en voorbeelden oplevert der groote en verſchrikkelijke ongelukken, welke zoo menigmalen ontſtaan uit het, niet alleen onnoodig, maar altijd, zoo voor den mensch, als voor het vee, hoogstgevaarlijk en ongeoorloofd gebruik van het noodlottig *Arſenicum*, of zoogenaamd *Rottenkruid*, ter genezing vooral van ſommige ziekten en ongemakken, inzonderheid echter, ter dooding en verdrijving van die ſoorten van ongedierte, insecten of wormen, welke de belangrijkſte onzer huisdieren aantasten en, voor derzelver gezondheid, groei en waarde ſchadelijk, ja dikwijls zelfs doodelijk zijn; — zoo heeft de Maatſchappij beſloten de volgende Vraag voor te ſtellen:

„ Wel-

(*) *Een Model hiervan is te zien, in het Kabinet van Landbouwkundige Werktuigen, in de Zwanenburgerſtraat, te Amſterdam.*

„ Welke zijn de voornaamſte ſoorten van zoogenaamd
„ ongedierte, welke de uitwendige oppervlakte van het
„ ligchaam aantastende, voor de nuttigſte, kostbaarſte,
„ en daardoor belangrijkſte onzer huisdieren (de Paarden;
„ Runderen, Schapen en Zwijnen voornamelijk) het meeste
„ ſchadelijk zijn? Welke is derzelver oorſprong, levens-
„ wijze en huishouding? Welke zijn de nadeelen, die zij
„ aan bovengemelde veeſoorten toebrengen? en welke zijn
„ (met volſtrekte uitſluiting echter van het onnoodig, hoogst-
„ gevaarlijk, ja ongeoorloofd te gebruiken *Arſenicum*, of
„ zoogenaamd Rottenkruid) de meest zekere, de meest
„ vermogende, doch tevens ook de, in allen opzigten,
„ meest veilige middelen en handelwijze, door welke deze
„ nadeelen — zoo al niet geheel voorgekomen of afge-
„ weerd — dan ten minſte volkomen, en buiten alle ge-
„ vaar voor het vee zelve, kunnen verdreven en uitge-
„ roeid worden."

Bij de beantwoording dezer Vrage wordt, ter nadere bekendwording met dit zoo belangrijk onderwerp, niet alleen gevorderd de aanhaling van twee der voornaamſte Schrijvers, bij welke de duidelijkſte afbeeldingen en beſchrijvingen van het bedoelde ongedierte te vinden zijn: maar, zoo deze afbeeldingen niet beſtaan mogten, eene bijgevoegde naauwkeurige afbeelding en beſchrijving van hetzelve; alsmede de opgave en aanhaling van eenige voldoende waarnemingen, ter bevestiging van het heilzaam vermogen der aangeprezene middelen en geneeswijze, in plaats van het altijd gevaarlijke en, tot het bedoelde oogmerk nog ſteeds hier te lande, zoo roekeloos als ongeoorloofd gebruik der hevigſte en gevaarlijkſte vergiften, en onder deze vooral van het *Arſenicum* of zoogenaamde *Rottenkruid* zelfs.

De Maatſchappij looft uit Hare *Zilveren Medaille* voor een voldoend Antwoord, in te zenden *voor* of *op* den *laatſten Januarij* 1826.

De Prijs, die aan den Schrijver van het beste op eene der bovengemelde Vragen, inkomende Antwoord wordt aangeboden, (ten zij daaromtrent uitdrukkelijk anders ware bepaald) beſtaat in eene *Gouden Medaille*, ter waarde van *vijftig Dukaten*, op den ſtempel der Maatſchappij geſlagen, en met des Schrijvers naam voorzien, — of wel dezelfde ſom in geld, benevens eene *Zilveren Medaille* ter keuze van den Schrijver.

Indien geen der ingekomen Antwoorden op eene, door de Maatſchappij, opgegevene Vraag, naar haar oordeel, den Prijs verdiend heeft, behoudt zij aan zich het regt deze Vraag, nog eens, of niet weder op te geven. Daarentegen, wanneer er meer dan één Antwoord haar voor-

komt eenige aanmerking te verdienen, zal zij een *Accessit*, in eene *Zilveren Medaille* bestaande, of eenig ander blijk van goedkeuring, aan den Schrijver van het naast aan het beste komende Antwoord aanbieden, en hem dit besluit, voor dat het verzegelde briefje, bij zijne Verhandeling gevoegd, geopend wordt, door de openbare nieuwspapieren bekend maken.

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, zullen, bij hunne Antwoorden, een verzegeld briefje moeten zenden, *inhoudende hunnen Naam en hunne Woonplaats*, en van buiten geteekend met dezelfde Zinspreuk, die aan het einde hunner Verhandeling zal gevonden worden. Voorts zijn de Wetten, waarop de Maatschappij naar een' Prijs laat dingen, te vinden in het Voorberigt voor het Eerste Deel harer Verhandelingen geplaatst.

De Antwoorden zullen in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch opgesteld (in het laatste geval met *Italiaansche* of *Latijnsche* Letter) en allen met eene leesbare hand geschreven, *doch niet door den Inzender zelven (op welke voorwaarde de Maatschappij uitdrukkelijk wil gelet hebben)* en, gelijk alle andere aan de Maatschappij toe te zenden stukken, *vrachtvrij*, — moeten bezorgd worden aan den Secretaris der Maatschappij, Mr. J. P. Hoeufft, op de Heerengracht, bij de Reguliersgracht, N°. 597.

Eindelijk herinnert de Maatschappij aan hare gewoonte, om eene *Zilveren Medaille*, of andere gepaste belooning, te schenken aan degenen, welke haar eenige nuttige ontdekkingen, omtrent den Landbouw mededeelen, met verdere beloften, om de bevordering dezer ontdekkingen, naar bevind van zaken, te ondersteunen.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GELEERDE TIJDSCHRIFTEN. *Correspondance Mathématique et Physique publiée par* M. M. GARNIER *et* QUETELET. 1 vol. 2 N. *à Gand de l'Imprimerie de* H. van de Kerckhove, fils. 1825. 112 p. 8°.

Te midden van het steeds toenemende aantal tijdschriften van allerlei aard in ons Vaderland, bleef er nogtans eene be-

behoefte bestaan aan een periodiek geschrift, uitsluitend gewijd aan den geheelen omvang der Wis- en Natuurkundige wetenschappen. De Hoogleeraren Garnier te Gent, en Quetelet te Brussel hebben hierin thans op eene loffelijke wijze voorzien, door de uitgave bij inteekening van een tijdschrift in de Fransche taal onder den hier aangekondigden titel van *Correspondance Mathématique et Physique*, waarvan reeds de twee eerste stukjes in het licht zijn verschenen, welke aan derzelver bestemming in allen deele voldoen. Voor zoo verre dat tijdschrift bij de Vaderlandsche beoefenaren der Wiskunde nog niet bekend mogt zijn, achten wij het niet ondienstig, hier iets nopens deszelfs inhoud en doel, ter aanprijzing te vermelden, zonder daarom aan de waarde van het onlangs in onze moedertaal verschenen tijdschrift ter bevordering van Wis- en Natuurkundige wetenschappen in het minst te willen te kort doen.

Het bedoelde tijdschrift bevat, naar aanleiding van het prospectus, twee hoofdverdeelingen, te weten, het eerste aan het elementaire, en het tweede aan het hoogere gedeelte der Wiskunde gewijd. In het eerste komen de opgaven van op te lossen vraagstukken met derzelver ingekomen oplossingen voor, benevens de aanmerkingen der Uitgevers nopens de wijze van behandeling enz., en daarenboven eene beknopte schets der zoo hier te lande als elders uitkomende elementaire werken. Het tweede gedeelte blijft bestemd 1°. tot beoordeeling der antwoorden op de door onze onderscheidene Hoogescholen en geleerde Genootschappen jaarlijks uitgeschreven prijsvragen. 2°. tot de vermelding van het door de Hoogleeraren verrigte in het wetenschappelijke, en bijzonderlijk met betrekking tot de toepassing der Meetkunde en Analysis op de Natuur- en Sterrekunde. 3°. tot de plaatsing van lofredenen op Vaderlandsche Wiskundigen zoo oude als latere. 4°. tot de bekendmaking der Programmas van de prijsvragen door de in Europa bestaande geleerde Maatschappijen opgegeven wordende, voor zoo verre de onderwerpen namelijk tot het gebied der naauwkeurige wetenschappen behooren, en 5°. tot de aankondiging en beoordeeling van voorname Vaderlandsche en vreemde werken over die stoffen.

De prijs voor elken jaargang, bestaande uit 24 vellen druks in 8°., is bepaald op *zeven* guldens, terwijl de aflevering geschiedt bij 2 of bij 4 vellen.

Wij vertrouwen, dat zoodanig tijdschrift niet weinig zal bijdragen tot verbreiding van den echten smaak voor de Wiskundige wetenschappen onder de studerende jeugd, en tot bekendmaking zoo binnen als buiten lands van den verdienstelijken arbeid onzer jonge lieden aan de Hoogescholen, waartoe de algemeene taal, waarin het tijdschrift wordt uit-

uitgegeven bijzonderlijk buitenlands zal medewerken. De Heeren Studenten der Leydsche en Utrechtsche Akademien hebben door hunne ruime inteekening getoond, dat zij het belangrijke eener zoodanige onderneming weten te waarderen en mogen zich hierdoor beschouwen als de uitgave grootelijks te hebben bevorderd. Wij twijfelen niet of de Studenten aan onze overige Akademien zullen spoedig hetzelfde voorbeeld volgen, en zich alzoo niet minder ijverzuchtig betoonen tot bevordering der wetenschap, waarin zij eenmaal wenschen uit te munten tot handhaving van den Vaderlandschen roem.

De onderneming zelve kon in onze zuidelijke gewesten zeker aan geene geschikter handen toevertrouwd worden, dan aan de Heeren Garnier en Quetelet, de eerste voorheen onderwijzer aan de Polytechnique school te Parijs, en genoegzaam bekend door de uitgave van eene menigte werken zoo over het lagere als over het hoogere gedeelte der Wiskunde; terwijl de tweede, offchoon nog een jong Wiskundige echter door eenige zijner verhandelingen in de werken der Brusselsche Akademie voorkomende, reeds met roem buitenlands bekend is, en de zeldzame gave bezit van de beoefening der afgetrokken wetenschappen met die der Dicht- en Letterkunde zoo gelukkig te vereenigen, dat de Heer Q. met regt als een onzer verdienstvolle Vaderlandsche geleerden mag geacht worden.

De keuze en verscheidenheid van onderwerpen in beide eerste stukjes doen aan het onderhavige tijdschrift reeds eenen gunstigen aftrek en eene toeneming van het aantal inteekenaren voorspellen, zoo dat wij met grond op de instandhouding van hetzelve mogen hopen.

L.

VROEDKUNDE. Gezondheidslessen voor zwangere, barende en kraamvrouwen. Naar het Hoogduitsch bewerkt, voor Nederlandsche vrouwen uit den beschaafden stand, door J. VAN DER PLAATS, *Prakt. Dr. in de Gen. en Verloskunde, te Leeuwarden.* Met eene plaat. Amst. Sulpke 1824.

Het scheen Dr. van der Plaats toe, dat er in Nederland behoefte was aan eene handleiding, waaraan zich zwangere, barende en kraamvrouwen konden houden, in die gewigtige tijdperken des vrouwelijken levens. Wij, voor ons, gelooven niet, dat door zoodanig werkje veel nuts onder de vrouwen zal gesticht worden, eensdeels omdat vele het niet zullen lezen, anderdeels omdat het aan veel twijfel onderhevig is, of niet vele na de lezing zich wijs-

wijsneuzig (hetzij met eerbied voor de schoone sekse gezegd) tegen hunnen Doctor of Vroedmeester zullen betoonen, op wien het geheel vertrouwen behoorde gevestigd te zijn. Daarenboven zijn wij van oordeel, dat het beter is, om eene vrouw geheel onkundig te laten van het bestaan van aangezigts-voeten, en billen-geboorten, enz., dan haar daarover spoken in het hoofd te halen. Wat hierbij de regeling moet zijn, hangt trouwens ook te veel van omstandigheden af in bijzondere gevallen, dan dat hier aan de vrouw een algemeen gedrag kan worden voorgeschreven: de Vroedmeester doet dit in allen gevalle. Doch de Heer van der Pl. zal, bij het mededeelen van deze en dergelijke stukken, gedacht hebben aan het geval, wanneer „ gebrek aan een' bekwamen Arts" bestaat. (bl. VI.)

Evenwel de waarde van het onderhavig werkje hangt niet af van ons persoonlijk gevoelen, dat zulke werkjes in 't algemeen niet zeer nuttig zijn voor vrouwen. Het boekje dan komt ons in 't algemeen voor zeer goed, duidelijk en met naauwgezetheid geschreven te zijn, zoodat het veel lezens- en betrachtings-waardig bevat. Er heerscht eene gezonde Vroedkundige leer in, die slechts daar hulp biedt, waar de natuur te kort schiet of wijziging vordert; er heerscht ook eene vertrouwelijkheid in den toon, die hier van belang is. En wij, voor ons, zouden dit boekje gaarne in handen zien van vele Vroedvrouwen, Bakers en Zoogsters, bij welke het niet zal nalaten goede denkbeelden te verspreiden. B. v. *de eerste voorlezing over de zwangerheid*, begint met eene vergelijking tusschen den ligchaamsbouw van den jongen en het meisje, van den man en de vrouw, enz., welke niet ondienstig is voor eerstgenoemden, maar waaraan de beschaafde vrouwen in 't algemeen weinig hebben; onder anderen ook, van waar de man vaster spieren heeft, dan de vrouw, enz. enz. De *tweede Voorlezing* is van veel meer belang voor de vrouw en mag veelal behartigd worden. Volkomen waar is het gezegde: „ niets is voor zwan„ gere vrouwen nadeeliger, dan eene angstige begeerte „ naar gezondheidsvoorschriften en overdrevene navolging „ derzelve." (bl. 21.) Het genot van zuivere lucht, dat *pabulum vitae*, wordt te regt aanbevolen (bl. 22.): en met evenveel regt waarschuwt v. d. Pl. tegen het gebruik van vele voedende spijzen in 't begin der zwangerheid, (hoewel niet altijd de redenering hier gebezigd (bl. 24 en 25.) doorgaat) enz., waarbij toch de gewoonte der vrouw dient geraadpleegd te worden. „ De dwaze gewoonte van vele „ zwangere, die om aan de mode" (zeker meer aan deze, dan aan gevoel voor eerbaarheid en smaak) „ te gehoor„ zamen, armen, hals en boezem bloot blijven dragen, „ is zeer nadeelig.... Het dragen van naauwe onderklee„ deren, als keurslijven, korsetten, enz., welke de

„ borst

„ borst en het onderlijf drukken, zijn zeer schadelijk, „ enz.!!" Ja, dat mag ook wel aan jonge dochters voorgepredikt worden, maar het is veelal tijd en woorden verspild, en niets gewonnen. Men zegt: die en die heeft er toch nooit ongemak van gehad; of, de dochters van Dominé dragen ze ook, en zoo het schadelijk was, zou de brave man het haar wel verbieden; of de dochter van Doctor Y. of Prof. Z. gaan er dagelijks mede, en zoo het ongezond was, zouden die het al vast met kracht in hun dierbaar kroost tegengaan, enz. O mogten de gebiedsters der mode eens het zegenrijk besluit nemen, „ het is geen „ mode meer, keurslijven of korsetten te dragen!" Hetzij alweêr met allen eerbied voor de sekse gezegd. Een *goed ingerigte* buikband (op het Plaatje f. 1 en 2.) kan van veel dienst zijn voor zwangere, die slap en zwak van vezels zijn, voor andere gelooven wij het tegendeel.

Wij zouden te uitvoerig worden met het boekje verder aldus door te gaan en eindigen dus met de betuiging, dat Dr. v. d. Pl. zich allezins als eenen Vroedmeester vertoont, die het vertrouwen der schoone sekse verdient, en dat hij zich, onzes inziens, door eene kleine wijziging van het werkje, als schrijver van eene nuttige leiding voor het gedrag van Vroedvrouwen had kunnen doen kennen. En waarom dan niet liever een oorspronkelijk stukje geschreven, dan eene halve vertaling?

Het *titelvignet* is slecht uitgevoerd en onnut, ja wekt misschien den spotlust van dezen of genen jongeling.

M—R.

KUNSTEN.

ANTWERPEN. De Koninklijke Maatschappij tot aanmoediging der Schoone Kunsten alhier, in aanmerking nemende, dat er in de Maand Julij 1825 binnen de Stad Haarlem eene algemeene Tentoonstelling, niet alleen van Voorwerpen der Nationale Nijverheid, maar ook van Schilder en Beeldhouwkunst, zal geopend worden; heeft goedgevonden en verstaan, de navolgende wijzigingen en nadere bepalingen toe te brengen aan het door haar uitgeschreven Programma van den Prijskamp en de Tentoonstelling binnen Antwerpen voor het jaar 1825.

Art. 1. De zaal van Tentoonstelling dezer Maatschappij zal eerst worden geopend met den 15 Augustus 1825.

Art. 2. De voorwerpen bestemd om ten toongesteld te wor-

worden, moeten aan de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Antwerpen, vrachtvrij ingeleverd zijn, uiterlijk den 7 Augustus 1825, zullende de bestellingen, welke volgens Art. 11. der voorwaarden van het Programma, ook elders plaats kunnen hebben, almede vrachtvrij moeten geschieden, te weten; te Amsterdam, voor of op den 20 Julij 1825 te Brugge uiterlijk den 30 en te Brussel en Gent den 31 derzelfde maand.

Art. 3. De Maatschappij de noodige maatregels en schikkingen genomen hebbende, met de Commissie der Tentoonstelling van Voorwerpen der Schilder en Beeldhouwkunst te Haarlem, ten aanzien dier Kunstenaren of Eigenaars, welke hunne stukken van de Haarlemsche naar de Antwerpsche Vertoonzaal zouden verlangen te doen vervoeren; zoo worden evengemelde Kunstenaren of Eigenaars, bij dezen, aangezocht om hunne inzigten daaromtrent kenbaar te maken aan de Commissie van Haarlem, uiterlijk den 31 Julij 1825, zullende dezelve stukken vervolgens, ten kosten van beide inrigtingen worden overgebragt naar Antwerpen.

Art. 4. Door deze nadere bepalingen wordt echter niets te kort gedaan of veranderd aan al het gene voorgeschreven was nopens den Prijskamp; moetende de voorwerpen daartoe bestemd, ingezonden zijn, uiterlijk den 18 Julij 1825, terwijl echter de uitspraak der regters, welke bepaald was tot den 10 Augustus, zal plaats hebben, binnen de 14 dagen na de opening der Vertoonzaal.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825. Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
29	29. 7	60	Z. W.	bewolkt, zeer windrig, voor-
	29. 7	62	W. N. W.	midd. regenbuijen, 's avonds
	29. 7½	56	W. Z. W.	helder.
30	29. 8	62	Z. W.	harde wind tot even na de m.,
	29. 8	64	——	meest omtr. betrokk. regen-
	29. 8	60	——	buijen, verder bew., omtr. h.
Julij. 1	29. 8	64	W. Z. W.	harde wind, bewolkt voorm.
	29. 8	64	W. t. Z.	buijig, 's avonds betrokk.,
	29. 9	54	W. t. N.	regen.
2	30. 0¼	57	W. N. W.	bewolkt, harde wind, 's mor-
	30. 0¼	63	N. W. t. W.	gens buijig, 's avonds helder
	30. 2	52	N. W.	stil.
3	30. 2	61	W. t. Z.	
	30. 2	66	W.	helder.
	30. 1¼	52	W. N. W.	

BA-

1825. Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
4	30. 1½	64	W. Z. W.	bewolkt in den voormidd.,
	30. 1½	66	W. N. W.	regenachtig 's avonds, helder.
	30. 2	56	N. W.	
5	30. 2	65	N. W.	bewolkt, meest betrokken.
	30. 2	66	——	
	30. 2	57	——	

BEKENDMAKINGEN.

*** De Boekhandelaars A. KLOOTS EN COMP. te 's *Hage* hebben uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

I. HERGENROTHER, OPVOEDINGSLEER IN DEN GEEST DES CHRISTENDOMS; naar het Hoogd. door D. BUDDINGH. *Eerste stuk*, bij Inteekening (welke echter voor het eerste stuk gesloten is) *f* 1 : 80 buiten Inteekening *f* 2 : 25c.

II. ROCHE-AYMON, OVER DE LIGTE INFANTERIE, naar het Fransch gevolgd door den BARON VAN AYLVA RENGERS *f* 2 : 80c.

III. PONSE, HANDLEIDING *voor de* LANDBOUWERS, *wier landen met* ZOUT WATER *zijn overstroomd*, om dezelve door min kostbare middelen tot hunne vorige vruchtbaarheid te herstellen *f* 0 : 25c.

IV. HUGUENIN, VERHANDELING *over het* NEDERLANDSCH IJZER: gevolgd van eenige AANMERKINGEN *over den toestand der Nederlandsche* IJZERFABRIEKEN *f* 1 : 25c.

En zal spoedig verzonden worden:

AANLEIDING *tot de* LETTERKUNDIGE GESCHIEDENIS *der Nederlanden* in 12°.

Welk werkje voor Jongelingen en Schoolgebruik in eene tot hiertoe onvervulde behoefte voorziet.

*** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES te Haarlem, wordt uitgegeven het onderstaande *Feeststukje*:

HAARLEMS VREUGDEFEEST, bij gelegenheid der Tentoonstellingen van Voorwerpen van Nederlandsche Volksvlijt, Schilderstukken, Planten en Gewassen, aldaar in Julij 1825, door de aloude 321jarige Rederijkkamer de WIJNGAARDRANKEN, onder de Zinspreuk: *Liefde boven al.* In kl. 8vo. à 30 cents.

NB. Dit stuk zal staande de Expositien te Haarlem worden ten Tooneele gevoerd, door de Koninklijke Zuid-Holl. Tooneelisten onder Directie van de Heeren HOEDT en BINGLEY.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE, VOOR HET JAAR 1825

N°. 28. *Vrijdag den 15den Julij.*

BERIGTEN.

GENT. Op de Zomertentoonstelling, die op den 29 en 30 Junij 1 en 2 Julij l. l. plaats had, is de Medaille voor de zeldzaamste toegewezen aan N°. 795 *Hovea Celsii* ingezonden door den Heer JOSSE VERLEEUWEN alhier. De *Amaryllis toxicaria* van den Heer N. DE COCK en *Canna iridiflora* van den Heer J. DE COCK kwamen daarbij het naast in aanmerking. Dezelfde Heer VERLEEUWEN behaalde de Medaille, uitgeloofd voor de rijkste verzameling vreemde planten: terwijl die van den Advocaat F. D' HOOP in dit opzigt eervolle melding verwierf.

De prijs voor de rijkste verzameling van bloeijende planten werd toegewezen aan de Baron BAUT DE RASMON te Wanneghemlede, die van fraaije Cultuur aan deszelfs *Erythrina cristagalli*, terwijl de *Erica ventriosa stellata* van den Heer BUYCK VAN DER MEERSCH te Gent het eerste en de *Epidendrum latifolium* van den Advocaat D' HOOP het tweede accesit bekwam.

HAARLEM *den 15 Julij.* De aangekondigde Plantententoonstelling van wege de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij wordt op heden geopend (*).

Het

(*) De zaal staat open den 15, 16, 17 en 18 Julij de twee eerste dagen van des morgens ten 9 tot 12 en 's namiddags van 2 tot 6 ure, op den 17den van voormiddag 11½ tot namiddag ten 6 ure.

Het getal der ingezonden Planten en Gewasſen is aanzienlijker dan ooit voorheen, tellende men meer dan *zevenhonderd* ſtuks, waarvan ruim 180 naar de uitgeloofde eereprijzen dingen, en waaronder vele kostbare en zeldzame gevonden worden.

Haarlem. Ten einde onzen Lezers eenig denkbeeld van de uitgeſtrektheid der algemeene Tentoonſtelling van Nijverheid binnen deze Stad geopend, te geven, trekken wij hier te zamen het getal der Inzenders en Voorwerpen naar de onderſcheidene ſtoffen, waaruit zij vervaardigd zijn of het doel waartoe zij zijn ingerigt, zoo verre zulks thans bekend is.

	Inzenders.	Voorwerpen
Hennep en Vlas .	125 . .	423
Katoen, Garen en Katoen .	141 . .	840
Houtwerk .	44 . .	91
Papier, Boekdrukkerij . .	31 . .	204
Wol, Garen of Katoen met Wol .	185 . .	909
Zijde, Garen of Katoen met Zijde, Pasſement .	32 . .	139
Ivoor, Snaren, Schrijfpennen, Haar, Wol en Haar . .	49 . .	255
Leder . .	74 . .	264
Boekbinderij .	16 . .	51
Steenen, Aarden .	32 . .	222
Metalen . .	150 . .	507
Scheikundige en andere Fabrijkbereidingen . .	80 . .	202
Glas, Kristal .	17 . .	268
Kunstvlijt .	114 . .	222
Fabrijkwerktuigen .	48 . .	96
Werktuigen tot eenige Wetenſchappen behoorende. .	67 . .	139
Transp.	1205	4832

Werk-

	Inzenders.	Voorwerpen
Transp.	1205	4852
Werktuigen tot eenige Kunst beh.	26	104
Dito tot het gem. lev.	37	66
Totaal	1268	5002
	Inzenders (*)	Voorwerpen.

Behalve deze zijn er nog vier buitengewone ingezonden Voorwerpen; te weten:

1. De tweede groote telescoop, door ARJEN ROELOFS en SIEDS RIENKS te Berlicum in Vriesland vervaardigd onder de edelmoedige begunstiging van Zijne Majesteit den Koning (†).

2. Model van de Willems-sluis aan het IJ over Amsterdam, bij het begin van het Groot-Kanaal door Noord-Holland, met hare groote en kleine schuttingen, de laatste door middel van waaijerdeuren; zijnde dit sluisgebouw met omgekeerde gewelven door zijne ruimte en diepte het eerst bekende om met oorlogschepen van linie te kunnen schutten.

3. Model van de groote Doorvaartsluis op hetzelve Kanaal in den Waterlandschen Zeedijk te Buiksloot, met hare draaibruggen, over de ruimte van ruim 15,7 ellen (55 voeten). 4.

(*) Dit getal moet intusschen verminderd worden, daar verscheiden personen in onderscheiden vakken hebben ingezonden. Intusschen gaat het zeker, dat er door meer dan 1000 inzenders 5000 voorwerpen zijn ten toongesteld.

(†) Eene beschrijving van den geheel gelijksoortigen eersten telescoop van dezelfde makers werd gegeven door den Hoogleeraar in de Wis- en Sterrekunde te Leyden den Heer C. EKAMA, in N°. 1 van den *Algemeenen Konst- en Letterbode voor het jaar* 1824. Volgens deze beschrijving heeft de mahonijhouten buis van dit werktuig eene lengte van meer dan 13 Rhijnl. voeten of 4 ellen, en eene wijdte van bijna 2 Rhijnl. voeten of 0,6 ellen, hoedanig ook ten naastenbij is de middellijn van den spiegel, die 200 Nederl. ponden weegt. De telescoop rust op een even onwrikbaar als alles omvattend en tot het veelvuldig gebruik vernuftig ingerigt voetstuk van massief mahonijhout.

Deze telescoop is bij bijzondere vergunning van Z. M. den Koning op de tentoonstelling geplaatst.

4. Model van eene zoogenaamde vlotbrug voor de doorvaart der grootste schepen op het genoemde Kanaal. Deze vlotbruggen zijn van eene geheel nieuwe zamenstelling, onkostbaar en ten uiterste gemakkelijk te openen en te sluiten (*).

In plaats van den Heer DE MALE VAN NYS, die zich van het Lidmaatschap der Hoofdcommissie verschoond heeft, is daartoe door Z. M. benoemd, de Heer VAN RUYNBEKE BETHUNE President der kamer van Koophandel en Fabrijken te Kortrijk en bovendien als nog tot Lid van dezelve Commissie de Heer L. LE FEBVRE Fabrijkant te Doornik.

IETS OVER DE LAATSTE LEVENSDAGEN VAN MEVR. VON KRUDENER.

De beroemde, en sedert eenige jaren zoo veel geruchts gemaakt hebbende Mevrouw v. Krüdener heeft eindelijk in 't najaar des verl. jaars hare loopbaan geëindigd en wel in de Krim. Zie hier een kort berigt, hetwelk een aldaar sedert jaren gevestigde Duitsche Landeigenaar, wegens hare aankomst in die gewesten geeft.

De overledene Barones von Krüdener deed, zoo als bekend is, in Junij des verl. jaars het grootste gedeelte harer reize door de Krim te water op de Wolga. Den 19 Julij kwam zij met haar gevolg op twee vaartuigen te Saratow. Dit gevolg bestond uit hare dochter en derzelver echtgenoot den Baron von Berkheim, eene Vorstin Golützin, wier aanzienlijke rijkdom, bij het zeer in verval geraakt vermogen der Barones v. Krüdener, het geheele gezelschap eigenlijk onderhield, eene gewaan-Gravin Pachy, eene Jufvrouw Maurer en anderen.

In Saratow hield Mevr. v. Krüdener zich slechts een paar uren op; zij liet, zoodra zij daar aan-

(*) Deze drie modellen zijn op het goed achten van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken tot tentoonstelling te Haarlem ingezonden door den Heere *Stadtsraad* J. BLANKEN JANSZ., *Inspecteur-Generaal van den Waterstaat des Rijks.*

aangekomen was, twee Protestantſche Predikanten ontbieden en hield met deze een lang geſprek. Van Saratow vervolgde zij hare reis nog te water tot aan het ſteedje Dubowka en reisde toen verder te land. Uit hoofde van hare toen reeds zeer toegenomene ziekelijkheid en zwakte, kon zij ſlechts kleine dagreizen maken en kwam eerst den 7 Augustus te Karaſubaſar aan, welke plaats zij tot haar verblijf verkoos.

De merkwaardigſte perſoon van haar gevolg met opzigt tot de Pſychologie, was zonder twijfel de reeds genoemde valſche Gravin Pachy, eene bejaarde halfgekke Franſche vrouw van den geringſten ſtand, maar welke ſtaande hield, dat zij eene natuurlijke dochter van Lodewijk den Vijftienden was. Bij ſommige gebeden vervalt deze vrouw in Somnambulismus en Clairvoyance, en dan wordt haar, zoo als zij voorgeeft het verledene en de toekomst ontſloten; over deze laatſte geeft zij, wanneer men zulks verlangt, uitkomst, en improviſeert dan nog al redelijk, terwijl zij over allerlei opgegevene teksten ſtichtelijk uitweidt; dit heeft zij op haren doortogt door de Duitſche coloniën menigmaal gedaan. Daar kwamen dan van alle kanten de vrome landlieden toegeloopen, doch Mevrouw von Krüdener gaf hun te kennen, dat zij zelve te zwak was, om hun thans raad en troost te geven, maar dat zij zich met hunne nooden ſlechts aan de heilige Moeder zelve wenden moesten, welke hun zeker hulp verſchaffen zoude; een bewijs, hoezeer Mevr. v. Krüdener, vooral in het laatſte van haar leven, tot het Catholicismus overhelde. Ook ſprak zij overal, waar zij op hare reize doortrok en waar het geſprek over Godsdienſtige onderwerpen liep, met veel geestdrift voor het Catholicismus. Na hare aankomst te Karaſubaſar leefde het gezelſchap zeer ſtil; in 't openbaar kwamen zij nooit ten voorſchijn, ontvingen ſlechts zeer weinige bezoeken of dan nog ongaarne. en bezochten niemand weêr. Bijzonder ingetogen en ſtil leefde Mevr. v. Krüdener zelve, en zij vermeed volſtrekt alles, wat maar eenigzins opzien zoude hebben kunnen baren. Haar ontzielde lijk werd in de kleine begraafnis kapel eens Graven Schütz,

 die

die tot de Roomfche kerk behoort, in ftilte bijgezet, en de Roomfche plegtigheden daarbij in acht genomen. Dit gefchiedde vermoedelijk wel op haar bevel, niet tegenftaande hare kinderen kort voor haar verfcheiden, bij eenen Evangelifchen Predikant nog het Avondmaal, naar de gewoonte der Protestanten, gebruikt hadden. Terftond na den dood van Mevr. v. Krüdener verliet de Vorstin Golützin, met den Heer von Berkheim en diens echtgenoote, benevens het geheele Krüdenerfche gevolg, Karafubafar, en ging in het alleronvriendelijkst jaargetij over fneeuw en ijs der gebergten naar de zuidkust. Daar heeft de Vorftin Landgoederen gekocht en zal zich daar met der woon neder zetten. Zij wenscht het lijk harer innig geliefde vriendin bij zich te mogen hebben, en heeft ten dien einde bij den Monarch formeel daarom verzocht. Deze ftap ware niet noodig geweest: want de voorkennis der plaatfelijke overheid alleen is bij ons in Rusland voldoende, om aan geliefde lijken de rustplaats te bezorgen, die wij hun toegedacht hebben. Maar men wil misfchien door eene veel geruchts makende begrafenis, die kostbaar en plegtig zijn moet, de beroemdheid, welke Mevr. v. Krüdener bij haar leven ten deel geworden is, ook nog tot na haren dood rekken. Ware de vrouw nog in leven gebleven, zij zoude waarfchijnlijk in hare boet- en ftrafpredikatie, het ons den 19 Nov. overkomen ongeluk — de Watervloed — wel als een door haar voorfpeld ftrafgerigte Gods voorgefteld hebben.

OVER PUBLIEKE PROMOTIEN EN DEN BLOEI DER HOOGESCHOLEN.

In den K. en Letterbode N°. 18 dezes jaars wordt een berigt gevonden van alle, in het Akademie-jaar van 1823—24, aan de Hoogefchool te Leyden in het openbaar verdedigde Disfertatien, met eene korte opgave van derzelver inhoud en eene beoordeeling; al hetwelk befloten wordt met eene vergelijking tusfchen de drie Oud-Nederlandfche Akademien in deze

woor-

woorden: „ welke gevolgen uit dit getal van 27 publiek gepromoveerden te Leyden, 19 te Utrecht en 17 te Groningen, omtrent den betrekkelijken bloei dezer onderscheidene Hoogescholen kunnen worden afgeleid, laten wij gaarne aan den bescheidenen lezer over." En zulks te regt: dewijl wel niemand ontkennen zal, dat er lezers kunnen zijn, die een verband vinden tusschen den bloei eener Hoogeschool het getal der *publiek* gepromoveerden. Anderen mogen weder meer gewigt hechten aan het gelukkig slagen van al de Dissertatien, ten getale van 27 of 30; onder welke niet ééne gevonden wordt, die niet de eene of andere soort van voortreffelijkheid bezit. Zij, die gewoon zijn uit eigene oogen te zien, kunnen voor het minst hun verlangen, om de stukken zelve te lezen, daar door opgewekt voelen; maar allen zullen wel met den schrijver eenstemmig denken, dat het zoo niet is aan de overige Akademien. Voor het minst staat die van Groningen, de eenigste, welke hier beoordeeld kan worden, nog beneden deze hoogte: want, behalve het kleiner getal, gaat daar alles een' meer eenvoudigen, meer menschelijken gang; de waarde der Akademische verhandelingen is daar onderscheiden, in evenredigheid van het talent des schrijvers en van den trap zijner verkregene kundigheden; ook maakt het privaat of publiek promoveren in deze waarde geheel geen verschil. Dit laatste nu wordt in der daad van jaar tot jaar minder, en is reeds zeer klein geworden, wanneer men de Theologen, Literatoren enz., bij welke het publicke van ouds her meer algemeen gebruikelijk is, alsmede diegene, welke door de wet tot deze soort van promotie genoodzaakt zijn, daar aftrekt.

Maar eene omstandigheid, welke alleen aan de burgerij van Groningen schijnt bekend te zijn, mogen de lezers hierbij in het bijzonder opmerken: dat namelijk het lokaal der publicke promotien sedert vele jaren bouwvallig is en naauwelijks één geheel glasvenster heeft overgehouden. Het minder publiek promoveren hangt dan, wel is waar, te zamen met den bloei der Akademie; echter zoodanig, dat

de hoofdoorzaak (de *causa proxima*, zouden de Geneeskundigen zeggen) toch altijd materieel is, en in een organisch gebrek bestaat, waardoor niet het denkvermogen maar alleen de spraak belemmerd wordt. Ten minste, men spreekt 'er in Groningen aldus over, als of sommige studenten, die anders wel publiek zouden promoveren, (want waarom zouden zij dit niet?) of zelve den lust daartoe verliezen, of hunne Professoren niet aan gevaar of moeijelijkheden willen blootstellen. Ook zoude het niet vreemd zijn, indien deze of gene onder de laatste, om welke redenen dan ook, niet verkiezen mogten, hunne ambtsverrigtingen in eene ruïne waartenemen.

Dit berigt moge dienen als eene kleine bijdrage tot de kennis der oorzaken. Overigens wensch ik den Schrijver en zijne Lezers, dat zij eerlang in een hersteld *Auditorium* aan deze Hoogeschool zich zoo zeer mogen verheugen, als ons de bloei en het welzijn van Leyden, en van de overige Akademien steeds ter harte gaat.

BERIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER EERSTE KLASSE VAN HET KONINKLIJK-NEDERLANDSCHE INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN.

1822 — 1823.

De Heer Driessen had reeds in vroegere jaren bevonden en door den druk gemeen gemaakt, dat er geduren-

rende de bevriezing een gedeelte water zich in eenen gasvormigen staat uitzet en met de dampkringslucht verbindt, en dat daardoor waarlijk het volumen van de lucht vermeerdert.

Veelvuldige verschijnselen, welke bij de bevriezing plaats hebben, bewijzen dit wel, doch om zulks in geslotene werktuigen op te merken, is er een zeer hooge graad van koude noodig, gelijk die van den Winter in 1822—1823. In eene mindere koude bemerkt men wel, dat het water in den vorm van damp wordt opgeheven, doch hetzelve zet zich in kleine drupjes aan de wanden van het glas, en men ontdekt geene uitzetting, hoewel dezelve in de open lucht ongetwijfeld plaats heeft.

Om dan tot de voorgenomene proef te komen, nam de Heer Driessen een Retort, die, bij voorbeeld, honderd oncen bevattede, en deed daarin twintig oncen zuiver water; hij verbond aan dien Retort een glazen buis van ruim twee voeten lengte en twee à drie lijnen wijdte met een sterk lutum en met eene blaas omgeven, zoodat het indringen van de buitenlucht volstrekt onmogelijk werd.

Het lutum en de blaas volkomen gedroogd zijnde, dompelde hij het eind van de glazen buis in eenen bak met kwik, onder eene warmte van 50 graden Fahr.

Deze toestel in de koude buitenlucht gebragt wordende, kan het niet anders, of het kwik klimt door de inkrimping der lucht in de buis op, en dit duurt voort, zoolang het water nog vloeibaar is. Doch zoodra zich eenige teekenen van bevriezing opdoen, houdt die inkrimping op.

Dit punt van stilstand wordt door een merk op de glazen buis aangeteekend, en vervolgens in den bak, waarin de Retort geplaatst is, een koud mengsel van zeezoutzure bitteraarde en gestooten ijs geworpen, terwijl men den hals van den Retort ook nog omwindt met eenen ijskouden doek.

De beweging van het kwik neemt oogenblikkelijk daarop eene tegenovergestelde rigting in de glazen buis; de lucht zet zich uit, en drijft het kwik terug, zoodat, in plaats van rijzing, nu eene aanmerkelijke daling derzelve plaats heeft.

De Heer Driessen trekt uit deze proeven nog geene bepaalde gevolgen.

Men plagt in den omtrek van Namen en andere streken van dat gedeelte des Rijks, de looderts alleen te vinden in kalkaardige beddingen, zoo zelfs, dat bij Vedrin de loodaren juist sluitten däár, waar de kalkaarde door kleijschiefer (schiste argileux) gaat vervangen worden; men meende dan ook, dat looderts buiten die beddingen nergens bestond.

In het begin van 1821 leerde men echter, dat in het Groot Hertogdom *Luxemburg*, nabij *Longmely*, eene loodmijn ontdekt was, gaande bijkans regtstandig door een bed van kleijschiefer, waaruit dit gedeelte der Ardennes bestaat.

De Heer Bouësnel heeft gemeend de aandacht der Klasse op dit verschijnsel te moeten bepalen, en neemt daaruit gelegenheid ter aansporing, om aan de Ardennes een meer gezet onderzoek te leenen, hetgeen te belangrijker worden kan, naarmate het hoogstwaarschijnlijk is, dat niet alleen ijzer, waarvan zij overvloedig voorzien zijn, maar lood, koper, en welligt zoutbronnen in dezelve zullen gevonden worden.

De heer Wauters, gedurende veeljarigen arbeid met een ongeloofelijk geduld ten einde gebragt hebbende den *Index Fontium, e quibus Illustris* Lieutaud *in historia sua anatomico-medica observationes sumsit*, bood dit uitgebreide Werk der Klasse aan. Zij ontving het met welgevallen en bewonderde de naauwkeurigheid van haar geacht Medelid. Een ieder, die het werk van Lieutaud raadpleegt, ondervindt het onaangename, van de schrijvers, die hem ten dienste stonden, niet zoo aangehaald te vinden, dat men volgens zijne aanwijzing tot de oorspronkelijke bronnen zoude kunnen opklimmen. Het zoude daarom bij eene nieuwe uitgave van Lieutaud's werk hoogstbelangrijk zijn, hetzelve van dergelijken index te voorzien.

Het behaagde Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken de Eerste Klasse uittenoodigen tot het uitvinden van eene duidelijke proef, op eene klare en voor den minstkundigen verstaanbare wijze voorgeschreven, tot ontdekking van de vervalsching der Meekrap. Dit onderwerp was voor de inlandsche vlijt en het behoud van den handel in deze kostbare verwstof van het grootst belang.

Het onderzoek daarvan werd dan door de Klasse aan derzelver Medeleden Brugmans, van Marum, en Vrolik opgedragen. Het eerstgenoemd hoogstverdienstelijk Medelid had wel reeds voor dit onderzoek verscheiden bouwstoffen verzameld, maar, door zijne zoo veelvuldige andere bezigheden verhinderd, de noodige proefnemingen niet kunnen in het werk stellen, toen hij, tot onherstelbaar verlies voor de wetenschappen, door den dood werd weggerukt.

Eenigen tijd na zijnen dood behaagde het de Klasse in zijne plaats te benoemen den Hoogleeraar de Fremery, en de reeds verzamelde stukken in zijne handen te stellen.

Behalve verscheidene publicatien en instructien, welke op

op de zoo hoogstbelangrijke Meekrapreederij betrekking hebben, bevond zich onder deze ftukken eene belangrijke memorie van de Heeren W. en P. Calkoen, die als kundige kooplieden in verwftoffen zelve bij het behoud van dit Art. van vaderlandfchen handel een groot belang hebben, en welke vergezeld ging van onderfcheidene foorten van Meekrap, mull, en van die Bergfche aarde of kliet, welke federt jaren vooral tot vervalfching der Meekrap wordt gebruikt, gelijk dit reeds ten jare 1806 door den Heer Ermerins overtuigend is aangewezen. Tevens werden door deze heeren ook opgegeven twee proefnemingen, welke hun best voorgekomen waren, om de vervalschte van de onvervalschte Meekrap te onderfcheiden, de eerfte gegrond op de verandering in kleur, welke het poeder van zuiver Meekrap, een tijd lang aan de lucht blootgefteld, ondergaat, en den zamenhang, welken het daardoor ook verkrijgt, welke beide verfchijnfelen in vervalschte Meekrap niet alzoo zouden worden waargenomen; de tweede op de meerdere foortelijke zwaarte der met oker, aarde, of kliet vervalschte Meekrap, waardoor deze met water in een glas gemengd, fpoedig zinkt, terwijl zuivere Meekrap eerder boven het water drijft.

Door het hoogstbelangrijke van het onderwerp opgewekt, hebben Gekommitteerden zich bevlijtigd eene reeks van proefnemingen in het werk te ftellen, en meenen daardoor tot genoegzame voldoende uitkomften gebragt te zijn. — Het zal dan uit deze proefnemingen, zoo zij hopen, overtuigend blijken, dat de vervalfching der Meekrap duidelijk, door weinig omflagtige proeven, kan worden aangetoond en alzoo, bij behoorlijke oplettendheid, in het keuren der Meekrappen kan worden voorgekomen, dat deze uitmuntende verwftof tot nadeel van den Vaderlandfchen handel vervalscht worde afgeleverd.

Eer zij echter de proefnemingen, welke tot ontdekking van de vervalfching der krap leiden, mededeelen, oordeelen zij zich verpligt, om, na eene voorafgaande aanmerking, omtrent den aard der proeven, welke hier gebruikt kunnen worden, in het algemeen de aandacht te bepalen op die proefnemingen, welke omtrent dit onderwerp reeds door anderen met min of meer gunftigen uitflag zijn in het werk gefteld.

Het is hun dan voorgekomen, dat men hier geene proefnemingen kan vorderen, in welke voor den *minstkundigen* volkomen verftaanbaar voorfchrift wordt gegeven, volgens het welke de vervalfching der Meekrap *dadelijk* kan worden ontdekt, of men loopt, uit den aard der zaak zelve gevaar, van zijn oogmerk geheel of grootendeels te misfen.

Immers, de ontdekking of de Meekrap ook vervalscht is met andere ligchamen, welke geen Meekrap zijn, moet al-

alleen berusten op de onderscheidene natuur- en scheikundige eigenschappen van zuivere Meekrap, van de ligchamen, waarmede dezelve vervalscht is, en vooral ook derzelver verhouding tot scheikundige proefmiddelen. Maar nu is het duidelijk genoeg blijkbaar, dat zoodanige eigenschappen, zoodanige verhoudingen tot andere ligchamen door eenen in de *eerste gronden* van *natuur* en *scheikunde geheel* onervarenen niet duidelijk kunnen worden gevat, en de proefnemingen daarop gegrond door hem niet naauwkeurig in het werk gesteld.

Maar dit zoo zijnde spreekt het van zelve, dat er, indien men de zekere proefnemingen, omtrent de vervalsching der Meekrap, wel-begrepen en naauwkeurig in het werk gesteld wil hebben, gezorgd moet worden, dat de menschen, aan welke dit moet worden toevertrouwd, dat is in ons geval de keurmeesteren der Meekrap, althans eenige denkbeelden van de eerste gronden van natuur- en scheikunde verkregen hebben, hetzij zoodanige gronden in de hoogste klassen der lagere scholen konden worden medegedeeld, hetzij die worden onderwezen in leerscholen, opzettelijk ingerigt tot het geven van onderwijs in de toegepaste natuur- en scheikunde, welker oprigting voor ons Vaderland, 't geen bij den bloei van kunsten en fabrijken zoo veel belang heeft, eene allerwenschelijkste zaak zoude zijn.

Zoolang er geene zorg wordt gedragen, dat deze gronden van toegepaste natuur- en scheikunde tot kennis van het algemeen en bijzonder der voornaamste werklieden in trafijken en fabrijken komen, gelijk dit in andere landen, waarin men met den voortgang der wetenschappen gelijken tred houdt, geschiedt, zoolang zullen de produkten van onze fabrijken voor die van vreemden moeten onderdoen en met dezelve nimmer kunnen wedijveren.

Na deze voorafgaande aanmerking, welke dienen mag, om Gekommitteerden te regtvaardigen, wanneer zij ter ontdekking van de vervalsching der Meekrap met *Bergsche aarde* of *kliet*, zekere, maar op scheikundige bewerkingen rustende, proeven voorslaan, zullen zij de proefnemingen, welke er ter ontdekking dier vervalsching reeds te voren zijn in het werk gesteld, opgeven, en daarbij tevens aantoonen, in hoe verre dezelve tot het gezegde oogmerk al of niet voldoende moeten geacht worden.

Ten einde deze proeven met vrucht te kunnen nemen, maakten zij gebruik van monsters *onberoofde Meekrap*, *fijne Meekrap*, *gemeene Meekrap*, *Mull* en *Bergsche aarde* of *kliet*, welke hun ten dien einde door de Heeren W. en P. Calkoen goedgunstig werden medegedeeld. Om nu over de vervalsching te beter te kunnen oordeelen, maakten zij negen mengsels; N°. 1 bestaande uit 85 deelen fijne Meekrap en 15 deelen Bergsche aarde; N°. 2 uit 90 deelen

len fijne Meekrap en 10 deelen Bergfche aarde; N°. 3 uit 95 deelen fijne Meekrap en 5 deelen Bergfche aarde; N°. 4 uit 85 deelen onberoofde Meekrap en 15 deelen Bergfche aarde; N°. 5 uit 90 deelen onberoofde Meekrap en 10 deelen Bergfche aarde; N°. 6 uit 95 deelen onberoofde Meekrap en 5 deelen Bergfche aarde; N°. 7 uit 85 deelen gemeene Meekrap en 15 deelen Bergfche aarde; N°. 8 uit 90 deelen gemeene Meekrap en 10 deelen Bergfche aarde; N°. 9 eindelijk uit 95 deelen gemeene Meekrap en 5 deelen Bergfche aarde; met alle deze mengfels nu, hebben zij dezelfde proefnemingen gedaan, aan welke de zuivere Meekrappen werden blootgefteld.

De eerfte dezer proeven is de zoogenaamde *Vuurproef*, waarvan reeds melding wordt gemaakt in de publicatie van H. H. M. van 7 Maart 1806. Art. 16; welke ook is in het werk gefteld door Mr. F. Ermerins in zijne *aanmerkingen over de vervalfching der Meekrap* in het *Magazijn van Vaderl. Landb.* 3de *deels*, 2de *ftuk*, *Haarl.* 1806. Zij beftaat eenvoudig in het gloeijen van eene zekere hoeveelheid Meekrap in eenen ijzeren lepel, tot dat dezelve geheel tot asch is verbrand, waarbij de onverbrandbare Bergfche aarde met de asch der vervalschte Meekrap vermengd blijft, derzelver hoeveelheid vermeerdert en hare kleur verhoogt.

Proefnemingen met fijne, met onberoofde, met gemeene Meekrap, met mull en met de ftraks genoemde vervalschte mengfels in het werk gefteld, hebben hen geleerd, dat, indien alle omftandigheden *volmaakt* gelijk ftaan, de vuurproef vrij goed is ter onderfcheiding van zuivere en vervalschte Meekrap. Terwijl namelijk de asch der zuivere Meekrap bijna *zwart* was met eenige witte punten en meestal vrij fterk zamenhing, was die der *Mull* eenvormig *grijs*; die der vervalschte mengfels *grijsbruin* of *zwart* en zoo veel minder zamenhangende, als de vervalfching grooter was, terwijl het gewigt der asch van het vervalschte mengfel N°. 1 omtrent eens zoo groot was, als dat der asch van dezelfde hoeveelheid fijne Meekrap.

Maar zij hebben in deze proefnemingen tevens opgemerkt, dat, bijaldien de trap van gloeijing niet in alle gevallen dezelfde is, daardoor aanmerkelijke verfchillen in de kleur en het gewigt der asch bij dezelfde Meekrap ontftaan, zoodat men bij voorbeeld van een weinig fterker gegloeide vervalschte krap niet meer asch overhoudt, dan van echte, maar die aan eene wat geringere hitte was blootgefteld. Daar nu de graad der hitte hier van de ruimte van den ijzeren lepel, van deszelfs dikte, van het min of meer fterk branden der kolen enz. afhangt, alle omftandigheden, welke zelfs een geoefend fcheikundig werkman moeijelijk altijd volkomen gelijk zal kunnen maken, oordeelen

len zij deze vuurproef voor de praktijk in dit geval ongeschikt en onvoldoende.

Eene tweede proefneming, welke hier in aanmerking komt, is de zoogenaamde *waterproef*, doch niet voldoende, om de vervalfching der Meekrap met eene geringe hoeveelheid aarde te ontdekken en alleen bruikbaar, wanneer de krap met meer aarde, dan gewoonlijk, of door de wet wordt toegelaten, vermengd is. Ook den Heer Ermerins voldeed deze proefneming niet, hetzij hij dezelve met heet, hetzij met koud water in het werk ftelde.

Deze proefneming is ook door Gekommitteerden in het werk gefteld, maar zij hebben door dezelve nimmer eenige vervalschte Meekrap van onvervalschte kunnen onderfcheiden. Zij hebben alle de echte en alle de met opzet vervalschte Meekrap onmiddellijk in een glas met koud water vermengd, daarna dezelfde proefneming met warm water, van 160° F. herhaald, en eindelijk de onderfcheidene echte en vervalschte krappen eerst met een weinig koud water tot een deeg gewreven en dit naderhand met eene grootere hoeveelheid koud water vermengd. In alle deze omftandigheden zinken zoo wel de echte, als de vervalschte krappen even gelijkmatig ten bodem, en er was geen onderfcheid merkbaar, dan hetgeen door de onderfcheidene foorten van Meekrap zelve werd voortgebragt. Zoo bleef van de gemeene krap en van de mengfels N°. 7, 8 en 9 een gedeelte boven op het water drijven, hetgeen bij de fijne en onberoofde Meekrappen en derzelver vervalfchingen alzoo geene plaats had, terwijl ook bij de gemeene krap en derzelver vervalschte mengfels de kleur van het water donkerder was, dan bij de fijne en onberoofde krappen en derzelver vervalschte mengfels.

In de laatfte proefnemingen alleen, waarin de echte en vervalschte krappen eerst met weinig water werden afgewreven en dan eerst met meer water vermengd, zakten de vervalschte krappen een weinig fchielijker door, dan de onvervalschte, het onderfcheid was intusfchen zeer gering. De ter vervalfching gebruikte Bergfche aarde fcheidde zich in geen geval van de echte krappen, waarmede zij vermengd was, af.

Deze uitkomst behoort overigens ook niet te verwonderen. De Bergfche aarde, welke tot vervalfching der krap gebruikt wordt, is eene zeer fijne ijzeroker houdende klei; weinige procenten dier klei worden door het ftampen zoo naauwkeurig met de krap vermengd, dat de deeltjes van klei en krap aan elkander blijven kleven, en naderhand door water volftrekt niet meer te fcheiden zijn.

Deze waterproef moet derhalve geheel verworpen worden, of alleen gebruikt, om lompe vervalfchingen der krap met grove en zware okers fpoedig kenbaar te maken.

De

De derde proefneming, waarvan men zich heeft willen bedienen, om echte Meekrap van vervalschte te onderscheiden, heeft haren grond in de verandering, welke de Meekrap, aan de lucht blootgesteld, ondergaat.

De ondervinding heeft geleerd, dat droog poeder van Meekrap, hetwelk doorgaans eene fraaije kaneelkleur heeft, wanneer men dat in de lucht laat staan, binnen 24 uren roodbruin wordt en deszelfs deeltjes, door het aantrekken van water uit den dampkring, zoodanig op een pakken, dat het geheele poeder als één klomp kan opgenomen worden. Men heeft gemeend, dat dit het geval niet zoude zijn met Meekrap, door Bergsche aarde vervalscht, en daarom deze proef ter ontdekking dier vervalsching voorgedragen.

Gekommitteerden hebben deze proefnemingen, met alle de bij hen voorhandene, zoo echte als vervalschte Meekrappen met veel naauwkeurigheid in het werk gesteld, maar tot hun leedwezen gevonden, dat dezelve volstrekt niets afdoen. Alle de vervalschte mengsels ondergingen in denzelfden tijd niet alleen dezelfde kleursverandering, als de zuivere Meekrappen, waartoe zij behoorden, maar derzelver deeltjes bakten ook even eens te zamen, zoodat het geheele poeder, na 24 uren als een zamenhangende koek over het papier konde heen en weder geschoven worden, even gelijk dit met echte Meekrap plaats heeft.

Ook deze proefneming moet derhalve, als middel ter ontdekking der vervalsching van Meekrap, geheel verworpen worden.

(*Het Vervolg hierna.*)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825. Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
6	30. 1	60	N. W.	voormidd. betrokken, verder bewolkt.
	30. 0½	64	——	
	30. 0	50	——	
7	30. 0	63	W. N. W.	betrokken, tusschenbeide iets stofregenachtig, 's avonds omtr. helder.
	30. 0	61	——	
	30. 0	59½	N.	
8	30. 0	66	N. O.	bewolkt, 's avonds helder.
	30. 0	76	N. W.	
	30. 0	60	N.	
9	30. 0	65	N. t. O.	zeer windrig, bewolkt, 's av. betrokken.
	30. 0	72	N. t. W.	
	30. 0	60	W. N. W.	
10	30. 0	64	W. N. W.	meest omtrent betrokk., windrig, 's avonds stil.
	30. 0	67	——	
	30. 0	59½	W.	

BA-

1825. Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
11	30. 0 30. 0 30. 0¼	60 64 55	N. W. N. N. W. —	voormidd. betrokken, verder bewolkt.
12	30. 0¾ 30. 0½ 30. 0	63 71 57½	W. N. W. W. t. Z. W.	's morgens bewolkt, verder helder.

BEKENDMAKINGEN.

*** De Boekhandelaars A. KLOOTS EN COMP. te *'s Hage* hebben uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

I. HERGENROTHER, OPVOEDINGSLEER IN DEN GEEST DES CHRISTENDOMS; naar het Hoogd. door D. BUDDINGH. *Eerste stuk*, bij Inteekening (welke echter voor het eerste stuk gesloten is) *f* 1 : 80 buiten Inteekening *f* 2 : 25c.

II. ROCHE-AYMON, OVER DE LIGTE INFANTERIE, naar het Fransch gevolgd door den BARON VAN AYLVA RENGERS *f* 2 : 80c.

III. PONSE, HANDLEIDING *voor de* LANDBOUWERS, *wier landen met* ZOUT WATER *zijn overstroomd*, om dezelve door min kostbare middelen tot hunne vorige vruchtbaarheid te herstellen *f* 0 : 25c.

IV. HUGUENIN, VERHANDELING *over het* NEDERLANDSCH IJZER: gevolgd van eenige AANMERKINGEN *over den toestand der Nederlandsche* IJZERFABRIEKEN *f* 1 : 25c.

En zal spoedig verzonden worden:

AANLEIDING *tot de* LETTERKUNDIGE GESCHIEDENIS *der Nederlanden* in 12°.

Welk werkje voor Jongelingen en Schoolgebruik in eene tot hiertoe onvervulde behoefte voorziet.

*** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES te Haarlem, wordt uitgegeven het onderstaande *Feeststukje:*

HAARLEMS VREUGDEFEEST, bij gelegenheid der Tentoonstellingen van Voorwerpen van Nederlandsche Volksvlijt, Schilderstukken, Planten en Gewassen, aldaar in Julij 1825, door de aloude 321jarige Rederijkkamer de WIJNGAARDRANKEN, onder de Zinspreuk: *Liefde boven al.* In kl. 8vo. à 30 cents.

NB. Dit stuk zal staande de Expositien te Haarlem worden ten Tooneele gevoerd, door de Koninklijke Zuid-Holl. Tooneelisten onder Directie van de Heeren HOEDT en BINGLEY.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825

N°. 29. *Vrijdag den 22sten Julij.*

BERIGTEN.

Leyden *den* 11 *Julij.* Curatoren van het STOLPIAANSCHE LEGAAT aan de Koninklijke Universiteit alhier hebben in hunne laatst gehoudene Vergadering besloten, de navolgende Vraag ter beantwoording voor te stellen:

Cum ab optimis omnis aevi Philosophis, iisque cum ad humanitatem et elegantiam, tum ad doctrinae perspicuitatem subtilitatemque praestantissimis, ad Divini Numinis existentiam probandam et virtutes illustrandas, plura argumenta ex admirabili Universae Naturae ordine, pulchritudine et consensu ducta sint;

„ *Quaeritur,*

Quid, e novissimis in PHYSICA, CHEMIA, ASTRONOMIA et HISTORIA NATURALI inventis, ad haec argumenta amplificanda et corroboranda conferri possit."

dat is.

„ *Daar er door de beste Wijsgeeren van allen tijd, en wel bijzonder door de zulken, welke boven al, zoo door beschaafdheid en sierlijkheid, als door duidelijkheid en bondigheid, zich hebben onderscheiden, tot betoog van het aanwezen van GOD en opluistering van deszelfs volmaaktheden, vele bewijzen zijn aangevoerd, ontleend uit de wonderbare orde der geheele Natuur, derzelver schoonheid en overeenstemming;*

Zoo wordt gevraagd,

Wat er uit de nieuwere ontdekkingen in de Natuur-,

Schei-, Sterrekunde en Natuurlijke Historie kan bijgebragt worden, om deze bewijzen te vermeerderen en te versterken?

Met toezegging van eene gewone Medaille, of des verkiezende, hare waarde tot twee honderd en vijftig Car. Guldens, aan hem, wiens Verhandeling, ter beantwoording derzelve boven alle anderen, den Eereprijs zal waardig gerekend worden.

De Verhandelingen moeten in het Latijn, of Nederduitsch geschreven, met eene Zinspreuk geteekend, en een verzegeld Billet er bijgevoegd zijn, van buiten dezelfde Zinspreuk, van binnen den naam en het adres des Schrijvers inhoudende en vrachtvrij toegezonden worden, voor of op den *een en dertigsten* December 1826, aan den Hoogl. M. S. DU PUI, thans Secretaris van het Stolpiaansche Legaat.

IETS OVER DEN GENEESHEER *PETRUS ENGELBERT WAUTERS.*

Wie gedurende een' tachtigjarigen levensloop alle zijne uren aan het algemeen welzijn zijner landgenooten toewijdde; wie de vruchten zijner nasporingen en ondervinding, door een' goeden uitslag steeds gewettigd, gedurig in het belang van zijn Vaderland aanwendde, verdient, dat de erkentelijkheid hem ook nog gedurende zijn leven hare dankbare hulde biede. In hoe verre de Geneesheer P. E. Wauters deze onderscheiding waardig is, beoordeele de lezer, na het eindigen dezer beknopte levensschets. Hij werd in het jaar 1745, in een dorp nabij Dendermonde, van deftige ouders geboren, die hoewel zij met voordeel hunnen zoon in eene eigene leerlooijerij konden plaatsen, diens veel belovenden aanleg en zucht tot het beoefenen der Wetenschappen, gaarne inwilligden.

Zeer jong vertrok W. naar het kollegie te Enghien in Henegouwen om een' aanvang met de voorbereidende studien te maken, hij slaagde daar reeds bijzonder wel, zoodanig dat men hem telkens de eerste plaats aan het hoofd van elke klasse toekende.

Met

Met voorbeeldeloozen ijver doorliep hij elke ſchool, en binnen een jaar droeg hij den prijs in de ſyntaxis boven 29 der oudſte leerlingen (veterani) weg. De ontluikende kiem der nu eenmaal geprikkelde leergierigheid vond, bij de beoefening van elke wetenſchap op de hoogere ſcholen telkens mindere grenspalen in zijnen ijver, doch des te geduchtere in zijnen phyſieken toeſtand. Eene gevaarlijke rotkoorts ſleepte hem in het tweede jaar van zijn verblijf, midden in de ſtudien op de Akademie te Leuven, aan den rand des grafs, om hem daarna des te ſchooner onder zijne medeſtudenten te doen uitblinken. Met verdubbelden ijver poogde hij den verlorenen tijd, gedurende zijne ziekte, in te halen; doch elke dag baarde nieuwe moeijelijkheden; de verachterde dictata uit de onleesbare geſchriften zijner makkers te verzamelen, en af te ſchrijven, daartoe ontbrak de tijd; en W. door deze tegenſpoeden in den aanvang zijner ſtudien bijna ontmoedigd, ſtond op het punt om die ten minſte voor het loopend Akademie-jaar te ſtaken. Een oude ongeletterde voogd verving de plaats van vader bij den veel belovenden jongeling; dezen ontdekte hij het verdrietelijke van zijnen toeſtand; zijne verzwakte gezondheid, alles ſcheen mede te werken, om hem voor altijd van de roemvolle baan der wetenſchappen te verwijderen. Dan, het gelukte zijn' voogd, om den kwijnenden ijver weder aan te wakkeren; met den gloeijendſten leerlust, en met onwrikbare vaste voornemens aanvaardde W. op nieuw zijne ſtudien, en dankte het zijne onvermoeide pogingen, dat hij bij de algemeene promotie evenwel nog de zevende plaats had verworven. Tot dus verre had W. zich nog niet bepaald, op welk wetenſchappelijk vak hij zich hoofdzakelijk zoude toeleggen. Hij beoefende reeds gedurende eenigen tijd de Godgeleerdheid; doch zijne weinige genegenheid voor deze ſtudie, deed hem dezelve weldra ſtaken, en met nieuwen lust betrad hij de moeijelijke baan der Geneeskunde, waarin hij, in 1773, den graad van Licenciaat verkreeg. Nimmer ontdekte zich in W. de zucht om in de wereld te ſchitteren; nimmer ſtond hij naar groote onderſcheiding, noch ambten; zijn gevestigde naam aan de Leuvenſche Akademie, gevoegd bij zijne wezenlijke verdienſten en grondige kunde hadden hem daartoe

den weg kunnen banen, doch de nederige Geneesheer wenschte zijne dagen in ſtilte aan verwanten, vrienden en aan de uitoefening zijner kunst te wijden, zoodat hij eerst na drie en twintig jaren de Geneeskunde te Wetteren, een dorp nabij Gent, te hebben uitgeoefend, zich eindelijk in deze laatſte ſtad nederzettede. Zijne kunde, beleid en ervaring trokken aller blikken tot hem; men meende dezelve meer dadelijk ten nutte zijner medeburgers te moeten aanwenden, en achtervolgens werd hij verkozen en benoemd tot lid van het kollegie der Geneeskunde van het Departement de Schelde, en daarna tot Voorzitter van hetzelve; tot lid van de Jury van Kunſten en Wetenſchappen, tot lid van den algemeenen en bijzonderen Jury van het onderwijs, tot lid der Commisſie van de burgerlijke Godshuizen; tot Inſpecteur over de Geneesmiddelen; lid van den *Jury Médical* van het Departement de Schelde; lid van het Bureau ter beheering van de Geneeskundige ſchool; Directeur van het Burgerlijk en Militair Hospitaal; Geneesheer der Epidemien in het Arrondisſement Gent; Preſident der Commisſie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Oost-Vlaanderen en van het Centraal Comité der Koepokinenting. Hij werd door Z. M. den Koning benoemd tot lid der Commisſie ter vervaardiging eener *Pharmacopoea Belgica.* Het Koninklijk Nederlandsch Inſtituut, de Koninklijke Akademie van Wetenſchappen en Letterkunde te Brusſel droegen hem het lidmaatſchap op; het oude Koninkl. Genootſchap der Geneeskunde te Parijs, en daarna ook het nieuwe Genootſchap der Geneeskunde benoemden hem tot Corresponderend lid voor dezelve; het Genootſchap der Geneeskundige ſchool, en dat voor de uitoefenende Geneeskunde aldaar; de Akademien en Genootſchappen van Montpellier, Bordeaux, Leuven, Brusſel, Antwerpen, de *Société d'Emulation* in deze laatſte ſtad; het Genootſchap *ter bevordering der Heelkunde te Amſterdam* vereerden hem met de opname in hunne geleerde Maatſchappijen. Onder de menigte van Wauters wetenſchappelijke ſchriften onderſcheidt men in het LVe en LXVIe deel van het *Journal de Médecine de Paris*, twee waarnemingen *ſur la rétroverſion de la Matrice;* vijf andere waarnemingen in het LVIe deel, *ſuper Asſae Foetidae virtutibus*, en in het LIXe deel: *ſur des accidens ſurvenus à*

la

la suite de la suppression de la sueur. De Verhandelingen van het Genootschap ter bevordering van Genees- en Heelkunde te Antwerpen bevatten in deszelfs eerste deel: *drie Geneeskundige gevallen*; de *Gazette de Santé* in de maanden Januarij en Februarij 1809, eene andere zeer belangrijke *over de koortsverdrijvende kracht van het Arsenicum.* In het jaar 1785 zag te Gent zijne *Dissertatio Botanico-Medica, sive responsum ad Quaestionem hanc: Quae sunt plantae Belgicae, quas exoticis, respective ad varios vitae usus substituere possumus?* het licht; deze uitmuntende Verhandeling werd met toejuiching ontvangen, en eener eervolle melding waardig gekeurd door de Keizerl. en Koninklijke Akademie van Kunsten en Wetenschappen te Brussel in 1783. Hetzelfde jaar 1785 bragt zijn *Epitome Dissertat. coronatae cel.* Burtin *de aliquot plantarum exoticarum succedaneis in Belgio reperiundis*, te Gent voort. Twee jaren daarna bekroonde de K. K. Akademie van Brussel deszelfs antwoord op de vraag: *Quae tum Medica tum Politica praesidia adversus periculosos inhumationum praefestinatarum abusus?* Eene andere in 1788 door dezelfde K. K. Akademie, bekroonde Verhandeling verdient, zoowel om de belangrijkheid des onderwerps, als om de daarin doorstralende grondige kennis der Inlandsche Gewassen, eene bijzondere aandacht. Zij dient tot antwoord op de prijsstoffe: *aan te toonen de Inlandsche Gewassen, geschikt om olien te maken, die men met goeden uitslag en zonder gevaar in plaats der Olijfolie zoude kunnen stellen; over de wijze om deze olien te bereiden en te bewaren, derzelver prijs, enz.* In 1792 nam hij eene Nederduitsche uitgave van het Latijnsche werk van H. Calissen: *Onderwijzing der hedendaagsche beoefenende heelkunde*, op zich, hetwelk in dat zelfde jaar te Brussel gedrukt werd. De *Huis en Reisapotheek* van den Ridder en Koninklijk Zweedsch Lijfarts Rosen van Rosenstein door W. uit het Hoogduitsch vertaald, verscheen met aanmerkingen vermeerderd te Gent uit de drukkerij van Poelman. In diezelfde stad zag eene andere Verhandeling over de *wijze der bereiding van het uitzet, en deszelfs heilzaamheid vergeleken bij die van andere bieren en dranken*, het licht, en eenige jaren later zijn: *Tractatus de exteriorum delectu concinnatus ex binis dissertationibus in Societa-*

te Reg. Med. Paris. annis 1790 *et* 1791 *successive praemio aemulationis honoratis.* Opvolgend verschenen zijne: *Essais pratiques sur quelques remèdes usités à l'hopital civil de Gand; Handboek voor den dienst der zieken*, door Carrère, naar het Fransch met Aanteekeningen vermeerderd, enz.; in het jaar 1809 bekroonde het Koninklijk Geneeskundig Genootschap te Bordeaux, deszelfs: *Repertorium remediorum indigenorum exoticis in Medecina substituendorum;* in 1810 verscheen zijn *Commentarius theoretico-practicus de dysenteria;* alle deze uit de Drukkerijen van C. en P. F. Goesin te Gent. Deze zijnde de vruchten eener veeljarige ondervinding, van onvermoeide nasporingen en van grondige studien. Alle zijne Verhandelingen getuigen, hoezeer hij met kennis van zaken schreef; en het doel, dat hij zich steeds daarbij voorstelde, verdient, dat de Nederlander hem daarvoor zijne hulde toebrenge. Hoe vele nuttige werken en lessen in deze schriften voor de beoefenaars der Kruidkunde zijn niet overal verspreid? Waar wij dezelve openslaan, overal poogt de Schrijver de hoedanigheden onzer Inlandsche Gewassen ons nader onder de oogen te stellen, en dikwijls betoogt hij derzelver eigenschappen in vergelijking met die van Uitheemsche, op zulk eene allezins voldoende wijze, dat zijne antwoorden telke reize door Geleerde Genootschappen met goud bekroond werden.

BERIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER EERSTE KLASSE VAN HET KONINKLIJK-NEDERLANDSCHE INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN.

(*Vervolg en slot van bl.* 47.)

1822—1823.

Van veel meer aanbelang ter zekere ontdekking dezer vervalsching, zijn die proefnemingen, in welke de Meekrap in zuren opgelost en die oplossingen door zoogenaamde *blaauwzure Potasch* beproefd worden, of zij eene groote-

tere hoeveelheid ijzer bevatten, dan in dezen wortel steeds voorhanden is., en tot derzelver aanwezen behoort.

Zoodanige proefnemingen zijn het, welke door wijlen Dr. D. Craanen eerst naauwkeuriger zijn in het werk gesteld, en waarvoor hij ten jare 1808 de zilveren medaille der Huishoudelijke Maatschappij heeft ontvangen.

Kommissarissen zullen ook deze eerst door Dr. Craanen beschrevene proefnemingen, maar zoo zij hopen verbeterd, als de zekerste en meest voldoende ter onderzoek van de vervalsching der Meekrap moeten opgeven, maar oordeelen het noodig de redenen, waarom dezelve hier bepaaldelijk moet worden aangewend, vooraf wat nader te ontwikkelen.

De oorzaak, waarom men voor de vervalsching der Meekrap met oker en bijzonder met de zoogenaamde Bergsche aarde of kliet zoo zeer beducht is, is niet alleen daarin gelegen, dat, door bijvoeging dezer stof de verwstof in eene zekere hoeveelheid Meekrap dadelijk verminderd wordt; dit ongemak zoude door het gebruik van een weinig meer krap, dan men anders gewoon was te gebruiken, kunnen worden weggenomen en van zoo groot belang niet zijn, vooral daar deze vervalsching niet boven de 10 à 15 proct. kan loopen; maar deze oorzaak is bijzonder en voornamelijk daarin te zoeken, dat de Meekrap, met Bergsche aarde vervalscht, op de stoffen, welke er mede geverwd worden, okergele vlekken nalaat, welke er naderhand niet weder kunnen worden uitgewasschen, en het product van den fabrijkeur bederven, gelijk dit het eerst door den Heer Ermerins duidelijk is aangewezen.

Deze okergele vlekken ontstaan nu van het ijzer-oxyde, hetgeen een der hoofdbestanddeelen der Bergsche aarde uitmaakt, en bij het verwen der stoffen met aldus vervalschte Meekrap op dezelve wordt gepraecipiteerd. De overige bestanddeelen dier aarde, de kiesel- en aluin-aarde zijn te dezen opzigte van minder aanbelang en minder schadelijk.

Dit nu zoo zijnde, blijkt het van zelve, dat men bij het zoeken naar een proefmiddel ter ontdekking van de vervalsching der Meekrap vooral bedacht moet zijn op zulk een proefmiddel, hetgeen de tegenwoordigheid van het ijzer duidelijk en onbetwistbaar te kennen geeft. Dan hier doet zich eene, ook reeds door Dr. Craanen te regt aangevoerde zwarigheid op in het ijzer, hetgeen de Meekrap zelve steeds bevat en hetgeen een noodzakelijk bestanddeel van dezen wortel uitmaakt. Gelukkig intusschen is deze hoeveelheid ijzer zoo gering, die daarentegen, welke in de Bergsche aarde gevonden wordt, zoo groot, dat hetzelfde proefmiddel, hetgeen het natuurlijk ijzer der Meekrap niet dan door eenige kleursverandering en een gering, zich langzaam vormend, bezinksel te kennen geeft, het overvloedige ijzer, door de vervalschende stof in de Mee-

krap gebragt, oogenblikkelijk *en* door kleursverandering *en* door een zeer aanmerkelijk bezinkfel aantoont.

Zal nu het ijzer door het proefmiddel in de Meekrap worden ontdekt, dan moet deze eerfte in een of ander zuur opgelost, en dan uit die, eerst met water behoorlijk verdunde, oplosfing gepraecipiteerd worden, door *prusfias potasfae et ferri*, in water opgelost.

Dr. Craanen wil, dat men de Meekrap tot dit oogmerk in gewoon zuiver Salpeterzuur (zoogenaamd fterk water) zal oplosfen, en gebruikt alleen het Zoutzuur (den geest van zeezout) wanneer de Meekrap niet met Bergfche aarde, maar met eenigen anderen ijzer houdenden oker vervalscht fchijnt te zijn. Gekommitteerden hebben zijne proeven met alle mogelijke naauwkeurigheid herhaald, maar geen reden kunnen vinden voor deze voorkeur, aan het Salpeterzuur gegeven, indien de Meekrap met Bergfche aarde vervalscht is. Het is hun integendeel gebleken, dat eene oplosfing der zuivere en vervalschte Meekrap in Zoutzuur hier alleen aan het oogmerk voldoet, en dit laat zich zelfs, uit theoretifche gronden van voren reeds verwachten. Men weet immers, dat het Zoutzuur het ijzer-oxyde niet alleen gemakkelijker oplost, maar ook beter opgelost houdt dan het Salpeterzuur, welk laatfte het metaal fpoedig tot den hoogften graad van oxydatie brengt, in welk geval het ijzer niet opgelost blijft, maar of als *peroxydum ferri* of als onoplosbare *fubnitras peroxydi ferri* gepraecipiteerd wordt.

Zij meenen zelfs te mogen vooronderftellen, dat de reden, waarom de beproevingswijze van Dr. Craanen niet op den duur gebruikt is geworden, in deze aanwending van het Salpeterzuur, ter oplosfing der Meekrap te zoeken is. Want, toen zij de onderfcheidene oplosfingen van zuivere en van vervalschte Meekrap in Salpeterzuur met blaauwzure potasch beproefden, hebben zij zelfs de oplosfing der zuivere fijne Meekrap blaauw zien worden, en opgemerkt, dat er zich uit dezelve al fpoedig een weinig Berlijnsch blaauw praecipiteerde, terwijl in de oplosfingen der vervalschte krap, op dezelfde wijze met blaauwzure potasch vermengd, het vocht alleen maar grasgroen werd en er geen praecipitaat ontftond.

Men zal de verklaring van dit, in den eerften opflag zonderling verfchijnfel gemakkelijk vinden, wanneer men bedenkt, dat de plantaardige uit kool en waterftof beftaande deelen der Meekrap derzelver ijzer voor de oxyderende werking van het Salpeterzuur zullen hebben beveiligd en gemaakt, dat dit metaal als protoxydum in de oplosfing bleef, terwijl de grootere hoeveelheid peroxydum ferri, in de vervalschte krap voorhanden, zal hebben te weeg gebragt, dat genoegzaam al het metaal op de ftraks gezegde wijze is gepraecipiteerd geworden, en er alzoo geen in de oplosfing gebleven.

Zij

Zij hebben de Meekrappen, zoo wel de zuivere fijne als de onberoofde, de gemeene, de mullen en de vervalschte van N°. 1—9 opgelost, zoowel in Salpeter- als in Zoutzuur, en in het laatfte geval hebben zij gebruik gemaakt gedeeltelijk van gemeen geel ijzerhoudend Zoutzuur, gelijk dat in alle drogistwinkels, onder den naam van geest van Zeezout, verkocht wordt, en van zuiver Zoutzuur.

Het Salpeterzuur geeft met alle de Meekrappen zoo vervalschte, als onvervalschte eene goudgele oplosfing, welke bijna volkomen in kleur gelijkt naar eene matig fterke oplosfing van goud in konings water. Het gemeene Zoutzuur geeft met alle deze zoo onvervalschte, als vervalschte Meekrappen eene grasgroene, naar het olijfgroene trekkende, oplosfing, welke door den tijd meer bruin wordt. In geen van beide de gevallen kan men op het oog de oplosfing der zuivere van die der vervalschte Meekrap onderfcheiden; beide oplosfingen hebben dezelfde of gele of groene kleur, behalve alleen dat de groene kleur der zoutzure oplosfingen bij de vervalschte krappen een weinig meer naar het gele trekt.

Dat de Salpeterzure oplosfing hier niet gebruikt kan worden, om het ijzer in de vervalschte krap te ontdekken, hebben zij zoo even aangetoond.

Gebruikt men daarentegen fcheikundig zuiver Zoutzuur, hoedanig niet moeijelijk te bekomen is, dan verkrijgt men dadelijk in het oogloopende uitkomften, welke hier noodzakelijk worden vereischt.

De oplosfing, welke men dan zoo wel met zuivere, als met vervalschte Meekrap vervaardigt, is, nadat zij behoorlijk gefiltreerd is, olijfgroen, in het eerst helder, maar wordt al fpoedig ondoorfchijnende, door vlekken van eene meer donkere kleur, welke zich daaruit echter niet praecipiteren, behalve alleen uit de oplosfingen der vervalschte krap.

Indien men nu bij deze onverdunde oplosfingen druppelsgewijze voegt eene oplosfing van blaauwzure ijzerpotasch, dan wordt de oplosfing der zuivere krappen alleen maar onmiddellijk helder grasgroen, terwijl de oplosfingen der vervalscht krappen onmiddellijk eene blaauwe kleur aannemen, en er zich in dezelve fpoedig een bezinkfel vormt van Berlijnsch blaauw, welks hoeveelheid des te grooter is, hoe meer Bergfche aarde er ter vervalfching der Meekrap gebruikt was.

Verdunt men de zoutzure oplosfingen eerst met regenwater tot zoo lang, dat de heldere vochten eene geelgroene kleur verkregen hebben en giet er dan de oplosfing der blaauwzure ijzerpotasch druppelsgewijze bij, dan hebben dezelfde uitwerkfelen onmiddellijk en nog meer duidelijk

zigtbaar plaats. De oplosfingen der zuivere Meekrappen worden alle grasgroen, die der vervalschte min of meer donkerblaauw. In de oplosfingen der zuivere krappen ontſtaan na eenigen tijd maar weinige blaauwe vlekken, terwijl zich, in denzelfden tijd, uit de oplosfingen van alle de vervalschte krappen een duidelijk bezinkſel van Berlijnsch blaauw afſcheidt, in zoo veel grooter hoeveelheid als de vervalſching grooter is.

Schoon nu de vorige proefnemingen voldoende zijn, om op eene niet dubbelzinnige wijze de tegenwoordigheid der Bergſche aarde in de Meekrappen en alzoo derzelver vervalſching aan te toonen, zijn Gekommitteerden er echter op bedacht geweest, om bij deze proeven nog eene andere te voegen, gemakkelijk door ieder een in het werk te ſtellen, welke ook de bedoelde vervalſching der krap op eene duidelijke wijze te kennen geeft. Zij hebben dezelve gevonden in de verſchijnſelen, welke Meekrap, met eene genoegzame hoeveelheid Salpeter vermengd, en in eenen gloeijenden ijzeren lepel geworpen, oplevert.

In dit geval worden de plantaardige deelen der krap door het Salpeterzuur, hetgeen hierbij ontleed wordt, verbrand, en de onverbrandbare deelen der Meekrap blijven met de potasch van den Salpeter in den lepel terug. Zoo de Meekrappen met Bergſche aarde vervalscht waren, blijft ook deze met de potasch van den Salpeter vermengd in den lepel terug, vermeerdert de hoeveelheid van het overblijfſel en maakt deszelfs kleur donkerder. Indien men nu den nog gloeijenden lepel onmiddellijk in veel koud water bluscht, wordt de potasch en, met deze, alle, voor oplosfing vatbare, deelen opgelost, alleen de onoplosbare deelen en vooral het ijzeroxyde blijven onopgelost en vormen een bezinkſel, welks hoeveelheid en kleur duidelijke blijken opleveren van de gebeurde vervalſching.

Zij hebben deze proefnemingen in het werk geſteld met één deel zuivere of vervalschte Meekrap, eerst vermengd met drie deelen zuiveren Salpeter, vervolgens in eenen gloeijenden lepel gedetoneerd, en den lepel, na het eindigen der detonatie, onmiddellijk gedompeld in 500 deelen koud regenwater. Reeds de kleur der potasch, die na de detonatie, vóór de blusſching overblijft, beſlist hier veel; bij zuivere fijne krap is zij *wit*, bij onberoofde en gemeene krap *zeer ligt geelachtig*, bij mullen *geel groenachtig*, bij vervalschte krap *geel* of *bruin*, indien de vervalſching meer dan 5 proct. bedraagt; bij mindere vervalſching is het onderſcheid in kleur tusſchen de zuivere en vervalschte krappen minder duidelijk. Het overblijfſel der zuivere krappen werd in water bijna geheel opgelost, en er ontſtonden maar weinige *witte* of *grijze* vlokken. Bij vervalschte krap lost er zich veel minder op, het water wordt troebel en

laat

laat spoedig een *okerbruin* zetsel vallen, welks kleur donkerder en welks hoeveelheid grooter is, naarmate de hoeveelheid aarde ter vervalsching der krap gebruikt, ook grooter is, zoodat bij de vervalsching tot 5 proct. de kleur van dit zetsel maar flaauw *bruin* of *geelachtig* bevonden wordt. Ook deze proefneming toont dus de vervalsching duidelijk en zonder twijfel aan.

En zoo meenen zij dan genoegzaam voldoende proeven of gevonden of verbeterd en bruikbaar gemaakt te hebben, door welke men in alle gevallen over de vervalsching der Meekrap met Bergsche aarde of oker zal kunnen oordeelen, ook dan, wanneer die vervalsching noch op het gezigt blijkbaar is, noch door de in de meestoven min of meer gebruikelijke waterproef kan ontdekt worden.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GELEERDE TIJDSCHRIFTEN. Schei- en Artsenijmengkundige Bibliotheek, bijeenverzameld door B. MEIJLINK, Apotheker en Chemist, te Deventer. Eerste Deel. N°. 1 en 2. te Deventer bij J. de Lange, 1824.

Een Tijdschrift, geheel aan Schei- en Artsenijmengkunde toegewijd, mag in den tegenwoordigen toestand der wetenschap, ook in ons Vaderland, eene behoefte gerekend worden te zijn. Wij hoopten, dat daarin voorzien was of werd door het voor ons liggend werkje, doch kunnen niet zeggen voldaan te zijn, Niet dat het werkje van den Heer Meijlink onnut is, maar meer omdat ons een ander plan voor den geest zweefde, en zoo wij meenen, doelmatiger voor den roem onzer Schei- en Artsenijmengkundigen. Dan ter zake.

Het loffelijk doel van den Verzamelaar is, om goedkoop aan zijne Kunstgenooten het voornaamste uit Fransche en Duitsche Tijdschriften over de bedoeide vakken vertaald mede te deelen: en voorts datgeen aan te bieden, wat Vaderlandsche Geleerden aan hem zullen inzenden. In deze twee eerste Nos. vinden wij dan ook een aantal waarnemingen, proeven, enz. met vlijt verzameld en de meeste derzelve lezenswaardig. Wij vinden ons niet geroepen, om over elk dier stukken, waarvan vele van eerste Scheikundigen afstammen, te oordeelen, te meer daar het niet altijd goed is, om de bestanddeelen van Tijdschriften allen streng na te gaan. Dikwerf worden sommige dier stukken, eerst als gelukkige proeven opgegeven, naderhand van zelve in volgende Nos. naauwkeuriger gelouterd. Gepaster is het daarom, dat wij het plan en den vorm van het werkje beoordeelen. Te

Te dezen opzigte merken wij aan: 1°. dat wij ons niet kunnen verbeelden hoe het voornaamfte der beste uitlandfche journalen jaarlijks in 4 Nos. zal kunnen geplaatst worden, tenzij dezelve in uitgebreidheid merkelijk moeten winnen, en dan ook de inteekenaars in de berekening (van elk ftukje à 70 *cents*) van goedkoopte verkeerd zullen uitkomen. Wij gewagen er nu niet eens van, dat er nu en dan misfchien eene plaat noodig zal bevonden worden. De Tijdfchriften van wijlen Gilbert, van Tromsdorff, van Schweigger u. Meinecke, van Kastner, enz. de *Ann. de Chim.*, *Journ. de Pharm.*, *Biblioth. Univ.*, etc. komen hier immers alien in aanmerking. En waarom ook niet de fchoone Engelfche Journalen? 2°. De Redacteur noodigt de Inlandfche Geleerden tot Bijdragen uit. Maar, heeft hij er reeds gegronde uitzigten op, dan wordt het plan des te onuitvoerbaarder in 4 Nos., of anders, hoe veel goeds van elders zal achterwege moeten blijven, in dit beperkt ruim, zoo „ bouwftoffen van Vaderlandfchen bodem met graagte worden opgenomen." En bijaldien niet vele Vaderlandfche bijdragen inkomen en opgenomen worden, dan twijfelen wij fterk, of het vertier van het werkje goed en duurzaam zal blijven. Want de Journalen, waaruit de Heer M. put, worden misfchien algemeener gelezen, dan hij zich voorftelt, weshalve de vertaling derzelve *min algemeene* behoefte is. 3°. Het is, onzes inziens, af te keuren, dat nergens bij eenig artikel vermeld ftaat, van waar het ftuk oorfpronkelijk is. Wij weten dus niet (tenzij van elders) uit welk Journaal elk ftuk afftamt, en of hetzelve ftuk naar het oorfpronkelijke of naar eene vertaling vertaald is. Immers hoeveele ftukken uit de *Ann. de Chim.* etc. ontmoet men niet vertaald in Duitfche Journalen, en dan, helaas! nog wel eens in 2 of 3 verfchillende. 4°. Van meer belang nog meenen wij in een Tijdfchrift, als M. zich voorftelt te leveren, eene zekere orde van zaken te zijn, en te vergeefs hebben wij eene zoodanige gezocht. B. v. N°. 1. handelt eerst over een herkenningsmiddel van rottenkruid en kwik enz., dan over de harfen, over het brengen der *mur. protoxydi hydrarg.* tot een ontastbaar poeder, over nieuwe bereiding van het *Acid. Prusfic.*, enz. enz., welke order heerscht nu hierin? Had de fchrijver Berzelius *Jahresber.* flechts ter hand genomen, hij zoude een denkbeeld van beknopte, naauwkeurige en ordelijke mededeeling van vele zaken gemakkelijk erlangd hebben.

Ten flotte dan, wij prijzen den ijver van den Heer Meijlink, maar hadden een andere inrigting gewenscht, waarbij tevens de ftrekking kan plaats hebben, die wij gelooven, dat algemeener gevorderd wordt en nuttiger zal zijn. En, opdat wij dit hierbij voegen, ons plan voor een *Vaderland-*

landsche Schei- en Artsenijmengkundige Bibliotheek zoude (onder verbetering) het volgende zijn:

De Heer M. verbinde aan zich ter medewerking onze Schei- en Artsenijmengkundigen, die in onderscheidene Tijdschriften gewoon zijn hunne waarnemingen, opmerkingen, enz. mede te deelen, ten einde alle in één Journaal te vereenigen. Het nut hier uit geboren wordende, achten wij zeer groot te zullen zijn. En was er eens zoodanig Journaal goed gevestigd, dan zoude zeker elk beminnaar der wetenschap het zijne liever dáár neér plaatsen, dan in andere schriften, wier doel overigens reeds zoo uitgestrekt is. Want hoe veele bronnen blijven er nog niet over, voor dezen *Letterbode*, voor de *Letteroefeningen*, enz., b. v. eigenlijke *Physica*, etc. Wat versmelten ook enkele opmerkingen niet al in Moll en Eldik's, *Magazijn*, in het *Hoornsch Genootschap*, enz., die aldus bijeen bewaard konden blijven, en door belanghebbenden dadelijk worden nageslagen.

De verdeeling konde zijn:

I. Vaderlandsche Stukken.

a. Over de Pharmaceutische en Chemische kennis van zoogenaamde *Medicamenta simplicia.*

b. Over de Pharmaceutische en Chemische kennis van zamengestelde Medicamenten of zoogenaamde *Praeparaten.*

c. Over de Scheikundige kennis van belangrijke zelfstandigheden, het zij voor huishoudkunde, landbouw of anders

Elk dezer Afdeelingen kon weder doelmatig ondergedeeld worden

II. Vertalingen uit Gedenk- en Tijdschriften der Buitenlanders.

Deze titel konde eveneens of gelijksoortig als de eerste worden afgedeeld.

De uitvinding van algemeen belangrijke Pharmaceutische werktuigen moest mede een plaats vinden.

Doch wij worden te wijdloopig, en eindigen met den wensch, dat de Heer M. zijn Tijdschrift anders moge wijzigen, ten meer algemeenen nutte, en dat mannen als Stipriaan Luiscius, Stratingh, van Dijk, enz. enz. hem het hunne mogen toedragen. Dit geschiedende, twijfelen wij niet aan een goed vertier en uitgestrekt nut, al was het getal Nos. jaarlijks 10. Of de Heer M. hiertoe genegen of in staat is, zal de tijd moeten leeren.

M — R.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

HAARLEM. De achtste Planten-Tentoonstelling, van wege de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij alhier in de

de groote zaal van deze ſtads Doelen gehouden, en waarvan wij de opening in ons vorig No. aankondigden, heeft volkomen beantwoord aan de verwachting der talrijke bezoekers en beſchouwers, die zich niet konden verzadigen in het treffend geheel, dat eene verzameling van meer dan 700 Planten en Gewasſen, in eenen goeden ſmaak geſchikt en waarbij door eene eenvoudig draperie eene aangename verſcheidenheid was aangebragt, opleverde. Onder de tentoongeſtelde Planten (waarvan 185 naar de uitgeloofde premien dongen) waren zoovele zeldzame en uitſtekend gekweekte, dat deze Expoſitie, volgens uitſpraak van beoordeelaren, de vorige hier gehoudene verre overtrof en in getal en in waardij.

Als de twee *zeldzaamste* werden bekroond:

No. 22. *Nepenthes destillatoria* ingezonden door den Heer A. van der Hoop op Sparenberg bij de Zandpoort.
166. *Artocarpus inciſa* ingezonden door den Heer J. Keijſer Bloemist in 't Cieraad van Flora te Haarlem.

en voorts als *zeldzaam* eervol vermeld (*)

No. 70. *Ardiſia paniculata*, ingezonden door den Heer J. J. de Faesch op de Hofſtede Westermeer bij Heemſtede.
147. *Bosſiaea obcordata*, ingez. door voorn. Heer Keyſer.
60. *Burchellia capenſis*, ingez. door den Heer G. Eldering Bloemist te Overveen.
27. *Canella alba* ingez. door de Hn. Wed. A. van Eeden en Zoon Bloemisten te Haarlem.
9. *Crinum amabile* door dezelve.
85. *Elate ſylvestris* ingez. door voorn. Heer de Faesch.
4. *Eleocarpus cyanea* ingez. door voorn. Hn. Wed. A. van Eeden en Zoon.
175. *Entelea arborescens* ingez. door voorn. Heer Keyſer.
51. *Hakea Lamberti* ingez. d. voorn. Heer Eldering.
164. *Heritiera littoralis* ingez. d. voorn. Heer Keyſer.
10. *Ionesia pinnata* ingez. door voorn. Hn. Wed. A. van Eeden en Zoon.
88. *Laurus lanceolata* ing. d. voorn. Heer de Faesch.
21. *Oncidium flexuoſum* ing. d. v. Heer van der Hoop.
102. *Podolobium aquifolium* ingez. door den Heer Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin op Berkenrode.
66. *Telopea ſpecioſisſima* ingez. d. v. Heer Eldering.
134. *Restio major* ingez. door voorn. Heer Keyſer.

Als *best gekweekte* werden geoordeeld en verwierven alzoo de medailles.

No. 68. *Araucaria excelſa* } beide ing. door den Heer J. J. de
84. *Pinus Longifolia* } Faesch op Westerm. bij Heemſt.

ter-

(*) Deze eervol vermelde, zoowel als die om fraaije kweeking deze onderſcheiding te beurt viel, ſtaan in Alphabetiſche orde.

terwijl eener eervolle melding waardig werden bevonden in dit opzigt:

No. 90. *Aloë umbellata* ingezonden door voorn. Heer Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin.
109. *Areca Catechu*, ingezonden door de Hn. H. Storm en Zoon, Bloemisten te Haarlem.
77. *Cocos aculeata*
76. ,, *nucifera* } ingezonden door voorn. Heer de Faesch.
85. *Elate sylvestris*
91. *Elichrysum proliferum*, ingzonden door voorn. Heer v. Wickevoort Crommelin.
82. *Latania rubra*, ingezonden door voorn. Heer de Faesch.
125. *Laurus Camphora*, ingezonden door den Heer J. Hodshon Dedel op Oud Berkenrode.
93. *Magnolia fuscata*, door voorn. Heer v. Wickevoort Crommelin.
169. *Melastoma sanguineum*, ingezonden door voorn Heer Keyser.
83. *Pandanus reflexus.*
86. *Strelitzia augusta.* } ingezonden door voorn. Heer de Faesch.

Zoo wel het uitgebreider Lokaal, als de rijkere bijdragen van onderscheiden kanten, waaronder de Botanische Tuinen van de Hoogescholen te Utrecht en Leyden, en het Amsterdamsch Athenaeum verdienen genoemd worden, hebben den Tentoonstelling waardig gemaakt, beschouwd te worden naast die der Algemeene Nijverheid en der Kunsten, tot welke de toeloop van beschouwers dagelijks nog toeneemt.

STERRE EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Aanteekening van den graad van warmte, waargenomen op den Huize Zwanenburg, met eenen Thermometer (Schaal van Fahrenheit) welke geplaatst is, op het Noorden, hangende 9 Ned. Ellen uit den beganen grond.

1825.				
15 Julij.	's Morgens	11	ure	76°
	Namiddag	1	,,	82½°
	dito	3	,,	83°
	dito	4	,,	84°
	dito	5	,,	85°
	dito	6	,,	85°
16 Julij.	's Morgens	11	ure	81½°
	's Middags	12	,,	83°
	Namiddag	1	,,	83½°
	dito	2	,,	84°
	dito	3	,,	84½°
	dito	5	,,	85°

Na-

17 Julij.	Namiddag	1 uur	- -	80½°
	dito	4 „	- -	82°
18 Julij.	's Morgens	11 ure	- -	78°
	's Middags	12 „	- -	80°
	Namiddag	1 „	- -	81½°
	dito	4 „	- -	84½°
	dito	5½ „	- -	85°

D. L.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825. Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
13	30. 1	67	Z. Z. O.	helder, 's avonds bewolkt.
	30. 1	77	Z.	
	30. 1½	64½	W.	
14	30. 1¼	69	W. Z. W.	helder.
	30. 2	74½	W. t. Z.	
	30. 2	63	W.	
15	30. 1¾	70½	Z. O.	helder, stil.
	30. 1¾	86	———	
	30. 1¾	72	———	
16	30. 1½	75	* Z.	helder, op den middag eenige wolken.
	30. 2	88	† O. N. O.	
	30. 2½	70¾	N. N. O.	
17	30. 2¼	74	O. t. N.	helder.
	30. 3	86	O. N. O.	
	30. 2	74	N. O.	
18	30. 2½	75	O.	helder.
	30. 2¾	86	O. N. O.	
	30. 3	76	———	
19	30. 2¾	75¼	O.	helder.
	30. 2¾	86¼	O. t. N.	
	30. 2¾	71¼	N. N. O.	

* In den voormiddag N. W. † 's namiddags N. W.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES te Haarlem, wordt uitgegeven het onderstaande *Feeststukje:*

HAARLEMS VREUGDEFEEST, bij gelegenheid der Tentoonstellingen van Voorwerpen van Nederlandsche Volksvlijt, Schilderstukken, Planten en Gewassen, aldaar in Julij 1825, door de aloude 321jarige Rederijkkamer de WIJNGAARDRANKEN, onder de Zinspreuk: *Liefde boven al.* In kl. 8vo. à 30 cents.

NB. Dit stuk zal staande de Expositien te Haarlem worden ten Tooneele gevoerd, door de Koninklijke Zuid-Holl. Tooneelisten onder Directie van de Heeren HOEDT en BINGLEY.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825

N°. 30. *Vrijdag den 29sten Julij.*

BERIGTEN.

PETERSBURG. Men heeft hier berigten van Kapitein VON KOTZEBUE ontvangen. Op zijnen togt langs de kusten van Chili naar Kamschatka, waar hij den 8sten Junij des verleden jaars aankwam, heeft hij eenige eilanden ontdekt; onder andere het eiland Carlshoff van ROGGEVEEN teruggevonden, waarvan hij de ligging bepaalt op 15° 26′ Z. B. en 147° 44′ O. L. van den Parijschen meridiaan. De stukken, aan den Admiraal VON KRUSENSTERN toegezonden door onderscheiden personen, met kapitein KOTZEBUE ingescheept, doen de hoop koesteren, dat deze reis niet onvruchtbaar zal zijn voor de wetenschappen. Men heeft reeds waarnemingen gedaan op de inclinatie van de magneetnaald en op de slingers; de laatste geschiedden te Rio Janeiro, te Talcahuana, op Otaheiti en op een der Radak-eilanden, Olt-Dia geheeten. Vele proeven zijn 'er ook op de warmtemaat des zeewaters genomen, met een werktuig, door den Heer PARROT, Hoogleeraar in de Natuurkunde, te Dorpat uitgevonden. De uitkomst dezer proefnemingen was, dat de vermindering van temperatuur vrij snel was, tot op de diepte van 800 toises, maar dat van deze diepte tot op die van 1000 toises, de vermindering onmerkbaar werd.

MILAAN. Italie heeft een groot verlies geleden door den dood van den V. ERMENEGILDO PINI, Ridder van de IJzeren kroon, Lid van het Italiaansch Instituut en Schrijver van verscheiden werken. Hij beoefende vooral de Natuurlijke historie en poogde onder zijne landgenooten derzelver studie te bevorderen. Door zijn Gouvernement met reizen belast door Italie, Frankrijk, Zwitserland en Duitschland, keerde hij huiswaarts, na vele nieuwe kundigheden opgedaan, en met groote kosten voortbrengsels der natuur te hebben verzameld. Hij stichtte het Museum van St. Alexander en gaf al het kostbaarste aan hetzelve, dat hij bijeengebragt had. Onder verscheidene werken, die hij in het licht gaf, onderscheidt men zijne Verhandeling *de venarum metallicarum coctione*, — eene proeve over eene nieuwe theorie wegens den aardbol, — eene andere over de omwentelingen op denzelven door de werking des waters veroorzaakt, en de vertaling van de grondbeginselen der natuurlijke historie van LASSCHE, welke hij met vele aanteekeningen verrijkte. De zede- en bovennatuurkunde vonden ook een' getrouw beoefenaar in PINI; blijken daarvan zijn een geschrift over het Geluk, over de Cosmologische Drieeenheid en over de burgerlijke en krijgskundige Bouwkunst. Dwaalde hij al hierbij eens van het regte spoor, zijne wezenlijke diensten aan zijn Gouvernement en Vaderland bewezen, zullen zijne vruchtelooze of vermetele pogingen omtrent onderwerpen doen vergeten, welke boven het bereik des menschelijke verstands verheven schijnen.

WEENEN. De Heer A. ROTHMULLER, Directeur van de Schilderijen-galerij van den Prins VAN ESTERHAZY heeft eene nieuwe manier uitgevonden, om de platen en steendrukken met olieverw te kleuren, en heeft aan dezelve den naam gegeven van *Elaeochalcographie*. Het gevolg zijner uitvinding is, dat men platen in dienzelfden staat kan brengen, als of een schilder die zorgvuldig bewerkt had. De Keizer van Oostenrijk heeft aan den Heer ROTHMULLER zijne tevredenheid hierover laten betuigen en hem een privilegie van 20 jaren verleend.

KORT

KORT LEVENSBERIGT VAN M^R. PETRUS VAN MUSSCHENBROEK.

De Heer Mr. P. van Musschenbroek, kleinzoon van den Leydschen Hoogleeraar van gelijken naam, was den 9den September 1764 te Utrecht geboren; alwaar hij, na zich zeer grondig, vooral in de kennis der beide Regten, onder de Hoogleeraren Voorda en Bondam geoefend te hebben, in 1788 den Doctoralen graad verkreeg op eene *Dissertatio, sistens Diplomata quaedam Trajectina nondum edita, annotationibus illustrata.* Na meer dan ééne regtskundige bediening tot den jare 1795 te Utrecht vervuld te hebben, bleef hij door den loop der tijden zonder aanstelling tot 1803; toen hij Schepen werd in zijne geboortestad. Vervolgens bragt zijn diep inzien in de verschillende takken der Regtsgeleerdheid te wege, dat hij in 1807 door Koning Lodewijk benoemd werd tot Lid van het Wetgevend Ligchaam, en tevens met de Heeren J. E. Reuvens en C. T. Elout, belast met de vervaardiging van een nieuw ontwerp van het Crimineel Wetboek; welke commissie, na verloop van vier maanden, met hare werkzaamheden gereed was, en 's Konings hooge goedkeuring daarop ondervinden mogt. Onder Napoleon's bestuur werd hij voorts aangesteld tot Lid van de Regtbank, van welken post hij, na daarin in 1814 bevestigd te zijn, op het einde van 1820 eervol ontslag verkreeg, als zijnde door eene kwijning naar ligchaam en ziel overvallen, welke eindelijk op den 14den Junij des voorgaanden jaars (1823) overlijden ten gevolge had.

De rust, welke zijne ambtsbezigheden hem overig lieten, werd door hem onafgebroken en onvermoeid besteed aan het beoefenen van de geschiedenissen onzes Vaderlands, en van deszelfs oudere en latere regten en letterkunde. Daar onze van Musschenbroek zich gelukkiglijk in staat zag tot het aanleggen eener belangrijke boekerij, liet hij bijna geene gelegenheid voorbijgaan, om deze zijne lievelingsvakken te verrijken; vele handschriften en oude werken op de verkoopingen der Heeren Bondam, Visser, Steenwinkel, van Wachendorff, en anderen, vooral voor hetgene zijne Va-

derstad betr.f, opkoopende, doorsnuffelende, en ook, waar het pas gaf, dezelve aan het licht brengende, gelijk reeds in zijne Inaugerele Dissertatie gebleken was. Zoo zijn wij aan zijne mindere bezigheden, na het vertrek van Koning Lodewijk, verschuldigd *Eenige stukken betreffende de Utrechtsche Geschiedenissen*, Utr. 1810, bevattende 1°. stukken over den Keizerlijken tol van het kapittel van St. Maria te Utrecht, en 2°. een Register van charters en papieren, weleer (vóór 1795) berust hebbende in de archiven der Staten-Kamer te Utrecht; gelijk hij mede in hetzelfde jaar, met eene Voorrede, uitgaf, *dat Oistfriesche Lantrecht*. Dat hij ook in latere jaren in dezelfde en andere vakken werkzaam bleef, bleek ons, onder anderen, zoo wel uit een', in 1817 door hem geschreven brief, waarin hij vermeldt op de pers te hebben: „ Zeker Diarium van Arn. Buchelius, „ afgeschreven door den Heer van Wachendorff, en waarbij hij eenige aanteekeningen zou„ de voegen;" — als uit de pogingen door hem, omstreeks denzelfden tijd, aangewend ter uitgave van de weêrkundige en magnetische dagboeken, weleer door zijnen grootvader Petrus van Musschenbroek *dertig* jaren lang gehouden, met welker bezorging Professor Jacobus Nieuwenhuis toen aannam zich volgaarne te willen belasten; welk plan echter onze van Musschenbroek, even min als het vorige, bij zijn leven mogt ten uitvoer zien gebragt. Hij was Lid van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden en Correspondent van de tweede klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut.

PROGRAMMA
VAN HET
PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP
VAN
KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.
VOOR HET JAAR 1825.

Vrijdag en Zaturdag den 24 en 25sten Junij 1825, is de Twee en Vijftigste Jaarlijksche Algemeene Vergadering van de Leden des Genootschaps gehouden, des voormiddags

dags ten 10 ure. in de kerk der Remonstrantsche Gemeente te Utrecht. De voorzitter, de Heer Mr. H. M. A. J. van Asch van Wyck, te Utrecht, opende deze Vergadering met eene gepaste aanspraak, en gaf een algemeen berigt van den tegenwoordigen staat van het Genootschap, waarbij tevens regtmatige hulde gedaan werd aan de verdiensten der Leden, gedurende dit Genootschappelijk jaar overleden, zijnde dezelve de Heeren

J. Houtman, Med. Doctor te Weesp, Lid van het Genootschap, sedert het jaar 1773.

Mr. Meinardus Tydeman, Lid van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, Hoogleeraar te Leyden, en honorair Directeur van het Genootschap, Lid sedert 1775.

Jonkheer Mr. J. M. Kemper, Staatsraad in buitengewonen dienst, Lid der Staten Generaal, Lid van het Koninklijk Nederlandsche Instituut en Hoogleeraar te Leyden, Lid sedert 1798.

C. F. Nagel, Rector der Latijnsche Scholen, te Thiel, Lid sedert 1794.

J. J. Vollenhoven, A. L. M. Philos. Doctor en Lid van het Koninklijk Nederlandsche Instituut te Amsterdam, Lid sedert 1813.

J. A. Uilkens, Lid van het Koninklijk Nederlandsche Instituut en Hoogleeraar, te Groningen, Lid sedert 1817.

J. Amersfoordt, Theol. Doctor en Hoogleeraar te Franeker, Lid sedert 1823.

En J. H. Baron van Zuylen van Nyevelt, Generaal Majoor, Provinciaal Kommandant van het Groot Hertogdom Luxemburg, en Commissaris van Z. M. over de Duitsche Bondvesting van dien naam, Lid sedert 1823.

De voorzitter verzocht vervolgens den Secretaris een nader verslag te doen van de prijsverhandelingen, welke gedurende dit genootschappelijk jaar ingezonden waren, en van de adviezen, daarop ontvangen. Dit gedaan zijnde, werden de adviezen over elke prijsverhandeling voorgelezen, en, na deze voorlezing, door de Vergadering het volgende geoordeeld en besloten:

I. Op de vraag, op de algemeene Vergadering van 1823 voorgesteld;

„ Naardien de ondervinding heeft geleerd, dat de deuren van zeer wijde en diepe sluizen, bij hoog buitenwater somtijds bezwijken, en van het hoogste belang is, dat de middelen algemeen bekend worden, welke men in zulke omstandigheden behoort aan te wenden, vraagt het Genootschap:"

„ Welke middelen zijn 'er bij het bezwijken, vooral van wijde en diepe sluisdeuren in het werk te stellen, en hoe zal men op de spoedigste en zekerste wijze het instroomend water keeren?"

„ Welke maatregelen behoort men, bij het ontstaan van een dergelijk ongeluk, dadelijk te nemen, om 'er de kwade gevolgen van voor te komen?"

Vooral wenschte men zulke middelen opgegeven te zien, door welke de vloer en de regtstandsmuren der sluis, zoo min mogelijk aan beschadiging worden blootgesteld."
was ingekomen ééne Verhandeling in de Nederduitsche taal geschreven, tot zinspreuk hebbende:

Algemeen nut en ware belangstelling in den sluizenbouw.

Deze Verhandeling, hoewel allezins blijken dragende van kunde en welmeenenden ijver des Schrijvers, om middelen te beramen ter beveiliging van sluizen; behelst evenwel geen regtstreeksch antwoord op de voorgestelde vraag; waarbij men verlangde, dat de middelen werden opgegeven, welke men bij het bezwijken der deuren vooral van zeer wijde en diepe sluizen in het werk zoude moeten stellen. Weshalve de Vergadering besloot, dat deze Verhandeling met den uitgeloofden eereprijs niet konde worden bekroond.

II. Op de vraag, in de vergadering van 1821 voorgesteld:

„ Hebben de aanzienlijke droogmakerijen, binnen korte jaren, na 1608, in Noord-Holland daargesteld, eenen nadeeligen invloed op der ingezetenen gezondheid gehad? Zoo ja; hoe was dezelve? Zoo neen, door welke oorzaken werden de droogmakerijen te dier tijd minder ongezond, dan men beweert, dat dezelve thans zijn? Heeft men toen eenige voorbehoedmiddelen tegen de voorgewende ongezondheid van dezelve gebruikt, en waarin bestonden deze middelen? Of hebben eindelijk toevallige omstandigheden medegewerkt, om de voor de gezondheid schadelijke uitwerkselen dier uitgestrekte bedijkingen te lenigen, en welke waren deze omstandigheden?"
was ingekomen eene op nieuw bearbeide verhandeling, ten gevolge der uitnoodiging in het programma van 1823 (*Letterb.* 1823 2e dl. bl. 138) gedaan.

De vergadering oordeelt, dat de schrijver het eerste gedeelte der vraag: „ hebben de aanzienlijke droogmakerijen binnen korte jaren, na 1608 in Noord-Holland daargesteld, eenen nadeeligen invloed op der ingezetenen gezondheid gehad?" niet genoegzaam heeft beantwoord; daar men uit de historische opgaven door hem aangevoerd, zoude moeten opmaken, dat dit gedeelte der vraag voor geene geschiedkundige oplossing vatbaar is, hoewel hij uit die zelfde opgaven als slotsom aanneemt, dat de droogmakerijen een' nadeeligen invloed op de gezondheid der ingezetenen gehad hebben, waarvan hij de waarschijnlijkheid alleenlijk op algemeene geneeskundige gronden aantoont.

2°. Dat het tweede en vierde gedeelte der vraag, slechts in zoo verre door den schrijver zijn beantwoord, als hij uit geschiedkundige nasporingen heeft aangetoond, dat er

in

in het tijdvak der droogmakerijen te gelijk vele andere algemeene oorzaken van ziekten bestonden, welke waarschijnlijk veroorzaakt hebben, dat men den invloed dier droogmakerijen op het voortbrengen van ziekten heeft over het hoofd gezien.

3°. Dat het derde gedeelte der vraag, door den schrijver genoegzaam is beantwoord, door aan te toonen, dat er zoodanige voortbehoedmiddelen destijds niet zijn aangewend.

De vergadering dit alles in aanmerking nemende, en tevens lettende op de groote vlijt tot het zamenstellen dezer geleerde verhandeling besteed, welke veel licht verspreidt over den geneeskundigen toestand van ons land, in het tijdvak door den schrijver behandeld, besluit den kundigen schrijver eene zilveren medaille aan te bieden, en de verhandeling onder hare werken te doen drukken, indien hij zijnen naam aan den Voorzitter wil bekend maken.

III. Op de vraag:

„ Naardien in de landkaarten, welke in Engeland, Frankrijk en elders, aangaande Amerika, Australie, de Indiën en de Poollanden, worden uitgegeven, hoe langer hoe meer de namen verdwijnen, welke weleer door Nederlanders, bij de vroegste reizen derwaarts, aan sommige landen, zeeën, baaijen, rivieren, kapen, eilanden, steden, forten en kolonien, zijn gegeven; — zoo verlangt het Genootschap eene Verhandeling, waarbij de diensten van Nederlanders in dezen naar eisch worden vermeld, met opgave door welke reizigers en ontdekkers deze namen weleer zijn gegeven, en in welke reisbeschrijvingen of landkaarten daaromtrent meer berigten zijn te vinden, zoo mogelijk met bijvoeging van kaarten, waarop deze namen zijn verbeterd."

was ingekomen eene Verhandeling in de Nederduitsche taal, met de zinspreuk:

ô Navigation! ame de la Hollande!

Thomas.

Door deze doorwrochte en schoon gestelde Verhandeling is, in alle opzigten, de opgegeven vraag voldoende beantwoord, en dit stuk dus overwaardig gekeurd, om met den gouden eereprijs bekroond te worden.

Bij het openen van het billet, tot deze Verhandeling behoorende, bleken de Schrijvers van dezelve te zijn, de Hn. R. G. Bennet, Kapitein ter Zee, en J. van Wyk Roelandszoon, Kostschoolhouder, beide te Hattem.

De opgever dezer Prijsvraag is de Wel Ed. Gestr. Heer

Mr.

Mr. Jacobus Scheltema, te Utrecht, aan wien dus de zilveren medaille is toegewezen.

IV. Op de vraag:

„ Daar het vervaardigen, vervoeren en bewaren van het buskruid of het gewone kanon- en geweer-pulver meermalen, zoo hier te lande als elders, door toevallige uitbarstingen, de grootste ongelukken veroorzaakt heeft, en men nog ten allen tijde, zoo in de nabijheid van aanzienlijke bewaarplaatsen of pulver-magazijnen, en van de pulver-molens zelve, als bij het vervoeren op zoo vele andere plaatsen, gevaar loopt, dat, door de geringste onvoorzigtigheid en door andere toevallige en niet te voorziene omstandigheden, rampen als die van Leyden veroorzaakt worden, en het allezins te wenschen ware, dat men zoodanige rampen in het toekomende geheel vermijden, of ten minste de gelegenheden tot dezelve aanmerkelijk verminderen konde, zoo vraagt het Genootschap, dat men, het zij door de thans gemaakte vorderingen in de scheikunde of door de verkregene ondervinding in het vervaardigen van het buskruid, op goede gronden nieuwe bewerkingen aanwijze, waardoor deszelfs drie bestanddeelen, welke afzonderlijk voor geene uitbarsting vatbaar zijn, zoodanig bewerkt en voorbereid worden, dat zij, in tijd van vrede, elk op zich zelve of twee bijeengevoegd in magazijnen, zonder gevaar voor uitbarsting bewaard, en, in tijden van oorlog, in kleine hoeveelheden vereenigd kunnen worden, met dat gevolg, dat de uitwerkselen van het alzoo gemaakte buskruid, bij het gebruik in den oorlog niet minder zijn, dan die, welke het gewone kanon- en geweer-pulver thans voortbrengen."

„ Uit hoofde van de algemeene belangrijkheid dezer vraag, zal het best geoordeelde antwoord ook dan nog bekroond kunnen worden, wanneer de vraag niet volledig beantwoord is, mits dat de aanleiding tot het vinden van de verlangde middelen, op waarschijnlijke gronden geoordeeld wordt gegeven te zijn."

was ingekomen ééne Nederduitsche verhandeling, onder de zinspreuk: *om nuttig te zijn.*

Het Genootschap, hoewel erkennende, dat deze verhandeling niet zonder verdiensten is, vindt evenwel, dat de voorgeslagene middelen, gedeeltelijk reeds te veel bekend, gedeeltelijk te veel van stavende proeven of aannemelijke gronden ontbloot zijn, om aan deze Verhandeling den eereprijs toe te wijzen.

(*Het Vervolg hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Aardrijkskunde en reizen. Verhandeling over eenige vroegere Zeetogten der Nederlanders, door G. MOLL, Hoogl. te Utrecht, Amsterdam bij J. van der Hey en zoon 1825. 220 bl. gr. 8°.

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen stelde voor eenige jaren de volgende vrage voor: „*Een volledig overzigt te geven van de belangrijkste reizen der Nederlanders, zoo te land als ter zee, met ontwikkeling der voordeelen, die dezelve aan Kunsten en Wetenschappen en aan de welvaart des Vaderlands hebben toegebragt?*" De Hoogl. Moll beproefde eene beantwoording derzelve, doch hij zag zich verhinderd het geheel binnen den bepaalden tijd af te werken. Voor zoo verre intusschen dit belangrijk onderwerp werd bewerkt, ziet hetzelve thans het licht. Hetgeen wij hier ontvangen, bevat des Hoogl. nasporingen, aangaande de reizen van Linschoten en Houtman, de ontdekkingen der Nederlanders in het Noorden, en de scheepstogten van Olivier van Noordt, Sebald de Weerdt, van Spilbergen, le Maire en Schouten, l'Heremite en Schapenham, Roggeveen, Tasman en de Vries.

De vroegere reizen, door Nederlanders naar alle gewesten der aarde ondernomen, zijn aan weinigen genoegzaam bekend. In allen geval men houdt het er voor, dat die misschien tot bevordering van den handel mogen gediend hebben, maar dat dezelve voor kunsten en wetenschappen eenige merkwaardige resultaten zouden hebben opgeleverd, daaraan wordt naauwelijks gedacht. De Heer Moll bewijst hier ten duidelijkste, dat welligt geen ander volk, de Spanjaarden en Portugezen uitgezonderd, door zijne reizen meer heeft toegebragt tot uitbreiding van de kennis onzes aardbols en van zijne voortbrengselen, dan juist de Nederlanders.

De eerste grondige berigten aangaande Oost-Indië, op welks schatten en rijken Koophandel de ondernemende Nederlander de oogen gevestigd had, is men verschuldigd aan Jan Huygen van Linschoten eenen ingezeten van Haarlem, die in Indië dertien jaren vertoefde.

Op Linschoten volgden twee andere mannen, Corne-

nelis en Frederik Houtman, die de eerste Oost-Indische reize, onder Nederlandsche vlag, ondernamen.

Doch vreemd was het niet, dat de zucht naar ontdekkingsreizen meer en meer in Nederland zich vertoonde. Vele voorname en geleerde mannen van dien tijd bevorderden dezelve op allerlei wijs. Francois Maalzon, Pensionaris van Enkhuizen heeft waarschijnlijk Linschoten aangespoord, om zijne ontdekkingen bekend te maken bl. 21. De eerste reizen naar Oost-Indië werden mede op aandrijven van den wiskundigen Petrus Plancius ondernomen, en bij beide genoemden voegde zich Gerard Mercator (bl. 26), om te bewerken, dat men pogingen zou in het werk stellen, om eenen korteren doortogt naar China en Oost-Indië door de IJszee, langs Nova Zembla en de Tartarijsche kust, te vinden. Prins Maurits en de Advokaat Oldenbarneveld begunstigden deze togten zoo zeer, dat de Staten Generaal, op aanraden vooral van den Advokaat, in 1596 eene premie van vijf en twintig duizend guldens beloofden aan dengenen, die het eerst benoorden om naar China zou gezeild zijn. bl. 46.

Dit alles gaf aanleiding tot de togten naar het Noorden, eerst door Barentsz. en Linschoten later door hen en Jacob Heemskerk ondernomen. Hoezeer deze beide togten aan het oogmerk, waartoe die waren ondernomen, weinig beantwoordden, zoo ondernamen echter Willem Barentsz. en Heemskerk eene derde reize, waarin zij zich genoodzaakt zagen den winter op Nova Zembla door te brengen. En in deze overwintering, door een' Tollens naar waarheid bezongen, bewonderen wij vooral den geest van orde, ondergeschiktheid, moed, trouw, onbezwekene standvastigheid en vertrouwen op God, door deze lieden in dien bijna hopeloozen toestand ten toon gespreid. Zelfs toen verloren die moedige togtgenooten wetenschappelijke waarnemingen niet uit het oog en vele ontdekkingen en nieuwe opmerkingen is men aan hen verschuldigd bl. 76—91. Deze reizen naar het Noorden hebben dan ook niet alleen de rijke bron van welvaart voor het Vaderland geopend, welke voorheen in de Groenlandsche Visscherij of Walvischvangst gevonden werd, maar, ook uit het getuigenis der Engelschen schijnt te blijken, dat de Nederlanders te dier tijd nader bij het aspunt zijn geweest dan eenige andere natie bl. 100. Bekend is het, hoezeer nog op dit oogenblik zelve de Engelschen alle pogingen in het werk stellen, om de landen en zeeën aan de Noordpool naauwkeuriger te onderzoeken. De reizen van Parry en Ross bewijzen zulks. Uit het gezegde blijkt het intusschen, dat zij hierin slechts het voorbeeld volgen, hetwelk onze vroegere Nederlandsche Zeevaarders hun gegeven hadden.

Doch

Doch wij wenden ons naar een ander gedeelte des aardbols. Hernando de Magalhaens had in 1519 door de Straat, welke zijnen naam draagt, de eerste reis rondom de wereld gedaan. Reeds in 1598 zeilde eene Hollandsche vloot uit, om dezelfde reis te doen. Hoezeer deze over het geheel ongelukkig afliep en voor de wetenschappen weinig belangrijk was, zoo leverde dezelve echter blijken op van moed en volharding der Nederlandsche Zeelieden, in gevaren en moeijelijke omstandigheden, waarvan men slechts zelden bij anderen gelijke aantreft.

Bijna terzelfder tijd volbragt een ander Nederlander, Olivier van Noordt, de reis rondom de wereld, welke door Mahu, de Cordes en de Weerdt vergeefs was ondernomen; doch, hoezeer aan van Noordt geene dapperheid kan ontzegd worden, had hij echter weinige blijken van bekwaamheid als Zeeman, en verscheidene van wreedheid gegeven, zoo dat ook deze togt weinige belangrijke ontdekkingen opleverde.

Doch onder de uitmuntendste Zeelieden moet daartegen gesteld worden Joris van Spilbergen, de tweede Nederlander, die van 1614—17 den aardkloot omstevende. Zijn mannelijk en gepast antwoord, toen bij de doorvaart van de Straat van Magellaan muiterij onder het scheepsvolk ontstond, toont den onverschrokken, bedaarden Zeeman, die zijne pligten kent, en zijn gezag weet te doen gelden, zie bl. 129 Overal ontdekt men in dezen braven Zeevaarder eene opmerkzaamheid en bedrevenheid, welke zeldzaam is, althans in Stuurlieden van dien tijd. Hoe veel menschelijkheid betoonde hij niet in het zeegevecht, hetwelk hij op de kust van Peru tegen de Spanjaarden leverde bl. 131—133? Hoewel dan al op deze reis geene nieuwe ontdekkingen van eenig belang zijn gedaan, is dezelve echter merkwaardig, wegens het goed beleid der vloot, en de braafheid van den bevelhebber.

Rijker dan de vorige, was de reis van Le Maire en Schouten in belangrijke ontdekkingen voor de aardrijkskunde. Het uitsluitend privilegie der O. Indische Compagnie hield voor onze Nederlandsche handelaars de vaart door de Straat van Magellaan en daardoor die der geheele Zuidzee gesloten. Le Maire en Schouten wilden nu beproeven, of er niet langs een' anderen weg, in de Zuidzee te komen ware, welke niet in het Octrooi der Oost-Indische Compagnie was begrepen. Tot dat einde werden twee schepen uitgerust. Izaak Le Maire, vermaard Amsterdamsch Koopman, stelde zijne zonen Jakob en Daniel tot hoofden der reize. „ Het valt minder in den geest van den tegenwoordigen tijd, dat voorname Amsterdamsche Kooplieden twee hunner zonen op ontdekkings-reizen uitzenden, doch, in die dagen woei ook onze vlag op alle

zee-

zeeën, en de schatten van Oost- en West-Indië vloeiden in onze havens rijkelijk bijeen" bl. 138. Algemeen had men het er voor gehouden, dat bezuiden de Straat van Magellaan een groot Zuidland werd gevonden. De ontdekking der Straat Le Maire en van Kaap Hoorn deed die dwaling ophouden. Vreemdelingen, zoo als Maltebrun, erkennen ten volle al het gewigt dezer Nederlandsche ontdekking. Nederlanders zelfs Zeeofficieren noemen gewoonlijk den zuidelijken uithoek van Amerika, even als de vreemdelingen, Kaap Horn. Waarom dat? Men weet immers, dat de stad Hoorn aan die kaap haren naam heeft gegeven. Na nog vele eilanden in de Zuidzee ontdekt te hebben, kwamen de reizigers in November 1616 op het eiland Java aan. Zij moesten daar zien, dat hunne schepen verbeurd werden verklaard, onder voorwendsel, als of zij door hunne reis naar de Zuidzee het octrooi der O. I. Compagnie hadden geschonden. Grooten roem en eere hadden zij door hunnen togt verdiend. Tuckey in zijne *Aardrijkskunde voor Zeevaart en Koophandel* I. p. 179. spreekt aldus van hen: „ *Zij kwamen in Nederland terug, met geene schatten uit het groote Zuidland, maar met den onsterfelijken roem, van eenen oneindig beteren doortogt naar den grooten Oceaan opgespoord te hebben, dan er tot dus ver bekend was geweest.*"

Eene derde reize om de aarde door Nederlanders volbragt is die der vloot, welke onder bevel van L'Heremite en van Schapenham, ten einde de Spanjaarden in Peru te beoorlogen, in 1623 werd uitgezonden. Dit oogmerk der reize doet reeds van zelve niet veel van nieuwe wetenschappelijke ontdekkingen verwachten.

De redenen, waarom gedurende bijna eene eeuw geene reizen door Nederlanders naar den stillen Oceaan werden ondernomen, vindt men op bl. 164 kort opgegeven. Roggeveen ondernam in 1721 zoodanige reize, ontdekte in de Zuidzee verscheiden eilanden, waarvan echter de ligging niet altijd genoegzaam bepaald is. Op Java komende, ondervond hij hetzelfde lot als Le Maire en Schouten. De O. I. Compagnie hield zijne schepen aan, besloeg zijne papieren, en verkocht schip en lading ten haren behoeve. En op die wijze is het de Compagnie gelukt, allen verderen lust tot reizen naar de Zuidzee bij de Nederlanders te smoren.

Dat de ontdekking van Nieuw-Holland aan de Nederlanders behoort toegeschreven te worden, is algemeen aangenomen, doch wij weten te weinig, van deze eerste ontdekkers van Nieuw-Holland bl. 173 — 178. Allerbelangrijkst was de togt, welke op last van den Gouverneur Generaal van Diemen, onder Tasmans beleid, daarheen werd ondernomen.

Toen week het onbekende Zuiden voor naauwkeurig onder-

derzoeken. Behalve het van Diemensland, ontvingen vele eilanden hunne Nederlandsche namen van Tasman. Thans getroost zich de Engelsche Regering ontzaggelijke opofferingen, om den doortogt benoorden Amerika naar de Behringsbaai te vinden. Het vraagstuk, door Tasman in 1642 opgelost, omtrent de ware gesteldheid van Nieuw-Holland, was niet minder belangrijk. Vele eilanden door vroegere Zeevaarders ontdekt, zijn, uit hoofde der onnaauwkeurige of geheel verkeerd opgegeven lengte en breedte, niet terug te vinden of te herkennen, maar aangaande de ontdekkingen van Tasman bestaat geene de minste onzekerheid. — Over den toenmaligen staat der Zeevaartkunde vindt men bl. 187 en volg. belangrijke aanmerkingen. Tasman *was de grootste Zeeman der zeventiende eeuw*, zegt Krusenstern. Met die lofspraak kunnen wij Nederlanders ons gewis te vreden houden.

Gelijktijdig met Tasman deed de Vries, op last van denzelfden Gouverneur Generaal van Diemen eene reis naar de zee benoorden Japan. La Perouse, die de eerste op deze reis bijzonder de aandacht vestigde, brengt regtmatige hulde toe aan de juistheid der waarnemingen en het gewigt der ontdekkingen van de Vries, bij wiens reis de aardrijkskunde gewis veel heeft gewonnen.

Aldus hebben wij getracht, door een kort overzigt over de belangrijke reizen door den Hoogl. Moll vermeld, den inhoud van deze fraaije verhandeling eenigzins te doen kennen. Bij geruchte hebben wij vernomen, dat na de uitgave van dit geschrift, de Hoogleeraar het geluk zou gehad hebben, het oorspronkelijk reisjournaal van Tasman magtig te worden. Wij wenschen hartelijk, dat deze nieuwe ontdekking belangrijke bijdragen zal opleveren tot waardering der verdiensten van dien grooten Zeevaarder. De Heer Moll zou dus reeds aanvankelijk vervuld zien een' der wenschen, welke hij op het einde des werks op bl. 220 heeft aan den dag gelegd.

Deze verhandeling is nog vol van verstrooide belangrijke aanmerkingen, die overal van des schrijvers echt Nederlandsch hart en van zijnen ijver in werkdadige beoefening en aanwending van nuttige kunsten en wetenschappen getuigen.

De verkeerde hoogstverderfelijke maatregelen door de O. I. Compagnie dikwijls genomen; derzelver verregaande aanmatigingen; bl. 135, haar onberaden bevel, om altijd digt langs de Afrikaansche kust te houden; bl. 128; de groote sterfte op schepen aan die Compagnie behoorende bl. 156, — deze en andere misbruiken worden met gepaste vrijheid openlijk gegispt.

Aan de verdiensten van Mercator ook in de uitvinding der zoogenaamde wassende kaarten bl. 26, aan die

van

van Plancius en der Nederlandsche Zeelieden, welke bij onderrigtte, ten opzigte der rangschikking van verscheidene nieuwe sterrebeelden in het zuider halfrond des sterrenhemels bl. 48—56, wordt de verdiende hulde bewezen; bij welke gelegenheid ook bl. 54 aan Willem Blaeu's uitmuntende drukkerij gedacht wordt.

Doch niet alleen met verleden tijden houdt zich de schrijver bezig. Herhaaldelijk wordt aan onze tijdgenooten de onvergeefelijke achteloosheid voorgeworpen, aan welke het is toe te schrijven, dat Nederlandsche Zeelieden, niet altijd van die kaarten, instrumenten, boeken en onderrigtingen voorzien zijn, uit welke zij de vorderingen, gedurig in zeevaart- aardrijks- en sterrekunde gemaakt, kunnen leeren kennen. „*Het is even schandelijk als strafbaar, wanneer Zeelieden of Reeders, uit onkunde of vooroordeel aldus, schip en leven in de waagschaal stellen.*" Dat het voorbeeld op bl. 24 aan het einde met name genoemd, hen waarschuwe. Zoodanige ernstige aan het gewigt der zake passende vermaningen, bl 24, 84 en 148 enz., zijn den schrijver zeer tot eere; niet minder krachtig laat hij zich uit tegen de wanorde, welke thans gewoonlijk op de schepen heerscht in tijd van nood, bl. 72, en tegen het gebruik van den jenever, of het *vloeijend vuur* zoo als de Hoogl. van Geuns dien plagt te noemen, onder het scheepsvolk, bl. 92.

De geheele verhandeling levert doorslaande bewijzen op van des schrijvers kunde, werkzaamheid en warme Vaderlandsliefde. Wij wenschen, dat hij eenmaal tijd moge vinden, ook de latere Zeereizen der Nederlanders op dezelfde wijze te behandelen, als hier de vroegere zijn voorgedragen.

TOONEELNIEUWS.

Haarlem. Bij gelegenheid van de Tentoonstelling van Voortbrengselen van Nederlandsche Volks en Kunstvlijt, van die der Schilder- en Beeldhouwwerken en van Planten en Gewassen hier ter stede, is door de Koninklijke Tooneellisten van Zuid-Hollend, onder directie van de Heeren hoedt en bingley een stukje gegeven, hiervoor bijzonderlijk vervaardigd, hetwelk zeer goed uitgevoerd werd en, gelijk het uit ondubbelzinnig toejuiching bleek, een goed onthaal genoot. Dit feeststukje getiteld: *Haarlems Vreugdefeest bij gelegenheid der Tentoonstellingen van Voorwerpen van Nederlandsche Volksvlijt, Schilderstukken en Planten en Gewassen*

ſen aldaar, *in Julij* 1825, werd uitgegeven door de aloude 321jarige Rederijkkamer de *Wijngaardranken*, onder de zinſpreuk: *Liefde boven al*; eene Rederijkkamer, welke, door een' zamenloop van omſtandigheden als zoodanig geheel vervallen was, doch nu door een twaalftal inwoners dezer ſtad, die op eene wettige wijze deszelfs naam en regten van de overgebleven leden der kamer hebben verkregen, is herſteld. De eerſte proeve harer hernieuwde werkzaamheden is dit Feestſtukje, en door haren Factor, den Heer H. MEIJER JUNIOR wiens dichttalent vroeger reeds gunſtig bekend is, vervaardigd, en opgedragen aan de E. A. Heeren Burgemeester en Wethouderen dezer ſtad. De afwisſeling van lierzang en krachtige alexandrijnen, van zang en dans, gevoegd bij nieuwe decoratien en costumes, zetten eene aangename verſcheidenheid en luister aan dit ſtuk bij. Mejufvr. HOEDT als de *Haarlemſche Stedemaagd*, hare dochter als een der *Blazoendraagſters*, en de Heer BINGLEY als *Factor* der kamer, bragten door hunne talenten alles toe, om deze vertooning belangrijk te maken en den aanſchouwers den indruk mede te deelen, door den dichter bedoeld. Alle de overige tooneelkunſtenaren en kunstenaresſen onderſteunden hen krachtdadig en alzoo leverde deze tooneelmatige voorſtelling een fraai geheel op, dat welligt nog meer aanſchouwers zou gelokt hebben, indien niet de verdeelde aandacht der menigte op zoovele voorwerpen der beſchouwing waardig in deze ſtad aanwezig, gevoegd bij het heet zomerſaizoen en de verwachting, dat hetzelve nog meermalen zou gegeven worden, velen wederhouden had, terſtond van de aangeboden gelegenheid gebruik te maken. Het is te wenſchen en te verwachten, dat deze herſtelde Rederijkkamer de aloude zucht tot opbouw van Vaderlandſche Taal- en Dichtkunde moge vereenigen met de bevordering van al wat ſchoon, goed en edel is, en den roem der Rederijkeren in de Noordelijke Provincien handhaven, welke door verloop der tijden in dezelve meer verloren ging, dan in de Zuidelijke, waar nog verſcheidene Kamers beſtaan, die meer aan haar doel getrouw bleven.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825. Julij.	BARO-METER.	THER-MOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	30. 3	70	N. O.	helder, 's morgens en tegen den avond iets bewolkt
	30. 2¼	75	N. O. t. N.	
	30. 2¾	61	N. t. O.	
21	30. 2½	66	N. t. W.	zeer windrig, bewolkt, 's avonds een regenbui.
	30. 2	70	N. N. W.	
	30. 1¾	58½	——	
22	30. 1	62½	N. N. W.	bewolkt, 's morgens een weinig regen.
	30. 0¾	64	N. W.	
	29. 9¾	58	——	
23	29. 9½	62	N. W.	bewolkt.
	29. 9¼	68	W. N. W.	
	29. 9¾	56	N. W.	
24	30. 0	63	N. N. O.	bewolkt, voormiddag regenbuijen.
	30. 0½	60½	N. t. O.	
	30. 1½	56	N. N. O.	
25	30. 2	62	N. t. O.	bewolkt, veel helder, 's av. omtrent betrokken.
	30. 2½	65	N.	
	30. 2¼	57	N. t. W.	
26	30. 2½	62	Z.	meest betrokken, 's namidd. een weinig buijig.
	30. 2½	65	W.	
	30. 2½	59	W. N. W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** De Boekhandelaars A. KLOOTS EN COMP. te *'s Hage* hebben uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

I. HERGENROTHER, OPVOEDINGSLEER IN DEN GEEST DES CHRISTENDOMS; naar het Hoogd. door D. BUDDINGH. *Eerste stuk*, bij Inteekening (welke echter voor het eerste stuk gesloten is) *f* 1 : 80 buiten Inteekening *f* 2 : 25c.

II. ROCHE-AYMON, OVER DE LIGTE INFANTERIE, naar het Fransch gevolgd door den BARON VAN AYLVA RENGERS *f* 2 : 80c.

III. PONSE, HANDLEIDING *voor de* LANDBOUWERS, *wier landen met* ZOUT WATER *zijn overstroomd*, om dezelve door min kostbare middelen tot hunne vorige vruchtbaarheid te herstellen *f* 0 : 25c.

IV. HUGUENIN, VERHANDELING *over het* NEDERLANDSCH IJZER: gevolgd van eenige AANMERKINGEN *over den toestand der Nederlandsche* IJZERFABRIEKEN *f* 1 : 25c.

En zal spoedig verzonden worden:

AANLEIDING *tot de* LETTERKUNDIGE GESCHIEDENIS *der Nederlanden* in 12°.

Welk werkje voor Jongelingen en Schoolgebruik in eene tot hiertoe onvervulde behoefte voorziet.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

A L G E M E E N E
K O N S T-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825

N°. 31. *Vrijdag den 5den Augustus.*

B E R I G T E N.

NEW-IJORK. Het schip *Jupiter*, Kapitein DAVID LESLIE in Junij 1822 van hier vertrokken, heeft de voornaamste havens der Oostelijke kust van Zuid-Amerika bezocht, vervolgens kaap Hoorn omgezeild en zijnen togt langs de Oostelijke kusten van Zuid- en Noord-Amerika voortgezet; na op onderscheidene plaatsen vertoefd te hebben, is het tot aan de golf van California genaderd, zooverre als zich Handel en Zeevaart uitstrekken. Kapitein LESLIE heeft vervolgens den Stillen Oceaan verscheidene malen doorkruist, maar telkens in verschillende rigting, en is, na den togt om de wereld volbragt te hebben, hier teruggekomen.

Hij heeft de ligging van verscheidene eilanden, die op de kaarten niet voorkomen, bepaald, de ligging van eenige verbeterd; en zich van het aanwezen van eenige andere verzekerd. Hoewel zijne reis omtrent drie jaren geduurd heeft, werd slechts een man ziek, en verloor hij 'er maar een, die door wilde dieren in de golf van California verslonden werd.

Sinds dertig jaren doorkruist Kapitein LESLIE bijna onophoudelijk de zeeën, en voert reeds twintig jaren lang het bevel over denzelfden bodem, die steeds tot buitenlandschen handel gebezigd wordt; in al dien tijd verloor hij slechts een' enkel man aan de kinderziekte, in de Europische zeeën.

In de laatstverloopen Wijnmaand bevond hij zich te Manilla, welke stad, toen eenige dagen aan de

verwoestingen van aardbeving bloot ſtond. Verſcheiden ſteenen huizen, eene groote kerk, en eenen ſteenen brug zijn daarbij vernield geworden. Een hevige orkaan, die op deze ſterke aardſchuddingen volgde, bragt niet minder verwoesting te weeg, ook onder de ſchepen, die daar voor anker lagen. De Jupiter alleen kon door de uitſtekende kracht van zijne ijzeren kabels de kracht van dit geweldig natuurverſchijnſel weêrſtand bieden; de overige reden op hunne ankers, of werden op de kusten geſlagen; een Paketboot met twintig pasſagiers ging zelfs verloren.

DEVENTER. In den nacht voor den 21ſten Julij 1825, overleed alhier aan eene zinkingkoorts, in den ouderdom van ruim 25 jaren, de Geneesheer en Vroedmeester ALBERTUS VAN CALCAR. Eenvoudig deugdzaam, en vrij van zelfs kleine gebreken, had hij ieders genegenheid, achting en vertrouwen verworven. Eerst aan het Athenaeum van deze zijne geboorteſtad, bleef hij werk maken van de Letterkunde, en legde hij zich vooral, onder den hem hoogelijk prijzenden Hoogleeraar NIEUWENHUIS, op de tot zijn vak voorbereidende wetenſchappen toe. Daarna te Leyden voer hij gelukkig voort met de Natuurlijke Wijsbegeerte, en bekwaamde hij zich met onafgebroken vlijt in de Geneeskunde, zijn hoofdwerk. Na den dood van BRUGMANS hechtte hij zich meest aan den Hoogleeraar BERNARD, die hem hoogſchatte; en onder wiens leiding hij, zonder zich aan ſchoonſchijnende leerſtelſels aanſtonds te vergapen, den vasten weg volgde, door BOERHAAVE ingeſlagen. In 1822 behaalde hij het Eeregoud op de Prijsvraag over de *Ziekte-verplaatſing* te Utrecht uitgeſchreven. Overigens achterhoudend met al, wat zijnen lof kon ontdekken, en willende zijn vak in alle deelen beſtuderen, ſchreef hij niet meer om penningen. In December 1823 verdedigde hij openlijk en met roem zijne Inwijdings-Verhandeling over de *Bloedzuigers*, aan welke zijn Recenſent regt heeft doen wedervaren. Nog eenen tijd lang bleef hij te Leyden om zich verder op de Vroedkunde toe te leggen. Ook hierin bevorderd zijnde, vestigde hij zich te Deventer. Allen, die hij behandelde, waren even

even zeer over hem voldaan, en hij ſcheen tot iets hoogers beſtemd te zijn.

Haarlem. De ſluiting der Tentoonſtelling van Nederlandſche Kunst en Vlijt en die der Schilder- en Beeldhouwwerken, is tot den 10den Augustus uitgeſteld, op welken dag de Eerbelooningen in de Groote Kerk zullen uitgereikt worden; bij welke gelegenheid door den Hr. Mr. J. H. Onderdewijngaard Canzius, eene Redevoering zal gehouden, en de plegtigheid met een Dichtſtuk van den Hr. V. Loosjes, zal beſloten worden.

Haarlem. Door een onwillig verzuim bleef onderstaande brief liggen, welken wij ons echter verſchuldigd rekenen aan onze Lezers medetedeelen, waarmede wij ook den Heer Stierling meenen te verpligten.

Aan den Redacteur van den Algemeenen Konst- en Letterbode.

Mijn Heer!

In hare waarde latende de aanmerkingen, door den Hr. Swartendijk Stierling gemaakt op het door hem aan U medegedeelde, en door U, in N°. 20 van uw verdienstelijk Weekſchrift, voor 1825, medegedeeld ſtukje van Constantyn Huygens, den ouden, omtrent wiens Latijnſche dichtwerken ik, voor het overige, vrij eenſtemmig met den Hoogleeraar Peerlkamp denk, vergenoeg ik mij met U te berigten, dat het vermoeden van den Hamburger Geneesheer, als of hetzelve wel zoude kunnen uitgegeven zijn, niet ongegrond was; dewijl hetzelve gevonden wordt in de *Deliciae poëticae* van wijlen den Heer van Santen, *Fasciculus* 8, pag. 325. De afſchriften, naar welke deze *Deliciae* gedrukt zijn, onder mij berustende, zoude het mij weinig moeite kosten, deze in de vriendenrolle van N. Heinsius geplaatſte regels in dezelve op te zoeken, en na te zien, of mijn exemplaar van de eigene hand van Huygens zij; dan ik zoude den tijd, daaraan beſteed, ook bij eenen gunstigen uitſlag, luttel beloond achten. Een *autographum* eens uitgegeven ſtuks van Huygens behoorde toch reeds niet meer tot de zeldzaamheden, toen de verzameling der Handſchrif-

schriften van Huygens, en deszelfs zoons, voor onzen, de Letteren zoo zeer voorstaanden, Koning, door den Heer Wiselius, aangekocht werd uit de nalatenschap van wijlen Jonkvrouwe Hoeufft, aan wier voorouders dezelve, bij erfenis, waren aangekomen uit het geslacht van *Doublet van St. Annaland*, aan hetwelk dezelve, even als dat van Huygens, verwantschapt waren. Voor zoo verre ik uit den Catalogus hebbe kunnen nagaan, waren de dicht- en letterkundige schriften van Constantijn Huygens, den ouden, alle uitgegeven. Niet onbelangrijk was intusschen deze algeheele verzameling van Handschriften voor eenen Vorst, aan drie van wiens Doorluchtige Voorzaten, uit den Huize van Nassau-Oranje, Constantyn de Vader, met mond en pen ten dienste had gestaan; te meer, daar des Staatsmans bemoeijingen, nopens het Prinsdom van Oranje, onder dezelve in het oorspronkelijke gelezen worden.

Ik onderteeken mij met achting

Uwen bestendigen Lezer

B. den 23sten Mei, 1825. H.

GEEN LITHIUM IN ZEEWATER,

DOOR

G. J. MULDER,

Med. et Artis Pharm. Doctor te Amsterdam.

De Heer Berzelius verhaalt in Schweigger's *Journal für Chemie und Physik Bd.* 14 St. I. p. 127. dat, hij door middel van phosphorzure soda in sommige mineraal-wateren Lithium had ontdekt. Bij de zoutmassa, welke na de uitdamping van deze mineraal-wateren overbleef, deed hij overvloedig phosphorzure soda en een weinig koolstofzure soda, in water opgelost. Het geheel werd uitgedampt en gedroogd, en de terugblijvende zoutmassa met koud water afgewassen. Hierdoor bleef een wit poeder terug, hetwelk bestond uit phosphorzure Lithinm en soda, en het welk met een derde van zijn gewigt aan koolstofzure Lithium zoude overeenkomen. De Heer Berzelius meende, dat

dat men dus doende ook Lithium in Zeewater zal ontdekken.

Wij hebben dit onderzoek met water der Zuiderzee in het werk gesteld.

Bij 1 gr. van de, na de uitdamping van het water terug geblevene zoutmassa, hebben wij 1,5 gr. phosphorzure soda gevoegd in omtrent 100 gr. water oplost. 'Er ontstond een wit nederploffel, hetwelk wij afwaschten en droogden, en gewogen zijnde bedroeg 0,21. gr. Dit nu moest volgens de meening van Berzelius phosphorzure Lithium en soda zijn.

Onder opbruising werd het door zeezoutzuur opgelost, en uit deze oplossing, indien dezelve onzijdig was, door *acidum oxalicum* weinig gepraecipiteerd, alsmede door zwavelzuur. Om welke reden wij reeds kalk in hetzelve meenen te vinden, daar Lithium deze eigenschappen niet bezit (Thénard.) Eene oplossing van onderkoolstofzure ammonia gaf een overvloedig nederploffel in de oplossing van ons wit poeder in zeezoutzuur; eene eigenschap, welk aan het Lithium wel eigen is, doch ook aan de de kalkzouten. Eindelijk liet dit poeder op een stukje platina gegloeid, geene donkere vlek na, welke het had moeten doen, indien 'er Lithium in voorhanden was (*Annales de Chim. et de Phys.* Tom. X p. 104.)

Wij houden dus ons verkregen poeder uit phosphorzure soda en de zoutmassa van ons Zeewater, voor koolstofzuren en phosphorzuren kalk, geenszins voor phosphorzure Lithium en soda. Om welke reden wij dus ook niet meenen, dat 'er Lithium in Zeewater gevonden wordt.

PROGRAMMA
VAN HET
PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP
VAN
KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.
VOOR HET JAAR 1825.

(Vervolg van bladz. 72)

V. Op de geneeskundige vraag:

„ Daar de *Keratonyxis*, nadat zij door Buchorn, voor weinige jaren, als geschikt ter genezing van blindheid, door eene

eene verduistering van het kristalvocht veroorzaakt, werd voorgedragen, reeds meermalen met eene gewenschte uitkomst in het werk gesteld is, en men hare nuttigheid alzoo op eene overtuigende wijze heeft leeren kennen; is de vraag:

1°. Met welke werktuigen, en op welke wijze kan deze kunstbewerking het best verrigt worden, zoo dat men niet alleenlijk de *capsula lentis* verscheure, maar ook de *substantia cataractae*, zonder moeite verbreke?

2°. Welke zijn de gevallen, niet slechts betrekkelijk de tijdperken, maar ook ten aanzien van de complicatien der *cataracta*, waarin men dezelve, met genoegzamen grond, als doelmatig en toepasselijk beschouwen kan?

3°. Welke zijn de gevolgen, die men, op theoretische en praktische gronden, van hare toepassing te hopen en te vreezen heeft, en in hoe verre verdient zij alzoo met de gewone kunstbewerkingen van den graauwen staar, (de *extractie* en de *depressie*) gelijk gesteld, of boven dezelve verkozen te worden?"

was ontvangen ééne verhandeling in de Hoogduitsche taal, ten zinspreuk voerende:

„ *O eine edle Himmelsgabe ist das Licht des Auges*" *u. s. w.*

welke uit hoofde van oppervlakkigheid, onnaauwkeurigheid en gebrek aan grondig onderzoek, der bekrooning onwaardig wordt gekeurd.

VI. Op de geneeskundige vraag:

„ Zijn er redenen, om te gelooven, dat de krommingen van de ruggegraat bij de kinderen, sedert de laatste jaren, in ons vaderland zijn toegenomen? Zoo ja, aan welke oorzaak moet men dit toeschrijven, en wat moet men doen, om die in 't vervolg voor te komen? Welke oorzaken in 't algemeen, behalve deze, brengen dien toestand voort? Hoedanig moet het plan van genezing gemaakt worden? Bijaldien werktuigen nuttig zijn, welke zijn die, en welke zijn schadelijk. Men verlangt in dit geval eene naauwkeurige beschrijving en duidelijke afbeelding van deze werktuigen."

was ingekomen één antwoord, geteekend met de woorden van Levret: *Il ne faut jamais brusquer la Nature.*

Offchoon deze verhandeling veel goeds bevat, hetgeen men echter ook elders vindt aangeteekend, is zij echter ver af van de voorgestelde vraag volledig en naauwkeurig beantwoord te hebben; terwijl in de beoordeeling, welke werktuigen schadelijk of nuttig zijn, nog zeer veel ontbreekt, en sommige verbeteringen in dezelve door den schrijver opgegeven, gedeeltelijk door andere beschreven, gedeeltelijk van geen wezenlijk belang zijn of althans geene

goe-

goede uitwerking schijnen te beloven. Om welke redenen men aan dit stuk den voorgestelden eereprijs niet heeft kunnen toekennen.

VII. Op de prijsvraag voor de *Acta Literaria* in 1820 voorgesteld:

Critica disquisitio de Theramene Agnonis filio, qua diversae veterum de ejus moribus rebusque in Republica gestis sententiae tradantur, explicentur, dijudicentur.
was ontvangen één antwoord met het motto:

Facillime ad res injustas impellitur, ut quisque altissimo animo est et gloriae cupido.

Deze verhandeling geeft vele blijken van de kunde en vlijt des schrijvers; doch daar dezelve niet vollediger is dan eene vorige, die voor twee jaren is ter zijde gesteld, en zij de zwarigheden, in de vraag opgesloten, niet heeft opgelost, ziet de vergadering zich verpligt, ook dit nieuw ontvangen antwoord niet te bekroonen.

VIII. Op de vraag voor de *Acta Literaria* in 1821 voorgesteld:

Animadversiones in antiquum scriptorem sive Graecum, sive Latinum, quibus ejus scripta vel emendentur vel illustrentur.
was ingezonden éene verhandeling, behelzende: *Animadversiones in Herodotum:* met de zinspreuk:

Omnes trahimur et ducimur ad cognitionis et scientiae cupiditatem etc. Cic. de Off. Lib. I.

Deze *Animadversiones*, offschoon niet alle even belangrijk en ook soms gewaagde en noodelooze veranderingen voorstellende, leveren evenwel, over het algemeen, zoovele blijken van grondige taalkennis, en bedrevenheid in den stijl en schrijfstrant van Herodotus, en bevatten zoovele gelukkige verbeteringen, dat aan dezelve de uitgeloofde gouden medaille of de waarde derzelve wordt toegekend.

Bij opening van het billet, bleek, dat de schrijver dezer *Animadversiones* is, de Heer J. Lenting Rector van het Gymnasium te Zutphen.

Aan den Hooggel. Heer Ph. W. van Heusde, is dus als opgever der prijsstoffe de zilveren medaille te beurt gevallen.

IX. Op de prijsstoffe voor de *Acta Literaria:*
Disquiratur, num recte Xenophonti tribuantur libelli de republica Atheniensium et de vectigalibus Atheniensium,

 was

was ingekomen één antwoord met het motto *ἁ ἐράσητις διδασκαλία ἐςὶν*. Doch het welke te laat is ingekomen, dan dat over hetzelve in de vergadering van dit jaar, uitspraak konde worden gedaan.

X. Op de overige prijsvragen, welke beantwoord moesten worden vóór of op den 1 October 1824, zijn geene antwoorden ingekomen.

De vergadering is vervolgens overgegaan tot het kiezen van nieuwe prijsvragen. Ingevolge van haar besluit worden de volgende prijsvragen, met uitloving der gewone gouden medaille op den stempel des Genootschaps geslagen, voorgesteld, om beantwoord te worden vóór of op den 1 October 1826, behalve N°. 32 en 33, welke voor eenen onbepaalden tijd zijn uitgeschreven.

1°. *Natuurkundige vragen.*

1. Wat hebben de in deze eeuw gedane waarnemingen van Herschel en van andere sterrekundigen toegebragt, tot vermeerdering onzer kennis van de uitgestrektheid van dat gedeelte des Sterrenhemels, hetwelke wij met onze oogen, geholpen door gezigts-werktuigen, ontwaren kunnen? In hoe verre zijn door deze latere waarnemingen hunne vroegere gevoelens bevestigd, gewijzigd, of wederlegd geworden, en wat mag men nu aannemen de slotsom te zijn van deze geheele reeks van waarnemingen, gedurende vele jaren met ijver voortgezet, doch thans afgebroken? Wat mag men in dezen voor welbewezen houden, wat voor waarschijnlijk, en wat eindelijk berust op bloote vooronderstellingen?

2. Naardien de verschijnselen van dampheffing, bekend onder den naam van *luchtspiegeling*, *opdoeming* (*mirage*, *réfraction terrestre*, *réfraction extraordinaire*) in ons vaderland dikwijls worden waargenomen, gelijk onder anderen door Martinet verscheidene waarnemingen dienaangaande verzameld zijn in de Verhandelingen der Haarlemsche Maatschappij, zonder dat men tot heden toe deze waarnemingen met eenige theorie heeft vergeleken, vraagt het Genootschap, dat men de voorhanden zijnde of andere nog niet bekend gemaakte waarnemingen van dampheffing in dit Rijk, vergelijke met de theoriën van deze verschijnselen door beroemde wiskundigen, onder anderen door Monge en Biot gegeven, en aantoone, in hoeverre deze theoriën met de waarnemingen in dit land overeenkomen, of 'er mede strijdig zijn.

3. Naardien de ondervinding heeft geleerd, dat de deuren van zeer wijde en diepe sluizen, bij hoog buitenwater somtijds bezwijken, en het van het hoogste belang is,

is, dat de middelen algemeen bekend worden, welke men in zulke omstandigheden behoort aan te wenden, vraagt het Genootschap:

Welke middelen zijn 'er bij het bezwijken vooral van zeer wijde en diepe sluisdeuren in het werk te stellen, en hoe zal men op de spoedigste en zekerste wijze het instroomend buitenwater keeren?

Welke maatregelen behoort men, bij het ontstaan van een dergelijk ongeluk, dadelijk te nemen, om 'er de kwade gevolgen van voor te komen?

Vooral wenschte men zulke middelen opgegeven te zien, door welke de vloer en de regtstandsmuren der sluis, zoo min mogelijk, aan beschadiging werden blootgesteld

4. Welke is de invloed, dien de ijzeren kanonnen aan boord, en het ijzer, hetwelke in de zamenstelling van een schip zich bevindt, hebben en kunnen hebben *op den gang van een Zeehorologie*, op het schip geplaatst? Welke zijn de beste middelen, om dezen invloed weg te nemen, of zoodanig te bepalen, dat men denzelven in de berekening van den gang van het Zeehorologie als eene bekende grootheid kan beschouwen? Door eigene doelmatige en voldoende proeven en waarnemingen zal de Schrijver van het antwoord op deze vraag aan zijne Verhandeling eene bijzondere waarde bijzetten.

5. Daar de Heer Magendie, onlangs, uit proeven op levende dieren, en uit eene ziektekundige waarneming, het besluit heeft opgemaakt, dat het *primum par nervorum cerebri*, of dat der zoogenoemde reukzenuwen, niet tot den reuk dient, maar dat deze verrigting aan takjes van het vijfde zenuwpaar toekomt; en daar tevens het maaksel van dit zenuwpaar van dat van de overige zenuwen der zintuigen afwijkt; zoo vraagt men: een naauwkeurig onderzoek van het maaksel van de reukzenuw bij de verschillende klassen der gewervelde dieren; eene opgave van de gronden van het algemeen gevoelen omtrent deszelfs nut; en eindelijk, eene toetsing van het gevoelen van Magendie, uit nieuwe proeven, zoowel als uit ziektekundige en dier-ontleedkundige waarnemingen.

6. Daar men, volgens de proeven van Braconnot, (Zie *Journal de Chemie et de Physique* XII pag. 172. Schweigger *Journal* XXVII pag. 328.) door de werking van het zwavelzuur op de houtvezel, eene zelfstandigheid kan verkrijgen, die in den aard en de eigenschappen veel overeenkomst heeft met de zoogenaamde Arabische Gom; zoo wordt gevraagd:

Kan de gomachtige zelfstandigheid, door de werking van zwavelzuren op zaagsel verkregen, in de meeste gevallen, de Arabische Gom vervangen? Zoo ja; zoude dan de vervaardiging daarvan, hier te lande, met voordeel kun-

kunnen geschieden? En wat zoude men, bij de oprigting van zoodanig eene fabrijk, zoowel als bij de bereiding van de Gom in acht moeten nemen?

Men verlangt deze vraag niet alleen duidelijk beantwoord, maar ook met proefnemingen bevestigd te zien.

7. Aangezien 'er nog zoo veel duisterheid heerscht, en de gevoelens nog zoo zeer verschillen, ten aanzien der gebreken van het Paard, bekend onder den naam van het *Kribbenbijten*, (*Tic*) *Windzuigen en Weven* (*Tic de l'ours*); en de pogingen tot derzelver wegneming tot nog toe weinig geslaagd zijn; zoo wordt gevraagd:

Welke zijn de waarschijnlijke oorzaken van deze gebreken; welke derzelver kenmerken en gevolgen; derzelver trappen en wijzigingen? — Wat leert de ondervinding wegens derzelver invloed op de gezondheid, den dienst en levensduur der paarden? — Wat wegens den aanleg tot dezelve, en de mededeeling aan anderen; als ook, in hoe verre zij voor overerving mogen vatbaar geacht worden? — Welke opheldering biedt de ontleedkunde aan, wegens de ziekelijke veranderingen, die hen vergezellen, en hunnen invloed op de dierlijke bewerktuiging?

Zijn dezelve uitsluitend aan het geslacht der paarden eigen; of bestaan 'er ook ziekelijke aandoeningen bij de andere huisdieren, welke hiermede eenige overeenkomst hebben?

Door welke middelen zouden dezelve kunnen voorgekomen of weggenomen worden?

Verdienen zij onder die gebreken te worden gerangschikt, welke als koopvernietigend (redhibitoir) of waarborgvorderende aangemerkt worden?

8. In hoe verre kunnen de *verbetering* en *veredeling* van het Paardenras, aan de hoedanigheden, die elk der beide geslachten bezit, worden toegeschreven? Welke gronden bestaan 'er, om zulks aan het eene meer dan het andere toe te kennen, of wel, om eene overeenstemming van hoedanigheden in beide te vorderen?

Welke zijn de wijzigingen, die hierin, door ouderdom, ras, levenswijze en vermenging, worden te wege gebragt? Welke nadeelen ontspruiten 'er, door ongelijkaardige vermengingen, met opzigt tot de bereiking van het doel ter verbetering? — In hoe verre mag men het gevoelen der Oosterlingen aannemen, omtrent den invloed der uitstekende hoedanigheid der merriën op de verbetering en veredeling der rassen?

Welke zijn de middelen, die aangewend kunnen worden, om door de bestaande inrigtingen in dit rijk, zoowel het aantal der volmaaktere dieren te doen toenemen, als hunne betrekkelijke volkomenheden te vermeerderen? Of welke verdere maatregelen en bepalingen zouden hiertoe nog bijzonder kunnen bijdragen?

9.

9. Naardien, op véle plaatsen van Engeland, putten en wellen van gewone diepte, even als bij ons, niet dan ondrinkbaar brakwater opleveren; en men, in dat land, middelen schijnt te hebben, om op eene gemakkelijke en min kostbare wijze, putten, ter diepte van 63, 64, ja tot 160 Nederlandsche ellen toe, te boren; vraagt men:

1°. Welke de middelen zijn, die men aldaar tot het boren en daarstellen van zulke diepe putten bezigt?

2°. Of die middelen, hier te lande, ook zouden aan te wenden zijn; en of 'er waarschijnlijkheid bestaat, dat men, door dezelve, Amsterdam en andere Steden van Nederland, die daaraan gebrek hebben, geheel of gedeeltelijk van versch water zoude kunnen voorzien?

3°. Wat nut zoude men van de grondboren, die men in Engeland gebruikt, kunnen trekken, ter betere kennis van onze gronden in derzelver onderste lagen?

Men verlangt, dat men dit onderzoek, zoo veel mogelijk, op reeds door de ondervinding gestaafde daadzaken vestige, en 'er de noodige plans en teekeningen bijvoege.

10. Welken invloed hebben de vorderingen der werktuigkunde in lateren tijd en de daaruit voortvloeijende uitvinding zoo wel als het in gebruik komen van werktuigen op de beschaving en welvaart der Natiën gehad?

11. Naardien men, in ons vaderland, over eenigzins breede, ter doorvaart van groote schepen geschikte, kanalen en grachten, veeltijds zoogenoemde dubbelde ophaalbruggen aantreft, welke aan veel ongemakken en gebreken onderhevig zijn; en de draaibruggen, zoo als men dezelve ook somtijds hier aantreft, ook niet zoo volmaakt schijnen, als gewenscht konde worden; vraagt het Genootschap: welke soort van bruggen zoude voor onze kanalen en grachten, ter doorvaart van groote schepen bestemd, meest geschikt zijn?

Men begeert, dat de antwoorden vergezeld zijn van de noodige berekeningen en teekeningen.

2°. *Geneeskundige vragen:*

12. Zijn 'er redenen, om te gelooven, dat de krommingen van de ruggegraat bij de kinderen, sedert de laatste jaren, in ons vaderland zijn toegenomen? Zoo ja: aan welke oorzaken moet men dit toeschrijven, en wat moet men doen, om die in 't vervolg voor te komen. Welke oorzaken in 't algemeen, behalve deze, brengen dien toestand voort? Hoedanig moet het plan van genezing gemaakt worden? Bijaldien werktuigen nuttig zijn, welke zijn die, en welke zijn schadelijk? Men verlangt in dit geval eene naauwkeurige beschrijving en duidelijke afbeelding van deze werktuigen.

13. Daar het te wenschen is, dat de zoutachtige kina-

na-bereidingen, naar hetgeen de ondervinding van derzelver aanwending reeds heeft geleerd, voor de Geneeskunde, door zoo veel mogelijk juiste bepalingen, meer en meer nuttig mogen worden, zoo vraagt men:

Komt derzelver gebruik overal te pas, waar men anders de kina bezigt, of zoude kunnen bezigen; zullen zij derhalve geheel de kina kunnen vervangen?

Of anders, in welke gevallen zullen zij de voorkeur verdienen, en in welke zal het gewone gebruik der kina, door dezelve *niet* kunnen vervangen worden? Alles zoo veel mogelijk door ondervinding gestaafd?

14. Naardien de longtering jaarlijks een groot aantal menschen naar het graf sleept; en de oude geneeskundigen de longtering wel in verschillende soorten hebben verdeeld, maar echter meenden, dat in het laatste tijdperk al deze verschillende soorten hierin overeenkwamen, dat zij eene ware verettering van een grooter of kleiner gedeelte der long veroorzaakten, en zij deze verettering aanzagen, als een noodzakelijk vereischte bij eene volkomene longtering; terwijl nieuwere waarnemers, en vooral Lainnec, in zijn werk *de l'Auscultation immédiate*, *Paris* 1819. Tom. I, meenen, dat zij door de ondervinding en veelvuldige lijkopeningen geregtigd zijn, het wezen van deze ziekte bij uitsluiting en altijd te stellen, in de verweeking van knobbeltjes, (*tubercula*) te voren in de longen gevormd; door welke eene eigenaardige stof wordt afgescheiden en naderhand uitgeworpen, welk eene algemeene vermagering, en eindelijk den dood veroorzaakt;

Zoo vraagt het Genootschap:

1°. Hebben zoowel de ondervinding der geneesheeren, als genoegzame lijkopeningen, het gevoelen van Lainnec al of niet bevestigd?

2°. Kan men ook uit de schriften der oude geneeskundigen aantoonen, dat zij, in hunne meening omtrent den waren aard der longtering, hebben gedwaald, en door genoegzame voorbeelden uit dezelve bewijzen, dat dezulken, bij welke, naar hun gevoelen, een gedeelte der long in verettering was overgegegaan, waarlijk aan het verweeken van knobbeltjes in de longen zijn bezweken?

3°. Zoo ja: moet dan de meer naauwkeurige kennis, welke men van het wezen der longtering verkregen heeft, eenigen invloed op de behandeling van deze ziekte hebben, en welke middelen kan de geneesheer aanwenden, om het vormen van knobbels in de longen te voorkomen, op welke wijze beletten, dat zij niet tot den staat van verweeking overgaan, wanneer dezelve reeds in de long aanwezig zijn?"

(*Het Vervolg hierna.*)

PRIJS-

PRIJSONDERWERPEN,

OPGEGEVEN DOOR DE LEUVENSCHE HOOGESCHOOL TEGEN 1826.

Ab ordine Medicorum. Definiantur medicamina excitantia, nec non tonica; disquiratur ac dilucidetur eorum agendi norma, tam universalis, quam specifica aut localis. Postulatur quoque: an stimulatio generalis, remediis excitantibus tributa, sit semper, necne, sibi similis; an varia tantummodo, pro gradu excitationis actæ, sistat eorum potestas, necne: exinde indicetur, num dentur morbi, qui excitantibus aut tonicis aliquibus potentius, quam cæteris aliis, debellentur: argumenta, observatione clinica fulta, proferantur.

Ab ordine Mathematicorum. I. Montium altitudines ubique terrarum barometri ope metiendi methodus, principiis e physica et mathesi petitis, quantum licet maxima cum perspicuitate et evidentia, superstruatur. Ostendatur etiam, quid de hujus methodi, debitis cum cautelis adhibitæ, præstantia experientia docuerit.

II. Quæritur historia succincta præcipuorum systematum mineralogicorum, et quid horum systematum optimum sit, dijudicatio.

III. Exponatur acidorum mineralium in substantias organicas accurate agendi ratio, atque speciatim ætherum illustretur compositio.

Ab ordine Jurisconsultorum. Ostendatur et critico examine illustretur: quosnam juris fontes et quas rationes secuti sint conditores Codicis juris civilis, quo adhuc utimur, in definiendis statu civili personarum et jure potestatum; quo in argumento exponendo, non ad singulos, sed ad generalia præcepta in hac juris parte, servata spectetur, et diligenter demonstretur: quatenus a veteri jure recesserint, idve retinuerint, aut principia plane nova sanciverint legislatores.

Ab ordine Philosophorum. I. Quemnam fructum e studio *Philosophiæ moralis* in studio *doctrinarum politicarum* percipere possumus?

II. Monstretur rationibus, præcipue *historicis*, nullum vigere imperium, etiam si optime constitutum sit, nisi civium virtute et opinione sustineatur.

III. Præcipuæ, quibus lingua *Germanica* et *Belgica* inter se differant et conveniant proprietates, tam quoad illarum *etymologiam*, quam respectu utriusque *syntaxeos* enumerentur et exemplis ex utraque lingua petitis illustrentur.

De antwoorden op deze Prijsvragen moeten voor 1 Junij 1826 bij den Secretaris der Akademie ingezonden worden, en geheel ingerigt zijn volgens Koninklijk besluit van 25 Sept. § 140 — 147.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Vita Danielis Wyttenbachii, litterarnm humaniorum nuperrime in Academia Lugduno Batava Professoris. Auctore GULIELMO LEONARDO MAHNE 1823. VIII. 255 p. 8°. maj. *Gand. apud* Mahne et L. B. *apud* Luchtmans.

Zooverre naar onze gedachten Wijttenbach's *Vita Ruhnkenii* ſtaat van het *Elogium Hemſterhuſii* door Ruhnkenius, zoo verre en nog verder ſtaat de bovenaangekondigde biographie van het *Vita*, hetwelk W. geſchreven heeft. Ruhnkenius werk, hoewel het kleinst van omvang, kenmerkt iets grootsch; nog altijd ſtaat het eenig en onovertroffen voor ons, als een model van eene pragmatiſche biographie, waarin de meester over den meester in de bondigſte taal zoo ſpreekt, dat hij alleen de meestbeduidende en leerzaamſte tijdſtippen uit Hemsterhuis letterkundige en zedelijke beſchavings-geſchiedenis opneemt, veel overſlaat, en het overige den kundigen lezer laat raden of aanvullen. Wyttenbach, bij het zigtbaar dikwijls angstig pogen, om niets overteſlaan, levert in eene bij lang niet even zuivere en edele taal meer *Annales*, die door menigvuldige herhalingen van bekende dikwijls ook weinig beteekenende omſtandigheden niet zelden vermoeijen, en nog bovendien daardoor een eenigermate bont voorkomen verkregen hebben, dat de oorſpronkelijke aanleg van het geſchrift, dat voor eene Akademiſche Redevoering beſtemd was, oratoriſche tirades en algemeene uitdrukkingen (*gemeinplatze*) niet verſmadende die tusſchen de later bijgekomen Annalistiſche uitweidingen ſlechts ſterker doorſchitteren.

De Heer Mahne, heeft klaarblijkelijk het geſchrift van zijn' leermeester en vriend, wiens levensbeſchrijving hij hier levert, ten model gekozen. Overal wordt ons door den uitwendigen vorm en zelfs door de taal dit voorbeeld herinnerd; 'er komen eenige plaatſen voor, (namelijk bl. 94 — 96) welke men zou beweren, dat zij uit Wyttenbachs pen gevloeid waren; voor het overige is de taal gemakkelijk en vloeijend, maar niet altijd juist en echt; en in den vorm heeft het vooral het middelmatige, wijdloopige, het ſtilſtaan bij onbeduidende zaken, wat dit ſchrift met het Wyttenbachſche gemeen heeft, en waarin het dit zelfs overtreft. Men behoeft ſlechts in het eerſte blad de tot ſmakeloosheid uitgerekte vertelling te lezen van Ws. eerſte proeven om latijnſche themata te vervaardigen, waar-

waartoe hem zijn vader in den winter op het land aanleiding gaf, of de uitvoerige schildering van de door het lezen van John Bunjans Pelgrimsreis naar de eeuwigheid (Hamb. 1718, Bazel 1713) in den jongeling verwekte zwaarmoedigheid en de genezing dezer zielziekte, om onze berisping regtmatig te vinden.

Wij willen echter door dit opregt en onzijdig uitgesproken oordeel volstrekt geen nadeelig gevoelen nopens het geschrift inboezemen, en nog minder het lezen daarvan ontraden. Want het voorwerp, dat het behandelt, vordert op zich zelf reeds deelneming en opmerking. De Hr. M. was als veeljarig leerling en vertrouwde van den vereeuwigden Wyttenbach en door schriftelijke en mondelijke mededeelingen, bijzonder ook van Ws. nagelaten Weduwe en haar broeder ondersteund, boven vele andere geregtigd, om deszelfs bearbeiding te ondernemen: het geschrift bevat over het geheel veel wetens- en lezens waardig, ook voor Duitsche beoefenaars der letteren.

[Hierop volgt een doorloopend verslag van den inhoud.]

(*Jenaische Algem. Litter. Zeitung* 1825, N°. 26.)

Hetzelfde Werk.

Hoezeer ook ieder, die Wyttenbachs onovertrefbaar *Vita Ruhnkenii* gelezen heeft, onwillekeurig aanleiding vindt, om van den Levensbeschrijver van Wyttenbach gelijke vorderingen te doen, als hij in die levensschildering voldaan zag; zou de kritiek te regt dit standpunt te minder durven vasthouden, als het voor ons liggend *Vita Danielis Wyttenbachii* met het *Vita Ruhnkenii* geenszins op gelijken trap staat, en dus ook nog minder eene vergelijkende beschouwing van beide toelaat: waarmede Rec. tevens zijn eigen standpunt bij deszelfs beschouwing, hoopt aangeduid te hebben. Wij miskennen niet de zigtbare deelneming en vlijt, welke M. op dit gedenkteeken zijns leermeesters heeft aangewend, wij miskennen niet, hoe hij dit oorspronkelijk gestadig voor oogen had en zelfs in den uitwendigen vorm hem zocht nabij te komen; wij gelooven ook, dat de Heer M. als leerling en vriend van den overledenen, als leeraar van eene der Hoogescholen van Holland, ondersteund door schriftelijke en mondelinge berigten van de echtgenoot zijns leermeesters boven andere zijner tijdgenooten geroepen was, voor den waardigen opvolger van eenen Hemsterhuis, Valckenaer en Ruhnkenius zulk een gedenkteeken op te rigten, zonder dat wij daardoor het innerlijk verschil hiervan en de innerlijke waarde van het leven van Ruhnkenius gelijk ook van het *Elogium Hemsterhusii* in staat zijn te loochenen. [Hier volgt een Uittreksel.]

(*Allg. Litteratur Zeitung August.* 1824. N. 194.).

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

PARYS. In eene woning, gelegen in eene vlakte tweehonderd voeten boven een ſtroomend water, tusſchen Dourdan en Etampes (Dept. Seine en Oiſe) heeft de Ridder Debrun des Beaumes den Thermometer in de ſchaduw op den 19 Julij ll. waargenomen op 32° boven 0 Reaum. Deze thermometer, door den Heer Chevallier vervaardigd, hangt tegen het noorden en op een voor de zon geheel onbereikbare plaats. Op denzelfden dag teekende de thermometer in de zon op zijn hoogst 67° Reaum. Om eene proef op de zonnehitte te nemen, liet hij koud water in een' geel koperen ketel aan de zonneſtralen blootſtellen, en ten een ure namiddag kon hij, noch geen der aanwezigen, de hand in hetzelve houden; de thermometer 'er in gedompeld, teekende 40°. Die waarnemer acht dezen dag den warmſten in de 25 eerſte jaren dezer eeuw en deze waarneming onder 30,000 meteorologiſche, die hij reeds deed, niet van de min opmerkelijkſte. Sedert zeven weken beſpeurde men aldaar geen vocht in de lucht, en geen' dauw op de bladeren, zijnde het zonlicht geheel onbewolkt en de N. Oostewind beſtendig droogende.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825. Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
27	30. 2½ 30. 2½ 30. 2¼	61¼ 69½ 61	W. N. W. N. W. W. N. W.	bewolkt.
28	30. 1¼ 30. 1¼ 30. 1½	64 69½ 58½	N. W. N. N. W. N.	bewolkt.
29	30. 1½ 30. 1¾ 30. 1¾	62 68½ 57	N. W. N. N. W. N. W.	voormiddag wolken, omtrent helder, verder geheel helder.
30	30. 1¾ 30. 1½ 30. 1	62 73½ 62	N. O. O. t. Z. † O. N. O.	helder.
31	30. 0½ 30. 0¼ 30. 0	67½ 79½ 68½	O. O. t. N. N. O.	helder.
Aug. 1	30. 0 30. 0 30. 0¼	69 82½ 71	O. N. O. N. O. t. O. N. N. O.	helder.
2	30. 0 30. 0¼ 30. 0¼	74 87 66½	Z. W. Z. Z. O. W. Z. W.	voorm. bewolkt, verder omtrent betrokken, tegen den avond iets regen.

† 's namiddags N. W.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 32. *Vrijdag den 12den Augustus.*

BERIGTEN.

ENGELAND. Op den 16den April laatstleden overleed te Puttney-hill ten huize van de Gravin GUILFORD, de als mensch, kunstenaar en geleerde geachte Heer FUSSLI; hij is vooral bekend door zijne van ESCHENBURG vertaalde voorlezingen over de Schilderkunst en andere werken, en bereikte den ouderdom van 87 jaren.

HAARLEM *den 10den Augustus.* Heden had alhier de aangekondigde plegtige uitreiking der toegekende Bekrooningen en Eervolle herinneringen in de Groote Kerk, welke daarvoor geheel ingerigt was, in tegenwoordigheid van eene groote schare van aanschouwers van alle rangen en standen en beiderlei kunne, plaats. De Heer Mr. J. H. ONDERDEWIJNGAARD CANZIUS Lid der Staats-Commissie betrad, nadat Z. Exc. de Minister van Binnenlandsche zaken, H. E. de Gouverneurs van Noord en Zuid-Holland, alsmede de Praesident der Staats-Commissie, de Burgemeester dezer stad en de Griffier der Staten op eene met een tapijt bedekte tribune (welke sierlijk gedra-

peerd en met een verhemelte bedekt was, waarboven het Koninklijk wapen blonk,) gezeten waren, het vlak daartegen overstaand predikgestoelte, en hield eene korte maar krachtige Redevoering, welke zijne Vaderlandlievende gevoelens eere aandeed en den voortgang der Nederlandsche Nijverheid, onder 's Konings vrijheidlievend bestuur, uit eene vergelijking der Tentoonstelling te Gent en alhier treffend aanwees. Daarna geschiedde de uitreiking zelve door Z. E. den Minister; en dit in orde zijnde afgeloopen, beklom de Hr. VINCENT LOOSJES (daartoe als een der hoofden van de Rederijkkamer de Wijngaardranken, onder de spreuk *Liefde boven al* door den Ed. Achtb. Heer Burgemeester uitgenoodigd) het spreekgestoelte en besloot de plegtigheid met de voordragt van een Dichtstuk, dat, op denzelfden toon als de Redevoering gestemd, aller harten voor Vaderland en Koning poogde te doen ontgloeijen, en alzoo deze Tentoonstelling der Nijverheid aan Neêrlands welvaart dienstbaar te maken. Deze plegtigheid werd door fraai orgelmuzijk en die van muzijkkorps, in het koor geplaatst, aangenaam afgewisseld.

PROGRAMMA
VAN HET
PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP
VAN
KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.
VOOR HET JAAR 1825.

(Vervolg van bladz. 92)

3. *Regtsgeleerdheid*, *Staatshuishoudkunde en Koophandel.*

15. Welke is de onderscheidene aard der beide, thans in Duitschland zoo veel invloed hebbende regts-scholen, gewoonlijk de Historische en de Analytische genaamd? Zouden de onderscheidene manieren, waarop beide de Regtsgeleerdheid beschouwen en behandelen, voor eene vereeniging vatbaar zijn, en zoo ja; hoe zou die moeten worden daargesteld?

16 Het Genootschap verlangt eene vergelijking tusschen de onderscheidene wijzen van Regts-studie, die te voren, in ons vaderland, ten tijde van Schulting, Noodt en Bynkershoek, gebruikelijk waren, met die, welke thans

thans in Duitschland worden aangetroffen, om te zien, waarin zij overeenkomen, en waarin zij verschillen; alsmede de beantwoording der vraag: of en in hoe verre onze landgenooten, door hunne schriften en de hun eigen wijze van beoefening des Romeinschen regts, moeten gerekend worden den weg gebaand te hebben, tot de tegenwoordig, in Duitschland vooral, aangewend wordende wijze van beoefening van het Romeinsche regt, om daaruit na te gaan; wat de tegenwoordige Duitsche regtsgeleerden hierin al of niet aan onze beroemde landgenooten te danken hebben.

17. Indien het waar is, dat de algemeene beginselen van Staatshuishoudkunde de vrijheid van den handel en de vrije uitoefening der industrie aanbevelen; zijn dan deze beginselen omtrent dit stuk zoo algemeen, dat dezelve aan geene uitzondering onderhevig zijn? Of kan het ooit van het belang van een land zijn, om door verbondswetten of zware belastingen de voortbrengselen van andere volken te verbieden of te belasten, wanneer geen ander volk tegen dat land zoodanige wetten heeft vastgesteld? En wanneer bij eenige volken zoodanige wetten al bestaan, kan het dan van het belang der andere volken zijn, om, bij zoogenaamde represaille, ook verbodswetten en hooge belastingen dáár te stellen; of behooren deze zelfs dan nog den handel en de industrie vrij te laten? Welken invloed zou het volgen van het eene of van het andere beginsel hebben, op het welvaren en den rijkdom dier volken?

18. Daar het niet te ontkennen is, dat ten gevolge van onderscheidene oorzaken (als daar zijn: algemeene mededinging omtrent den handel, toeneming van bevolking en beschaving in vele landen, verfijnde toepassing van Schei- en Natuurkunde op het fabrijkwezen, uitvinding van werktuigen enz.) thans voor den koopman en de fabrijkant meerdere wetenschappelijke kennis noodzakelijk is, dan wel vroeger, toen bloote beroepskunde toereikende was, om den weg, door de voorouders gebaand, met voordeel te blijven betreden; en daar het alzoo te wenschen is, dat aan jonge lieden, die voor den stand van koopman of fabrijkant bestemd zijn, eene zoodanige opleiding gegeven worde, als in den tegenwoordigen toestand van zaken noodig schijnt; Zoo vraagt het Genootschap:

1°. Eene beredeneerde opgave van de wetenschappelijke en theoretische kundigheden, welke onder kooplieden en fabrijkanten heden ten dage gevorderd worden, ten einde de gedurige veranderingen, waaraan handel en fabrijken bloot staan, wel te kunnen schatten en beoordeelen, en ten gepaste tijde en met kennis van zaken, het oude tegen het nieuwe te verwisselen, met dat gevolg, dat de mededinging der vreemden of onschadelijk of zelfs voordeelig worde.

2°. Eene schets, hoe in groote handelsteden, tevens fabrijksteden zijnde, het openbare onderwijs ten dienste van jonge lieden, die tot kooplieden of fabrijkanten worden opgeleid, zou dienen ingerigt te zijn, om het verkrijgen der noodige kundigheden gemakkelijk, en zoo veel doenlijk algemeen te maken. In deze schets moeten de vakken opgenoemd worden, waarin onderwijs zou dienen gegeven te worden, in de vooronderstelling, dat de opleiding der jonge lieden aanvangen zal, dadelijk na het verlaten van goede lagere scholen, op welke de moedertaal en de eerste beginselen van kennis en wetenschap zijn aangeleerd. Maar vooral zal overtuigend, ook door het bijbrengen van voorbeelden, worden aangetoond, in welken geest, en met welk doel het onderwijs zal moeten gegeven worden, niet om geleerden. maar om kundige, praktische menschen te vormen. Voorts zal in deze schets gehandeld worden, over de verdeeling der leerlingen in klassen; over de schakel der kundigheden; over de orde, waarin dezelve best worden aangeleerd; over het verschil van de behoefte der meergevorderde leerlingen, naar mate zij, of voor den handel, of voor de fabrijken bestemd zijn; over het getal van leeraren, en de verdeeling der vakken; over examens, getuigschriften, en het toezigt, over de geheele inrigting, alsmede over alle andere zaken, welke bij de in werking brenging, waar die ook plaats hebben mogt, in aanmerking zouden moeten komen. Eindelijk zij de schets zoo weinig mogelijk denkbeeldig, en zoo veel doenlijk op de ondervinding gegrond, opdat men te zekerder goede uitkomsten kunne verwachten, en opdat zij, die de uitvoering zouden kunnen verwezenlijken, te gereeder daartoe besluiten.

19. Daar men, sedert de laatste vijftig jaren, in de meeste landen van Europa, bepaaldelijk in Frankrijk en ook in ons Vaderland, geheel nieuwe stelsels van *Huishoudelijk Bestuur* (*Administratie*) heeft ingevoerd, waarbij men bijzonder schijnt bedoeld te hebben algemeene gelijkvormigheid en zoogenaamde centralisatie; vraagt het Genootschap:

Een overzigt van deze nieuwe inrigtingen van *Huishoudelijk Bestuur*, met aanwijzing van beginselen, waarvan men is uitgegaan, en met eene geschiedkundige opgave van de voornaamste wijzigingen, welke deze inrigtingen van tijd tot tijd hebben ondergaan; en eindelijk, eene beantwoording van de vraag: welke zijn de voor- en nadeelen, waardoor deze nieuwe inrigtingen zich onderscheiden; en hoe verre mag de kunst van *Huishoudelijk Bestuur* (*Administratie*) van landen geacht worden in het gemelde tijdvak gevorderd te zijn?

Om het belangrijke van het onderwerp, looft de Maatschap-

schappij op een volledig antwoord der vraag, de dubbelde gouden Medaille of waarde derzelve uit, terwijl eene belangrijke bijdrage, welke betrekkelijk dit onderwerp mogt inkomen, des waardig gekeurd, met de enkelde gouden Medaille zal worden bekroond.

4. *Letterkundige, Geschiedkundige en andere vragen.*

20. Daar in de twaalfde en volgende eeuwen, vele verhuizingen van Nederlanders naar verschillende oorden van Duitschland hebben plaats gehad, ter ontginning en bebouwing van woeste en verlaten gronden, of ook tot de vischvangst en koophandel, en ook soortgelijke verhuizingen in die eeuwen naar Noordsche Landen zijn gebeurd, zoo wordt gevraagd een naauwkeurig geschiedkundig verslag van die verhuizingen, met een onderzoek naar derzelver aanleiding en gevolgen ook bijzonder ten aanzien van het regt, 't welke ten opzigte der Kolonisten in Duitschland of de Noordsche Landen is ingevoerd of aangenomen.

21. Vermits de groote diensten, welke de Nederlanders weleer in het vak der Aardrijkskunde, vooral in betrekking tot de zeevaart, hebben bewezen, nimmer naar waarde zijn in het licht gesteld; zoo verlangt het Genootschap: eene opgave en beoordeeling van de zee- en landkaarten, welke door Nederlanders vóór den jare 1650 zijn uitgegeven: met mededeeling van zulke bijdragen, als tot het kennen en waarderen van de oorspronkelijke en eigene verdiensten van Nederlanders in dezen zullen kunnen verstrekken.

22. Welke zijn de hoofdkenmerken, door welke zich de Socratische *dialogen* van de gewone *zamenspraken* onderscheiden? Waarom zijn dezelve zoo geschikt, om den lezer op eene aangename wijze te onderhouden en tevens een onderwerp wel te doen doorgronden? Hoe kan men ook tegenwoordig van die schrijfwijze der ouden in onze talen gebruik maken, vooral voor het onderwijs der jeugd?

23. Het Genootschap verlangt, dat één of meerdere stukken uit de beste Nederlandsche proza-schriften, benevens één of meer bedrijven van een oorspronkelijk Nederlandsch treurspel, critisch onderzocht worden, hoedanig de hoorbare voordragt van dezelve behoore te zijn: in diervoege als P. Francius, in zijne *Specimina eloquentiae exterioris*, eenige redevoeringen van Cicero en J. M. de la Rive, in zijn *Cours de déclamation*, het treurspel *Athalie* en andere beoordeeld heeft; zijnde ook door den Hoogleeraar J. Kinker belangrijke aanwijzingen medegedeeld, wegens de *hoorbare voordragt van den redenaar*, in de Gedenkschriften van de 3de Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, Deel II.

De proza-stukken, die tot dit onderzoek gekozen worden, zullen te zamen niet minder dan 20 gewone bladzijden in 8vo moeten uitmaken.

24. Een geschied- en oordeelkundig verslag van de Broederschap, bekend onder den naam van *Fratres vitae communis* of *Fratres in commune viventes*, oorspronkelijk ingesteld door Gerard de Groot (Geert Groete) of Gerardus Magnus van Deventer, in de laatste helft der veertiende eeuw; vooral van de onderscheidene scholen, door deze Broederschap, bijzonder in het noordelijke en zuidelijke gedeelte der Nederlanden gesticht; derzelver inrigting, de onderwerpen van onderwijs, de onderwijzers, die zich daarbij beroemd hebben gemaakt; den invloed en het nut, dat die scholen voor de beoefening der wetenschap gehad en de verlichting daardoor verspreid; eindelijk, wanneer en hoe die scholen vernietigd en vervallen zijn?

25. Welke was de toestand der Oostersche volken ten tijde der kruistogten, en welke uitwerkselen hebben deze laatste op dien toestand te weeg gebragt?

26. De geschiedenis van Europa, zelfs die van onze dagen, leert hoe vele nadeelen, zoo wel de handel en het verkeer der volken onderling, als de regten van bijzondere personen, in oorlogen ter zee, door kaapvaart dikwijls ondervinden. Reeds meermalen zijn tot den geheelen ophef der kaapvaart pogingen aangewend; doch zonder gewenscht gevolg.

Het Genootschap verlangt eene opgaaf der redenen en omstandigheden, welke die afschaffing doen wenschen: vervolgens een onderzoek naar derzelver mogelijkheid en gepastheid; terwijl, deze aangetoond zijnde, hetzelve verder vraagt: op welke wijze, onder welke voorwaarden en met welke bepalingen dat gewenschte doel zoude kunnen worden bereikt?

27. Het Genootschap verlangt: eene zoo veel mogelijk naauwkeurige en beknopte geschiedenis van de krijgskunst ter zee bij de Nederlanders, van de grondvesting der Republiek, tot aan den vrede met Engeland in 1782, zoo wel ten opzigte der scheepsbouwkunst, stuurmanskunst, scheeps-artillerie, huishouding aan boord, krijgstucht enz., als ten opzigte van de wijze van krijg-voeren ter zee. Alles, zoo veel mogelijk, door gepaste voorbeelden uit de geschiedenis van de zee-krijgsverrigtingen der Nederlanders opgehelderd.

5. *Voor de Acta Literaria.*

28. *Disquiratur, num recte Xenophonti tribuantur libelli de Republica Atheniensium et de vectigalibus Atheniensium.*

29. *Disquisitio Critica de fontibus et auctoritate Cornelii Nepotis.*

30. *Quosnam potissimum fontes Ovidius in Metamorphoseon libris secutus esse videtur?*

31. *Quaenam fuit vis, quam Ionicae urbes mercatura sua aliisque opportunitatibus in ingenii cultum apud reliquos Graecos habuerunt?*

32. *Cum deperditum Aristotelis opus* Πολιτεῖαι πόλεων, *adeo celebratum sit, ut praestantissimum fuisse videatur, et*

Ca-

Casaubonis ejus fragmentorum collectionem tantum inchoaverit: caetera ejus fragmenta, tum in ipsius Aristotelis scriptis, tum in alliis auctoribus latentia conquirantur, et cum Casauboni inventis conjungantur. Quibus copiis rite dispositis porro de illius operis consilio, ratione et ambitu probabiliter disputetur.

33. *Collectis diligenter, quae veterum Pythagoreorum nomine feruntur, scriptis fragmentisque, critica instituatur de eorum auctoritate disquisitio.*

NB. Deze twee laatste prijsstoffen worden voor een' onbepaalden tijd uitgeschreven.

Voorts berigt de Secretaris, dat de Directie, gedurende dit jaar, verkozen heeft tot buitenlandsche Leden van het Genootschap, de Heeren:

Sir Humphry Davy, President der Koninklijke Maatschappij te Londen.

Jacob Berzelius, te Stokholm.

Peter Barlow, te Woolwich.

J. C. Oerstedt, te Kopenhagen.

Joseph von Hammer, te Weenen.

Thomas Gaisfort, te Oxfort.

Wilhelm Bessel, te Koningsbergen.

Geoffroi de Saint Hilaire, te Parijs.

Constant Niçati, Med. Doctor te Grandson in Zwitserland.

Savigny, te Berlijn.

B. G. Niebühr, te Bonn.

F. Gerstner, te Praag.

en dat te voren benoemde Heeren

W. York Othley en F. Dibdin, te Londen, het aangeboden Lidmaatschap hebben aangenomen.

Op deze algemeene Vergadering zijn tot gewone Leden gekozen en hebben die verkiezing aangenomen, de Heeren:

C. J. Wenckebach, Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw en Secretaris Generaal bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, te 's Gravenhage.

J. J. Dermout, Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, Hofprediker van Z. M. den Koning der Nederlanden, en Predikant in 's Gravenhage.

Maximiliaan Jacob de Man, Generaal Majoor, Directeur van het Archief van Oorlog en Topographisch Bureau te 's Gravenhage, Ridder van de Militaire Willems-Orde (3e. klasse), Commandeur van de Nederlandsche Leeuwenorde, Ridder van den Rooden Adelaar van Pruissen (2e. klasse,) Commandeur der Guelphen-Orde van Hanover en Lid van de Koninklijke Akademie van beeldende Kunsten, te Amsterdam.

Jonkheer D. F. van Alphen, Lid der Staten Generaal en van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, te Leyden.

P. van der Willigen, Lid van het Zeeuwsche Genootschap en Predikant, te Thiel.

H. C. van Hall, Med. Doctor, Correspondent van de Societé d'Histoire Naturelle te Parijs, en Lid van de Maatschappij van Landbouw, te Amsterdam.

C. B. Tilanus, Medic. et Chir. Doctor, Lid der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in Gelderland, corresponderend medelid van de Cercle Medical, te Parijs.

Willem Hendrik Warnsinck Bernsz., te Amsterdam.

Mr. J. Pan, Advokaat te Hoorn.

J. B. van den Zande, Medicinae Docter en Hoogleeraar bij het groote burgerlijk Gasthuis van Antwerpen, Lid van de Provinciaal Geneeskundige Commissie en van verscheidene geleerde Genootschappen.

Frederic Auguste Ferdinand Thomas Baron van Reiffenberg van Sayn, Hoogleeraar en Bibliothecaris te Leuven, Lid van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen en fraaije Letteren, van de Societé Royale des Antiquaires en van de Societé Asiatique te Parijs, Lid van de Academie du Var, en andere geleerde Genootschappen.

D. Mentz, Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat en Lid van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen, te Haarlem.

J. Denziger, Hoogleeraar te Luik.

Pieter Jacobus Ackermans, Majoor-Ingenieur en Adjudant bij Z. E. den Inspecteur Generaal der Fortificatien, te Nijmegen.

Jonkheer D. J. Singendonck, Lid van de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, en Correspondent van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, te Utrecht.

Mr. P. F. Nicolai, eerste President van het Hoog Geregtshof te Luik, Lid der Staten Generaal en Commandeur van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, te Luik.

J. C. de Jonge, Substituut Archivarius van het Rijk, Opzigter van het Koninklijk Kabinet van Penningen, Correspondent van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, en Lid van onderscheidene geleerde Genootschappen, in den Haag.

Barend Klijn B. Z., Lid van de Leydsche en van de Gentsche Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, te Amsterdam.

B. G. Bennet, Kapitein ter zee, te Hattem.

J. van Wijk Roelandsz., Kostschoolhouder te Hattem.

(*Vervolg en Slot hierna.*)

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

In de *Themis* of *Bibliothèque du Jurisconsulte*, welke te Parijs uitgegeven wordt, vindt men in het 6de Deel, de 10de aflevering voor Augustus 1824 op bladz. 512 en verv. de volgende boekbeoordeeling, hoofdzakelijk overgenomen uit de *Archives criminelles*, te Halle uitgegeven, zie VI Deel bladz. 317.

HENRICI COCK, *Commentatio de judiciis juratorum, in certamine literario praemio ornata*, 1821 4°. te Leyden, bij Luchtmans.

In eenen tijd dat in Holland en Duitschland het onderzoek naar het nut van de Jury de algemeene aandacht bezig hield, schreef de Leydsche Hoogeschool op dit onderwerp eene Akademische prijsvraag uit; het was het antwoord van den Heer Cock aan hetwelk de prijs werd toegewezen; en in der daad, offschoon hetzelve het werk is van eenen jeugdigen beoefenaar der regtswetenschap, is hetzelve de aandacht van alle regtsgeleerden overwaardig.

Het is waar, in het eerste hoofddeel (bl. 6 — 16) biedt het aan de Duitsche beoefenaars van het Lijfstraffelijke regt geene nieuwe denkbeelden aan op het stuk van de Jury, doch in het tweede hoofddeel, waarvan het opschrift is *geschiedenis van de Jury*, (bladz. 16 en verv.) hebben wij vele nieuwe zaken aangetroffen. De Schrijver wederlegt in hetzelve (bladz. 21) het gevoelen van Petingal, welke meent, dat de Duitsche volken, na de ontbinding van de Romeinsche heerschappij, hunnen vorm van regtspleging gewijzigd hebben, naar die van de Romeinen *per judices pedaneos*. Hij zoekt verder te bewijzen, dat de Engelsche Jury haren oorsprong verschuldigd is aan de oude volksregtbanken der in Engeland uitgeweke Saxers, aan de instellingen van Alfred den Grooten, en aan de *feodale* Regtbanken, door de Noormannen en Willem den Veroveraar ingevoerd.

Hetgeen hij ten aanzien van de instelling van de Jury tegen het gevoelen van den Heer Meijer aanvoert, is zeer belangrijk en geheel nieuw. De Heer Meijer vooronderstelt in zijn overbekend werk: *Esprit, origine et progres des Institutions judiciaires, Tom. 2 p.* 165 — 175, dat de Engelsche Jury eene onder Hendrik III ingevoerde wijziging is van de groote Assise, van welke Hendrik II als

als de ware ſtichter kan aangemerkt worden. Hij haalt een gezegde van Glanville aan, waaruit blijkt, dat zij, die regtsgeleerde twisten wilden ontwijken, zich regtſtreeks bij den Scherif konden vervoegen, welke alsdan, ten overſtaan van vier Ridders van het Graafſchap, twaalf Ridders uit den omtrek benoemde, offchoon de partijen een uitgeſtrekt regt behielden om de benoemden te weigeren, welke twaalf Ridders ten aanzien van de zaak of het feit in questie eene uitſpraak moesten doen, waarnaar de regters vervolgens gehouden waren, zich in het vonnis te gedragen; hij voegt 'er bij, dat het denkbeeld van de Jury zijnen eerſten oorſprong verſchuldigd is aan de Aſſiſes van Jeruzalem.

De Schrijver van het antwoord zoekt het gevoelen van den Heer Meijer te wederleggen; hij doet opmerken, dat 'er geene andere overeenkomst is tusſchen de gezworenen te Jeruzalem en de gezworenen in Engeland, dan in de benaming, naardien de eerſte wezenlijke Overheidsperſonen waren; hij doet verder gevoelen, hoe weinig waarſchijnlijk het is, dat de Engelſchen aan deze vermeende vreemde en nieuwe inſtelling, den naam van hunne oude volksregtbanken (*trial by the Country*) zouden gegeven hebben; en dat, indien de kruistogten deze inſtelling in Engeland gebragt hadden, zij dezelve dan ook waarſchijnlijk wel in de overige landen van Europa zouden hebben ingevoerd. — Men weet, dat het gevoelen van den Heer Meijer ſedert op eene uitvoerige wijze beſtreden is in het Tijdſchrift *Hermes*. (1822 bl. 46 tot 61). Het derde hoofddeel bevat de opgaaf van de bezwaren, welke men tegen de inſtelling der Jury heeft aangevoerd. De Schrijver onderzoekt en beoordeelt dezelve, zoowel uit het oogpunt van ſtaatkunde als van regtsgeleerdheid; hij bedient zich hier veel van Duitſche Schrijvers, onder anderen van Feuerbach, en inzonderheid van een zeer belangrijk Hollandsch werk: *Briefwisſeling van eenige Regtsgeleerden over de Nederlandſche wetgeving*, waarvan de Heeren Tydeman en Meijer de Schrijvers zijn; maar met dat al toont de Schrijver overal zijn onderwerp volkomen meester te zijn, en, daar, waar hij gebruik maakt van de meeningen van anderen, dezelve eerst geheel de zijne gemaakt te hebben. Op bladz. 45 doet hij zeer te regt opmerken, dat de Jury uit haren aard onbeſtaanbaar is met de naauwgezette toepasſing der lijfſtraffelijke wetten, en dat ook het onderzoek naar het feit meestal zoo naauw verbonden is met de toepasſing van het regt, dat in de meeste gevallen alleen regtsgeleerden geacht kunnen worden, bevoegd te wezen, om ook over het eerſte te oordeelen. Hij beroept zich ten betooge hiervan op verſcheidene belangrijke gevallen, welke in Frankrijk zijn voorgekomen. De invloed van den Voorzitter is mede zeer goed behandeld (bladz. 55.)

In

In het vierde hoofddeel behandelt de Schrijver hetgeen door de voorſtanders van de Jury, ten voordeele van dezelve is bijgebragt. Men merkt gemakkelijk, dat hij zelf in dezen ſtrijd nog niet geheel en al partij gekozen heeft; en offchoon hij op het einde het meest ten voordeele van de Jury ſchijnt overtehellen, zoo laat zijne behandeling van hetgeen voor de Jury kan gezegd worden, toch meer te wenſchen over, dan die, welke de bezwaren tegen dezelve bevat.

Wij achten ons verpligt dit werk aan het publiek [het Duitſche] aantebevelen, hetwelk zonder twijfel den jongen Schrijver met die toegevendheid zal beoordeelen, welke men verſchuldigd is aan eene eerſte proeve op een onderwerp genomen, dat even zoo veel grondige kennis als diepe overweging vordert. (*)

(*) De Heer Cock een van de uitmuntendſte kweekelingen van de Utrechtſche Hoogeſchool, thans Hoogleeraar in de Regten aan het Athenaeum te Deventer, is ook nog Schrijver van drie zeer aanbevelingswaardige Akademiſche Verhandelingen, waarvan reeds verſlag gedaan is in de Heidelbergſche Annalen. Twee van dezelve, de eene *de Alea*, de andere *de fine poenis propoſito*, zijn in 1822 te Utrecht en te Groningen bekroond. De derde *de argumento ab analogia* is geſchreven ter gelegenheid van zijne bevordering tot Doctor in de Regten te Utrecht in 1821. Wij achten ons verpligt dezen jongen geleerde optewekken om de wetenſchap bij voortduring met nieuwe werken te verrijken, welke, gelijk de bovengemelde, even veel eer doen aan zijne bekwaamheden, als aan zijne grondige geleerdheid. Zoo even ontvangen wij zijne plegtige Redevoering, gehouden bij het openlijk aanvaarden van zijn Hoogleeraarambt op den 13 Junij 1822, kortelings uitgegeven onder den titel van: *Oratio de philoſophico juris prudentiae ſtudio, et ad fructum uberrimo, et ad voluptatem ſuavisſimo; Daventriae* 1824 8vo.

Noot van de Redacteurs van de *Themis*.

[Men verneemt van goederhand, dat de Heer Cock zich reeds onledig houdt met het ſchrijven van eene doorloopende verklaring van het nieuwe Burgerlijke Wetboek ten dienſte van Practiſijns enz., om, ware het mogelijk, dezelve te gelijk met de invoering van gemelde Wetboek, in het licht te geven.

DE VERTALER.]

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Haarlem. Gaarne hadden wij een nader verſlag van de Algemeene Tentoonſtelling van Nationale Nijverheid gegeven, indien wij niet beducht waren geweest, van het oordeel der Staats-Commisſie over de on-

onderscheiden ingezonden Voorwerpen veelligt vooruit te loopen; hetgeen, hoe dan ook zulk een Verslag ware, den schijn van onkieschheid niet zou hebben kunnen ontgaan. Daarenboven was het getal dergenen, die zelf aanschouwden, wat voorhanden was, en dat van hen, die zich den Catalogus aanschaften, zoo groot, dat veler bekendheid met de Voorwerpen over het algemeen zulk een Verslag min noodzakelijk maakte. Nu de toewijzing der Eerbelooningen geschied is, haasten wij ons, daartoe in staat gesteld, om onze lezers eene naauwkeurige lijst der *bekrooningen*, *eervolle herinneringen* en *vermeldingen* mededeelen. — Aangenaam is het ons nog voor die mededeeling te berigten, dat Z. M. op den 8sten dezer deze Expositie, zoo wel als die der Schilder- en Beeldhouwwerken met zijne tegenwoordigheid heeft vereerd; hebbende op de eerste met de grootste voldoening en tevredenheid over de hoogte, welk de Nederlandsche Nijverheid bereikt heeft, niet minder dan vier uren doorgebragt.

GOUDEN MEDAILLES.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
Biolley en Zoon .	Verviers	Lakens en Kasimier.
J. Simonis	„	do.
Graf en Comp. . . .	Luik	do.
Gebroeders Bossaert .	Gend	Katoenen Lijnwaden.
Previniaire de Seny .	Molenbeeke	Katoenen stoffen.
Piat Lefebvre en Zonen	Doornik	Tapijten.
Hannonet Gendarme .	Couvin	IJzer en Staal.
J. M. Orban en Zoon .	Luik	Plaat- IJzer en Blik.
S. J. Rienks	Berlicum	Gezigtk. Werktuigen.
J. Enschedé en Zonen.	Haarlem	Lettergietwerk.
Malherbe de Goffontaine	Luik	Wapenen.

EERVOLLE HERINNERINGEN DER GOUDEN MEDAILLES, IN 1820 TE GEND TOEGEWEZEN.

J. D. 't Kindt, geb. van der Borght.	Brussel	Brusselsche Kant.
Engler en Comp. . .	Verviers	Lakens en Kasimier.
Gebroeders de Smet.	Gend	Gedrukte Katoenen.
T. Basse	Brussel	do.

NA-

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
L. Jorez en Zoon . .	Brussel	Gewast Leder.
R. Poncelet en de Soer.	Luik	Gereedschappen.
Wed. Gogel	Bloemendaal	Scheik. Bereidingen.
Groetaërs	Brussel	Evenaar Sluis enz.
T Bonneels	"	Heelk. Werktuigen.
Lefebvre-Caters en Zn.	Doornik	Verguld Brons.
T. Faber	Brussel	Porselein.

ZILVEREN MEDAILLES.

J F. Blancquart Senior.	Lokeren	Vlas.
Goethals Verkruysen.	Kortrijk	Kantgaren.
Kops en v. d. Schaft . .	Haarlem	Naai- en ander Garen.
Markt van Gend . .		Linnens, twee Medail.
" " Kortrijk. .		do.
" " Brugge . .		do. twee Medail.
" " Thielt.		do. " "
" " Oudenaarde		do. " "
Pierre Francois Clerq.	Sijneghem	do.
Bruijns en Zonen . .	Hengelo	do.
Kops en Rookmaker .	Haarlem	Tafellinnen.
de Lijnb. *de groote Zeev.*	Amsterdam	Touwwerk.
G. J. Molemanv. Breeuen	Gouda	do.
Buys de Bordes en Jordan	Amsterdam	Zeildoek.
J. S. Deliagre . . .	Antwerpen	Kanten, *point d' Anvers.*
Charles Simons . . .	Gend	" *point de Valenc.*
G. J. Stembert . . .	Verviers	Lakens en Kasimier.
J. N. David	Francimont	do.
Lieutnant en Peltzer .	Verviers	do.
T. J. Chaineux . . .	Thimestre	do.
Rahlenbeek en Comp.	Brussel	do.
H. J. Sauvage . . .	Verviers	do.
P. H. Vreede . . .	Tilburg	do.
Maas en Zoon . . .	Delft	do.
J. C. Zaalberg en Zoon.	Leyden	Baaijen en Karsaaijen.
J. Hoogeboom . .	"	Wollen Dekens.
J. Scheltema . . .	"	do.
A. Hanssens	Etterbeek	Kamelotten enz.
F. J. Prince en Comp.	Haarlem	Gesp , ruw , wit , Kat.
F. van Hoegarden . .	Careghem	do.
Landighem Talboom . .	S. Nicolaas	Verschillende stoffen.
Wed. Lienard Chaffaux	Doornik	do.
Rodrigo Heyndrikx & C.	S. Nicolaas	do.
v. d. Warden de Buck .	Gend	Gedrukt Katoen.
M. Schavije en Zoon .	Brussel	do.
Cousin Mascart . . .	Doornik	Kousen Mutsen enz.

NA-

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
Casse van Regemortel	Antwerpen	Zijden.
J. J. van Hal . . .	„	do.
T. Richard	Clervaux	Gelooid Leder.
Gebroeders Cohen . .	Weesp	do.
J. Boone	Aalst	Bereid Leder.
L. Hogendijk . . .	Delft	do.
J. Dupont	Doornik	do.
T. Jager	Amsterdam	do.
H. T. Glusenkamp .	„	Marokijn.
F. Heydt . . .	„	do.
Lippman en Zoon .	Luxemburg	Handschoenen.
Knox de Vooys en van Dongen Bolding . .	Gouda	Parkement.
A. van Nussel . . .	Antwerpen	Gewast Linn- en Taf.
E. G. W. Cohen . .	Baarn	Tapijten.
P. A. Gargeanne en Zoon	Utrecht	do.
G. van Heynsbergen .	's Hage	Goudr., Passem., en Borduurwerk.
G. van den Broeke. .	Amsterdam	do.
v. Zoude Mazure . .	Thon Samson	IJzer en Staal.
L. de Beaufraipont .	Chenée	Plaat - IJzer en Blik.
van Hasselt en t Hoen.	Amsterd am	Geplet Koper.
T. D. Mosselman . .	Luik	Bewerkt Zink.
H. de Heus	Amsterdam	Verscheiden artikelen.
A. Dolbeau . .	Landelies	Steenen.
Arnold Raymond . .	Namen	Messenmakerswerk.
H. Kramer . . .	Amsterdam	Slotenmakers-werk
Gebroeders Bosch .	Septfontaines	Aardewerk en Steen.
J. Jonker . . .	Amsterdam	IJzeren Haarden.
Des Planques . . .	Doornik	do.
H. Renoz	Luik	Papier.
J. Kool en Comp . .	Zaandijk	do.
J. Honig en Zoon . .	„	do.
R. H. van Someren & C	Rotterdam	Verwstoffen.
C. M. van Dijk . .	Utrecht	Houtazijn.
van Ernst en Dijk .	Amsterdam	Geraf. Borax.
J. Overduin	Breda	Elaine.
Poelman en Zoon, en Vervaecke	Gend	Scheerwerktuigen enz.
Gebroeders Hisette .	„	Fabrijk-werktuigen.
Kleman en Zoon . . .	Amsterdam	Wiskundige Werktuig.
E. van der Bildt . . .	Franeker	Telesk. en Vergrootgl.
Dietz en Comp. . . .	Brussel	Pomp, met rondr. beweging.
L. Embach	Amsterdam	Muzijk - Instrumenten.
Hoeberechts en Goetaars.	Brussel	do.
Levry, gezegd Winand L'ainé	„	do.

NA-

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
C. van Ockelen en Zoon.	Breda	do. Werktuig. ſpelend.
M. Hayez	Brusſel	Drukwerk.
Deſlines Serré . . .	Doornik	Bindwerk.
T, A. Nagel	Amſterdam	Esſaijeerbalans enz.
A. C. Sacré	Brusſel	do.
K. Gerber	Haarlem	Brandſpuiten.
Ploem en Colſoul . .	Amſterdam	Juweel. en Bijouterie.
Bennewitz en Zonen.	„	Goud. en Zilverſmidsw.
Bonebakker en Zoon .	„	do.
W. Diemont en Zoon	„	do.
J. Doresſe . . .	Brusſel	Verguld Brons.
T. Barbier	Namen	Giet- en Dryfwerk.
D' Artigues	Voneche	Kristal.
S. Roch de Lodelinſart.	Charleroi	Glaswerk.
L. Winand	Andenne	Porſelein.
Le Hembre	Doornik	Schrijnwerkersarbeid.
C. Breytſpraak . . .	Amſterdam	do.
De Ruelle de la Voyes.	Gend	do.
G. Erven Dorens en Zn.	Amſterdam	Vergulde Meubelen.
Le Soine en Pirlot, de Z.	Luik	Wapenen.
H. en W. Simons . .	Herſtal	Paardentuigen Zadelmakers werk.
Studel en Comp. . .	Bergen	Spinſpillen.

EERVOLLE HERINNERINGEN DER ZILVEREN MEDAILLES IN 1820 TE GEND TOEGEWEZEN.

J. J. Louvau Sergeant.	Lokeren	Vlas.
Milo Conſtantin Libert.	Grimbergen	Kantgaren.
Verkruysſe de Rijkere.	Kortrijk	do.
J. Hoofman en Comp.	Haarlem	do.
A. Tonnelier	Doornik	Naai- en ander Garen.
Dujardin - Veys.	Kortrijk	Tafellinnen.
Gebroeders Vermeire .	Hamme	Touwwerk.
Louis Goens	Termonde	do.
van Maldeghem en Zn. ,	Gend	Zeildoek
Wed. Verlinden van der Borght.	Mechelen	Kant., *point de Malines*.
P. T. Verberkmoes .	Termonde	Tulle en gebord. Tulle.
Diepen Jellinghaus en Cp.	Tilburg	Lakens, Kaſimier.
van Doren en Dams . .	„	do.
J. Zuurdeeg	Leyden	Baaijen en Karſaaijen.
M. de Keyſer	Brusſel	do.
Erv. Warnar Willink .	Amſterdam	Kamelotten, Trijpten.
J. Rosſeel	Gend	Geſp. ruw en wit Gar.
Tiberghien en l' Aimant.	St. Denis	do.
Dame Gilſon, Wed. Ernest Rousſel . . .	Doornik	Verſchillende ſtoffen.
	St. Nicolaas	do.
A. G. van der Meyden de Heyders en Comp.	Lier	Gedrukt Katoen.

NA-

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
A. Voortman	Gend	Gedrukte Katoenen.
Fel. de Vos	„	. . . do.
J. van der Borgcht .	Doornik	Katoenen Kousen enz.
S. Coniart Mascart .	„	. . . do.
Rossian de Poorter . .	Iperen	Garenlint.
van Calcar en Bernie .	Deventer	Tapijten.
H. Delloye	Huy	Plaat- IJzer en Blik.
H. A. Piccardt . . .	Delft	Aardewerk.
L. Zoude en Comp. .	Namen	Glaswerk.
Boers en Comp.	Delft	do.
Gebroeders Hisette .	Gend	IJzeren Kagchels.
F. Claes	„	Zuren.
J. S. Bousquet en Comp.	Delft	Bristol en andere Zeep.
Wed. Allaert . . .	Gend	Olie.
de Paauw	„	Kaarden.
J. H. Bouhoulle. . .	Antwerpen	IJzeren Drukpers.
C. J. Sax	Brussel	Muzijk - Instrumenten.
J. Dupré	Doornik	do.
D. Bastet	's Hage	Heelkundige Werkt.
Wed. Loosjes . . .	Haarlem	Drukwerk.
P. J. de Mat . . .	Brussel	do.
Bennewits en Zoon.	Amsterdam	Goud en Zilversmidsw.
G. H. Capellemans . .	Brussel.	Kristal.

(*Het Vervolg hierna.*)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

1825. Aug.	BARO-METER.	THER-MOME-TER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
3	30. 0¼ 30. 0½ 29. 9½	66 72 64	z. w. w. z. w. z. w.	bew., 's av. betr., 's nachts tusschenbeide een weinig reg., wat weêrlicht, van verre donder.
4	29. 8 29. 7 29. 5¾	65½ 72 65	z. w. z. z. w. ———	bew., harde wind, in den namiddag en 's avonds betrokken, 's avonds regen.
5	29. 4 29. 6 29. 6	62 67 62	z. w. w. z. w. z. w.	harde wind, bew., 's avonds helder.
6	29. 7 29. 7 29. 6½	63 60 62	z. z. w. w. w. t. z.	's morg. vr. zware reg. met dond. verd. h. w., regenb. 's av. weêrl. 's nachts dond. van verre h. reg.
7	29. 7 29. 8 29. 8¼	65 67 58¼	w. z. w. z. w. t. w. z. z. w.	bewolkt, 's namidd. en 's av. omtrent helder.
8	29. 7¼ 29. 7 29. 6½	65 71 57	z. z. w. z. w. t. z. z. w.	bew., zware regenb. met harde wind, 's nam. met een weinig dond., 's av. omtr. helder, stil.
9	29. 6¾ 29. 7 29. 7	65 67 57	z. w. z. w. t. z. z. z. w.	bewolkt, weinig regenbuijen, 's avonds omtrent helder, stil, 's nachts zware donder.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 33. *Vrijdag den 19den Augustus.*

BERIGTEN.

ANSBACH. Reeds federt eenige jaren had het Gezelfchap voor Vaderlandfche kunst- en handwerksvlijt alhier, bijdragen bijeengezameld, om voor den beroemden Duitfchen Dichter JOH. PETER UZ een gedenkteeken opterigten. Het fonds daartoe toereikend zijnde, heeft de Heer HEIDELOFF, Schilder en Architect te Neurenberg het monument niet alleen ontworpen, maar ook aangenomen, om de kolosfale buste naar de voorhanden zijnde portraiten zelve te gieten. In hetzelve verheft zich op drie trappen en een vijf voeten hoog voetftuk, eene zuil van 8 vt., die het kolosfale met laurieren gekroond borstbeeld draagt. Op het voorfte gedeelte van de zuil, ziet men eene lier, met den naam des dichters befchreven, daarboven een' lauwerkrans, die eene fter omgeeft, en daaronder het opfchrift: *Dem Weifen, dem Dichter, dem Menfchenfreund feine Verehrer* 1825. Op het voetftuk ftaan vijf in een geflingerde kranfen, om de verfchillende dichtfoorten aan te duiden, waarin Uz uitmuntte. Dit gedenkteeken zal in den Koninklijken

ſlottuin op eene welgekozen plaats ter nedergeſteld worden, zijnde de eerſte ſteen den 12 Mei plegtig gelegd. Voetſtuk en zuil zijn reeds uit fraaije grooten Rothenburger zandſteen opgemetſeld; de lier en krans zullen van brons, de koloſſale buste van ijzer gegoten worden.

UTRECHT *den 13den Augustus*. Als Schrijver van het antwoord op de door het Provinciaal Utrechtsch Genootſchap van Kunsten en Wetenſchappen uitgeſchrevene Prijsvraag: „ Hebben de aanzienlijke Droog- „ makerijen, binnen korte jaren na 1608, in Noord- „ Holland daargeſteld, eenen nadeeligen invloed op „ der Ingezetenen gezondheid gehad enz.", welk antwoord, op deszelfs Algemeene Vergadering van Vrijdag den 25ſten Junij 1825, de zilveren medaille is waardig geoordeeld geworden, heeft zich bekend gemaakt de Heer W. F. BUCHNER, Med. Chir. en Stads Doctor te Gouda, en Lid des Genootſchaps.

OPMERKINGEN VAN DILLON

over

DAVY'S ZEKERHEIDSLAMP.

In het *London Journal of Arts and Sciences Jan.* 1825, en van daar overgenomen in Dingler's *Polytechn. Journ. Bd.* XVI. *St.* 3. *ſ.* 396 leest men de navolgende belangrijke zaken, over opgemelde Lamp:

„ Het is tegenwoordig boven allen twijfel verheven, dat deze Lamp bij een' ſtroom van waterſtofgaz niets deugt, en dat zij alleen door de hitte werkt, dewijl ze het gaz verdunt en in eenige verwijdering van de vlam jaagt. Sir H. Davy's Theorie, dat het fijne draadweeffel de eigenſchap heeft, om de vlam te verkoelen, is te myſtiek voor de nieuwere ſchool en rust op geen daadzaken. Men kan een roodgloeijende ijzerſtaaf in waterſtofgaz of in gekoolſtofd waterſtofgaz

gaz dompelen, zonder dat 'er eene ontploffing derzelve daardoor te weeg gebragt wordt: de hitte der ſtaaf verdunt het gaz te ſnel, dan dat zij hetzelve in aanraking met het ijzer komen liet; de Zekerheidslamp werkt geheel naar dezelfde wetten; zij verhit het draadweeffel en verdunt daardoor den dampkring, die haar omgeeft. Dit laat zich gemakkelijk daardoor bewijzen, dat, wanneer men zulk eene Lamp nog terwijl zij koud is, d. i. terſtond na het ontſteken van dezelve, in een met waterſtofgaz gevuld glas brengt, zij zoowel binnen als buiten het draadwerk oogenblikkelijk eene ontploffing te weeg brengt; doch wanneer de Lamp zoo lang reeds gebrand heeft, als noodig is, om het draadwerk te verwarmen, dan heeft, als zij in waterſtofgaz gedompeld wordt, geene ontploffing plaats, maar alleen een onſchadelijk, doch onafgebroken verbranden van het gaz, 't welk onder bij de opening des bodems van de Lamp koud blijft, dewijl dezelve meer masſief is. Wanneer men een' geheelen ſtroom waterſtofgaz uit eene blaas op 't draadwerk der Lamp leidt, dan heeft binnen en buiten hetzelve verbranding plaats; van daar verklaart Dillon de ongelukken, welke nog altijd, ondanks deze Zekerheidslamp, in mijnen plaats vinden, in welke het gaz in ſterke togten of ſtroomen op de Lamp ſtoot. Deze daadzaken ſtooten Davy's Theorie omver, en bewijzen, dat, als de Zekerheidslamp werkelijk bruikbaar zal zijn, de vlam van dezelve vergroot, en het draadwerk zwart gemaakt moet worden, op dat de hitte des te krachtiger worde uitgeſtraald. Een ſchild van glas zoude de Lamp aan de zijden op eenigen afſtand moeten omgeven en ſlechts van boven en beneden onbedekt laten. Op deze wijze had de Bergwerker meer licht en zekerheid, en bekwam meer moed, om in den duisteren ontvlambaren dampkring, die zijn leven bedreigt, door te dringen."

M. — r.

PROGRAMMA

VAN HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

VOOR HET JAAR 1825.

(Vervolg en Slot van bladz. 104.)

HERINNERINGEN.

De prijsvragen, welke voor 1 October dezes jaars moeten beantwoord worden, zijn de volgende: (*)

I. *Natuurkundige vragen.* 1°. Over eene verbetering van de Zeebarometers, waardoor derzelver waarneming ondanks de beweging van het fchip mogelijk is; 2°. Over het vereffenen der fchijnbare tegenftrijdigheden, wegens den invloed der warmte op de kunstmagneten en de latere ontdekkingen; 3°. Over den oorfprong van de Zandheuvels van het Gooiland af, zich door de Prov. Utrecht Z. O. waarts tot den Rhijn, en vervolgens N. waarts door de Veluwe uitftrekkende tot den IJsfel; 4°. Over de onderfcheiden fchapenrasfen in de N. Provincien en derzelver verbeteringen; 5°. Over het verfchil in foort en vruchtbaarheid van de kleigronden langs onze groote rivieren, nabij de zee of tusfchen onze zeeboezems; 6°. Over de voor- en nadeelen van ftoommachines van hooge en lage drukking; 7°. Over de grootstmogelijke vermindering der brandftoffen bij eene ftoommachine; 8°. over het krachtverlies bij het tegenwoordige fcheprad der ftoombooten; 9°. Over de vermeerdering van de fcherpte van een vaartuig in evenredigheid tot de fnelheid der beweging des vaartuigs; 10°. over de gebreken en de verbetering der tegenwoordige Trekfchuiten.

II.

(*) Ter plaatsbefparing geven wij hier flechts den hoofd-inhoud, kunnende alle de prijsvragen in haar geheel in vroegere No. van den Letterbode gevonden worden. Red.

II. *Geneeskundige vraag.* 11°. Over het gebruik van Levertraan als Geneesmiddel tegen de *rachitis*.

III. *Geschiedkundige vragen.* 12°. Overzigt van de regterlijke instellingen in de N. Provincien, gedurende den tijd van het Gemeenebest. 13°. Een verslag van den staat der scholen te Utrecht in de 10e. en 11e. Eeuwen.

IV. *Wijsgeerige en Zedekundige vragen.* 14°. Over het verband tusschen de bespiegelende wijsbegeerte en wiskunde; 15°. Over het juist onderscheid tusschen *Verstand* en *Rede*.

V. *Letterkundige en andere vragen.* 16°. Over den invloed zoo ten voor- als nadeele, van het min uitsluitend gebruik der Latijnsche taal als die der geleerden; 17°. Over de kennis uit Ossian te putten, nopens de zeden enz. der Germaansche volken; 18°. Opgave der gevoelens van de Grieksche en Latijnsche schrijvers, omtrent de opvoeding der jeugd.

VI. *Voor de Acta Literaria.* 19°. *Veteris Thessalia quae fuit conditio cum physica tum civilis? Quae fuit inprimis tyrannorum Thessalorum et ratio inter se, et cum exteris necessitudo, quamque in universae Graeciae historiam vim habuerunt?* 20°. *Quamnam vim Epicuri Philosophia habuit in mores et ipsam adeo Rempublicam Romanorum?* 21°. *critica instituatur disquisitio de fide cum Polybii tum Livii in gravioribus bellorum Punicorum rebus enarrandis.* 22°. *Quae fuerit* domestica *Ciceronis vita, cum ex aliis antiquitatis monumentis tum maxime ex ipsius explicetur Ciceronis scriptis.* 23° *Disputatio critica de Sophrone Mimographo.*

Terwijl voor een' onbepaalden tijd zijn uitgeschreven de twee volgende prijsstoffen: 24°. Over de Waarheid en derzelver onderscheidend kenteeken (*criterium*) en 25°. *Memoria Ludovici Caspari Valckenaerii.*

[Zie de Algemeene Voorwaarden *Alg. Konst- en Letterb.* 1824, Dl. II bl. 323 en 324]

PRIJSONDERWERPEN,

VOOR DE STUDERENDE JEUGD, OPGEGEVEN DOOR DE GENDSCHE HOOGESCHOOL VOOR 1826.

Ab Ordine Medicorum. Quaeritur: quaenam est utilitas methodi deligationis, sub qua, post institutas operationes chi-

chirurgicas, labia vulneris ad se mutuo adducuntur? Indicetur porro: 1°. in quibus casibus immediatus horum labiorum contactus est instituendus; 2°. in quibus vero vulneris labia ad se mutuo plus - minus dumtaxat sunt adducenda.

Ab Ordine Disciplinarum Mathematicarum et Physicarum.

I. Exstat quoddam in Mechanica generale principium ex quo petitur solutio problematum circa motum cujusvis corporum systematis: hujus principii enuntiatio, demonstratio et nonnullae applicationes requiruntur.

II. Novo et scrupuloso examini subjicere legem Coulombianam, qua asseritur, repulsionem electricam et attractionem magneticam semper esse in ratione inversa quadrati distantiae.

III. Quaeritur descriptio structurae Anatomicae et expositio Historiae Naturalis Lumbrici vulgaris, sive terrestris.

Ab Ordine Jurisconsultorum. Exponatur Juris Romani doctrina de pignoribus et hypothecis.

Ab Ordine Philosophorum et Literatorum.

I. Quum dissentiant Logici (v. *Dan. Wyttenbachii Logica. Amst.* 1781. *praef. s. fin.*) in constituendâ notione *analyseos*, res autem summi sis in Philosophiâ momenti: postulatur, ut accurate et quam maxime fieri possit, dilucide exponatur et exemplis simul idoneis declaretur vera analyseos in philosophiâ natura, nec non ostendatur methodi analyticae et syntheticae diversa ratio et pro diverso tractationis fine, alterius prae alterâ praestantior usus.

II. Quaeritur commentatio de L u c i o A n n a e o S e n e c a *ejusque in philosophiam meritis*, praemittatur brevior conspectus fatorum philosophiae apud Romanos inde a Cicerone. Argumentum tractetur secundum rationem, quam secutus est Raphael Kuehner in commentatione inscripta: *M. T. Ciceronis in philosophiam ejusque partes merita.* Hamburgi, 1825.

III. Quaeritur quamnam partem habuerint Belgae in bellis sacris, et quosnam fructus ex illis perceperint.

De Verhandelingen hierop moeten overeenkomstig de regelen, bij Koninkl besluit van 25 Sept. 1816, § 140 — 148 vastgesteld, vrachtvrij ingezonden worden, voor 15 Junij 1826, bij den Secretaris der Akademie.

BE-

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Groningen : Diss. inaugur. jurid. de Jure Surdo-mutorum, auctore REMBT TOBIAS GUYOT 1824 180 p.

Hetgene tot nu toe over de regten der Doofstommen geschreven was, leverde bedroefd weinig op, en bepaalde zich tot de geschriften van B. Michalorius, *de coeco, surdomuto, Venet.* 1646, Stryk *Tract. de jure sensuum.* nr. 4. Majansius, *Disput. jur.* Tom. I. nr. 30. Gasser *de inquisitione contra surdum et mutum natura talem. Hal.* 1729. Kress. *Kurze jur. Betrachtung vom Rechte der Taub und Stumm gebohrnen Helmst.* 1725. Breton *procès de François Duval sourd et muet de naissance accusé de vol, Paris* 1800. Vivé, *Diss. sur les délits des sourds et muets.* Ernsdorfer, *Sammlung kleiner Schriften über Taubstumme, München* 1817 nr. VII. Enkele opmerkingen en regtsgevallen vindt men in Boehmer *Obs. ad* Carpzov., *qu.* 147 nr. 1. Eisenhart, *Erzählung besonderer Rechtshändel*, VI Th. nr. 1. *Hallische Anzeigen von* 1745 nr. 22. *von* 1746 nr. 39. Hert. *Comm. atque opuscula posthum.*, Tom. III Cap. 18. Hymen, *Beitr. zur jurist. Literatur in den Preuss. Staaten 5te Samml.* Moritz *Magazin der Erfahrungsseelenkunde II. Bds. 2tes stück s.* 43—50, *auch 1sten Bds. 3tes Stück s.* 83; *III. Bds 2tes Stück s.* 98, *3tes Stück s.* 39; *IV Bds 2tes Stuck s.* 42. — Doch boven alle deze geschriften onderscheidt zich het voor ons liggende op het voordeeligst. De Schrijver, de zoon van den met roem bekenden Hoofdbestuurder van het Instituut voor Doofstommen te Groningen, is zelf reeds verscheiden jaren Mede-leermeester aan dit gesticht geweest, en oordeelt overal als deskundige, zaakverstandige en als Regtsgeleerde. De Verhandeling is in vier Hoofdverdeelingen geplitst: I. *Quinam surdo-muti hic dicuntur, quae sit horum indoles et natura, sive inculti sint sive edocti.* II. *De jure Romano circa surdos et mutos.* II. *De jure apud alios populos.* IV. *Quid fugiendum, quid sequendum videatur in constituendis juribus de surdo-mutis* De Schrijver schildert nu, overal met bewijsplaatsen uit de werken der deskundigen Sicard, Eschke, Arrowsmith en Watson,

 den

den toestand der *niet-onderwezene* Doofstommen; hij toont aan, dat zoodanige ongelukkigen niets van wetten en pligten weten, dat wantrouwen jegens hunne medemenschen en brandende nieuwsgierigheid hoofdtrekken van hen zijn, dat zij geene banden van verkleefdheid aan medemenschen kennen, ligt woedend worden en zoo op den laagsten trap der menschheid staan (p. 3 — 25). Ten onregte stelt men, gelijk de Schrijver (p. 26) aantoont, den *onderwezene* in Doofstomme geheel met andere personen gelijk; de oorspronkelijke gebreken van den Doofstomme kleven ook hem nog altijd aan, b. v. hunne brandende nieuwsgierigheid, de hevigheid hunner hartstogten, hun gebrek aan gevoel. De Doofstomme is ligter door anderen tot misdaden te verleiden, hij stuift heviger op, wordt door geringe oorzaken vertoornd, ziet den zamenhang der betrekkingen niet ligt in; hij brengt het met moeite tot afgetrokkene voorstellingen van wet en regt, en kan van de onregtmatigheid van vele handelingen in 't geheel geen juist begrip verkrijgen. Ten opzigte van het Romeinsche regt stelt de Schrijver (p. 55) den regel, dat de Romeinsche wetten de Doofstommen van alle regterlijke zaken uitsloten, *quae verba postulant*, dat zij hen daarentegen tot zoodanige zaken hadden toegelaten, welke door bloote (niet aan bijzondere woorden en vormen gebondene) inwilliging gesloten worden. *L.* 124. *D. regul. jur. l.* 93 § 1. 2. *D. de acquir. vel omitt. haered.* De Schrijver tracht (p. 61) te bewijzen, dat 'er in de tijden van de klassieke schrijvers der Pandekten, niets van het onderwijs aan Doofstommen bekend was. Ingevolge den gestelden regel toont de Schrijver (p. 64), dat Doofstommen bij de Romeinen uitgesloten waren, 1) van de *Stipulationes*, *l.* 1. § 14, 15 *D. de Obl. et Act. l.* 1. *pr. D. de verb. Obl.* § 7. *Inst. de inutil. stipul*; 2.) van Testamenten, Ulpianus *fragm.* XX, § 13. *l.* 6 § 1 *l.* 16 *pr. qui test. fac. pos. l.* 9 § 1 *D. unde cognati.* Maar de Doofstommen konden naar *l.* 7. *D. qui test. fac. pos.* van den *princeps* vergunning verwerven, om een Testament te maken. Van p. 72—82 levert ons de Schrijver eene goede uitlegging der bekende *Const.* 10 *Cod. qui test. fac. poss.* 3) van de *Adoptiones* en *Emancipationes*, Gajus, I 98; — 4) van de plegtige *manumissiones*; 5) van het plegtige huwelijk door *confarreatio et coemtio*; 6) van de *mancipatio* en de *jurecessio*, Gajus II, 24; 7) van de plegtige ervenis-aanvaarding (later wel is waar volgens de *l.* 9 *Cod. qui admitti ad bon. poss.* veranderd); 8) van de voogdij; 9) van het Regtersambt; 10) van het ambt van Scheidsregter. Daarentegen worden Doofstommen toegelaten (p. 93) tot het huwelijk en de *obligatio dotis nomine*, *l.* 73 *pr. D. de jure dotium*; tot eenvoudige *pacta*, *l.* 33 § 2 *D. de do-*

donat l. 29 § 1 *D commun. divid.*; ook kan de Doofstomme tot erfgenaam ingesteld worden, *l.* 1. § 2 *D. de haered. inst.* — Ook het *canonieke* regt *c.* 23. *X de sponsal.* erkende de Doofstommen bevoegd tot het aangaan van een huwelijk. — De Schrijver gaat p. 111 over tot de beschouwing der wetgevingen over misdaden van Doofstommen. De Romeinen verklaarden zich daaromtrent in 't geheel niet. Uit voorbeelden bij Gomez, *var. resol. p.* 450, Berlich *conclus. nr.* 44. Finckelthaus *obs.* 44. *p.* 347. Gasser *de inq. contra surdum* § XXIV p. 29. blijkt, dat men in Duitschland voorheen niet zelden Doofstommen wegens verscheidene misdaden tot de zwaarste straffen, zelfs tot den dood veroordeelde. Van p. 115—118 ontwikkelt de Schrijver de beschouwingen van het oudere en van het nieuwere Fransche regt over Doofstommen en gaat op p. 149 over tot de beschouwing van derzelver misdaden. Voorheen gaf men den wegens misdaden aangeklaagden Doofstomme gedurende het onderzoek eenen *Curator*, later kregen zij een' tolk; thans bevat het 332, 333ste Art. van den *Code d'Instruction* doelmatige bepalingen. Over de misdaden en de vatbaarheid der toerekening van de Doofstommen neemt, ongelukkig genoeg, de *Code pénal* een diep stilzwijgen in acht. De Schrijver schildert op p. 162, volgens zijne ondervinding en ook die van anderen, den toestand van den wel *onderwezenen* Doofstomme met de woorden: *educatio et eruditio efficit, ut paucissimi adultorum instar se resque suas regere non tantum possint, sed et vim legum earumque necessitatem perspiciant, et de delictis eorumque poenis recte statuant; multa pars sedecim annis minoribus, non annis quidem sed ingenio manent simillimi aut non eo saltem progrediuntur, ut non sint his similiores quam adultis. Sunt, qui infantibus similiores manent quam minoribus.* De Schrijver is daarom van meening, dat de wetgever niet met stilzwijgen den toestand der Doofstommen mag voorbijgaan; hun moet, wel is waar, het regt, om van de curateel bevrijd te worden, niet ontnomen worden, doch bij hen moet niet door zekeren ouderdom meerderjarigheid verkregen worden, maar eerst na eene zorgvuldige *causae cognitio* en na een onderzoek naar hunne verstandsvermogens. Ten opzigte van misdaden moet, volgens het oordeel des Schrijvers, de wetgever alle *niet-onderwezene* Doofstommen door de wet met kinderen gelijk stellen; doch de *onderwezene* Doofstommen beschouwen als de minderjarige onder de 16 jaren, voor zoo ver zij niet van de curateel zijn bevrijd geworden.

Ten bewijze van de groote belezenheid en den veel omvattenden blik des Schrijvers strekt grootelijks het

 bij

bij dit werk gevoegde hoogst-volledige *Overzigt* (op 92 digt in een gedrukte bladzijden) van alle mogelijke in eenige betrekking tot de Doofstommen staande en in Europa in 't licht gegevene Geschriften.

Neues Archiv des Criminalrechts herausg. von Chr. G. Konopak, C. J. A. Mittermaier *und Dr.* Rosshirt, *Siebenten Bandes viertes Stück* 1825, *p.* 737 — 740 (*Halle bei Hemmerde u. Schwetschke.*)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

(Vervolg van bladz. 112.)

BRONZEN MEDAILLES.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
J. H. Hotze en Comp.	Amsterdam	Vlas.
Jacques Vervaet . .	Lokeren	do.
Elizeus Linkers . . .	Gouda	do.
Paridant en Broeders .	Brussel	Mulquinerie-garen.
Mevr. Wed. de Blauwe.	Kortrijk	Naai- en ander Garen.
J. B. Eliaert . . .	Ninove	do.
Markt te Gend . . .	. . . . .	Linnens drie Medail.
„ „ Kortrijk . .	. . . . .	do. twee „
„ „ Brugge . .	. . . . .	do. twee „
„ „ Thielt . . .	. . . . .	do. twee „
„ „ Oudenaarde .	. . . . .	do. twee „
„ „ Renaix . .	. . . . .	do. twee „
„ „ Aalst . . .	. . . . .	do. twee „
P. F. de Vos	Heule	do.
J. Dullars	Erondighem	do.
Wesselman Bogaert en Sanders	Helmond	Tafellinnen.
M. Hermans	Turnhout	Tijk.
A. vanHaeckeFocquedey	Brugge	Geruit Linnen.
P. Francois van Damme .	Lokeren	do.

J.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
J. Roggeman . . .	Lokeren	Hennep.
Solvijns Cambier . .	Antwerpen	Touwwerk.
H. Vorstman	Delft	do.
P. Aimable Baunay . .	Antwerpen	do.
A Biesenaar . . .	Gouda	do.
Gebroeders van Leyden	Crommenie	Zeildoek.
Frederik Bloemendaal	„	do.
Chaumet Bruggeman.	Mechelen	Kanten *point de Malin.*
het Weesh. te Mechelen.	„	do.
P. en L. van Peteghem	Gend	do. *point de Valenc.*
J. Vispoel	„	do.
Blaauwe Meisjeshuis .	„	do.
Roode Meisjeshuis .	„	do.
Wed. Emanuel Negrie .	Enghien	do. van Binche of *faux pt. d' Alencons.*
Victoire Claro . . .	Binche	Tulles, Borduurwerk op Tulle.
P. Olivier Jz. . . .	Leyden	Gesponnen Wol.
Gebroeders de Leu .	„	do.
A. Gerdret en Gebroed. de la Morte . . .	Hodimond	Lakens en Kasimier.
J. J. Krantz	Leyden	do.
Dillen en Diercxsens .	Herenthals	do.
J. en F. Martin . . .	Charleroi	do.
L. en J. Schötter . .	Esch	do.
H. J. van Wensen . .	Leyden	Baaijen en Karsaaijen.
J. Wijnstroom . . .	„	Wollen Dekens.
P. Broekhof	„	do.
van der Noorda en Cp.	„	Boezels.
van der Feer en Zonen .	Sneek	do.
G. van Gent	„	do.
Wed. J. K'Haens en Cp.	Denderm.	Gesponnen, ruw, wit en geverwd Katoen.
P. J. Vink	Haarlem	do.
F. van Zantvoorde . .	Kortrijk	Ruwe en gebleekte Katoenen Lijnwad.
M. van Zantvoorde . .	Thielt	do.
Desmasure Cousin .	Doornik	Verschillende Stoffen.
De Salmon - Casaer. .	Kortrijk	do.
Bourgignon Bogaert .	Brugge	do.
Westerkappel en Hoofd.	Haarlem	do.
Wed. T. J. Banneville.	Gend	do.
A. J. van Santen v. d. Wiel.	Aalst	do.
Theod. Bascle . . .	Ronsse	do.

Wed.

NAMEN.	WOONPLAATS.	VAK VAN NIJVERHEID.
Wed. Courcelles. . .	Peruwelz	Verfchillende Stoffen.
Jacquaert Labarre . .	Moescroen	do.
C. Alexis en Wed. J. Sauvage	Gend	Gedrukt Katoen.
H. Lousbergs . . .	„	do.
Denis Bauduin. . .	Doornik	Koufen, Mutfen enz.
H. A. Gillis . . .	Arendonk	do.
Thierry Bourdeau . .	Leuze	do.
J. Lemaire Defolée . .	Peruwelz	do.
L. J. van der Smisfen en Comp. . . .	Haarlem	Linten.
Verrue Le Francq . .	Iperen	do.
J. A. Richt	's Hertogenb.	do.
J. W. Vos en Zonen .	Haarlem	Zijden Stoffen.
Gebroeders Rookmaker.	„	do.
J. Wijnkamp	„	do.
Wed. A. le Grand en Belain	„	do.
F. van Caillie . . .	Brugge	Gelooid Leder.
A. Drost	Haarlem	do.
G. van Bijleveld. . .	„	do.
J. Defoer	Luik	do.
Cavens en Arnoldy . .	Spa	do.
J. Boll	Amfterdam	Bereid Leder.
Gebroeders Delhaye .	Peruwelz	Marokijn.
J. H. Nolte	Amfterdam	do.
Telders Langelaan . .	Leyden	Zeemleder.
Coniart de Blois . .	Doornik	Pelterijen.
M. van Es	Amfterdam	Gewast Linnen en Taf.
E. de Cocquiel . . .	Antwerpen	do.
J. F. Mago	Brusfel	Tapijten.
M. Morelle	Doornik	do.
Roovers en Comp. .	's Hertogenb.	do.
Biesheuvel en van Houweningen . . .	Breda	do.
Gebroeders Montfoort.	Bergen	Hoeden.
J. G. J. Trouveriez.	Lokeren	do.
B. Rubay-Dion.	Doornik	do.
Bertrand Junior.	Brusfel	Strooijen Hoeden.
H. Bivort-Raymond.	Namen	Koper en Koperdraad.
Wed. Lescaljet en Zoon.	Amfterdam	do.
Fetis-Farrar.	Binche	Kurken.
Fosfe en Comp.	Philippeville	Steenen.
de Maatfchappij, gezegd van St. Barbe.	Baileux.	do.

de

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
de Maatfchappij gezegd du Gros-Faux . . .	Chimay	Steenen.
C. Brifard	Luik	Gereedfchappen
Devillez Camion . .	Bouillon	do.
J. T. Licot	Namen	Mesfenmakerswerk.
F. Masfignac . . .	Amfterdam	do.
J. Piefche	„	do.
C. P. Fries	Zeist	Slotenmakerswerk.
M. Bailly	Morlanwelz	Spijkers.
Chevalier de Bousies.	Nimy-Mefier	Aardewerk.
P. Stomman	Gouda	Tabakpijpen.
Mahieu de la Cenferie.	Doornik	IJzeren Kagchels.
G. Smits	Haarlem	do.
C P. Lamal	Brusfel	do.
J. P. Jahnus	Haarlem	do.
J. Pitet	Brusfel	Tin, Blik en Koperw.
Petit en Fritfen . .	Aarle-Rixtel	do.
J. Anneet.	Brusfel	Papier.
J. L. Godin en Zoon.	Huy	do.
P. J. Brepols . . .	Turnhout	Gemarmerd en gekleurd Papier.
Lakeman Beering en Cp.	Crommenie	Bordpapier.
Simon Bakker . . .	„	do.
Piret en le Fevre .	Luik	Schrijf behoeften.
J. H. Peerlkamp . .	Amfterdam	Verwftoffen.
H. J. Tijsfen	Loenen	do.
Mabé en Grévingh. .	Bloemendaal	Blaauwfel.
J. P. Morell en Zoon .	„	do.
P. Schmidt en Comp.	Binche	Potasch, Soda, Zeep.
M. Metz	Amfterdam	Lijm.
J. Jansfens en de Knuyt	Ostende	do.
P. Meulders	Mechelen	Kaarden.
T. Thomas	Binche	do.
J. A. v. d. Leemput .	Antwerpen	IJzeren Draaibank.
Zevenbergen en de Lanoy	Amfterdam	IJzeren geg. Molenkr.
T. Baayens	Delft	Wiskundige Werkt.
K. G. Heeber . . .	Amfterdam	do.
F. J. Themar . . .	Brusfel	do.
Eastland en Comp. .	's Hage	do. en Optif. glazen.
J. Bosch	Amfterdam	Muzijkinftrumenten.
Ratté en Kuipers . .	„	do.
D. Bastet	's Hage	Breukbanden.
van Geuns en van der Wisfel	Haarlem	Heelkundige Werkt. van elast. gom.
Sepp en Zoon . . .	Amfterdam	Plaatdruk.

M-

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
M. Jobard	Brusfel	Steendruk.
Dewasme en Comp. .	Doornik	do.
A. van Rosfum . . .	Amfterdam	Bindwerk.
A. Mallié	Doornik	do.
J. J. Graaf	's Hage	Badkuip en Dampbad.
Belder en Comp. . .	Amfterdam	Brandfpuiten.
A. Scheerboom . . .	„	Reddingswerktuigen.
N. A. Becht	's Hage.	Afgietfels van Ant. Steenen.
Wed. Dammerval . .	Amfterdam	Juweel. en Bijouterie.
J. L. Roch-Nez . .	„	Goud- en Zilverfmidswerk.
Ev. Claus	Bergen	dito.
J. G. Ghierbricht . .	Brusfel	Verguld brons.
J. B. K. du Bois . .	Dendermond.	Marmer en gepolijste Steen.
P. Brouez	Bergen	do.
Sacquelen Tonnelier .	Doornik	do.
F. X. Praet	Brugge	Gedreven werk.
M. Hubner	Haarlem	Stalen Letterftempels.
J. B. Tifon Delwart.	Doornik	Kristal.
P. Vogley	Brusfel	dito.
B. Latonniot	Amfterdam	Glaswerk.
E. van der Steur . .	Haarlem	Verlaktwerk.
G. A. van Nie . . .	Amfterdam	dito.
T. J. Heydanus . . .	„	Schrijnwerkers arbeid.
P. Flamencourt . . .	Doornik	dito.
J. J. van den Bosfche.	Antwerpen	dito.
P. F. van Doren. .	Brusfel	dito.
Koenraad Pieters . .	Amfterdam	dito.
L. Wallaert	Brusfel	dito.
J. Staps	Dordrecht	dito.
E. J. Nalop Hz. . .	Amfterdam	Verguldw. en Spiegels.
J. F. Everaerts . . .	Leuven	Meubelpapier.
J. van Santen . . .	Gend	dito.
J. Mertens	Amfterdam	Kunstbloemen.
Kessman Servaes. . .	Brusfel	Speelkaarten.
J. Devillers	Luik	Wapenen..
Wed. G. Dooremans en Z.	Rotterdam	Hagel.
Jorez, Zoon . . .	Brusfel	Rijtuigen
C. Allers.	Haarlem	dito.
J. C. Chapet en Broeders.	Brusfel	Paardetuigen- en Zadelmakers werk.

EER-

EERVOLLE HERINNERINGEN VAN BRONZEN MEDAILLES IN 1820 TE GEND TOEGEWEZEN.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
J. C. Danneel. . . .	Kortrijk	Naai- en ander Garen.
H. Dockx	Turnhout	Tijk.
P. Termon	Tholen	Touwwerk.
P. Goddefroy . .	Gend	Ruw en gebleekt Katoenen Lijnwaden.
V. van Loo	„	do.
Wed, J. B. Catteaux .	Moescroen	Verschillende Stoffen.
François Neve . . .	Doornik	Kousen, Mutsen enz.
Wed. Banneville . .	Gend	Linten.
H. A. Gerzen . . .	Utrecht	Matten.
Hoppenbrouwer en Jansen	Eindhoven	Hoeden.
K. P. de Leener . .	Meyleghem	Koper en Koperdraad.
Gassée	Gend	Spelden.
A. L. Barriel . . .	Amsterdam	Boogsnaren.
J. H. Dondelinger en J H. Muller	Echternach	Aardewerk.
J. L Weissenbruch .	Brussel	Gemarm. en gekl. Pap.
Rommel	Gend	Verwstoffen.
J. B. le Clercq . .	„	Lijm.
P. F. de Vos . . .	Heule	Weverskammen.
C. Brunsaut	Doornik	Pomp.
J. Sacré	Aalst	Radersnijtuig.
M. J. de Vaster . .	Leuven	Muzijkinstrumenten.
K. Casterman - Dieu.	Doornik	Drukwerk
P.F. de Goesin Verhaeghe	Gend	do.
de Busscher en Zoon,	„	do.
Gebroeders Trossaert.	„	Kristal.
P. Ydens	„	do.
N. Kerckx.	Brussel	do.
L. Heddebaut Labaere	Gend	Schrijnwerkersarbeid.
J. A. en F. M. Smits .	Rotterdam	Meubelpapier.
L. van der Cruyssen	Gend	Rijtuigen.

(Het Vervolg hierna.)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM,

1825. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
10	29. 7 29. 7 29. 7½	62 63 57	Z. Z. O. W. Z. W. W. N. W.	bew., voorm. een zware regenbui, 's avonds weêrlicht, 's nachts regen.

BA-

1825. Aug..	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTS GESTELDHEID.
11	29. 8½ 29. 9 30. 0½	62 68 55	W. N. W. N. W. W. N. W.	bewolkt.
12	30. 0½ 30. 0½ 29. 9¾	62 67 61½	W. Z. W. Z. W. W. Z. W.	bewolkt, zeer windrig.
13	29. 7¼ 29. 6½ 29. 4	63 63½ 63	Z. Z. W. Z. t. W. Z. Z. W.	voormiddag bewolkt, harde wind, verder regen, met zeer harde wind.
14	29. 3 29. 3¼ 29 4	63 64 61	Z. Z. W. Z. W. Z. W. t. W.	harde wind, bewolkt, meest omtrent betrokken, regenbuijen.
15	29. 4 29. 4¼ 29. 5	56½ 67 58½	W. Z. W. W. t. Z. W. Z. W.	bewolkt, harde wind, voorm. en tegen den avond een weinig buijig.
16	29. 6 29. 7¼ 29. 9	61 68½ 58	W. W. N. W. N. W. t. W.	bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

*** Het aantal deelnemers in de bij inteekening aangeboden uitgave *Afbeeldingen der Chasfinetten, Bijschriften enz. bij het vierde Eeuwfeest van de uitvinding der Boekdrukkunst te Haarlem tentoongesteld*, door den Heere J. E. VAN VARELEN, niet genoegzaam zijnde, om deze onderneming schadeloos door te zetten, wordt de aanbieding deswegens gedaan, voor vervallen gehouden en bij dezen ingevolge Art. 7 der Voorwaarden, daarvan openbare bekendmaking gedaan.

V. LOOSJES.

MISSTELLING.

In No. 26 van dit jaar staat bl. 7 reg. 3 en 9 van onderen *mijn vriend* lees *mijne vrouw*

Deze gelegenheid neemt de Redactie waar, om op verzoek van den Heere A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, eene fout aantewijzen, gebleven in zijne bekroonde Verhandeling over de *Zoutzure berookingen*, voorkomende in het XIIIe Dl. van de Natuurkundige Verh. der Holl. Maatschappij te weten:

bl. 45 reg. 12 staat *weggeraapt* lees *aangetast*.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825.

N°. 34. *Vrijdag den 26den Augustus.*

BERIGTEN.

BRUSSEL. De Heer CAUCHY Professor in de Mineralogie en Metallurgie aan het Athenaeum te Namen, is met Koninklijke goedkeuring Lid geworden der Koninklijke Akademie van Wetenschappen en fraaije Letteren alhier.

'S GRAVENHAGE. Voor het Akademiejaar van 1825 tot 1826 zijn door Z. M. tot *Rectores Magnifici* benoemd aan de Hoogeschool te Leuven de Hoogleeraar DUMBECK, aan die te Luik, de Hoogleeraar COMHAIRE, aan die te Gent de Hoogleeraar KESTELOOT, en aan die te Groningen de Hoogleeraar DE WAL.

——— In plaats wijlen den Heer R. F. R. VAN DE WALL, is de Heer A. J. INGENHOUSZ door Z. M. tot Lid aangesteld van de Commissie van Landbouw in N. Braband.

PROGRAMMA.

In de *Sesſien* van de *Algemeene Vergadering der Nederlandſch Huishoudelijke Maatſchappij*, te Haarlem; begonnen den 13den en geëindigd den 15den Julij 1825, zijn de volgende *Prijzen* en *Remunerätien* toegekend, als:

Aan de Heeren M. Hubner J. Hendz., *Stempelſnijder* te Haarlem, eene remuneratie van *tien Dukaten* — aan Allexander van Ackere, en P. F. Larmuſeau *Graveurs* te Kortrijk, Provincie Westvlaanderen; de eerſte eene aanmoediging van *Zes Dukaten*, en de laatſte van *acht Dukaten*, voor het eerſte jaar, wegens betoonde vorderingen in de *Letterſtempel-Snijkunst*; ingevolge Prijsvraag No. 231, bl. 267.

Aan den zender der proeve van *Opgezette Vogelen en Zoogdieren*, in antwoord op prijsvraag No. 237 bl. 272, onder de Zinſpreuk:

Uit Liefde tot de Kunst

wordt aangeboden eene aanmoediging van *tien Dukaten*, mits vrijheid gevende, dat zijn billiet worde ontzegeld en zijn naam bekend gemaakt.

Even zoo wordt aan den zender van het monster *Lijm voor de Fabrijken*, ingezonden op prijsvraag No. 275 bl. 336, geteekend met de ſpreuk:

Dieu peut, Dieu veut.

aangeboden eene remuneratie van *acht Dukaten*, zoo hij mede toeſtaat het openen van zijn billiet en het bekend maken van zijn' naam.

Aan den zender van de monsters *Kalfsvellen*, gelooid met een ander voorbrengſel dan de Eiken ſchors; zinſpreuk:

Zijt arbeidzaam voor de arbeidzamen.

eene remuneratie van *acht Dukaten*, mits hij het looimiddel voor zijne vellen gebezigd aan de Maatſchappij opgeeft en vrijheid tot het ontzegelen van zijn naambilliet.

Verder kan worden gemeld, dat de zender der proeven van *Letterſtempels*, onder de zinſpreuk:

Verbetering is mijn doel.

in het verleden jaar geremunereerd met *vier Dukaten*, vrijheid heeft gegeven tot het ontzegelen van zijn billiet, die daarbij is bevonden te zijn de Heer P. F. Larmuſeau, *Graveur* te Kortrijk Provincie Westvlaanderen.

Dat

Dat ook de zender van de door *Kunst gemaakte* of zoogenaamde *Verfierde Bloemen*, aangemoedigd met *Vijftien Dukaten*, hebbende tot motto:

Kunst en Vlijt is mijn genoegen.

vrijheid heeft verleend tot het openen van zijn billiet, en gebleken is te zijn de Heer Joseph Mertens, in de Kalverstraat No. 209 te Amsterdam.

Voorts zijn door de *Algemeene Vergadering*, op eene gedane voordragt van Heeren *Beoordeelaars* over de *Tentoongestelde Planten en Gewassen*, de *vier Zilveren Medailles* bij het Programma uitgeloofd, toegekend. [Deze bekrooningen en eervolle vermeldingen reeds in No. 29 van dit Weekblad geplaatst zijnde, laten wij, ter plaatsbesparing, achterwege.]

Hierop zijn de navolgende *Antwoorden* en *Stukken*, om daarbij gegeven reden, onbekroond gebleven:

Een *Kijker*, om de *Voorwerpen onder water te kunnen zien en onderscheiden*, is gepasseerd, aangezien, na het nemen van alle mogelijke proeven, gebleken is, dat aan het doel, hetwelk de Maatschappij bij het uitschrijven der prijsvraag zich had voorgesteld te bereiken, niet is voldaan geworden.

Monsters nieuw *soort van Wit*, ter vervanging van het *Kremnitzer Wit*, zinspreuk:

Tot Volmaking.

doordien dit wit geene verdiensten boven het zuiver loodwit bezit.

Monsters *Zeegras*, ingezonden onder den naam van *Zostera oceana*: dienstig tot het maken van Gezondheids-matrassen, devis:

Gezondheid is de grootste schat.

is één jaar uitgesteld, alzoo de ondervinding moet bevestigen, hoedanig deze matrassen in het gebruik zullen bevonden worden.

Een geschrift, proefnemingen bevattende met *Moerbezieboomen*, geteekend P., is ter zijde gelegd, als niets belangrijks behelzende.

Vijf geschriften over *Verbeteringen in de Watermolens*, en het *spoediger lozen van het Polderwater* geteekend:

Tot nut van den Landbouw.

de Schrijver wordt voor zijne inzending bedankt, daar zijn voorgeslagen middel, om de kostbaarheid, niet is intevoeren.

Drie geschriften over middelen, om *houten Vloeren*, *Lambri-*

briferingen en beschotten der huizen, voor eene *spoedige verrotting te bewaren*; hebbende tot spreuken:

a. De eerste kosten zijn de beste.

b. Door ondervinding bevestigd.

c. De waarde der dingen enz.

zijn gepasseerd, doordien de opgegeven middelen meerendeels bekend zijn, en aan alle de bewijzen en getuigschriften mankeren.

Twee Verhandelingen, over de *wijze, op welke de stalvoedering in ons Vaderland gedreven wordt*; bij de eerste van welke nog een aanhangsel is gevoegd over de *oorzaken, waardoor zoo veel Koeijen en Schapen gestorven zijn*, geteekend:

a. De ondervinding leert gewis enz.

De vochten en de kwade dampen enz.

b. Tempora mutantur.

daar zij niets nieuws bevatten, zijn deze Verhandelingen, geene bekrooning waardig gekeurd.

Monsters *Tabak*, zinspreuk:

Omnium rerum ex quibus aliquid etc.

zijn, als niet met de Amerikaansche overeenkomende, voorbijgegaan.

Opgave van middelen en monsters *Mastic Bitumineux*, om goten, platten vergaar- en regenbakken mede te bekleeden; devies:

a. Loot in de Goot,

b. Ligt maar digt.

zijn gepasseerd, doordien, omtrent het eerste betere middelen zijn aan de hand gegeven, die te vinden zijn in de Natuurkundige Verhandelingen van de Maatschappij van Wetenschappen, terwijl het laatste reeds sedert Ao. 1818 in Frankrijk en hier te Lande reeds in 1822 is bekend geweest.

De opgaaf van een middel om *Veldmuizen* en *Koornhamsters te verdrijven of te verdelgen*, zinspreuk:

Door ondervinding bevestigd.

Het middel voor lang bekend zijnde, wordt dit stuk buiten verdere deliberatie gehouden.

Verhandeling om het *rekken of lijmen van het Bier te voor-*

voorkomen, en zoo het aanwezig *is*, dit te verhelpen, geteekend: *Door ondervinding*, wordt ter zijde gelegd, doordien het middel bij iederen eenigzins ervaren brouwer bekend is, en daarbij ook de bewijzen en getuigschriften mankeren.

Een geschrift over de *oorzaken van de vermindering des Harings aan de kusten*, met opgaaf van de *middelen tot verbetering*, voerende tot spreuk:

Ondervinding door jaren. enz.

daar de middelen bij eene wet zijn bepaald, en buiten het bereik der Maatschappij liggen, zoo wordt dit stuk geene belooning waardig gekeurd.

Proef van *Schilderwerk op glas*, motto:

Door onvermoeiden arbeid verkregen.

betere monsters, als dit ingezondene, geremunereerd zijnde, zoo wordt het buiten verdere deliberatie gehouden.

Een geschrift, om door het *bouwen van eene noodkamer, en deze op of aan de Schepen te plaatsen, Schipbreukelingen in staat te stellen, van zich te kunnen redden*, geteekend N. N., wordt buiten deliberatie gehouden, doordien de uitvoering aan vele zwarigheden onderhevig is.

Bij de Maatschappij, zijn de volgende nieuwe Vragen uitgeschreven.

1. Daar de *Paardenfokkerij* in dit Rijk en wel voornamelijk in het Noordelijk gedeelte, in het algemeen, zeer slecht is, in vergelijking van andere landstreken, terwijl de ondervinding ons heeft doen zien, dat vele der meeste jonge Paarden, eer zij dat tijdstip bereikt hebben, om tot allen arbeid gebruikt te kunnen worden, reeds aan menigvuldige gebreken laboreren, als: *gallen*, *bossen*, *spatten* enz., — welke de paarden ontsieren, hun tot hunnen ouderdom bijblijven, en voor velerlei arbeid minder geschikt doen zijn, zoo dat zoodanige jonge paarden tot nadeel des landbouwers of paardenfokkers, in den handel onder den naam van knollen bekend, geene genoegzame waarde kunnen opbrengen, zoo wordt gevraagd: Welke zijn de redenen, dat men in ons land gemelde fokkerijen niet met dien gewenschten uitslag bekroond ziet, als wel in andere landen? Kunnen de bestaande redenen in haar geheel of ten deele worden weggenomen? Zoo ja! welke zijn die middelen, om zulks op de eenvoudigste en minstkostbaarste wijze tot nut en voordeel van landbouwer en veehandelaar, ten uitvoer te brengen? De Maatschappij be-

belooft eene premie van de *Zilveren Medaille* en *Zes Dukaten*, aan den genen, welke ten dezen eene volledige beschrijving zal geven, ten genoegen der Maatschappij, en zulks met proeven en getuigschriften staaft en daarvan de bewijzen inzendt vóór of op ultimo September 1826.

2. Waaraan kan op goede gronden worden toegeschreven, dat bijna jaarlijks in sommige streken van ons Vaderland, de *bloesem van den Appelboom*, vooral, als het weêr eenigen tijd schraal blijft, door een zeker *Insekt*, wordt vernield? En welke min kostbare middelen kunnen daartegen in kleine en groote Boomgaarden, met genoegzame hoop van goed gevolg worden aangewend? — De Maatschappij belooft aan den genen, die tegen deze plaag, de minstkostbaarste behoedmiddelen, die proefondervindelijk zullen bevonden worden voldoende te zijn, zal aan de hand gegeven hebben, eene premie van de *Zilveren Medaille*, en daarenboven, door eene bijzondere bijdrage nog *twintig Dukaten*. Het middel, met opgave van bewijzen en getuigschriften intezenden, vóór of op ultimo September 1826; deze premie strekt zich uit tot ultimo September 1828.

3. De *glasaardige zelfstandigheid*, (*Letier*) die bij de *smelting der IJzer-erts*, in de hooge ovens ontstaat, en aldaar onder den naam van Slakken (*Scories*) bekend is, voor als nog, behalven tot het maken van wegen en ophoogingen enz. nergens toe dienstig zijnde, terwijl, indien deze Slakken door bereiding of anderzins, tot eenig nuttig gebruik aantewenden waren, deze stof, die nu geene waarde heeft, 'er eene verkrijgen zoude; hetwelk, uit hoofde van de aanmerkelijke hoeveelheid, die van deze Slakken bij de hooge ovens aanwezig is, voor de eigenaars dier ovens, en ook voor de IJzerfabrijken in het algemeen een groot voordeel zoude aanbrengen, zoo biedt de Maatschappij derzelver *tweede Gouden Medaille*, of de *Zilveren Medaille* en *twintig Dukaten*, naar mate de waardij van het nuttig einde, den genen aan, welke de Slakken, (*Scories*) die bij het *smelten der IJzer-erts* en ook van het ijzer ontstaan, hetzij op zichzelve of door bereiding tot eenig nuttig einde zal weten aantewenden, onder dien verstande echter, dat de kosten der bereiding niet aan de algemeene bruikbaarheid van dezelve hinderlijk zij; eene beschrijving met Monsters en Getuigschriften intezenden vóór of op ultimo September 1827.

4. Daar 'er, zoo in dit Rijk, als elders, verschillende middelen aanwezig zijn, om *lieden*, die zich in de bovenste gedeelten van een *brandend gebouw bevinden*, *te redden*, zoo verlangt de Maatschappij, dat aan haar worde medegedeeld een of meer van zoodanige, of andere middelen, die van buiten aangebragt, op alle plaatsen aangewend, en stellig, des

des noods, zonder medewerking van de te redden personen, kunnen gebruikt worden. aan den genen, die hieraan, en ten genoegen der Maatschappij het best beantwoordt, met inzending van stukken vóór of op ultimo September 1826 wordt uitgeloofd, de *tweede Gouden Medaille* of *vijf-en-twintig Dukaten*. Deze premie strekt zich uit tot ultimo September 1828.

5. Kan men in ons Vaderland van de *gemalen beenderen*, niet met hetzelfde voordeel voor den Landbouw gebruik maken, als men dit buitenlands doet? Zoo ja! — Welke is dan de geschiktste wijze om dezelve gemalen te krijgen? En hoeveel zouden de kosten zijn per 100 Nederlandsche ponden? Op welke gronden, voor welke gewassen, op welke wijze, en in welke hoeveelheid wordt deze mestspecie het voordeeligst aangewend? En eindelijk hoedanig is de uitwerking van die bemesting in vergelijking met andere in gebruik zijnde meststoorten? De Maatschappij verlangt geene bloote theoretische Verhandelingen, maar dat het gestelde door den Schrijver behoorlijk onderzocht, en door hem zelven dus bevonden zij, waarom het overleggen van bewijzen en getuigschriften gevorderd wordt; alles inteleren vóór of op ultimo September 1828. De Maatschappij looft aan hem, die hieraan het beste en voldoende beantwoordt eene premie van de *tweede Gouden Medaille en vijfentwintig Dukaten* uit.

(*Het Vervolg hierna.*)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

(Vervolg en Slot van bladz. 112.)

EERVOLLE VERMELDINGEN.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
Milo Constantin Libert.	Grimbergen	Vlas.
Ten Brummeler Andriessen & Comp. . . .	Gouda	do.
Rose Hamers . . .	Heule	do.
J. P. Kruck	Brussel	Gesponnen Vlas.
D. F. Ramel & F. Bauwens	„	do.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
F. Biolley en Zoon. .	Verviers	Gesponnen Vlas.
J. Dullars	Erondegem	do.
S. J. Déliagre . . .	Antwerpen	Kantgaren.
Wed. Etienne Denis .	Rinquieres	do.
Wed. Hubené . . .	Brugge	do.
J. B. d'Hhamer . . .	Denderm.	Naai- en ander Garen.
Pironon Grigny] . .	Iperen	do.
C. Eliaert Cools . .	Aalst	do.
A. A. van Gulick . .	Mechelen	do
Gebroeders Germanes .	Ninove	do.
Francois Verheyden. .	Denderm.	Ruwe en gebl. Lijnw.
Beck Vader en Zoon .	Kortrijk	do.
J. de Bleeckere . . .	Oudenaarden	do.
J. B. Robetti . . .	Ronsse	do.
Cumont, Vasseur en de Clercq	Aalst	do.
Kops & Rookmaker .	Haarlem	do.
H. ten Brink en Comp.	Meppel	do.
Jan de Jonge . . .	,,t	do.
P. S. de Rho . . .	Kortrijk	Tafellinnen.
B. Noël	Brugge	do.
J. Engelen	Turnhout	Tijk.
Wed. J. B. Hendriks .	Turnhout	do.
H. ten Brink en Zoon.	Meppel	do.
Van de Weghe . . .	Brugge	Geruit Linnen.
Tibbaut Wauters . .	Wetteren	do.
Slee Planckaert . . .	Kortrijk	do.
Theod. Felu	Oudenaarden	do.
R. Engelman en Zoon.	Middelburg	Touwwerk.
J. v. d. Steen & Zoon.	Denderm.	do.
Van Acker Broed. & Zust.	Iperen	Kant *point de Valenc.*
J. Martens	Brugge	do. do.
W. de Haerne, geb. v. d. Ghote	Iperen	do. do.
J. J. Briar	Nyvel	do. van Binche *faux point d'Alencon.*
F. Dartevelle en Wed. Collart	„	do. do.
Gebroeders Fix . .	Luxemburg	Tullen, Borduurwerk op Tullen.
Pieter Sollewijn . .	Haarlem	do.
F. Biolley & Zoon .	Verviers	Gesponnen Wol.
J. C. Zaalberg . . .	Leyden	do.
C. van Campen Az. .	„	do.
Wed. N. de Graaf & Zoon	„	do.
H. Kiené	Francker	do.

J.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHIED.
J. F. Rodembourg . .	Hodimont	Lakens en Kasimier.
J. J. Jaffroy & Comp.	Verviers	do.
Dehesselle & Snoeck .	Thimister	do.
J. W. Trostorff . . .	Vaals	do.
E. Moulin	Kampen	Baaijen en Karsaaijen.
F. Herreboudt . . .	Brugge	do.
J. Olivier	Leyden	do.
Wed. C. van der Wee.	Lier	do.
A. Colpain	Nyvel	do.
J. B Prins	Leyden	Wollen Dekens.
J. B. de Moen . . .	„	do.
G. Tieleman . . .	„	do.
Bourgignon Bogaert .	Brugge	do.
H. Zimmer	Echternach	do.
Gebroeders de Leu .	Leyden	Boezels.
J. de Lannoy . .	Brussel	Gedrukt Wollen Stof.
J. A. & F. M. Smits .	Rotterdam	do.
Gebroed. v. d. Smissen.	Aalst	Ruw, wit, geverwd, gesponnen Katoen.
Gebroeders de Smet .	Gend	Ruw en gebleekte Katoene Lijnwaden.
A. Voortman	„	do.
Poelman, de Zoon & Vervaecke - . . .	„	do.
Previnaire en Seny .	Molenbeke	do.
De Rudder Faelens .	Gend	do.
Wed. J. van den Berghe	Eyne	do.
Gebroeders Hasaert .	Antwerpen	Versch. Kat. Stoffen.
R. J. Das en Zoon .	Hilversum	do.
F. Foconnier . . .	Iperen	do.
Jansen de Dekker en Comp.	St. Nicolaas	do.
Somers van Begin . .	„	do.
Castrique - Werkin .	Iperen	do.
J F. Muys	Lokeren	do.
P. F. van Damme . .	„	do.
J. B van der Vaezen	Gend	do.
Story Vaernewyck .	„	Gedrukt Katoen.
A. J. v. Santen v. d. Wiel	Aalst	do.
Allard Philippart . .	Doornik .	Kousen Mutsen enz.
P. F. Vendelmans . .	Arendonk	do.
H. M. van Besau . .	„	do.
Wed. H. van Nomme. en Zoon	Leyden	do.
H. Engelbrecht . . .	„	do.

Cau-

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
Cauvin - Lefebvre . .	Leuze	Koufen, Mutfen enz.
Wed. J. Buffet . . .	„	do.
L. Cuvelier	„	do.
Potiez - Dewattinne. .	„	do.
Louis Caulier . . .	„	do.
De Vos - Lefebvre . .	„	do.
De Vos - Buffet . .	„	do.
Duez - Limange . .	Peruwelz	do.
M Canivet en Gebroeders Cappe.	„	do.
Erven van Rosmalen.	's Hertogenb.	Linten.
J. en P. Vermeulen.	Haarlem	do.
P. Huurkamp van der Vinne en Zonen.	„	do.
F. Tournay	Doornik	do.
Van Geertruijen en v. d. Dries. . . .	Antwerpen	Zijden Stoffen.
J. H. van Bellingen.	„	do.
Simon van Delen . .	„	do.
H. Foon . . .	Amfterdam	do.
H. J. Glufenkamp.	„	Geoolid Leder.
L. Hogersdijk . . .	Delft	do.
A. Bauchan	Namen	do.
N. Coomans	Rotterdam	do.
S. W. Westra . . .	Harlingen	do.
J. Vermeer . . .	's Hertogenb.	Bereid Leder.
A. Klijn. . . .	Amfterdam	dito.
Rodrigo, Heindrickx en Comp.	S. Nicolaas	Marokijn.
Roelofje Weerts. . .	N. Amftel	Handfchoenen.
D. Molenkamp . . .	Utrecht	Schoenen.
G. Brongers en Comp.	Amfterdam	Vernist Leder.
L. Jorez en Zoon . .	Brusfel	Gewast Linnen en Taf.
W. de Wit en P. de Haan.	Hilverfum	Tapijten.
P. van Ravenszwaaij en K. A Keers.	„	do.
L. C. Cnopius . . .	's Hage	Goudddraad, Pasfem., Borduurfel.
H. Manbour	Doornik	do.
T. Menfing	Amfterdam	Hoeden.
P. J. Zeegers . . .	Eindhoven	do.
Dieudonné Alardin . .	Nyvel	do.
Wed. F. Hoeberechts.	Maastricht	do.
J. J. van den Bosfche.	Aalst	do.
J. B. Philippe . . .	Nyvel	do.

Pon-

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
Poncelet en Desoer.	Luik	IJzer en Staal.
Dautrebande en F. Delloye	Huij	Geslagen IJzer en Blik.
E. B. L. Máritz en Comp.	's Hage	Koper en Koperdraad.
J. J. Guilmain . . .	Luik	do.
H. de Heus	Amsterdam	do.
Saby en Impens . .	Moreghem	Steenen.
D. F. J. Huriau . .	Attre	Gereedschappen.
D. Bastet . . .	's Hage	Messemakerswerk.
J. B Montagu . .	Gend	do.
P. L. Graaf . . .	Maastricht	Slotenmakers arbeid.
A. G. Brydenbach Fz.	Antwerpen	do.
J. F. Luyckx. . . .	's Hertogenb.	Spelden.
Van Gemert . . .	Mechelen	do.
V. van der Jenht. .	Sirault	Metaaldraadweessels.
H. de Heus	Amsterdam	Verschillende Voorwerpen.
Wed. H. Kersting en Zn.	„	Roodkoperen Spijkers en Bouten.
J. P. Kuiper . . .	„	do. do. do.
A. F. Bousse . . .	Gend	Aardewerk.
C. J. Petit	Bergen	Tabakspijpen.
C. Prinse . . .	Gouda	dito.
J. F. Hoffman en Zonen.	Rotterdam	Glaswerk.
J. H. Bouhoulle . .	Antwerpen	IJzeren Kagchel.
G. Hendriks . . .	Amsterdam	IJzeren Kagchels.
M. Putzys.	Gend	dito.
Daudenard du Bois.	Doornik	Tingieters werk, Blik en Koper artikelen.
M. van den Berg .	Mechelen	do.
J. F. Fijen	Doornik	do.
L. Destrés	Brussel	Waskaarsen.
de Wit en Railllard. .	Amsterdam	do.
Wed. Heyman en Zoon.	Gend	do.
L. J. van Laar . . .	Amsterdam	do.
van Gelder Schouten en Comp.	Wormerveer	Papier
P. Delrue	Gend	Bordpapier.
Gebroeders Simon .	Wiltz	do.
D. H. Kok . . .	Amsterdam	Schrijfbehoeften.
J. A. Verplancke . .	Gend	Meekrap.
Matthes, Bormeester en Comp. . . .	Amsterdam	Loodwit en Schijtgeel.
F. Gabriels . . .	Gend	Verwstoffen,
H. ter Meulen en Comp.	Amsterdam	Loodwit en Schulp.
J. Hordijk . . .	Dordrecht	Loodwit.

Wed.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
Wed. H. Draveman & C.	Haarlem	Kunst - Azijn.
Erven Bloemink (J. K. Job)	Amfterdam	Potasch, Soda.
Cappellemans	Brusfel	do. do.
Paridant	„	Zeep.
Descresfonieres en Zoon.	„	do.
H. van de Kerkhove	Aalst	Lijm.
Wed. Bichet	Huy	do.
G. Faber	Wiltz	do.
de Kruyf en Elsthout .	Ostende	do.
J. M. Fifcher	Luxemburg	do.
M. P. van Hauwaert .	Gend	do.
Charles Seuninckx . .	St. Nicolaas	do.
A. J. M. Buys . . .	Amfterdam	do.
J. H. Peerlkamp . .	„	Sublim. en Precipitat.
L. J. Joret	N. Amftel	Macaroni, Vermicelli.
Poncelet en Desoër .	Luik	*Tondeufe transverfale.*
P. van Veerdeghem . .	Eecloo	Weefkam
P. Nederkoorn . . .	Haarlem	Twijnmolen
A. v. d. Vijver . . .	Iperen	Liniefnijder
C. D. Vaillant . . .	Naarden	Schaafwerktuigen.
Q. Gibbon en Zoon .	Gouda	Esfai - oven.
J. H. Kocks	's Hage	Mortiermeter.
J. Roofenboom . . .	Amfterdam	Wiskundige Werkt.
D. Scholten	„	Microscopif. Voorw.
F. J. van Engelen . .	Lier	Muzijkinftrumenten.
J. B. Montagu . . .	Gend	Heelk. Werktuigen.
F. Masfignac . . .	Amfterdam	do.
J. Pirsfche	„	do.
J. Enfchedé en Zonen.	Haarlem	Drukwerk Uitgave.
Vincent Loosjes . .	„	do.
C. A. Spin	Amfterdam	do.
Menfing en van Westreenen	Rotterdam	do.
J. Rudd	Brugge	Plaatdruk.
G. v. Hulst van Keulen	Amfterdam	Kaart.
D. Abrahams . . .	's Hage	Steendruk.
A. Steyaert, de Vader.	Gend	Lithochromie
Landa	Bergen	Bindwerk.
C. H. C. Wiedemann .	Amfterdam	do.
Guyot en Gebr. Tarlif.	Brusfel	do.
W. Linderman . . .	Amfterdam	Balanfen enz.
J. Bocquet	Doornik	do.
E. H. van der Meulen .	Amfterdam	Vilt voor Scheepsbod.

W.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
W. A. Grietens . . .	Brusfel	Werktuiglijk Bed.
Groetaers	„	Ziekenftoel.
van Meerten en Zoon	Delft	Filtreertonnen.
Prof. Bakker . . .	Groningen	Reddingsmiddel bij brand.
W. van Houten Jr.	Rotterdam.	Stik- en Levensluchtpomp.
H. Manfon . . .	's Haga	Juweel. en Bijouterie.
F. de Hondt	Brugge	Goud- en Zilverfmidswerk.
H. A. de Meyer . .	's Hage	do.
P. Beaugrand . . .	St. Gery	Marmer en gepol. St.
G. J. Calai	Amfterdam	do.
E. B. en Verfnel . .	Rotterdam	do.
J. Barbet	„	do.
Sigault en Zoon . .	Amfterdam	do.
K. Lanting	„	Giet- en Drijfwerk.
J. F. Hoffman . . .	Rotterdam	do.
F. de Hondt . . .	Brugge	do.
A. Bemme	Rotterdam	do.
van der Kellen . .	Utrecht	do.
L. Vernest	Voneche	Kristal.
A. Serné	Haarlem	Verlakte Meubelen.
A. van Nie	Amfterdam	dito.
J. François	Charleroi	Schrijnwerkersarbeid.
N. A. Becht	's Hage	do.
G. J. Schönholzer. .	Middelburg	do.
P. J. Longré . . .	Spa	do.
J. Blijdenfteyn Jz. . .	Utrecht	do.
J. Braeckel	Brugge	do.
R. H. Deprit . . .	Binche	Kunstbloemen.
W. Raick	Luik	Wapenen.
M. Hanquet	„	do.
Huismans en Comp. .	Groningen	Jagthagel.
Gerard en Comp. . .	Luik	do.
Pirlot Zoon en Rocroix	Luik	do.
M. Houtman . . .	Rotterdam	Paardentuig. Koffers en Zadelmakersw.
J. A. Gargeanne en Zn.	Utrecht	do.
J. Pilger	Amfterdam	do.

HER-

HERINNERINGEN VAN EERVOLLE VERMELDINGEN IN 1820 TE GEND TOEGEWEZEN.

NAMEN.	WOONPLAATS	VAK VAN NIJVERHEID.
Baeckeland Becq .	Kortrijk	Tafellinnen.
Dewante Barbieux . .	Doornik	Linten.
N. van Scheerdyk .	Gend	Matten.
M. Descamps . . .	Dour	Meetbousfole.
T. J. Cambrefy . . .	Luik	Veiligheidslamp.

O U D H E D E N.

Zilver-berg voor de ſtad Lochem.

„ LOCHEM. — legt digt bij eenen berg, die Graan-„ gewas draagt. Men maakt malkanderen diets, dat „ 'er Zilver in zou gevonden worden; doch dat de „ kosten van 't graaven en louteren meer dan de „ waarde van 't uitgegraaven metaal beloopen zou-„ den." Zoo ſpreekt de *Tegenwoordige Staat van Gelderland* (*), een werk van niemand minder dan J. WAGENAAR, maar in 1598 werd aan 't Hof van Gelderland nog iets grooters, het volgende, te boek gebragt.

Den 12 *July* 1598.

Op huyden is in den Rade gecompariert Francoys Balochy, Wachtmeyster tot Lochem, praeſentierende ſeeckere eerdtmyne van goltz ende ſilver, die hy ſeyde gevonden te hebben omtrent Lochem, exhibierende meede ſeeckere atteſtatie van den geſwoeren Munſterſchen Weerdeyn, luydende van woorde tot woorde als hierna volget: Ich Johan Berckenfelt, Waerdain der Stat Munſter, bekonne mit deſer myner handt, das ich den Ernachtbaren Franchoys de Balochy, Wachtmeeſter der Stadt Lochem, den eertze proeve gemacht hebbe, da dan dis gegenwortige ſilber hoorn tho boufunden, ond bevynt ſich alſo das dezelben in hondert pondt

(*) Bl. 382.

pondt vyff en de twyntich loot syn Silvers bevonden sal worden, onderteyckent Johan Berckefelt, Munsersche Waerdain, daer by doende dat hy oock eenige soorten van dezelve eerde den Muntmeester deser Lantschap hadde gedaen, om daer van oock die proeve te maecken. Ende alsoe hy verhoepte, dat de Lantschap hyer wt meerder sal gedient worden, offereerde hy 't Hoff een doese van dezelve eerde ende versocht, dat dit alles te boecke muchte gebracht worden, ende hem verleent acte van de yrste inventie ende praesentatie, 't welk is geaccordiert. (*).

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Bremen. Onze met roem bekende Sterrekundige Olbers, heeft het volgend verslag wegens Twee Kometen bekend gemaakt. „ Door Teleskopen zijn thans twee Kometen te gelijk aan den hemel zigtbaar. De eene werd den 20sten Julij door den Heer von Biela, van Praag, en den 25sten Julij door den Heer Blanpain, te Marseille, in den Stier ontdekt. De Heer von Biela bepaalde voor den 10den Julij, om 13½ uur, Prager tijd, den graad van opstijging der Komeet op 61 gr. 45 min. en de noordelijke afwijking 26 gr. 7 min. Op den 9den Augustus om 12 uur 28 min. middelbaren tijd te Bremen, werd de opstijging 63 gr. 40 min., en de afwijking 23 gr. 54 min. bevonden. Deze Komeet gaat alzoo langzaam voort, en zal waarschijnlijk nog lang zigtbaar blijven. De andere is de merkwaardige Enckesche Komeet, welke, gelijk de beroemde Professor Encke bewezen heeft, haren geheelen omloop om de zon in 3¼ jaren volbrengt, en reeds vijf malen door Sterrekundigen is waargenomen geworden, als: in 1786, 1795, 1819 en 1822. De Heer Pons heeft dezelve op den 15den Julij, Prof. Harding op den 20sten Julij en ik eerst den 24sten Julij, gedurende hare tegenwoordige verschijning, teruggevonden. Wegens den maneschijn en zwakte van licht der Komeet, is dezelve in haren loop alhier, nog niet naauwkeurig kunnen worden waargenomen. Voor de bewoners van het noordelijke halfrond der aarde, zal dezelve tot in het begin van September zigtbaar blijven. Alle 3¼ jaar, komt zij binnen de baan van *Mercurius* en verwijdert zich niet verder van de zon, dan tot in de

(*) *'s Hoves Resol.*

de ruimte, welke tusschen de banen der 4 kleine nieuwe Planeten en de baan van *Jupiter* ligt. Van de aarde kan zij in dat gedeelte van hare baan gezien worden, welke tusschen de baan van *Mars* ligt, en slechts eenige maanden voor en na hare zonnenadering. Dit jaar bereikt zij die hoogte op den 16den September, doch blijft ditmaal van de aarde steeds ver verwijderd."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

1825. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
17	29. 8¼ 29. 8¾ 29. 9	63 69½ 56	W. t. Z. W. t. N. W. N. W.	bew., veel helder, 's nachts een zware regenbui.
18	29. 9 29. 9½ 30. 1	62 67 59	W. N. W. N. W. t. W. W. N. W.	bewolkt, veel betrokken, namiddag een kleine regenbui.
19	30. 1 30. 1 30. 1¾	63½ 69 52	N. W. N. W. t. N. W. N. W.	bewolkt, weinig regen, 's av. helder buijig.
20	30. 3¼ 30. 3¾ 30. 3¾	59 67 54	N. t. W. N. W. t. N. N. N. W.	omtrent helder, in de namiddag en 's avonds bewolkt.
21	30. 3 30. 3 30 3	64 66 60	N. N. W. N. t. W. N. t. O.	voormiddag bewolkt, verder meest betrokken.
22	30. 3 30. 3 30. 3	63 [illegible] 58	O. O. t. N. O. N. O.	bewolkt, in den namiddag en 's avonds helder.
23	30. 2¼ 30. 2 30. 1	61 68 60½	O. O. t. N. O. N. O.	helder.

BEKENDMAKINGEN.

⁂ Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, zal in den loop der volgende week worden uitgegeven:

REDEVOERING, gehouden bij gelegenheid van de plegtige uitreiking der Eerepenningen aan de bekroonde Tentoonstellers van voortbrengselen der *Nationale Nijverheid* te Haarlem, op den 10den Augustus 1825 door Mr. J. H. ONDERDEWIJNGAART CANZIUS, benevens het DICHTSTUK op den *lof der Nederlandsche Nijverheid*, ter zelfde gelegenheid uitgesproken, door VINCENT LOOSJES.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 35. *Vrijdag den 2den September.*

BERIGTEN.

DUITSCHLAND. De plantenkenner en reiziger SIEBER, die zich reeds door eene vroeger uitgegeven reize door het eiland Creta bekend 1 aakte, is van eene andere reize, die hij in April van 1822 ondernam, na de kaap de Goede Hoop, Isle de France, en Nieuw Zuid - W llis bezocht te hebben, in Julij 1824 te Londen teruggekeerd; van waar hij zich naar Praag begaf en aldaar den winter doorbragt. De Heer SIEBER had met zich gevoerd of zond vijf jonge geleerden, HILSENBORG (*) naar Madagascar, BOYER naar Isle de France, SCHMIDT naar Senegal, WRBNA naar Guyana en ZEYHER naar de Kaap. Hij heeft zoodoende een gezelschap reizigers daargesteld; en, daar eenige zijner medearbeiders nog hunne nasporingen voortzetten, kan men niet berekenen, tot hoeverre zijne reeds bij uitstek rijke verzamelingen, vooral van Planten, zich uitstrekken. Hij heeft, op Isle de France, in het oostelijk gedeelte een' ouden krater, van 3000 halve roeden breedte, onder

(*) Men kondigt den dood dezes reizigers aan.

der boſchaadje verborgen ontdekt, waaraan hij den naam van krater van HUMBOLDT en BONPLAND gaf. De viervoetige dieren van Nieuw-Holland zijn bijna alle didelphi. Eene Ooijevaar- of Reigerſoort is zeven voet hoog. De Afgodsbeelden in dat land gevonden, hebben een Chineesch voorkomen. Het oogmerk van SIEBER was, om zich met ter woon in Saxen te vestigen, en 'er zijne voorwerpen van Natuurlijke Historie en vooral zijne 300,000 ſtuks Planten te rangſchikken, om daarvan gedeelten aan liefhebbers te verkoopen en beſtendig reizigers in alle deelen der wereld te onderhouden.

HAARLEM. Gaarne verleenen wij aan onderſtaanden ten geleide van eenige Dichtregelen aan Amſterdam eene plaats, hopende daardoor het oogmerk van den Schrijver, zooveel van ons afhangt, te bevorderen, terwijl de Redactie van dit Blad, tot zoolang de zaak meerdere rijpheid zal bekomen, zich gaarne belast met het ontvangen der bijdragen of inſchrijvingen tot de bereiking van zijn doel.

Amſterdam den 20 Aug. 1825.

Aan den Redacteur van den Algemeenen Konst- en Letterbode.

Wel Edele Heer!

De *Konst- en Letterbode* N°. 33, doet deszelfs belangrijke mededeelingen voorafgaan van een berigt uit Ansbach, waar men den Dichter Uz, als eene hulde aan zijne verdienſten een gedenkteeken heeft geſticht. Met alle onze letterlievende en welgezinde Landgenooten in de warmſte hoogachting voor onzen onſterfelijken HELMERS deelende, kan het UEd. niet verwonderen, dat de lezing van het gemelde berigt, het reeds lang door mij gekoesterd verlangen, dat mijne geboorteſtad haren zaligen Puikdichter ook eens eene welverdiende Eerezuil mogt oprigten, ten ſterkſte verlevendigde!

Het kan UEd. dan ook evenmin bevreemden, dat ik bij de bewustheid, dat UEd. uw geacht Weekblad gaarne dienstbaar maakt aan onzen Nationalen roem, het

het gewaagd heb, mijn gevoel ter zake van de bedoelde nalatigheid mijner geboorteſtad, in de bijgaande Dichtregelen uitteſtorten. Ik bied UEd. dezelve ter minzame opname in den *Letterbode* aan, in de hoop, dat deze of gene Maatſchappij aan de beoefening van Wetenſchap en Kunst gewijd, 'er een' wenk in zal willen zien, welke te gemakkelijker kan worden opgevolgd, naar gelang men op goede gronden mag beſluiten, dat de bloem onzer Natie gaarne, door derzelver bijdragen, zal willen medewerken tot de oprigting van een Pronkgeſteente, harer niet minder dan den voortreffelijken zanger waardig!

Ik heb inmiddels de eer mij met verſchuldigde achting te noemen

UEd. Dw. Dienaar

A.

AAN AMSTERDAM.

Al ſiert o Amſterdam! als Keizerin der ſteden
Niet meer de diadeem uw' kruin;
Zijn glans doorglinstert nog de nevels van 't verleden
Die hangen over ſtof en puin!

Ja! nog heft gij in ſpijt van wie het moog' mishagen
Het hoofd omhoog met majesteit;
En ſtaaft uw' luister, die in glorierijker dagen
Door heel de wereld was verſpreid!

Al wiegt ook de oceaan op zijn beſchuimde baren
Niet meer voor u een Handel-vloot,
Zóó talrijk en bevracht als in die gouden dagen,
Toen alles vloeide in uwen ſchoot!

Nog ziet gij kiel bij kiel op 't bruiſend IJ-nat danſen
Met vlaggenpraal aan boeg en ſpriet;
Nog d'Amstel ſpoelen om uw grijze vest en ſchanſen
En trotsch doorſling'ren uw gebied!

Al vielen tonnen schats door nijverheid verkregen
Aan 's Gaulers plonderzucht ten buit;
Hoe zwaar ook 's dwinglands staf eenmaal op u mogt wegen
Nog blinkt ge als Neêrland's parel uit!

Wat elders de houweel verplette met zijn slagen
En doeme tot een' eeuw'gen nacht;
Uw grond o Amsterdam! mag nog paleizen dragen
Bewonderd om hun gevelpracht!

Uw' kerkgewelven, die met heldengraven pralen,
Verrukken nog den Belg het hart,
Die bij 't gebeente van de Ruiter, Sweerts, van Galen,
De glorie van den nabuur tart!

Gij roemt op Burgers, die bestraald met Phebus gunsten
Hem offers plengen op 't altaar
In trotschen tempel, die geheiligd aan de kunsten
Den galm omvangt der dichtlier-snaar.

Geen wonder! Pindus stroom mogt reeds uw erf doorvloeijen
In vrijheids vroegen morgenstond!
Gij zaagt in uwen kreits het puikgebloemte bloeijen,
Dat Vondel strooide op uwen grond!

Zijn geuren gingen niet als andere verloren,
Maar bleven hoog door u geschat,
En gij (die eere waard) werdt door het lot verkoren
Tot Helmers wieg en bakermat!

O! zag die grootste van Apollo's lievelingen
Den eersten lichtstraal in uw' wal?
Loste elke toon, die aan zijn citer mogt ontspringen,
Zich op in hemel - harpgeschal?

Waarom dan nog getoefd uw' Helmers te laurieren?
Al rust in 't Muiderzand zijne asch!
Kunt gij in dank ontvonkt den ed'len man niet vieren,
Die uwe grootste Burger was?

Wie

Wie zich uw' Burger noemt,— dat hij dien rang regtvaardig' !
O eerſte ſtad van 't Vaderland!
Maar Helmers was gewis dien eeretitel waardig, —
Zijn lier was aan uw heil verpand!

Hij zong der vad'ren deugd, toen andre zangers zwegen!
En Nederland in kluisters lag;
Terwijl haar dwingeland, ter zegekar geſtegen,
Een' wereld aan zijn voeten zag!

Zij toon klonk wijd en zijd het heilig erf in 't ronde,
En 't ſmeulend vonkske doofde niet;
Maar werd, toen volksbeſtaan en welvaart ging te gronde,
In gloed geblazen door zijn lied!

Doorſprankeld van den gloed, die vonkelde in zijn zangen,
Riep Hogendorp de Belgen op,
En heesch, het Hollandsch hart van vrijheidzin bevangen,
De aloude Oranje leuze in top!

O! zie het dankbre Zwol haar grooten Feith vereeren;
Zij plengt haar' traan bij 's mans gebeent',
Maar doet den naneef ook dien edelen waarderen
In 't hem geheiligd praalgeſteent'!

Zou de Amſtel, dien meer ſchoon het avondrood deed gloeijen,
Toen Helmers lier hem hulde bood,
Met min vergulde baar dan 't IJsſel-ſtroom nat vloeijen
Den Zuiderzee-God in den ſchoot?

Neen prachtige IJ-ſtad! neen! dit kunt ge nooit gedoogen
Al derft ge uw's Dichters heilige asch!
Gij zult, gij zult uw' rang handhaven en verhoogen
In de Eerzuil, die hij waardig was!

HET WEDERVINDEN VAN HET EILAND

KARLSHOF,

overwogen door

R. G. BENNET en J. VAN WIJK ROELANDSZ.

Volgens berigten uit St. Petersburg, in den *Alg. Konst- en Letterb.* van den 29sten Julij l. l. en elders, zoude de Kapitein der Russisch Keizerlijke Marine, von Kotzebue, onder meer andere ontdekkingen een eiland *Karlshof*, hetgeen men vooronderstelt, in 1722 door Roggeveen (*) ontdekt te zijn, wedergevonden hebben.

Het verwondert ons geenszins, dat de Heer von Kotzebue dit eiland op 15°, 27′ z. br. en 145°, 24′, 22′′ bewesten Greenwich ontdekkende, vastelijk vooronderstelde, het eiland *Karlshof* gevonden te hebben, daar toch reeds uit zijne vorige reizen blijkbaar was, dat hij omtrent den togt van Roggeveen het *Examen Critique van den togt van Roggeveen*, door Fleurieu volgde (en, door hetzelve misleid, te vergeefs de opsporing der *Boumans eilanden* beproefde), welke laatste Schrijver, wel verre van de echtste bescheiden, die wij van Roggeveen's reize hebben te raadplegen, alleen de ellendige rhapsodie van den Sergeant Behrens, (†) die zonder de minste kennis van zaken schreef, ten grondslag zijner beoordeeling legde, en die daarom ook even ongegrond is uitgevallen (hetgeen wij eerlang door eene volledige wederlegging dezer gewaagde Critique, in een onzer Vaderlandsche tijdschriften, hopen aan-te

(*) Een onzer geachtste dagbladen schreef, helaas! *Roggewein!!!*

(†) Ongelukkig is dit werk in het Fransch uitgegeven en heeft hierdoor zoovele verkeerde gevoelens, omtrent den uitmuntende Roggeveen, vooral bij vreemdelingen, doen ontstaan.

tetoonen). Volgens de berekening van Fleurieu, dan zoude het eiland *Karlshof* op 147°, 30′ bewesten Parijs liggen, dat nagenoeg met de gevondene van Kotzebue, bewesten Greenwich overeenkomt; terwijl volgens Behrens dit eiland op 15°, 45′ Z. br. lag, hetwelk 18′ zuidelijker zoude zijn, dan Kotzebue het gevonden heeft.

Indien wij echter het ware Journaal en de Zeekaart van Roggeveen raadplegen, dan zullen wij terstond zien, dat Roggeveen nimmer een eiland *Karlshof* op die breedte heeft *kunnen* vinden.

Immers, nadat hij het *Paasch-Eiland* verliet, bevond hij zich, tot dat hij de lengte van het *Honden-Eiland* bereikt had, altijd west sturende (*) aanhoudend onder de paralel van 14°, 40′ Z. br., waarop hij in den nacht van den 20sten Mei in een aantal rotsen en eilanden verviel, alwaar hij de Afrikaansche galei verloor, waardoor deze eilanden den naam van *Schadelijke eilanden* verkregen, die Byron naderhand in dien van *King George's eilanden* verwisseld heeft. Nu werd volgens Behrens *op den middag, vóór dat zij op de Schadelijke eilanden vervielen*, *Karlshof* ontdekt, hetwelk volgens den koers, dien zij sedert eenen geruimen tijd stuurden, naar gissing op 14°, 40′, vijftien mijlen beoosten de *Schadelijke eilanden* zoude geweest zijn. Maar nu vragen wij, hoe of het mogelijk zoude kunnen geweest zijn, dat Roggeveen van hier eén laag eiland, zoo als *Karlshof*, op 15°, 45′ Z. br. en dus ruim 16 Duitsche mijlen bezuiden zijne koerslijn gelegen, zoude hebben kunnen zien? daar en boven, het Journaal van Roggeveen maakt 'er even zoo min melding van als van nog eenige andere eilanden, door den Sergeant Behrens in zijn verhaal opgegeven en die wij alle regt meenen te hebben, om te gelooven, dat alleen in de verbeelding van genoemden Sergeant derzelver aanzijn verkregen hebben.

On-

(*) Historische Beschrijving der Reizen. 18e. Deel, bl. 434 en ook de Kaart te vinden voor de tweejarige Reize rondom de wereld. Amsterdam, bij A. Cornelisz. 1774.

Ondertusschen willen wij hierdoor niet beweren, dat de Heer von Kotzebue, op de door hem opgegevene breedte, geen eiland zoude hebben ontdekt; integendeel gelooven wij in zijne ontdekking een reeds bekend eiland en zelfs eene Nederlandsche ontdekking, doch niet van Roggeveen, te vinden en wel op deze wijze:

Schouten en le Maire, het *Honden-eiland* verlaten hebbende, namen den koers meer zuidelijk dan Roggeveen en vonden op 15°, 15' Z. br. en 233°, 30' l. van Ténériffe of 143°, 10' bewesten Greenwich, een laag eiland, smal, doch lang, met een witachtig zandstrand, bewoond en met vele kokospalmen beplant. De ligging van dit eiland verschilt voorzeker in lengte en breedte met de gevondene van den Heer von Kotzebue; doch het meer gebrekkige der Werktuigen en de slechts op gissing berustende waarneming der lengte van die tijden in aanmerking nemende, doet dit verschil minder aanmerkelijk worden en zoude ons doen overhellen, om dit *lage eiland van Schouten* voor het door den Heer von Kotzebue ontdekte te houden; te meer, daar hetzelve, sedert de eerste ontdekking, niet is wewedergezien; welk gevoelen wij hier de vrijheid nemen, aan het oordeel der Vaderlandsche Aardrijkskundigen te onderwerpen.

In alle gevallen echter, blijft de ontdekking van den Heer von Kotzebue, voor de Aardrijkskunde, van veel belang; te meer, daar zij ons hoop geeft, dat dezelve aanleiding zal geven tot het oplossen van het groote verschil omtrent de *Schadelijke eilanden*, welke Fleurieu en anderen tegen de gevoelens van Arrowsmith voor denzelfden Archipel met de *Pallisers-eilanden* houden. Immers, daar deze laatste, door den uitmuntenden Cook ontdekt, slechts W. t. Z., 15 mijlen van het door den Heer von Kotzebue ontdekte of hervonden eiland verwijderd liggen, is het waarschijnlijk, dat deze groep, door den ijverigen Zeeman, zal opgenomen en hierdoor de verschillende gevoelens tot één gebragt zullen worden.

PRO-

PROGRAMMA

VAN DE

NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ.

(Vervolg van bladz. 135.)

De Prijsvragen, waarvan de termijn van beantwoording verschenen, en die op nieuw met of zonder eenige verandering wederom worden voorgesteld, zijn de volgende:

Daar in vele oorden van ons Vaderland de *Perzik-* en *Abrikozenboom*, en andere *Steenvruchten*, aangedaan wordt door eene witte korst, het *wit* genaamd; dat zich aan het jonge hout en de bladeren vertoont, waardoor de groei stil staat, de bladeren zamenkrimpen en afsterven en de vrucht gevlekt en smakeloos wordt; zoo wordt uitgeloofd aan hem, die hiertegen de beste geneeswijze en voorbehoeding aantoont, op stellige gronden steunende, *de tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten.*

Een *werktuig tot de Fabrijken dienstig* en tot heden in dit rijk niet in gebruik geweest, inzenden, eene belooning naar mate van de *nuttigheid der zaak.*

Aan den genen, die het lood in goten, op platten, in vergaar- en regenbakken met eene specie weet te overdekken of te bekleeden, welke voor de gezondheid schadelijke uitwerkselen van het lood wegneemt, en de kosten niet te veel verzwaart; de *tweede gouden Medaille* of *vijftig Dukaten.*

Een middel opgeven om het *rekken* of *lijmen van het bier* te voorkomen, en wanneer het aanwezig is, zulks te verhelpen en daaruit wegtenemen; *de tweede gouden Medaille.*

Aan den eersten in dit rijk, die eene Fabrijk of Trafijk, volgens den raad van den Graaf van Rumford, den *waterdamp* of *stoom*, zoowel ter algemeene verwarming als tot het koken en verwarmen der gebruikt wordende zelfstandigheden bezigt, van die inrigting eene beschrijving geeft en daarbij de verbeteringen bekend maakt, voor welke de uitvinding van den Graaf van Rumford nog vatbaar mogt zijn; de *tweede gouden Medaille.*

Eene Fabrijk oprigten, waarin uit de beenderen van verschillend slagtvee, *lijm-* of *bouillonkoekjes* worden vervaardigd en waarbij aan de aanvrage, zoo van de *lijm* voor de Fabrijken en Trafijken, als van de bouillonkoekjes voor de Hospitalen, Marine en Kolonien kan worden voldaan; de *tweede gouden Medaille.*

Aan

Aan dien in Nederland wonenden Kunstenaar, die *geprepareerde huiden van Dieren*, uit andere Landen hier heen komende, opzet, en dit even zoo goedkoop doet, als dit Buitenlands geschiedt, de *tweede gouden Medaille*. Hij, die naar dezen prijs wil dingen, moet onder de voorwerpen, die hij inzendt, ten minste één of twee vogels van de grootte van eenen reiger, kalkoen of gier, en één of twee zoogdieren van de grootte van eenen hond, een schaap, of eene geit inzenden.

De Prijsvragen, waarvan de termijn van beantwoording met het einde van September eerstkomende zal zijn afgeloopen; alsmede van die, welke nog voortduren, en waarop, voor ultimo September aanstaande, Antwoorden kunnen worden ingezonden, zijn de volgende

Aan den eersten, die *één morgen hoogen zandgrond* zal vermengd hebben, met eene genoegzame hoeveelheid *leem*, (welke in geen geval minder mag bedragen, dan het dubbeld tal van de voor dat land benoodigde voeren mest) en de wijze zal kenbaar maken, op welke de vermenging is geschied, met opgave der hieraan bestede kosten, en van den opbrengst van den aldus verbeterden zandgrond; eene premie van de *zilveren Medaille* en *tien Dukaten*, Prijsvraag No. 190 bl. 223.

Daar in vele *zandige streken* de *landbouw* in eenen verachterden en kwijnenden toestand schijnt te verkeeren; en de producten niet beantwoorden aan den arbeid en de kosten daaraan besteed; zoo verlangt men eene volledige doch beknopte beschrijving van de wijze, op welke de landbouw in die streken gedreven wordt, met opgaaf van de werkzaamheden en onkosten door dezelve gevorderd; gepaard met eene naauwkeurige aanwijzing van eene hiervan afwijkende proefondervindelijke gestaafde wijze van handelen, door welke meer zuivere winsten worden verkregen, de *tweede gouden Medaille*; No. 191 bl. 225.

Planten, *Gewassen* of *Boomen* tot nog toe in dit rijk tot nuttig gebruik niet aangekweekt, opgeven, en het nuttig en voordeelig gebruik, dat daarvan gemaakt kan wornen, met voldoende proeven bewijzen, en van gecultiveerde, eene betere behandeling en voordeeliger gebruik als tot nog toe bekend is, opgeven, en met proeven bevestigen, *tien Dukaten*, voor elk derzelve; No. 193 bl. 226.

Daar in vele plaatsen van Duitschland op dorre zandgronden, met goed gevolg wordt gebruik gemaakt van den *mergel*, die in sommige streken, meren of waterplassen gevonden wordt en over die gronden gestrooid, daaraan eene groote mate van vruchtbaarheid m dedeelt, zoo wordt gevraagd: — Is die aardsoort *mergel* genaamd, ook in ons land te

te vinden en waar? Zijn de bestanddeelen dezelfde of gelijksoortig met die des Duitschen mergels? — Kan, zoo hij hier gevonden wordt, onze Nederlandsche *mergel*, even zoo als de Duitsche, op dorre en schrale gronden, ter vruchtbaarmaking gebruikt worden? — de *tweede gouden Medaille* No. 238 bl. 287.

Eene Verhandeling inzenden over eene *ziekte* onder de *Schapen*, het *draaijen* genaamd, ook het *gekzijn*, *duizigheid* of *duizelachtigheid*, met opgaaf van middelen daartegen te bezigen; de *tweede gouden Medaille*; No. 239 bl. 288.

Die op eene voldoende wijze beantwoordt, of het *Kunstlicht*, hetzij door middel van *Gazlicht* of van sterklichtende Argandsche lampen, geen' voordeeligen invloed op den groei der planten zou kunnen hebben; zoo ja, op welke wijze men zich met het meeste nut en voordeel van dit *kunstlicht* zou kunnen bedienen, zal gegeven worden de *tweede gouden Medaille*, No. 240 bl. 290.

Een half bunder lands met *Fioringras*, *Agrostis stolonifera*, Linn. doen groeijen, en zoo van de cultuur als van den uitslag zelven, benevens van het getal en de soort van vee, dat daarmede gevoederd is, een voldoend berigt van inzenden; de *tweede gouden Medaille*, No. 241 bl. 290.

Eene premie van *tien* tot *vijfentwintig Dukaten* aan dengenen, die eenig nieuw soort van *Ooft-* of *Veldvrucht*, die algemeen en bestendig kan worden voortgekweekt, voor dit land en onze luchtstreek geschikt, van buitenlands zal hebben overgebragt, zoodat dezelve verkrijgbaar is; No. 242 bl. 291.

De *Sparrebosschen* van het schadelijk Insect de *Dermestes piniperda* te bevrijden, de *gouden Medaille*; No. 243 bl. 291.

Daar men hier te lande veelal gebruik maakt van de *Dorschrol*, zoo vraagt men: *hoe groot*, *hoe zwaar moeten de Dorschrollen zijn*, en met welke snelheid moeten zij worden omgevoerd, zullen zij, in ons vaderland, voor de onderscheidene soorten van granen, in hetzelve bekend, bij voorbeeld: door invoeging van gewigt, van het meest berekenbaar nut zijn; de *tweede gouden Medaille*, No. 244 bl. 292.

Aan de *zes* eerste Bijenhouders wordt aangeboden eene premie van *f* 3:- voor elke *deelbare* of *opzetkorf*, waarin de Bijen, zonder dezelve omtebrengen zullen gehouden worden, mits niet minder dan *tien* korven zijn aangelegd; No. 264 bl. 329.

Ter aanmoediging van de *cultuur van gierst* looft de Maatschappij uit hare *zilveren Medaille* en *twaalf Dukaten* dezelfde *Medaille* en *zes Dukaten* en de *zilveren Medaille* respectivelijk aan de drie eerste personen, die met voldoende getuigschriften kunnen staven, gedurende drie jaren, eene bepaalde hoeveelheid lands met *gierst* te hebben beteeld: No. 267, bl. 332.

Ge-

Geschikte *werktuigen* uitvinden voor de *verschillende gronden* om den juisten aard en elkander opvolgende beddingen, zoo wel der reeds bebouwde, als nog niet geheel ontgonnen gronden aantewijzen en te ontdekken, de *zilveren Medaille* en *vijftig Dukaten*; No. 269 bl. 333.

Voor het beste verslag van proeven, gedaan met eenig *Instrument*, tot hiertoe bij ons in den landbouw niet gebruikt wordende, mits daardoor eenig meerder voordeel in den landbouw verkregen wordt, dan men tot nu toe heeft door de manier, tegenwoordig in gebruik; eene premie naarmate de nuttigheid der zaak; No. 270 bl. 334.

Die koopbaren *Gom copal* in de West-Indische koloniën van dit rijk gevallen, herwaarts overbrengt en verdebiteert, *zestig Cents* voor ieder Nederlandsch pond tot 250 Nederlandsche ponden toe, die overgebragt en verdebiteerd zullen zijn.

Die uit de Zwemblazen of andere deelen van Inlandsche Visschen de *vischlijm* vervaardigt, en aantoont, op welke wijze men deze zelfstandigheid kan verkrijgen, en daarvan een monster inzendt van ten minste 5 Nederlandsche oncen, waaruit kan blijken, dat zij even zoo goed is als de beste Buitenlandsche, en niet hooger in prijs dan de tegenwoordig gebruikt wordende; de *zilveren Medaille* en *vijfentwintig Dukaten*; No. 246 bl. 294.

(Het Vervolg hierna.)

KUNSTEN

Antwerpen. De Tentoonstelling van Schilderijen is alhier geopend. Met leedwezen zien wij, dat 'er geene mededinging in het vak van het Historieel zal plaats hebben. Maar de commissie uit de Koninklijke Maatschappij tot aanmoediging der Schoone Kunsten, had vernomen, dat de Koninklijke Akademie in dit zelfde jaar de groote mededinging voor de Historische Schilders zoude kunnen aankondigen en kwam toen op het gelukkig denkbeeld, van het fonds voor deze mededinging tot den aankoop van een of ander werk onzer kunstenaars te besteden. De Koninklijke Akademie dezer stad intusschen, gezien hebbende, dat die van Amsterdam eene mededinging tot den grooten prijs voor de Historische Schilderij had geopend, kwam op het denkbeeld, om hare prijs-uitloving tot het volgend jaar uittestellen. Daar uit zal voortvloeijen, dat onze jonge Kunstenaars beurtelings te Amsterdam en te Antwerpen naar den groot prijs zullen kunnen mededingen, welke bestaat in een pensioen van 1200 guldens, gedurende vier jaren, voor eene reis naar vreemde landen en voornamelijk naar Italie.

Daar

Daar nu de prijsdinging naar de Historiële Schilderij geene plaats zal hebben, heeft het Z. M. goedgunstig behaagd, zes honderd guldens toe te staan, ten einde, bij wijze van aanmoediging, onder de bekwaamsten van iedere der groote klassen van de Koninklijke Akademie te worden verdeeld, op de volgende wijze:

Een Prijs van honderd guldens voor het bestgekeurde standbeeld, naar het antiek gekopiëerd.

Een prijs van honderd guldens voor het best geschilderde Akademiebeeld naar het levend model.

Een prijs van honderd vijfenzeventig guldens voor eene schets van een Historie-stuk.

Een prijs van honderd guldens voor een plan gegeven van architectuur.

En eindelijk een prijs van vijf en zeventig guldens voor een sieraad aan een paleis, naar eene opgegeven teekening gemodelleerd.

Onder een groot aantal, door de leden van den raad der Akademie verkozen onderwerpen, was het lot op de navolgende gevallen:

Voor het standbeeld naar het antiek: *De Venus van Arles.*

Voor het geschilderde Akademie-beeld, was de stelling die van een' Beeldhouwer, aan *Il Torso di Vaticano* arbeidende.

Voor de schets van het Historiestuk: *Anna, in Gods tempel te Silo, haren zoon Samuel offerende.*

Voor het plan van architectuur: *Een gekkenhuis.*

En eindelijk, voor het bovengemelde sieraad, het gedeelte van eenen *fries, om tot versiering van een paleis te strekken.*

De leden van den raad hebben de prijzen toegewezen als volgt:

Voor de schets van het Historiesuk aan den Heer *A. J. Everaerts*, van Leuven;

Voor de Schilderij naar het levend model, aan den Heer *Ant. Wirtz*, van Dinant;

Voor het standbeeld, aan den Heer *Greef*, van Antwerpen;

Voor het plan van architectuur: aan den Heer *J. Laenen*, van Antwerpen;

Voor een model van een sieraad voor een paleis, aan den Heer *Greef*, te Antwerpen.

Alle de bekroonde stukken zijn in de zaal der Schoone Kunsten ten toon gesteld, welke op den 15den geopend is geworden.

AMSTERDAM *den 22sten Augustus.* De Raad van Bestuur der Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten alhier, heeft heden den grooten prijs dezer Akademie, bestaande in een jaarlijksch pensioen, gedurende vier jaren, van *f* 1200:- ter volmaking der kunstvermogens in Italie of elders; waar-

waarmede tevens verbonden is het Lidmaatschap der Akademie, toegewezen, in het vak der Schilderkunst, aan

Desiré de Fiennes van Anderlecht, Leerling van den Heer Paelinck, te Brussel. En aan

Christiaan Julius Lodewijk Portman, Leerling aan de Koninklijke Akademie alhier.

De *groote zilveren Medaille*, met het Lidmaatschap der Akademie.

Alsmede aan:

Jean Joseph Geens, van Gend, Leerling van den Heer de Cauwer te Gend, en Paelinck, te Brussel, de *kleine Zilveren Medaille*, met het Lidmaatschap der Akademie.

Het onderwerp was *Adam en Eva, bij het Lijk van Abel.* De beslissing wegens deze drie, vooral tusschen de beide eerste, was hagchelijk en moeijelijk, uit aanmerking van ieders bijzondere verdiensten. De Raad verblijdt zich, dat zij de Leden dezer Akademie heeft kunnen uitnoodigen, om, zoo voor zich als bijhebbend gezelschap onder derzelver geleide, deze stukken in het Lokaal der Akademie te komen bezigtigen, waarvan op de gestelde dagen en uren dan ook gebruik is gemaakt.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Bewaren van Bloedzuigers.

Dikwerf heeft 'er, zonder merkbare oorzaken, eene groote sterfte onder Bloedzuigers, voor Geneeskundig gebruik bewaard, plaats. De Apotheker Köhler, te Cassel, beveelt aan, om na het uitnemen van alle Bloedzuigers uit het glas, waarin ze bewaard zijn, hetzelve te reinigen en eenigen tijd aan de werking van Chloringaz bloot te stellen. Hij ondervond, dat daarna de sterfte in hetzelfde glas zeer verminderde en meent dus aan eenige ontwikkelde smetstof te mogen denken. (Brandes, *Archif Bd.* XI. *f. 93 ff.*) Zouden de Apothekers, die groote hoeveelheden dezer dieren moeten houden, dezelve niet natuurlijker kunnen bewaren, door ze in min of meer vlakke bakken, waarin eenige waterplanten wassen, te sluiten? Ik geloof uit den aard des diers, dit te mogen besluiten.

M—R.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

ALGIERS. Op den 2den Julij ll. is 'er eene hevige Aardbeving te Algiers gevoeld. Herhaalde schokken hadden achtervolgens gedurende verscheiden dagen plaats. Dezelve verspreidde alleen schrik onder de inwoners, zonder eenige schade te veroorzaken; maar op tien mijlen afstands van Algiers heeft zij geduchte verwoestingen aangerigt. De stad Belida is vernield en daarbij een groot aantal bewoners omgekomen. Van tien duizend zielen, waaruit de bevolking bestond, zouden zesduizend onder de puinhoopen begraven liggen. — In een tijdsbestek van twintig jaren is dit de derde stad, die ter onderging. Galea en Mascara zijn op dezelfde wijze vernield geworden.

LEYDEN *den 23sten Augustus.* De Komeet in het gesternte *de Stier*, waargenomen door den grooten Telescoop en Cirkel, heeft eene zeer geringe helderheid. De kern is niet te onderkennen met eenige duidelijkheid; de omtrek en staart hebben de gedaante van een schemerend floers. Ten 3 *ure* 19 *min.* midd. tijd. was de regte opklimming 63 *gr.* 26 *minut.*. de Noorder declinatie 21 *gr.* 24 *minuten.*

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
24	30. 1 30. 1 30. 1¼	63 73 60	O. N. O. N. O. O. t. N.	's morgens dampig, voormidd. een weinig wolken, voor 't overige helder.
25	30. 2 30. 2 30. 2	61 69 58	O. N. O. N. O. t. O. N. O.	helder.
26	30. 2 30. 2 30. 2	60 67½ 56	O. N. O. N. O. t. O. N. O.	omtrent helder.
27	30. 1¼ 30. 1¼ 30. 0¾	61 66 61	O. N. O. —— N. O.	voormiddag bewolkt, verder betrokken.
28	30. 0 30. 0 30 0½	61 65½ 60	N. N. O. N. t. O. N.	voormiddag betrokken, verder bewolkt
29	30. 1 30. 1 30. 1¼	63 69 62	W. N. W. W. W. t. Z.	meest betrokken, 's avonds iets regen.
30	30. 1½ 30. 1½ 30. 2	65 73½ 62	Z. Z. O. Z. O. Z. Z. O.	's morgens betrokken, voorm. bewolkt, verder helder.

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. J. C. VIEWEG EN ZOON, Boekhandelaren te Nijmegen, is van de pers gekomen, en bij de voornaamste Boekhandelaren in dit Rijk verkrijgbaar gesteld:

1. HET GELDERSCH LUSTOORD, of *Beschrijving van de stad Nijmegen en derzelver omstreken, met Geschied- en Oudheidkundige bijzonderheden*, door C. TEN HOET Jz., met gegraveerden titel en vignet, door P. VELYN, op postpapier *f* 1 - 60.

Dit Werkje is in drie hoofd-afdeelingen verdeeld. De eerste bevat de beschrijving der stad Nijmegen zelve, met een kort overzigt harer oude geschiedenis en een berigt der merkwaardigste oudheden, in dezelve eertijds aanwezig geweest en als nog te vinden; de tweede levert eene algemeene schets der Nijmeegsche omstreken, voor zoo verre die inderdaad schoon en der bezigtiging waardig te noemen zijn; en in de laatste afdeeling vindt men bepaaldelijk en omstandig zoodanige wandelingen en buitenplaatsen beschreven, welke eene afzonderlijke en naauwkeurige voorstelling verdienden.

2. GRONDEN DER REGTSGELEERDHEID, *met betrekking tot de vrijwillige Akten en Contrakten onder de thans heerschende wetgeving*, bijzonder ingerigt tot eene Handleiding voor jonge lieden, welke zich voor het ambt van Notaris of Prokureur willen vormen, door denzelfden Auteur . . . . *f* 1 - 80.

Dit werk is van dien aard, dat hetzelve ook door particulieren, niet tot de Regts-Practijk behoorende zoo wel bij de eventuële nieuwe wetgeving, als onder de tegenwoordige, met vrucht kan worden gebruikt.

*** Van den ROMEINSCHEN ANACHARSIS, onder den titel ARTEMIDORUS IN HET RIJK DER ROMEINEN uit het Hoogduitsch van C. KUFFNER vertaald, en met aanmerkingen voorzien door STEENBERGEN VAN GOOR, wordt heden het eerste deel, met eene plaat, portret en gegraveerden titel uitgegeven door STEENBERGEN VAN GOOR, te Leeuwarden. Om dit belangrijke werk, hetwelk voor de bezitters van STUARTS *Romeinsche Geschiedenis*, en BARTHELEMY's *Anacharsis*, onmisbaar en eenig in zijne soort is, meer algemeen verkrijgbaar te maken, heeft de uitgever de Inteekening op hetzelve nog opengesteld tot de verschijning van het 2de deel; doch alsdan zal dezelve finaal gesloten worden, en het werk niet, dan tegen den gewonen verhoogden prijs, te bekomen zijn. Ieder kan bij zijnen gewonen Boekverkooper inteekenen.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 36. *Vrijdag den 9den September.*

BERIGTEN.

'S GRAVENHAGE *den 5den September.* Een onzer lofwaardige Residenten in Oost-Indiën is in het verleden jaar de Rivier Pontianak tot op 1½° Oosterlengte van Greenwich opgeweest, en heeft zich tot in het midden der woeste Dayakkers of Koppenschellers gewaagd.

Bij deze is het de grootste eer, eene menigte schedels van menschen, die zij het hoofd hebben afgeslagen, in hunne huizen ten toon te hangen; van de tanden der geschelde hoofden maken zij colliers; geen jongen is bij zijne aanstaande bruid in aanzien, ten zij hij bewijzen kan, dat hij drie of vier vijanden heeft geveld, waarvan de priester op het vertoonen van een gedeelte des achterhoofds, een teeken op den gordel zet, terwijl de jongen zelf het haar aan zijne sabel hangt; zulk eene sabel, geschelde kop en gordel is bij Z. M. Kabinet van zeldzaamheden in 's Gravenhage, aangekomen.

Bovengemelde Resident heeft ook op Borneo eene kleine natie gevonden, bestaande uit circa 2000 zielen, bij welke het gezag aan eene vrouw was toevertrouwd,

welke met twee mannen leefde, die met een plaatsje aan hare voeten verwaardigd werden.

Hij heeft den broeder des Sultans van Pontianak alsmede een der Kapiteins over de Chinezen, die zich op Borneo tot het bewerken der Goud- en Diamantmijnen hebben nedergezet, medegebragt, ten einde hun Java en de magt der Nederlanders te toonen, welke zij beoordeeld hadden naar het klein getal, dat op Borneo is geweest, hetwelk niet voldoende was, om hun die natie als zeer belangrijk te doen voorkomen.

Hij kwam op den 8sten Februarij 1824 te Sourabaya aan, en zou eerlang weder van daar naar Pontianak vertrekken.

Amsterdam *den 31sten Augustus.* Maandag den 29sten dezer werd alhier, onder het Voorzitterschap van den Heer W. A. van Hengel, Voorzitter der derde Klasse, de *achttiende* Algemeene Vergadering van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten gehouden, wordende het algemeene Secretariaat waargenomen door den Heer G. Vrolik.

Deze Vergadering werd op heden vervolgd en gesloten, nadat als Algemeene Voorzitter voor het volgend jaar was geproclameerd de Heer Mr. C. A. den Tex, Voorzitter der Vierde Klasse, zijnde dien ten gevolge de Heer J. de Vos Wz., voor dat jaar, Algemeene Secretaris.

Op gisteren, den 30sten, had alhier plaats de *vijfde* Openbare Vergadering der Eerste Klasse, onder Voorzitterschap van den Heer J. P. van Cappelle, die dezelve opende met eene gepaste uitweiding over drie afgestorvene Leden en eenen Correspondent, waarna de Heer G. Vrolik, Secretaris der Klasse, verslag deed der Werkzaamheden gedurende de laatste twee jaren, tevens mededeelende het Programma der uitgeschrevene Prijzen, dat nader algemeen zal gemaakt worden. Hierop deed de Heer C. Ekama, Lid der Klasse, eene Redevoering waarin, na ontwikkeling van het *denkbeeld van kracht*, één voorbeeld van vruchtbare beginselen, *in de algemeene aantrekkende kracht der ligchamen*, beschouwd werd. Waarna deze Openbare Zitting werd gesloten.

OVER

TEGENGIFTEN EN PROEFMIDDELEN

van OPIUM

door G. J. MULDER,

Med. et Artis Pharmac. Doct. te Amſterdam.

Over de tegengiften van Opium is men het, even bijna als van ieder vergift, tot heden toe niet eens geweest. Sommigen hebben azijn aangeraden, anderen een aftrekſel van koffij, anderen wederom iets anders; alle welke meer of min het vermogen hadden, de werking van het Opium op het dierlijk ligchaam, op het welk hetzelve was aangewend, tegen-tegaan, doch geen van alle de kracht, om die werking geheel en al te vernietigen. Daar nu de aanwending van deze tegengiften op enkel empiriſche gronden ſteunde, moest 'er dikwijls groote verſcheidenheid worden waargenomen in het effect van dit of dat tegengift, indien ſlechts de omſtandigheden anders waren, als waarin men hetzelve het eerst had aangewend. Een merkwaardig voorbeeld hiervan hebben wij in den azijn, welke door vele Geneeskundigen als tegengift bij Opium - vergiftigingen waargenomen is, terwijl de Turken, indien zij zich door Opium, aan hetwelk zij door dagelijksch gebruik min of meer gewoon zijn geworden, willen van het leven berooven, azijn op opium innemen en alzoo ſterven. — Alhoewel nu deze tegengeſtelde werking van den azijn twijfelachtig voorkomt, zoo is dezelve niet te min waar, en men zal, geloof ik, op volgende wijze dit verſchil moeten verklaren.

De azijn heeft het vermogen de morphine, waaraan het Opium deszelfs verdoovende kracht verſchuldigd is, meer oplosbaar te maken, daar deze in het Opium door het meconium - zuur wel werd opgelost gehouden, doch veel minder dan door den azijn kan geſchieden; de narcotine echter, zijnde het

het prikkelend gedeelte van het Opium, wordt door den azijn in werking zeer verminderd. Daar nu de Turken langzamerhand tot groote hoeveelheden Opium dagelijks gebruiken, zonder met eenig zuur aangemengd te zijn, zoo werkt de narcotine prikkelend op het ligchaam, en de morphine daarentegen verdoovend, waardoor dus een gedeelte van de werking van een der bestanddeelen des Opiums vernietigd wordt. Nemen zij nu azijn op Opium in, zoo wordt hierdoor de narcotine in werking verminderd, de morphine echter verhoogd, en zij ondervinden eene directe verdooving der azijnzure morphine, welke anders niet dan indirect was, door dat de narcotine bij grootere giften Opium de morphine in werking schijnt te overtreffen, iets, hetwelk bij kleinere giften juist omgekeerd is. Ongewoon dus aan deze uitwerking sterven zij aan de gevolgen van vergiftiging met azijnzure morphine, terwijl zij anders door de narcotine werden opgewonden, en als ware het met nieuw leven, na het gebruik van Opium, begaafd.

Zoo werkt nu de azijn op het Opium. Doch de azijn werkt ook op de maag en het overige ligchaam, en het is deze werking, welke wij, na het gebruik van kleine giften Opium, met aanwending van veel azijn, zien ten voorschijn komen. De azijn immers heeft niet alleen het vermogen, de werking der maag zeer optewekken, maar ook door deszelfs vlugtigheid prikkelt zij het zenuwgestel min of meer en vermindert tevens de te groote gevoeligheid der zenuwen, alle welke krachten in staat zijn geheel of gedeeltelijk, naar de aangewende hoeveelheid, de uitwerkselen van eene geringe dosis Opium te vernietigen of voortekomen. (Zie *Diss. de opio ejusque principiis, actione inter se comparatis*, op verschillende plaatsen).

Hieruit geloof ik, dat alleen kan verklaard worden hetgeen wij in de *Bibliotheque universelle* T. 29 p. 130 lezen. Murray namelijk beschouwt het azijnzuur nu nog als tegengift bij Opium-vergiftigingen, daar hij aan een konijn twee en een half drachmen *tinctura opii* had gegeven, en naderhand dit zelfde dier, toen het duidelijke verschijnselen van vergiftiging toonde, met omtrent eene once azijnzuur weder-

om

om heeft hersteld. Hij goot het niet alleen in den mond, maar wreef het ook op verschillende plaatsen van het ligchaam in de huid in. Murray gaf uit dien hoofde overzure azijnzure morphine (*superacetas morphii*) tot een half drachme aan een jong konijn, zonder eenig effect 'er van waartenemen. Dat dit evenwel niet aan het azijnzuur is toeteschrijven, blijkt daaruit, dat de azijnzure morphine zeer vergiftig is en dus eene kleine hoeveelheid azijnzuur, welke 'er in de overzure azijnzure morphine meer zoude zijn, geen verschil in werking kan aanbrengen, daar deze chemische verbinding daar alleen maar betrekking op heeft, dat de azijn de morphine meer oplosbaar maakt; — daar nu de overzure azijnzure morphine meer oplosbaar is, dan de azijnzure morphine, zal de kracht insgelijks sterker moeten zijn, omdat de oplosbaarheid overmijdelijk is aan de werking van een of ander ligchaam van die soort, waartoe de morphine behoort, ja zelfs de kracht dikwijls in de regte rede van de oplosbaarheid van het een of ander geneesmiddel staat. Bovendien heb ik van 6 greinen overzure azijnzure morphine aan een' hond gegeven, zeer sterke effecten gezien (*Diss. cit.* p. 80) Doch, daar men weet, dat tusschen een konijn en een' hond te groot verschil is, dan dat het waarschijnlijk zoude zijn, dat deze twee dieren van dezelfde hoeveelheid van één vergift dezelfde uitwerkselen zouden ondervinden, zoo zullen wij het misschien aan de mindere vatbaarheid van een konijn voor prikkel dan bij den hond, moeten toeschrijven.

Voor omtrent twee jaren werd de aandacht der geleerden, door eene vergiftiging te Parijs voorgevallen, meer op dit onderwerp bepaald, daar men tot hiertoe een geneesmiddel in vele opzigten het Opium overtreffende, had in vergetelheid gelaten, waar men nu zelfs maar zelden gebruik van maakt. Een ongelukkig geval gaf aanleiding tot onderzoekingen, welke wij meenen tot groote nuttigheid in tweederlei opzigten te kunnen strekken. —

Het plan van onderzoek was slechts, of men ook een goed proefmiddel voor de morphine kon ontdekken; doch niet alleen werd dit bereikt, maar men vond tevens een middel, de morphine onschade-

lijk te maken voor het dierlijk ligchaam. Eerst sloeg men voor, door middel van alcalien de morphine te praecipiteren. Doch, wat het eerstgenoemde aangaat, hiertoe kon deze proef niet dienen, ten zij de morphine in groote hoeveelheid was gebruikt. En om door dit middel de morphine onschadelijk te maken voor het dierlijk ligchaam, kon daarom niet geschieden, omdat de morphine van het meconium- of eenig ander zuur, alhoewel gescheiden, toch nog niet ophoudt te werken op het dierlijk ligchaam, maar slechts in werking vermindert. Eene groote hoeveelheid Opium ingenomen zijnde, werkte dus te sterk voort, niet tegenstaande men alcalien had ingenomen, om de morphine te praecipiteren, dan dat het voor de gezondheid en het leven schadeloos zoude geweest zijn, daar de voorhanden zijnde morphine min of meer oplosbaar zijnde, voort moest gaan met te werken.

Om deze reden stelde de Heer Dublanc, de jonge, in het *Journal de Pharmacie* Aug. 1824 p. 425 als nieuw voor, hetwelk Braconnot (*Journal de Physique* T. 84 p. 225) en Büchner (*Repertorium für die Pharmacie* T. 4. pt. 1. p. 49) reeds vroeger hadden opgemerkt, dat namelijk de morphine geheel gepraecipiteerd en onschadelijk gemaakt wordt door de looistof, en bezigde dus om dezelve te praecipiteren *tinctura gallarum*. Deze looistof (*tannin*) vereenigt zich zeer vast met de morphine en is 'er niet dan door lijm van af te scheiden.

Doch Dublanc had, even min als de vorige, gelet op de aanwezigheid der narcotine in Opium, welke in kracht voor de morphine niet behoeft onder te doen, en welke dus in het Opium terugblijvende, men nog niets had verrigt, al had men de morphine onschadelijk gemaakt. Opgewekt, om dus een proefmiddel en tegengift voor de narcotine te vinden, daar ook met deze op zich zelfs, even als met de morphine vergiftigingen kunnen geschieden, zoo heb ik in de eerste plaats de tinctura gallarum insgelijks beproefd, en gezien, dat deze ook gelukkig de narcotine praecipiteerde. Wij hebben dus door hetzelfde middel gelegenheid, twee zeer werkzame bestanddeelen des Opiums onschadelijk te maken,

en

en tevens beider aanzijn duidelijk aan den dag te leggen.

Wordt men derhalve gewaar, dat eene vergiftiging door Opium is geschied, zoo geeft men onverwijld middelen, waar deze looistof in voorhanden is, en daar dezelve in water wordt opgelost, zoo geeft men liever een waterig aftreksel, dan een alkoholisch; daar de alkohol het vermogen heeft, het gepraecipiteerde wederom optelossen.

Die zelfstandigheid nu, in welke de meeste looistof voorhanden is, is de beste: b. v. galnoten, witte wilgenbast, kastanjebast, kina, catechu, gummi kino enz., moet men boven andere de voorkeur geven. Heeft men evenwel andere gereed, zoo geeft men dezelve dan slechts in grooter hoeveelheden, b. v. sterke koffij, daar de koffij alleen door de looistof, welke zij bevat, hier dienstig is; misschien evenwel ook om de vlugge olie, welke zoo opwekkend is, dat wij vele menschen, na sterke koffij gedronken te hebben, in het aangezigt zeer gekleurd zien, en de geheele oppervlakte des ligchaams veel meer verwarmd is dan gewoonlijk. — Indien dit het geval is, kan de koffij om deze laatste reden schadelijk zijn. Te weten: indien de zieke eene grootere hoeveelheid Opium heeft ingenomen, welke bij hem, zoo als in het eerst altijd het geval zal zijn, eene opwekkende kracht uitoefent, zoo is de koffij, om hare vlugge olie, nadeelig. In dusdanig een geval vermijde men zorgvuldig allen uitwendigen prikkel en brenge slechts verkoelende middelen aan, aan de oppervlakte van het ligchaam, en geve inwendig een aftreksel van de gemelde substantien. Is daarentegen *torpor* aanwezig, zoo kan en moet men bij de inwendige aanwending van een aftreksel van galnoten, b. v., uitwendige prikkelende middelen voegen, zoo als b. v. waschingen met warmen brandewijn, het wrijven vooral van de slapen des hoofds, en het houden van opwekkende zelfstandigheden onder den neus, zoo als ammoniak enz. Voornamelijk ook prikkelt men de uitwendige zintuigen, door b. v. sterk licht voor de oogen te houden, veel geraas te maken, den lijder geen rust te geven, maar hem te laten loopen, zoo hij kan, of zoo hij te krachteloos is, hem te doen bewegen. (Zie

Orfila *Toxic. gener.*, *Tom.* 2, *p.* 150, *Diss. cit. p.* 117, N°. 17). Men appliceert tevens clysmata van assa foetida, campher enz.

Dit nu, wat de behandeling van die lijders aangaat, welke Opium hebben ingenomen. — Is 'er daar en tegen slechts morphine of een der morphine-zouten aanwezig, zoo behandelt men den lijder opwekkend; heeft men slechts narcotine alleen gebruikt, zoo behandelt men den lijder verdoovend; in allen geval echter, geeft men inwendig looistofbevattende zelfstandigheden. —

Tot zooverre over het voorkomen van beginnende of voortgaande vergiftiging met Opium, of een derzelver bestanddeelen; — laten wij nu zien hoe de geregtelijke Geneeskunde ook haar voordeel van deze zelfde ontdekking heeft. —

Ziet men aan de kleur, en merkt men aan den reuk van uitgebraakte, of na den dood in de maag gevondene stof, dat de vergiftiging met geen narcotine of morphine, maar met Opium is geschied, iets, hetwelk zeer gemakkelijk is, en wil men 'er zich verder van overtuigen, dan dampt men het vocht in een waterbad, tot bijna droogwordens toe, uit, en distelleert over hetzelve aether sulphuricus. Na het goed gekookt te hebben, zoo giet men den aether van de overige massa af, dampt denzelven uit en ziet, of 'er ook kleine kristalletjes in zigtbaar worden, welke wit van kleur zijn, in brandewijn en aether worden opgelost, en hieruit door water gepraecipiteerd. Is dit het geval, zoo neemt men eenige van deze kristallen, lost dezelve in zeezoutzuur op, en doet 'er galnoten-tinctuur bij, waardoor een geelachtig kleverig praecipitaat geboren wordt, hetwelk in alkohol oplosbaar is, en door lijm ontbonden wordt, wordende de narcotine afgescheiden van de looistof, welke door afwassching met alkohol zuiver verkregen wordt en wederom voor kristallisering vatbaar is. Men is alzoo zeker van het aanwezig zijn der narcotine. Moet men nu verder de morphine uit het vocht hebben, zoo dampt men het overige der zelfstandigheid wederom uit en trekt het met water en eenig zuur, b. v. azijnzuur, uit; de opgeloste massa kan men met alcalien wel eens onderzoeken, of 'er een

wit

wit poeder wordt nedergeſlagen, doch voornamelijk doet men 'er galnoten-tinctuur bij, en gaat op dezelfde wijze voort, als bij de narcotine. De verbinding van morphine met de looiſtof is meer korrelig, niets kleverig. De kristallen met ſterk acidum nitricum overgoten, geven eene ſchoone roode karmozijnkleur en hebben overigens de eigenſchap met vele zuren zouten te maken.

Heeft men ſlechts met narcotine of morphine, of zouten van hetzelve te doen, zoo ſlaat men den weg in, voor elk afzonderlijk aan de hand gegeven.

PROGRAMMA.

VAN DE

NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ.

(Vervolg van bladz. 156.)

De Prijsvragen, waarvan de termijn van beantwoording met het einde van September eerstkomende zal zijn afgeloopen; alsmede van die, welke nog voortduren, en waarop, voor ultimo September aanſtaande, Antwoorden kunnen worden ingezonden, zijn de volgende

Aarde voor Aardewerk zoodanig te bereiden, dat de daarvan gemaakte ſtukken bekwaam zijn, om in dezelve *Scherpe vochten* en andere *Scheikundige ontbindingen* te doen uitdampen en te zuiveren, zonder nadeel aan die vochten en ontbindingen te veroorzaken, en vervolgens van zulk Aardewerk tot een' billijken prijs, allerlei potten, pannen ſchalen enz. te maken; *Vijftig Dukaten*; No. 247 bl. 294.

Verglaasd Karton Papier, tot perſing van Fabrijkgoederen, de *tweede gouden Medaille en tien Dukaten*, No. 248 bl. 295.

Aan hem die aantoont: 1°. *Welke ſoorten van Aarden* 'er in dit Rijk gevonden worden, die op zich zelve of met andere aardſoorten vermengd, geſchikt bevonden worden, tot het maken van Aardewerk gelijk aan het beste Buitenlandſche, 2°. Die aantoont, welke de *beste ſtoffen zijn* tot het maken van vormen van eenen goeden ſmaak, en 3°. Die

 in

in ſtaat is op zoodanig *Aardewerk* een *glazuur* te leggen, dat proefondervindelijk bewezen wordt van alle gebreken van het tegenwoordig glazuur bevrijd te zijn; *één duizend guldens*; No. 249 bl. 296.

Aan den eerſten, die *Roomkleurd Aardewerk* fabriceert, in deugd en prijs gelijk aan het beste Buitenlandſche; de *tweede gouden Medaille* en *vijftig Dukaten*; No. 250 bl. 293.

Ruwe of *ongebleekte Katoenen Garens* van verſchillend *rood* en *zwart*, zoodanig te verwen, dat dezelve in vastheid en levendigheid van kleur voldoende bevonden worden; de *tweede gouden Medaille*; No. 251 bl. 299.

Die in eene binnen dit Rijk opgerigte Fabrijk, *Kunst-* of *verſierde Bloemen* vervaardigt, en proeven daarvan inzendt, de *tweede gouden Medaille*; No. 252 bl. 299.

Aan hem, die onderſcheidene proeven (ten minste ten getalle van *zes*) inzendt, van kunstig drijſwerk in Zilver, tot het Historiele vak behoorende, de *tweede gouden Medaille* en *tien Dukaten*, of de *zilveren Medaille* en *vijfentwintig Dukaten*; No. 273 bl. 335.

Die *Inſtrumenten* uit *Gomme Elastique* vervaardigt, ten dienste der Heelkunde, en deze tegen eenen matigen prijs verkrijgbaar ſtelt en proeven daarvan inlevert; de *tweede gouden Medaille* en *twintig Dukaten*; No. 207 bl. 234.

De Maatſchappij vraagt: welke *ſoort en zamenſtelling van Brandſpuiten* bewijzen, volgens de ondervinding, het meeste nut bij brand, zoo door eenen ſpoedigen en overvloedigen toevoer van water, als eene gemakkelijke behandeling voor de werklieden? — Welke proportie en zamenvoeging der onderlinge deelen zijn de verkieslijkſte en beste bevonden? En welke verbeteringen zouden aan die zamenſtelling nog te brengen zijn, om zoo mogelijk het water nog verder, in grooter hoeveelheid en met meer gemak voor de werklieden te kunnen aanvoeren, dan gewoonlijk; die zulks op eene voldoende wijze beantwoordt, de *tweede gouden Medaille* en *vijfentwintig Dukaten*; No. 253 bl. 300.

Een middel opgeven, dat de warmte ſtof der in de Fabrijken en Trafijken gebezigd wordende vuren zich enkel tot de te verwarmene ſtoffen en niet aan de naburige ligchamen mededeelt; de *tweede gouden Medaille*; No. 255 bl. 302.

Metalen vaten voor Fabrijken, en ten Huishoudelijken gebruike met een *Email* te bekleeden, dat de ſterkst werkende zuren wederſtaat en voor geene afbladering vatbaar is; de *tweede gouden Medaille*; No. 256, bl. 303.

Een gezond, eenvoudig, ligt verkrijg- en onkostbaar middel opgeven, om in plaats van *Gest*, tot de bereiding

van

van ſpijzen en dranken gebruikt te worden, zonder eenigen wanſmaak daaraan te geven; de *zilveren Medaille* en *zes Dukaten*; No. 257 bl. 304.

Wat zijn de redenen van de verminderde deugd onzer Metſelſpecie? en welke middelen zijn 'er, waardoor een ieder gemakkelijk in ſtaat is, om de gebreken derzelve te kunnen onderzoeken? Die dit volkomen beantwoordt, de *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten*; No. 258 bl. 304.

Een voldoend elastiek werktuig vervaardigen, geſchikt om naauwe ſchoorſteenen van alle roet volkomen te zuiveren, de *zilveren Medaille* en *tien Dukaten*; No. 259 bl. 305.

Proeven van *Drukink* inleveren evenarende de beste Buitenlandſchen, benevens afdrukſels daarmede gemaakt en bewijzen, dat in genoegzame hoeveelheid te bekomen is: de *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten*; No. 260. bl. 305.

Een verbeterd werktuig vertoonen, hetzij eene verbeterde *Loglijn*, of iets anders van die natuur tot betere en nadere bepaling der ſnelheid van een Schip op Zee, dan tot nu toe geſchied is; *vijftig Dukaten*; No. 217 bl. 240.

Door *proefnemingen beſlisſen*, of de waarnemingen van Humboldt, door welke hij meent, dat bevestigd wordt, dat het zeewater in temperatuur vermindert, naarmate men droogten nadert, zoo dat men des nachts of in eenen ſtorm, of in andere gevallen, waarin men bezwaarlijk het lood kan gebruiken, zich veilig op den Thermometer kan verlaten ter ontdekking van droogten, de *Gouden Medaille*; No. 218 bl. 241.

Verſcheidene premien ter ſomma van *vijftig Dukaten* worden uitgeloofd aan die ſcheepsofficieren, ſtuurlieden, en alle andere perſonen in dit Rijk, welke de beste waarnemingen van nuttige zaken, nuttige ontdekkingen of de naauwkeurigſte proefnemingen met nuttige uitgedachte middelen, de verbetering der Zeevaart en Visſcherijen betreffende, zullen hebben gedaan en medegedeeld, No. 219 bl. 241.

Een in alles voldoend middel opgeven, met berekening van kosten, om *Houten vloeren*, *Lambriſeeringen*, en *beſchotten der huizen*, die door het opſlaan of de uitwaſeming der gronden, aan eene ſpoedige verrotting, door den aangroei van onderſcheidene Plantgewasſen blootgeſteld zijn, daarvoor te beveiligen, de *tweede gouden Medaille*; No. 137 bl. 131.

Aan elk jongeling, die zich op de *Graveerkunst*, als zijn eenigst en voornaamst bedrijf en kostwinning zal hebben toe-

toegelegd en van zijne bekwaamheid, ten minste 12 onderscheidene proeven zal hebben ingeleverd, eene aanmoediging van *honderd vijfentwintig Dukaten*, in *vijf* jaren te betalen, mits dat ieder jaar nieuwe bewijzen van vorderingen getoond worden: Den genen, die naar deze premie dingen, zij kennelijk, dat hier niet zoo zeer op het *Etsen* als wel op de bewerking van het *Graveerijzer* gedoeld wordt; No. 221 bl. 243.

Aan hem, die de beste en voldoende *Gegraveerde Kunstprent*, naar de Schilderij van eenen Nederlandschen meester, bij eene bepaalde grootte zal inleveren, *vijfentwintig Dukaten*, of een gedenkstuk van die waarde ter zijner keuze, No. 221 bl. 243.

Aan hem, die eene *geëtste Prent* van eigen vinding, waarin, behalve eene kunstmatige behandeling van de Etsnaald, eene goede *ordonnantie* en *teekening* is in acht genomen, zal inleveren, *twintig Dukaten*, en aan de twee naastbij komenden ieder *tien Dukaten*; No. 222 bl. 243.

Aan dien in ons Vaderland gevestigden kunstenaar, die voldoende proeven van *Emailleerkunst* zal inleveren; de *tweede gouden Medaille*; No. 223 bl. 244.

Aan dien in ons Vaderland gevestigden Kunstenaar, die eenige proeven zijner bekwaamheid in de *Medailleerkunst* inzendt, die, zoo in vinding als uitvoering geoordeeld worden te mogen wedijveren met de beste voortbrengselen van den Medailleur Holtzhey, de *tweede gouden Medaille*; No. 224 bl. 244.

Aan de *zes* eerste Nederlandsche jongelingen, die voldoende Monsters overleggen van hunne vorderingen in de *Stempelsnijkunst*, van die qualiteit, dat men gegronde verwachting voedt, dat zij éénmaal geschikt zullen worden bevonden tot het snijden van zoodanige stempels, als tot de Muntspecien van dit Rijk vereischt worden; de *zilveren Medaille*, of zoodanig eene naar den aard van het werk te bepalene remuneratie, als zal goedgevonden worden hun toeteleggen; No. 225, bl. 245.

Teekeningen naar Voorwerpen uit de *Natuurlijke Historie*, uit eene der drie klassen van zogende Dieren, Vogelen of Planten (volgens het leerstelsel van Linnaeus) inleveren; eene premie, een vereerend getuigschrift, of het met lof bekend maken van den naam des zenders; No. 262 bl. 307.

De *Schilderkunst der ouden op het Glas* weder verlevendigen en proeven daarvan inzenden, die bewijzen, dat zij die der ouden evenaart, de *tweede gouden Medaille*, en wanneer na *tien jaren* het bekroond geschilderd glas, niets

van

van kleur en schoonheid verloren heeft, nog *vijftig Dukaten;* No. 263 bl. 308.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

LANDBOUW. Handleiding voor de Landbouwers, wier landen door den Watervloed op den 3den, 4den en 5den Februarij met zout water zijn overstroomd enz. enz. door H. PONSE. Te 's Gravenhage bij A. Kloots en Comp. 1825 gr. 8vo. bl. 24.

De Heer Ponse tracht door deze weinige bladen zijne landgenooten bekend te maken met eenige min kostbare middelen om de vruchtbaarheid der met zout water overstroomde landen te herstellen en tegen alle verkeerde hulpmiddelen te waarschuwen. Met regt merkt de kundige Schrijver op, dat de zoutdeelen, die in de aarde blijven, zelfs dan wanneer het overgestroomde water is geloosd, den groei der planten belemmeren en den grond onvruchtbaar maken. Hierom dan raadt hij, waar het mogelijk is, die landen met zoet water te doen onderloopen en hetzelve, nadat het 'er eenige dagen op gestaan heeft, weder te doen wegloopen en door ander te vervangen. Een ander middel, door den Schrijver opgegeven, is het bestrooijen met zand. Hetzelve zal door den regen in den grond zinken en iedere zandkorrel eene kleine opening nalaten, waardoor het regenwater de zoutdeelen gemakkelijker naar beneden zal voeren. Op denzelfden grond berust eene andere raadgeving, namelijk, om op de overstroomde landen eerst die gewassen te zaaijen, welke een *penwortel* hebben en den grond openen. Eindelijk waarschuwt de Schrijver voor diepe bouwingen, dewijl daardoor de onderste lagen van den grond, die altijd meer zoutdeelen bevatten, weêr boven komen, en het veel voordeeliger is, door ligte bouwingen, zooveel losse aarde op 't veld te krijgen, dat men 'er klaver op kan zaaijen.

Deze is de korte inhoud van dit werkje, 't welk alle aanbeveling verdient en waarvoor wij den kundigen Schrijver onzen dank betuigen.

Akademische Verhandelingen. *Dissertatio medica inauguralis de aqua frigida, ejusque actione in hominem tum sanum, tum morbosum, quam ..... pro gradu Doctoratus eruditis examinandam submittit* S. I. WISELIUS *Amstelaedamensis. Amstelaedami Typographia* H. Bakels, *octav.* pag. 216.

Met groot genoegen hebben wij deze Akademische Verhandeling gelezen, waarbij het Horatiaansche *miscere utile dulci* zoo zeer is in 't oog gehouden. Niemand toch zal ontkennen, dat de behandeling van een algemeen onderwerp uit 't Practisch gedeelte der Geneeskunde ontleend, eene vervelende lectuur en niet zelden eene compilatie van reeds bekende zaken oplevert. De Heer Wiselius echter heeft in deze Verhandeling aangetoond, hoe men 't aangename en nuttige kan vereenigen. Behalve door eene goede en zuivere Latijnsche taal, onderscheidt zich deze Verhandeling daardoor van andere, dat de Schrijver zijne stof niet alleen uit de Geneeskunde geput heeft. De geschiedenis der Grieken en Romeinen is hem niet vreemd, en, wat deze bevat omtrent het gebruik en het vermogen van 't koude water op 't menschelijk ligchaam, is door hem zorgvuldig bijeenverzameld en zeer ter juiste plaatse aangevoerd, waardoor de behandeling van het onderwerp op eene aangename wijze is afgewisseld.

Hoewel de Heer Wiselius zich daardoor bekend heeft gemaakt, als iemand, die zich ook met de beoefening der oude letterkunde heeft bezig gehouden, zoo strekt deze Verhandeling niet minder ten bewijze van deszelfs Geneeskundige kennis. In 't bijzonder vinden wij hier voor de bewijzen in de 10de en 11de §, waarvan de eerste *over het uitwendig gebruik van 't koude water ter genezing van sommige ziekten*, de andere over de *Zeebaden* handelt. — De Schrijver besluit zijne Verhandeling met te onderzoeken, in hoe verre het volks-karakter van den invloed van 't klimaat afhangt; — en hoewel dit punt niet regelregt tot het onderwerp behoort, bevat het veel goeds, 't welk wij gaarne als ons eigen gevoelen zouden willen onderschrijven. Minder beviel ons de 8ste §, waarin de Schrijver in het algemeen handelt over de werking van de koude en warmte op het menschelijk ligchaam. Gaarne zouden wij gezien hebben, dat hij deze zaak meer bepaald uit een Physiologisch oogpunt had beschouwd en nader onderzocht had, of men de onderscheidene verschijnsels, welke daardoor te weeg gebragt worden, volgens algemeene physische wetten moet verklaren, dan wel of zij louter als dynamisch te be-

beschouwen zijn. Deze belangrijke vraag is door hem niet aangeroerd, terwijl hij op 't einde van deze §, over de dierlijke warmte sprekende, de *Huid-uitwaseming*, schier als de eenige oorzaak beschouwt, waardoor de temperatuur van 't dierlijk ligchaam dezelfde blijft, waartoe, ons bedunkens, nog vele andere oorzaken medewerken.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

China-bicolor.

Over eene naar Cascarille gelijkende nieuwe soort van China, *China bicolor*, heeft de Heer Dupau aan de *Acad. Royal. de Méd.* een berigt voorgelezen, welke dezelve van den Heer Brera ontving. Deze had van dezelve met nut gebruik gemaakt, waar de China van geen dienst was. Deze *China bicolor* bevat evenwel geene *Chinine*, en is daarom ook eerder onder de Cascarille- en Augusture-basten te tellen. Het is overigens te hopen, dat wij voor meer bijsoorten van China, enz. bewaard mogen blijven! — Lemaire-Lisancourt bood aan dezelfde Akademie onder meer andere nieuwe medicamenten, twee nieuwe Chinasoorten aan, waarvan de eene tot *Cinchona lancifolia* kan gebragt worden; doch de andere nog niet in de Verzamelingen voorkomt, en waarschijnlijk de bovengenoemde van Dupau is. Het is een zeer stokkerige of ruwe bast, van buiten graauw, van binnen zwart; eenigzins gedraaid en houtig, zonder geur en zeer bitter; hij is van den Amazonen vloed onder den naam *Copalchi* aangevoerd. Tot nog toe heeft de Heer Pelletier 'er geen alkaloïd uit kunnen erlangen.

M—R

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van hoogen Ouderdom.

VIRGINIE. In het Graafschap Charlotte aan de grenzen van dat van Campbell, leeft thans een echtpaar, waarvan de man 118, de vrouw 117 jaren bereikt heeft. De man heet Alix Berkley, is in Schotland geboren, en leefde

de dus reeds gedurende de regering van Koningin Anna. Na den dood dier Vorstin verhuisde hij naar Amerika, diende in het Engelsche leger onder den Generaal Wolff, en bevond zich te Quebec, bij de nederlaag van Montgomery. Sinds 90 jaren is hij gehuwd, en had verscheiden kinderen, die hem alle in het graf zijn vooruitgegaan.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
31	30. 1¾ 30. 1¾ 30. 1¼	62 76 58	O. Z. O. O. O. t. N.	extra helder.
Sept. 1	30. 1¼ 30. 1 30. 1	60 74 56	Z. O. Z. t. O. N. W.	extra helder, stil.
2	30. 1 30. 1¼ 30. 2	63 73 57	N. N. W. N. t. W. N. N. W.	's morg. helder, in den voorm. en even na den middag bew., verder omtrent helder.
3	30. 1¼ 30. 1½ 30. 0¼	61 70 62	N. t. W. N. N. W. W. N. W.	voorm. betrokken, verder bewolkt.
4	29. 9 29. 8¼ 29. 8	61 62 56	N. W. N. N. W. N. t. W.	bewolkt, harde wind, buijig.
5	29. 8½ 29. 9 20. 9	60 60 58½	N. N. W. N. t. W. N. N. W.	bewolkt, harde wind, vele en zware regenbuijen.
6	29. 8½ 29. 8¾ 29. 8¼	57 64 54	N. N. W. N. t. W. N.	bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 37. *Vrijdag den 16den September.*

BERIGTEN.

PARYS. De Engelsche Admiraal MANBY, die onlangs alhier is aangekomen, heeft een berigt medegedeeld, waaruit men met veel waarschijnlijkheid zou mogen besluiten, dat men thans de plaats kent, waar de onverschrokken DE LA PEYROUSE, omtrent veertig jaren geleden, met al zijn moedig scheepsvolk, omkwam.

Een Engelsch Walvischvanger heeft een lang en laag eiland ontdekt, van ontelbare klippen omgeven, tusschen Nieuw Caledonie en Nieuw Guinea, en omtrent op gelijken afstand van beide deze eilanden. De inboorlingen kwamen aan boord, en een hunner hoofden droeg als sieraad een ridderkruis van St. Louis in een zijner ooren. Andere bewoners hadden degens, waarop men het woord *Paris* las, en in handen van sommigen zag men eenige Medailles van LODEWIJK XVI. Toen men hen vroeg, hoe zij aan die voorwerpen gekomen waren, zeide een der hoofden, van omtrent vijftig jaren, dat, toen hij nog jong was, 'er een groot vaartuig in een' hevigen storm op een koraalrif schipbreuk leed, en dat al

de menſchen, die aan boord waren, vergingen. De zee wierp op het ſtrand van hun eiland eenige kisten, bevattende het kruis van St. Louis en vele andere voorwerpen. Gedurende zijne reis om de wereld zag de Admiraal MANBY verſcheiden Medailles van dezelfde ſoort, die DE LA PEYROUSE onder de inboorlingen van California uitdeelde; en daar die reiziger, na Botanybay verlaten te hebben, verklaard had, voornemens te zijn van naar het Noordelijk deel van Nieuw Holland te zeilen, en dien grooten archipel van eilanden optenemen, heeft men veel grond van vreeze, dat de voormelde klippen dezen grooten zeeman en zijn ſtout ſcheepsvolk den dood veroorzaakten. Het kruis van St. Louis is thans onderweg naar Europa en moet den Admiraal MANBY ter hand geſteld worden.

HAARLEM. Onderſtaande Latijnſche Dichtregelen op de vrijverklaring van Haïti, verleenen wij eene plaats.

HAITIA EMANCIPATA.

Napoleontei decet hoc Te vulnera fastus
Sarcire, heu! nimiis vulnera foeda malis;
Absciſſasque diu fraterno foedere terras
Carole, Te patriae conciliare decet.
Te probat aeterni vindex Sapientia juris,
Undique jam radiis ſplendida rite novis.
Te probat humanis nunquam laſſata periclis
Relligio ſanctam ferre potenter opem.
Navita festinat reſeratos linquere portus:
Puppibus innumeris en! vada ſalſa ſcatent.
Unanimis, bone Rex, cape debita præmia laudis.
Non ſunt haec vanis ſubdola verba ſonis.

P. H. MARRON.

LE-

LEVENSBERIGT
WEGENS
DEN BARON DENON.

(*Naar 't Fransch van* P. A. Coupin.)

Tot gevorderden ouderdom gekomen, bleef de Hr. Denon, daar hij niet alleen het beminnenswaardige en beſchaafde in het uitwendige, maar ook de levendigheid en jeugd in zijnen ſmaak en geest behield, in ons midden als een gedenkteeken der verleden tijden. Te Châlons ſur Saône, den 4 Januarij 1747 van adelijke ouderen geboren, kwam hij reeds jong te Parijs, onder geleide van den Abt Briſſon, om zich in de Regtsgeleerdheid te oefenen, eene ſtudie, onontbeerlijk voor de loopbaan der regering, waartoe hem zijne ouders beſtemden. Maar deze ouderlijke vooruitzigten loopen zeer dikwijls mis; de gebeurtenisſen, en de neigingen, die deze ontwikkelen, beſlisſen daarover bijna altijd anders, en de Heer Denon, waarvan men een' Overheidsperſoon vormen wilde, overleed te midden van de gedenkſtukken der Kunſten, die hij verzameld had, terwijl hij zich onledig hield met derzelver geſchiedenis te beſchrijven en dezelve door middel van ſteendruk te vermenigvuldigen.

Bij zijne aankomst te Parijs beſteedde de jonge Denon meer tijd aan het genot der vermaken, die de ſtad en het hof opleverden, dan aan de beoefening van Bartolus en Cujacius. Vrolijkheid en ſchranderheid van geest deden hem, 't geen men *ſuccès de ſalon* gewoon is te noemen, verwerven; hij behaagde aan de vrouwen, en in een land, als Frankrijk, is dit een zeker middel, om door de wereld te komen. Zijne verbintenisſen met tooneelſpeelſters van het *Théâtre Français*, bragten hem op het denkbeeld om een ſtuk te vervaardigen *le Bon Père* getiteld, dat ten tooneele werd gevoerd, en waarvan Lekain zeide, op den dag der vertooning: „het is het Blijſpel van dien jongen rozerooden Schrijver, welken onze dames aangenomen hebben."

 Het

Het is bekend, dat **Lodewijk** XV eene edelheid van gelaatstrekken aan een' opmerkenswaardigen gang paarde; de jonge Denon verlokt door de begeerte, om den Koning te zien, zocht alle gelegenheden op, om hem te naderen. Hij ging altijd naar Fontainebleau, ten tijde der herfstreizen; en betoonde zooveel volharding en aandrang, dat de Koning hem eindelijk opmerkte. Op zekeren dag riep hij hem tot zich en vroeg wat hij begeerde? „U te zien Sire!" was het antwoord van den jongman. — Hoe, hernam de Koning, gij hebt mij niets te vragen, gij begeert niets? — „Neen Sire! ten zij, dat ik veilig de bajonetten en wachten kan ontkomen, die mij verhinderen tot uw' perſoon te naderen." — De Koning, in deszelfs antwoorden behagen ſcheppende, beval den Heer de la Borde, om hem een toegang-biljet te geven, waarmede hij in de vertrekken en tuinen werd toegelaten. Van dit oogenblik af was de Koning gewoon dikwijls den jongen Denon aanteſpreken, wiens onderhoud en manieren hem bevielen. Hij vroeg hem eens, waarmede hij zich bezig hield? — De Heer Denon had van jongs af de kunſten hartstogtelijk bemind; gretig alle platen zich aangeſchaft, die hij ſlechts kon vinden; lesſen in de teekenkunst genomen, en ſedert zijne aankomst te Parijs zich daarop op nieuw en meer gezet toegelegd; hij antwoordde dus, dat hij de ſchoone kunſten beoefende. — Lodewijk de XV nam altijd den ſmaak zijner maitresſen over; en Mevr. de Pompadour, toen de begunſtigde, een' inval gekregen hebbende, om op harden ſteen te graveren, deed hij eene uitgezochte Verzameling antieke ſteenen bijeenbrengen, welker bewaring hij den jongen Denon toevertrouwde.

Doch zijne ouders maakten hem daarop opmerkzaam, dat hij tot hier zich meer met zijne vermaken onledig hield, dan met zijne toekomſtige beſtemming; hij verzocht en verwierf dus, om in hoedanigheid van edelman het Gezantſchap te Petersburg te vergezellen. Daar begon zijne diplomatieke loopbaan. De edelman bij 't Gezantſchap werd weldra inderdaad Gezant. Hij bragt te Petersburg zijne gewone zucht tot vermaak en zijne beminnelijke manieren mede; hij was aldaar even gezocht bij de groote

we-

wereld; en zoo vernam hij, te midden der feesten, al wat voor Frankrijk belangrijk was te weten wegens de beſchikkingen des Rusſiſchen Gouvernements. Des morgens was de Gezant verwonderd door hem nopens belangrijke zaken onderrigt te worden, die hem nog volkomen onbekend waren. Denon wist van deze gelegenheid partij te trekken; en werd weldra met de briefwisſeling van het Gezantſchap belast. Uit zijn' eigen mond zijn deze bijzonderheden opgeteekend.

Na den dood van Lodewijk den XVden vervoegde zich Denon bij den Graaf de Vergennes, die het Gezantſchap in Zweden liet varen, om in Frankrijk het Ministerie van Buitenlandſche zaken optevatten. Deze nieuwe beſchermheer vertrouwde hem eene zending bij het Helvetisch Bondgenootſchap, wanneer hij den ouderdom van achtentwintig jaren bereikte. Hij ging te Ferney Voltaire bezoeken. Die aartsvader der letterkunde was niet toegankelijk voor iedereen; maar Denon hem hebbende laten zeggen, dat hij, even als hij, gewoon kamerjonker was, en dat hij bij gevolg regt had overal binnen te treden, nam Voltaire deze aardigheid wel op en ontving hem zeer goed. Denon maakte een portrait van hem, dat ſedert door Sint Aubin in plaat is gebragt; later gaf hij een ſtuk uit bekend onder den naam *Dejeuner de Ferney*. Deze twee voortbrengſelen gaven aanleiding tot eene briefwisſeling, waarin Voltaire zich geestig beklaagde, dat Denon hem leelijker had afgebeeld, dan hij inderdaad was. Zeker gaat het, dat Denon het ingevallene en ſchrale in de omtrekken, dat de ouderdom medebrengt, vooral in het onderst gedeelte van het aangezigt, eer overdreven, dan verzacht had.

Denon verliet Zwitſerland, om zich naar den Graaf de Clermont d'Amboiſe, Gezant te Napels, te begeven, aan welken hij was toegevoegd: daar verbleef hij zeven jaren. De Heer Clermont d'Amboiſe in Frankrijk teruggeroepen zijnde, kreeg Denon den titel en nam 'er den post van *Chargé d'affaires* waar.

(*Het Vervolg hierna.*)

PROGRAMMA.

VAN DE

NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ.

(Vervolg en Slot bladz. 173.)

De Prijsvragen, waarvan de termijn van beantwoording met ultimo September 1826, *en later zal zijn afgeloopen; en waarop de Maatschappij, op zijn' tijd antwoorden te gemoet ziet, zijn de volgende:*

Niet minder dan twee morgen *Heide-* of *woestliggende Zandgronden* met *Berkenhout* bezaaijen of beplanten, en zoo te behandelen, dat 'er *Hoepels* tot *Wijnpijpen* van kunnen gemaakt worden, *vijfentwintig Dukaten*; N°. 164. bladz. 180.

Daar de Noord-Hollandsche of zoogenaamde Edammer Kaas vatbaar is voor een gebrek, hetgeen men *knijpen* noemt, waardoor zij voor de verzending onbruikbaar wordt; — en naardien dit gebrek van toevallige oorzaken schijnt aftehangen; zoo vraagt de Maatschappij: wat is de oorzaak van dat gebrek? — En hoe kan men hetzelve verhoeden? Aan hem, die zulks ten genoegen beantwoordt, wordt uitgeloofd de *tweede gouden Medaille*; N°. 265, bladz. 330.

Een zeker, ligt uitvoerlijk, voldoend en onkostbaar middel opgeven, om het onkruid *Duist*, of *Duistgras* uit de Bouwlanden te verdelgen, of ten minste deszelfs schadelijke vermenigvuldiging genoegzaam te verminderen of te voorkomen, de *tweede gouden Medaille*; N°. 266, bl. 331.

Het opgeven eener volledige beschrijving van vele *ziekten* onder het *Rundvee*, *Schapen* en *Varkens* in 1816 en 1817, geheerscht hebbende, nevens eene nasporing van derzelver oorzaken, bijzonder met opgaaf der in het werk gestelde geneeswijze met derzelver uitslag, de *tweede gouden Medaille*; N°. 268, bladz. 333.

Aan den genen, die den *Cortex Peruvianus* in eene der Kolonien overbrengt of dadelijk teelt en daarvan voldoende bewijzen geeft, *honderd Dukaten*; N°. 245, bl. 293.

Aan den genen, die *twintig morgen* of *veertig akkers Land* in de Kolonien van dit Rijk, beplant *met allerbesten Varinas*

nas Tabak van *Maracaibo*, en bewijzen geeft, dat zij, van den echten *Maracaibo-Tabak* gezaaid is, en daarvan eenen proef van *twee honderd en vijftig Nederlandsche ponden kan leveren*, *drie honderd Dukaten*; N°. 271, bl. 334.

Aan den genen, die eene voldoende Verhandeling inlevert, gestaafd door lokale proeven en getuigschriften, voor welke uitbreiding de *Handel tusschen ons Vaderland en de Kust van Afrika*, gerekend van *Kaap Palmes*, tot de *Rivier de Volta* en *Juida* vatbaar is, de *gouden Medaille*; N°. 272, bladz. 335.

Aarde uit de Beddingen onzer Rivieren zoo te bereiden, dat daarvan *Dak-* en *Vorstpannen* kunnen gebakken worden, die in deugd en prijs gelijk zijn aan die, welke thans van *Aarde*, uit het vaste land gegraven, gemaakt worden, de *gouden Medaille*, en zoo het geheim en de manier van behandeling voldoende wordt opgegeven, en aangetoond, dat van die aarde eene *genoegzame hoeveelheid* voorhanden is, om met voordeel in de Pannebakkerijen gebruikt te worden, nog *vijftig Dukaten*; N°. 274, bladz. 336.

Eene premie van *vijfentwintig Dukaten* wordt uitgeloofd aan ieder der drie eerste Nederlandsche Scheeps-Bevelhebbers of Schippers, die op Zeetogten naar de Oost- of West-Indien, naauwkeurige met bewijzen gestaafde proeven doen en van dezelve een behoorlijk verslag mededeelen, omtrent het door hunne Schepelingen door *distillatie gezuiverd zeewater* gebruikt, en de wijze, op welke die distillatie is geschied; N°. 254, bladz. 302.

Met modellen en teekeningen aantoonen, op hoedanige wijze *Rijtuigen* met *twee* en met *vier wielen* moeten worden ingerigt, om de krachten van één of meer paarden, op de voordeeligste wijze aantewenden, de *tweede Gouden Medaille* en *twintig Dukaten*; N°. 276, bladz. 337.

Door proeven gestaafd, middelen met inzending van monsters, opgeven de bereiding van eenen *Schrijfink*, die even goed als de gewone stand houdt, en door geene Scheikundige hulpmiddelen kan uitgewischt worden, en die tevens alle de goede hoedanigheden van den gewonen *Schrijfink* in zich vereenigt, de *tweede gouden Medaille*; N°. 277, bladz. 338.

Een *Glazuur* voor *ruwe aarden Potten* uitvinden, in deugd gelijk, onschadelijk en in prijs niet hooger, dan dat geen, hetwelk uit *buitenlandsch Lood* bereid wordt *vijfentwintig Dukaten*; N°. 278, bladz. 339.

Die opgeeft en door overtuigende proeven bevestigt, welk meerder nut, hetzij in de *Genees-* of *Huishoudkunde*, van de *wilde* of *zoogenaamde Paarden-Kastanje* kan getrokken worden, de *zilveren Medaille*, tot de *tweede gouden*

 Me-

Medaille, naar gelang van de waarde der ontdekking, N°, 279, bladz. 339.

Die tot de zamenstelling van het gewoon *Verglasel* voor *Aardewerk*, in plaats van *Tin-asch*, eene andere zelfstandigheid uitvindt, die beter verkrijg-, minder kostbaar en even voldoende is, als de *Tin-asch*, de *tweede gouden Medaille* en *vijfentwintig Dukaten*; N°. 280, bl. 349.

Beweegbare Muzijknoten vervaardigen, geschikt om gebruikt te worden voor Kerk- en andere Gezangboeken, en welker afdruksels de beste buitenlandsche evenaren, de *zilveren Medaille* en *tien Dukaten*; N°. 281, bl. 340.

Verder wordt het algemeen herinnerd, dat de *Tentoonstelling van Planten en Gewassen*, het volgend jaar zijn zal, de eerste week in de maand Junij, waarvan in tijds door de Nieuwspapieren zal worden kennis gegeven.

Alle de hiervoren Uittrekselsgewijze, medegedeelde Prijsvragen met de voorwaarden, waar naar men zich, bij het beantwoorden, hebbe te gedragen, zijn in haar geheel bij haren Drukker V. Loosjes, te Haarlem, te bekomen.

Antwoorden en *Stukken*, bij de Maatschappij inteleveren, moeten op den tijd, bij de vraag bepaald (met bijvoeging van een verzegeld billiet, inhoudende naam en woonplaats van den zender) ingevolge de voorwaarden, hiervoren gemeld, aan één der Departementen of aan den *Algemeenen Secretaris* J. T. Siegel, te Haarlem, *franco*, gezonden worden.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

Akademische Verhandelingen. *Dissertatio juridica inauguralis, de jure surdo-mutorum, quam — publice defendit* R. T. GUYOT, *Groningae* 1824. 180 pag. 8vo.

De verdienstelijke zoon van den waardigen Guyot, onder wiens bestier de inrigting voor Doofstommen te Groningen zoo zeer bloeit, kon niet wel een geschikter onderwerp voor zijne Inwijdings-Verhandeling kiezen, dan het hier behandelde *over het regt omtrent Doofstommen*. Zelve reeds bijna 10 jaren zich op het onderwijs dier ongelukkigen hebbende toegelegd, heeft hij zoodanige kennis en ervaring in dat vak opgedaan, dat hij thans allezins bevoegd is, zijne gedachten over doofstommen, hunne verschillende eigenschappen en toestand mede te deelen. Men zie daarover het eerste Hoofdstuk bl. 1—54. Daarna volgt eene op-

opgave van hetgeen bij de Romeinen ten opzigte hunner regten is vastgesteld bl. 55 — 98, terwijl hetzelfde onderwerp in het derde Hoofdstuk, volgens de wetten van andere volken, wordt behandeld bl. 99 — 158, en eindelijk over de wijze, waarop de regten van Doofstommen schijnen behooren bepaald te worden, aanmerkingen worden medegedeeld, bl. 159 tot 180.

Dat eene naauwkeurige bepaling van hetgeen men door doofstommen te verstaan hebbe, noodig is, leert het voorbeeld des Romeinschen regts, waarin het dikwijls onzeker is, of 'er bedoeld worden, die doof en stom tevens zijn, of wel, die slechts een dier beide gebreken bezitten; of'er gesproken wordt van hen, die door eenig toeval hun gehoor hebben verloren, of wel van hen, die van hunne geboorte af, van dat zintuig verstoken zijn. Te regt brengt de Schr. bl. 3 tot eigenlijk gezegde doofstommen alleen de laatstgemelden.

In vele wetten ontbreekt het aan zoodanige juiste bepaling, waardoor tot veel onzekerheid aanleiding wordt gegeven. Den ligchaams-toestand der doofstommen, gaat de Schr., als tot zijn onderwerp niet behoorende, met stilzwijgen voorbij. Doch op hunnen ziels-toestand en op dien van hunnen wil wordt des te meer de opmerkzaamheid gevestigd.

Vrij breedvoerig is het betoog, dat de doofstommen redelijke wezens zijn bl. 9 en volg., bij welke gelegenheid bijna vier bladzijden 14 — 17 met eene plaats, uit een' Duitsch Schrijver ontleend, zijn vervuld. Ook in de daarop volgende, bl. 19 — 24 treffen wij bijna niets aan dan plaatsen uit Duitsche, Fransche en Engelsche Schrijvers over de gebreken, waaraan doofstommen onderhevig zijn. Hoezeer de zaken, die hier worden voorgedragen, allezins goed zijn, zoo mishaagt toch in den vorm zulk eene bonte opeenstapeling van allerlei gezegden en getuigenisfen van anderen Doch vervolgen wij. Is de toestand van den niet onderwezenen doofstomme beklagenswaardig, zoo zien wij, bl. 25 en volg. welke voordeelen het onderwijs hem aanbrengt, doch ook tevens, welke gebreken hun gewoonlijk bijblijven. Wanneer wij toch hunnen toestand, zelfs als zij onderwezen zijn, vergelijken met dien der hoorende bl. 32 — 40 blijkt het, dat zij altijd slechts een zeer onvolkomen gebruik hunner verstandelijke vermogens verkrijgen, dat zij onderscheiden gebreken behouden, b. v. wantrouwen, lastige nieuwsgierigheid, weshalve de Schr. te regt beweert, dat alle die omstandigheden, in het toerekenen van daden door hen begaan, in aanmerking behooren genomen te worden. Op bl. 44 — 54. volgen aanmerkingen over den oorsprong en den voortgang van het onderwijs en van de scholen ten hunnen dienste opgerigt. De groote Rudolph Agricola, in

in een werk, in 1474 uitgegeven, fpreekt van eenen, die had geleerd zijne gedachten zoo wel op fchrift als op andere wijzen aan anderen mededeelen. Omtrent het onderwijs van doofftommen moet zich vooral verdienstelijk gemaakt hebben zekere Pedro Ponce een Spanjaard, die in 1584 is overleden. Men heeft 'er over getwist, aan wien de eer der uitvinding van het gefchiktst onderwijs voor hen is toetefchrijven. Niet vreemd is het, dat meer dan één op verfchillende plaatfen die uitvinding kan hebben gedaan; wil men echter die eer flechts aan één toekennen, zoo fchijnt Ponce daarop de meeste aanfpraak te hebben. — Eerst federt het midden der vorige eeuw zijn daarvoor in de meeste landen van Europa afzonderlijke fcholen of Inftituten opgeregt. Daartoe wendden hunne menschlievende pogingen aan de Abt l'Epée in Frankrijk, Heinicke in Duitschland en Braidwood in Engeland. De beide eerstgenoemde hebben onderfcheiden fchriften over dat onderwerp nagelaten en meerdere kweekelingen gevormd, die zelve naderhand het beftier van zoodanige inrigtingen op zich hebben genomen. Kweekelingen van de l'Epée waren Sicard, Salvan, en des Schrijvers Vader, Guyot, terwijl in de fchool van Heinicke, de Heeren Eschke en Petschke bijzonder uitmunteden, waarvan thans de eerfte het Berlijnfche, de tweede het Leipziger Inftituut beftiert.

Met veel vlijt en orde heeft de Schr. in het tweede Hoofdftuk de bepalingen van het Romeinfche regt ten opzigte van dooven en ftommen voorgedragen. De Romeinfche regtsgeleerden fchijnen 1. onderfcheiden te hebben, of zoodanig iemand het gebruik had van zijne verftandelijke vermogens of niet. In het laatfte geval ontving hij eenen Curator. In het eerfte geval deed zich aan hun eene 2e. onderfcheiding op, namelijk tusfchen zaken en handelingen, tot welke het plegtig uitfpreken van woorden werd vereischt, en tusfchen andere, welke op allerlei wijze, waarop van toeftemming blijken kan, konden worden voltrokken. Alleen de laatstgenoemde niet de andere konden door dooven en ftommen worden volvoerd. bl. 55 — 59 — Volgens den Schr. bl. 60 — 64 onderfcheiden de Romeinen vier foorten van dooven en ftommen, 1°. die beide gebreken bezitten door een natuurlijk gebrek in de inrigting hunner zintuigen, 2°. die beide gebreken aan een of ander toeval te danken hebben, 3°. die alleen doof, 4°. die alleen ftom zijn. Bij deze gelegenheid behandelt ook de Schr. kort in de aanteekening de gewigtige gefchiedkundige vraag, of ten tijde der Romeinfche regtsgeleerden 'er reeds doofftommen waren, die door geregeld onderwijs hunne vermogens hadden leeren ontwikkelen. De Schrijver meent daarop ontkennend te moeten antwoorden, omdat daarvan ner-

nergens melding wordt gemaakt. Daarna overgaande tot de meer opzettelijke verklaring der regels vroeger opgegeven, omtrent hetgeen doofstommen in regten konden verrigten of niet, leert de Schrijver, dat zij I. niet konden *stipuleren*, dan *per interpositam personam l. 1. pr. D. de verb. Oblig.* noch II. bij uiterften wil over hunne nalatenschap beschikken. Zeker konden zij *jure antiquo* noch *a.* erfgenamen instellen, noch *b. fideicommisfen* daarstellen noch *c. codicillen* of *d.* schenkingen ter zake des doods doen. Naderhand evenwel is in gebruik geraakt, dat een stomme of doove een' uiterften wil konde maken, wanneer hij daartoe uitdrukkelijk verlof van den Vorst had bekomen. bl. 64 tot 68; hoezeer naderhand ook ten opzigte der fideicommisfen het regt ten hunnen voordeele veranderd is, bl. 70 *sq.* Ook *e* in de *bonorum posfesfiones* bl. 71 heeft hetzelfde plaats gehad. Bijzonder gewigtig is in dit onderwerp de bekende *Constitutio Justiniani* 10 *Cod. qui testam. fac. posf.* met de verklaring van welke de Schr. zich, bl. 72 tot 82 bezig houdt. Het doel van den Imp. schijnt geweest te zijn, te bepalen, welke doofstommen *jure communi*, zonder daartoe eenig bijzonder verlof noodig te hebben, testamenten zouden kunnen maken, bij welke gelegenheid echter hij zich ook over hunne bevoegdheid tot het volvoeren van andere zaken en handelingen verklaart; Justinianus schijnt het eerst de verschillende soorten van dooven en stommen naauwkeurig onderscheiden, en die onderscheiding in woorden te hebben uitgedrukt. 1°. Wie van nature doof en stom tevens waren, konden niets in regten verrigten (een nieuw bewijs, dat opzettelijk onderwijs, waardoor men hen leerde hunne vermogens te ontwikkelen, toen nog niet bekend was) 2°. die door eenig toeval beide gebreken verkregen had, kon bij geschriften volvoeren, wat den eerstgenoemden verboden was; 3°. spreekt de Imp. van sommigen, die van nature doof zijn, en echter niet stom. Sommige namelijk meenden met Celsus, dat 'er zoodanige menschen gevonden werden. Thans heeft de ondervinding van latere tijden, het tegengesteld gevoelen van Plinius, Aristoteles en anderen volledig bevestigd. Wat 4°. hem betreft, die alleen door toeval het gehoor heeft verloren, *nec dubitari potest, quin posfit omnia sine aliquo obstaculo facere.* Ook 5°. die enkel stom zijn, hetzij van nature, hetzij door toeval, kunnen in geschriften allerlei zaken verrigten. Hoe men intusschen met eenige bepaling dit alles te verstaan hebbe, merkt de Schr. zeer wel op bl. 81 *sq.* Doven en stommen konden III noch *adoptare* noch *emancipare* IV. noch slaven vrijlaten, hoezeer in deze opzigten ook volgens *l. 29 D. de adopt et emanc.* en *l. 23 D de manum. vind.*, het regt eenige wijziging hebbe ondergaan. Voorts werden zij geweerd V van alle *confarreatio* en

coëm-

coëmtio nuptiarum VI van alle *Mancipatio* of *in jure cessio.* VII. van de plegtige *aditio hereditatis* VIII van voogdij zelfs, zoo als het schijnt van *curatele.* IX. van alle regterlijke posten. X. Zelfs konden zij geene scheidslieden zijn, noch XI als beschuldigers voor den regter optreden, noch getuigen zijn in testamenten enz. noch XII. zaakverzorgers zijn van anderen in geregtelijke zaken (bij welke gelegenheid de *lex* 43 *pr. D. de procurat. et defensor.* zeer goed verklaard wordt).

Alles daarentegen, wat enkeld op toestemming rust, kan door dezelve worden verrigt, zoo als 1. huwelijken aangaan, zonder *confarreatio* of *coëmtio*, 2. alle verbindtenissen aangaan, alleen die *quae verbis constant*, (*stipulationes*) uitgezonderd; 3 erfgenaam zijn, en hoezeer niet door plegtige *aditio* toch *gerendo pro herede* de erfenis verkrijgen. Over de *bonorum possessio* is een afzonderlijke titel in de Pandecten 37e. boek 3e. titel.

Het derde Hoofdstuk handelt over het regt van andere Volken, betreffende dit onderwerp; § 2 over den Sachsen en den Schwabenspiegel; § 3 over de *consuetudines feudorum*; § 4 over het Kanoniek regt; § 5 over het Engelsch regt; § 5* over het oud Groninger en Vriesche regt; § 6 over het oud Fransche regt; § 7. In de vorige paragrafen wordt steeds over de burgelijke bevoegdheid tot het voltrekken van deze of geene daden gehandeld; hier handelt de Schr. over onderscheiden bepalingen ten opzigte van de toerekenbaarheid van misdaden door doofstommen gepleegd. Uit onderscheiden op bl. 112 en volg. aangehaalde plaatsen blijkt, dat in Duitschland doofstommen zelfs met den dood gestraft zijn.

In de tweede afdeeling van hetzelfde hoofdstuk handelt de Schrijver over het hedendaagsch Fransche regt en wel 1. over de bevoegdheid van doofstommen tot het aangaan van huwelijken. De opstellers van het ontwerp van Wetboek hadden een opzettelijk artikel daarover voorgedragen, doch hetzelve verworpen zijnde, geldt het algemeen beginsel, dat zij huwelijken aangaan kunnen, wanneer zij in staat zijn hunne toestemming te kennen te geven bl. 117 tot 127. 2. Te regt beweert onzes inziens de Heer G. tegen de Schrijvers der *Pandectes Françaises*, dat een doofstomme als zoodanig niet onder interdictie kan worden gesteld. Is zijn toestand zoodanig, dat hij zinneloos is, dan ontvangt hij wel een' Curator doch niet als doofstomme, maar als zinnelooze. Ook des Schrijvers gevoelen, over het geval bl. 131 voorgesteld, stemmen wij gaarne bij. Zeer naauwkeurig behandelt de Schr. 3de de vraag of en op welke wijze doofstommen thans testament kunnen maken. bl. 132 — 145. Het gevolg van welk onderzoek is, dat een doofstomme, het gebruik hebbende van zijne verstan-

ſtandelijke vermogens, en kunnende lezen en ſchrijven, kan maken een testament, hetzij holographisch, hetzij mystisch, doch dat een testament *par acte public* hem altijd door de vereischten van zoodanig testament zelve art. 971 — 74. verboden is, hoezeer ook Bousquet (bl. 137 *ſq.*) hierin van een ander gevoelen moge zijn. De woorden van art. 979, ſchijnen het maken van een testament holographe door eenen doofſtomme niet uit te ſluiten. Op welke gronden Sirey vol. 15 part. 2 pag. 265 beweert, dat bij testamenten door doofſtommen gemaakt, altijd de erfgenamen zouden moeten aantoonen, dat de testateur het volle gebruik zijner verſtandelijke vermogens gehad heeft, verklaren wij niet intezien. Dat ook 4. doofſtommen goederen kunnen verkrijgen en 5. die ook kunnen vervreemden, door verbindtenisſen aan te gaan, is aan geen twijfel onderhevig. Opmerkelijk is het, dat in het geheele burgerlijk wetboek van doofſtommen geene melding wordt gemaakt, dan in art. 936, waar van het aanvaarden eener ſchenking gehandeld wordt.

Wat regtens is ten opzigte van het ondervragen van eenen Doofſtomme, die als beſchuldigde of getuige voor den regter gebragt wordt; dat bevorens aan hem een curator, thans, Art. 332 en 33 *Code d'Inſtr. crim.* een tolk wordt gegeven; hoe het regt daaromtrent langzamerhand is veranderd; wordt zeer goed, bl. 150 — 155, opgegeven. — Wat betreft de toerekenbaarheid van eene misdaad door eenen Doofſtomme gepleegd, zoo moet men bemerken, dat in het Straf-Wetboek daaromtrent volſtrekt niets gevonden wordt, zoodat ook die daden, volgens de algemeene beginſelen, aldaar, bij Art. 64—67, vastgeſteld, moeten worden beoordeeld.

Het vierde Hoofdſtuk bevat des Schrijvers gevoelen, over hetgeen hij oordeelt, dat omtrent de regten van Doofſtommen zou behooren te worden vastgeſteld. Volgens den Schrijver behoort de Wetgever omtrent den toeſtand en de regten der Doofſtommen uitdrukkelijke bepalingen vast te ſtellen. Men moet Doofſtommen niet met meerderjarigen en met hen, die het vol gebruik hunner verſtandelijke vermogens hebben, gelijk ſtellen. Ver het grootst gedeelte zelfs van hen, die onderwijs genoten hebben, blijven kinderen, of ten minſte minderjarigen in de ontwikkeling hunner verſtandelijke vermogens. Daarom meent de Schrijver, dat aan alle Doofſtommen, door de Wet een Curator moet worden toegevoegd, van welke Curatele zij niet kunnen worden bevrijd, dan wanneer blijkt, dat zij werkelijk het volle gebruik hunner verſtandelijke vermogens bezitten. — Wat het Strafregt aangaat, is de Schrijver van gevoelen, dat de Wetgever alle niet onderwezene Doofſtommen met kinderen behoort gelijk te ſtellen, terwijl die, welke be-

hoor-

hoorlijk onderwijs hebben genoten, als minderjarigen, beneden de 16 jaren moeten worden beschouwd; (waarbij de bepalingen van Art. 98 — 102 en 120 van het Beijersch Straf-Wetboek van 1813, op bl. 165 — 173 worden opgegeven). Dat ten opzigte van het maken van Testamenten bijzondere bepalingen nuttig zouden zijn, merkt de Schr. te regt op, bl. 173 *sq.*, terwijl hij ditzelfde bij het aangaan van Huwelijken minder noodig oordeelt, bladz. 175 en volg.

En hiermede zullen wij het Verslag van deze welgeschreven Verhandeling besluiten. Met genoegen zagen wij, na deze beoordeeling reeds gesteld te hebben, dat dit stuk ook zeer gunstig is aangekondigd in het *neues Archiv des Criminalrechts* VII., bl. 737 — 40. [zie *Letterb.* van dit jaar No. 33.]

Op de Latiniteit zullen wij geene aanmerkingen maken. Het veelvuldig gebruik van *Potens* voor *kunnende*, kan gewis niet worden goedgekeurd. — Tot een bewijs, dat de Schr. volkomen bekend is met alle werken, welke tot zijn onderwerp betrekking hebben, kan dienen de achteraangevoegde *Systematisch gerangschikte Lijst der Werken en Geschriften over Doofstommen en onderwijs aan Doofstommen* enz., bl. 107, 8vo.; dat reeds in 1822 de 4e. *Abtheilung* van Hensen's *Unterricht-cursus für Taubstumme* uitgegeven is, schijnt den Schrijver op bl. 10 onbekend geweest te zijn. Deze zelfde Lijst is nog gevoegd achter een ander Werk, getiteld: *Beschrijving van het Instituut van Doofstommen te Groningen*, uitgegeven door den Schrijver en deszelfs broeder, den Medicinae Doctor Guyot, aldaar 1824, in welke beschrijving beide die waardige Zoonen van den geachten Leeraar, die aan het hoofd dier Inrigting gesteld is, in de navolgende Hoofdstukken dit Onderwerp voordragen. 1. Geschiedenis van het Instituut. 2. Hoofddoel. 3. Bestuur. 4. Middelen van bestaan. 5. Gebouwen. 6. Opvoeding en Onderwijs. 7. Onderwijs en verstandelijke vorming. 8. Godsdienstige, zedelijke en ligchamelijke vorming. 9. Naamlijst van personen aan het Instituut verbonden. Beide Geschriften, zoowel de Inwijdings-Verhandeling als de Beschrijving, verdienen de meeste aanbeveling.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Göttingen. Op den 23sten Augustus ontdekte alhier de Hoogleeraar Harding in den Orion eene nieuwe Komeet. Dezelve gelijkt naar een' ronden nevel, zonder kern en staart. Dewijl zij zich snel zuidwaarts begeeft, is het wensche-

schelijk, dat dezelve ook door andere Sterrekundigen wordt waargenomen. Op den dag der ontdekking 13u, 50', was hare stand 91°, 30' regte opkl. 16°, 33' decl., en den 24sten ten 14u, 26' regte opkl. 92°, 19' decl. 14°, 20'.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
7	29. 7¼ 29. 7 29. 6½	60 63 60	W. t. Z. W. t. N. W.	bewolkt, 's middags eene kleine regenbui, 's avonds helder.
8	29. 5½ 29. 6 29. 7	65 66 53	W. W. t. N. W. t. Z.	voormidd. betrokken, regenachtig, verder bewolkt.
9	29. 7½ 29. 8 29. 8½	60 67 57½	W. Z. W. Z. W. t. W.	helder.
10	29. 8½ 29. 8 29. 7½	60 73 62	Z. t. O. Z. Z. O. Z. O. t. Z.	omtrent helder.
11	29. 7½ 29. 7½ 29 7½	64 77½ 68½	Z. Z. O. Z. t. O. Z. Z. O.	bewolkt.
12	29. 9 30. 0 30. 0½	68 71½ 64	Z. Z. O. Z. t. O. Z. Z. O.	bewolkt, meest omtrent betr.
13	30. 0 29. 9 29. 7½	65 72½ 65	O. t. Z. O. t. N. O.	betr., 's morgens vroeg regen, 's avonds weerlicht, donder van verre, een weinig regen.

BEKENDMAKINGEN.

⁂ Bij J. NOMAN, Boekhandelaar te Zalt-Bommel is heden van de pers gekomen, en mede verkrijgbaar bij C. C. VAN STADEN, op de Walebij de Oude Schans No. 77 te Amsterdam.

1. De REKENKUNSTIGE EVENREDIGHEID, voorgesteld in den VOLKSTOON, ten einde dezelve meer Algemeen nevens den regel van Drieën gebruikt worde. à ƒ 0 : 40.
2. BLIK OVER DE DRIEËENHEID des Heidendoms, Katholijken en Eerste Protestanten. Door PEROSUS DEN TRIMURTHI. Groot 8vo. à ƒ 0 : 30.
3. A. S. NANNINGA, Onderwijs in den Godsdienst, naar de Bijbelsche Geschiedenis, Geloofs en Zedeleer. à ƒ 0 : 20.

4. P.

4. P. N. MUIJT, Leesoefeningen van onderscheiden aard, ter bevordering van den Natuurlijken Leestoon. (In Poëzij). Zamengesteld ten dienste der Schooljeugd. Derde stukje. In klein 8vo. *f* o: 30.

5. ———— Beknopte Geschiedenis van GRIEKENLAND en deszelfs Bewoners, van de vroegste tijden af. Een Leesboek voor de Schooljeugd der hoogste Klasse. Naar het Engelsch van Dr. GOLDSMITH. Tweede verbeterde en vermeerderde Uitgave. Twee stukjes à *f* o: 40.

6. ———— Kort overzigt der jongste gebeurtenissen in GRIEKENLAND, tot op den aanvang des jaars 1824. (Volgens de beste bronnen en hulpmiddelen.) Kunnende ook dienen tot een vervolg, of 3de stukje, op GOLDSMITH, à *f* o: 20.

7. ———— Merkwaardigheden uit de Vaderlandsche Geschiedenis, van de vroegste tijden af, tot op den slag van WATERLOO. In 56 Tafereelen, met derzelver Afbeeldingen in fraaije houtsnee-plaatjes, gesned. door OORTMAN en CRANENDONK. Zeer geschikt tot Prijsjes voor de Nederlandsche jeugd. Best papier, in een net kartonne bandje. à *f* o: 55.

8. J. W. HOEFMAN, Eerste Leesoefeningen voor Kinderen. (Ten gebruike bij de Leesmachine van PRINSEN.) Twee Stukjes. à *f* o: 17½.

9. WILLIAM MAVOR L. L. D., The Englisch Spelling Book, Accompanied et a progressive series of easy and Familiar Lessons intended as an Introduction tho the First Elements of the Englisch Language. in klein 8vo. à *f* o: 60.

10. HANDBOEKJE OF TAFEL, dienende ter Herleiding, van Uren gaans tot Nederlandsche Mijlen. Geschikt voor al diegenen, welken gehouden zijn, in Nederlandsche Mijlen, hunne Declaratiën van Reiskosten op te maken. à *f* o: 60.

OP REGTERLIJK GEZAG.

*** Op Donderdag den 29sten September en twee volgende dagen zal in de Concertzaal te *Haarlem* Verkooping worden gehouden van Twee fraaije Verzamelingen BOEKEN, de eerste meest alle GENEESKUNDIGE, nagelaten door den Wel Ed. zeer gel. Heer *BARTHOLOMEUS TERSIER* in leven Med. Dr. en Praktiserend Geneesheer te Haarlem, de tweede bestaande uit Werken in onderscheiden Wetenschappen en Talen, mitsgaders van TEEKENINGEN, PRENTEN, RARITEITEN, BOEKENKASSEN enz. Alles daags te voren met een Entrébiljet te zien, welke Entrébiljet, alsmede de Catalogus in tijds zal te bekomen zijn bij den Boekverkooper Vincent Loosjes aan de Oude Gracht aldaar.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

A L G E M E E N E

K O N S T-
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 38. *Vrijdag den 23sten September.*

B E R I G T E N.

TURIN. Piemont heeft een' zijner beroemdste burgers door den dood verloren, den Heere VASSALLI EANDI, wiens naam waardiglijk in de Jaarboeken zijns Vaderlands zal prijken, naast die van de binnen weinige jaren aan hetzelve ontrukte DENINA, LAGRANGE, MASSENA en CH. BOSSI. Hij overleed den 5 Julij l. l., en bereikte den ouderdom van 64 jaren. Hij was voorheen Hoogleeraar in de Natuurkunde, bestuurder van het Observatorium en van het Museum van Natuurlijke Historie, Lid en Secretaris van de Akademie der Wetenschappen alhier, een van de veertigen der Italiaansche Maatschappij, Correspondent van het Fransch Instituut enz. Hij onderscheidde zich bovenal door de getrouwe en gelukkige beoefening der naauwkeurige Wetenschappen; en, als waardig mededinger van zijn' landgenoot BECCARIA en de beroemde SPALLANZANI en VOLTA, heeft hij zich bij de geleerde wereld bekend gemaakt, door onderscheiden uitgegeven Werken, over de Theorie der Electriciteit, de Meteorologie, en den Landbouw, verbeterd door de toepassing der Natuur en Scheikundige

uitvindingen. In der tijd werd hij ook geroepen te Parijs, om aan den klassieken arbeid deel te nemen, omtrent de gelijkheid der maten en gewigten. Edelheid van gevoelens, verhevenheid van karakter en zuivere vaderlandsliefde deden hem in 1814 de vleijende aanbiedingen van Keizer ALEXANDER, om naar Rusland over te gaan, weigeren, hoezeer onregtmatigen kwellingen, waaraan hij juist ten doel stond, hem daartoe moesten bewegen.

AMSTERDAM. Met Koninklijke goedkeuring zijn tot Leden van de Tweede Klasse des Koninklijk Nederlandschen Instituuts verkozen de Heeren: Mr. J. C. DE JONGE in 's Gravenhage en ABRAHAM DE VRIES te Haarlem; en tot Correspondenten de Heeren HENDRIK Baron COLLOT D'ESCURY VAN HEINENOORD en WILLEM DE CLERCQ beiden in 's Gravenhage, benevens H. HOFFMANN VON FALLERSLEBEN te Breslau.

LEVENSBERIGT
WEGENS
DEN BARON DENON.

(*Naar 't Fransch van* P. A. COUPIN.)

(Vervolg van bladz. 181.)

De schoone hemel van Italie, het gezigt der bewonderingwaardige gedenkteekenen, die het bevat, de, om zoo te spreken, dichterlijke dampkring, dien men 'er inademt, deden bij hem op nieuw den lust tot beoefening der kunsten ontstaan. Hij gaf zich daaraan met vuur over en hield zich bijzonder bezig met het graveren met sterk water, een vak, waarin het even zeldzaam als moeijelijk is, gelukkig te slagen, en waartoe men een' bijzonderen aanleg moet bezitten, waarmede hem de natuur scheen begiftigd te hebben. Eene bijzondere omstandigheid verleende hem de gelegenheid, om zich aan zijn' smaak voor de kunsten overtegeven.

De

De Abt de Saint-Non had eene reeks gezigten van Rome, in zestig platen uitgegeven; dit werk werd door verscheiden andere verzamelingen van denzelfden aard gevolgd. De opgang, dien zij maakten, spoorde den Abt de Saint-Non aan, om de beschrijving van Groot-Griekenland te ondernemen; dit was de oorsprong der *Voyage pittoresque de Naples et de Sicile*. De onderneming was uitgestrekt; teekenaars vertrokken derwaarts uit Frankrijk; Denon belastte zich met hen te besturen en de beschrijving der reis optestellen, welker uitgebreidheid de kaart, voor het eerste deel geplaatst, uitwijst. (*) De Abt de Saint Non liet te Parijs de teekeningen in koper brengen en gaf die aldaar in het licht, begeleid van een' tekst, gedeeltelijk uit het dagboek van Denon ontleend, dat hij somwijlen woordelijk aanhaalde. Denon schijnt over de veranderingen en afkappingen in zijn werk te onvreden geweest te zijn; en het gedeelte, dat Italie betrof, werd in zijn geheel in de aanteekeningen op de reis van Swinburne ingelascht. De Abt de Saint Non beklaagde zich daarover in den *Mercure* (31 Dec. 1785) en herhaalde die klagten in het laatste deel der *Voyage pittoresque*, bewerende om zijne verbeteringen te regtvaardigen, dat de overhaasting, die onafscheidelijk was van de taak, door den Heer Denon op zich genomen, dezen in dwalingen en herhalingen had doen vervallen, die verhinderden, dat zijn dagboek overal woordelijk kon overgeschreven worden. Het overschot der reisbeschrijving van Denon, betrekkelijk Sicilie en Maltha, werd afzonderlijk in 1788, in een octavo boekdeel gedrukt, tien jaren nadat zijne reis was ondernomen. Zonder twijfel vindt men 'er gebreken in den stijl; men bemerkt, dat het werk eer van een' jong kunstenaar, dan van een' geoefend schrijver afkomstig is; maar 'er heerscht eene geestigheid en vrolijkheid in, die het aan vuur noch gezouten scherts hapert. — Om daarvan een regt denkbeeld te geven, zal

(*) De meeste levensbeschrijvers en de Heer de Norvins zelf, in de *Biographies des Contemporains* dwalen, wanneer zij beweren, dat Denon teekeningen voor dit werk vervaardigde.

zal ik een enkel gedeelte aanhalen. Eene zijner eerste zorgen, bij zijne aankomst in Sicilie was het bezoeken van den Etna.

„ De Elyzesche velden en de hel der Grieken " zegt hij, „ schijnen verbeeld of gevolgd te zijn naar den Etna. Men moet dichter en schilder tevens zijn, om denzelven te beschrijven. De verspreide woningen gelijken naar die landschappen van Boucher, waarin hij, zonder verwarring te veroorzaken, alle de rijkdommen der natuur heeft opeengestapeld (*); dezelve is de school der schilders zoowel in het bevallige als verschrikkelijke. In één woord, al wat de natuur groots, al wat zij beminnelijks bezit, al wat zij vreesselijks heeft, kan bij den Etna vergeleken worden en de Etna zelf kan bij niets vergeleken worden."

Bij hunne terugkomst van Maltha werden onze reizigers op de kusten van Sicilie afgeweerd, omdat men voorgaf, dat de pest op Maltha heerschte; zij gingen op een ligt vaartuig over; en waren evenwel genoodzaakt een' langen omweg te maken, om eene haven binnentevallen, waar een lazaret was. — Bij dezen overtogt werden zij, gedurende den nacht, door een' hevigen storm overvallen.

Napels verlatende, kwam Denon te Rome, waar de Kardinaal de Bernis, Afgezant van Frankrijk, een' verlichten gezelschapkring om zich verzamelde. „ Ieder Souverein" zegt de Heer de Norvins, „ kwam 'er op zijne beurt eenige maanden van de „ grootheden en ijdelheden der magt afstand doen. „ Daar zag hij Joseph II, die Duitschland log langzaam en onbeschaafd in het te behandelen vond."

De dood van den Heer de Vergennes maakte een einde aan de diplomatische loopbaan van Denon; maar hij was in Italie kunstenaar geworden, en het einde zijns levens was aan de kunsten toegeheiligd. Hij kwam te Parijs, verzocht in de Akademie der Schilderkunst toegelaten te worden, bood als ontvangst-stuk in 1787 de *aanbidding der Herders* naar Luca Giordano aan, en werd ontvangen. De plaat met sterk water bearbeid, waarin de maker

(*) Deze oordeelvelling leert juist kennen, welke school toen in den smaak viel.

ker Rembrandt had willen navolgen, is opmerkelijk, omdat zij den ſtaat der kunſten op dat tijdſtip aanwijst. Zeker zou een kunstplaatſnijder heden ten dage niet door zulk een werk toegelaten worden; voor het overige heeft hij ſedert veel betere vervaardigd.

Denon, tot Lid van de Akademie benoemd, keerde andermaal naar Italie terug. Hij bevond zich reeds vijf jaren te Venetie, en was voornemens aldaar nog te blijven; maar de Franſche omwenteling kenſchetſte, bij hare ontwikkeling, zich door eene woede en hevigheid, helaas! onafſcheidbaar van alle groote burgerlijke oneenigheden. Het achterdochtig beſtuur van Venetie noodzaakte hem zijne toevlugt te nemen naar Florence; hij ging van daar naar Zwitſerland, waar hij rustig hoopte te vertoeven; doch zulks was vruchteloos. Gedurende zijne afwezigheid waren zijne goederen in beſlag genomen, hij was zelfs op de lijst der emigranten gebragt; zijn toeſtand was dus hagchelijk; hij had den moed, om het lot, dat hem bedreigde, te trotſeren en kwam te Parijs terug. Hij bevond zich daar, zonder hulpmiddelen en zonder vrienden: David, die toen een' grooten invloed had, verloste hem uit deze engte. Dezelve was belast met het maken van teekeningen der republikeinſche kostumen, die men de natie wilde doen aannemen; hij deed Denon van de lijst der emigranten ſchrappen en verkreeg een beſluit, waarbij aan dezen de zorg voor de gravure dezer teekeningen werd toevertrouwd.

Ter dezer gelegenheid overkwam hem een lotgeval, dat de opſteller van dit berigt hem meermalen hoorde vertellen. Hij werd bij het Committé van algemeen Welzijn geroepen om verſlag te doen van den ſtaat des arbeids, hem opgedragen; middernacht werd hem als het uur der bijeenkomst aangezegd. Hij was 'er op zijn' tijd; maar het Committé was, zeide men, geſloten om gewigtige zaken te behandelen; Denon moest wachten. Twee uren verloopen 'er, gedurende welke hij een geſchater van lagchen hoort, dat met den aard der zaken, waarmede het Committé zich gemeenlijk bezig hield, wonder weinig ſtrookte, en dus bewees, dat het onderhoud niet van zulk een' ernſtigen aard was, als men het

opgaf. Eindelijk vertrekt Robespièrre en gaat onverwacht het vertrek door, waar zich Denon bevond. Een' vreemdeling ziende, kromp de gedaante van den woesten gemeensman in een en vertoonde de uitdrukking van ſchrik met toorn vermengd; —hij vraagt den armen kunſtenaar op een' door merg en been gaanden toon, wie hij is en wat hij op dat uur daar verrigt? Denon achtte zich verloren. Hij noemt zijn' naam, antwoordt, dat hij gekomen was, om aan den hem gegeven last te gehoorzamen, en dat hij wachtte, tot dat hij binnen geroepen werd. Robespièrre werd weldra zachter, liet Denon in de vergaderplaats binnen, bragt een deel van het overige des nachts pratende met hem door, en gaf zich, al den tijd van hun onderhoud, moeite, om hem te bewijzen, dat hij de kunſten beminde, en dat hij den ſmaak en de manieren van eenſ man uit de groote wereld bezat. Denon zeide, dat de herinnering van dit voorval hem als een droom voorkwam.

Denon had de noodlottigſte tijdperken der omwenteling met de teekenpen in de hand doorgeworſteld; eene onverwachte omſtandigheid verſchafte hem de middelen, om van zijn talent zulk een gebruik te maken, dat hij een' duurzamen en welverdienden naam verwerven kon. Hij had Bonaparte bij Mevr. de Beauharnais gekend, en zich aan hem verbonden. De togt naar Egypte werd voorbereid; hij aarzelde niet, om daarin deel te nemen, hoewel hij toen bijna vijftig jaren bereikt had. Het leger, uit jongelieden beſtaande, vervuld met geestdrift, zag Denon een' moed, een vuur ontwikkelen, dat hem de algemeene achting deed verkrijgen. Met den Generaal Deſaix woonde hij den veldtogt in Boven-Egypte bij. Altijd in de voorhoede met zijn portefeuille in den bandelier, zocht hij galopperende de eerſte gidſen voorbijtekomen, om tijd te hebben van eenige fragmenten afteteekenen, in afwachting, dat de troepen weder bij hem waren. Terwijl men ſlag leverde, nam hij gezigten op, en vestigde de geheugenis der gebeurteniſſen, waarvan hij getuige was. In dezen geheelen veldtogt betoonde hij eene zonderlinge werkzaamheid; het getal der teekeningen, die hij maakte, is ontzettend. In

Frank-

Frankrijk met Bonaparte teruggekomen, hield hij zich met de zorg voor derzelver uitgave bezig, en drong daarbij op allen ſpoed aan. De levendige indruk, dien de togt naar Egypte verwekt had; het buitengewoon avontuurlijk karakter hem eigen en juist geſchikt, om aan de Franſche natie te behagen; de verwondering, die men gevoelde op het gezigt dezer gedenkteekens, om zoo te ſpreken eeuwige wonderen van het Vaderland der Pharaons en Ptolomeusſen, maakte een Werk ſterk gezocht, dat het eerſte gevolg van dezen togt was, en waarin men, naast de beſchrijving en voorſtelling van de reusachtigſte gedenkſtukken, welke het genie van den mensch oprigtte, een geestig en bezield verhaal vond van eene gebeurtenis, welker grootte alleen met den tijd kan aanwasſen.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

PROGRAMMA.

De Maatſchappij, *Tot Nut van 't Algemeen*, hield, den 9den en 10den van Oogstmaand, hare 41ſte Jaarlijkſche Algemeene Vergadering, onder voorzitting van den Mede-Hoofdbeſtuurder, den Weleerwaardigen Heere Cornelis Willem Westerbaen, welke dezelve, des morgens van den eerſten dag, ten half tien ure, in de *Lutherſche Oude Kerk*, opende, met eene Redevoering, ten onderwerpe hebbende: *Den invloed, dien de rampen, inzonderheid die der Natuur, kunnen hebben op de grootheid van den mensch.* Deze Redevoering werd voorafgegaan, afgewisſeld en beſloten, zoo door Zangſtukken, vervaardigd door den Heere Ridder Mr. M. C. van Hall, als door Inſtrumentale Muzijk, beide gecomponeerd door den Heere J. W. Wilms, terwijl het Orchest door den Heer J. L. P. L. Freubel gedirigeerd werd, en was vereerd met de tegenwoordigheid van den Hoog Edelen Geſtrengen Heere Generaal-Majoor, Militairen Kommandant dezer ſtad en Kommandant en Chef der Schutterij alhier; eene Commisſie uit de Weledele Achtbare Heeren Burgemeester en Wethouderen dezer ſtad; de Weledele Geſtrenge Heeren Kommandanten der Schutterij en van de 10de Afdeeling Nationale Infanterie alhier; eene Commisſie uit het Koninklijk Nederlandſche Inſtituut van Wetenſchappen, Letterkunde en ſchoone Kunſten, en

voorts van Commisſien uit Kerkelijke, Wetenſchappelijke, Stedelijke of andere nuttige inrigtingen.

Na het uitſpreken dezer Redevoering werd de gouden Medaille ter hand geſteld aan den Heer Mr. C. C. van Lidth de Jeude, voor en in de plaats van den Weleerwaardigen Heere P. van der Willigen, *Leeraar der Hervormden* te Thiel, alsmede gelijke Eereprijs aan den Heer W. H. Warnſinck, Bsz., te Amſterdam, voor derzelver, in den verledenen Jare, bekroonde Prijsantwoorden. Voorts werden de Eereblijken, wegens bedrevene Edelmoedige Daden, namens de Algemeene Vergadering, door den Voorzitter uitgereikt aan *Jan George Kappé*, *Martinus Hendricus Sieriks* en *Cornelis de Boer*, te Amſterdam; *Pieter Baars*, te Schagen; *Pieter Harsveld*, te 's Gravenhage; *Jacob Daniel Haantjes*, te Schiedam en *Theodorus Johannes Hendricus Vermeulen*, te Wijk bij Duurſtede, alle voor het, met levensgevaar, redden van in het water gevallene menſchen of kinderen; aan *Jan Boxen* en *Govert Mast*, te Zwartſluis, voor het, met veel beleid, moed en zelfopoffering, redden van ſchipbreukelingen, en aan *Cornelis Jacobus Mulder*, te Kampen en *Hendrik ten Heuvel*, alsmede aan denzelven, voor *Barre Elle Visſer*, *Harm Luiten Fluks* en *Wiebe Jacobs Brink*, de drie eerstgenoemde te Steenwijk, en de laatstgemelde te Noordwolde, alle voor het, met eigen levensgevaar, redden van menſchen en bergen van goederen, tijdens den jongſten ontzettenden Watersnood; zullende de Eereblijken, toegewezen aan zoodanige perſonen, als welke zich mede, door het bedrijven van Edelmoedige Daden, dezelve hadden waardig gemaakt, doch die niet ter Vergadering verſchenen waren, worden toegezonden aan de Departementen of Authoriteiten, welke daarvan de opgave gedaan hebben, als: aan *Gjettje Huites*, te Workum, *Freerk Everts Steenhuis*, te Nieuw-Wolda; *Jan de Jong*, te Overmeer; *Arnoldus Hekſpoor*, te Heusden; *Beatrix Goedhart*, te Sliedrecht; *Eugenius Torreborre*, te Ostende; *Maximiliaan van Oije*, *Philippus Hombout*, *Hendrijk Verſtraette* en *Pieter Schoonaert*, te Brugge; *Jan Busſcher*, te Krommenie; *Hendrik de Vries*, te Amſterdam; *Gijsbert de Jong*, te Middelburg (in Zuid-Holland); *Johannes Noordeman*, *Jan van Loon* en *Cornelis van Eijsden*, te Gouda; *Anthonie van Ooijen* en *Teunis Koopmans*, te Dordrecht; *Jacobus Philippus Cames* en *Willem George Frederik Sijbert*, te 's Gravenhage; *Abraham Philippus Hagen*, te Middelburg; *Jan Jans Grijpſtra*, *Harmen Duis*, *Johannes Geerts*, *Pieter Reinhard* en *Willem Kalſsbeek*, te Leeuwarden; *Antje Thomas Reitsma*, te Stiens; *Adrianus Vromans*, te 's Hertogenbosch; *Arnoldus Ort*, te Nijmegen; *Jan Martens Visſer*, *Johanna Johannes Krups* en *Bouwe Sijbrens de Boer*, te Sloten (in Vries-

Vriesland); *Jan Siebers* en *Piet Siebers*, bij Zutphen; *Jean Baptiste Ferain*, te Neufvilles; *Jan Servaas*, te Maastricht; *Willem Jansen*, te Pannerden; *Josephus Velghe* en *Karel Joseph de Vos*, te Kortrijk; *Henricus van den Burggrave*, te Veurne; *Joannes Baptiste de Wever*, te Wacken; *Jacobus Verbank*, te Meenen; *Jan Baptiste Becuwe*, te Leysele; *Winocus de Waele*, te Nieuwpoort; *Pierre-Joseph Bastogne*, te Laroche; *Arie van der Kaaij*, te Vreeswijk; *Jacobus Hentenaar*, *Jan Hazendonk* en *Cornelis Leeflang*, te Utrecht; *Arie Woudenberg*, te Ameide; *Hironimus Maesmans*, *Marie Sergies*, *Wed. Geevers* en *Therese Velders*, te Antwerpen; *Philippe Joseph Morel*, te Namen; en *Jacques Daguely*, te Malonne, alle voor het, met levensgevaar, redden (of het aanwenden van pogingen tot redding) van in het water of door het ijs gevallene menschen of kinderen; aan *Reindert Willemsz. Kruk*, *Cornelis Kramer*, *Hendrik Steeman*, *Cornelis Nannings*, *Jacob Smit*, *Pieter Duijff*, *Pieter Nannings*, *Jacob Vermeulen*, *Willem van Hert*, *Jan Sinkelaar*, *Christoffel Christoffels*, *Pieter Visser* en *Pieter van 't Hoff*, te Helder en Huisduinen; *Kersse Siedses Meester* en *Jan Foekes Koster*, op Ameland; *Karel Visscher*, te Zwartsluis; *Gerrit Jans Helder*; te Zoltkamp; *Gerrit van Leeuwen*, te Alkemade; *Kornelis van Eerde*, op Schokland; *Hendrik van IJzerloo*, *Andries Schippers*, *Benjamin Schippers*, *Cornelis Vogels*, *Dirk Struijk*, *Teunis Gütteling*, *Jan Vissers*, *Andries Struijk*, *Dirk Struijk*, *Bastiaansz.*, *Arij van der Giezen*, *Jan van Sliedregt* en *Willem Dof*, in de Willemstad, en *François Painsmay*, te Sclayn, alle voor het, met veel beleid, moed en zelfopoffering, redden (of pogingen daartoe) van schipbreukelingen of gestrande personen; aan *Adolf Penninkhof*, *Jz.*, *Jacob Penninkhof* en *Jacob van den Belt*, te Grafhorst; *Gerrit van Keulen*, *Jan Jacobs van der Wolde* en *Gijsbert Gerrts Hup*, te Kamperveen; *Jan Keur* en *Anne Kenr*, te Blokzijl; *Koenraad Hovens Greve*, te Steenwijk; *Jan Hulst*, *Reindert van Ommen*, *Jan van Someren*, *Lammert van der Kamp*, *Hendrik Broekhuizen*, *Lubbert van den Berg*, *Gorris Heijmens*, *Menzo Bokhorst*; *Gerrit Hijmens Zwart*, *Dittemer Hijmens Zwart*, *Gerrit Ponstein*, *Lammert de Vries*, *Albert Dodevisch*, *Evert Windhouder*, *Gerrit Boerendans*, *Hendrik van Laar*, *Brand Hijmens Visser*, *Dirk Hijmens Visser*, *Jochem Zwart*, *Gerberg Boerendans*, *Cornelis Militie*, *Hendrik van Doesburg*, *Teunis van Welsum*, *Harmen Vierhouten*, *Dirk Balk*, *Jan Reijersen Zwart*, *Beert Ponstein*, *Koenraad Westerink*, *Jacob Westerink*, *Hendrik Deenenkamp* en *Jan Pruis*, te Elburg; *Aart Foppe*, te *Harderwijk*, en *Aart Kapitein*, *Jan van Hulzen*, *Henderikus Bos*, *Henderikus Gooij* en *Antonie Gooij*, te Brunnepe; alle voor redden van menschen en goederen, en verder onvermoeid hulpbetoon, bij gelegenheid van den jongsten rampvollen

Watersnood; aan *Hendrick Judocus Martinus de Rudder*, *Hendrick Baeke* en *Napoleon de Winne*, te Gent, voor het moedig ſtuiten der vlammen en verder voorkomen van brand, benevens pogingen tot redding van, door uitbarsting van buskruid, onder de puinhoopen geraakte perſonen; aan *Arie van de Wetering*, te Haarlem, voor het redden uit ontzettend levensgevaar van eenen aan het verwulf der Groote Kerk aldaar werkenden man; aan *Joſeph Mirguet*, te Gelbresſée, voor het van den dood redden eens in de IJzermijnen aldaar geheel bedwelmd geraakten perſoons, en aan *François Cornet*, *Louis Joſeph Pasquier*, *Joſeph Grégoire Grandfils*, en *André Joſeph Jeanne*, te Namen, voor, met zelfopoffering, aangebragte hulp bij brand, en redding van kinderen, in gevaar van door de vlammen jammerlijk om te komen.

Des namiddags, omſtreeks één ure, in de Kerk der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente, de eigenlijke werkzaamheden der Vergadering aangevangen zijnde, werd door Hoofdbeſtuurders berigt:

1. Dat op de Prijsſtoffe: „ Levenſchetſen van Nederlandſche Mannen en Vrouwen, bepaaldelijk zoodanige belangrijke perſonen bevattende, welke in de Zuidelijke Provinciën des Koningrijks geboren zijn, of den meesten tijd huns leven aldaar hebben gewoond.

Waren ingekomen *drie* Antwoorden, geteekend met de ſpreuken:

No. 1. *Pro virtute et Patriâ.*

— 2. *Doch, ſmade, wien het lust,*
uwe onmiskenbre waarde,
Ons blijft ge, o Nederland!
de dierſte plek op aarde.
Beelo.

— 3. (in het Hoogduitsch)
Hebraer 11. 38.
Die Welt war ihrer nicht würdig.

Dat de uitſpraak van Beoordeelaars over deze *drie* Antwoorden is geweest, als volgt:

Twee derzelve hebben aan No. 1. den gouden Eereprijs toegewezen, en de overige, met uitzondering van *éénen*, hetzelve met lof, *één* zelfs met voorſtelling van daaraan de zilveren Medaille toe te kennen, vermeld. No. 2. is door *drie* Beoordeelaars het Goud waardig geacht, en heeft, insgelijks met uitzondering van *éénen*, van de overigen lof verworven; terwijl No. 3., hoewel door *twee* loffelijk vermeld, *één* met aanbod zelfs eener tweede zilveren Medaille, eenparig is afgekeurd geworden; zoodat op deze Prijs-

Prijsſtoffe al wederom geene bekrooning heeft plaats gehad.

De bedenkingen, door Beoordeelaars op de ingekomene ſtukken gemaakt, houden hoofdzakelijk in:

Dat, ten aanzien van No. 1., op vele plaatſen, de ſtijl niet edel genoeg, en het als een belangrijk gebrek te beſchouwen is, dat de ſteller te veel het voorname vereischte der Werken, door de Maatſchappij te bekroonen, niet te doen blijken, tot welk Kerkgenootſchap de Schrijver behoort, heeft uit het oog verloren; dat dit gebrek ook eenigzins heerscht in N. 2., en niet minder in No. 3; dat voorts in No. 1. de tijdsorde niet genoegzaam is in acht genomen, en No. 2., bij ongelijkheid van ſtijl, verſcheidene onnaauwkeurigheden bevat; terwijl No. 3., als ſlechts van drie perſonen, alle Gentenaars, gewag makende, te onvolledig geacht is, om ter bekrooning in aanmerking te komen. Dat echter, ondanks deze aanmerkingen, de meeste Beoordeelaars van gevoelens zijn, dat 'er te vele belangrijke zaken in alle de ingezondene Antwoorden te vinden zijn, om, indien daartoe de mogelijkheid beſtaat, onder zekere voorwaarden, uit dezelve één goed geheel zamen te ſtellen.

2. Dat op de Prijsſtoffe: „ Eene Geſchiedenis der Zuidelijke Provinciën des Koningrijks, mitsgaders van die „ gedeelten derzelve, welke, ten gevolge van het Vredes-Tractaat van Parijs, op den 21ſten November 1815, „ geſloten, aan het Koningrijk der Nederlanden zijn afgeſtaan, en, met de voormalige Zeven Gewesten der Vereenigde Nederlanden, thans uitmaken *het Koningrijk der Nederlanden*, ten einde alzoo der Schooljeugd, in verband met het door de Maatſchappij uitgegeven Werkje van W e s t e r, eene volledige Geſchiedenis onzes *geheelen* Vaderlands te verſchaffen."

Eén Antwoord was ingekomen, geteekend met de ſpreuk:

De kennis aan de Geſchiedenis der Zuidelijke Provinciën onzes Vaderlands is onmisbaar voor de Nederlandſche jeugd.

Welk ſtuk *vijf* ſtemmen ter goedkeuring op zich heeft mogen vereenigen; terwijl de *twee* overige loffelijke melding van hetzelve gemaakt hebben, en dit Antwoord alzoo met den uitgeloofden Eereprijs, in de gouden Medaille en twintig gouden Dukaten beſtaande, is bekroond geworden.

(*Het Vervolg hierna.*)

BOEK-

BOEK- EN KUNSTVERZAMELINGEN.

In N°. 42 van ons Weekblad des vorigen jaars, hebben wij met een kort woord melding gemaakt van de uitmuntende Bibliotheek, door wijlen den Hoogleeraar Kemper nagelaten.

Thans achten wij ons verpligt, aan onze lezers te berigten, dat deze rijke en keurige Verzameling van de voortreffelijkste Boekwerken in meest alle beschaafde talen en vakken van Wetenschap in het begin der volgende maand openlijk zal verkocht worden, ten huize van den Overledene te Leyden, door de Boekverkoopers Luchtmans en Hazenberg.

De Catalogus, door gemelde Boekhandelaren uitgegeven, en net van druk, maakt een Boekdeel uit van ruim vierdehalf honderd bladzijden, en beantwoordt volkomen aan de hooge verwachting, die men van dezen Boekenschat zich gevormd had, ten gevolge van het merkwaardig getuigenis, deswege door den beroemden van der Palm in zijne overschoone Lijkrede op den waardigen Kemper afgelegd.

In dat meesterstuk van welsprekendheid, waarin de fijnste opmerkingen van vernuftige scherpzinnigheid met de belangrijkste bespiegelingen en leeringen van wijsheid en menschkunde en de hartroerendste uitstorting der teederste gevoelens van een diepbewogen gemoed op het gelukkigst zich vereenigen, en met welks vervaardiging de maker niet minder voor zich zelven, dan voor het voorwerp zijner lofprijzing een onvergankelijker eerzuil heeft opgerigt, dan een Phidias of Praxiteles uit marmer of metaal had kunnen zamenstellen, — in dat waardig Gedenkstuk voor eenen Kemper, wiens beeldtenis het met fiksche en welgelijkende trekken schetst, zegt de schrandere Redenaar ten aanzien van deze Boekerij het volgende (*): „ Wilt gij „ eenig afbeeldsel, bijkans zoude ik zeggen, een afgietsel „ zien der vormen van Kempers geest? beschouwt dan „ met mij zijne keurige, schoone, uitmuntende Boekver- „ zameling. Daar vindt gij niet, hetgeen zich enkel door „ zeldzaamheid aanbeveelt, en waarvan de ingebeelde waar- „ de slechts bestaat in den grilligen luim des koopers; „ maar de beste werken der Oudheid, met de uitstekendste „ voortbrengsels van latere tijden; alles was klassisch is in „ geleerdheid en wetenschap, in kunst en smaak. En van „ die

(*) Bladz. 67.

„ die allen de zuiverste afdruksels, de voortreffelijkste uit-
„ gaven, of waarvan de volkomenheid der uitvoering met
„ het belangrijke des inhouds schijnt te wedijveren. Gij
„ vindt ze in een betamelijk gewaad gestoken, met keus
„ en orde gerangschikt. En wat gij 'er in missen mogt;
„ want dien schat, naar een wijs gemaakt ontwerp, dage-
„ lijks te verrijken, was des Verzamelaars geliefdste uit-
„ spanning; wat gij 'er in missen mogt, het bruikbaarste,
„ het nuttigste, voor de vorming van verstand onontbeer-
„ lijkste, zoekt gij 'er voorzeker niet vruchteloos."

Het is niet mogelijk, met weinige woorden eene juistere beschrijving te geven van deze Boekverzameling. Zij bevat metterdaad genoegzaam alles, wat voor een' man, als Kemper, van belang en tot nut zijn kon. In het vak, dat voor hem, als Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid, de hoofdzaak zijn moest, is zij zoo volledig, dat weinige Verzamelingen van bijzondere personen eenen rijkeren voorraad van al het belangrijke in dit opzigt, ook van kleinere min bekende en bijkans nimmer voorkomende stukjens, bezitten zullen. Voor den ontwerper van een nieuw Wetboek vindt men 'er eene zeldzame Verzameling bijeengebragt van de Wetboeken der oude en nieuwere volken, eene Verzameling, die met betrekking tot de Geschiedenis der Vaderlandsche wetgeving ook bijkans alle gewestelijke en plaatselijke Reglementen en Ordonnantien omtrent het stuk der Regtspleging in ons voormalig, ten dien aanzien zoo veelvormig, Gemeenebest in zich vereenigt, en naauwelijks iets te wenschen overlaat.

Voor den beoefenaar der Geschiedenis en Wijsbegeerte, den beminnaar van Taal- en Oudheidkunde, den man van Smaak en Letteren treft men 'er het beste en uitgelezenste, het gewigtigste en degelijkste, het meestgeachte en merkwaardigste aan, en daaronder ook veel ongemeens, dat alleen aan meerbedreven Boekenkenners bekend en van waarde is, als mede van de beroemdste en voornaamste der latere Schrijvers, inzonderheid van de zoogenaamde klassieke nieuwere Dichters de keurigste en prachtigste uitgaven, in banden gebonden, die het uiterlijke aan het innerlijke op het schoonst doen beantwoorden. Doch bovenal voor den ijverigen vereerder der Oude Grieksche en Romeinsche Letterkunde, is 'er de uitnemendste voorraad van al het noodige met al het keurigste, wat men verlangen kan voor de kennis der Oudheid, in eene zeldzame mate van volledigheid en voortreffelijkheid, voor een groot gedeelte herkomstig uit de vermaarde en overschoone Bibliotheek van den beroemden Jeronimo de Bosch, die in netheid en keurigheid misschien nimmer hare wedergade vond. Van dezen zijnen beminden Oom was het, dat Kemper met de vurigste geestdrift voor de schoone werken

ken der oude Grieken en Latijnen ook die bijzondere liefhebberij had overgenomen, om van de beste en beroemdste uitgaven der Auctores Clasfici, vooral die in 4°., zoo veel mogelijk eene volledige Verzameling der zuiverste afdrukken, geheel onafgesneden van rand, zich te bezorgen. Dit was zijn speelpop, waarvoor hij geene kosten spaarde. En hij slaagde ten dezen opzigte zoo gelukkig in zijne pogingen, dat op het oogenblik zijns overlijdens slechts zeer weinige stukken, en waarvan de onafgesneden exemplaren uiterst zeldzaam voorkomen, ja welligt niet meer aanwezig zijn, hem nog ontbraken. Het was zijn voornemen, deze geheele uitgebreide Verzameling in gelijke fraaije banden te laten binden, en als tot één groot werk te vereenigen, en hij heeft dit ten aanzien van een zeer groot gedeelte met ter daad volvoerd.

Het zou te bejammeren zijn, dat deze zoo kostbare en geheel eenige Verzameling, aan welker bijéénbrenging zoo vele jaren lang zoo veel moeite en koste besteed wierd, uit elkander wierd gerukt, en het is daarom een gelukkige inval van de Verkoopers, om bij de Verkooping de stukken, tot deze Verzameling behoorende, eerst ieder afzonderlijk en vervolgens alle gezamenlijk in eens te laten opveilen, ten einde daardoor den een of anderen voornamen liefhebber, die daartoe genegen zijn mogt, in de gelegenheid te stellen, om eene zoo heerlijke Verzameling in haar geheel zich eigen te kunnen maken, voor verstrooijng te bewaren en verder te voltooijen, en daarmede zijner Bibliotheek den schoonsten luister bij te zetten.

De Catalogus van deze fraaije Boekverzameling is door een' kundige hand opgemaakt volgens de gewone rangschikking naar de onderscheidene vakken van wetenschap, welke wijze van opgaaf buiten twijfel de beste en geregeldste, en ten blijvenden gebruike voor de liefhebbers de eenige nuttige en geschikte is, maar echter, als volgorde of regelmaat van verkoop, dit onvermijdelijk ongerief heeft, dat daardoor de werken van zoodanige Schrijvers, die over meer dan één vak van wetenschap schriften hebben uitgegeven, uit elkander geraken en bij afzonderlijke gedeelten verkocht worden, waardoor noodwendig aan zulke werken, waarvan de voorname waarde in het volledige der Verzameling bestaat, groote schade moet worden toegebragt. Weshalve het misschien beter zijn zou, in zoodanige Catalogen, die niet enkel ten gebruike van Boekenminnaars, maar voornamelijk als Verkooplijsten moeten dienen, alle de werken van één' en denzelfden Schrijver, hoe verschillend ook in aard en soort, bij elkander te voegen onder de Boeken van dat vak, waarin de Schrijver het meest zich beroemd heeft gemaakt.

Vóór den Catalogus is eene korte, maar welgestelde en zeer

zeer gepaste Latijnsche Voorrede geplaatst, die den steller tot eer strekt, maar waarin het voegzamer en meer doeltreffend zou geweest zijn, dat men de bijgebragte woorden uit de Lijkrede van den Heer van der Palm mede in het Latijn had opgegeven, en daardoor ook voor buitenlandsche Geleerden verstaanbaaar gemaakt. Voorts is nog achter dien Catalogus de Catalogus gevoegd van eene kleine, maar desgelijks zeer keurige Verzameling van Plaatwerken en Prenten, mede door den Heer Kemper nagelaten, die geen minder bewijs oplevert van 's mans fijnen en kieschen smaak in het Rijk der schoone Kunsten, dan zijne Bibliotheek in het Rijk der Letteren. Ook die Verzameling, waarvan de Catalogus slechts 30 bladzijden bevat, kan mede tot een afbeeldsel verstrekken van den geest des verzamelaars, als die in alles streefde naar het goede, het ware en schoone met die stoutheid, juistheid en uitgebreidheid van inzigt, waardoor hij, altoos het geheele gebied des onderwerps, waarop hij zich vestigde, omvattende, steeds zonder vooroordeel of partijdigheid overal het beste, aangelegenste en waardigste wist optemerken en zich ten nut te maken. Men vindt in die Verzameling in een klein bestek de uitnemendste meesterstukken van de eerste en vermaardste Kunstenaars van alle de beroemdste Scholen van Graveerkunst, zoo oude als nieuwe, bijéén, even zuiver van afdruk, als gelukkig van keus.

Onder de Plaatwerken munt bijzonder uit het voortreffelijk, en zelden zoo volledig voorkomend, Engelsch werk van Houbraken met den text, uitgegeven te Londen in 1743.

Onder de Prenten vindt men van Engelsche Kunst: *The Battle of the Hogue*, door W. Woollet, en de wedergade: *The death of the General Wolff*, door denzelfden, — van de Fransche: *Louis* XVI, door Bervic, *Napoléon le Grand*, door Desnoyers, *le Siècle de François* I., door Lemonnier, de meest geachte Prenten van J. G. Wille, proefdruk, *den Bosfuet* en anderen van Drevet, de fraaiste Portretten van Nanteuil, Edelinck en anderen, — onder de Nederlandsche Kunstwerken: de belangrijkste Prenten *naar Rubbens* en *van Dijk*, door Bolswert en anderen, zeer zeldzame Prenten van Corns. Visscher, waaronder zijn *Portret zonder graveerijzer*, *de Schaatsenrijders*, *het zouten Scholletje* enz., — van Zuyderhoef, waaronder *Nuyts met de Legaten*, verder Prenten van Rembrandt, de meesterstukken van Goltzius en vele lateren.

De Verkooping der Boeken zal plaats hebben van den 10den tot den 20sten, die der Prenten op den 21sten der volgende maand, wanneer de talrijke vrienden en dankbare leerlingen van den onvergetelijken Kemper in de aange-

na-

name gelegenheid zich bevinden zullen, hunne Boekerijen en Kunstverzamelingen met veel waardigs te versieren, dat de dierbare gedachtenis van dien beminnelijke en edele kan verlevendigen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
14	29. 5¼	64	O. t. N.	voormidd betr., tusschenbeide regenachtig, verder bewolkt.
	29. 5	74	O.	
	29. 5	66	O. t. N.	
15	29. 5½	65	O. N. O.	helder, 's morgens dampig.
	29. 6½	71½	O. t. N.	
	29. 8	61	O. N. O.	
16	29. 9	65	Z. Z. O.	bewolkt.
	29. 9½	70	Z. W.	
	29. 9¼	62	W.	
17	29. 9	63	W. Z. W.	voorm. betr., regenacht., verder bew., 's av. een regenbui, 's nachts regen.
	29. 9	72½	W. t. Z.	
	29. 9	65	W. Z. W.	
18	29. 8¾	65½	W. Z. W.	harde wind, voorm. bewolkt, verder meest omtr. betrokken.
	29. 9	69	Z. W.	
	29 9	64	W. Z. W.	
19	29. 8¾	65	Z. W. t. W.	harde wind, 's morgens met regen, verder bewolkt, meest omtrent betrokken.
	29. 8¼	71	Z. W.	
	29. 9	65	Z. W. t. W.	
20	29. 9	65	Z. W	bewolkt, voorm. harde wind, 's avonds omtr. helder, stil.
	29. 9	72	Z. W. t. W.	
	29. 9	64	Z. W.	

BEKENDMAKINGEN.

OP REGTERLIJK GEZAG.

⁎ Op Donderdag den 29sten September en twee volgende dagen zal in de Concertzaal te *Haarlem* Verkooping worden gehouden van Twee fraaije Verzamelingen BOEKEN, de eerste meest alle GENEESKUNDIGE, nagelaten door den Wel Ed. zeer gel. Heer *BARTHOLOMEUS TERSIER* in leven Med. Dr. en Praktiserend Geneesheer te Haarlem, de tweede bestaande uit Werken in onderscheiden Wetenschappen en Talen, mitsgaders van TEEKENINGEN, PRENTEN, RARITEITEN, BOEKENKASSEN enz. Alles daags te voren met een Entrébiljet te zien, welke Entrébiljet, alsmede de Catalogus te bekomen is bij den Boekverkooper Vincent Loosjes aan de Oude Gracht aldaar.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE, VOOR HET JAAR 1825

N°. 39. *Vrijdag den 30sten September.*

BERIGTEN.

PERZIE. In den ouderdom van 96 jaren is te Ispahan overleden de beroemde Perziaansche Dichter OLAH PHELEÏR. Men achtte hem hier als beoefenaar der poëzij, gelijk VOLTAIRE in Frankrijk. Hij laat een groot aantal Handschriften na, Wis-, Sterre-, Staat- en Letterkunde betreffende. De Schach had hem een aanzienlijk jaargeld toegestaan.

LUIK. Tot gewoon Hoogleeraar in de Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan deze Hoogeschool, is door Z. M. benoemd de Hooggel. Hr. R. VAN REES, bij dezelve het buitengewone Hoogleeraarsambt in dezelfde Faculteit waarnemende.

BRUSSEL. Met Koninklijke goedkeuring is tot honorair Lid van de Akademie van Wetenschappen en fraaije Letteren alhier benoemd Z. Exc. de Hr. L. VAN GOBBELSCHROY, Minister van Binnenlandsche Zaken.

—— *den 22sten September.* Zijn Majesteit heeft, van de aangekochte Voortbrengselen van Natio-

nale Volksvlijt, te Haarlem tentoongesteld, ten geschenke gegeven: 1°. aan Z. Exc. den Heer VAN TETS VAN GOUDRIAAN, Staatsraad Gouverneur der Provincie Noord-Holland, de groote Kristallen Kroon met verguld voor lichten, bekend op den Naamwijzer onder N°. 2409; aan den Heer VAN TOERS, Staatsraad en Lid der Staats-Commissie, het bronzen Borstbeeld van Z. M., van Brichaut, te Brussel; 2°. aan den Heer D. HOEUFFT, Burgemeester van Haarlem, de mahoniehouten Boeken- of Linnenkas, met speelwerk, N°. 1033; aan den Heer VAN WICKEVOORT CROMMELIN, Presid. der Staats-Commissie ter beoordeeling, het Doorniksch Tapijt, N°. 1507; aan den Heer VINCENT LOOSJES, te Haarlem, de gouden Snuifdoos, N°. 1604; en aan den Heer ONDERDEWYNGAART CANZIUS, in 's Gravenhage, de gouden Snuifdoos, N°. 1606.

LEYDEN. Door Z. M. is, tot vervulling van de plaats van wijlen den Hoogleeraar KEMPER (welke wegens het niet aanvaarden van dien post door den Hoogl. DEN TEX nog open bleef) benoemd de Heer H. COCK, tot dus verre Hoogleeraar aan het Athenaeum te Deventer.

LEVENSBERIGT

WEGENS

DEN BARON DENON.

(*Naar 't Fransch van* P. A. COUPIN.)

(Vervolg en Slot van bladz. 199.)

Omtrent twee jaren na zijne terugkomst uit Egypte, verleende Bonaparte aan Denon den titel van Directeur Generaal der Museums; van toen af had hij op de kunsten en kunstenaars een' zeer gewigtigen invloed. Dus verdeelt zich het leven van Denon noodwendig in twee afgescheiden deelen: gedurende het eerste was hij bij afwisseling en somtijds te gelijk diplomaat, reiziger, kunstenaar; in het tweede

de werd hij een publiek persoon, en had hij een tak van bestuur, te kieschcr om te behandelen, daar het over de voortbrengselen van den geest werd uitgeoefend.

Heeft Denon wel zijne taak begrepen, en dezelve volbragt, zoo dat daarover geene klagt kan oprijzen?

Eenigen meenden, dat hij de kunsten te veel bestuurde naar zeker stelsel van persoonlijke vleijerij jegens den Keizer; dit verwijt schijnt mij gegrond te zijn. Bonaparte was, zonder twijfel, zulk een buitengewoon man, dat hij de verbeelding onzer kunstenaars kon gaande maken en bezig houden; de gelijktijdige gebeurtenissen waren luisterrijk genoeg, om daaruit ingevingen te ontleenen; maar misschien moest men zich bepalen, met hen te laten begaan, en niet uit het oog verliezen, dat, door de geheele school op dienzelfden weg mede te slepen, men noodwendig het toppunt der kunst verlaat, die zich alleen op de gelukkigste en volledigste wijze ontwikkelt, door middel van omstandigheden, welke de hedendaagsche gebeurtenissen zelden opleveren.

Voor het overige is het eene dikwijls betwiste vraag, te weten, in hoeverre de kunsten van de omstandigheden en gouvernementen kunnen onafhankelijk blijven; en men moet erkennen, dat een bedaard onderzoek van alle de tijdperken, waarin zij eene plaats in de geschiedenis besloegen, bewijst, dat zij nooit aan dien invloed vreemd waren. Over de uitkomst van dit onderzoek behoeft men zich niet te verwonderen; behendig en kiesch geleid, kunnen de kunsten dienen, om gevoelens van allerlei aard uittedrukken; dit is alleen genoegzaam, om dezelve tot in zekere mate met hare eeuw en de gebeurtenissen, die dezelve zag geboren worden, in een te smelten. Inderdaad 'er bestaan in overvloed voorbeelden tot staving van dit gevoelen; die aantehalen ware onverdienstelijk. Uit een ander oogpunt, beschouwende niet de middelen, maar het doel der kunsten, meenen sommigen, dat zij niet beter gebezigd kunnen worden, dan, om hetgeen Horatius *facta domestica* heet, te verheerlijken; veelligt stond de Heer Denon in dit gevoelen. Anderen breiden den kring als het ware oneindig uit

uit; zij wijzen als ſtellig doel, waarvan de kunſten nimmer mogen afwijken, aan de ſchoonheid, in het natuurlijke en zedelijke beſchouwd. Deze laten zich weinig gelegen liggen aan het volk, de tijden, en plaatſen, die de daad zagen ontſtaan, welke zij weder voortbrengen, indien dezelve ſlechts de gelukkigſte omſtandigheden voor de ontwikkeling der ſchoone hoedanigheden van de kunst oplevert. Dit is de banier, waaronder ik mij ſchaar, zonder overigens iemand anders deswegens te veroordeelen. Eene meening, die op het gevoel rust, regtvaardigt zich altijd genoegzaam voor die het ondervindt, en zij, welke ik beſtrijden zou, zouden geene wapenen ontberen, om zich te verdedigen; daarenboven is de gang van den menſchelijken geest zoo onzeker, zoo eigenzinnig, dat de overwinning niet altijd aan de zijde van hem blijft ſtaan, die gelijk heeft.

Welk gevoelen men, bovendien, ook gekoesterd moge hebben, over het kenmerkende van Denons beſtuur, waar is het, en dit verdient luide verkondigd te worden, dat hij, te midden van zooveel met elkander ſtrijdende belang en eigenliefde van onderſcheidene perſonen, evenwel zeer weinig vijanden had; en ik geloof te mogen verzekeren, dat hij de vijand van niemand was, hoewel hij anders niet altijd met het algemeen gevoelen nopens het talent van beroemde Kunſtenaars inſtemde.

De gebeurteniſſen van den jare 1815 hergaven Denon aan het ambtelooze leven; van de zorgen eens moeijelijk te houden beſtuurs ontſlagen, werd hij weder geheel wat hij in den grond was, een man beminnelijk van geest, vriendelijk en aanminnig, bevallig van manieren; zeer met de wereld bezig, die zich ook met hem onledig hield; en die alle de ſchatten in zijne kostbare verzameling vereenigd, met eene onuitputtelijke bevalligheid en dienstvaardigheid vertoonde. In de laatſte jaren van zijn leven ontwierp hij het plan om eene *geſchiedenis der kunst* te leveren, van de *oudſte tijden tot op heden*; zijne verzameling, zoo rijk als belangrijk in onderſcheidene deelen, verſchafte hem daartoe alle de noodige bouwſtoffen. Hij bezigde daartoe de Steendrukkunst; vele bekwame mannen als de Heeren Bouillon, Mauzaiſſe enz. arbeidden aan dit werk; 'er ſchoot voor hem niets

over,

over, dan den tekst opteſtellen; ten dien einde had' hij zich eenigen tijd van de wereld moeten verwijderen; het werk bleef onvoltooid; maar zijne neven achten het zich eene eer, en te regt, om de oogmerken van hunnen oom te vervullen; de tekst zal toevertrouwd worden aan handen, zulk een' belangrijken arbeid waardig; — en dit werk zal het licht zien.

Denon vertoonde zich voor het oog aan de nakomelingſchap in even verſchillende als belangrijke oogpunten.

De Archieven der buitenlandſche zaken alleen kunnen de middelen verſchaffen, om hem als diplomaticus te beoordeelen; als Schrijver laat hij na: het ongelukkig verſpreid dagboek zijner reize naar Napels, in Calabrie, in Sicilie en Maltha; zijne Reisbeſchrijving van Egypte, die mij den voorrang boven het overige ſchijnt te verdienen, eindelijk, — eenige geſchiedkundige en biographiſche bijzonderheden wegens verſchillende Franſche ſchilders, welke in de *Galerie des hommes célèbres* zijn ingelascht.

In deze onderſcheidene geſchriften hoort men hem gaarne eenvoudig en natuurlijk verhalen, en door den aard van zijn' kortswijligen geest, een treffend contrast vormen met de ernſtigſte zaken.

Zijne gravures, waarin hij beſtendig Rembrandt volgde, bedragen een aanmerkelijk getal. De Catalogus, dien hij 'er in 1803 van liet drukken, bevat omtrent 325 platen, die men in de Prentenverzameling van het Muſeum vindt, en 570 francs kosten. Onder deze zijn 47 portraiten van de beroemdſte Schilders begrepen; 11 Republikeinſche kostumes naar David en 62 hedendaagſche portraiten. Het overige beſtaat uit gravures, naar meesters uit de onderſcheidene ſcholen vervaardigd; de opmerkelijkſte zijn: *Jezus Christus op den ſchoot der H. Maagd*, naar Annibal Carrachio; *twee Leeuwen en eene Leeuwin* naar Quadal; *uitwerking van den nacht in een binnenhuis*; de *goede Samaritaan* naar Rembrandt; de *groote Stier* naar P. Potter, en een *groot Landſchap* naar van den Velde. Denon heeft ook 40 van zijne eigene ordonnantien in plaat gebragt en zelfs viſitekaartjes met leenſpreukige figuren.

Sedert het tijdperk, dat hij deze verschillende gravures vervaardigde, is de school van smaak en rigting veranderd. Tegenwoordig begeert men edelheid, stijl, verhevenheid in de voortbrengselen der kunst, alle zaken, als het ware onbekend in het tijdperk, dat hij zich bestendig en bij wijze van instinct en behoefte aan dezelve overgaf. Rembrandt, wiens manier hij navolgde, zal altijd in eenige opzigten bewondering verdienen; maar het valt gemakkelijker, hem te bewonderen dan hem natevolgen, en Denon is zeer ver beneden hem gebleven. Voor het overige moet men hem minder beschouwen als kunstenaar, dan als een' man vol geest, die een levendig en opgeklaard gevoel voor de kunsten bezat.

Het overlijden van Denon heeft algemeen leedwezen verwekt; alle beroemde mannen, die de hoofdstad bevat, woonden zijn lijkstaatsie bij. De Heer Gros zijn ambtgenoot bij de Akademie der Schoone Kunsten en de Heer Jomard, die, als hij, den togt naar Egypte mededeed, waren op zijn graf waardige tolken der algemeene droefheid. Denon, wiens leven zoo bezig, zoo vol afwisseling, wiens voortbrengselen zoo talrijk en verscheiden zijn, die, gelijk de Heer Jomard wel aanmerkt, onder vijf verschillende regeringen leefde en alle de beroemde mannen van zijn' tijd kende, laat eene gedachtenis na, dierbaar aan allen, die hem bijzonder kenden; eervolle herinneringen en een' naam, dien de geschiedenis reeds zorg droeg te bewaren.

PROGRAMMA.

VAN DE

MAATSCHAPPIJ.

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

(Vervolg van bladz. 203).

3. Dat op de Prijsstoffe: „ Onderrigtingen omtrent den „ Eed"

waren ingezonden *negen* Antwoorden, geteekend met de spreuken:

No 1.

No. 1. *Voor 't Algemeen is kort en klaar,*
En niet geleerd, de beste waar.

— 2. . . . . . . *Hic murus aheneus esto;*
Nil conscire sibi; nulla pallescere culpa.
Horatius.

— 3. *De Eed bestaat in geen woorden.*

— 4. *God laat zich niet bespotten.*
Paulus.

— 5. *Waarheid. — de waarheid alleen. — niets dan waarheid.*
Eeds Formulier.

— 6. *Wie zweert, die zweert opregt, met eerbied voor zijn' God,*
Word ja *of* neen *gevraagd, in naam van 't hoogste Wezen,*
Zijn woord *zij* waarheids-taal, *naar 't reine Gods gebod,*
Zoo heeft hij voor geen' Eed, *noch* ja *noch* neen, *te vreezen.*
de Schrijver.

— 7. *Chose admirable! la réligion Chrétienne, qui ne semble avoir d'objet, que la felicité de l'autre vie, fait encore notre bonheur dans celle-ci.*
Montesquieu.

— 8. *Geregtigheid en regt te doen, is bij den Heere uitgelezener dan offer.*
Salomo.

— 9. *Lege sed elige.*

Behalve welke nog *één* Antwoord was ingezonden, onder de spreuk:

Die den Eed uitspreekt, heeft niet slechts met menschen te doen, neen, maar ook met den heiligen, alwetenden God!

doch hetwelk, als zes weken te laat ingekomen, niet naar den uitgeloofden Eereprijs heeft kunnen mededingen, en alzoo buiten beoordeeling is gebleven.

Dat de uitspraak van Beoordeelaars zich bepaald heeft als volgt:

Vier derzelve hebben den uitgeloofden Eereprijs, in de gouden Medaille en tien gouden Dukaten bestaande, toegewezen aan het stuk No. 1., hetwelk tevens van *één* der overige veel lof heeft verworven, en alzoo bekroond is geworden. No. 6 en 7 hebben ook elk *ééne* stem ter bekrooning bekomen, en het laatstgenoemde daarenboven nog *ééne* stem voor zilver. Maar vooral hebben Beoordeelaars, bijna eenparig, hun diep leedwezen betuigd, dat de uitschrijving der Prijsvraag, welke een *Volks-Leesboek* vorderde, hun *niet* veroorloofde, aan No. 2. eene bondige *Verhandeling over den Eed* behelzende, het uitgeloofde goud toe te kennen, hetwelk *één* hunner echter aan dezelve heeft toe-

toegewezen; en hun verlangen uitgedrukt, dat de kundige Schrijver zijn ſtuk afzonderlijk mogte uitgeven, niet twijfelende, of hetzelve zou eenen algemeenen bijval vinden.

4. Dat op de Prijsſtoffe: „ Daar het aan geenen twijfel „ onderhevig is, of het nuttig zij het *Geheugen* te oefe- „ nen, wordt gevraagd: In hoeverre het Geheugen moet „ geoefend worden? Hoe men dit op de beste wijze doe? „ En welke regelen daarbij behooren in acht genomen te „ worden, zoowel in de huisſelijke als ſchoolopvoeding, „ ten einde van de eenen kant niet te veel te vergen, noch „ van den anderen kant, ten aanzien van dit belangrijk „ onderwerp, te weinig te doen."

Waren ingekomen *twee* Antwoorden, geteekend met de ſpreuken:

No. 1. *Het geheugen is de bewaarplaats van zelfgevormde en opgenomene denkbeelden.*
— 2. *In magnis voluisſe ſat est.*

Dat de uitſpraak over gemelde *twee* ſtukken is geweest de volgende:

Aan No. 1 is, bij afkeuring der overige, ſlechts door *éénen* der Beoordeelaars de gouden Eereprijs toegewezen; terwijl aan No. 2. door alle de bekrooning is ontzegd geworden, en ſlechts *drie* derzelve daaraan lof hebben toegekend.

De voornaamſte bedenkingen van Beoordeelaars komen hierop neder:

No. 1. dringt niet genoeg in in het onderwerp, ſpreekt meer van het wel onthouden en verſtaan van zaken, dan van de beoefening des geheugens, en is, bij veel overtolligs, ja noodelooze herhalingen, van oppervlakkigheid niet vrij te pleiten. De Schrijver vervalt ſoms tot onduidelijkheid, terwijl de bij het Programma verlangde voorbeelden niet altijd als gepast geoordeeld zijn. No. 2., hoewel meer uitgewerkt en beter de bedoeling der vraag gevat hebbende, is voor te weinig uitlokkend geacht, om onder de Werken der Maatſchappij eene plaats te beſlaan, en levert, even als No. 1., veelal het gebrek op van omſlagtigheid, terwijl het ook als onvoldoende is aangemerkt, dat op de oefening van het *zaakgeheugen* meer dan op die van het *woordgeheugen* is aangedrongen.

5. Dat op de Prijsſtoffe: „ Een Volks-Leesboek, waarin „ de zoogenaamde gemeene man, door eene bevattelijke „ en met voorbeelden geſtaafde optelling, worde bekend „ gemaakt met de voorregten, welke hij in den Maatſchappelijken toeſtand geniet boven hen, welke buiten den- „ zelven, of in eenen min beſchaafden toeſtand der Maat- „ ſchappij leven, en met de voordeelen, welke, in ons „ Vaderland, boven zoo vele andere volken, zijn deel „ zijn."

Ins-

Insgelijks *twee* Antwoorden waren ontvangen, geteekend met de spreuken:

No. 1. *De voorregten, ook die der Maatschappelijke beschaving, worden veelal het best gewaardeerd, wanneer men ze verloren heeft.*

— 2. „ *Wij zijn een stip: en waar bestaat een volk als wij.*"

Slotzang achter Stijls *Opkomst en Bloei der Vereenigde Nederlanden*, bl. 424.

Dat, door *twee* der Beoordeelaars, No. 1. het goud is waardig gekeurd; doch, door de *vijf* overige, hoezeer *twee* derzelve met loffelijke vermelding, is afgekeurd geworden, en No. 2., hoewel door *vijf* als niet onverdienstelijk geacht, geene bekrooning in het geheel heeft mogen verwerven.

De bedenkingen, door Beoordeelaars op deze stukken gemaakt, zijn hoofdzakelijk: Dat het stuk No. 1., te weinig in het oog heeft gehouden, dat de Maatschappelijke toestand van ons Vaderland, ook bij vergelijking met *beschaafde* volken, de voorkeur verdient, en dus niet noodig heeft, ten dien aanzien, met geheel onbeschaafde volken vergeleken te worden: dat, met opzigt tot dit laatste, evenzeer nog veel is voorbijgezien: dat men vooral gaarne de bedilzucht meer bestreden had gewenscht, en meer wilde stilgestaan hebben bij de voortreffelijke inrigtingen van weldadigheid hier te lande; althans in de opgave daarvan geene onnaauwkeurigheden zien begaan, en, eindelijk, dat het stuk, van eene andere zijde, veel overtolligs bevat en, over het algemeen, die belangrijkheid mist, welke men billijk verlangd had. — Dat No. 2. te veel plaatselijks heeft, en soms in herhalingen vervalt, waardoor eene onaangename langwijligheid geboren wordt; terwijl, in een ander opzigt, mede als bij No. 1., de voorregten van onzen toestand niet genoeg in het licht gesteld worden, en dit stuk derhalve, ten aanzien van volledigheid, almede veel te wenschen overlaat.

Dat, eindelijk, op de *vijfde* Prijsstoffe, „ Daar het *Eigenbelang*, den mensch natuurlijk eigen, bij hem de drijf„ veer zijn kan, en moet, tot vele nuttige en loffelijke „ daden, doch, misbruikt zijnde, de schromelijkste en ver„ derfelijkste uitwerkselen kan te weeg brengen, zoo wordt „ gevraagd: Welke zijn de grenzen van het geoorloofde en „ ongeoorloofde Eigenbelang?" — geene Antwoorden waren ingekomen.

De Naambriefjes der onder No. 2 en 3 vermelde bekroonde stukken hierop, door eene Commissie uit de Afgevaardigden, geopend zijnde, bleek Schrijver te zijn van het stuk, onder de spreuk: *De kennis aan de Geschiedenis der*

 Zui-

Zuidelijke Provincien, enz. de Heer Pieter Burggraaf, Schoolonderwijzer, te Leeuwarden, en van het Antwoord, onder de fpreuk: *Voor 't Algemeen is kort en klaar*, enz. de Weleerwaardige Heer Gerardus Benthem Reddingius, Theol. Doct. en Predikant te Asfen.

Hierna werden de naambriefjes, tot de onbekroonde Verhandelingen of ftukken behoorende, met uitzondering van twee, nader te vermelden, ongeopend en openlijk verbrand.

Wijders werd door den Secretaris herinnerd, dat, om te beantwoorden vóór den eerften December, 1825, onder de daarbij vermelde uitlovingen, opgegeven waren:

No. 1. Daar de welvaart van het Vaderland grootelijks afhangt van den bloei der huisgezinnen, welker vereeniging het Vaderland uitmaakt; daar niemand, ook niet in het allergelukkigfte Land, gelukkig kan zijn bij eenen ongunftigen ftaat van zijne eigene huisfelijke zaken, — en daar, door een verkeerd beftuur van dezelve, vele huisgezinnen ten val gebragt, en zij, die ons hun vertrouwen fchonken, niet zelden jammerlijk bedrogen worden, zoo verlangt de Maatfchappij:

„ Een ftukje, waarin, op eene eenvoudige en duidelijke, „ doch vooral levendig en indrukmakende wijze, wordt aan- „ getoond, hoe rampzalig en fchandelijk de gevolgen zijn „ van huisfelijke achteloosheid, wanorde en verkwisting, „ en hoe men, in onderfcheiden ftanden en betrekkingen, „ zijne huisfelijke zaken moet inrigten, om zich en de zij- „ nen niet alleen voor kommer, gebrek en fchande te hoe- „ den, maar ook het aangenaamfte genot des huisfelijken „ levens te verfchaffen."

De gewone gouden Medaille.

„ No. 2. Eene opgave van een algemeen doelmatige, en, „ inzonderheid voor den gemeenen man, minst drukkend „ *Schoolfonds*; van de wijze, hoe hetzelve best in werking „ kan worden gebragt, hetzij in elke Provincie afzonder- „ lijk, hetzij voor het geheele Koningrijk der Nederlanden „ in het algemeen; hoe elke ftad, dorp, gehucht en onder- „ wijzer daarvan genot zal hebben, en welke weldadige „ gevolgen zulk eene inrigting zou te weeg brengen op „ de verlichting, befchaving, zedelijkheid, enz. der Maat- „ fchappij."

De gewone gouden Medaille.

„ No. 3. Eene Handleiding voor jongelingen, welke tot „ den Koophandel en Fabrijken worden opgeleid, om hunne „ praktifche commerciële kunde te vermeerderen, door eene „ behoorlijke vergelijking en beoefening der Wetenfchappen „ van Natuurkunde, Scheikunde en Technologie, in be- „ trekking tot den Koophandel, ten einde daardoor hoogere „ en meer wezenlijke kundigheden te verkrijgen, dan wel „ bij velen tot hier toe plaats heeft."

De

De gewone gouden Medaille; benevens twintig gouden Dukaten.

„ No. 4. Een Volks-Leesboek over de Voorzienigheid, —
„ waarin zoowel uit (in ons oog) geringe, als uit groote
„ gebeurtenisfen en bijzonderheden, ontleend uit de Na-
„ tuurlijke en Zedelijke gefteldheid der wereld, aangetoond
„ wordt, dat 'er eene Voorzienigheid is, die alles beftuurt,
„ en door welke dus, zoowel bijzonder, als algemeen ge-
„ luk, wordt bedoeld; terwijl alverder moet worden aange-
„ toond, dat, hoe tegenftrijdig ons fomtijds *Gods* handelin-
„ gen, in onderfcheidene betrekkingen, ook mogen voor-
„ komen, dezelve echter altijd hoogst regtvaardig, wijs en
„ weldadig zijn."

De gewone gouden Medaille.

„ No. 5. Een Godsdienftig, Zedekundig, en, zooveel
„ mogelijk, onderhoudend Leesboek, voor hen, welke in
„ Gevangen-, Tucht- en Werkhuizen zich bevinden, ten
„ einde daarvan inzonderheid op Zon- en Feestdagen gebruik
„ te kunnen maken."

De gewone gouden Medaille.

„ No. 6. Eene aangename en onderhoudende Gefchiede-
„ nis, dienende, om de jeugd met de grondwaarheden van
„ den Natuurlijken en Christelijken Godsdienst, en de daar-
„ uit afgeleide pligten, bekend te maken, in de manier van
„ den *Gumal en Lina* van Lossius, en derhalve gefchikt
„ om als *Leesboek* op de Scholen, of, als zoodanig, tot af-
„ zonderlijk gebruik voor de jeugd te kunnen verftrek-
„ ken."

De gewone gouden Medaille, benevens tien gouden Dukaten.

„ No. 7. In hoeverre is het geoorloofd, betamelijk en
„ pligtmatig, in den omgang met menfchen, ten einde zich
„ geacht, bemind en nuttig te maken, zich eenigermate
„ naar hunnen fmaak en denkwijze te fchikken, zonder aan
„ den eenen kant ftug en onbeleefd te zijn, of, aan de an-
„ dere zijde, tot laagheid, vleijerij en onopregtheid te ver-
„ vallen, en der waarheid te kort te doen?

De gewone gouden Medaille.

No. 8. Daar de ondervinding leert, dat eene verderfelijke zucht tot allerlei fpeculatien, het fluiten van koopen op tijd, en het drijven van windhandel, zoo in publieke fondfen, als andere artikelen, meer en meer veld wint, en niet flechts eenen nadeeligen invloed heeft op den wezenlijken Koophandel zelven, maar tevens en vooral op het perfoonlijk karakter en de huisfelijke welvaart van koopers en verkoopers beide, zoo wordt gevraagd:

„ Een

„ Een Volks-Leesboek, waarin, op eene onderhoudende
„ wijze, het gevaarlijke, nadeelige en onzedelijke daarvan
„ worde aangetoond, en, zoo mogelijk, de middelen opge-
„ geven, om dit kwaad te keer te gaan."

De gewone gouden Medaille.

„ No. 9. Eene Redekunde, of *Logica*, voor jongelingen,
„ die de fcholen verlaten hebben."

De gewone gouden Medaille.

„ No. 10. Eene Volks-Plantenkunde."

De gewone gouden Medaille, benevens twintig gouden Dukaten.

Vervolgens werden door de Vergadering *zes* nieuwe Prijsftoffen gekozen; waardoor, met degene, welke volgens de Wetten der Maatfchappij, andermaal moeten worden opgegeven, de Lijst der Prijsvragen, om te beantwoorden vóór den eersten December, 1826, is als volgt:

„ No. 1. Daar het aan geenen twijfel onderhevig is, of
„ het nuttig zij het *Geheugen* te oefenen, wordt gevraagd:
„ In hoeverre het Geheugen moet geoefend worden? Hoe
„ men dit op de beste wijze doe? En welke regelen be-
„ hooren daarbij in acht genomen te worden, zoowel in de
„ huisfelijke als fchoolopvoeding, ten einde van de eenen
„ kant niet te veel te vergen, noch van den anderen kant,
„ ten aanzien van dit belangrijk onderwerp, te weinig te
„ doen?"

Daar de *nuttigheid* van de oefening des Geheugenis bij deze Vraag, als bewezen, op den voorgrond gefteld wordt, zal het wel als van zelf fpreken, dat hier geen onderzoek daarnaar, of betoog voor dezelve, te pas komt; het zijn de onderfcheidene leden van de Vraag, welke men, elk afzonderlijk, verlangt beantwoord te zien; terwijl de laatfte gedeelten, waarop het voornamelijk aankomt, behooren vereenigd te worden. De Schrijver zal hierbij met vrucht kunnen gebruik maken van de, door de Maatfchappij, uitgegevene bekroonde Verhandeling van den Heer W. H. Suringar: *Onderzoek naar de oorzaken van het vervloeijen van aangeleerde kundigheden*, *enz.*, bijzonder het daarin vermelde op bl. 43 en 44 en bl. 50—53. Weet de Schrijver zijn betoog door voorbeelden bevallig te maken, zooveel te meer zal hij het doel naderen. In alle gevallen moet zijn arbeid in den bevatbaren volkstoon gefteld zijn.

De gewone gouden Medaille.

„ No. 2. Daar het *Eigenbelang*, tot den mensch als zin-
„ nelijk wezen behoorende, bij hem de drijfveêr zijn kan,
„ en moet, tot vele nuttige en loffelijke daden, doch,
„ misbruikt zijnde, de fchromelijkfte en verderfelijkfte uit-
„ werkfelen kan te weeg brengen, wordt gevraagd: Welke

„ zijn

„ zijn de grenzen tusfchen het geoorloofde en ongeoorloofde
„ Eigenbelang?"

De bepaling dezer Vraag zal den Schrijver genoegzame aanwijzing geven omtrent hetgene hij te behandelen hebbe; alleenlijk wordt gevorderd, dat deze behandeling niet in eene afgetrokkene wijsgeerige redenering befta; het zijn de dagelijkfche handelingen van den mensch, in de burgerlijke maatfchappij, welke hier de onderwerpen moeten leveren, zoowel in zijne betrekking tot die maatfchappij zelve, als in die, waarin hij tot zijne medeburgers afzonderlijk ftaat; vooral in die gevallen, waarin zijn bijzonder belang met dat der maatfchappij, of met dat van andere perfonen, in ftrijd komt. Door zinnelijke voordragt, waarvoor dit onderwerp zoo zeer vatbaar is, moet men alhier die leeringen trachten te verfpreiden, welke de uitfpraken zijn der Zedekunde, op den Christelijken Godsdienst gegrond.

De gewone gouden Medaille.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Schoe of Schoen of Schoey of Scoen

Was federt de laatfte vyf eeuwen onder de Vaderlandfche Spreekwoorden in trek. Men vindt

Ghene hachtes noit u oude *fcoen.*

In Maerlants *Spiegh. H.* II. 163.

Edom en fyn volck koen,
Agt ik niet meer dan mijn oude *fchoen.*

In P. Datheens *Berijm.* v. K. Davids CVIII. *Ps.* haer oude *fchoenen* weten 't wel, Marnix *Byenc.* IV. 1. met kousfen ende *fchoenen* opwaerts toogh na den Hemel. Ald. IV. iv. Men mach zijn ouwe *fchoen* verwerpen, maar zijn oude zeden nimmer, in Spieghels *Byfpr. Alm.* 267. 't Is lichter ouwe *fchoen* verwerpen, als ouwe zeden, aldaar ook 267. Men zal geen ouwe *fchoen* verwerpen, voor dat men de nieuwe heeft. Ald. 273. Niemand weet waar een ander de *fchoe* wringt. Ald. 285.

De netfte *fchoen*, die wort een flof.

In G. A. Bredero's *Moortje.*

Wat isfer gaens? A. Vraeght dat u ouwe *fchoenen.*
Ald.

't Hart finckter in de *fchoen*, foo vreefen fy myn tooren.
Ald. Al-

Alsoo myn vaer, mien jy dat haghjen noch opteklaren
So salje, dat beloof ik je, op myn *schoenen* niet trararen.

In zijn *Sp. Brabander.*

't Is al wat aers, daar u de *schoe* wringt.

S. Coster in *Tysken v. d. Schilde.*

Zijn ouwe *schoenen*, mach hij verwerpen, maer zyn ouwe guytery niet.

Ook ald.

Eer den icker syn *schoenen* an het, isse haes op.

In zijn *Teeuwis de Boer, en menjuffer van Grevelinckhuysen.*

Hoe zou zijn fiere moet hem in de *schoenen* zinken.

Vondel III. 197.

De netste *schoen*, die wort een slof.

Cats *sp. v. d. O. en N. T.* I. 252, om dat zij haers vaders *schoeijen* aantreckende zich Hoex verklaerde. Slichtenh. G. G. 186 *b.* hem, wegens dese blaeskaekery, het hart in de *schoeijen* is gezonken. Ald. 237 *a.* spraek die van Nijmegen aen over de schade, welcke sij die van Arnhem hadden aengedaen; ende waerschouwde ze zulke *schoeijen* niet meer aentetrecken. Ald. 331. een vijand, die meer stevels, dan *schoeijen* versleet. Ald. 332 *b.* Waer de *schoen* onzen redenaar wringt. H. C. Poots *Ged. Voorr.* I. xxxv. 8vo. Een onverschrokkenheid, die de dapperheid zelve 't hart in de *schoenen* zou doen zinken. *Holl. Spect.* II. 454. Eer de Drommel zijn *schoenen* aan had. ald. 675. Dan wordt het Spreekwoord waar, dat de schoenmakers vrouwen met gescheurde *schoenen* gaan. Hist. v. *Willem Levend* II. 230. dien haar de zoolen uit de *schoenen* Ald. III. 38. hiet ik met sint Crispijn het leer steelen en de *schoenen* om Gods wil geven. Ald. 247. Verschoon mij, dat ik mijn stoute *schoenen* zoo heb aangedaan. *A. Blankaart.* I. 123. Ik ben op, voor de drommel zijn *schoenen* aan heeft. Ald. 222. U ging ik met looden *schoenen* na. III. 75 ook in *de* xxxii *Woorden of de Les van Kotzebue* II. 30 en wederom 32.

Die 't passe neemt de *schoe*, die niet, die laat hem staan.

Uit J. le Fr. v. Berkhey. *Menschlijkheid v. e. Leydschen kuyper en een edelm. zakkenrolder.*

Die de *schoen* past trekke hem aan.
Die ze niet past laatze staan.

Uit de *Arnhemsche Courant* van den 1 Maart 1825 No. 26.

Rapeling van Vaderl. Spreekwoorden ieder met zijn alibi bewezen.

HAN-

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Bloeijende Aloë.

Op de Hofstede Westermeer te Heemstede, bij Haarlem, kan men thans in bloei aanschouwen een buitengewone groote *Aloë*, hebbende bij een' omtrek van 60 voeten, eene steng van 25 tot 30 voeten en 40 armen met eene ontelbare menigte Bloemen; dezelve behoort tot de kostbare uitgebreide en uitgezochte Planten-verzameling van den eigenaar dier Hofstede, den Heere J. J. de Faesch, die reeds meermalen op de Haarlemsche Planten-Tentoonstellingen de eer der bekrooning genoot.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Frankfort, *den* 21 *September*. Tot het midden van October zullen de glansrijke planeten, *Venus*, *Mars* en *Jupiter*, bij de ster *Regulus*, bij elkander blijven en een schoon morgengesternte vormen. Vooral zal *Venus* in haren vollen glans zijn en zelfs op den helderen dag zigtbaar blijven. Deze conjunctie zal aan den oostelijken horizont, in het sterrenbeeld *de Leeuw*, des morgens ten 3 ure, beginnen, en zal later nog beter kunnen opgemerkt worden. Den 1sten October verschijnt *Jupiter* onder, en alsdan volgen opwaarts *Venus*, *Mars* en *Regulus*. Op den 4den October, zijn de tijd der schoonste toenadering, staat *Venus* onder, waarop *Jupiter*, *Mars* en *Regulus* volgen. Op den 9den October zal de stand van de maan, des morgens, ter verfraaijing van dit sterrebeeld bijdragen, terwijl dezelve zuidwaarts voorbij *Venus*, *Jupiter*, *Mars* en *Regulus* zal komen.

De Komeet, welke thans in *de Stier* staat, is bij heldere lucht, des avonds van 10 tot 12 ure, met het bloote oog te zien. Deszelfs staart is dun en omtrent 5°. lang. Deze is gemakkelijk te vinden; wanneer men op gezegden tijd, van de Poolster, door de Plejaden (Zevengesternte) eene regte lijn trekt, zoo ontmoet men dezelve. Zij beweegt zich echter zeer snel en zal spoedig in de nabijheid van de ster *Menkar* in den *Walvisch* te zien zijn.

Haarlem. Op den 18den September werd de thans zigtbare Komeet ook te Amsterdam door den Heer F.

Kai-

Kaiser te Amsterdam waargenomen en gezien in den regterpoot van den Stier op 54° regte opklimming en 7½° N. declinatie. Dezelve is voor het ongewapend oog volkomen zigtbaar, hebbende een' staart van omtrent 3° lengte; tegen des avonds ten 10 ure komt zij op, en kan tot den opkomst der *Zonne* gezien worden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN

BUITEN HAARLEM.

1825 Sept	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
21	29. 8 29. 7 29. 7	67 69 65	Z. t. W. Z. Z. W. Z. W.	's morg. bew., in den voormidd. tot even na den midd. betrokk., tusschenbeide een weinig reg., †
22	29. 6½ 29. 6¾ 29. 7½	62 65 62	W. Z. W. W. t. N. W. N. W.	zeer harde wind, bewolkt, buijig.
23	29. 9¹ 30. 0¾ 30. 1	59½ 61½ 51	W. N. W. ——— W. t. N.	bewolkt, voormidd. zeer windrig, 's avonds stil.
24	30. 0 30. 0½ 30. 0¼	64 69 65	Z. Z. W. Z. W. W. Z. W.	zeer harde wind, bewolkt.
25	30. 1 30. 1 30 0¼	66 69½ 65	W. Z. W. W. Z. W.	bewolkt, harde wind, 's av. betrokken.
26	29. 9¼ 29. 9¾ 29. 9¾	64 63 60	Z. W. W. Z. W. W. t. N.	voorm. regen, verder bew., tegen den avond weêrlicht, daarna een zware regedbui.
27	30. 0 30. 0¾ 30. 2½	62 65 54	W. N. W N. W. t. W. W. t. N.	bewolkt, buijig, voormidd. met harden wind, 's avonds helder.

† harde wind verder bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

OP REGTERLIJK GEZAG.

⁂ Op Donderdag den 29sten September en twee volgende dagen zal in de Concertzaal te *Haarlem* Verkooping worden gehouden van Twee fraaije Verzamelingen BOEKEN, de eerste meest alle GENEESKUNDIGE, nagelaten door den Wel Ed. zeer gel. Heer *BARTHOLOMEUS TERSIER* in leven Med. Dr. en Praktiserend Geneesheer te Haarlem, de tweede bestaande uit Werken in onderscheiden Wetenschappen en Talen, mitsgaders van TEEKENINGEN, PRENTEN, RARITEITEN, BOEKENKASSEN enz. Alles daags te voren met een Entrébiljet te zien, welke Entrébiljet, alsmede de Catalogus te bekomen is bij den Boekverkooper Vincent Loosjes aan de Oude Gracht aldaar.

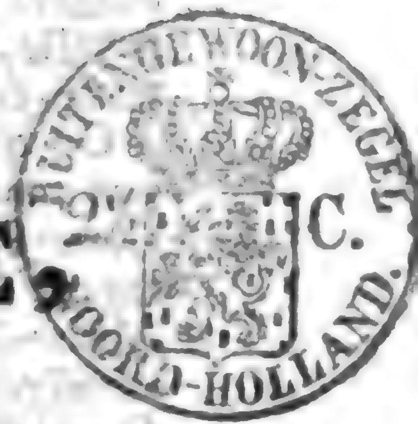
TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz

ALGEMEENE

KONST-
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 40. Vrijdag den 7den October.

BERIGTEN.

GÖTTINGEN. Op de Prijsvraag van de Natuurkundige Klasse; *over het ontstaan van het ware vrouwelijke ei bij de Zoogdieren*, kwamen bij de Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen alhier drie antwoorden in, onder de zinspreuken:

I. *Non revelantur naturae mysteria nisi per experimenta et observationes.*

II. *In parvo copia.*

III. *Cujusvis hominis est errare, nullius, nisi insipientis, perseverare in errore.*

Aangenaam was het haar, de eerste te kunnen bekroonen, daar de beide andere hoe verdienstelijk in andere opzigten, niet aan het hoofdvereischte voldeden, en de Maatschappij dus, even als in 1753 — 1756, weder vruchteloos deze Prijsvraag zou uitgeschreven hebben. Bij de opening van het biljet bleek Schrijver te zijn de Heer U. F. HAUSMANN, Directeur van de Koninklijke Veeartsenij-School te Hanover, die zich niet vergenoegd had met bespiegelend dit vraagpunt te behandelen, maar het door eigene proeven en ontledingen poogde optehelderen, en ten dien einde den uitslag zijner veelvuldige nasporingen, op zeugen en teven genomen, in 15 fleschen met praeparaten in spiritus en drie tee-

teekeningen bij zijne Verhandeling voegde. De Maatschappij echter de verdiensten der beide andere mededingers erkennende, bood hun het accesfit aan, ingevalle zij tot de opening der biljetten hunne toestemming geven.

Op de Huishoudkundige Prijsvraag over den *invloed van het bestrooijen met Gips der Klaver en andere Gewassen*, ontving zij geen antwoord; maar daarentegen één op die, *over de heerschende gebreken in Neder-Saxen, bij de bereiding en aanwending van plantaardigen dierlijken Mest*, met de spreuk geteekend: *Sterquilinium magnum cura ut habeas; stercus sedulo, conserva cum exportabis, spargito et comminuito*, aan welk antwoord eenparig de prijs toegekend werd, zijnde daarvan Schrijver bevonden, CHRISTIAN Vrijheer VON HAMMERSTEIN, Kon. Groothr. Han. Luit. Kolonel te Lunenburg.

De loopende Hoofdprijsvragen van de Maatschappij zijn de volgende; tegen November dezes jaars: de Wiskundige *over den oorsprong der gekleurde evenwijdige strepen bij den Regenboog waargenomen*; (*) tegen November 1826, de Geschied-Taalkundige, verlangende een *naauwkeurig onderzoek der Oud Germaansche Grafheuvels* (†) en tegen November 1827, eene nieuwe Natuurkundige vraag van den volgenden inhoud:

Ad quaenam momenta maxime attendere oporteat in experimentis, quibus nuper ope pneumometrorum a Kentishio aliisque inventorum, capacitatem pulmonum respirantium in statu sano et morboso definire studuerunt; et quali usui exploratio ope ejusmodi instrumentorum instituta in investigandis morbis organorum respirationis esse possit, d. i.: op welke bijkomende omstandigheden moet vooral acht geslagen worden bij de proeven, om door den Longenmeter van KENTISH en andere uitgevonden, de ruimte der Longen voor de lucht in den gezonden en ziekelijken staat te bepalen? en welke voordeelen kan het onderzoek met zulke Longenmeters ter opsporing van de gebreken der ademhalings-werktuigen aanbrengen? — Vóór den laatsten Sep-

(*) Zie deze in haar geheel, *Letterb.* 1823, Ie. Deel, bladz. 131.

(†) Zie dezelve volledig, *Letterb.* 1824, Ie. Dl., bl. 3.

September van de bij elke vraag vermelde jaren, moeten de Prijsverhandelingen, op deze onderwerpen inkomen, aan welker voldoende behandeling vijftig Dukaten wordt uitgeloofd.

De nog loopende Huishoudkundige Prijsvragen zijn deze: tegen November dezes jaars, eene *over de verschillende Mergelsoorten en de ware theorie van het verbeteren van den grond door Mergel* (*); tegen Julij 1826, eene *over de verbetering der Papierfabrijken in Noord-Duitschland* (†); tegen November 1826 eene nieuwe vorderende: „ eene zooveel mogelijke volkomene en op ondervinding gegronde handleiding, hoe de Natuurlijke en Kunst-Schaapweiden het best aantekweeken en te verbeteren, en hoe de laatste in ons klimaat het voordeeligst worden aangelegd;" — tegen Julij 1827, eene nieuwe, verlangende „ een zooveel immer mogelijk naauwkeurige en volledige opsomming der verschijnselen, die bij verwoestende uitwerkselen van de stormvloeden in onderscheidene deelen van 't Koningrijk Hanover en in eenige aangrenzende streken, in den aanvang van den jare 1825, zijn waargenomen, met betrekking tot de toepassingen, welke uit deze bevindingen ter verbetering der beveiligingsmiddelen tegen zulke gevaren kunnen opgemaakt worden." De prijs voor de beantwoording van ieder dezer vragen uitgeloofd, bestaat in twaalf Dukaten; de antwoorden moeten vóór het einde van Mei en September der genoemde jaren inkomen.

Luik. Aan de alhier gevestigde Hoogeschool, zijn door Z. M. benoemd tot buitengewone Hoogleeraren: in de Faculteit van bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, de Heer P. van Limburg Brouwer, thans Conrector der Latijnsche Scholen te Rotterdam, en in de Faculteit van de Regtsgeleerdheid, den Heer Mr. J. Ackersdyk, thans Substituut van den Officier bij de Regtbank van Eersten Aanleg te Utrecht, en Secretaris der Hoogeschool aldaar; de laat-

(*) Zie dezelve *Letterb.* 1824, Dl. I., bl. 4.

(†) — —— —— 1824, Dl. II, bl. 194.

laatste ter vervulling van de opengevallen plaats door het overlijden van Prof. WAGEMANN.

LEUVEN. Aan het alhier opgerigt Collegium Philosophicum, zijn door Z. M. aangesteld tot Hoogleeraren in de Redeneer-, Bovennatuur- en Zedekunde, de Heer F. J. SEBER, R. C. Pr., Dr. in de Wijsbegeerte en Godgeleerdheid en gewoon Professor der Dogmatiek en Moraal in de R. C. Theol. Facult. bij de Koninkl. Pruissische Universiteit, te Bonn; in de algemeene Geschiedenis en de Geschiedenis der Wijsbegeerte, de Heer F. DE GREUVE, R. C. Pastoor te Nieuwendam; en in het Kanoniek Regt en de Kerkelijke Geschiedenis, de Hr. R. WINSINGER, Dr. in de beide Regten, thans Regter bij de Regtbank van Eersten Aanleg, te Antwerpen.

Tot Regent de Heer T. MICHAËLIS, R. C.P., Principaal en Regent der Nederduitsche taal, bij het Kollegie te Ath en tot Onder-Regenten de Heeren A. LAMESCH, Desservant te Lintgen; J. KINZELÉ, Vicaris te Weimerskirch, en de Heer R. TIRON, R. C. P., te Brussel.

BREDA *den 20sten September.* Heden morgen ten zes ure, overleed alhier in de armen zijner kinderen (*) en kleinkinderen, werwaarts hij zich sedert I. l. Mei begeven had, de zeer geleerde Heer WILLEM SERVAAS, Med. Doct. en Lid van verschillende geleerde Genootschappen, in den ouderdom van 86 jaren en 2 maanden, met wien een schat van geleerdheid ten grave daalt. — Niet algemeen genoeg naar waarde bekend, behoorde hij tot de schuilende vernuften van ons Vaderland, die *in* en *om* zijnen kring veel nuts stichtte, zoo in het waarnemen van eene meer dan vijftigjarige allergelukkigste geneeskundige praktijk, in de Gemeente van Delfshaven, als in het geheel belangeloos opleiden van verscheidene jonge lieden, tot verschillende vakken van studie voor de Hoogescholen, waarvan wij alleen de Delftsche en Middelburgsche

(*) Bestaande in twee Dochters, waarvan de oudste gehuwd is aan den Heere J. L. v. D. HOEVEN, en de tweede aan den Heere C. v. DORP.

sche artsen VAN STIPRIAAN LUÏSÇIUS (†) (de Vader) en VAN DER PALM en den Candidaat VAN DORP, (welke beide laatsten hunnen waardigen Meester reeds lang door den dood ontvallen waren,) zullen opnoemen, terwijl hij aan onderscheidene afzonderlijke liefhebbers, in het een of ander vak, als Meetkunde, Stelkunde, Natuurkunde, Sterrekunde, Zeevaartkunde, en vooral in het Latijn, enkel uit liefde voor de kunst, tot aan zijnen dood, onophoudelijk onderwijs gaf. — De laatste taal was bijzonder zijne geliefkoosde, niet zoo zeer alleen om zoogenaamde eigenlijke taalkennis, maar omdat hij hierdoor zijnen Cicero, zijnen Virgilius, en vooral zijnen Seneca konde lezen en verstaan, welken laatsten hij dikwijls tot in den nacht doorbladerde, en als het ware niet verlaten konde. — Ook zeer vele Oudvaders en Filosofen van vroeger en later tijd strekten hem tot vermaak en ter vervulling zijner wetenschappelijke behoefte, welker verschillende stellingen hij van de meesten wist, en welker theorien hij met een' blik doorgrondde.

Om een juist denkbeeld van zijne vlugheid en zijne bevattelijkheid te geven, behoeft men alleen te zeggen, dat hij, in zijne jeugd het Latijn leerende, tweemalen in de week, twee uren verre, eene les moest halen, en in twee jaren zoo knap was, dat hij naar de Leydsche Akademie trok, en aldaar den geheelen omvang der Geneeskunde (eenige oppervlakkige oefening in de Praktijk in de Apotheek van zijnen Vader, die te Vlaardingen toen ter tijd als Doctor praktiseerde, uitgezonderd), in twee jaren wederom zoo stellig leerde, dat hij zijnen examen deed, eene Dissertatie schreef *in fundamenta et certitudinem Medicinæ inquirens*, en op den 20sten Junij van het jaar 1766 openlijk verdedigde, terwijl hij in het jaar 1775 de twee beken-

(†) Deze was de eerste, terwijl de oudste Zoon van den Heere v. DORP de laatste was, met deze bijzonderheid, dat hij aan zijnen Grootvader te kennen hebbende gegeven zijn verlangen, om bij hem de Latijnsche taal te leeren, en zich tot het Akademisch onderwijs voorteber eiden, de goede man in het vervolg dikwijls wenschte, dat hij zoo lang leven mogt, dat hij dezen zijnen kleinzoon zooverre nog brengen konde; welke wensch dan ook zoo geheel vervuld is, dat op dezelfden dag, dat dezen zijne Akademische loopbaan begon, de Grootvader, na eene ongesteldheid van nog geene twee dagen, den adem uitblies!

kende Oraties van den grooten GAUBIUS *de regimine mentis, quod Medicorum est*, zoodanig vertaalde, dat deze geleerde man aan hem, deszelfs toestemming tot den druk vragende, betuigde, dat hij de eerste was, die zijne meening goed had gevat.

Afzonderlijke werken van eenigen omvang heeft hij niet geschreven, maar zeer vele losse Verhandelingen, die, in verschillende tijdschriften, met of zonder zijnen naam pronken, en van zijnen smaak getuigen.

Ook had hij steeds eene uitgebreide geleerde briefwisseling; zoo als met den bijzonderen JAN VAN DER KEMP, zoowel in zijne verlichte, als in zijne duistere tijdvakken, in welker eerste hij hem aan zijnen *Parmenides* hielp, en in zijne laatste, van sommige overdrevene gevoelens trachtte afteleiden; met C. W. V. D. HEUVEL, die in den jare 1787 te Leyden zijne schoone Nosologische Dissertatie schreef en verdedigde, en naderhand in Amerika, eenen openbaren Leerstoel verkreeg; met P. VAN HEMERT, zijnen critischen vriend; met zijnen neef NICOLAUS BONDT, Hoogleeraar te Amsterdam, een der eerste en voornaamste Scheikundigen van dien tijd; — met de Heeren VAN DER EYK, FLORYN, VAN NOORDEN, LUBLINK, VAN STIPRIAAN LUÏSCIUS enz., te veel om optenoemen.

Buiten alle deze talenten bezat hij een beminnelijk karakter en een goed hart, waardoor hij door velen gezocht, hooggeacht en bemind werd. Van zijne kinderen en kleinkinderen vooral, was hij bij uitstek geliefd, die hem, tot aan zijnen dood, als den besten Vader eerden en voorbeeldig dienden, en in hem, hoe hoog bejaard, een waar verlies lijden. Hij was een menschenvriend in den volsten zin van het woord, en niemand vroeg hem te vergeefs hulp, daar hij helpen konde. — Alleen tegen trotschaards en huichelaars was hij streng en zelfs scherp. Tegen wijsneuzen en betweters was hij spotachtig, en hier konde men zien, dat hij Juvenaal gelezen had.

Zoo als hij de Kunsten en Wetenschappen beminde, zoo beminde hij de vrijheid en zijn vaderland, en men kan met regt het laatste gedeelte van het grafschrift, op den grooten HUIG gemaakt, op zijne rustplaats beitelen.

Tumulo discedite, quos non
Musarum et patriæ fervidus urit amor.

GRO-

GRONINGEN *den 28sten September*. Het Natuur- en Scheikundig Genootschap alhier, vierde heden avond plegtiglijk de nagedachtenis van wijlen deszelfs bestuurder den Hoogleeraar J. A. UILKENS. Bij die gelegenheid sprak Prof. S. SRATINGH Ez., eene Lofrede uit op zijn' overleden vriend en ambtgenoot, daarin op eene treffende wijze 's mans verdiensten jegens dit Genootschap, de Hoogeschool en het Vaderland afschilderende. Met treurmuzijk werd de plegtigheid geopend, en nadat zij den Redenaar een en andermaal had vervangen, ook weder besloten; — terwijl reeds de gehoorzaal, smaakvol met zwart behangen, het oogmerk dezer bijeenkomst aanduidde.

PROGRAMMA

VAN DE

MAATSCHAPPIJ.

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

(Vervolg en Slot van bladz. 221).

„ No. 3. Een Volks-Leesboek, waarin de zoogenaamde „ gemeene man, door eene bevattelijke en met voorbeelden „ gestaafde optelling, wordt bekend gemaakt met de voor„ regten, welke hij in den maatschappelijken toestand geniet „ boven hen, welke buiten denzelven, of in eenen min „ beschaafden toestand der maatschappij leven, en met de „ voordeelen, welke, in ons Vaderland, boven zoovele „ andere volken, zijn deel zijn."

De bedoeling van deze Vraag is duidelijk. Het komt bij de beantwoording aan op de ontwikkeling der voorregten, welke eene geregelde Maatschappij bezit boven den zoogenoemden Natuurstaat en boven een woest despotismus; terwijl de aanwijzing der voorregten, welke de toestand van ons Vaderland in het bijzonder voor de ingezetenen oplevert, den voornamen inhoud van dezelve behoort uit de maken. Bij dit alles moet de Schrijver ten uiterste omzigtig zijn, om, bij de vergelijking van Nederland met andere Staten, geene vreemde Gouvernementen te kwetsen: dit toch zou hem alle aanspraak op den Eereprijs doen verliezen, hoe schoon ook anders zijn stuk geschreven ware.

De gewone gouden Medaille, benevens tien gouden Dukaten.

No. 4. „ Levensgeschiedenissen van Nederlands doorluch-
„ tige Staatsmannen, Veldheeren en Vlootvoogden, vooral
„ in de 16de en 17de eeuw, in den beknopten vorm en
„ den eenvoudigen edelen schrijfstijl van de *Levens der door-*
„ *luchtige Veldheeren*, door Nepos, tot opwekking en
„ aanmoediging der Jongelingschap, en in het bijzonder ten
„ dienste van 's Lands Kweekscholen."

De vereischten tot de beantwoording dezer Prijsstoffe bij de Vraag zelve duidelijk aangewezen zijnde, acht men hier alle verdere omschrijving overbodig.

De gewone gouden Medaille, benevens tien gouden Dukaten.

No. 5. „ Welk verband behoort 'er te bestaan tusschen
„ de huisselijke opvoeding en het onderwijs in de scholen?
„ Wat kunnen en behooren de ouders aan te wenden, om,
„ in de huisselijke opvoeding hunner kinderen, den On-
„ derwijzer, zoo veel mogelijk, in de hand te werken?"

Het laatste gedeelte der Vraag het eerste genoegzaam verklarende, zal het hier almede onnoodig zijn, 'er eenige meerdere omschrijving bij te voegen.

De gewone gouden Medaille.

No. 6. „ Het vervaardigen van eene beknopte Hand-
„ leiding tot het geven van doelmatig onderwijs aan hand-
„ werksgezellen in de burgerlijke bouwkunde."

Schoon, in het algemeen door *burgerlijke* Bouwkunde die wordt aangeduid, welke onderscheiden is van Vesting- en Waterbouwkunde, en ten doel heeft, om huizen, kerken, openbare gebouwen, enz. te stichten, zoo wordt hier toch bepaaldelijk datgene bedoeld, wat voor den ambachtsman te pas komt.

De gewone gouden Medaille.

No. 7. „ Eene Gezondsheidsleer (*Hygiène*) voor het
„ volk, bevattende eene beknopte en duidelijke aanwijzing
„ van hetgene men hier te lande, ten opzigte van het
„ voedsel, de kleeding en de geheele leefwijze, moet doen
„ en laten, om, zoo veel mogelijk, eene duurzame ge-
„ zondheid te behouden.

Hier wordt eene duidelijke beschrijving verlangd van al de bekende oorzaken, waardoor de mensch zijne gezondheid krenken, en hierdoor zijn leven verkorten kan; met eene nadrukkelijk aanwijzing der middelen, waardoor deze oorzaken kunnen worden voorgekomen.

De gewone gouden Medaille.

No. 8. „ Een Volksboek, onder den titel van *Vader-*

landsch

„ *landsch Handboek*, bevattende eene uitgelezen verzameling „ van geschiedverhalen, karaktertrekken, tafereelen, anekdoten, uitboezemingen, redevoeringen, enz. getrokkken „ uit Nederlandsche Dichters en Proza-Schrijvers, die zoo„ wel door den stijl uitmunten, als door geschiktheid, om „ de Vaderlandsliefde niet alleen in het jeugdige hart op te „ wekken, maar ook bij landgenooten van meergevorderden „ leeftijd te versterken."

Men houde hier in het oog, dat het *niet*, zoo als in de door de Maatschappij, uitgegevene Chrestomathiën, aankomt op stukken, die alleen als voorbeelden van verschillenden schrijfstijl uitmunten; maar die de bepaalde strekking hebben, welke in de Vraag wordt uitgedrukt, namelijk opwekking van Vaderlandsliefde.

De gewone gouden Medaille.

No. 9. „ Welk zijn, zoowel in het algemeen, als in „ het bijzonder, de voorschriften, regelen en wetten, wel„ ke, bij de beoefening der schoone Schrijfkunst, in ons „ Vaderland behooren te worden in acht genomen? Van „ welk eenen aard zijn, doorgaans, de, minder of meer „ in het oogvallende, afwijkingen in dezen? En naar wel„ ke, zoo veel mogelijk algemeen erkende, bepalingen be„ hooren de voortbrengselen der genoemde kunst beoordeeld „ te worden?

Zij, welke naar den Eereprijs, op de beantwoording dezer Vraag, uitgeloofd verkiezen te dingen, zullen hunne stellingen moeten ophelderen met voorbeelden van verschillende soort van *kunstmatig* schrift, en de afwijkingen van hetzelve.

De gewone gouden Medaille.

Voorts, op het Voorstel van Hoofdbestuurders, besloten zijnde, om, ten aanzien der Antwoorden, ingekomen op de Prijsstoffe No. 1., *Levensschetsen van Nederlandsche Mannen en Vrouwen*, enz. aan elken der Schrijvers van de twee eerstgemelde, geteekend met de spreuken, No. 1.: *Pro virtute et patriâ* en No. 2.: *Doch, smade, wien het lust*, enz. de zilveren Medaille aan te bieden, ingevalle zij, bij het verlof tot het openen hunner Naambriefjes, eenen onvoorwaardelijken afstand voegen van de door hen ingezondene stukken aan de Maatschappij, maakte zich nog staande de Vergadering als Schrijver van No. 2. bekend, de Heer Herm. van den Heuvel, *Stadsonderwijzer* te 's Gravenhage; hetwelk uit het naambriefje tevens gebleken zijnde, aan gemelden Heer de zilveren Medaille is toegewezen; terwijl de Schrijver van het Antwoord, onder de spreuk: *Pro virtute et patriâ*, tot gelijke vergunning wordt uitgenoodigd, onder het nader te vermelden adres van den Algemeenen Secretaris der Maatschappij.

Endelijk berigten Hoofdbestuurders den Schrijver van het, op de Prijsstoffe: *Onderrigtingen omtrent den Eed*, te laat ingezonden en, als zoodanig, buiten beoordeeling gebleven Antwoord, onder de spreuk: *Die den Eed uitspreekt, heeft niet slechts*, enz., dat hetzelve, tegen vertooning van het cachet, waarmede de Verhandeling is verzegeld geweest, en zoodanige opgaven, uit den inhoud ontleend, als de echtheid der aanvrage kunnen waarborgen, kan terug bekomen worden aan laatstgenoemd adres; hetwelk bij dezen herhaald wordt voor den Schrijver van het een jaar te laat ingekomen stuk, op de Prijsstoffe: *Een Tafereel van een gelukkig Burgergezin*, onder de spreuk: *Zoekt uw geluk in uw huis*; aan wien daarenboven berigt wordt, dat Hoofdbestuurders zich onbevoegd achten, om het daarbijgevoegde Naambriefsje, onder de door hem gestelde voorwaarden, te openen, zonder dat hij zich nader aan hen, in geschrifte, deswegens verklare.

Alle, stukken, welke de Maatschappij verlangt, moeten geschreven worden in eenen onderhoudenden, duidelijken, en voor het volk verstaanbaren toon; zooveel mogelijk, en voor zooverre de onderwerpen daarvoor vatbaar zijn, in zinnelijke voordragt; verder wordt gestreng gevorderd, dat de inhoud zoodanig zij, dat daaruit niet blijke, tot welk Christen-Kerkgenootschap de Schrijvers van dezelve behooren.

Ieder, die naar den Prijs wil dingen, zal zijne Verhandeling in de Nederduitsche of eenige andere levende taal, mits met Italiaansche letteren, en, in welke dezer talen ook, door eene andere hand, dan de zijne, geschreven, *vóór of op den eersten December*, der daarbij vermelde jaren, *vrachtvrij*, moeten bezorgen, onder het adres van den Algemeenen Secretaris der Maatschappij, ter Vergaderplaats van Hoofdbestuurders, *op den Nieuwezijds Voorburgwal, achter het Paleis*, No. 215, te Amsterdam. Voorts zij den Schrijveren berigt, dat elk *bekroond* stuk een eigendom wordt van de Maatschappij, waarvan de Schrijver, door de bekrooning, aan haar eenen onvoorwaardelijken afstand doet, om daarmede, en daarvan, met en beneyens den naam des Schrijvers, zoodanig gebruik te maken, als zij zal bevinden noodig te zijn, tot beveiliging van het regt van eigendom op de door haar uit te gevene werken. Eindelijk is het van belang voor de Schrijvers, dat derzelver stukken duidelijk en leesbaar afgeschreven worden, daar het *moeijelijk* leesbare geenen anderen dan nadeeligen invloed op de beoordeelingen kan hebben, en het *onleesbare* dezelve daaraan geheel zoude ontrekken.

Op last der Maatschappij:

Amsterdam HENDRIK RAVEKES,

den 25sten Augustus, 1825. *Algemeene Secretaris.*

NIEUW-

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Kunsten. Hollands Roem in Kunsten en Wetenschappen met Aanteekeningen en Bijdragen door HENDRIK Baron COLLOT D'ESCURY, Heer van Heinenoord, Tweede Deel. 's Gravenhage en Amsterdam, bij de Gebroeders van Cleef, in gr. 8vo. 127 en 417 bl.

Wij hebben van het eerste deel dezes werks met lof melding gemaakt, en kunnen het voor ons liggende tweede, even ruimschoots, allen beminnaren van den roem hunnes Vaderlands ter lezing aanprijzen, zonder op nieuw hulde te bewijzen aan de edele oogmerken, welke de Schrijver bij het bewerken van dezen letterarbeid blijkbaar bezield hebben. Wij zullen ons dus vergenoegen, met te vermelden, dat dit deel twee voordragten bevat, waarin *de Kunsten als dienstbaar aan de eer van 's Lands geschiedenis* worden voorgesteld, waardoor de Schr. wel eenigermate afwijkt van eene regelmatige behandeling zijner taak, maar ook tevens gelegenheid erlangt, om 't geen hij in het eerste deel bij de Schilder-, Graveer- en Penningkunde niet kon aanroeren, nu aan te vullen, en alzoo Hollands roem meer volledig te ontwikkelen. Offchoon nu dan ook Welsprekendheid en Dichtkunst, met de kunsten daaraan verwant, bij deze beschouwingen niet vergeten zijn, vleijen wij ons, in een volgend deel, die meer opzettelijk behandeld te zien, en langs dien weg dit fraai tafereel met allen te zien prijken, wier speeltuig Hollands roem in der daad verhoogde.

De *aanteekeningen* en *bijdragen*, die weder het grootste gedeelte beslaan, zijn zeer lezenswaardig, en behelzen vele bijzonderheden, niet alleen voor geschied- en Letterkunde belangrijk, maar ook geschikt, om zulke Vaderlandlievende gevoelens en meeningen, als welker voortplanting wij allerwenschelijkst achten aantekweeken. — Hebben wij dan bij de aankondiging van het eerste deel een stuk ter proeve overgenomen, uit eene der voordragten, nu willen wij onze Lezers uit 's Schrijvers Aanteekeningen op bl. 111 betreffende het *edel broederpaar* de Witt mededeelen, wat hij omtrent Joh. de Witt zegt; waaruit aan dezelve blijken zal, hoeverre de Schr. 'er af is, zonder hunne gebreken te miskennen, om zich aan de zijde te scharen van de ontzinden, wier verblinde ijver de verdiensten der voorvaderen ondermijnt, om veeligt eenmaal op derzelver bouwvallen zich zelven eere- en gedenkteekenen te stichten.

„ Ik heb reeds meer dan eens mij in de gelegenheid gezien, om vooral van den Raadpensionaris de Witt melding te maken, en, daar het altijd belangrijk mag geacht worden, eenige oogenblikken van aandenken aan de nagedachtenis van een groot man te wijden, zoo zal de lezer, vertrouwe ik, mij vergunnen, te dezer gelegenheid eene poos bij hem te verwijlen: het zal echter slechts eene poos wezen: want de voortreffelijke, en door de Hollandsche Maatschappij van *Fraaije Kunsten en Wetenschappen* met den gouden eerepenning bekroonde, lofrede van den Heer T. A. van Hall, thans Hoogleeraar te Amsterdam (*), en het belangrijke *Iets* van Professor Siegenbeek, over Johan de Witt (†) liggen den lezer, even gelijk mij, nog versch in het geheugen. Ik zal na dezen derhalve slechts weinig in het midden te brengen hebben.

Voor het hooge standpunt, waarop de Witt zich geplaatst vond, was hij volkomen berekend, zoo door de opvoeding, met vaderlijke zorgvuldigheid aan hem ten koste gelegd, als door het wetenschappelijk onderwijs, hem door mannen van naam gegeven, onder welke ik door den Heer Scheltema onderrigt ben, dat ook geteld moet worden die Beckman, van wien ik in het eerste deel met een woord gewaagd heb. (§) In het wetenschappelijke dus door dezen, ja door Descartes zelven gevormd, baart het

(*) Zie het Ve. deel van de werken der Maatschappij. [De Schrijver dier lofrede is de Hr. F. A. van Hall, terwijl de Hoogleeraar in de regten te Amsterdam, deszelfs broeder is, de Heer Jacobus van Hall. Enkele onnaauwkeurigheden van dien aard, die in een werk, waarin over zoovele personen en zaken gehandeld wordt, onmisbaar moeten voorkomen; ook bij de grootste oplettendheid, hadden wij meer kunnen aanstippen; wij hebben ons daarvan met opzet onthouden, om zelfs geen' schijn van vitzucht te geven op een' zoo verdienstelijken arbeid; nog ééne aanmerking zij ons echter geoorloofd. Wij verwonderden ons in de aanteekening op de Ruiter bl. 240 eenigermate, dat de Schr. zegt: „een gelukkig denkbeeld mag men het dus noemen, op hetwelk „onze voortreffelijke dichter Klijn gekomen is, door het laatste bedrijf van de Ruiters Leven, deszelfs *Heldendood* bepaaldelijk tot „zijn onderwerp te kiezen", zonder daarbij met een enkel woord te spreken van den *laatsten Zeetogt van* de Ruiter, in de dagen onzer vernedering, dus ruim tien jaren vroeger, reeds door den dichter A. Loosjes Pz. uitvoerig en krachtig bezongen, en waarin 's mans heldendood met zulke levendige trekken wordt afgeschilderd, dat dit tafereel gemakkelijk de vergelijking met dat van den Heer Klijn kan doorstaan. Was dit denkbeeld dus gelukkig, of zoo als wij ons herinneren in een onzer tijdschriften gelezen te hebben, was die dichterlijke greep gelukkig; — de eer zou daarvan den overleden' dichter toekomen.]

(†) *Iets over* Joh. de Witt, *als Inleiding tot de mededeeling van eenen brief van dien Staatsman.*

(§) Aant. en Bijdrag. bl. 9.

het geene verwondering, dat hij, even als Huygens, Hudde en Witsen, het getal der aanzienlijken heeft helpen vermeerderen, die hier te lande met vrucht de wetenschappen hebben beoefend. Als staatsman van den eersten rang teekent hem zijn lang en moeijelijk ministerie: al zijn 'er nu in zijn bestuur onvolkomenheden aan te wijzen, van welke de Sully's en Oxenstiern's even min vrij waren, dat bestuur was echter, naar het getuigenis der vreemdelingen, op wie de verdenking van partijdigheid in dit opzigt niet rust, allezins lofwaardig, en, bedriege ik mij niet, dan kan ook dáárvoor het bewijs ontleend worden, juist uit hetgeen men in hem met het meeste regt als overdreven gewraakt heeft, zijne wederstreving namelijk van de verheffing des Prinsen van Oranje; hij wilde het gezag voor zich behouden, waarom zou men dat ontkennen? maar hij was te scherpzinnig, om niet vooruit te zien, dat, door welke omstandigheden dan ook, Willem III eenmaal de waardigheden zijner voorouderen zoude bekleeden. Dit deed hem juist met zoo vele zorgvuldigheid in de opvoeding en vorming van den jeugdigen Vorst voorzien, en 'er, als het ware, bij voorzitten, waardoor deszelfs groote talenten, welke voor de Witt niet verholen konden blijven, de gelegenheid hadden zich vroeg te ontwikkelen, gelijk wij uit zijne luisterrijke geschiedenis weten. — Wanneer men zich nu uit de historie van de meeste volken te binnen brengt, hoe dikwerf de opvoeding der Vorsten, zelfs door hunne naaste betrekkingen, op de schandelijkste wijze is verwaarloosd geworden, alleen met het oogmerk, om hen naderhand minder geschikt voor de regering te maken, en alzoo het gezag voor zich te behouden, dan zal men gewis de Witt den lof geven, welke hem toekomt, van door edeler beginselen te zijn geleid, en het ware belang van zijn land, in dit opzigt, geenszins uit het oog te oog te hebben verloren.

Het meesterstuk zijner staatkunde was voorzeker het sluiten van het drievoudig verbond met Engeland en Zweden, omtrent welks noodzakelijkheid, ter handhaving van het staatkundig evenwigt in Europa, Temple en hij zoo eenstemmig dachten. Burnet (*) noemt dit: *the masterpiece of King Charles life*, en voegt 'er te regt bij, dat, zoo hij 'er zich aan gehouden had, het den roem zijner regering zou hebben uitgemaakt. Te regt zegt Ancillon, van

(*) In zijne *History of Mr Own Time. Vol. I. p.* 356. „Dit verbond," zegt Valkenier, „heeft Frankrijk aangezien als een Breijdel van zijn onversadelijke begeerte, en zich zelven daardoor getraverseert gevonden van zijne groote Concepten." Zie *'t verwerd Europa, Dl I, bl.* 146.

van Temple te dezer gelegenheid ſprekende: „ Appelé à traiter les affaires avec de Witt, ces deux „ grandes ames étaient faites pour s'apprécier et s'entendre (*)." Wanneer men hiermede het verhaal vergelijkt, hetwelk Hume (†) van het ſluiten der Triple-Alliantie geeft, en vooral de karakterteekening, welke hij van Temple maakt, zich voor den geest brengt, dan zal men die van Burnet (§) voor laster moeten verklaren. — Temple's leven en ſchriften weêrſpreken den Bisſchop genoegzaam. Hume vergeet ook niet bij deze gelegenheid op te merken, dat de Witt, ſchoon deszelfs verwijderde gezindheid van het Huis van Oranje hem van te naauwe betrekkingen met Engeland afkeerig maken moest, te dezer gelegenheid echter edelmoedig zijne bijzondere geneigdheid aan het algemeene opofferde. Hetgeen Barneveld met Carlington niet had mogen te beurt vallen, had de Witt gelukkiger met Temple getroffen, daar 'er tusſchen deze twee ſtaatsmannen eene opregte vriendſchap ſtand greep. Temple's levensbeſchrijver zegt daarom ook, dat deze met de Witt vertrouwelijk omging (**), terwijl hij te gelijkertijd gemeenzaam met Willem III, toen pas achttien jaren oud, verkeerde. Op eenen echt vertrouwelijken voet was dan ook de briefwisſeling, welke tusſchen hen plaats had; men zal dit uit het inzien dier brieven zelve ontwaren. Beriep ik mij te voren omtrent de Ruiter op Temples (††) gezag het is der moeite waardig, dat men hem de Witt's eenvoudiege levenswijve zie vermelden (§§); ik geloove niet, dat men 'er elders ligt een tweede voorbeeld van zal aantreffen. Temple's terugroeping werd in der tijd als de voorbode beſchouwd van het onweder, hetwelk ook in Engeland tegen ons zamenpakte, en te regt zag men hem zich dan ook met leedwezen van ons verwijderen.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

HAN-

(*) *Tableau des Revolut. du Système Politique de l'Europe*, *T. IV*, *p.* 145.

(†) *Vol. XI*, *p.* 108.

(§) *Hist. of his Own Time*, *I*, 530.

(**) *He lived in confidence with that great Minister.*

(††) Temple's *Works*, *Vol. I. p.* 396 *en volg.*

(§§) *P.* 116.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Engelsche Munt en uitvoer van Goud en Zilver.

Uit een verslag, van Gouvernementswege publiek gemaakt, blijkt, dat van 1 Julij 1824 — 1 Julij 1825, voor 5,040,300 Pond. Sterl. aan Goud en 131,761 Pond. Sterl. aan Zilveren Munt geslagen werd. — Sedert 1 Jan. 1824 tot aan het einde van Junij 1825, werd volgens de Registers van Uitvoer uit Engeland gevoerd aan gouden en zilveren Munten:

Goud	8,550,000	Pond. Sterl.
Zilver	3,223,378	—— ——
Zonder aangifte	5,200,000	—— ——
In het geheel	16,973,378	Pond. Sterl.

dus bijna één millioen Pond. Sterl. of twaalf millioen Guldens Nederl. iedere maand.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Sept	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
28	30. 3¼ 30. 4 30. 4	56 67 53	N. N. O. O. N. O. N. O.	voorm. wolken, meest helder, verder geheel helder, 's avonds stil.
29	30. 4 30. 4 30. 3	50 58½ 50	O. — —	helder, zeer windig, 's avonds harde wind.
30	30. 2 30. 1 30. 1	48 58½ 50	O. — —	helder, 's morgens harde wind, verder tot in den namidag zeer windrig.
Oct. 1	30. 0 29. 9¾ 30. 0	49 63 55	O. Z. O. ——— O. t. Z.	voormiddag omtrent helder, namiddag betrokken, 's avonds om trent helder.
2	30. 0 29. 9 29 9	55 62½ 57	Z. O. Z. Z. O. Z. O. t. Z.	betrokken, 's morgens en tegen den avond iets regen.
3	29. 8¾ 29. 8¾ 29. 8¾	57 65 60½	Z. O Z. O. t. Z. Z. Z. O.	bewolkt, in den namiddag betrokken, tusschenbeide iets regen.

DA-

1825. Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
4	29. 9¼ 30. 0 30. 1	59 66 60	Z. Z. O Z. Z. Z. W.	voormidd. betrokken, verder bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de *Wed. A. LOOSJES Pz.*, te Haarlem, worden uitgegeven en zijn bij hare Correspondenten te bekomen:

I. CRAWFURD, de Indische Archipel en in 't bijzonder het eiland *Java*, beschouwd in deszelfs Zeden enz., IIIe. en laatste Deel, met pl., in gr. 8vo.

Van dit belangrijk Werk, zijn nog eenige complete te bekomen.

II. M. ADRIAAN, Zedelijke Tijdkortingen voor de beschaafde wereld, Ie. Dl., met vignet van Michaëlis en Velyn, in gr. 8vo.

Met het IIe. Deel, dat op de pers is, is dit oorspronkelijk Werk compleet.

III. ZSCHOKKE, De Vlugteling op het Juragebergte, met titelvignet van Michaëlis en Marcus, gr, 8vo..

*** Op den 10den October 1825 en volgende dagen, zal ten huize van den Boekhandelaar B. SCHEURLEER, in 's Gravenhage, publiek verkocht worden, drie fraaije Verzamelingen van BOEKEN, in onderscheiden Talen en Wetenschappen, waaronder vele voorname Werken; alsmede eene fraaije en kostbare Verzameling van *Mathematische*, *Physische*, *Optische*, *Mechanische* en andere INSTRUMENTEN, *Brandspiegels*, *Microscoopen*, *Konst-Draaibanken*, *Muzijk-Instrumenten*, *Oostersche* en andere *Zeldzaamheden*, *Oudheden* en diverse *Rariteiten*; *Hoorns* en *Schulpen* en andere *Naturalia's*; *Schilderijen*; *Instrument-* en *Boekenkassen*, waarvan de Catalogus bij bovengemelde te bekomen is.

MISSTELLINGEN.

In No. 31. van dit Weekblad, bl. 93, staat LEUVENSCHE HOOGESCHOOL, lees: LUIKSCHE HOOGESCHOOL.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE

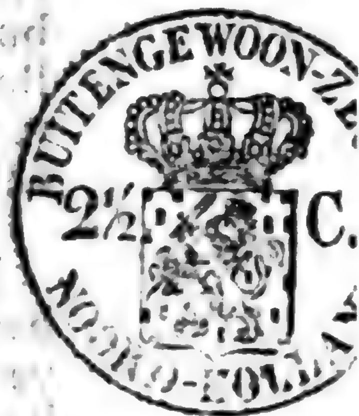
KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 41. *Vrijdag den 14den October.*

BERIGTEN.

LONDEN. Voor eenigen tijd is hier de nieuwe reize, welke Kapitein CLAPPERTON in Afrika zal ondernemen, het onderwerp der gesprekken geweest; stellig beweert men, dat dit het oogmerk dezer onderneming is: men twijfelt niet meer over de ontlasting van den Niger of Joliba, of liever van de rivier van Tombuctoe in eenig deel, welk dan ook, van de golf van Benin, waarschijnlijk door de rivier Formosa of Lagos; maar het tusschenbeide gelegene van de Watervallen der Yaour tot aan de kust is onzeker: dit moet de Heer CLAPPERTON ophelderen, door van de kust van Guiné zich naar Sokkatoe en van daar naar Tombuctoe te begeven. Van een' anderen kant moet kapitein PIERCE, die den Heer CLAPPERTON tot Sokkatoe vergezelt, van dáár oostwaarts opgaan, tot het meer Tsad doordringen, dit omtrekken en zijn' togt door Abyssinie voortzetten. Beide zullen door een' Natuurkenner begeleid worden.

Daar de Majoor LAING zich van Tripoli naar Tombuctoe begeeft, zal Noordelijk Afrika door zes groote wel

afgteekende lijnen doorfneden worden, 1°. die van BROWNE van Alexandria tot Darfour; 2°. die van CAILLIAUD tot Singué, 3°. die van de Hn. DENHAM en CLAPPERTON van Tripoli tot Bornoe; 4°. die van PIERCE van de Golf van Benin en Sokkatoe tot Abysfinie 5°. die van LAING, van Tripoli op Tombuctoe en 6°. die van CLAPPERTON van de golf van Benin tot Tombuctoe. Aan zoodanig vereenigde en verbonden nafporingen kan geen wezenlijk punt fchier ontfnappen.

PARIJS *den 6den October.* Heden overleed alhier de beroemde Natuurkundige, Graaf DE LACEPÈDE Pair van Frankrijk, in den ouderdom van 70 jaren. Hij bezweek voor de gevolgen der Kinderziekte, hebbende noch de inenting noch de vaccinatie ondergaan.

BRUSSEL. De Historiefchilder NAVEZ en de Zeefchilder SCHOTEL zijn door Z. M. tot Ridders van de Orde van den Nederlandfchen Leeuw benoemd.

HOORN *den 17den September.* Had het Z. M. behaagd bij Hoogstdeszelfs befluit van 6 Januarij 1823 te bevelen het inrigten van Scholen voor Genees- en Heelmeesters ten platte lande, Vroedmeesters, Artfenijmengers en Vroedvrouwen in de fteden en in alle zulke plaatfen, waarin een gefchikt gasthuis zoude voorhanden zijn, en die daartoe aanvrage mogten doen; al fpoedig maakte dan ook de Regering van Hoorn daarvan gebruik, en vervoegde zich ten bovengemelden einde aan den Koning, met dat gunftig gevolg, dat Z. M. bij befluit van 31 Mei 1824 het oprigten van zulk eene fchool toeftond, met bepaling van een reglement, volgens hetwelk dezelve zoude zijn ingerigt. Reeds in de maand Mei dezes jaars werden door Z. E. den Minister van Binnenlandfche zaken tot Lectoren aan deze fchool aangefteld, en op den 9den dier maand door den Edelen Achtbaren Heer Burgemeester, namens Z. E. den Heere Staatsraad Gouverneur van Noord-Holland, als zoodanig geinftalleerd: de Wel Edele zeer geleerde Heeren J. G. REPELIUS, in de Phyfiologie en Materies Medica, A. P. KUYS, in de Geneeskundige

Pa-

Pathologie en Praxis, G. J. Rijnders, in de Ontleed-, Heel-, en Verloskunde, J. S. Swaan in de Scheikunde en Natuurlijke Geschiedenis, en J. W. Reyne in de Botanie en Pharmacie. Het gewezen Zeekantoor werd tot inrigting dezer school bestemd, en van wege de stad de noodige vertrekken daartoe in gereedheid gebragt.

Eindelijk hadden wij het genoegen dezelve op gister, in de Oosterkerk dezer stad plegtig te zien inwijden.

Alle de genoodigde Autoriteiten en Corporatien verzamelden zich ten dien einde ten half elf ure op het Stadhuis, en begaven zich van daar, door twee der Lectoren vergezeld naar het Kerkgebouw, waar reeds eene talrijke menigte verzameld was.

Hier werd de trein opgewacht en naar de plaatsen begeleid, voor dezelve bestemd, door de overige Lectoren, terwijl eenige liefhebbers der toonkunst, die zich daartoe hadden aangeboden, zich hooren lieten, afgewisseld door het orgel, hetwelk door onzen kundigen organist, den Hr. J. W. Swarthoff werd bespeeld, en werd ook vervolgens de redenaar van tijd tot tijd door deze muzijk vervangen. De Wel Edele Heer J. S. Swaan hier op den predikstoel beklommen hebbende, schetste de nuttige inrigtingen, waarop ons Vaderland bogen mag, waaraan echter nog eene zulke, als deze scholen, tot nog toe ontbroken had, en stelde zich daarop ter beantwoording de vraag voor: *wat zich wetenschappelijk en zedelijk in den Plattenlands - geneesmeester vereenigen moet, zal hij waarlijk dien naam verdienen*? waarna de redenaar met gepaste aanspraken zijne voordragt besloot. De trein werd vervolgens op dezelfde wijze naar het stadhuis teruggeleid, en liep deze plegtigheid tot groot genoegen af van hen, die dezelve hadden bijgewoond; zullende op aanstaanden Maandag het onderwijs in de onderscheiden vakken een' aanvang nemen.

BRIEF VAN
J. VAN DER PLAATS,
Med. Doctor te Leeuwarden,

AAN

J. M. VAN BEYMA THOE KINGMA,

te Workum, Lid der Commisfie van Landbouw in Vriesland enz.

Voor weinige maanden meldde ik u, dat een mijner bekenden, in de vroege lente dezes jaars van een reisje naar Duitschland teruggekomen, mij verhaald had, dat men aldaar en vooral in Zweden, federt eenigen tijd een gewas begon voort te kweeken, welks zaad men als plaatsvervanger der koffij gebruikte en dat Zijn Ed. toen de goedheid had zijnen zeer kleinen voorraad van medegenomen verfche zaadkorrels met mij te deelen.

Naderhand berigtte ik u, dat ik met mijn' vriend den Hr. C... alhier, de proef genomen had, om dezelve te zaaijen en wij niet alleen het genoegen gehad hadden, om vier dezer waarlijk fraaije plantjes te zien opgroeijen, maar ook, om daarvan in den nazomer eenige weinige welvoorziene zaadhuisjes te winnen.

Thans ben ik in ftaat, om aan uw verlangen te voldoen en u iets meer te fchrijven, daar ik, behalve een proefje der gebrande nieuwe koffij, ook twee brochures (*) over den aanbouw, het gebruik enz. hiervan uit Duitschland ontvangen heb en wier voornaamften inhoud ik u wil mededeelen.

Vol-

(*) *Swedifche Kaffee von* Heuberger *in wochenliche Nieuwiedifche Nachrichten*, 12 *Marz* 1824 *b. Bericht über meinen zweiten Verfuch mit den anbau des* Astragalus Baeticus *oder neu-Caffee's &c. von* Gustav Braun; *2te aufl. Nurnberg* 1824.

Volgens dezelve schijnt Zweden de eer toe te komen, dat zij dit gewas (†), hetwelk eigenlijk in Sicilie, Spanje, Barbarije enz. t'huis behoort, het eerst en wel met goed gevolg geplant (§), vrij algemeen tot huishoudelijk gebruik gebezigd en door een gedeelte van Duitschland verspreid heeft, waar het zaad in onderscheidene bereidingen ook reeds een handel-artikel geworden is, blijkens de prijs-courant van den Heer F. A. Hentze, Cichorei-fabrijkeur te Horter.

De verbouwing gelukt het best in een' lossen, meer zand- dan kleiachtigen grond, dien men in den herfst met mest bedekt, om denzelven in het voorjaar een voet diep onder te ploegen. De ligging van den akker zij naar het zuiden en zoo mogelijk beschut tegen den noorden-wind, welke voor de jonge plantjes nadeelig kan zijn.

Wanneer in de maand April of somwijlen vroeger de nacht-vorst grootendeels geweken en het land 15—20 d. diep omgespit of geploegd en daarna gegd is, gaat men terstond, voor dat de zon de oppervlakte van den grond weder gedroogd heeft, tot zaaijen over. Ten dien einde make men in tuinen of hoven bedden van 3½ tot 4 voeten breedte; op ieder plaatse men, naar de lengte, twee rijen, 2 voeten van elkander. Op denzelfden afstand wordt nu overhoeks één zaadkorreltje, dat vooraf door weeking in water tot ontkiemen is geraakt, voorzigtig, omtrent 1 d. diep onder de aarde gelegd.

Gemakshalve kan men ter bepaling der afstanden een koord langs den grond spannen, die telkens om de twee voet met een' knoop voorzien is en bij ieder derzelve met den vinger een kuiltje in de aarde maken, om 'er het zaad in te leggen. Hiervoor in de plaats gebruikt men ook eene lat, waarin, telkens op 2 voet afstand, eene pen ter lengte van één duim geslagen is. Wordt nu deze op den lossen grond gelegd, dan ontstaan daarin kuiltjes, in ieder van

(†) De Astragalus Baeticus of kootkruid, door Linnaeus, geplaatst in de *Diadelphia Decandria*.

(§) In 1740 noemde van Roijen hetzelve evenwel reeds onder de gewassen van den Hortus te Leyden.

van welke een tweede perſoon één ontkiemd zaadje werpt, waarna een derde dezelve losjes met aarde vult. — In het groot werkende, kan men ook ſmalle voren met den ploeg maken en daarin op bepaalde afſtanden de korrels nederleggen, en op deze wijze kunnen drie perſonen in éénen dag een geheel morgen lands bezaaijen.

Wanneer het zaad in den grond ligt, is het nuttig, dat het veld, bij gebrek aan regen, een of twee keeren met water begoten wordt, tot de ſpruitjes boven komen, hetwelk doorgaans met acht of negen dagen geſchiedt; ook kan niet genoeg worden aanbevolen, om de aarde gedurig van onkruid te zuiveren tot de planten 6—8 d. hoog zijn, waarna dit, wegens de zijdelings uitſchietende ranken, niet meer kan geſchieden. Daar dit gewas ſlechts eene hoogte van 2 — 3 voeten bereikt, en eenen vrij ſterken ſtengel heeft, behoeft het geen ſteun.

In Julij of in het begin van Augustus, naar mate van de warmte in de eerſte zomermaanden, begint de oogst, die doorgaans tot October voortduurt. Dezelve geſchiedt het best door kinderen, die de ranken niet zoo ligt vertreden, als volwasſene perſonen. Wekelijks twee of driemaal, worden de rijpe gele peulen afgenomen en in de lucht gedroogd; — valt 'er gedurende den tijd van inzamelen veel regen, dan openen zich de rijpe peultjes, het zaad valt 'er uit en is verloren; daarom is bij het afplukken noodzakelijk, om naauwkeurig toetezien. De grootſte en rijpſte peulen beware men geſloten tot het volgende jaar ter zaaijing; de overige kunnen terſtond na het verzamelen of eerst gedurende den winter worden uitgepeld, en dit kan men aan kinderen of oude lieden overlaten, die daarmede ſpoedig en gemakkelijk zullen vorderen, wanneer zij dezelve vooraf eenigen tijd in warm water leggen.

Iedere plant heeft doorgaans 200 peulen en elke peul bevat meestal 10 zaadkorrels. Een goede tuingrond van 1000 vierkante voeten, waarin 300 korrels (⅝ lood) gezaaid waren, leverde 40 pd. zaad of 640,000 korrels en derhalve een' 2100voudigen oogst, zoodat men van een morgen lands, tot welks bezaaijing 24 looden vereischt worden, 1600 pd. kan inzamelen.

Wat

Wat het gebruik aangaat, het hangt van ieders bijzonderen ſmaak enz. af, of bij deze nieuwe koffij alleen of met buitenlandſche gemengd, verkiest te drinken; het gewone voorſchrift is ⅔ van deze inlandſche zaden met ⅓ koffijboonen, welke men te zamen in eenen koffij-brander brandt, tot dat gene eene donkerbruine en deze eene ligt bruine kleur hebben aangenomen; hij, die beide donkerbruin verlangt, doet beter, de laatstgenoemde eenigen tijd voor de zaden in den brander te doen. Na de roosting, doe men de gebrande koffij nog warm, hetzij reeds gemalen of in haar geheel, in wel geſloten fleſſchen of vaten en beware dezelve daarin ten gebruike. De verdere behandeling is volkomen gelijk aan die der koffij en goed bereid, beſtaat 'er, wat den aangenamen ſmaak en de onſchadelijkheid voor de gezondheid betreft, bijna geen verſchil, zoodat men den besten koffijkenner de eene voor de andere zoude kunnen voorzetten.

Nemen wij met Braun (*) aan, dat, door het algemeen gebruik van deze nieuwe koffij, ⅔ der eigenlijke koffijboonen, welke wij uit Indië ontvangen, kan ontbeerd worden en ſtellen wij verder met hem, dat elk huisgezin, ieder op 5 zielen berekend, jaarlijks 12 pd. koffij verbruikt, alsdan zullen in de Christelijke Europeſche ſtaten, hebbende volgens zijne opgave, 171,000,000 inwoners, en dus naar de vorige berekening ruim 34,000,000 huisgezinnen, jaarlijks 272,000,000 ponden koffijboonen minder noodig zijn! —

October 1824.

PROGRAMMA

voor het Jaar 1825.

Beſtuurderen van het Genootſchap *Tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagſche Beſtrijders*, opgerigt te 's Gravenhage, hebben, in hunne Vergā-

(*) in het aangehaalde geſchrift bladz. 8.

gadering van den 15den September dezes jaars, over de bij hen ingezonden Verhandelingen uitspraak gedaan.

Op de Vraag, strekkende tot *Bevestiging der onwrikbare zekerheid der Opstanding van* Jesus Christus, *op de meest voldoende wijze, bepaaldelijk uit het verschil der Geschiedkundige narigten, die daaromtrent uit de Apostolische Eeuw tot ons gekomen zijn, met wegneming, zoo veel mogelijk, van schijnstrijdigheid,* — zijn ingekomen twee Verhandelingen:

1. Eene Nederduitsche met de Zinspreuk: *Deus nobis haec otia fecit*, welke geoordeeld is, wel op zichzelve geene ongepaste bijdrage te leveren, tot verdediging der waarheid van Jesus Opstanding, doch echter niet heeft kunnen bekroond worden, omdat in dezelve het *bepaald doel* der vraag niet is in het oog gehouden.

2. Eene Hoogduitsche, met de Spreuk: *Surrexit vere vitae mortisque triumphator Christus*, welke geheel onbruikbaar is geoordeeld.

Deze Vraag wordt andermaal voorgesteld, om beantwoord te zijn voor den 1sten November 1826.

Op de gevraagde *Bepaling van den zin, in welken* Paulus, *in het vijfde Hoofdstuk van den Brief aan de Romeinen, beweert:* Christus is voor ons gestorven, *met behoorlijke opheldering der geheele hiertoe betrekkelijke redenering des Apostels, in de elf eerste verzen van dit Hoofdstuk, en duidelijke aanwijzing, op uitlegkundige gronden, wat dezelve, ter ontwikkeling en bevestiging der Christelijke Leer, aangaande de verdiensten van den Dood van* Jesus Christus, *aan de hand geeft*, zijn ingekomen drie Verhandelingen:

1. Eene Latijnsche, geteekend *Tit.* II: 1, 11.

2. Eene Nederduitsche, met de spreuk: ὁποῖα κισσὸς δρυὸς &c.

3. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *Theologus velut personas sustinet duas, alteram communem cum Grammaticis, alteram suam et propriam.* Ernesti.

Beide eerstgenoemde zijn niet in aanmerking gekomen, om bekroond te worden. Doch grootelijks heeft zich van deze onderscheiden de derde Verhandeling, die getuigenis draagt van de kunde des Schrijvers, en van den arbeid aan de bewerking besteed. Daar echter, ook in deze, niet behoorlijk is gelet op het blijkbaar doel van het voorstel, waarbij eene bepaling verlangd wordt van den zin, waarin Paulus beweert: Christus *is voor ons gestorven*, op *uitlegkundige gronden*, maar dezelve meer het voorkomen heeft van eene poging ter beslissing van Geschilvragen, door welke men nogtans ten slotte geene voldoening ontvangt, heeft ook deze anders lofwaardige Verhandeling den uitgeloofden eereprijs niet kunnen wegdragen.

Op de Vraag: *Wat kan men uit de Redevoeringen en Brieven der Apostelen opmaken, aangaande hunne gevoelens, omtrent het nabij of ver afzijn van de laatſte wederkomst hunnes Heeren? En welke aanleiding tot dezelve is in de redenen van Jeſus zelven te vinden?* zijn ingekomen drie Verhandelingen:

1. Eene Latijnſche, met de Spreuk: *Nihil est tempus; niſi distenſio.* August. *Confeſſ.* VI, 26.

2. Eene Nederduitſche met de Spreuk: *Nooit kan 't geloof te veel verwachten.* Evang. Gezangen.

3. Eene Nederduitſche, met de Spreuk: *Τοῦτο τὸ πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα προφητεία γραφῆς ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται.* Petrus.

Veel goeds is in die allen, hoezeer uit verſchillende oogpunten uitgaande, opgemerkt, doch in geene derzelve geoordeeld aan het uitgedrukt doel der uitſchrijving van het Genootſchap, meer dan in vroegere over dit onderwerp ingeleverde Verhandelingen, over welke in het jaar 1812 uitſpraak is gedaan, beantwoord te zijn.

Op de gevraagde *Geſchiedkundige Opgave van den* wisſelenden gang *der, ſedert ruim eene halve Eeuw, in het werk geſtelde pogingen, om nieuwe Theoriën over de Christelijke Leer, en de grondſlagen, waarop dezelve rust, in omloop te brengen, met aanwijzing van de reſultaten, welke daaruit ten voordeele van het ware Christendom zijn af te leiden*, zijn geene Verhandelingen ingekomen.

Het Genootſchap ſtelt voorts aan alle kundige voorſtanders van waarheid en godsvrucht voor, met aanbieding van de gouden Medaille, of *twee honderd vijftig guldens*, de bewerking der navolgende Prijsſtoffen:

I. Men verlangt voor den 1ſten November 1826: eene Verhandeling *over het gewigt van het getuigenis of ſtilzwijgen der Kerkvaders en andere Schrijvers, in de vier eerſte eeuwen, bij het onderzoek der echtheid van betwiste Bijbelboeken.*

II. Voor den 1ſten December 1826: eene *opgave van de Geſchiedkundige berigten, betreffende de Geſchiedenis van* David, *vergeleken met zoodanige gewijde Dichtſtukken, welke aan hem met zekerheid of waarſchijnlijkheid toegekend worden.*

III. Alsmede: *In welk eenen zin moeten wij de Leer van* Jeſus Christus *en zijne Apostelen, als* van God zelven geopenbaard, *beſchouwen? Kan met derzelver uitſpraken overeengebragt worden het gevoelen der genen, die aan de* Rede *het onbetwistbaar gezag toeſchrijven, om over zaken van Godsdienst te beſlisſen, en is, dit ontkend zijnde, des niet te min een vrij onderzoek over het geopenbaarde toe te ſtaan?*

IV. Voor den den 1ſten November 1826: Eene *opheldering der*

der wonderverhalen, van welke de Evangelist M a r c u s *alleen verslag geeft, Hoofdstuk* VII: 32—37. en VIII: 22—26. *met staving van derzelver geloofwaardigheid, en bijgevoegd onderzoek, of ook deze berigten eene aanmerkelijke bijdrage bevatten, tot de beoordeeling der waarde van het Evangelie van* M a r c u s.

V. Voor den 1sten Januarij 1827: *Hoe zal men ongeletterde, doch niet te min waarheidzoekende Bijbelminnaars, op de meest overtuigende wijze, gerustsellen omtrent de betwiste Echtheid van het Evangelie van* J o a n n e s? Bij het voorstellen van deze Vraag wordt voornamelijk verlangd eene Kritische, tot gebruik van ongeletterden, zooveel mogelijk, ingerigte overziening der *Inwendige Bewijzen* voor de echtheid van dat Bijbelboek, en van hetgeen, tot staving van deszelfs hooge waarde, en grondige wederlegging van geopperde tegenbedenkingen, kan worden in het midden gebragt.

De Schrijvers, die naar den prijs dingen, worden verzocht, hunne namen niet bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene spreuk te onderschrijven, en 'er bij te voegen een *verzegeld Briefje*, dezelfde spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne namen en woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, in *leesbaar schrift*, liefst in de Nederduitsche of Latijnsche, of ook in de Hoogduitsche taal, met Romeinsche Letters, (nadien het met Hoogduitsche karakters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt), vrachtvrij, en, zooveel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den Secretaris des Genootschaps I s a a c S l u i t e r, Predikant te 's Gravenhage, (als zijnde opgevolgd aan den Eerwaarden T h o m a s H o o g, op deszelfs verzoek van dien post ontslagen), — en zich te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Men herinnert de meermalen herhaalde waarschuwing, in vorige Programmata gedaan. dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om, naar goedvinden en ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon 'er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, 't zij alleen met bijvoeging der zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, 't zij ook met uitdrukking van hunne namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

NIEUW.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

Kunsten. Hollands Roem in Kunsten en Wetenfchappen met Aanteekeningen en Bijdragen door HENDRIK Baron COLLOT d'ESCURY, Heer van Heinenoord, Tweede Deel. 's Gravenhage en Amfterdam, bij de Gebroeders van Cleef, in gr. 8vo. 127 en 417 bl.

(*Vervolg en flot van bl.* 238.)

„De penning, op de Triple-Alliantie geflagen, welke van de uitvinding van Govert van Slingelandt was, moge door het ftoute opfchrift (*) eenigzins zelfverheffend fchijnen, maar de uitvinding blijft altijd fchoon; de Maagd van Nederland toch, leunende tegen eenen opgeregten ftandaard, met de fpeer, op welke de hoed der vrijheid geplaatst is, in de hand, terwijl zij met hare voeten de kluisters, waarmede zij bedreigd was, vertreedt, bewijst, uit welk oogpunt men het gefloten verbond befchouwde (†).

Zeker heeft de Witt zijn treurig lot niet vooruitgezien, integendeel fcheen hij de hoop te voeden, om voort aan het ftaatstooneel van verre te aanfchouwen, hetgeen hem het befluit deed nemen, om, van de Staten zijn ontflag als Raadpenfionaris vragende, te gelijk zijne optreding als Raadsheer in den Hoogen Raad, hem bij refolutie van den 6den Augustus 1658 gewaarborgd, te verzoeken; maar inmiddels bemerkt hebbende, dat de Prins ten dien aanzien wilde gekend zijn, had hij de voorzigtigheid, vóór dat de zaak haar volle beflag zoude krijgen, zich van 's Prinfen goedkeuring te verzekeren, waardoor hij toonde de les der levenswijsheid te kunnen betrachten, om zich op eene verftandige wijze naar den gang der dingen te fchikken, wanneer de voorzigtigheid dit gebiedt. 'Er beftaat een' brief van de Witt aan zijnen broeder, van den 7den Augustus 1672, uit welken ik deze bijzonderheid ontleen; een mijner meest geachte vrienden heeft mij dien brief, welke, naar zijn en mijn beste weten, niet gedrukt is

(*) *Asfertis legibus; emendatis facris; adjutis, defenfis et conciliatis regibus; vindicata marium libertate; pace egregia virtute armorum parta; ftabilita orbis Europaei quiete.*

(†) Zie denzelven bij van Loon, *III*, 24.

is, ten gebruike gegeven, met vrijlating tevens, om hem hier achter, als eene bijlage voor de liefhebbers onzer vaderlandsche geschiedenis, te voegen. — Dat de Witt, toen het onweder tegen het vaderland in 1672 losbarstte, een oogenblik van vertwijfeling gehad heeft, en daardoor noodig had, dat men hem, als het ware, een riem onder het hart stak, kan niemand bevreemden, die met de toenmalige omstandigheden van tijden en zaken meer dan oppervlakkig bekend is. Belangrijk is voorzeker de beschouwing van het vertrouwelijk onderhoud, hetwelk de Witt met Fagel had, toen de tijding van den inval der Franschen was aangebragt; de man, die altijd de grootste standvastigheid van geest had aan den dag gelegd, en zich steeds in de gevaren, waarin de staat zich bevond, onverschrokken had getoond, had nu de ondersteuning van den vriend noodig, met wien hij in zaken van regering aanmerkelijk verschild had, zonder dat dit immer eenige verwijdering tusschen hen had veroorzaakt: moedig en hartelijk was Fagels toespraak bij deze gelegenheid, welke ons van Wyn heeft opgeteekend (*).

Het lot, den Raadpensionaris en zijnen broeder naderhand overgekomen, blijft altijd eene gebeurtenis, welke men zoo gaarne uit het geheugen zoude wenschen te wisschen, en ik zegge 'er met eenen dichter uit de oudheid op:

Excidat illa dies aevo, ne postera credant
Secula!

Het is niet te verwonderen, dat de buitenlandsche Schrijvers, met meerdere of mindere scherpte, deze verfoeijelijke daad in een daglicht hebben gesteld, dat het afschuwelijke van den gepleegden moord geheel doet uitkomen. Voltaire echter maakt bij deze gelegenheid eene aanmerking, welke op de regtvaardigheid gegrond is; na van de mishandeling, den ontzielden lijken aangedaan, te hebben gewaagd, voegt hij 'er bij: „ horreurs communes „ à toutes les nations, et que les François avaient fait „ éprouver au Maréchal d'Ancre, a l'Amiral Coligni „ &c. Car la populace est presque par tout la mê„ me (†)." Dezelfde Voltaire geeft ons eene overzetting van het bekende *Justum et tenacem* van Horatius, hetwelk de Ruwaard, gedurende het ondergaan der pijniging, in den mond had, en hun toevoerde, die het bevel tot deze onmenschelijkheid gegeven hadden. Hume echter deelt, bij dezelfde gelegenheid, die van den Engelschen dich-

(*) Op Wagenaar, *XIV*, 43.

(†) *Siècle de Louis, XIV*, *Ch.* 10.

dichter Blacklocke (*) mede, welke en die van Voltaire, en van vele anderen oneindig overtreft: maar nog schooner en voortreffelijker is die, welke wij aan eenen onzer landgenooten, den beroemden Latijnschen dichter van Kooten (zoo ik meer dan eens heb hooren verzekeren) verschuldigd zijn: indien men de vergelijking beproeft, zal men, vertrouwe ik, met mij instemmen: dus luidt zij:

Een eerlijk man staat pal
In ramp en ongeval.
Schoon hem een muitziek graauw aangrimme,
De woede eens dwingelands ten hoogsten toppunt klimme,
Zijn ziel blijft onbeweeglijk, als een rots,
In 't midden van het golfgeklots:
Ja, stort het gansch heelal in duigen,
Hij zal den fieren nek niet buigen,
Maar wachten, juichend bij het laatste bliksemvuur,
Den jongsten snik der stervende natuur."

Wij vleijen ons, dat het onthaal, hetwelk dit Werk geniet, den Schrijver zal aansporen, om dit belangrijk tafereel van Hollands roem geheel af te werken in alle deszelfs bijzonderheden, en noodigen hem daartoe op nieuw welmeenend uit.

(*) *Hist. of Engl. Vol., XI p.* 188. Thom. Blacklocke was een Schot, en in 1721 geboren. Zes maanden na zijne geboorte verloor hij, door de kinderziekte zijn gezigt. Hij begon zich al vroeg als kind te ontwikkelen; 'er bestaat toch van hem eene verzameling zijner gedichten, op zijn twaalfde jaar vervaardigd, welke na zijnen dood is uitgegeven: men trok zich zijner aan, en het was te Edinburg, dat hij met Hume bekend raakte, die hem in zijne, in alle opzigten ongelukkige, omstandigheden zeer behulpzaam was. Het was niet onnatuurlijk, dat hij, die blind was, behagen schepte in het overzetten uit het Fransch van Hauy's traktaat over de opvoeding der blinden.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Dissertatio medica inauguralis de nisu formativo, ejusdemque erroribus; quam publico ac solenni examini submittit G. C. B. SURINGAR, *Lingensis. Lugd. Bat. apud.* H. W. Hazenberg Juniorem, 230 *p.* in 8vo.

[Na een overzigt van deze Akademische Verhandeling, waarvan wij reeds een omstandig verslag gaven, wordt gezegd:]

Bij

Bij het overzigt dezer voortreffelijke Verhandeling, waarin hetgeen over dit onderwerp bekend gemaakt is, met vlijt en verstand bijeengebragt werd, moet zich de Duitsche Geleerde verheugen, te zien, hoe aan den Schrijver, tusschen Engeland, Frankrijk en Duitschland geplaatst, onze Sömmering, Treviranus, Meckel en Blumenbach veel meer hulpmiddelen aanboden, dan de Let-Letterkunde der beide andere Landen.

(*Gött. Gel. Anz.* 127 *Stuck*, 8 *Aug.* 1825.)

KUNSTEN.

Antwerpen. De uitslag van de Beoordeeling der ingekomen stukken op de uitgeloofde eereprijzen bij de Koninklijke Maatschappij, ter aanmoediging der Schoone Kunsten, is deze geweest: de Hr. A. C. Govarts, van deze stad, verwierf den prijs voor het *Tableau de Genre*; die der Beeldhouwkunst werd toegewezen aan den Heer J. A. van de Vin, van 's Hertogenbosch, thans te Parijs; die der Bouwkunst aan den Hr. J. Megom, te Gent; terwijl die voor het Landschap niet is toegekend, omdat 'er slechts twee dingers in dit vak waren opgekomen.

NIEUW UITGEVONDEN WERKTUIGEN.

Georama.

Sedert meer dan een jaar arbeidde men te Parijs aan eene groote machine, klootsgewijze afgerond, waarmede verscheiden geleerden zich onledig hielden, zonder dat men hare bestemming juist kende. Zij is voltooid, sedert eenige maanden, op de *Boulevard des Capucins* te zien in een daartoe bijzonder ingerigt en zamengesteld gebouw, en wordt *Georama* geheeten.

Deze machine bestaat uit eene sfeer van 40 voeten diameter, gevormd door de vereeniging van 36 vertikale ijzeren staven, welke 36 middaglijnen voorstellen; die van Parijs is tot grondslag der berekeningen genomen. Eene ijzeren staaf, horizontaal geplaatst, verbeeldt de evennachtslijn, en 16 andere met deze evenwijdige staven, acht boven en acht onder dezelve, verdeelen de globe van 10 tot 10 graden.

In het inwendige is eene wereldkaart geteekend; de zeeën zijn

zijn doorschijnend, en die doorschijnendheid geeft licht in dit kunststuk. Een dubbelde trap begint onder eene opening bij de zuidpool en geleidt naar drie galerijen, de eene boven de andere opgerigt; eene opening bij de noordpool verleent doortogt aan de lucht.

Werpt men tegen, dat de beschouwer, in de holte van dit werktuig binnengeleid, zich in het middelpunt der aarde geplaatst vindt, en dus alleen omgekeerd het grondvlak der voorwerpen kan zien, die den aardkloot bedekken; dit wordt beantwoord met de bewering, dat, verre van een nadeel te zijn, hij langs dien weg met één oogblik denzelven kan overzien in zijne geheele uitgestrektheid, 't geen bij uitwendige beschouwing onmogelijk ware geweest, terwijl daarenboven zijne verbeelding hem ligtelijk op de oppervlakte der aarde verplaatsen kan. De korte beschrijving van dit reusachtig stuk werks kan eenig denkbeeld geven van deszelfs nut voor de beoefening der Aardrijkskunde en van de wetenschappen met haar verwant. Ook hebben verscheiden Hoogleeraren schikkingen met den ontwerper en eigenaar beraamd, om bij hetzelve hunne kweekelingen les te geven; — men verzekert, dat de beroemde v. Humboldt deze vernuftig uitgedachte machine bezien, bewonderd en eenige aanmerkingen daarop gemaakt heeft, die de ontwerper zal in acht nemen. Men moet erkennen, dat de daarstelling van dit kunststuk hem eere aandoet. Hoeveel moeijelijkheden heeft niet moeten te boven komen, om alle de landkaarten, die hij moest raadplegen, op dezelfde schaal over te brengen; om de uitkomst van dien arbeid op doek van zulk een uitgebreidheid afteteekenen? om het vraagstuk optelossen van een' dubbelden trap en drie bijna in de lucht hangende galerijen, die den beschouwer het gemakkelijk maken, om de onderscheiden landen, welke de oppervlakte van den aardbol vertoont, afzonderlijk optenemen?

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

1825 Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
5	30. 2 30. 2 30 2½	55 64½ 57	z. t. o. z. z. o. z. o. t. z.	meest omtrent helder.
6	30. 2 30. 1½ 30. 0½	56½ 66 60½	z. t. o. z. z. t. o.	voorm. omtr. betrokken, namiddag bewolkt, 's av. betrokken.
7	29. 7¼ 29. 7½ 30. 0	60 65½ 60¼	z. z. t. w. z. w.	zeer harde wind, bew., meest omtr. betrokken, een weinig buijig, 's avonds stormachtig.

1825. Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
Oct. 8	30. 1¼ 30. 1¼ 30. 0	56½ 64 56½	z. z. w. z. z. t. o.	bewolkt, voormiddag meest omtrent helder.
9	29. 9 30. 0 30. 1	60½ 65 55	z. w. t. z. z. w.	's morgens regen. verder bewolkt, voormiddag zeer windrig.
10	30. 2 30. 2½ 30. 3½	63 65 63½	w. z. w. w. t. z. w.	betrokken, windrig.
11	30. 3 30. 4 30. 4	61½ 65 60½	w. t. z. w. z. w. w. t. z.	betrokken.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM bij DE WED. A. LOOSJES Pz.

A L G E M E E N E

K O N S T-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 42. *Vrijdag den 21sten October.*

B E R I G T E N.

GRONINGEN *den 13den October*. Op heden heeft de Hoogleeraar A. YPEIJ het Rectoraat dezer Hoogeschool overgedragen aan den Hoogleeraar G. DE WAL, na het houden eener Redevoering: *de praeclaris* JACOBI ALTINGII *in disciplinam sanctiorem meritis*, d. i.: *over de uitmuntende verdiensten van* JACOBUS ALTING, *met opzigt tot de Godgeleerdheid.* — Bij deze gelegenheid zijn tevens gouden Eerepenningen ter hand gesteld, wegens de in de respective Faculteiten bekroonde Prijsverhandelingen: in de Faculteit der Godgeleerdheid aan den Heer L. P. SURINGAR, student in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te Leyden; — in de Faculteit der Regtsgeleerdheid aan den Heer FELIX MINGUET, Candidaat in de Regten aan de Hoogeschool te Luik; — in de Faculteit der Geneeskunde aan den Heer W. F. DE MEIJ, bevorens Candidaat in de Geneeskunde aan de Hoogeschool te Groningen, nu Doctor in voorzeide Wetenschap; — in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan de Heeren G. ACKER STRATINGH, Candidaat

daat in de Wis- en Natuurkundige Wetenschappen en in de Geneeskunde aan de Hoogeschool te Groningen, en J. J. DE GELDER, Candidaat in de Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren en student in de Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan de Hoogeschool te Leyden; — in de Faculteit der Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren aan den Heer J. S. SWAAGMAN, student in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te Groningen. — Voorts is loffelijke melding gemaakt van de Verhandelingen, ingezonden door de Heeren G. SCHIMMELPENNINCK Jz., Candidaat in de Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, alsmede in het Romeinsch Regt aan het Athenaeum van Amsterdam, en H. REIGER, Candidaat in de Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, alsmede in het Romeinsche Regt aan de Hoogeschool te Groningen, op de door de Regtsgeleerde Faculteit uitgeschrevene Prijsvraag; — van die, ingezonden door den Heer J. TEN OEVER, Candidaat in de Geneeskunde aan de Hoogeschool te Leyden, op de door de Geneeskundige, en van die, ingezonden door den Heer J. BOSMAN TRESLING, Candidaat in de Wis- en Natuurkundige Wetenschappen en student in de Geneeskunde aan de Hoogeschool te Groningen, op de door de Faculteit van Wis- en Natuurkundige Wetenschappen uitgeschrevene Prijsvraag.

Tot Secretaris van den Akademischen Senaat is, voor het volgend jaar, benoemd de Hoogleeraar H. NIENHUIS.

Dezer dagen heeft de Akademische Senaat, op voorstel van de Faculteit der Bespiegelende Wijsbegeerte en der Letteren, besloten den graad van *Philosophiae Theoreticae Magister et Literarum Humaniorum Doctor*, *Honoris caussa*; optedragen aan drie verdienstelijke mannen; namelijk C. J. WENCKEBACH, Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Binnenl. Zaken enz.; W. J. KOPPIUS, Predikant te Blijham; en G. S. DE CHAUFEPIÉ, Predikant bij de Walsche Gemeente in 's Gravenhage.

HAARLEM. Onder degenen, welke Z. M. de Ridderorde van den Nederlandschen Leeuw onlangs verleende, worden ook de volgende genoemd, wier verdiens-

diensten in het gebied der Wetenschappen of Letteren bekend zijn: de Hoogleeraren J. C. B. Bernard en M. Siegenbeek, de Hn. v. Utenhove, Camberlyn, Logger, W. Mensert, D. J. v. Ewyck en G. M. Roentgen; terwijl die zelfde eere wedervoer aan onderscheidene Leden der Hoofd-Commissie over de gehoudene Tentoonstelling van Nationale Nijverheid, als de Heeren B. Ledeboer, Hamerster Ameshoff, Ch. Pieters en Lecocq, gelijk ook aan de Heeren Joh. Enschedé en Ternaux, waarvan de eerste de beroemde Haarlemsche Boekdrukkerij en Lettergieterij medebestuurt, en de laatste, schoon in Frankrijk gevestigd, mededeelgenoot is eener aanzienlijke Luiksche Lakenfabrijk; — en aan welker instigtingen beide, als welige takken van Nijverheid de gouden Medaille op die Tentoonstelling werd toegewezen.

Haarlem. Den onderstaanden willen wij onzen oudheidkundigen Lezers niet onthouden.

Monnickendam den 12 Oct. 1825.

Aan den Redacteur van den Algemeenen Konst- en Letterbode.

Mijn Heer!

In de maand Junij l. l. een oud vervallen huis, staande alhier, in den Grooten Oord, tot een pakhuis willende verbouwen, ontdekten de arbeiders, bij het onderzoeken der fonderingen, een' muur, staande op eene aanmerkelijke diepte geheel op zichzelven; dezelve was 7 voet (oude maat) lang, en 1½ voet dik, aan de einden met hardsteen opgehaald, en voorts met zeer harde cementspecie gemetseld; aan de eene zijde was deze muur met eene zwarte kleur, als geschilderd, en vormde eene soort van nis, waarin op twee lagen eenige steenen zaten, welke ik 'er zoo goed mogelijk liet afnemen.

Deze steenen met elkander vergelijkende, overtuigde ik mij dadelijk, dat dezelve gedeelten der historie van Suzanna met de boeven voorstelden. Dezelve aan den Heer Volkerse alhier hebbende laten zien,

 had

had gemelde Heer de vriendelijkheid mij onlangs den *Letterbode* van 1822, No. 35, ter hand te ſtellen, waarin op bl. 141 de Brief voorkomt van den Hr. J. C. du Tour, berigt behelzende van twee in de Koedijkervaart gevondene ſteenen, die wat de ſtof en maat betreft, volmaakt met de mijnen overeen komen.

De ſteenen bij mij gevonden, vergelijkende met die, waarvan de Heer du Tour ſpreekt, is mij gebleken:

Dat een daarvan, zijnde gaaf en ongeſchonden, volmaakt gelijk is aan die, welke men dacht, de ontvoering van Velleda voorteſtellen.

Een tweede bij mij gevonden ſteen, komt in alles overeen, met dien, welke op den 17den Julij 1822 aan den Heer du Tour werd gebragt.

Op een' derden, (maar die vrij wat geleden heeft) ziet men Suzanna mede gebonden tusſchen krijgsknechten.

Een vierde ſteen ſtelt Suzanna voor, in het Bad zittende; ter wederzijde van haar, ziet men de boeven, in eene houding, die, duidelijk genoeg derzelver boosaardig voornemen te kennen geeft.

Op eenen anderen ſteen ziet men een' Veldſlag of Gevecht, met zwaarden, boog, pijlen en ander thans onbekend wapentuig.

Eindelijk is 'er nog een ſteen bij, waarop men een man ziet, welke geknield ligt voor een Hertebeest, en hetzelve aanbidt.

Aangenaam zal het mij zijn, wanneer UEd. deze eene plaats in UE. Tijdſchrift wilde vergunnen, en wanneer lief hebbers van Oudheden lust hadden deze ſteenen nader te bezigtigen, kunnen dezelve zich deswegens vervoegen aan

UEd. Dw. Dienaar

J. H. MEIJER.

PRO-

PROGRAMMA

DER

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ

VAN

FRAAIJE KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN,

VOOR HET JAAR 1825.

De Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen hield den 17den van Herfstmaand dezes jaars 1825, hare Jaarlijksche Algemeene Vergadering te Rotterdam, onder Voorzitting van den Heer Mr. A. S. van Reesema, die dezelve opende met eene Redevoering *over het Gemeenebest der letteren.*

Nadat de Algemeene Secretaris verslag had gedaan van de voornaamste handelingen der Maatschappij sedert de laatste Algemeene Vergadering, den 18den van Herfstmaand des vorigen jaars te Amsterdam gehouden, en van haren tegenwoordigen staat, werd aan de Vergadering kennis gegeven, dat op de navolgende in 1822 en 1823 uitgeschrevene Prijsstoffen, als:

a. In het vak der Nederlandsche Taalkunde:

„ Eene volledige beredeneerde verzameling van alle Hollandsche kunstwoorden en benamingen, welke in verschillende beroepen en bedrijven gebruikt worden, gebragt onder den naam van het vak, waartoe dezelve behooren." En

b. Voor eene Lofrede:

Hieronijmus van Alphen.

geene antwoorden waren ingekomen.

De Vergadering heeft daarop besloten, om de Prijs-lofrede op Hieronijmus van Alphen andermaal uit te schrijven, om beantwoord te worden vóór of uiterlijk op den 1sten van Louwmaand 1827.

c. In het vak der Wijsbegeerte:

„ Wat is 'er van de hedendaagsche Volksverlichting en derzelver invloed op de zedelijke gesteldheid; en welke middelen zouden behooren te worden aangewend om dezelve uit te breiden of te wijzigen?"

drie Verhandelingen waren ingezonden, geteekend:

No. 1. *Rara temporum felicitas, ubi sentire quid velis et quid sentia dicere licet.* Tacitus.

No. 2. *Qui male agit, odit lucem, qui bene agit lucem non odit.*

No. 3. *La nature n'a mis aucun terme à nos espérances.*

waarvan No. 2 en No. 3 eenstemmiglijk onvoldoende zijn gekeurd, terwijl integendeel aan No. 1, in het Hoogduitsch geschreven, slechts ééne stem ter bekrooning heeft ontbroken: kennende overigens alle de beoordeelaars aan dit stuk eene groote waarde toe, en zijnde de reden der niet-bekrooning hoofdzakelijk daarin gelegen, dat de Schrijver, ondanks de algemeenheid der vraag, zich te uitsluitend tot de beschouwing van den staat der verlichting in Duitschland bepaald en omtrent Nederland bijna geheel heeft gezwegen.

De Vergadering heeft daarop dezelfde Vraag op nieuw voorgesteld om vóór of uiterlijk op den 1sten van Louwmaand 1827 beantwoord te worden, dezelve ter meerdere duidelijkheid aldus omschrijvende: „ Wat is 'er van de „ bedendaagsche Volks-verlichting en derzelver invloed op „ de zedelijke gesteldheid, bijzonder in ons Vaderland, en „ welke middelen zouden behooren te worden aangewend „ om dezelve uit te breiden of te wijzigen?"

d. In het vak van de Theorie der Dichtkunst:

„ Eene Verhandeling over de vereischten der beschrij„ vende Poëzij in onderscheidene dichtsoorten, opgehelderd „ door voorbeelden uit oudere, latere en hedendaagsche „ dichters.

één antwoord in de Fransche taal was ingekomen, tot zinspreuk voerende:

Schilderungen der Natur gefallen uns durch ihre Wahrheit und Anschaulichkeit. u. s. w. Schiller.

Van de vijf gekozen beoordeelaars, hebben 'er twee gestemd voor de bekrooning van dit stuk met den gouden Eerepenning, twee anderen daarentegen beschouwden hetzelve als niet voldoende, terwijl eindelijk de vijfde hunner, hoewel erkennende, dat het niet geheel beantwoordt aan de uitgeschrevene Prijsvraag, echter wegens alle de schoonheden, die het bevat, voorsloeg, om aan hetzelve een' buitengewonen zilveren eerepenning toe te wijzen, en het, na onder opzigt van het Bestuur in het Nederduitsch vertaald te zijn, op te nemen onder de werken der Maatschappij.

Dit Voorstel is door de Vergadering aangenomen, en wordt derhalve bij deze onder gezegde voorwaarde aan den Schrijver van voormelde Verhandeling een buitengewone Zilveren eerepenning aangeboden, mits hij zich behoorlijk kennelijk make bij het Bestuur en zijne toestemming ge-

geve tot het openen van het naambriefje, bij zijne Verhandeling gevoegd.

e. En eindelijk in het vak der Dichtkunst, dat op den in 1823 uitgeschreven

„ Jubelzang bij de 250ste verjaring van de stichting der „ Leydsche Hoogeschool, ter belooning der dapperheid „ van Leydens burgers in 1574.

waren ontvangen Zes dichtstukken, geteekend:

No. 1. *Dit eeuwfeest strekt aan 't Vaderland*
Voor 't volgend heil ten onderpand.

No. 2. *Wiens hart is zoo verstaald, wiens ziel is zoo versteend,*
Die van bewondring niet bij 't zien van Leyden weent?

No. 3. *Hoe 't zwenkend lot ook zwaaij' en woel,*
De God der lichten treft zijn doel.

No. 4. *Voor Leyden en het Vaderland.*

No. 5. *Gij, Leyden weeg eens op, hoezeer hij u verpligt,*
Die u in d'oorlog sterkt en in den Vrede sticht.

Severinus.

No. 6. *Een Nederlandsche Pindus klimt uit bloed en puinen op.*

van Hall.

waaromtrent de uitspraak van de meerderheid der beoordeelaars geweest is, dat geen dezer stukken voldoende was, om met den uitgeloofde Eereprijs bekroond te worden, offchoon allen vermeenden hulde te moeten doen aan de verdiensten van No. 4, 5 en 6, aan ieder van welke slechts ééne stem ter bekrooning ontbrak.

De naambriefjes, behoorende tot de niet bekroonde Verhandelingen en Dichtstukken, zijn ongeopend in de Vergadering verbrand.

De volgende Vragen zijn voorgesteld om beantwoord te worden vóór of uiterlijk op den 1sten van Louwmaand 1827.

In het vak der Nederlandsche Taalkunde:

„ Bestaan 'er in het algemeen en meer bijzonderlijk na „ de vereeniging van de Zuidelijke met de Noordelijke „ gewesten dezes Rijks, voldoende redenen om de laatstelijk ingevoerde spelling onzer taal te behouden en te „ handhaven, zoo als die is, of zijn 'er in beiderlei op- „ zigten meer gewigtige redenen om die spelling te wij- „ zigen, en zoo ja, waarin zoude deze wijziging behoo- „ ren te bestaan en behoudens den aard der taal gevoegelijkst kunnen gelegen zijn?

Over de Theorie van Stijl en Welsprekendheid:

„ Welke zijn de Hoofdvereischten van den Historischen „ Stijl; en wie der schrijvers, zoo van vroegeren, als

 „ la-

„ lateren tijd, hebben bij vergelijking de meesten derzelve
„ in hunne geschriften vereenigd?

Voor eene Lofrede:

Frederik Hendrik, *Prins van Oranje en Nassau.*

De Maatschappij looft haren gouden Eerepenning, ter innerlijke waarde van dertig gouden Dukaten, uit aan den Schrijver van het der bekrooning waardig en best gekeurde stuk, op ieder der bovengemelde onderwerpen; en eenen Zilveren, van gelijke grootte en gelijken stempel, aan den Schrijver van het insgelijks goedgekeurde en der bekroonde Verhandeling of Lofrede naast bijkomende stuk.

Alle stukken, welke naar den prijs dingen, zullen leesbaar en naauwkeurig, doch met eene andere hand, dan die des opstellers moeten geschreven zijn, zoowel wat den tekst en de noten, als wat de verbeteringen en veranderingen aangaat. De stukken zullen met eene zinspreuk, en niet met den naam des Auteurs, onderteekend moeten zijn; maar in een bijgevoegd verzegeld Briefje, hetwelk dezelfde zinspreuk tot opschrift heeft, zullen de voor- en toenamen en de woonplaats der Auteurs vermeld moeten worden.

De Naambriefjes, behoorende tot die stukken, aan welke geen prijs wordt toegewezen, zullen, in tegenwoordigheid der Leden, op de Algemeene Vergadering ongeopend verbrand worden.

De Auteurs, welke naar den prijs dingen, en, voor de uitwijzing van denzelven, zich op eenigerhande wijze, als zoodanig, bij Beoordeelaren hebben doen bekend worden, zullen van denzelven, schoon zij dien waarlijk verdiend hadden, verstoken zijn.

De bekroonde stukken zijn het eigendom der Maatschappij, en worden onder hare Werken uitgegeven, zoodat niemand dezelve zal mogen laten drukken, dan met toestemming van Bestuurderen.

De Lofredenen *moeten* opgesteld zijn in de Nederduitsche taal; maar de Antwoorden op de overige vragen *kunnen* ook in het Latijn, Engelsch, Fransch, of Hoogduitsch (deze laatste evenwel met Italiaansche letters) geschreven zijn; en moeten vrachtvrij, vóór of uiterlijk op den bovengemelden tijd, ingezonden worden aan den Algemeenen Secretaris der Maatschappij.

Tot Algemeen Voorzitter der Maatschappij voor het volgend jaar is verkozen de Heer Herman Haakman, M. D., en tot algemeen Secretaris de Heer Jacob van Oosterwijk Bruijn, beiden te Amsterdam; aan welken laatsten derhalve, gedurende het ingetreden Maatschap-
pe-

pelijk jaar, alle brieven, ftukken en antwoorden moeten worden toegezonden.

Aan de Heeren C. Loots te Amfterdam en H. Tollens Cz. te Rotterdam, beide Ridders van den Nederlandfchen Leeuw en Leden van het Koninklijk-Nederlandfche Inftituut, is het Lidmaatfchap van verdienste met algemeene toejuiching opgedragen, en zulks ten blijke van de dankbaarheid der Maatfchappij voor den onvermoeiden ijver, waarmede zij hare belangen fteeds hebben voorgeftaan en als eene openlijke hulde aan hunne uitftekende talenten.

Eindelijk herinnert de Maatfchappij, dat zij voor of uiterlijk op den 1ften van Louwmaand 1826 de beantwoording verwacht der navolgende Vragen:

In het vak der Algemeene Taalkunde:

„ Welke is de wederzijdfche invloed van het Nationaal
„ Karakter eens volks op zijne Taal en van de Taal, op
„ het Volkskarakter?

In het vak der Theorie van de fchoone Kunsten buiten de Dichtkunst:

„ Welken invloed heeft het Christendom gehad op de
„ beeldende Kunsten, en in hoeverre is het uit zijnen aard
„ gefchikt om dezelve te doen bloeijen of te doen ver-
„ achteren? Welke proeven zijn 'er alreeds genomen om
„ de Klasfifche vormen op Christelijke voorftellingen toe-
„ tepasfen, en, zoo men daarvan voor de Kunst eenig nut
„ verwachten kan, wat behoort men daarbij dan in het oog
„ te houden, wat te vermijden?"

Op last der Maatfchappij:
A. BOGAERS,
Algemeen Secretaris.

PROGRAMMA

VAN HET

BATAAFSCH GENOOTSCHAP

DER

PROEFONDERVINDELIJKE WIJSBEGEERTE

TE ROTTERDAM 1825.

In eene Vergadering van *Præses Magnificus*, *Adminiftrateuren en Directeuren van het Bataafsch Genootfchap der* *Proef-*

Proefondervindelijke Wijsbegeerte, te zamen met *de Leden* in deze stad woonachtig, gehouden op Dingsdag den 20 September 1825, heeft de President-Directeur, de Heer C. Dalen, *Medic. Doct.*, verslag gedaan van de verrigtingen des Genootschaps, sedert de laatste Vergadering, waaruit gebleken is, dat op de Prijsvragen 77, 78 en 79, uitgeschreven, om beantwoord te worden voor den 1 Maart 1825, geene antwoorden waren ingekomen, dan alleen een stuk op vraag 79; waarop besloten is:

I. Dat het genoemde stuk, zonder motto of inleiding ingezonden op vraag 79, welke aldus luidt:

„ Daar nu onlangs de Iöde (Violetstof, Kelpstof) als „ eene bijzondere opmerkelijke Scheikundige grondstof en „ waarschijnlijk tevens als een belangrijk geneesmiddel, „ in verschillende buitenlandsche Zeeplanten, is bekend „ geworden:

„ Zoo wordt een naauwkeurig onderzoek van onze ver- „ schillende Nederlandsche Zeeplanten en Zeevoortbreng- „ sels gevraagd, strekkende tot het bepalen, in hoeverre „ zij deze stof bevatten, en tot levering van dezelve het „ meest geschikt zijn; alsmede eene korte en geleidelijke „ opgaaf van de wijze, om deze stof daarin te herkennen „ en daaruit te kunnen scheiden?"

geene aanspraak op eenige bekrooning kan maken, daar in hetzelve het voorname doel der vraag geheel wordt uit oog verloren; en wordt deze vraag op nieuw uitgeschreven, om beantwoord te worden voor den eersten Maart 1827.

II. Dat de beide andere vragen, luidende:

Vraag 77. „ Het is genoegzaam bekend, hoezeer de „ de uitvloeiselen van eenige Fabrijken somwijlen de lucht „ besmetten, in den grond heterogene deelen doen overgaan, „ het water bederven, enz., waardoor niet zelden Fabrij- „ ken, die in elkanders nabijheid zijn, voor elkander scha- „ delijk worden: zoo zijn, bij voorbeeld, Azijnmakerijen, „ Brouwerijen, Zoutkeeten en meer andere, die zure „ dampen opgeven, voor de Zeepziederijen nadeelig; loog- „ zoutige dampen zijn schadelijk voor de Jeneverstoke- „ rijen, enz."

Men vraagt daarom:

„ Welke Fabrijken kunnen, in elkanders meerdere of min- „ dere nabijheid zijnde geplaatst, de eene de andere, of „ wederzijds elkander, nadeel toebrengen; op welke wij- „ zen en waardoor geschiedt dit, en hoedanig zouden de „ afstanden, naar mate den aard der Fabrijken, behooren

„ ge-

„ geregeld te worden, ten einde deze nadeelen voor te
„ komen? — en

Vraag 78. „ Daar de Schrijvers onderscheidene methoden
„ opgeven, om de betrekkingen der scheikundige hoeveel-
„ heden in gegevene zamenstellingen uit te drukken, zoo
„ vraagt men:

„ Welke zijn de voordeelen en de gebreken van ieder
„ dezer methoden in het bijzonder, en welke is degene,
„ die de voorkeur verdient in het gewoonlijk gebruik der
„ scheikundige onderzoekingen?

mede andermaal worden uitgeschreven, om beantwoord te worden voor den 1 Maart 1827.

III. Dat tot nieuwe Prijsvragen worden opgegeven, de navolgende:

Vraag 80. Wordt gevraagd: „ Eene [naauwkeurige] be-
„ schouwing van den aard en de bestanddeelen van het
„ Maas-Water, en van deszelfs meerder of minder voor-
„ deelige aanwending tot verschillende Fabrijken en Oeco-
„ nomische werkzaamheden; en deszelfs invloed op de ge-
„ zondheid?"

Vraag 81. Daar het genoegzaam bekend is, dat men bij het brouwen van Bieren, een zelfde handelwijze volgende, sommige Bieren overal en andere niet dan in den omtrek van bepaalde plaatsen kan brouwen, zoo vraagt het Genootschap:

„ Eene opgave van de Scheikundige theorie van het
„ Bierbrouwen in het algemeen, en van de Nederlandsche
„ Bieren in het bijzonder, en welke de oorzaak is van
„ het aanmerkelijk onderscheid, dat, onafhankelijk van
„ de zamenstelling, bij gelijke handelwijze, bij derzelver
„ bereiding op verschillende plaatsen wordt waargenomen?"

Men verlangt daarbij ontwerpen van verbetering, hoofdzakelijk met opzigt tot middelbare Biersoorten.

De termijn van beantwoording dezer laatste vragen, 80 en 81, wordt mede bepaald voor of op den eersten Maart 1827, met uitloving van de gewone gouden Medaille, ter zwaarte van 30 Dukaten, voor het beste der voldoende gekeurde antwoorden op ieder dezer bovengenoemde vragen.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

NIEUW-

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Latijnsche Dichtkunde. P. HOFMANNI PEERLKAMP, *Carmen recitatum in aede S. Petri, a. d. VIII Februarii, anno a condita Leidensi Academia quinquagesimo et ducentesimo;* Hollandsche vertaling van voorn. Gedicht, door J. E. van VARELEN, te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz., MDCCCXXV gr. 8vo. 31 bl.

De Hoogleeraar Peerlkamp, die vroeger reeds proeven gaf, dat hij de Latijnsche dichtkunst met gelukkigen uitslag beoefent, wilde de 250jarige feestviering van het bestaan der Leydsche Hoogeschool niet laten voorbijgaan, zonder aan zijne welgestemde lier eenige toonen te ontlokken, ter opregte huldiging en tevens opluistering van dit vijfde halve Eeuwfeest. Die het geluk hadden, van hem dit gedicht te hooren voordragen, waren getroffen door de hartelijkheid, die in deze dichterlijke uitboezeming doorstraalt, en welke met zulk eene mate van volkomenheid in uitdrukking en ongezochten zwier gepaard gaat, dat zij den spreker onwillekeurig als mensch achting toedragen en als dichter hulde moesten toebrengen. Geen wonder dus, dat die *Carmen* het licht zag, om daardoor een veel grooter aantal beminnaren van Latijnsche poezij in dit genot te doen deelen; geen wonder, dat bij dezen en genen de wensch ontstond, dat het ongeletterd publiek van ditzelfde genot niet mogt verstoken blijven. Aan dezen wensch is door den Heer J. E. van Varelen in het voor ons liggend stuk voldaan, en nevens zijne dichterlijke vertaling het oorspronkelijke geplaatst, waardoor de vergelijking van beide gemakkelijk valt.

Wanneer wij de moeijelijkheid der taak bij de uitvoering vergelijken, dan zou het onregtmatig zijn, den dichterlijken vertaler de eere te ontzeggen van over het algemeen wel geslaagd te zijn. Trouwens hij had, volgens het voorberigt, dezelve „vooraf onderworpen aan de strenge beoor„deeling en wel aangebragte teregtwijzing van eenen „man, wiens roem als dichter en geleerde, vrij verder „dan binnen de grenzen van ons vaderland, sedert vele „jaren gevestigd is en steeds gevestigd zal blijven;" en wij willen, zonder naar dien dichter en geleerde te gissen, den Heer van Varelen gaarne op zijn woord gelooven, dat hij dit zijn werk goed liet toetsen. Enkele min gelukkige navolgingen van het oorspronkelijke angstvallig op

te zoeken, ware onedelmoedig, (*) maar eene algemeene aanmerking meenen wij niet te mogen achterhouden; zij is deze, dat het ons leed deed, dat de Heer v. V. zich verpijnigd heeft, om dit ſtuk in even veel regelen, als het origineel bevat, overtebrengen. Hoezeer wij gaarne het kunſtige van zulk eene vertaling erkennen, kan het bijna niet anders, of iets ſtijfs, iets gedrongens moet zich hiermede vereenigen, en dit is ons op meer dan ééne plaats dan ook hier in 't oog gevallen. Liever dan dit nader te ontwikkelen en aan te wijzen, daar het niemand, met het oorſpronkelijke bekend, verwonderen zal, zullen wij eene proeve dezer vertaling ten ſlotte mededeelen, na hetzelfde gedeelte hier eerst in 't Latijn te laten voorafgaan, langs welken weg wij tevens ook eene proeve van het origineel geven. Wij kiezen daartoe reg. 119 en verv. waar in weinige woorden de vestiging der Leydſche Hoogeſchool wordt afgeſchilderd.

Parva fuit, ſi rem repetas ab origine prima;
 Spes tamen in parva non mediocris erat.
Vidisti tenuem in montis radice scatebram,
 Ut ſerpit tacito per loca ſola pede.
Mox autem occultis vires capit incrementis,
 Flumine perque urbes volvitur et populos.
Sic patrum, ſibi ſufficiens atque indolis altae
 Conscia, mens coeptis omina laeta tulit,
Hinc fore, qui peterent, integra e fronde, coronas,
 Qua numquam humanum ſplenduit ante caput.

Evenere. Novos habuit Medicina triumphos.
 Vim minui doluit mors truculenta ſuam.
Barbariae domitrix auſa est ostendere ſanctas
 Europae leges et ſua jura Themis.
Theſauros pandit dives Natura recluſos,
 Astriferae mundi nec latuere viae.
Quid referam lectas Libani de vertice palmas?
 Ductaque per sacros orgia casta choros?
Hic Roma et doctae laetum potuistis Athenae
 E cinere et bustis exſeruisſe caput.
Et nunc, post varios rerum caſusque vicesque,
 Felici rediit alite festa dies.
Statque domus, monumentum ingens pietatis avitae.
 Auguſtumque infert nubibus alta caput.

al

(*) Het ontbreken van een rijmwoord op *waard* reg. 74, waarop *vrij* in reg. 76 ſtaat, en 't geen den dichter niet moeijelijk zou gevallen zijn aantevullen, is hem zeker ontſnapt.

aldus gevolgd:

Hoe klein, in 't eerst begin, de grootsche zaak mogt schijnen,
De hoop was niet gering, die voor de toekomst sprak.
Zaagt ge, uit den voet een's bergs, een' kleine wel-adr vloeijen,
Die 't eenzaam oord doorkruipt en, als onmerkbaar, zwelt?
Ras neemt ze in krachten toe, bij 't nog verborgen groeijen,
Tot dat ze, als hoofdrivier, door land en steden snelt.
De zelfgenoegzaamheid, eene inborst, zoo verheven,
Was 't, die den vaderen 't voorspellend teeken schonk,
Dat dit gering begin, naar eêrloof, zou doen streven,
't Welk hier om 't menschlijk hoofd nog nooit, als sierfel, blonk.

Zoo was 't. — Geneeskunst mogt een nieuw triomflied zingen.
De dood stond treurig, bij 't beteug'len zijner magt.
't Was Themis, door wier hand zich woestheid laat bedwingen,
Die hier, aan gantsch Europ, en regt en wetten bragt.
Hier deed Natuur, zoo rijk, verborgen schatten pralen;
Terwijl der starren baan, aan 't oog, ontsloten wierd.
Zou ik de, op Libanon geplukte, palmen malen? —
Of, hoe eene achtb're rei hier heill'ge feesten viert?
't Wierd, Rome! aan u gegund — ook u, geleerd Athenen!
Dat gij 't verheerlijkt hoofd verhieft uit asch en graf.
Na vele wisseling, is thans het uur verschenen,
Dat, onder blijde hoop, ons dezen feestdag gaf.
Nog staat dat huis — dat pand der braafheid onzer vaderen,
't Welk zijn beroemde kruin tot wolken-hoogte bragt.

M.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

RAPELING VAN VADERLANDSCHE SPREEKWOORDEN.

Veer.

Sy en sien deur noch venster aen, sij schieten u tot de *veeren* in 't lijf [de veeren van de pijlen, nu door en door] Marnix *Bijencorf* V. 1. en bij P. C. Hooft,

Zoo schiet in Venus naem de pijlen tot de *veeren*
In menschelijke borst.

op 't *huwelijk* van Corn. Plemp. Men ziet aan de *veeren* wel wat voor een vogel hij is. H. L. Spiegh, *Bijspr. Alm.* 205 als vogels van eener hande veeren A. van Slichtenh. G. G. 360 *b*.

k Wed

k Wed ghij flacht meest al de rest
Dat het al op is, en houdt niet een *veer* in u nest.
S. Costers *Tijsken v. d. Schilde.*

Gaat partij te keer
Terwijl het boevenfchuym het Hoerdom zit op 't leer
Dus pleyt en vleyt men vast elkander na de *veeren.*

Parnas aan de Waal 190; maar mag men vragen, was dit ook een fpreekwoord:

Het Beemfter wijfvolk komt nu ook het meest bij een;
Een onuitputbre ftof tot praaten
Verfchaffen duizend kleinigheên
Hoe menig moet 'er niet van zijne *veeren* laaten?

E. Wolf geb, Bekker *Lier- Veld- en Mengelz.* [177]*
* 2. nooit gewoon met eens anderen *veeren* te proncken L. P. v. de Spiegel *Ontw v. de Unie v. Utrecht Voorb.* IX. Ik vreesde altijd, dat mijne eigenliefde magtig veel van haare mooifte *veeren* zoude moeten laaten. *H. v. W. Leevend* V. 247. Eindelijk kwam Oom van de Werf, magtig in zijn knopjes, omdat het fchip, zoo glad, als een *veer* was afgelopen. Ald. VI. 10.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

1825 Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
12	30. 3 30. 2¼ 30 2	60 65 58	Z. Z. Z. O. Z. O.	's morgens betrokken, verder helder, doch iets nevelachtig.
13	30. 2 30. 2 30. 2½	58 67 62	Z. t. O. Z. Z. Z. W.	voorm. helder, doch iets nevelachtig, verder betrokken.
14	30. 2 30. 2 30. 2	60 67 60	Z. Z. t. W. Z. Z. W.	bewolkt, 's morgens dampig.
15	30. 3 30. 4 30. 5	58 61 48	W. t. N W. N. W. N. W. t. W.	bewolkt.
16	30. 5 30. 5 30 4¼	54 61½ 51½	W. N. W. W. W. Z. W.	bewolkt.
17	30. 3 30. 2 29. 9¼	52 60 55½	Z. Z. t. W. W. N. W.	windr., voorm. bew., namidd. meest betrokken, 's avonds harde wind, met regen.
18	30. 0 29. 9½ 29. 9¾	50 45½ 49½	W. N W. W. t. N. W. t. Z.	's morg. zeer harde w., en regenb. met hag., verd. harde w., 'snam. en 'sav. met regen, †

† 's nachts ftormachtig.

I BE

BEKENDMAKINGEN.

*** De Gebroeders VAN CLEEF, Boekverkoopers in 's Gravenhage en te Amsterdam, debiteren met succes, de navolgende belangrijke, eerst onlangs uitgekomen LEERBOEKEN, als:

1. J. R. SMIDT, *Lector voor de Wiskunde aan de Koninklijke Artillerie en Genieschool te Delft. Beginselen der Statica*, bevattende de Statica der vaste Ligchamen en die der Vloeistoffen, 2 deelen met platen.
2. — — ——— *Beginselen der hoogere Meetkunst*, bevattende de toepasfing van de Stelkunst op bepaalde Meetkunstige vraagstukken, verder de Theorie van de regte lijn en der cirkel, benevens de kromme lijnen van den tweeden graad, of de Kegelsneden, en eindelijk een korte Verhandeling over de gebogen oppervlakken, Ie. deel, met platen.
3. — — ——— *Beginselen der Differentiaal en Integraal rekening*, I deel, met platen.
4. — — ——— *Beginselen der Dynamica*, I. deel, met platen.
5. — — ——— *Beginselen der Stelkunst*, vrij gevolgd, naar het Fransch, van den Heer S. F. LA CROIX, I. deel.
6. — — ——— *Beginselen der Meetkunst*, naar denzelven, I. deel, met platen, tweede druk.
7. — — ——— *Grondbeginselen der beschrijvende Meetkunst*, naar dezelve, I. deel, met platen.
8. — — ——— *Beginselen der Goniometrie en Trigonometrie*, naar denzelven, I. deel, met pl.

*** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, zal binnen kort in het licht gegeven en alom verkrijgbaar gesteld worden het volgend voor de Vaderlandsche Geschiedenis belangrijk Werk:

Mr. J. SCHELTEMA, *De uitrusting en ondergang der onoverwinnelijke Vloot van* PHILIPS DEN TWEEDEN, *Koning van Spanje in* 1588, in gr. 8vo. met titelvignet, door de Hn. SCHOTEL en BENDORP, alsmede met de afbeelding der overblijfselen van de Hoofdwimpel, toen op de Spaanschen veroverd, en alsnog te Leyden voorhanden.

De opheldering en ontwikkeling van dit gewigtig punt onzer Geschiedenis, door eene zoo welversneden pen van zulk een even ijverig en kundig als beroemd en gelukkig onderzoeker onzer Vaderlandsche Historie en Oudheden, kunnen niet nalaten de aandacht van allen te vestigen, bij wie de beoefening van de Landsgeschiedenis eenig belang inboezemt.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 43. *Vrijdag den 28sten October.*

BERIGTEN.

Engeland. Te Partenhall-Rectory in het Graafschap Bedfordshire is in Junij l. l. overleden de Heer Thomas Martyn, Lid van de Koninklijke Londensche Maatschappij. In 1761 tot Hoogleeraar in de Kruidkunde aan de Hoogeschool van Cambridge benoemd, nam hij 64 jaren dezen post waar. Hij schreef over zijn vak van wetenschap onderscheidene geachte werken; onder andere zijne *Flora rustica* in 2 deelen, eene nieuwe uitgave van het Woordenboek voor de Tuiniers- en Kruidkunde van Miller 4 deelen in folio, en een vertaling van de grondbeginselen der Kruidkunde van Rousseau in 2 deelen; ook gaf hij in één boekdeel Grondbeginselen der Natuurlijke Historie in het licht, en eene vertaling uit het Italiaansch van de Oudheden van Herculanum, in één deel in 4to, behalve zijne aanmerkingen en verhandelingen over de *Aeneis*, waarin hij Virgilius verdedigt tegen het verwijt, van eene anachronismus begaan te hebben, betrekkelijk de stichting van Carthago. Eenige jaren vóór de Fransche omwenteling, bezocht de Heer

Martyn Frankrijk, Zwitserland en Italie, en gaf in 1787 en 1791 zijn reisverhaal, door ieder dezer landen, in het licht; het deel over Frankrijk werd achtmalen herdrukt. Hij was bovendien de Schrijver van verscheiden andere werken over Letter- en Zedekunde, waarin men veel verstand en eene groote kennis van het menschelijk hart aantreft. Als predikant te Edgware een dorp weinige mijlen van Londen, muntte hij door christelijke liefde en verdraagzaamheid uit; als Hoogleeraar te Cambridge nam hij zijn ambt met bekwaamheid en ijver waar; als Lid van de Koninklijke Maatschappij werd hij onder de zedige en vriendelijke geleerden geteld. In het begin des jaars 1735 geboren, had hij een' negentigjarigen ouderdom bereikt, toen hij zijne werkzame loopbaan eindigde.

Londen. Kapitein Parry is den 16 October l. l. van zijne derde onderneming naar de Noordsche gewesten aan de Admiraliteit teruggekomen. Het verlies van de *Fury*, welke ongelukkig door het ijs op de kust werd geworpen, heeft zijn voornemen, om den noorwestelijken doortogt te vinden, waarop de gunstigste vooruitzigten tot den 1sten Augustus geopend bleven, verijdeld. De geheele manschap is, na dit ongeval, op de *Hecla* overgegaan, en de reis werd volbragt, zonder één man door ziekte of toeval te verliezen. Dubbel jammer is het mislukken van dezen togt, daar dezelve met dien, te lande door Kapit. Franklin ondernomen, in verband stond, welke nu ook aan deszelfs doel niet kan beantwoorden. Op 73° N. B. en 89° W. L. van Greenwich hebben de *Hecla* en *Fury* in Port Bowen overwinterd; en, daar de Thermometer niet beneden de 48° onder 0 daalde, bij alle de genomen voorzorgen, de schepelingen dien winter zeer genoegelijk doorgebragt.

Leuven *den 17den October*. De aftredende Rector Magnificus die Heer Birnbaum heeft op heden aan zijn' opvolger Prof. Dumbeck deze waardigheid overgedragen met het houden eener redevoering, waarin hij verslag deed van den staat der Hoogeschool, en eenige nieuwe en oorspronkelijke denkbeelden nopens het onderwijs voordroeg. Vervolgens las de Secretaris van

van den Senaat de namen der ſtuderende jongelingen af, aan welke de toegewezen eeremedailles uitgereikt werden. Prof. DUMBECK aanvaardde het rectoraat, en nadat de aangeſtelde Hoogleeraren en beambten bij het Collegium philoſophicum den eed hadden afgelegd, verklaarde de Voorzitter van Curatoren, de Heer D'ONIJN DE CHARTRES, hetzelve als geinſtalleerd; waarop de Heer DE GREUVE, een der Hoogleeraren bij die inrigting, eene aanſpraak deed, welke een' levendigen indruk ſcheen te verwekken, en deze plegtige bijeenkomst beſloot.

——— Tot Buitengewoon Hoogleeraar in de Wis- en Natuurkundige Faculteit is aan deze Hoogeſchool door Z. M. aangeſteld de Heer M. GLOESENER, thans Lector bij dezelve.

GRONINGEN. In plaats van wijlen den Heer Mr. M. SALVERDA, is door Z. M. tot Secretaris van het Collegie van Curatoren dezer Hoogeſchool benoemd de Heer Mr. A. L. WICHERS.

——— *den 5den October.* Het Genootſchap ter bevordering der Natuurlijke Historie alhier hield, heden, zijne vierde Algemeene Jaarlijkſche Vergadering. De Voorzitter Prof. TH. VAN SWINDEREN, opende dezelve met eene redevoering: *Over het belangrijke van de nieuwe uitzigten op vermeerderenden bloei van dit Genootſchap, welke zich hetzelve in het afgeloopen jaar geopend heeft, door ook de plantkunde onder zijne werkzaamheden op te nemen.* Daarna werd het jaarlijksch verſlag van den Secretaris voorgelezen, uit hetwelk bleek, dat het Genootſchap thans 119 Leden en 26 eleves telde; dat hetzelve in het afgeloopen jaar eene proeve van eene *Fauna Groningana*, of, Lijst van Groninger dieren, heeft laten drukken, en thans eene gelijke proeve van eene *Flora Groningana* ter perſe heeft, en reeds eerstdaags een vervolg hoopt te geven op het eerstgemelde werk, dat weder 200 nieuwe, dat is als Groninger, als in deze provincie te huis behoorende, nog niet bekende dieren, bevatten zal. Eindelijk legde de Penningmeester de rekening van het afgeloopen jaar open, en werden

de afgaande leden van het bestuur op nieuw voor drie jaren ingekozen.

'sGRAVENHAGE. Tot Leden van de Commissie van Landbouw in Oostvlaanderen zijn door Z. Mr. benoemd de Heeren: Graaf *Ph. de Lens*, Gouverneur der Provincie, Voorzitter, Baron *de Schietere de Caprijke* te Vinderhoute, *P. A. Hasebeyt* te Bottelaere, *d'Hollander* de Zoon, te Moerzeke, Graaf *A. de Lichtervelde* te Gent, *P. J. Lippens* aldaar, *Bouchel*, aldaar, *Vermeire* te Hamme, *Delbecq* te Gent, en tot Secretaris der Commissie, in plaats van den eervol ontslagen Heere *P. de Grave*, de Heer *J. L. van Aelbroeck* te Gent; — tot Lid derzelfde Commissie in Noord-Holland Jonkh. *D. van Foreest*, te Alkmaar, in plaats van wijlen Jonkh. Mr. *C. van Foreest*; en van die in het Groot-Hertogdom Luxemburg de Heer *J. L. André*, Burgemeester van Vianden, in plaats van wijlen den Heer *L. Lejeune*.

PROGRAMMA

VAN HET

BATAAFSCH GENOOTSCHAP

DER

PROEFONDERVINDELIJKE WIJSBEGEERTE

TE ROTTERDAM 1825.

(*Vervolg en slot van bl. 267.*)

Het Genootschap herinnert, dat hetzelve antwoorden blijft inwachten, voor of op den eersten Maart 1826, op de volgende vragen: als op

Vraag 73. „ Men neemt niet zelden waar, voornamelijk in „ bergachtige streken, dat op plaatsen, waar even te voren de dampkring geheel helder was en de Vochtmeter „ geen spoor van vochtigheid aanwees, zich eensklaps „ wolken vormen, die regen geven, waarbij de Barometer, „ even als ware de hoeveelheid veerkrachtige vloeistof „ verminderd, daalt, en waarbij te gelijk electriciteit vrij „ wordt.

„ Op

„ Op andere tijden bemerkt men, dat zich somwijlen in „ gansche streken zeer snel wolken oplossen, waardoor de „ lucht helder en droog wordt, en de Barometer, even „ als door vermeerdering van veerkrachtige vloeistof, rijst.

„ Zonder zich nu in twistgedingen in te laten over de „ wijze, waarop het water in de lucht ontbonden is, waar- „ omtrent de gedachten van de Luc, Hube, Parot', „ Zijlius enz. zeer van de andere verschillen, vraagt men:

„ Van waar komt in het eerste geval de tot vorming „ der dampen en des regens noodige waterstof, en waar „ blijft de, in eene zoo aanmerkelijke hoeveelheid damp- „ kringslucht zich bevindende, Stikstof, daar de evenredigheid „ van deze tot de Zuurstof zich altoos zoo goed als gelijk „ blijft en aan den anderen kant bij de oplossing van het „ water in den dampkring, hoe dit ook geschiede, de Wa- „ terstof zich altijd op eene of andere wijze bij scheikun- „ dig onderzoek zoude moeten ontdekken, waarvan men „ echter niets, of ten minste niets noemenswaardig, ge- „ waar wordt?

„ En, in het tweede geval, waar blijft bij de oplossing „ der wolken, welke men oogenschijnlijk voor eenen waren „ overgang van dezelve in heldere en drooge lucht zoude „ houden, de Waterstof, en van waar komt in de nieuw- „ gevormde luchtvormige vloeistof de aanwezende Stikstof?

„ Zoude men de verklaring van dit verschijnsel met „ grond kunnen zoeken in eene overeenkomst tusschen de „ tot nog toe onbekende grondstof der Stikstof-lucht met „ die der Waterstof-lucht, en welke proeven of waarne- „ mingen maken dit waarschijnlijk of ook wel zeker?"

Belovende het Genootschap aan dengenen, die proefondervindelijk de wijze, hoe dit geschiedt, met genoegzame zekerheid aanwijst, eene dubbelde Gouden Medaille terwijl de gewone Gouden Medaille zal worden toegewezen aan hem, die op de beste gronden met proeven en waarnemingen de waarschijnlijke wijze aantoont, waarop in de Natuur zich dit toedraagt.

Vraag 75. „ Het verbeteren van den staat onzer rivieren, „ zoowel met opzigt tot derzelver bevaarbaarheid, als met be- „ trekking tot het voorkomen van overstroomingen, heeft „ ten allen tijde de aandacht van de regeringen en water- „ bouwkundigen dezer landen in eene groote mate geves- „ tigd. In onze dagen is de belangstelling in deze zoo „ gewigtige zaak geenszins verslaauwd: de belangrijke denk- „ beelden, die daaromtrent van tijd tot tijd zijn aan het „ licht gebragt, door de kundige en bekwame mannen, „ aan wie thans door of van wege Zijne Majesteit onzen „ geëerbiedigden Koning, meer bijzonderlijk de zorg voor

„ alles, wat den waterſtaat van dit rijk betreft, is toever-
„ trouwd, en de werken, die daaraan geheel of gedeelte-
„ lijk hun beſtaan verſchuldigd zijn, leveren daarvan de
„ ondubbelzinnigſte bewijzen op.

„ Met dat al is het oogmerk in dezen nog niet bereikt: de toe-
„ ſtand onzer rivieren blijft bij voortduring ten uiterſte ongun-
„ ſtig; de verwoestende overſtroomingen houden nog niet
„ op, onze landen, dikwerf zelfs met verdubbelde woe-
„ de, te teisteren, en de treurigſte uitzigten vertoonen
„ zich hieromtrent in het verſchiet.

„ Men mag daarom billijk onderſtellen, dat iedere
„ poging, die tot verbetering van dien toeſtand, of tot
„ afwering der noodlottige gevolgen, die daaruit maar al
„ te dikwijls ontſpruiten, wordt in het werk geſteld, van
„ welke zijde dezelve ook moge komen, den beminnaar
„ van zijn vaderland niet anders dan ten hoogſte welkom
„ zijn kan.

„ Beſtuurderen van het Genootſchap zich hiervan over-
„ tuigd houdende, en in aanmerking nemende, dat het Ge-
„ nootſchap, van deszelfs oorſprong af, mede de verbete-
„ ring van onzen waterſtaat ſteeds heeft op het oog ge-
„ had, meenen dan ook, onder het doen van de welmee-
„ nendſte hulde aan de verdienſten en den verlichten ijver
„ onzer tegenwoordige waterbouwkundigen, dat eene proeve
„ van hunne zijde, tot het uitlokken der denkbeelden van
„ ieder, die mogt oordeelen over dit hoogst belangrijk
„ onderwerp eenig nieuw of meerder licht te kunnen
„ verſpreiden, geenszins overbodig noch ondoelmatig kan
„ worden geacht.

„ Dien ten gevolge ſtellen zij eene uitnoodiging tot het
„ mededeelen dier denkbeelden voor, onder den vorm van
„ de volgende vraag:

„ Welke middelen zijn 'er, bij den tegenwoordigen ſtaat
„ onzer rivieren, in het werk te ſtellen, om zoo wel de
„ ſchadelijke overſtroomingen voortekomen, of ten minſte
„ zooveel mogelijk te beteugelen, als om de bevaarbaarheid
„ der verſchillende riviertakken te behouden en te verbe-
„ teren?"

Het ſpreekt van zelf, dat men met deze uitnoodiging niet bedoelt het verzamelen van een aantal onrijpe herſenvruchten, maar, dat men de beantwoording dier vraag alleen verwacht van mannen, die in het vak ervaren zijn.

Vraag 76. „ De Meteorologie is een van die deelen der
„ natuurkunde, waarin wij nog weinig gevorderd zijn. De
„ voornaamſte reden daarvan moet ongetwijfeld ook hier
„ gezocht worden in het volſlagen gemis van alle gronden,
„ waar-

„ waarop men eene theorie zoude kunnen bouwen: want „ de oorzaken, door welke de weêrsgesteldheid op eene „ gegevene plaats bepaald en veranderd wordt, zijn waarschijnlijk zoo menigvuldig, en huisvesten dikwerf geheel „ of ten deele in zoo verafgelegene streken, dat alle theorien, welke men daaromtrent op aangenomen onderstellingen van analogien, enz. als gronden zoude willen „ vestigen, voorzeker niet anders dan herfenschimmig en „ en ijdel zijn kunnen.

„ Men kan daarom ook wel veilig aannemen, dat, indien men ooit in dit gedeelte der natuurkunde, waarin „ zelfs ieder bijzonder lid der burgerlijke zamenleving, „ het zij vermaak- het zij voordeelshalve, doorgaans zulk „ een levendig belang stelt, eenige vordering zal maken, „ het alleen langs den weg van waarnemingen zal zijn, en „ wel bepaaldelijk door waarnemingen, die, wel ingerigt „ en naauwkeurig, over eene groote uitgestrektheid, op „ onderscheidene en in een geschikt verband met elkander gelegene punten, op vastgestelde tijden, dagelijks gedaan „ en, gedurende een ruim tijdvak, onafgebroken voortgezet worden, ten einde die vervolgens met en tegen elkander te vergelijken, en zoo doende, daaruit, zoo niet „ zekere, ten minste waarschijnlijke besluiten af te leiden: „ want van waarnemingen, op enkele op zich zelf staande „ punten gedaan, hoe verdienstelijk die anders ook zijn „ mogen, kan men blijkbaar nimmer de bereiking van dit „ doelwit hopen.

„ Het Genootschap dit in overweging nemende, en de „ zaak belangrijk oordeelende, offchoon de moeijelijkheid „ daarvan inziende, vraagt diensvolgens:

„ Zou 'er niet een, en welk, uitvoerlijk plan zijn uit „ te denken voor het daarstellen eener duurzame inrigting, „ tot het eenstemmig doen van regelmatige meteorologische „ waarnemingen in alle landen van Europa en de beschaafde streken der andere werelddeelen; het verzamelen en „ vergelijken van die waarnemingen, en het daaruit achtervolgens opmaken van waarschijnlijke regelen, aangaande „ de vermoedelijke weêrsgesteldheid onder gegevene omstandigheden, zoo wel in het algemeen, als voor ieder „ land in het bijzonder? Zou dit, bij voorbeeld, niet „ kunnen geschieden door de zamenwerking van de verschillende geleerde Genootschappen, Maatschappijen enz. „ in Europa en elders gevestigd, of anderzins?

„ Het Genootschap verlangt hierbij, dat men het op te „ geven plan, waarbij men ook de waarnemingen, die op „ zee zouden kunnen gedaan worden, niet uit het oog behoort te verliezen, in alle zijne bijzonderheden duidelijk „ ontwikkele, en tevens aanwijze de meest geschikte en

„ doelmatige wijze, op welke hetzelve zoude kunnen wor-
„ den uitgevoerd."

De Leden zullen ook naar den Prijs der voorgestelde Vragen mogen dingen, mits zij over den aard en de bedoeling derzelve van wege het Genootschap niet geraadpleegd zijn, noch de antwoorden op dezelve beoordeeld hebben.

De antwoorden op de vragen moeten in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch, of Hoogduitsch, mits met eene Italiaansche letter, niet door de hand der Auteuren zelve, maar door eene andere, in zeer duidelijk leesbaar schrift, (verbeteringen en bijvoegsels hieronder begrepen) geschreven zijn, en niet met der Auteuren eigen naam, maar met eene zinspreuk geteekend, en met een verzegeld biljet, hetwelk dezelfde zinspreuk tot opschrift heeft, en waarin der Schrijveren naam en adres gemeld zijn, verzegeld en *franco*, voor den bepaalden tijd, (zullende de later inkomende voor dat jaar tot het dingen naar den prijs niet in aanmerking genomen worden) gezonden worden aan den Directeur en eersten Secretaris des Genootschaps J. van der Wallen van Vollenhoven.

De Auteurs zullen de Verhandelingen, op welke zij eenen prijs behaald hebben, niet mogen laten drukken, dan met goedvinden van het Genootschap, en 'er geen openbaar gebruik van maken, voor dat het Genootschap dezelve zal hebben uitgegeven, welk laatste mede zal plaats hebben omtrent alle andere verhandelingen, ontdekkingen, proeven en waarnemingen, die men hetzelve heeft ter hand gesteld, en welke hetzelve, van wien zij ook aangeboden worden, altoos met genoegen zal aannemen, om, wanneer zij goedgekeurd zijn, onder deszelfs Verhandelingen uittegeven, mits zij met de eigene namen der Schrijveren onderteekend zijn, of, zoo zij niet willen bekend zijn, met een verzegeld biljet, waarin hun naam en woonplaats geschreven staan; welk biljet alsdan eerst zal geopend worden, wanneer het aangeboden stuk goedgekeurd is, doch ongeopend zal verbrand worden, wanneer hetzelve stuk wordt afgekeurd; zullende het Genootschap geene ontvangene stukken teruggeven, en houdende aan zich de vrijheid, om dezelve geheel, of ten deele, of in het geheel niet te doen drukken.

Eindelijk zijn de volgende benoemingen gedaan:

In het jaar 1823.

Tot *Tweeden Secretaris* de Heer Iman Bonifacius Ockers Cau, Stads-Medicinae Doctor, sedert 1812 Lid des Genootschaps.

Tot Lid de Heer Jan Arrenberg.

In het jaar 1824.

Tot *Directeur en Eersten Secretaris*, de Heer Jan van der Wallen van Vollenhoven, sedert 1811 Lid des Genootschaps.

Tot *Corresponderend Lid*, de Heer Carolus Masjer, Medic. et Chir. Doct., Ridder, Hof-Medicus van Zijne Majesteit den Keizer aller Russen, Lid van onderscheidene geleerde Genootschappen enz. te Petersburg.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

NEDERLANDSCHE TAAL. Over het herstel en de invoering der Nederlandsche Taal door L. G. VISSCHER, Brussel bij Brest van Kempen, MDCCCXXV 8vo. XX en 201 bl.

Nadat wij het voor ons liggend stuk gelezen hadden, kwamen ons van hetzelve reeds twee beoordeelingen voor, die weinig met elkander strookten; zijnde de eene, uit de Noordelijke provinciën herkomstig, zeer ongunstig, de andere, in de Zuidelijke t'huis behoorende, meer aanprijzend dan berispend. Wij konden niet nalaten het gevoel, dat dit boekske bij ons opgewekt had, met die oordeelvellingen te vergelijken; en, schoon wij niet ontkennen, dat wij ons ook dikwijls aan het oppervlakkige en onbekookte ergerden, dat hier en daar dit geschrift kenmerkt, en er onzes inziens, veel waarheid in de teregtwijzingen elders gegeven, ligt, het doel van den Schrijver scheen ons door alles heen toch zuiver te zijn, al dwaalt hij velerwege in de middelen, om tot hetzelve te geraken. Wij gelooven daarom niet, dat de Schrijver, door harde woorden te bezigen omtrent personen en zaken, die in Noord-Nederland de verdiende achting genieten, die personen heeft willen beleedigen of die zaken verachten; maar twijfelen van den anderen kant 'er even min aan, of die min gematigde uitdrukkingen zullen zijn lofwaardig oogmerk „de bevordering van het herstel en de invoering der Nederlandsche taal", vlak tegenwerken, en deze poging geheel dáár doen mislukken, waar zij ondersteund moet worden en van waar ook alleen krachtdadige hulp in dezen kan verwacht worden. Het lust ons niet dit in bijzonderheden te ontwikkelen; wij vertrouwen, dat ieder onbevooroordeelde, na eene bedaarde lezing, met ons zich zal verheugen, dat in de Zuidelijke provinciën het onderwerp

 van

van dit geschrift meer en meer belang schijnt in te boezemen, maar tevens zich meer of min beklagen, over de onbehendige wijze, waarop het in dit stuk dikwijls behandeld is, waaruit hem tevens blijken zal, dat de Schrijver over veel oordeelt, dat hij niet regt kent, en, tot ons leedwezen, op eene enkele plaats toont, dat hij, om eene gemeenzame spreekwijze te bezigen, wel een klokje heeft hooren luiden, maar eigenlijk niet *regt* weet, waar de klepel hangt. Liever dan, door dit te bewijzen in herhalingen van 't geen elders is gezegd, te vervallen, zullen wij eerst den korten inhoud mededeelen en ter proeve een gedeelte uit de Inleiding geven, waardoor veelligt voor den scherpzinnigen reeds ons oordeel zal gewettigd worden, en tevens de Lezers van dit Tijdschrift in één overzigt kunnen vernemen, wat ter bevordering van de Nederlandsche taal in de Zuidelijke provincien dezes rijks gedaan is, sedert derzelver vereeniging met de Noordelijke.

Zie hier den inhoud: behalve eene inleiding en besluit is het geschrift in 14 hoofddeelen gesplitst, die handelen: 1°. Over de algemeenheid en voortreffelijkheid van het Nederlandsch, alsmede over de voordeelen, welke 'er in de bezitting van eene volkstaal gelegen zijn. 2°. Over de vooroordeelen tegen onze taal bestaande. 3°. Over het lager onderwijs. 4°. Over het onderwijs door middel van het Latijn. 5°. Over het hooger onderwijs. 6°. Over de vreemde Schouwburgen in Nederland. 7°. Over het Nationaal tooneel. 8°. Over de Dagbladen en Maandwerken. 9°. Over de Genootschappen. 10°. Over de munt. 11°. Over het taalgebruik in de Nationale vertegenwoordiging. 12°. Over den invloed der hooge regering met betrekking tot de invoering der landtaal, alsmede over die der geregtshoven. 13°. Over de Nederlandsche taal in de Waalsche gewesten, en 14°. Over het bepalen der landtaal.

Na in 't algemeen aangewezen te hebben, hoeveel grooter de verandering voor de Zuidelijke provincien, bij den val van N a p o l e o n, was zegt de Schrijver, bepaaldelijk tot de Taal komende:

„Onder de Franschen was de Nederlandsche taal tot in het bespottelijke vervolgd geworden. Die vervolging hield op, en offchoon dan de grooten en vermogenden van hunne minachting omtrent het Vlaamsch niet terug kwamen, zoo beurde nogtans de gemeente het hoofd weder in de hoogte en gevoelde zich vrij te wezen. De volksverhalen geraakten hier en daar wederom in den trant. Het gezang nam toe, eenige Scholen kwamen tot het oude terug, en de Rederijkers voeren triomfantelijk door steden en dorpen.

Wat vroeger verboden was, werd nu toegestaan. Zij ver-

vermenigvuldigden zich en gaven openbare voorſtellingen; zoo dat de natie niet alleen hare taal, maar ook hare letterkunde begon indachtig te worden. Eenige weinigen zochten dit te beſpotten, en die beſpotting bragt verbittering te weeg, ook bij een groot deel van hen, die anders onverſchillig waren. Dat was het eerſte begin van eene ontwakende Vaderlandsliefde.

Zoo als van zelve ſpreekt, was niemand genegen om dit toe te ſtemmen, intusſchen werd het van dag tot dag duidelijker, zoo dat zij, die begonnen waren met de uitſluitende vereering van het Fransch, weldra de mogelijkheid erkenden, om het Nederlandsch ten minſte te verdragen.

De Heer van Lennep gaf toen een Spraakkunst in het licht, en twee uitgaven werden daarvan verkocht.

Eenige Dichters lieten zich hooren, en onder deze maakte de Heer Willems, in de Noordelijke Provincien, eenen wezenlijken opgang, die, wel is waar, door zijne Stadgenooten niet onderſteund werd; doch die hun de overtuigendſte bewijzen gaf, hoezeer men den goeden wil, de verbroedering en de eensgezindheid zocht te gemoet te komen.

De Heer ten Broeke leverde toen eene Verhandeling: over de onverſchilligheid der Vlamingers, omtrent hunne moedertaal, maar dat voortbrengſel had geene warmte en geene kracht, en deed alzoo noch goed, noch kwaad.

Van iets meer belang was misſchien de Bloemlezing uit de Nederlandſche Dichters, die ik destijds in het licht gaf. Ten minſte de nieuwsgierigheid van deze en gene werd daardoor opgewekt, en men bekwam een oppervlakkig denkbeeld van onzen Letterkundigen rijkdom. Er waren 'er nogtans, die de belangſtelling in dat boek zochten te verminderen en het doel miskenden. Sommigen vereerden het met hunne afkeuring. Met een ander werk was ik destijds niet gelukkiger. Ik bedoel mijne *Mélanges de Litterature*, welke Verzameling, ofſchoon in het Fransch geſchreven, alleen door hen gezocht werd, die dezelve niet noodig hadden of in ſtaat waren van veel beter te doen.

De Heer Barafin, die kort te voren tegen de landtaal geijverd had, werd nu door de Heeren Tarte en Plascart gevolgd. Een drietal, dat tot mijne groote verwondering, bij de Boekverkoopers ſomtijds gezocht, en alleen bij de Kruideniers gevonden werd.

In de ſtilte beproefde men nog het onmogelijke, om het gevallen gezag der vreemdelingen, om vooral hunne Letterkunde te blijven behouden, doch de tijd daartoe was reeds voorbij. De vijanden van het Vaderland bleven verre van hun doel, en de goede zaak handhaafde zich zelve.

In

In Lier vestigde zich eene School voor onderwijzers, die door den Heer Schreuder tot eene hoogte gebragt werd, waarvan men te voren geen denkbeeld had. Hij maakte zich voor het overige tot een' vriend van ouden en jongen, en geheel die oord hoorde zijne lesfen.

De onderwijzers over het algemeen begonnen den Hollandfchen trant te volgen, en de Nederlandfche taal toetevallen. De Heer Meijer onderwees die aan het Athenæum te Brusfel en bragt zijne leerlingen zooveel mogelijk op den goeden weg. Hij paarde eene vriendelijke hulpvaardigheid aan een vast geduld, zoo dat zij, die teregtwijzing en raad behoefden, hem ten allen tijde gereed vonden; de leerboeken, die hij in het licht gaf, had ik vollediger en doelmatiger willen hebben, doch hij beweerde, dat zij naar de behoefte van het oogenblik waren ingerigt, en waar een Profesfor beweert, moet een dilectant de vlag ftrijken.

Ook de Heer Somerhaufen maakte zich in dien tijd verdienftelijk, en was met raad en daad aan de goede zaak voordeelig. Hij gaf zich hoofdzakelijk met het onderwijs af, en vond in zijne letterkundige kennis, een middel te meer om de ftudie van het Nederlandsch, zoo bevallig als gemakkelijk te maken.

Het Genootfchap *Concordia* was te Brusfel in zijne geboorte. Zoo als zoovele anderen werkte hij aan de oprigting daarvan mede, en behoorde later tot een dier weinigen, die zich aan deszelfs inftandhouding lieten gelegen liggen. Ik zeg, in ftandhouding, want hoe zeer die vaderlandfche inrigting ook onder de beste vooruitzigten is daargefteld, zoo is zij nogtans van dag tot dag in belangrijkheid afgenomen. Er zijn weinige Maatfchappijen, die zoo nuttig zijn als deze had kunnen wezen, vooral zoo men partij had willen trekken van de liberale beginfelen, die 'er de grondflag van waren, welke beginfelen in verband gebragt met de plaatfelijke omftandigheden en den invloed der hoofdftad, ongetwijfeld de heerlijkfte gevolgen hadden daargefteld. Het is onbegrijpelijk zelfs, dat men dit alles heeft kunnen over het hoofd zien en den moed fchijnt verloren te hebben. Bij de wettige invoering der landtaal, had het Koninklijk Genootfchap voor het minst, eenige teekenen van leven moeten geven; doch de befturing van hetzelve verfchool zich achter den brand, die omtrent derzelfs Vergaderplaats gewoed had. De Catheter was van zijn plaats gekomen; de Letteroefeningen waren door elkander geraakt; op den Recenfent was een watervlak gevallen, en dit vuur en dit water gaf den dood aan het Genootfchap.

Te Leuven verfcheen de Heer Hoekftra, die aan de Hoogefchool ter bevordering der ftudien in de landtaal geroepen was, doch ongelukkiger wijze was die man te geleerd,

leerd, voor den hem opgedragenen post, en niet verſtandig genoeg om dit intezien. Hij werd later bedankt en is nu door den Meer M e i j e r vervangen geworden. Voor het overige heeft die ſtad zich tot nog toe niet bijzonder doen gelden. Er is daar niet eene inſtelling, die de Nederlandſche taal ten doel heeft; het goede echter wordt 'er niet tegengewerkt: want de ſtudenten gaan met de grootſte gedweeheid naar de gehoorzalen en de burgers naar de herberg.

In Gend kwam S c h r a n t eene taal verkondigen, die hij bij uitnemendheid wel verſtond, hij vond daar vrienden en vijanden, genoot eenen welverdienden bijval, in eenige bijzondere kringen, maar is tot nog toe buiten invloed op het volk gebleven.

De Gendſche Rederijkers waren gelukkiger in hunne pogingen, zij verlevendigden de zucht voor alles wat Vaderlandseh is, en gingen op iederen prijskamp met de overwinning weg. De Heeren d e H u l s t e r en V e r v i e r zochten het goede op dien zelfden weg en gaven hunne Landgenooten eenen zeer beduidenden wenk, de een door zijne krachtige ſierlijkheid, en de andere door zijne kunſtige nabootſing der Rotterdamſche Dichtſchool."

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

* Aanteekeningen op een Togtje door een gedeelte van Engeland enz. door A. VAN DER WILLIGEN te Haarlem bij de Wed. A. L o o s j e s Pz. 1824. 429 bl. (*)

De Schrijver reeds gunſtig bekend door verſcheiden werken, als zijne Reis door Frankrijk (Haarlem 1805), Parijs in den aanvang der negentiende Eeuw (Haarlem 1806 3 Dn.) en door zijne Aanteekeningen op eene Reis van Parijs naar Napels (Haarlem 1814, 4 Dn.) levert ons hier zeer belangrijke bijzonderheden wegens Londen en eenige andere ſteden van Engeland, welke hij bezocht. Men vindt daarin opmerkelijke berigten wegens den handel, manufacturen en den ſtaat der wetenſchappen en kunſten in Engeland.

(*) Het ſterretje geplaatst voor de aankondiging van een werk in de *Revue* duidt aan, dat het een bijzondere aandacht verdient en ſomwijlen ſtoffe tot nadere ontleding zal opleveren. *Vert.*

land. Dit laatste werk onderscheidt zich vooral door de oordeelkundige waarnemingen des Schrijvers over alle voorwerpen, die tot de schoone kunsten behooren; hij had reeds een bewijs van zijn' smaak en kennis ten dezen aanzien gegeven in een ander Hollandsch werk, getiteld: Geschiedenis der Vaderlandsche Schilderkunst, dat hij gezamenlijk met den Heer van Eynden) van Dordrecht uitgaf. T.

(*Revue Encycloped.* Sept. 1825).

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

RAPELING VAN VADERLANDSCHE SPREEKWOORDEN.

Lam.

Lam, *Lam* is des Wolfs Vesperklok. Spiegh. *Bijspr. Alm.* 269.

Sint Jakob by 't Ram,
Sint Peter een *Lam.*

Bekend boere versje, zegt Joh. Veirac in de *Verh. der Maatsch. v. Landbouw te Amst.* II. 1. n.

Zo zoet als een onnozel *lam.*

in *W. Levend* III bl. 107.

Liggen.

Dat haar Here *lach* gevaent.

M. Stoke II. 349. Wagenaar dacht op dit *lach gevaent*, toen hij schreef, *men vertoont er noch* [op 't huis te Muiden] *den Kerker waar in Graaf* Floris *zou* gelegen *hebben. Tegenw. St. der Vereen. Nederl.* VIII 65 en dus aan den *stok* waarin Floris gelegen had. Nu de stok buiten gebruik is, zegt men *gevangen zitten.* — Mijn talent niet *ligt* in barrewarren. In *Abr. Blankaart* I. 282. Gooi mij waar ik *liggen* wil. Ald. III. 327.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van hoogen Ouderdom.

Norfolk. Te Dutchingham in dit Graafschap is den 2den October overleden Mevr. Hannah Want, hebbende den ouderdom van 105 jaren bereikt. Zij zag haar vijfde geslacht

flacht en liet 151 afſtammelingen na. Haren laatſten verjaardag vierde zij nog gezond en vrolijk door het geven van een' maaltijd; — zij behield tot op het einde van haar leven het gebruik harer zintuigen, en genoot eene voorbeeldige gezondheid.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
19	29. 1¾ 29. 1¼ 28 9½	53½ 51½ 46	W. Z. W. N. W. W. Z. W.	voormidd. regen, harde wind, 's namidd. bewolkt, 's avonds betrokken, regen.
20	28. 8 28. 9 28. 9¾	43½ 50 45	N. t. O. N. N. t. O.	regenbuijen met hagel, 's av. met zeer harde wind, 's nachts tegen den morgen donder.
21	29. 0 29. 2 29. 4¾	48 52½ 39½	N. t. W. N. N. W. Z. t. W.	zware wolken, een weinig buijig, 's avonds helder, ſtil.
22	29. 7 29. 8 30. 0	42 50 43	Z. t. O. Z. t. W. Z. t. W.	dampig, bewolkt, 's avonds helder.
23	30. 0¼ 30. 1 30 1	45½ 49½ 38½	Z. O. O. Z. O. N. N. O.	ſtil, voormidd. mist, betr. verder helder, mistig.
24	29. 9¼ 29. 9 29. 7½	46 47½ 53	Z. t. W. Z. Z. W. Z. W. t. Z.	betrokken, windrig, tusſchenb. een weinig regenachtig, 's av. harde wind.
25	29. 7 29. 7 29. 8	48½ 45½ 40	W. N W. N. W. t. W. N. W.	harde wind, regen- en hagelbuijen.

BEKENDMAKINGEN.

*** De Boekhandelaars ARBON & KRAP te Rotterdam, geven uit en verzenden:

I. De LAKONIEKE, of *vele zaken in weinige woorden*, gerigt aan hen, die denken. Prijs 90 cents.

II. Beſchouwing van de *Staatkundige Inſtellingen der Oudheid*, in derzelver toepasſing op die der Hedendaagſche Maatſchappijen; door J. A. BAKKER, Lid van de Koninklijke Akademie van beeldende Kunsten te Amſterdam, en van het Provinciaal Utrechtsch Genootſchap 8vo *f* 2. 80 Cs.

III. Proeven in het vak van Geſchiedenis, Wijsbegeerte en Letteren, door J. A. BAKKER, Lid van de Koninklijke Akademie van beeldende Kunsten te Amſterdam, en van

van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap; behelzende: 1. *Tafereel van de Geschiedenis der Schoone Kunsten.* 2. *Proeve over* PLATO, *zijne Wijsbegeerte en zijne schriften.* 3. *Gedachten over het verband tusschen Dichtkunst en Wijsbegeerte.* 4. *Verhandeling over de gronden eener Geschiedenis der Menschheid.* een deel, 8vo, Prijs *f* 1 80 c.

IV. *Carte routiere du Royaume des* Paysbas, *et d'une partie de la France et de l'Allemagne,* Van dit allezins en naauwkeurig uitgevoerde POSTKAARTJE is de Prijs op *royaal Velin* *f* 1 80 cs. en op *Katoen* gedrukt in étui, *f* 2 20 cs.

V. *Schetskaart*, aantoonende de bekorting der vaart van de in *Goeree* binnen komende, en naar *Rotterdam* gedestineerde, schepen, door het geprojecteerde Kanaal van Voorne. Prijs 60 cs.

VI. *Guide des Etrangers dans la ville de Rotterdam, orné d'un plan de la ville, et de gravures*, 12mo. *f* 3 60 cs.

VII. *a New Picture of Rotterdam embellished with a Plan of the Town and several engravings*, 12mo *f* 3 60.
De *nieuwe platte Grond van Rotterdam*, in beide deze werkjes voorkomende, afzonderlijk, op Velin *f* 1 50 c. op Katoen, in koker *f* 2 - :

Gemelde Boekhandelaars debiteren met succes

1. *Varieties; consisting of select and interesting anecdotes, with notes, containing a dutch translation of the most difficult word and phrases; by* H. GELLET. Dit werkje, eene keur van belangrijke en weinig bekende Anecdoten bevattende, is zoo wel als *Engelsch Lees- en Vertaalboekje*, als den beminnaren der Engelsche Lectuur in het algemeen, aan te bevelen. Prijs *f* 1 20 cs.
2. *Handleiding tot de kennis van den Scheepsbouw enz.*, door den *Kapit. Luit. ter Zee en Ridder* J. C. RIJK, groot 4to met uitslaande platen *f* 8 50 cs.
3. *Verhandeling van den Hollandschen Scheepsbouw*; door L. VAN ZWIJNDREGT, met een aanhangsel over het het bouwen van Koopvaardij-schepen, door C. DE RUITER, groot 4to, met uitslaande Platen. *f* 3 - :

MISSTELLING.

In ons vorig No., bladz. 258, reg. 18 van boven, staat: J. ten Oever, lees: J. van den Oever.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 44. *Vrijdag den 5den November.*

BERIGTEN.

Brussel. De Geschiedkundige Klasse der Koninklijke Akademie van Wetenschappen en fraaije Letteren alhier, had voor den jare 1825 tien Prijsvragen uitgeschreven, en ontving alleen op de zesde, betrekkelijk de voorregten der standen, ééne Verhandeling, welker Schrijver, naar het oordeel der Akademie, het Prijsonderwerp niet voldoende genoeg had behandeld, om de Medaille 'er aan toetewijzen. — De Klasse der Wetenschappen had negen Prijsstoffen voorgesteld; en op dezelve kwamen de volgende stukken in: eene Verhandeling op de eerste, betreffende de beweging van den buigbaren draad; deszelfs Schrijver, de Heer M. G. Pagani, verwierf de gouden Medaille; hij werd eerst Lid der Akademie, nadat hij deze stoffe behandeld had; — een antwoord op de tweede vraag ten onderwerpe hebbende: de Geologische gesteldheid van de Provincie Namen, waaraan de gouden Medaille werd toegewezen, zijnde gebleken, dat daarvan Schrijver was de Heer Cauchy, Hoogleeraar in de Mineralogie en Metallurgie aan het Athenaeum te Namen; — twee

Verhandelingen over de vraag, betrekkelijk de Verrekking, waarvan de eerste geschreven door den Heer A. Moreau de Jonnès, Opper Officier bij den Staf te Parijs, de gouden, — de tweede, opgesteld door den Heer Bosson, Apotheker te Mantes sur Seine de zilveren Medaille behaalde; terwijl mede eene zilveren werd toegewezen aan den Heer Gloesener, Lector bij de Faculteit der Wetenschappen aan de Leuvensche Hoogeschool, voor de beantwoording van de prijsvraag, betrekkelijk het Aard-magnetismus.

Voor 1826 zijn de volgende prijsvragen opgegeven:

I. Welke was de staat der bevolking, fabrijken en manufacturen, en van den koophandel in onze Provincien, van het begin der zeventiende Eeuw, tot aan het jaar 1713, wanneer de Utrechtsche vrede invalt?

II. Wanneer werden de Corporatien, onder den naam van neringen en ambachten in de Nederlandsche Provincien gevestigd? Welke waren de regten, voorregten en eigenschappen dezer Corporatien, en langs welken weg geraakte men 'er toe, om door dezelve aangenomen of daarvan werkend lid te worden.

III. Welke veranderingen zijn 'er ingevoerd in het openbaar Onderwijs dezes lands, sedert het begin der Regering van Maria Theresia tot op heden, en welke was de invloed dezer verandering op de verbreiding der verlichting in het algemeen en op de beoefening der wetenschappen en letteren in het bijzonder.

IV. Welke waren de ware regten der standen in de verschillende provincien volgens de staats-inrigting van elk derzelve? Welke waren hunne betrekkingen, zoowel tot den vorst als het volk? Welke der drie rangen had in de verschillende provincien het meest invloed? Welke veranderingen hebben zij in derzelver organisatie in verschillende tijdvakken ondergaan?

Men verlangt deze vraagpunten niet alleen geschiedmaar vooral staatkundig behandeld te zien.

V. Een geschiedkundig overzigt van het bestuur der verschillende provincien der Oostenrijksche Nederlanden, ten tijde der regering van Keizerin Maria Theresia.

VI. Eene ontvouwing van den ſtaatkundigen, administrativen, burgerlijken, kerkelijken en krijgskundigen ſtaat, alsmede van dien der bevolking, fabrijken, manufacturen, koophandel, openbaar onderwijs, letteren, kunſten en wetenſchappen, onder de regering van den Aartshertog Albert en de Aartshertogin Iſabella, in de provincien der Nederlanden, waarin deze vorsten hun gezag uitoefenden.

VIII. Een geſchiedkundig en beredeneerd verſlag van de bevaarbare kanalen, die in de Zuidelijke en Noordelijke provincien der Nederlanden beſtaan, ſedert de afgelegenſte tijden tot op onze dagen gegraven.

VIII. Welke dienſten hebben de geleerden der Nederlanden aan de Griekſche en Latijnſche taal en letterkunde bewezen, hetzij door het opſtellen van leerboeken, hetzij door de uitgave, herziening, kritiek en vertaling van de Griekſche en Latijnſche Schrijvers?

IX. Welke veranderingen heeft de kust van Antwerpen tot Boulogne ondergaan, ſedert de verovering van Caeſar tot op heden? Welke zijn de oorzaken dezer veranderingen, voortſpruitende zoo uit de uitwerkſelen der natuur, als die der kunst, en wanneer hebben ten naasten bij deze veranderingen plaats gehad?

X. Welke zijn in de latere tijden de voornaamſte trekken van gelijkheid, eenzelvigheid of overeenkomst, die men wedervindt, hetzij in de geſchiedenis, hetzij in de gebruiken, de plegtigheden, de vermaken, en de feesten, hetzij in de wetten, de wetboeken, de kerkelijke vergaderingen de voornaamſte gewoonten der Zuidelijke provincien, met de oude gebruiken en gewoonten hunner voorvaderen?

XI. Eene geſchied- en oordeelkundige Verhandeling over het geſlacht van Jakob van Artevelde en zijn Zoon Filippus, over den oorſprong en oorzaken hunner verheffing en over den invloed, dien hun beſtuur en de burgerlijke en militaire magt, die hun werd toevertrouwd, of die zij zich aanmatigden, in Vlaanderen uitoefenden.

Voor 1827 geeft de Akademie de beide volgende Prijsvragen op.

I. 1°. Welke regten en voorregten hebben de Fransche Koningen van den eersten stam uitgeoefend op de benoeming der Bisschoppen van hun Koningrijk, en met name in de drie provincien van Belgisch Gallie, bekend gedurende de Romeinsche heerschappij onder de namen van 1e. en 2e. Belgie en van Germanie, welker Aartsbisschoppelijke zetels te Trier, Reims en Keulen gevestigd waren? 2°. welke regten en voorregten hebben de Fransche Koningen en Duitsche Keizers op de benoeming der Bisschoppen in de drie zelfde provincien uitgeoefend. onder de tweede dynastie der Fransche Koningen? 3°. Uit welken hoofde oefenden deze Souvereinen die regten uit? Deden zij het in den naam van hun hoofd, als souvereinen en beschermers der kerke, of was het ten gevolge eener overeenkomst? 4°. Hoe en door wie ontvingen de Bisschoppen en Aartsbisschoppen dezer drie provincien de Kerkelijke bevestiging en inwijding, gedurende de beide vermelde tijdperken?

II. Omtrent welken tijd is men begonnen Kanten in de Nederlanden te vervaardigen? Komt de uitvinding dezer kunst aan dit land toe? Of is zij van buitenlands ingevoerd? En welke is de tegenwoordige staat dezer Fabrijk in ons Vaderland?

De Klasse der Wetenschappen stelt tegen den jare 1826 de volgende vragen voor:

I. Welke wijzen en graden van gisting ondergaan achtervolgens de verschillende soorten van dierlijken Mest? Welke bewerkingen vertragen of versnellen die gistingen? Door welke kenmerken kan men die onderscheiden? In welke tijdperken van gisting kunnen deze verschillende soorten van mest met het meeste voordeel, tot bemesting dienen, met inachtneming van den aard der verschillende gronden?

II. Welke theorie verklaart op de voldoendste wijze de verschillende verschijnselen, die de Magneetnaald oplevert?

III. Opgave van de gedaante en alle de omstandigheden der beweging van eene luchtbel, die zich in eene vloeistof verheft en welker digtheid bestendig wordt voorondersteld.

IV. Op de gronden eener gezonde Scheikunde, ver-

verlangt men eene vergelijkende ontleding onzer inlandſche graanſoorten en van die van 't noorden; in 't bijzonder der rogge en garst, ten einde naauwkeurige uitkomſten te verkrijgen nopens derzelver voedende zelfſtandigheden, gelijk mede van derzelver gebruik in ſtokerijen, ſtijfſelmakerijen, brouwerijen enz. ten aanzien van de hoeveelheid en hoedanigheid harer voortbrengſelen.

V. Eene Geologiſche beſchrijving van de provincie Limburg; de toevallige mineraalſoorten en fosſilia, welke de verſchillende gronden bevatten, met aanwijzing der plaatſelijke omſtandigheden en opgave der vorige Schrijvers, die daarover reeds handelden.

VI. Welke evenredigheid van afſtand moet 'er tusſchen tien punten plaats hebben, zullen deze tien punten behooren tot eene oppervlakte van den tweeden rang, of tusſchen tien vlakken, zullen deze tien vlakken aan eene zelfde oppervlakte van dien rang raken.

VII. Men verlangt, dat 1°. op eene grondige wijze de verſchillende ſoorten van Maatſchappijen van Levensverzekering worden onderzocht en 2°. dat men op Wiskundige gronden vastſtelle, welke diegene is, die te gelijk het meest voordeel aan de verzekerden en verzekeraars oplevert.

Voor 1827 zag dezelfde Klasſe deze twee vragen gaarne voldoende opgelost.

I. De bepaling van alle de omſtandigheden dier oneindig kleine beweging van eenig lijnenſtelſel, 't zij buigbaar, veerkrachtig of niet, rondom deszelfs ſtand van evenwigt; met in achtneming van den wederſtand eener omringende veerkrachtige vloeiſtof.

II. Wat is de natuurlijke oorzaak, welke aan ſommige onzer weilanden de verderfelijke hoedanigheid verſchaft, die dezelve den naam gewoonlijk doet verkrijgen van zure landen, in 't Vlaamsch Suerbeemden? Welke zijn de eenvoudigſte, min kostbaarſte en gemakkelijkſte middelen, om dit gebrek te verbeteren en de ontwikkeling te begunſtigen van planten, die voor het vee een voordeeliger voedſel opleveren?

De prijzen voor de voldoende beantwoording van

 elk

elk dezer vragen uitgeloofd, bestaat in eene gouden Medaille ter innerlijke waarde van dertig Dukaten. De Verhandelingen, leesbaar in het Latijn, Fransch, Hollandsch of Vlaamsch geschreven, moeten van naambiljetten enz. als naar gewoonte voorzien, vrachtvrij voor den 1sten Februarij 1826 en 1827, bij den bestendigen Secretaris den Heer DEWEZ, worden ingezonden.

FRANEKER. Den 14den September is alhier, in den ouderdom van 70 jaren en ruim 10 maanden, overleden de wel Eerw. zeer gel. Heer JOANNES JACOBUS GROENEWOUD, Emeritus Predikant van de Hervormde Gemeente te Zierikzee; — een vriend en bevorderaar van studie en bijzonder liefhebber der Oostersche Letterkunde, waarin hij zich bij de geleerde wereld roem heeft verworven door zijn *Lexicon Hebraicum et Chaldaicum manuale in codicem sacrum veteris Testamenti.*

ZWOLLE *den 26sten October.* Heden had alhier de plegtige inwijding plaats van het Gedenkteeken ter eere van den beroemden Dichter Mr. R. FEITH, uit de bijdragen van deszelfs vereerders zoo hier als elders, onder toezigt van het in deze stad gevestigd Departement der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, opgerigt. Nadat in de groote Kerk, onder afwisseling van muzijk door den Heer HEMPENIUS bestuurd, de wel Eerw. Heer C. FORTUYN, met eene Redevoering en de Heer H. Az. DOYER met een Dichtstuk, op eene waardige en voortreffelijke wijze, aan FEITHS verdiensten hulde hadden toegebragt, begaven zich de voorname genoodigden tot deze plegtigheid naar het nieuw aangelegde Kerkhof buiten de Diezerpoort, waar Militair muzijk den stoet ontving. Hier deed Ds. FORTUYN, bij het als nog bedekte gedenkteeken, eene gepaste Aanspraak en toen het op een gegeven sein ontbloot was, droeg de Hr. Mr. P. L. DEN BEER eenige treffende dichtregelen voor, welk een en ander door die muzijk werd afgewisseld en besloten. De toevloed van hoorders en aanschouwers, behalve de genoodigde burgerlijke en militaire autoriteiten, was aanzienlijk, en het gedenk-

tee-

teeken droeg de goedkeuring algemeen weg. Het is vervaardigd door de kunstrijke hand van Z. M. Beeldhouwer J. P. Gabriel, en bestaat in eene Grafnaald van Bremer-steen ter hoogte van omtrent 18 voeten, zijnde het voetstuk versierd aan de eene zijde met een basrelief, verbeeldende de Zanggodinne, kroonende Neêrlands Dichter, terwijl aan de tegenovergestelde zijde de naam des overledenen met breede letters gebeiteld staat, houdende de naald zelve aan de eene zijde het afbeeldsel van den Dichter in medaillon, en aan de andere zijde eene lier met het zinnebeeld der eeuwigheid doorstrengeld; en prijkende op hetzelve eene urne, even als de overige versierselen uit wit statuarisch marmer vervaardigd. Deze plegtige dag werd met eenen vriendschappelijken maaltijd besloten, waarop de dankbaarheid, die elk jegens de Commissie van wege het Departement met deze zaak belast, vervulde, levendig uitgedrukt werd.

Haarlem. Onderstaande berigt ten geleide van eenige Latijnsche dichtregelen, willen wij onzen lezers niet onthouden, daar zij bijzonder bij ieder belang zullen wekken, die met schroom de gevolgen van de herstelling der Jezuiten te gemoet ziet.

,, Bij geluk heeft de opstanding der Jezuiten aanleiding gegeven tot die van hunnen geduchten hekelaar Pascal; blijkens de *Nouvelles Lettres Provinciales*, die men aan den verdienstelijken Schrijver van de *Revue politique de l'Europe en* 1825 te danken heeft of hebben zal; want zij worden nog maar eerstdaags in het licht gewacht. Pascals terugkomst uit het rijk der dooden is te Parijs met de navolgende Latijnsche Dichtregelen begroet geworden.

PASCALIO REDIVIVO

S. P. D.

P. H. M.

Est in difficili labor, est et gloria compar.
Te decet hoc; coeptis digna corona manet.
Pascali premere ô! vestigia nobilis aude,
Nec te septemplex terreat Hydra minis.

 Il-

Illa Lojolaeas in te furibunda cohortes
Incendat, ficas et paret illa fuas:
Viribus increscens, tu contra audentior ito,
Et victor monftri protere terga pede.
Te jubet hoc aetas veteres exofa tenebras;
Illa cucullato non fubigenda gregi.
Te dudum priscis jubet exerta catenis
Libertas, patriae ante omnia cara tuæ.
Indiget haud ftimulis fonipes generofus acutis.
Non tibi calcar, opus fed dare fræna mihi."

PROGRAMMA

VAN DE

MAATSCHAPPIJ DER

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

TE LEYDEN.

De Maatfchappij der Nederlandfche Letterkunde te Leyden, heeft in hare Algemeene Vergadering, gehouden den 30ften Junij dezes jaars, tot Leden verkozen, de Heeren Mr. C. P. E. Robidé van der Aa, Advokaat te Leeuwarden; Mr. G. Groen van Prinfterer, Advokaat te 's Hage; W. A. van Hengel, Lid van de Derde Klasfe van het Koninkl. Nederlandsch Inftituut, Profesfor te Amfterdam; S. D. de Keizer, Predikant te Amfterdam; Mr. J. van der Linden, Ridder van de Orde van den Nederlandfchen Leeuw, Advokaat te Amfterdam; G. Moll, Ridder van de Orde van den Nederlandfchen Leeuw, Lid van het Koninklijk Nederl. Inftituut, Hoogleeraar te Utrecht, enz.; G. J. Rooyens, Predikant te Amfterdam; Mr. J. C. Spruyt, Ridder van de Orde van den Nederlandfchen Leeuw, Prefident van de Regtbank van Eerften Aanleg te Antwerpen; Dr. A van Stipriaan Luisçius, Lid van het Koninkl. Nederl. Inftituut enz. te Delft; M. Stuart, Lid en Secretaris der Derde Klasfe van het Koninklijk Nederl. Inftituut, Predikant te Amfterdam; F. van Teutem, Predikant bij de Remonftrantfche Gemeente te Utrecht; Mr. C. A. den Tex, Lid van het Koninklijk Nederl. Inftituut, *Prof. Jur.* te Amfterdam; C. Vervier te Gent; C. W. Westerbaen, Pre-

Predikant bij de Remonſtrantſche Gemeente te Amſterdam; enz.; D. H. Wildſchut, Predikant te Amſterdam; Mr. J. F. X. Würth, Plaatsvervangend Regter bij de Regtbank van Eerſten Aanleg te Luik.

De Maatſchappij ſchrijft als Prijsvraag ter beantwoording voor of op 1 Januarij 1827 uit, de navolgende:

„ Welke ophelderingen zijn 'er voor onze Taal- en Oud-
„ heidkunde te halen uit eene naauwkeurige kennis der
„ Heidenſche gebruiken, welke oudtijds in deze landen
„ hebben plaats gehad?"

Voor of uiterlijk op 1 Januarij 1826 verwacht de Maatſchappij antwoorden op de vraag in 1824 uitgeſchreven, luidende:

„ Welke was, ſedert de oudſte tijden, de invloed der
„ Geestelijkheid op de zeden en gewoonten, den Rege-
„ ringsvorm en de Regtspleging in Holland, Zeeland en
„ het Bisdom van Utrecht? —

alsmede op de Prijsvraag in 1822 voor het eerst en op de Vergadering van 1824 op nieuw uitgeſchreven:

„ Eene beknopte voordragt van de Noordſche Mytholo-
„ gie, ontleend uit de oorſpronkelijke gedenkſtukken, en
„ met aanwijzing van het gebruik, dat hiervan in de Ne-
„ derlandſche Dichtkunde zou kunnen gemaakt worden?"

Voor of op 1 Januarij 1827 is de termijn van beantwoording der Prijsvraag mede in 1822 uitgeſchreven.

„ Een oordeelkundig overzigt der *Inlandſche* Geſchied-
„ ſchiedſchrijvers van ons Vaderland, van de vroegſte tij-
„ den af, tot aan de inlijving van Belgie aan Frankrijk,
„ en de omwenteling van 1795 in de Vereenigde Neder-
„ landen?"

Daarenboven is op de Algemeene Vergadering dezes jaars beſloten voor eenen onbepaalden tijd op te geven de navolgende prijsſtoffe:

„ Men verlangt eene naauwkeurige, en tot in de bij-
„ zonderheden voortgezette vergelijking, der grammaticale
„ vormen van de Germaanſche tongvallen, en bovenal van
„ het Nederduitsch, met die van het Sanscrit en Parſi. Deze
„ vergelijking behoort verzeld te zijn *van*, en nader ge-
„ ſtaafd te worden *door* eene uitgebreide Woordenlijst,
„ waarin de overeenſtemming van een aanmerkelijk ge-
„ deelte van den ſpraakvoorraad der Germaanſche dialecten
„ met woorden uit het Sanscrit en Parſi wordt aangetoond,
„ en verder nuttige wenken tot verbetering en opheldering
„ der woord-afleiding gegeven worden. — Onder Ger-
„ maanſche tongvallen verſtaat de Maatſchappij de thans
„ gebruikelijke tongvallen van den Germaanſchen taalſtam,
„ met name het Engelsch, Hoog- en Nederduitsch,

„ Deensch en Zweedsch, zonder daarom, of de oude talen „ van het Noorden, of zelfs Grieksch of Latijn van dit „ onderzoek uit te sluiten."

Het staat een' ieder vrij, ook den Leden der Maatschappij om naar den prijs te dingen: alleenlijk worden de Gecommitteerden ter beoordeeling der ingekomene Verhandelingen van die vrijheid uitgesloten. Aan dengenen, wiens Verhandeling de beste en aan het oogmerk der Maatschappij voldoende zal gekeurd worden, biedt de Maatschappij een' gouden Penning aan, ter waarde van 150 Guldens.

De Verhandelingen moeten zijn in de Nederduitsche of Latijnsche Tale, met eene duidelijke hand, van iemand, die geen Lid der Maatschappij is, afgeschreven: iedere Verhandeling moet, met eene zinspreuk geteekend, besloten worden in een' verzegelden omslag, welke den titel en de zinspreuk der Verhandeling ten opschrift heeft. Hierbij moet gevoegd worden een verzegeld briefje, in hetwelk de naam en woonplaats van den Schrijver, en boven op het welk de zinspreuk der Verhandeling geschreven is.

Het een en ander moet in een' buiten-omslag, ten tijde hier boven bepaald, vrachtvrij, bezorgd zijn in handen van eenen der tegenwoordige Secretarissen der Maatschappij, Professor H. W. Tydeman en Mr. W. P. Kluit, beiden wonende te Leyden.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

NEDERLANDSCHE TAAL. Over het herstel en de invoering der Nederlandsche Taal door L. G. VISSCHER, Brussel bij Brest van Kempen. MDCCCXXV 8vo. XX en 201 bl.

(Vervolg en Slot van bladz. 285.)

„ In Brugge was den Heer Genabeth, met het onderwijs in de landtaal belast, en bevlijtigde zich voornamelijk om de Vlamingers te overtuigen, dat het Nederlandsch geene andere taal was, dan die, welke zij dagelijks spraken. Hij slaagde in dien arbeid en gaat daar nog in voort. Ook een Genootschap in den vorm der Hollandsche Maatschappijen kwam hier tot stand, en wel inzonderheid door den onvermoeiden ijver van den Heer Schuurmans, een Letterkundige Regtsgeleerde, welke de begunstiging, die hij geniet overwaardig is. Op dit oogenblik behoort hij tot de

de Regtbank van Brussel en beoefent tevens de Vaderlandsche Letterkunde.

Wat overigens in die Provincie door den Heer Behaegel beproefd is, heeft men door het geheele land naar waarde weten te schatten. Zijne Verhandeling over de taal en spelling, heeft menig een opmerkzaam gemaakt en eenige weinigen overtuigend bewezen, dat de Hollandsche Spraakkunst, hier en daar op grondslagen rust, die noodzakelijk eenige verbetering vorderen. — De Heer Willems is daar kortlings nog op terug gekomen en heeft bij die gelegenheid een vernieuwd bewijs gegeven, van zijne grondige kennis in dat vak, hetwelk de spil is van kennis en geleerdheid.

Langs de zeekusten en door geheel Vlaanderen begon men zijne waarde als Nederlanders te gevoelen, en dat gevoel is 'er levendig gebleven tot op dezen dag. Audenaerden, Dixmuiden en Nieuwpoort kunnen daarvan getuigen.

In Henegouwen begon men een Fransch Tijdschrift uit te geven, welke het verbeterde onderwijs, naar de beginselen van Amsterdam ten doel had. De Heer Raingo had daar de hand in, deed 'er veel goeds mede, en gaf later eene Fransch-Nederlandsche Spraakkunst, die met de beste werken van dien aard mag vergeleken worden. Zoodanig een begin was reeds zeer veel, voor zoodanig eene Provincie. Van de Walen toch kon men billijker wijze niet veel meer verwachten, en althans geene groote vorderingen uit eigen beweging te gemoet zien; dit schijnt onwedersprekelijk, en nogtans werden 'er met menigte gevonden, die zich in het Nederlandsch deden onderwijzen, en vooral de studie van die taal bij hunne kinderen verlangden. Met het opkomend geslacht kan 'er gevolgelijk aan eenige beterschap gedacht worden. Voor het minst is 'er het ijs gebroken, en daartoe heeft ook de Heer Lauts het zijne bijgedragen. Hij is 'er langen tijd met ijver werkzaam geweest, en heeft 'er een werkje geschreven, waarin de gronden der nationale taal, op eene zeer bevattelijke en tevens zeer grondige wijze verklaard zijn. Ik had destijds het genoegen van met hem in betrekking te staan, en vond mij alzoo in de gelegenheid, om over zijne verdiensten te kunnen oordeelen. Wat hij thans te Brussel doet, weet ik minder naauwkeurig.

Te Namen heb ik niemand gekend, die zich aan den opbouw der Vaderlandsche Letterkunde liet gelegen leggen; ik heb 'er uitgekeken na den morgen, doch het is 'er nacht gebleven; het merkwaardigste dat zich daar voordoet, is een wandelende berg en stilstaande menschen.

Geheel anders daarentegen was het in Luxemburg gesteld: van

van den beginne af aan, kwam men 'er tot het Duitsche taaleigen terug en geraakte daar door in eenen staat van nadering, waar van alsnog ten algemeenen beste een overgang te wachten blijft. Aan goeden wil ontbreekt het 'er niet, doch het ontbreekt 'er aan scholen, aan opwekking, en zoo als in vele andere Provinciën, aan eene verstandige leiding.

Ook hier is bij de oprigting van het Koningrijk, een Athenaeum tot stand gekomen, waarin de Heer Schilperoord voor het eerst de Nederlandsche taal onderwezen heeft. Dan hij was 'er niet gelukkig, bekwam 'er weinig vrienden en geheel geen bijval onder de gemeente; zijn voorbeeld gaf weinig stichting, zoo dat hij, ondanks zijne wezenlijke talenten, naar Holland is moeten terug keeren; waar hij vervolgens, door de beoordeeling van zeker in gunst staande Treurspel, nieuwe vijanden bekomen heeft.

In Luxemburg is hij door den Heer ten Broeke vervangen; deze heeft weder plaats gemaakt voor een derde, en het onderwijs is daar niet mede te kort gekomen. Wat 'er overigens in het Groot-Hertogdom, door meergevorderden beproefd is, zal ik verder aantoonen; het kan tot bewijs strekken, met hoe weinig moeite 'er in die Provincie aan groote verbeteringen kon gewerkt worden.

Te Luik werd de Heer Kinker geroepen, en hij opende 'er zijne Akademische Lessen, schier zonder vooruitzigt en zonder genoegen. Intusschen, bemerkte deze scherpzinnige man al zeer spoedig, wat hij te doen en wat hij te vermijden had. Hij won 'er de achting van aanzienlijken en van geleerden, gaf veel toe, en kreeg 'er veel gewonnen; inzonderheid bepaalde hij zijne aandacht tot een klein getal weetgierige en wakkere jongelingen, gaf die weinigen een volledig en voortreffelijk onderwijs, beschouwde hen als zijne huisvrienden, ontving hen dagelijks op zijne kamer, en noemde die vereeniging *Tandem*. Die vereeniging bestaat nog, en neemt in belangrijkheid steeds toe.

Van alle kanten was alzoo gelegenheid gegeven om zich in de landtaal te oefenen, en van die gelegenheid werd dan ook hier en daar een vlijtig, en zoo veel mogelijk een dankbaar gebruik gemaakt; den kwaadwilligen tot ergernis, en vele verstandigen tot vreugde."

Ten slotte erkennen wij gaarne, dat het om de goede wenken, die, in weêrwille der gemaakte aanmerkingen door dit Geschrift verspreid zijn, te wenschen ware, dat het geheel op een' anderen toon gestemd was, in welk geval de Schrijv. zijn doelwit: verbetering, bereikt konde hebben, zonder, alsnu door verbittering gevaar te loopen, van hetgeen hij met de eene hand opbouwde, zelf met de ander terstond weder af te breken. Wij weten zeer wel, dat zachte mees-

meesters stinkende wonden maken, maar ook, dat men met azijn geen vliegen vangt; en wij zouden dus den Heer Visscher (wiens geschrift wij elk ter beproeving en doorlezing aanprijzen, om daaruit het goede te behouden en zich aan het overige niet te storen) raden, om zich door deze en andere bedenkingen niet te laten afschrikken van de bevordering zijns edelen doelwits, maar alleen, om behoedzamer te zijn in de keus der middelen; — tot welker goede aanwending eene grondigere kennis der zaken, dan hij alsnog schijnt te bezitten, ons echter noodig voorkomt.

K.

Beoordeelingen van vaderlandsche werken in buitenlandsche geleerde tijdschriften.

* *Annales Academiae Lugduno Batavae* 1823, 1824 L. B. *ap.* S. en J. Luchtmans 1825, in 4to.

Onder de belangrijke stukken, welke dit deel der Jaarboeken van de Leydsche Hoogeschool bevat, onderscheidt men de Redevoering van den Hoogleeraar Siegenbeek over den beroemden van de Spiegel, laatste Raadpensionaris van Holland, en die aan het hoofd des bestuurs dezer provincie stond, in den tijd, toen inwendige beroerten de Vereenigde Nederlanden begonnen omtekeeren (1787 — 1794). Men kan op geen waardiger wijze van dien grooten man spreken, dan hier de Heer Siegenbeek gedaan heeft. In 1791 zond de Heer v. d. Spiegel eenige bedenkingen aan de Souvereinen van Duitschland, ten einde hen over te halen, om het ontwerp des oorlogs tegen Frankrijk te laten varen. (Zie bl. 34 enz.) Eene andere Redevoering, mede zeer belangrijk, is die van den Heer Reinwardt over de voordeelen, welke de nasporingen in Indie gedaan, voor de Natuurlijke Historie hebben opgeleverd. Het is bekend, dat de Heer Reinwardt verscheiden jaren in de Hollandsche Indische Volkplantingen doorbragt. Een geleerd Natuurkenner, een man van smaak en letteren zijnde, hield hij zich, gedurende zijn verblijf in die Volkplantingen onledig met belangrijke onderzoekingen, zoo wel nopens den aard des lands, deszelfs voortbrengselen, en merkwaardigheden, als omtrent de geschiedenis, de zeden en gebruiken der inwoners. Het is te hopen, dat 'er weldra een omstandig verhaal zal verschij-

schijnen, waarin de belangrijke waarnemingen zijn bijeengebragt, die de Heer Reinwardt gelegenheid had te doen. Eene derde Redevoering is die van den Hoogleeraar Kist, over de vorderingen der verlichting onder het menschelijk geslacht, waarvan de geschiedenis der leerstelsels van den Christelijken Godsdienst ons de zekerste bewijzen oplevert. De Schr. heeft zich hierin een' waardig leerling van den beroemden Hoogleeraar van Heusde betoond, die met zoo goeden uitslag de geschiedkundige wetenschappen aan Utrechts Hoogeschole onderwijst. — Onder de bekroonde Verhandelingen, wier schrijvers kweekelingen van Nederlandsche Hoogescholen zijn, onderscheiden wij bovenal, die van de Heeren D. Tieboel Siegenbeek en F. de Greve, betrekkelijk de Redevoeringen van *Demosthenes* en *Eschines*, getiteld de *falsa Legatione*. — Eene Redevoering van den Heer van der Boon Mesch, Hoogleeraar in de Scheikunde en Natuurlijke Historie aan het Athenaeum te Amsterdam besluit deze Jaarboeken. De Redevoering handelt over de voordeelen, ontstaande uit de nasporingen der Natuur, zoo voor hem, die zich met de onderzoekingen onledig houdt, als voor anderen.

De verschillende verhandelingen, in dit deel vervat, strekken zeer tot eere van Leydens Hoogeschool, en doen ons zeer gunstig over eene Hoogeschool oordeelen, waar zulke Leermeesters het geluk hebben van zoodanige Kweekelingen te bezitten.

T.

(*Revue Encyclop.* Juin 1825.)

BOEK- EN KUNSTVERZAMELINGEN.

Parys. De stukken van Girodet bragten bij des Kunstenaars leven, hoewel daaronder kapitale gevonden werden, naauwelijks de helft op van 't geen zij na zijn overlijden bij verkoop gelden: een vrouwenportret van eenige duimen hoog met zwart krijt en kleuren op wit papier werd voor 300 francs verkocht en het portret eener jonge vrouw, haar slapend kind op den schoot hebbende, eene groep, geen voet hoog, met zwart krijt ligt op wit papier gekleurd 1419 fr. 95 c. Ook golden in dezelfde manier bewerkt, eene geboorte van *Venus* en een voltooide studie van de groep op den grond dezer ordonnantie te zamen 2,051 francs.

Pa-

Parys. De Bibliotheek van wijlen den beroemden L a n g l e s Lid van het Instituut, bewaarder der Handschriften in de Oostersche talen van 's Konings Boekerij, heeft bij openbaren verkoop 117,623 fr. 90 c. opgebragt.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
26	29. 8½ 29. 9 29 9	45½ 48 43	N. W. N. W. t. W. N. W.	bewolkt, regen- en hagelbuijen, met wind.
27	29 9 29. 9 29. 9½	42 50 48	N. W. N. W. t. N. W. N. W.	bewolk, buijig, 's avonds betrokken.
28	29. 8½ 29. 9 30. 0	54 57½ 55	W. t. N. W. N. W. N. W. t. W.	voormidd. betrokken, namidd. bewolkt, 's avonds omtrent betrokken.
29	30. 0 30. 0 29. 9½	54½ 56½ 52	W. t. N. W. W. Z. W.	betrokk., windrig, 's av. regen.
30	29. 9½ 29. 8½ 29 6½	52 56 59	W. N. W. W. t. N. W. Z. W. *	zeer harde wind, 's morgens bewolkt, verder betrokken, 's avonds stormachtig.
31	29. 7¼ 29. 8¼ 29. 9	54½ 54 50½	W. N. W. ——— N. W.	voorm. zeer harde wind, bewolkt een weinig buijig, verder bewolkt, windrig.
Nov. 1	29. 9 29. 8½ 29. 5	49½ 56 55½	W. W. Z W. Z. W. †	betr, voormidd. tusschenb stofregenacht., zeer windr., verd. meest reg., 's av. stormachtig.

* 's nachts, W. N. W. stormachtig. † 's nachts W. N. W. met stormvlagen.

BEKENDMAKINGEN.

tweeden graad, of de Kegelsneden, en eindelijk een korte Verhandeling over de gebogen oppervlakken, Ie. deel, met platen.

3. — — ——— *Beginselen der Differentiaal en Integraal rekening*, I deel, met platen.

4. — — ——— *Beginselen der Dynamica*, I. deel, met platen.

5. — — ——— *Beginselen der Stelkunst*, vrij gevolgd, naar het Fransch, van den Heer S. F. LA CROIX, I. deel.

6. — — ——— *Beginselen der Meetkunst*, naar denzelven, I. deel, met platen, tweede druk.

7. — — ——— *Grondbeginselen der beschrijvende Meetkunst*, naar dezelve, I. deel, met platen.

8. — — ——— *Beginselen der Goniometrie en Trigonometrie*, naar denzelven, I. deel, met pl.

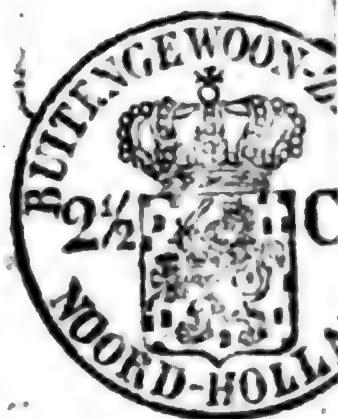
———

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 45. *Vrijdag den 11den November.*

BERIGTEN.

GRONINGEN *den 3den November.* Op heden heeft de Heer T. A. CLARISSE, buitengewoon Hoogleeraar in de Godgeleerde Faculteit aan onze Hoogeschool zijn' post als gewoon Hoogleeraar bij die zelfde Faculteit aanvaard met het houden eener Redevoering: *de nostrorum temporum ad rite excolendam Theologiam opportunitate*, dat is: „over de geschiktheid van „onze tijden voor de regte beoefening der godgeleerd„heid."

UTRECHT *den 2den November.* Heden werd tot *Juris Romani et hodierni Doctor* bevorderd de Heer THOMAS HENRIK, Grave VAN LIMBURG STIRUM, geboren te Pembroke in Z: Wallis, ingeschreven onder de Edelen van Vriesland, na in de groote Akademische gehoorzaal loffelijk te hebben verdedigd zijne *Dissertatio, Juridica, selectas quaestiones exhibens ex loco de testibus in causis criminalibus.*

AMSTERDAM *den 5den November.* Op den 31sten October ll., heeft de Wel Eerw. Hooggeleerde Heer

G. F. SARTORIUS, *Predikant der Evangelisch Lutherſche Gemeente alhier*, den post van *Tweeden Buitengewonen Hoogleeraar aan het Evangelisch Luthersch Seminarium*, in de groote Gehoorzaal van *het Athenaeum Illustre*, aanvaard, met het houden eener Redevoering, ten onderwerp hebbende: *quantum diuturnus uſus atque multorum annorum exercitatio in miniſtrandis ſacris conferant ad rite inſtituendos juvenes, aliquando munere ſacro functuros*; dat is: „ hoeveel de dagelijkſche ondervinding en de oefening „ van vele jaren, in het waarnemen van het heilig „ dienstwerk, kan bijdragen tot eene juiste vorming „ van Jongelingen voor aanſtaande Predikanten."

HAARLEM *den 4den November*. Heden avond had alhier, in de Doopsgezinde Kerk, de uitreiking der Eereblijken, aan ARIE VAN DE WETERING, Leidekkersknecht, door de Maatſchappij *Tot Nut van 't Algemeen* in hare laatst gehoudene Algemeene Vergadering toegewezen, voor het redden uit ontzettend levensgevaar van een' aan het verwulf van de Groote Kerk werkenden man, op den 18 Januarij l. l., met gepaste plegtigheid plaats. De Heer Mr. W. H. VAN VOORST, Mede-Lid des beſtuurs van het alhier gevestigd Departement, hield eene Redevoering bij die gelegenheid, ſtrekkende ten betooge, *dat eene natie in het erkennen en vereeren van deugd en verdienſte zich van eene harer ſchoonſte verpligtingen kwijt*, welke, eindigende met eene toeſpraak aan VAN DE WETERING, gevolgd werd door de overhandiging van de Zilveren Medaille, het vereerend Getuigſchrift en een tiengulden ſtuk, hetwelk de Voorzitter van het Departement, de Heer C. DE KONING LDZ., uit naam der Maatſchappij, met eenen welmeenenden gelukwensch verrigtte, nadat het Proces Verbaal dezer edelmoedige daad door den Heer P. BODISCO, Secretaris des Departements, was voorgelezen. Ten ſlotte dezer plegtigheid, welke behalve door de tegenwoordigheid van Civile en Militaire genoodigde Autoriteiten, van Donateurs, Donatrices en Leden van 't Departement, ook door eene aanzienlijke ſchare toehoorders van beiderlei kunne werd vereerd, droeg de Heer V. LOOSJES, Theſaurier des Departements, eenige Dicht-

re-

regelen voor, behelzende den lof der Nederlandsche Menschlievendheid, op de daad van den bekroonden toegepast. Orgel-muzijk van den Heer P. B. VAN HOOGSTRATEN, dat deze bijeenkomst had geopend, wisselde de onderscheidene sprekers af, terwijl de heerschende stilte en aandacht eene algemeene deelneming der zamengekomenen in dit feest der menschlievendheid ondubbelzinnig aan den dag leiden.

KORTE LEVENSSCHETS

VAN DEN HOOGLEERAAR

J. PIERSON THOLEN,

DOOR

Mr. J. W. DE CRANE.

Jacobus Pierson Tholen werd te Leeuwarden geboren den 20 September 1764. Zijn vader Mr. Nicolaas Tholen, afkomstig van een deftig Oost-Vriesch geslacht van dien naam, sedert lange en nog te Emden door het loffelijk bekleeden van eereposten aanzienlijk, was Advocaat van den Hove van Vriesland, en eerste Commies ter Secretarie van de Staten; een man van groote kunde in de Vaderlandsche Geschiedenissen, Oudheden en Charters, aan wiens hoogstverdienstelijke medewerking vooral men het Vriesche Charterboek verschuldigd is (*). Zijne moeder was Cunira Adriana Pierson, dochter van Jacobus Pierson, Predikant te Harlingen, — zuster van den geleerden Joannes Pierson (†), die als

(*) Zie de hoogstloffelijke vermelding door den Baron thoe Schwartzenberg, op het einde der Voorrede voor het eerste Deel des Charterboeks.

(†) Joannes Pierson, geboren te Holwerd, voortreffelijk leerling van L. C. Valckenaer, Jo. Arntzenius en Jo. Schrader, te Franeker, in 755 als Rector te Leeuwarden aangesteld, bekleedde dien post met groo-

als Rector te Leeuwarden in den bloei zijns levens helaas! te vroeg der oude Letterkunde ontviel; — kleindochter van moeders zijde (*) van den verdienstelijken François Halma, als Nederduitsch Dichter, als Fransche taalkenner, als geschiedschrijver, en vooral door de treffelijke en kostbare uitoefening der Drukkunst met roem bekend.

Onze jonge Tholen was, door het vroege sterflot eerst zijns vaders en daarna zijner moeder, reeds op zijn twaalfde jaar ouderloos. Om gunstigen aanleg lust en keuze voor den geleerden stand bestemd, legde hij, door zorg van gemelden zijnen moederlijken grootvader (†) en vaderlijke bloedverwanten, de eerste gronden op de Latijnsche Scholen te Leeuwarden, bijzonder onder den Conrector Joannes Snoek, bij wien hij inwoonde, en den Rector Valentinus Slothouwer.

Met lof tot de Hoogeschole bevorderd, (§) begaf hij zich in 1781 naar Franeker met het voornemen om zich, naar het voorbeeld zijns ooms, meer bijzonder tot de Letterkunde te bepalen. De Romeinsche en Grieksche beoefende hij vlijtig onder Schrader en Wassenbergh, alsmede de Oostersche onder Verschuur; doch tevens zich op de Wiskun-

grooten roem, doch slechts vier jaren, hij stierf aan de kinderziekte den 29sten October 1759; reeds in 1752 had hij zijne *Verisimilium, Lib.* II. uitgegeven, in 1755 *Oratio de laudibus Humaniorum Literarum et Poeseos;* bij zijn overlijden was de *Moeris Atticista* nog op de pers.

(*) Vergelijk M. Brouërius van Nidek's, leven van F. Halma, voor het Tooneel der Vereenigde Nederlanden.

(†) Nog lange behield Tholen dezen zijnen Grootvader Jacobus Pierson, die achtervolgens Predikant te Arum, Holwerd en Harlingen, wel reeds in 1765, wegens ligchaamsongemakken Emeritus werd ter laatstgemelde plaatse, doch eerst in 1784 aldaar in eenen ruim 85jarigen ouderdom overleed.

(§) Met eene buitengewone premie, den 10den Julij 1781, doende eene oratio in prosa en carmine elegiaco, *de Aemulatione laudabili virtutis semper incitatrice et saepe matre.*

kunde onder Nicolaas Ypey, op de Wijsbegeerte onder van Swinden toeleggende, nam weldra de smaak voor deze beide soorten van wetenschap bij hem meer en meer toe, en in den jare 1784 reeds gaf hij eenige uitgewerkte *Theses Philosophicae*, welke hij onder voorzitting van den Hoogleeraar van Swinden den 21 Junij met lof verdedigde. (*).

Bij deze zijne studien voegde hij vervolgens, vooral ten genoege zijner bloedverwanten, de beoefening der Regtsgeleerdheid onder Herm. Cannegieter en Joan Valckenaer, en werd den 4 September 1786, op defensie zijner *Theses Juridicae inaugurales* tot Doctor in de beide Regten bevorderd.

Ondertusschen was reeds zijn hooggeschatte leermeester van Swinden in het voorjaar 1785 naar Amsterdam vertrokken, en nu deed de overwegende neiging tot Wis- en Natuurkunde Tholen besluiten zich in den zelfden herfst des jaars 1786 ook derwaarts te begeven, om op nieuw 's mans onderwijs te genieten.

Hier bragt hij twee genoegelijke en nuttige jaren door. Hij telde, behalve anderen, bijzonder onder zijne vrienden, den Heere Kraijenhof, destijds daar de Geneeskunde uitoefenende, Pieter Nieuwland en A. van Bemmelen, en vormde zich geheel door hunnen zoo leerzamen omgang, en vooral door dien zijns grooten Leermeesters, wiens achting en hartelijke vriendschap hij zich ook voor altijd verwierf. (†)

Verre echter van de Letterkunde geheel te vergeten, maakte Tholen ook daarin bijzonder werk van

(*) Professor van Swinden, steeds zijne waarnemingen voortzettende, omtrent de bewegingen der Magneetnaald, met den stand van Barometer en Thermometer, Windstreek enz., waarvan dagelijks ten minste driemalen aanteekening werd gehouden, stelde toen reeds zoo veel vertrouwen in de naauwkeurigheid van zijnen ijverigen leerling Tholen, dat hij gedurende zijne afwezigheid in de vacantie dezen dit werk aanbevolen liet.

(†) Die vriendschap is levenslang met de hartelijkste wederzijdsche genegenheid en dienstvaardigheid onderhouden, ten gevolge, waarvan de Hr. Tholen, diep getroffen over het verlies zijns onwaardeerbaren vriends, zich ook, op

van de lessen des toen hier bloeijenden Hoogleeraars W ij t t e n b a c h; ja hij heeft zelfs eenigen tijd in beraad genomen, van de gelegenheid tot een opengevallen Rectoraat gebruik te maken.

Dan ook destijds viel de leerstoel der Wiskunde aan Vrieslands Universiteit open, en de Heer T h o l e n werd den 11 April 1788 geroepen tot de volle werkzaamheid van eenen Hoogleeraar in de *Wiskunde en Vestingbouwkunde*, schoon slechts onder den titel van *Lector*. (*)

Hij aanvaardde dien post, zoo zeer naar zijnen heerschenden smaak, terstond na de Paaschvacantie, bragt voorts nog een deel van den zomer in Amsterdam door, keerde tegen den herfst terug, om zijne lessen te hervatten, en bekleedde sedert zijn ambt steeds met grooten ijver, roem en achting; in erkentenis waarvan niet alleen zijne jaarwedde door Curatoren in September 1791 verhoogd werd, maar ook de Academische Senaat hem den 26 Januarij 1793

op uitnoodiging der familie, naar Amsterdam begeven heeft, om met dezelve in het plegtig Lijkfeest, bij de Maatschappij *Felix Meritis*, den 7den November 1823 te deelen.

(*) Schoon de Vriesche Universiteit, na den voortreffelijken A d r i a n u s M e t i u s, die van 1598 tot 1635 hier als Hoogleeraar onderwees, steeds eene onafgebrokene opvolging van niet minder uitmuntende Hoogleeraren in de Wiskunde had, die alle Vriezen van geboorte en opleiding waren, gelijk de bijzondere geschiktheid dezer natie voor Wiskundige wetenschappen inderdaad kenmerkend is, werd echter bij een besluit der H. H. Staten van Vriesland, op eenige pointen van menage, in den jare 1774, de zonderlinge bepaling vastgesteld, om in het vervolg niet weder eenen gewonen Hoogleeraar in de Wiskunde aantestellen, maar in deszelfs plaats slechts, met eene geringere bezolding, eenen Lector, die evenwel met de volle werkzaamheid van eenen gewonen Hoogleeraar belast zou zijn. Maar toen de vermaarde N i c o l a a s IJ p e y in 1785 overleden was, werd niettemin deszelfs Zoon A d o l p h u s IJ p e y, tot opvolger wederom als Professor gelijk van ouds benoemd. Dan deze in 1787 tot de Medische Faculteit overgaande; werd eindelijk het besluit in werking gesteld, en dus in 1788 de Heer T h o l e n op dien voet tot Lector beroepen.

1793, *honoris causa*, de waardigheid van *A. L. M. et Philos. Doct.* opdroeg.

In de lente van ditzelfde jaar 1793 begaf hij zich in eene gelukkige echtverbindtenis met zijne volle nicht Mejuffer Anna Elifabeth Coulon, die hij als treurende weduwe, (*) nevens eene eenige dochter heeft nagelaten.

Bij de nieuwe inrigting, in den jare 1797, aan de Hoogefchool te Franeker gegeven, verkreeg de Heer Tholen, bij befluit van den 20 Junij, den rang, op welken zijne verdienften hem reeds zoo lange aanfpraak hadden gegeven, door de benoeming tot *gewoon Hoogleeraar in de Wiskunde en Vestingbouwkunde, alsmede in de Aardrijkskunde.* Hij werd reeds den volgenden dag in den Senaat ter zitting ingeleid, en hield vervolgens den 16 November, ter aanvaarding van het Hoogleeraarambt, eene Redevoering *over den invloed van de beoefening der Wijsbegeerte op de menfchelijke maatfchappij en onze verftandelijke vermogens*, welke toen is uitgegeven.

Op den gewonen voet, en met gelijken ijver als voorheen, waarop toch bij eenen man als Tholen verandering van titel geenen invloed kon hebben, zette hij zijn onderwijs voort. In den jare 1800 werd zijne jaarwedde op voordragt van het toenmalig Uitvoerend Bewind vermeerderd. Van Junij 1807 tot 1808 bekleedde hij de waardigheid van Rector Magnificus, en legde die neder met eene Oratio, *de vero Philofophiae ftudio.* Hij vervulde ook verder met lust alle de deelen van zijnen post, tot dat de zoo onverdiende vernietiging der Academie in 1811 dien loop afbrak.

Diep trof Tholen die gebeurtenis, en met grooten weërzin vond hij zich tot eene foort van rust gedwongen, voor eenen man van zijne werkzaamheid bijna onverdragelijk. Te

(*) Deze verftandige, deugdzame, en door ware christelijke lijdzaamheid, onderwerping en geduld onder fmartelijk lijden zoo voorbeeldige vrouw is reeds haren echtgenoot in 't graf gevolgd, den 11den September dezes jaars 1825. Zij was eene dochter van den kundigen Heer Mr. Willem Coulon, Landfchaps- en Akademiedrukker der H. H. Staten van Vriesland, Burgemeester der ftad Leeuwarden, en van Mejuffr. Jelliana Anna Tholen.

Te aangenamer was het hem dus, bij de oprigting van 's Rijks Athenaeum te Franeker in 1815, als gewoon Hoogleeraar hersteld te worden. Nevens het onderwijs in de Wis- en Natuurkunde werd hem ook dat in de Bespiegelende Wijsbegeerte opgedragen. Dan dit laatste stond hij aan een' zijner ambtgenooten af; het andere behartigde hij steeds met zijnen gewonen ijver.

In herfstmaand des verledenen jaars 1824 werd hij onverwacht door eene ongesteldheid overvallen, die weldra tot eene slijmberoerte overging, waaraan hij den 20sten dier maand, den dag zijner geboorte, in den ouderdom van juist 60 jaren zachtelijk ontsliep.

Als een man van uitgebreide en juiste kundigheden, en ijverig beoefenaar der Wetenschappen is hij gedurende zes en dertig jaren een sieraad der Hoogeschole te Franeker geweest. Gaarne stichtte hij nut door onderwijs bij monde, maar zedigheid weêrhield hem zulks door het uitgeven van schriften te doen. Niets is 'er van hem, althans met zijnen naam, gedrukt dan zijne intre-rede, en ook deze gaf hij noode ter perse over, blijkens de korte voorrede opzettelijk daarvoor gedrukt.

Maar des te gereeder was hij om met zijne werkzame vlijt zijne vrienden, waar hij kon, steeds ook met belangrijke bijdragen behulpzaam te zijn, of 's Lands Regering door zijne veelvuldige bekwaamheden ten dienste te staan.

In 1796 nam hij de toen verlangde Volkstelling van Franeker en de ommestreken op zich, en volvoerde die met eene naauwkeurigheid, waarvan slechts weinige voorbeelden zijn. Later werd hij met de Hoogleeraren van Swinden en van Beeck Calkoen benoemd tot het examineren der kweekelingen van 's Lands Artillerij-school destijds te Amersfoort onder bestuur van den Generaal Voet geplaatst. Gedurende het Fransche bewind was hij Lid van den Municipalen Raad te Franeker. — En op verscheidene andere tijden werd hij tot verscheidene andere werkzaamheden geroepen.

Nu reeds sedert eenige jaren was hij Lid van de Commissie te Leeuwarden tot regeling der maten en gewigten in Vriesland. En sedert de nieuwe benoeming in 1815 door zijne Majesteit gedaan, was hij *Lid van de Staten van Vriesland*, wegens Franeker.

In

In het laatst van 1812 werd hij tot Correspondent van de eerste Klasse van het Instituut van Kunsten en Wetenschappen te Amsterdam gekozen. Ook was hij Correspondent van het Instituut voor Blinden aldaar.

Niet alleen als uitmuntend geleerde, en als verdienstelijk burger, maar ook even zeer als edel mensch mogen wij Tholen onze hulde toebrengen. Allen, die hem van nabij gekend hebben, vereerden in hem den man van zeldzame rondborstigheid en onkreukbare eerlijkheid in alle zijne betrekkingen. Na het eindigen van eene voogdij, waartoe hij geroepen was, gaven hem de dankbare voedsterlingen de opregte lofspraak, dat hij bijna meer dan vaderlijke goedheid en zorge bewezen had. Toen in den jare 1819 hem de smartelijkste slag trof, van zijnen eenigen, gezonden, alles belovenden zoon (*) die, na loffelijk te Franeker en Leyden volbragte studien, op het punt was, om tot Doctor in de geneeskunde bevorderd te worden, aan eene schielijke ziekte verliezen, droeg hij ook dit lot met eene gelatenheid den wijsgeer en den christen waardig.

Billijk wordt dan het verlies van zulk eenen man betreurd, en blijft zijne nagedachtenis steeds dierbaar.

NIEUW-

(*) Nicolaas Tholen, die reeds voor 1816 aan zijnen vaderlijken vriend den Hoogleeraar van Swinden, tot de nieuwe uitgave van deszelfs Grondbeginselen der Meetkunde, een exemplaar van den eersten druk had aangeboden, waarin hij, het geheel doorwerkende, alle vereischte verbeteringen had aangeteekend; en die in Maart 1817 door de Akademie te Utrecht, zijn ingezonden antwoord op de Prijsvraag over den invloed der Romeinsche Vrouwen op den staat enz. met bijzonderen lof en de eer der uitgave in de Annalen had bekroond gezien; overleed te Leyden den 7 April 1819 in den ouderdom van ruim 22 jaren. Zijne nagedachtenis is vereerd zoo door een Treurdicht van zijnen vriend D. Bax, gedrukt te Leyden bij Herdingh en Zoon, en een van zijnen neef F. N. van Loon, desgelijks gedrukt, als bijzonder door eene Redevoering van zijnen grijzen Leermeester den Hoogleeraar E. v. Wassenbergh, uitgesproken in eene Vergadering der Afdeeling Franeker van de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* den 16 van slagtmaand 1819, en aldaar uitgegeven bij T. J. Tuinstra 1820. 8°.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

Geneeskunde. *Disquisitiones historicae de plerisque apud Belgas Septentrionales endemiis morbis. Scripsit* M. DOLLEMAN, *M. D. Amstelodami*, *apud Fratres* Diederichs, 1824. 4°. *pag.* 128.

Welligt zal 't vreemd schijnen, dat twee Amsterdamsche Geneesheeren schier gelijktijdig over hetzelfde onderwerp eene uitvoerige Verhandeling geschreven hebben, namelijk de Heer Dolleman, wiens werk wij thans aankondigen en de Heer Thyssen, welke voor eenigen tijd *eene Geschiedkundige beschouwing der ziekten in de Nederlanden* heeft uitgegeven. Waarschijnlijk gaf eene Prijsvraag over dat onderwerp, door de Haarlemsche Maatschappij van Wetenschappen uitgeschreven, daartoe aanleiding; en zoo de Verhandelingen van die beide Geneesheeren die gene zijn, welke ter beantwoording der voorgestelde vraag werden ingezonden, doch de bekrooning niet waardig gekeurd zijn, zoo vereenigen wij ons gaarne met het gevoelen der Maatschappij, welke erkende, dat beide veel goeds in zich bevatteden.

Wij hebben daarenboven wederom geleerd, hoe moeijelijk het is, eene goede Prijsvraag uitteschrijven, daar 'er in de aard der zake somtijds redenen gelegen zijn, waardoor men eene vraag nimmer ten genoege van den opgever op eene voldoende wijze kan beantwoorden; en dat dit het geval ook bij de bovengenoemde Prijsvraag geweest is, komt ons waarschijnlijk voor. De moeijelijkheden toch, welke het onderzoek naar 't onderscheid tusschen de ziekten dezer dagen en die van vroegere eeuwen in den weg staan en door den Heer Dolleman, op bladz. 101 en 102 worden opgenoemd, zijn van groot belang, en volgens ons gevoelen de voorname oorzaak, waarom vele nasporingen, met oordeel in 't werk gesteld, eene zeer onbevredigende uitkomst opleveren.

Hoeveel goeds ook de Verhandeling van den Heer Dolleman moge bevatten, zoo meenen wij het laatste ook op dezelve te kunnen toepassen.

In de 19 eerste Hoofdstukken handelt de Schrijver zeer uitvoerig en met veel oordeel over de volgende ziekten: *de Febribus intermittentibus*, *de Febre biliosa et bilioso-putrida*, *de*

de Dysenteria, *de Synocho*, *de Catarrho*, *Febre catarrhali et Rheumatismo*, *de Synocha*, *de Febre pestilentiali*, *de Symptomatibus febrium nervosis*, *de Pleuritide*, *de Arthritide*, *de Scorbuto et Lienosis*, *de Scrophula et Rachitide*, *de Morbis Ventriculi*, *de Colica pictonum*, *de Dysphagia*, *de Phtisi pulmonali*, *de Diabete*, *de Neurosibus chronicis*, *de Morbis mulierum.* De slotsom nu, welke uit het te voren behandelde met zekerheid kan worden opgemaakt, deelt de Schrijver aan 't einde van het 20ste Hoofdstuk mede, en komt hoofdzakelijk hierop neêr: dat de Koortsen voorheen in ons land niet heviger en ook niet menigvuldiger waren, dan tegenwoordig; dat de Scheurbuik als een gevolg van het voedsel onder onze voorouders heviger en meer heerschte dan onder ons, terwijl het zenuwgestel der eerste daardoor niet minder werd verzwakt, dan wel tegenwoordig door ingespannen oefeningen van den geest of door het gebruik van warme dranken onder ons plaats heeft; dat; zoo de Zenuwkwalen onder onze natie meer voorkomen dan te voren, de ziekten, uit eene ontaarding der vochten voortgesproten, daarentegen minder in getal zijn, en dat de warme dranken niet zulk een groot aandeel hebben gehad in 't voortbrengen van langdurige ziekten. Dit alles nu tracht de Schrijver nog te bevestigen, door in 't 21ste Hoofdstuk te bewijzen, dat onze voorouders in 't algemeen geene betere gezondheid genoten, dan ons nu te beurt valt, terwijl hij eindelijk in 't laatste Hoofdstuk aantoont, dat hunne levenswijze, wat de spijzen en dranken aangaat, minder geschikt was, om de gezondheid te bevorderen, dan die, welke thans onder ons algemeen gevolgd wordt.

KUNSTVERZAMELINGEN.

Amsterdam. In de afgeloopen maand October heeft alhier plaats gehad de openbare Verkooping van de fraaije en belangrijke Verzameling gekleurde en ongekleurde TEEKENINGEN en PRENTEN, nagelaten door den Heere *JOHANNES HERMANUS MOLKENBOER*, in leven Lid van het Koninklijk Nederl. Instituut enz. Dezelve bragt de aanmerkelijke somme van ruim *f* 26,000 op. Na uit het Voorberigt vóór de Naamlijst dezer Verzameling (die ook met een fraai en welgelijkend afbeeldsel van den Verzamelaar naar de schilderij van van Bree door Velijn in het koper gebragt, prijkt,) iets omtrent zijn leven en aanleg ontleend te hebben, volgen de Prijzen, die eenige der voornaamste Stukken mogen gelden, en ten blijke verstrekken, dat de kunstwer-

werken ook van hedendaagfche levende meesters gezocht mogen heeten.

„ Geboren den 5den Mei 1773 te Amfterdam, verloor hij vroeg zijne ouders, maar miste echter, onder eene gepaste opleiding en oefening, geenszins die ontwikkeling, die, tot rijpheid gebragt, de edelfte vruchten van wetenfchap en kunst ten toon fpreidde.

Zijne liefde tot de letteren en kunst was van jongs af groot. Met de Engelfche, Franfche en Hoogduitfche talen bekend, las hij veel en met oordeel. Zijn ftijl was een der beste en befchaafdfte. Mannelijk en zoetvloeijend was zijne uiterlijke voordragt, vol kern van zaken het innerlijke. Geen wonder, dat het Provinciale Utrechtfche Genootfchap van Wetenfchap en Kunst hem onder zijne Leden aannam, en het Koninklijk Nederlandsch Inftituut, hem in de Vierde Afdeeling, aan de kunften gewijd, tot eerften openbaren Redenaar, meermalen tot Voorzitter, en het ganfche Inftituut hem tot algemeenen Prefident eens, met het gelukkigst gevolg, verkoos. De Koninklijke Academie van Beeldende Kunften te Amfterdam, roemde te regt op zulk een verdienftelijk Lid, en kon in haren Raad, om zoo te fpreken, eenen man, zoo vol van geestdrift voor de kunst, zoo juist van oordeel, zoo vast van beleid, niet ontberen. M o l k e n b o e r had uit een fijn natuurlijk gevoel, uit veel zien, veel lezen, veel hooren, en vooral uit veel opmerken en nadenken, zekere bevattelijkheid, vlugge vergelijking, oordeelkundige beflisfing, en wijze verkiezing, met één woord, dat verkregen, hetwelk wij *fmaak* noemen; een overkostelijk vermogen, zoo nuttig, dat zelfs de grootfte kracht van uitvoering en wetenfchap daarvoor fchier moeten wijken, een rijkdom, zonder welken de kunst en geleerdheid als ongangbare munt worden, en het gemeene leven zelfs van de meeste bevalligheid verftoken. — —

Onbevooroordeeld, daar hij zelf noch eenen eigenen trant had, noch aan eenig School of Meester verbonden was, gevoelde hij zich in het veruitgeftrekte gebied van kunstmatige beoordeeling, vrij en ruim boven menig ander, door eigen kunstarbeid verheven en welligt daardoor ten dezen opzigte in min gelukkige, dat is min vrije gefteltenis. Hij had niets van dat beflisfende, dat min befcheidene, hetgeen kunftenaars en kenners niet zelden onteert. Vol brandenden kunstijver en toch befcheiden en verdraagzaam, gaf hij gaarne eenen ander, wat hij zelve beminde, vrij oordeel en vrije keus, overtuigd, dat men in het rijk van letteren en kunst, evenmin als in het algemeen in dat van denken en gevoelen, kan of mag gedwongen worden. Altijd echter zijn

zijn eigen voorraad van kennis verrijkende door beschouwing en waardering van hetgeen anderen bezaten of vermogten, sleep hij meer en meer zijn oordeel en verfijnden smaak door het werk en de kunde van anderen. Hij wilde wel niet, dat een ander fraai en verkiesselijk vond, wat hij voor zich met grond als zoodanig oordeelde; maar hij voelde met regt zich zelven te wel geoefend, te grondig onderlegd, om zich iets, als waar, goed, of schoon te laten opdringen, waar hij anders over oordeelde. Hij volgde als een man van vaste beginsels en smaak zijn' eigen weg van kennen, van handelen en leven; op welken weg hij helaas! voor de zijnen en voor de kunst te spoedig gestuit werd. Hij overleed op den 2den April 1824, na eene gelukkige echtverbindtenis van omtrent 27 jaren met Margaretha Cornelia Schenkhuisen, wie hij als eene trouwe gezellinne des levens lief had en die dan ook zijn verlies in al deszelfs volheid gevoelt, en zulk een' echtgenoot naar waarde betreurt."

Kunstboek A. met gekleurde Teekeningen door oude Nederlandsche Meesters.

No.
1. Een landschap met hoog geboomte en kreupelgewas, waar achter een kerktoren en op den voorgrond gestoffeerd met een beladen hooiwagen, door A. van de Velde . . . . . f 950
2. Een boereslagt of buitenhuis door A. van Ostade . . . . - 561
3. Een boeren binnenhuis of herberg door denzelfd. - 255
4. Een dito kleiner door denzelfden . . - 180
5. Een strandgezigt door L. Bakhuizen . - 85
6. Een boerenschuur bij twee hooischelven door A. van Borssum . . . . . - 85
7. Een vlak landschap met graanlanden door P. Koningh . , ... - 350
8. Een Noordsch bergachtig landschap door A. van Everdingen . . . . . - 96
9. Een landschap met opgaand geboomte door J. Ruisdaal 450
10. Een boomrijk landschap met boerenwoningen door A. van Everdingen . . . . - 60
11. Een wintergezigt door H. Averkamp . - 75
14. Een uitgestrekt landschap door P. Koningh - 54
16. Een gedeelte van een stadsgezigt door G. van den Eekhout. . . . . . - 61
31. Twee bergachtige landschappen omtrent het kasteel Bentheim door J. de Moucheron . - 55

Kunst-

Kunstboek B. inhoudende ongekleurde Teekeningen door oude Nederlandſche Meesters.

No.

1. Een bergachtig landſchap bekend onder den naam van de ploegende osſen door N. Berchem . *f* 650
2. Een Italiaansch heuvelachtig landſchap door A. van de Velde . . . - 195
3. Een ſwoelend water door L. Bakhuizen. - 149
4. Een ſtil water door W. van de Velde . - 250
5. Twee gezigten op het huis Brederode door N. Berchem . . . . - 130
6. Een ſtrandgezigt door A. van Everdingen - 100
7. Een landſchap met zwaar geboomte door J. Hackaert . . . - 99
8. Een Italiaansch bergachtig landſchap door J. Both . . . . - 65
10. Een landſchap met oude gewelven en ruïnes door T. Wijck . . . . . - 65
11. Een boschgezigt met kegelaars door A. van de Velde . . . . - 192
12. Een heuvelachtig landſchap door N. Berchem - 68
16. Eenige woningen langs een dijk door Rembrand - 65
17. Een binnenplaats achter eene kerk door J. Doomer . . . . - 71
19. Een bergachtig landſchap door A. van Everdingen . . . . - 130
25. Een gezigt op den ouden ſtads wal te Amſterdam door Rembrand . . . . - 100

Kunstboek C. inhoudende Teekeningen door Italiaanſche Meesters.

No.

4. Een Cupido met pijlkoker door Gercino da Cento . . . . . . *f* 100
8. Het afbeeldſel van eene bevallige vrouw door F. Padouanino . . . . . - 31
26. De Hemelvaart van Maria door Guido Reni. - 32

(Het Vervolg hierna.)

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
2	29. 6½ 29. 6¾ 29 5¾	50 53 49½	W. N. W. W. t. N. W. Z. W.	zeer harde wind, bewolkt, een weinig buijig, 's avonds betrokken, meest regen.
3	29. 1 29. 0 28. 9½	53½ 58 49½	Z. W. Z. W. t. Z. W. Z. W.	ſtorm, meest betrokk., 's morgens en 's avonds met regen, 's nachts regen.
4	29. 3¾ 29. 5 29 7	45 44½ 42	W. N. W. W. Z. W. W. N. W.	meest omtrent betrokken, zware regenbuijen.
5	29. 9 29. 9 29. 6½	41½ 49 47	W. t. N. W. W. Z. W.	wolken, omtrent helder, 's av. betrokken, harde wind.
6	29. 2½ 29. 1¾ 29 1¾	50 49½ 51	Z. Z. W. W. t. Z. W.	zeer harde wind, voormidd. tot even na den midd. met harde regen, verder bewolkt.
7	29. 1¾ 29. 2 29. 2¾	45 47½ 41	W. N. W. W. t. N. W. t. Z.	bewolkt, 's avonds zeer harde wind en regenbuijen.
8	29. 4 29. 4½ 29. 2	43½ 47½ 45	W. Z W. Z. W. t. Z. Z. t. W.	bewolkt, zeer windrig.

BEKENDMAKINGEN.

3. Be-

3. Beginselen der Stelkunst, ontworpen naar haren tegenwoordigen staat van vordering en beschaving, I Deel, met Platen, in 8vo. *Tweede veel vermeerderde uitgave.* *f* 6 - 00.
4. Proeve over den waren aard van den Positieven en Negatieven toestand der grootheden in de Stelkunst, en in de toepassing van dezelve op de Meetkunst, I Dl., met Platen, in 8vo. *f* 3 - 60.
5. Algemeene Sterre- en Natuurkundige Aardrijksbeschrijving, getrokken uit de beste waarnemingen en ontdekkingen, strekkende ter voorbereiding tot hoogere studien, II Deelen, met Platen, in 8vo. *f* 6 - 60.
6. Wiskundige Verhandelingen, bevattende, de Theorie van het Copiëeren en verkleinen der Kaarten, het Problema van de twee middenevenredigheden, de vlakke inhoud der Landen, naar het Platrond; van de graden van breedte en lengte, de kromme stralen en halve middellijnen der Aarde, met één Plaat, in 8vo. *f* 1 - 10.
7. Beginselen der Meetkunst, ontworpen naar haren tegenwoordigen staat van vordering, I Deel, met Pl., in 8vo. *Tweede veel vermeerderde uitgave* *f* 6 - 00.
8. Allereerste gronden der beschouwende en werkdadige Meetkunst, I Deel, met Platen, in 8vo. *f* 4 - 80.
9. Beginselen der Differentiaal, Integraal en Variatie-Rekening, I Deel, met platen in 8vo. *f* 6 - 00.
10. Hoogere Meetkunst, bevattende de algemeene Theorie der kromme Lijnen en gebogene vlakken, inzonderheid de Kegelsneden, in derzelver onderlingen zamenhang enz., I Deel, in 8vo. en Atlas *f* 12-00.
11. Allereerste gronden der Cijferkunst, bevattende, de verklaring van het tientallig stelsel van tellen, de leer der evenredigheden der Reken- en Meetkunstige Reeksen &c &c.; twee stukken in 12mo., *derde vermeerderde uitgave.* *f* 1 - 75.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825

N°. 46. *Vrijdag den 18den November.*

BERIGTEN.

GENT *den 3den October.* Heden had de overdragt van het Rectoraat onzer Hoogeschool, ten aanzien van eene aanzienlijke schare van toehoorders, plaats, in de troonzaal van het Stadhuis dezer stad. Hoezeer men de hoop gekoesterd had, dat bij deze gelegenheid het prachtig Academisch gebouw zoude ingewijd geworden zijn, hetwelk met ontzettende kosten van stadswege vervaardigd is, en alle beschrijving te boven gaat, kon zulks echter, om voldoende redenen, dit jaar nog geene plaats hebben; hierdoor werd ook de aftredende Rector, de Hooggel. Heer P. RAOUL, verhinderd, in de voorlezing van een Latijnsch Gedicht tot inwijding van het nieuwe gebouw vervaardigd. Z. H. G. bepaalde zich tot de vermelding der lotgevallen van de Hoogeschool, bragt den verdienden lof toe aan Neerlands hartelijk beminden Koning, voor deszelfs onvermoeide behartigen van al, wat 's Volks welzijn en dus ook verlichting betreft, en deelde vervolgens gouden Medailles uit aan de navolgende Heeren overwinnaars in den wedstrijd des vori-

rigen jaars zijnde: in de Faculteit der Letteren aan de beantwoorders der beide uitgeſchrevene Prijsvragen de Heeren B. TEN BRINK, Lit. Hum. Cand. te Groningen en P. O. VAN DER CHYS, Lit. Hum. Cand. te Leyden; in de Regtsgeleerde Faculteit aan den Heer A. KOLLIN, (van Kortrijk) J. U. Cand. te Gent, en een accesſit aan den Heer J. MAERTENS thans J. U. Doctor, tijdens het uitſchrijven der vraag, Cand. aan deze Hoogeſchool; in de Faculteit der Wetenſchappen aan den Heer P. G. MARESKA, Math. et Phil. Nat. Cand. mede te Gent. Op de overige vragen waren geene voldoende antwoorden ingekomen. — Hierna legde de Heer RAOUL zijn Rectors-ambt neder, en droeg hetzelve met eene gepaste aanſpraak over aan den Hooggel. Heer J. L. KESTELOOT, Hoogleeraar in de Geneeskunde.

De Hoogleeraren der alhier gevestigde Hoogeſchool hunne regtmatige hulde willende toebrengen aan de bekwaamheden en geleerdheid van den Heer JACOBUS LOGGER, voornaam Heelkundige te Leyden, hebben, van Art. 30 van het Reglement op de Hoogeſcholen gebruik makende, aan denzelven, krachtens een met algemeene ſtemmen genomen beſluit in den Senaat, het diploma van Chirurgiae Doctor aangeboden.

GRONINGEN. Tot Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenſchappen aan de alhier gevestigde Hoogeſchool is door Z. M. benoemd de Heer H. C. VAN HALL, Med. Dr. te Amſterdam, in plaats van wijlen den Hoogl. J. A. UILKENS.

DEVENTER *den 8ſten November*. Heden droeg de Hooggeleerde Heer P. BOSSCHA, Hoogleeraar in de Geſchiedenis, Oudheden en Griekſche Letterkunde, gedurende de zes laatſte jaren Rector Magnificus van de Doorluchtige School alhier, deze waardigheid voor de drie volgende jaren over op zijnen jongſten Ambtgenoot den Heer J. A. DOMPELING, Hoogleeraar in de Wijsbegeerte, Wis- en Natuurkunde, na het houden van eene Redevoering: *de fructibus, quos hucusque tulit, quosque ſpes est fore ut deinceps ferat mutatum hoc et ſu-*

superiore seculo historiae studium. dat is: „ over „ het goede, hetwelk de in deze en in de afgeloopen „ eeuw veranderde wijze van beoefening der geschiedenis heeft te weeg gebragt, en voor het vervolg „ doet hopen."

Utrecht. Tot *gewoon* Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan deze Hoogeschool, in plaats van wijlen den Hoogleeraar H. Royaards, is door Z. M. aangesteld de Heer H. J. Royaards, tot nu *buitengewoon* Hoogleeraar in die Faculteit alhier.

Haarlem. Wij ontvingen den onderstaanden brief, dien wij geene plaats wilden weigeren.

Amsterdam den 6 *November* 1825.

Mijn Heer!

Daar ik gaarne de menschen over het algemeen en de Tijdschrift-verzamelaars in het bijzonder consequent zie handelen en spreken, omdat de laatste, als door de baren der zee in hunne meeningen en gevoelens geslingerd wordende, natuurlijk hun crediet bij het publiek meer of min verliezen, zoo wilde ik u vragen, of het door u beloofde stuk, over het voor- en nadeel van Twistschriften geheel in de pen blijft, dan of het eerlang in uw weekblad zal verschijnen? Ik doe deze vraag, ten einde dan tevens uw denkbeeld te vernemen, nopens de beste wijze, waarop overeen kan gebragt worden de *beschuldiging*, in een Staat- en Letterkundig Journaal, in den aanvang van 1824, — van schier aan het belagchelijk grenzende verwaandheid, — van uit de hoogte neder te zien op een' toon van gemaakte deftigheid op de Tegenschriften van de Bezwaren tegen den geest der Eeuw, — aan een geletterd weekblad naar het hoofd geworpen, — en de *Vraag* in hetzelfde Staat- en Letterkundig Tijdschrift van deze maand, na een' wensch, dat de da Costa's en Capadoses met hunne woelingen mogten eindigen; „ maar zou het beste middel hiertoe niet zijn, dat men geen notitie meer van hen nam?" Ik gevoel wel, dat eene vraag veel van eene stellige verzekering verschilt, en dat in het woord meer

de grond ligt van eene noodzakelijkheid tot zeker punt; maar niet duidelijk genoeg, hoe het een en ander geheel ſtrookt. Het nut en nadeel van Tegen- en Twistſchriften overwegende, valt het u misſchien ligt, ook dit duistere op te helderen, waarmede gij bijzonder verpligten zult

Uwen beſtendigen Lezer

S. K. V.

Ons antwoord is kortelijk, dat wij den Briefſchrijver naar het Tijdſchrift zelve moeten verwijzen, daar ieder best zijne eigene woorden verklaren kan; maar dat wij het ſtuk, door hem bedoeld, en door ons beloofd, tot nog hebben achtergehouden, om het met de ondervinding dezer dagen te verrijken; terwijl er tevens te minder *periculum in mora* aanwezig is, om het te plaatſen, naarmate vele bedachtzamen in den lande, hoezeer de kogel nu door de kerk is, meer en meer beginnen te vragen: zou het niet beter geweest zijn, dat men nooit notitie van hen genomen had?

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

ACADEMISCHE REDEVOERINGEN. SIBRANDI STRATINGH, *Oratio de Chemiae recentioris incrementis atque praeſtantia, Groningae, apud* J. Oomkens, 4to, pag. 19.

De Heer Stratingh, wiens Scheikundige verdienſten algemeen bekend zijn, aanvaardde zijn' post als Hoogleeraar in de Scheikunde aan de Hoogeſchool te Groningen met deze Redevoering, waarin *de vorderingen en voortreffelijkheid der hedendaagſche Scheikunde* worden geſchetst. Dat de Hoogleeraar volkomen voor die taak berekend was, zal wel niemand in twijfel trekken, terwijl deze Redevoering op nieuw ten bewijze kan verſtrekken, hoezeer de Heer Stratingh van nabij bekend is met den tegenwoordigen ſtaat der Scheikunde. Alle de laatſte ontdekkingen, in dit gedeelte der Algemeene Natuurkunde gedaan, worden met weinige woorden vermeld, waartoe de Redenaar zich eerst tot onbewerktuigde ligchamen en daarna tot de Plantaardige en de Dierlijke zelfſtandigheden bepaalt. Men treft hier derhalve een algemeene overzigt aan, van 't geen de

de Scheikundigen in de laatste jaren verrigt hebben, waarbij het belang dier ontdekkingen zeer juist wordt beoordeeld. De beknopte wijze, waarop de Hoogleeraar de onderscheidene zaken, die hier voorkomen, behandelt, zet aan dit algemeen overzigt eene wezenlijke waarde bij, en wij betuigen, van deze Redevoering met groot genoegen gelezen te hebben, hoewel wij twijfelen, of de afgetrokkene (en indien wij ons zoo eens mogen uitdrukken) Scheikundige redeneringen, voor een gemengd gehoor, waarvoor zulk eene Inwijdingsrede gewoonlijk wordt uitgesproken wel, juist berekend en geheel verstaanbaar zullen geweest zijn.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Franeker. Hoe volkomen de openbare Tentoonstellingen aan de wijze oogmerken van Zijne Majesteit, bekendmaking, aanwakkering en vereering der inlandsche Nijverheid en Kunstvlijt — beantwoorden, heeft die, welke dit jaar te Haarlem plaats had, weder op nieuw bewezen, waarbij zoo wel de innerlijke waarde als de groote rijkheid der ingebragte voorwerpen lof en bewondering van tallooze ingezetenen en vreemdelingen heeft weggedragen.

Het geheele Vaderland mag billijk zich over die nieuwe proeve van den mededingenden bloei onzer Nationale Nijverheid verheugen; en de gewesten en plaatsen mogen, naar mate van de meer bijzondere belangen, te regt daarin deelen.

Het kan dan ook niet dan een streelend genoegen voor deze stad zijn, twee harer burgers met vereerende onderscheiding daarbij bekroond te zien, den reeds hoogbejaarden Bauke Eisma van der Bildt, Amanuensis bij het Theatrum Phycum van 's Rijks Athenaeum alhier; als vervaardiger van Optische Instrumenten, met eene zilveren medaille; en H. Kiné, voor zijne ingezondene monsters van Saaijet of gesponnen Wol, met eervolle vermelding in het Rapport aan Zijne Majesteit.

De eerstgenoemde, kleinzoon van Jan van der Bildt, wiens alom vermaarde Teleskopen, al voor meer

dan eene halve eeuw in ons land epoque hebben gemaakt, heeft zich reeds lang roem verworven, zoo door, op het voetſpoor zijns Grootvaders en met eigene verbetering, zeer fraaije Teleskopen en Achromatiſche Kijkers te maken, als inzonderheid ook door de volkomenheid, waartoe hij, door zijne uitvindingen, het werktuigelijk ſlijpen van uitmuntende bolle en holle Brilglazen gebragt heeft, zoo dat juistheid van verſchillend bepaald brandpunt, zuiverheid en polituur, gemakkelijkheid en ſpoed in het bewerken, daarbij met elkander gepaard gaan.

H. Kiné, Fabrijkant in Wol en Saaijet, hier ter ſtede, verre van alle eerzucht, dan die om alrijd goede waar te leveren, en geheel niet bedacht, om daarvan eene proeve aantebieden, liet zich, bij toevallige aanrading, om zulks nu te doen, niet dan met veel moeite daartoe overhalen, en nam toen voetſtoots uit eenige pakken, zoo als die in zijnen winkel in voorraad ten verkoop gereed lagen, de monsters uit, en deed ze naar het Raadhuis brengen, van waar dezelve dan zoo door de Regering voor de Tentoonſtelling zijn afgezonden.

Deze bijzondere omſtandigheid verdient melding, daar dezelve te meer waarde geeft aan de goedkeurende beoordeeling van een voorwerp, dat alleenlijk naar dagelijkſche behandeling, en niet met oogmerk om eenigen bijzonderen lof te verwerven, vervaardigd was. Zoo werden ook bij de Tentoonſtelling te Gent in den Jare 1820, reeds door E. Eisinga (*) uit

(*) Deze onze groote en verdienſtelijke Burger, Lid van den ſtedelijken Raad en Broeder van de Orde van den Nederlandſchen Leeuw, Eiſe Eiſinga is dezelſde, wiens kunde en vernuft reeds voor 45 jaren in de uitvinding van het bewegelijk Hemelsgeſtel, door hem in zijne eigene woning ingerigt, zoo ſchitterend uitblonk, dat de Hoogleeraar van Swinden dit Kunſtſtuk toen aan de voornaamſte geleerden door Europa, als hunne bijzondere oplettendheid overwaardig, door onderſcheidene berigten bekend maakte, en aan zijne landgenooten door eene uitvoerige *Beſchrijving*, in 1780 te Franeker gedrukt, en welke in den verledenen jare 1824, vermeerderd met eene treffelijke Geſchiedkundige Voorrede van den Hr. J. Brouwer, en een Bijvoegſel van Eiſinga zelven, als mede met des-

uit zijne Fabrijk de monsters van Saaijet van hier ingezonden, en toen aldaar met eene Medaille van Brons vereerd.

De Vriesche Saaijet is van ouds beroemd, en de Fabrijken daarvan, of, gelijk men die hier noemt, de Wolkammerijen waren voorheen in dit gewest veel talrijker dan nu. In deze stad bestonden er, omtrent het midden der vorige eeuw, ruim twintig, die nu op bijna een derde verminderd zijn. Het echte ras van Vriesche Schapen levert eene wol op, die kort maar taai is, en daardoor juist tot de vervaardiging der Saaijet bij uitnemendheid geschikt. Bij den voormaligen goedkoopen prijs dezer wol, gaven die fabrijken in grooten getale overal een rijk bestaan, en werk voor vele handen, zoo dat zelfs een aantal lieden van den geringeren stand, welke des zomers zich met andere handwerken voordeeliger bezig hielden, nog des winters bij die fabrijken hunnen kost verdienden. Dan de later gevolgde en steeds klimmende hooger prijs van alle wol heeft daarin groote verandering te weeggebragt. De landman, zijn belang vindende bij dien prijs, deed zijne Schapen van het Vriesche ras, welke door elkander 8 a 9 ponden wol opleveren, allengskens meer en meer vervangen door een zoo genoemd halfslachtig ras, dat 10 a 11 ponden wol geeft, en dus

deszelfs Portret en 3 Platen van het Planetarium, door K. J. Sannes, Koopman alhier, geteekend, op nieuw in het licht is verschenen, bij T. J. Tuinstra.

De schrandere nu bijna twee-en-tachtigjarige Grijsaard, (van wien de Heer Jac. Scheltema reeds den vroegeren levensloop keurig schetste in zijn Letterkundig Mengelwerk II. D., 2 St.) geniet nog dagelijks het stil genoegen van door kundige liefhebbers en aanzienlijke nieuwsgierigen van heinde en verre bezocht te worden, om het Planetarium, dat in immer voortgaande beweging telkens den plaatshebbenden stand des Hemels vertoont, te beschouwen en te bewonderen. Niemand dier beschouweren is 'er, die zich niet als gedrongen gevoelt 's mans uitstekende bekwaamheid en verdiensten zijne hulde te bewijzen; maar bij hoe menig eenen komt dan niet mede de wensch op, dat dit gadeloos kunstgewrocht, waarop ons land bogen mag, ook voor de nakomelingschap moge bewaard blijven, en daar voor toch eindelijk door Openbaar of Hoog Gezag behoorlijk gezorgd worde!

dus meerder voordeel, maar die wol langer en van anderen aard zijnde, dan de echte Vriesche, en daarom tevens minder geschikt voor de saaijet, wordt nu meest tot uitvoer verkocht. Van hier dan een kleiner voorraad van echte Vriesche wol, van hier tevens, bij den algemeen gestegenen prijs van wolle, de zoo aanmerkelijke vermindering van die soort van Fabrijken; waaruit blijkt, dat hare tegenwoordige toestand zamenhangt met geheel toevallige omstandigheden.

Maar, desniettegenstaande, blijkt het tevens uit de beide bovengemelde voorbeelden van openbare plegtige goedkeuring, met hoe veel zorg en keurigheid, althans hier ter plaatse, nog de Vriesche Saaijet vervaardigd wordt.

D. C.

KUNSTVERZAMELINGEN.

Prijzen, die eenige Teekeningen en Prenten op de Verkooping van de Kustverzameliug des Heeren J. H. MOLKENBOER hebben mogen gelden.

(Vervolg en Slot van bladz. 318.)

Kunstboek D. met gekleurde Teekeningen door hedendaagsche Meesters.

No.
1. Een besneeuwd landschap door J. Cats . f 201
2. Een pot met geurige bloemen op eene steenen tafel door G. J. J. van Os.
3. Een stuk met vruchten door denzelfden. } - 300
4. Een wintergezigt door J. Hulswit . . - 90
5. Een heuvelachtig landschap door G. J. Michaelis . . . . - 80
6. Een landschap bij Laren door P. G. van Os . 200
9. Een besneeuwd wintergezigt door J. Cats . - 126
10. Een gezigt in 't Haagsche bosch door E. van Drielst . . . . . . - 50
11. Gezigt op een molenwerf door J. Hulswit. -100
14. ——— van eenige achterhuizen op het Rustenburgerpad door denzelfden . . . . - 90
15. Een bergachtig landschap door P. G. van Os - 100
21. Een gezigt bij de Nieuwebrug door J. Hulswit . . . , . - 95

No. 22.

No.
22. Twee heuvelachtige landschappen door J Cats. *f* 100
23. Gezigt op stadhuis, nieuwe kerk en waag te Amsterdam door R. Vinkeles . . - 59
27. Een stil watergezigt door M. Schouman . - 55
29. Een Italiaansch landschap door J. van Strij . - 70
31. Gezigt in de groote kerk te Breda door J. Jelgerhuis . . . . - 47
41. Eenige boomstammen in een landschap door J. Hulswit . . . . . - 50
45. Een tros witte druiven met eene blaauwe pruim door A. J. Brandt . . . . . - 50

Kunstboek E. met ongekleurde Teekeningen van dezelve.

No.
1. Een wintergezigt bij een dorp door J. Cats . *f* 400
2. Een boschgezigt door J. Hulswit . . - 150
3. Een landschap door W. J. van Troostwijk . - 250
4. Een stil riviergezigt met boomrijke oevers door P. G. van Os . . . . . . - 99
5. Een Boschgezigt door A. Brondgeest . . - 31
6. Een boomrijk heuvelachtig landschap door J. Cats . . . . - 57
8. Een wintergezigt in 't Haagsche bosch door E. van Drielst 50
9. Een kapitaal boschgezigt door denzelfden . - 49
13. Een riviergezigt door J. Hulswit . . - 90
14. Een gezigt bij den geleerden man te Bennebroek door D. Kerkhoff . . . . . - 60
17. Een landschap te Beek door J. van Ravenswaay . . . . - 30½
19. Een boomrijk landschap door J. Hulswit . - 75
20. Een dito door P. E. H. Praetorius . 29½
22. Een heuvelachtig landschap door A. Schelfhout . . . . - 47
23. Een woelende zee door J. C. Schotel. . - 85
24. Een wintergezigt door J. Cats . . - 95
25. Het vlugten van een leger door D. Langendijk · 105
33. Een dorpsgezigt met huzaren door denzelfden - 100
34. Twee landschappen door J. Cats . . - 64
35. Een winter- en een landgezigt door denzelfden - 135

Kunstboek F. bevattende ongekleurde Teekeningen door oude Nederlandsche Meesters.

No.
1. Een boschrijk landschap door A. van de Velde *f* 615
2. Een bergachtig dito door N. Berchem . - 510
3. Een bergachtig en boomrijk landschap door J. Hackaert . . . . . . - 460

No.
4. Een ſtil water door L. Bakhuizen. . ƒ 250
5. Een woelend dito door denzelfden . . . - 175
6. Een ſtil dito door W. van de Velde . - 185
7. Een gezigt op boerenwoningen door A. Verboom . . . . . . - 152
8. Een boom- en bergachtig landſchap door N. Berchem . . . . . . - 80
9. Een heuvelachtig landſchap met ſtoffaadje door A. van de Velde 180
11 en 12. Twee IJgezigten door L. Bakhuizen - 190
13. Gezigt in een groot bosch door A. van de Velde . . . . - 105

Kunstboek G. bevattende Beelden en Ordonnantien van Nederlandſche Meesters.

No.
1. Jezus in Gethſemané door P. P. Rubbens . ƒ 73
2. Eene heilige familie door A. van Dijk . - 51
3. Het afbeeldſel van den Schilder Stalbent door denzelfden . . . . . . - 200
6. Het afbeeldſel van N. Everwijn door J. de Braay . . . . - 150
15. Een jong meisje door denzelfden . . . - 60

Kunstboek H. met ongekleurde oude Teekeningen door Nederlandſche Meesters.

No.
1. Een landſchap met ruïnes door A. van de Velde . . . . ƒ 500
2. Een bergachtig en boomrijk landſchap door N. Berchem . . . . - 301
3. Een IJgezigt voor Amſterdam door L. Bakhuizen . . . . - 200
4. Een hooge ſteenen brug over een ſtil water door J. Ruisdaal . . . . . . - 440
5. Een Italiaansch bergachtig landſchap door J. Hackaert . . . . . . - 230
6. Een dito dito, door denzelfden . . . . - 200
7. Een bergachtig en boomrijk landſchap, door J. Asſelyn . . . . - 78
9. Een duinachtig landſchap, door A. van Everdingen . . . . - 81
10. Een uitgeſtrekt boschgezigt, door A. van der Hagen , ... - 151
11. Een gracht binnen Amſterdam, dooor J. van der Heiden . . . . - 71
12. Een heuvelachtig landſchap, door J. de Heusch. - 50
*- Een ſtil water, door H. Rietſchoot. . . - 80

No. 16.

No.
16. Gezigt op Haarlems raadhuis, door P. Saanredam . . . . . . *f* 41
19. Binnengezigt in een Proteftantfche kerk, door denzelfden . . . . . . - 43
23. Een boschgezigt door J. van der Hagen . - 120
24. Een heuvelachtig landfchap, door S. de Vlieger. - 67
29. Gezigt van den wal, bij een der ftadspoorten te Amfterdam, door J. van Kesfel . . . - 52
30. Eenige antieke gebouwen in Italie, door G. Berkheiden . . . . . . - 48
37. Een oud kafteel. door J. Asfelyn . . - 50

Kunstboek I. inhoudende gekleurde, meest Kopijen van Schilderijen.

No.
1. Een corps de garde, door C. Troost . . . - 37
6. Afbeelding van de inwoners van Cairo, door J. Kuiper . . . . - 50
11. Een kabbelend water, door D. du Pré, naar L. Bakhuizen . . . . . . - 60
12. Een ftadsgezigt door J. H. Prins, naar J. van der Heide en A. van de Velde . . . - 78
15. Een kapitaal wintergezigt, door A. Andriesfen, naar J. van Oftade . . . . . - 66
17. Een binnengezigt door C. Buys, naar E. de Wit . . . . - 50
19. Een gemeubileerd vertrek met eene jonge dame enz. door J. W. Laquy . . . . . - 53
21. Een binnenhuis met een boeren gezelfchap, door Anna de Fry, naar A. van Oftade . . . - 80

Kunstboek K. bevattende ongekl. teekeningen van hedendaagfche Meefters.

No.
1. Een vrolijk landfchap, door J. Cats . . . . - 80
2. De terugtogt van een leger, door D. Langendijk . . . . - 56
12. De kerk te Warmond, door C. L. Hanfen . . - 26
13. Gezigt op een boeren werf, door J. van Strij. - 31
14. Een ftil watergezigt, door A. Schouman. . . - 31

Kunstboek L. inhoudende ftudien van beelden en beesten, door oude en hedendaagfche Nederl. Meesters.

No.
1. Een ram en liggende fchapen, door N. Berchem . . . . - 81
2. Een liggend koetje, door P. Potter . . . . - 66
4. Eenige ftaande en liggende fchapen door denzelfden . . . . . . - 52

No. 5

No.
5. Een liggende Leeuw, door Rembrandt. f 59
6. Een beladen ezel, door A. van de Velden. - 20
8 Eenige jagthonden en een paardenkop, door denzelfden . . . . . - 80
13. Twee liggende koetjes, door A. Cuyp . . - 30
16. Een ſtudieblad met ſchapen, door J. Kobell. - 28

Kunstboek O. inhoudende gekleurde Teekeningen, door Nederl. Meesters

No.
1. en 2. Twee landſchappen, door J. de Moucheron. - 58
7. Een boomrijk landſchap, door E. van Drielst. - 51
8. Een landſchap, door A. Teerlink . . . . . - 24
10. Een beſneeuwd landſchap, door J. van Strij. - 40
29. Een beſneeuwd wintergezigt, door G. Muller. - 26

Kunstboek P. inhoudende ongekleurde Teekeningen, door oude Nederlandſche Meeſters.

No.
2. Een bergachtig en boomrijk landſchap, door A. Pynakker . . . . . - 54
3. Een dito, door denzelven . . . . . - 71
6. Het huis te Harmelen, door R. Roghman. - 31
8. De opgang van een Italiaansch gebouw, door T. Wyck . . . . . . - 72
35. Een Hertebeest door honden aangevallen, door J. E. Ridinger . . . . - 35

Kunstboek Q. inhoudende ongekleurde kleine Teekeningen, van oude en hedend. Meesters.

No.
1. Gezigt op Wijk te Duurſtede, door J. Ruisdaal. - 36½
2. Een Italiaanſche zeehaven, door L. Bakhuizen - 25
4. Een ſtil water, door W. van de Velde. - 20

P R E N T E N.

Omſlag I.

No.
1. Lodewyk XIV, naar H. Rigaud, door P. Drevet. - 33½
2. ——— XV, ——dezelfden, door denzelfden. - 21
3. ——— XVI, —— Callet, door Bervic - 51
4. ——— —— ——Dupletis, door J. G. Muller. - 23
5. ——— XVIII, —— Gerard, door Masſard. - 52
6. Napoleon, ——denzelfden, door Boucher - 48
7. Francois de Moncada, naar A. van Dyk, door Raphael Morghen . . . . . . - 20
8 en 9 The Battle of the Boyne, naar West, door J. Hall en the Battle at la Hogue, naar denzelfden, door Woollet . . . . - 46

No. 11.

No.
11. De nachtwacht, naar Rembrandt, door L. A. Claessens . . . . . *f* 20
12. Abel Francois Poisson de Marigny, door J. G. Wille . . . . - 20

Omslag 2.

No.
1. J. B. Bossuet, door P. Drevet . - 42

Omslag. 3.

No.
1. Auguste d'Harcour of le Duc à la Perle, naar Mignard, door Masson 60
2. Guillaume de Brisacier of 't Haarmannetje, door denzelfden . . . . . . - 18

PRENTWERKEN.

No.
3. Het werk van C. Ploos van Amstel best. in 281 Prentt. en Grav. . . . . . -190
4. Het werk van A. van Ostade best. in 98 stuks - 396
5. Galerie du Palais Royal 26 Livr. . 76

Terwijl eene zeer zeldzame en nette verzameling Catalogi van de beroemdste Kunstkabinetten, alle met prijzen, 29 guldens opbragt.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Rapeling van Vaderl. Spreekwoorden.

Man.

De dat *mannen* ende maghen
Claghen.

M. Stoke *Rijm-Kr.* III 205 en meermalen

Een *man* is maar een *man* alleene
Hine hebbe vrient sine macht is clene

bij B. Huydec. op Stoke II. 426. Een *man* gheen *man*. Spiegh. *Alm.* 286. Een *man* gaat een *mans* ghang. ook ald. Die de tijd verbeijen kan, van een kind komt een *man*. Ald. 273 't ampt toont den *man*. Ald. 288 't is een fraai *man*, die wat kan. Ald. 271. Men vat een peert bij t toom, een *man* bij zijn woord. Ald. 281. Daar had noyt ghoed *man* quaad wijf. Ald. 292. Een *mans* loghen is een vrouwen troost, ook ald. *Man* en wijf twee zielen in een lijf, ook ald. Als de *man* wel wint, het wijf wel spint, ook

ook ald. Men acht een *man* nae zijn gezellen. Ald. 285. 't is een fraai *man*, die wat kan. Ald. 271. Der ouden raad, der jonghen daad, der *mannen* moed is alte goed. Ald. 271. Roxken uyt roxken an maakt een ſtark man. Ald. 278. warm *man* ſtark *man* ook ald.

Wacht jou voor een dinck, dat *man* hiet.

in G. A. Bredero's *Klucht van de Koe*.

Het ſpreeckwoort is oprecht
Sulck *man*, ſulck vis, ſulck meester, ſulk knecht.

in zijn *Moortje*.

t is recht een *man*, om op een *man* toetegheven.

In S. Costers *Tysken van de Schilde*. Doet 'er bij halen enen der edelluiden van de Koningin Elizabeth, dochter van Vranckrijck, *man* met eere, en geboortigh van Nerac. P. C. Hooft in *Henrik de Gr*. 4. Was er de *man* niet toe, in zijne *N. H.* I. 1. Een *man* een *man* een woord een woord, in zijne *Br*. 345. Alzoo de Luykenaar niet *mans* genoegh was, om bey Bisdommen te gelijk waer te nemen. A. v. Slichtenh. G. G. 378 *a*.

Men ſegt te recht nu en dan
Een ſchoone kleeding maeckt den *man*.

J. Cats in zijne *Maagden*. Ik bemin de natuur, en zo ik haar in een Dicht-ſtuk of Roman niet aantreffe, is derzelver ſchrijver gewis mijn *man* niet. R. Feith Br. I. 161. *Man* en maag, *Voorr*. v. Mr. W. Bilderdijk *Mengelp*. I. D. Tweede dr. van 1823 VI. *n*. hetgeen ik der mededeeling waardig achte aen den *man* te brengen. *Brieven en Briefw*. v. J. Lublink *den J. Voorr*. de nood komt nog niet aan den *man*. *Rec. ook der Rec*. v. Julij 1808, 351. noemt altijd *man* en paard. H. v. W. Leevend VI 282. *Man* en vrouw zijn een. Ald. VIII. 61. Ik noem *man* en paard Ald. II. 122. Ik zeg dan neen, jij bent mijn *man* niet. Br. v. Abr. Blankaart I. 272. Een *man* een *man*, een woord een woord! Ysbr. v. Hamelsveld *Geſch. van Izaak voor Kinderen* 3. Men kon 't u aanzien, dat gij et de *man* niet naar waart *Jan Perfect* 40.

Rij wat an
Rij wat an
Rij wat an, als een *man*.
Stap wat an
Stap wat an
Stap wat an, als een *man*.

Uit de *Pr*. v. le Francq van Berkhey in P. G. Witſen Geijsbeek *Apollineum* I. 32. als de nood aan den *man* kwam in *Br. en Neg*. v. L. P. v. de Spiegel III. 35. De Heer S. is (om de gewone ſpreekwijze eens te gebruiken) mijn *man* niet. *De kleine Pligten*. II 60.

Waar-

Waarschijnlijke oorsprong van het Woord

Sagchejoon.

De benaming van *Sagchejoon*, die men aan zure Komkommers geeft en meestal door de Joden langs onze straten verkocht worden, heeft welligt den volgenden Duitschen oorsprong. Toen deze versnapering hier te lande het eerst openbaar te koop geveild werd, lokten misschien de Joden de jongens bij hunne kruiwagens met de Hoogduitsche woorden: *Sage Jungen*, *zeg eens jongen*; welke uitroep daarna aan de waar zelve is gegeven geworden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	29. 1 29. 1¼ 29 2¼	48 51½ 46½	Z. Z. O. Z. Z. W. Z. W.	's morgens regens, met harde wind, verd. bew., zeer windr., 's av. betr., 'snachts regen.
10	29 0¼ 28. 9 28. 8	47 47½ 50	Z. Z. O. Z. t. O. Z.	betrokken, 's morgens en 's namiddags regen.
11	29. 2 29. 4½ 29. 5	49 50½ 44	N. W. N. W. t. W. W. N. W.	betrokken, 's avonds regen.
12	29. 7 29. 8 29. 9	42 50 35½	N. N. O. N. O. t. O.	meest omtrent helder.
13	29. 9 29. 9 29 8½	33½ 44 38	O. t. N. O. N. O. N. O.	tot in den namiddag helder, verder een weinig bewolkt.
14	29. 8 29. 7½ 29. 8¼	39 47½ 38½	Z. W. W. N. W. N.	's morgens betrokken, in den voormiddag regen, verder bewolkt, namiddag buijig.
15	29. 9 29. 9½ 30. 0	36½ 46½ 43	N. t O. N. N. t. W.	bewolkt, een weinig buijig.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij J. NOMAN, Boekhandelaar te Z. Boemel, is heden van de pers gekomen en mede verkrijgbaar C. C. L. VAN STADEN, Boekhandelaar op de Wale bij de Oude Schans No. 77 te Amsterdam en alom verzonden:

1. P. N. MUYT, Reizen om de Wereld, voor de Jeugd: uit COOK, en anderen der Nieuwste Reisbeschrijvingen

gen getrokken. Met fraai gekleurde platen. Twee Deeltjes. Kartonne bandje. à *f* 2 : 20.

2. P. N. MUYT, Bijzonderheden, aangaande de Leefwijwijze, het Karakter, de Kleeding, de Woningen, het Huisraad, en de Speeltuigen der Oudste en Hedendaagsche Volken, benevens eenige Mengelstukjes tot Nut en Vermaak der Jeugd. Met gekleurde platen. Kartonne bandje. à 0 : 90.

3. EENE ALLERBELANGRIJKSTE WAARSCHUWING aan het Publiek; wegens eene vervulde Voorspelling des Bijbels; voorgesteld in eenen Brief. Met eene Plaat. Groot Octavo. à *f* 0 : 40.

4. J. M. SCHRANT, Gebedenboek voor Katholijke Christenen, naar het Hoogduitsch van J. M. SAILER Met eenen gegraveerden Titel en Titelplaat, op best post papier gedrukt in 12mo. *f* 1 : 10.
Dito op Velijn Postp. *f* 1 : 30.

5. ———————— Lees- en Gebedeboek met platen, in 8vo. *f* 2 : 40.

*** Bij de Weduwe A. LOOSJES Pz. te Haarlem, worden uitgegeven, en zijn aan hare Correspondenten verzonden:

I. J. SCHELTEMA, de Uitrusting e ondergang der Onoverwinnelijke Vloot van PHILIPS II. in 1588, met ééne plaat en gegrav. titel en vignet van SCHOTEL en BENDORP, gr. 8vo. *f* 3 : 90.
NB. Dit belangrijk werk, aan Z. K. H. Prins FREDERIK der Nederlanden opgedragen, is de tegenhanger van des Schrijvers *laatste Veldtogt van* NAPOLEON.

II. J. GLATZ, *Julius van Klarenau* of het hartelijk woord van' een' edelen Grijsaard aan een' veelbelovend Jongeling. Uit het Hoogduitsch, door den Schoolopziener M. MARTENS, met een gegrav. titel, in carton, gr. 8vo. *f* 2: 20.

III. K. H. ANDRÉ, *Schilderijen uit het Menschelijk leven*, ten dienste der rijpere jeugd. Uit het Hoogduitsch, door M. MARTENS, met één plaat en gegrav. titel, 8vo. *f* 1 : 80.

IV. J. A. C. LÖHR, *Licht en Bruin in de Kinderwereld.* Naar het Hoogduitsch, door M. M., Schoolopziener van het 3de School-District in Vriesland, met zes platen, 8vo. *f* 1 - 50.
Van het laatste zijn ook exemplaren met gekleurde platen te bekomen à *f* 1 - 80. doch deze moeten voor rekening ontboden worden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825

N°. 47. *Vrijdag den 25sten November.*

BERIGTEN.

MARSEILLE. De Korvet *la Coquille*, onder bevel van den Scheeps-Luitenant DUPERREY, tot eene ondekkingreize in Augustus 1822, op last van Z. M. LODEWYK XVIII uitgezeild, is alhier op de reede aangekomen; na in den tijd van 31 maanden en 13 dagen, meer dan 25000 mijlen afgelegd te hebben. Het hoofddoel dezer reis was de volmaking der Aardrijkskunde, der Natuurkundige Wetenschappen en van de Natuurlijke Historie; waarvoor de Bevelhebber, als den togt van Kapitein FREYCINET verzeld hebbende, zeer wel berekend was. De Korvet heeft achtervolgens bezocht de Malouinische Eilanden, de Kusten van Chili en Peru, den gevaarlijken Archipel, en verscheiden andere groepen eilanden, verspreid over de uitgestrekte vlakte van de stillen Oceaan; Nieuw Ierland, de Moluksche eilanden, Nieuw-Holland, Nieuw-Zeeland, den Archipel der Caroline eilanden, Java, Isle de France en Bourbons-eiland. Een groot aantal Kaarten en Plans, met zorgvuldigheid opgemaakt, Verzamelingen uit de drie Rijken der Natuur, zoowel belangrijk om hoeveelheid als keuze en nieuwheid, en zoo met oordeel uitgekozen, dat zij den schat van 's Konings Planttuin aanmerkelijk kunnen vermeerderen, zijn de vruchten van dezen togt en van de onvermoeide vlijt der Bevelhebbers, die het genoegen hadden, van op deze reize geen' enkel man te verliezen, — en, zoo van den Koning, door opklimming in rang, als van de Koninklijke Akademie

der Wetenschappen, door het gunstig verslag, wegens de uitkomst dezer onderneming, uitgebragt door de Heeren CUVIER en ARAGO, de ondubbelzinnigste goedkeuring op hunne welgeslaagde pogingen te verwerven.

CAEN. Men heeft alhier de Handschriften van den beroemden HUËT, Bisschop van Avranches, tweeden leermeester van den Dauphin ontdekt, alsmede zijne uitgestrekte eigenhandige briefwisseling, gehouden met alle geleerden en beroemde Vrouwen, zoo van het hof als geheel Europa, gedurende meer dan zestig jaren van de Eeuw van LODEWYK XIV. Wanneer men nagaat, dat in 1709, twaalf jaren vóór HUËTS overlijden, die geleerde prelaat omtrent 20,000 brieven geschreven had over Letterkundige punten, dan laat het zich begrijpen, dat men 'er bij honderde telt van *Montausier*, *Bossuët*, *Fenelon*, *Flechier*, *Bochart*, *Lemoyne* enz., van Mevr. *de la Fayette*, *de Scudery*, *Dacier*, *Lambert*, *Christina van Zweden*, *Lavalliere*, *Montespan* enz., en onder de Grieksche, Latijnsche of Italiaansche Letterkundigen, die van *Graevius*, *Vossius*, *Leibnitz*, *Morus*, *Puffendorf* enz., gelijk ook van de beroemdste Pausen en Kardinalen in Frankrijk en Italie. Eindelijk, behalve Latijnsche brieven van den Dauphin, vond men ook een eigenhandig Handschrift van dien Vorst, door hen in 't Latijn en Fransch onder toezigt van BOSSUËT en HUËT opgesteld. — Men vertrouwt, dat de Heer LECHAUDÉ D'AMSY, door andere uitgegeven Schriften bekend, aan wien het geslacht van HUËT deze Verzameling heeft toevertrouwd, deze rijke Briefwisseling zal in 't licht geven en alzoo de Letterkundige eeuw van LODEWYK XIV meer volledig maken.

PARYS. De Kunsten hebben dezer dagen een onherstelbaar verlies geleden, door den vroegtijdigen dood van den Beeldhouwer CHARLES DUPATY, Lid van het Instituut. Hij was begaafd met eene levendige en schitterende verbeelding (welk geluk aan de overige Leden van zijne familie ook ten deele viel,) en werd onder de leiding van een' vader gevormd, wiens naam even beroemd is in de Jaarboeken der Regering, als in die der Letteren. Kunstenaar geboren, sleepte hem, in weêrwil eener vroeger geheele andere bestemming in de

de burgerlijke maatſchappij, zijn natuurlijke aanleg voor de beoefening der Schoone Kunſten mede; en hij werd een bekwaam en geleerd Kunſtenaar tevens, gelijk uit zijn werken blijkt. Als Lid van den Raad der Prefectuur van het Departement der Seine, heeft hij dikwijls getoond, hoezeer de begunſtiging der Kunſten hem ernst was, door overal, waar hij talenten zag, die aantemoedigen en uittelokken; waardoor het hem gelukt is, verſcheiden jonge kunſtenaren der vergetelheid te ontrukken, die tegenwoordig naar eenen onderſcheidenden rang in de Franſche ſchool mogen dingen. Z. M. heeft aan zijnen Weduwe een jaargeld van 1200 fr. toeſtaan.

LEYDEN *den 18den November*. De Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde hield hare eerſte openlijke Vergadering voor dit ſaizoen, alhier op heden. De Hooggeleerde Heer Mr. H. W. TYDEMAN las daarin eene Verhandeling *over den trek tot Maatſchappelijkheid, als gevolg en wijziging van dien tot Gezelligheid;* daarna las de Heer J. E. VAN VARELEN, uit Haarlem, den eerſten zang van een boertig Leerdicht, *Miſogamus (de Huwelijkshater)*, grootendeels in zoogenaamde Centones of vers-regels, uit de werken van J. CATS, bij één gezameld.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

WIS- EN NATUURKUNDIGE WETENSCHAPPEN. Verhandelingen der Eerſte Klasſe van het Koninklijk Nederlandſche Inſtituut van Wetenſchappen, Letterkunde en Schoone Kunſten te Amſterdam 7de Dl., te Amſterdam bij Pieper en Ipenbuur 1825 in 4°. XXXVI en 346 bl.

Hebben wij ter zijner tijd van de vorige deelen dezer Verhandelingen verſlag gedaan, wij meenen het aan onze lezers verſchuldigd te zijn, van ook dit Zevende aan te kondigen, en den inhoud daarvan mededeelen, opdat de belangrijkheid dezer Verzameling meer en meer den beoefenaren dier wetenſchappen in het oog valle, aan welke dezelve is toegewijd.

Na het berigt van de Werkzaamheden der Klasſe over 1822 — 1823, hetwelk in dit Weekblad reeds vroeger eene

plaats vond, en een overzigt van den tegenwoordigen staat derzelve, wat het personeel harer Leden, Geassocieerden en Correspondenten betreft, — opent de Heer A. F. Goudriaan dit deel met eene *onderzoek omtrent het vereischte vermogen van zijdelingsche afleidingen ter ontlasting der te hoog opzwellende, of door het ijs in afvoer belemmerde, rivierwateren, en omtrent de meest geschikte inrigting dier afleidingen, om daarvan tot eenen uitvoerbaren en voldoenden graad van zekerheid te kunnen verwachten de zooveel mogelijke beveiliging tegen geweldige inundatien door Dijkbreuken.* Dit gewigtig onderzoek doet de kundige steller dezer Verhandeling, door: *a* het voordragen van eenige opmerkingen, aangaande den aard en de omstandigheden of verschijnselen bij de hooge zwellingen der rivieren, strekkende om de berekeningen, wel eens te voren omtrent het vermogen der zijdelingsche afleidingen ingesteld, daaraan te toetsen en, bij toepassing op de verschijnselen, de denkbeelden hieromtrent op te helderen en tot eenige nadere bepaling te brengen; — *b* door deze voordragt daartoe in staat gesteld, duidelijk voor oogen te stellen, welke van de onderscheidene inrigtingen, uit derzelver aard de meeste zekerheid heeft, om het doel der beveiliging, ten aanzien van het daartoe gevorderde vermogen van afleiding, niet te missen; — *c*. door het onderzoeken der voornaamste bedenkingen, die zich uit andere oogpunten *voor-* en *tegen* deze en andere inrigtingen der afleidingen, mogen voordoen, om langs dien weg de zaak van alle zijden te bezien en daarna het besluit op te maken, welke inrigting, alles te zamen overwogen, in de onderscheiden gevallen, als de meest raadzame te achten zij; — en *d*. door het behandelde ten nutte aan te wenden, om de vereischten en het verband te beter te doen opmerken, het welk in en tusschen de hoofdtrekken van een algemeen ontwerp van afleidingen voor onze Nederlandsche Rivieren, naar 's Schrijvers inzien, zou behooren gevonden te worden, om daarvan met reden goede gevolgen te kunnen verwachten. Het bestek van dit verslag duldt niet den onderzoeker op den voet te volgen, wij vergenoegen ons dus met de aanstipping van de wijze, waarop hij die zijdwaartsche afleidingen best en onkostbaarst meent te kunnen bekomen, namelijk door overlaat-sluizen, doch, dat om het ontzet van bedreigde dijken te bewerken, in sommige omstandigheden, zulk een afleiding van een bepaald vermogen (door een klein aantal zoodanige sluizen te bewerken) wel kan dienen, maar dat het afvoerend vermogen van zoodanige afleiding ten minste zoude moeten opklimmen tot 4 à 6 maal het afvoerend vermogen, dat de Rivier bij middelbaren waterstand heeft, aleer men aan dezelve eenigermate die zekerheid van beveiliging zoude mogen toekennen, welke men

men met reden van eene kunstmatige afleiding vorderen kan en steeds als het eerste of hoofdvereischte van dezelve ondersteld of gevorderd is geworden. Wij bevelen intusschen elk waterbouwkundige de naauwkeurige lezing en herlezing van deze Verhandeling aan, welke wij vertrouwen, dat de aandacht der bestaande Staats-Commissie over de Rivieren niet kan ontgaan zijn, den uitslag van welker nasporingen wij met verlangen te gemoet zien. Dit stuk was reeds in 1815 opgesteld, en in den aanvang van 1816 als afgewerkt verzonden; de vertraging der uitgave, waardoor dan ook veroorzaakt, gaf aanleiding tot een aanhangsel, dat nu terstond op de Verhandeling zelve volgt, en waarin de Schr. zijn gevoelen in dezen toets aan onderscheiden bevindingen en opmerkingen, opgehelderd door twee Kaarten, en onderscheiden opgaven en tafelen van hooge rivier-standen. Bijzonder belangrijk kwam ons de Tafel H. voor, waarin de hoogste waterstanden met ijskaring des morgens ten 8 ure waargenomen en aangeteekend in de verzameling der Hydrographische Waarnemingen in Holland van 1782 — 1810 staan, en waar in de aanmerkingen telkens wordt aangewezen, wat dienst overlaat-sluizen, ter zijdelingsche afleiding gebezigd, naar het ontwerp van den Heer Goudriaan, hadden kunnen bewijzen.

De tweede bijdrage tot dit deel leverde de Heer E. J. Thomassen à Thuessink, behelzende het *geval van eene zonderlinge Dijebreuk, met eenige aanmerkingen over de Breuken met versterf verzeld.* Het geval behoort onder die merkwaardige en zeldzame, waarin eene breuk ingeklemd en verstorven, met verlies van een gedeelte der ingewanden, volkomen genas, zoodat de opening door den natuurlijken weg hersteld werd. Hetzelve werd door den beroemden Stolte, te Zwolle, en den Chir. Theunisse waargenomen, welke laatste met den Heer Ramaer bij lijkopening den staat der ingewanden mededeelde. Na eene naauwkeurige ontvouwing des gevals, geeft de Hoogleeraar achttien wetenswaardige gevallen op, waarin de natuur of kunst herstelling bij ingeklemde breuken met versterf verleende; en gaat vervolgens na, wat men omtrent de behandeling dezer breuken heeft te werk gesteld, vermeldende de gevoelens van Richter, Duverger, Ramdohr, van der Haer, van Wijck, Haver Droese, Schuurman, Lawrence, Travers, Scarpa, Astley Cooper enz.; om ten slotte eenige aanmerkingen en gevolgen mededeelen, welke zich tot deze zeven bepalen.

I. „ Vooreerst moet ik aanmerken, dat men zeer omzigtig moet zijn, om, wanneer men bij de breuksnijding den darm ont-

ontſtoken en verſtorven vindt, denzelven aanſtonds naar binnen te brengen. Immers leert wel aan den eenen kant de ondervinding, dat men zeer ligt een ſtuk van eenen ingeklemden darm, hetwelk paarsch-rood ontſtoken, en ſchijnbaar verſtorven is, doch waarin alleen door de inklemming de *circulatie* belet en het bloed is opgehoopt, voor wezenlijk verſtorven kan aanzien, en door het niet inbrengen en het bloot ſtellen aan de lucht wezenlijk *gangreen* kan veroorzaken; zoo is het ook zeker, dat men zeer onvoorzigtig doet, wanneer men eenen wezenlijk verſtorven darm in den buik brengt, daar 'er zeer vele voorbeelden voorhanden zijn, dat door die inbrenging eene breking van den darm, eene uitſtorting van drekſtoffen in de buiksholte, en eenen daarop onmiddellijken dood te weeg gebragt hebbe. Men raadplege hieromtrent hetgeen Richter in zijn 27ſte en 28ſte hoofddeel over de breuken gezegd heeft. Intusſchen blijkt het uit ons geval, dat dit niet altijd gebeurt, en dat de natuur ſomtijds gelukkige en onvoorziene uitkomſten kan geven.

II. Wanneer wij de gevallen nagaan, waarin ingeklemde breuken, zelfs met verlies van groote ſtukken van darmen, zonder overblijven van eenen *anus artificialis* genezen zijn, dan zullen wij vinden, dat de kortſte, veiligſte en gemakkelijkſte genezing heeft plaats gehad, wanneer men de geheele zaak aan de natuur heeft overgegeven, wel verſtaande, dat men de algemeene regelen van zuivering der wonde, onderſteuning der krachten, enz. heeft in acht genomen.

III. Daar in verre de meeste gevallen, aanſtonds door de *adhaeſive inflammatie* de darmen aan het *peritoneum*, en den daaruit gevormden breukzak aangroeijen, en alle aangewende prikkeling der darmen niet anders, dan ſchadelijk zijn kan, blijkt hieruit, dat alle aanhechtingen door het doorboren van het *meſenterium*, of der darmen zelve, niet anders dan nadeel kan doen.

IV. Alle middelen, om twee einden van darmen aaneen te hechten, en deze dus vereenigde ſtukken in den buik te brengen, ſchijnen gevaarlijk, en zijn daarom, offchoon ook ſomtijds in een enkel geval gelukt, in het algemeen door iederen Heelkundigen verworpen; zelfs in het eenige geval, waarin de beide einden los, en niet aan den buikring zijn aangegroeid, (in welk geval Richter de hechting aanraadt) zoude ik die niet durven ondernemen, daar de natuur, zoo als uit ons geval blijkt, dit zeer wel, zonder kunst, konde te weeg brengen.

V. Veel min zoude ik ooit aanraden een ſtuk uitgehold hout, een ſtrot van een gans of kalf, of zelfs een gewast kaar-

kaarteblad in de gewonde darmen in te brengen, en met eenen steek vast te hechten, dewijl deze prikkeling altijd schadelijk moet zijn.

VI. Offchoon ons geval overvloedig leert, dat de natuur niet altijd op dezelfde wijze te werk gaat in het herstellen van verstorvene breuken, geloof ik echter, dat de ontdekking van Scarpa zeer gewigtig is, en dat die ons leert, dat het best is de natuur waar te nemen, te volgen, en niets te doen, dan door voedzame spijzen de verwijdering van den zamengetrokkenen darm te bevorderen, en door zachte laxeermiddelen en klisteren den natuurlijken loop der drekstoffen naar beneden te bevorderen.

VII. Eindelijk moet ik nog met betrekking tot ons geval aanmerken, dat zoo 'er meer gevallen van mogten zijn, dit, voor zoo verre ik weet, niet door anderen beschreven is, en het dus allerzeldzaamst moet zijn, en ons ook de buitengewone kracht der heilzame werking der natuur aantoont."

Het geval is met eene afbeelding opgehelderd, voorstellende het stuk darm, aan den mededeeler toegezonden.

De beweging van een wiel op een' effen grond gelijkmatig voortloopende, gaf den Heer Florijn (reeds der Klasse ontvallen) stoffe tot het derde stuk in dit boekdeel voorkomende. Een in N. Amerika uitgekomen werkje, bevattende eene nieuwe theorie van de beweging des aardbols, was zijn' oorsprong verschuldigd aan de beslissing dezer vraag: of bij de beweging van het wiel eens rijtuigs op een' effen grond met eene gelijkmatige beweging voortgaande, de onderscheidene punten in den omtrek alle met dezelfde of wel met eene verschillende snelheid zullen bewegen? Dit oppervlakkig gemakkelijk schijnend vraagstuk behandelt de Schr. op Wiskundigen grond, en toont aan, dat men zich bedriegt, wanneer men die beweging voor gelijkmatig houdt, blijkende het ten duidelijkste uit zijne oplossing van hetzelve, dat „ gedurende de beweging van het wiel, de onderscheiden punten van den omtrek geenszins dezelfde ware snelheid hebben; dat het punt, waarmede het wiel den grond aanraakt, voor een oogenblik stil staat, maar vervolgens eene allengs toenemende snelheid verkrijgt; dat deze snelheid het grootst wordt en wel tweemaal zoo groot, als de eenparige snelheid, waarmede het wiel voortgaat, of, op dezelfde plaats blijvende, zoude omwentelen, wanneer dit punt zijnen hoogsten stand bereikt, of het wiel eene halve omwenteling volbragt heeft; — en eindelijk, dat van daar de snelheid gaande weg wederom even eens vermindert en na de tweede halve omwenteling volbragt te hebben op nieuw geheel tot niet loopt, zijnde hetzelfde punt, waarmede ge-

gesteld werd, dat de beweging begonnen is, nu andermaal op den grond, dat is: in rust gekomen." Deze bijdrage levert een nieuw bewijs op, hoeveel 'er in het dagelijksch leven voorkomt, dat somtijds oppervlakkig ook door zaakkundigen verkeerd wordt verklaard, en nadere toelichting verdient.

Op dit stuk volgt eene Verhandeling van den Heer O. S. Bangma *over de breedte buiten den middag door twee gelijke hoogten.* De moeijelijkheid om de tweede hoogte gelijk aan de eerste te verkrijgen, brengt dit middel om de breedte van eene plaats op zee te bepalen, hoewel in de boeken der Stuurmanskunst omstandig opgegeven, bij de beoefenaren dezer kunst buiten praktijk, 't geen dubbel jammer is, omdat bij gelijke hoogten de berening veel verkort wordt en zich dus bij den stuurman aanprijst. De Heer Bangma, dit middel en den regel, hierbij in acht te nemen, in gebruik wenschende te brengen, poogt in deze Verhandeling op Wiskundige gronden te staven: „dat het niet volstrekt noodig is de zon na den middag op dezelfde hoogte van 's morgens waar te nemen; dat men de zon op den middag op zijn gemak schieten kan, als dezelfde wederom ten naaste bij op dezelfde hoogte van 's morgens gekomen is; een weinig vroeger of later, nadat de gelegenheid zulks medebrengt; en offchoon de hoogten dan een weinig van elkander verschillen, dat men evenwel de breedte berekenen kan, als of de hoogten gelijk waren, mits dat men de gemiddelde hoogte gebruikt; — dat, al verschillen de hoogten dan ook twee of drie graden, het wel kan gebeuren, dat daaruit nog geene fout van twee of drie minuten in de breedte ontstaat; doch dat het verschil in de hoogten zoo zeer niet in aanmerking komt, als wel het verschil tusschen de uurhoeken, en dat het voornamelijk hierop is, dat men letten moet; dewijl, als het verschil tusschen de uurhoeken beneden de twee graden is, dat is, als men met de tweede waarneming binnen de grenzen van een half kwartier blijft, hetzij voor of na het tijdstip van gelijke hoogte, men zelden eene minuut fout in de breedte hebben zal; en wanneer men deze grenzen op een kwartier stelt, in welk geval men tot het doen van de tweede waarneming een half uur speelruimte heeft, de fout in de breedte zelden meer dan twee minuten bedragen zal." Ten slotte onderzoekt de Heer B., hoe het gesteld is, wanneer men tusschen de beide waarnemingen van breedte en lengte veranderd is, zoo als op de zee den meesten tijd plaats zal hebben, of men dan ook gebruik van de twee gelijke hoogten kan maken, om de breedte te vinden; of hoe dit te modificeren; — en betoogt op aannemelijke gronden, dat men in dit geval daarvan ook kan gebruik maken,

mits dan de verloopene tijd op het horologie met de veranderde lengte vermeerderd of verminderd wordt, nadat men om de Oost of West van lengte veranderd is; — terwijl 'er verder in de bewerking geene de minste verandering voorvalt, en men dan tot uitkomst de middelbreedte verkrijgt, welke vervolgens met de halve veranderde breedte vermeerderd of verminderd moet worden, om de breedte van deze of gene plaats te verkrijgen, hetwelk door een geval in de ongunstigste omstandigheden wordt opgehelderd.

Resultaten uit de waarnemingen der Zoneclips van den 7 Sept. 1820 leverde de Heer J. F. Keyser, (die reeds der Klasse door den dood ontrukt is,) welke voornamelijk betrekking hebben op het verschijnsel, dat deze Eclips, de merkwaardigste sinds 1764 voorgevallen, ook ringvormig waargenomen werd op plaatsen, alwaar dezelve volgens de berekening niet ringvormig was bevonden. De redenen dezer misrekening worden geleidelijk uiteengezet, voor welker ontvouwing echter dit verslag minder geschikt is, waarom wij het laten berusten, bij de opmerking, dat fouten in de beste Zonstafelen tot soortgelijke misrekeningen ligt kunnen aanleiding geven, welker aanwezen hier wordt aangetoond en ook elders werd aangewezen.

De hier op volgende bijdrage bestaat in eene merkwaardige *waarneming* van Dr. G. Salomon te Leyden, namelijk, die *eener zwangerheid in de buis van Fallopius*, welke, van eene afbeelding vergezeld gaande, van de naauwkeurigheid des waarnemers ook, bij de lijkopening, getuigt, en door denzelven wordt bekend gemaakt, als eene bijdrage tot de diagnostiek van deze geduchte ziekte, vooral door de kenteekenen door Heim opgegeven te vergelijken, bij die welke S. waarnam. Wij prijzen de lezing van dit stuk den beoefenaren der Genees- en Verloskunde aan, ten einde hen op die kenteekenen van zulk eene verraderlijke ongesteldheid meer en meer oplettend te maken.

Prof. C. Ekama, een' herdruk zullende bezorgen van van Swindens Verhandeling over het vinden van de lengte op zee, kwam op het denkbeeld, om te onderzoeken, wie de eerste mogt geweest zijn, welke een duidelijk denkbeeld om de lengte op zee te bepalen het eerst van allen heeft wereldkundig gemaakt; en de rijpe vrucht van dit onderzoek, is de Verhandeling *over* Gemma Frisius *als eersten grondlegger tot die bepaling*, welke ook dit boekdeel tot sieraad verstrekt. Schoon het ons onmogelijk zij, hem te volgen in zijne welgeslaagde pogingen, om de groote en vroege verdiensten van Gemma Frisius in dit opzigt, te doen uitkomen, willen wij den leiddraad van zijn onderzoek opgeven, te weten: eerst bepaalt hij zich tot het Leven en de Schriften van denzelven, bestaande de laatste ook door hem uitgegeven. 1. In zijne verbete-

 te-

teringen op de *Cosmographia* van Petrus Apianus. 2 *de Principiis Astronomiae et Cosmographiae.* 3. *de Usu Globi.* 4. *de Orbis divisione et insulis.* 5. *de locorum describendorum ratione et de eorum distantiis inveniendis.* 6. *de Annuli astronomici usu.* 7. *Arithmetica.* 8. *carta sive mappa.* 9. *de Radio astronomico et geometrico.* 10. *de Astrolabio Catholico*; daarna gaat hij over tot de instrumenten uitgevonden of verbeterd en gebruikt door Gemma Frisius, waaronder hij telt. 1. Den astronomische ring. 2. Eene hemelglobe of spheer. 3. Den astronomischen en geometrische radius of graadstok 4. Het Astrolabium Catholicum, en 5. Een Zeemans Quadraat;— en besluit zijne Verhandeling met bijzonderheden wegens de Waarnemingen, door Gemma Frisius gedaan.

De twee laatste stukken in dit boekdeel zijn ook zeer belangrijk, het een voor de Ontleed- het ander voor de Natuurkunde, en bewijzen klaar, dat die naauwkeurigheid en juistheid van waarneming, die schranderheid en grondigheid van opmerking onze hedendaagsche geleerden nog kenmerkt, welke vroeger, als onze landgenooten bijzonder onderscheidende, ook buitenlands werden geroemd. Het eerste *is de ontleding der spieren van de onderkaak bij een Felis pardus* door Prof. G. Sandifort, met afbeeldingen opgehelderd, het laatste bevat de *proefnemingen, aangaande de snelheid van het geluid* door de Heeren G. Moll en A. van Beek. Waren de resultaten van die belangrijke proeven niet gedeeltelijk reeds medegedeeld, door den Heer van Beek, in dit Weekblad, wij zouden, hoe wijd dit Verslag reeds is uitgedijd, ons verpligt achten, die hier nog in te lasschen. Nu kunnen wij volstaan met de Lezers derwaarts te verwijzen (*) en hen te verzekeren, dat zij hier omtrent alle bijzonderheden dezer proeven hunne weetgierigheid nader kunnen voldoen.

Zijn wij breedvoerig genoeg bij deze aankondiging geweest, men wijte zulks alleen aan het gewigt der behandelde onderwerpen in dit Deel voorkomende en aan onze zucht, om het doel van de Klasse te bevorderen, door op nieuw haren wel doordachten wetenschappelijken arbeid, en deszelfs uitkomst, bekend te maken.

(*) Zie Algem. Konst- en Letterb. 1825 Dl. I. bl. 294 en 309.

HAN-

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

De Dobbelhuizen te Parijs.

Men houdt zich eenmaal 's jaars met de Speel- of Dobbelhuizen te Parijs officieel bezig, en in zekere tijdperken van het jaar fpreekt men 'er een etmaal van, hoewel van tijd tot tijd bankroeten, het te gronde gaan van huisgezinnen, zelfmoorden, en de fchrikkelijkfte gevallen de aandacht des publieks op die inrigtingen vestigen, aan welker deur men het opfchrift van D a n t e aan de Hel moest plaatfen. Weinige lieden, zelfs onder hen, die dezelve bezoeken, kennen het gewigt en de gevaren dezer huizen ten volle. Zie hier eenige bijzonderheden wegens hun' tegenwoordigen toeftand.

De bij uitfluiting daarmede bevoorregte Pacht der openlijke fpelen, betaalt aan de ftad Parijs een jaarlijkfche fom van vijf millioen vijfmaal honderd duizend francs (onafhankelijk van het drievierde der voordeelen, die ook aan de ftad komen).	5,500,000 fr.
De wijnkoopen en de gratificatien, welke de Pacht zich oplegt of aan haar worden opgelegd beloopen ieder jaar vijftienmaal honderdduizend francs	1,500,000 „
Aan de Pachters is toegeftaan, op de voortbrengfelen voor kosten van administratie en inrigting achttienmaal honderdduizend francs . .	1,800,000 „
Men berekent de inkomften of voordeelen der Pachters *maandelijks* op niet minder dan tweemaal honderdduizend fr., dus in het jaar . .	2,400,000 „
Deze laatfte fom moet driemalen genomen, omdat de ftad drievierde der voordeelen heeft, 't geen jaarlijks ten minfte zeven millioen tweemaal honderdduizend fr. oplevert	7,200,000 „
dus in 't geheel .	18,400,000 fr.

Uit dit overzigt, dat niet overdreven is, volgt, dat de openbare Dobbelhuizen te Parijs jaarlijks aan die, welke dezelve betalen, aan de fpelers kosten de ontzettende fom van acht-

achttien millioen viermaal honderdduizend francs; de Ontvangers der directe belastingen dier ſtad ontvangen niet zooveel geld in een geheel jaar.

De Koepokinenting.

Veel is 'er getwist en geſchreven voor en tegen de voorbehoedende kracht der Koepokinenting; maar 't is blijkbaar, dat degenen, die dezelve in welmeenenden ijver te verre dreven evenzeer die bewerking niet bevorderd hebben, als derzelver dadelijke tegenſtanders. De tijd alleen kon over de voortduring der voorbehoeding beſliſſen, en het is dus niet onverſchillig de uitkomst te vernemen, welke Geneesheeren, noch te zeer met die kunstbewerking ingenomen, noch tegen haar bevooroordeeld, als de ſlotſom van waarnemingen hieromtrent mededeelen, zie hier dit van Dr. P i c h o t (*) welke wij geheel voor zijne rekening laten. „Een goed gevaccineerde kan door de ware kinderpokken aangetast worden (gelijk trouwens ook een, die de kinderziekte dadelijk gehad heeft) maar, in de *hevigſte epidemien*, gebeurt dit ſlechts *een* van de *honderd*, terwijl in gewone gevallen ſlechts *een* van *millioenen*. In de epidemie welke, in 1818 in Schotland heerschte, kregen 484 goed gevaccineerde perſonen die ziekte, doch van die 484 ſtierf 'er ſlechts één (†), terwijl van de niet gevaccineerden *een* van de *vier* voor de woede dier ziekte bezweek. Dus ſtaat het gevaar van aan de kinderziekte te ſterven, na wel gevaccineerd te zijn, tot dat der kinderpokken, zonder die kunstbewerking te hebben ondergaan, als 1 : 121 en dan is dit nog het geval geweest in een der hevigſte epidemien dezer ziekte; terwijl het eindelijk door de ondervinding bewezen is, dat de vaccine voor de beſmetting der kinderpokken veel minder vatbaar maakt, maar, al geſchiedt zulks, dat deze veel zachtaardiger zijn, en, dat het gevaar als nul mag gerekend worden."

STER-

(*) *Opinions des Memoires d'Edimbourg ſur la petite verole et la vaccine.*

(†) De loop dezer ziekte zou nog nader moeten bekend gemaakt worden, eer men dit geval als genoeg geſtaafd kan aannemen, — niet dat de lijder overleden is, maar waaraan? *Red.*

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Batavia *den 21sten Junij.* In den nacht van den 14den dezer heeft 'er eene uitbarsting plaats gehad van den berg Goentoer, gelegen in het district Bandong van de Preanger Regentschappen. De daaromtrent door den Resident op de plaats der verwoesting ingewonnen bijzonderheden komen op het volgende neder:

Des avonds ten zes ure, steeg eene dikke zuil van zwarten rook loodregt uit den krater op, zonder dat men daarbij het minste gedruisch ontwaarde. Tot omstreeks half acht ure, bespeurde men hieraan geene verandering, toen eensklaps eene menigte gloeijende steenen, grof zand en asch, met eene vreesselijke kracht en met een ontzettend gebulder werden uitgeworpen en zich naar alle rigtingen verspreidden. Tegen middernacht verminderde de uitbarsting allengskens, en hield een half uur daarna geheel op. Door den wind zijn de asch, het zand en de meeste steenen zuidwaarts medegevoerd en de vlekken Malaijo, Tlibodas, Dongde, Trogong, Kaler en Leles van het district Trogong, daarmede als bedekt. De zwaarste steenen zijn op den berg zelf of aan den voet blijven liggen.

Gelukkiger wijze hebben door deze ramp noch menschen noch vee het leven verloren of wonden bekomen; daarentegen zijn de omliggende koffijtuinen en rijstvelden daardoor verschrikkelijk geteisterd. Men berekent dat 1,026,892 koffijboomen deels vernield, deels beschadigd zijn; van laatst genoemde heeft men hoop, dat 'er omtrent 548,750 zullen opkomen. De geheele oogst is van de boomen afgeslagen en eenige duimen dik, ja zelfs op sommige plaatsen een voet hoog, met grof zand en asch bedekt; zoo dat het verlies aan koffij, zich op ruim 4000 pikels laat begrooten

Hoewel 1,449 patraks rijstvelden mede met zand en asch overdekt zijn, kan men de schade, aan de padie veroorzaakt, nog niet bepalen, vermits op die plaatsen, waar het gewas door het zware zand in eens is nedergebogen en de korrels, niet, gelijk op andere plaatsen, door de fijne asch van de stengels zijn afgeslagen, op eene gedeeltelijke redding is te hopen. De Resident heeft dan ook dadelijk de noodige maatregelen bevolen, om zulks zooveel mogelijk te bewerkstelligen.

Het gras in de regentschappen Bandong, Garoet en Tjanjor,

jor, is insgelijks met asch bedekt, en men vreest, ten gevolge daarvan, voor eene ziekte onder het vee, ten zij weldadige regens de asch bij tijds afſpoelen.

De berg is thans geheel ſtil. Tot op den 17den was hij als omhuld door dikke wolken, wanneer hij zich voor het eerst weder geheel aan het oog vertoonde. In zijne gedaante had hij geene aanmerkelijke veranderingen ondergaan; alleen de krater is aanmerkelijk verwijd, en verſcheidene groote ſteenklompen hebben zich losgerukt, en dreigen ieder oogenblik naar beneden te ſtorten. Men is nog ſteeds bevreesd voor eene nadere uitbarsting, daar de rook, op verſcheidene plaatſen, uit het midden van den berg opſtijgt Dit doet vooronderſtellen, dat hij geſcheurd is, en dat hij bij eene volgende uitbarsting geheel uit een zal ſpringen.

Te Tjanjor heeft men op het oogenblik der uitbarsting zware ſlagen gehoord even als van een verwijderd onweder, en den volgenden morgen was het aldaar buitengemeen duister, en de zon ſcheen als in een' dikken nevel gehuld te zijn. Dit laatſte heeft men zelfs te Batavia ook waargenomen, en is waarſchijnlijk veroorzaakt geworden, door de asch, die, door den landwind medegevoerd, de zonneſtralen belette door te dringen. Aan ſoortgelijke natuurverſchijnſelen in deze gewesten niet ongewoon, heeft men dan ook, voor dat men daarvan de tijding had kunnen ontvangen, reeds vermoed, dat 'er in eene der naburige reſidentien, eene vulkaniſche exploſie had plaats gehad.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	30. 1 30. 1¼ 30 2	43 44 39	N. N. O. N. O. O. Z. O.	voorm. helder, namiddag bewolkt, 's avonds betrokken.
17	30. 1¼ 30. 1 30. 0	41 44 42	Z. t. O. Z. Z. t. O.	betrokken, 's avonds windrig, regenachtig, 's nachts regen.
18	29. 9 29. 9½ 29. 8½	45 51 48	Z. W. W. Z. W. Z. W.	bewolkt, 'savonds betrokk., zeer windrig, 's nachts regen.
19	29. 8½ 29. 8¼ 29. 9	42 50 44	W. W. t. N. W. N. W.	bewolkt, meest betrokken, 's avonds helder, 's nachts regenbui met wind.

BA-

1825. Nov.	BARO-METER.	THERMO-METER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	30. 0¼ 30. 1¼ 30 1¼	43 49 41	W. N. W. W. t. N. W. t. Z.	's morgens een weinig buijig, verder wolken.
21	29. 9 29. 8 29. 7	45 49 47	Z. W. Z. Z. W. Z. W. t. Z.	betrokken, harde wind, 's namiddags en 's avonds met regen.
22	29. 7 29. 7 29. 9½	46½ 47 44	W. N. W. N. W. t. W. N. N. W.	harde wind, bewolkt, buijig, 's avonds helder.

BEKENDMAKINGEN.

van breedte en lengte, de kromme ftralen en halve middellijnen der Aarde, met één Plaat, in 8vo. *f* 1 - 10.

7. Beginfelen der Meetkunst, ontworpen naar haren tegenwoordigen ftaat van vordering, I Deel, met Pl., in 8vo. *Tweede veel vermeerderde uitgave* *f* 6 - 00.

8. Allereerfte gronden der befchouwende en werkdadige Meetkunst, I Deel, met Platen, in 8vo. *f* 4 - 80.

9 Beginfelen der Differentiaal, Integraal en Variatie-Rekening, I Deel, met platen in 8vo. *f* 6 - 00.

10. Hoogere Meetkunst, bevattende de algemeene Theorie der kromme Lijnen en gebogene vlakken, inzonderheid de Kegelfneden, in derzelver onderlingen zamenhang enz., I Deel, in 8vo. en Atlas *f* 12-00.

11. Allereerste gronden der Cijferkunst, bevattende, de verklaring van het tientallig stelfel van tellen, de leer der evenredigheden der Reken- en Meetkunstige Reekfen &c &c.; twee stukken in 12mo., *derde vermeerderde uitgave*. *f* 1 - 75.

*** Bij J. DE VOS en Comp. te Dordrecht, is van de Pers gekomen:

I. Grondbeginselen der Staats-Huishoudkunde., in gefprekken, met eene voorrede van den Hooggel. Heer H. W. TYDEMAN. . . . . . *f* 4 - 50

II. PIETER VAN SCHELLE, Heldinnenbrieven bijeenverzameld en uitgegeven door Mr. W. BILDERDYK. . . . . *f* : - 90

III. *AANTEEKENINGS-REGISTER van UITGELEENDE BOEKEN* ten dienste der bezitters van Bibliotheeken, ter voorkoming van vermisfing van uitgeleende Boeken: in een zeer nette Carton-band, gefchikt om in de Boekenkas te plaatsen, 8vo . . *f* 1 - 50

IV. ——————— dito, ingenaaid . - : - 75

V. ——————— dito, van minder dikte : - 40

VI. *AANTEEKENBOEKJE* voor Directeuren en Leden van LEESGEZELSCHAPPEN, 4to. . . *f* : - 30

VII. Vertellingen van MOEDER DE GANS, met 13 platen, 13e druk. . . . . . *f* : - 90

VIII. ——————— dito, *Gekleurd*, . . - 1 - 20

IX. Winteravond Vertellingen van GROOTMOEDER DE GANS, met 7 platen, 3e. Druk . . *f* 1 - —

X. ——————— dito, *Gekleurd*. . . *f* 1 - 20

XI. De Nieuwe MOEDER DE GANS, met 4 Gekleurde platen, 6e. druk . , . . *f* : - 90

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 48. *Vrijdag den 2den December.*

BERIGTEN.

ENGELAND. Kapitein COCHRANE is onlangs te Valencia in Zuid-Amerika overleden; hij was een der onverschrokkenste voetreizigers, welke men kan aanhalen. Na de sluiting van den algemeenen vrede doorkruiste hij te voet Frankrijk, Spanje en Portugal; en in 1820 deed hij het aanbod, om eene binnenlandsche reis in Afrika te ondernemen, om den oorsprong van den Niger optesporen. Zijn oogmerk was zelfs, ten einde dit doel te bereiken, om zich voor slaaf aan een' der eigenaren der Karavanen, die het land doortrekken, te verkoopen. De Admiraliteit, aan welker goedkeuring hij dit zijn plan onderwierp, schijnt hem daarop geen gunstig antwoord gegeven te hebben. Hij doorreisde vervolgens Rusland en Siberie te voet, en was nu voornemens, om het geheele Amerikaansche vasteland van het Noorden tot het Zuiden te doorloopen.

BAYREUTH *den 14den November.* De Legatieraad JOHANN PAUL FRIEDRICH RICHTER, beroemd onder den naam van *Jean Paul*, door zijne veelvuldige geestige en oorspronkelijke geschriften, is alhier, omtrent 63 jaren bereikt hebbende, heden avond overleden. Na een lang verblijf te Weimar, huwde hij

en zette zich in deze ſtad neder, die hij, ſedert verſcheiden jaren, bewoonde. De Duitſche Letterkunde verliest in hem een van hare hoofden in het Romantiſche vak; en welke gebreken, zoo als nu eens gemis aan plan en orde, dan vreemdheid van ſtijl, in zijne geſchriften werden opgemerkt, alles droeg den ſtempel van een oorſpronkelijk genie, wiens werken ſchier onvertaalbaar mogen heeten. (*)

Parys. - Tot Lid van de Akademie der Wetenſchappen alhier, — in plaats van den overleden vriend van Buffon, den voortzetter der onſterfelijke werken van dien grooten ſchilder der natuur, — Graaf Lacepède, die Buffons keus door zijne *Histoire naturelle des Cetacées*, die der *Quadrupedes ovipares*, en die der *Poiſſons*, volkomen regtvaardigde, — is de Hr. de Blainville verkoren; bij eene derde ſtemming vereenigde hij van de 54 ſtemmen 'er 30 op zich, de overige 24 waren voor den Heer Frederic Cuvier. Bij de vorige ſtemmingen hadden de Heeren Dr. Serres en de Baron de Ferussac, behalve de vorig genoemde, eenige ſtemmen.

IETS

OVER

Jonkheer WITTE van HAEMSTEDE (†).

Sommige geleerden koesteren thans het gevoelen, dat Witte, zoon van Floris den Vijfden, Graaf van Holland, geen bastaard was, maar integendeel in echten

(*) Nederlanders, minder gemeenzaam met Jean Paul bekend, kunnen omtrent hem onderrigt erlangen in het door Mr. J. A. Weiland uitgegeven werk, Gedachten van Jean Paul, dat in 2 Dn. in 1820 bij Immerzeel te Rotterdam verſcheen.

(†) Wij hebben vermeend, de ſpelling van den ouden tijd te moeten behouden, dewijl latere taalverbeteringen geene veranderingen in geſlachtnamen moeten te weeg brengen,

ten bedde verwekt werd, bij die zelfde Agnes van der Sluyse, die anderen beweren, dat aan Witte voorz. gehuwd was.

Tot wettiging van hun gevoelen van echte geboorte, voeren zij onder andere aan; dat de duisternissen, die de regering van Graaf Floris omwinden, hebben doen voortspruiten valsche stellingen, die voor het grootste deel te danken zijn, aan onwetendheid en hoofsche vleijerij voor het regerende Huis van Avesnes, gebezigd door den voortzetter van Melis Stoke, welken men zeer verkeerdelijk houdt, voor den echten Stoke, die de Kronijk begon.

Zij vermeenen wijders, dat verscheiden bewijzen, redenen en daden ten behoeve eener wettige geboorte pleiten, onder andere:

1°. Dat Witte van Haemstede nimmer zijn wapen gebroken heeft, met den Baarnsteel of het *Lambel*, hetwelk in die tijden het teeken eener bastaardij was, en in latere tijden eerst tot teeken eener breuke, door jongere zonen of takken van een geslacht gevoerd is.

2°. Dat Graaf Floris de zwakheid gehad heeft, zich te onderwerpen aan den inhoud van het schandelijk verdrag, dat zijn oom en voogd Floris van Holland, op den 21 October 1256 gesloten had, met Margriet van Vlaanderen en haar' zoon Guido van Dampierre (*).

3°. Dat het daar op gevolgde huwelijk, te weeg bragt den Pauselijken ban, waar door eene vroegere of andere echtverbintenis met Agnes van der Sluyse, als onwettig verklaard werd en Witte, die uit dezen echt ontsproten was, een bastaard beschouwd werd.

4°. Eindelijk, dat dit een en ander ten gevolge gehad heeft, dat de vroegere en volgende geschiedschrijveren, bij gebrek aan oordeel en ervarenheid in de Leen-, Staats-, Volken-, Keizerlijke en Kanonlijke regten, van het spoor der waarheid zijn afgedwaald.

Wij eerbiedigen in het algemeen de stellingen van die geleerden, die grijs geworden zijn in het opsporen van al hetgeen, dat tot de geschiedenis van ons Vaderland eenige betrekking heeft; wij vertrouwen ook

(†) Meyerus *ad. an.* En Mieris I — 299.

ook, dat deze hunne ſtellingen onderſchraagd zijn, door ontegenſprekelijke bewijzen, welke hunnen onvermoeiden ijver aan de vergetelheid heeft ontrukt, en wij doen tevens den vurigen wensch, dat lust, tijd en omſtandigheden hun zullen toelaten, om het weetgraag *publiek* en de beminnaren der geſchiedenis in te lichten.

Na deze onze gevoelens van hulde en achting voor zoodanige geleerden onbewimpeld te hebben blootgelegt, zal het ons dan ook geoorloofd zijn, eenige bedenkingen te ontwikkelen, en den gunſtigen lezer medetedeelen, dat gene, wat ons aangaande Jonkheer Witte van Haemstede is voorgekomen, zonder dat wij hier door willen treden in een ſtrijdperk met die genen, waar tegen onze geringe kunde niet opgewasſen is.

Wij zullen beginnen met het uiten onzer bedenkingen, tegen de hier boven ontwikkelde ſtellingen, en eindigen met hetgene, wat Jonkheer Witte zelven betreft.

Voor eerst vermeenen wij door oorſpronkelijke ſtukken te kunnen bewijzen, dat Agnes van der Sluyſe, wel degelijk de vrouw van Jonkheer Witte en geenszins zijne Moeder geweest is, gelijk hierna blijken zal.

Ten tweede vermeenen wij, dat de ſtelling omtrent het wapen en het niet voeren van den Baarnſteel, afwijkt van de ſtellingen der Schrijveren in het vak der wapenkunde. T. de Rouk in zijn *Adelijk Tooneel* leert ons, dat de Baarnſteel of het *Lambel*, niet het teeken der bastaardij is noch was, (*) maar wel, dat van jongere zonen of takken van een geſlacht, en dat de bastaardij-breuk beſtond in den zoogenaamden bastaard-balk, in de wapenkunde afwisſelend geheeten, *Barre*, *Bande*, *Cotice* en *Filet*; zijnde een ſmalle draad of ſtreep, loopende over het geheele ſchild, van den linker boven- naar den regter beneden-hoek en ſomwijlen ook wel van den regter boven-naar den linker beneden-hoek van het ſchild. Dit zelfde gevoelen vindt men ook ontwikkeld, in genoegzaam alle de zoogenaamde *Heraldieke* werken, en wordt bovendien bevestigd door een aantal oorſpronke-

(*) Van dit gevoelen zijn ook Paillot, Menestrier en de Engelſche *Introduction to Heraldry.*

kelijke zegelen, welke nog voorhanden of in plaat uitgegeven zijn. In een *manuscript* geslacht-register der bastaarden van Holland (*) in de eerste helft der zeventiende eeuw te zamen gesteld, door den kundigen Nederlandschen afgezant, den Heer en Mr. G. Schaep, die tevens ook in de Amsterdamsche stadsregering was, vindt men Dirk, bastaardzoon van den R. K. Willem, met een wapenschildje, zijnde het Hollandsche, omgeven met eenen te zamengestelden rand, met den bastaardbalk over alles heen. Van hem bestaat 'er nog een stichtingsbrief, gegeven Vrijdags na Sint Victorsdag van het jaar 1303. (†) Hij was toen Landkommandeur te Utrecht, en voerde op zijn zegel een schildje, bevattende in de regter helft het kruis der Orde, en in de linker een wapen als het hier boven opgenoemde, maar wij durven niet verzekeren, of de bastaard-balk op hetzelve zigtbaar is. Wij hebben in dit oogenblik voor ons liggen, het naauwkeurige afgeteekende zegel van Jan van Hattem, bastaard-zoon van Reinald Hertog van Gelre, die in 1387 eene gifte aan het Duitsche Huis te Utrecht bezegelde; zijn wapenschild is te zamengesteld uit Gelre en Engeland, waarover heen loopt de Bande, die zijne onwettige geboorte aanduidt. (§)

Op de graftombe van Willem bastaardzoon van Hertog Albrecht van Beijeren, en eerste Heer van Schagen (**) vindt men zijn wapenschild, ook beladen met den bastaardbalk. Alleropmerkzaamst is het, dat dit voorz. wapen niets van het Beijersche bevat, maar integendeel alleenlijk beladen is, met de vier leeuwen, gelijk onze Hollandsche Graven uit het Huis van Henegouwen gewend waren te voeren; het Helmteeken is een klimmende leeuw, omgeven met den zoogenaamden Hollandschen tuin. De graftombe

(*) Hetzelve bevindt zich onder de Archieven van den Hoogen Raad van Adel.

(†) Archiven van het Duitsche Huis, Lade 32. Paket 2. ook bij Mieris II — 35.

(§) Archiven van het Duitsche Huis te Utrecht.

(**) Thans nog te zien in de Kerk te Schagen.

be van zijn' zoon Johan, insgelijks Heer van Schagen, is mede aldaar aanwezig, hij voert het moederlijke wapen van Hodenpijl, beladen in het regter boven vierendeel met een wapen, zijnde ook gevierendeeld, bevattende in het 1e en 4e gedeelte hetzelfde wapen, dat zijn vader voerde en in 2e en 3e gedeelte, dat van Beijeren; zijn Helmteeken is eene Paauwenſtaart, beladen met een' klimmenden Leeuw. Wij vermeenen echter, dat 'er voorbeelden beſtaan, dat bastaarden uit groote huizen ontſproten, niet altoos het kenmerk hunner onwettige geboorte gevoerd hebben; en het is tot beſlisſing der onzekerheid te bejammeren, dat 'er geen zegel van onzen Jonkheer Witte beſtaat.

Ten derde, dat het zeer mogelijk is, dat het eene laffe daad was van Floris, voogd van Holland, om het verdrag van den 21 October 1256, met Vlaanderen te ſluiten, en het weinig vastheid van karakter aantoont bij Graaf Floris den Vijfden, van zich naderhand aan den inhoud van hetzelve te onderwerpen en zich in den echt te begeven, met die vrouw, welke hem bij het voorz. verdrag was toeerkend; maar wie weet, of de tijdsomſtandigheden en de jeugd beide Oom en Neef niet genoopt hebben, den eerſten om het verdrag te ſluiten en den tweeden om hetzelve te achtervolgen. Heeft men in onzen leeftijd geene voorbeelden gezien, dat vorsten gedwongen door de tijdsomſtandigheden of gelokt door vergrooting hunner Staten, de aloude bakermatten hunner voorvaderen hebben overgegeven en hunne dochteren uithuwelijken, aan de bloedige verdervers van hunne ſtaten; gelijk bij voorbeeld, de Huizen van Wittelsbach en Lotharingen? Overigens hebben wij nergens de minste aanduiding gevonden, dat eene Pauſelijke, Kerkelijke of Wereldlijke magt eene vroegere echtverbindtenis van onzen Graaf Floris zoude verbroken hebben. De kundige Heer J. Meerman heeft, tijdens het ſchrijven zijner geſchiedenis van R. K. Willem, de boekerij van het *Vatikaan* doorzocht, en onder het vinden van verſcheidene Pauſelijke Bullen; 'er ook eenige aangetroffen, betreffende Graaf Floris den Vijfden, en het dunkt ons te mogen beſluiten, dat, zoo 'er iets omtrent eene huwelijks-vernietiging gevonden was, die ſchrandere navorſcher zulks niet verzwegen zoude hebben.

Ein-

Eindelijk willen wij gaarne gelooven, dat in oude tijden, even als in onze dagen, de geſchiedſchrijveren veel toegevendheid hebben moeten bezigen omtrent de regerende Landsheeren; of uit vleijerij de waarheid verduisteren en de zaken in een verkeerd daglicht ſtellen. Maar is de Kronijk van Melis Stoke, die wij kennen, niet de ware of de echte, wat moet 'er dan van de geheele geſchiedenis worden? Men zal moeten twijfelen aan al hetgene wij geboekt vinden, omtrent de twee laatſte Graven uit het eerſte, en de twee eerſte Graven uit het tweede Hollandſche Huis. Voor het overige willen wij gaarne inſtemmen, dat menig ſchrijver door gebrek aan oordeelkunde en ervarenheid in de oude Leen-, Staats-, Volken-, Keizerlijke en Kanonijke regten, een' misſlag begaan heeft. En het is gewis gebrek aan *Historiſche kritiek* geweest, die menig Schrijver heeft doen dwalen en de verkeerde of fabelachtige ſtellingen van anderen doen voortplanten.

Doch laten wij tot onzen Haemstede terugkeeren. Maar vooraf is het noodig iets omtrent zijnen vader te reppen.

Floris de Vijfde, Graaf van Holland enz. was, voor zoo verre de geſchiedenis zulks leert, te Leyden geboren, in of omtrent de maand September 1254, tijdens het beleg van Valenchijn (*). Hij ſchijnt in 1269 of 1270, vijftien of zestien jaren oud zijnde, de regering aanvaard te hebben, en men zegt hem toen alreeds in den echt verbonden te zijn (ingevolge het verdrag van 21 October 1256) met Beatrix van Dampierre, (†) dochter van Guido, Graaf van Vlaanderen en Mahaut van Bethune. Zij was weduwe van Hugo van Chastillon (§), zij baarde haar' man verſcheiden kinderen, van welke maar een den vader overleefde. Deze Beatrix ſtierf

(*) Melis Stoke, bladz. 92. En Meerman, Koning Willem II — 214.

(†) Melis Stoke, bladz. 98.

(§) Het zijn niet alleen alle de Noord- en Zuid-Nederlandſche, maar ook alle vreemde ſchrijveren, die deze echtverbindtenis zonder eenig bedenken opgeven.

ſtierf den 5den April 1296, en Graaf Floris werd vermoord den 27 of 28ſten Junij 1296, nalatende behalve zijn zoon en opvolger Graaf Jan den eerſten, verſcheiden onechte kinderen, van welke laatſte de volgende 'er een was.

Witte van Holland, naderhand bekend, onder den naam van Heer Witte, bastaard van Holland, Heer van Haemstede Ridder.

Alle de geſchiedſchrijveren geven hem eene *onwettige* geboorte; dit gevoelen is van de tijden van Melis Stoke af, tot op den huidige dag voortgeplant en alle de Nederlandſche en vreemde Schrijveren, die van hem gewagen, hebben zulks daargeſteld, zonder dat nog iemand hun in het openbaar heeft tegengeſproken.

Een dikke ſluijer omwindt alles, wat zijne geboorte betreft en laat ons gisſen naar den naam zijner moeder. De overlevering of liever de fabel zegt, dat hij geteeld was bij eene dochter van Jan den zevenden Heer van Heusden, die door Graaf Floris geſchonden was en trouwbeloften van hem ontvangen had; dat het ingevolge van dien was, dat het geſlacht van Haemstede tot deszelfs Helmteeken voerde den witten Zwanen hals met den gulden trouwring in de nebbe, en de Hollandſche Leeuw in het ſchild beladen werd, met een raderke op den borst, zijnde het wapen van Heusden Smallegange en S. van Leeuwen, gelijk meer anderen, zeggen dit ſtellig. Gouthoeven, op wien meer ſtaat te maken is, zwijgt hiervan en noemt in het geſlacht-register der Heeren van Heusden niet eens die dochter, bij wie Witte zoude geteeld zijn. Wagenaar zegt, dat hem weinig of geen blijk voorgekomen is, wegens het ſchenden of tot eene bijzit nemen van de dochter des Heeren van Heusden (*) Ook hebben meer oordeelkundigen, dit alles beſchouwd als een verdichtſel, om hier door het geſlacht van Haemstede meer luister bij te zetten. Bastaarden veranderden altoos op de eene of andere wijze het vaderlijke Helmteeken; dus geen wonder, dat die van Haemstede zulks ook deden. Het raderke, dat men naderhand op de borst (of liever op den linker ſchou-

(*) Vaderl. Hist. III — 69.

ſchouder) van den Leeuw gevonden heeft, is van zilver, en dus geenszins, dat uit het *Heusdenſche* wapen, maar wel uit dat van Sluyſe, tak uit Heusden ontſproten.

Opmerkelijk is het echter, dat men onzen Witte, in geene der oorſpronkelijke brieven, welke hem betreffende zijn, *bastaard* genoemd vindt, maar altoos afwisſelende 's Graven zoon, 's Graven broeder of 's Graven neef.

Onze Witte kan niet wel anders, dan ſtaande het huwelijk van zijn' vader geboren zijn; want wij hebben hier boven gezien, dat Graaf Floris in 1269 of 1270, alreeds in den echt verbonden was, en, daar hij toen naauwelijks vijftien of zestien jaren oud konde zijn, het dus onmogelijk is, dat hij voor dien tijd, alreeds een' zoon zoude verwekt hebben. Na den dood van 's Graven gemalin, die voorviel op den 5den April 1296, kan hij ook niet wel ter wereld gekomen zijn: want dan was het onmogelijk, dat men hem in 1297, alreeds tegen die van Dordrecht op het Huis te Putten in bezetting zoude gelegd hebben.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

PROGRAMMA

VAN HET

GENOOTSCHAP

TER BEVORDERING DER HEELKUNDE

TE AMSTERDAM,

Voor den jare 1825.

Daar bij het Genootſchap in dit jaar geene antwoorden zijn ingekomen op de te voren uitgeſchreven Prijsvragen, hebben Beſtuurderen, met voorkennis der ſtedelijke Leden, beſloten, dit jaar geene Algemeene Vergadering te houden, maar bij deze te berigten, dat zich als Schrijver der in het vorig jaar bekroonde Verhandeling over de ziekten van het Heupgewricht heeft doen kennen de Heer G. J. Pool, *Med. et Chir. Doctor* te Gouda.

Het Genootſchap op de Prijsvraag:

„ Daar het kunstmatig aanleiding geven tot eene vroegtij-
„ dige geboorte, bij groote vernaauwingen van het bek-
„ ken, of om andere gewigtige redenen, volgens hetgene
„ Dennman, en naderhand verſcheiden andere Kunstoe-
„ fenaars, daaromtrent ter onzer kennis hebben gebragt,
„ en waarvan Reisinger in zijn werk *Uber die kunst-*
„ *liche Frühgeburt*, ons een volledig verſlag heeft geleverd,
„ thans, in Engeland voornamelijk, vele voorſtanders en
„ navolgers vindt, maar echter het oordeel der Verloskun-
„ digen in het algemeen, over het veilige en doelmatige
„ dezer zaak, nog zeer veel uiteen loopt; zoo looft het
„ Genootſchap deszelfs zilveren Medaille, benevens tien
„ gouden Dukaten, uit aan dengenen, welke het grootſte
„ en beste getal eigene Waarnemingen, tot dit onderwerp
„ betrekkelijk, bij hetzelve zal hebben ingeleverd."

wederom geen antwoord bekomen hebbende, werd beſloten, daar deze vraag van veel belang is voor de Verloskunde, en tot derzelver beantwoording ruime ondervinding vereischt wordt, dezelve voor een' onbepaalden tijd op te hangen, ten einde onze Nederlandſche Verloskundigen gelegenheid te geven, om hunne ervaring in deze met des te meerder ruimte te kunnen mededeelen.

Voorts herinnert het Genootſchap aan de nog loopende Prijsvragen, als:

I. „ Alhoewel de behandeling der wonden in de laatſte
„ eeuw veel gewonnen heeft door het achterlaten van zal-
„ ven, van geestrijke vochten en andere zamengeſtelde
„ Geneesmiddelen, zoo blijft echter nog altijd de vraag,
„ of ook niet de hedendaags zoo algemeene en gebruike-
„ lijke geneeswijze voor verbetering vatbaar zij, zoodanig,
„ dat in de plaats van een droog en dekkend, en derhalve
„ enkel negatief werkend verband, geneeskrachten zouden
„ kunnen aangewend worden, geſchikt om, bij kleine won-
„ den, de ontſteking geheel, en, bij grootere, het bui-
„ tenſporige dier werking te beteugelen, en daardoor zoo-
„ wel de uitputting der krachten, als gevaarlijke zenuw-
„ toevallen voor te komen, en tevens de genezing te be-
„ ſpoedigen.

„ Het bevochtigen der wonden met zuiver water, gedu-
„ rende twintig eeuwen met een gelukkig gevolg bekroond,
„ en door de jongſte ervaringen ten ſterkſte aangeprezen,
„ ſchijnt dan ook in vele gevallen boven het enkel plukſel-
„ verband de voorkeur te verdienen.

„ Nogtans levert mede het groeijend rijk een aantal voort-
„ brengſelen op, wier werking, door het Geneeskundig
„ oordeel beſtuurd, van heilzame gevolgen zoude kunnen
„ zijn, en deswegens verdienen, meer, dan tot heden toe
„ geſchied is, aan het licht gebragt te worden.

„ Om

„ Om deze reden ſtelt het Genootſchap de volgende
„ vraag voor:
„ Wat leeren de Geneeskundige, of andere Schriften der
„ Oudheid, omtrent het gebruik van verſche planten, of
„ derzelver uitgeperst ſap, in de behandeling van wonden?
„ Welke is ten dezen opzigte de geſchiedenis der onbe-
„ ſchaafde volken?
„ Hoedanig is de gemeene ondervinding en het daarop
„ gevestigd volksgevoelen, in eenige deelen van Europa,
„ bijzonder in ons Vaderland?
„ Welke planten verdienen, op grond van ervaring, bo-
„ ven anderen den voorrang; bij welke ſoort van wonden
„ en in welk tijdperk hebben deze of gene de meest heil-
„ zame werking?

Om alle dubbelzinnigheid te vermijden, dient bij de beantwoording dezer vraag het karakter der planten naauwkeurig bepaald, en de twijfelachtige afgeſcheiden te worden van de volkomen gekende.

Het Genootſchap verlangde de beantwoording dezer vraag, onder uitloving van eene gouden Medaille, ter waarde van dertig Dukaten, op den ſtempel des Genootſchaps geſchroefd, aan den Schrijver van het meest voldoend en goedgekeurd antwoord, vóór of op den 1ſten Januarij 1827.

II. „ Onder de verſchijnſelen, die, ſtaande de pogingen
„ der Natuur ter uitdrijving van de voldragene vrucht,
„ plaats hebben bij vrouwen, wier bekken door voormalige
„ Engelſche ziekte, of welke andere oorzaak, aanmerke-
„ lijk vernaauwd en misvormd is geworden, verdient bij-
„ zondere opmerking het doorgaans gebrek aan regelmatig
„ met kracht toenemende weeën, gelijk die eener natuurlijke
„ baring, zoodat niet zelden vier, vijf, ja meer dagen be-
„ ſteed worden, om den inwendigen ſtaat der teeldeelen tot
„ die ontwikkeling te brengen, welke anderzins meermalen
„ bij barende binnen een enkel uur daaraan te vin-
„ den is.
„ Het Genootſchap dit verſchijnſel verlangende opgehel-
„ derd te zien, vraagt, onder uitloving van deszelfs zilve-
„ ren Medaille, voor een voldoend antwoord:
„ Welke is de reden van deze onregelmatige weeën?
„ Wat is derzelver eigenaardig kenmerk?
„ Zijn zij in de gegevene omſtandigheden voor- of na-
„ deelig, ter mogelijke bevordering van de geboorte eener
„ levendige vrucht?"

om beantwoord te worden vóór of op den 1ſten Januarij 1826.

III. Naardien het Genootſchap geſlaagd is in het bekomen van een voldoend antwoord (*) op de Prijsvraag over eene

(*) Dit antwoord is gedrukt, en wordt uitgegeven bij den Boekverkooper R. J. Berntrop.

eene beknopte, doch zooveel mogelijk volledige beſchrijving van den natuurlijken ſtaat der gewrichten, en derzelver omringende deelen, alsmede van de verſchillende gebreken, welke aan dezelve kunnen voorkomen, zoowel met betrekking tot derzelver oorzaken, en kenteekenen, als tot de beste Schrijvers, welke over deze ſtoffe behooren geraadpleegd te worden, meent het als gevolg daarvan, eene tweede Prijsvraag te kunnen uitſchrijven, welke zich uitſluitend tot eene rationele behandeling en geneeswijze van deze gebreken bepaalt.

Het Genootſchap meent alzoo de kundigſte en ervarenſte van deszelfs Leden, en verdere Nederlandſche Heelkundigen te moeten opwekken, ter bearbeiding van dit hoogst gewigtig leerſtuk.

Het vraagt derhalve:

„ Eene op te voren gelegde gronden berustende practiſche Verhandeling over de geneeswijze der verſchillende „ aan de gewrichten voorkomende gebreken, geſtaafd door „ eigene Waarnemingen, en die van anderen."

Onder uitloving van haren gouden Medaille, ter waarde van 30 Dukaten, aan den Schrijver van het meest voldoend en goedgekeurd antwoord, en eene zilveren Medaille, als een accesſit, aan het naast daar bijkomende. De antwoorden moeten vrachtvrij gezonden wordenvoor of op den 1ſten Januarij 1826 aan den Secretaris des Genootſchaps.

Op de bij herhaling voorgeſtelde vraag over den ſtaat der Heelkunde in ons Vaderland, wederom geen antwoord ingekomen zijnde, is beſloten dezelve in te trekken en als nieuwe Prijsvraag voor te ſtellen:

„ Terwijl het niet ontbreekt aan een goed aantal van „ beſchreven en met goed gevolg verrigte Heelkunstige „ Operatien van allerlei aard, zoo maakt echter de operatie der Traanfistel hier van eene in het oog loopende uitzondering; zoo zelfs, dat de uitnoodiging van dit Genootſchap, reeds in den jaren 1801 bij deszelfs Jaarlijksch Programma gedaan, en waarvan hetzelve de mededeeling van „ verſcheidene zoodanige operatien verwachtte, tot heden „ toe is onvoldaan gebleven. Intusſchen, daar de Traanfistel onder die gebreken behoort, welke gansch zoo zeldzaam niet zijn, en er zich dus eene overvloedige gelegenheid aanbiedt, om de genezing van dit gebrek, volgens „ de eene of anderen aangeprezen methode te ondernemen, „ zoo meent het Genootſchap te mogen vooronderſtellen, dat „ het velen onzer vaderlandſche Heelmeesters aan ruime „ ondervinding in dit gedeelte der Operative Heelkunde ook „ geenszins zal ontbreken, en looft dus uit deszelfs Zilveren „ Medaille en tien gouden dukaten, aan dengenen, die „ vóór of op den 1ſten Januarij 1827, aan hetzelve zal „ hebben medegedeeld het grootst aantal van gedane

„ zoo

„ zoo wel mislukte, als gelukkig geslaagde operatien der
„ Traanfistel, tevens met derzelver naauwkeurige en bere-
„ deneerde beschrijving, en vooral ook met eene bepaling
„ der voor- en nadeelen van de eene methode van opere-
„ ren boven eene andere, gegrond op het beloop en de
„ verschijnselen, bij ieder afzonderlijk geval waarge-
„ nomen."

Het Genootschap, van opgemelde besluiten kennis gevende, heeft gedacht, als voormaals, daarbij te moeten voegen; dat geene, dan Nederlandsche Heelkundigen, zullen toegelaten worden te dingen naar eenigen Eereprijs van hetzelve, hoegenaamd; — dat men geenerlei geschriften zal aannemen, ten zij gesteld in het Nederduitsch, en zeer leesbaar geschreven; — dat de antwoorden op voorgestelde Prijsvragen, gelijk ook de naar een premie dingende bijzondere Verhandelingen en Verzamelingen van Waarnemingen, met eene Zinspreuk moeten onderteekend zijn, en vergezeld gaan van een verzegeld Biljet, ten opschrift hebbende, dezelfde Zinspreuk, en inhoudende den Naam, Titel en de Woonplaats des Schrijvers; — dat alle Geschriften, zonder onderscheid, vrachtvrij moeten gezonden worden aan den Medebestuurder en Secretaris des Genootschaps J. N. Engelstrum; — dat alle bijzondere Verhandelingen, Waarnemingen, of Verzamelingen van Waarnemingen, uiterlijk voor den 1sten Julij van ieder jaar, moeten worden ingeleverd, begeert men, dat daarover beslist worde in de eerstvolgende Algemeene Vergadering, of dezelve geplaatst te zien in het naast uitkomend Deel der werken van het Genootschap; — *dat alle Stukken, welke het Genootschap worden medegedeeld, het volstrekte eigendom zullen zijn van het hetzelve, en derzelver Schrijvers daarvan geen afzonderlijk gebruik zullen mogen maken buiten deszelfs toestemming*; — dat alleen de goedgekeurde Prijsschriften, in hun geheel, door den druk zullen worden gemeen gemaakt, en men van de overige, voor zooveel zulks noodig geoordeeld wordt, bij wijze van uittreksels, of aanmerkingen op het goedgekeurde Prijsschrift, den meest wezenlijken inhoud zal mededeelen; — dat men op dezelfde wijze zal handelen omtrent alle Geschriften, het Genootschap ter beoordeeling en gemeenmaking toegezonden, en niet vallende in den term eener volstrekte goed- of afkeuring; dat men echter altoos een' iegelijk deszelfs regt zal doen wedervaren, en ten dien einde van niets eenig gebruik maken, dan met melding van den naam des Schrijvers, als deze bekend is, en onbekend zijnde, van deszelfs Zinspreuk, geplaatst onder zijne Verhandeling, Waarneming, Verzameling van Waarnemingen, of hoedanig Geschrift het ook zijn moge; — dat de verzegelde Biljetten der niet voldoende gekeurde Prijsschriften ongeopend zullen verbrand worden; — dat Bestuurders des Genootschaps niet zullen mogen dingen naar eeni-

eenigen Eereprijs van hetzelve; — dat ook aan geen' van deszelfs Leden zulks zal geoorloofd wezen, dan onder voorwaarden, dat zijn Prijsschrift, en het opschrift van het daarbij gevoegde verzegelde Biljet, een ander dan zijn gewoon *Cachet* drage, en met eene vreemde hand geschreven zij — dat eindelijk, de naam eens iegelijken, wien, uit welken hoofde ook, eene Premie geschonken wordt, ten spoedigste, door middel der gewone Tijdschriften, zal bekend gemaakt worden.

J. N. ENGELTRUM,
Secretaris

Amsterdam,
den 15den November 1825.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Ware Oorsprong van het woord Sachejoon.

Het woord *Sachejoon*, strekkende in de straattaal tot de benaming van zure komkommers, is van de Joden, die dezelve te koop veilen, afkomstig, en heeft zijnen grond in den pligt, aan de Israëlieten opgelegd, van bij het genot eener nieuwe vrucht God te loven in deze bewoordingen: (*) „*Geloofd zijt Gij, Eeuwige onze God, Koning des heelals!* „*die ons het leven hebt verleend, ons hebt onderhouden en* „*ons dezen tijd hebt doen bereiken.*" Dit korte lofgebed nu, in het Hebreeuwsch aanvangende met het woord שהחינו *Sje he che jā noe* (die ons het leven hebt verleend), welk woord naar den Hoogduitschen tongval *Sjehechejanoe* wordt uitgesproken, wordt door die arme lieden, welke niet alleen komkommers, maar ook andere nieuwe vruchten, b. v. kersen, druiven enz. te koop roepen, bedoeld; gevende te kennen, dat men 'er van koopen zal, ten einde voor dat genot God te loven in bovengemelde bewoordingen. Nu is wederom dit woord verder verbasterd geworden, zoodat men het *Sjachejōne* hoort uitspreken, en van daar hebben dan degenen, die geen Hebreeuwsch verstaan, gemeend, dat dit de naam der komkommers zoude zijn. Even zoo zijn 'er eene menigte verbasterde Hebreeuwsche woorden in de gemeene volkstaal ingeslopen, als *Mazemat*, *Bolleboos*, *Sjofel* en meer dergelijke, welke alle zeer ligt af te leiden zijn, en die wij welligt eens opzettelijk behandelen zullen, indien 'er het publiek behagen in schept.

M. L.

STER-

(*) Zie Gebeden der Ned. Israëlieten, uit het Hebreeuwsch vertaald, door M. Lemans, gedrukt te Amsterdam bij J. van Embden & Zoon, 1822, bladz. 268 en 269.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

DEMERARY. Op den 20sten September l. l., des avonds ten 10 ure, heeft men in deze Kolonie een' vrij hevigen schok van Aardbeving gevoeld, welke begon met eene schuddende beweging der aarde, vergezeld van een rommelend gedruisch, maar eindigde in een golvende beweging. De rigting was van het W. N. W. naar het O. Z. O.; dit Natuurverschijnsel duurde 3 a 4 minuten, en had plaats bij eene aangename koelte uit het N. O. met eene heldere lucht in het zenith, doch wolkachtig naar het N. met eene lage donkere lucht naar het O.; de Thermometer stond op 84°. Deze schok was zwaarder dan men hier in vele jaren had ondervonden, en werd door een' ligteren een uur later gevolgd, waarop men eene zware windvlaag waarnam. Men ducht voor de schade, welke deze Aardbeving den eilanden kan toegebragt hebben, zijnde ten zelfde dagen op Barbados een zware schok gevoeld, die echter geene noodlottige uitwerkselen had.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	30. 1	43	N. W. t. W.	zeer windrig, bewolkt, tot in den voorm. buijig, 's nachts harde wind, met stofregen.
	30. 1¼	48½	W. N. W.	
	30 1¾	44½	Z. W. t. W.	
24	30. 0¾	51	W. N. W.	bewolkt, 's avonds betrokken, regen.
	30. 1½	52	N. W. t. W.	
	29. 9¾	45	W.	
25	30. 1	48½	W. N. W.	bewolkt, in den voormiddag een regenbui, 's avonds stil.
	30. 1½	49	N. W.	
	30. 2½	38	W. Z. W.	
26	30. 1¾	43	Z. t. O.	betrokken, harde wind, 's namiddags met regen, 's avonds storm, regenachtig.
	29. 9	45	Z.	
	29. 6	53	Z. Z. W.	
27	29. 7	45	W. t. Z.	bew., 's av. betr, voorm. stormacht., verd. zeer harde w., 's nachts reg., w. bedaard.
	29. 7¼	46½	W.	
	29 7¾	45	W. t. Z.	
28	29. 3½	50½	Z. t. W.	zeer harde wind, tot in den namiddag met regen, verder met bewolkte lucht.
	29. 2½	51	Z. Z. W.	
	29. 2	51	Z. W. t. Z.	
29	29. 2	48	Z. t. W.	tot even na den middag regen, namiddag buijig, 's avonds harde wind, 's nachts met regen.
	29. 1	45½	Z. Z. W.	
	28. 9¾	47	Z. t. W.	

BEKENDMAKINGEN.

St. Nicolaas- en Nieuwejaarspresenten.

*** Bij de Weduwe A. LOOSJES Pz. te Haarlem, zijn dit jaar uitgegeven en verzonden de onderstaande *nieuwe* Geschriften voor de Jeugd:

I. J. GLATZ, *Julius van Klarenau* of het hartelijk woord van' een' edelen Grijsaard aan een' veelbelovend Jongeling. Uit het Hoogduitsch, door den Schoolopziener M. MARTENS, met een gegrav. titel, in carton, gr. 8vo. *f* 2: 20.

II. K. H. ANDRÉ, *Schilderijen uit het Menschelijk leven*, ten dienste der rijpere jeugd. Uit het Hoogduitsch, door M. MARTENS, met één plaat en gegrav. titel, 8vo. *f* 1 : 80.

III. J. A. C. LöHR, *Licht en Bruin in de Kinderwereld*. Naar het Hoogduitsch, door M. M., Schoolopziener van het 3de School-District in Vriesland, met zes platen, 8vo. *f* 1 - 50. met gekleurde dito *f* 1 - 80

en zijn bij bovengemelde herdrukt deze twee gezochte Kinderwerkjes:

I. M. NIEUWENHUIJZEN, *Lettergeschenk voor de Nederlandsche Jeugd*, met platen, *Vierde Druk* *f* 1 - 50.

II. P. MOENS, de Kleine SUSE BRONKHORST, *Tweede Druk* 8vo., met platen *f* 1 - 20

Behalve deze zijn bij dezelve nog een groot aantal voor dit oogmerk geschikte Geschriften te bekomen, volgens eene lijst gratis verkrijgbaar en in haar' Winkel voorhanden.

** De kundige Adriaen Verwer, Koopman te Amsterdam, verklaart bij zijne uitgave van het werk: *Nederlants See-rechten, avarijen en bodemerijen*. enz. derde druk, Amsterdam 1730. Voorreden bl. VIII — XI gebruik te hebben gemaakt van twee Handschriften. het eene door vrindts gunste hem geleend, en geschreven zijnde in het midden der eeuwe van 1400 en het ander, uit Enkhuizen van daan, 't welk geschreven was na 't jaar 1500, en voor 1560.

Aangezien Verwer slechts gedeeltelijk van die handschriften heeft gebruik gemaakt, en het tot het naauwkeuriger bepalen van den waren oorspronkelijken tekst der daarin vervatte Zeeregten, van belang is, die handschriften nader te raadplegen, zoo, wordt een ieder, die gezegde handschriften mogt bezitten, of in de gelegenheid mogt zijn, deswegens eenig narigt te geven, vriendelijk verzocht daarvan aan de Redactie van dit Tijdschrift kennis te willen geven. Ook van andere handschriften tot hetzelfde onderwerp betrekkelijk, zal de mededeeling hoogst aangenaam zijn.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 49. *Vrijdag den 9den December.*

BERIGTEN.

LONDEN. Offchoon de derde reis van Kapitein PARRY den kring der Aardrijkskundige ontdekkingen niet uitgebreid hebbe, zullen andere wetenfchappen bij de waarnemingen en proeven, op dien togt gedaan, zeker winnen. Onder andere heeft men een' toeftel, door den Heer BARLOW uitgevonden, beproefd, welke dienen moet, om de magneetnaald hare magnetifche kracht te doen behouden, die zij, op die hooge breedten, uithoofde van de nabijheid der Magnetifche pool, dermate verliest, dat zij, alleen aangetrokken door het ijzer van het fchip, het noorden in alle mogelijke rigtingen aanwijst en voor de zeevarenden onbruikbaar wordt. De toeftel van den Heer BARLOW beveiligt de naald voor de werking van het ijzer van 't fchip en kan in alle ftreken met goeden uitflag gebezigd worden. Gedurende de overwintering, die van 9 tot 10 maanden duurde, heeft men uitftappen van zestig tot tachtig mijlen in de poollanden gedaan. Men heeft van daar onderfcheidene planten en dieren medegebragt. Het gering gevaar, dat de zeelieden omtrent hun leven en gezondheid op eene poolreize loopen, is op nieuw door deze onderneming bevestigd. De

white grouses, eene soort van witte korhoenders, hebben zeer dikwijls aan de officieren en matrozen eene vermakelijke jagtpartij en uitmuntend middagmaal opgeleverd. Een enkel berigt spreekt van een' uitstap op het eiland North-Sommerset, waarbij (men zegt niet in welke rigting) een open zee gezien was, en dat men vol hoop was, in dezelve doortedringen, toen het ongeluk, *the Fury* wedervaren, het terugkeeren noodzakelijk maakte.

UTRECHT. In plaats van den Heer ACKERSDIJK, als Hoogleeraar te Luik beroepen, is de Heer L. CRAEYVANGER tot Secretaris van het Collegie van Curatoren dezer Hoogeschool door Zijne Majesteit aangesteld.

AMSTERDAM. Tot Leden van de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut zijn, met Koninklijke goedkeuring, verkozen de Heeren A. VAN BEEK, te Utrecht; H. C. VAN DER BOON MESCH, Hoogleeraar alhier; G. WTTEWAEL, Hoogleeraar te Leyden en H. F. THYSSEN, Med. Dr. alhier.

HAARLEM. In eene Vergadering der Leden van TEYLERS Godgeleerd Genootschap, is besloten tot het uitschrijven van de volgende Prijsvraag: „ Welke is „ de leer van Jezus en de Apostelen wegens *de* „ *Christelijke Kerk op aarde*, voor zoo verre die op „ alle tijden en plaatsen toepasselijk gerekend worden „ mag? Wat vloeit hieruit voort aangaande het uit- „ wendig bestaan dier Kerk, derzelver betrekking tot „ den Staat, de inrigting van den openbaren Eerdienst „ en den stand en de pligten dergenen, aan wie de „ leiding daarvan is toevertrouwd? In hoeverre is „ men, naar luid der geschiedenis, aan deze Leer „ der H. Schrift getrouw gebleven? In hoeverre be- „ antwoordt de tegenwoordige staat des Christendoms, „ in 't algemeen, en meer bepaald in ons Vaderland, „ aan dezelve? En welke waarschuwingen en wenken „ kunnen, bij den toestand der Christelijke Kerk „ in onze dagen, voor de *Protestantsche* Afdeelingen „ derzelve, hieruit afgeleid worden?"

De prijs voor het best en voldoend gekeurd antwoord, is eene gouden Medaille, op den stempel van het

het Genootſchap geſlagen, ter innerlijke waarde van vierhonderd Guldens. De Verhandelingen tot antwoord dienende, moeten of in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch, goed en leesbaar en met eene *Nederduitſche* letter geſchreven zijn. Voorts moeten zij, zonder naam, en alleen met eene ſpreuk onderteekend en verzegeld met een daarbij verzegeld briefje, dezelfde ſpreuk ten opſchrift voerende en van binnen des Schrijvers naam en adres bevattende, gezonden worden aan het Fundatiehuis, van wijlen PIETER TEYLER VAN DER HULST, bij het *Sleepershoofd* te *Haarlem*, vóór den 1ſten Januarij 1827, ten einde beoordeeld te kunnen worden vóór de maand December van datzelfde jaar.

IETS

OVER

Jonkheer WITTE VAN HAEMSTEDE.

(*Vervolg en ſlot van bl.* 361.)

Wij moeten dan met alle gronden van redenen vooronderſtellen, dat Witte niet wel vroeger dan het jaar 1272 of 1273, het daglicht kan aanſchouwd hebben. Waarſchijnlijk is hij nog later geboren, want nergens komt hij voor gedurende het leven van Graaf Floris, nergens vindt men ook, dat deze zijn vader hem gedurende zijn leven, eenig erfdeel of jaargeld heeft toegedeeld, waarſchijnlijk uithoofde zijner jeugdige jaren, niettegenſtaande men wil, dat Graaf Floris hem zeer genegen was, (*) in zoo verre, dat, gebeten zijnde op Eduard Koning van Engeland, die zijn' zoon Graaf Jan in zijne magt hield, hij voornemens was, om zijn' natuurlijken zoon Witte tot erfgenaam en opvolger te benoemen. (†).

Wat

(*) Scriverius, O B. bl. 276 en Vaderl. Hiſtorie II bl. 1.

(†) Trivet, ad. an. 1296. p. 287.

Wat nu de daden en gebeurtenisfen van Jonkheer Witte betreft, zoo zullen wij dezelve opgeven, met de verfchillende benamingen, onder dewelke hij voorkomt.

Witte van Haemftede, wordt tegen zijnen dank, door Wolferd van Borfelen op het huis Putten gelegd, om Dordrecht te beleggen 1297 (*).

Men woude doe, dat Joncheer Witte
Ghinge ligghen opt huis van Pitte. (†)

Ic Witte broeder 's Graven van Hollant, belooft aan eenen Edelen Prince ende eenen moghende, mijnen lieve Here en broeder Ianne enz. dat hij hem dat goed dat Ians van Hameftede was, (§) wedergeven zal tegen ander goed op vermaninge. Maandags na S. Victor of 12 October 1299 (⁎).

Jan Graaf van Holland, geeft aan Witte *onfen lieve broeder*, al dat goed, dat wijlen zijnen vader aangekomen was, van Jans dood van Haemftede, te aanvaarden, gelijk die voorsz. Jan van Haemftede en zijn vader Haer Costijn dat befaten, 13 October 1299 (**). In de noot, onder dezen brief geplaatst, ftaat, dat de moeder van Witte was eene dochter van Jan, Heer van Heusden, doch 'er ftaat niet bij, waar zulks te vinden is.

Witte Heere van Haemftede, geeft keuren aan die van Haemftede, 1300. (††).

Hij geheeten *bastaerde Here* Witte, wordt benevens Jonkheer Willem van Henegouwen en Holland, en Heer Nicolaas van Putten te Zierikzee Ridder geflagen 1303.

Bin-

(*) Vaderl. Hift. III — 125.

(†) Melis Stoke, Boek 6, vs. 605 en 606.

(§) Deze Jan behoorde tot het geflacht van Renesse.

(⁎) Mieris I — 611. En Hollandfche Leenkamer.

(**) Mieris I — 612.

(††) Mieris II — 17. En Holl. Leenkamer, alwaar hij in den Index genoemd wordt Witte, natuurlijke zoon van Graaf Floris den Vijfden.

Binnen desen heeft men bestaen,
Ridder te maken up de stede
Jonchere Willem, en oec mede
Her Niclaes, here van Pitte
Enten bastaerde here Witte,
's Graven Neve was de gone,
En was 's Graven Florens zone. (*).

Heer Witte van Haemstede *den bastaerd* *in Graaf* Floris, een moedig man en van goed :leid, landde te Zantvoort en verloste Haarlem. 303 (†).

Witte van Haemstede, *natuurlijke zoon van raaf* Floris *den Vijfden*, stapte te Zandvoort aan nd, begeeft zich naar Haarlem en bewerkt het ver-ijven der Vlamingers uit het land (§).

Hij bekomt den bijnaam van geesel der Vlamin-n (*).

Her Witte, voert de Kennemers en Vriezen naar ierikzee, tot behulp van Graaf Willem 1304 (**).

Hij wordt bij het aanvoeren der Noord-Hollanders noemd: Witton, *fils naturel du Comte* Florent *nq*, 1304 (††).

Heer Witte van Haemstede, quam tot Haer-m en ontwont syn Standaert, daar die rode Lewe stont enz., en helpt de Vlamingers verdrijven, 305 (§§).

Here Witten, *Here* van Haemstede, *Rid-r*, zegelt met Hessel, Heren Gelmarsone, orter in Staveren, 25 April 1303 (**).

Heer

(*) Melis Stoke, I bldz. 192, alwaar vs. 660 zulks aat. — Hij wordt insgelijks op vs. 1097 en volgende van at zelfde Boek, bastaard van Graaf Floris geheeten.

(†) Van Oosten de Bruyn, I — 192.

(§) Melis Stoke, I — 216, 217, alwaar het op 1304 chijnt gesteld te worden. En Vaderl. Hist. III — 165.

(*) Meijerus, ad. an. 1304.

(**) Melis Stoke, 9e. Boek, vs. 73 tot 75.

(††) De Wez, *Hist. Part. des Prov. Belg.* II — 121.

(§§) A. Matth. Vet. Ævi Annal. I — 62.

(**) Friesch Chart. Boek I — 135.

Heer Witte, *'s Graven* Floriszoon, *Ridder*, getuige van een verdrag tusschen Guido, Bisschop van Utrecht en Willem Graaf van Henegouwen, Holland enz. En staat aldaar de vierde van zeven Ridders. Zaturdag na ons Heeren Hemelvaart 1310. (*).

Willem, Graaf van Henegouwen, Holland enz. verklaart, dat wijlen Graaf Jan, gaf aan *Heeren* Witte *sijnes broeder unsen lieve neve* 500 pond Hollands 's jaars, met belofte die in zekere renten te besitten. Zoo bewijst en geeft hij nu aan *Heeren* Witte *voorz. onsen neve*, al dat goed dat was Heer Jans van Renesse en zijne broedere ende vrouwe Margrieta hoire moeder, ende Jans van Haemstede, liggende binnen Schouwen Ambogte enz, Zondag voor Hemelvaertsdag, of 20 Mei 1313 (†). Dit zelfde bevindt zich ook op den Index der Hollandsche Leenkamer, volgens welken de Graaf hem noemt, *Heer* Witte *zijn neef bastaard van Graaf* Floris (§).

Na dezen tijd vinden wij hem nergens meer gemeld; zijn sterfjaar is onbekend, maar hij was gewis dood den 26 December 1321, dewijl zijn vrouw toen als weduwe voorkomt. En volgens den loop der omstandigheden te oordeelen, schijnt hij eerst kort voor dien tijd gestorven te zijn.

Hij was getrouwd en heeft drie zonen nagelaten, onder dewelke, volgens sommigen, ook een bastaard zoude geweest zijn. (*)

Zijne vrouw is tot dus verre onbekend gebleven en men weet door het Charterboek van Mieris, alleenlijk, dat hare doopnaam, Agnes, was. Doch wij durven bepalen, dat deze Agnes behoorde tot het geslacht van Sluyse, dat een jongere tak was van het geslacht van Heusden, en tot wapen voerde een schild van Keel, beladen met een rad van zilver. Het komt

(*) Arch. van het Kapittel van S. Marie, te Utrecht, in de oude Kast.

(†) Mieris II — 133.

(§) Holl. Leenkamer.

(*) M. S. Geslacht - Register van den Heer G. Schaep.

komt ons buiten twijfel voor, dat het, uit hoofde dezer echtverbindtenis, geweest is, dat de afstammelingen van onzen Jonkheer W i t t e Heer van Haemstede, het zilveren raderke gelegd hebben op den linker schouder van den Hollandschen leeuw, dien zij in hun wapenschild voerden. Men vindt soortgelijke voorbeelden meer bij de afstammelingen der latere bastaarden van de Hollandsche Graven, die het moederlijke wapen geheel of ten deele met het vaderlijke vermengden.

Deze vrouw dan was geheeten A g n e s (v a n d e r S l u y s e); omtrent den tijd van haar huwelijk vindt men niets aangeteekend, doch zij was gewis getrouwd vóór het jaar 1310; — dewijl als toen hare zuster J o h a n n a v a n d e r S l u y s e, Non in het Klooster Bedbur bij Kleef, ten hare behoeve en van hare overige zusters, voor Schepenen van Heusden afstand deed, van haar regt op de ouderlijke erfenis, in welken afstand zij geheeten wordt, *Vrowe* A g n i e s e n *Vrowe van Amestede* 1310 (*). Graaf W i l l e m, verklaart aan *veren* A g n e s e n *der Vrouwe van Haemstede*, te pacht gegeven te hebben, zijne voghdie van *'s Heeren Witten Kinderen van Haemstede*, en al het goed, dat Heer W i t t e behoorde, 26 December 1321 (†). Dit stuk bewijst ons op eene voldoende wijze, dat haar man alstoen dood was, dat zij weduwe onmondige kinderen had en in de voogdij en de beheering der goederen bleef. Zij zat nog in dezelve en bekwam bevel, om van 's Graven wege te betalen, acht ponden zes schellingen aan J a n H a b e g h e, van het geld, dat zij schuldig was, wegens haar Kinders voogdije, Dingsdag na S. Jacob 1327 (§). Na dien tijd vindt men haar nergens meer gemeld, zoo dat haar sterfjaar niet wel te bepalen is. Men ziet dan duidelijk, dat A g n e s v a n d e r S l u y s e, de vrouw en niet de moeder van onzen W i t t e v a n H a e m s t e d e geweest is.

Wij oordeelen het noodzakelijk, den bescheiden lezer te doen zien, dat wij deze onze bedenkingen niet op losse schroeven gesteld hebben en achten dus hem geen' ondienst te doen, door in het korte opte-

noe-

(*) Arch. van het Kapittel Bedbur te Kleef.

(†) M i e r i s II — 270. En Holl. Leenkamer.

(§) Holl. Leenkamer.

noemen, dat gene, wat wij uit ons manuscript geslacht-register van Sluyse, noodig oordeelen tot bewijs aantevoeren.

Heer Arnout van der Sluyse, Ridder, wordt door Butkens (*) opgenoemd onder de broeders van Jan Heer van Heusden, anderen stellen hem duidelijk zoon van Jan Heer van Heusden en Catharina van Loon of Los. Nog anderen noemen hem zoon van Heer Robbrecht van Heusden. Doch wij gelooven eerder, dat hij een broeders zoon was van Heer Zeger van der Sluyse, tweede Landkommandeur der Duitsche ordens Balije van Utrecht in 1266 en die stierf 1279 (†). Hoe het dan ook zijn mag, men vindt het volgende van hem aangeteekend. — Hij is borge voor Herman van Woerden en belooft den Graaf met vijf mannen te dienen, zoo Herman zijnen zoen breekt, 1287 (§). Borge voor Jan Heer van Kuyk en zegelt met hem 1290 (*). Borge voor Graaf Floris aan het Sticht Utrecht 1293 (**). Hij stierf 1299 en werd begraven in de Abdij van Bern (††). Zijne vrouw heette Agnes, maar haar geslachtnaam is onbekend; zij is dood in 1310, en hij verwekte bij haar de zes navolgende dochters:

1. Jutte getrouwd aan Heer Wolter, Heer van Keppel, Ridder. Zij wordt in den afstand van hare zuster Johanna geheeten, *Joncvrouwe* Jutte van Keple 1310. (§§) Zij is weduwe en met hare dochters bevestigd deze gifte, die wijlen haar man aan de Kerk van Keppel gedaan had 1330. Haar zegel aldaar bevat een Schild, beladen met een Rad; links en regts van het Schild een Leeuw, boven en onder hetzelve eene Sint Jacobs Schulp, zijnde het figuur van het oude Keppelsche wapen (**).

2.

(*) Troph. du Brabant.

(†) A. Matth. Annal. V — 864.

(§) Mieris I — 467.

(*) Mieris I — 502.

(**) Mieris I — 551.

(††) Huessen.

(§§) Arch. van Bedbur.

(**) Arch. van het Huis Keppel.

2. Lysbeth, getrouwd aan Heer Rudolf Cocq van Weerdenburg, Ridder. Zij wordt in den afstand van hare zuster Johanna geheeten, *Ver* Lisbetten, *Vrowe* van Werdenberghe, 1310 (*).

3. Beatrix, getrouwd aan Heer Johan van der Dussen, Ridder, Zij wordt in den afstand van hare zuster Johanna geheten, *Vrowe* Beatrisen van der Dussen, 1310 (†).

4. Agnes, getrouwd aan Heer Witte, Heer van Haemstede, Ridder. Zij wordt inden afstand van hare zuster Johanna geheeten, *Vrowe* Agniesen *Vrowen* van Amestede, 1310 (§).

5. Arnouda, nog ongetrouwd zijnde, wordt in den afstand van hare zuster Johanna geheeten, *Jonkfrowen* Arnouden van der Sluse, 1310 (‚).

6. Johanna, zij doet afstand en geeft over, al haar regt op de erfenisse van hare ouders; *Heer* Arnoud van der Sluse, *Ridder en vrouwe* Agnes. 1310 (**) zij is Non te Bedbur 1310, 1330 (††) zij zegelt voor haar Nicht Johanna van Keppel, die ook Non te Bedbur is 1330 (§§)

De hier bovenaangehaalde Brief van afstand, bevond zich onder de Archieven van het Kapittel van Bedbur, wij hebben hem, eenige jaren geleden, met naauwkeurigheid afgeschreven en van den volgenden inhoud bevonden:

„ Wi Arnout camere en Bernart van litte scepenen „ in Huesdene oirconden onder onse seghele, dat „ Joncvrowe Johanna van der Sluse met hare „ mamboer hevet verteghen ten hare susteren boef „ en te haren rechten erfghenamen, dat es te we„ tene te Joncvrouwe Jutten boef van Keple, „ Ver Lisebette, Vrowe van Werdenberghe, Vrowen „ Be-

(*) Arch. van Bedbur.

(†) Arch. van Bedbur.

(§) Arch. van Bedbur.

(‚) Arch. van Bedbur.

(**) Arch. van Bedbur.

(††) Ibid.

(§§) Ibid.

„ Beatrisen van der Dusfen, Vrowe Agniesen, Vro-
„ wen van Amestede en te Joncfrowen Arnouden boef
„ van der Sluse, up al dat goet dat hare eerst ver-
„ storven was, van Here Arnoude van der Sluse haren
„ Vader, daer God die zielen of hebben moeten. In
„ orconde desen brieven gheghreven, in 't jaar ons
„ Heren dertienhondert en tienen, upten achtenden
„ dach van Sincsen."

Hieraan was uithangende een perkamenten staart, waaraan een Zegel in groen was, waarop een Schild, in hetwelk een rad of wiel van zes spaken. Het randschrift was gedeeltelijk geschonden, en alleenlijk maar leesbaar het woord: *Scabinorum*.

Deze bovenstaande brief is, in den aanvang dezer eeuw, door de daartoe bevoegde Fransche Ambtenaren, benevens nog eenige andere stukken, betreffende de Geschiedenis van ons Land, en die geene dadelijke betrekking hadden tot de Abdijegoederen van Bedbur, gegeven aan den Geschiedenis beminnenden en in dat vak hoog ervaren Rijksvrijheer van Spaen; — en na deszelfs dood met de overige door hem verzamelde Charters op bevel van Zijne Majesteit ten behoeve van het Rijk aangekocht, door het toenmalige Ministerie voor het Publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien, (*) en moeten zich nu nog bevinden in eene van 's Rijks verzamelingen.

Ten slotte herhalen wij nogmaals, dat, door het mededeelen onzer hier boven ontwikkelde bedenkingen, wij hoegenaamd geen aanranding hebben willen doen, op de geliefkoosde stellingen van deze of gene kundigen beminnaren der geschiedenis van ons Vaderland. Wij hebben alleenlijk den gunstigen lezer willen mededeelen, dat gene wat wij gevonden hebben, en waarop onze bedenkingen gebouwd zijn. En hebben wij in dezen gedoold, dan is het ter goeder trouw geweest, en hopen wij, dat diegene, die iets beter of meerder weten, of andere bewijsstukken aan de vergetelheid hebben weten te ontrukken, zulks gelieven bekend te maken. Hierdoor zullen zij gewis in

(*) Besluit van den 4 April 1819. Litt. J. 3.

in het algemeen ten uiterste verpligten alle de beminnaren der geschiedenis van het Vaderland en in het bijzonder den Schrijver dezes.

NIEUW UITGEVONDEN WERKTUIGEN.

BESCHRIJVING van den DÉCOLORIMÈTRE van PAYEN, en de Proefnemingen met denzelven, door C. M. VAN DIJK, Apotheker te Utrecht.

(met eene Afbeelding.)

In mijne Verhandeling over de Plantaardige en Dierlijke Kool in het afgeloopen jaar uitgegeven, maakte ik, over de middelen sprekende, om de ontkleurende kracht van verschillende soorten van Kool te bepalen, ook gewag van het bovenstaande werktuig van Payen; alzoo mij hetzelve toenmaals ontbrak, konde ik mijne lezers geen ander denkbeeld daarvan geven, dan ik destijds zelf had.

De steller van het artikel *Charbon animal* in de *Nouveau Dictionaire des Arts et metiers Tom.* V pag. 9., beloofde zijne lezers eene beschrijving van den *Décolorimètre* op dit woord te zullen geven, zulks is echter niet geschied; (*) even min heb ik tot heden in eenig Fransch Tijdschrift eene beschrijving, veel min eene afbeelding van genoemd werktuig gevonden; wij zouden dus omtrent den aard en zamenstelling van hetzelve nog in het onzekere verkeeren, zoo het Natuurkundig Gezelschap hier ter stede het niet van belang geoordeeld had een werktuig te ontleden, dat, volgens de voorloopige opgave van den uitvinder, zoo zeer geschikt zoude zijn, de graden de ontkleuring bij het gebruik van verschillende soorten van beenzwart, aan te toonen.

Verzocht zijnde dit werktuig te beproeven, meende ik allen, die zich van de Dierlijke Kool als ontkleurend middel bedienen, inzonderheid de Suikerraffinadeurs, geenen ondienst te zullen doen, met de beschrijving van dezen *Décolorimètre* en den uitslag mijner proefnemingen mede te deelen.

De *Décolorimètre* op nevensgaande Plaat Fig. 1. in deszelfs geheel afgebeeld, bestaat uit een' regtstandigen cylinder A en

(*) De Schrijver van dit artikel is Payen, de uitvinder van den Décolorimètre zelf, en het verwondert mij dus ten hoogste, in het 6e. deel op de letter D, geen het minste gewag, noch van dit werktuig, noch van ontkleuring gemaakt te vinden.

en een' vlakliggenden cylinder B., in dezen laatsten past een andere cylinder C zoodanig, dat dezelve gemakkelijk uit- en ingeschoven kan worden; deze cylinder in Fig. 2. afgebeeld is aan het eene einde in *a* met een zuiver vlakgeslepen glas gesloten en in *b* naauwkeurig met vilt omwonden, op dat, gedurende de proefneming, geen vocht zoude kunnen doordringen; de oppervlakte van dezen cylinder is in 10 *centimètres* (duimen) of 100 *millimètres* (streepen) verdeeld; *c* is een losse koperen band, waarmede de cylinder C en B bevestigd wordt, op dat men bij de bewerking geen gevaar zoude loopen, denzelven geheel uit te halen: de cylinder B is even als wij in C aantoonden, met een vlakgeslepen glas voorzien, welk glas vooraan in *d* geplaatst is, zoodat, wanneer laatstgenoemde cylinder in B geschoven wordt, beide glazen elkander raken; en naarmate C minder of meerder wordt uitgehaald, vormt zich eene kleinere of grootere ruimte tusschen beide de glazen: de cylinder A bestemd om de ontkleurde vochten te bevatten, is met den cylinder B bevestigd en heeft met dezen gemeenschap, door middel van eene kleine, van binnen aangebragte opening, ter hoogte van *e*; de cylinder A wordt met een deksel *f* gesloten, op dit deksel, bevindt zich het vocht, dat gedurende de proefneming tot vergelijking dienen zal, tusschen twee vlakke ronde glaasjes, die door middel van een' koperen band bevestigd, en een *centimètre* of een tiende gedeelte van den cylinder C van elkander verwijderd zijn; *g is* een koperen stopje, waarmede de opening luchtdigt gesloten wordt. Fig. 3 stelt dit gedeelte van het werktuig, dat wij gemakkelijkheidshalve met den naam van standaard bestempelen *zullen*, aan de voorzijde voor; ten einde het vocht in den cylinder B met dat in den standaard D zoo veel te beter te kunnen vergelijken, wordt deze laatste van het deksel *f* afgenomen en naast B in *h* vastgeschroefd.

Het geheele werktuig is van koper gemaakt, en de beide cylinders naauwkeurig bevestigd, rusten op een zwaar koperen voetstuk, waarvan het, zoo noodig, kan afgeschroefd worden.

Wil men nu dit werktuig gebruiken, zoo is het vooraf noodig een goed kleurvocht te hebben, dat door lucht en licht zoo min als door de zamenstellende deelen der Beenkool wordt aangedaan. Boven vele, die door mij ten dien einde onderzocht zijn, geve ik, voor als nog, de voorkeur aan eene verdunde oplossing van indigo in zwavelzuur, en eene oplossing van hel bruine kandij in water; deze laatste, alleen daarom, omdat een Suikerraffinadeur dezelve dadelijk bij de hand heeft, en zoo veel te beter de waarde der Kool en de zuivering van de suiker berekenen kan.

Bij

Fig. 1. *Fig. 3.*

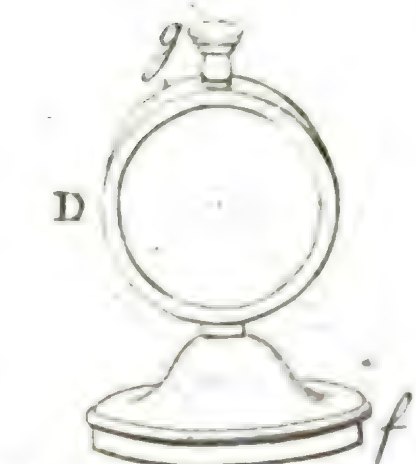
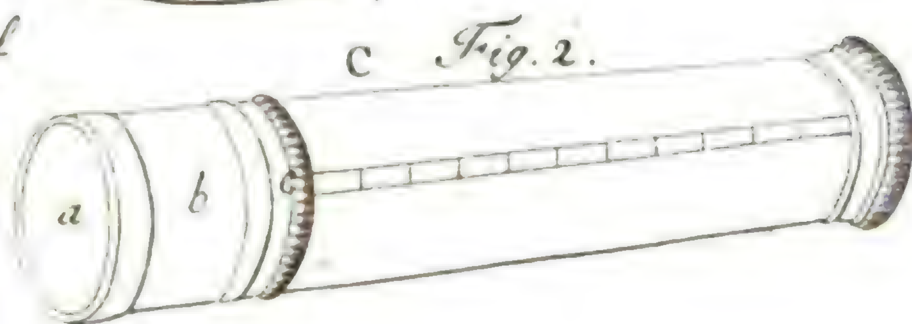

Fig. 2.

g D f A B c C e d

A. ... fec.

Bijaldien de *Décolorimètre* meer algemeen in gebruik komt, zal het noodig zijn een kleurvocht te hebben, dat bestendig aan zich zelve gelijk is, en op alle plaatsen gemakkelijk kan verkregen worden, ten einde de proeven door verschillende menschen en op verschillende plaatsen genomen, algemeen verstaan en onderling vergeleken kunnen worden. P a y e n spreekt van eene oplossing van platina, — wat hij daar eigenlijk mede bedoelt weet ik niet, maar bijaldien dezelve, gelijk welligt het geval is, uit eene oplossing van zoutzure platina bestaat, dan loopt men, mijns bedunkens, gevaar, om door de scheikundige werking van de vreemde zelfstandigheden in de Beenkool voorhanden op het kleurvocht, tot verkeerde resultaten te komen. (*) Alzoo men bij het gebruik van eene oplossing van indigo in zwavelzuur eenigermate hetzelfde te vreezen heeft, en het bestendig gebruik van dit zuurachtig vocht eenen nadeeligen invloed op den koperen *Décolorimètre* zoude hebben, is het noodig, dit kleurvocht vooraf met een weinig zuivere potasch te verzadigen, waarbij men zorg drage den juisten graad wel te treffen, naardien een overvloed van dit planten-loogzout het ontkleurend vermogen der Dierlijke Kool zoude tegenwerken. Wil men eene oplossing van hel bruine kandij als kleurvocht gebruiken, zoo losse men de suiker zonder behulp van warmte in zuiver helder water op, waarna men de oplossing filtreert; dit kleurvocht moet nimmer in voorraad gereed gemaakt en dadelijk aangewend worden, dewijl lucht en licht spoedig derzelver invloed op dit vocht beginnen uit te oefenen.

Zal men nu eenige soorten van Kool beproeven, dan neemt men van elke soort eene gelijke hoeveelheid en vermengt ieder afzonderlijk met dezelfde hoeveelheid kleurvocht; alzoo eene geheele ontkleuring niet alleen niet noodzakelijk is, maar ook alle vergelijking zou doen ophouden, zoo is het genoegzaam, wanneer het vocht slechts voor een derde of voor de helft ontkleurd is. Na het kleurvocht met kool gemengd en helder gefiltreerd te hebben, giet men hetzelve in den cylinder A en C, onderzoekt, hoe verre de cylinder C moet uitgeschoven worden om dezelfde kleur voort te brengen, als de standaard D. Heeft men het regte punt getroffen, dan maakt men de cylinders schoon en handelt met de overige soorten van Kool op gelij-

(*) Naardien P a y e n als scheikundige zeer gunstig bekend is, kan men niet verwachten, dat hij zoodanig kleurvocht zoude aanraden, hetwelk door de Beenkool ontleed wordt; het zal daarom van belang zijn te weten, wat gemelde scheikundige door eene oplossing van Platina verstaat, en op hoedanig eene wijze hij wil, dat men daarvan bij den Décolorimètre gebruik zal maken.

lijke wijze. Gedurende de proefnemingen plaatst men het werktuig op eene verhevenheid en rigte het op een zoo veel mogelijk gelijk wit vlak; men zorgt tevens, dat het licht niet fchuivend maar regt op het vlak valt.

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

AKADEMISCHE VERHANDELINGEN. *Dissertatio Pathologico-Medica de Spondylarthrocacia quam . . . . in Academia Rheno-Trajectina, publico ac solemni examini submitit* F. A. SNELLEN. *Trajecti ad Rhenum, ex officina* J. van Schoonhoven, 1825. 8°. pag. 136;

Deze wel gefchrevene Verhandeling heeft tot onderwerp, die ziekte, welke meer algemeen bekend is onder den naam van *Morbus Pottii*, of ook wel onder dien van *Cyphosis*. De Schrijver geeft dan ook, bij den aanvang van het eerste Hoofdftuk, eene naauwkeurige bepaling dezer ziekte, welke hij volgens Rust liever *Spondylarthrocacia* zou noemen ('t welk gebrek in de geleding der wervels beteekent). Daarna bepaalt de Schrijver zich tot de verfchijnfelen derzelve; en daar deze zeer onderfcheiden zijn, naar gelang van de zitplaats des gebreks, zoo noemt hij eerst die gene op, welke zich voordoen, wanneer de geleding der halswervels is aangedaan, en befchrijft vervolgens die verfchijnfels, welke waargenomen worden, zoo dikwijl de rug- of lendenwervels de zitplaats der ziekte zijn.

In het tweede Hoofdftuk handelt de Heer Snellen over den aard en de oorzaken dezer ziekte. De onderfcheidene gevoelens der oude Heelkundigen, door hem medegedeeld en overwogen, bewijzen, dat zij noch de natuur, noch de ware oorzaak van dit gebrek gekend hebben. Zelfs bij Ambrosius Paré, den grondlegger der nieuwe Heelkunde, treft men eene gebrekkige en eenzijdige verklaring aan, en het is de beroemde Pott, welke den waren aard en de oorzaken dezer ziekte voor 't eerst befchreven heeft. Meer uitvoerig wordt dan ook hier het gevoelen van dien geleerde medegedeeld, en als dat, 't welk met de natuur overeenkomstig is, aanbevolen. De Schrijver echter fchijnt zich (en niet zonder grond) nog liever te vereenigen met Rust. Deze ftemt met Pott wel overeen, wat de natuur der ziekte betreft, welke in beenbederf der wervels, ten gevolge eener voorafgaande ont-

ontfteking, beftaat, maar hij beweert, dat deze laatfte op onderfcheidene wijzen in 't inwendige van 't been kan ontftaan, terwijl Pott van gevoelen is, dat eene ziektestof zich als van buiten op de beenderen plaatst, en 'er daarenboven altijd eene zekere voorbefchiktheid tot deze ziekte vereischt wordt, waartoe hij met name de *diathefis fcrophulofa* brengt.

In 't derde en laatfte Hoofdftuk treft men acht onderfcheidene voorbeelden dezer ziekte aan, welke alle zeer belangrijk zijn, en waarvan fommige door den Schrijver zelven in 't Akademisch Ziekenhuis zijn waargenomen, terwijl andere door den Hoogleeraar Suerman hem medegedeeld werden. Dezelve bevestigen allezins, hetgeen te voren over de naaste oorzaak van dit gebrek gezegd is geworden, en hoewel men daar ook een voorbeeld aantreft, van den gelukkigen uitflag, waarmede de door Pott voorgeftelde geneeswijze achtervolgd werd, moeten wij met de laatfte der gevolgtrekkingen, door den Schrijver uit zijne Verhandeling afgeleid, inftemmen: dat namelijk de geneeswijze van Rust welke het *cauterium actuale* in dit geval heeft aangeprezen, boven de gewone *cauftica*, door Pott aanbevolen, de voorkeur verdient.

Wij hopen, dat de jeugdige geneeskundige, die zulk een treffend bewijs van welbefteden tijd aan de Hoogefchool, van goeden aanleg en van verkregen kennis gaf, daarvoor fpoedig de belooning zal vinden in het vertrouwen der lijdende menschheid.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
30	29. 1 29. 3¾ 29 6	42 44½ 34	N. W. t. N. N. t. W. N.	bewolkt, zeer windrig.
Dec. 1	29 7 29. 7 29. 6¼	32½ 37 33	O. Z. O. Z. O. ———	voorm. omtrent helder, verder bewolkt, 's avonds zeer windrig.
2	29. 2¼ 29. 0¼ 29. 1	34½ 41 44	Z. Z.O. Z. Z. Z. W.	's morg. harde wind, hagel en fneeuw, verd. zeer windr, voorm. regen, verd. bewolkt.
3	29. 2 29. 3 29. 3	45 47½ 45	Z. Z. W. Z. W. t. Z. Z. Z. W.	betrokk., zeer windr., 's morgens regen, 's nachts regen.

WEER

1825. Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
4	29. 1¼ 29. 1½ 29 3½	41½ 43 38	O. t. N. N. O. t. N. N.	betrokken, mist, 's morgens en in den namidd. ftofregen, 's avonds bewolkt, ftil.
5	29. 4½ 29. 4½ 29. 4½	39½ 43 46	O. t. Z. O. Z. O. Z. Z. W.	bewolkt. mist, 's avonds regen.
6	29. 5½ 29. 5¼ 29. 5	42 47 47	Z. Z. t. O. O. Z. O.	voormiddag omtrent helder, namiddag bewolkt, 's avonds betrokken.

BEKENDMAKINGEN.

St. Nicolaas- en Nieuwejaarspresenten.

*** Bij de Weduwe A. LOOSJES Pz. te Haarlem, zijn dit jaar uitgegeven en verzonden de onderftaande *nieuwe* Gefchriften voor de Jeugd:

I. J. GLATZ, *Julius van Klarenau* of het hartelijk woord van' een' edelen Grijsaard aan een' veelbelovend Jongeling. Uit het Hoogduitsch, door den Schoolopziener M. MARTENS, met een gegrav. titel, in carton, gr. 8vo. *f* 2: 20.

II. K. H. ANDRÉ, *Schilderijen uit het Menfchelijk leven*, ten dienste der rijpere jeugd. Uit het Hoogduitsch, door M. MARTENS, met één plaat en gegrav. titel, 8vo. *f* 1 : 80.

III. J. A. C. LÖHR, *Licht en Bruin in de Kinderwereld.* Naar het Hoogduitsch, door M. M., Schoolopziener van het 3de School-District in Vriesland, met zes platen, 8vo. *f* 1 - 50. met gekleurde dito *f* 1 - 80

en zijn bij bovengemelde herdrukt deze twee gezochte Kinderwerkjes:

I. M. NIEUWENHUIJZEN, *Lettergefchenk voor de Nederlandfche Jeugd*, met platen, *Vierde Druk* *f* 1 - 50.

II. P. MOENS, de Kleine SUSE BRONKHORST, *Tweede Druk* 8vo., met platen *f* 1 - 20

Behalve deze zijn bij dezelve nog een groot aantal voor dit oogmerk gefchikte Gefchriften te bekomen, volgens eene lijst gratis verkrijgbaar en in haar' Winkel voorhanden.

Dit No. met bijgevoegde Plaat kost 27½ Cents.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST- EN LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1825

N°. 50. *Vrijdag den 16den December.*

BERIGTEN.

WEIMAR *den 8sten November*. Heden werd hier plegtig gevierd de vijftigste verjaring van de aankomst des beroemden GOETHE in deze stad. Behalve onderscheidene geschenken, tot een aandenken hiervan door de dames dezer stad vervaardigd en hem aangeboden, — behalve eene Cantate, zamengesteld door den Heer EBERWEIN, ter zijner eere in den ochtend van dezen dag aangeheven, werd hem later, van wege den Groot-Hertog, door den Staatsminister, Baron VON FRITSCH, met een' eigenhandigen brief (*) ter hand ge-

(*) Deze hartelijke brief was van den volgenden inhoud:

„ Waarde Geheimraad en Staats-Minister!

Ik beschouw den dag, waarop gij, aan mijne uitnoodiging beantwoordende te Weimar aankwaamt, met regt als dien, waarop gij dadelijk in mijn' dienst traadt; aangezien gij, sedert dat tijdstip, niet opgehouden hebt, met mij de voldoendste bewijzen te geven van uw gehechtheid en van uwe vriendschap, door uwe zeldzame talenten aan Staatszaken opteofferen. Met een waar genoegen zie ik de vijftigste verjaring van dien dag aanbreken, als het Jubelfeest van mijn' eersten Staats-Minister, van den vriend mijner jeugd,

gesteld eene gouden Medaille, ter viering van den dag op Hoogstdeszelfs last geslagen; pronkende de voorzijde met de vereenigde beeldtenissen van den Groot-Hertog en Groot-Hertoginne, en op de keerzijde met het borstbeeld van den Dichter, omgeven van twee lauriertakken, met dit opschrift, dat van de eene zijde der Medaille tot de andere gaat, *Karl Augustus en Louise aan Goethe.* Daarna werd hem door afgevaardigden uit de Burgerij voor zich, zijne kleinkinderen en afstammelingen het Burgerregt aangeboden, in alle de steden tot het Groot-Hertogdom behoorende, welk aanbod het vereerend bezoek van gelukwensching door den Groot-Hertog en Groot Hertogelijke familie verving. Intusschen was in de Bibliotheek zijn marmeren borstbeeld, door REUCH vervaardigd, geplaatst, waar een uitgezocht gezelschap van beiderlei kunne onderscheidene muzijkstukken uitvoerde, voor deze plegtigheid gecomponeerd. De Kanselier en Bibliothekaris droegen daarna toepasselijke Redevoeringen voor, wordende in het voetstuk van het borstbeeld eene beschrijving van het Feest, een afslag der Medaille en eene prachtige uitgave van de *Iphigenia* ter nedergelegd. Dit stuk werd des avonds in den Schouwburg met allen luister gegeven en in eene voorafspraak 's Dichters borstbeeld met laurieren gekroond. Hierbij was de Held van het Feest tegenwoordig (die den vroeger ter zijner eere op het stadhuis gegeven maaltijd niet had bijgewoond) en werd met toejuichingen van een dankbaar publiek als overladen. De huizen op het plein, waar GOETHE woont, waren verlicht, en de Toonkunstenaars behoorende tot de Kapel van den Groot-Hertog gaven hem eene Serenade, waarvan de muzijk door HUMMEL gezet was.

PA-

jeugd, die mij tot hiertoe, in alle wisselvalligheden des levens, met onveranderlijke getrouwheid, een volkomen beproefde verkleefdheid en standvastigheid vergezeld heeft, wiens voorzigtige raadgevingen, levendige belangstelling en altijd met geestdrift werkzame ijver den goeden uitslag mijner belangrijkste ondernemingen hebben bewerkt, en wiens bezit ik beschouw als een der schatbaarste voordeelen mijner Regering. Met blijdschap de gelegenheid van dezen Feestdag aangrijpende, om deze gevoelens uittedrukken, verzoek ik u verzekerd te wezen, dat zij nimmer zullen veranderen."

PARIJS. Twee onzer geleerden hebben eene onderſcheidende eere genoten. De Scheikundige THENARD, is door Z. M. tot Baron verheven en voor hem een majoraat vastgeſteld. De gewigtige ontdekkingen, door den Heer ARAGO, aangaande het Magnetismus gedaan, hebben dien geleerde de uitgeloofde Medaille doen verwerven uit het Legaat van Sir GODFREY COPLEY, zijnde hij de eerſte Franschman, aan welkende Koninklijke Maatſchappij te Londen deze eere toegewezen heeft.

HAARLEM. Ons eene getrouwe kopij zijnde medegedeeld naar een' oorſpronkelijken brief van JOANNES UITENBOGAART, aan Z. D. H. den Prins van Oranje, geven wij die eene plaats in dit Tijdſchrift, voor de echtheid inſtaande.

„ Doorluchtigſte Hoochgeboren Vorst,
genadichſte Heer!

Met ſchroom importunere ick U Hoocht., wetende wie Uezelve is, als van den Aller-Hoochſten verheven in ſoo hogen ſtaat, ende wie Ick ondergeſchreven ben, namelick een ſeer gering, en, om reden Uwe Hoocht. niet onbekent, gedisgratieert perſoon, doch alle tyt uwer Hoocheyt aller ootmoedichſte Dienaar geweest en noch zijnde. Het natuerlijk devoir, evenwel, dat ick mijnen vrienden en bloedtverwanten ſchuldich ben, benootſaackt my Uwe Hoocht. aller ootmoedichst by dezen te errinneren de verſcheyden voorgaende Sollicitatien, oock by den Heere van *Theraſinen* voor dezen gedaen aan Uwe Hoocht. voor Nicaſius Wtenbogaert (mynen neve) die dezen ootmoedichst præſenteert, met bede, om bij Uwe Hoocht. doch nu met het vacerende Vaandel in 't Sticht te mogen werden voorſien. Uwe Hoocheyt zal ongetwyffelt indachtig ſyn t' gundt voor deſen in gelycke ſaacke is gepasſeert, twelk hem ende my geen cleyne hope geeft van U Hoocht. nu te ſullen obtineren, 't gundt daarom aller ootmoedichst gebeden wordt. U Hoocht. den jongman ſiende, ſal van ſyn corrage ende dispoſitie van leden weten te oordeelen; voor ſyne vromicheyt, getrouwicheyt en ſonderlinge genegenheyt tot Uwer Hoocht. en s' Vaderlands dienst reſpondere ick ende blyve daer op, ſoo lang ik leve (nu

 voor

voor 2 dagen synde getreden int een ende tachtigste jaer myns ouderdoms.)

Uwer Hoocheyt

Aller onderdanichste ende ootmoedichste Dienaar

JOANNES WTENBOGAERT."

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

Jaarboekjes. I. Nederlandsche Muzen-Almanak 1826, Achtste jaar, te Rotterdam bij J. Immerzeel Junior, behalve den Kalender 248 bl.

II. Belgische Muzen-Almanak 1826. Eerste Jaargang, te Gend bij A. B. Steven, behalve den Kalender 256 bl.

Zijn wij gewoon van het Jaarboekje onder No. I, welks achtste stuk nu voor ons ligt, een kort verslag te geven, wij meenen dit ook aan dat, onder No. II vermeld, verschuldigd te zijn, en zullen ons nu gelijktijdig van deze pligt kwijten. Het is ons oogmerk echter niet, om dezelve te vergelijken (offchoon de gelijkluidendheid van den naam daartoe moge aanleiding geven) eensdeels, omdat verzamelingen uit zoovele gedeelten bestaande uit haren aard moeijelijk voor vergelijking vatbaar zijn, en anderdeels, omdat het veelligt onbillijk ware eene eerste proeve in de schaal te leggen tegen de achtste eener oudere onderneming, welke als gevestigd en zich meer en meer handhavende mag gerekend worden. Wij zullen dus eerst onzen Lezer mededeelen, wat hij in den Nederlandschen Muzen-Almanak vindt, om hem daarna met den Belgischen bekend te maken.

Wij zouden den Uitgever van den Nederlandschen onregt aandoen, indien wij niet erkenden, dat deze zesde jaargang voor de vroegere in uitvoering niet behoeft te wijken, ja wat druk- en plaatwerk aangaat, die overtreft, tot welk laatste de Heeren Velijn en Bendorp en Mej. Schmetterling door gravure, de Heeren Schelfhout, Caspari en Vinkeles, door teekening, het hunne onvermoeid bijdroegen: zoodat zich van deze zijde (anders de zwakste der onderneming) ook nu de Almanak aanbeveelt. De inhoud beantwoordt over het geheel ook zeer wel

wel aan het doel, en wij zien met genoegen, dat allengs meer verscheidenheid in onderwerpen en behandeling de lectuur van dezen bundel, als Jaarboekje bovenal, onderhoudender maakt, dan wanneer hooge ernst niet afgewisseld wordt door met attisch zout gekruide scherts en en boert. Stukken tot denzelven leverden de Heeren: *G. ten Bruggecate Hz.*, Mr. *S. Ipz. Wiselius*, *J. W. van Alphen*, Mr. *L. Rietberg*, *J. W. IJntema*, *J. Immerzeel Junior*, Mr. *P. R. Feith*, *A. J. ten Hagen Jz.*, *J. van Oosterwijk Bruyn*, *Carel Webbers*, *W. H. Warnsinck Bz. C. de Koning Ldz.*, Mr. *H. A. Spandaw*, *H. Meyer Junior*, *J. van Walré*, Mr. *B. H. Lulofs*, *H. Maronier*, Mr. *W. Bilderdijk*, *L. van den Broek*, Mr. *A. C. W. Staring van den Wildenborch*, *G. Gravé Jr.*, Mr. *A. Boxman*, *C. G. Withuys*, *C. P. E. Robidé van der Aa*, *J. Schouten*, *J. van Harderwijk Rz. B. Klijn Bz.*, *V. Loosjes*, *J. van der Pot*, *A. C. Schenk*, *J. F. Willems*, *T. B. van Lelijveld*, *J. L. Nierstrasz Junior*, *A. van der Hoop Jr.*, *H. Tollens Cz.* en *H. H. Klijn*, terwijl de Dichteressen *P. Moens* en *K. W. Bilderdijk* dezen Almanak ook met bijdragen vereerden.

Het blijkt uit deze opgave der namen, dat 'er, wel is waar, ontbreken, waarvan men gaarne voortbrengselen in den Muzen-Almanak ziet, maar ook, dat 'er thans weder verschijnen, over welker gemis wij ons vroeger beklaagden; wij voeden dus de hoop, dat geen begaafd Dichter zich op den duur geheel aan deze echt Vaderlandsche onderneming zal onttrekken.

Ons bestek duldt niet, dat wij de verdiensten der onderscheidene bijdragen ontleden; men vergenoege zich dus met onze verzekering, dat 'er veel fraais in dezen bundel gevonden wordt, terwijl slechts zeer enkele stukken, ook van de punt- en bijschriften, ons minder voor den Almanak geschikt, of toeschenen beneden het middelmatige te dalen. Boven andere behaagden ons uit de meer luimige de *Verjongingscuur*, *Hans Warsch* en het *Regtsgeding*, uit de ernstige de navolgingen van *de Kerk* en *de Afzondering* van de Lamartine, de *vijftigste Jaardag* van den Heer B. Klijn, wiens portrait met dat van den Heer van Walré dezen jaargang tot sieraad verstrekt, en het *Lied der Belgen aan de Bataven*, dat wij als eene proeve willen afschrijven en 't geen tevens een' gepasten overgang tot den Belgischen Almanak oplevert, zijnde de vier eerste regels het choor, dat na ieder couplet herhaald wordt.

Broeders zijn wij, ja Bataven
  Waar Oranje vader heet,
Onze kindren zullen 't staven,
  Broeders zijn we in lief en leed.

 Zou-

Zouden wij geen Broeders wezen,
  Wij op Neêrlands grond gevoed,
Door geheel Euroop voor dezen
  Als hetzelfde volk begroet?
Broeders noemden wij ons teeder,
  Tegen Spanje in 't eedverbond; (*)
Broeders noemden wij ons weder,
  Waterloo! op uwen grond.

Zou een godsdienst ons verdeelen,
  Die het menschdom zaam verbindt?
Wat gezindte ook will' krakeelen,
  Wij zijn Vaderlandsch gezind.
Liefdrijk biedt, van uit den hoogen,
  God zijn licht ons *allen* aan;
Welken naam wij dragen mogen
  Roomsch, Kalvijnsch of Lutheraan.

Zou de handel van het noorden
  Vijand zijn van zuider vlijt?
Voert aan Scheld' en Amſtelboorden
  Vuig gewin een' ſtagen ſtrijd?
ô Wat is 'er veel te winnen
  Voor ons beide in eendragtsknoop!
Dat we elkaâr opregt beminnen!
  Liefde is wel de beste koop!

Zou de taal van Batoos zonen
  Niet de taal der Belgen zijn?
Zou 'er (†) andere zeden wonen
  Aan de Schelde en Leck en Rhijn,
Nederlanders zijn wij allen,
  Braaf en rond en goed van aard
Hooger zal ons glorie brallen
  Nu zich de een met d' ander paart.

Reikt ons, reikt ons dan de handen,
  Broeders en uw hart 'er bij!
't Heldenkroost der Nederlanders
  Zij weêr één en groot en vrij!
Geen verſchil in ons belangen!
  Geen verſchil in Zuid of Noord!
Dan zal de echo dezer Zangen
  Nog bij 't nakroost zijn gehoord.

Wij

(*) Te Gend in 1576, te Brusſel in 1577.

(†) Ware hier niet beter *zouden*?

Wij hopen, dat de melodie door den Antwerpschen Dichter den Heer Willems daarvoor gezet, mede moge werken om het laatste te verwezenlijken, en gaan tot No. II. over.

Eerst iets over den *naam*, dien dit Jaarboekje draagt. Wij hadden ons van een *Belgischen Muzenalmanak*, wij erkennen 't gaarne, een ander denkbeeld gevormd, in onderscheiding van den *Nederlandschen*. In den laatsten toch kunnen natuurlijk opgenomen worden gedichten, onverschillig of zij uit het noorden, zuiden, westen of oosten des rijks komen; maar, *Belgie* genomen voor de *Zuidelijke provincien*, zouden wij meenen, dat, met kleine uitzonderingen, ook alleen en bij uitsluiting Belgen de zamenstellers van en de bijdragers tot eenen *Belgischen Muzenalmanak* moesten wezen. Nu, (ieder heeft zijn gevoelen) zou men dezen bundel eerder ook een' *Nederlandschen Muzenalmanak* kunnen heeten, terwijl het onderscheid alleen bestaat in de plaats, waar de uitgave geschiedt en waar de redactie gevestigd is; en in dat geval zou de vraag vallen: of 'er behoefte is bij twee soortgelijke verzamelingen, ja of niet langs dien weg, door die vermenigvuldiging, de gedichten minder uitgezocht en dus in beide rijp en groen eenmaal kunnen opgenomen worden; en eindelijk, of het wel zeer kiesch is, door zulk een' gelijkluidenden titel te kiezen, eene vroegere bestaande onderneming veelligt afbreuk te doen, is het niet in debiet, dan in dichterlijke bijdragen? Wij laten deze vragen ter overweging gaarne van de redactie over, die, blijkens het voorberigt, dit zelve eenigermate gevoelde, maar openhartig genoeg is van te erkennen, „ dat het grootst getal haar door Hollandsche Zangers is toegezonden."

Wat de uitvoering betreft, de letterdruk is fraai, maar de platen, met uitzondering van het met vee gestoffeerd bevallig landschap naar Verboeckhoven, behaagden ons niet bijzonder; trouwens de lithographie moge min kostbaar zijn, (waaraan wij ook den minderen prijs van den *Belgischen Almanak*, bij gelijken omvang, toeschrijven) maar het is hier ook koper geld, koperen zielmis; ieder wie zich hiervan wil overtuigen zie vooral de portraiten van Z. K. H. Prins Frederik en zijne doorl. Echtgenoote en ook dat van den Stichter der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* in dit Jaarboekje, en vergelijke die . . . . . . maar wij wilden geene vergelijking maken.

Uit de *Noordelijke* Provincien leverden tot den inhoud de Heeren: Mr. *W. Bilderdijk*, Mr. *A. Boxman*, *E. M. Callsch*, *H. Doijer Az.*, *G. Gravé Jz.*, *J. G. Greb*, *C. ten Hoet Jz.*, *J. Jabot*, *C. de Koning Ldtz.*, *M. J. Lelyvelt*, *G. van der Linde Jz.*, Mr. *B. H. Lulofs*, *H. Maronier*, *H. Meijer Jr.*, Mej. *P. Moens*, *J. van Oosterwijk Bruijn*, *J. van der Schalk*, Mr. *A. F. Sifflé*, Mr. *A. C. W. Sta-*

Staring van den Wildenborch, *W. C. de Vletter*, *W. H. Warnsinck Bz.* en *C. G. Withuijs*; — uit de *Zuidelijke* de Heeren: *A. J. Duncan*, *P. van den Eijnde*, *F. C. de Greuve*, *J. Haefkens*, Mr. *Joh. Kinker*, *C. van Marle*, *D. J. den Beer Portugael*, *van Rijsingen*, *C. Serrure*, *W. van Vastrik*, *C. A. Vervier*, *J. J. F. Wap* en *J. F. Willems*.

Wij laten het voor onzen lezer over, om de naamlijst der Noord-Nederlandsche dichters naast die der bijdragers tot den *Nederlandschen Muzenalmanak* te plaatsen, en hunne Gedichten, tot beide bundels geleverd, te vergelijken; wij zeggen daarvan alleen, dat wij over 't algemeen hunne voortbrengsels ook in dezen bundel met genoegen lazen, maar wij bepalen ons tot de stukken, hier ingeleverd door Belgen of liever tot die, welke uit Belgische plaatsen werden ingezonden; en dan, schoon het verre zij van de pogingen der overige min te achten, zijn, naar ons oordeel, die van de Heeren Willems, in zijne *Legende Fenelon en de Koe*, C. A. Vervier in zijn *Jubeldicht*. en J. J. F. Wap in zijne *Godinnentwist*, het best geslaagd. Wij noemden hierbij den Hoogleeraar Kinker niet, omdat het onbillijk ware hunne pogingen, hoe welgelukt, te vergelijken met den arbeid van een gevormd en beroemd Nederlandsch Dichter, die schoon thans in Belgie gevestigd, eigenaardig bij de Noord-Nederlandsche dichters geteld wordt; maar ten blijke, dat wij zijn' kunstarbeid op prijs schatten, willen wij, dien als eene proeve hier mededeelen, en alzoo in ons verslag der beide Jaarboekjes, uit het Noord-Nederlandsche een Lied van een' Belg hebben overgenomen, uit den Belgischen den *Huwelijksgroet aan het Vorstelijk Paar* van een' Noord-Nederlander ontleenen, die dus luidt:

U, tweede Zoon van Neêrlands eersten Koning
En jongste Telg van Pruissen, klinkt mijn lied!
Ontvangt het als een hulde en needrige eerbetooning,
Die 't rein gevoel eens vrijen Belgs u biedt.

Heil, Vorstlijk Paar, dale op uw sponde neder!
Een ongestoord geluk ruste op uw' echt,
In u hereenig' zich de band, maar grootscher weder
Die beide Rijken aan elkander hecht.

Twee Rijken, lang door de eer en 't bloed verbonden,
Dat door Oranje en Nassau's aadren speelt!
Dit heilig zustersnoer moog thans aan de aard verkonden,
„De laatste wond van Nassau is geheeld!"

Die

Die heldenstam, voor meer dan drie paar eeuwen,
Aan Neêrlands eerste Vorsten-teelt verwant,
Was overlang de roem der Aard- en Water-leeuwen
Van Bato's erf en 't vrije Nederland.

Uw Stamhuis, al te vaak in 't wee der tijden,
Geslingerd en vervolgd, maar nooit ontaard,
Verhief zich telkens weêr na 't onverdiende lijden,
En bleef der glorie zijner vad'ren waard.

Herkent dien ROEM, doorluchtige Echtgenooten;
Het BLOED, dat Duitschlands troon een' Keizer schonk,
Dien BOOM, die altijd vrucht en bloesems draagt en loten,
En 't LICHT, dat waar het scheen, met luister blonk!

Herkent vooral het VOLK voor 't welk uw Vader
Europa's schoonsten zetel heeft gesticht;
Treedt nooit het grafgesteent des eersten WILLEMS nader,
Of denkt aan zijn' volbragten heldenpligt.

Geen heldenstam doorluchtige Echtelingen,
Blonk met meer stillen luister in den druk;
Geen, die zich met meer waarde en grootheid zag omringen
Bij 't stadig klimmend Vorst- en Volksgeluk.

o Dit geluk zij ook uw' echt beschoren;
Het bloeij' met licht omstraald door de eeuwen heen,
En 't late nageslacht zie nog dat schijnsel gloren,
Dat u in 't prilst der jeugd reeds 't hoofd omscheen.

Nooit treft het licht der wijsheid 't oog der volken
Vergeefs, wanneer het afstraalt van den troon;
't Wordt vaak bestookt, vervolgd uit donkere afgronds kolken,
Maar 't flonkert veilig om der Vorsten Kroon.

Een FREDRIK HENDRIK deed het zegevieren
Op dweepzucht en geweld in Nederland,
En 't nachtgespuis vlood voor zijn schitt'rende banieren,
In spijt van Spanje op vrijen grond geplant.

De GROOTE FREDRIK daagde 't op in 't Noorden. —
En zoo daar 't licht der eeuw nog schijnsel geeft,
Zoo 't daar zijn stralen schiet langs Rijnh en Weisfels boorden,
't Is door zijn' geest, die over Duitschland zweeft.

En Gij, uit beider Vorstlijk bloed gesproten,
In wien zich beider moed en grootheid paart,
Die zelfde geest van deze uwe eedle naamgenooten
Make u nog luisterrijker eerkrans waard!

Gelijk twee vlieten uit één bron ontsprongen
En door een zelfde welling voortgestuwd,
In ongelijke streek en kronk'ling voortgedrongen,
Zich weêr in grootscher bedding zien gehuwd;

Om als een stouter landstroom voort te vloeijen,
Door vruchtbare oevers in hunn' loop omzoomd,
Die alles om zich heen ontluiken doen en bloeijen,
Waar 't helder nat met dart'le golving stroomt;

Zóó Vorstlijk paar, vereenige in uw telgen
Zich de eerste kiem van Nassau's oud geslacht,
In beider takken van den boom, die in der Belgen
Gewijden grond zijn schoonste ontwikk'ling wacht!

Van hier moet zich die stroom gestaâg verbreeden.
Van hier zijn vruchtbare armen zijwaards slaan,
En schooner toekomst in zijn kronk'ling tegentreden
Met al de kracht van een verjongd bestaan.

Reeds schonk ons de echt van uw' Doorluchten Broeder
De schoonste hoop voor dit toekomstig lot;
En Neêrlands Maagd, het oog gekeerd naar d' Albehoeder,
Smeekt thans voor u het zaligst echtgenot.

Van u ook wacht zij in den rei der volken
Een aan haar waardigheid gelijken rang;
En, hoe ook de afgunst poog' die zelfwaardij te omwolken,
Zij smeekt dien van haar' Vorst en 't Staatsbelang.

Geen ijd'le volkentrots bestiert die beden. —
Wanneer zij 't oog op Nassau's telgen slaat,
Dan durft zij onbeschroomd uw' Vader tegentreden;
Dan smeekt zij, maar met fierheid op 't gelaat.

De Oranje-Vorst duldt kinderen, geen slaven,
Geen vleijende oogendienaars om zich heen;
Hij vordert hulde en trouw, geen laffe wierookgaven;
Bij hem is Land, en Volk en Vorst slechts één.

Uw

Uw voorbeeld kan het best die leer verkonden,
'
t Lot plaatsten in een glansrijk middenvak,
Waarin uw deugd, aan troon- en volksbelang verbonden,
Reeds meer dan eens een troostlijk licht ontstak.

Ga voort en doe van daar die held're stralen,
Aan 't hoogst geluk der volk'ren naauw verpand,
Door alle rangen heen geleidlijk nederdalen;
En blijf 'er steeds de hoop van 't Vaderland!

Het oog ziet uit dien stand met meerder klaarheid
Dan van den top der Vorstenzetels neêr,
En dringt met sneller blik tot in de kern der waarheid;
En vindt, misleid, het oogpunt ligter weêr.

Verraad en ontrouw, vleijerij en logen
Omdijken vaak den troon van allen kant;
Een valsche wierook blindt somtijds der Vorsten oogen,
Wanneer hun stoet eendragtig zamenspant.

Wanneer zij, dus vermomd, den troon genaken,
Wordt Vorst en Volk door u het ligtst gediend;
Dan kunt GIJ 't zekerst 't heil van Nederland bewaken,
Als wijze, als held, als Vorst en menschenvriend.

Blijf, Vorstlijk paar de heldre baak der Belgen;
Wees in dien stand ons aller oogelijn;
En moge uw echtverbond, Doorluchte Vorstentelgen,
Het lichtend middenpunt van Nassaus zetel zijn! —

S.

NIEUW UITGEVONDEN WERKTUIGEN.

BESCHRIJVING van den DÉCOLORIMÈTRE van PAYEN, en de Proefnemingen met denzelven, door C. M. VAN DIJK, Apotheker te Utrecht.

(Vervolg en Slot van bladz. 382.)

Bij mijne proefnemingen heb ik mij nu eens bediend van eene oplossing van indigo in zwavelzuur, dan eens van eene oplossing uit twee deelen hel bruine kandij in tien deelen wa-

water, bestaande; met dit laatste heb ik tien verschillende soorten van Beenkool behandeld; onder deze bevonden zich zes soorten uit de fabrijk van den Heer G. Bosch Gz., een uit de fabrijk van Beenzwart (*noir animal*) te Rijssel, terwijl mij de plaatsen, waar de drie overige gemaakt zijn, tot nog toe onbekend zijn.

Daar ik begreep, dat het bij de behandeling met dit werktuig voornamelijk afhing van de juiste bepaling van de kleur en ik mij in dit laatste ligtelijk zoude kunnen bedriegen, zoo was mij de tegenwoordigheid van den Hoogleeraar R. van Rees en den Heer A. van Beek bijzonder aangenaam, en de onderstaande opgave is het gevolg onzer gemeenschappelijke waarnemingen.

7,50 Korrel Kool werden met 150 wigjes kleurvocht even omgeschud, dadelijk gefiltreerd en met den *Décolorimètre* beproefd, de uitslag was als volgt:

A.	Bosch teekende.	. . . . .	44 *m. m.*
B.	dito	„	43 *m. m.*
C.	dito	„	42 *m. m.*
D.	dito	„	38 *m. m.*
E.	dito	„	27 *m. m.*
F.	dito	„	20 *m. m.*
G.	Rijssel	„	26 *m. m.*
H.	onbek.	„	32 *m. m.*
I.	dito	„	19 *m. m.*
K.	dito	„	18 *m. m.*

Alzoo de ondervinding geleerd had, dat de Kool zooveel te meer ontkleurde, naarmate zij langer met het vocht in aanraking geweest was; herhaalde ik de proeven, met dit onderscheid, dat ik de verschillende soorten Beenkool, nadat ze met het kleurvocht gemengd waren, op eene donkere koele plaats nederzette en aldaar tweemaal vier-entwintig uren staan liet, zorg dragende, dezelve geregeld om de zes uren om te schudden; de bepaalde tijd verstreken zijnde, werden de verschillende vochten gefiltreerd en met den *Décolorimètre* beproefd; de uitkomst was deze:

				Verschil tusschen de 1e. en 2e. Waarneming.
A.	Bosch	69 *m. m.*	. . . .	25 *m. m.*
B.	dito	69 *m. m.*	. . . .	26 *m. m.*
C.	dito	68 *m, m.*	. . . .	26 *m. m.*

D.

			Verschil tusschen de 1e. en 2e. Waarneming.
D.	dito	62 *m. m.* . . .	24 *m. m.*
E.	dito	42 *m. m.* . . .	15 *m. m.*
F.	dito	43 *m. m.* . . .	23 *m m.*
G.	Rijssel	42 *m. m.* . .	16 *m. m.*
H.	onbek.	55 *m. m.* . . .	23 *m. m.*
I.	dito	35 *m. m.* . . .	16 *m.* m.

Hoezeer wij nit deze proefnemingen zien, dat de verschillende soorten Beenkool op deze wijze meer ontkleuren dan bij de vorige manier, blijkt het echter, bij eene naauwkeurige vergelijking, dat langs dezen weg de mindere soorten van Kool, in vergelijking tot de beste, meer ontkleuren, dan bij de eerste proefneming. Men zoude dit verschil daaruit kunnen verklaren, dat de gemeene grovere Kool, die spoedig naar den bodem zakt, in de eerste proeven niet zoo veel heeft kunnen werken in denzelfden tijd, als de beste fijnere Kool, die, doordien zij niet zoo spoedig door het filtrum loopt, langer met het vocht in aanraking blijft; terwijl bij de tweede proef, het vocht langer gestaan hebbende en telkens weder omgeschud zijnde, de slechte Kool hare nog overblijvende kracht uitgeoefend en op deze wijze de betere Kool ingehaald heeft.

Wanneer men echter bedenkt, dat de mindere soorten van Beenzwart, na verloop van zes uren, geheel en al ten bodem gezakt waren, de beste daarentegen nog voor het grootste gedeelte in het vocht zweefde en dus veel langer op het kleurvocht konde werken, dan dunkt mij is het verschil zoo gemakkelijk niet te verklaren, ten zij men zoude willen aannemen, dat, terwijl de in onze proefnemingen bestede tijd voor de mindere soorten voldoende was, de betere nog meer tijd vorderen, eer dezelve al haar ontkleurend vermogen hebben uitgeoefend.

Hoe het zij, naauwkeurige proefnemingen zullen ook hier wederom meer beslissen, dan alle vooronderstellingen, en de Suikerraffinadeur, die dit werktuig gebruiken wil, zal wel doen, zich door eigen onderzoek te overtuigen, welke van beide de manieren de beste zij, om over de betrekkelijke waarde der Beenkool, juist te oordeelen.

Als een bewijs intusschen voor de naauwkeurigheid van het werktuig, kan de volgende, volgens proefnemingen, opgemaakte tafel dienen:

60 *w.*	Kleurvocht,	bevatten	10 *w.*	Kandij,	teekent	10 *m. m.*
120 *w.*	"	"	10 *w.*	"	"	20 *m. m.*
180 *w.*	"	"	10 *w.*	"	"	30 *m. m.*
240 *w.*	"	"	10 *w.*	"	"	40 *m. m.*
300 *w.*	"	"	10 *w.*	"	"	50 *m. m.*
360 *w.*	"	"	10 *w.*	"	"	60 *m. m.*
420 *w.*	"	"	10 *w.*	"	"	70 *m. m.*
480 *w.*	"	"	10 *w.*	"	"	80 *m. m.*
540 *w.*	"	"	10 *w.*	"	"	90 *m. m.*
600 *w.*	"	"	10 *w.*	"	"	100 *m. m.*

Uit deze tafel, zoowel als uit de hiervoor opgegevene proefnemingen, zal de nuttigheid van den *Décolorimètre*, ter bepaling van de betrekkelijke waarde van verſchillende ſoorten van Beenkool genoegzaam gebleken zijn. Het zal wel niet noodig zijn te zeggen: dat, daardoor de *Décolorimètre* op de ondervinding rust, dat een vocht zoo veel meer gekleurd is, naarmate men door meerdere lagen van hetzelve heenziet, die ſoorten van Beenzwart het beste zijn zullen, die de meeste graden op den *Décolorimètre* aanwijzen.

Daar nu de graden van het meer genoemde werktuig ſtaan, in eene omgekeerde reden tot het gewigt Beenkool, zal men ter ontkleuring van eene bepaalde hoeveelheid kleurvocht, zoo veel minder Beenzwart behoeven, naarmate deze meerdere graden op den *Décolorimètre* aanwijst.

Stellen wij, voorbeeld, dat men op een pan van 1000 Ned. ponden ſuiker noodig had 37,50 Ned. ponden van de Kool K die 18 *m. m.* teekent, dan zal men van de Kool A, na bevonden te hebben, dat dezelve 44 *m. m.* teekent, ſlechts 15,34 Ned. ponden behoeven, want:

$$44 : 18 = 37{,}50 : 15{,}34.$$

Is men bij een volgende gelegenheid verpligt met eene andere ſoort van Kool te werken, welker ontkleurend vermogen men bevonden heeft te zijn = 42 *m. m.*, dan zal men daarvan op de genoemde hoeveelheid ſuiker 16,07 Ned. ponden noodig hebben, want:

$$42 : 44 = 15{,}34 : 16{,}07.$$

Op deze wijze nu kan de Suikerraffinadeur, zoo dikwijls hij een nieuwe hoeveelheid Kool ontvangt, bepalen, hoe veel hij van deze laatſte meer of minder noodig heeft, om zijne ſuiker denzelfden graad van ontkleuring te geven.

Uit het reſultaat mijner proefnemingen, ziet men welk een verbazend verſchil tusſchen onderſcheidene ſoorten van Beenkool kan plaats hebben: daar nu ſommige menſchen nog in het denkbeeld verkeeren, als waren alle ſoorten van Beenzwart even zeer geſchikt ter ontkleuring en het mij bij de ondervinding gegeble-

bleken is, dat de reden, waarom sommigen het gebruik van de dierlijke Kool geheel hebben laten varen, gelegen is, in de weinige kennis omtrent het ontkleurend vermogen van verschillende soorten van dierlijke Kool, en zij dit vermogen alzoo beoordeelden, naar de ongunstige resultaten, door het aanwenden van minder goed Beenzwart verkregen; zoo zullen hen de proeven met den *Décolorimètre* wel van het tegendeel overtuigen, en voortaan in de keuze van Beenkool bedachtzaam maken.

Ik kan het niet ontveinzen, dat het mij bijzonder aangenaam was, te ondervinden, dat, de Fransche Kool op verre na niet halen kon bij de beste soort van ons Inlandsch zwart, uit de Fabrijk van Bosch; wij behoeven dus ook in dit opzigt onze toevlugt niet tot vreemden te nemen.

Vele proeven kunnen nog met dit werktuig genomen, vele toepassingen nog van hetzelve gemaakt worden; hetgeen ik 'er thans van gezegd heb, zal voor het tegenwoordige genoegzaam zijn, om den *Décolorimètre* bekend te maken en aantewijzen, hoedanig denzelven te gebruiken, terwijl ik gegronde hoop meen te hebben in het vervolg nogmaals op dit zoo belangrijk werktuig terug te kunnen komen.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Ten tijde van de vernietiging der orde van de Jesuiten, stond in de Tijdschriften van 1773 het volgend Fransch Grafschrift op dezelve:

EPITAPHE DES JESUÎTES,

Pour la tranquillité publique,
Et pour l'intégrité des loix,
Ci gît le corps Jésuïtique,
l'Opprobre de l' Eglise et l'assaissin des Rois,
Pélagien dès sa naissance,
Pharisien dans tous les tems,
Il ne dut qu'aux forfaits ses succès étonnans.
Si son exécrable mémoire
Va jusqu'à la posterité,
C'est que l'horreur, comme la gloire
Conduit à l'immortalité.

HAN-

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Het Menschen - eten der Ashantees.

Een der Heelmeesters, die Sir Charles Mac-carthy op zijne noodlottige onderneming tegen de Ashantees vergezelden, is uit de harde gevangenschap teruggekomen, welke hij bij die Afrikanen heeft doorgestaan. Hij was ooggetuige van het uiteinde dezes Engelschen Generaals. In het vijandelijk leger gebragt, werd Sir Mac-carthy eerst levendig van het hoofd tot de voeten het vel afgestroopt en dezelfde straffe den Officieren aangedaan, die met hem waren gevangen genomen, Na hen in deze afgrijsselijke martelingen te hebben laten versmachten, maakte men hen af, en diende op een groot Feest, aan den Koning en zijne voornaamste Hoofden, het *hart* van den Engelschen Generaal voor, waarvan elk een weinig at. Waarschijnlijk gaf een bijgeloovig denkbeeld bij de overwinnaars deze rigting aan die barbaarsche plegtigheid. Ware menschenvleesch, als zoodanig, van hunnen smaak geweest, zij zouden zich niet tot het hart alleen bepaald hebben.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
7	29. 4¼ 29. 4¾ 29 4¾	48½ 48 43	O. O. t. N. O. t. Z.	omtrent betrokken, *'s avonds* windrig.
8	29 4 29. 3½ 29. 4	42½ 44 43	O. O. t. N. ———	betrokken, zeer windrig.
9	29.4 29. 4¾ 29. 5	43½ 44½ 44	O. t. N. N. O. t. O. O. N. O.	betrokken, mistig, 's avonds stofregenachtig.
10	29. 5 29. 6 29. 7	44 45½ 44	O. t. Z. O. Z. O. Z. O. t. O.	betrokk., 's morgens mist, verder dampig.
11	29. 7¾ 29. 8 29 9	44 46½ 44	Z. O. Z. Z. O. Z. O.	betrokk., 's morgens mist en regenachtig, verder dampig.
12	29. 8¼ 29. 8¾ 29. 9	43 45½ 43	Z. O. Z. Z. O. Z. t. O.	voorm. reg., mistig, nam. bew. tegen den av. helder, mist, 's av. betrokken, dampig.
13	29. 9 29. 8 29. 7¼	39½ 44 42½	Z. t. O. Z. Z. Z. W.	voorm. omtrent helder, verder bewolkt, tusschenbeide mistig.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 51. *Vrijdag den 23sten December.*

BERIGTEN.

Batavia. Ten bewijze, hoe niet alleen het moederland de voordeelen geniet van het verbeterd lager en middelbaar onderwijs, ſtrekte in deze Hoofdplaats van Neêrlands Indië den 30ſten Junij l. l. eene plegtigheid, even belangrijk als nieuw in deze gewesten; te weten een openbaar examen en prijsuitdeeling der kweekelingen van het Inſtituut voor jonge jufvrouwen, in 1824 alhier van Gouvernementswege opgerigt, onder directie van Mej. Severyn (thans Mevrouw Dröge). Dezelve werd bijgewoond door H. Ex. den Gouverneur Generaal, den Luitenant Gouverneur, en derzelver Echtgenooten, alsmede van eene aanzienlijke menigte der voornaamſte perſonen van beiderlei kunne, tot dit feest genoodigd; dat geopend werd met eene gepaste aanſpraak van den Inſpecteur voor het onderwijs, den Heer J. van der Vinne. In dezelve toonde hij eerst de behoefte aan zoodanig eene Inrigting voor meisjes in Neêrlands Indië aan, om vervolgens te ontwikkelen de moeijelijkheden, waarmede deze nieuwe inſtelling had te worſtelen, om eindelijk de toegevendheid voor deze eerſte proe-

proeve interoepen. Nu volgde het examen zelve omtrent de onderfcheiden vakken hier onderwezen, dat door gezang en klavierfpel der kweekelingen werd afgewisfeld; waarna de voorn. Heer Infpecteur overging tot de uitreiking der prijzen aan de verdienftelijkfte, ja van een gefchenk aan allen, ter herinnering van dezen voor haar belangrijken dag; en, nadat in drie onderfcheidene talen Engelsch, Fransch en Nederduitsch, drie kweekelingen hare dankbaarheid hadden betuigd, prees hij de Directrice en den Onderwijzer voor de Hollandfche taal (de Hr. Kraaijenoord) in gepaste bewoordingen, terwijl hij de jeugd tot volharding en ijver aanmoedigde en het Inftituut aan de hooge Regering aanbeval. Z. Ex. de Gouverneur Generaal beantwoordde deze aanfpraak met de vleijendfte betuigingen van goedkeuring en befcherming, en erkende ronduit, dat de vorderingen, op dit Inftituut in zoo korten tijd gemaakt, nog verre de beste verwachting, die hij had durven koesteren, hadden overtroffen. Trouwens dit was het gevoelen van alle de aanwezigen. Deze plegtigheid, welke van 8 ure 's morgens tot 2 ure namiddags duurde, werd met een kort ballet befloten, ten blijke der vorderingen in de danskunst gemaakt. Op denzelfden dag werden de Infpecteur van het Onderwijs, de Schoolopzieners en de onderwijzer van het Inftituut bij Z. Ex. den Gouverneur op een diner genoodigd, waarop dezelve een toast aan den bloei van deze Inrigting wijdde. Vijf dagen later legdeook zijne Echtgenoote hare goedkeuring aan den dag, door alle de kweekelingen met derzelver directrice en onderwijzers op een bal, door haar gegeven, te vragen.

Weinige dagen later, den 12den Julij, onderging deze hoofdplaats, welke het affterven van den Wel Eerw. Heer Ph. Wedding, in leven Directeur van 't Bataviaasch Genootfchap, nog betreurde, op nieuw een groot verlies, door het overlijden van den Heere Mr. P. H. Esser, Ridder der orde van den Nederlandfchen Leeuw, Procureur Generaal en Advokaat Fiskaal voor de Land- en Zeemagt in Nederlandsch Indie. Deze verdienftelijke ambtenaar, een leerling van den beroemden Kemper, en Directeur van de Hollandfche Maatfchappij der Wetenfchappen te Haarlem, in de kracht des levens, naauwelijks 40 jaren be-

bereikt hebbende, op het onverwachtst weggerukt, laat eene weduwe met negen meest nog zeer jonge kinderen na, die zijn verlies als echtgenoot, vader en verzorger bitter beweenen. Niet minder wordt hij betreurd door zijne talrijke vrienden en bekenden, die hem allen, uithoofde van zijn beminnelijk karakter en zijne uitftekende hoedanigheden, de hoogfte achting toedroegen. Van de uitoefening zijner gewigtige, maar teedere, ambtspligten zich fteeds ijverig en gemoedelijk gekweten hebbende, verliest de Regering in den overledenen een' trouwen voorftander harer belangen en een' regtfchapen dienaar. De groote en aanzienlijke ftoet, die bij de ter aarde beftelling van zijn ftoffelijk overblijffel tegenwoordig was, bewijst genoeg, hoezeer hij door een ieder, uit alle ftanden der Maatfchappij, bemind was.

Parys. Voor eenigen tijd werd de gedachtenis van het onzeker lot, den beroemden La Perouse en zijnen togtgenooten wedervaren, verlevendigd door den Admiraal Manby, op grond van opfporingen bij de koraal-eilanden gedaan door een' Engelsch Walvischvanger (*). De aandacht des Gouvernements, zoowel als die der Aardrijkskundigen, is hierop thans gevestigd, niet alleen, maar voor rekening van het eerfte wordt eene korvet te Toulon uitgerust, die *l'Astrolabe* genoemd is, en waarop de Fregat-Kapitein J. Durville, bij de geleerden bekend door zijne reize in de Zwarte zee en door den togt met Kapitein Duperrey (†) volbragt, het bevel zal voeren, met oogmerk, om nog naauwkeuriger deze aangewezen koraal-eilanden-zee te doorkruifen, ten einde zoo mogelijk de overblijffelen eener expeditie op te fporen, die hoogstwaarfchijnlijk daar verdwenen is. De Scheeps-Luitenant Jacquinot, op de *Coquille* met het toezigt over de Chronometers belast, zal de tweede bevelhebber in rang zijn, terwijl de Heer P. Gaimard, Geneesheer van de eerfte Klasfe bij de Marine, als Natuuronderzoeker beide zal vergezellen. De laatfte is een der Schrijvers van het Zoölogifche

(*) Zie boven *Letterbode* 1825 No. 37 bl. 177.

(†) Zie boven *Letterbode* 1825 No. 47. bl. 337.

ſche gedeelte der reize van Kapitein FREYCINET; zoowel de Baron VON ZACH, als de Heer MALTE-BRUN zijn van gevoelen, dat deze togt met goeden uitſlag kan bekroond worden, en, al bereikt dezelve het hoofdoogmerk niet, tot hier onbekende ſtreken nader zal leeren kennen.

HOORN. Op den 22ſten September l. l., hield het Genees-, Heel-, Verlos- en Scheikundig Genootſchap alhier deszelfs Zevende Algemeene Vergadering. De voortdurende bloei des Genootſchaps was ook dit jaar aanmerkelijk, zijnde tot hetzelve toegetreden als gewone Leden: *Rentmeester*, Heel- en Vroedmeester alhier; *H. Nottelman*, Genees- en Heelmeester te Oosthuizen; *W. Nysſen*, Apotheker te Hoorn; — als Corresponderende: *Goutzee*, Medic. Doct., Inſpect. voor de Armée te Leuven; *L. Valentin*, Ridder, Medic. Doct. &c. te Nancy; *J. B. de Saint Cricq*, Med. Doct., Preſid. der Koninkl. Societeit te Bourdeaux; *J. H. de la Bucq*, Apoth. en Algemeen Secretaris van het Departement van de Eure; *J. Guerin*, Medic. Doct., Secret. van de Societeit te Avignon; *C. de Travenveldt*, Medic. Doct., Secretaris Generaal der Geneesk. Societeit, Hoogleeraar en Asſesſor van het Koninklijke Collegie, Lid van de Zweedſche Akademie &c. te Stokholm; *Klug*, Med. Doct., Secret. Generaal van de Geneeskundige Societeit; *M. J. Macquelyn*, Medic. Doct. en Prof. te Leyden; *Boer*, Hoogleeraar te Weenen; *Heylighen*, Medic. Doct. en Secretaris der Plaatſelijke Geneesk. Commisſie te Leuven; *P. Feytama Tjallingii*, Medic. & Art. Obst. Doctor te Harlingen; *S. Stratingh*, Med. Doct., Hoogleeraar te Groningen; *Da Ponta*, Chirurgijn Majoor te Mons; *Du Puch la Pointre*, Med. Doct., Secretaris der Koninkl. Geneesk. Societeit te Bourdeaux; *La Fosſe*, (*de Jonge*) Medic. Doct., Secretaris Gener. der Geneesk. Societeit te Cäen; *Amadée du Pau*, Medic. Doct., Algem. Redacteur van de Revue Medicale te Parys; *Jourdan*, Ridder, Medic. Doct., voornaam Redacteur van het Journal Complementaire des Sciences Medicales, te Parys; *Pariſet*, Ridder, Medic. Doct., voortdur. Secretaris van de Koninkl. Geneesk. Akademie te Parys; *Ferrat*, voortdur. Secretaris van de Akademie der Weten-

tenſchappen en Schoone Kunſten, Hoogleeraar in de Scheikunde te Toulon; en *Cortembert*, Medic. Doct., Lid van verſcheide Geneeskundige Genootſchappen te Maçon.

In deze Vergadering bragt de Heer *Jorritsma*, na het afhandelen der Huishoudelijke en gewone Maatſchappelijke zaken ter tafel de bladen der Bucco, de Heer *Kuys* van dezelfde Plant het zaad, zijnde het Diosmacrenata, (*Linnaei & Thunbergii*), welke van den Tafelberg op de Kaap de Goede Hoop wordt aangebragt en door de Hottentotten in de ziekte van het *ſysthema Uropoſeticum*, gebezigd.

Na het aanhooren van het verſlag der Werkzaamheden, waarvan het uittrekſel gedrukt aan de Leden is toegezonden, werd beſloten: uit de al dan niet beantwoorde vragen van ieder jaar, bij het verſlag rond te zenden, en in den *Konst- en Letterbode* publick te maken, *Vier*, ter keuze der Vergadering, met uitnoodiging aan de Corresponderende Leden en *alle verdere Kunstgenooten*, dezelve binnen het volgend Maatſchappelijk Jaar, liefst voor den eerſten van Augustus te beantwoorden en franco die antwoorden intezenden aan den Secretaris des Genootſchaps *J. van Marken* alhier; zijnde ditmaal deze *vier* gekozen:

a. Wat heeft men, na al het voor en tegen aangevoerde, na daadzaken vooral ten gevalle van hetzelve bijgebragt, (zonder dat de opgevers zich voor of tegen het overdrevene in dezelve willen uitlaten,) van het dierlijk Magnetismus te houden; mag hetzelve onbevooroordeeld als geneesmiddel worden aangeprezen en uitgeoefend, ja dan neen! zoo ja! onder welke voorwaarden?

b. Wat heeft men te houden van de ontdekking van *Marochetti*, ten aanzien van deszelfs bevinding, omtrent de opgekomen puistjes onder de tong, na den beet des dollen honds? Wat leert ons eene gezonde pathologie dienaangaande bij de gewone ſmetſtoffen? Is het gebrekkige hierin voorkomende, niet veeleer aan de moeijelijkheid der naſporing, dan wel aan het onvolledige der ontdekking zelve toeteſchrijven? — en wat leert ons de Geneeskunde der laatſte jaren omtrent deze vreesſelijke ziekte?

c. In welke plaatſingen der vrucht, en onder welke bepalingen is de uitwendige keering, boven de keering

ring inwendig, waar bij de vrucht bij de voeten geboren wordt, te verkiezen; of moet men dezelve als nutteloos beschouwen? zoo neen, in welke liggingen der vrucht is deze bewerking aanteraden, en hoedanig verrigt men dezelve op de beste wijze in eene of andere ligging?

d. In hoe verre kan men rekenen, dat de naam Electrochemie, door velen aan het tegenwoordig tijdperk dezer wetenschap gegeven, waarlijk volkomen, zoo op den geheelen omvang, als op de bijzondere resultaten, uit haar voorgekomen, toepasselijk zij?

Van de ingezonden stukken zal ten nutte der Wetenschappen het meest mogelijk gebruik in het Tijdschrift des Genootschaps gemaakt worden.

UTRECHT *den 17den December*, Heden werd de Heer GULIELMUS HENRICUS NOLTHENIUS, van Amsterdam, die zijne Akademische studien aan het Athenaeum van zijne Vaderstad had volbragt, bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, na loffelijk, in de Akademische Gehoorzaal, te hebben verdedigd zijne *Disputatio inauguralis, de educatione pauperum in civitate.*

HAARLEM. Ons medegedeeld zijnde het volgende bijschrift, dat de Dichter aan het hoofd plaatste van eene Verzameling Portraiten van geboren Zeeuwen, door hem op de Verkooping van Prof. TE WATERS Bibliotheek aangekocht, en wel nevens de afbeelding diens Hoogleeraars, welke daaraan nog ontbrak, ruimen wij hier voor eene plaats in.

IN IMAGINEM VIRI VENERANDI CLARISSIMI
J. G. TE WATERI.

Dignus eras decorare, vir optime! Pinacothecam,
Quae tibi Zelandis rite parata fuit.
Ille a me jam constat honos tibi principe sede:
Illa fuit meritis congrua palma tuis.
Te mage quis coluit vivum, doluitque peremtum?
Sequanicâ e ripâ mittimus inferias.

P. H. MARRON.

PRIJS-

PRIJSONDERWERPEN

OPGEGEVEN DOOR DE

LEUVENSCHE HOOGESCHOOL,

TEGEN 1826.

Ab ordine Jureconsultorum. Quid est obligatio naturalis ex sententia Romanorum?

Ab ordine Philosophorum et Literarorum. I. Dijudicetur nobilis illa Romanorum traditio, Leges XII Tabularum ab Atheniensibus esse petitas; ita quidem ut et Veterum ea de re testimoniis examinatis et indole potissimum ipsarum legum explorata, statuatur, utrum quae illarum cum Atticis ac Doricis maxime legibus similitudo reperiatur, ex Romanorum illius aetatis ingenio ac moribus queat explicari, an peregrinae earum origini sit tribuenda.

II. Quaeritur quibus de causis factum sit, ut factiones *Hoeksiorum* et *Kabeljaviorum*, quae Hollandiam et Zelandiam miserrime dilacerarunt, in Hannonia non exstiterint.

III. Exponatur, quaenam fuerint in tractanda Philosophia Francisci Hemsterhusii merita.

Ab ordine Medicorum. Praemissa Membranae Peritonaei anatomico - physiologica Delineatione, recenseantur ejus Morbi tam acuti quam chronici. Dentur horum Morborum Diagnosis atque Therapia.

Ab ordine Mathematicorum et Physicorum. I. Exponatur Cerevisias generatim et speciatim Belgicas elaborandi methodus. Quaenam est hujus operationis theoria profectò chemica? Quaenam est causa cur, manente eadem praeter propter compositione, pro variis locis variae exsurgunt Cerevisiae, vel potius, quare, eodem quidem adhibito Processu et iisdem assumptis ingredientibus, Cerevisiae quaedam ubique, aliae verò dumtaxat in urbium quarumdam ambitu, parari possunt?

II. Axes coordinatarum orthogonalium sibi sunt ad perpendiculum in puncto A, ubi ponitur earum origo; in axe ordinarum y inde a puncto A sursum usque ad punctum F pars AF $=a$ capitur; ex hoc deinde puncto F in axem abscissarum x emittitur linea recta FB, ad quam ex puncto intersectionis B et axis abscissarum perpendicularis recta

CBD erigitur: in qua, si utraque ex parte sumitur BC = BD = AB, extremitates C et D in linea jacent curva, cujus natura subsidio aequationis inter coordinatas exhibitae penitus est investiganda.

III. Repetendam esse statuit Ordo quaestionem anno priori his verbis propositam: detur accurata descriptio plantarum officinalium et venenatarum, tum phanerogamarum tum cryptogamarum, in agro Lovaniensi sponte crescentium, addita earum Historia. Indicentur characteres praecipui tam familiarum naturalium quam classium Linnaei quò referuntur; deinde ostendantur earum proprietates, loci natales, inflorescentiae tempus, usus medici et oeconomici, ac denique doceatur quibus illae *notis* differant a plantis quibuscum facile possunt confundi.

De Antwoorden moeten in het Latijn, met eene andere hand, dan die des Auteurs, duidelijk geschreven, en vergezeld van een verzegeld naambillet vóór den 1 Junij 1826 vrachtvrij worden ingezonden aan den Secretaris der Hoogeschool, alles, overeenkomstig het Koninklijk besluit van 25 September 1816 § 140 — 148.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

REGTSGELEERDHEID. *Annotations critiques sur la doctrine de* M. TOULLIER, *dans son traité du droit civil Français, recueillies sur les volumes six à onze par* P. J. SPINNAEL *Avocat, Gand.* (1825) 146 *pag.* 8vo.

De Schrijver had in een eerst stukje, verleden jaar uitgegeven, zijne opmerkingen medegedeeld over de 5 eerste deelen van het verdienstelijk werk van den beroemden Toullier, waarin de Regtsbeginselen van het Fransch burgerlijk wetboek van het begin tot en met den 2den titel van het derde boek zijn behandeld; het zijn zijne gedachten over de 6 volgende deelen, waarin Toullier den 3den titel van het 3de boek van het Fransch Wetboek verklaart, welke den Heer Spinnael ons in dit tweede stukje mededeelt.

De Schr. verklaart alleen die stellingen te hebben wederlegd, welke hem toeschenen tegen de gronden der regtswetenschap geheel strijdig te zijn, met achterwege lating van het behandelen van alle zulke geschilpunten, waarover een

een verschil van gevoelens met regt zou kunnen bestaan. Wij hebben dus reden, niet dan gegronde aanmerkingen op hoogst belangrijke onderwerpen te verwachten. Dat T. in eenen oneigenlijken zin spreekt van *pacta nuda* in het Fransche regt en hij welligt beter had gedaan, dat denkbeeld, hetwelk echt Romeinsch is, niet op onze latere regtsinstellingen toetepassen, is zeer wel opgemerkt bl. 1 — 10.

Eene tweede opmerking betreft het sluiten van koop en verkoop bij brieven. De vraag is, wanneer is zoodanige verkoop gesloten? kan hij, die het aanbod doet, zijn woord intrekken, zoolang hem niet de aanneming van het voorstel bekend is, volgens T.? — of houdt deze bevoegdheid reeds dan op, wanneer de andere het voorstel aanneemt, hoewel van die aanneming de *offerens* nog onbewust is, volgens Sp.?

Dit is, onzes inziens, een dier geschilpunten, waarover *in utramque partem* kan gedisputeerd worden. In één punt kunnen wij volstrekt niet met den Heer Sp. instemmen, namelijk, dat zelfs dan een gedaan aanbod zou kunnen worden ingetrokken, wanneer men vooraf zich verbonden had, om zijn aanbod gestand te doen. — De Schr. zegt bl. 17 dan ontbreekt door de herroeping de noodzakelijke wederzijdsche toestemming der Contractanten. Maar immers bij hem, die eenmaal toegestemd heeft, en zoo zelfs, dat hij zich zelven den weg heeft gesloten, om daarop terug te komen, kan geen gebrek aan toestemming aanwezig zijn?

Op bl. 20 — 25 wordt de vraag behandeld, of een regter de bevoegdheid heeft, om eene gedane belofte, die hem onmatig voorkomt, te vernietigen of te reduceren? T. antwoordt neen. Sp. is van het tegenovergesteld gevoelen. Het is echter te vreezen, dat de gronden, waarop laatstgenoemde deze bevoegdheid aan den regter toekent, bl. 24, de magt des regters te ver zouden uitbreiden. De leer van Toullier over de *ayant-cause* is reeds vroeger door den Parijschen Hoogleeraar du Caurroy in de *Thémis* III *p. 73* en V *p. 6-19*. onzes inziens, te regt verworpen. Op onderscheidene plaatsen zoo als bl. 32 en volg. 86 — 101, 128, 133, 136 enz. verwerpt en wederlegt ook de Heer Sp. dezelfde stellingen van Toullier, zonder evenwel opzettelijk van het vroeger door du Caurroy geuit gevoelen gewag te maken. Dat de leerstellingen van Toullier op dit punt allezins eenige wijziging verdienen, komt ons voor moeijelijk betwijfeld te kunnen worden.

De onderscheiding tusschen *pacta realia* en *personalia*, wordt wel en te regt door den Schr. aangebragt op bl 34 — 40 en 43 — 46, op welke plaats op goede gronden opgemerkt wordt, dat T. die ten opzigte van een bijzonder geschil-

punt hierop betrekkelijk van een vroeger gevoelen was afgegaan, om een nieuw te omhelzen, beter had gedaan, niet van denkwijze te veranderen, alzoo zijn eerste gevoelen allezins boven het laatste de voorkeur verdient.

Over de kracht der *conditiones potestativae quae in faciendo aut in non faciendo consistunt*, waaromtrent een meer dan acht bladzijden lange plaats uit T. bl. 47 — 55. wordt medegedeeld, treffen wij des schrijvers aanmerkingen op bl. 55 — 60 en 65 — 70 aan, alwaar het gevoelen van Pothier tegen dat van Toullier wordt verdedigd.

Dat eene notariele akte alleen, omdat die niet van het cachet van den notaris zou voorzien zijn, nietig zoude wezen, is een gevoelen, waarin te regt T. zwarigheid maakt bl. 71 — 75.

Eenige aanmerkingen over sommige bepalingen van het nieuw Nederlandsch burgerlijk Wetboek, worden door den schrijver op bl. 120 — 123 medegedeeld.

Andere aanmerkingen gaan wij met stilzwijgen voorbij. Van het eerste stukje der aanteekeningen van den Hr. Spinnael, vindt men een kort verslag in dit Tijdschrift 1824. 2e. Deel bl. 416 en volg. Wij zouden van oordeel zijn, dat dit tweede stukje meer belangrijke en beter doordachte aanmerkingen bevat, dan het eerste. Intusschen moeten wij, bij den lof van een' goed Regtsgeleerde, dien wij den schrijv. geenszins willen onthouden, herhalen, dat de form van het boekje ons niet bevalt. Als aanmerkingen in eene recensie in een Regtsgeleerd Tijdschrift zouden de *annotations* van den Heer Sp. op hare regte plaats gestaan hebben; doch zoodanig Tijdschrift bezit immers Nederland niet?

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Kinderziekte te Parijs

Van den aanvang dezes jaars 1825 tot het einde van September zijn te Parijs aan de Kinderziekte overleden, in deszelfs 12 Arrondissementen, (*), bij huiszittende, 1264 personen; zijnde deze sterfte schier iedere maand toenemend en in de laatste sterk aangewassen, gelijk uit de verdeeling der slagtoffers over de onderscheidene maanden blijkt:

Ja-

(*) In deze berekening is het 10e. Arrondissement alleen tot het einde van Augustus begrepen.

Januarij	17
Februarij	12
Maart	19
April	50
Mei	48
Junij	79
Julij	199
Augustus	369
September	461

Deze sterfte was over beide sekfen niet gelijkmatig verdeeld, behoorende van deze 1264, 764 tot het mannelijk, en slechts 500 tot het vrouwelijk geslacht. Dr. Villermé Lid der Akademie, die zich veel moeite heeft gegeven, om bijzonderheden wegens deze epidemie te verzamelen, bevond, dat de reden dezer ongelijkmatigheid was toe te schrijven, aan het meerder aanwenden der Vaccine bij meisjes dan jongens (*), daar vele ouders, schoon niet willende overtuigd worden van het beveiligend vermogen der Koepokinenting, echter niet verblind genoeg zijn, om de wijziging, welke de kinderpokken door die kunstbewerking ondergaan, te miskennen en dus hunne dochters de misvorming willen besparen, die dikwijls het gevolg der kinderziekte is. Voor het overige bleek het hem, dat in de wijken, waarin de meeste welvaart en het minste vooroordeel tegen de Vaccinatie heerschen, de slagtoffers het minst en in de wijken der armen, die zich daartegen verzetten, verre het talrijkst was.

Middel om de Koepokstof te bewaren.

De Heer Limouzin Lamothe heeft een middel ontdekt, om de Koepokstoffe volkomen van de lucht afteslui-ten, en die zoo doende een groot aantal jaren onveranderd te bewaren. Men neemt hier toe Vaccinale korsten en overdekt die met eenige lagen eiwit, welke men telkens laat droogen. Op de laatste laag doet men een harsachtig vernis of eenige verw. Alzoo toebereide korsten behouden hare kracht een aanzienlijk tijdsverloop. Men heeft 'er stoffe van gebruikt met goeden uitslag, die vijftien jaren alzoo was oud

(*) Een naauwkeurig onderzoek deed zien, dat in een wijk van *vier* meisjes *één* en slechts van de *tien* jongens *één* gevaccineerd was.

oud geworden. Men zou langs dezen weg in gezonde familien, dezelve bij opvolging kunnen bewaren, zonder tot Koepokstoffe bij vreemden ooitde toevlugt te nemen.

Getal der Joden op den Aardbodem.

Volgens de Weymarsche *Geographische Ephemeriden* telt men thans:

In Europa	1,918,053	Joden
— Azie	738,000	——
— Afrika	504,000	——
— Amerika	5,700	——
— Oceanie	50	——
In het geheel	3,165,803	belijders

van den Mozaischen Eerdienst.

Van alle landen zijn dezelve het talrijkst in het oude Koningrijk Polen; dat (nu verdeeld in Pruissisch Polen, het eigenlijk Polen, Gallicie of Oostenrijksch Polen, Cracau en het Groot Hertogdom Posen,) bevat van die 3 milioenen alleen 909,628. Het aantal in de Nederlanden wordt op 80,000 geschat, dat in Frankrijk op 60,000, in Groot Brittanje op 12,000, terwijl de stad Hamburg 'er alleen 8000 telt.

UITVINDINGEN.

Het Stoomkanon van PERKINS.

De Hertog van Wellington, de Heer Peel en een groot aantal Opper-Officieren en andere voorname lieden hebben in de eerste week van de maand December bij de proeven tegenwoordig geweest, genomen met het Stoomkanon van den Hr. Perkins. Na zich het grootst gedeelte van den dag met het onderzoek dezer belangrijke machine te hebben bezig gehouden, hebben zij eenparig verklaard, dat dezelve eene geheele omwenteling zal maken in de kunst des oorlogs, zoo als die tot heden werd uitgeoefend.

De *eerste* proef bestond: in kogels te schieten, bij tusschenpoozen, in navolging der gewone Artillerie, tegen eene ijzeren plaat op 35 pasfen afstands. De kogels werden letter-

ːrlijk in atomen verpletterd; de *tweede* in tegen elf eiken lanken, ieder van een duim dik en op een duim afſtands an elkander geplaatst te ſchieten, wanneer de kogels de elve door en door boorden; de *derde* in tegen eene ijzeen plaat van een duim dik te ſchieten, waardoor de kogels eveneens heen gingen. De drukking van den ſtoom, velke deze buitengewone uitwerkſels veroorzaakt, gaat een 65 dampkringen of twee ponden op een' vierkanten uim te boven. En met volkomen veiligheid kan de Heer Perkins de drukking tot 200 dampkringen verhoogen.

Na deze eerſte proefnemingen, liet de uitvinder zien, ioe men geweerkogels door middel zijner ontdekking on ſchieten. Door een rad aan den loop te voegen, dat nen eene zijdelingſche rigting gaf, werden honderd geveerkogels elke minuut afgeſchoten en zij drongen door eene plank, die over hare geheele lengte twaalf duim dik was. Alle deze uitwerkſelen zouden nog treffender geweest zijn, waren de kogels van ijzer in plaats, zoo als deze, van lood geweest. De uitvinding van den Heer Perkins rust op het beginſel der hooge drukking des ſtooms, dat op alle werktuigen van dien aard kan toegepast worden en aanmerkelijk derzelver kracht vermeerderen. De vorming van den ſtoom geſchiedt volgens zijne bewerking met groote beſparing van water en brandſtof, en is zonder gevaar van uitbarſting. Men meent in 't algemeen, dat de Heer Perkins zijn geheim aan het Engelsch Gouvernement verkocht heeft; zeker is het, dat hij, in weêrwille van zeer groote ſommen hem daarvoor aangeboden, geweigerd heeft, dezelve te bezigen voor rekening van eene der groote Mogendheden van Europa.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Verſtand van den Olifant.

Indiſche Tijdſchriften vermelden het volgend geval. Een Olifant, toebehoorende aan den Heer Hoddam, burgerlijk ambtenaar der Compagnie te Guyat, ging gemeenlijk over eene kleine brug, om van het huis zijns meesters naar de ſtad te gaan. Op zekeren dag trad hij terug en alleen door kracht van ſlagen en ſlechte behandeling was hij te bewegen, om op de brug voort te treden, dat hij nog niet deed, voor dat hij met zijn' ſnuit dezelve onderzocht had. Eindelijk ging hij voort, maar bereikte het einde nog niet, toen de brug brak en het dier met zijn'

zijn' geleider in het water nederstortte. De geleider kwam hierbij om, en de Olifant werd deerlijk gekwetst. Men vermoedt, dat hij, bij den laatsten overtogt van deze brug, derzelver bouwvalligheid had opgemerkt. Voor het overige is het bekend, dat de Olifanten nooit eene brug overgaan, die zij niet kennen, dan, na alvorens met hunnen snuit onderzocht te hebben, of zij sterk genoeg is, om hen te dragen, en dat zij in geen kano stappen, dan na zulks mede verrigt te hebben.

O U D H E D E N.

Rome. Een nieuw veld ter bearbeiding, is voor de Oudheidkundigen geopend nabij de stad Frascati. In het verhevenste gedeelte van den berg Tusculum, dat besloten ligt in de Villa, *la Rufinella* geheeten en dat, even als de Villa zelve, aan Z. M. den Koning van Sardinie toebehoort, zijn op last van dien Vorst opdelvingen gedaan, welke bijzonder veel hebben bijgedragen, om de plaats, waar de oude stad Tusculum lag, juister aantewijzen. In de omstreken had men reeds een' Schouwburg ontdekt. In het laatst van November dezes jaars, was men zoo gelukkig, van de muren der verlaten stad, den weg die derwaarts leidt, de straat, waar langs men naar den Schouwburg ging, en een' mijlpaal te hervinden, op dezelfde plaats, waar hij voor eenige eeuwen gezet was. Deze straat met breede steenen beplaveid geleidt naar Palestrina. Men ontdekte 'er tevens eene Waterleiding, een openbare Fontein en Baden, een' Kop van Jupiter in een' goeden stijl, eene violetkleurig marmeren Vaas van eenen fraaijen vorm, maar door den tijd geschonden; andere Oudheidkundige voorwerpen, ook van marmer, en bevallige Schilderijen. Dit zijn de vruchten der opgravingen tot hiertoe ; — maar men heeft veel reden, om van dezen prachtigen en nog *maagdelijken* Bouwval hooge verwachtingen te koesteren. De Graaf B l o n d i, met dezen arbeid belast, zal hierdoor in staat geraken, om bewijzen van zijne geleerdheid en schrijfstijl te geven, terwijl de Oudheidkundigen in 't algemeen een nieuw oefenperk voor hunne wetenschap langs dien weg verkregen hebben.

WEER

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
14	29. 7¼ 29. 5 29 3¾	42 45 46	z. z. t. w. z. z. w.	harde wind, betrokken, namiddags en 's avonds regen.
15	29 4 29. 5 29. 7¾	43½ 44½ 44	w. z. w. w. w. t. z.	bewolkt, harde wind.
16	29. 6 29. 7 29 8½	49 53 49½	z. t. w. z. w. z. w. t. w.	harde wind, 's morgens met regen, voorm. betrokk., verder bewolkt.
17	29. 8 29. 7½ 29. 8	47½ 53 50½	z. t. w. z. z. w. z. w.	harde wind en regen, 'savonds betrokken.
18	29. 8 29. 7½ 29 7¾	50 53 48	z. t. o. z. z. w. z. w.	voorm, betrokk., verder bewolkt.
19	29. 6 29. 5¾ 29. 5½	45½ 50 48	z. z. o. z. o. z. z. o.	bewolkt, meest omtrent betrokken.
20	29. 7 29. 6½ 29. 6¼	40 47½ 46½	z. o. z. o. t. o. z. o	helder.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekverkoopers te 's Gravenhage en te Amsterdam, zijn gedrukt en worden uitgegeven, de navolgende WIS, NATUUR- EN AARDRIJKSKUNDIGE WERKEN van den Hoogleeraar *JACOB DE GELDER*, te Leyden, als:

1. Redevoering over den waren aard en de voortreffelijkheid der Wiskunst, aangewezen in derzelver invloed op alle menschelijke Kunsten en Wetenschappen, in 8vo. *f* - 75.

2. Wiskundige Lessen, bevattende de gronden der Rekenkunst, benevens de eerste beginselen en volledige gronden der Stelkunst, eerste en tweede Cursus, met Platen in 8vo. *Tweede vermeerderde uitgave.* *f* 10 00.

3. Beginselen der Stelkunst, ontworpen naar haren tegenwoordigen staat van vordering en beschaving, I Deel, met Platen, in 8vo. *Tweede veel vermeerderde uitgave.* *f* 6 - 00.

4.

4. Proeve over den waren aard van den Positieven en Negatieven toestand der grootheden in de Stelkunst, en in de toepassing van dezelve op de Meetkunst, I Dl. met Platen, in 8vo. *f* 3 - 60.
5. Algemeene Sterre- en Natuurkundige Aardrijksbeschrijving, getrokken uit de beste waarnemingen en ontdekkingen, strekkende ter voorbereiding tot hoogere studien, II Deelen, met Platen, in 8vo. *f* 6 - 60.
6. Wiskundige Verhandelingen, bevattende, de Theorie van het Copieëren en verkleinen der Kaarten, het Problema van de twee middenevenredigheden, de vlakke inhoud der Landen, naar het Platrond; van de graden van breedte en lengte, de kromme stralen en halve middellijnen der Aarde, met één Plaat, in 8vo. *f* 1 - 10.
7. Beginselen der Meetkunst, ontworpen naar haren tegenwoordigen staat van vordering, I Deel, met Pl., in 8vo. *Tweede veel vermeerderde uitgave* *f* 6 - 00.
8. Allereerste gronden der beschouwende en werkdadige Meetkunst, I Deel, met Platen, in 8vo. *f* 4 - 80.
9. Beginselen der Differentiaal, Integraal en Variatie-Rekening, I Deel, met platen in 8vo. *f* 6 - 00.
10. Hoogere Meetkunst, bevattende de algemeene Theorie der kromme Lijnen en gebogene vlakken, inzonderheid de Kegelsneden, in derzelver onderlingen zamenhang enz., I Deel, in 8vo. en Atlas *f* 12-00.
11. Allereerste gronden der Cijferkunst, bevattende, de verklaring van het tientallig stelsel van tellen, de leer der evenredigheden der Reken- en Meetkunstige Reeksen &c &c.; twee stukken in 12mo., *derde vermeerderde uitgave.* *f* 1 - 75.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1825

N°. 52. *Vrijdag den 30sten December.*

BERIGTEN.

HAARLEM. Men verneemt van het eiland Ameland, dat bij eenen der laatste hooge vloeden het strand aan de oostzijde zoodanig is afgespoeld, dat de grondvesten van het vroeger verzwolgen dorp Oostelingen zijn voor den dag gekomen, en dat aldaar verscheidene oude penningen zijn gevonden. Wij hopen eerlang een nader verslag, aangaande dit een en ander, te geven.

——— Ons is toegezonden het volgend Latijnsch Bijschrift:

IN TURCAM BATAVUM.

Grotia cui sordet, cui Barneveldia virtus,
Mulctata heu! virtus carcere, carnifice;
Helladis an mirum pro libertate labores
Se dignis odiis opprobriisque sequi?
Illa bonam causam commendat amara simultas —
Helleborum merito da, mea Leida, viro.

PROGRAMMA
VAN TEYLERS
TWEEDE GENOOTSCHAP,
voor den Jare 1826.

Teylers Tweede Genootschap, thans, volgens den wil des Stichters, tot het uitschrijven eener vraag, de Dichtkunst betreffende, verpligt zijnde, stelt de volgende voor:

„Welke voorbeelden hebben geachte Neder- en Hoogduitsche Dichters van vroegeren en den tegenwoordigen tijd, alsmede die in aanverwante talen, in verschillend soort van Dicht en Dichtmaat, gegeven ten opzigte van het gebruik van min regelmatige rijmwoorden, zoo op zichzelve, als ten aanzien van die op elkander slaan? — Zijn 'er, al of niet, voldoende redenen, om het gebruik van zoodanige rijmwoorden ganschelijk aftekeuren? — Zoo neen, welke zijn voor den Nederlandschen Dichter zorgvuldiglijk te vermijden? welke te dulden? en welke te wettigen? een en ander ten aanzien van soort van Dicht en Dichtmaat, en op gronden, ontleend uit den aard der Neder- en Hoogduitsche of daaraan verwante talen zelve, uit het voorbeeld van geachte Dichters in deze en in andere talen, of uit het gezag van Taal- en Dichtkundige Schrijvers van welken landaard ook. — Zijn'er ten dezen algemeene of ook bijzondere regelen of voorschriften te ontwerpen en aanteprijzen? en zoo ja, welke?

Het Genootschap verlangt, met de juiste aanhaling, de opgave van de plaatsen zelve der in de vraag bedoelde Dichters van vroegeren en den tegenwoordigen tijd, te zamen te voegen naar den leeftijd, tot welken zij behooren. Het geeft bovendien zijne verwachting te kennen, dat in elk antwoord zal bevat zijn eenig onderzoek of opgave wegens den oorsprong en het doel der eerste uitvinding van het Rijm, als welligt dienstig, om over het onderwerp der vraag in eenigerhande opzigt licht te verspreiden."

De prijs voor het best gekeurde antwoord op deze vraag is eene gouden Medaille van 400 Hollandsche guldens, innerlijke waarde.

De stukken te zenden op de gewone wijze, met een verzegeld billet, des Schrijvers naam bevattende, aan Tey-

lers

lers Fundatie - Huis, te Haarlem, vóór 1 April 1827, om beoordeeld te worden vóór 31 December deszelfden jaars.

PRIJSUITSCHRIJVING

DER

EERSTE KLASSE VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT

VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN.

Aangekondigd in hare Openbare Vergadering den 30sten Augustus 1825.

De Eerste Klasse van het Koninklijk - Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en schoone Kunsten, brengt ter kennisse van het algemeen, dat zij, op de Prijsvraag, door haar voorgesteld in den jare 1821, en herhaald in het Programma van den 26sten Augustus des jaars 1823, heeft ontvangen één antwoord, onder het motto:

Durf ik aan geen bekrooning denken enz.

Op de Vraag:

Daar de dagelijksche ondervinding, een groot aantal beschrevene waarnemingen, en vele verzamelingen van ziektekundige voorwerpen leeren, dat de ontaardingen, waarvoor de zelfstandigheid der beenen vatbaar is, zeer verschillende en menigvuldig zijn, terwijl de kennis dezer ontaardingen een zeer gewigtig punt daarstelt voor de Heelkunde, en men intusschen tot heden geene voldoende beschrijving heeft van het bijzonder karakter van elk derzelve, zoo betrekkelijk de onderscheidene wijze, waarop de beenzelfstandigheid door verschillende oorzaken kan beleedigd worden, als betrekkelijk de teekenen, welke ieder derzelve kenschetsen; zoo wordt gevraagd:

„ Welke zijn de ziekelijke ontaardingen, waarvoor het „ beengestel vatbaar is? Door welke oorzaken kunnen „ dezelve worden te weeg gebragt? Welke is het karakter „ van elke bijzondere ontaarding, zoo betrekkelijk het uit- „ werksel van de ziekte op het been, als betrekkelijk de „ teekenen, die ieder verschillende beenziekte ter onder- „ scheiding, gedurende het leven des lijders, oplevert?"

De Klasse zich in de onaangename verpligting vindende, van ook aan dit antwoord geene bekrooning te kunnen toestaan, heeft besloten deze vraag intetrekken.

Dat op de vraag, mede in het Programma voor den jare 1821 uitgeschreven en herhaald in dat van het jaar 1823, luidende:

Daar het zuivel een zeer aanzienlijk voortbrengsel is van eenige Nederlandsche Provinciën, en daar de Graslanden, waarvan deszelfs hoeveelheid en hoedanigheid voor een groot gedeelte afhangt, zich aldaar in zulk eenen verschillenden toestand bevinden, dat men dikwijls in de nabijheid van het voortreffelijkste Weiland, zeer uitgestrekte, vooral zoogenaamde Hooilanden ziet liggen, welke niet dan weinig en slecht Gras opleveren;

Zoo wordt gevraagd:

„ Welke de oorzaak zij van dit zonderling verschijnsel, „ maar vooral, of, en op wat wijze zulke slechte Graslanden „ met voordeel zoodanig zouden kunnen verbeterd worden, dat daarop meer Vee konde gehouden, en dus ook „ meer en beter zuivel verkregen worden? (*)"

is ingekomen een stukje, slechts drie bladzijden groot, hetwelk, hoezeer niet naar den prijs kunnende dingen, echter eene opmerking bevattede, die de aandacht van Landbouwkundigen niet geheel onwaardig is, zij is deze:

dat men in polders, het laagstgelegen land veel verbeteren zoude, indien men het Zomerpeil lager stelde, dan men gewoonlijk doet, zoo dat de lage landen des zomers, in plaats van 10—12, ten minste 30—40 Nederlandsche duimen boven water kwamen. In welk geval namelijk de Waterplanten ras verdwijnen en voor betere grassoorten plaats maken zouden.

Zij heeft besloten deze vraag wederom voor te stellen, om beantwoord te worden vóór den eersten Maart des jaars 1827.

Geen antwoord ontvangen hebbende op de navolgende vragen, almede in het Programma van den jare 1823 herhaald:

Daar het eene Algemeene Natuurwet is, dat alle ligchamen, zoo vaste, als vloeibare en luchtvormige, bij ver-

(*) Uit den inhoud dezer vraag blijkt van zelve, dat de Klasse geene bloote bespiegelingen, noch afgetrokken redeneringen verlangt. Diegenen, welke naar den prijs willen dingen, zullen hunne stellingen op eene der bedoelde landstreken moeten toepassen, bij gevolg de plaatselijke gesteldheid geheel en al in het oog houden, en daarbij naauwkeurige berekeningen voegen, welke blijken op ondervinding gegrond te zijn.

vermeerdering van warmte uitzetten of ijler, en bij vermindering van dezelve inkrimpen of digter worden, en intusschen uit ontwijfelbare proeven van Gilpin (*), Le Fevre Gineau (†) Tralles (§), en anderen bekend is, dat het water zijne grootste digtheid heeft bij eene warmte van 30 à 40 graden, volgens den Thermometer van Fahrenheit; zoo vraagt men:

„ 1. Naar de natuurlijke oorzaak van dit verschijnsel?"

„ 2. Welke toepassing daarvan te maken zij op andere „ vloeistoffen?"

„ 3. Of, en in hoeverre deze, of sommige derzelve, en, „ in dat geval, welke dezelfde merkwaardige eigenschappen „ bezitten?"

Naardien de kennis der vlekken van de Zon nog niet volledig genoeg is, om den tijd der omwenteling van de Zon om hare as, den hoek van haren Aequator met de Ecliptica, en de ligging der knoopen met eene genoegzame naauwkeurigheid te bepalen, wordt gevraagd:

„ Een genoegzaam aantal zeer naauwkeurige waarnemingen hetzij reeds bekende waarnemingen, hetzij, en vooral nieuwe en opzettelijk, om aan het oogmerk der Klasse te voldoen, in het werk gestelde waarnemingen, om uit derzelver vergelijking en juiste berekening den tijd van de omwenteling der Zon om hare as, de helling van den Aequator der Zon op de Ecliptica, en de plaatsen der knoopen naauwkeuriger, dan tot nu toe geschied is, te bepalen?"

heeft de Klasse besloten deze vragen niet weder voor te stellen.

Zij stelt wijders voor, de volgende vragen, om beantwoord te worden vóór den eersten Maart des jaars 1827.

In hoeverre heeft de nieuwere scheikunde bij het nasporen en onderzoeken van de bestanddeelen der natuurlijke voortbrengselen, tevens meerder licht verspreid over den aard en de eigenschappen der onderscheidene klassen van geneesmiddelen ter opheldering en verklaring van derzelver werking op de vaste en vloeibare deelen van het menschelijk ligchaam, en daardoor toegebragt, ter volmaking der Genees- en Heelkennis?

Heeft 'er, zoo als de waarnemingen van wijlen den Hoogleer-

(*) Philosop. Transact. 1794, Part. II.

(†) Rapport fait à l'Institut National, le 29 Prairéal, An. 7. par J. H. van Swinden, pag. 44.

(§) Gilbert, Annalen der Physik, , Jahrgang 1807, no. 11. pag. 259 en 261.

leeraar S. J. Brugmans schijnen te leeren, en zoo als door vele natuurkundigen is aangenomen, uit de wortelen der gewasſen eene afſcheiding plaats van eene zelfſtandigheid, die bij ſommige planten voor andere gewasſen ſchadelijk is?

Indien 'er werkelijk zoodanige afſcheiding plaats heeft, kan dezelve dan *als* de voorname oorzaak aangemerkt worden, waarom ſommige planten noch met andere gelijktijdig op denzelfden bodem, noch zelfs onmiddellijk daarop volgende, een' gunſtigen groei vertoonen, en moet zulks dienvolgens, bij de keuze van opvolgende veldvruchten, in aanmerking genomen worden?

Zoo ja, welke zijn de waarnemingen en proeven waardoor deze ſtellingen op eene voldoende wijze worden geſtaafd? Zoo neen, welke is dan de ware oorzaak van de opgemelde verſchijnſelen? (*)

Daar de boomvruchten, of fruiten, van zooveel belang zijn voor het onderhoud, de gezondheid en het genoegen der Ingezetenen;

daar de hoedanigheid dan den grond, waarin de vruchtboomen groeijen, wel eenigen invloed heeft op de hoedanigheid der vruchten, doch derzelver waarde voornamelijk bepaald wordt door de goede keuze van grondſtammen en entrijzen, en de verdere behandeling der boomen;

daar dus het middel, om goede ſoorten te verkrijgen, meer gelegen is in de meerdere kennis en oplettendheid der bezitters van vruchtboomen, dan in omſtandigheden, welke boven hun bereik zijn;

daar voorts aan den eenen kant niet mag ontkend worden, dat 'er op de talrijke Hofſteden in onze Gewesten een aantal tuinlieden gevonden worden, welke door ondervinding geleerd hebben, op de hoeveelheid en hoedanigheid der boomvruchten een' zeer voordeeligen invloed te oefenen, gelijk uit de voortbrengſelen blijkt,

maar aan den anderen kant, onder de fruiten, die men in deze gewesten op de openbare markten verkoopt, doorgaans weinige goede ſoorten gevonden worden,

en dus de kundigheden, in dezen vereischt wordende, nog niet zoodanig ſchijnen verſpreid te zijn, dat deze gewigtige tak der Landhuishoudkunde onder ons mag gekend

(*) Zie de waarneming van wijlen den Hoogleeraar S. J. Brugmans in deszelfs Disſert. de Lolio ejusdemque varia ſpecie, noxa et uſu An. 1785; alsmede J. Vitringa Coulon Disſert. de mutata humorum in regno organico indole arvi vitali vaſorum derivanda L. B. 1789 pag. 77 Not.

kend worden op de algemeene en genoegzaam bekende grondslagen gevestigd te zijn,

zoo vraagt de Klasse:

„ Eene duidelijke en zoo veel mogelijk beredeneerde
„ opgave en ontwikkeling, van al wat betrekking heeft
„ tot het planten, enten, snoeijen, en de geheele behan-
„ deling van zoodanige vruchtboomen, waarbij men in de-
„ ze gewesten het meeste belang heeft, en tot het ver-
„ krijgen der beste soorten van fruit."

De Verhandeling zal in het Nederduitsch moeten gesteld zijn:

1°. Omdat diegenen, welke deze taal niet verstaan, over het algemeen onbevoegd moeten geacht worden, om voldoende op eene vrang te antwoorden, bij welke zoovele plaatselijke omstandigheden in aanmerking komen, welke hier vooral niet mogen uit het oog verloren worden;

2°. Omdat 'er in de fruitkundige werken, in verschillende talen, een aantal kunsttermen voorkomen en door den eenen schrijver van den anderen overgenomen worden, welke niet altijd een bepaald denkbeeld bevatten, en het daarom van te meer belang is, zich in dezen tot éénе taal te bepalen, en van de schrijvers te eischen, dat zij geene zoodanige termen gebruiken, zonder dezelve duidelijk te verklaren.

Voor de beantwoording van elk dezer vragen looft de Eerste Klasse van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten uit eene gouden Medaille, geschroefd op den stempel des Instituuts, ter innerlijke waarde van vijf honderd Guldens.

De stukken, welke naar eenen prijs dingen, zullen, ten zij het anders bij de vraag zelve bepaald was, in de Nederduitsche, Fransche, Latijnsche, Engelsche, of Hoogduitsche taal, maar met de algemeene Italiaansche Letter geschreven moeten zijn, en aan den Vasten Secretaris der Eerste Klasse Prof. G. Vrolik, vrachtvrij bezorgd worden; zullende de uitwijzing der prijzen plegtig aangekondigd worden in de Openbare Vergadering des jaars 1827. [*Zie de overige voorwaarden Algemeene Konst- en Letterb.* voor 1823 Dl. II bl. 283 en 284.]

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

REGTSGELEERDHEID. *Commentarii Juris Romani privati auctore* L. A. WARNKOENIG *Juris in Acad. Leod. Prof. Tom.* I. *Leodii* 1825 *cum indice*, *pag.* 565 *et* XV 8°.

(Vervolg en Slot van bladz. 15.)

Het eerste boek bevat vijf hoofdstukken. De vraag, wat is Regt, en welke zijn deszelfs bronnen, wordt in het eerste hoofddeel behandeld. De bepaling, dat regt is, *quo mutuae hominum relationes civili societate constitutae reguntur*, komt ons voor deels veel te onbestemd, deels veel te bepaald te zijn. Hoevele beschikkingen bestaan 'er niet, tusschen menschen, die juist niet door regtsbepalingen geregeld zijn! en aan den anderen kant, waar moet het heen, wanneer alleen uit den burgerlijken toestand Regt geboren wordt? Is 'er dan geen regt tusschen volken? Deze leven toch onderling niet *civili vinculo juncti?* Doch laten wij ons op dit punt van alle verdere aanmerkingen onthouden. De Schrijver volgt hierin de hoofden zijner school en vooral zijnen leermeester Hugo, die allen het 'er op toeleggen, om allen regt, behalve het zoogenaamde stellige, te verwerpen. Laten wij dus des Schrijvers gevoelen over Natuurregt met stilzwijgen voorbijgaan, en liever zien, welke verdiensten hij zich, door de uitgave van het onderhavig werk, omtrent het Romeinsch regt heeft verworven.

Dat reeds de Romeinen eenig onderscheid gevoelden *tusschen officia juris* en *humanitatis*, blijkt ook, behalve uit de op bl. 149 nota 1. aangehaalde plaatsen, uit *fr.* 42 *D. de Ritu Nupt.* en *fr.* 197 *D. de R. I.*

Over de verschillende beteekenissen, waarin bij de Romeinen *jus naturale* en *jus Gentium* voorkomen § 4, had vooral verdiend geraadpleegd en genoemd te worden Prof. de Wal in zijne *Verhandeling over de beoefening des Regts, Groningen* 1820 bl. 38—50.

Bij de onderscheiding van *jus publicum* en *privatum* § 6 verwondert het ons, de korte opgave te missen van het ten dezen opzigte zeer bijzonder gevoelen van Burchardi, zoo in het boek door W. zelven bl. 148 nota 5 vermeld, als naderhand nog in zijn *system des Römischen Rechts im Grundrisse*, *Bonn*, 1823 voorgedragen.

Over het onderscheid der *statuta realia* en *personalia*, als-

alsmede over het belangrijk onderwerp, de terugwerkende kracht der wetten betreffende, worden eenige korte, doch duidelijke en doelmatige regelen § 12 en 13 medegedeeld. Denzelfden lof geven wij gaarne aan de voorschriften omtrent de *interpretatio Legum* § 18—20. Een aantal der meest gewone argumentatien *a contrario*, *a simili*, *a fortiori* etc., worden opgegeven in het boekje van den Heer Spruyt, *Introduction à la dialectique légale*, *Bruxelles*, 1814. De fraaije Dissertatie van den Heer Mr. J. G. van Nes, *de natura et vi argumenti a contrario sensu petiti L. B.* 1797, schijnt den Heer W. onbekend te zijn. Ons bestek laat niet toe den Schrijver te volgen in de bijzonderheden, in welke hij vervolgens de vraag behandelt: „ *an cessante legis ratione ipsa lex cessare debeat*;" of de wijzen opgeeft, op welke wetten worden opgeheven, of over *privilegia* en *jura singularia*, alsmede over gewoonteregt en de kracht van zedekundige voorschriften in regtszaken handelt. In Duitschland zijn meermalen Dissertatien, die, onder het voorzitterschap van eenen Hoogleeraar werden verdedigd, door dezen laatsten en niet door den student geschreven. Dit schijnt 'er aanleiding toe gegeven te hebben, dat de eerste proeve, waarmede de waardige Kemper in het openbaar optrad, zijne *Disputatio de Ictorum Rom. principio, quod contra bonos mores fit, id jure ratum esse non oportere*, door W. op bl. 174 not. 3 ten onregte als een geschrift van den Hoogleeraar Cras wordt aangehaald.

Het tweede hoofdstuk des eersten boeks handelt over *personen* en hunnen verschillenden toestand, in zooverre die in Regten eenigen invloed kan hebben. De hoofdverdeeling in *personae physicae* en *morales* wordt door een aantal onderverdeelingen nader toegelicht. Bij de bepaling van hetgeen men door *zaak* te verstaan hebbe, in het derde hoofdstuk, herinnerden wij ons de stelling van eenige Duitsche wijsgeeren, die een persoon *subjectum*, eene zaak *objectum juris* noemen. Dat *res fungibiles* in tweevoudigen zin aldus genoemd worden, is te regt door den Schr. bl. 217 opgemerkt. Zoo als bl. 204 volg. over de *universitates personarum* gehandeld was, zoo worden bl. 218 de *universitates rerum* omschreven, volgens Pomponius in *fragm.* 30 § 1 *D. de Usurp. et Usucap.* Intusschen zijn de aldaar voorkomende Grieksche woorden niet naauwkeurig afgedrukt. Men leze daar in plaats van ηνωμενον, ἡνωμένον als zijnde het part. perf. pass. van ἑνόω. Ook in συνημμενα, van συνάπτω, is de accentuatie op de ε over het hoofd gezien. Dat de benaming van *fructus naturales* en *civiles* door de Regtsgeleerden zelven niet gebruikt is, duidt de Schr. te regt aan op bl. 221. Over het algemeen vinden wij de bedoeling der Regtsgeleerden der Historische school zeer loswaardig, om

overal de uitdrukkingen, die door de interpretes in het Romeinsch Regt ingevoerd zijn, als zoodanig te kenmerken. Men zie over het gewoonlijk dus genoemde *jus in re* en *jus ad rem*, uit de ouderen Huber, *Digresf. jur civ.* IV *c.* 4. en uit de nieuweren Hugo *civil. mag.* IV 1 *p* 8 *in nota* en den Heer W. zelven op bl. 237. nota 1. Maar wanneer men dan daaromtrent zoo zorgvuldig is, behoort men dan niet de uitdrukking te vermijden van *praediorum pertinentiae*, etc. Zie bl. 222 en wanneer men de onjuistheid van de benaming *jus in re* in den gewonen zin der interpretes eens heeft aangetoond, waarom gebruikt men dien dan zelve passim en bijzonder in het opschrift van het tweede boek. De aanhaling in nota 4 bl. 222 van *Explanat. element.* Heineccii, *Graecae* 4 vol. 8o. 1786 v. 2 § 378 is ons geheel onbekend.

Op de bepaling van hetgeen door *Regt* verstaan moet worden, zullen wij geene aanmerkingen maken. De Schr. geen ander dan stellig regt aannemende, moest wel van zelve stellen: „*jus est facultas faciendi, vel non faciendi, publica sanctione et civitatis tutela munita.*" Wij verwijzen hierbij tot onze aanmerking op den aanvang van dit eerste boek gemaakt. Intusschen brengt ons de vergelijking dezer beide plaatsen, op bl. 147 en 225, tot eene andere aanmerking. Op beide plaatsen wordt bepaald, wat regt is en op beide wordt dit verschillend opgegegeven. De reden is, dat op de eerste plaats *Regt* in eenen subjectiven, op de tweede in eenen objectiven zin wordt opgevat. Doch dit is iets, wat aldaar ter plaatse niet wordt vermeld. Dat de onderscheiding van *tituli* en *modi acquirendi* alleen aan de uitleggers is toeteschrijven en in het Romeinsche regt zelve niet gegrond is, wordt zeer juist opgemerkt bl. 228. Het is waar, reeds voor vele jaren is dit door Hugo *civil. mag.* IV bl. 137—184 en Thibaut *Versuche über einzelne Theile der Theorie des Rechts Jena* 1796 I bl. 216 en volg. aangetoond, maar die leer heeft, waar nog Instituten - compendien gebruikt worden, hare kracht nog maar al te zeer behouden.

Over daden en regtshandelingen is het opschrift van het vierde hoofdstuk. De leer over het bezit wordt hier hoofdzakelijk volgens het beroemd werk van von Savigny *das Recht des Besitzes, Giessen*, laatste uitgave 1822 voorgedragen bl. 241—263. De Schr. behandelt dit onderwerp ter dezer plaats, omdat hij de possessio brengt tot de *facta ex quibus jura nasci possunt* bl. 238. Bij het voordragen van den aard der regtshandelingen spreekt de Schr. van *essentialia naturalia et accidentalia*, van *unilateralia* en *bilateralia* etc. Waarlijk de interpretes, die zulke woorden in de behandeling van het Romeinsch regt ingang hebben doen vinden, hebben zich omtrent hetzelve niet verdienstelijk gemaakt.

maakt. Een gezegde van den Schr. bl. 266, trof onze aandacht: „*quamvis generalia de hisce omnibus praecepta jure romano non sint sancita; nihilominus hoc loco de communibus negotiorum essentialibus dispiciendum est.*" Dit is het in systeem brengen van het Romeinsch regt, voor de gevolgen waarvan wij reeds in den aanvang dezer aankondiging verklaarden te vreezen. Het is gevaarlijk de regtsvoorschriften, die bij de Romeinen bijzonder tot een of ander onderwerp betrekkelijk waren, als regtsbepalingen, die omtrent alle regtsonderwerpen moeten gevolgd worden, voortestellen.

Het vijfde hoofdstuk handelt over de middelen, op welke men zijn regt kan vervolgen of verdedigen. *Vi privata jura nostra defendere nobis licet — est enim hoc juris naturalis praeceptum, ut vim vi repellere liceat:* dit lezen wij bl. 286; doch vragen wij, was de Schrijver niet zich zelven meer gelijk gebleven, wanneer hij als reden opgegeven had. *Est enim hoc jus publica sanctione et civitatis tutela munitum?* want immers erkent de Schr. geen ander regt dan het stellige? Bij de leer over de *actiones*, zagen wij met veel genoegen melding gemaakt van het voortreffelijk geschrift van des Schrijvers verdienstelijken leerling Dupont, wiens *Commentatio* namelijk *ad lib* 4 *Comment. Gaji*, een stuk is, hetwelk reeds, nog kort na de ontdekking van het werk van Gajus, veel tot regt verstand van dit werk heeft bijgedragen. De vier hoofdverdeelingen *actiones*, *exceptiones*, *cautiones*, *judicia et juridiciales* (?) *actus* worden in geleidelijke orde afgehandeld. Dit geheele hoofdstuk heeft ons ook om deze reden bijzonder behaagd, omdat in hetzelve meer dan in de voorgaande van eigenlijk Romeinsch regt, niet van eene soort van algemeen civiel-regt gehandeld wordt. Van daar ook, dat in dit zelfde hoofdstuk veel meer op den voortgang en de geschiedenis des regts wordt acht geslagen, dan in de voorgaande hoofdstukken.

Het tweede boek bevat de behandeling der op bl. 238 opgenoemde vijf *jura in re*, welke in vier hoofdstukken is vervat.

In het eerste hoofdstuk wordt het eigendomsregt behandeld. Dat de regten bl. 344 *sq.* onder letter *c* en *d* vermeld reeds in de twaalf tafelen waren opgenomen, wordt aldaar niet opgemerkt. Eene latere verklaring van de *l.* 1 § *7—9 de arbor. caed.* (43, 27) van Doctor Lang in *Dissert. ad ill. loc.* Heidelberg, 1823 schijnt den Heer W. nog onbekend gebleven te zijn. De onderscheiding van *dominium directum* en *utile* wordt als niet Romeinsch wel en te regt op bl. 349. verworpen. Vier middelen om eigendom te verkrijgen behandelt de Schr. bl. 353 — 405 als

als occupatie, accesfie, overgave en verjaring. Men mist hier, de *fpecificatio*, *confusio* en *commixtio*, welke ten gevolge der § 24—28, *J. de rerum divis*, gewoonlijk als *modi acquirendi* worden vermeld. De Schrijv. heeft dezelve allen onder de *accesfio* begrepen.

De oude onderfcheiding tusfchen *accesfio naturalis*, *artificialis* en *mixta*, wordt wel en te regt door den Schrijv. verworpen, bl. 358. Veel beter is de onderfcheiding des Schrijvers in *accesfio fructuum*, *praediorum* en *rerum mobilium*. Reeds vroeger op bl. 251 had de Schrijver op het voetfpoor van den beroemden von Savigny, de *fictas* en *fymbolicae traditiones*, welke reeds door de Glosfatoren in het Romeinsch regt waren opgenomen, verworpen. Dit gevoelen wordt bl. 372 nog nader ontwikkeld. De *fructuum perceptio*, zie § 35—38 *Inft. de rer. divis*, werd gewoonlijk als een bijzonder middel om eigendom te verkrijgen voorgedragen, doch ook dat gevoelen hebben op voldingende gronden dezelfde von Savigny *das Recht des Befitzes* p. 233, alsmede de Heer W. bl. 382 *fq.* te regt wederlegd.

Bij de verjaring vonden wij de juiste opmerking medegedeeld, dat de *Ufucapio* te Rome is ingevoerd, vooral *ut naturale rerum dominium in proprietatem ex jure Quiritium transformaret.*

Men is thans gewoon zich dezelve alleen te denken, als middel om eigenaar te worden van eens anders goed. Te Rome was het dikwijls de eigenaar zelve, die reeds de zaak door overgave had verkregen, en nog het *dominium ex jure Quiritium* door *Ufucapio* verkreeg. Wat men weet, dat over *Ufucapio* in de 12 tafelen bepaald is geweest, geeft de Heer W. zeer goed op (alleen de bepaling; *adverfus hostes aeterna auctoritas esto* vinden wij nergens). Over het algemeen onderfcheidt zich dit hoofdftuk weder door gefchiedkundige opmerkingen omtrent den voortgang en de veranderingen van het *jus Ufucapionis*, en hoe de *praefcriptio* naast de *Ufucapio* en als eén *fupplementum* op hetzelve is ontftaan en verder zich heeft ontwikkeld. Als middel om ons eigendom te verdedigen, wordt te regt de *Reivindicatio* vermeld, doch het is immers alleen in eenen oneigenlijken zin, dat ook de *Publiciana actio* onder dezelfde Rubriek begrepen wordt? Deze laatfte komt ook hem toe, die geen eigenaar is en hij, die dezelve ingefteld hebbende, het proces gewonnen heeft, is daarom nog geen eigenaar geworden.

Het tweede hoofdftuk handelt over de dienstbaarheden. Ongaarne zagen wij bl. 426 *feq.* weder de in het Romeinsch regt geheel onbekende benaming van *praedium dominans*

be-

behouden. In de beschrijving van den aard der voornaamste erfdienstbaarheden, is de Schr. Westenberg gevolgd. Met veel naauwkeurigheid wordt het regt van vruchtgebruik bl. 438—448 behandeld. Omtrent de leer van het verkrijgen der dienstbaarheden, volgt de Schrijver weder den beroemden von Savigny. Hoe dienstbaarheden te niet gaan, wordt bl. 464—470 opgegeven. De *actiones, confessoria* en *negatoria* tot dienstbaarheden betrekkelijk, besluiten hetgeen over dat geheel onderwerp te zeggen was.

Het derde hoofdstuk draagt kort de Regtsleere, omtrent Erfpacht en Regt van opstand voor. Wie is in Erfpacht eigenaar, of hij die den *canon* betaalt, of hij die denzelven ontvangt? Deze Regtsvraag is reeds lang een twistappel onder de geleerden geweest. Het tweede gevoelen schijnt thans meer algemeen veld te winnen, bladz. 477, not. 4.

Bij de Geschiedkundige opgave, hoe het Erfpachtsregt ontstaan is, hadden wij gaarne meer naauwkeurig tijdsbepalingen zien opgeteekend. Dat ten minste de regterlijke form van deze zaak vrij nieuw is, blijkt zelfs uit het Grieksch woord *Emphyteusis*, waarmede die in regten wordt aangeduid. De Schr. vindt 'er veel zwarigheid in, bladz 481, om aantenemen, dat Erfpacht door verjaring zou verkregen worden; het is waar, 'er bestaat daaromtrent geene bijzondere Regtsbepaling, maar is die noodig? Erfpachtsregt bestaat deels uit eigendomsregt, deels moet hetzelve als een soort van erfdienstbaarheid beschouwd worden. Eigendom en dienstbaarheid wordt door verjaring verkregen, waarom dan ook geen Erfpacht?

Het hoogst gewigtig onderwerp van Pandregt, wordt bl. 485—544 voorgedragen. De uitgebreidheid, welke onze aankondiging reeds verkregen heeft, gebiedt ons kort te zijn. *Pignus* en *hypotheca* worden als volkomen van gelijke beteekenis gebruikt, bladz. 485, doch onderscheiden, bladz. 487, zoodat, wanneer het onderpand in het bezit blijft van den schuldenaar, *hypotheca*, wanneer hetzelve aan den schuldeischer wordt ter hand gesteld, *pignus* gezegd wordt aanwezig te zijn. In dien zin wordt ook van hypotheken gesproken tot bladz. 507, doch vervolgens wordt bijna overal *pignus* voor *hypotheca* gebruikt. Over den rang der hypotheken onderling handelt de Schr., bladz. 522—533, terwijl het geheel door de opgave der wijzen, waarop hypotheken te niet gaan, en de behandeling der *hypothecaire actien* wordt gesloten.

Met veel genoegen hebben wij dit eerste Deel der Commentarii van den geachten Schrijver gelezen, en met verlangen zien wij de volgende deelen te gemoet. De Heer W. is geheel en al verwijderd van de aanmatiging, als of

hij

hij door de uitgave van dit Werk iets geheel nieuws zou hebben daargesteld.

De titel van het Werk zelve doet zien, dat Z. Ed. niets anders bedoeld heeft, dan in de Latijnsche tale een zoodanig stelsel van Romeinsch Regt te leveren, als meerdere hedendaagsche Duitsche Regtsgeleerden reeds vroeger in hunne moedertaal hebben gegeven. En aan dat oogmerk zal door het onderhavig Werk volkomen worden beantwoord. Aan de nuttigheid, om in de tale der Geleerden omtrent Romeinsch Regt te schrijven, kan niet ligt bij iemand twijfel bestaan. Men gevoelt reeds, hoe moeijelijk het is in eene andere taal, zoo over die, als over andere Wetenschappen te schrijven, wanneer men slechts beproeft in eene der nieuwere talen een verslag van zoodanig Werk te stellen; zoo zijn wij, hoezeer onzes ondanks, genoodzaakt geweest, ons in den loop dezer aankondiging dikwijls van Latijnsche woorden en zegwijzen te bedienen.

Twee aanmerkingen ten slotte. Onzes inziens is niet altijd genoegzaam de geschiedenis der bijzondere Regtsonderwerpen opgegeven. Men ziet niet altijd genoeg, hoe eene of andere regterlijke instelling zich door den loop van tijden en omstandigheden heeft gevormd of gewijzigd. Ongetwijfeld vult de geachte Hoogleeraar dit alles rijkelijk aan door mondelinge mededeelingen bij de voordragt zijner lessen. Doch niet alleen tot Akademisch onderwijs, maar ook tot zelfonderrigt moet het werk dienen, zoo als de titel te kennen geeft, en bij dit laatste is zeker het bedoeld gemis onherstelbaar.

Eene tweede, welligt nog meer gewigtige, aanmerking is deze. Het geheel werk komt ons voor, ten minste op vele plaatsen, meer het voorkomen te hebben, van tot eene soort van algemeen burgerlijk regt, dan opzettelijk en bij uitsluiting tot het Romeinsch regt betrekkelijk te zijn. Ons hinderde, (wij mogen het niet ontveinzen) de aanhaling van Werken als Toullier *Cours du droit civil Français*, bijna allerwege. Mailher de Chassat, Poncet, Dunod, Vazeille, Pardessus enz. Cujacius zoude immers van die Schrijvers, die meest als opzettelijk nieuw Fransch regt behandelen, gezegd hebben: „*nihil hoc ad Edictum Praetoris*", en waarlijk waartoe de aanhaling van dezelve bij een werk, dat bij uitsluiting aan het Romeinsch regt is toegewijd? Is dit niet eenigermate zeker het, somtijds zoo schadelijke *miscere antiquis nova?* En ontvangt niet, daardoor, zoo als wij zoo even opmerkten, het werk den schijn van veeleer eene soort van algemeen burgerlijk regt dan wel opzettelijk Romeinsch regt te willen voordragen, vooral, wanneer nog daarbij de om-

stan-

ſtandigheid komt, dat men, zoo als hier dikwijls te vergeefs zoekt naar de geſchiedkundige ontwikkeling van den oorſprong en den voortgang der onderſcheiden onderwerpen des Romeinſchen regts, welke worden voorgedragen?

Hoe dit ook zijn moge, de ſchr. heeft zich door deze nieuwe geleverde proeve van zijne onvermoeide werkzaamheid op nieuw verdienſtelijk gemaakt. Eenen beteren corrector, ten einde de zoo talrijke drukfouten te vermijden, wenſchen wij hem van harte toe. Met wat meer keuze in het opmaken der achter ieder Deel te plaatſen lijst van Akademiſche Geſchriften, gelooven wij, dat ook die lijst nog in nut en belangrijkheid zou kunnen winnen.

Dat lust en krachten den geachten Hoogleeraar mogen toelaten bij voortduring zijne leerlingen en de wetenſchappen door zijne lesſen en geſchriften nuttig te zijn, is onze welmeenende wensch.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN

BUITEN HAARLEM.

1825 Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
21	29. 6	44	Z. O.	bewolkt, meest omtrent betrokken.
	29. 6½	48	Z. O. t. O.	
	29 6½	46½	Z. O	
22	29 6	41	O. Z. O.	bewolkt, veel omtrent helder.
	29. 6	45½	Z. O.	
	29. 7	43	O. Z. O.	
23	29. 7¼	44	Z. t. O.	voorm. meest betrokk., een weinig dampig, 's namiddags regen, 'av. bewolkt, dampig.
	29. 8	45½	Z.	
	29 8	42½	Z. W.	
24	29.8	44½	W.	bewolkt.
	2 9.9	47½	W. t. N.	
	30. 0½	41	W. N. W.	
25	29. 8½	40	W. Z. W.	's morg betr., zeer windrig, voorm. tot even na den midd. reg., zeer h. w., 's av. buijig.
	29. 6½	43	W. t. Z.	
	29 6½	45	W. N. W.	
26	29. 7½	42	W. t. N.	bewolkt, tusſchenbeide betrokken, harde wind, 's morgens en 's avonds buijig.
	29. 6½	44	N. W.	
	29. 5¼	35	W.	
27	29. 6	42	W. t. N.	regenbuijen, met hagel, harde wind.
	29. 5¼	43	W. N. W.	
	29. 6	37	N. W.	

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij W. VAN BOEKEREN, te Groningen, is uitgekomen en alom verzonden:

1. *Atlas der Oude Wereld*, in 13 nieuw gegraveerde Kaarten, door G. U. A. Vieth, uitgegeven en met verklarende Tafelen vermeerderd, door C. P. Funke, 2de veel vermeerderde druk, à *f* 3 : -

2. Batavian Anthology; or, ſpecimens of the Dutch Poets; with remarks on the Poetical litterature and language of the Netherlands, to the end of the 17 Century. By J. Bowring & H. S. van Dijk, à *f* 1 - 80.

St. Nicolaas- en Nieuwejaarspreſenten.

*** Bij de Weduwe A. LOOSJES Pz. te Haarlem, zijn dit jaar uitgegeven en verzonden de onderſtaande *nieuwe* Geſchriften voor de Jeugd:

I. J. GLATZ, *Julius van Klarenau* of het hartelijk woord van' een' edelen Grijsaard aan een' veelbelovend Jongeling. Uit het Hoogduitsch, door den Schoolopziener M. MARTENS, met een gegrav. titel, in carton, gr. 8vo. *f* 2: 20.

II. K. H. ANDRÉ, *Schilderijen uit het Menſchelijk leven*, ten dienste der rijpere jeugd. Uit het Hoogduitsch, door M. MARTENS, met één plaat en gegrav. titel, 8vo. *f* 1 : 80.

III. J. A. C. LÖHR, *Licht en Bruin in de Kinderwereld.* Naar het Hoogduitsch, door M. M., Schoolopziener van het 3de School-District in Vriesland, met zes platen, 8vo. *f* 1 - 50. met gekleurde dito *f* 1 - 80

en zijn bij bovengemelde herdrukt deze twee gezochte Kinderwerkjes:

I. M. NIEUWENHUIJZEN, *Lettergeſchenk voor de Nederlandſche Jeugd*, met platen, *Vierde Druk* *f* 1 - 50.

II. P. MOENS, de Kleine SUSE BRONKHORST; *Tweede Druk* 8vo., met platen *f* 1 - 20

Behalve deze zijn bij dezelve nog een groot aantal voor dit oogmerk geſchikte Geſchriften te bekomen, volgens eene lijst gratis verkrijgbaar en in haar' Winkel voorhanden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

TWEEDE DEELS

EERSTE REGISTER,

BERIGTEN en BIJZONDERHEDEN.

Van Julij — December 1825.

A.

B.

C.

CRAEIJ-

Bladz.

H.

HUY-

Bladz.

I.

J.

K.

L.

Lam

N.

N.

O.

P.

Prijs-

R.

S.

T.

Schil-

Bladz.

U.

V.

en

TWEE-

TWEEDE DEELS

TWEEDE REGISTER.

BOEKEN, ENZ.

Van Julij — December 1825

P.

Bladz.

P.

S.

V.

W.

De Afbeelding van den *Decolorimetre* te plaatsen tegen over bladz. 379.

